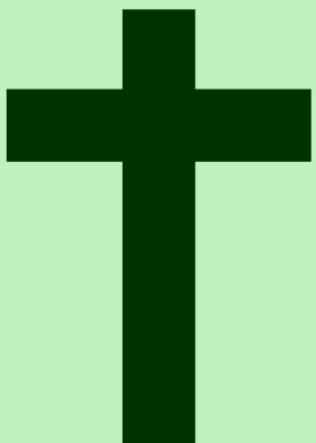

Keliko

Keliko: U'dükó Múké Múngú vé rị New Testament+

Keliko

Keliko: Ӯ'dúkó Múké Múngú vé rị New Testament+

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Keliko

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 6 May 2025 from source files dated 6 May 2025

14717198-957a-524c-b31f-2c3197945b20

Contents

Mātáyo	1
Mārákō	82
Lúkā	136
Yūwánī	219
Ēzí	281
Rómā	360
1 Kõrínítō	394
2 Kõrínítō	425
Gālātiyā	446
Ēfésō	458
Pílpóyī	469
Kõlõsáyī	478
1 Tēsälõníkē	486
2 Tēsälõníkē	493
1 Tímötéyō	497
2 Tímötéyō	506
Títō	513
Filimónā	517
Ēbérē	519
Yōkóbū	545
1 Pétéró	554
2 Pétéró	563
1 Yūwánī	569
2 Yūwánī	577
3 Yūwánī	579
Yúdā	581
I'dangará	585

Ụ'dúkó múké Mātáyo ní sii rí Tā búkū rí vé rí ã ülūngará

Mātáyo ri Yésü vé 'bá áyúayü mudrí drí ni ịri rí pi vé ógúpi. Tā ã pá ambiguous ịri ni búkū 'dīri sīzú rí, lē lūú Yāhūdī rí pi ni kínī, Yésü ri 'bá 'bá paápi ni, (ịri Māsiyā) Múngú sō ūyō ni nī, ịpē Yésü ri ímú kopí ni. Sē búkū rí vé í'dóngará gá, Mātáyo ni rú Yésü é'bípíj vé rí sīzú ãní, búkū rí agásí céré, i'da kínī, tā nébí rí pi ni ülūú búkū Múngú vé Ündī Ụkụ rí ruzú rí agá rí, tā ni nga 'i fūú tì ni gé gí Yésü ã rú'bá gá.

Mātáyo ülū kpá 'bá ni tā Yésü ni imbá kínī, mälüngā Múngú vé rí ịri adri 'bá tā Múngú ni lēé rí 'du'bá nga'bá rí pi vé ni ãngū rí pi agásí céré 'dīri rá. Cápítā 5-7 agá, Yésü ri mälüngā Múngú vé rí vé ífífí ülūú. Cápítā 10 agá, imbá tā mälüngā rí ni ímúzú 'i írézú muzú vú drígé sī rí vé tā. Cápítā 13 agá, imbá mälüngā rí vé tā nãpí sī. Cápítā 18 agá, imbá léti 'bá ni adrizu mälüngā Múngú vé rí agá rí. Cápítā 24-25 agá, i'da léti mälüngā Múngú vé rí ni ímúzú vú drígé nõgó rí.

Búkū 'dīri ülū ú'dogú'dogú Yésü vé adrizu rí. Búkū rí vé í'dóngará gá, ülū Yésü vé tingará, ịrivé bătizimū ã

rungará, ãzini tā ädroko ni ịri զ'bízú rí. Ülū kpá tì ịri ni sée rí ã tā, tā ịri ni imbá rí ã tā, ãzini tā ịri ni 'bá idrizú Gäliláyā gá rí vé tā. Búkū rí agá, sīkí ẹc̄i Yésü ni ngazú Gäliláyā gá, ịri ni cazú Yerúsälémā gá rí vé tā, ãzini sīkí tā 'i ngaápi rú'bá ni gé sēbití ụdū vé rí agá vú drígé nõgó rí vé tā. Búkū rí vé ụdū gé, sīkí Yésü vé gbängará pęti alambaku sīgé rí vé tā, ãzini ịrivé íngángará gōo idri rú drängará gálési rí vé tā.

*E'bípíj Yésü vé rí pi ã rú
(Luká 3:23-38)*

¹ E'bípíj Yésü Kúrísítō vé rí pi ã rú 'dī, Yésü Kúrísítō ri úyú Dāwúdī vé ni, Dāwúdī ri úyú Abürámā vé ni.

² Abürámā tì Isákā ri,
Isákā tì Yökóbū ri,
Yökóbū tì Yúdā pi édrípíj be,
³ Yúdā tì Pérézī pi Zérā
be, kopivé éndrépi
Tämárā 'i,

Pérézī tì Ezirónā ri,
Ezirónā tì Rámā ri,

⁴ Rámā tì Ämínädábā ri,
Ämínädábā tì Násónā ri,
Násónā tì Sálímónī ri,

⁵ Sálímónī tì Bőójā ri,
Bőójā vé éndrépi Rábā 'i,
Bőójā tì Obédē ri,
Obédē vé éndrépi Rútā 'i,
Obédē tì Yésē ri,

⁶ Yésē tì 'bágú Dāwúdī
ri, Dāwúdī tì Sölömónā ri,
Sölömónā vé éndrépi ịri ótú
ükú Ụriyā vé ni,
⁷ Sölömónā tì Röbámā ri,

Rōbámā tị Ābíjā ri,
 Ābíjā tị Ásā ri,
 8 Ásā tị Yōsīpátā ri,
 Yōsīpátā tị Yōrámā ri,
 Yōrámā tị Ūzíyā ri,
 9 Ūzíyā tị Yōtómā ri,
 Yōtómā tị Ākázā ri,
 Ākázā tị Ījíkíyā ri,
 10 Ījíkíyā tị Mānásē ri,
 Mānásē tị Āmónā ri,
 Āmónā tị Yōsíyā ri,
 11 Yōsíyā tị Yékóniyā pi
 édrípjii be lókí kópi ní
 ápázú muzú Bābélónā
 gá rī gé.

12 Kópi ní ápázú muzú
 Bābélónā gá 'dälé rī ã výdrí
 gé,
 Yékóniyā tị Sälítíyélē ri,
 Sälítíyélē tị Zérübābélā ri,
 13 Zérübābélā tị Ābíyúdā ri,
 Ābíyúdā tị Īlīyákímā ri,
 Īlīyákímā tị Azórā ri,
 14 Azórā tị Zādókā ri,
 Zādókā tị Ākímū ri,
 Ākímū tị Īlīyúdā ri,
 15 Īlīyúdā tị Īlēzárā ri,
 Īlēzárā tị Mātánā ri,
 Mātánā tị Yōkóbū ri,
 16 Yōkóbū tị Yōsépā Māriyā
 ágó ni ri, Māriyā ní

Yésü ī ní zíjí Kúrísítō ri
 tizú.

17 Í'dozú Ābūrámā vúgá
 cazú Dāwúdī vúgá, ca úyú
 mūdrí drī ni su. Í'dozú
 Dāwúdī vúgá cazú ī ní 'bá
 rī pi uruzú muzú Bābélónā
 gá rī gé, ca úyú mūdrí drī ni
 su. Í'dozú ī ní 'bá rī pi uruzú
 muzú Bābélónā gá rī gé cazú
 Kúrísítō vúgá, ca úyú mūdrí
 drī ni su.

*Yésü Kúrísítō vé tīngará
 (Lükā 2:1-7)*

18 Yésü Kúrísítō* vé
 tīngará iri 'díni, Yōsépā ã'yí
 Māriyā Yésü éndrépi ri jeé
 'í ní ūkú rú. 'Bo kópi ní
 drī ë umúzú trú kuyé rī gé,
 isú Māriyā ri 'a be, 'a 'dīri
 Māriyā isú Índrí Uletere rī†
 vé ūkpō sī.

19 Yōsépā ní adrii 'bá tā be
 píri rī sī, lē tā 'dīri áyú gúnyá
 agá drīnjá sēzú Māriyā ní
 ku, үsü 'í ési agá 'dälé, 'í lē
 Māriyā ri gää, 'bá ãzi ã nī ku.

20 Yōsépā kā tā 'dīri үsü
 'díni, Úpí vé mālāyíkā‡ ní 'i
 i'dazú iri ní urobí agá, 'yozú
 iri ní kīnī, "Yōsépā Dāwúdī§
 ã mvá rī, lē mī ru ku, 'í je

* 1:18 1:18 Yésü Kúrísítō: Rú Yésü 'dīri vé ifífí, Mungú ri 'bá paápi rī. Kúrísítō
 ri 'bá ī ní ūdu dāá drī ni gé, lüzú kínī Mungú ipē iri adrii 'bágú rú. Ēbérē tị sī
 Kúrísítō ri ī zí Māsiyā. 'I lā Yūwánī 1:41. † 1:18 1:18 Índrí Uletere rī: Índrí
 Uletere rī Índrí Mungú vé ni. Búkú Mungú vé rī kīnī, Etépi ri Mungú 'i, irivé
 mvá Yésü ri Mungú 'i, ãzini Índrí Uletere rī Mungú 'i. Etépi ri, Mvópi ri, ãzini
 Índrí Uletere rī, kópi Mungú älu. 'I lā Yūwánī 1:1-18; Yūwánī 8:41-42; Ezí 5:3-4.

‡ 1:20 1:20 Mālāyíkā: Mālāyíkā rī pi Índrí, kópi ri adrii Mungú be 'bū gé 'dälé,
 kópi rú 'bá äkó. Mungú ri sā ãzi sī kópi ipē imú vū drīgé nōo ú'dükó muké ivé
 rī ūlū 'bá rī pi ni. § 1:20 1:20 Dāwúdī: Mungú ipē Dāwúdī ri adrii 'bágú
 ūsérélē rī pi vé ni, ezi kínī, 'bágú ú'dí ri imú ifū irivé úyú agá, iri mālūngā rī
 rú muzú 'dáni'dáni, 'bágú rī Yésü Kúrísítō 'i. 'I lā Sāwúmā 132:11-12; Ezí 2:30.
 Tíkí Dāwúdī rī isú äküdē ilí rī ca élifū älu (1,000) gí, ilí 'dāri gé, isú tıkí drī Yésü
 Kúrísítō ri kuyé. 'I lā 1 Sāmūélē 16-30; 2 Sāmūélē 1-24; 1 'Bágú 1-2.

Mārīyā ri mí ní ūkú rú, 'a ūri ní īsū 'dīri, īsū Índrī Uletere rī vé ūkpō sī.

²¹ ūri ímū mvá rī tī ágō, mi rú ni 'da Yēsū 'i, ā'diātāsīyā ūri ímū 'bá rī pi pa ūvē ūnjīkānyā agásī."

²² Tā 'dīri 'o 'i 'dīni, átāngá Úpí ní átā nébī* tī gé 'dāri ā nga rí 'i fūu tī ni gé bēnī.

²³ Átāngá rī kīnī, "Ūkú kácānjá rú ni ímū 'a īsū, ūri mvá ágō tī, kōpi ímū rú ni 'da Êmánūēlē 'i." Ífīfī ni Mungú ri 'bá be trú.

²⁴ Yōsépā kā aruu ú'dú gélésī, 'dū tā rī ngaá sū Úpí vé mālāyikā ní ēzīj 'í ní rī tīnī, jī Mārīyā ri muzú 'bētī 'í ní ūkú rú,

²⁵ 'bo kōpi úmukí ī trú kuyé cīmgbá Mārīyā ní mvānjá rī tīngárá gá. Mārīyā kā mvānjá rī tī, Yōsépā ní mvānjá rī ā rú 'dazú Yēsū 'i.

2

'Bá úmī be rī pi

¹ Tīkí Yēsū ri Bētēlémē gá, āngū Yūdāyā vé rī agá, īsū ākūdē Êrōdē ri 'bāgú* rú nī. Sā 'dāri gé, 'bá úmī be ni pi íngákí үtū ní ūfūngárá gálésila, kōpi icákí Yērūsālémā gá, āngū Yūdāyā vé rī agá.

* **1:22 1:22 Nébī:** Mungú ri ūvē tā átā nébī rī pi ní, kōpi kúru ūrivé ú'dukó rī ūlū 'bá rī pi ní. **1:23 1:23 Ísāyā 7:14** * **2:1 2:1 Bāgú Êrōdē:** 'Bāgú 'dīri vé rú ī zī Êrōdē Āmbúgú rī. Sā ī ní Yēsū ri tīzū rī gé, Êrōdē Āmbúgú 'dīri rū āngū rī nī. 'I lā Mātāyo 2:1-8; Lūkā 1:5. Êrōdē Āmbúgú rī kā drāa, ūrivé mvá Êrōdē Ānītipā gō mālūngā rī rūu nī sā Yūwānī ní bātīzīmū sēzū Yēsū ní rī gé. 'I lā Mātāyo 14:1; Mārākō 6:14; Lūkā 3:1; Ezī 4:27. Vūdrī ni gé, 'bāgú āzi rú ni Êrōdē Āgīripā, ūri Êrōdē Āmbúgú rī vé mvá vé mvá. 'I lā Ezī 12:1-23. **2:6 2:6** Míkā 5:2

² Kōpi ní zīzū kīnī, "'Bá ī ní tījī Yāhūdī rī pi vé 'bāgú rú rī ūngāa? 'Bá ndrekī ūrivé līnyā dīipi rī үtū ní ūfūngárá gá 'dālē, 'bá ímukí ūri ūnjīngárá gá."

³ 'Bāgú Êrōdē kā tā 'dīri yīj, sē ūri ní tā ūsūngárá ambamba, sē kpá 'bá Yērūsālémā gá rī pi ní tā ūsūngárá ambamba.

⁴ 'Bāgú rī ní atala atala rī pi drīgē rī pi zīzū ímuzú 'bá tāimbi ímbā 'bá rī pi be 'i vūgā nōlē, ūri ní kōpi zīzū kīnī, "I ímū Kūrīsítō ri tī ūngūgá?"

⁵ Kōpi ní újázú kīnī, "I ímū ūri tī Bētēlémē gá, āngū Yūdāyā vé rī agá, ā'diātāsīyā tā nébī rī pi ní sīrī ūri 'dīni,

⁶ " 'Mi kūrū Bētēlémē āngū Yūdāyā vé rī agá rī, mi kūrū tā be āmbúgú ni, ā'diātāsīyā ī ímū 'bá āngū rūupi ni tī mí agá, ūri ímū mávē 'bá Ísērēlē vé rī pi úcē nī.' "

⁷ Kúru Êrōdē ní 'bá úmī be 'dībēe zīzū gārā gá, lē nīj kōpi vūgā līnyā rī ūfū dō pīri ní sā ngōri gé.

⁸ ūri ní kúru kōpi pēzú muzú Bētēlémē gá 'dāa, ūri ní 'yozú kōpi ní kīnī, īmi mukí mvānjá rī ndāa muké muké, īmi īsūkí dō ūri gí,

koro īmi ījíkí tā ni lūú má ní, mā mu rí kpá ūri īnjíjí bēsīnī.

⁹ Kōpi kâ tā 'bāgú rī ní 'yoó 'dīri yijí, kōpi ní 'dezú muzú, línyā kōpi ní ndreeé ütū ní ifüngárá gá 'dāri ri dījí muzú kōpi éndreti gé sī dřidří, línyā rī mu pá tuú vūrā mváñá rī ní adrizu rī gé.

¹⁰ Kōpi kâ línyā rī ndreeé, āyīkō fū kōpi agaá rá.

¹¹ Kōpi kâ fiú jó agá 'dālé, kōpi ndrekí mváñá rī pi éndrépi Mārýā be, kōpi ní kūmūcí ütžízú vūgá, ūri īnjízú. Kōpi ní kúru ívē sōndükū ã'bú vé rī pi ē tī ūzízú, kōpi í'dúkí dábū, ngá ī ní zāá ngūúpi ndřindří ní, āzini mírē sēé mváñá rī ní fēfē rú.

¹² Múngú ní átázú kōpi ní urobí agá kínī, kōpi ã újákí ī gōó vúlé Ěródē vúgá 'dālé ku, kōpi ní gōzú 'dezú muzú ívē āngū gé 'dālé lětī āzi túngú ni gé sī.

Ápákí muú Yésū be Ějēpétō gá

¹³ 'Bá úmī be 'dī'bée kâ 'deé muú gí, Úpí vé mālāyíkā ní ímúzú átázú Yōsépā ní urobí agá kínī, "Í nga, 'í 'dū mváñá rī pi éndrépi be, mí ápá muzú Ějēpétō gá. Mí adri 'dālé, cīmgbá á lū dō mí ní ú'dú mí ní īgōzú rī gí ká, ã'diātásíyā Ěródē lě lětī ndāá mváñá rī 'dīzú drázú 'dīsī rá."

¹⁴ Yōsépā ní ẽcī í'dózú, ūri ní mváñá rī pi jízú éndrépi

be īnījá sī muzú Ějēpétō gá 'dāá.

¹⁵ Yōsépā adri 'dālé cīmgbá Ěródē drā ūri ísú 'dāá. Kúru tā ótú Úpí ní ezi nébī rī tī gé rī nga 'i fūú tī ni gé gí kínī, "Á zì mávē mvá ifūú Ějēpétō agásī āmvé."

¹⁶ Ěródē kā nījí ámá 'yozú kínī 'bá úmī be rī pi ū'bákí 'i mi gí, ési ni ve ūnjí ūnjí, ūri ní tāím̄bí sēzú āngáráwá rī pi ní, kōpi ã mukí anji āgō ilí be ūri, dōku ilí be ca'bá ūri kuyé Bētélémē agá rī pi ú'dí, āzini anji Bētélémē gārā gá sī rī pi ú'dí ūdrāá cérē 'dīsī rá, ã'diātásíyā 'bá úmī be rī pi ūlūkí ūri ní kínī, ī ndrekí línyā rī, výdří ni 'dū nóni caá ilí ūri.

¹⁷ Tā Múngú ní ezií nébī Yērēmíyā tī gé rī nga 'i fūú tī ni gé gí kínī,

¹⁸ "Ú'dúkó ãá vé ni íbí íkú Rámā gá 'dāásī,
'bá rī pi rikí ngoó ízāngā
ízāngā rú, rikí lūlūlú
gaá ú'dúkó be uryu
'dāá,

Rāélē ri ngoó ívē anjiná rī pi sī, lē 'bá ãzi ã úmī 'i
ési ku,
ã'diātásíyā ī ní anjiná rī
pi ú'dí ūdrāá gí rī sī."

*Yōsépā pi Mārýā be újákí
í gōó vúlé Nāzērétā gá*

¹⁹ Ěródē kā drāá, Úpí vé mālāyíkā ní ímúzú átázú Yōsépā ní urobí agá Ějēpétō gá 'dālé,

²⁰ kínī, "Í nga, 'í 'dū mváñá rī pi éndrépi be, 'í 'de

muú ãngū Ísērēlē vé rī gé,
ã'diātāsīyā 'bá lē'bá mvánjá
rī 'dī'bá rī pi ūdrākí gí."

²¹ Kúru Yōsépā ní mvánjá
rī pi 'dūzú éndrépi be, kópi
ní ī újázú gōzú ãngū Ísērēlē
vé rī gé 'dāá.

²² Yōsépā kā yīí kínī
Ãrākālāwū rū ãngū Yūdáyā
vé rī nī étépi Êrōdē ã vūrā
gá, gō 'oó үři sī mungará
'dälé rī sī. Kúru ī ní lūzú
Yōsépā ní urobí agá kínī, ã
'de muú ãngū Gālīlāyā vé rī
gé.

²³ Kópi ní 'dezú muzú
adrizú kūrú Nāzērētā vé rī
agá, tā ótú nébī rī pi ní átā
'bá 'bā paápi rī ã tā sī rī nga
'i fūú tī ni gé gí kínī, "Í ímú
īri zī Nāzērētāgú."

3

*Yūwánī Bātizimū sēépi rī
ímú létī útū*

(Mārakō 1:1-8; Lükā 3:1-
18; Yūwánī 1:19-28)

¹ Ílí 'dā'bée ã vúdrī gé,
Yūwánī Bātizimū sēépi rī
ímú rií tī sēé ãngū ã'wí
cinyáfā rú rī agá ãngū
Yūdáyā vé rī agá 'dāá.

² Kínī, "Ími újákí ési,
ã'diātāsīyā mālūngā 'bū vé
rī ícā īnyinjá gí."

³ 'Bá nébī Ísáyā ní tā ni átā
rī, īri adriípi 'dī.

3:3 3:3 Ísáyā 40:3 * **3:6 3:6** Bātizimū: Í ri 'bá rī pi ní bātizimū sē lūzú kínī,
kópi újákí ési ívē ūnjikānyā agásí gí, kópi ę'yíkí Mungú ri gí. † **3:7 3:7** Fārūsī:
Fārūsī rī pi ngūlūmū Yāhūdī rī pi vé tāimbī Mósē vé rī rū'bá tītī rī pi. Kópi
'dūkí índrī rī pi vé tā, ázini mālāyikā rī pi vé tā 'bāa tā āmbúgú rú, kópi ę'yíkí
rá 'yozú kínī, 'bá ūdrā'bá gí rī pi gō íngá ídri rú rá. 'I lā Ezī 23:8. ‡ **3:7 3:7**
Sādōkē: Sādōkē rī pi ngūlūmū Yāhūdī rī pi vé tāimbī Mósē vé rī rū'bá tītī rī pi,
'bo kópi ę'yíkí índrī rī pi vé tā kuyé, ę'yíkí mālāyikā rī pi vé tā kuyé, ázini kópi
ę'yíkí kpá 'yozú kínī, 'bá ūdrā'bá gí rī pi gō íngá ídri rú rá 'dīni kuyé. 'I lā Ezī
23:8.

"U'dúkó 'bá ãzi vé ni ri ó'ú
ãngū ã'wí cinyáfā rú
rī agá 'dāá kínī,

'Ími údékí létī Úpí ní,
ími útukí létī īrivé rī ã
adri píri.'

⁴ Bōngó Yūwánī ní suú rī
údékí kámīlō ã 'bí, gō īri ní
'yīí 'í úpilé gá rī údékí lā'bú.
Īrivé ãnyāngā īri ní rií nyaá
rī, úmbí, ázini őnyú ásé agá
'dāá rī.

⁵ 'Bá kūrú Yērūsālēmā vé
rī agá rī pi, ãngū Yūdáyā vé
rī agá rī pi, ãngū Yárídénī vé
rī agá rī pi be cérē 'dekí muú
Yūwánī vúgá 'dāá,

⁶ kópi ūlūkí īvē ūnjikānyā,
Yūwánī ní kópi ní bātizimū*
sēzú, ri bātizimū rī sēé yīí
āmbúgú díipi dīdī Yárídénī
agá.

⁷ Yūwánī kā ndreé Fārūsī†
rī pi Sādōkē‡ rī pi be ri
ímú kárakará 'í vúgá vūrā
'í ní rizú bātizimū sēzú rī
gé nōo, īri ní 'yozú kópi ní
kínī, "Ími adri'bée sū ęnī
tīnī 'dī'bée, ã'di īmgbē īmī
mī ápázú Mungú vé jīkó
úmvulési ímúpi drīdrī 'dīlē
rī gé sī nī?

⁸ Lē īmi 'okí tā lūúpi 'yozú
kínī, īmi újákí ési ūnjikānyā
agásí gí ní áyu.

⁹ Lē īmi rikí ūsūú īmī
ési agá 'dālé 'yozú kínī,

'Ābūrámā § ri īmivé étépi 'díni' ku. Á 'yo īmi ní, Múngú ri ícó írā nōri újá ízú úyú Ābūrámā vé ni pi rú rá.*

¹⁰ Múngú í'dú ūbólú peti ã úlá ugazú rí 'í drígé gó, peti 'a'bée ū'a be muké ku rí pi ãrēvú cérē ī uga vugá, ī kópi 'dú ú'bé ãcí agá.

¹¹ "Ma ri īmi ní bātizimū sē yīj sī lūzú kínī, īmi újákí ési ūnjikānyā agásí gó. 'Bo 'bá ãzi ri īmú má vúdrí gé 'dī'dī, ūrivé āmbūgū ndé mávé rí rá, má ícó ūrivé ngá pá gá 'dú bā ku. ūri īmú bātizimū rí sē Índrí Uletere rí sī, ãzini ãcí sī.

¹² ūri kóbi ngá ú'bízú ni be drígé, ūri īmú ívé ãnyá ú'bí ãní. ãnyá rí vé fí,† ūri dā ūrá agá, 'bí ni, ūri zā ve ãcí sī, ãcí 'díri ícó drāá ku."

Sēkí Yésū ní bātizimū
(Mārakō 1:9-11; Lükā 3:21-22)

¹³ Yésū ní íngázú ímúzú ãngū Gālīlāyā vé rí gé 'dāsí, ūri ní ímúzú Yūwánī vugá Yárídénī gé nōlé, lē Yūwánī ã sē 'í ní bātizimū.

¹⁴ 'Bo Yūwánī lē kōdō gāá ūri ní bātizimū sēgā sī. Yūwánī kínī, "Mi té ícó má ní bātizimū sē nī, ngá mí ní

§ 3:9 3:9 Ābūrámā: Múngú zí Ābūrámā ri kínī, ã ku ívé 'bá 'bētj̄ ãsámuvú gé rí pi, ã ku ívé ãngū, ã 'de muqú ãngū ãzi ú'dí ni gé. Ābūrámā ri é'bípí Yāhúdī rí pi vé rí, tijkí ūri ilí élifū ãlu mündürülű ãrō (1,800) gé, ïsü tijkí drí Yésū ri kuyé. 'Í lā I'dóngará 12-25. *

3:9 3:9 Úyú Ābūrámā vé ni pi: Múngú ri 'bá rí ã'yí

adri piri tā ūri ní 'oó piri rí sī, adri 'yozú kínī ūri ní adrii úyú Ābūrámā vé rí sī ku.

† 3:12 3:12 ãnyá rí vé fí, ãzini 'bí ni: ãnyá rí vé fí, ūri 'bá Yésū Kúrisítō ri é'yí'bá gó rí pi, 'bí ni, ūri 'bá Yésū Kúrisítō ri é'yí'bá kuyé rí pi. *

4:1 4:1

Ādróko: Ādróko vé rú Sátánā 'i, ūri ãmbúgú ïndrí ūnjí rí pi drígé, gā tā Múngú vé ri 'dugá ngagá sī 'bū gé 'dālé. Múngú idró ādróko ri ïndrí ūnjí rí pi be 'bū gé 'dāsí nī. 'Í lā I'dóngará 12:7-9. † 4:2 4:2 A'bi: Sā ãzi sī Yāhúdī rí pi ri ã'bi, nyakí ïnyá ku, kópi ri ési 'bá rizú Múngú ri zizú.

ímúzú má vugá 'yozú kínī mā sē mí ní bātizimū rí ã'di?"

¹⁵ Yésū ní újázú ūri ní kínī, "Lē tā rí ã 'dú 'i ngaá sū má ní 'yoó 'dīri tñi, ã'diâtásiyā Múngú lē 'bā 'dūkí tā rí pi ãrēvú cérē ngaá piri sū 'í ní lēe rí tñi." Kúru Yūwánī ní ūri ní bātizimū rí sēzú.

¹⁶ Yūwánī kā Yésū ní bātizimū rí sē, Yésū ní ifuzú yīj rí agásí ãmvé. Koro sā 'dāri gé, 'bū rí zī 'i kú mgbo, ïndrí Múngú vé rí ní ísizú ímúzú sū ãmámū tñi, úrizú ūri drígé.

¹⁷ Kúru ú'dúkó ní ïkúzú 'bū gé 'dāsí 'yozú kínī, "Mvá 'dīri mávē ni, á lē ūri lēlē, ma ūri sī ãyïkō sī."

4

Ādróko ū'bí Yésū ri
(Mārakō 1:12-13; Lükā 4:1-13)

¹ Kúru Índrí Uletere rí ní Yésū ri jizú muzú ásé agá ãngū ã'wí cínyáfā rú rí gé 'dāá, ãdróko* ní ūri ú'bízú.

² Yésū a'bi† 'i caá ùtúná pükú sū ïnijá pükú sū, nya ngá ãzi kuyé, ëbírī fū ūri káyí.

³ Ādróko ní ímúzú ūri ú'bízú, 'yozú ūri ní kínī, "Mi

dō Mvá Múngú vé ni, 'í 'yo írā anji 'dī'bée ní, kōpi ā újákí ī ufuú pánga rú."

⁴ Yēsū ní újázú īri ní kīnī, "Sīkí Búkū Múngú vé rī agá kīnī, 'Bá ícō adrií idri rú 'yējá pánga sī ó'dúkúle ku, 'bá rī adri idri rú ú'dúkó muké Múngú ní átá ifūú 'i tī gé sī rī sī.'

⁵ Kúru Ādróko ní Yēsū ri jizú muzú kūrú uletere Yērúsālémā vé rī gé 'dāá, īri ní Yēsū ri jizú tuzú Jó Múngú vé rī[‡] drīgé үru 'dāá,

⁶ īri ní 'yo zú kīnī, "Mi dō Mvá Múngú vé ni, 'í wa vūgá 'dāá, ā'diātāsīyā sīkí Búkū Múngú vé rī agá kīnī,

"Múngú ri ivé mālāyīkā rī pi ipē
imú mī īzā ko rá,
kōpi mi ko ī drīgé үru 'dīgē,
mī sī rī mī pā irā rū'ba
gá ku."

⁷ Yēsū ní újázú īri ní kīnī, "Sīkí kpá Búkū Múngú vé rī agá kīnī, 'Lē mī ū'bī Úpí Múngú mivé rī ku.'

⁸ Ādróko rī gō kpá īri ji
tuý irā āco ni drīgé үrugége
'dāá, īri ní āngū 'bāgú rī
pi ní ruý vū drīgé nōgō rī
pi i'dazú Yēsū ní céré, āzini
kōpivé ngá ūnyī be vū drīgé
nōgō rī pi i'dazú īri ní.

⁹ īri ní 'yo zú Yēsū ní
kīnī, "Mí ūtī dō kūmūcī má

endreti gé ma īnjīzú rá, ma
ngá vū drīgé rī pi ārēvú sē
céré mí ní."

¹⁰ Yēsū ní 'yo zú īri ní kīnī,
"Sātānā, § 'í dē mi má gārā
gá 'dīsī rá! Ā'diātāsīyā sīkí
Búkū Múngú vé rī agá kīnī,
'Lē mī īnjī 'yējá Úpí Múngú
mivé rī áyu, mī nga īri ní
ēzī.'

¹¹ Kúru Ādróko rī ní īri
kuzú, mālāyīkā rī pi ní
imuzú īri ē īzā kozú.

Yēsū ī'dō ú'dúkó muké rī
ülūú
(Mārākō 1:14-15; Lükā
4:14-15)

¹² Yēsū kā yīi kīnī 'bekí
Yūwānī ri jō āngū ū'yīzú rī
agá gi, īri ní 'i újázú gōzú
āngū Gālālāyā vé rī gé 'dāá
ūzi.

¹³ īri ní fūzú Nāzērētā
agāsī, 'dezu muzú adrizú
Kāpārānāymā gá, īnyinjā yīi
bālālā rī ā gārā gá, āngū
Jēbūlūnā pi vé Nāfātālī be rī
gé,

¹⁴ tā nébī Īsāyā ní ótū 'yo o
rī ā nga rī 'i fūu tī ni gé bēnī
kīnī,

¹⁵ "Āngū Jēbūlūnā vé rī,
āngū Nāfātālī vé rī,
léti muzú āní yīi bālālā
rī gé rī, āngū yīi
āmbūgū diipi diđi
Yārīdēnī vé rī ā gārā
gá rī,

4: 4:4 Dētōrōnómē 8:3 [‡] **4:5** Jó Múngú vé rī: Jó Múngú vé rī 'yējá
ālukúta Yērúsālémā gá 'dāá. Atala rī pi 'yējá ri rōbōnōjō zā Jó rī agá 'dāá nī, sū
tāím̄bī Mósē vé rī ní 'yo o rī tīnī. Múngú ri dī Vūrā Uleteretere rī gé, Jó Múngú
vé rī agá 'dāá. **4:6** Sāwūmā 91:11-12 **4:7** Dētōrōnómē 6:16 § **4:10**

4:10 Sātānā: Sātānā ri ādróko, īri āmbūgū īndrī ūnjī rī pi drīgé, gā tā Múngú
vé rī 'dugá ngagá sī, Múngú īdro īri 'bū gé 'dāásī. 'I lā I'dangará 12:7-9. **4:10**

4:10 Dētōrōnómē 6:13

'bá adri'bá Yāhúdī rú
ku āngū Gālīlāyā vé rī
agá rī pi,

¹⁶ ãzini 'bá adri'bá īnīnjá agá
rī pi

ndrekí үtūnjá āngū
īmbērēépi uletere rī
gí,

'bá drā ru'bá ruru rī pi
ndrekí үtūnjá āngū
īmbērēépi uletere rī
gí."

¹⁷ 'I'dozú sâ 'dāri gé muzú
dr̄idr̄i, Yésü i'dó rií tî sée
muzú kññi, "Lê ìmi újákí ési,
ã'diātāsīyā mälüngā 'bū vé
rī ícá ìnyinjá gí."

'Bá Yésü ní i'dó zìj̄ dr̄idr̄i
ímú 'i pámvú übū rī pi

(Mārakō 1:16-20; Lükā 5:1-11)

¹⁸ Yésü kā rií écí yij̄ bālālā
Gālīlāyā vé rī ã gārā gá sī,
ndre 'bá irinḡ, 'bá 'd'bee irinḡ
édr̄ipi. 'Bá rī Sīmónā i ní
zij̄ Pétéró pi édr̄ipi Ändēréyā
be, kōpi ri imbá 'be yij̄ bālālā
rī agá, ã'diātāsīyā kōpi 'bá
ri'bá ì'bí 'be'bá imbá sī ni pi.

¹⁹ Yésü ní 'yozú kōpi ní
kññi, "Ìmi imukí mā pámvú
übū, ma sē ìmi imú 'bá ísé
íj̄i má ní sū ìmi ní ì'bí 'beé rī
tíni."

²⁰ Koro kōpi ní ivé imbá rī
pi kuzú, kōpi ní 'dezú muzú
Yésü vúgá sī.

²¹ Yésü kā 'i útrú muzú
dr̄idr̄i, ndre 'bá үruk̄o irinḡ,

kōpi irinḡédr̄ipi, 'bá rī
Yōkóbū pi Yūwánī be, kōpi
anji Zēbēdáyō vé ni. Kōpi
úrīkí kuú kūlúmgba agá
'dāá ì étépi Zēbēdáyō be trú,
kōpi ri ivé imbá a'di. Yésü
ní kōpi zizú kññi, "Ìmi imukí
má vúgá nōó."

²² Koro kōpi ní kūlúmgba
rī kuzú, ì étépi ri kuzú, kōpi
ní 'dezú muzú Yésü vúgá sī.

Yésü idr̄i 'bá drā be rī pi
(Lükā 6:17-19)

²³ Yésü ri écí muzú āngū
Gālīlāyā vé rī agásī, ri 'bá rī
pi imbá kōpivé Jó Mungú ri
Zizú rī pi* agásī, ri ú'dukó
muké mälüngā vé rī ülūu
muzú, ãzini ri 'bá drā be
ändiāndí rī pi idr̄i muzú 'bá
rī pi äsämavú gé sī.

²⁴ Yésü vé tā ã kubí kū
muzú āngū Síriyā vé rī agásī
céré. 'Bá rī pi ní 'bá drā
be ünjí ünjí rī pi ij̄izú imuzú
iri vúgá nōlé, 'bá ri'bá dr̄i
ci'bá drā ükpó ükpó ni sī rī
pi, 'bá indr̄i ünjí † ní fií kōpi
dr̄igé rī pi, 'bá drā ní nyií
kuú 'bēlē'bele rī pi be, Yésü
idr̄i kōpi rá.

²⁵ 'Bá kárakará íngá'bá
āngū Gālīlāyā vé rī agá rī
pi, kūrū Dēkāpólīsī vé rī agá
rī pi, Yērúsälémā agá rī pi,
āngū Yūdāyā vé rī agá rī pi,
ãzini āngū Yárídénī vé álésī

4:16 4:16 Ísáyā 9:1-2 *** 4:23 4:23** Jó Mungú ri Zizú rī: Yāhúdī rī pi vé Jó
Mungú ri Zizú rī pi kárakará kūrū rī pi agásī ändiāndí, kōpi ri i umú Búkū
Mungú vé rī lā, ãzini kōpi ri Mungú ri ij̄i U'dú Sābātā vé rī gé. **† 4:24 4:24**
Indr̄i ünjí: Íri ándurú mälāyikā Mungú vé rī pi vé ãzi 'bū gé 'dāá, nō tāimbi
Mungú vé rī, Sātānā ri kōpivé ämbúgú. Mungú idr̄i kōpi 'bū gé 'dāásī vúgá
nōó, kōpi gōkí ufuú indr̄i ünjí, kōpi ri 'bá rī pi ní izāngā sē vū dr̄igé nōgō. 'I lā
I'dangará 12:7-9.

rī agá rī pi ārēvú céré 'dekí
muzú Yésū vúgá sī.

5

*Yésū ímbá 'bá rī pi írā
drīgé*
(Lúkā 6:20-23)

¹ Yésū kā 'bá bítřiká rī pi
ndreé, īri ní 'dezú muzú írā
drīgé 'dälé, īri ní úrizú vúgá.
Írivé 'bá īri ā pámvú ūbī'bá
rī pi ní ímuzú īri vúgá nólé.

² īri ní í'dozú kōpi ímbázú,
īri ní 'yozú kīnī,

³ "Bá ési 'bā'bée Múngú
drīgé rī pi, Múngú ri
kōpi ní tákiri sē rá,
ā'diātāsīyā kōpi fi
mälüngā 'bū vé rī agá
rá.

⁴ 'Bá ri'bá ngo'bá īzāngā
īzāngā rú rī pi, kōpi
tákiri ísú rá,
ā'diātāsīyā ī ímú kōpi ē
ési ümī rá.

⁵ 'Bá adri'bée tā be mādā rī
pi, kōpi tákiri ísú rá,
ā'diātāsīyā kōpi ímú ngá
Múngú ní ezií rī ísú vú
drīgé nōgó rá.

⁶ 'Bá ēbírī be, āzini úvá
'bā'bá tā pīrī 'ozú rī pi,
kōpi tákiri ísú rá,
ā'diātāsīyā tā pīrī kōpi
ní lēe rī, kōpi ísú rá.

⁷ 'Bá ési be muké rī pi, kōpi
tákiri ísú rá,
ā'diātāsīyā Múngú ri
ímú ési muké 'bā kōpi
ní rá.

⁸ 'Bá ési be ule rī pi, kōpi
tákiri ísú rá,
ā'diātāsīyā kōpi ímú
Múngú ri ndre rá.

⁹ 'Bá tákiri íjí'bá 'bá rī pi
āsámvú gé rī pi, kōpi
tákiri ísú rá,
ā'diātāsīyā Múngú ri
ímú kōpi zī anji ívé
ni.

¹⁰ 'Bá ī ní őcū' ūzāngā nyaá
tā pīrī ā tā sī rī pi, kōpi
tákiri ísú rá,
ā'diātāsīyā mälüngā 'bū
vé rī adri kōpivé ni.

¹¹ "İmi 'bá ī ní rií u'daá,
ī ní rií őcū' ūzāngā nyaá,
āzini ī ní rií ūnjō ūlī īmi
drīgé mā tā sī rī pi, īmi tákiri
í sú rá.

¹² īmi únjíkí, īmi adrikí
ayíkō sī, ā'diātāsīyā āndēma
āmbúgú īmi ūfēzú rī, īri īmi
tē 'bū gé 'dāá'dā. Nébī ótú
īmi sī drīdrī rī pi, őcūkí nyo
kōpi ūzāngā nyaá sū īmi ní
nyaá 'dīri tīni.

*'Bá Yésū ā pámvú ūbī'bá
rī pi adrikí sū ẽ'yī tīni āzini
ütūnjá tīni*
(Mārakō 9:50; Lúkā
14:34-35)

¹³ "İmi adrikí sū ẽ'yī tīni
vū drīgé nōgó. 'Bo ẽ'yī rī
vé sī asuúpi asuasu rī icá dō
ālákála gí, ī icó gō īri údé,
ā asu rī asuasu íngóni? Gō
adrii muké ngá á'dízú āní
ku, ī 'dū dā vúgá, 'bá rī pi
utu pá sī."

¹⁴ "İmi adrikí sū ẽ'yī tīni
riípi āngū ūmgberēépi vū
drīgé nōgó rī tīni. Kūrú ī ní
sījí ánga drīgé rī, īri índré ku
āngū ule gá.

¹⁵ 'Bá āzi icó lámbā 'yūú
ūdrí ūpījí drī ni gé cí ku, īri
lámbā rī 'bā misá drīgé, īri

āngū ūmbērē ku uletere 'bá rī pi ní jó agá 'dāá.

¹⁶ Lē kpá ūmivé ācí ã dī dī 'bá rī pi ḡendreti gé, kōpi ã ndrekí rí tā muké ūmi ní 'oó rī, kōpi ē ūngukí rí ūmi Etépi 'bū gé rī ãní.

Tāimbī Mósē vé rī

¹⁷ "Lē ūmi rikí ūsūpú 'yozú kínī má ímú tāimbī Mósē vé rī fūpú drāá 'dini ku, dōku má ímú tā nébī rī pi ní sūrī fūpú drāá 'dini ku, má ímú ūmi ní tā rī vé ūffí ūlūú.

¹⁸ Ádarú á 'yo ūmi ní 'dini, tā ã fí tāimbī rī vé ñ ní sūrī ūicó ãvūl alunjáni ku, cīmgbá cazú 'bū pi ní afizú vū be rī gé, tā ñ ní sūrī tāimbī rī agá rī pi arēvú cérē ímú ñ nga rá.

¹⁹ 'Bá tāimbī ñ ní ndreé kuú mādānjá rī ūjōpi, gōópi 'bá rī pi ūmbápi tā ãlu ãlu 'dīri 'duúpi ngaápi rī, ñ ímú ñri ndre ku mādānjáñā mālūngā 'bū vé rī gé 'dāá, 'bo 'bá tā ñ ní eziíj rī 'duúpi ngaápi rá rī, ñ ímú ñri 'dū 'bā ūmbúgú mālūngā 'bū vé rī gé 'dāá.

²⁰ Lē ūmi 'dukí tāimbī Mungú vé rī ngaá piri, ã ndē Fārūsī rī pi ní rií 'duú ngaá rī rá, ãzini ã ndē 'bá tāimbī ūmbá 'bá rī pi ní rií 'duú ngaá rī rá. ūmi 'okí dō 'dini ku, á sō ūyō, ūmi ūcokí ūfí mālūngā 'bū vé rī agá 'dāá ku.

5:21 **5:21** Wūngará 20:13; Dētōrōnómē 5:17
Átlágú ūmbúgú rī, atala atala rī pi drīgē rī pi, drīkoma rī pi, kōpi ri ñ umú tā Yāhúdjí rī pi vé rī li.
[†] **5:22** **5:22** Ācí vezú ãní ūdū ãkó rī: Mungú ri úmvúlésí 'bá 'i ë'yí 'bá ku rī pi 'dū ú'bé ãcí 'dīri agá. 'I lā I'dangará 20:7-15.
[‡] **5:23** **5:23** Vūrā ūrbōnōjō zāzú rī: Vūrā ūrbōnōjō zāzú ni anigé Jó Mungú vé rī ã bóró gá 'dāá, átlágú rī ri ūrbōnōjō zā ãní Mungú ní 'bá rī pi trūzú ñvé ūnjíkānyā agásí. Vūrā ejingurú zāzú ni anigé Vūrā Uletere rī gé Jó Mungú vé rī agá 'dāá, átlágú rī ri ejingurú zā ãní Mungú ní 'bútijá sī, ãzini ūndréjá sī sā Mungú ri zízú rī gé.

Yēsū ūmbá 'a vengárá vé tā

²¹ "Imi yikí rá, 'yokí 'bá ūnogósí 'dā'bée ní kínī, 'Lē mī 'dī 'bá ku, 'bá rī 'dī dō 'bá, ñ ñri ūrñjā rá."

²² 'Bo á 'yo ūmi ní 'dini, 'bá rī ñ ési ve dō ūdrípi ní, ñ 'bá 'dīri ūrñjā rá. 'Bá rī 'da dō ūdrípi ri, átā dō átángá ūnjí ñri ní, ñ 'bá 'dīri jí 'bá tā li 'bá rī pi* ḡendreti gé. 'Bo 'bá rī 'yo dō, 'Mi azakaza rú!' ñ 'bá 'dīri 'dū 'be ãcí vezú ãní ūdū ãkó rī† agá.

²³ "Kúru mi dō ri fēfē jí sē Mungú ní vūrā ūrbōnōjō zāzú rī‡ gé 'dāá, 'i mū dō ūgá mí ési agá 'dāá, mí 'o mí ūdrípi ri ūnjí,

²⁴ 'í ku fēfē mí ní lēe jíj sēé Mungú ní rī kú vūrā ūrbōnōjō zāzú rī gé 'dāá, drīdrī ni, ūmi, údékí ūmi ūsámvú mí ūdrípi be rī ūgbále, kúru 'í gō rī mūpū fēfē mí ní lēe sēé Mungú ní rī sēé ndō.

²⁵ "'Bá ãzi lē dō mi tōo, lē dō mi jíj jó ñ ní tā ližú rī agá, ūmi kādō rií mūpū ñri be lētī gé 'dīgē, ūmi údékí ūmivé tā ūmi ūsámvú gé ñri be rī mbēlēná, 'i 'o dō 'dini kuyé, 'bá mi tōópi rī, ñri mi jí pá tu 'bá tā ližípi rī ḡendreti gé, 'bá tā ližípi rī mi sē ūgalaku drīgē, ūgalaku rī mi jí 'be jō ãngū ūyīzú rī agá.

* **5:22** **5:22** 'Bá tā li 'bá rī pi:

Átlágú ūmbúgú rī, atala atala rī pi drīgē rī pi, drīkoma rī pi, kōpi ri ñ umú tā Yāhúdjí rī pi vé rī li.
[†] **5:22** **5:22** Ācí vezú ãní ūdū ãkó rī: Mungú ri úmvúlésí 'bá 'i ë'yí 'bá ku rī pi 'dū ú'bé ãcí 'dīri agá. 'I lā I'dangará 20:7-15.
[‡] **5:23** **5:23** Vūrā ūrbōnōjō zāzú rī: Vūrā ūrbōnōjō zāzú ni anigé Jó Mungú vé rī ã bóró gá 'dāá, átlágú rī ri ūrbōnōjō zā ãní Mungú ní 'bá rī pi trūzú ñvé ūnjíkānyā agásí. Vūrā ejingurú zāzú ni anigé Vūrā Uletere rī gé Jó Mungú vé rī agá 'dāá, átlágú rī ri ejingurú zā ãní Mungú ní 'bútijá sī, ãzini ūndréjá sī sā Mungú ri zízú rī gé.

²⁶ Ádarú á 'yo ūmi ní 'díní,
'dükí dō mi 'beé jó ãngū
ū'yizú rī agá 'dāá gí, mí ūfū
ãmvé ku, mi ngá ū ní lij mí
drīgé rī ūfē ūgbále ká, mi ibí
ūfū ãmvé ndō.

ũkú 'dīri jeépi rī, 'bā 'dīri 'bā
õwū 'bá ãzi vé ũkú sī.

Yésū ímbá ūyō vé tā

33 "Ími yíkí kpá rá 'yokí 'bá
ínogósí rí pi ní kíní, 'Mí sô
dô ûyô, lê mî ñô ûyô mí ní
sôó rí ku, ûyô mí ní sôó Úpí
éndrëti gé rí, lê mî 'du tâ ni
ngaánqa.

34 'Bo á 'yo īmi ní 'díni,
lē īmi sōkí ūyō ku. Lē īmi
rikí 'bū ã rú édī ūyō sōzú ãní
ku, ã'diātāsīyā 'bū rī lúpá
Múnqú vé ni.

35 dōku īmi rikí vū ã rú édi
üyō sōzú ãní ku, ã'diātāsīyā
vū rī Múngú vé ni, īri
pá 'bā ãní, dōku īmi rikí
Yērúsālémā ã rú édi üyō
sōzú ãní ku, ã'diātāsīyā īri
kūrú 'Bāqú āmbúqú rī vé ni.

36 Lē mî ri mî drî édî ūyõ
sôzú ãní ku, § ã'diâtâsîyâ mí
íco mî drî'bí újá ícâ imve
dôku ini ku.

37 Tā mí ní újá rī, īri dō
ē, ã adri ē, dō kuyé, ã
adri kuyé. Tā rī dō ū'dū
be túngú, tā 'dīri íbí íngá
ãdróko vúqálési.

*'Bá rī 'o dō mi ūnjí, ã 'okí
ĩri ūnjí ku*

(Lukā 6:29-30)

38 "Ími yíkí rá ótú 'yokí kíní, "Bá ãzi sô dô mí mi qfûú, 'bá ãzi ri kpá ïri e mí sô qfû rá, 'bá ãzi kpu dô mí sí, 'bá ãzi ri kpá ïri e sí kpu rá'

³⁹ 'Bo á 'yo īmi ní 'díni, 'bá
rī 'o dō mi ūnjí, a 'okí īri

5:27 5:27 Wüngará 20:14; Dëtörönómē 5:18 **5:31** 5:31 Dëtörönómē 24:1
§ **5:36** 5:36 Lē mî ri mî dr̄i éd̄i üyō sôzú âní ku: 'Bá үrukö'bée vé mĕrē agá, kópi
dükí dr̄i vé tā 'báá ámbúgú üyō sôzú âní. **5:38** 5:38 Wüngará 21:24; Lévítiká
24:20; Dëtörönómē 19:21

ūnjí sū ūri ní mi 'oó rī tñi ku.
'Bá rī sa dō mî gbángírí drí
ẽndépi gé rī, lē mî újá kpá
mî gbángírí drí ijí gé rī ã sa.

⁴⁰ 'Bá ãzi lē dō mi ijí muý
'bá tâ li'bá rī pi ẽndréti gé,
'i 'du rí mív  bõng  g g  v 
r , l  m  s  kp  ūri n  mív 
bõng  ako  r k  r  ïnd .

⁴¹ 'B  ãzi si d  mi ūkp  s ,
k n  m  j  'i m y l  l lu, l  m 
j  ūri ca  m y l * ūri.

⁴² 'B  ãzi z  d  ng  mí t  gé,
l  m  s  ūri n  ng  ūri n  z j 
r , 'b  ãzi l  d  ng  é'y  mí
v g , l  m  u  ūri n  ng  r 
ku.

*L  m  l  ari'ba mív  r  pi
l l *

(L k  6:27-28, 32-36)

⁴³ " mi y k  \'nd r  r  k n ,
'L  m  l  'b  m  g r  g  r 
l l ,  z n  l  m  nd  mív 
ari'ba r  pi ūnj ."

⁴⁴ 'Bo   l  'yo   mi n  'd ni,
l   mi l k  ari'ba  m iv  r  pi
l l , 'b   mi 'o'b  ūnj  r  pi,
l   mi z k  k pi n  M ng  ri.

⁴⁵  mi 'ok  d  t  r  'd ni, ūri
l u 'yo  k n  \'dar   mi anji
'b   t p  M ng  'b  g  r  v 
ni. M ng  ri  t  s  ka 'b 
m k  r  pi n ,  z n  'b  ūnj 
r  pi n  ïnd ,  z n  ūri y ig  s 
'd  'b  t  'o'b  p r  r  pi n ,
 z n  'b  t  'o'b  ūnj  r  pi n 
ïnd .

⁴⁶ 'I r  d  'y j  'b  m 
l 'b  r  pi l e  ay , mi n 
 c  t  m k   s   n   r ?

'B  m f ng  umbe jez  r 
u'd 'b  r  pi l k  kp  'b   
l 'b  r  pi l l   nd .

⁴⁷ Mi d  'y j  ri m d  s 
m   dr p j  n , t  m k  m 
n   s  'a n  g  'd g  r   di?
P g n o r  pi 'ok  n o t  s 
'd r  t n  ku?

⁴⁸ S  c r  s , l   mi 'ok  t 
p r , s  s  c r  s   mi  t p 
'b  g  r  n  t  'o  p r  r  t n ."

6

*Y s  k n   s k  ng  'b 
ng   k  r  pi n *

¹ "L   mi nd k  m k ,  mi
d  ri t  m k  'o, t   mi n 
'o  r , l   mi r ki 'o  'b  r 
pi  nd r t  gé and kelem be
k pi  nd rek  r  'yo  k n ,
 mi ri t  m k  'o 'd ni ku.
 mi 'ok  d  'd ni,  mi  c k 
ng   mi  t p  n   mv l s  l e 
s   mi n  'b  g  'd    r   s 
ku.

² "Mi d  ri ng  s  'b  ng 
 k  r  pi n , l  m  ri t  n 
 y u m z  'b  r  pi n  s  'b 
'b  'b e  k  t  be p r  r 'b 
ng   n  s    'b  ng   k  r  pi
n  r   t   y u 'b  J  M ng 
ri Z z u r  pi ag s ,  z n  l t 
dr g  s , 'b  r  pi    ng k  r 
   n  r  pi t n  ku.  dar   
l  l u   mi n  'd ni, ng  'y j 
k pi n   s  r , ūri t  'b  r  pi
n  k pi  ng z  'd ri.

³ 'Bo m  d  ri ng  s  'b 
ng   k  r  pi n , l  'b   zi  
n   ng  m  n  s   r  v  t  ku.

* **5:41 5:41** M y l : 'B  ri  c  tu ca m y l  na s  l lu ag . **5:43 5:43** L v t k 
19:18 † **5:46 5:46** 'B  m f ng  umbe jez  r  u'd 'b  r  pi: 'B  m f ng  umbe
jez  r  u'd 'b  r  pi, k pi Y h d  r 'b  m f ng  umbe jez  r  u'd 'b  'b g 
 mb g  R m  v  r  n  r . K pi ri m f ng  r  u'd   mb g  'b g  r  n  'yo 
k pi  u'd k  r  nd .

⁴ Lē mî sē ngá rī kíri, 'bá ãzi ã nñ tā ni ku. Kúru mí Etépi riípi tā ñ ní 'oó kíri rī ndreépi rī, ñri mi üfē rá.

Múngú ri zingará

⁵ "Ími kádō rií Múngú ri zií, lē ñimi adrikí sñ 'bá ñ 'bá'bée kú tā be píri rī pi tñi ku, kópi lëkí rií pá tuú ụrú sñ Múngú ri zií Jó Múngú ri Zizú rī pi agásí, ãzini léti drígé sñ, 'bá rī pi e íngukí rí ñ ãní bénñ. Ádarú á lē lñú ñimi ní 'díni, Ngá 'yéñá kópi ní ïsú rī, ñri tā 'bá rī pi ní kópi ínguzú 'däri.

⁶ Mi dô ri Múngú ri zi, lē mî fi jó agá, mî üpí këetí rí ci, 'i zi mí Etépi ñ ní rú 'bá ni ndreé ku rī, kúru mí Etépi riípi tā ñ ní 'oó kíri rī vé tā nñipi céré rī, ñri mi üfē rá.

⁷ Ími kádō rií Múngú ri zií, lē ñimi rikí átangá ífifí ãkó ni pi èndijí zií muzú djjí djjí sñ 'bá Múngú ri nñ 'bá kuyé rī pi tñi ku, kópi üsükí Múngú ri íco ívé átangá ñ ní átá kárakará 'dí'bée yí rá.

⁸ Lē ñimi adrikí sñ kópi tñi ku, ã'diätasíyä tā ñimi lée zií rī, ñimi Etépi nñ ínogósí gi.

⁹ "Ími lëkí dô Múngú ri zií, ñimi zikí 'díni,

" "Bávé Etépi 'bú gé rī, rú mivé rī e ñjíkí ñjíñjí.

¹⁰ Lē mälüngä mivé rī e ímú ïyí,

lē ã ngakí tā mî ési ní lée rī vú drígé nõgó sñ 'bú gé 'dilé rī tñi.

¹¹ 'Í sê 'bá ní ãnyängä ú'dú ñandrū rī gé.

¹² 'Í trū 'bá ûnjíkñyä 'bá ní 'oó rī agásí râ, sñ 'bá ní 'bá 'bá 'o'bá ûnjí rī pi trûú rī tñi.

¹³ Lē mî sê tâ ûnjí ã ù'bí 'bá ku, lē mî pa 'bá ñadróko drígé sñ râ.*

¹⁴ Ä'diätasíyä ñimi trûkí dô 'bá ñimi 'o'bá ûnjí rī pi râ, ñimi Etépi 'bú gé rī kpá ñimi trû râ. ¹⁵ 'Bo ñimi trûkí dô 'bá ñimi 'o'bá ûnjí rī pi ku, ñimi Etépi 'bú gé rī trû kpá ñimi ku.

Yésü ímbá 'bá rī pi ínyá a'bingará vé tâ sñ

¹⁶ "Ími dô ri ñimi a'bi ngá nyanya sñ, lē ñimi rikí adrii ñzängä sñ sñ 'bá ñ 'bá'bée kú tâ be píri rī pi tñi ku, kópi ri adri ku ñzängä ñzängä rú, 'bá rī pi ã ndrekí rí 'yozú kíní ñ ri ãnyängä a'bi. Ádarú á lē lñú ñimi ní 'díni, ngá 'yéñá kópi ní ïsú rī, ñri tâ 'bá rī pi ní kópi ínguzú 'däri.

¹⁷ 'Bo mi dô ri mi a'bi ngá nyangará sñ, lē mî inga mî drí'bí inganga, mî üjí mî èndretí yíjí sñ,

¹⁸ 'bá rī pi ã nñkí rí 'yozú kíní mi ri mi a'bi ngá nyangará sñ 'díni ku. 'Bo 'yéñá mí Etépi riípi tâ ñ ní ûzûzû rī vé tâ nñipi céré rī, ñri mi üfē rá.

*Ä'bú 'bú gé 'dâá rī vé tâ
(Lúkâ 12:33-34)*

¹⁹ "Lē ñimi rikí ã'bú 'bâa kuú ñimi ní vú drígé nõgó ku, vú drígé nõgó, ijírikó ri

* **6:13 6:13** Búkú Mātāyo vé ñ ní sñ Gîrîkî tî sñ rī pi ụrukø agá, sñkí kpá, "mälüngä rī, ükpô rī, ãzini íngungará rī ñri mivé ni, ã adri muzú 'dâni'dâni rī rá. Âmñâ."

ngá mbembe, ngá ri údríldrí,
űgű'bá ri ngá űgűgű.

20 Lē īmi 'bākí īmi ní ngá
múké rī pi kú 'bū gé 'dāá,
vūrā ijiríkó ní ngá izazú ku,
ngá ni údrízú ku, ūgú'bá ní
ngá ūgūzú ku rī gé 'dāá.

²¹ Ā'diātāsiyā mi mī ési
'bā ku vūrā mí ní mívē ā'bú
'bāzú rī drīgē.

(Lukáš 11:34-36)

22 "Mí ri lámbā rú'bá nōri
vé ni. Mí mị dō múké, īri sē
tā mī rú'bá gá rī pi cérē adri
múké.

²³ Mí mí dō ūnjí, īri sē mī
rú'bá ri céré adri īníjá agá.
Mí újá dō mi riú tā īníjá vé
ni 'oó, tā mívé rī gō adri
ūnjíkānyākānyā.

(Lukáš 16:13)

24 "Bá ãlu ícó ẽzí ngaá 'bá
ĩr̄i pi ní ku. Sá ãzi s̄i, ĩri
ãzi r̄i gã s̄i, ĩri ãzi r̄i lêlê,
dõku ĩri ẽzí nga ãzi r̄i ní, ĩri
ãzi r̄i idede. Mi dõ ri ẽzí
nga Mungú ní, lê mî 'bâ ẽsí
ãmbúqu mûfêngqâ drigé ku.

*Lē ūmi rikí ūmi ūsūú drāá
tā sī ku*

(Lúkā 12:22-31)

25 "Kúru á lē 'yoó ìmi ní
'díni, lē ìmi rikí ìmi үsүү
drääá rú'bá nöri vé tā sii
ku. Änyängä vé tā, ngá
mvuúmvu rí vé tā, ãzini
bõngó süusu rí vé tā, ìmi
rikí ìmi үsүү drääá ãní ku.
Ìmi kádõ үsүү, ídri vé tā ndë
nyo änyängä 'bá ní rií nyaá
rí kuyé? Rú'bá 'bavé rí ndë
nyo bõngó 'bá ní rií suú 'bâ
rú'bá gá rí kuyé?

²⁶ Īmi ndrekí drī ārīnjá
unga'bá uru 'dī'bée ká, kōpi

'äkí ómvú ku, dōku kópi
ïkūnäkí ãnyãngã ku, dōku
kópi 'bäkí ãnyãngã ïrá agá
ku. Ími Ëtépi 'bү gé rí ri kópi
ní ãnyãngã së ní. Múngú
mílé gá 'dää, ímivé tã ndë
ãríjá rí pi vé rí rá, ïri ngá
ími ní lëé rí së ïmi ní rá.

27 Īmi dō ri īmi ūsū drā tā
sī sū 'dīri tñi, īmi nyo ícó
adri ca lókí be ãco rá?

28 "Ngá ūmí ní rizú ūmí
ūsuzú drázú bōngó ã tā sī
rī ã'di? ūmí ndrekí drī
peti ã fū ásé agá 'dī'bée ká.
Kōpi ngakí eží ku, dōku kōpi
údékí bōngó ku.

²⁹ 'Bo á lē 'yoó īmi ní 'díni, 'bāgú Sōlōmónā ri ótú bōngó ūnyī be ni suú, bōngó īri ní suú rī vé ūnyī ndē fū rī pi vé rī kuyé.

³⁰ Múngú ri dō pęti ā fū zoópi āndrū, drū ūri únyú rá rī pi ā tā mba rá píri, Múngú ícó nyo ūmi ní bōngó sēé suú ku? E'yīngará ūmivé rī mādāná.

³¹ Kúru lē īmi rikí īmi ūsūú
drää 'yozú kín̄, "Bâ ã'di
nya?" dōku "Bâ ã'di mvu?"
dōku "Bâ ã'di su yā 'dín̄i
ku?"

³² Págánō rī pi ri tā 'dī'bée
'o nī. Īmi Ḗtépi 'bū gé rī
nī ngá īmi ní lēé rī pi ārēvú
céré gí.

³³ Dr̄idr̄i ni, lē īmi 'bākí ési
cérē rizú mälūngā Múngú
vé rī vé ẽzí ngazú, lē īmi 'okí
tā piri, ngá īmi ní lēé rī pi,
Múngú ri ícó sē īmi ní rá.

³⁴Lé ími rikí ími ūsūú drāá
tā drū vé rī sī ku, tā drū vé
rī, īri 'i nga drū. U'dú ãlu ãlu
ri ívē īzānqā be.

7

Ã likí 'bá ãzi vé tā ūnjí ku
(Lükä 6:37-38, 41-42)

¹ "Ã likí 'bá ãzi vé tā 'yozú kín̄ ūnjí ku, Múngú ã li rí mívé tā ūnjí ku.

² Ä'diātāsīyā ïmi likí dō 'bá үrukö'bée vé tā 'yozú kín̄ kópi ūnjí, Múngú ri kpá ïmivé tā li ūnjí, sū ïmi ní kópivé tā lij 'yoó kín̄ kópi ūnjí rī tñi. Tā ïmi ní 'oó 'bá үrukö'bée ní rī, Múngú ri kpá 'o ïmi ní sū ïmi ní 'oó kópi ní rī tñi.

³ "Mi ngá mādānjá 'deépi mí ógúpi mi gé rī ndre rá píri, 'bo ngá 'deépi mí mi gé usegúgú 'dīri, 'í ndre ku ãsī?

⁴ Mi íco 'yo 'í lē ngá mādānjá 'deépi mí ógúpi mi gé 'dīri ipsisé rá, 'bo mí íco ngá usegúgú 'deépi mí mi gé 'dīri ipsisé ku ãsī?

⁵ Mi 'bá mi 'bääpi kú tā be píri 'dīri, lē mi ipsisé ngá usegúgú 'deépi mí mi gé 'dīri ügbále, mi ndre rí ängü uletere, mi íbi rí ngá mādānjá 'deépi mí ógúpi mi gé 'dīri ipsisé ndō.

⁶ "Ngá muké ï ní lée sëé Múngú ní rī, ã sëkí 'bá adri'bée sū ūcogú tñi rī pi ní ku. Mäyäkä ógú'bá ógúögü ajë be ämbúgú ï ní zjj pálí rī pi,* ã sëkí 'bá adri'bée sū ūgá tñi rī pi ní ku, ïmi sëkí dō 'bá sū 'dī'bée tñi rī pi ní, kópi utu ïnì pá sñ, kópi gõ ïmi nya dr̄i ni gé kpää.

* **7:6 7:6** Mäyäkä ógú'bá ógúögü ajë be ämbúgú ï ní zjj pálí rī pi: Pálí índré sū írā ógúpi ógúögü ūnyi be ajë be ämbúgú rī tñi. Títírikó ri kópi údé nñ ívë kókó'bö agá.

'Í zi, 'í ndā, 'í ga këéti rī
(Lükä 11:9-13)

⁷ "Ími zikí, ï së ïmi ní rá, ïmi ndäki, ïmi ísú rá, ïmi gakí këéti rī, ï zj ïmi ní rá.

⁸ 'Bá rī zj dō ngá, ï së ūri ní rá. 'Bá rī ndā dō ngá, ūri ísú rá. 'Bá rī ga dō këéti rī, ï zj ūri ní rá.

⁹ "Ími ãsámuvú gé 'dígé, mívé mváñá zj dō pánga mí tì gé, mi nyo íco ūri ní írā së áyu rá?

¹⁰ Döku zj dō ï'bí, mi íco ūri ní ïnì së áyu rá?

¹¹ Ími 'bá adri'bée ūnjikänyä be 'dī'bée, ïmi dō íco ngá muké së ïmivé anjinä rī pi ní fefé rú rá píri, kúru ïmi Etépi 'bū gé rī íco nyo ngá muké së fefé rú 'bá ngá zj'bá 'í vúgá rī pi ní ku?

¹² Lë ïmi 'okí 'bá rī pi muké, sū ïmi ní lée 'bá rī pi ã 'okí ïmi muké rī tñi. Täimbí Mósë vé rī, ãzini tā nébí rī pi ní sii rī vé ífifí adriipi 'dī.

Këéti mādānjá rī
(Lükä 13:24)

¹³ "Lë ïmi fikí këéti mādānjá rī agásí. Ä'diātāsīyä këéti épí rī, ãzini léti épí rī, ūri 'bá rī jí fi drängará agá, 'bá kárakará pi fi muzú 'a ni gé sñ nñ.

¹⁴ 'Bo këéti mādānjá rī, ãzini léti ure rī, 'bá rī mu ãní idringará ísú, 'bá kíníkininä ni pi 'yéná fi idri rī ísú nñ.

Í peti rī nñ ámá ūrivé ū'a sñ
(Lükä 6:43-45)

¹⁵ "Lē īmi adrikí mi be kowu néb̄i ūnjó rú 'dī'bée s̄i. Kōpi ri ī 'bā adri s̄u kāb̄ilō īdríkídri rī t̄n̄i, 'bo ési gélési, kōpi índrékí s̄u ārākila āngū ūndūpi kpélepéle rī t̄n̄i.

¹⁶ Mi kōpi n̄i ámá tā kōpi n̄i 'oó rī s̄i, s̄u mí ní p̄eti rī pi n̄ijí ámá īvé ū'a s̄i rī t̄n̄i. 'Bá rī pi nyo ícō ū'a vínyō vé rī, dōku f̄iḡi vé rī ūt̄i p̄eti ūcékúcé be rī s̄igé rá?

¹⁷ P̄eti muké rī, ū'a ni ri adri muké, 'bo p̄eti ūnjí rī, ū'a ni ri adri ūnjí.

¹⁸ P̄eti muké rī ícō 'aá ū'a be ūnjí ku, āzini p̄eti ūnjí rī ícō 'aá ū'a be muké ku.

¹⁹ P̄eti 'aápi muké ku rī, ī īri ga ī'dé vūgá, ī 'dū 'be ācí agá.

²⁰ ī p̄eti rī n̄i ámá ū'a īrivé rī s̄i, kúru ī 'bá ūnjó rú rī pi n̄i ámá tā kōpi n̄i 'oó rī s̄i.

Yésü gā 'bá īvé tā 'dū'bá nga'bá ku rī pi s̄i

(Lükā 13:26-27)

²¹ "'Bá ri'bá ma z̄i'bá t̄i s̄i 'Upí, Upí,' 'dī'bée āsámvú gé, uruko'bée ícokí fiú mālūngā 'b̄u vé rī agá ku, 'yéjá 'bá ri'bá tā má Etépi 'b̄u gé rī ní lēé ā 'dūkí ngaá rī 'dū'bá nga'bá rá rī pi ícō fi 'b̄u gé 'dāá n̄i.

²² U'dū ī ní ímúzú tā lizú 'dāri s̄i, 'bá kárakará pi ma z̄i, 'Upí, Upí, 'bá ūlūkí nyo ú'dúkó muké rī m̄i rú s̄i kuyé? Āzini 'bá údrókí nyo índrí ūnjí rī pi m̄i rú s̄i kuyé? Āzini 'bá 'okí nyo tā ãyázú

ãyãyã ni ūkpō mívē rī s̄i kuyé?'

²³ Kúru ma ímú 'yo kōpi n̄i, 'Á n̄i īmi kuyé. īmi 'bá tā 'o'bá ūnjí 'dī'bée, īmi dēkí īmi 'dīsí rá!'

*'Bá ɿ̄j̄i jó si'bá rī pi
(Lükā 6:47-49)*

²⁴ "'Bá tā mávē rī yiípi rá, āzini tā ni 'dūupi ngaápi rá rī, adri s̄u 'bá úmī be, jó siípi ndūyú ni ā'bāápi ūkpō ūkpō írā s̄i rī t̄n̄i.

²⁵ Yíigó 'dī ãmbúgú, yíi t̄i jó rī ūmūlūú, ūlí v̄i jó rī, 'bo jó rī árí kuyé, ā'diātāsíyā si jó rī ūkpō ūkpō.

²⁶ 'Bá tā má ní imbá rī yiípi ku, āzini tā ni 'dūupi ngaápi ku rī, adri s̄u 'bá azakaza rú, jó siípi cínyáfā agá rī t̄n̄i.

²⁷ Yíigó 'dī ãmbúgú, yíi t̄i jó rī ūmūlūú, ūlí v̄i jó rī, jó rī árí rūyū vūgá."

²⁸ Yésü kā átángá rī átá deé gí, 'bá bítříká rī pi ãyákí ãyãyã tā īri ní imbá 'dīri s̄i,

²⁹ ā'diātāsíyā Yésü imbá tā rī ūkpō be, imbá tā rī s̄u 'bá Mósē vé tāimbi imbá'bá rī pi ní imbá rī t̄n̄i kuyé.

8

Yésü ídrí ágó ūfú ní nyaá rī

(Mārákō 1:40-45; Lükā 5:12-16)

¹ Yésü kā ísí írā dr̄igé 'dāsí vūgá nōo, 'bá bítříká 'dekí muzú vúdr̄i ni gé s̄i.

² Ágó ãzi ūfú* ní nyaá ni ímú kūmūcí ūtjj Yésű ḑendrēt̄i gé, īri ní 'yozú kīnī, "Úpí, mí a'yī dō rá, mí idrí ma."

³ Yésű ní 'i drí suzú ágó rī ã rú'bá úlózú, īri ní 'yozú kīnī, "Má a'yī rá, lē mī rú'bá ã adri ule." Koro ūfú rī ní dēzú ágó rī ã rú'bá gá sī.

⁴ Kúru Yésű ní 'yozú ágó rī ní kīnī, "Lē mī lū tā 'dīri 'bá ãzi ní ku. 'I mū mi i'daá átálágú rī ḑendrēt̄i gé, 'i 'yo īri ní mī rú'bá icá muké gi. Kúru 'i jí fefē sée átálágú[†] rī ní, sū tāímbí Mósē[‡] ní sēé rī tīnī, 'bá rī pi ã nīkí rī 'yozú kīnī mī rú'bá icá muké gi."

Yésű idrí ūgalaku rī vé
ātī'bá
(Lúkā 7:1-10; Yūwánī 4:43-54)

⁵ Yésű kā fí Kāpārānāúmā gá 'dāá, ūgalaku āngárāwá rī pi vé rī[§] ní ímúzú Yésű vúgá nōo, īri ní Yésű ri māzú drí īrī sī.

⁶ īri ní 'yozú kīnī, "Úpí, mávē ātī'bá la kú gbóló drīgē, icó ẽç̄ tuú 'bā ku, īri ri izāngā nya ambamba."

⁷ Yésű ní 'yozú īri ní kīnī, "Ma mū īri idrí rā."

* **8:2 8:2 Ūfú:** Tāímbí Mósē vé rī kīnī, 'bá ūfú ní nyaá rī, īri azāvū rú, a'yīkí īri adrii 'bá Isérélē vé rī pi ãsámrvú gé ku. Drā ūfú vé rī dē dō rú'bá ni gé sī gi, lē ã mū 'i i'daá átálágú rī ḑendrēt̄i gé, átálágú rī īri ndre, īri 'yo drā rī dē rú'bá ni gé sī gi. 'I lā Lévtikā 14:1-32. † **8:4 8:4 Átálágú:** 'Bá Isérélē vé rī pi ãsámrvú gé, 'yējá átálágú ri rōbōñjō zā Jó Mungú vé rī agá 'dāá nī. Atala rī pi ri ifū úyú Lévti vé rī agá. ‡ **8:4 8:4 Mósē:** Yosépā kā drāá gi, 'bāgú Ejjepétō vé rī 'bā anji Isérélē vé rī pi ẽz̄i ngaá tūgēr̄i rú caá ilí mūd̄rūlū sū (400). Kúru Mungú ní Mósē ri ipēzú ímúzú anji Isérélē vé rī pi pazú adringará tūgēr̄i rú rī agásī. Mungú sē tāímbí rī Mósē ní, ã lū anji Isérélē vé rī pi ní, sēzú ï ní tāímbí rī zīzú tāímbí Mósē vé ni ãní. Tíkí Mósē ri isú ãkūdē ilí rī ca élifū älu mūd̄rūlū sū (1,400), isú ãkūdē tíkí drī Yésű ri kuyé. 'I lā Wüngará 2-24. § **8:5 8:5 Ūgalaku āngárāwá rī pi vé rī:** īri āngárāwá mūd̄rūlū älu rī pi e drī koópi ní.

8 Ūgalaku rī ní 'yozú kīnī, "Úpí, má icó mi a'yī mūvá mávē āngá 'dāá ku. Mí átā átāngá rī nōgō, mávē ātī'bá rī icó idrí rā.

⁹ Ūgalaku ambugu ni pi anigé má drīlē gá, ma āmbúgú āngárāwá rī pi drīgē, kōpi tā yī má tī gé. Ma icó 'yo älu ní ní, "I mū," īri icó mū rá. Ma icó 'yo äzini ní, 'Mí ímū,' īri ímū rá, Ma icó 'yo mávē ātī'bá ní, "I 'dū tā 'dīri ngaá," īri tā rī 'dū nga rá."

10 Yésű kā tā 'dīri yī, sē īri ní äyängárá, īri ní 'yozú 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi ní kīnī, "Ādarú á lē lūlū īmi ní 'dīni, Isérélē rī pi ãsámrvú gé, 'bá ãzi má ní isú ẽ'yēngárá be ágó nōri vé rī tīnī 'dāáyo.

11 Á 'yo mī ní 'dīni, 'bá kárakará pi ibí ingá ẽtū ní ifūngárá gálési, äzini ẽtū ní 'dengárá gálési, kōpi imū i úmú ümū nya Abürámā pi be, Isákā pi be Yökóbū pi be, mālūngā 'bū vé rī agá.

12 'Bo Yähudī Mungú rī ẽ'yī'bá kuyé rī pi, i ímū kōpi dro fū mālūngā Mungú vé rī agásī ämvé, kōpi mū adri

vūrā bīípi niíipi cicí rī agá, kópi ímú ngo, āzini síkányá ci ācí rī vé fingará ī rú'bá gá rī sī."

¹³ Kúru Yésü ni 'yozú ūgalaku āngáráwá rī pi vé rī ni kínī, "Í mvi gōo 'bētī, sū mí ni e'yīj 'yozú kínī, ātí'bá mívē rī idrí rá rī tñi, ātí'bá rī idrí gi." Āngáráwá rī pi vé āmbúgú rī ca mūyú ışú ivé ātí'bá rī idrí gi, idrí sâ Yésü ni 'yoó 'dāri gé.

*Yésü idrí 'bá kárakará
(Mārakō 1:29-34; Lükā 4:38-41)*

¹⁴ Yésü kā fí Pétéró vé jó agá 'dāá, ışú Pétéró īdrépi la kú gbóló drīgé, rú'bá ni ko gbírlí.

¹⁵ Yésü ni ūkú rī ē drí ruzú, drā rī ni dęzú ūkú rī rú'bá gá sī. Kúru īri ni íngázú uryu, īri ni ínyá a'dízú sëzú Yésü ni.

¹⁶ Ündrénjá 'dāri sī, íjíkí 'bá kárakará índrí ūnjí be ni pi ímú Yésü vúgá nōo, Yésü kā átá, índrí ūnjí rī pi fükí 'bá 'dī'bée drīgé sī rá. Yésü idrí 'bá drā be rī pi ārēvú cére.

¹⁷ Tā ótú Múngú ni ezií, nébī Īsáyā ni 'yoó rī nga 'i fūú tī ni gé gí kínī,

"Sē 'bavé drā dē 'bá rú'bá gá sī gí,

āzini 'dū drā dē 'bá ku rī pi 'bá rú'bá gá sī gí."

^{8:17} **8:17** Īsáyā 53:4 * ^{8:20} **8:20** 'Bá Mvá: Yésü zì 'i 'Bá Mvá lūzú kínī, 'i Kúrisítō 'i, 'i mālūngā rī ru muzú nyonyo. 'I lā Dānyélē 7:13-14. [†] **8:22** **8:22** Í *ku 'bá ūdrā'bá gí rī pi ā mukí ivé 'bá ūdrā'bá gí rī pi s̄ingará gá:* Yésü 'yo tā 'dīri 'dīri a'diātāsīyā īri muké 'bá rī ni Yésü ā pámvú ūbīzú āndrū ndē īri ni tēzú cimgbá étépi ni drāzú ūgbále.

*Yésü ā pámvú ūbīngará
tā ni mbamba
(Lükā 9:57-62)*

¹⁸ Yésü kā ndreeé 'bá kárakará trakí 'i gārā kúrū, īri ni 'yozú kínī, lē 'bá zokí yūj bālālā rī muzú álé 'dāá.

¹⁹ Kúru 'bá riípi tāimbí Mósē vé rī imbápi rī ni imuzú Yésü vúgá nōo, īri ni 'yozú kínī, "Imbápi, ma 'de muzú mí vúgá sī īndī vūrā mí ni lēzú muzú rī gé 'dāá."

²⁰ Yésü ni újázú īri ni kínī, "Ūfá pi 'bú be rizú lazú āní, ārīnjá unga'bá uryu sī rī pi ivé jó be, 'bo ma 'Bá Mvá 'i,* vūrā má ni mā drī suzú adrızú ni 'dāáyo."

²¹ 'Bá īri ā pámvú ūbī'bá rī pi vé āzi ni 'yozú īri ni kínī, "Upí, mā mū drī mā étépi ri sī ūgbále ká."

²² 'Bo Yésü ni 'yozú īri ni kínī, "Mí ímú mā pámvú ūbīi, 'i ku 'bá ūdrā'bá gí rī pi ā sīkí ivé 'bá ūdrā'bá gí rī pi."†

*Yésü uga ūlī viipí ūkpō be
rī*

(Mārakō 4:35-41; Lükā 8:22-25)

²³ Kúru Yésü pi ni tuzú kūlúmgba agá ivé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi be.

²⁴ Koro ūlī ni íngázú vízú ūkpō be, sē yūj rī úvá ngüyá ngüyá, lē tūj kūlúmgba rī agá. 'Bo ışú ākūdē Yésü ri ú'dú ko.

25 Írivé 'bá ūri ápámvú
ūbí'bá rí pi ní ūri aruzú ú'dú
gélésí, kópi ní 'yozú ūri ní
kíní, "Úpí, 'bâ ri tî yíi á
ndúgé, 'í pa 'bâ fô!"

26 Yésűní újázú kópi níkíní, "Ngá īmi ní adrizu ūři sī rī ā'di? Īmivé ē'yǐngará mǎdānjá." Kúru īri ní ngazú uru sī, īri ní átázú ūkpō be kíní, ūlī viípi ūkpō be 'dīri, āzini yǐi riípi úvápi ngüyá ngüyá 'dīri ā tu pá, ūlī viípi rī, āzini yǐi riípi úvápi ngüyá ngüyá rī gō pá tuú rá!

²⁷ Ágō kūlúmgba agá rī pi
ayākí tā 'dīri sī ayāyā, kōpi
ní zīzú kínī, "Ágó ūlī viípi
ūkpō be 'dīri ugaápi, ãzini
yīi riípi úvápi ngūyá ngūyá
'dīri ugaápi pá tuúpi 'dīri 'bá
íngóni ni?"

*Yēsū ídrí 'bá ̄ir̄í índrí ūnjí
be ni pi*

(Márákõ 5:1-20; Lükä
8:26-39)

²⁸ Yésű kā yií bālālā rī
zoó caá āngū Gērásā vé rī
gé 'dāá, āgō īrī índrí ūnjí
be ni pi ri adri 'búrēdrī rī
pi āsámvú gé 'dāá, kópi ní
ímúzú Yésű vúgá nōó. Kópi
ójógó ójógó, 'bá ãzi ícó elíi
léti 'dāri gé sī ku.

29 Ägō 'dī'bée ní trezú
ú'dükó be үру 'dääá kíní,
"Yésü Mvá Múngú vé rī, ngá
mí ni lēé 'bá vúgá rī â'di? Mí
ímý 'bá ní ızängä sée ıszúzú
sâ ni ícó drī kuyé?"

³⁰ Vūrā 'dāri ī ri īgá úcé
āní, āsámvú ni vū kōpi be
kuyé.

³¹ Índrí ūnjí rī pi ní Yésū ri mázú kínī, “Í lē dō ‘bâ droó fūú āmvé, ‘í pē ‘bâ muý úfí īqá rī pi agá.”

³² Yésűní 'yozú kópi ní
kíní, "Ími mukí!" Índrí ūnjí
rī pi ní fūzú āgō 'dī'bée
rū'bá gá sī, muzú úfizú īgá
rī pi agá, īgá rī pi ní njuzú
muzú óngú sī āngū úlúpi
úlúlū rī gé 'dāá, kópi ní
u'dezú ūdrāzú yīí bālālā rī
agá 'dāá.

33 'Bá ri'bá īgá rí pi úcé'bá
rí pi ní njuzú muzú kүrү
agá 'däá, köpi ní muzú tā
'i ngaápi 'dři ūluzú, ãzini
köpi ní tā 'i ngaápi ägō īři
índri ūnjí be 'dři'bée rú'bá gá
rí pi ūluzú.

³⁴ 'Bá kүrү agá rĩ pi céré
ngakí ឬុុ ímú Yésү vúgá
nőo. Kópi kâ Yésү ri ndréé,
kópi mákí Yésү ri kíní, Yésү
ã fű ឬvé ãngű agásí 'díisí rá.

9

Yēsū ídrí ágó pá be
'bēlē'béle ni
(Märákō 2:1-12; Lükā
5:17-26)

¹ Yésūnítuzukulúmgba
agá, gó yíí bálälã rí zoó
muzú álé kúrú íri nírizú
adrizú rí agá 'dáá.

² Āgō ūrukō'bée ní ágó
pá be 'bēlé'béle ni í'dúzú
pórósí sī íjízú Yésű vúgá nōo.
Yésű kā kōpivé ẽ'yīngará nñí
ámá, ūri ní 'yozú ágó pá
be 'bēlé'béle rī ní kīnī, "Mâ
mvá rī, mí adri ūzāngā sī ku!
Trūkí mi mívé ūnjíkānyā
agásí gí."

³ 'Bá Mósē vé tāímbí ímbá'bá rī pi ã үrүkö ní rizú átázú ï ãsámvú gé sī kínī, "Ágó 'dīri ىnj̄i Múngú ri ku! Ágó rī үsü 'i Múngú 'i?"

⁴ Yésü nī tā kōpi ní rií үsü 'i rī rá, ïri ní 'yozú kínī, "Ngá ïmi ní rizú tā үnj̄i үsuzú ïm̄ esí agá 'dīni rī ã'di?

⁵ Mâ 'yo rí tā rī íngóni? Mâ 'yo rí, 'Trükí mi mívé үnj̄ikänyä agásí gí 'dīni,' dōku mâ 'yo, "Í nga үru ęc̄i tuú?"

⁶ 'Bo á lē lūú ïmi ní 'yozú kínī, ma 'Bá Mvá 'i, ma үkpō be үnj̄ikänyä trūzú vü drígé nōgó" ïri ní kúru 'yozú ágó pá be 'bélé'béle rī ní kínī, "Í nga үru, 'i 'dū mívé pórōs̄i, 'i mvi 'bët̄i."

⁷ Ágó rī ní kúru ngazú үru, ïri ní 'dezú muzú 'bët̄i.

⁸ 'Bá bítríká rī pi kā tā 'dīri ndreeé, sē kōpi ní үri, kōpi ngakí rií Múngú үkpō sēépi 'bá rī pi ní 'dīri íngú.

*Yésü zi Mātāyo ri
(Mārákō 2:13-17; Lúkā 5:27-32)*

⁹ Yésü kā rií 'deé muzú lëti gé sī, ïri ní Mātāyo ri ndrezú, úrí kuú jó ï ní rizú mūfēngä umbe jezú rī u'duzú 'bágú ămbúgú Rómä vé rī ní rī agá. Yésü ní 'yozú ïri ní kínī, "Mí ímú adrii 'bá mā pámavú übíipi ni," Mātāyo ní koro ngazú үru, ïri ní 'dezú muzú Yésü vúgá sī.

¹⁰ Yésü pi kā rií ínyá үndréjá vé rī nyaá Mātāyo

vé ãngá 'dāá, 'bá mūfēngä umbe jezú rī u'dū'bá rī pi, 'bá ri'bá үnj̄ikänyä 'o'bá rī pi be, ímukí úrí ínyá nyaá Yésü pi be trú, ãzini ىrivé 'bá ïri ã pámavú übí'bá rī pi be trú.

¹¹ Färüs̄i rī pi kā tā 'dīri ndreeé 'dīni, kōpi ní 'bá Yésü ã pámavú übí'bá rī pi zizú kínī, "Ímivé 'bá riípi ãngü ímbápi rī ri ínyá nya 'bá mūfēngä umbe jezú rī u'dū'bá rī pi be, ãzini 'bá үnj̄ikänyä 'o'bá rī pi be trú ã'diätäsi?"

¹² Yésü kā ta kōpivé 'dīri yij̄, ïri ní 'yozú kínī, "'Bá drā ákó rī ndā 'bá үjó sēépi ni ku, 'bá drā be rī, ïri 'bá үjó sēépi ni ndā nī

¹³ 'Bo ïmi mukí tā ï ní sii 'dīri ã fífí үnjj̄, 'Á lē ïm̄ esí ã adri ïdríkídri, adri 'yozú kínī á lē ïm̄ zākí má ní röbönj̄o yä 'dīni kuyé.' Mā ímú 'bá tā 'o'bá píri rī pi zjj̄ kuyé, má ímú 'bá үnj̄ikänyä 'o'bá rī pi zjj̄."

*'Bá rī pi zikí Yésü ri ngá nyanya a'bingará ã tā sī
(Mārákō 2:18-22; Lúkā 5:33-39)*

¹⁴ Ü'dú ãlu, 'bá Yüwán̄ ã pámavú übí'bá rī pi ní ímuzú Yésü ri zizú kínī, "'Bá Färüs̄i rī pi be ri 'bā a'bi ngá nyanya sī rá píri, mívé 'bá mī pámavú übí'bá rī pi a'bikí ï ngá nyangará sī ku ãsī?"

¹⁵ Yésü ní újázú kōpi ní kínī, "Kérégú ۆmürûgö rī vé rī dō drī үmú ímú'bá ۆmürûgö rī jengará gá rī pi ãsámvú gé anigé, үmú rī pi

nyo ícó adri īzāngā sī rá? Sâ ãzi ri ímú 'dī'i dī, kádō ímú őmúrúgó rī vé kērégú 'dūyú kópi āsámvú gé sī, kuru kópi ímú ī a'bi ngá nyangará sī.

¹⁶ "Bōngó dēépi gí rī, ícokí bōngó ú'dí īsīi vūrā āsīipi gí rī ícī ãní ku, a'diātāsīyā bōngó 'i nyaápi kú īrīkó rú gí rī, ícikí dō úlē ni őzüyú bōngó ú'dí ni sī, īri gō āsī muzú drīgélé, úlē ni gō adri āmbúgú.

¹⁷ 'Bá ãzi ícó vínyō ī ní zoó ú'dí rú rī tōo lā'bú* ī ní ícī jūrú rú őkú ni agá ku. 'Bá rī tō dō vínyō rī lā'bú ī ní ícī jūrú rú őkú ni agá, jūrú rī āfī rá, īri sē vínyō rī dā vūgá. Lē a tōkí vínyō rī jūrú ú'dí ni agá, īri sē lā'bú rī ícō āfī ku, vínyō rī ícō dāá vūgá ku."

*Yésū ri ūkpō be 'bá idrīzú
(Mārákō 5:21-43; Lükā 8:40-56)*

¹⁸ Yésū kā rií átá, drīkoma ãzi ní ímúzú kümúcí ūtžú Yésū ḡendrēti gé kīnī, "Mávé mvá ūkúnjá drā sâ 'dīri sī gi. Mí ímú drī 'bāá drī ni gé, ē idrī rí gōo ūzi."

¹⁹ Yésū pi ní 'dezú muzú vúdrī ni gé sī ívé 'bá 'î pámvú ūbī'bá rī pi be.

²⁰ Sâ 'dāri gé, ūkú ãzi ãrí ri éci rú'bá ni gé sī caá ilí mūdrī drī ni īrī, ūkú rī ímú Yésū ã úgóró gálésī, īri ní Yésū vé bōngó akoó rūkū rī ē tī úlózú.

²¹ Üsū 'í ési agá 'dālē kīnī, "Má úló dō Yésū vé bōngó akoóko rī ē tī, ma ícō idrī rā."

²² Yésū ní 'i újázú īri ndrezú, Yésū ní 'yozú kīnī, "Mvá ūkúnjá 'dīri, mí adri īzāngā sī ku, mívē ő'yīngará sē mí idrī gí." Sānjá 'dāri gé, ãrí rī vé écīngará gō pá tuú rā.

²³ Yésū kā fií drīkoma rī vé jó agá 'dāá, kā yīj 'bá bītrīká rī pi ri éri co āvū rī ngozú,

²⁴ īri ní 'yozú kīnī, "Ími fūkí āmvé, mvá ūkúnjá rī drā kuyé, īri ri ú'dú ko." 'Bo kópi rikí guúgū tā Yésū ní 'yoó 'dīri sī.

²⁵ Yésū kā 'bá kárakará rī pi pēé fūu muzú āmvé 'dāá gi, īri ní fizú muzú jó agá 'dāá, īri ní mvá ūkúnjá rī ē drī ruzú, mvá ūkúnjá rī ní íngázú үru.

²⁶ Tā 'dīri ayi muzú kūrú 'dāri agásī cérē.

*Yésū idrī 'bá īrī mi be
ėsī'bá gi ni pi*

²⁷ Yésū kā ngaá muzú, 'bá īrī mi be ėsī'bá gi ni pi 'dekí mūyú Yésū vúgá sī, kópi ní Yésū ri zizú kīnī, "Dāwúdī ã Mvá rī,[†] 'í ndre īzāngā 'bavé rī fō!"

²⁸ Yésū kā fií muzú jó agá 'dāá, 'bá mi be ėsī'bá gi rī pi ní fizú muzú Yésū vúgá 'dāá, Yésū ní kópi zizú kīnī, "Ími ő'yīkí 'yozú kīnī ma ícō īmī mi zī rá 'dīni rá?"

* 9:17 9:17 Lā'bú: Yāhúdī rī pi vé mērē gá, kópi ri lā'bú ícī jūrú rú vínyō tōzú. Tā Yésū ní imbá 'dīri īri vínyō ú'dí rī vé tā i'da, ãzini jūrú őkú rī, īri tāimbí Mósē vé rī i'da. † 9:27 9:27 Dāwúdī ã Mvá rī: Mungú ęzí kīnī, Kúrisító ri úmvúlésí ímú ūfū úyú 'bāgú Dāwúdī vé rī agá. 'Í lā 1 Sāmūlē 16:1-13; Sāwúmā 132:11-12.

Kōpi ní újázú kínī, "Úpí, 'bá ē'yīkí rá, mi 'bâ mî zî rá."

²⁹ Kúru Yésű ní kōpi ē mî úlózú ālu ālu céré, īri ní 'yozú kōpi ní kínī, "Ími ní ē'yīgí rî sî, ma ìmi idrî rá."

³⁰ Koro kōpi ē mî ní 'i zîzú āngū ndrezú. Yésű ní 'yozú kōpi ní kínī, "Lê ìmi ülûkî tâ 'dîri 'bá ãzi ní ku."

³¹ Kōpi ní 'dezú muzú, 'bo kōpi gôkí tâ rî ülûkî muzú kûrû rî agásî céré.

Yésű idrî ágó átápi ku ni

³² Yésű pi kâ riî 'deé muzú ívē 'bá 'î pámuvú ūbî'bá rî pi be, 'bá үrukö ní ágó ãzi índrî ūnjî be átápi ku ni ijizú Yésű vúgá nôo.

³³ Yésű ní índrî ūnjî rî drozú fûzú ágó rî drîgé sî, ágó ándûrû átápi ku rî ní í'dozú átzâ. 'Bá bîtrîkâ rî pi ãyâkî tâ 'dîri sî ãyâyâ, kōpi ní 'yozú kínî, "Tâ ãzi nga drî 'i ängû Isérélë vé rî agâ sû 'dîri tînî kuyé!"

³⁴ 'Bo Färüsî rî pi ní 'yozú kínî, "Ágó 'dîri ri índrî ūnjî rî pi údrô ūkpô ãmbûgû índrî ūnjî rî pi vé rî sî."

Yésű 'bâ ési mûké 'bá rî pi ni

³⁵ Yésű ní écizú kûrû rî agásî, ãzini gûrû rî pi agásî, rî 'bá rî pi ímbâ Jó Mungú ri Zizú rî pi agásî, ri ú'dûkô mûké mälüngâ vé rî â tâ ülûkî, rî 'bá drâ be ãndiândî rî pi idrî muzú.

³⁶ Yésű kâ 'bá bîtrîkâ rî pi ndreé, sê īri ní ūzangâ, ã'diâtâsîyâ ūzangâ kôpivé rî aga rá, 'bá ãzi kōpi ē ūzâ koópi ní 'dâayo, kōpi índrékî sû kâbîlô 'bá úcépi ni ní adrii 'dâayo rî tînî.

³⁷ īri ní 'yozú ívē 'bá 'î pámuvú ūbî'bá rî pi ní kínî, "Anyangâ rî ka ambamba, 'bo 'bá anyangâ rî ūkûnâ'bá rî pi gârû."‡

³⁸ Lê ìmi zîkî Úpí ómvú 'dipa rî, ã pê ri 'bá rî pi muû ívē ómvú agâ 'dâa anyangâ rî ūkûnâa.

10

Yésű pê ívē 'bá áyúayû mudrî dîri ni ūrî rî pi

(Mârakô 3:13-19; Lükâ 6:12-16)

¹ Yésű ní ívē 'bá 'î pámuvú ūbî'bá mudrî dîri ni ūrî rî pi zîzú, sê kôpi ní ūkpô índrî ūnjî rî pi údrôzú, ãzini 'bá drâ be ãndiândî rî pi idrîzú.

² Yésű vé 'bá áyúayû rî pi* vé rû pi 'dî, 'bá drîdrî rî, Sîmónâ 'i, ūrivé rû ãzi Pétérô 'i, ãzi rî Pétérô édrîpi Ändéréyâ 'i, Yôkóbû Zebédâyô mvópi 'i, Yôkóbû édrîpi Yûwánî 'i,

³ Pîlîpû 'i, Bâtîlîmáyô 'i, Tómâ 'i, Mătăyo 'i, Mătăyo ri 'bá mûfengâ umbe jezú rî u'dûupi ni, Yôkóbû Älafayô mvópi 'i, Tâdâyô 'i,

⁴ Sîmónâ ési 'bâapi 'bá ívē rî pi ê ūsukî rî drîwâlâ rî 'i,

‡ 9:37 9:37 'Bá anyangâ rî ūkûnâ'bá rî pi gârû: Tâ 'dîri vé ififi 'dîni, 'bá lê'bá Yésű ri ê'yî'bá rî pi kârâkarâ, 'bo 'bá ú'dûkô mûké rî ülû'bá rî pi gârû. * 10:2 **10:2** 'Bá áyúayû rî pi: 'Bá áyúayû rî pi, Yésű sê kôpi ní ūkpô, ri kôpi pêe muû 'bá rî pi ímbâ, índrî ūnjî rî pi údrô, ãzini tâ ãyazú ãyâyâ ni pi 'oo.

āzini Yúdā Ūsikārīyótā gōópi
Yésű ã ūli 'beépi rī 'i.

Yésű ímbá ívé 'bá áyúāyū
mudrí drī ni ɿ̄rī rī pi
(Mārakō 6:7-13; Lükā 9:1-6)

⁵ Yésűní 'bá mudrí drī ni
ɿ̄rī 'dī'bée pēzú muzú, ūri ní
ezizú kōpi ní kínī, "Lē ūmi
mukí 'bá adri'bá Yāhúdī rú
ku rī pi āsámvú gé 'dāá ku,
dōku lē ūmi fikí kūrú 'bá
Sāmārīyā vé rī pi ní adrizú
rī agá 'dāá ku.

⁶ ūmi mukí Ūsērélē adri'bá
sū kābīlō ɏvī'bá gí rī pi tñi
rī pi vúgá.

⁷ ūmi cakí dō gí, ūmi ūlukí
kōpi ní kínī, 'Mālūngā 'bū vé
rī icá ɿ̄nyinjá gí.'

⁸ ūmi idrīkí 'bá drā be rī pi,
ūmi ingakí 'bá ūdrā'bá gí rī
pi gōó idri rú, ūmi idrīkí 'bá
ūfū ní nyaá rī pi, ūmi údrókí
índrī ūnjí rī pi. Á sē ūmi ní
ūkpō 'dīri kána, 'bo lē ūmi
kokí kpá 'bá rī pi ē ūzā kána.

⁹ Æ 'dūkí mūfēngā jíjí muzú
ūndī ku.

¹⁰ ūmi kādō muú ɭēcī rī gé
'dāá, Æ 'dūkí jūrú muzú ūndī
ku, dōku Æ 'dūkí bōngó ãzi
ãndō rú muzú ūndī ku, dōku
Æ 'dūkí ngá pá gá ni pi muzú
ūndī ku, dōku Æ 'dūkí túré
muzú ūndī ku, Æ 'diātāsīyā
'bá ɭēzí nga'bá rī pi, lē Æ sēkí
kōpi ní ngá nyanya.

¹¹ "Kūrú ūmi ní caá 'a ni
gé rī, āzini gūrú ūmi ní caá

'a ni gé rī, lē ūmi ndākí 'bá
muké ni ɿ̄sú vūrā 'dāri agá,
ūmi adrikí ɿ̄rivé āngá 'dāá,
cīmgbá ūmi ní ngazú muzú
rī gé.

¹² ūmi fikí dō caá 'bētī 'dāri
agá, ūmi sēkí mōdó 'bá 'bētī
'dāri āsámvú gé rī pi ní.

¹³ 'Bá 'bētī 'dāri āsámvú gé
rī pi é'yíkí dō ūmi rá, ūmi sēkí
kōpi ní tākíri, dō 'bá 'bētī
'dāri āsámvú gé rī pi gākí
ūmi é'yígá sī, Æ sēkí kōpi ní
tākíri ku.

¹⁴ 'Bá rī é'yí dō ūmi kuyé,
dōku gā dō ūmivé tā yigá
sī, ūmi kādō ɭfū 'bētī 'dāri
agásī, dōku kūrú 'dāri agásī,
lē ūmi wekí nyōkú ūmi pá
ágélé gá rī kú 'dīgé.[†]

¹⁵ Ádarú á 'yo ūmi ní 'dīni,
ú'dú ã ní ímúzú tā lizú rī
gé, kūrú Sōdómō vé rī, āzini
Gōmórā vé rī,[‡] ã tā lì kōpi
drīgé mādā, 'bo ã ímú tā lì
kūrú 'dāri drīgé aga rá.

Īzāngā ri ímú 'dī' dī
(Mārakō 13:9-13; Lükā 21:12-17)

¹⁶ "Ma ūmi pē muzú sū ã
nī kābīlō pēé ɏrākila rī pi
āsámvú gé rī tñi, kúru lē ūmi
adrikí úmī be sū ūnī vé rī tñi,
āzini ūmi adrikí tā be pīrī sū
āmámū tñi.

¹⁷ 'Bo ūmi ndrekí muké!
'Bá rī pi ímú ūmi urū jí tō 'bá
tā lì 'bá rī pi ɏndrētī gé rá,
kōpi ūmi ūgbā ívé Jó Múngú
ri Žizú rī pi agá 'dāá rá.

[†] **10:14 10:14** Lē ūmi wekí nyōkú ūmi pá ágélé gá rī kú 'dīgé: Yāhúdī rī pi ri
nyōkú we ã pá gá sī 'bá ã é'yí 'bá kuyé rī pi ní, lūzú kínī kōpi ã ve 'bá ã é'yí 'bá
kuyé 'dī'bée ní gí, ūri kpá lū 'yozú kínī Múngú ri tā lì 'bá ã é'yí 'bá kuyé rī pi
drīgé. [‡] **10:15 10:15** Sōdómō āzini Gōmórā: Múngú iza kūrú 'dī'bée ūnjíkānyā
'bá kūrú 'dī'bée agá rī pi ní 'oó rī sī lókí Ābūrámā vé rī gé. 'I lā 'I lā 'I dóngará
18:20-19:28.

18 Ími ní rií mâ pámvú ūbíí
rī sī, ī ímú ìmi jí tō gávänä
éndréti gé, ázini 'bágú rī pi
éndréti gé, īri sē ìmi ú'dýkó
müké rī ūlū ãní kópi ní,
ázini 'bá adri'bá Yähúdí rú
ku rī pi ní.

19 'Bo kôpi rukí dõ ìmi gí,
lẽ ìmi rikí ūsû 'yozú kíní
ìmi átá íngóni yã 'díni ku,
á'diâtäsiyã tã ìmi ní lêé átá
sâ 'dâri gé rí, Índrí Uletere
rí ülû ìmi ní ní.

20 Ími átákí tā rī nī ku, tā
ími ní lēé átá rī, Índrí ími
Etépi Múngú vé rī átá ími ní
nī

21 "Édrípi ri ímú édrípi ã
üli 'be, ūri édrípi ri sē 'dī drā
rá. Étépi ri ímú ívé anjiná rī
pi ã üli 'be, ūri kōpi sē 'udī
ūdrā rá, anjiná rī pi ímú ufū
ku ari'ba rú, kōpi 'bá ī tī'bá
rī pi sē 'udī ūdrā rá.

22 'Bá rī pi cérē ímú ími gā
sī mā tā sī, 'bo 'bá pá tuúpi
títi ívē ẽ'yíngará agá címgbá
üdū gé rī, Múngú ri ímú íri
pa rá.

²³ 'Bá rī pi 'okí dō īmi
ūnjí kūrú ãzi agá, īmi ápákí
muzú kūrú ãzi agá. Ádarú
á lē 'yoó īmi ní 'díní, ma
'Bá Mvá 'i, má ní drī ícázú
kuyé rī gé, īmi ícókí éci kūrú
Ísêrélē vé rī pi agásí céré ku.

²⁴ "Bá ñí rií ímbá rí ícó
'bá 'i ímbápi rí ndeeé tā sī
ku, ãtí'bá íco adrii 'bá 'i ní
rií ẽzì ngaá vú ni gé rí drigé
ãmbúqu rú ku.

²⁵ Lẽ 'bá ï ní rií ímbá rĩ
ã adri sũ 'bá riípi 'i ímbápi

rī tíñi, lē ãtí'bá rī ã adri sū
ívé ãmbúgú tíñi. Ma adriípi
jó 'dípa nõri, 'bá rī pi dõ ri
ma zì Bélëzëbúlã, § ïmi 'bá
adri'bée mávé jó ãsámvú gé
nõ'bée, kópi ímú rú ūnjí 'da
ïmí rú'bá gá rá!

*Lē ūmi adrikí ūrī sī ku
(Lükā 12:2-7)*

26 "Bo lē īmí adrikí 'bá
'dī'bée sī ūrī sī ku. Ngá āzi
ícópi 'i zūúpi, 'i i'daápi āmvé
ku ni 'dāáyo, dōku ngá āzi
'i zūúpi ī ní íco nñí ku ni
'dāáyo.

²⁷ Tā má ní ūlūú ūmi ní kíri nōri, lē ūmi jíkí mūy ūlūú 'bá rī pi ní. Átángá má ní átá ūmi ní ūyōkōyō sī nōri, ūmi mukí áyú 'bá rī pi ní ú'dúkó be uru 'dāá.

²⁸ Lē ūmi rukí 'bá ri'bá
āngū ú'dí'bá rī pi ku, kōpi
icókí índrí rī 'dij drāá ku. Lē
ūmi rukí 'yéná Múngú índrí
rī sēépi fiípi ācí agá, āzini
rú'bá rī sēépi fiípi ācí vezú
āní ūdū ākó rī agá rī áyu.

29 Áríná mādā mādā īrī ī
'yéñá uži mūfēngā ā fí ālu.
'Bo ālu ni ícó drāá ku, īmi
Ētépi ā'yī dō tā ni nī ká, īri
ibí drā ndō.

³⁰ Múngú lā drī' bí ìmi
drīgé rī pi cérē gí.

³¹ Lē ūmi adrikí ūři sī ku,
ūmivé tā ndě ūrínjá kárákárá
ři pi vé rři rá.

*'Bá Kúrísítō ri ã'yíipi
dõku gãápi 'bá rĩ pi ẽndreñti
gé rĩ
(Lükã 12:8-9)*

32 "Bá rī ã'yī dō ma rá 'bá rī pi ẽndrēti gé, 'yo dō 'í ã'yī ma gí, ma kpá ūri ã'yī má. Etépi 'bū gé 'dälé rī ẽndrēti gé rá.

33 'Bá rī gā dō ma sī vū drīgē nõgō, ma kpá ūri gā sī má. Etépi ẽndrēti gé 'bū gé 'dälé.

Yésū vé tā íjī acongárá
(Lúkā 12:51-53; 14:26-27)

34 "Ími rikí ūsū 'yozú kínī, má íjī tákiri vū drīgē nõgō 'dini ku. Má íjī tákiri kuyé, mávé ímungárá nõri, 'bá rī pi ẽ imukí rī ñgū' ãní ûnjí mâ tā sī bēnī.

35 Mavé ímungárá nõri ūri sē,

" 'mvá ágó pi ímú ī aco étépi be,
mvá ūkú pi ímú ī aco ẽndrépi be,
ŵkú ágó tī gé rī, kōpi ímú ī aco ẽdrépi be.

36 Árí'bá mívē rī pi íbí ūfū mívē 'bëtì ãsámvú gé 'dígé.'

37 "Bá rī lē dō 'í étépi ri dōku 'í ẽndrépi ri ma ndēe, 'bá 'dīri ícō adrii 'bá mâ pámvú ūbíipi ni ku.

38 'Bá rī gā dō ívē pëti alambaku* 'dugá sī, ãzini gā dō mâ pámvú ūbígá sī, 'bá 'dīri ícō adrii 'bá mâ pámvú ūbíipi ni ku.

39 'Bá riípi ívē idri ã tā mbaápi nyôökú drīgē nõgō rī, ícō idri 'dáni'dáni rī ïsú ku. 'Bá rī adi dō ívē idri

sēé drāá mâ tā sī, ūri idri 'dáni'dáni rī ïsú rá.

Ícō ã'di ri ūfē?
(Märákō 9:41)

40 "Bá rī é'yī dō ïmi, é'yī 'dīri ma, 'bá rī é'yī dō ma, é'yī 'dīri má Etépi ma ippéépi rī.

41 'Bá rī é'yī dō nébī riípi tā Mungú vé rī ūlūúpi rī ívē ãngá, ī ímú ūri ūfē sū ī ní nébī rī ūfēe rī tīni. Azini 'bá rī é'yī dō 'bá tā be piri Mungú vé ni ívē ãngá, ūri ní tā 'oó piri rī sī, ī ímú ūri ūfē sū ī ní 'bá tā be piri 'dīri ūfēe rī tīni.

42 'Bá rī sē dō yīi ïdríkídri ni mvuú 'bá mâ pámvú ūbī'bá tā be mädä rī pi vé ãlu ni ní rá, ádarú ī ímú ūri ūfē rá."

11

Yūwánī pē ívē 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi muú Yésū vúgá

(Lúkā 7:18-35)

1 Yésū kā tā rī ezií dëé ívē 'bá 'i pámvú ūbī'bá muđrī drī ni ūri rī pi ní gí, ūri ní 'dezu mužú 'bá rī pi imbázú, azini tī sëzú mužú kürú Gáliláyá vé rī pi agásí.

2 Yūwánī Bâtízimū sëépi ī ní 'yīi kuú jō ãngū ū'yizú rī agá rī kā tā Kúrisítō ní rií 'oó rī yīi, ūri ní ívē 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi pëzú mužú

3 Yésū ri zizú kínī, "'Bá ī ní 'yoó kínī ūri ímú 'dī'dī rī, ūri

10:36 10:36 Míkā 7:6 * **10:38 10:38** Pëti alambaku: 'Bá Rómā vé rī pi ri 'bá tā 'o'bá ûnjí rī pi gbā mūsūmári sī pëti alambaku sígé, ūri sâ 'dū aco kōpi íbí drā ndō, kōpi izāngā nya ambamba drāngará rī gé.

mi 'i, dăku 'bá ī ní 'yoó īri
ímú rī túngú?"

⁴ Yésű ní újázú kōpi ní
kīnī, "İmi újákí īmi gőö vúlé
Yūwánī vúgá 'dāá, īmi ūlūkí
īri ní tā īmi ní yīj, āzini īmi
ní ndreeé rī.

⁵ 'Bá mī be ęsī'bá gí rī pi,
kōpi nóni āngū ndre rá. 'Bá
pá be ábá'bá gí rī pi, kōpi
nóni ęcī tu rá. 'Bá ūfú ní
nyaá rī pi, kōpi ā rú'bá ícá
nóni ule gí. 'Bá bī be ęsī'bá
gí rī pi, kōpi nóni tā yī rá. 'Bá
ūdrā'bá gí rī pi gökí íngá ídri
rú gí. Āzini ú'dükó muké rī,
ī ri ūlū 'bá ngá ākó rī pi ní
rá.

⁶ 'Bá ma gā'bá kuyé rī pi,
Múngú ri kōpi ní tākíri sē
rá."

⁷ Yūwánī vé 'bá īri ā
pámvú ūbī'bá rī pi kā 'deé
muú gí, Yésű ní í'dózú átázú
Yūwánī vé tā sī 'bá bítríká rī
pi ní kīnī, "Bá īmi ní muú
ndreeé āngū ā'wí cínyáfā rú
rī gé 'dāá rī ā'di 'i? īmi
isúkí 'bá rī ndreeé adri sū ásé
mbaápi āco ūlī ní bīj vūgá rī
tíni?

⁸ Dō adri 'díni kuyé, ngá
īmi ní ndreeé rī ā'di? īmi
isúkí ágō ázi su bōngó ūnyī
be ni rá? Adri 'díni kuyé, 'bá
adri'bée 'bāgú vé āngá rī pi
bōngó ūnyī be ni pi su nī.

⁹ Kúru ngá īmi ní muú
ndreeé rī ā'di? īmi mukí nébī
ri ndreeé? Ádarú á lē 'yoó
īmi ní 'díni, 'bá īmi ní muú
ndreeé rī ndē nébī ri rá.

11:10 11:10 Mălăkī 3:1 * **11:14 11:14** Ėlýā: Ėlýā ri nébī, Múngú 'dū īri
muú 'bū gé idri rú, drā kuyé. Tíkí īri ākūdē ilí rī ca mündürülű úrōmī (900),
isú ākūdē tıkí drī Yésű ri kuyé. 'I lă 1 'Bāgú 17-21; 2 'Bāgú 1-3.

¹⁰ 'Bá 'dīri Yūwánī 'i, ī ní tā
ni sīi Búkū Múngú vé rī agá
rī kīnī:

"Ma mávé 'bá áyúayū nī pē
muúzú mí ní drīdrī,
īri muú mí ní lētī údé."

¹¹ Ádarú á lē lūú īmi ní
'díni, 'bá ī ní tīj vū drīgē
nōgō rī pi āsámvú gé, 'bá
āzī Yūwánī Bătizimū sēépi rī
ndēépi āmbūgū sī nī 'dāáyo.
'Bo 'bá ī ní īrivé tā 'dū'y 'bāá
mădănjá mălūngā 'bū vé rī
gé 'dălé rī, ndē Yūwánī ri
āmbūgū sī rá.

¹² Í'dózú lókí Yūwánī
Bătizimū sēépi rī vé rī gé
'dāá, cîmgbá āndrū sī, 'bá rī
pi rikí ę'dī 'dīj mălūngā 'bū
vé rī ā tā sī, 'bá ūnjí rī pi
lēkí mălūngā 'bū vé rī érī ī
ní ūkpō sī.

¹³ Búkū nébī rī pi vé rī, āzini
tăimbī Mósē vé rī, ūlū tā
ímúpi 'i ngaápi rī cîmgbá
cazú lókí Yūwánī vé rī gé.

¹⁴ īmi ā'yíkí dō tā má ní átā
'dīri rá, Ėlýā* ī ní 'yoó kīnī
īri ímú 'dīj'dī rī, īri Yūwánī
'i.

¹⁵ 'Bá bī be rī, ā yī 'i ní tā
'dīri.

¹⁶ "Mâ ū'bī rí 'bá lókí
āndrū nōri vé rī pi ngá
íngóni ni sī? Kōpi adrikí
sū anjiná úrī'bá jökónī agá,
ri'bá ī ögüpīj zī'bá rī pi tíni,
kōpi ri 'yo,

¹⁷ " 'Bá rikí īmi ní érī coó,
'bo īmi găkí úngó tugá
sī,
'bá ngokí īmi ní úngó ızăngă
vé ni,

* 11:14 11:14 Ėlýā: Ėlýā ri nébī, Múngú 'dū īri

muú 'bū gé idri rú, drā kuyé. Tíkí īri ākūdē ilí rī ca mündürülű úrōmī (900),
isú ākūdē tıkí drī Yésű ri kuyé. 'I lă 1 'Bāgú 17-21; 2 'Bāgú 1-3.

'bo īmi gākí ãá ngogá sī.'

18 Yūwánī riípi bātizimū sēépi rī ri 'i a'bií, nya ngá kuyé, ãzini mvu ngá kuyé, 'bo kōpi kínī, 'Índrí ūnjí fi drī ni gé gí.'

19 'Bo ma 'Bá Mvá 'i, ma ri ngá nya rá, ãzini ma ri ngá mvu rá, kōpi kínī, ma ri ngá nya ambamba, ãzini ma ri īmērē ambamba, ma ūndī 'bá mūfēngā umbe jezú rī u'du'bá rī pi vé ni, ãzini ma ūndī 'bá ri'bá ūnjikānyā 'o'bá rī pi vé ni. 'Bá tā 'ooipi piri rī, ī n̄ ámá 'yozú kínī, ádarú ūri úmī be."

*I tā li 'bá ési újá'bá kuyé
rī pi drīgé*

(Lükā 10:13-15)

20 Kúru Yésū ní kūrú 'í ní tā ãyāzú ãyāyā 'ozú 'a ni agá kárakará rī pi vé tā átázú ūkpó ūkpó, ã'diātāsīyā 'bá kūrú rī pi agá rī pi gākí ési újágá sī ūvé ūnjikānyā agásī.

21 "Ími 'bá adri'bá kūrú Kōrāzínī vé rī agá 'dī'bée, ãzini kūrú Bētēsāyídā† vé rī agá 'dī'bée, ìmi ímū ūzāngā nya rá! Tā ãyāzú ãyāyā má ní 'oó ìmi ní 'dī'bée, mâ 'o té dō kūrú Táyā vé rī agá, ãzini kūrú Sīdónā vé rī agá, 'bá kūrú rī pi agá rī pi újákí té ési ínogósí Múngú ri e'yízú gí. Kōpi té bōngó ïrikó rú ni pi úsú ī rú'bá gá, kōpi úfurágú úmvu dā ī drīgé.

22 'Bo á lē 'yoó ìmi ní 'dīni, ú'dú ī ní ímúzú tā lizú rī gé, ī ímū ìmi ïrīñā 'bá kūrú Táyā

vé rī agá, ãzini kūrú Sīdónā vé rī agá rī pi vé rī ndē rá.

23 Ìmi 'bá adri'bá Kāpārānāumā agá 'dī'bée, ìmi üsükí ìmi nyo ícō fi 'bū gé rá? Ìmi ícokí fi ku, ìmi fi mu adri 'bú ãvū rī pi vé rī agá. Tā ãyāzú ãyāyā má ní 'oó ìmi ní 'dī'bée, mâ 'o té dō kūrú Sōdómō vé rī agá, 'bá Sōdómō vé rī pi té ési újá rá, kōpivé kūrú ri té adri ûgōgō.

24 Á lē 'yoó ìmi ní 'dīni, ú'dú ī ní ímúzú tā lizú rī gé, ī ímū ìmi ïrīñā Sōdómō vé rī ndē rá."

*Ími ímúkí má vúgá
uvungará gá*

(Lükā 10:21-22)

25 Sâ 'dāri gé, Yésū ní Múngú ri zizú kínī, "Má Ëtépi, Úpí mālūngā 'bū vé rī ruúpi vú drīgé rī be rī, òwō'difō mí ní tā áda rī ūzū 'bá úmī be rī pi ní, ãzini 'bá tā n̄'bá ambamba rī pi ní rī sī, ãzini mí ní tā rī i'daá 'bá tā be mādā sū anjiñá nyiríñá tā ãkó rī pi tñi rī pi ní rī sī.

26 Ë, má Ëtépi, 'í lē tā rī ã nga 'i sū 'dīri tñi, ūri mí ní ãyikō sē.

27 "Má Ëtépi sē ngá rī pi ãrēvú cérē kú má drīgé, ma Mvá rú, 'bá ãzi n̄ ma kuyé, 'yéñá má Ëtépi n̄ ma n̄, 'bá ãzi n̄ má Ëtépi ri kuyé, 'yéñá ma Mvá rú, á n̄ má Ëtépi ri n̄, ãzini 'bá má ní ūpēé rī pi n̄ikí ūri n̄."

† 11:21 11:21 Kōrāzínī ãzini Bētēsāyídā: Yähúdī rī pi rikí adrií kūrú 'dī'bée agá, 'bo 'bá adri'bá Yähúdī rú ku rī pi rikí adrií kūrú Táyā vé rī agá, ãzini Sīdónā vé rī agá.

²⁸ Kúru Yésű ní 'yozú kínī, "Ími āndē'bá օgu 'dungárá sī gí 'dī'bée, ìmi ímúkí má vúgá nōo, ma sē ìmi ímú uvu rá."

²⁹ Ìmi 'dükí օgu má ní 'dụú nōri áyu, ìmi үn̄kí tā má ní 'oó rī, ã'diātāsīyā ma ési be mādā, ãzini tā be mādā, ìmī ési ri ícō uvungárá ịsú rá.

³⁰ Օgu mávé nōri vé 'dungárá ẽn̄jī ku, 'dungárá ni kőwükowu.

12

*U'dú Sābátā vé rī vé tā
(Mārakō 2:23-28; Lükā 6:1-5)*

¹ Sâ 'dāri gé, Yésű pi ívē 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi be rikí elijí muzú ómvú ãnyá vé ni agásī ú'dú Sābátā vé rī gé,* ẽbírī fū irlivé 'bá iri ã pámvú ūbī'bá rī pi káyī, kōpi ní ãnyá rī pi ē drī ucezú anyizú cizú.

² Färüsī rī pi kâ tā 'dīri ndreé, kōpi ní 'yozú Yésű ní kínī, "Mívé 'bá mî pámvú ūbī'bá rī pi ícokí té ãnyá rī pi ē drī uceé ú'dú Sābátā vé rī gé ku, ã'diātāsīyā tāimbí Mósē vé rī ã'yī ku ï ní ẽzí ngazú ú'dú Sābátā vé rī gé."

* **12:1 12:1** *U'dú Sābátā vé rī:* U'dú 'dīri Yähudí rī pi ní rizú uvuzú rī, ãzini kōpi ní rizú Mungú ri zizú rī. Yähudí rī pi ri ú'dú 'dīri vé tā igá kínī, Mungú gbi 'bū pi vū be nī, ãzini Mungú pa ï adringará tígérī rú rī agásī nī. U'dú Sābátā vé rī Yähudí rī pi ri zí ú'dú ézirī, 'bo Kēlökó rī pi ri zí ú'dú áziyá. 'I lā Wüngará 20:8-11; Dētōrōnómē 5:12-16. † **12:6 12:6** *'Bá Jó Mungú vé rī ndeépi rá rī nōgō anigé:* 'Bá Yésű ní 'yoó ndē Jó Mungú vé rī rá, iri nōgō anigé rī, 'bá ri Yésű ri 'i 'yo. **12:7 12:7** *Öséyā 6:6* ‡ **12:8 12:8** *Úpí ú'dú Sābátā vé rī:* Yähudí rī pi ri ú'dú Sābátā vé rī igá kínī, Mungú gbi ngá 'bū gé rī pi vū drīgé rī pi be cére 'dú caá ú'dú áziyá, kúru iri ní uvuzú ú'dú Sābátā vé rī gé. Mungú ri 'yéná Úpí Sābátā vé ni, kúru Yésű kínī 'i Úpí Sābátā vé ni, kínī 'i Mungú 'i. 'I lā Wüngará 20:8-11.

³ Yésű ní újázú kōpi ní kínī, "Ími lākí tā Dāwúdī pi ní 'oó ívē 'bá rī pi be sâ ẽbírī ní kōpi fuzú rī gé 'dāri kuyé?

⁴ Dāwúdī fi Jó Mungú vé rī agá 'dāá, kōpi nyakí pánga ï ní 'bāá kuú Mungú vé jó agá rī ívē 'bá rī pi be, pánga 'dāri 'bākí 'yéná kuú atala rī pi ní, kōpi ícokí kōdō nyaá ku.

⁵ Ìmi lākí tāimbí Mósē vé rī agá 'yozú kínī, atala rī pi ri ẽzí nga Jó Mungú vé rī aga ú'dú Sābátā vé rī gé ïndī, kōpi tā ãkó 'dini kuyé?

⁶ Á lē lūú ìmi ní 'dini, 'bá Jó Mungú vé rī ndeépi rá rī nōgō anigé.†

⁷ Ìmi n̄kí té dō tā ï ní sii Bükū Mungú vé rī agá ï ní 'yoó kínī, 'Á lē ìmī ési ã adri ïdríkídri, adri 'yozú kínī á lē ìmi zākí má ní rōbōñō yā 'dini kuyé,' 'dīri vé ififí rá, ìmi ícokí té tā lij 'bá tā ãkó rī pi drīgé ünjí ku.

⁸ Ma 'Bá Mvá 'i, ma Úpí ú'dú Sābátā vé rī‡ drīgé ãmbúgú nī."

*Yésű ídrí ágó ãzi ú'dú Sābátā vé rī gé
(Mārakō 3:1-6; Lükā 6:6-11)*

⁹ Kúru Yésű ní ngazú fūzú vūrā 'dāri agásī, īri ní muzú fizú Jó Múngú ri Zizú rī agá,

¹⁰ īsú ágó āzi 'dāá, drí ni ábá kuú 'bélē'béle. Färüsī rī pi ní Yésű ri zizú kínī, "Tāimbí ā'yī nyo ī icó 'bá idrí ú'dú Sābátā vé rī gé rá?" Kōpi zikí īri 'díni, ī īsúkí rí tā ūnjí vú ni gé, ī tōkí rí īri āní.

¹¹ Yésű ní 'yozú kōpi ní kínī, "İmi āsámvú gé 'dīgé, 'bá rī vé kābīlō 'de dō 'bú agá ú'dú Sābátā vé rī gé, icó kābīlō rī ísé 'bú agá 'dāásī āmvé ku?"

¹² 'Bo 'bá ndē kābīlō rī tā sī rá! Tāimbí ā'yī rá, ī icó tā muké 'o ú'dú Sābátā vé rī gé rá.

¹³ Kúru Yésű ní 'yozú ágó rī ní kínī, "Mí үjū mī drí." Ágó rī ní 'i drí үjūzú, drí ni gō icá muké sū ūrivé drí āzi rī tñi.

¹⁴ 'Bo Färüsī rī pi ní fūzú muzú āmvé 'dāá, kōpi rikí lēti ī ní lēzú Yésű ri 'dīzú drāzú rī ndāá.

Yésű ri ātī'bá, Múngú īpē īri nī

¹⁵ 'Bo Yésű nī tā kōpi ní lēe 'oó rī rá, īri ní fūzú vūrā 'dāri agásī rá. 'Bá kárakará 'dekí mūyú vūdrī ni gé sī, idrī 'bá drā be rī pi cérē,

¹⁶ 'bo īmbá kōpi kínī, lē kōpi ā lūkí ivé tā 'bá āzi ní ku.

¹⁷ Tā ótú Múngú ní eziī, nébī Īsáyā ní 'yoó rī nga 'i fūu tī ni gé gí kínī,

¹⁸ "Īri ātī'bá mávé ni, má īpē īri nī,

á lē īri lēlē, ma īri sī āyīkō sī,

ma sē Índrī Uleteere rī, īri ní ūkpō sē,

īri īmū 'yo 'bá āngū rī pi agásī rī pi ā 'okí tā piri.

¹⁹ Ícó īwāá 'bá āzi ní ku, dōku icó útré 'bá āzi drīgē ku, icó átā ú'dúkó āsīrā rū ni sī 'bá rī pi āsāmvú gé ku.

²⁰ Ícó 'bá ēsī be ηō'bá gí rī pi 'oó ūnjí ku, dōku īri ēsī muké 'bā 'bá adri'bá ūkpō ākó rī pi nī, 'bo īri īmū 'bá rī pi vé tā lī piri.

²¹ Sūrū āngū rī pi agásī rī pi cérē īmū ēsī 'bā drī ni gé."

*Yésű pi Bēlēzēbūlā be
(Mārākō 3:20-30; Lükā 11:14-23; 12:10)*

²² Kúru 'bá rī pi ní ágó āzi mī be ēsīipi gí, átāpi ku ni үjizú Yésű vūgá nōo, ágó rī ìndrī ūnjí be, Yésű idrī ágó rī rá, ágó rī ē mī gō āngū ndreeé rá, gō kpá átā rá.

²³ 'Bá rī pi ārēvú cérē ngakí āyāá tā 'dīri sī āyāyā, kōpi ní 'yozú kínī, "Ágó 'dīri adri nyo Dāwūdī Mvópi 'i kuyé?"

²⁴ Färüsī rī pi kā tā 'dīri yīj, kōpi kínī, "Ágó 'dīri ri ìndrī ūnjí rī pi údrō ūkpō Bēlēzēbūlā vé rī sī, Bēlēzēbūlā ri āmbúgú ìndrī ūnjí rī pi vé rī."

²⁵ Yésű n̄i tā kōpi n̄i rií ūsūp̄ r̄i rá, īri n̄i 'yozú kōpi n̄i kīn̄i, "Bá mälüngā r̄u'bá r̄i pi rikí dō ī fūp̄ ī dr̄kā s̄i, īri s̄e kōpivé mälüngā ri ábá rá. 'Bá kūrū agá r̄i pi, dōku 'bá 'bēt̄i ãsámvú gé r̄i pi rikí dō ī fūp̄ ī dr̄kā s̄i, īri s̄e kūrū 'd̄iri, dōku 'bēt̄i 'd̄iri ábá rá.

²⁶ Sătână dro dō 'í ògūp̄ií ïndr̄i ūnjí r̄i pi, kōpi ri ī fū ī dr̄kā s̄i, ïrivé mälüngā ri íco pá tu íngóni?

²⁷ Ma dō ri ïndr̄i ūnjí r̄i pi dro ûkpō Bélëzëbúlă vé r̄i s̄i pírí, kúru 'bá ïmivé r̄i pi ri ïndr̄i ūnjí r̄i pi dro ā'di vé ûkpō s̄i? 'Bá ïmivé r̄i pi ímú ïmivé tā l̄i, kōpi 'yo tā ïmi ni 'yoó r̄i adri píri ku.

²⁸ 'Bo ma dō ri ïndr̄i ūnjí r̄i pi dro Múngú vé Índr̄i Uletere r̄i vé ûkpō s̄i, īri lū 'yozú kín̄i mälüngā Múngú vé r̄i ícá ïmi ãsámvú gé gí.

²⁹ "Dōku 'bá, ri íco fi 'bá ûkpō be ni vé jó agá m̄u ïrivé ngá ali íngóni íngóni? Dr̄idr̄i ni, īri dr̄i 'bá ûkpō be 'd̄iri r̄u úmbé, īri kúru íbí m̄u ngá ïrivé jó agá r̄i pi ali nd̄o.

³⁰ "'Bá r̄i adri dō má be trú ku, 'bá 'd̄iri mávē ãrí'bá, 'bá r̄i úmú dō kãbïlō r̄i pi adrii má be trú ku, 'bá 'd̄iri kãbïlō r̄i pi írérē.

³¹ Á lē 'yoó ïmi n̄i 'díni, 'bá r̄i 'o dō ūnjíkãnyā, ãzini ide dō 'bá ãzi, ī íco īri trū rá, 'bo 'bá r̄i ide dō Índr̄i Uletere r̄i vé tā, íco kíri trūú ãluñáni ku.

³² Ma 'Bá Mvá 'i, 'bá r̄i átā dō mávē tā ūnjí, ī íco īri trū rá, 'bo 'bá r̄i átā dō Índr̄i

Uletere r̄i vé tā ūnjí, íco kíri trūú ku, í'dózú ãndr̄u, dōku lóki ímúpi dr̄idr̄i 'd̄i r̄i gé.

*Í p̄eti r̄i n̄i ámá ïrivé ū'a s̄i
(Lükä 6:43-45)*

³³ "P̄eti r̄i dō muké, ïrivé ū'a ri adri muké, p̄eti r̄i dō ūnjí, ïrivé ū'a ri adri ūnjí, ā'diâtâsîyâ ī p̄eti r̄i n̄i ámá ïrivé ū'a s̄i.

³⁴ Ími adri'bée s̄u Ȑn̄i t̄n̄i ri'bá ūnjíkãnyā 'o'bá 'd̄i'bée, ìmi íco tā muké átā íngóni? Tā ìmi n̄i rií átā r̄i, īri íbí íngá ïmî ési agá.

³⁵ 'Bá adriípi muké r̄i, tā īri n̄i rií átā ïfūú 'í ési agásí r̄i pi céré muké, 'bá adriípi ūnjí r̄i, tā īri n̄i rií átā ïfūú 'í ési agásí r̄i pi céré ūnjí.

³⁶ 'Bo á lē 'yoó ïmi n̄i 'díni, 'bá riípi átángá átâpi, tā ni ūsûp̄i dr̄idr̄i ku r̄i, ú'dú ī n̄i tā lizú r̄i gé, īri ímú tā 'í n̄i átâ r̄i ülû 'í t̄i s̄i.

³⁷ Átángá ïfūúpi mí t̄i gé s̄i muké r̄i, īri s̄e ī mi trû ãní rá, 'bo átángá ïfūúpi mí t̄i gé s̄i ūnjí r̄i, īri s̄e ī tā l̄i ãní mí dr̄igé."

*Bîlémi Yónâ vé r̄i
(Mârâkô 8:11-12; Lükä 11:29-32)*

³⁸ Kúru Fârûsî Ȑrukó'bée, ãzini 'bá tâimbi Mósë vé r̄i ïmbâ'bá r̄i pi ā Ȑrukó'bée be, kōpi n̄i 'yozú īri n̄i kín̄i, "Ímbâpi, 'bá lêkí mî 'o 'bá n̄i tā ãyázú ãyázâ ni."

³⁹ 'Bo Yésű n̄i újázú kōpi n̄i kín̄i, "Úyú ūnjíkãnyâ be ri'bá Ȑwû 'bâ'bée r̄i pi kín̄i mâ 'o ī n̄i tā ãyázú ãyázâ ni! 'Bo tā ãyázú ãyázâ má n̄i

lēe 'oó kōpi ní rī, īri tā nēbī Yónā ſ vé rī.

⁴⁰ Sū Yónā ní laá caá ī'bí ãmbúgú rī agá ȳtúñá na īnýá na rī tñi, kúru ma 'Bá Mvá 'i, ma ímú la ca 'bú agá ȳtúñá na īnýá na.

⁴¹ Kúru 'bá Nínéwē vé rī pi ní ési újá gí rī sī, kōpi ímú úyú ãndrū nōri tō nī, ãzini kōpi tā lī úyú ãndrū nōri dr̄igé nī, ā'diātásiyā kōpi újáki ési tī Yónā ní sēe rī sī gí, 'bo 'bá Yónā ri ndēépi ãmbúgū sī rī, īri nōgónō.

⁴² 'Bágú ūkú rú ãngū ándréle rú rī gé rī úmvúlésí ímú pá tu tā lī úyú ãndrū nōri dr̄igé nī, ā'diātásiyā ibí ímú ãngū rárá rú ni gélésí, ímú Sõlõmónā vé úmī tā 'ozú rī yíj, 'bo 'bá ãzi nōgónō ndē Sõlõmónā rī ãmbúgū sī rā.

Índrí ūnjí vé īgõngará fizú 'bá rī ési agá rī

(Lúkā 11:24-26)

⁴³ "Índrí ūnjí ifū dō 'bá ãzi agásí gí, īri 'de mü ãngū ā'wí cínyáfā rú rī gé 'dāá, īri mü vûrā uvuzú ni ndā, 'bo ȳsú vûrā uvuzú ni ku.

⁴⁴ īri kúru 'yo, 'Á lē ma újá gõó müú adrií jó má ní ifūzú rī agá.' Ca dō müú jó rī ā'a ȳsú kálámgbá rú, 'bá ãzi 'a ni agá 'dâayo, wekí 'a ni kú uletere,

⁴⁵ īri mü 'î ȳgûpíi índrí ūnjí be aga'bée rá ézírī ni pi bī, kōpi fi mü adri jó

§ 12:39 12:39 Yónā: Yónā ri nēbī, Múngú pē īri müú ú'dúkó mûké ívē rī ūlúú 'bá Nínéwē vé adri'bá Yähúdī rú ku rī pi ní. Dr̄idr̄i ni Yónā ní dr̄i muzú Nínéwē gá kuyé rī gé, ī'bí ãmbúgú te īri, la ī'bí rī agá 'dâlé ú'dú na, Múngú pa īri rá. Tíkí īri ilí mûdûrûlû ȳzírī pûkú tñowú (750) gé, ȳsú ãkûdë tíkí dr̄i Yésü ri kuyé. 'I lā Yónā 1:17; Mátáyo 12:39-40; Mátáyo 16:1-4; Lúkā 11:29-32.

rī agá 'dâá. 'Bá 'dîri vé adr̄ingárâ ūnjíkânyâ ni gõ dr̄idr̄i 'dâri agá rá. Tā 'dîri ímú 'i ngá úyú ūnjíkânyâ be nô'bée rû'bá gá."

Yésü éndrépi pi Yésü édrípíi be

(Mârakô 3:31-35; Lúkā 8:19-21)

⁴⁶ Yésü kā rií átâ 'bá bítirká rī pi ní, éndrépi pi édrípíi be tukí pá kuú ãmvé 'dâá, kōpi lêkí átâ īri be.

⁴⁷ 'Bá ãzi ní lûzú Yésü ní kînî, "Mí éndrépi pi mí édrípíi be tukí pá kuú ãmvé 'dâá'dâ, kōpi lêkí átâ mí be."

⁴⁸ Yésü ní ágó rī zîzú kînî, "Má éndrépi ri ā'di 'i? Má édrípíi ā'di pi?"

⁴⁹ Yésü ní dr̄i suzú muzú ívē 'bá 'î pámvú übř'bá rī pi vú 'dâá, īri ní 'yozú kînî, "Mavé éndrépi, ãzini mavé édrípíi kōpi adri'bá nô.

⁵⁰ 'Bá rī 'dû dô tâ má Etépi 'bû gé rī ní lêe rī ngaá rá, 'bá 'dîri īri adri má édrípíi, īri adri má ómvúpí, īri adri má éndrépi."

13

Nâpí ágó úri riipi rī vé rī

(Mârakô 4:1-9; Lúkā 8:4-8)

¹ Ú'dú ãlu ãlu 'dâri sī, Yésü nga fûú jó rī agásí, mü adrií yíj bâlâlâ rī ā gârâ gá.

² 'Bá bítirká trakí ī Yésü ā gârâ gá sī kûrû, Yésü ní

ngazú tuzú kūlúmgbá agá, īri ní úrızú vügá, 'bá rī pi áwíkí pá tuú kuú yïj rī ã gära gá.

³ Yésü ūlū 'bá rī pi ní tā kárákárá nápí sī kínñ, "Ágó ãzi ómvú be ni mụ úri rií ívé ómvú agá.

⁴ Ágó rī kā úri rī rií, úri rī pi үrukó u'dekí lëti drígé, ãríñá rī pi ímýkí úri u'de'bá lëti drígé rī pi teé céré.

⁵ Úri rī pi ã үrukó u'dekí nyöökú írā drígé ni agá. Úri rī pi ifükí mbělénjá, nyöökú rī ní adriú nyetele rī sī.

⁶ 'Bo үtú rī kā koó gbírlí, úri ifü'bá rī pi 'wikí ūdrää céré, ã'diâtásiyä úlá ni pi ní fí vügá 'dää kuyé rī sī.

⁷ Úri rī pi ã үrukó u'dekí ūcékúcé ãsámvú gé, ūcékúcé rī dū amuú, ۆzü úri ifü'bá dū'bá rī pi rá.

⁸ Úri rī pi ã үrukó u'dekí nyöökú muké ni agá, kópi duvíkí 'aá mi be gbálígbálí. Drí ni älu rī gé, үrukó ni ã fí mündürülü älu, үrukó ni pükú ázíyá, үrukó ni pükú na.

⁹ 'Bá bì be rī, ã yi 'í ní tā 'díri."

Yésü ri átángá rī átá nápí sī ãsí

(Märákō 4:10-12; Lükä 8:9-10)

¹⁰ Yésü vé 'bá īri ã pámvú übř'bá rī pi ní ímúzú īri zízú kínñ, "Mi ri átá 'bá rī pi ní nápí sī ãsí?"

¹¹ Yésü ní újázú kópi ní kínñ, "Sëkí ìmi ní úmí mälüngä 'bü vé ï ní ūzüy

kuú mündümüdü rú rī vé tā nízú ámázú rī rá, 'bo sëkí úmí 'díri 'bá үrukó ní kuyé.

¹² 'Bá tā má ní ímbá rī yiípi rá rī, ï īri ní tā nïngará së ãmbúgú, 'bo 'bá tā mávé rī yiípi ku rī, ï iringé tā nïngará 'dū úmí ní gé sī rá.

¹³ Ma kópi ní tā rī átá nápí sī ã'diâtásiyä,

" 'Kópi mi 'bä tā má ní 'oó rī ndrezú rá, 'bo kópi ndrekí ku,

kópi bi 'bä tā rī yizú rá, 'bo kópi yiíku, döku tā rī fi kópi drígé ku.'

¹⁴ Tā 'díri nga 'i füú tì ni gé gí, sū nébř Ísáyä ní átá rī tñi kínñ,

'Ími mávé ú'dúkó yi rá, 'bo ìmi ícokí ífifí ni nñj ámá ku, ìmi tā má ní 'oó rī ndre rá, 'bo ìmi ícokí tā ní nñj ámá ku.

¹⁵ 'Bá 'dí'bee ë ési tete, kópi ë bì yi tā ku, kópi bïkí ï mi ci, kópi ã bïkí té dö ï mi ci ku, kópi ë mi ri té ãngü ndre rá, kópi ë bì ri té tā yi rá, kópi ë ési ri té tā nñj ámá rá,

kópi ã újakí dö ési rá, ma té kópi idri rá.'

¹⁶ 'Bo nóni Mungú së ìmi ní tákíri gí, ã'diâtásiyä ìmi mi ri ãngü ndre rá, ãzini ìmi bì ri tā yi rá.

¹⁷ Ádarú á lë 'yoó ìmi ní 'díni, nébř kárákárá, ãzini 'bá tā 'o'bá pìri kárákárá ándúrú rī pi 'bäkí úvá lëzú tā ìmi ní ndreé 'díri ndrezú, 'bo kópi ndrekí kuyé, ãzini

kōpi lēkí tā īmi ní yij 'dīri yij,
'bo kōpi yikí tā rī kuyé.

Yēsū ūlū nāpí úri vé rī vé
ífifí

(Mārakō 4:13-20; Lúkā
8:11-15)

18 "Kúru īmi yikí ífifí nāpí
ágó úri riipi rī vé rī.

19 Úri u'de'bá lēti drīgē rī
vé ífifí, īri 'bá ú'dúkó muké
mālūngā vé rī ā tā yij'bá rá,
tā ni ní fií kōpi drīgē kuyé
rī pi. Ādróko imú úri rī pi
u'duú kōpi ē ési agásí rá.

20 Úri u'de'bá nyōkú írā
drīgē rī agá rī pi, īri 'bá
ú'dúkó muké rī yij'bá rá,
āzini ā'yij'bá āyikō sī rī pi.

21 Kōpi ā úlá ní fií vūgá
'dāá kuyé rī sī, kōpi icóki
adrii lókí be āco ku. Tā ūkpó
ūkpó kādō kōpi īsú, dōku
kādō kōpi őcüú ú'dúkó muké
rī vé tā sī, kōpi gō ē'yēngará
rī adi ī drīgē sī rá.

22 Úri u'de'bá ūcékúcé
āsāmvú gé rī pi, īri 'bá
ú'dúkó muké rī yij'bá rá rī
pi. 'Bo kōpi ní rií tā rū'yá
nōri vé rī ūsūy áyu rī sī,
āzini kōpi ní rií ā'bú vé tā
'duú 'bāá āmbúgú rī sī, sē
úri muké rī adri kōpi ē ési
agá ku.

23 'Bo úri u'de'bá nyōkú
muké rī agá rī pi, īri 'bá
ú'dúkó muké rī yij'bá rá, tā ní
nī fií kōpi drīgē muké muké
rī pi, 'bá 'dī'bée vé ānyāngā
ri ka, drī ni ālu rī gé, fī ni ri
adri mūdūrūlū ālu, үrukō ni
pūkú áziyá, үrukō ni pūkú
na, ī ní úri rī saá rī vú sī."

Nāpí jōótā duúpi ānyá
agá rī vé rī

24 Yēsū gō kōpi ní nāpí āzi
ūlūú dīj kīnī, "Mālūngā 'bū
vé rī adri sū 'bá úri muké ni
riipi ómvú agá rī tīnī.

25 'Bá rī pi kā cérē 'deé
ú'dú kongárá gá, īrivé ārī'bá
imú jōótā fī rií īrivé ānyá
agá, gō 'deé muú 'dīsī rá,
jōótā rī vé fī īfū duú ānyá rī
agá.

26 Ānyá rī kā īfūú, jōótā rī
ní kpá īfūzú.

27 "Ātī'bá rī pi ní ímúzú
ómvú 'dīpa rī zīzú kīnī,
'Āmbúgú mávē rī, úri mí ní
rií mivé ómvú agá rī adri
úri muké ni pi kuyé? Jōótā
īfūúpi rī ibí īngá ngūgá?"

28 "Īri ní újázú kōpi ní kīnī,
'Ārī'bá 'o tā 'dīri nī.'

"Ātī'bá rī pi ní īri zīzú kīnī,
'Mí ā'yī 'yozú kīnī, 'bā mukí
jōótā rī unjeé ānyá rī agásí
āmvé 'dīni rá?'

29 "Ómvú 'dīpa rī ní újázú
kīnī, 'Adri 'dīni kuyé, īmi
unjekí dō jōótā rī pi ānyá rī
agásí āmvé, īmi kpá ānyá rī
pi unje īndī.

30 īmi kukí jōótā rī ā du
muzú ānyá rī be trū cīmgbá
cazu sā ī ní ímúzú ānyá rī
līzú rī gé. Kādō imú ānyá
rī līj, ma lū 'bá ēzī nga'bá rī
pi ní, "Drīdrī ni, īmi unjekí
jōótā rī ānyá rī agásí, īmi
úmbékí, īmi zākí veé ácī sī.
Kúru īmi īkūnākí ānyá rī ijí
imú 'bāá mávē īrá agá." "

*Nāpí marígó fí be
mādāñjáñá rī vé rī
(Mārakō 4:30-32; Lúkā
13:18-21)*

³¹ Yésű átá kpá kópi ní nāpí ãzi kín̄i, "Mälüngā 'bū vé rī vé tā adri sū marígó ã fí mādāñjáñá ñí saá ómvú agá rī tñi.

³² Marígó rī ã fí ã adri dō kíníkinijá drāaásiyā, kādō duý, ñri du ómvú agá 'dāá ícā ãmbúgú. Āríjá rī pi mu ñivé jó sì drítí ni pi gé sī."

Nāpí ãkúfí vé rī

³³ Yésű ūlū nāpí ãzi djjí kín̄i, "Mälüngā 'bū vé rī adri sū ãkúfí ūkú rī ní 'dú dāá íwá ñí uruú gí rī agá rī tñi, ãkúfí rī sē íwá rī dra kópfutõ be."

*Tā ã pá Yésű ní tā rī ūlūzú
nāpí sī rī*

(Mārakō 4:33-34)

³⁴ Yésű ri tā 'dī'bée ūlūú 'bá bítřiká rī pi ní cérē nāpí sī. Tā ãzi ñri ní átá 'bá bítřiká rī pi ní nāpí sī kuyé ni 'dāayo.

³⁵ Tā Múngú ní átá nébí rī pi ní rī fū tī ni gé gí kín̄i: "Ma ñimi ní tā rī ūlū nāpí sī,

Tā ñí ūzúzú i'dozú ñí vū ri gbingárá gá 'dāá rī, ma ífifí ni ūlū ñimi ní rá."

*Yésű ūlū jōótā ifūúpi ãnyá
agá rī vé ífifí*

³⁶ Kúru Yésű ní fuzú 'bá bítřiká rī pi ãsámuvú gé sī, ñri ní fizú mužú adrizu jó agá. Írivé 'bá ñri ã pámuvú ūbí'bá rī pi ní imuzú ñri vúgá, kópi

ní 'yozú ñri ní kín̄i, "Mí ūlū 'bá ní nāpí jōótā duýpi ãnyá agá rī vé ífifí."

³⁷ Yésű ní újázú kópi ní kín̄i, "Ma 'Bá Mvá 'i, ágó úri muké rī riípi rī, ñri ma 'i.

³⁸ Qmvú rī, ñri 'bá vū drīgē rī pi, úri muké rī, ñri 'bá fi'bá mälüngā 'bū vé rī agá rī pi. Jōótā duýpi ãnyá agá rī, ñri 'bá ãdróko vé rī pi.

³⁹ Ārí'bágú jōótā riípi ãnyá agá rī, ñri ãdróko 'i. Ñnyá rī vé ūkūnāngará, ñri ú'dú ūdú vé rī, 'bá ãnyá ūkūnā'bá rī pi, mälayíkā rī pi.

⁴⁰ "Ukūnākí jōótā ãnyá agá rī zāá ácí sī, tā 'dīri imú 'i nga ú'dú ūdú vé rī gé.

⁴¹ Ma 'Bá Mvá 'i, ma mávé mälayíkā rī pi ipē imú ngá sēepi 'bá rī pi ní tā 'ozú píri ku, ãzini 'bá rī pi sēepi fiípi ūnjíkanyā agá rī pi unje mávé mälüngā agásí rá.

⁴² Mälayíkā rī pi imú kópi 'du ú'bé ácí ciípi kú nyälū rī agá, 'dālé kópi imú útré ácí rī vé fingará kópi rú'bá gá rī sī, ãzini kópi imú sikkanyá ci rá.

⁴³ 'Bo 'bá tā 'o'bá píri rī pi, kópi imú dī i Etépi vé mälüngā agá 'dāá sū ūtú ní djjí rī tñi. 'Bá bí be rī, a yi 'i ní tā 'dīri.

*Nāpí ngá ãjē be ãmbúgú
rī vé rī*

⁴⁴ "Mälüngā 'bū vé rī adri sū ngá ãjē be ãmbúgú ñí zúzú kuú nyöökú agá rī tñi. Ágó rī kā ngá ãjē be ãmbúgú

'dīri īsū, gō mūyú zūyú dīj. Āyīkō fiípi ēsí ni agá rī sī, sē ngá rī jeé, mū nyōyókú 'dāri jeé āní.

⁴⁵ "Mālūngā 'bū vé rī adri sū 'bá riípi māyākā ógú'bá ógúyōgū ājē be āmbúgú ī ní zīj pálī* rī pi ndāá rī tñi.

⁴⁶ Kā mūyú māyākā muké ógúpi ógúyōgū ājē be āmbúgú 'dīri īsū, үzī ívē ngá ārēvú cérē, gō mūyú írā ógúpi ógúyōgū 'dāri jeé āní.

Nāpí ímbá vé rī

⁴⁷ "Mālūngā 'bū vé rī adri kpá sū ímbá ī ní 'beé yūj bālālā rī agá ī'bí ősükā be āndiāndí rī pi uruzú rī tñi.

⁴⁸ ī'bí rī pi kā ī tōo gaá ímbá rī agá 'dāá tré, āgō ī'bí 'be'bá rī pi íséki ímbá rī yūj rī agásī āmvé nōo. Kōpi ní kúru úrizú vūgá, kōpi ní ī'bí muké muké rī pi ūpežú ū'bāzú ūvú rī pi agá, 'bo kōpi ú'békí ī'bí ūnjí rī pi ásé agá.

⁴⁹ Lókí ūdū vé rī gé, tā rī ímú 'i nga sū 'dīri tñi. Múngú ri ímú mālāyíkā rī pi ūpē ímú 'bá ri'bá ūnjíkānyā 'o'bá rī pi ãsámvú aco 'bá tā 'o'bá píri rī pi be.

⁵⁰ Kōpi ímú 'bá tā 'o'bá ūnjí rī pi ú'bé ācí ciípi kú nyālū rī agá, kōpi ímú ngo ãzini sítkānyá ci ācí rī vé fingará ī rú'bá gá rī sī."

⁵¹ Yésū ní kōpi zizú kínī, "Tā má ní átā 'dī'bée fi nyo ūmi drīgé rá?"

Kōpi ní újázú kínī, "Ē, tā rī fi 'bá drīgé rá."

⁵² Yésū ní 'yozú kōpi ní kínī, "Bá ālu ālu riípi tāimbí imbápi rī, imbákí iri mālūngā 'bū vé rī vé tā sī gí, 'bá 'dīri adri sū jō 'dīpa ívē ngá ú'dí rī í'dúpi ngá ūkū rī be† ívē jō agásī āmvé rī tñi."

*'Bá Nāzérétā vé rī pi gākí
Yésū ri sī*

(Mārákō 6:1-6; Lúkā 4:16-30)

⁵³ Yésū kā nāpí rī ūlūú déé, iri ní fūzú āngū 'dāri agásī āmvé.

⁵⁴ Gō 'deé mūyú Nāzérétā gá kūrú iri ní mbazú rī gé, iri ní í'dozú 'bá rī pi imbázú Jó Múngú ri Zizú rī agá 'dāá, sē 'bá rī pi ní ayāngárá, kōpi ní 'yozú kínī, "Ágō 'dīri īsú úmírizú tā ayāzú ayāyā 'dīri 'ozú rī íngūgá?"

⁵⁵ Kōpi ní kpá gōzú zizú kínī, "Ágō 'dīri adri 'bá riípi párangi faápi rī vé mvá kuyé? Ágō 'dīri vé éndrépi adri Māriyā 'i kuyé? Irivé édrípij adri Yōkóbū 'i, Yōsépā 'i, Símónā 'i, ãzini Yúdā 'i kuyé?

⁵⁶ Irivé ómvúpíj 'dī'bée rikí nyo adrii 'bá be trú kuyé? Ágō 'dīri īsú tā 'dī'bée íngázú íngūgá?"

* ^{13:45} 13:45 Māyākā ógú'bá ógúyōgū ājē be āmbúgú ī ní zīj pálī rī pi: Pálī índré sū írā ógúpi ógúyōgū ūnyī be ājē be āmbúgú rī tñi. Títírkó ri kōpi údé ní ívē kókó'bō agá. † ^{13:52} 13:52 Jó 'dīpa ívē ngá ú'dí rī í'dúpi ngá ūkū rī be rī: Ngá ú'dí rī, iri mālūngā 'bū vé rī vé tā, ngá ūkū rī, iri tāimbí rī vé tā. Irí muké ī ní tāimbí rī imbázú, ãzini ī ní mālūngā 'bū vé rī vé tā imbázú.

⁵⁷ 'Bá rī pi ã 'a vekí ūnjí ūnjí tā īri ní 'oó 'dī'bée sī.

Yésű ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Nébī rī dō vūrā ãzi gé, 'bá rī pi īri ïnjī rá, 'bo īri dō 'bá ívē rī pi ãsámvú gé, ïnjīkí īri ku."

⁵⁸ Yésű 'o tā ãyāzú ãyāyā ni ãngū 'dāri agá kárakará kuyé, ã'diâtásiyā 'bá ãngū 'dāri agá rī pi ẽ'yīngará âkó.

14

Yūwánī Bătizimū sēépi rī vé drāngará

(Mărákō 6:14-29; Lükā 9:7-9)

¹ Sâ 'dāri gé, 'bāgú Ţrōdē* ãngū Gălălăyā vé rī rüupi rī kā Yésű vé tā yīj,

² īri ní 'yozú ívē ãtí'bá rī pi ní kīnī, "Bá 'dīri Yūwánī Bătizimū sēépi rī íngá gōo ídri rú nī! Sēzú īri ní rizú tā ãyāzú ãyāyā 'dī'bée 'ozú 'dīni ãní."

³ ã'diâtásiyā ótū Ţrōdē rü Yūwánī ri, úmbé īri, jī īri muý 'beé jó ãngū ẽ'yīzú rī agá, 'í édrípi Pălpū† vé ūkú Ţrōdīyā ã tā sī.

⁴ Yūwánī 'yo ándúrú Ţrōdē ní kīnī, "Tăím̄bi Mungú vé rī ã'yī ku mí ní mivé édrípi vé ūkú jezú mí ní ūkú rú."

⁵ Ţrōdē lē Yūwánī ri 'dīj, 'bo ri 'oó ẽ'rī sī 'bá rī pi

sī, ã'diâtásiyā kōpi ã'yīkí rá 'yozú kīnī, Yūwánī ri nébī.

⁶ U'dú ã ní Ţrōdē ri tīzú rī kā ică, údékí ūmū, u'dú 'dāri gé, mvá ūkúnjá Ţrōdīyā vé rī tu úngó Ţrōdē ẽndretpi gé, sē Ţrōdē ní ãyīkō.

⁷ Ţrōdē sō ūyō kīnī, ngá mvá ūkúnjá rī ní lēe rī, 'i sē īri ní rā.

⁸ Ţrōdīyā ní 'yozú ívē mvá ūkúnjá rī ní kīnī, "I 'yo Ţrōdē ní, ã sē mí ní Yūwánī Bătizimū sēépi rī ẽ drī sákānī agá."

⁹ Tā 'dīri sē 'bāgú Ţrōdē ní izāngā, 'bo īri ní ūyō sōo ívē ūmū rī pi ẽndretpi gé gí rī sī, īri ní 'yozú kīnī, ngá mvá ūkúnjá rī ní lēe rī, ã sēkí īri ní.

¹⁰ īri ní ãngáráwá rī pi pēzú muzú Yūwánī ẽ drī lizú jō ã ní ãngū ẽ'yīzú rī agá 'dāa.

¹¹ ãngáráwá rī pi ní Yūwánī ẽ drī ẽ'dūzú íjízú sákānī agá, imú sēé mvá ūkú rī drīgē, mvá ūkú rī ní jizú sēzú ẽndretpi ní.

¹² Yūwánī vé 'bá īri ã pám̄vú ūbī'bá rī pi ní imúzú Yūwánī vé ãvū 'dūzú jizú muzú sīzú. Vúdrī ni gé, kōpi ní muzú tā ni ūlūzú Yésű ní.

Yésű sē ãnyāngā nyaá 'bá élīfū tōwū pi ní

(Mărákō 6:30-44; Lükā

* **14:1 14:1** *Băgú Ţrōdē*: Ţrōdē 'dīri Ţrōdē Änītipă 'i, īri Ţrōdē Ämbugú rī vé mvá, gō mălūngā rī rüu nī sā Yūwánī ní bătizimū sēzú Yésű ní rī gé. 'I lă Mărákō 6:14; Lükā 3:1; Ezj 4:27. Sâ ã ní Yésű ri tīzú rī gé, Ţrōdē Ämbugú 'dīri ru ãngū rī nī. 'I lă Mătăyo 2:1-8; Lükā 1:5. Vúdrī ni gé, 'bāgú ãzi anigé rú ni Ţrōdē Ägīripă, īri Ţrōdē Ämbugú rī vé mvá vé mvá. 'I lă Ezj 12:1-13:1. † **14:3 14:3** *Pălpū*: Pălpū ri 'bāgú Ţrōdē Änītipă édrípi, sâ édrípi Ţrōdē ní ūrivé ūkú Ţrōdīyā ri 'dūzú 'i ní ūkú rú rī gé, ẽsú ãkūdē Pălpū ri idri rú.

9:10-17; Yūwánī 6:1-14)

¹³ Yésű kā tā Yūwánī vé rī yíj, īri ní 'dezú muzú kūlúmgba sī, mu adrií vūrā āzi gé ó'dúkúlegúsī. 'Bá bítřiká rī pi kā tā 'dīri yíj, kōpi ngakí fūú kūrú rī pi agásī, kōpi 'deki mūú Yésű vūgá sī pá sī.

¹⁴ Yésű kā ísí kūlúmgba rī agásī vūgá nōo, kā 'bá bítřiká rī pi ndreé, sē ési ní ísú īzāngā ambamba, īri ní kúru 'dezú rizú 'bá drā be rī pi idrzú.

¹⁵ Kā mūú adrií ūndréjá rī sī, 'bá Yésű ã pámuvú ūbī'bá rī pi ní imuzú Yésű vūgá nōo. Kōpi ní 'yozú īri ní kīnī, "Uútú rī 'de nóni gí, āngū nōri ásé agá, lē mī pē 'bá bítřiká 'dī'bée mūú ānyāngā jeé kūrú mādā mādā rī pi agásī."

¹⁶ Yésű ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Lē 'bá 'dī'bée ã mukí vūrā āzi gé ku. īmi sēkí kōpi ní ngá nyanya, kōpi ã nyakí."

¹⁷ Kōpi ní 'yozú Yésű ní kīnī, "Ngá 'bá vūgá nōgō anigé rī 'yējá pánga tōwú ī'bí be īrī."

¹⁸ Yésű ní 'yozú kōpi ní kīnī, "īmi ijíkí má vūgá nōo."

¹⁹ īri ní 'yozú 'bá bítřiká rī pi ní, kōpi ã úríkí vūgá ásé drīgé 'dīgé. īri ní pánga tōwú 'dī'bée ī'dúzú ī'bí īrī rī be, īri ní āngū ndrezú 'bū gé 'dāá, īri ní ōwō'dīfō sēzú, īri ní pánga rī āndīzú, īri ní sēzú ī'bí rī be ivé 'bá 'i pámuvú ūbī'bá rī pi drīgé, 'bá

īri ã pámuvú ūbī'bá rī pi ní awazú 'bá rī pi ní.

²⁰ 'Bá rī pi ārēvú céré nyakí ānyāngā rī épizú āní rá, 'bá īri ã pámuvú ūbī'bá rī pi ūkūnākí ānyāngā ī ní nyaá rī ē īmbítā caá ūvú ã 'a mūdrí drī ni īrī.

²¹ Agō ānyāngā nya'bée rī pi vé kālāfe ri ícō ca élifū tōwú (5,000) rá, kālāfe 'dīri agá 'dīgé, lākí ūkú rī pi an-jinjá rī pi be kuyé.

Yésű mu yíj drīgé sī pá sī
(Mārakō 6:45-52; Yūwánī 6:15-21)

²² Tā 'dīri ã vūdrī gé, koro Yésű ní 'yozú ivé 'bá 'i pámuvú ūbī'bá rī pi ní kīnī, kōpi ã tukí gōó kūlúmgba agá 'dāá ūzi, kōpi ã zokí yíj bālālā rī muzú álé 'dāá. Vūlé 'dāá, īri ní 'bá rī pi ayizú muzú ivé āngá sī.

²³ Kā 'bá rī pi ayíi muzú gí, īri ní tuzú muzú írā drīgé 'dāá ó'dúkúlegúsī, īri ní Mungú rī zizú. Uútú rī kā 'deé, ísú īri 'dālē ó'dúkúlegúsī.

²⁴ Sâ 'dāri gé, kūlúmgba rī vū rará rú nyōkókú rī be. Ūlī ní vizú ūkpō be, sē yíj rī uvá ãní ngūyá ngūyá, sē kūlúmgba rī ícō mūú ãní bā ku.

²⁵ Āngū rī kā lēé ówú, Yésű ní rizú imuzú ivé 'bá 'i pámuvú ūbī'bá rī pi vūgá nōlē yíj bālālā rī drīgé sī pá sī.

²⁶ 'Bá Yésű ã pámuvú ūbī'bá rī pi kā Yésű ri ndreé īri ri imú yíj bālālā rī drīgé sī pá sī, ūrī fi kōpi ē ési agá ambamba. Kōpi ní 'yozú

kínī, "Ngá rī índrí." Ʉrī fíipi kópi ē ési agá rī sī, kópi ní ngazú útrézú.

²⁷ 'Bo koro Yésū ní 'yozú kópi ní kínī, "Lē īmī ési ã wa ku! 'Bá rī ma 'i. īmi 'okí Ʉrī sī ku."

²⁸ Pétēró ní újázú Yésū ní kínī, "Úpí, ádarú 'bá rī dō mi 'i, lē mī 'yo, mâ mü mí vúgá 'dīi yīi rī drīgé sī pá sī."

²⁹ Yésū ní 'yozú Pétēró ní kínī, "Mí ímú."

Kúru Pétēró ní ísízú kǔlúmgba rī agásī, īri ní 'dezú muzú Yésū vúgá 'dāá yīi rī drīgé sī pá sī.

³⁰ Pétēró kā nījí ámá 'yozú kínī, ūlī rī vi ūkpō be, gō rií 'oó Ʉrī sī, ídó rií tūí muzú yīi ã ndúgé 'dāá, īri ní trezú ú'dúkó be ȕru 'dāá kínī, "Úpí, 'i pa ma!"

³¹ Koro Yésū ní 'i drī suzú Pétēró ri ísezú 'i vúgá nōo, īri ní 'yozú Pétēró ní kínī, "Mívē ë'yīngárá mǎdānjá, ngá mí ní 'ozú Ʉrī sī mávé tā ã'yīzú ku rī ã'di?"

³² Yésū pi kâ tūyú Pétēró be kǔlúmgba rī agá 'dāá, ūlī rī ní pá tuzú.

³³ 'Bá Yésū ã pámvú ūbī'bá rī pi ní 'dezú īri īnjīzú, kópi kínī, "Ádarú mi Mvá Múngú vé ni."

Yésū ídrí 'bá drā be ni pi Gēnēsārétā gá

(Mārákō 6:53-56)

³⁴ Kópi kâ zoó alé 'dāá, kópi ní īfūzú kǔlúmgba rī agásī āmvé, kópi ní 'dezú

muzú kǔrú Gēnēsārétā vé rī gé.

³⁵ 'Bá kǔrú 'dāri agá rī pi kâ nījí ámá 'yozú kínī, 'bá rī Yésū 'i, kópi ní ú'dúkó pězú muzú 'bá adri'bá kǔrú 'dāri ã gārā gá sī rī pi ní. 'Bá rī pi ní īvē 'bá drā be rī pi ījízú imúzú Yésū vúgá nōo.

³⁶ 'Bá drā be rī pi ní Yésū ri mǎzú kínī, lē Yésū ã ã'yī ī ní, ī úlóki rí īrivé bōngó akoóko rī ë tī. 'Bá cérē īrivé bōngó úlō'bá rī pi vé drā dē kópi ã rý'bá gá sī rá.

15

*Mērē Yāhūdī rī pi vé rī
(Mārákō 7:1-13)*

¹ Vúdrī ni gé, Fārúsī urukō pi 'bá tāímbí ímbá'bá rī pi be ībíkí ímú Yērúsālémā gálésī, kópi ní Yésū ri zizú kínī,

² "Ngá mívē 'bá mī pámvú ūbī'bá rī pi ní mērē 'bá ambugu rī pi vé rī ȏzú rá rī ã'di? ã'diātāsīyā kópi kádō rií ngá nyaá, kópi ūjíkí ë drī sū 'bavé mērē ní lēé rī tñi ku!"

³ Yésū ní újázú kópi ní kínī, "Ngá īmi ní tāímbí Múngú ní 'yoó rī ȏzú ímivé mērē ã tā sī rī ã'di?

⁴ Múngú ezi kínī, 'Lē mī īnjī mí étépi pi mí éndrépi be īnjīnjī.' "Bá átángá átápí étépi ní, dōku éndrépi ní ūnjí rī, ã 'dikí īri drā 'dīsī rá'

⁵ 'Bo īmi kínī 'bá rī 'yo dō étépi ní, dōku éndrépi ní kínī, 'Fēfē má ní kōdō lēé sēé īmi ní rī, ã sē Múngú ní gí,'

⁶ 'dīri lū 'yozú kínī, 'bá 'dīri īnjī étépi pi éndrépi be kuyé. Īmi gākí ú'dúkó Múngú vé rī sī, īmivé mērē ā tā sī.

⁷ Īmi 'bá ī 'bā'bée kú tā be pīri 'dībée, tā Múngú ní lūú nébī Īsáyā ní átá īmi tā sī 'dīri īri tā áda kínī,

⁸ " "Bá 'dī'bée ri ma íngú tī sī kána,
'bo kōpi 'bākí ési má drīgé kuyé.

⁹ Kōpi ma īnjī ku kána,
tāím̄bí kōpi ní rií ímbá rī pi, 'bá áda үtī nī.' "

Átángá ūnjí rī īri
ūnjīkānyā ījī 'bá drīgé
(Mārákō 7:14-23)

¹⁰ Yésū ní 'bá bītrīká rī pi zīzú ímúzú 'í vúgá nōo, īri ní 'yozú kōpi ní kínī, "Īmi 'bākí bī tā má ní 'yoó rī yīzú, tā rī ā fi rí īmi drīgé 'dāá muké muké.

¹¹ Ngá nyanya 'bá rī ní nyaá rī ījī ūnjīkānyā ku, átángá ūnjí ifūúpi 'bá rī tī gé sī rī, īri ūnjīkānyā ījī nī."

¹² 'Bá Yésū ā pámvú ūbī'bá rī pi ní ímúzú Yésū vúgá nōo, kōpi ní Yésū rī zīzú kínī, "Í nī kuyé 'yozú kínī, átángá mí ní átá 'dīri sī, Fārúsī rī pi ā 'a ve rá?"

¹³ Yésū ní újázú kōpi kínī, "Ngá ārēvú céré má Étépi 'bū gé rī ní saá nī kuyé rī pi, ī ímū kōpi unje céré vúgá.

¹⁴ Lē īmi ūsūkí Fārúsī 'dī'bée vé tā ku, kōpi drīkoma mi ãkó ni pi. 'Bá rī dō mi ãkó, ícō ógúpi ē drī

rūú sēé ku, īri sē kōpi īrītrō mu u'de 'bú agá."

¹⁵ Pétērō ní 'yozú Yésū ní kínī, "Mí ūlū 'bá ní nāpī mí ní 'yoó kínī ngá үrukō īri 'bá ní ūnjīkānyā ījī 'dīri vé ífífí."

¹⁶ Yésū ní kōpi zīzú kínī, "Īmi āsámvú gé 'dīgé, 'bá āzi nyo tā má ní átá nōri nīpi kuyé ni anigé?

¹⁷ Īmi nīkí ámá 'yozú kínī, ngá 'bá ní nyaá fií 'bá agá rī, īri fū 'bá agásī āmvé 'dīni kuyé?

¹⁸ 'Bo átángá ifūúpi 'bá tī gé sī rī, īri ībí íngá 'bá ési agá, īri sē 'bá rī tā 'āzāvū rū' nī 'o.

¹⁹ Ā'diātāsīyā yīkī ūnjí rī, īri ībí ifū ési agálésī, īri sē 'bá rī āngū 'dī, īri la 'bá āzi vé ūkú sī, dōku ūkú rī la 'bá āzi vé ágó be, īri őwū 'bā, īri ngá үgū, īri ūnjō ūlī, āzini īri āngū 'yo'yo.

²⁰ Tā ī ní ūlāá 'dī'bée, īri sē 'bá rī adri 'āzāvū rū' Múngú éndreti gé. 'Bá rī nya dō ngá īsú ūjī 'ī drī kuyé, sē 'bá rī 'o tā 'āzāvū rū' ni ku."

Ūkú Kānánāzī ē'yīngará
be rī
(Mārákō 7:24-30)

²¹ Yésū nga fūú vūrā 'dāri agásī, 'de muú āngū āmbúgú Táyā vé rī agá, āzini Sīdónā vé rī agá.

²² Ūkú āzi Kānánāzī, īri ní ímúzú Yésū ri māzú, rizú ngozú éndreti ni gé kínī, "Úpí, Dāwúdī ā Mvá rī, 'i ndre īzāngā mávē nōri fō, mávē mvá ūkúnjá 'dā'a'dā ìndrī ūnjí fi drī ni gé, ìndrī

ūnji rī ri īri ní īzāngā sē ambamba.”

²³ Yésű z̄i 'ī t̄ átángá 'yozú kuyé. īrivé 'bá īri ā pámvú ūbī'bá rī pi ní īri māzú, kōpi kín̄, “Í pē ūkú 'dīri mūy 'dīsī rá, īri ri ngo īmúzú 'bâ vúdr̄i gé sī ambamba.”

²⁴ Yésű ní 'yozú kín̄, “Ip̄ekí ma īmú 'bá īsérélē vé rī pi āsámvú gé, kōpi índrékí sū kābīlō ãvī'bá gí rī pi tñi.”

²⁵ Ūkú rī ní īmúzú kūmūcī ūt̄izú Yésű endr̄et̄i gé, īri ní 'yozú kín̄, “Upí, 'ī ko mā īzā!”

²⁶ Yésű ní újázú ūkú rī ní kín̄, “Adri muké ku ī ní īnyá anjinjá úcézú rī pi ī'dúzú* sēzú ūcogú rī pi ní.”

²⁷ Ūkú rī ní 'yozú kín̄, “Upí, tā mí ní átā rī, īri tā áda, 'bo ūcogú rī pi icó īnyá u'de'bá ī e'dipáa vé mísá dr̄igé sī vūgá rī nya rá.”

²⁸ Yésű ní újázú kín̄, “Ūkú 'dīri, e'ȳingará mívé rī āmbúgú! Tā mí ní zīj má t̄i gé gí rī, ī icó sē mí ní rá.” Sā 'dāri gé, ūkú rī vé mvá ūkúnjá rī gō icá muké.

Yésű idr̄i 'bá kárakará

²⁹ Yésű ní ngazú fūzú vūrā 'dāri agásī, īri ní 'dezú muzú ȳii bālālā Gāliláyā vé rī gé 'dāá, īri ní muzú ȳii bālālā rī ā gārā gá sī. īri ní tuzú muzú irā dr̄igé, īri ní úrizú vūgá.

³⁰ 'Bá bītr̄iká rī pi ní īmúzú īri vūgá nōo, kōpi ijíkí 'bá

pá be ábá'bá gí rī pi, 'bá mī ākó rī pi, 'bá ögörövū rū rī pi, 'bá átā'bée ku rī pi, 'bá urukō'bée be īmú 'bāá Yésű endr̄et̄i gé, Yésű idr̄i kōpi cérē rá.

³¹ 'Bá rī pi kā ndreeé 'bá ándúrú átā'bá ku rī pi nóni ri átátā, 'bá pá be ábá'bá gí rī pi ā pā icá nóni muké gí, 'bá adri'bá ögörövū rū rī pi nóni ri eç̄i tu rá, 'bá mī be eç̄i'bá gí rī pi nóni āngū ndre rá. Tā 'dīri sē kōpi ní āyāngárá, sē kōpi īngukí Mungú īsérélē vé rī āní rá.

Yésű sē ānyāngā nyaá 'bá elifū sū pi ní

(Mārákō 8:1-10)

³² Yésű ní ivé 'bá 'ī pámvú ūbī'bá rī pi z̄izú īmúzú 'ī vūgá nōo, īri ní 'yozú kōpi ní kín̄, “Ma īzāngā sī 'bá nō'bée sī, kōpi adrikí má be nōgō caá ú'dú be na, ngá āzi kōpi ní nyaánya ní 'dāayo. Á lē kōpi pēé muzú nōosī ēbīrī sī ku. īri sē kōpi icó īdr̄akā ēbīrī sī lēt̄i gé rá.”

³³ Yésű vé 'bá īri ā pámvú ūbī'bá rī pi ní 'yozú īri ní kín̄, “Āngū nōri rārá rū ásé agá, 'bá nō'bée kárakará, 'bá īsukí rí ānyāngā caápi kōpi ní rī īngūgá?”

³⁴ Yésű ní kōpi z̄izú kín̄, “Pānga īmi vūgá 'dīi ngōpí?”

Kōpi ní újázú Yésű ní kín̄, “Pānga 'bá vūgá nōo éz̄ir̄i anigé, āzinī ī'bī 'bá vūgá nōo

* **15:26 15:26** Anjinjá rī pi ūcogú rī pi be: Yāhūd̄i rī pi rikí 'bá adri'bá Yāhūd̄i rū ku rī pi ide kín̄ kōpi adrikí sū ūcogú tñi. Ú'dogú'dogú 'dīri agá, Yésű átā kín̄, 'bá īri zīj anjinjá rī pi, īri Yāhūd̄i rī pi, 'bá īri zīj ūcogú rī pi, īri 'bá adri'bá Yāhūd̄i rū ku rī pi.

nyíríná ni pi anigé, 'bo adri kárákará kuyé."

³⁵ Yésű ní 'yozú kínī, 'bá bítřiká rī pi ã úríkí vūgá.

³⁶ Kúru Yésű ní pánga ézíří 'dř'bée í'dúzú ï'bí rī pi be, ĩri ní ōwo'dífô sězú, ĩri ní ūndízú, ĩri ní í'dúzú sězú 'bá 'í pámvú ūbí'bá rī pi drígé, kópi ní awazú 'bá rī pi ní.

³⁷ 'Bá rī pi céré nyakí anyāngā rī épízú ã ní rá. Vúdrí ni gé, 'bá Yésű ã pámvú ūbí'bá rī pi ūkúnákí pánga ï ní ūndíí ï ní nyaá rī ë imbítā caá ūvú ã 'a ézíří.

³⁸ 'Bá anyāngā rī nya'bée rī pi vé käläfe ca élifū su, lákí ūkú rī pi anjiná rī pi be kuyé.

³⁹ Yésű kā 'bá bítřiká rī pi ayíi muzú 'díísí gé, ĩri ní tuzú kulkumgbá agá, ĩri ní muzú vúrā ūnyiná kůrú Mágadáná vé rī gé.

16

'Bá rī pi lěkí tā ãyāzú ãyāyā ni ndreeé

(Märákō 8:11-13; Lükā 12:54-56)

¹ Färüsí rī pi Sädökē rī pi be ímukí Yésű ri ү'bíj, kópi zíkí ĩri kínī, ã 'o ï ní tā ãyāzú ãyāyā ni, ã lū rí ï ní 'yozú kínī, ūkpō ĩri ní tā ãyāzú ãyāyā 'díri 'ozú rī íbí íngá 'bū gélésila.

² Yésű ní 'yozú kópi ní kínī, 'Ími ri 'yo, 'Ündréjá rī sī, ūngū rī ka dō kú mgbā, ūngū rī adri ule, yíigó 'dī ku.'

³ Ú'bútřijá rī sī, ìmi ri 'yo, 'Ándrū sī yíigó ri 'dī rá, ã 'diâtásiyā ūngū rī ë miléti ìndré ika, kú ïribítí rú.' Ìmi níkí ūngū rī vé miléti ã tā ūlūngárá rá, 'bo tā 'i ngaápi mā rú'bá gá ãndrū nōri, ìmi níkí ífíffí ni ámá kuyé.

⁴ Úyú ūnjíkānyā 'o'bá, ë'yí'bá kuyé rī pi, kópi lěkí ã 'okí ï ní tā ãyāzú ãyāyā ni, 'bo á 'o kópi ní tā ãyāzú ãyāyā ni ku, ma 'yéňá tā ãyāzú ãyāyā Yónā* vé rī i'da kópi ní áyu.' Kúru Yésű ní 'dezú muzú, ĩri ní kópi kuzú kú 'dígé.

Ãkúfí Färüsí rī pi vé Sädökē rī pi be rī

(Märákō 8:14-21)

⁵ Yésű pi kâ zoó yíi bälälā rī agásí álé 'dāá, 'bá Yésű ã pámvú ūbí'bá rī pi ã tā ãvī, jíkí pánga muzú ūndí kuyé.

⁶ Yésű ní 'yozú kópi ní kínī, "Lě ìmi adrikí mi be kowu ãkúfí Färüsí rī pi vé Sädökē rī pi be rī ã tā sī."

⁷ 'Bá Yésű ã pámvú ūbí'bá rī pi ní átázú ï ūsámvú gé sī kínī, "Yésű átā 'bá ní tā rī 'díni, ã 'diâtásiyā 'bá ní pánga ijí ūndí kuyé rī sī."

⁸ Yésű ní tā kópi ní átā ï ūsámvú gé sī rī rá, ĩri ní kópi zizú kínī, "Ími adri'bée ë'yíngárá be mādā 'dř'bée, ngá ìmi ní rizú átázú 'yozú kínī pánga 'dāáyo rī ã 'di?

⁹ Tā 'díri fi drí ìmi drígé kuyé? Ìmi ndrekí pánga tőwú ándúrú 'bá élifū tőwú

* **16:4 16:4** Tā ãyāzú ãyāyā Yónā vé rī: ï'bí te nébí Yónā ri, Yónā adri caá ú'dú na ï'bí rī agá 'dāá. 'Í lā Yónā 1:17; Mātáyo 12:39-40; Lükā 11:29-32.

pi ní nyaá tí 'dāri kuyé? Ími īkūnākí ándúrú īmbítā ni caá ūvú ã 'a ngōpí?

¹⁰ Pánga ézīrī 'bá elifū su pi ní nyaá rī, Ími īkūnākí ándúrú īmbítā ni caá ūvú ã 'a ngōpí?

¹¹ Má átá tā pánga vé ni ku. Tā má ní átá rī vé tā fi ìmi drīgē ku ãsī? 'Bo lē ìmi adrikí mī be kowu ākúfí Fārūsī rī pi vé Sādókē rī pi be rī ã tā sī."

¹² Kúru kōpi ní nñzú ámázú 'yozú kínī, tā Yésū ní ülūú ï ní 'dīri adri 'yozú kínī, ākúfí ï ní pánga á'dízú rī kuyé, ïri tā Fārūsī rī pi ní riú ímbá ūnjí Sādókē rī pi be rī vé tā ülū.

Pétéró kínī Yésū ri
Kúrisítō 'i
(Mārakō 8:27-30; Lúkā 9:18-21)

¹³ Yésū pi kâ caá ívé 'bá 'i pámvú übī'bá rī pi be kûrú Sizérīyā Pilipoyi vé rī agá 'dāá, ïri ní ívé 'bá 'i pámvú übī'bá rī pi zizú kínī, "Bá 'bá rī pi ní 'yoó kínī ïri 'Bá Mvá 'i 'dīri ã'di 'i?"

¹⁴ Kōpi ní újázú kínī, "Bá үrukō'bée kínī, 'bá rī Yūwánī Bātizimū sēépi rī 'i. Үrukō'bée kínī, 'bá rī Elíyā 'i. Үrukō'bée kínī, 'bá rī Yērēmīyā 'i, dōku 'bá rī nébī rī pi vé ãzi."

¹⁵ Yésū ní kōpi zizú kínī, "Bo ìmi 'yo ma ã'di 'i?"

¹⁶ Símónā Pétéró ní újázú kínī, "Mi Kúrisítō 'i, Mungú adriípi ídri rú rī vé Mvá."

¹⁷ Yésū ní újázú ïri ní kínī, "Símónā Yónā ã mvá rī, tákíri ã adri mi be, tā 'dīri 'bá áda lū mí ní ní kuyé, má Etépi 'bū gé rī lū mí ní tā 'dīri nī.

¹⁸ Andrū á 'yo mí ní 'dīni, mī rú ri adri Pétéró 'i, iffí ni írā. Ma ímú mávé kānísā† si írā 'dīri drīgē, drā ícō kānísā rī ndēé ükpō sī ku.

¹⁹ Málüngā 'bū vé rī vé māfūtā, ma sē mí drīgē, tā mī ní úmbé vū drīgē nōgō gí rī, Mungú ri úmbé 'bū gé 'dālé rá. 'Bo tā mí ní oyuú vū drīgē nōgō gí rī, Mungú rī kpá oyu 'bū gé 'dālé rá."

²⁰ Yésū átá ükpō ükpō ívé 'bá 'i pámvú übī'bá rī pi ní kínī, 'bá ãzi ã lū 'yozú kínī, 'i Kúrisítō 'i 'dīni ku.

Yésū átá ívé drāngará ã tā
(Mārakō 8:31-9:1; Lúkā 9:22-27)

²¹ Í'dozú lókí 'dāri gé, Yésū ri ülūú ívé 'bá 'i pámvú übī'bá rī pi ní kínī, 'i lē mū Yērūsälémā gá. 'Dālé 'i mū ïzāngā nya léti be ãndiāndí 'bá ambugu rī pi drīgē, atala atala rī pi drīgē rī pi drīgē, ãzini 'bá tāimbī ímbá'bá rī pi drīgē, ï ímú 'i 'dī drā rá. Ü'dú na ni gé, 'i gō íngá ídri rú ūzi.

²² Pétéró ní Yésū ri sezú gārā gá, ïri ní 'yozú ïri ní kínī, "Úpí, lē mī átá 'dīni ku, tā 'dīri ícō 'i ngaá mī rú'bá gá sūy 'dīri tñi ku!"

²³ Yésū ní 'i újázú ängū ndrezú Pétéró vúgá 'dāá, ïri ní 'yozú kínī, "Mi Sātánā!"

† 16:18 16:18 Kānísā: Kānísā ri 'bá Yésū Kúrisítō ri ẽ'yī'bá gí rī pi.

Mi ri mā lēti uga, yīkī mívé rī, īri 'bá áda vé ni, yīkī 'dīri ībí íngá Múngú vúgálésí kuyé."

²⁴ Kúru Yésū ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi ní kīnī, "Bá rī lē dō mā pámvú ūbī, ã adi 'i rý'bá, ã 'dū ívé pēti alambaku, ã ūbī mā pámvú.

²⁵ 'Bá rī ri dō ívé ídri rý'bá nōri vé rī ã tā ūsū'ú áyu, īri ímú ívé ídri 'be ãvī 'dīsī rá, 'bo 'bá rī adi dō 'i drāá mā tā sī, īri ímú ídri 'dáni'dáni rī ísú rá.

²⁶ 'Bá rī ísú dō ngá múké nyöökú drīgé nōgó rī pi ārēvú cérē, 'bo 'be dō ívé ídri ãvī rá, ngá múké īri ní ísú 'a ni gé 'dīgé rī ã'di? Dōku ngá 'bá rī ní ícō sēé ívé ídri ē drī jezú rī ã'di?

²⁷ Ma 'Bá Mvá 'i, ma ímú mávé mäläyíkā rī pi be, ma dī pōwūpōwū sū má Etépi ní dīj pōwūpōwū rī tīnī, má ímú 'bá ãlu ãlu ūfē tā īri ní 'oó rī sī.

²⁸ Ádarú á lē 'yoó īmi ní 'dīni, 'bá үrukō pá tu'bá nō'bée ícokí drī ūdrāá ku, kōpi 'Bá Mvá vé ímúngará ívé mälüngā ruzú rī ndre ūgbale."

17

Yésū ã rý'bá újá 'i dīj imvesírlílī
(Mārákō 9:2-13; Lúkā 9:28-36)

¹ Vúdrī ni kā caá ú'dū áziyá, Yésū ní Pétéró pi jizú Yōkóbū be, Yūwánī Yōkóbū édrípi be 'í vúgá sī. Kōpi

ní tuzú muzú írā drīgé үru 'dāá, ë mukí rí adrii tūngú ë drīkā sī.

² 'Dälé Yésū újá 'i índré û'dū be tūngú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi endreti gé. Endreti ni dī ogú imvesírlílī sū үtū ní dīj rī tīnī, īrivé bōngó újá 'i dīj imvesírlílī, sū үtū ní dīj rī tīnī.

³ 'Dälé Mósē pi ní ifuzú Ělīyā be kōpi endreti gé, Mósē pi Ělīyā be rikí átá Yésū be.

⁴ Pétéró ní 'yozú Yésū ní kīnī, "Upí, múké ni, lē 'bá adrikí nōgó. Mí ã'yī dō rá, á lē mōrōgó 'beé na, ãlu ni mí ní, ãlu ni Mósē ni, ãlu ni Ělīyā ni."

⁵ Pétéró kā rií átá, koro íribiti imvesírlílī ìmülü kōpi, ú'dükó ní íkúzú íribiti agá 'dāásī kīnī, "Mvá 'dīri mávé ni má ní lēlē rī, ma īri sī ãyíkō sī. Lē ëmi yíkí tī ni yiyi!"

⁶ 'Bá Yésū ã pámvú ūbī'bá rī pi kā ú'dükó 'dīri yií, үrī sī, kōpi u'dekí ë endreti úsú vúgá.

⁷ 'Bo Yésū ní ímúzú kōpi úlázú, īri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ími íngákí үru, ëmi 'okí үrī sī ku."

⁸ Kōpi kā ë mi ingaá ängü ndreeé үru 'dāá, 'bá ãzi ãluñáni 'dāáyo, 'bá rī 'yéñá Yésū 'i.

⁹ Kōpi kā rií ísí ímúzú írā drīgé 'dāásī vúgá nōó, Yésū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Tā ëmi ní ndreeé 'dīri, ã lükí 'bá

ăzi ní ku, cīmgbá cazú ī ní 'Bá Mvá ri ingazú drăngará gálésila rī gé."

¹⁰ 'Bá Yésű ã pámvú ūbī'bá rī pi ní Yésű ri zizú kínī, "Bá tāimbí Mósē vé rī ímbá'bá rī pi ri 'yo kínī, Elíyā ri ímú Kúrísítō sī drădrī aśī?"

¹¹ Yésű ní újázú kōpi ní kínī, "Ádarú Elíyā ri ímú drădrī, ūri ímú tā rī pi ārēvú útú ku cérē ūrē.

¹² 'Bo á lē 'yoó īmi ní 'dini, Elíyā ímú īnogósí gi, 'bo 'bá rī pi ámákí ūri kuyé, 'bá rī pi 'okí ūri ūnjí, sū ī ní lēe rī tñi. Ma 'Bá Mvá 'i, ma kpá ímú ūzāngā nya kōpi drígé sū 'dīri tñi."

¹³ 'Bá Yésű ã pámvú ūbī'bá rī pi nijkí ámá rá 'yozú kínī, 'bá Yésű ní rií tā ni átá 'dīri Yūwánī Bătizimū sēépi rī 'i.

Yésű idrī mvá ágó ìndrí ūnjí be ni

(Mărákō 9:14-29; Lükā 9:37-43a)

¹⁴ Yésű pi kâ ī újá īgōo ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi be 'bá bîtriká rī pi vúgá nōo, ágó ăzi ní ímuzú Yésű vúgá nōo, ūri ní kumūcī ūtžú Yésű endretpi gé.

¹⁵ ūri ní 'yozú kínī, "Úpí, 'i ndre mávē mvá ágó rī vé ūzāngā fô, ăjī'bîlîkí ri ūri ú'bé, ūri ri ūzāngā nya am-bamba, ăjī'bîlîkí ri njij ūri ú'bé ăcī agá, dōku yij agá.

¹⁶ Má ijí mvá rī mívē 'bá mî pámvú ūbī'bá rī pi vúgá, 'bo kōpi idríkí ūri kuyé."

¹⁷ Yésű ní 'yozú kínī, "Imi 'bá lókí āndrū nōri vé ē'yîngará ākó 'dī'bee, mā adri rī īmi be vûú caá lókí be gbâ ngôpí? Mâ nya rī ūzāngā īmi tā sī caá lókí be gbâ ngôpí? Imi ijikí mvá ágó rī má vúgá nōo."

¹⁸ Yésű ní átázú ìndrí ūnjí rī ní ú'dukó ūkpó ūkpó ni sī, ìndrí ūnjí rī ní ūfuzú mvá ágó rī rû'bá gá sī. Sânjá 'dări agá, dră rī gō deę mvá ágó rī a rû'bá gá sī rá.

¹⁹ Vûdrī ni gé, 'bá Yésű ã pámvú ūbī'bá rī pi ní ī ínjézú ímuzú Yésű vúgá nōo kíri, kōpi ní Yésű ri zizú kínī, "Bá icókí īni ìndrí ūnjí rī droó ūfuu āmvé ku aśī?"

²⁰ Yésű ní újázú kōpi ní kínī, "Ē'yîngará īmivé rī mădănjajá. Ádarú á lē lûú īmi ní 'dini, īmi dō ē'yîngará be mădănjá anigé sū marigó ā fî ní adrii mădănjá rī tñi, īmi icó 'yo iră āmbûgú 'dīri ā njij 'i vûră nōri gé sī muşu vûră ăzi gé, iră rī 'i njij muşu rá. Tā ăzi mbaápi mbamba īmi ní 'dâayo."

²¹ Ìndrí ūnjí 'dini 'dīri, a'bikí dō ngá nyanya āní ku, ăzini zikí dō Mungú ri ku, icó ūfuu ku.*

Yésű átâ ívé drăngará a tā dīj

(Mărákō 9:30-32; Lükā 9:43b-45)

²² Yésű pi kâ ī úmú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi be āngū Gâlîlâyā vé rī gé 'dâa, ūri ní

* **17:21 17:21** Atangá vérësî 21 agá 'dīri, búkú Mătăyo vé ī ní sii Gîrîkî tî sî drădrî rī agá 'dâayo, 'bo gôkí sî búkú Mătăyo vé vûlé rī agá rá.

'yozú kōpi ní kīnī, "Ma 'Bá Mvá 'i, ī ímū mā ūli 'be, ī ma sē ari'ba rī pi drígé.

²³ Kōpi ímū ma 'dī drā rá, ū'dú na ni gé, ma gō íngā idri rú ūzi." Tā 'dīri sē 'bá īri ā pámvú ūbī'bá rī pi ní īzāngā ambamba.

Mūfēngā ī ní rií u'duú Jó Múngú vé rī agá rī

²⁴ Yésū pi ívé 'bá 'ī pámvú ūbī'bá rī pi be, kōpi kā caá Kāpārānāúmā gá 'dāá, 'bá ri'bá Jó Múngú vé rī vé mūfēngā u'du'bá rī pi ní ímúzú Pétéró ri zizú kínī, "Ímivé ágó riípi āngū ímbápi rī, īri nyo ri Jó Múngú vé rī vé mūfēngā sē rá?"

²⁵ Pétéró ní újázú kōpi ní kīnī "Īri ícō sē rá."

Pétéró kā fí jó agá 'dāá, īri ní drī átázú kuyé rī gé, Yésū zì īri drīdrī kīnī, "Sīmónā, mí ūsū ngóni? 'Bāgú vū drígé nō'bée ri mūfēngā umbe jezú rī u'du ā'di pi drígé sī? Kōpi ri u'du īvé anjiñá rī pi drígé sī, dōku kōpi ri u'du 'bá үrukō túngú ni pi drígé sī?"

²⁶ Pétéró ní újázú kīnī "Kōpi ri mūfēngā rī u'du 'bá үrukō túngú ni pi drígé sī."

Yésū ní 'yozú kīnī, "'Bāgú rī vé anji āgō rī pi ūfēkí mūfēngā rī ku."

²⁷ 'Bo Yésū ní 'yozú Pétéró ní kīnī, "Lē 'bā sēkí 'bá mūfēngā u'du'bá 'dī'bée ē ési ā ve 'bá ní ku, 'í mu yīj bālālā rī agá 'dāá, 'í 'be

mívé jābādā yīj bālālā rī agá 'dāá, 'í 'bí mí ní 'bé drīdrī rī, 'í zī tī ni, mi mūfēngā ā fí énjíipi énjíenjī ni† ísú tī ni gé 'dāá. 'Í 'dū mūfēngā énjíipi énjíenjī 'dīri, mí ūfē Jó Múngú vé rī vé mūfēngā āní, mí ūfē mávē rī, āzini mí ūfē mívé rī āní."

18

A'di ri adri āmbúgú mālūngā 'bū vé rī agá 'dāá nī?

(Mārákō 9:33-37; Lúkā 9:46-48)

¹ Lókí 'dāri gé, 'bá Yésū ā pámvú ūbī'bá rī pi ní ímúzú Yésū ri zizú kínī, "Mālūngā 'bū vé rī agá 'dāá, ā'di ri mu adri āmbúgú nī?"

² Yésū ní mváñá mādāñá ni zizú ímúzú pá tuzú ī āsámvú gé.

³ īri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ádarú á lē 'yoó īmi ní 'dīni, 'bá rī újá dō ési adrızú sū mváñá mādāñá nōri vé rī tīnī ku, ícō fí mālūngā 'bū vé rī agá ku.

⁴ Kúru 'bá rī 'bā dō 'i kú tā be mādā sū mváñá mādāñá nōri tīnī, īri mu adri āmbúgú mālūngā 'bū vé rī agá 'dāá.

⁵ 'Bá rī é'yí dō mváñá mādāñá sū má andregá nōri tīnī ni mā rú sī, 'bá 'dīri é'yí ma.

'Bá āzi ā sē mváñá fí ūnjíkānyā 'oó ku

(Mārákō 9:42-48; Lúkā 17:1-2)

† 17:27 17:27 *Mūfēngā ā fí énjíipi énjíenjī rī:* 'Bá rī nga dō ẽzí caá ū'dú sū, ī 'bá rī ūfē mūfēngā ā fí énjíipi énjíenjī 'dīri sī.

⁶ "Bo mvánjá mādānjá ma
ẽ'yíipi gí nōri, 'bá rī sē dō
ĩri fiú ūnjíkānyā 'oó, muké
ni kōdō lē ā úmbékí írā
ãmbúgú umbe ni gé, ā 'bekí
ĩri yíji tafu agá.

⁷ 'Bá vū drígé rī pi
ímú ẽzāngā ̄sú ambamba,
ā'diātāsíyā tā vū drígé nōgó
rī sē 'bá rī pi ri fi ūnjíkānyā
'o nī! Tā 'dī'bée ímú ī nga
rá, 'bo 'bá ̄ogúpi ri sēépi
'deépi ūnjíkānyā agá rī, ĩri
ímú ẽzāngā ̄sú ambamba.

⁸ Mívé drí ẽndépi sē dō mi
fiú ūnjíkānyā 'oó nī, lē mî li
ĩri 'beé 'dīsī ãmvé. Mî rú 'bá
̄igélé āzi ábá dō nī, ĩri muké,
ndē mí ní fizú mî rú 'bá be
ngi ̄ací vezú āní ̄udú ākó rī
agá 'dāá rī.

⁹ Mívé mi drí ẽndépi gé rī
sē dō mi fiú ūnjíkānyā 'oó nī,
lē mî nje ĩri 'beé 'dīsī ãmvé.
̄igélé āzi mî rú 'bá gá 'dígé
ábá dō nī, ĩri muké, ndē mí
ní fizú mî rú 'bá be ngi ̄ací
vezú āní ̄udú ākó rī agá 'dāá
rī."

¹⁰ Yésü ní 'yozú kôpi ní
kînî, "̄imi ndrekí muké, lē
̄imi ̄usûkí 'yozú kínî anjinjá
nyírjá rī pi índrékí ̄imi milé
gá ẽzí ākó 'dîni ku. 'Bo á
lē lúú ̄imi ní 'dîni, kôpivé
mâlâyíkâ 'bû gé 'dāá anigé,
kôpi ri njíj átâ má ̄etépi 'bû
gé rī be anjinjá rī pi vé tâ sî.

¹¹ Ma 'Bá Mvá 'i, má ímú
'bá ūnjíkānyā 'o'bá rī pi paá
ívé ūnjíkānyā agásî.*

*Nâpí kâbîlô ãvñípi rî vé rî
(Lükâ 15:3-7)*

¹² "Bá rī dō kâbîlô be
mûdûrûlûl ̄alu, ̄alu ni ̄aví
dō gí, ĩri 'o ̄ingóni? Íco
pûkû úrõmî drî ni úrõmî (99)
'dî'bée kuú ánga drígé 'dígé,
'de mûu ̄alu ̄avíipi gí 'dâri
ndâá ku?

¹³ Ádarú á 'yo ̄imi ní 'dîni,
̄sú dō ívé kâbîlô ̄alu ̄avíipi
rî gí, ̄ayíkô ri ̄iri fû aga rá,
ndê ̄ayíkô ̄iri fûupi kâbîlô
pûkû úrõmî drî ni úrõmî (99)
̄aví'bá kuyé rî pi ā tâ sî rî rá.

¹⁴ ̄iri kpá adri sû 'dîri tîni,
má ̄etépi 'bû gé rî lê anji
nyírjá rî pi ā ̄avíkí sû kâbîlô
ní ̄aví rî tîni ku.

*Mí édrípi, dôku mí
ómvúpi mi 'oópi ūnjí rî
(Lükâ 17:3)*

¹⁵ "Mí édrípi, dôku mí
ómvúpi 'o dô mi ūnjí, 'i nga
mûu vú ni gé 'dâá, 'i lû ̄iri ní
tâ ̄iri ní 'oó mí ní ūnjí rî. Lê
mî lû tâ rî gûnyá agá ku. Yî
dô mi rá, 'yo dô 'i tî sî kînî,
'i 'o mi ūnjí, 'bá 'dîri gô 'i
újá ̄icá mí ní édrípi, dôku mí
ómvúpi.

¹⁶ 'Bo yî dô mi kuyé,
'i jî 'bá ̄alu, dôku 'bá ̄irî
urukô 'bée mûzú mí vûgá sî
̄indî, ā'diātāsíyâ 'Tâ ̄arêvú
cérê lêkí dô útû ̄icá pîri, lê
'bá ̄irî, dôku 'bá na tâ rî
ndre 'bá ī mî sî rá ni pi ā
adrikí ̄indî.'

¹⁷ Gâ dô 'bá mí ní jîj 'dî'bée
ẽ tî yîgá sî, 'i jî tâ ni mûu
ûlûú 'bá kânísâ vé rî pi nî.

* **18:11 18:11** Átangá vérësî 11 agá 'dîri, búkû Mâtáyo vé ī ní sîi Gîrîkî tî sî
drídri rî agá 'dâáyo, 'bo gôkí sîi búkû Mâtáyo vé vûlé rî agá rá. **18:16 18:16**
Détôrônómë 19:15

Gā dō 'bá kānísā vé rī pi ē tī yigá sī, 'í ku ā adri kú pāgánō rú, dōku ā adri kú 'bá mūfēngā umbe jezú rī u'duyúpi ni tīnī.

¹⁸ "Ádarú á lē 'yoó īmi ní 'díni, tā īmi ní úmbé vū drīgé nōgó gí rī, Múngú ri kpá úmbé 'bū gé 'dālē rá, tā īmi ní qoyú vū drīgé nōgó gí rī, Múngú ri kpá qoyu 'bū gé 'dālē rá.

¹⁹ "Á lē 'yoó īmi ní dījī, 'bá īrī úmúkí dō ī tī tā āzi zizú vū drīgé nōgó, má Etépi 'bū gé rī kōpivé tā rī ā'yī rá.

²⁰ Kúru 'bá īrī, dōku 'bá na, úmúkí dō ī mâ rú sī, ma adri kōpi āsámvú gé."

Nāpí 'bá ógúpí ri trūúpi ku rī vé rī

²¹ Kúru Pétéró ní ímúzú Yésū ri zizú kīnī, "Upí, má édrípí 'o dō ma ünjí, má trū īri caá vú be ngōpí? Mâ trū īri caá vú be ézīrī?"

²² Yésū ní újázú Pétéró ní kīnī, "Adri 'yéjá vú be ézīrī ku, 'bo ā adri vú be pükú ézīrī drī ni ézīrī.

²³ "Kúru ү'bīkí mālūngā 'bū vé rī 'bāgú lēépi mūfēngā 'í ní sēe ívē ātí'bá rī pi ní mērī rú rī ā tā nūipi rī sī.

²⁴ 'Bāgú rī kā í'dó ívē mūfēngā rī úmú gōo, ī ní ágo mūfēngā é'yípi jūrū āmbúgú sī élifū mūdrī rī[†] ijízú ímúzú pá tuzú 'bāgú rī endreti gé.

²⁵ 'Bo ātí'bágú rī ní mērī rī ūfēé kuyé rī sī, 'bāgú rī kīnī, ā uzikí īrivé ngá ārēvú cérē, ā uzikí kpá īrivé ūkú anjinjā rī pi be īndī, ā ūfē rī mērī rī āní.

²⁶ "Kúru ātí'bágú rī ní kūmūcī ūtīzú 'bāgú rī endreti gé, īri ní 'bāgú rī māzú kīnī, "Í ku má ní sā, ma ímú mívē mūfēngā ārēvú ūfē gō cérē rá!"

²⁷ 'Bāgú rī ndre īrivé īzāngā, gō mērī rī vé tā kuú rá, qoyu ātí'bá rī mūzú rá.

²⁸ "'Bo ātí'bágú rī kā 'deé muú gí, kōpi mukí ī ísú ógúpí ātí'bágú ívē mūfēngā fífi ēnjiipi ēnjiēnji rī[‡] é'yípi mūdūrūlū ālu rī be. īri ní ātí'bágú rī ruzú, ýlélé ni ínjizú. īri ní 'yozú kīnī, 'Mí ūfē mávē mūfēngā ú'díkírīnā nōgō!'

²⁹ "Ātí'bágú rī ní kūmūcī ūtīzú īri endreti gé, īri māzú drī īrī sī kīnī, "Í ku má ní sā, ma ímú mívē mūfēngā ūfē gō vúlé rá."

³⁰ "'Bo ágó rī gā īrivé tā ā'yīgá sī, gō īri 'beé jó ī ní rizú āngū ū'yīzú rī agá, ā mu adrii 'dālē cīmgbá ūfē dō ívē mūfēngā ūgbále gí ká.

³¹ Ātí'bá үrukō kā tā 'i ngaápi 'dīri ndreé, kōpi gōkí adrii īzāngā sī. Kōpi ní mūzú tā 'i ngaápi 'dīri ūlūzú 'bāgú rī ní.

³² "Kúru 'bāgú rī ní ātí'bágú drīdrī 'dāri zizú

[†] 18:24 18:24 Mūfēngā jūrū āmbúgú élifū mūdrī rī agá rī: 'Bá rī nga dō ézī ilí mūdrī drī ni tōwú, ī 'bá rī ūfē mūfēngā jūrū āmbúgú ālu ni sī. [‡] 18:28 18:28 Mūfēngā fífi ēnjiipi ēnjiēnji rī: 'Bá rī nga dō ézī ū'dú ālu, ī 'bá rī ūfē mūfēngā fífi ēnjiipi ēnjiēnji ālu ni sī.

ímúzú 'í vúgá nōó, īri ní 'yozú īri ní kīnī, 'Mi ātī'bá ūnjí, á ku ándúrú mērī mí ní 'dūyú rī rá, ā'diātāsīyā mí ímú ándúrú ngoó má ḡendreṭi gé rá.

³³ Mi té mí ógúpi ātī'bágú rī vé īzāngā ndre sū má ní mívē īzāngā ndreeé rī tīnī.'

³⁴ 'Bāgú rī ē ési ve ūnjí ūnjí, jī ātī'bágú rī muú suú jó ī ní rizú āngū ū'yīzú rī agá, ā mu adrií 'dālē cīmbá ūfē dō ivé mūfēngā ūgbále gí ká.

³⁵ "Īmi trūkí dō īmi ɔgūpīj Yésū ri ē'yī'bá gí rī pi ku, má ḡetépi 'bū gé rī trū kpá īmi ku."

19

Ayingárá ágó pi vé ūkú be rī

(Mārákō 10:1-12)

¹ Yésū kā tā 'dī'bée átá dēé, īri ní fūzú āngū Gālīlāyā vé rī agásī, īri ní muzú āngū Yūdāyā vé rī gé yīj āmbúgú diípi dīdi Yárídénī vé rī ā wōókō gá álésī.

² 'Bá bītrīká 'dekí muzú Yésū ā vúdrī gé sī, Yésū idrí 'bá drā be rī pi rá.

³ Fārūsī үrūkō'bée ímúkí vú ni gé, kōpi lēkí īri ү'bīj. Kōpi ní īri zīzú kīnī, "Tāímbí ā'yī nyo 'yozú kīnī, 'bá ágó ri icó ivé ūkú dro tā ā pā āzi sī 'dīni rá?"

⁴ Yésū ní újázú kōpi ní kīnī, "Īmi lākí búkū Múngú vé rī agá 'yozú kīnī, 'dóngará gá 'dāá, 'Múngú

gbi ágó pi ūkú be' 'dīni kuyé?

⁵ Múngú 'yo kīnī, 'Tā 'dīri sī, 'bá ágó ri ivé ḡetépi ku, īri ivé ḡendrépi ku, kōpi ī umú ūkú ni be, 'bá īri 'dī'bée ī umú adri rū'bá ālu.'

⁶ 'Bo kōpi acokí ī ku, kōpi adri rū'bá ālu. Kúru 'bá Múngú ní umú gí 'dī'bée, lē 'bá āzi ā aco kōpi āsāmvú ku.'

⁷ Fārūsī rī pi ní Yésū ri zīzú kīnī, "Mósē sē tāímbí kīnī, 'Ágó ri kōkōbí sē ūkú ni ní, īri drozú āní rá' āsī?"

⁸ Yésū ní újázú kōpi ní kīnī, "Mósē ā'yī īmi ní, īmi icó īmi ayi īmi ūkúpīj be rá, ā'diātāsīyā īmī ési tete. 'Bo ī'dóngará gá 'dāá, tā rī adri 'dīni kuyé.

⁹ Á lē lūú īmi ní 'dīni, 'bá ivé ūkú droópi rá, gōópi ūkú āzi túngú ni jeépi rī, 'o 'dīri tā ūnjí őwū vé ni, tā ágó ní icózú ivé ūkú drozú āní rá rī, ūkú rī fū dō muú laá ágó āzi túngú ni be ká."

¹⁰ 'Bá Yésū ā pámuvú ūbī'bá rī pi ní 'yozú kīnī, "Tā ágó pi vé ūkú be rī, īri dō 'dīri tīnī, muké ni, lē 'bá rī ní adrizú ūkú ākó."

¹¹ Yésū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Bá cérē ngakí tā īmi ní 'yoó 'dīri ā'yī ku, Múngú 'bā dō tā 'dīri 'bá rī ési agá nī ká, icó ūkú jeé ku.

¹² Āgō үrūkō'bée tīkí kōpi kú 'bāñá rú. Үrūkō'bée icákí 'bāñá rú ā'diātāsīyā ī'dūkí kōpi ágélé gí, үrūkō'bée lēkí īngá adrií

'díni ūkú ãkó, mälüngā 'bū vé rī ã tā sī. 'Bá rī lē dō tā ñí 'yoó 'dīri 'dūyú ngaá, ã 'dū ngaá ūyí."

Yésū 'bā tākíri anjinjá nyírínjá rī pi drīgé
(Mārakō 10:13-16; Lükā 18:15-17)

¹³ Kúru 'bá үrukó ní ūvē anjinjá nyírínjá rī pi ijizú Yésū vúgá nõo, Yésū ã tī rī drī kōpi drīgé, ãzini ã zì rī kōpi ní Mungú ri. 'Bo Yésū vé 'bá ūri ã pámavú übř'bá rī pi kínī, lē 'bá rī pi e ijikí anjinjá rī pi Yésū vú nõo ku.

¹⁴ Yésū ní 'yozú kōpi ní kínī, "Ã ugakí anjinjá nyírínjá rī pi ní lèti ku, ūmi kukí kōpi e imukí má vúgá nõo! A'diätasýä mälüngā 'bū vé rī, ūri adri 'bá adri'bée sū anjinjá nyírínjá nõ'bée tñi rī pi vé ni."

¹⁵ Yésū ní drī tñzú anjinjá nyírínjá rī pi drīgé, vúdrī ni gé, ūri ní gõzú 'dezú muzú 'diisí rá.

Ágó ã'bú be rī vé tā
(Mārakō 10:17-31; Lükā 18:18-30)

¹⁶ Ágó ãzi ní imuzú Yésū vúgá nõo, ūri ní 'yozú Yésū ní kínī, "Imbápi, ngá muké má ní icó 'oó, mā ūsú rī idri 'dáni'dáni rī ãnī rī ã'di?"

¹⁷ Yésū ní 'yozú ágó rī ní kínī, "Ngá mí ní ma zizú tā muké ã tā sī rī ã'di? 'Bá muké rī 'yéjá Mungú 'i. 'I lē dō idri 'dáni'dáni rī ūsú, ngá muké rī, lē mī 'du tāimbí rī vé tā ngaá."

19:19 **19:19** Wüngará 20:12-16; Dëtõrõnómë 5:16-20
19:18

¹⁸ Ágó rī ní Yésū ri zizú kínī, "Tāimbí ngõri?"

Yésū ní 'yozú ūri ní kínī, "Lē mī 'dī 'bá ku, lē mī 'bā ūwū ku, lē mī ūgū 'bá ãzi ã ngá ku, lē mī úlī ūnjö 'bá ãzi drīgé ku,

¹⁹ lē mī ūnjī mí étépi pi mí éndrépi be ūnjinjī." 'Lē mī lē 'bá mī gärä gá rī sū mí ní mī rū'bá lēe rī tñi."

²⁰ Ágó rī ní újázú Yésū ní kínī, "Á 'du tāimbí 'dī'bée vé tā ngaá céré rá. Ngá ãzi nyo má ní gõo 'oó dījí ni anigé?"

²¹ Yésū ní 'yozú ágó rī ní kínī, "'I lē dō mī adri muké eži Mungú vé rī ã ngangará gá, mí uži ngá mivé rī pi arëvú céré, mí awa mufengä ni 'bá ngá ãkó rī pi ní, mí imu mā pámavú übři, mi kúru ã'bú 'bū gé 'dää rī ūsú rá."

²² Ágó rī kā tā 'dīri yií, ési ni ūsú ūzängä, gõ 'deé muu 'diisí rá, ã'diätasýä ūri ã'bú be ambamba.

²³ Yésū ní 'yozú ūvē 'bá 'i pámavú übř'bá rī pi ní kínī, "Adarú á lē 'yoó ūmi ní 'dini, 'bá ã'bú be rī vé fingará mälüngä 'bū vé rī agá rī, tā ni ūkpó ūkpó.

²⁴ Á lē 'yoó ūmi ní dījí kínī, kámilö vé fingará sündánī ã ulē gá sī rī mbamba, 'bo 'bá ã'bú be rī vé fingará mälüngä Mungú vé rī agá rī mba ndëe rá."

²⁵ 'Bá Yésū ã pámavú übř'bá rī pi kā tā 'dīri yií, sē kōpi e

19:19 **19:19** Lëvítikä

20

dří ábá ãní rá,* kópi ní zizú kínī, "Bá ī ní íco paá rá rī, īri adri ã'di 'i?"

²⁶ Yésű ní ãngū ndrezú kópi vúgá 'dälé, īri ní 'yozú kópi ní kínī, "Tā 'dři mbamba 'bá áda ní, 'bo tā ãrëvú cérē Múngú ri íco 'o rá."

²⁷ Pétéró ní 'yozú īri ní kínī, "'Í ndre drī ká! 'Bá kukí 'bavé ngá ãrëvú cérē, 'bâ ri mî pámvú ūbī! Ngá úmvúlési 'bá ní ışú rī ã'di?"

²⁸ Yésű ní 'yozú kópi ní kínī, "Ádarú á lě lūú īmi ní 'díni, ma 'Bá Mvá 'i, sâ má ní ímúzú vū rī údézú ícázú ú'dí, ãzini má ní ímúzú úrızú mávé lúpá mälüngä vé ī ní íngúngū rī drígé rī kădō íco, īmi ri'bá mâ pámvú ūbī'bá 'dř'bée, īmi kpá ímú úrí lúpá mûdrí drī ni ışrī rī pi drígé, īmi tâ lì súrú mûdrí drī ni ışrī Isérélē vé rī pi drígé nī.

²⁹ 'Bá cérē ïvé jó ku'bá, édrípjí ku'bá, ómvúpjí ku'bá, étépjí ku'bá, éndrépjí ku'bá, anjinjá ku'bá, ãzini ïvé ómvú ku'bá mâ tâ sî rī pi, ī ímú kópi ní 'bá kópi ní kuú, ãzini ngá kópi ní kuú rī pi ūfē vú be mûdûrûlû ūlu, ãzini kópi ímú idri 'dáni'dáni rī ışú rá.

³⁰ 'Bá kárakará 'yo'bá kínī, ī drídři rī pi, kópi ímú adri ūdûmbítâ. 'Bá kárakará adri'bá ūdûmbítâ rī pi, kópi ímú adri drídři."

* 19:25 19:25 Sê kópi ē drř ábá ãní rá: 'Bá Yésű ã pámvú ūbī'bá rī ē drř ábá tâ 'dři sî, ã'diátásiyâ Yâhûdî rī pi ışsükí kínī, 'bá rī dô ã'bú be, īri lû 'yozú kínī, Múngú sê īri ní tákíri gí, īri íco fi 'bû gé 'dälé rá.

'Bá ẽzî nga'bá ómvú agá rī pi vé tâ

¹ Yésű ní 'yozú kínī, "Mälüngä 'bû vé rī vé tâ adri sû ágó ómvú 'ãápi, muúpi ū'bûtî 'bá ẽzî vé ní ndâápi 'i ūfē rí kópi ūfefé rī tñi.

² Ágó rī ã'yî 'bá ẽzî vé rī pi ūfée mûfengä fifí ẽnjíipi ẽnjíenjî ūlu ī ní rizú ãngû ūfeszú ãní ú'dû ūlu vé rī sî, īri ní kúru kópi pëzú muzú ómvú agá 'dâá.

³ "Kâ muú adrii sâ úrômî ū'bûtijá vé rī gé, īri ní 'dezú muzú jökónî gé, kâ muú caá jökónî gé 'dâá, ışú 'bá urukö tukí pá kuú jökónî agá 'dâá, ẽzî kópi ní ngaánga ní 'dâáyo.

⁴ īri ní 'yozú kópi ní kínī, 'îmi mukí ẽzî ngaá mávé ómvú agá, ma íco īmi ūfē mûké rá."

⁵ Kúru kópi ní 'dezú muzú.

"Gõ kpá 'deé muzú jökónî gé 'dâá djjí, ūtú mgbímgbi gé 'dřigé, gõ kpá 'i endijí muú djjí sâ na ūndréjá vé rī gé, átá kpá tâ rī sû 'i ní átá drídři rī tñi.

⁶ Sâ tőwú ūndréjá vé rī gé, gõ kpá muú jökónî gé 'dâá djjí. ışú kpá 'bá urukö tukí pá kú jökónî agá 'dâá, ẽzî kópi ní ngaánga ní 'dâáyo. īri ní kópi zizú kínī, 'Ngá īmi ní pá tuzú kuú jökónî agá nôgô ūtú njí ẽzî âkó rī ã'di?"

⁷ "Köpi ní újázú ūri ní kínī,
"Bá ãzi zi 'bâ ẽzí gé kuyé.'

"Ágó rīní újázú kópi níkíní, īmi mukí ẽzí ngaámávé ómvú agá.'

8 "Útú rī kā mū́ 'deé,
ómvú 'dípa ní ágó ī ní 'báá
dríkoma rú rī zizú ímúzú 'í
vúgá nõó, īri ní 'yozú ágó rī
ní kínī, 'Í zí 'bá ēzí nga'bá rī
pi, mí ūfē kópivé mūfengā,
mí í'dó 'bá ímú'bá vúlé rú rī
pi ūfēé drídrī, mí ūfē 'bá rī pi
muzú címgbá cazú ímú'bá
drídrī rī pi vúqá.'

9 "Bá ẽzí nga'bá rī pi kā ẽzí
rī ngaá caá sâ tōwú ūndréjá
vé rī gé gí, ī ní 'bá ãlu ãlu ní
mūfēngā fifí ẽnjíipi ẽnjíenjí
ãlu ni sēzú ú'dú ãlu vé ni.

10 'Bá īní 'báá ézí rí ngaá
drídrí rí pi kâ ícá, kópi űsükí
déna ī mûfengä rí sê īní
aga rá. 'Bo kópi ísükí céré
trôtrô.

¹¹ Kópi kâ mûfengā rī ísú,
kópi 'deki rií unuu ómvú
'dipa endreti gé.

¹² Kôpi ní 'yozú kín̄i, "Bá ñí
ní ijí ëzí ngaá vûlé rú nô'bée
ngakí ëzí rí 'yéñá sâ ãlu, mí
üfë 'bâ kôpi be cérê trôtrô,
ïsúzú 'bá ngakí ëzí rí ûtú njíj,
ûtú ri 'bâ zää ómvú rí agá
'dãá.

13 "Bo ómvú 'dípa ní újázú
ālu ni ní kínī, 'Mâ ūndī, á 'o
mi ūnjí kuyé. 'Bá yíkí 'bâ mi
be, mí ẽ'yí rá 'yozú kínī, ú'dú
ālu, mâ ūfē mi mûfengā fíffí
ẽnjíípi ẽnjíenjí ālu ni sî 'díní
kuyé?

¹⁴ Mí é'yí mívē mūfēngā, 'í
'de mūy 'bētī. Á lē mūfēngā
rī sēé ágó ẽzí ngaápi vúlé rú
nōri ní gbā má ní sēé mí ní
rī pí.

¹⁵ Mūfēngā mávé rī sī, ma
íco tā má ní lēe 'oó rī 'o ãní
rá. Ngá mí ní ési ūnjí 'bāzú
tā má ní 'oó muké 'bá rī pi ní
rī sī rī ã'di'?

16 "Bá adri'bá ūdūmbítā rī pi, kōpi ímú adri dr̄idr̄i, 'bá adri'bá dr̄idr̄i rī pi, kōpi ímú adri ūdūmbítā."

*Yēsū átá ívé drāngará ã tā
dīi*

(Márkō 10:32-34; Lúkā 18:31-34)

¹⁷ Yésű kā rií 'deé muý
Yérúsälémã gá 'dáá, īri ní ívé
'bá 'í pámvú ūbī'bá mýdrí
drí īří rři pi zizú gārā gá, īri
ní 'yozú kópi ní kín̄,

18 "‘Bá kādō caá
Yērúsālémā gá 'dāá, atala
atala rī pi drígé rī pi 'bá
tāím̄bi ímbá'bá rī pi be, kópi
ímú 'Bá Mvá ã ūli 'be rá.
Kópi ímú 'yo, ã 'dikí ūri drāá
'dūis̄i rá.

19 Kōpi ímú ïri sē 'bá
adri'bá Yāhúdī rú ku rí pi
drígé, 'bá adri'bá Yāhúdī rú
ku rí pi ímú gu ïri sī gugū,
kōpi ïri ūgbā, kōpi ïri gbā
pētì alambaku sígé. 'Bo ú'dú
na ni gé, ïri gō íngá idri rú
drāngará gálésí rá!"

'Bá rī lē dō adrií ãmbúgú,
ã 'bā 'i adrií ãtí'bá rú.

(Mārákō 10:35-45)

²⁰ Kúru Zébédáyō ūkú ni
ní ímúzú Yésū vúgá ívé anji

* 20:20 20:20 *Anji āqō ūrī: Anji āqō ūrī 'dī'bée ā rú, Yōkóbū pi Yūwánī be.*

ãgō ̄ir̄i* r̄i pi be, ̄iri ní kūmūcī ūt̄zú vūgá, ̄iri ní Yésü ri z̄izú Yésü ã 'o 'í ní tā muké.

²¹ Yésü ní ̄iri z̄izú k̄in̄i, "Ngá mí ní lēé mâ 'o mí ní r̄i ã'di?"

Ūkú r̄i ní újázú Yésü ní k̄in̄i, "Mí kādō mívé mālūngā ruú, lē mî 'bā māvē anji ãgō ̄ir̄i 'd̄i'bée, ālu r̄i ã úrī mívé dr̄i ̄endépi gé, ãzi r̄i ã úrī mívé dr̄i ̄ij̄i gé."

²² Yésü ní 'yozú k̄in̄i, "̄imi n̄ikí tā z̄ibe kuyé, ̄imi nyo ícō ã'ȳi ̄izāngā nya s̄u má ní nyaá r̄i t̄in̄i rá?"

Köpi ní újázú k̄in̄i, "'Bâ ícō rá."

²³ Yésü ní 'yozú köpi ní k̄in̄i, "̄imi ímú ̄izāngā nya s̄u má ní nyaá r̄i t̄in̄i, 'bo má ícō ̄imi ní vūrā s̄ee muzú úrızú mâ dr̄i ̄endépi gé, dōku mâ dr̄i ̄ij̄i gé 'd̄ini ku, má ̄etépi údē vūrā r̄i pi 'bâ 'í ní ̄upéé kuú ̄inogósí gí r̄i pi ní, köpi ã muķí rí adrii vūrā r̄i pi agá."

²⁴ 'Bâ Yésü ã pámvú ūb̄i'bâ muđr̄i r̄i pi kâ tā 'd̄iri ȳi, köpi ë ̄esí ve 'bâ ̄ir̄i adri'bée ̄dr̄ip̄i rú 'd̄i'bée ní ūnjí ūnjí.

²⁵ 'Bo Yésü ní ívé 'bâ 'í pámvú ūb̄i'bâ r̄i pi z̄izú ímuzú 'í vúgá nõlé, ̄iri ní 'yozú köpi ní k̄in̄i, "̄imi n̄ikí rá, 'bâgú 'bâ adri'bâ Yâhûd̄i rú ku r̄i pi vé r̄i pi ri ívé ūkpô i'da rizú tā ̄enjienj̄i 'bâzú 'bâ adri'bâ Yâhûd̄i rú ku r̄i pi dr̄igé, köpivé ūgalaku r̄i pi kpâ ri tā ̄enj̄i'bâ ̄enjienj̄i ni pi ū'bâ 'bâ adri'bâ Yâhûd̄i rú ku r̄i pi dr̄igé.

²⁶ ̄Imi ̄asámvú gé 'd̄igé, lē tâ r̄i ã adri s̄u 'd̄iri t̄in̄i ku. ̄Imi ̄asámvú gé 'd̄igé, 'bâ r̄i lē dō adrii 'bâ ̄ambúgú rú, lē ã 'bâ 'i adrii ãti'bâ ̄imivé ni.

²⁷ 'Bâ r̄i lē dō adrii ̄ambúgú 'bâ r̄i pi dr̄igé s̄i céré, lē ã 'bâ 'i adrii ̄tûḡer̄i ̄imivé ni.

²⁸ Ma 'Bâ Mvâ 'i, má ímú adrii 'yozú k̄in̄i, 'bâ r̄i pi ë ímúkí rí má ní ̄ezí ngaá yâ 'd̄ini ku, má ímú ̄ezí ngaá 'bâ r̄i pi ë ̄izâ kozú, má adi māvē idri 'bâ kárákará pi ë dr̄i jezú ãní."

Yésü z̄i 'bâ ̄ir̄i mi be ̄esí'bâ
gi ni pi ë mi ̄angū ndree
(Mârakô 10:46-52; Lükâ 18:35-43)

²⁹ Yésü pi ívé 'bâ 'í pámvú ūb̄i'bâ r̄i pi be, köpi kâ rií fūú muzú Yéríkô agásí, 'bâ bítříká 'deki muų k̄öpi ã vúdr̄i gé s̄i.

³⁰ 'Bâ ̄ir̄i mi be ̄esí'bâ gi ni pi úríkí kuú léti ã gârâ gá. Köpi kâ ȳi Yésü ri aga muzú ï gârâ gá s̄i, köpi ní trezú ú'dûkó be ̄urû 'dâá k̄in̄i, "Úpí, Dâwûd̄i ã Mvâ r̄i, 'í ndre ̄izāngā 'bâvâ r̄i fô!"

³¹ 'Bâ bítříká r̄i pi trekí köpi dr̄igé k̄in̄i, "̄imi újíkí kíri." 'Bo köpi gôkí treeé ú'dûkó be ̄urû 'dâá k̄in̄i, "Úpí, Dâwûd̄i ã Mvâ r̄i, 'í ndre ̄izāngā 'bâvâ r̄i fô!"

³² Yésü ní pá tuzú, ̄iri ní köpi z̄izú k̄in̄i, "Í lêkí mâ 'o ̄imi ní ã'di?"

³³ Köpi ní 'yozú Yésü ní k̄in̄i, "Úpí, 'bâ lêkí mî z̄i 'bâ mi, 'bâ ndrekí rí ̄angū fô."

³⁴ Yēsū ē ési ísú ūzāngā kōpi sī, īri ní kōpi ē mi úlózú. Koro kōpi ē mi ní 'i zizú ãngū ndrezú, kōpi ní 'dezú muzú Yēsū vúgá sī.

21

Yēsū vé fingárá Yērúsälémā agá rī

(Mārákō 11:1-11; Lükā 19:28-38; Yūwánī 12:12-19)

¹ Yēsū pi ivé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi be, kōpi kā rií muú Yērúsälémā gá 'dāá, drīdrī ni, kōpi cakí kūrú mādānjá Bētēfágē vé rī gé, Írā Ölívē* vé rī drīgé, kūrú rī īnyinjá Yērúsälémā ã jēlé gá. Yēsū ní ivé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi pēzú īri,

² īri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ími mukí kūrú mādānjá īmī drīlē gá 'dāri agá, īmi ca mu dōngí ísú 'yíkí kuú 'dālē mvópi be trú, īmi ītrūkí kōpi ījí má vúgá nōo.

³ 'Bá ãzi zì dō īmi, ngá īmi ní rií 'oó 'díni rī ã'di, īmi 'yokí īri ní kīnī, 'Upí lē kōpi nī, 'bá 'dāri ícō dōngí rī pi īpē ímúzú rá."

⁴ Tā 'dīri nga 'i 'díni, tā nébī ní 'yoó rī ã nga rí 'i fūú tīnī gé bēnī,

⁵ "Í lū 'bá Síónā† vé rī pi ní kīnī,

'Ími ndrekí drī kā, īmivé 'bāgú ri ímú īmi vúgá 'dī' dī,

īri 'bá tā be mādā ni,

īri ri ínjú ímúzú dōngí sī.' "

⁶ 'Bá Yēsū ã pámvú ūbī'bá rī pi 'dukí tā rī ngaá sū Yēsū ní lūú ë ní rī tīnī.

⁷ Kōpi ijílkí dōngí rī pi mvópi be īrītró, kōpi ūtrūkí ivé bōngó akoó rūkū rī pi ū'bāá dōngí rī pi ã úgoró gá, Yēsū úrī bōngó rī drīgé.

⁸ 'Bá kárakará ūtrūkí ivé bōngó akoó rūkū rī pi ū'bāá léti drīgé, үrukō'bée mukí ībībī vāá ū'bāá muzú léti rī drīgé sī.

⁹ 'Bá bitrīká 'de'bá Yēsū ē əndreti gé drīdrī rī pi, 'de'bá īri ã výdīrī gé rī pi be, kōpi ní rizú ó'úzú muzú kīnī, "Hōsánā Mvá Dāwūdī vé rī!" "Tākíri ã adri 'bá ímúpi Úpí ã rú sī rī‡ drīgé!"

"Ē íngúkí Múngú үrugégé 'bū gé rī!"

¹⁰ Yēsū ka fií caá Yērúsälémā gá 'dāá, sē 'bá kūrú agá rī pi ní cérē ăyāngará. Kōpi ní zizú kīnī, "'Bá 'dīri ã'di 'i?"

¹¹ 'Bá bitrīká rī pi ní újázú kīnī, "Ágó 'dīri Yēsū 'i, īri nébī, ibí íngá Nāzērētā gálési, ãngū Gālīlāyā vé rī agá."

Yēsū fi Jó Múngú vé rī agá (Mārákō 11:15-19; Lükā 19:45-48; Yūwánī 2:13-22)

¹² Yēsū ní fizú Jó Múngú vé rī ã bóró gá 'dāá, údró 'bá ri'bá ngá je'bá, ăzini 'bá ri'bá ngá üz'i'bá rī pi cérē.

* 21:1 21:1 Ölívē: Pētj Ölívē vé rī īri 'a ū'a be, ī icō nya rá, ī irivé ū'a zo ūdu rú, Yāhūdī rī pi ri tībī á'dí ūdu rī sī, ăzini kōpi ri tō lámbā agá, ăci 'yūzú ãní. † 21:5 21:5 Síónā: Síónā ri ī kpá zì Yērúsälémā. 21:5 21:5 Zākāriyā 9:9 ‡ 21:9 21:9 'Bá ímúpi Úpí ã rú sī rī: 'Bá 'dīri Yēsū 'i. 21:9 21:9 Sāwūmā 118:26

Uze mísa 'bá ri'bá mūfēngā ufu'bá, āzini āmámū uzi'bá rī pi vé rī céré u'dee ūlī rú vūgá.

¹³ Yésű ní 'yo zú kōpi ní kīnī, "Múngú 'yo ívē búkū agá kīnī, 'Jó mávé rī ī zi jō rizú ma zizú ni,' 'bo īmi újákí jó rī ícá vūrā ūgú'bá rī pi ní rizú adrızú ni."

¹⁴ 'Bá mi be ẽsī'bá gí rī pi, 'bá pá be ábá'bá gí rī pi be, kōpi ní imúzú Yésű vúgá Jó Múngú vé rī ā bóró gá nōo, īri ní kōpi ídrızú.

¹⁵ 'Bo atala atala rī pi drīgē rī pi 'bá tāimbí imbá'bá rī pi be, kōpi kā tā āyāzú āyāyā Yésű ní 'oó 'dīri ndreeé, āzini kōpi kā yií anjinjá rī pi ri útré Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá, "Hōsánā Mvá Dāwúdī vé rī," tā Yésű ní 'oó 'dīri sī, sē kōpi ā 'a ve ūnjí ūnjí.

¹⁶ Kōpi ní Yésű ri zizú kīnī, "Í yi nyo tā anjinjá rī pi ní rií átā 'dīri rá?"

Yésű ní újázú kōpi ní kīnī, "Ē, īmi lākí Búkū Múngú vé rī agá 'yo zú kīnī,

" 'Anjinjá ambugu rī pi nyírínjá rī pi be
imú úngó āyikō vé ni ngo 'dīni' kuyé?"

¹⁷ Kúru Yésű ní kōpi kuzú, īri ní ngazú muzú kūrú Bētēnýā vé rī gé, adri 'dālē īnī be rā.

Yésű tri pēti ī ní zií fígi rī
(Mārakō 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Kā muý adrií ū'búti, Yésű ní 'i újázú gōzú kūrú

Yērúsälémā vé rī agá 'dāá, ēbírī fū īri káyī.

¹⁹ Yésű kā rií 'deé muzú lēti gé sī, īri ní pēti ī ní zií fígi rī ndrezú, īri ní 'i útrúzú īnyinjána pēti rī ā gārā gá 'dāá, īsú pēti rī 'a āluñjáni kuyé, 'yénjá bí ni amu kú nī. īri ní 'yo zú pēti rī ní kīnī, "Mí gō 'aá dījī āluñjáni ku!" Koro pēti rī ní 'wizú.

²⁰ 'Bá Yésű ā pámvú ūbī'bá rī pi kā pēti rī ndreeé, sē kōpi ní āyāngárá. Kōpi ní zizú kīnī, "Pēti nōri 'wi mbělēnjá ngóni ngóni?"

²¹ Yésű ní 'yo zú kōpi ní kīnī, "Ádarú á 'yo īmi ní 'dīni, īmi dō ē'yēngárá be, āzini īmivé yīkī awa dō 'i īrī kuyé, īmi īcō tā má ní 'oó pēti 'dīri ā rū'bá gá rī 'o rá, īmi īcō tā үrukō'bée 'o rá. īmi dō ē'yēngárá be, īmi īcō 'yo írā 'dīri ní, "Í njī mi ngaá muý 'deé yījī tafu rī agá 'dāá," īri īcō 'i nga rá.

²² īmi dō ē'yēngárá be, ngá īmi ní zií Múngú vúgá rī, īmi īcō īsú rá."

*Yāhúdī rī pi zīkī ūkpō
Yésű ní ēzī ngazú rī vé tā
(Mārakō 11:27-33; Lükā 20:1-8)*

²³ Yésű kā fíi muzú Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá, kā īdó 'bá rī pi imbá, atala atala rī pi drīgē rī pi, drīkoma rī pi be, kōpi ní imúzú Yésű vúgá nōo, kōpi ní īri zizú kīnī, "Mí īsú ūkpō mí ní rizú tā 'dī'bée 'ozú rī

ã'di vúgá? ã'di sē mí ní étépi ní kñi, 'Bábá, ma mü ūkpõ rizú tā 'dř'bée 'ozú rĩ rá,' 'bo mü kuyé.'
nī?"

²⁴ Yésű ní újázú kópi ní
kīnī, "Á lē īmi ziⱤ tā ālu sī,
īmi újákí dō má ní gí, ma
icó īmi ní ūkpō má ní rizú
tā 'dī'bée 'ozú rī lū rá.

25 Ūkpō Yūwánī ní
bătízimū sēzú rī íbí íngá 'bű
gélési, dōku íbí íngá 'bá áda
yúqá?"

Köpi ní rizú tā 'dīri átázú
í ãsámvú gé sī kínī, "Bá
'yokí dō, 'Ükpō 'dīri íngá 'bū
gélésí,' īri 'bâ zì, 'Ími ë'yïkí
dí īri kuyé ã sī?"

²⁶ 'Bo 'bá 'yokí dō, 'Ūkpō
'dīrī íngá 'bá áda vúgálésí,'
'bá rī pi íngá 'bá drīgē ünjí
ünjí, ã 'diātāsiyā 'bá 'dī'bée
üüsükí kínī Yūwánī ri nébī "

²⁷ Kúru kópi ní újázú Yésű
ní kín̄ “Bá n̄íkí kuyé”

Kúru Yésűní újázú kópi ní
kíní, "Má ícó ūkpō má ní tā
'ozú rī lūnū ūmī ní ku."

Nãpí anji ãaõ ïrõ rõ pi vé rõ

²⁸ Yésű ní 'yozú kīnī, "Á lē
ími ní ú'dódgú'dódgú ānji āgō
īrī pi vé ni ūlūú, ími kúru
tā ími ní ūsūpū rī lū má ní.
Ágō āzi anji āgō be īrī, ágō
ri 'de mūpū ívē mvá kāyú rī
vúgá 'dāá, īri ní 'yozú kīnī,
'Mâ mvá rī, āndrū sī lē mī
mu ēzi ngaá ómvú agá.'

²⁹ "Mvá rí ní újázú étépiní kíní, 'Á mu ku!' 'Bo gõ 'í úmí újá 'deé muuí rá

30 "Etépi gō 'deé muú ívémvá ãzi rī vúgá, 'yo kpá ñirí tā rī sū ñiri ní 'yoó mvákayú rī ní rī tíni. Mvá rī újá

étepí ní kíní, 'Bábá, ma mūrá,' 'bo mū kuyé."

³¹ Yésū ní kópi zizú kíní,
“Anji iři ‘dř’bée āsámví
gé, mvá étépi vé tā ‘duúpi
ngaápi rá rí, iři mvá ngöri?”

Kôpi ní újázú kínī, "Mvá kâvú rî."

Yésű ní 'yozú kôpi ní kînî,
"Ádarú á lë 'yoó īmi ní
'dîni, 'bá mûfêngâ umbe
jezú rî u'dû'bá rî pi үrukö,
үkú үrukö őwû rú ri'bá ī
rû'bá üzî'bá rî pi be, kôpi
fi mälüngâ Mungú vé rî agá
'dâa īmi sî drîdrî.

32 Yūwánī ímú ìmi ní
lététi píri Múngú vé rí ūlūú,
'bo ìmi e'yíkí ìri kuyé,
'bá mūfēngā umbe jezú rí
u'dü'bá rí pi, ãzini ūkú òwú
rú ri'bá i rú'bá uzi'bá rí pi
e'yíkí ìri rá. Ìmi ndrekí drí
ká, 'bá mūfēngā u'dü'bá rí
pi, ãzini ūkú òwú rú i rú'bá
uzi'bá rí pi újákí ési ú'dükó
ìri ní ūlūú rí sī rá, 'bo ìmi
újákí ési ìri e'vázú kuyé."

*Nãpí ägõ ómvú 'ä'bá rï pi
vé rï
(Märákõ 12:1-12; Lükä
20:9-19)*

³³ Yésű ní 'yozú atala atala
rī pi drīgē rī pi ní, āzini
Fārūsī rī pi ní kīnī, "Nāpí
āzi 'dī, īmi yīkí drī ká, agó
āzi 'ā ómvú, sa peti vínyō

vé rī pi § ómvú rī agá, sī ābi ómvú rī ā gārā gá sī kúrū, ga 'bú rizú ū'a rī zozú vínyō rú. Sī lágáraka үру 'dāá rizú ómvú rī ūtēzú әní. Kúru īri ní 'bá 'bāzú rizú әzí ngazú ívē ómvú rī agá, īri ní 'dezú muzú әngü әzi gé.

³⁴ Lókí ī ní vínyō ã ū'a īkūnázú rī kā ícó, īri ní ívē әtí'bá rī pi pēzú muzú ívē vínyō ã vúgú ī ní īkūnāá rī ijízú.

³⁵ "Bá әzí nga'bá rī pi ní īrivé әtí'bá әlu ni ruzú fuzú, kōpi 'dikí әlu ni drāá rá, kōpi úvíkí әzi rī írā sī.

³⁶ Kúru ómvú 'dipa ní ívē әtí'bá үrukö'bée pēzú muzú kárakará kōpi vúgá 'dāá, käläfe ni aga īri ní pēé dr̄idr̄i 'dā'bée rá. 'Bo 'bá әzí nga'bá rī pi 'okí әtí'bá rī pi ūnjí, sū' ī ní dr̄idr̄i 'dā'bée 'oó ūnjí rī tñi.

³⁷ Үdү ni gé, pē ívē mvá muzú kōpi vúgá 'dāá, үsү 'í әsi agá 'dälé kīnī, 'Kōpi ícó mávē mvá җnjí rá.'

³⁸ "Bo 'bá әzí nga'bá rī pi kā ágó rī vé mvá ágó rī ndreeé, kōpi ní átázú ī әsámrvú gé sī kīnī, 'Mvá 'dīri ímú úrí étepí vé ә'bú tì gé nī. Lē 'bâ 'dikí īri rá, 'bâ úrıkí rí ә'bú rī tì gé nī.'

³⁹ Kōpi ní mvá rī ruzú, kōpi sekí īri muzú ómvú rī

agásī әmvé, kōpi 'dikí īri drāá rá."

⁴⁰ Yésü ní kōpi zizú kīnī, "Kúru ómvú 'dipa kādō ícá, īri tā ngóni ni 'o 'bá әzí nga'bá rī pi ní?"

⁴¹ Atala atala rī pi dr̄igé rī pi, Färüsī rī pi be, kōpi ní 'yozú kīnī, "Ágó rī ícó 'bá әsí be ūnjí 'dī'bée ú'dí ūdrā céré 'dīsī rá. Kúru īri ímú 'bá үrukö'bée 'bā әzí nga ívē ómvú vínyō vé rī agá, īkūnākí dō vínyō rī gí, kōpi ã sēkí rí ívē rī ã vúgú."

⁴² Yésü ní kōpi zizú kīnī, "İmi lākí tā ī ní sī Bükü Múngú vé rī agá rī kuyé? Kīnī,

"Írā ándúrú 'bá jō sī'bá rī pi ní gāá sī rī, újá nóni 'i ícá írā sēepi jō rī ní pá tuzú әní ükpó ükpó ni.

Üpí 'o tā 'dīri nī, sē 'bá ní әyāngárá.'

⁴³ "Kúru á 'yoó үmi ní 'dīni, mälüngä Múngú vé rī ī ímú 'dū үmi dr̄igé sī rá, ī ímú sē 'bá īrivé tā 'dū'bá nga'bá rī pi ní.

⁴⁴ 'Bá әzi í'dé dō írā 'dīri dr̄igé, īri ңð rá. Írā rī í'dé dō 'bá rī dr̄igé, īri 'bá rī җnjí drā vúgá 'dāá.'

⁴⁵ Atala atala rī pi dr̄igé rī pi, Färüsī rī pi be, kōpi kā nāpí Yésü ní ūlūú 'dīri yii,

§ 21:33 21:33 Petj vínyō vé rī: Yähüdī rī pi 'dükí petj vínyō vé rī ã tā 'bāá tā әmbúgú rú, kōpi ri ū'a ni zo vínyō sú rú. Múngú үpē 'bá Ӧsérélē vé rī pi adrii 'bá ívē ni, kōpi ã adrikí rí sū petj vínyō vé Múngú ní saá 'aapi ū'a be rī tñi. Nāpí petj vínyō vé 'dīri, sē 'bá tāimbí imbá'bá rī pi atala atala rī pi dr̄igé rī pi be ңñki ámá rá 'yozú kīnī Yésü rī ívē tā átā. 'I lā Säwümä 80:8-16; Ӧsáyä 5:1-7; Yëremiyä 2:21; Mătăyo 21:33-46; Mărákô 12:1-12; Lükä 20:9-19. 21:42 21:42 Säwümä 118:22-23

kōpi n̄ikí ámá rá 'yozú kínī, Yésū ri átá ívē tā sī.

⁴⁶ Kōpi lēkí kōdō Yésū ri ruyú, 'bo kōpi 'okí ūrī sī, ā'diātāsīyā kōpi n̄ikí ámá rá 'yozú kínī, 'bá bítříká rī pi kínī, Yésū ri nébī.

22

*Umū őmúrúgó jezú rī
(Lükā 14:15-24)*

¹ Yésū ní gōzú átázú atala atala rī pi dr̄igé rī pi ní, āzini Fārúsī rī pi ní nāpí sī dījí kínī,

² "Mälüngā 'bū vé rī adri sū 'bāgú ūmū 'bāápi 'i mvópi ní ūkú jezú rī tīnī.

³ 'Bāgú rī pē ívē ātí'bá rī pi muý 'bá 'i ní zījí ímú ūmū gé nōo rī pi zījí, 'bo 'bá rī pi ímúkí ūmū rī gé nōo kuyé.

⁴ "Kúru ūri ní ívē ātí'bá үrukō pēzú mužú, ūri ní 'yozú kōpi ní kínī, 'Imi muýkí lūú 'bá ī ní zījí gí rī pi ní kínī, má úlī tī rū'bá be mūnyāmūnyā ni pi, má ā'di ínyá rī kú ínogósí gí, ngá ārēvú cérē anigé. Lē 'bá ī ní zījí gí rī pi ē ímúkí ūmū ūkú jezú rī gé nōo!"

⁵ "'Bo 'bá ī ní muý zījí rī pi gákí ímúgá ūmū rī gé sī, 'bá rī pi үrukō muýkí ेzí ngaá ívē ómvú agá, үrukō ni pi muýkí ívē ngá үz̄ingará gá.'

⁶ 'Bá rī pi үrukō urukí 'bāgú rī vé ātí'bá rī pi, ūgbákí kōpi, ú'díkí kōpi ūdráa rá.

⁷ 'Bāgú rī ā'a vé ūnjí ūnjí. ūri ní ívē āngáráwá rī pi pēzú mužú 'bá ívē ātí'bá rī pi ú'dí'bá rī pi ú'dízú drázú

'dīsī rā, āngáráwá rī pi zākí kōpivé kūrú veé ācí sī.

⁸ "Kúru 'bāgú rī ní 'yozú ívē ātí'bá rī pi ní kínī, 'Umū ūkú jezú rī má útú tā ni deé gí, 'bo 'bá má ní zījí rī pi ūnjí, ícokí kōpi zījí ímú ūmū rī gé ku.

⁹ īmi muýkí léti kūrú agásī rī pi gé sī, īmi zīkí 'bá īmi ní ūsú rī pi ārēvú cérē, kōpi ē ímúkí ūmū ūkú jezú rī gé nōo.'

¹⁰ Kúru ātí'bá rī pi ní 'dezú mužú léti kūrú agá rī pi agásī, kōpi zīkí 'bá tā 'o'bá pīrī rī pi, 'bá tā 'o'bá ūnjí rī pi be ímú ūmū rī gé nōo, jō ī ní ūmū 'bāzú rī agá dāá, ūmū rī pi gakí tré.

¹¹ "'Bāgú rī kā ímú ūmū rī pi ndreé, ūsú ágó āzi ūmū rī pi āsámvú gé 'dāá su bōngó ūmū vé rī kuyé.'

¹² 'Bāgú rī ní ágó rī zīzú kínī, 'Undīgó, 'i su bōngó ūmū vé rī kuyé, mí ímú nōgō ngóni ngóni?' Ágó rī újí kíri.

¹³ "'Bāgú rī ní 'yozú ívē ātí'bá rī pi ní kínī, 'Imi úmbékí ágó rī ē dr̄i pi pá ni be, ī 'bekí ūri āmvé āngū nīipi cicí rī agá 'dāá, ā mu rí ngoó, āzini sīkányá cií 'dālē.'

¹⁴ "'A'diātāsīyā zīkí 'bá rī pi kárákará, 'bo ī ní ūpēe rī pi kíníkinijá."

Mūfēngā umbe jezú rī vé ūfēngará 'bāgú ūmbúgú rī ní rī

(Mārákō 12:13-17; Lükā 20:20-26)

¹⁵ Kúru Fārúsī rī pi ní fūzú mužú āmvé, kōpi lēkí léti

ndāá Yésū rī ū'bīzú, ã 'yo rí tā ūnjí bēnī.

¹⁶ Fārúsī rī pi ní ūvē 'bá ū pámuvú ūbī'bá rī pi pēzú muzú Ěrodē vé 'bá ūri ūtī'bá rī pi be Yésū vúgá 'dāá. 'Bá ū ní pēe 'dī'bée ní 'yozú Yésū ní kínī, "Ímbápi, 'bá nūkí rá 'yozú kínī, mi 'bá tā 'oópi pīri ni, mi ri tā áda Múngú vé rī imbá. Mi ri 'bá rī pi ū'dú cérē trōtrō ūnjīngará be, ã'diātásiyā mí ūpē 'bá ku.

¹⁷ 'I lū 'bá ní, mívē yīkī ūngóni? ūri muké 'bá ní mūfēngā umbe jezú rī ūfēzú 'bāgú ãmbúgú Rómā vé rī ní,* dōku 'bā ūfēkí ku?"

¹⁸ 'Bo Yésū nū tā ūnjí kōpi ē ūsí agá 'dālé rī rá, ūri ní 'yozú kōpi ní kínī, "Ími 'bá ū 'bā'bée kú tā be pīri 'dī'bée, ngá ìmi ní lēzú ma ū'bīzú rī ã'di?

¹⁹ Ími i'dakí má ní mūfēngā fífi ūnjípi ūnjienjí ū ní ūfēe 'bāgú rī ní umbe jezú ãní rī." Kōpi ní mūfēngā fífi ūnjípi ūnjienjí rī ūdúzú sēzú Yésū drīgé,

²⁰ Yésū ní kōpi zizú kínī, "Índrīlīkí ū ní údé, ãzini rū ū ní sūi mūfēngā fífi rī ã rū 'bá gá 'dīri ã'di vé ni?"

²¹ Kōpi ní újázú Yésū ní kínī, "Índrīlīkí rī, ãzini rū rī, 'bāgú ãmbúgú Rómā vé rī vé ni."

Yésū ní 'yozú kōpi ní kínī, "Ngá rī dō 'bāgú Rómā vé rī vé ni, ìmi sēkí 'bāgú Rómā

vé rī ní, ngá rī dō Múngú vé ni, ìmi sēkí Múngú ní."

²² 'Bá 'dī'bée kā tā 'dīri yīi, sē kōpi ní ūyāngará. Kúru kōpi ní ngazú muzú, kōpi kukí Yésū ri kuú ū'dúkúlegúsī.

*'Bá ūdrā'bá gí rī pi gō ūngá idri rú rá
(Mārakō 12:18-27; Lükā 20:27-40)*

²³ U'dú 'dāri gé, Sādókē 'yo'bá kínī 'bá rī drā dō gí, ícō ūngá gōo idri rú ku rī pi ní ūmúzú Yésū vúgá nōo, kōpi ní Yésū ri zizú kínī,

²⁴ "Ímbápi, tājimbí Mósē vé rī kínī, 'bá ágō drā dō mvá ūkó, édrípi ri ícō ūwúzí rī ū'yí rá, kōpi tīkí dō anji, anjinjá 'dī'bée adri édrípi drāapi gí rī vé ni.

²⁵ Anji ágō ézīrī, kōpi cérē édrípi ū rú, Mvá ágō kāyú rī ní ūkú jezú, drā úyé, kōpi tīkí mvá ūkú rī be kuyé, édrípi 'deépi vú ni gé sī rī ní ūkú rī ū'yízú.

²⁶ Édrípi 'dīri drā kpá rá, kōpi tīkí mvá ūkú rī be kuyé. Édrípi 'deépi 'dīri vúgá sī rī gō kpá ūkú rī ū'yí, anji édrípi ū rú ézīrī 'dī'bée cérē rikí ūkú ãlu 'dīri jeé, kōpi ūdrākí cérē, tīkí mvá ūkú 'dīri be kuyé.

²⁷ Ūdū ni gé, ūkú rī ní kpá drāzú.

²⁸ Anji ágō ézīrī 'dī'bée cérē rikí ūkú ãlu 'dīri jeé pīri, kādō caá ū'dú 'bá

* ^{22:17 22:17} Bāgú ãmbúgú Rómā vé rī: ūri 'bāgú ãmbúgú 'bāgú ūngū ūndiāndí rī pi agá rī pi drīgé, ūngū Yūdáyā vé rī drīgé, ūngū Gālīlāyā vé rī drīgé, ãzini ūngū Yāhūdī rī pi vé rī drīgé. 'Bá Rómā vé rī pi ūvē 'bāgú ãmbúgú rī zì ūvē tī sī Kāyísárā.

ũdrā'bá gí rī pi ní íngázú gõzú ídri rú rī gé, ūkú 'dīri pīri ni úmvulési adri ã'di vé ni?"

²⁹ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, "Tā ìmi ní zīj 'dīri adri pīri ku, tā Búkū Múngú vé rī agá rī fi ìmi drīgē kuyé, dōku ìmi nīkí ūkpō Múngú vé rī kuyé.

³⁰ 'Bá ūdrā'bá gí rī pi kādō gōo íngá ídri rú, āgō rī pi jekí ūkú ku, ūkú rī pi jekí āgō ku. Kōpi mū adri 'bū gé 'dāa sū mālāyikā rī pi tīni.

³¹ 'Bo ìmi lākí tā Múngú ní 'yoó kīnī, 'bá ūdrā'bá gí rī pi gō íngá ídri rú rá rī kuyé?

³² Múngú kīnī, 'Ma Múngú Ābūrámā vé rī, Múngú Ísákā vé rī, āzini Múngú Yōkóbū vé rī,' Múngú adri 'bá ūdrā'bá gí rī pi vé ni ku, ìri Múngú 'bá adri'bá ídri rú rī pi vé ni."†

³³ 'Bá bītrīká rī pi kā tā Yēsū ní ímbá 'dīri yīj, sē kōpi ní āyāngará.

Tāimbī tā be agaápi rā rī
(Mārakō 12:28-34; Lúkā 10:25-28)

³⁴ Fārūsī rī pi kā yīj kīnī, tā Yēsū ní újá rī sē Sādokē rī pi újikí kīri, Fārūsī rī pi gōkí ī úmú trū vūrā ālu gé.

³⁵ Ágō āzi ālu kōpi āsāmvú gé riípi tāimbī ímbápi rī ní Yēsū ri ү'bīzú, ìri zīzú kīnī,

^{22:32} 22:32 Wüngárá 3:6 † ^{22:32} 22:32 Ma Múngú Ābūrámā vé rī, Ísákā vé rī, āzini Yōkóbū vé rī: Ābūrámā pi Ísákā be, Yōkóbū sī, kōpi ã ūdrākí dō gí drāásiyā, Múngú mī gé 'dālē kōpi ídri rú, a'diātāsiyā úmvulési kōpi gō íngá ídri rú ūzi. ^{22:37} 22:37 Dētōrōnómē 6:5 ^{22:39} 22:39 Lēvítikā 19:18 ‡ ^{22:44} 22:44 Úpí 'yo mávé Úpí ní: Tā 'dīri vé ififí, Úpí Múngú zī Yēsū Kúrisítō ri Úpí. § ^{22:44} 22:44 Drī ẽndépi gé: 'Bá úrīpi drī ẽndépi gé rī, ìri ūkpō be, ìri ینجنج. ^{22:44} 22:44 Sāwūmā 110:1

³⁶ "Ímbápi, tāimbī Mósē vé rī agá, tāimbī agaápi rá rī, ìri íngōri?"

³⁷ Yēsū ní újázú ìri ní kīnī, " 'Lē mī lē Úpí Múngú mívē rī ési be cérē, Índrī mívē rī be cérē, yīkī mívē rī be cérē.'

³⁸ Tāimbī agaápi rá rī ìri 'dī, ìri tāimbī drīdrī rī.

³⁹ Tāimbī یرī rī kpá tā be āmbúgú, 'Lē mī lē 'bá mī gārā gá rī sū mí ní mī rū'bá lēé rī tīni.'

⁴⁰ Tāimbī ambugu یرī 'dī'bée, 'bá rī 'dū dō tā ni ngaá rá, ینج tāimbī Mósē vé rī rá, āzini ینج tā nēbī rī pi ní ímbá rī rá."

Kúrisítō ri ã'di ã Mvá?
(Mārakō 12:35-37; Lúkā 20:41-44)

⁴¹ Fārūsī rī pi kā ī úmú trū ālu, Yēsū ní kōpi zīzú kīnī,

⁴² "Ìmi ní үsūzú rī gé, Kúrisítō rī ã'di 'i? Ìri ã'di ã mvá?"

Kōpi ní újázú kīnī, "Ìri Dāwūdī ã mvá."

⁴³ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Índrī Uleteere rī kīnī Dāwūdī ã zī Kúrisítō ri Úpí āsī? Dāwūdī kīnī,

⁴⁴ " 'Úpí 'yo mávé Úpí ní‡ kīnī,

"Mí úrī mā drī ẽndépi gé, § cīmgbá má ní mívē ari'ba rī pi 'bāzú mī pálé gá rī gé." '

45 Dāwúdī zì dō īri 'Úpí 'i pírí,' īri ícó adri Dāwúdī ã mvá íngóni?"

46 'Bá ãzi ícópi tā īri ní zīj 'dīri újápi ni 'dāayo. Í'dózú lókí 'dāri gé, 'bá ãzi gō īri zīj dīj kuyé.

23

Yésū kínī lē 'bá rī pi ã adrikí mī be kowu Fārúsī rī pi vé tā sī ãzini 'bá tāímbī Mósē vé rī ímbá'bá rī pi vé tā sī
(Márakō 12:38-40; Lükā 11:37-52; 20:45-47)

¹ Yésū ní 'yozú 'bá bítríká rī pi ní, ãzini 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi ní kínī,

² "'Bá tāímbī ímbá'bá rī pi Fārúsī rī pi be, kópi ūkpō be tāímbī Mósē vé rī ímbázú.

³ Kúru tā kópi ní lūú ūmi ní rī, ūmi 'dükí ngaánga. 'Bo lē ūmi 'okí tā sū kópi ní 'oó rī tñi ku, ã'diätásiyā tā kópi ní ímbá rī, kópi 'dükí ngaá ku.

⁴ Kópi ri 'bá rī pi mī tāímbī ūkpō ūkpō ni pi 'dụ nga, sū ã ní ogū 'bāá kópi drīgé rī tñi, 'bo kópi lēkí 'bá rī pi ë ūzā koó ogū 'dīri ò'dúzú kópi drīgé sī vūgá ku.

⁵ "Tā ãrévú céré kópi ní rií 'oó rī, kópi ri 'o, 'bá rī pi ã ndrekí rí 'yozú kínī, ã 'bá muké. Kópi údékí sōndúkū* ambugu ambugu ni pi, kópi sīkí vérësī Búkū Múngú vé rī agá rī pi 'bāá sōndúkū rī pi agá, kópi ū'yíkí ã endreträti gé sī, ãzini kópi ū'yíkí ã

drīgé sī, 'bá rī pi ã ndrekí rí, ãzini kópi úsúkí bōngó, ū'yíkí bōngó bāá† ãcoco ni pi bōngó rī pi tī gé sī, 'bá rī pi ã ndrekí ã 'yozú kínī, ã 'bá muké.

⁶ Kópi kádō rií úrí ūmū nyangárá gá, ãzini Jó Múngú ri Zizú rī pi agá, kópi lēkí úrí lúpá ã ní ūngū ūnjízú ūnjínjí rī pi drīgé.

⁷ Kópi kádō rií adrií jökóni agá, 'bá rī pi kádō kópi ezīj, kópi lēkí 'bá rī pi ë ūnjíkí ã ūnjínjí, lē 'bá rī pi ã zikí ã 'ímbápi.'

⁸ "'Bo lē ūmi ã'yíkí 'bá ãzi ã zì mi ímbápi 'díni ku, 'bá riípi ūmi ímbápi rī 'yéñá ãlu, ūmi céré édrípíj, ãzini ómvúpíj.

⁹ Vū drīgé nōgó, lē ūmi zikí 'bá ãzi 'yozú kínī, īri ūmi étépi 'díni ku. Æ'diätásiyā ūmivé Etépi īri 'yéñá ãlu 'bū ge 'dāá'dā.

¹⁰ Lē ūmi íngúkí ūmi 'yozú kínī ūmi 'bá ūngū ímbá'bá ni pi 'díni ku, 'bá ūngū ímbápi rī 'yéñá Kúrisítō 'i.

¹¹ 'Bá rī lē dō adrií 'bá ãmbúgú rú, lē ã 'bā 'i adrií ãtí'bá rú.

¹² 'Bá riípi 'i íngúpi kínī 'i 'bá ãmbúgú rī, ūrivé ãmbúgū ri ñisí ícá ku mādāñájá, 'bá 'i 'bāápi kú tā be mādā rī, ã īri íngúngū.

¹³ "Ùmi 'bá ri'bá tāímbī ímbá'bá 'dī'bée, ãzini ūmi Fārúsī 'dī'bée, ūmi 'bākí ūmi kú 'bá tā 'o'bá píri ni pi rú,

* 23:5 23:5 *Sōndúkū*: Yähúdī rī pi ri tāímbī rī pi ã үrukó sī, kópi 'bā sōndúkū agá, kópi ri ū'yí ã endreträti gé, ãzini ã drīgé tāímbī Múngú vé rī ígázú ãní. 'Í lā Dëtörönómē 6:8. † 23:5 23:5 *Bōngó bāá*: Yähúdī rī pi ri bōngó bāá ū'yí ívē bōngó ti gé sī. 'Í lā Käläfe 15:37-41.

úmvúlési izzāngā rī ímū adri
ímivé ni! Īmi őzükí 'bá rī pi
ní léti fizú ãní mälüngā 'bū
vé rī gé rī gí, 'bo īmi ícokí fi
'dáa ku.

¹⁴ Īmi 'bá ri'bá tāimbí
ímbá'bá 'dī'bée, īmi Fārūsī
'dī'bée, ãzini īmi 'bá īmi
'bā'bée kú 'bá tā 'o'bá pīrī ni
pi rú 'dī'bée, izzāngā rī adri
ímivé ni. Īmi ri owitzi rī pi
ē mi ū'bā rizú kōpivé ngá jó
ãsámvú gé rī pi u'duzú kōpi
drīgé sī. Īmi ri Mungú ri zi
sâ be ãco, 'bá rī pi ã ndrekí
ri īmi, 'bo Mungú ri ímū īmi
irinjā ūnjí ūnjí.‡

¹⁵ "Īmi 'bá ri'bá tāimbí
ímbá'bá 'dī'bée, ãzini īmi
Fārūsī 'dī'bée, īmi 'bākí īmi
kú 'bá tā 'o'bá pīrī ni pi rú,
úmvúlési izzāngā rī ímū adri
ímivé ni! Īmi ri écī vū drīgé
sī, ãzini īmi ri yīj bālālā rī pi
zo, īmi lēkí kōdō 'bá ãzi ã újá
ési, 'bá ãzi újá té dō ési rá,
īmi sē īri ímū fi ãcī vezú ãní
ûdū ãkó rī agá, izzāngā īri ní
nyaá rī īri ímū ímivé rī nde
rá.

¹⁶ "Īmi drīkoma adri'bá mi
ãkó 'dī'bée, izzāngā rī ímū
adri ìmivé ni. Īmi kínī, "Bá
rī sō dō ūyō Jó Mungú vé rī
ã rú sī, ūyō īri ní sōo 'dīri
ézí ãkó, 'bo 'bá rī sō dō ūyō
dábū ñ ní 'bāá Jó Mungú vé
rī agá rī ã rú sī, ã 'dū ūyō rī
vé tā ngaá."

¹⁷ Īmi drīkoma mi ãkó

adri'bá azakaza rú 'dī'bée,
ngá 'dīgé tā be ndēépi rá rī
ã'di, īri dábū rī, dōku īri Jó
Mungú vé ñ ní dábū rī 'bāá
'a ni gé kú Mungú ní rī?

¹⁸ Īmi 'yokí kpá kínī, "Bá rī
sō dō ūyō vūrā rōbōnō zāzú
rī ã rú sī, ūyō īri ní sōo 'dīri
ézí ãkó, 'bo 'bá rī sō dō ūyō
fēfē ñ ní sēé 'bāá vūrā rōbōnō
zāzú rī drīgé rī ã rú sī, ã 'dū
ŷyō rī vé tā ngaá."

¹⁹ Īmi drīkoma adri'bá mi
ãkó 'dī'bée, ngá 'dīgé tā be
ndēépi rá rī ã'di? īri fēfē ñ ní
sēé rī pi, dōku vūrā rōbōnō
zāzú ñ ní fēfē 'bāá drī ni gé
Mungú ní rī?

²⁰ 'Bá rī sō dō ūyō vūrā
rōbōnō zāzú rī ã rú sī, sō
ŷyō rī vūrā rōbōnō zāzú rī
ã rú sī, ãzini sō ūyō rī ngá ñ
nī ū'bāá vūrā rōbōnō zāzú rī
drīgé 'dī'bée ã rú sī cérē.

²¹ 'Bá rī sō dō ūyō Jó
Mungú vé rī ã rú sī, sō 'dīri
ŷyō Mungú adriípi Jó rī agá
rī ã rú sī.

²² 'Bá rī sō dō ūyō 'bū ã
rú sī, sō ūyō 'dīri Mungú vé
lúpá ã rú sī, ãzini Mungú
riípi úrípi lúpá rī drīgé rī ã
rú sī.

²³ "Īmi 'bá tāimbí ímbá'bá
'dī'bée, ãzini īmi Fārūsī
'dī'bée, īmi 'bākí īmi kú 'bá
tā 'o'bá pīrī ni pi rú, izzāngā
rī ímū adri ìmivé ni. Ngá
īmi ní saá ìmivé ómvú agá
sū nāná tñi, ūngirñjá tñi

‡ **23:14 23:14** Átangá vérësí 14 agá 'dīri, búkū Mătăyo vé ñ ní sii Gîrîkî tî sî
drîdrî rī agá 'dâáyo, 'bo gôkí sîi búkū Mătăyo vé vûlé rī agá rá. § **23:23 23:23**
Ngá mûdrî agá, īmi ri ãlu ni  dú sê: Tâimbí Mósë vé rī 'yo kínî, lê 'bá ïsérélê vé
rī pi ë  dúkí ngá mûdrî agá, ãlu ni sêé Mungú ní. 'I lâ Lévitikâ 27:30-33; Kâlafe
18:21-24; Dëtôrõnómë 12:5-19; 14:22-29.

'dī'bée, ngá mūdrí agá, īmi ri ālu niś í'dú sē Múngú ní rá. 'Bo tāím̄bí rī vé tā āmbúgú ī ní 'yoó, ā līkí tā pīrī, ā adrikí ési be muké, ā 'dūkí Múngú vé tā ngaá ési be ālu 'dīri, īmi 'dūkí ngaá kuyé. Lē īmi 'dūkí tā 'dī'bée ngaá, 'bo lē īmi kukí ngá sēngárá Múngú ní rī ā vúgú ku.

²⁴ īmi dr̄koma adri'bá mi ākó 'dī'bée, únyúnyú kádō 'deé īmivé yījí mvuúmvu rī agá, īmi ri úrá yījí rī agásí* āmvé, 'bo īmi tekí kám̄lō kú īmi agá.

²⁵ "İmi 'bá tāím̄bí ímbá'bá 'dī'bée, āzini īmi Fārúsí 'dī'bée, īmi 'bākí īmi kú 'bá tā 'o'bá pīrī ni pi rú, īmi ri īmivé kópō, āzini sákānī ā rú'bá āmvé rī ūjī áyu, 'bo īmi ri 'a ni ku āzāvū rú, īmi adrikí sū 'dīri tīni, īmivé ési agá 'dāá, īmi kpá ési be āmbúgú ngá dr̄gé, āzini īmi īndrá rú.

²⁶ īmi Fārúsí mi ākó 'dī'bée! Dr̄dr̄rī ni, lē īmi ūjīkí īmivé kópō, āzini sákānī ā 'a ūjījī, úgóró ni ā adri rí kpá ule.

²⁷ "İmi 'bá tāím̄bí ímbá'bá 'dī'bée, āzini īmi Fārúsí 'dī'bée, īmi 'bākí īmi kú 'bá tā 'o'bá pīrī ni pi rú, īmi īndrékí sū 'būrēdr̄rī ī ní njōó kuú imvesírlílí ūnyí be ambamba rī tīni, 'bo 'a ni gé 'dālé, 'bá ūdr̄a'bá gí rī pi ñmakí, kōpivé fā adri kú

āzāvū rú.

²⁸ īmi īndrékí 'bá ri'bá tā 'o'bá pīrī ni pi tīni, 'bo tā pīrī īm̄ ēsi agá 'dāáyo, īmi ri ūnjīkānyā 'o.

²⁹ "İmi 'bá tāím̄bí ímbá'bá 'dī'bée, āzini īmi Fārúsí 'dī'bée, īmi 'bākí īmi kú 'bá tā 'o'bá pīrī ni pi rú, īmi gbikí nébī rī pi vé 'būrēdr̄rī, āzini īmi njōkí 'būrēdr̄rī 'bá tā 'o'bá pīrī rī pi vé rī kú ūnyí be ambamba.

³⁰ īmi ri 'yo, 'Lókí 'bá é'bīpjíj vé rī gé, 'bā adrikí dō anigé, 'bá ícokí 'bá úmú 'bá étēpjíj be nébī rī pi ú'dí ku.'

³¹ Tā īmi ní átá īm̄ tī sī 'dīri, lū 'yozú kínī īmi 'bá nébī rī pi ú'dí'bá rī pi vé anji.

³² īmi lēkí ūnjīkānyā 'oó sū īmi é'bīpjíj ní 'oó rī tīni, īmi 'okí!

³³ "İmi īndrékí sū īnī tīni, īmi anji īnī vé ni pi! īmi nyo ícō ápā tā ī ní lij īmi dr̄gé, īmi jiípi fiípi ācí vezú āní ūdū ākó rī agá rī sīlē gá sī bā rá?

³⁴ Kúru á lē 'yoó īmi ní 'dīni, ma ímú īmi ní nébī rī pi pē 'bá ūmī be rī pi be, āzini 'bá āngū ímbá'bá rī pi be, īmi ímú үrukō'bée ú'dí rá, īmi үrukō'bée gbā pēti alambaku sīgē, īmi үrukō'bée ūgbā kēlīnjā sī īmivé Jó Múngú ri Zīzú rī pi agásí, īmi ímú kōpi údró fū mužú kūrū rī pi agásí āmvé.

³⁵ 'Bá Múngú vé tā be pīrī ī ní ú'dí rī pi vé ārí ri ímú

* **23:24 23:24** Ӯnyúnyú āzini kám̄lō pi vé tā: Tā Yēsū ní átá rī vé íffifí, Yāhúdī rī pi ri tāím̄bí mādānjá rī pi 'dū nga, kōpi 'dūkí tāím̄bí āmbúgú rī ngaá ku. **23:35 23:35** Ӯdóngará 4:8 **23:35 23:35** 2 Köróníkōl 24:20-21

ngo ūmi drīgē, ú'dīngárá rī í'dó Ēbélē tā be pirj rī rū'bá gá, cīmgbá cazú Zākārīyā Bārākīyā mvópi rū'bá gá, 'dīkí Zākārīyā ri Jó Múngú vé rī pi vé ūsámvú vūrā rōbōñjō zāzú rī be rī gé, kōpivé ãrí ri ímú ngo ūmi drīgē.

³⁶ Ádarú á lē 'yoó ūmi ní 'dīni, ï ímú úyú ãndrū nō'bée ūrīñjā tā 'i nga'bée 'dī'bée ã tā sī.

*Yésū ē ési ìsú ȝzāngā
Yerúsâlémā ã tā sī
(Lúkā 13:34-35)*

³⁷ "Á, ūmi 'bá Yerúsâlémā vé rī pi! ūmi ú'dīkí nébī ï ní pēe muý ūmi vūgá 'dīi rī pi ūdrāá rá, ãzini ūmi úvīkí kpá 'bá Múngú ní pēe muý ūmi vūgá rī pi ūdrāá írā sī. Vú be kárakará, á lē kōdō ūmivé 'bá rī pi ūkūnāá ímú adrií vūrā ãlu gé, sū ã'ú ní ívē anjiñá ūkūnāá adrií 'i ūpelé'bí ã ndúgé rī tñi, 'bo ūmi ã'yíkí ãluñjáni kuyé.

³⁸ ūmi ndrekí drī ká, ūmivé jó 'dīri ímú adri ku ãndrú rú.

³⁹ Á lē 'yoó ūmi ní 'dīni, í'dózú ãndrū sī, ūmi ícokí ma ndreee dīj ku, cīmgbá ūmi ní ímúzú 'yozú, 'Tākíri ã adri 'bá ímúpi Úpí ã rú sī rī† be.'

24

*Í ímú Jó Múngú vé rī ūñjō
rá
(Mārákō 13:1-2; Lúkā 21:5-6)*

† 23:39 23:39 'Bá ímúpi Úpí ã rú sī rī: 'Bá 'dīri Yésū 'i. 23:39 23:39 Sāwúmā 118:26

¹ Yésū kā rií fūú muzú Jó Múngú vé rī agásí ãmvé, ūrivé 'bá ūri ã pámuvú ūbī'bá rī pi ní ímúzú ūri vūgá, kōpi ní 'yozú ūri ní kínī, "'Í ndre drī Jó Múngú vé rī, ãzini 'i ndre drī jō ï ní sij gārā ni gé sī 'dī'bée ká."

² Yésū ní 'yozú kōpi ní kínī, "Ádarú á lē 'yoó ūmi ní 'dīni, jō ūmi ní ndreee 'dī'bée, ï ímú kōpi ūñjō cérē vūgá, ícokí írā ãzi kuú ógúpi drīgé ãluñjáni ku."

*ȝzāngā ri ímú 'dīi'dī
(Mārákō 13:3-13; Lúkā 21:7-19)*

³ Yésū kā úrí kuú Írā Õlívē vé rī drīgé 'dāá, ūrivé 'bá ūri ã pámuvú ūbī'bá rī pi ní ï njezú muzú ūri vūgá 'dāá, kōpi ní ūri zīzú kínī, "Tā 'dīri ímú 'i nga ngötü? Ngá ícōpi mívē ímúngará ã tā i'daápi rī ã'di? ãzini ngá ícōpi ú'dú ūdū vé rī ã tā i'daápi rī ã'di?"

⁴ Yésū ní újázú kōpi ní kínī, "Úmi adrikí mī be kowu, lē 'bá ãzi ã ū'bā ëmī mī ku.

⁵ 'Bá kárakará pi ímú mā rú sī, kōpi 'yo, 'Ma Kúrisítō 'i.' Kōpi ímú 'bá kárakará pi ë mī ū'bā rá.

⁶ Úmi ímú ȝ'dí ï ní rií 'dīj rī vé tā yī, ãzini ūmi ímú tā 'bá rī pi ní lēzú ȝ'dí 'dīj rī vé tā yī rá, 'bo tā 'dīri ã sē ūmi ní ūrī ku. Tā 'dī'bée ímú ï nga rá, 'bo ú'dú ūdū vé rī ícō drī ícā mbēlēñjá ku.

⁷ 'Bá ãngū ãzi agá rī pi ímú ȝ'dí 'dī 'bá ãngū ãzi agá rī pi be, 'bāgú ãngū ãzi agá rī pi

ímú ẽ'dí 'dí 'băgú ãngū ãzi agá rí pi be. Ẽbírí ri ímú 'de ūgã vügá sî, ãzini nyöökû rí ímú 'i aya dïngídïngí ãngû rí pi agásî céré.

⁸ Tâ 'dï'bée ̄zângâ rí vé í'dóngárâ, sű ūkú ní í'dó ̄zângâ nyaá mvá tïngârâ gá rí tñi.

⁹ "I ímú ̄mi uru së 'bá ãngû ̄cû' 'bá rí pi drïgé, kôpi ̄mi ú'dí, 'bá ãngû rí pi agásî rí pi céré ímú ̄mi ndre ̄unjí mâ tâ sî.

¹⁰ Sâ 'dâri gé, 'bá kárâkarâ pi ímú ̄vé ẽ'yïngârâ ku rá, kôpi ímú ̄ ̄ögüpîj ã ūli 'be, ãzini kôpi ímú ̄ ̄ögüpîj ndre ̄unjí.

¹¹ Nébî kárâkarâ ̄unjó rú ni pi ímú ̄ffû, kôpi ímú 'bá kárâkarâ pi ẽ mi ̄bâ.

¹² ̄Unjikânyâ ní rií tî muzú drïgélé rí sî, ̄ri së 'bá ̄urukô lêkî ̄ ̄ögüpîj ku.

¹³ 'Bo 'bá pá tuúpi ūkpó ūkpó cïmgbá cazu ̄'dû ̄udû vé rí gé rí, Mungú ri ímú ̄ri pa rá.

¹⁴ ̄'dûkó mûké mälüngâ vé rí, ̄ímú ūlû muzú ãngû rí pi agásî céré. 'Bá rí pi yïkí dô céré gi, ̄'dû ̄udû vé rí kûru ícâ.

*Ngá ̄Unjí ri ímú adri Jó Mungú vé rí agá
(Mărákô 13:14-23; Lükâ 21:20-24)*

24:15 24:15 Dânyélë 9:27; 11:31; 12:11 * **24:15 24:15** Dânyélë: Dânyélë ri nébî Mungú vé ni, rukí ̄ri jij ãngû Bâbélônâ vé rí gé, sâ 'băgú Nébâkânézâ ní Yerûsâlémâ ri izazú ilí mûdûrûlû tôwû pûkû ézîrî (570) gé rí gé, îsu tikí drî Yésû ri kuyé. 'I lâ 2 'Bâgú 24-25; Dânyélë 1:1-7. † **24:20 24:20** Lókî kîlóngóro vé rí: ãngû ̄Isérélê vé rí gé 'dâá, lókî kîlóngóro vé rí gé, ̄çç tungârâ ūkpó ūkpó, ̄diâtâsiyâ yïigó ri 'dî ambamba, së ãngû rí igbe igbe.

¹⁵ "I mi kâdô 'Ngá ̄Unjí ãngû izaápi rá,' nébî Dânyélë* ní ótû tâ ni 'yoó tu pá kuú vûrâ uletere rí agá rí ndre, 'bá tâ ni lâápi rí, ã nî tâ ni vé íffifí mûké.

¹⁶ Kûru sâ 'dâri gé, ̄mi dô ri adri ãngû Yûdâyâ vé rí agá, lê ̄mi njukí tûpû muzú ̄râ drïgé.

¹⁷ 'Bá tû' bá ̄vé jó drïgé rí pi, lê kôpi ẽ ísikí vügá mûu ngá ãzi ̄'dû ̄vé jó agá 'dâá ku.

¹⁸ 'Bá adri' bá ̄vé ómvû agá rí pi, lê kôpi ã gôkí mûu ̄vé bõngó akoó rûkû rí ̄'dû ku.

¹⁹ Sâ 'dâri gé, ̄zângâ rí adri ̄ambûgû ūkú 'a be rí pi ní, ãzini ūkú ri' bá anji undru' bá undrundru rí pi ní.

²⁰ Lê ̄mi zikí Mungú ri, lókî ̄mi ní ápázú rí ã adri lókî kîlóngóro vé rí† gé ku, dôku ã adri ̄'dû Sâbâtâ vé rí gé ku.

²¹ Lókî 'dîri, ̄ri lókî ̄unjí ̄zângâ nyazú ni. ̄'dôzú ̄ní 'bû pi gbizú vû be rí gé, cïmgbá ícázú ãndrû sî, tâ 'dîri ̄avû ni nga drî 'i 'dîni kuyé. Tâ 'dîri gô 'i ngaá 'dîri tñi dîj ku.

²² Mungú ẽ ítrú té dô ̄'dû 'dî'bée ícâ ̄elijá ku, 'bá ãzi ícô té adrii idri rú ku, Mungú ítrú ̄'dû 'dî'bée ̄elijá, ã diâtâsiyâ ̄rivé 'bá ̄ri ni ūpêe gi rí pi ã tâ sî.

²³ Sâ 'dâri gé, 'bá ãzi 'yo

* **24:15 24:15** Dânyélë: Dânyélë ri nébî Mungú vé ni, rukí ̄ri jij ãngû Bâbélônâ vé rí gé, sâ 'băgú Nébâkânézâ ní Yerûsâlémâ ri izazú ilí mûdûrûlû tôwû pûkû ézîrî (570) gé rí gé, îsu tikí drî Yésû ri kuyé. 'I lâ 2 'Bâgú 24-25; Dânyélë 1:1-7. † **24:20 24:20** Lókî kîlóngóro vé rí: ãngû ̄Isérélê vé rí gé 'dâá, lókî kîlóngóro vé rí gé, ̄çç tungârâ ūkpó ūkpó, ̄diâtâsiyâ yïigó ri 'dî ambamba, së ãngû rí igbe igbe.

dō míní, "Í ndre drī ká, Kúrísítō ri nō!" dōku 'Íri 'dā!' lē mī ē'yī ku.

²⁴ 'Bá ūnjó rú 'yo'bá kínī Í Kúrísítō rī pi nébī ūnjó rú rī pi be, kōpi ímú tā ambugu ambugu ni pi 'o, āzini tā ãyāzú ãyāyā ni pi 'o 'bá rī pi ē mī ū'bázú, kōpi kpá ū'bí 'bá Múngú ní ūpēé ívé ni rī pi ē mī ū'bā ñindī.

²⁵ Ími ndrekí drī ká, ã lū ìmi ní tā 'dīri drīdrī ïsú ãkūdē lókí 'dāri icá drī kuyé.

²⁶ "'Bá ãzi lū dō ìmi ní kínī, 'Ími ndrekí drī ká, Kúrísítō rī ãngū ã'wí cínyáfā rú rī agá 'dā'a'dā,' ìmi izakí sâ muzú ìri ndázú ku, dōku 'yo dō ìmi ní kínī, 'Kúrísítō ri jō agálési rī agá 'dā'a'dā,' lē ìmi ē'yíkí ku.

²⁷ 'Bá Mvá vé ímúngará ìri ímú adri sū ūvi gaápi ãngū ìmgbéréépi i'dozú ütú ní ifüngará gá, címgábá cazu ütú ní 'dengará gá rī tñi, 'bá rī pi ndre ãngū rī pi agásí cére.

²⁸ Vürā ãvū rī pi ní ulazú rī, lögúnū rī pi unga mü u'de vürā 'dāri gé.

'Bá Mvá vé ìgõngará

(Märákō 13:24-31; Lúkā 21:25-33)

²⁹ "Koro ú'dú ïzängā nyazú 'dā'bée ã vúdrī gé,

" 'Ütú rī ē mī ri ímú bī nī ku ìnínjá rú,

mbää rī gō kaá ku,

Línyā rī pi ímú lū 'bū gé 'dāásí vügá,

ãngū 'bū gé 'dāa rī ímú 'i aya dīngídīngí.'

³⁰ "Sâ 'dāri gé, ma 'Bá Mvá 'i, tā ãyāzú ãyāyā ni ímú 'i nga 'bū gé 'dāá mávé ímúngará ã tā i'dazú, 'bá vū drīgé rī pi céré nga rī ngo ïzängā ïzängā rú. Ma 'Bá Mvá 'i, kōpi ímú mávé ímúngará ïribití agásí ûkpō be rī ndre, ãzini mávé dīngará pöwüpöwū rī ndre ì mi sī.

³¹ Íri ímú ívē mäläyíkā rī pi ipē güké vu ú'dúkó be үru 'dāá 'bá rī pi zízú, kōpi ímú 'bá ìri ní ūpēé gí rī pi ïkünä vū drīgé sī céré.

³² "Lē ìmi nñkí tā 'i ngaápi pëti ì ní zíj figí rī ã rú'bá gá rī. Pëti rī vé dríti i'dó dō rüü bì be gí, ìmi nñ ámá 'yozú kínī, ãngū rī icá ëezü rú gí.

³³ Íri kpá adri sū 'dīri tñi, ìmi ndrekí dō tā 'dī'bée ri ì nga, ìmi nñ ámá 'yozú kínī, eñi mädä, ma ilökö ímúmū, ma nóni këétile gá.

³⁴ Ádarú á lē 'yoó ìmi ní 'díni, 'bá úyú nōri vé rī pi ã urukö üdräkí drī ku, címgábá tā 'dī'bée ní ï ngangará gá.

³⁵ 'Bū pi vū be, kōpi dē rá, 'bo ú'dúkó má ní átá rī dē ku.

'Bá ãzi nñ ú'dú ni kuyé
dōku sâ ni kuyé

(Märákō 13:32-37; Lúkā 17:26-30, 34-36)

³⁶ "'Bá ãzi nñ ú'dú, dōku sâ má ní ímúzú rī kuyé, mäläyíkā 'bū gé rī pi nñkí kuyé, ma Mvá rú, á nñ kpá kuyé, 'bo má Etépi nñ 'yénjá nñ.

³⁷ Ma 'Bá Mvá 'i, mávé ūgōngará, ūri ímú adri sū lóki Nuwā[‡] vé rī gé rī tñi.

³⁸ Lóki yūggó rī ní drī 'dizú tñzú kuyé rī gé, 'bá rī pi rikí ngá nyaá, kópi rikí ngá mvuú, kópi rikí ūkú jeé, ãzini kópi rikí ivé anji ūkú rī pi sée jeé ägō rī pi ní, cimgbá cazú lóki Nuwā ní fizú ivé külúmgba mōóngú rī agá rī gé.

³⁹ Kópi nñkí 'yozú kínñ, tā ãzí ri ímú 'i nga 'díni kuyé, cimgbá cazú lóki yūggó rī ní tñzú kópi ūmūluzú ú'dizú drázú rī gé. Ma 'Bá Mvá 'i, mávé ūgōngará ri ímú adri sū 'dīri tñi.

⁴⁰ Tā 'dīri ímú 'bá ūrī pi ísú ómvú agá, ū ãlu ni 'du, ū ãlu ni ku.

⁴¹ ūri ímú ūkú ūrī pi ísú ngá 'yingará gá, ū ãlu ni 'du, ū ãlu ni ku.

⁴² "Kúru lē ïmi adrikí mi be kowu, a'diätäsiyä ú'dú Úpí ní ímúzú ūgözú rī, ïmi nñkí kuyé.

⁴³ 'Bo lē ïmi nñkí tā 'dīri muké, jō 'dipa rī a'ññ té dō sâ ūgú'bá ní ímúzú 'í vúgá ïnñ sī rī rá, ūri té adri mi be kowu, íco té ūgú'bá rī kuú muú ngá ūgúpí ivé jó agá 'dää ku.

⁴⁴ Lē ïmi adrikí kpá ūrē, a'diätäsiyä ma 'Bá Mvá 'i, sâ má ní ímúzú rī, ïmi ícokí tā ni 'bää ïmi drígé 'yozú kínñ, ma ri ímú 'dii'di 'díni ku.

Ätí'bá ési 'bääpi ivé ezi drígé, ãzini ätí'bá ési 'bääpi

[‡] 24:37 24:37 Nuwā: Nuwā adri sâ 'bá rī pi ní ūnjikanyä 'ozú ūnjí 'däri gé rá, kúru Mungú ní ūri zizú a' údé külúmgba, yūpí rī kädō ímú tñj, a pa rí ūrivé 'bá rī pi ūrivé ãnyapá rī pi a' ūrukó pi be. 'Í lā 'dóngará 5-9.

ivé ezi drígé ku rī
(Lükä 12:35-48)

⁴⁵ "Ätí'bá ési 'bääpi ivé ūmbúgú rī vé tā 'duúpi ngaápi rá, adriípi umí be, ūmbúgú rī ní 'bää ätí'bá rī pi drígé ūmbúgú rú icópi ãnyangä sëepi ätí'bá ūrukó'bée ní sâ muké gá rī a'di 'i?

⁴⁶ 'Bá ūmbúgú rī kädō ūgöó, ísú dō ivé ätí'bá rī nga ezi rī muké, ätí'bá rī tákiri ísú rá.

⁴⁷ Ádarú á 'yo ïmi ní 'díni, 'bá ūmbúgú rī icó ätí'bá 'dīri 'bá ivé ngá jó ãsámvú gé rī pi ärëvú ütë cérë nñ.

⁴⁸ 'Bo ätí'bá rī dō 'bá tā 'oópi ūnjí ni, 'yo dō, 'Mávé ūmbúgú rī mu adrií ãmvé sâ be aco,'

⁴⁹ 'dó dō rií 'i ūgúpí ätí'bá rī pi fuú, ãzini fi dō rií iwá mvuú 'bá ri'bá iwá mvu'bá ûmërežú rī pi be trü,

⁵⁰ ūmbúgú ätí'bá 'dīri vé rī ímú icá lóki ätí'bá rī ní nñj kuyé ni gé.

⁵¹ ūri ímú ätí'bá 'dīri uga kpélékpélé, ūri 'du 'be 'bá i 'bá'bée kú tā be píri rī pi ãsámvú gé, 'dälé kópi a' muñkí rí a'a ngoó ãzini sikkanyá cií.

25

Näpí anji ūkú muñdrí kácánjá rú rī pi ve rī

¹ "Mälüngä 'bú vé rī adri sū anji ūkú muñdrí kácánjá rú

ívé lámbā 'dụ'bá muzú ĩndī kérégú rī ē drī ūtēzú rī tñi.

² Anji ūkú tōwú rī pi azakaza rú, tōwú rī pi úmī be.

³ Anji ūkú azakaza rú rī pi 'dükí ívé lámbā muzú ĩndī, 'bo kópi jikí ūdu āndō rú ni kuyé.

⁴ Anji ūkú tōwú úmī be rī pi tōkí ūdu mälāngí agá, kópi 'dükí muzú ĩndī.

⁵ Kérégú rī 'dụ sâ ãco, ímú ícá ndō, ışú âkūdē anji ūkú rī pi kokí ú'dü gí.

⁶ "Kā muý adrií ìní ágágá, 'bá ãzi ní trezú ú'dükó be ụrụ 'dāá kíní, 'Kérégú rī ri ímú 'dā! Ími ifukí ãmvé ìri vú nõo.'

⁷ "Kúru anji ūkú rī pi ní aruzú ú'dü gélésí, kópi ní ívé lámbā rī pi vé bāákú ve'bá rī pi ē ti úlizú 'dīsí rá.

⁸ Anji ūkú azakaza rú rī pi ní 'yozú anji ūkú úmī be rī pi ní kíní, 'Ími sëkí 'bá ní ūdu, 'bavé lámbā rī pi vé ãcí ri ūdrādrā.'

⁹ "Anji ūkú úmī be rī pi ní újázú kópi ní kíní, "Bá ícokí ìmi ní ūdu sëe ku, ūdu rī ícò caá 'bá ní ìmi be ku, ìmi mukí ūdu jeé 'bá ri'bá ūdu ụzi'bá rī pi vúgá."

¹⁰ "Kópi kâ 'deé muý ūdu jengárá gá 'dāá, kérégú rī ní ícázú. Anji ūkú ūtú'bá kú ūrē rī pi ní 'dezú muzú vúrã ūkú jezú rī gé 'dāá. Ìtí'bá rī pi ní këtēti rī ụpizú cí.

¹¹ "Vúlé vúlé rú anji ūkú azakaza rú rī pi ní kpá ícázú,

kópi kíní, 'Ãmbúgú 'bavé rī, 'í zi 'bá ní këtēti rī!'

¹² "Bo ìri ní újázú kópi ní kíní, 'Ádarú á lë 'yoó ìmi ní 'dini, á nñ ìmi kuyé.'

¹³ "Kúru ìmi 'bá mâ pámvú ūbí'bá 'dī'bée, lë ìmi útúkí ìmi kú ūrē, a'diätásíyä ìmi nñkí ú'dü, döku sâ má ní ímúzú ìgözú rī kuyé.

*Näpí ìtí'bá na rī pi vé rī
(Lükä 19:11-27)*

¹⁴ "Á lë 'yoó ìmi ní díj 'yozú kíní, mälüngä 'bû vé rī adri sû ágó muýpi ãngü vúrá gá rī vé rī tñi. Ágó rī kâ lêé ngaá muzú, zi ívé ìtí'bá na rī pi, awa kópi ní mufengä, kópi a ngakí rí ęzí ãní.

¹⁵ Së ãzi rī ní mufengä jürú ãmbúgú* tōwú, ãzi rī ní mufengä jürú ãmbúgú ịr̄i, ãzi rī ní mufengä jürú ãmbúgú ãlu. Ìri ní kúru 'dezú muzú ívé ęçí gé 'dāá.

¹⁶ Ágó ì ní mufengä sëe ìri ní jürú ãmbúgú tōwú rī, 'dụ mufengä rī muzú ęzí ngazú ãní, gô ãzini ışú dr̄i ni gé caá jürú ãmbúgú tōwú.

¹⁷ "Bo ágó ì ní mufengä sëe ìri ní jürú ãmbúgú ịr̄i rī, 'dụ mufengä rī muzú ęzí ngazú ãní, gô ãzini ışú dr̄i ni gé caá jürú ãmbúgú ịr̄i.

¹⁸ "Bo ágó ì ní mufengä sëe ìri ní jürú ãmbúgú ãlu rī, ji mufengä ívé ãmbúgú rī vé rī sñi 'bú agá.

¹⁹ "Vúdr̄i ni kâ vñú caá sâ ãco, ágó ãmbúgú rī ní

* **25:15 25:15** Mufengä jürú ãmbúgú agá rī: 'Bá rī nga dô ęzí ilí muđri dr̄i ni tōwú, i'bá rī ūfē mufengä jürú ãmbúgú ãlu ni sñ.

ímvízú. Íri ní ívé ătí'bá rī pi zizú, lē nñí ámá dō kópi ngakí ẽzí mūfēngā rī sī íngóni.

²⁰ Ágó ī ní mūfēngā sēé ìri ní élifū tōwú rī, gō élifū ăzi ăsú caá tōwú. Íri ní 'yozú ívé ămbúgú rī ní kínī, 'Í sē ándúrú má ní mūfēngā élifū tōwú, nóni á gō ăzi ni ăsú caá drī ni gé élifū tōwú.'

²¹ "Írivé ămbúgú rī ní újázú ìri ní kínī, 'Í nga ẽzí rī muké, mi ătí'bá muké, 'í 'bā mívē ẽsí céré rizú ẽzí rī ngazú. 'Í 'bā ẽsí rizú ngá mādānjá 'dīri ătā mbazú, ma nóni mi 'bā ngá ămbúgú ni ătā mba. Mí ímú, 'bá ímúkí ăyīkō 'bāá mí be trú.'

²² "Ágó ī ní mūfēngā sēé ìri ní élifū ărī rī ní ímúzú, ìri ní 'yozú ívé ămbúgú rī ní kínī, 'Mūfēngā mí ní sēé má ní élifū ărī rī, á gō ăzini ăsú caá drī ni gé élifū ărī.'

²³ "Írivé ămbúgú rī ní újázú kínī, 'Í nga ẽzí rī muké, mi ătí'bá muké, 'í 'bā mívē ẽsí céré rizú ẽzí rī ngazú. 'Í 'bā ẽsí rizú ngá mādānjá 'dīri ătā mbazú, ma nóni mi 'bā ngá ămbúgú ni ătā mba. Mí ímú, 'bá ímúkí ăyīkō 'bāá mí be trú.'

²⁴ "Ătí'bá ī ní mūfēngā sēé ìri ní jūrú ămbúgú ălu rī ní ímúzú, ìri ní 'yozú ívé ămbúgú rī ní kínī, 'Ămbúgú, á nñí rá mî tā ē sî mbamba, ănyāngā mí ní rií ăkunāá rī, 'í 'ă ómvú ni mi 'i kuyé, ănyāngā mí ní rií ăkunāá rī, 'í ri úri ni nñ kuyé.

²⁵ Á 'o үrī sī, á jí mívē mūfēngā jūrú ămbúgú ălu rī sī 'bú agá, mívē mūfēngā rī má ní ijí nō.'

²⁶ "Írivé ămbúgú rī ní újázú ìri ní kínī, 'Mi ătí'bá ănjí, mi ūvú rú! 'Í nñí rá 'yozú kínī, ănyāngā má ní ăkunāá rī, á sa nñ kuyé, ăzini ănyāngā má ní ăkunāá rī, á ri úri ni nñ kuyé.

²⁷ Múké ni, mi té mávē mūfēngā jí 'bā jó ī ní rizú mūfēngā 'bāzú rī agá, má kādō ăgōó, ma té ăsú ăkudē mávē mūfēngā rī tì gí.'

²⁸ "Kúru ămbúgú rī ní 'yozú kínī, 'Imi 'dükí mūfēngā jūrú ămbúgú ălu 'dīri drī ni gé sī rá, ămi sēkí mūfēngā rī ătí'bá adrii pi mūfēngā jūrú ămbúgú be mudrī rī nñ!

²⁹ 'Bá ívé mūfēngā áyúpi léti be muké rī, ī ímú ìri ní ăzi ni sē drīdrī 'dāri aga rá, ìri ímú adri mūfēngā be ambamba. 'Bo 'bá ívé mūfēngā áyúpi léti be muké kuyé rī, ī ímú ărivé rī 'dū drī ni gé sī 'dūsī rá.

³⁰ ătí'bá 'dīri ẽzí ăkó, ămi 'dükí ărī 'beé ămvé ănjnjá agá 'dāá, ă mu rí ăá ngoó, ăzini sikkányá cií 'dāá.'

Ímú 'bá vū drīgē rī pi vé tā li rá

³¹ "Ma 'Bá Mvá 'i, má kādō ăgōó mălăyikă rī pi be sū 'bāgú tñi, ma ímú úri lúpá mălungā vé 'bū gé ī ní íngungū rī drīgē.

³² Ímú 'bá rī pi úmú ăngū rī pi agásí céré, ī kópi ijí

má ḱendreṭi gé, ma ímú kópi āsámvú aco sū ūní kābīlō pi acoó ndrūjí be rī tñi.

³³ Ma ímú kābīlō rī pi 'bā mávé drí ḱendépi gé, ma ndrūjí rī pi 'bā mávé drí ijjí gé.

³⁴ "Ma 'bāgú rú, ma ímú 'yo kābīlō mávé drí ḱendépi gé rī pi ní, 'Imi ímúkí, má ḋetépi 'bā tākíri ūmi drīgé gi. ūmi ímúkí fiú mālūngā ūní údé kuú ūmi ní īnogósí ūní drī 'bū pi gbizú vū be kuyé rī agá.

³⁵ Ā'diātāsiyā ḱebírī kā ma fūú, ūmi sēkí má ní ngá nyanya, á nya rá. Yū úvá kā ma ndēé, ūmi sēkí má ní yū, á mvu rá. Ma jākāgú, ūmi é'yíkí ma fiú ūmivé 'bētī āsámvú gé rá.

³⁶ Má kā adriú bōngó ākó, ūmi sēkí má ní bōngó suú rá. Drā kā ma ruú, ūmi kokí má ūzā rá. Kā ma 'beé jó āngū ū'yīzú rī agá, ūmi mukí ma ndreeé rá."

³⁷ "Kúru 'bá tā 'o'bá píri rī pi ímú újá má ní, kópi 'yo, 'Upí, 'bá nñkí ngötú 'yozú kínī, ḱebírī fū mi gi, 'bá sēkí mí ní ngá nyanya nyaá ngötú, dōku 'bá nñkí ngötú 'yozú kínī yū úvá ndē mi gi, 'bá sēkí mí ní yū mvuú ngötú?

³⁸ 'Bá nñkí ngötú 'yozú kínī, mi jākāgú, 'bá é'yíkí mi ifí 'bavé 'bētī āsámvú gé ngötú, dōku 'bá nñkí ngötú 'yozú kínī, mi bōngó ākó, 'bá sēkí mí ní bōngó suú ngötú?

³⁹ 'Bá nñkí ngötú 'yozú

kínī, mi drā rú, dōku 'bekí mi jó ūní rizú āngū ū'yīzú rī agá, 'bá mukí mi ndreeé ngötú?"

⁴⁰ "Ma 'bāgú rú, ma ímú 'yo kópi ní, 'Ādarú á 'yo ūmi ní 'dini, tā ūmi ní 'oo 'bá īndré'bá kú əzí ākó rī pi ní 'diri, ūmi 'okí tā 'diri má ní."

⁴¹ "Ma ímú 'yo 'bá mávé drí ijjí gé rī pi ní, 'Imi ngakí muú má gārā gá 'dūsī rá! Mungú tri ūmi gi, ūmi fikí ācí vezú ūnī ədū ākó, ūní údé ādróko pi ní ivé īndré ūnjí rī pi be rī agá 'dāá.

⁴² Ā'diātāsiyā ḱebírī fū ándurú ma rá, ūmi sēkí má ní ngá nyanya nyaá kuyé. Yū úvá ndē ándurú ma rá, ūmi sēkí má ní yū mvuú kuyé.

⁴³ Ma ándurú jākā, ūmi é'yíkí ma fiú ūmivé 'bētī āsámvú gé kuyé. Ma ándurú bōngó ākó, ūmi gākí má ní bōngó sēgá sī. Ma ándurú drā rú, āzini 'bekí ma jó ūní rizú āngū ū'yīzú rī agá, ūmi gākí má ūzā kogá sī.'

⁴⁴ "Kópi ímú zi kínī, 'Upí, 'bá nñkí ngötú 'yozú kínī ándurú ḱebírī fū mi gi, dōku yū úvá ndē mi gi, dōku mi jākāgú, dōku mi bōngó ākó, dōku mi drā rú, dōku 'bekí mi jó ūní rizú āngū ū'yīzú rī agá, 'bá kokí mī ūzā kuyé ngóni?"

⁴⁵ "Ma ímú újá kópi ní, 'Ādarú á 'yo ūmi ní 'dini, tā ūmi ní 'oo 'bá īndré'bá kú əzí ākó rī pi ní kuyé rī, ūmi 'okí kpá má ní kuyé."

⁴⁶ "'Bá tā 'o'bá píri ku rī pi, ūmú kópi ūrīnā ədū ākó,

'bo 'bá tā 'o'bá píri rī pi, kópi ímú ídri 'dáni'dáni rī ísú rá."

26

Atala ambugu rī pi rikí léti ndääá Yésü ri 'dizú

(Mărăkō 14:1-2; Lükā 22:1-2; Yūwánī 11:45-53)

¹ Yésü kă átángá rī átá deé gi, īri ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi ní kínī,

² "İmi níkí rá, Ȑ'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tī gé sī rī* ace nóni ú'dú īrī, ma 'Bá Mvá 'i, ī ímú ma rū sē ari'ba rī pi drígé ú'dú 'dāri gé, kópi ímú ma gbā pęti alambaku sígé."

³ Sâ 'dāri gé, atala atala rī pi drígé rī pi, dríkoma rī pi be, úmukí ī átálágú ãmbúgú† ī ní ziⱥ Käyáfā rī vé jó agá.

⁴ Kópi rikí léti ndääá kíri kíri Yésü ri ruzú, ī 'dikí rí īri drääá 'dīsī rá.

⁵ Kópi ní 'yozú kínī, "Lë 'bā rukí īri ú'dú ūmū nyazú rī gé ku, a'diătăsîyă 'bá rī pi ímú íngá mgbárăsī 'bá drígé gi."

Ūkú ãzi ūdā ūdu Yésü drígé

(Mărăkō 14:3-9; Yūwánī 12:1-8)

* 26:2 26:2 Ȑ'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tī gé sī rī: Yähüdī rī pi ri ú'dú Múngú ní qotú elizú Isérélē rī pi ve jó rī pi tī gé sī Eljepétō gá 'dääá rī vé tā ígá. Qotú kópi é bı̄pı̄ übékí kăbilō ā aří ívé kęeti ē Ȑrīfe gá sī, sē Múngú ú'dí kópi kuyé. Múngú ú'dí 'bá Eljepétō vé kăbilō aří übē'bá ívé kęeti ē Ȑrīfe gá sī kuyé rī pi ve anji āgō kăyú rī pi ūdrääá 'bá ālu ālu vé 'bętj āsámuv gé sī rá. 'I lă Wüngará 12:17-28; Mătăyo 26:2; Mărăkō 14:1; Lükā 2:41; Yūwánī 2:13; Ezí 12:4; 1 Körinítō 5:7; Ēberé 11:28. † 26:3 26:3 Átálágú ãmbúgú rī: Átálágú ãmbúgú rī ndē atala rī pi cérœ, a'diătăsîyă īri 'yéñá fi Jó Múngú vé rī agá Vüră Uleteretere rī agá 'dääá nī, īri fi vú ālu ilí ālu agá. īri aří röbőnđo vé rī jí ünjíkănyă üjizú. 'I lă Lévtíkă 16; Ēberé 9.

⁶ Yésü kă riú adrii Bëtëniyă gá Símónă ūfú ní ándúrú nyaá rī vé ãngá 'dääá,

⁷ ūkú ãzi ní ímúzú ūdu ejjí be ngüúpi ndrïndrī ni be mälängí agá, ūdu rī ajě be ãmbúgú, ūkú rī í'dú ūdu rī ūdääá Yésü drígé, ísú ãkudē Yésü ri ínyá nya.

⁸ 'Bá Yésü ã pámvú ūbī'bá rī pi kă tā 'dīri ndreeé, sē kópi ē ési ve rá. Kópi ní zizú kínī, "Ngá ūkú rī ní ūdu rī izazú 'dini rī ã'di?

⁹ ī té ūdu 'dīri sē je ajě be ãmbúgú, ī té íco mūfengă ni awa 'bá ngá ãkó rī pi ní."

¹⁰ Yésü kă tā kópi ní 'yoó 'dīri yiⱥ, īri ní 'yozú kínī, "Ngá īmi ní rizú unuzú ūkú 'dīri vé tā sī rī ã'di? Ngá īri ní 'oó má ní 'dīri, īri tā muké.

¹¹ īmi njijí ri adri 'bá ngá ãkó rī pi be, 'bo má íco adrii īmi be caá sâ be aco ku.

¹² ūdu ūkú rī ní dääá má drígé 'dīri, īri ri mā rū'bá údé, úmvulési ī ímú ma sī ãní 'bú agá.

¹³ Ádarú á lē 'yoó īmi ní 'dini, 'bá rī pi rikí dō ú'dúkó muké rī ūlū ūmuzú vū drígé sī, kópi kpá ímú tā ūkú 'dīri ní 'oó má ní rī ūlū rá, 'bá rī pi ē ígákí rí írivé tā ãní."

Yúdā 'be Yésű ã ūli
(*Mărákō 14:10-11; Lükā 22:3-6*)

¹⁴ Kúru Yésű vé 'bá mudadri dr̄i ni ̄ir̄i r̄i pi vé ālu, ī ní z̄ij Yúdā Īsikārīyótā ní 'dezú muzú atala atala r̄i pi dr̄igé r̄i pi vúgá 'dāá,

¹⁵ ̄iri ní z̄izú kín̄i, "Á sē dō Yésű ri ruyú īmi ní gí, īmi má ní ā'di sē?" Kúru kōpi ní mūfēngā fífí ̄enj̄ípi ̄enj̄ienj̄i ni pi lāzú pūkú na, sēzú ̄iri ní.

¹⁶ Í'dózú sâ 'dāri gé, Yúdā í'dó rií lēt̄i ndāá, ã rukí rí Yésű ri ̄aní.

Yésű pi nyakí ínyá ̄umū vé r̄i ̄ivé 'bá 'î pámvú ̄ub̄'bá r̄i pi be

(*Mărákō 14:12-21; Lükā 22:7-13; Yūwán̄i 13:21-30*)

¹⁷ Ȑ'dú ī ní í'dózú Ȑmū ī ní Pángā ni 'Bāá Údrá ku r̄i nyazú r̄i‡ gé, 'bá Yésű ã pámvú ̄ub̄'bá r̄i pi ní imuzú Yésű vúgá nōo, kōpi ní ̄iri z̄izú kín̄i, "Mí lē 'bâ mukí ínyá mí ní lēé ̄yaá Ȑ'dú Mungú ní Elizú Jó r̄i pi t̄i gé s̄i r̄i vé r̄i á'dí Ȑngūgá?"

¹⁸ Yésű ní újázú kōpi ní kín̄i, "̄imi mukí kūrú agá 'daá, īmi ágó āzi Ȑsú, īmi 'yokí ̄iri ní kín̄i, 'Imbápi kín̄i, mávé sâ icó gí, á lē mūy ̄umū Ȑ'dú Mungú ní Elizú Jó r̄i pi t̄i gé s̄i r̄i vé r̄i ̄yaá 'bá mā pámvú ̄ub̄'bá r̄i pi be mívé āngá.' "

[‡] **26:17 26:17** Ȑmū ī ní Pángā ni 'Bāá Údrá ku r̄i nyazú r̄i: Yāhūd̄i r̄i pi ri Ȑmū 'dīri ̄ya ca Ȑ'dú Ȑz̄ir̄i, kōpi ri Ȑ'dú Mungú ní ī pazú adringará tūgēr̄i rú 'bá Ȑjēpētō vé r̄i pi dr̄igé s̄i r̄i vé tā igá ̄aní. Ȑmū 'dīri ī í'dó ̄ya Ȑ'dú Mungú ní Elizú Jó r̄i pi t̄i gé s̄i r̄i gé. 'I lā Wūngará 12:17-20.

¹⁹ Kúru 'bá Yésű ã pámvú ̄ub̄'bá r̄i pi ní muzú tā r̄i 'ozú s̄u Yésű ní lūu ī ní r̄i t̄in̄i, kōpi ní muzú ínyá Ȑ'dú Mungú ní Elizú Jó r̄i pi t̄i gé s̄i r̄i vé r̄i á'dízú 'dālé.

²⁰ Ȑtú r̄i kā 'deé, Yésű pi ní úrızú ̄ivé 'bá 'î pámvú ̄ub̄'bá mudadri dr̄i ni ̄ir̄i r̄i pi be ínyá nyangará gá.

²¹ Kōpi kā rií ínyá r̄i ̄yaá, Yésű ní 'yozú kōpi ní kín̄i, "Ádarú á 'yo īmi ní 'dīni, 'bá ālu īmi āsámvú gé 'dīgé, ̄iri imú mā ūli 'be n̄i."

²² Tā 'dīri sē 'bá Yésű ã pámvú ̄ub̄'bá r̄i pi ní Ȑzāngā, 'bá ālu ālu í'dó rií 'yoó Yésű ní, "Upí, 'bá déna imúpi mī ūli 'beépi r̄i ̄iri ma 'i?"

²³ Yésű ní újázú kōpi ní kín̄i, "Bá 'bá ní rií ngā ̄yaá ̄iri be sákān̄i ālu agá r̄i imú mā ūli 'be n̄i.

²⁴ Ma 'Bá Mvá 'i, ma imú drā rá, s̄u ī ní sīi Búkū Mungú vé r̄i agá r̄i t̄in̄i. 'Bo Ȑzāngā r̄i úmvulēsī imú adri ágó mā ūli 'beépi r̄i vé ni, ī imú ̄iri sē 'dī drā rá. 'Bá tā 'oópi 'dīni 'dīri, t̄ikí té dō ̄iri kuyé muké."

²⁵ Yúdā lēépi Yésű ã ūli 'beépi r̄i ní ̄iri z̄izú kín̄i, "Imbápi, 'bá mí ní tā ni átā 'dīri, mí Ȑsū 'bá r̄i ma 'i?"

Yésű ní újázú ̄iri ní kín̄i "Ȑ, 'bá r̄i mi 'i."

Ínyá Úpí vé uletere rī vé nyangárá

(Mārakō 14:22-26; Lükā 22:14-23; 1 Kōrinítō 11:23-25)

²⁶ Kōpi kâ í'dó ínyá rī nyaá, Yésű ní pánga rī í'dúzú, īri ní ōwō'dīfō sēzú, īri ní 'a ni āndīzú, īri ní sēzú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi ní, īri ní 'yozú kīnī, "Īmi 'dūkí, īmi nyakí, 'dīri rū'bá mávé rī."

²⁷ īri ní kópō rī í'dúzú, īri ní ōwō'dīfō sēzú Múngú ní, īri ní sēzú kōpi ní, īri ní 'yozú kīnī, "Īmi ārēvú cérē, īmi mvukí.

²⁸ 'Dīri mávé ārí má ní ūndī ruzú 'bá kárakará pi be rī. § Ārí mávé dāapi vūgá 'dīri īri sē Múngú ri 'bá rī pi trū ívé ūnjīkānyā agásī rá.

²⁹ Ádarú á lē 'yoó īmi ní 'dīni, má íco gōo vínyō mvuyú dījí ku, cīmgbá cazú ú'dú má ní muzú vínyō ú'dí mvuzú īmi be trú má Etépi vé mälüngā agá 'dāri gé."

³⁰ Kōpi kâ úngó ngoó, vúdrī ni gé, kōpi ní 'dezú muzú Írā Ōlívē vé rī drīgē 'dāá.

Yésű kīnī Pétērō ri ímú 'i gā rā

(Mārakō 14:27-31; Lükā 22:31-34; Yūwánī 13:36-38)

§ **26:28** **26:28** 'Dīri mávé ārí má ní ūndī ruzú 'bá kárakará pi be rī. Ārí 'dīri 'bá rī pi vé ūnjīkānyā ūjī, īri sē kōpivé ūndī Múngú be rī adri muké. 'Bá Ísērēlē vé rī pi rikí tī, āzini ndrīj zāá Múngú ní rōbōjō rú, a ūjī rí ívé ūnjīkānyā, ī adrikí rī ule. Rōbōjō ī ní zāá 'dīri i'da Yésű vé drāngará petj alambaku sigé sū Kābīlō Mvá Múngú vé rī tñi rī. Ārí Yésű vé dāapi rōbōjō rú 'dīri, īri 'bá cérē īri ẽ'yī'bá gí rī pi trū ívé ūnjīkānyā agásī. 'I lā Wūngará 24:8; Lēvītikā 16:11-19; Mārakō 14:24; Ēbérē 9:15-22. **26:31** **26:31** Zākārīyā 13:7

³¹ Kúru Yésű ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Īnījá nōri sī, īmi cérē ímú nga ápá rá tā ímúpi 'i ngaápi mā rū'bá gá rī sī, īmi ma ku ó'dūkúlé, ā'diātāsīyā sīkī Búkū Múngú vé rī agá kīnī,

"'Ma ímú 'bá kābīlō úcépi rī 'dī drā rā,
kābīlō rī pi ímú ayi kpélékpélé.'

³² 'Bo má kādō gōo íngá ídri rú, ma 'de muzú īmi ḡendrēti gé sī drīdrī, 'bā mū 'bā īsū īmi be āngū Gālīlāyā vé rī gé 'dāá.'

³³ Pétērō ní 'yozú kīnī, "'Bá rī pi dō ápá tā ímúpi 'i ngaápi mī rū'bá gá rī sī rá drāāsīyā, má íco mi kuú āluñjáni ku."

³⁴ Yésű ní újázú Pétērō ní kīnī, "Ādarú á lē 'yoó mí ní 'dīni, īnījá āndrū nōri sī, lōgūlōgū ní drī cērē 'bezú kuyé rī gé, mi ímú ma gā ca vú sī na, mi 'yo, 'i nī ma kuyé."

³⁵ Pétērō ní gōzú újázú kīnī, "Má íco 'yoó kīnī á nī mi kuyé 'dīni ku, 'bā ūdrā mí be trú." 'Bá Yésű ā pámvú ūbī'bá rī pi ā үrukō cérē átakí nyo sū Pétērō ní átā rī tñi.

Yésű zi Múngú ri Gētēsēmānī gé.

(Mārakō 14:32-42; Lükā

22:39-46)

³⁶ Kúru Yésű ní 'dezú muzú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi be vūrā ī ní zīj Gêtësémánī rī gé 'dää, īri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "İmi úrīkī 'dīgē, ma drī mū Múngú ri zīj."

³⁷ Jī Pétērō ri, āzini Zēbēdáyō enjipīi Yōkóbū pi Yūwánī be muzú 'i vūgá sī īndī. İzāngā ī'dó fī ęsī ni agá ambamba.

³⁸ īri ní 'yozú kīnī, "İzāngā ęnō mā ęsī drādrā ē tī ı̄sū. İmi adrikí 'dīgē, lē ı̄mi adrikí mī be mgbo."

³⁹ Yésű kā mūyū vūyū mādā, īri ní kūmūcī ūtīzū, 'i drī sīzū vūgá, īri ní Múngú ri zīzū kīnī, "Má Etépī, ı̄cō dō rá, mī ku ma ri īzāngā nyaá nóni ku. 'Bo lē tā rī ā nga 'i sū mī ęsī ní lēe rī tīnī, ā adri sū má ní lēe rī tīnī ku."

⁴⁰ Yésű kā 'i újá gōo vūlé ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá na rī pi vūgá 'dää, ı̄sū kōpi ri ę'dū ko. īri ní 'yozú Pétērō ní kīnī, "İmi ı̄cōkī nyō adrii caá sā ālu mī be mgbo ku?"

⁴¹ Lē ı̄mi adrikí mī be mgbo, ı̄mi zīkī Múngú ri, tā ūnjī ā ę'bī rī ı̄mi ku. ı̄mī ęsī lē kōdō Múngú ri zīj rá, 'bo rū'bá gá, ı̄mi mūnyámúnya."

⁴² Yésű ní gōzú muzú Múngú ri zīzú dīj, īri ní 'yozú kīnī, "Má Etépī, 'i 'dū dō īzāngā nōri mā rū'bá gá sī kuyé, muké ni, lē mā nya īzāngā rī muzú ı̄yí, tā mī ęsī ní lēe rī ā nga 'i ı̄yí."

⁴³ Yésű kā gōo ímū, ı̄sū ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi kokí ę'dū kpilíkpilí, ă'diătăsīyă ę'dū rī ęnō kōpi ē mī ambamba.

⁴⁴ Vú na ni gé, gō kpá kōpi kuú 'dīgē, 'de mūyū Múngú ri zīj īri ní té zīj dr̄idrī rī tīnī.

⁴⁵ īri ní 'i újázú ı̄gōzú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi vūgá nōo, īri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "İmi drī ri ę'dū rī koko, āzini ı̄mi ri āndē vu? ı̄mi ndrekí, sā rī ı̄cā ı̄nyinjá gí, ī ı̄mū 'Bá Mvá ri rū sē 'bá ūnjikānyă 'o'bá rī pi drīgē.

⁴⁶ ı̄mi ı̄ngákí uryu, 'bā mūkí! 'Bá lēépi mā ūli 'beépi rī ı̄cā ı̄nyinjá gí!"

Yésű vé rūngará

(Mărăkō 14:43-50; Lükā 22:47-53; Yūwánī 18:3-12)

⁴⁷ Yésű kā rií átá, 'bá Yésű a pámvú ūbī'bá mūdrī drī ni ı̄ri rī pi vé ālu Yúdā ní ı̄cázú, 'bá bītriká ı̄mūkī vú ni gé sī, kōpi cérē ı̄lī āco āco ni pi be ī drīgē sī, āzini túré pi be ī drīgē sī. Atala atala rī pi drīgē rī pi, āzini 'bá dr̄ikoma rū rī pi be ı̄pēkí 'bá 'dī'bée ı̄mūzú nī.

⁴⁸ Yúdā lū kōpi ní tā rī dr̄idrī kīnī, "Má u'de dō 'bá rī ęzīj bēdrī sī, ęgō rī adrii pi 'dī, ı̄mi rukí īri."

⁴⁹ Kúru Yúdā ní muzú Yésű vūgá 'dää, īri ní 'yozú, "İmbápi, mōdó mí ní!" īri ní kúru Yésű ri u'dezú ęzīzú bēdrī sī.

⁵⁰ Yésű ní 'yozú kīnī, "Ündīgō, mí ı̄mū gí, 'i 'o tā mī ní lēe 'oó rī."

Āgō үrүkő'bée ní kúru
ímúzú Yésű ri u'dezú ruzú.

⁵¹ Yésű vé 'bá ūri ā pámvú
übī'bá rī pi vé ālu ní ívé ilí
āco rī ínjézú, ūri ní átálágú
āmbúgú rī vé ātī'bá ē bī
gazú mvórú 'dezú vūgá 'dāa.

⁵² Yésű ní 'yozú ūri ní kīnī,
"Í su mívē ilí āco rī gōo ívē
vūrā gá 'dāa ūzi. 'Bá cérē
āngū ú'dí'bá drā'bée ilí āco
sī rī pi, ī kpá ímū kōpi ú'dí
ūdrā ilí āco sī.

⁵³ Mí үsű má ícō má Etepī
ri zīj, ícō má ní mālāyikā ē'dí
'dī'bée ngúlumū mūdrī drī
ni ūrī ipēe ímū mā ūzā koó
ú'díkířihā nōgō ku?

⁵⁴ 'Bo á 'o dō tā rī 'dīni,
tā Bükū Múngú vé rī ní átā
'dīri ā nga rī 'i fūu tī ni gé
ngóni?"

⁵⁵ Sâ 'dāri gé, Yésű ní 'yozú
'bá bītrīkā rī pi ní kīnī, "Ūmi
ri ímū ilí āco āco ni pi be,
túré be, ūmi lēkí ímū ma rūyū,
ūmi үsūkí ma 'bá ūnjí riipi
ē'dí 'diipi 'bá āngū rūyupi ni
pi be ni? U'dú cérē, á ri 'bá
rī pi ímbá Jó Múngú vé rī ā
bóró gá 'dāa, 'bo ūmi rukí ma
kuyé.

⁵⁶ 'Bo tā 'dīri nga 'i 'dīni, tā
nēbī rī pi ní sī Bükū Múngú
vé rī agá rī, ā nga rī 'i fūu tī
ni gé bēnī." Kúru 'bá Yésű ā
pámvú übī'bá rī pi ní ngazú
ápázú 'dīsī rá, kukí Yésű ri
kú ó'dukýlegusī.

Yésű tu pá Yāhūdī tā lī'bá
rī pi ḥendreti gé

(Mărákō 14:53-65; Lükā
22:54-55, 63-71; Yūwānī
18:13-14, 19-24)

⁵⁷ 'Bá Yésű ri rū'bá rī
pi ní Yésű ri jizú mūzú
Kāyāfā vé āngā 'dāa, Kāyāfā
ri átálágú āmbúgú. 'Bá
tāimbī ímbā'bá rī pi, am
bugu Yāhūdī rī pi vé rī pi be,
kōpi ri ī ūmū ūrivé āngā 'dāa.

⁵⁸ 'Bo Pétērō 'de mūzú
Yésű vūgá sī, kōpi rikí mūyū
āsāmvú sī, cīmgbā ūri ní
cazú átálágú āmbúgú rī vé
bóró gá 'dāa. ūri ní fizú
bóró agá 'dāa, ūri ní ūrizú 'bá
āngū ūtē'bá rī pi be trū, lē
tēe ndree dō tā Yésű vé rī ā
ūdū ūri adri ngóni.

⁵⁹ Atala atala rī pi drīgē rī
pi, 'bá tā lī'bá rī pi be, kōpi
lēkī tā ūnjō vé ni ndāa īsū
Yésű rū'bá gá, ī 'dīkī rī ūri
drāa rá.

⁶⁰ 'Bá kárakarā ā átákī dō
tā rī ūnjō sī Yésű rū'bá gá
drāaāsīyā, kōpi īsūkī tā āzi
ī ní īcōzú Yésű ri 'dīzú ni
kuyé.

Ūdū ni gé, 'bá ūrī pi ímūkī
pá tuú,

⁶¹ kōpi kīnī, "Āgō 'dīri 'yo
āndurū kīnī, 'Ma Jó Múngú
vé rī ūsī vūgá, ma gō sī ū'dū
na agá."

⁶² Átálágú āmbúgú rī ní
íngázú pá tuzú үrū sī, ūri
ní 'yozú Yésű ní kīnī, "Tā
āgō 'dī'bée ní rií ūmbū mī
drīgē kárakarā 'dī'bée, 'i 'yo
ātāngā mī tī gé sī ku āsī?"

⁶³ 'Bo Yésű ūjī 'i kīri.

Átálágú āmbúgú rī ní
'yozú ūri ní kīnī, "Í sō ūyō
Múngú adriipi idri rū rī
ḥendreti gé, 'i lū 'bá ní, mi
Kürisítō Múngú Mvópi 'i?"

⁶⁴ Yésű ní újázú ūri ní kínī, "Tă mí ní átá 'dři piri. Ádarú á lě 'yoó ūmi ní 'dini, ma 'Bá Mvá 'i, úmvúlési ūmi ímú ma ndre, ma úrí Mungú Ũkpō 'Dípa vé drí ẽndépi gé, ma ūgō ímú 'bū gé 'dāsí vúgá nõo ūribití agásí."

⁶⁵ Átálágú ãmbúgú rí ã 'a ve ūnjí ūnjí, rü ivé bõngó ãsíi, ūri ní 'yozú kínī, "Ágó nõri ide Mungú ri! Ngá 'bá ní 'bá ãzi lězú ē ímú ágó 'dři vé tă ūlūú rí ã'di? ūmi yíkí tă ágó rí ní Mungú ri idezú rí gí.

⁶⁶ ūmi lěkí ã likí tă drí ni gé íngóni?"

Köpi ní újázú kínī, "Ágó 'dři, lě ã 'dikí ūri drää rá."

⁶⁷ Köpi ní tüsú úwézú ẽndréti ni gé, köpi ní 'dezú ūri ūgbazú. Urükö'bée ní ūri usazú.

⁶⁸ Köpi ní 'yozú ūri ní kínī, "Kúrisítō, mí ámá, ã'di gbä mi ní?"

Pétéró gä Yésű ri sī

(Mărákō 14:66-72; Lükā 22:56-62; Yūwánī 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Sâ 'dări gé, Pétéró úrí kuú ãmvé jó rizú tă lizú rí ã bóró gá 'dăá, mvá ūkú ãzi ãtí'bá rú ni ní ímúzú, ūri ní 'yozú Pétéró ní kínī, "Ümi rikí ándúrú adrií Yésű adriípi Gäliláyágú rí be trú."

⁷⁰ Pétéró ní gäzú 'bá rí pi ẽndréti gé 'dígé kínī, "Á ní kuyé mi dö ri tă ngöri átá!"

⁷¹ Kúru Pétéró ní 'dezú muzú kání rí vé këetilé gá 'dăá, mvá ūkú ãzi ní ūri ndrezú, mvá ūkú rí ní 'yozú 'bá rí pi ní kínī, "Ágó nõri, köpi rikí ándúrú adrií Yésű Názérétágú rí be trú."

⁷² Pétéró gō kpá gäa díjí, ūri ní ūyō sôzú kínī, "Á ní mâ ágó 'dři kuyé!"

⁷³ Kä adrií mădă, vúdrí ni gé, 'bá urükö'bée pá tu'bá 'dălé rí pi ní ímúzú Pétéró vúgá nõo, köpi ní 'yozú kínī, "'Bá níkí rá, mi 'bá 'dři'bée vé ógúpi. U'dükö mí ní rizú átázú rí lü 'bá ní kínī, mi Gäliláyágú."

⁷⁴ Pétéró ní 'i trizú ūgögölé rú kínī, "Mungú ã së mâ ísú drílé ūnjí, á ní mâ ágó 'dři kuyé."

Koro lögulögú ní céré 'bezú.

⁷⁵ Pétéró ní tă Yésű ní ándúrú 'yoó 'i ní, "Lögulögú ní drí céré 'bészú kuyé rí gé, mi ma gä ca vú na" 'dări ã tă ígázú. Kúru Pétéró ní füzú muzú ãmvé 'dăá, ūri ní 'dözú ngozú mádră mádră rú.

27

Jikí Yésű ri Pilátō ẽndréti gé

(Mărákō 15:1; Lükā 23:1-2; Yūwánī 18:28-32)

¹ Übütí künkün, atala atala rí pi drigé rí pi, 'bá ambugu rí pi be céré, úmukí ti trú, köpi lěkí ã 'dikí Yésű ri drää rá.

* **27:2 27:2 Jikí ūri muzú Pilátō ẽndréti gé:** Köpi jikí ūri muzú Pilátō ẽndréti gé, ã'diätaslyä köpi ūkpō ãkó 'bá 'dizú, 'yéñá gávänä Rómä vé rí ūkpō be 'bá 'dizú ní.

² Kōpi ūdrōkí īri, jikí īri
muzú Pīlātō ḱendrēti gé,*
Pīlātō ri gávānā.

Yúdā vé drāngará
(Ez̄i 1:18-19)

³ Yúdā Yésū ã ūli 'beépi
rī kā ndreeé likí Yésū vé
tā, lēkí īri 'dīj'dī, tā rī sē
īri ní ȳzāngā āmbúgú, īri
ní mūfēngā fifí pūkú na rī
újázú gōzú atala atala rī pi
drīgé rī pi ní 'bá ambugu rī
pi be.

⁴ īri ní 'yozú kīnī, "Á 'o
ūnjīkānyā 'bá tā ūnjí 'oópi
kuyé ni ã ūli 'bezú."

Kōpi ní újázú īri ní kīnī,
"Tā 'dīri adri tā 'bavé ni ku,
tā 'dīri mi pá tu tī ni gé nī."

⁵ Yúdā ní mūfēngā rī 'bezú
'í drīgé sī Jó Múngú vé rī
agá 'dāá, īri ní 'dezú mužú
'i 'yīzú bāákú sī.

⁶ Atala atala rī pi drīgé rī pi
ní mūfēngā fifí rī pi u'duzú,
kōpi ní 'yozú kīnī, "Tāímbí
ã'yī ku ī ní mūfēngā 'dīri
'bāzú jó ī ní rizú mūfēngā
'bāzú rī agá, ã'diātāsīyā
mūfēngā 'dīri dākí ãní ãrí
gí."

⁷ Kōpi ȳsūkí kīnī, mūfēngā
'dīri sī, lē ã jekí vūrā ãní,
'bá ímú 'bá jākā rú rī pi kādō
ūdrāá, ã sīkí rí kōpivé ãvū
ãní.

⁸ Cīmgbá ãndrū sī, zīkí
vūrā rī ã rú, Vūrā Árī vé ni.

⁹ Tā ótú nébī Yērēmīyā ní
'yoó rī, nga 'i fūú tī ni gé
gí kīnī, "Kōpi 'dūkí mūfēngā
fifí pūkú na, 'bá Ísērēlē vé rī

pi kīnī 'bá rī rū dō īri gí, ë
mūfēngā 'dīri sē īri ní.

¹⁰ Mūfēngā rī sī, kōpi jekí
vūrā 'bá riipi ȳrūté ūdrí
gbizú ni vé ni ãní, sū Úpí ní
ez̄jí má ní rī tīnī."

Pīlātō ri Yésū ri uzīj
(Mārākō 15:2-5; Lúkā
23:3-5; Yūwānī 18:33-38)

¹¹ Yésū kā pá tuú gávānā
Pīlātō ḱendrēti gé 'dāá, Pīlātō
nī īri zīzú kīnī, "Mi nyo
'bāgú Yāhūdī rī pi vé rī?"

Yésū ní újázú īri ní kīnī,
"Tā rī mí ní 'yoó gí 'dī."

¹² Atala atala rī pi drīgé rī
pi, 'bá ambugu rī pi be, kōpi
kā īri tōó, Yésū zī 'i tī átāngá
'yozú kuyé.

¹³ Pīlātō ní īri zīzú kīnī, "Í
yī tā 'bá rī pi ní rií 'yoó mī
rū 'bá gá ūnjí 'dīri kuyé?"

¹⁴ 'Bo Yésū újá īri ní
átāngá ãluñjáni kuyé, sē
gávānā ní ãyāngárá.

Likí Yésū vé drāngará ã tā
(Mārākō 15:6-15; Lúkā
23:13-26; Yūwānī 18:39-
19:16)

¹⁵ Mērē gávānā vé rī gé,
kādō rií ȳmū Múngú ní
Elizú Jó tī gé sī rī nyaá, 'bá
bítříká rī pi 'bá ī ní ū'yī kuú
jó ãngū ū'yīzú rī agá rī pi vé
ãlu īpē, ī īri ȳyū ū'fū ãmvé.

¹⁶ Sâ 'dāri gé, ágō ãzi rū
be kūúpi tā ūnjí sī ni 'yīkí īri
kú jó ãngū ū'yīzú rī agá 'dāá,
ágō rī ã rú Bārābā 'i.

¹⁷ 'Bá bítříká rī pi kā ī úmú
Pīlātō vé ãngá 'dāá, Pīlātō ní
kōpi zīzú kīnī, "Ími lēkí mā
ȳyū ëmi ní ã'di ri sēé? Mā

oyu Bārābā ri sēé, dōku mā
oyu Yésü ī ni zīj Kúrisítō ri
sēé?"

¹⁸ Pīlātō n̄i rá 'yozú kín̄i,
Yāhūdī ambugu r̄i pi íjíkí
Yésü ri 'í ęndréti gé nōo,
ā'diātāsīyā kōpi 'bākí ési
ūnjí Yésü drīgé.

¹⁹ Pīlātō kā úrí ívē lúpá
tā lizú r̄i drīgé, ūkú ni ní
ú'dýkó pēzú vú ni gé 'dāá
kín̄i, "Ágó tā ūnjí 'oópi kuyé
'dāri, ā'okí īri ūnjí ku, ínijá
āndrū r̄i s̄i, urobí ūbī ma
īrivé tā s̄i, mā ési ışú āní
īzāngā ambamba."

²⁰ 'Bo atala atala r̄i pi drīgé
r̄i pi, 'bá ambugu r̄i pi be,
rikí 'bá bítříká r̄i pi ē dr̄i úcí
kín̄i, kōpi ā 'yokí, ā oyukí
Bārābā ri áyu, ā 'dikí Yésü ri
drāá rá.

²¹ Kúru gávānā Pīlātō ní
'bá bítříká r̄i pi zizú kín̄i,
"'Bá īr̄i 'dī'bée āsāmvú gé,
īmi lēkí mā ọyu īmi ní ā'di
ri sēé?"

Kōpi ní újázú kín̄i, "Mí ọyu
Bārābā ri áyu."

²² Pīlātō ní kōpi zizú kín̄i,
"Kúru Yésü ī ni zīj Kúrisítō
'dīri, mā 'o īri ā'di rú?"

Kōpi ní céré újázú kín̄i,
"Ā gbākí īri pēti alambaku
sigé!"

²³ Pīlātō ní kōpi zizú kín̄i,
"Āsī? Tā ūnjí īri ní 'oó r̄i
ā'di?"

Kōpi gōkí ó'ú ú'dýkó be
urū 'dāá kín̄i, "Ā gbākí īri
pēti alambaku sigé."

²⁴ Pīlātō kā ndree tā āzi 'í
ni ícō 'oó ni 'dāáyo, 'bá r̄i pi
lēkí íngá mgbárāsī, īri ní yīj

í'dýzú 'í dr̄i ūjīzú 'bá bítříká
r̄i pi ęndréti gé 'dīgé. īri ní
'yozú kín̄i, "Ágó nōri vé āri,
tā ni adri mā drīgé ku, tā ni
ri adri īmi drīgé!"

²⁵ 'Bá r̄i pi ní céré újázú
kín̄i, "īrivé āri, tā ni ā adri
'bá drīgé, āzini 'bavé anjiná
r̄i pi drīgé!"

²⁶ Kúru Pīlātō ní Bārābā
ri ọyuzú. īri ní tāím̄bí sēzú
ívē āngáráwá r̄i pi ní, kōpi ā
ūgbākí Yésü ri, kōpi ā gbākí
īri pēti alambaku sigé.

*Āngáráwá r̄i pi ínjákí
Yésü ē dr̄i*
(Mārākō 15:16-20;
Yūwānī 19:2-3)

²⁷ Kúru gávānā Pīlātō vé
āngáráwá r̄i pi ní Yésü ri
jizú muzú vūrā ívē r̄i gé
'dāá, kōpi ní āngáráwá r̄i
pi úmúzú céré, kōpi trakí ī
Yésü ā gārā gá s̄i kúrū.

²⁸ Kōpi njekí īrivé bōngó
akoóko rūkū r̄i rū'bá ni gé s̄i,
kōpi sukí bōngó ika āco ni[†]
rū'bá ni gé,

²⁹ kōpi údékí ūcékúcé suú
dr̄i ni gé kūlā rú. Kōpi 'bākí
túré īrivé dr̄i ęndrépi gé, kōpi
ūtjkí kūmūcí īri ęndréti gé,
kōpi ní īri ē dr̄i ínjázú 'yozú
kín̄i, "'Bāgú Yāhūdī r̄i pi vé
r̄i, 'bá īnjíkí mi rá!"

³⁰ Kōpi úwékí tūsú rū'bá ni
gé, kōpi ī'dýkí túré īri drīgé
r̄i, rikí īri ē dr̄i ūgbāá āní.

³¹ Kōpi kā īri ē dr̄i ínjákí,
kōpi ní bōngó akoóko rūkū
r̄i njezú rū'bá ni gé s̄i, kōpi
gōkí īrivé bōngó suú īri
rū'bá gá 'dāá ūzi. Kúru kōpi

[†] 27:28 27:28 Bōngó ika: 'Bāgú r̄i pi ri bōngó ika su.

ní ūri jizú muzú, ã mukí rí ūri gbāá peti alambaku sigé.

Gbākí Yēsū ri peti alambaku sigé

(Mārakō 15:21-32; Lükā 23:26-43; Yūwānī 19:17-27)

³² Kōpi kâ rií 'deé muzú, kōpi cakí ágó ãzi isú, ágó rí íbi ímú Kürénē gélésila, ágó rí ã rú Símónā 'i. Kōpi mñkí ágó rí peti alambaku Yēsū vé rí 'duú muzú.

³³ Kōpi ní cazú vūrā ñí zií Gōlōgótā rí gé 'dāá, (Gōlōgótā vé ífíí, vūrā dr̄i kólomgbó vé ni).

³⁴ Kōpi ní vínyō usazú ngá drāapi үkengeli ni sī, sēzú Yēsū ní, ã mvu, Yēsū kā ngá rí 'bii, gā mvugá sī.

³⁵ Kōpi kâ ūri gbāá peti alambaku sigé 'dāá gi, kōpi 'bekí ūrivé bōngó jēké sī, awakí ñí.

³⁶ Kúru kōpi ní úrizú vūgá, kōpi tēkí rií ūri ndréé.

³⁷ Kōpi sīkí tā ñí ūri tōzú rí gbāá ūri dr̄ilé gá үru 'dāá, kōpi sīkí tā rí 'dini, 'DĪRI YĒSŪ, 'BĀGÚ YĀHŪDÌ RÍ PI VĒ RÌ.

³⁸ Gbākí үgú'bá ūri peti alambaku sigé Yēsū be trú, gbākí ãzi rí ūrivé dr̄i ẽndépi gélésila, ãzi rí ūrivé dr̄i ijí gélésila.

³⁹ 'Bá ri'bá eli'bá eli eli rí pi rikí ūri u'daá, kōpi rikí ñ dr̄i yaá ūri idezú ãní,

⁴⁰ kōpi rikí 'yoó kínī, "Mi ándurú 'yoópi, mi Jó Mungú vé rí ijānyā, mi gō sī ú'dú na agá rí, mi dō Mvá Mungú vé

ni, 'í pa mi! Mí ísí peti alambaku rí sigé sī vūgá nōó."

⁴¹ Atala atala rí pi dr̄igé rí pi, 'bá tāímbí Mósē vé rí ímbá'bá rí pi, ãzini 'bá ambugu rí pi, rikí kpá Yēsū ë dr̄i ijá.

⁴² Kōpi kínī, "Ídrí 'bá үrukö'bée rá píri, 'bo ídrí 'i ngülúpí ku ãsī? ūri dō 'bāgú Isérélē rí pi vé ni, ë ísí peti alambaku rí sigé sī vūgá nōó, kúru 'bá ūri ë'yí rá.

⁴³ 'Bā ívé ési céré Mungú dr̄igé. Lē Mungú ë ídrí ūri, dō Mungú lē ūri rá, ã'diātāsīyā 'yo 'dini kínī, 'Ma Mvá Mungú vé ni.'

⁴⁴ Үgú'bá ñí gbāá ūri be trú rí pi rikí kpá ūri ë dr̄i ijá ñdī.

Yēsū vé dr̄angará

(Mārakō 15:33-41; Lükā 23:44-49; Yūwānī 19:28-30)

⁴⁵ Í'dozú үtú mgbímgbi gé 'dīgé, cazú sāna ündréjá vé rí gé, әngü rí bī niij kuú ciçi.

⁴⁶ Kā mūy caá sāna gá, Yēsū ní trezú ú'dukó be үru 'dāá kínī, "Elóyī, Elóyī, lāmā sābākātánī?" Ífíí ni kínī, "Mungú mávē rí, Mungú mávē rí, ngá mí ní ma adizú rí ã'di?"

⁴⁷ 'Bá pá tu'bá 'dälé rí pi kâ tā ūri ní 'yoó rí yij, kōpi kínī, "Uri ri Elíyā ri zì."

⁴⁸ Koro kōpi ãsámvú gé 'dīgé, 'bá ãlu ní njuzú lífā í'dúzú, ūri ní suzú vínyō údrápi gi ni agá, ūri ní suzú peti sigé, ūri ní suzú muzú

Yésű vúgá үру 'dää, Yésű ã mvu.

⁴⁹ 'Bá rī pi үrukö'bée kínī, "Í kukí ūri ó'düküle, Ělýä ri dō ímú ūri idrī rá."

⁵⁰ Yésű gō treé dījí ú'dükó be үру 'dää, ūrivé índrī ní kúru fuzú.

⁵¹ Sâ 'däri gé, bõngó ï ní Jó Múngú vé rī ã 'a elizú rī[‡] ãsī 'i ūri, í'dozú үru 'dää, cimgbá vúgá nõo. Nyöökü rī aya 'i dïngidïngí, írā rī pi undakí ï kpélékpelé.

⁵² 'Bú ãvū sızú rī pi zikí i tì kú mgbo, 'bá kárakará Múngú ri ë'yï'bá, üdrä'bá gi rī pi, ingakí kópi gõó idri rú ūzi.

⁵³ Kópi ifükí 'bú rī pi agásñ ãmvé. Yésű kâ íngá gõó idri rú gi, kópi 'dekí muzú kûrú uletere Yerúsälémâ vé rī gé 'dää, kópi i'dakí ï 'bá kárakará pi endretpi gé rá.

⁵⁴ Ügalaku rī pi ívé ãngáráwá Yésű ri ütë'bá rī pi be, kópi kâ ãngü 'i ayaápi dïngidïngí 'dïri ndreeé, së kópi ní үri ambamba, kópi kínī, "Ádarú ágó nõri Mvá Múngú vé ni!"

⁵⁵ Ükú kárakará tukí pá kuú rará rú, kópi tækí nyo rií ndreeé. Ükú 'dï'bée ibíkí ímú Yésű be trú ãngü Gäliláyä vé rī gálésila, kópi lëkí Yésű ë ïzä koó.

⁵⁶ Kópi ãsámvu gé 'dää, 'bá rī Măriyä Măgădélénä 'i, Măriyä Yökobü pi vé

éndrépi Yösépä be rī 'i, ãzini Zebëdáyö enjipii vé éndrépi sī.

Yésű vé sîngará

(Mărákõ 15:42-47; Lükä 23:50-56; Yüwánî 19:38-42)

⁵⁷ Ündréjá 'däri sī, Arimătăyögú ãzi ã'bú be ni, rú ni Yösépä 'i, ūri andurú 'bá Yésű ã pámvu übíipi ni.

⁵⁸ Ūri ní 'dezú muzú Pălatõ vúgá 'dää, ūri ní Yésű vé ãvū ã tă zizú Pălatõ tì gé, Pălatõ ní tâimbí sëzú kínī, ã oyukí ãvū rī sëe ūri ní.

⁵⁹ Yösépä ní ãvū rī 'duzú, ūri ní imülüzú bõngó muké ule ni sī.

⁶⁰ Ūri ní ãvū rī jizú sızú ívé 'bú 'i ní gaá lüü irā agá rī agá. Ūri ní irā ãmbúgú ni gûzú 'bázú 'bú rī tì gé, ūri ní kúru 'dezú muzú.

⁶¹ Măriyä Măgădélénä pi Măriyä ãzi rī be úríkí kuú 'bürëdrí rī ã gärä gá, kópi tækí rií ndreeé.

'Bá ãngü ütë'bá rī pi rikí 'bürëdrí rī ütëé

⁶² Kâ muý adrii drü 'dini, ú'dú Sâbâtä vé rī gé, atala atala rī pi drigé rī pi, Fărúsi rī pi be, kópi ní 'dezú muzú Pălatõ vúgá 'dää.

⁶³ Kópi ní 'yozú kínī, "Ãmbúgú 'bavé rī, 'bá igákí tă ágó ünjó rú rī ní andurú 'yoó lokí ūri ní drï adrizu idri rú rī gé 'däri gi kínī, 'U'dú na

[‡] 27:51 27:51 Bõngó ï ní Jó Múngú vé rī ã 'a elizú rī: Bõngó 'dïri elikí Vürä Uletere rī pi ãsámvu Vürä Uleteretere rī be rī ãní. Atálágú ãmbúgú rī 'yéná aga fi bõngó rī agásí Vürä Uleteretere rī agá 'dää ní, ã'diätäsíyä Múngú ri adri Vürä Uleteretere díjípi pöwüpöwü rī agá 'dää. 'I lă Lëvítikä 16; Mărákõ 15:38; Lükä 23:45; Ébérë 6:19-20; Ébérë 9:1-7.

ã vúdr̄i gé, ma gō íngá ídri
rú ūzi.

⁶⁴ Kúru lē mî sē tâímbí, ã
ütékí 'búr̄edr̄i r̄i caá ú'dú na.
'Í 'o dô 'díni ku, īrivé 'bá ūri ã
pámvú ūb̄i'bá r̄i pi ímú īrivé
ăvū ūgū rá, kópi ímú 'yo 'bá
r̄i pi ní, íngá gōo ídri rú gó.
Ūnjō vúlé 'díri, ūri ímú dr̄idr̄i
'dári⁸ aga rá."

⁶⁵ Pílátō ní 'yozú kín̄, "Īmi
pékí ãngáráwá r̄i pi mûú
'búr̄edr̄i r̄i ütéé sú ūmi ní nûj̄
gó r̄i tñi."

⁶⁶ Kúru kópi ní 'dezú muzú
'búr̄edr̄i r̄i ütézú, kópi ní írā
r̄i gûzú 'bâzú 'bú r̄i t̄i gé,
kópi ní mbizú ūdr̄i s̄i, kópi
ní ãngáráwá r̄i pi 'bâzú rizú
'búr̄edr̄i r̄i ütézú.

28

Yésü vé íngángará gōo
ídri rú dr̄angárá gálésila r̄i
(Mărákō 16:1-8; Lükä
24:1-12; Yûwán̄i 20:1-10)

¹ U'dú Sâbátâ vé r̄i ã
vúdr̄i gé, kâ adrií Yingâ
s̄i ū'bûti kûnjkûn̄, Mâriyâ
Mâgâdélénâ pi Mâriyâ ãzi
r̄i be, 'dekí mûú 'búr̄edr̄i r̄i
ndree.

² Koro ãngû r̄i ní 'i ayazú
dîngídîngí, ã'diâtâsîyâ
mâlâyíkâ Úpí vé r̄i ímú 'bû
gé 'dâásî, 'de mûú 'búr̄edr̄i
gé 'dâá, gû írâ r̄i 'bú r̄i t̄i gé
s̄i, úrî dr̄i ni gé.

³ Mâlâyíkâ r̄i vé endeteti
ogú sú ãngû ní gaá ogú
lókûlókû r̄i tñi, īrivé bõngó

§ 27:64 27:64 Ūnjō dr̄idr̄i 'dâri: Dr̄ikoma Yâhûdî r̄i pi vé r̄i ūsûkí kín̄, ūnjō
dr̄idr̄i r̄i, Yésü kín̄ 'i Kûrísítô 'i. * 28:10 28:10 Má édr̄ipji: Má édr̄ipji vé ififí,
'bá Yésü ã pámvú ūb̄i'bá r̄i pi.

imvesírlilí sú үtú ní ogú r̄i
tñi.

⁴ 'Bá 'búr̄edr̄i ūtë'bá r̄i pi
kâ ūri ndree, ūr̄i ímvú kópi
ambamba, kópi ã rû'bá yâ
kpír̄íkpír̄i, kópi u'dekí vûgá
sú 'bá ūdrâ'bá gí ni pi tñi.

⁵ Mâlâyíkâ r̄i ní 'yozú ūkú
'dî'bée ní kín̄, "Īmi 'okí ūr̄i
s̄i ku, á nû rá ūmi ri Yésü ū
ní gbâá pëtì alambaku sigé r̄i
ndâ.

⁶ Yésü ri nôgô 'dâáyo,
Mungú inga ūri drângárá
gálési gôó ídri rú gó, sú
ândúrú ūri ní 'yoó r̄i tñi. ūmi
ímukí vûrâ ūnî ūri 'bâzú lazú
r̄i ndree.

⁷ ūmi mûkí mbêlê lûú īrivé
'bá ūri ã pámvú ūb̄i'bá r̄i
pi ní kín̄, 'íngá drângárá
gálésila gôó ídri rú gó, ūri ri
mû ãngû Gâlîlâyâ vé r̄i gé
ūmi endretpi gé dr̄idr̄i 'dî'dî,
ūmi ca mû ūri isú ndre 'dâá.'
Tâ má ní ímú lûú ūmi ní r̄i
adriípi 'dî.'

⁸ Ũkú r̄i pi ní ngazú muzú
rû'bá s̄i 'búr̄edr̄i gé 'dî'sî rá.
Ur̄i ímvú kópi rá, 'bo ayîkô
fû kópi ambamba, kópi ní
njuzú muzú tâ r̄i ūlûzú Yésü
vé 'bá ūri ã pámvú ūb̄i'bá r̄i
pi ní.

⁹ Koro Yésü pi ní dr̄i isúzú
kópi be, ūri ní 'yozú kópi ní
kín̄, "Môdô ūmi ní." Kópi ní
ímuzú ūri vûgá nôo, kópi ní
kumucí ūtîzú ūri endretpi gé,
kópi ní ūri ïnjîzú.

¹⁰ Kúru Yésü ní 'yozú kópi
ní kín̄, "Īmi 'okí ūr̄i s̄i ku.

Ĩmi mukí lūú má édrípíj* ní, kópi ã mukí āngū Gălălăyā vé rī gé, kópi mu ma Ȭsú ndre 'dăle."

Tă 'bá 'búrëdrī ūtē'bá rī pi ní ūlūú rī

11 Ũkú rī pi kâ rií 'deé muzú kürú agá 'dăá, 'bá 'búrëdrī ūtē'bá rī pi ã ȳrukó ní 'dezú muzú tâ 'i ngaápi rī ūlūzú atala atala rī pi drígé rī pi ní céré.

12 Atala atala rī pi drígé rī pi kâ ï úmú 'bá ambugu rī pi be, kópi ȳsükí kíní, lë ï sěkí mūfengă āmbúgú āngáráwá rī pi vé rī ní.

13 Kópi ní 'yozú āngáráwá rī pi ní kíní, "Ĩmi 'yokí, 'Irivé 'bá ũri ã pámvú ūbř'bá ri pi ímükí īnijá sī, kópi ȳgükí ūrivé āvú muzú gí, Ȭsú ãkudě 'bá ú'dú gé."

14 Gávänä kădō tă 'dři yjj, 'bâ mu Ȅsí ni 'yo, tă ãzi ícó ñimi Ȭsú ku."

15 Kúru āngáráwá rī pi ní mūfengă rī 'dúzú, kópi 'dükí tă rī ngaá sū ï ní lūú ï ní rī tñi. Tă 'dři ayi Yăhúdři rī pi ãsámvú gé sī céré, ú'dogú'dogú 'dři ï drí ri ūlūlū Yăhúdři rī pi ãsámvú gé cimgbá ãndrū sī.

Yésü ezi tă ívé 'bá 'i pámvú ūbř'bá muđrī drī ni ãlu rī pi ní

(Mărákô 16:14-18; Lükä 24:36-49; Yüwánî 20:19-23; Ezî 1:6-8)

16 Kúru 'bá ũri ã pámvú ūbř'bá muđrī drī ni ãlu rī pi ní 'dezú muzú āngū Gălălăyă

vé rī gé íră Yésü ní ándúrú 'yoó kópi ã mukí drī ni gé 'dări gé 'dăá.

17 Kópi kâ ũri ndreé, kópi ní ũri īnjizú, 'bo tă 'dři fi ȳrukó'bée drígé ãlunjáni kuyé.

18 Kúru Yésü ní ímúzú ívé 'bá 'i pámvú ūbř'bá rī pi vúgá nõo, ũri ní 'yozú kópi ní kíní, "Ukpõ 'bû gé 'dălé rī, ãzini vú drígé nõgó rī, sěkí céré kú má drígé.

19 Kúru ñimi mukí ūlūú āngū rī pi agásí céré, 'bá rī pi ë ímükí mâ pámvú ūbři, ñimi sěkí kópi ní bătizimü Etépi ã rú sī, Mvópi ã rú sī, ãzini Índri Uletere rī ã rú sī.

20 émi ímbákí tă má ní ezií ñimi ní 'dři kópi ní, kópi ã 'dükí tă ni ngaángá. Ádarú ú'dú céré ma adri ñimi be trú, cimgbá cažú ú'dú Ȅdú vé rī gé."

Ü'dúkó múké Märákō ní sii rí Tā búkū rí vé rí ā ūlūngará

Búkū 'dīri Yūwánī
Märákō* sī nī. Yésū kā
adrií Yērúsälémā gá 'dāá,
ísú ākūdē Märákō ri drī
kērīmvá rú. Märákō újá 'i
íca 'bá Yésū ā pámvú ūbíipi
ni. Vúdrī ni gé, kōpi gōkí rií
ēzí ngaá Páülū be trú. Vúdrī
ni gé, kōpi gōkí rií ēzí ngaá
Pétéró be. Yésū vé tā īri ní sii
'dīri agá, ūlū tā Yāhúdī rí pi
nī rií átā rí, āzini ūlū mērē
Yāhúdī rí pi vé rí, kúru ìndré
sū sī búkū 'dīri 'bá adri'bá
Yāhúdī rú ku Yésū ri ē'yí'bá
gí rí pi ē īzā kozú.

Búkū 'dīri agá, Märákō
ūlū tā Yésū ní 'oó rí pi, ndē
tā Yésū ní átā tī sī rí pi rá.
Búkū 'dīri agá, 'bá ísúkí lāá,
Yésū 'o tā áyázú áyáyā nī pi
kárákará, idrī 'bá kárákará,
údró ìndrí ūnjí rí pi ūfūú 'bá
rí pi drīgé sī, āzini trū 'bá
rí pi ívé ūnjíkānyā agásī rá.
Tā īri ní 'oó 'dī'bée agá, lū
'yozú kínī, Yésū ri ūkpō be,
íbí íngá Mungú vúgá, sē 'i

* : Yūwánī Märákō: Yūwánī Märákō pi mukí Páülū be, Bārúnábā sī Sáyípürasí
gé, 'bo Märákō ku ēzí rí ā ngangárá Pāmīfiliyā gá. Vúdrī ni gé, Páülū ā'yí
Märákō ri jií muzú ī vúgá sī īndí kuyé. 'Bo Páülū kā adrií jó āngū ū'yízú rí
agá 'dāá, īri ní Tímötéyō ri zízú, ē ijjí Märákō ri ímú 'í vúgá, 'í īzā koó. 'Í lā
Ezí 12:25; Ezí 15:37-39; 2 Tímötéyō 4:11. † 1:1 1:1 Yésū Kúrísítō: Rú Yésū 'dīri
vé ififí, Mungú ri 'bá paápi rí. Kúrísítō ri 'bá ī ní ūdu dāá drī ni gé, lúzú kínī
Mungú ipé īri adrií 'bágú rú. Éberé tī sī Kúrísítō ri ī zí Māsiyā. 'Í lā Yūwánī
1:41. ‡ 1:2 1:2 Nébí: Mungú ri ívé tā átā nébí rí pi ní, kōpi kúru īrivé ú'dúkó
rí ūlū 'bá rí pi ní. 1:2 1:2 Málákī 3:1 1:3 1:3 Isáyā 40:3

'dīj drāá 'bá rí pi trūzú ívé
ūnjíkānyā agásī.

Märákō ūlū tā Yésū vé
rī, āzini ūlū tā Yūwánī ní
bátízimū sēzú Yésū ní rī. ūlū
tā rí pi muzú uletere cīmgbá
cazu ūdū gé, ísú ākūdē gbákí
drī Yésū ri pētī alambaku
sigé kuyé, búkū rí vé ūdū gé,
ūlū tā Yésū ní íngázú gōzú
ídrī rú drāngará gálésila
rī, āzini ūlū īrivé ngangará
muzú 'bū gé rí vé tā.

Yūwánī sē tī Mungú vé rí
(Mātáyo 3:1-12; Lükā 3:1-
18; Yūwánī 1:19-28)

¹ U'dúkó múké Yésū
Kúrísítō Mungú Mvópi vé
tā sii rí í'dó 'i 'dīni.†

² Nébí‡ Isáyā sī ívé búkū
agá 'dīni,
"Ma mávē 'bá áyúayū ni pē
muzú mí ní drīdrī,
īri mu mí ní lētī údē."

³ "U'dúkó 'bá āzi vé ni ri ó'ú
āngū ā'wí cínyáfā rú
rí agá 'dāá kínī,
'Imi údékí lētī Úpí ní,
'Imi útukí lētī īrivé rí ā
adri piri.""

⁴ Yūwánī ní kúru ūfūzú āngū
ā'wí cínyáfā rú rí agá 'dāá,
īri ní rizú tī sēzú 'bá rí pi ní
kínī, "Imi újákí ési, 'Imi kukí
ūnjíkānyā āní, Mungú ā trū
rí 'Imi 'imivé ūnjíkānyā agásī

rá. Íri ní 'dezú rizú 'bá rī pi
ní bătázimū§ sëzú."

⁵ 'Bá rī pi ní ímúzú ãngū
Yûdáyã vé rī agásī, ãzini
kûrû Yerúsâlémâ vé rī agásī
céré Yûwánî vúgá nôó. Kôpi
ní ïvé ünjikânyâ ûlûzú,
Yûwánî ní kôpi ní bătázimû
sëzú yïj ãmbúgú diípi dìdi
Yárídénî agá 'dâá.

⁶ Böngó Yûwánî ní suú rī,
údéki kámîlõ ã 'bí. 'Yí gô
lâ'bú rú ni 'í úpílé gá, ïrivé
ânyângâ rií nyaá rī, úmbí,
ãzini owanyú ásé agá rī.

⁷ Yûwánî ní áyúzú 'bá rī pi
ní kînî, "Bá ãzi ri ímû mâ
vúdrî gé 'dií'dî, ïri ükpõ be
ambamba, ndê ma ükpõ sî
rá, má íco owanyú ïrivé ngá pá
gá ã bâá owanyú bâá ku.

⁸ Á së ïmi ní bătázimû yïj sî,
'bo ïri ímû ïmi ní bătázimû
së ükpõ Índrí Uletere rî* vé
rî sî."

*Yûwánî së Yésü ní
bătázimû*
(Mâtáyo 3:13-17; Lükâ
3:21-22)

⁹ Lókí 'dâri gé, Yésü ímû
Nâzérétâ gálésila, Nâzérétâ
ri ãngû Gâliláyã vé rî agá.
Yûwánî ní bătázimû sëzú ïri
ní yïj Yárídénî agá 'dâá.

¹⁰ Yésü kâ rií ifûú yïj rî
agásî, ndre 'bû zî 'i kú

§ 1:4 1:4 Bătázimû: Í ri 'bá rî pi ní bătázimû së lûzú kînî, kôpi újákí ési ïvé
ünjikânyâ agásî gí, kôpi é'yîkí Mûngú ri gí. * **1:8 1:8 Índrí Uletere rî:** Índrí
Uletere rî Índrí Mûngú vé ni. Bûkû Mûngú vé rî kînî, Ëtepí ri Mûngú 'i, ïrivé
mvâ Yésü ri Mûngú 'i, ãzini Índrí Uletere rî Mûngú 'i. Ëtepí ri, Mvópi ri, ãzini
Índrí Uletere rî, kôpi Mûngú âlu. 'I lâ Yûwánî 1:1-18; Yûwánî 8:41-42; Ëzí 5:3-4.

† 1:13 1:13 Sâtánâ: Sâtánâ ri âdrôko, ïri ãmbúgú ïndrí ünjí rî pi drîgé, gâ tâ
Mûngú vé rî 'dûgá ngagá sî, Mûngú idró ïri 'bû gé 'dâasî. 'I lâ I'dangará 12:7-9.

‡ 1:13 1:13 Mâlâyîkâ rî pi: Mâlâyîkâ rî pi ïndrí, kôpi ri adri Mûngú be 'bû gé
'dâlé, kôpi rû'bâ ãkó. Mûngú ri sâ ãzi sî kôpi îpê ímû vû drîgé nôó ý'dûkó mûké
ïvé rî ûlû 'bá rî pi ní.

mgbø. Índrí Uletere rî ní
ísízú ímúzú sû âmámû tîni,
úrîzú drîgé ni gé.

¹¹ Kûru ú'dûkó ní íkúzú
'bû gé 'dâasî kînî, "Mi Mvâ
mâvâ ni, á lê mi ambamba,
ma ãyîkô sî mí sî."

Sâtánâ û'bî Yésü ri
(Mâtáyo 4:1-11; Lükâ 4:1-
13)

¹² Índrí Uletere rî ní Yésü ē
tî pêzú mûzú mbélénâ ãngû
ã'wí cínyáfâ rú rî agá 'dâá.

¹³ Yésü mû adrii ãngû ã'wí
cínyáfâ rú rî agá 'dâá ú'dû
pûkû sû, Sâtánâ† ri ïri û'bîj
âsé agá 'dâá. Fi mûy adrii
ã'â âsé agá rî pi ãsâmvú gé,
'bo mâlâyîkâ rî pi‡ rikí ïri
ütêe nî.

Yésü vé ëzí t'dóngará
(Mâtáyo 4:12-17; Lükâ
4:14-15)

¹⁴ Kâ Yûwánî ri 'beé jó
ãngû û'yîzú rî agá 'dâá gí,
Yésü ní 'dezú mûzú ãngû
Gâliláyã vé rî gé, ïri ní
ú'dûkó mûké Mûngú vé rî
ûlûzú mûzú.

¹⁵ ïri ní 'yozú kînî,
"Mâlûngâ Mûngú vé rî ícâ
ïnyinjâ gí, ïmi újákí ési, ïmi
é'yîkí ú'dûkó mûké má ní
ûlûú nôri."

*'Bá Yésű ní t'dó zj̄i dr̄idr̄i
ímú 'i pámvú ūbū r̄i pi*

(Mātāyo 4:18-22; Lükā 5:1-11)

¹⁶ Yésű kā rií écí yj̄i bālālā Gālīlāyā gārā gá sī, īri ní 'bá īr̄i ī'bí 'be'bá ni pi ndrezú, 'bá r̄i S̄imónā pi édr̄ipi Āndēréyā be, kōpi ri ī'bí 'be ímbá sī.

¹⁷ Yésű ní 'yozú kōpi ní kīnī, "İmi ímukí mā pámvú ūbū, ma sē īmi ímú 'bá ísé ij̄i má ní sū īmi ní ī'bí 'beé r̄i tñi."

¹⁸ Koro kōpi ní īvé ímbá kuzú, kōpi ní 'dezú muzú Yésű vúgá sī.

¹⁹ Yésű kā 'i útrú muzú dr̄idr̄i, īri ní Zēbēdāyō enjipii Yōkóbū pi ndrezú édr̄ipi Yūwánī be, kōpi ri īvé ímbá a'di kūlúmgba agá 'dāá ī'bí 'bezú ãní.

²⁰ Yésű ní koro kōpi zizú, kōpi ní ī étépi Zēbēdāyō ri kuzú īvé 'bá ēzí vé r̄i pi be kūlúmgba r̄i agá 'dāá, kōpi ní muzú Yésű vúgá sī.

*Yésű dro índrí ūnjí ágó
ăzi dr̄igé sī*

(Lükā 4:31-37)

²¹ Yésű pi ní 'dezú muzú īvé 'bá 'i pámvú ūbū'bá r̄i pi be Kāpārānāymā gá. 'Bo ú'dú Sābátā vé r̄iſ kā icá, Yésű ní muzú Jó Múngú ri

§ 1:21 1:21 *U'dú Sābátā vé r̄i: U'dú 'dīri Yāhūdī r̄i pi ní rizú uvuzú r̄i, āzini kōpi ní rizú Múngú ri zizú r̄i. Yāhūdī r̄i pi ri ú'dú 'dīri vé tā ígá kīnī, Múngú gbi 'bū pi vū be nī, āzini Múngú pa ī adringárā tūgēr̄i rú r̄i agásī nī. U'dú Sābátā vé r̄i Yāhūdī r̄i pi ri zj̄i ú'dú ēzīr̄i, 'bo Kēl̄ikō r̄i pi ri zj̄i ú'dú áziyá. 'I lā Wūngará 20:8-11; Dētōrōnómē 5:12-16.*

Zizú r̄i agá 'dāá, īri ní 'dezú rizú 'bá r̄i pi ímbázú.*

²² 'Bá r̄i pi ãyākí tā īri ní ímbá r̄i sī rá, ā'diātāsīyā tā īri ní ímbá r̄i ūkpō be ambamba, ndē 'bá tāímbī Mósē vé r̄i ímbá'bá r̄i pi vé r̄i rá.

²³ Ágó ãzi índrí ūnjí ní fií dr̄i ni gé ni ri adrií īvé Jó Múngú ri Zizú r̄i agá 'dāá, ágó r̄i ní trezú ú'dúkó be үru 'dāá kīnī,

²⁴ "Yésű Nāzērētāgú r̄i, ngá mí ní rizú 'bā dr̄i izazú r̄i ā'di? Mí ímú 'bā ú'dí ūdrāá? Á nī mi rá, mi 'Bá Uletere Múngú vé ni."

²⁵ Yésű ní trezú índrí ūnjí r̄i dr̄igé kīnī, "Mí újí kíri, 'i fū ágó r̄i dr̄igé sī rá."

²⁶ Índrí ūnjí r̄i ní ágó r̄i ayazú ūkpō sī, īri ní ngazú fūzú ágó r̄i dr̄igé sī útrēngará be ú'dúkó be үru 'dāá.

²⁷ 'Bá r̄i pi kā tā 'dīri ndreeé, sē kōpi ní cérē ãyāngárā. Kōpi rikí átā ī āsāmvú gé sī kīnī, "Ímbángará ú'dí ī ní ímbá ūkpō be índrí ūnjí r̄i pi ní tā ní 'duú ēzí ngazú rá 'dīri, ímbángará íngóni ni?"

²⁸ Tā Yésű ní 'oó 'dīri íré 'i muzú mbēlēnā āngū Gālīlāyā vé r̄i agásī cérē.

*Yésű idr̄i 'bá kárakarā
(Mātāyo 8:14-17; Lükā 4:38-41)*

* 1:21 1:21 *Jó Múngú ri Zizú r̄i: Yāhūdī r̄i pi vé Jó Múngú ri Zizú r̄i pi kárakarā kūr̄i r̄i pi agásī āndiāndí, kōpi ri ī umú Búkū Múngú vé r̄i lā, āzini kōpi ri Múngú ri īnji U'dú Sābátā vé r̄i gé.*

29 Yésű pi Yōkóbū be Yūwánī sī, ngakí fūú Jó Múngú ri Zizú rī agásī, kōpi 'dekí mūú Sīmónā pi vé āngá Āndēréyā be.

30 Kōpi kā mūú caá 'dälé, lūkí Yésű ní kínī, Sīmónā īdrépi ri āzó rú, rú'bá ni ko gbírlilí, la kú gbóló drīgē.

31 Yésű ní muzú ūkú rī vúgá 'dāá, drī ni ruzú, īri ingazú үrүgégé. Drā rī ní dezú ūkú rī rú'bá gá sī, īri ní ínyá á'dízú sēzú kōpi ní.

32 Ündréjá Sābátā vé rī kā dēé, үtú rī kā 'deé gí, 'bá rī pi ūlīkí īvē 'bá drā be rī pi, 'bá īndrí ūnjí ní fí kōpi drīgē rī pi be ímú Yésű vúgá nōó.

33 'Bá kūrú Kāpārānāúmā agá rī pi úmukí ī cérē ímú adrií kuú jó rī vé kētēlē gá.

34 Kúru Yésű īdrí 'bá drā be rī pi kárakará, drā 'bá 'dī'bée rü'bá gá rī pi drā āndiāndí ni pi, āzini Yésű údró īndrí ūnjí† kárakará ūfūú 'bá rī pi drīgē sī. 'Bo īndrí ūnjí rī pi ní Yésű ri nūj rá rī sī, Yésű á'yī kōpi átángā átá kuyé.

Yésű sē tī muzú āngū Gālīlāyā vé rī agásī

35 Kā mūú caá drū ū'būtī kūnīkūnī, Yésű ní īngázú үrү, īri ní muzú

adrizú ó'dýkúlegúsī, 'dälé ri Múngú ri zīj.

36 Vúdrī ni gé, Sīmónā pi 'í үgūpīj be, kōpi ní 'dezú muzú Yésű ri ndāzú.

37 Kōpi kā īri īsú, kōpi kínī, "Bá rī pi rī mi ndā."

38 Yésű ní újázú kōpi ní kínī, "Lē 'bā mūkí vūrā āzi túngú ni gé, mā ūlū rī kpá tī Múngú vé rī muzú kūrú үrүkō'bée agásī īndī, ā'diātāsīyā 'dīri ēzī Múngú ní ma īpēzú rī."

39 Yésű ní kúru écizú Múngú vé tī ūlūzú Jó Múngú ri Zizú rī pi agásī, āngū Gālīlāyā vé rī agásī cérē, ri īndrí ūnjí rī pi údró ūfūú 'bá rī pi drīgē sī.

Yésű īdrí ágō ūfū ní nyaá ni
(Mātāyo 8:1-4; Lükā 5:12-16)

40 Ágō āzi ūfū‡ ní nyaá ni ímú kūmūcī ūtīj Yésű ēndretētī gé, īri ní Yésű ri māzú drī īrī sī kínī, "Mí ā'yī dō rá, mí sē mā rú'bá ē icá ule fō."

41 Tā 'dīri sē Yésű ē ēsī īsú īzāngā ambamba, īri ní drī suzú ágō rī ūlōzú, īri ní 'yozú kínī, "A lē rá, mī rú'bá ē icá ule."

42 Koro ūfū rī ní dezú ágō rī ā rú'bá gá sī, rú'bá ni ní icázú ule.

† 1:34 1:34 īndrí ūnjí rī pi: īndrí ūnjí rī pi ándúrú mālāyīkā Múngú vé ni 'bū gé 'dāá, kōpi 'nōkí tāimbī Múngú vé rī, Sātānā ri kōpivé āmbúgú. Múngú īdro kōpi 'bū gé 'dāásī vúgá nōó, kōpi gōkí ufuú īndrí ūnjí, kōpi ri 'bá rī pi ní īzāngā sē vū drīgē nōgō. 'I lā I'dangará 12:7-9. ‡ 1:40 1:40 ūfū: Tāimbī Mósē vé rī kínī, 'bá ūfū ní nyaá rī, īri āzāvū rú, ā'yīkí īri adrií 'bá Isērēlē vé rī pi āsāmvú gé ku. Drā ūfū vé rī dē dō rú'bá ni gé sī gí, lē ā mū 'i i'daá átálágú rī ēndretētī gé, átálágú rī īri ndre, īri 'yo drā rī dē rú'bá ni gé sī gí. 'I lā Lēvītīkā 14:1-32.

⁴³ Yésű ní ágó rī pězú muzú, ezižú ūri ní tr̄t̄r̄,

⁴⁴ ūri ní 'yozú ágó rī ní kín̄, "Lē m̄i lū tā 'd̄ri 'bá aži ní ku. 'Í m̄u mi i'daá 'bá átálágú[§] rú ni ęndrečti gé, 'í jí ngá aži muzú r̄ob̄oň̄o rú mí dr̄igé s̄i īnd̄i, s̄u tāím̄bi Mós̄e* vé rī ní 'yoó rī t̄n̄i, 'bá cér̄e a n̄k̄i rī 'yozú kín̄, m̄i rú'bá ícá ule gí."

⁴⁵ 'Bo ágó rī kā 'deé muzú, 'dó rií tā rī ūlūu muzú 'bá rī pi ní. Āní sē Yésű gō fuí m̄uý ęc̄i k̄urú rī agá 'dāá 'bá rī pi āsámvú gé s̄i andrekelem̄be kuyé. Yésű a ugo dō 'i fingárá k̄urú rī agá 'dāá rī s̄i ugogo dr̄ááäsiyā, 'bá rī pi rikí nyo ęc̄i ūri vúgá nōo íngázú v̄r̄a rī pi gé s̄i cér̄e.

2

Yésű id̄ri ágó pá be
'bél'e'béle ni
(Mātāyo 9:1-8; Lükā 5:17-26)

¹ U'dú mādā a vú dr̄igé, Yésű ní kpá gōzú fizú Kāp̄arānāúmā gá 'dāá d̄ij̄. 'Bá rī pi yíkí kín̄, Yésű ícá īgōo 'bēt̄i gí.

² 'Bá rī pi ní ī úmúzú kárakará, sē v̄r̄a rī ca ku. 'Bá rī pi gakí jó rī agá 'dāá tré, c̄imgbá cazú k̄eč̄tilé gá

§ 1:44 1:44 Átálágú: 'Bá īsērēlē vé rī pi āsámvú gé, 'yéhá átálágú ri r̄ob̄oň̄o zā Jó Mungú vé rī agá 'dāá n̄i. Atala rī pi ri īfū úyú Lév̄i vé rī agá. * 1:44 1:44 Mós̄e: Yōsep̄a kā dr̄áá gí, 'bāgú ījēp̄et̄o vé rī 'bā anji īsērēlē vé rī pi ęz̄i ngaá tūgēr̄i rú caá ilí m̄ud̄r̄yl̄u s̄u (400). Kúru Mungú ní Mós̄e ri īp̄ezú ímúzú anji īsērēlē vé rī pi pazú adringárá tūgēr̄i rú rī agás̄i. Mungú sē tāím̄bi rī Mós̄e ní, a lū anji īsērēlē vé rī pi ní, sēzú ī ní tāím̄bi rī z̄izú tāím̄bi Mós̄e vé ní ān̄i. Tíkí Mós̄e ri īsú ākūdē ilí rī ca ēl̄ifū īlū m̄ud̄r̄yl̄u s̄u (1,400), īsú ākūdē t̄kí dr̄i Yésű ri kuyé. 'I lā W̄ungárá 2-24. * 2:4 2:4 Tūzú jō dr̄igé 'dāá: Yāhýd̄i rī pi jō s̄i dr̄i be kp̄akp̄a, 'bá ri icó tu m̄u úr̄i dr̄i ni gé rá.

āmvé 'dāá, Yésű ri ӯ'dúkó muké rī ūlūu kōpi ní.

³ Āgō үruk̄o'bée s̄u í'dúkí ágó aži őḡor̄ov̄u rú ní ij̄i Yésű vú nōo.

⁴ 'Bá rī pi ní adrii b̄itr̄iká rī s̄i, kōpi ndākí ū'dū t̄i, kōpi ní tūzú jō dr̄igé 'dāá, * kōpi ní jō rī ē dr̄i īnjānyāzú, kōpi ní ágó pá be 'bél'e'béle rī ísúzú ímúzú ūrivé p̄ór̄os̄i ūri ní laá dr̄i ni gé rī be vúgá Yésű ęndrečti gé nōo.

⁵ Yésű kā n̄ij̄ ámá 'yoó kín̄, āgō 'd̄i'bée ē'ȳlkí 'i gí, ūri ní 'yozú ágó őḡor̄ov̄u rú rī ní kín̄, "Mvá ágó 'd̄ri, átr̄u mi mívé ūnjik̄anyā agás̄i gí."

⁶ 'Bá ri'bá tāím̄bi Mós̄e vé rī ímbá'bá rī pi úr̄ikí kuú 'dāá, kōpi rikí ūs̄uý ęs̄is̄ilé s̄i kín̄,

⁷ "Ngá ágó 'd̄ri ní rizú átázú 'd̄ini rī a'di? Ágó 'd̄ri īnj̄i Mungú ri ku! 'Bá aži īlunjáni āngū tr̄uúpi ūnjik̄anyā agás̄i ní 'dāayo, 'yéhá Mungú 'i ӯ'dúkúlegus̄i."

⁸ Koro Yésű n̄i tā kōpi ní rií ūs̄uý ī ęs̄i agá 'dālē rī ámá bá. Kúru ūri ní 'yozú kōpi ní kín̄, "Ngá īmi ní rizú tā ūs̄uý 'd̄ini rī a'di?

⁹ Mâ 'yo rí tā rī íngóni? Mâ 'yo rí ágó pá be 'bél'e'béle nōri ní, 'Tr̄ukí mi mívé

ünjíkänyä agásí gó 'díni,'
dóku má 'yo, 'Í nga үру, 'í
'dú mívé póröşí, 'í 'de muú'
'díni?

10 'Bo á lē lūú ūmi ní 'yozú
kín̄i, ma 'Bá Mvá 'i,[†] ma
ükpo be ūnjíkānyā trūzú vū
drīgē nōgō" Yésū ní 'yozú
ágó pá be 'bélé'bele rī ní
kín̄i.

11 "Á 'yo mí ní, 'í nga үру,
'í 'du mívé pórōsī, 'í mvi
'bētī."

¹² Ágó rī ní ngazú ʉrʉ, ɨri
ní ívē pórōsɨ 'duzú, ɨri ní
'dezú muzú, 'bá rī pi rikí ɨri
ndréé muzú. Tā 'dīri sē 'bá
rī pi ní ãyãngárá, ãzini sē
kópi rikí Mungú ri íngú kíní,
"Bá ndrekí tā ázi ʉkʉ ni 'dīri
tini kuyé."

*Yésū zi Léví ri
(Máttáyo 9:9-13; Lúkā
5:27-32)*

¹³ Yéṣű gō 'i ḥendiị muú yíi
bälälä Gäliláyā tị gé 'dāá dīi.
'Bá rī pi ní ī úmuzú kárakará
Yéṣű ã gärā gá, īri ní ī'dózú
kópi ímbázú.

14 Yésű kā rií écí yíj
bälälä rī ā gärä gá sī,
íri ní Lévī Älafáyō mvópi
riípi mūfēngā umbe jezú
rī u'duyúpi rī ndrezú, äküdē
úrí kuú ívé jó rizú mūfēngā
umbe jezú rī u'duzú rī agá
'dää. Yésű ní 'yozú íri ní

† 2:10 2:10 'Bá Mvá: Yésű zí 'i 'Bá Mvá lūzú kínī, 'i Kúrísító 'i, 'i mälüngā rī rū muzú nyonyo. 'I lā Dānyélē 7:13-14. **‡ 2:15 2:15** 'Bá mūfēngā umbe jezú rī u'du'bá rī pi: 'Bá mūfēngā umbe jezú rī u'du'bá rī pi, kōpi Yāhūdī ri'bá mūfēngā umbe jezú rī u'du'bá 'bāgú ãmbúgú Rómā vé rī ní rī. Kōpi ri mūfēngā rī u'du 'ambúgú 'bāgú rī ní 'yoó kōpi ā u'dukí rī ndē. **§ 2:16 2:16** Fārūsī: Fārūsī rī pi ngúlumū Yāhūdī rī pi vé tāimbí Mósē vé rī rū'bá tītī rī pi. Kōpi 'dukí ìndrí rī pi vé tā, ãzini mäläyíkā rī pi vé tā 'bāa tā ãmbúgú rú, kōpi ẽ'yíkí rá 'yozú kínī, 'bá ūdrā'bá gí rī pi gõ íngá idri rú rá. 'I lā Ezj 23:8.

kīnī, "Mí ímú mâ pámvú ūbū." Koro Lévī ní ngazú 'dezú muzú ūri vúqá sī.

¹⁵ Lévī zi Yésū pi ūrivé 'bá
íri ã pámvú ūbí'bá rí pi be
muú ínyá nyaá ívé āngá.
'Bá kárakará mūfēngā umbe
jezú rí u'du'bá rí pi,‡ 'bá
ri'bá ūnjíkānyā 'o'bá rí pi be,
kópi ínyá rí ã nyangará gá
'dáa ïndí.

16 'Bá tāímbí ímbá'bá
adri'bá Färüsíš rī pi kâ
ndréé Yésű pi ri ínyá nya
'bá ūnjíkãnyä 'o'bá rī pi
be, āzini 'bá mūfēngä umbe
jezú rī u'dü'bá rī pi be trû,
kópi ní 'bá Yésű ã pámvú
übí'bá rī pi zízú kíní, "Ngá
ñimi ní rizú ínyá nyazú
'bá mūfēngä umbe jezú rī
u'dü'bá rī pi be, āzini 'bá
ri'bá ūnjíkãnyä 'o'bá rī pi be
trû rī ã'di?"

¹⁷ Yéṣű kā tā 'dīrī yií, īri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Bá drā ākó rī ndā 'bá ūjó sēépi ni ku, 'bá drā be rī, īri 'bá ūjó sēépi ni ndā nī. Má ímū 'bá tā be piri rī pi zií kuyé, má ímū 'bá ūnjīkānyā 'o'bá rī pi zií ési újá."

'Bá rī pi zíkí Yésū ri
ānyāngā a'bingárá vé tā sī
(Mätáyo 9:14-17; Lükā
5:33-39)

¹⁸ 'Bá Yūwánī ã pámvú ūbī'bá rī pi Fārúsī rī pi be, kōpi ri ī a'bi* ānyāngā ã nyangárá sī a'bia'bi. 'Bá urukō ímúkí Yésū ri zīj kínī,

"Bá Yūwánī ã pámvú ūbī'bá rī pi Fārúsī rī pi be, kōpi ri ī a'bi ānyāngā nyangárá sī a'bia'bi, 'bo mívé 'bá mī pámvú ūbī'bá rī pi a'bikí ì ku ãsī?"

¹⁹ Yésū ní újázú kōpi ní kínī, "Bá rī pi mukí dō ūkú jengárá gá, ömúrúgó rī vé kērégu dō ājē rī gé 'dālé anigé, īrivé ūndī mu'bá vú ni gé sī rī pi ícokí ë a'bií ngá nyangárá sī ku."

²⁰ 'Bo sâ ãzi ri ímú 'dī'dī, kādō ímú ömúrúgó rī vé kērégu 'duú kōpi ãsámvú gé sī, kúru ú'dū 'dāri gé, kōpi ímú ë a'bi ngá nyangárá sī.

²¹ "Bá ãzi ícō bōngó ú'dí ūsī bōngó dēepi kú írīkó rú ni vé úlē ícī ūzū ãní ku, ã'diātāsīyā bōngó 'i nyaápi kú írīkó rú gi rī, ícikí dō úlē ni ūzū bōngó ú'dí† sī, īri gō ãsī muzú drīgélé.

²² 'Bá ãzi ícō vínyō ë ní zoó ú'dí rú rī tōo lā'bú ë ní ícī jūrú rú ūkú ni agá ku. 'Bá rī tō dō vínyō rī lā'bú ë ní ícī

* **2:18 2:18 A'bi:** Sâ ãzi sī Yāhúdī rī pi ri ë a'bi, nyakí ínyá ku, kōpi ri ési 'bá rizú Múngú ri zjzú. † **2:21 2:21 Bōngó ú'dí:** Újíkí dō bōngó ūkú ë ní bōngó ú'dí ícī rú'bá ni gé 'dīri gi, bōngó ú'dí ë ní ícī rú'bá ni gé 'dīri gō ícā mādājā, īri ãsī bōngó ūkú rī ë rú'bá gá sī rá. ‡ **2:22 2:22 Jūrú ú'dí:** Yésū vé ímbángará 'dīri adri sū vínyō ë ní dāá jūrú ú'dí agá rī tñi. § **2:25 2:25 Dāwúdī:** Múngú ipē Dāwúdī ri adrii 'bágú Isérélē rī pi vé ni, ézí kínī, 'bágú ú'dí ri ímú ifū īrivé úyú agá, īri mālūngā rī rü muzú 'dáni'dáni, 'bágú rī Yésū Kúrísítō 'i. 'I lā Sāwymā 132:11-12; Ézí 2:30. Tíkí Dāwúdī ri ísú ãkūdē ilí rī ca élifū ãlu (1,000) gi, ilí 'dāri gé, ísú tñí drī Yésū Kúrísítō ri kuyé. 'I lā 1 Sāmūlē 16-30; 2 Sāmūlē 1-24; 1 'Bágú 1-2. * **2:26 2:26 Átálágú ámbúgú rī:** Átálágú ámbúgú rī ndē atala rī pi céré, ã'diātāsīyā ëri 'yéná fi Jó Múngú vé rī agá Vūrā Uleteretere rī agá 'dāá nī, ëri fi vú ãlu ilí ãlu agá. ëri ëri rōbōnō vé rī jí ūnjíkānyā ūjzú. 'I lā Lëvñíkā 16; Éberē 9.

jūrú rú ūkú ni agá, vínyō rī íngá kōfítō be, ëri sē jūrú rī ãfī rá, vínyō rī dā vūgá. Lē ã tōkí vínyō rī jūrú ú'dí‡ ni agá."

*Fārúsī rī pi zikí Yésū ri Sābátā vé tā sī
(Mātáyo 12:1-8; Lúkā 6:1-5)*

²³ Ù'dú ãlu Yésū pi rikí elijí muzú ívē 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi be ómvú ānyá vé ni agásí ú'dú Sābátā vé rī gé. īrivé 'bá ëri ã pámvú ūbī'bá rī pi ã urukō'bée ní rizú ānyá rī pi ë drī ucezú anyizú cizú.

²⁴ Fārúsī rī pi ní Yésū ri zizú kínī, "Bavé tāím̄bi kínī, ã ngakí ézí ú'dú Sābátā vé rī gé ku pírí, ngá 'bá mī pámvú ūbī'bá rī pi ní tāím̄bi rī ñozú, ānyá ë drī ucezú ú'dú Sābátā vé rī gé rī ë di?"

²⁵ Yésū ní újázú kōpi ní kínī, "Imi lākí tā 'bágú Dāwúdī§ ní 'oó ívē 'bá rī pi be lókí ébírī ní kōpi fuzú rī gé rī kuyé?

²⁶ Lókí átálágú ámbúgú* Abíyātárī vé rī gé, Dāwúdī

nga fiú Jó Múngú vé rī[†] agá 'dāá, 'dū pánga īní 'bāá Múngú ḥendrētī gé, īní nyaá bādārū ku, 'yéjá atala rī pi ní rií nyaá nī rī nyaá, sē kpá ȳrukō ni nyaá ívē 'bá 'ī pámavú ūbī'bá rī pi ní."

²⁷ Yésű ní 'yozú Fārúsī rī pi ní kīnī, "Múngú údé ȳ'dū Sābātā vé rī 'bá rī pi ā uvukí rī āní, 'bā ȳ'dū Sābātā vé rī tā ḥenjienjī rú 'bá rī pi drīgē kuyé.

²⁸ Ma 'Bá Mvá 'i, ma Úpí ȳ'dū Sābātā vé rī[‡] drīgē āmbúgú nī."

3

Yésű idrí ágó drī be 'bēlē'béle ni ȳ'dū Sābātā vé rī gé

(Mātāyo 12:9-14; Lükā 6:6-11)

¹ ȳ'dū āzi gé, Yésű gō mūyú fiú Jó Múngú ri Zīzú rī agá 'dāá dīi, ȳsú ágó āzi drā ní drī ni nyií kuú 'bēlē'béle ni adri kú 'bá rī pi ȳsámvú gé 'dāá.

² Fārúsī rī pi ā ȳrukō rikí lētī ndāá, ī tōkí rí Yésű ri āní bēnī, kōpi tēkī nyo rií Yésű ri ndreeé, dō tānā īri ágó 'dīri idrí ȳ'dū Sābātā vé rī gé rá.

³ Yésű ní 'yozú ágó drā ní drī ni nyií kuú 'bēlē'béle rī ní kīnī, "Mí ȳngá ȳru, mí ȳmú pā tuú 'bá rī pi ḥendrētī gé nōgō."

[†] 2:26 2:26 Jó Múngú vé rī: Jó Múngú vé rī 'yéjá ȳlukúta Yērúsālémā gá 'dāá. Atala rī pi 'yéjá ri rōbōnōjō zā Jó rī agá 'dāá nī, sū tāimbī Mósē vé rī ní 'yo rī tñi. Múngú ri dī Vūrā Uleteretere rī gé, Jó Múngú vé rī agá 'dāá. [‡] 2:28 2:28 Úpí ȳ'dū Sābātā vé rī: Yāhūdī rī pi ri ȳ'dū Sābātā vé rī ȳgá kīnī, Múngú gbi ngá 'bū gé rī pi vū drīgē rī pi be cérē 'dū caá ȳ'dū ȳzíyá, kúru īri ní uvuzú ȳ'dū Sābātā vé rī gé. Múngú ri 'yéjá Úpí Sābātā vé ni, kúru Yésű kīnī, 'i Úpí Sābātā vé ni, kīnī 'i Múngú 'i. 'I lā Wūngárá 20:8-11.

⁴ Yésű ní kōpi zīzú kīnī, "Ngá ȳmivé tāimbī ní lēe ā 'okí ȳ'dū Sābātā vé rī gé ku rī ā'di? īri tā muké 'ongárá, dōku tā ūnjí 'ongárá? īri 'bá drā be 'dīni 'dīri kuzú drāzú, dōku ē idríkí īri?" Kōpi zīkí ī tī átangá 'yozú kuyé.

⁵ Yésű kā ȳngū ndreeé kōpi vūgá 'dāá, ȳsí ni ve kōpi ní ambamba. Tā ní fiú kōpi ē ȳsí agá ku rī sī, sē Yésű ní ȳzāngā ambamba. īri ní 'yozú ágó rī ní kīnī, "Mí ūjū mī drī." Ágó rī ní 'ī drī ūjūzú. Ágó rī ē drī ní ȳcázú muké.

⁶ Koro Fārúsī rī pi ní fūzú mūzú 'bá īrōdē ri ȳtī'bá rī pi be Yésű ā tā lizú, lēzú īri 'dīzú drāzú 'dīsī rā.

'Bá bītrīká 'dekí mūyú Yésű ā vūdrī gé sī

⁷ Yésű pi ní 'dezu mūzú ívē 'bá 'ī pámavú ūbī'bá rī pi be ȳjī bālālā Gālīlāyā vé rī gé 'dāá, 'bá kárakarā ibíkí ȳngá ȳngū Gālīlāyā vé rī gé, āzini ȳngū Yūdāyā vé rī gé, kōpi 'dekí mūzú Yésű ā vūdrī gé sī.

⁸ Kōpi kā tā Yésű ní 'oó 'dīri ȳjī, 'bá kárakarā imukí Yésű vūgá noō, kōpi ibíkí ȳngá Yūdāyā gá, Yērúsālémā gá, ȳngū īdūmīyā vé rī gé, gūrū Yāridénī vé rī gé, kūrū Tāyā vé rī gé, āzini kūrū Sīdónā vé rī gé.

⁹ Yésű kā mꝫú ndreeé 'bá rī pi gakí ambamba, īri ní 'yozú ívé 'bá 'î pámvú ūbī'bá rī pi ní kīnī, kōpi ē ī'dükí kūlúmgba mādānjá ni 'bāá tētē, 'bá bītríká rī pi ē ímúkí rí ī ìmūlūu ku.

¹⁰ Yésű idrí 'bá kárakará, āní sē 'bá drā be rī pi rikí ī ìmīi ímúzú Yésű vúgá nōo ūkpō sī, ī úlókí rí īri ā rú'bá bēnī.

¹¹ 'Bá índrí ūnjí ní fií kōpi drīgé rī pi kādō Yésű ri ndreeé, índrí ūnjí rī pi kōpi 'du a'be vúgá Yésű endreti gé 'dīgé, kōpi útré ú'dükó be ȕru 'dāá, "Mi Mvá Múngú vé ni."

¹² 'Bo Yésű átá índrí ūnjí rī pi ní ūkpō sī kīnī, kōpi ā lükí 'î tā 'bá āzi ní ku.

Yésű ūpē 'bá áyúâyū ni pi muđrī drī ni ȿrī

(Mātáyo 10:1-4; Lúkā 6:12-16)

¹³ Vúdrī ni gé, Yésű tu mꝫú írā drīgé 'dāá, īri ní 'bá 'î ési ní lēé rī pi zīzú muzú 'í vú sī, kōpi ní muzú Yésű vú sī.

¹⁴ īri ní 'bá ūpēzú muđrī drī ni ȿrī, kōpi ā adrikí rí ívé 'bá áyúâyū* ni pi rú, īri ní kōpi pēzú muzú, kōpi ā ūlukí rí tī Múngú vé rī muzú.

¹⁵ Yésű sē kōpi ní ūkpō, kōpi ā údrókí rí índrí ūnjí rī pi fūu 'bá rī pi drīgé sī āní.

¹⁶ 'Bá īri ní ūpēe muđrī drī ni ȿrī rī pi vé rú pi 'dī,

Símónā 'i, Yésű gō īri ní rú āzi 'daá Pétéró 'i,

¹⁷ Yōkóbū Zēbēdáyō mvópi pi édrípi Yūwánī be, Yésű gō kōpi ní rú āzi 'daá Bōnágésī 'i, rú 'dīri vé ífífí, anji ūvi vé ní pi.

¹⁸ 'Bá rī āzi Āndēréyā 'i, Pīlápū 'i, Bātīlīmáyō 'i, Mātáyo 'i, Tómā 'i, Yōkóbū Ālāfáyō mvópi 'i, Tādáyō 'i, Símónā úvá 'bāápi 'bá ívé rī pi ē ísúkí rí drīwälā rī 'i,

¹⁹ āzini Yúdā Ūsīkārīyótā gōópi Yésű ā ūli 'beépi rī 'i.

Yésű pi vé tā Bēlēzēbūlā be rī
(Mātáyo 12:22-32; Lúkā 11:14-23; 12:10)

²⁰ Kúru Yésű kā 'i újá gōó 'bētī 'dāá, īri ní fizú jó agá, 'bá bītríká bīkí muzú vú ni gé sī, sē Yésű pi ívé 'bá 'î pámvú ūbī'bá rī pi be ísúkí sā ānyāngā nyazú ni kuyé.

²¹ Yésű é'dipáa kā tā Yésű ní 'oó 'dīri yií, kōpi ȏsukí kīnī, Yésű ē drī ábá gi, ī lēkí īri jií muzú 'bētī.

²² 'Bá ri'bá tāimbí Mósē vé rī ímbá'bá, ímú'bá Yērúsälémā gálésila rī pi kīnī, "Ágó 'dīri Bēlēzēbūlā* fi drī ni gé gi, īri ri índrí ūnjí rī pi údró ūkpō ãdróko vé rī sī."

²³ Yésű ní kōpi zīzú, īri ní átázú kōpi ní nāpí sī kīnī, "Sātánā rī ícō 'í ógúpí Sātánā rī dro fū íngóni ngóni?"

* 3:14 3:14 'Bá áyúâyū rī pi: 'Bá áyúâyū rī pi, Yésű sē kōpi ní ūkpō, ri kōpi pēe mꝫú 'bá rī pi ímbá, índrí ūnjí rī pi údró, āzini tā áyázú áyâyā ni pi 'oó. † 3:22 3:22 Bēlēzēbūlā: Bēlēzēbūlā vé rú āzi rī Sātánā 'i, īri ãdróko, īri ãmbúgú índrí ūnjí rī pi drīgé.

²⁴ 'Bá ãngū ãlu agá ni pi acokí dō ī rií ẽ'dí 'díj ī ögüpíi be, mälüngä kópi ní rụú 'dří ícó pá tuú ku.

²⁵ 'Bá jó ãlu tị gé rī pi acokí dō ī gí, 'bëtì 'dří ícó pá tuú ku.

²⁶ Sätánä vé mälüngä aco dō 'í ãsámvú īrī rií ẽ'dí 'díj, mälüngä 'dří ícó pá tuú ku, īrivé үdű dëépi 'dī.

²⁷ 'Bá adriipi őjógó őjógó rī, 'bá ãzi ícó īrivé ngá alií ku, úmbékí dō īri vügá ká, ī ibí īrivé ngá ali ndō.

²⁸ Ádarú á lē 'yoó ïmi ní 'díni, 'bá rī 'o dō ūnjíkãnyä, ãzini ide dō ãngū, ī ícó īri trů rá.

²⁹ 'Bo 'bá rī ide dō Índrí Uletere rī, ícokí īri trůú ãluñáni ku, ūnjíkãnyä īrivé rī áwí adri mužú 'dáni'dáni."

³⁰ Yésü 'yo tā 'dří 'díni, ã'diâtäsïyä 'bá rī pi rikí átá kínī, "Yésü ri Índrí ūnjí be."

*Yésü éndrépi pi édrípíi be
(Mätáyo 12:46-50; Lükä 8:19-21)*

³¹ Yésü éndrépi ní ícázú Yésü édrípíi be, kópi áwíkí pá tuú kuú ámvé 'dääá. Kópi ní 'bá ãzi pëzú mužú Yésü ri zizú.

³² 'Bá kárakará úríkí kuú Yésü ã gärä gá sī kúrū. Kópi ní lüzú Yésü ní kínī, "Mí éndrépi pi mí édrípíi be tukí pá kuú ámvé 'dää'dä, kópi lěkí mi ndreé."

³³ Yésü ní kópi zizú kínī, "Bá ïmi ní 'yoó īri má éndrépi, ãzini má édrípíi 'dří'bée ã'di pi?"

³⁴ Īri ní 'bá úrí'bá 'i gärä gá sī 'dří'bée úndrézú kúrū, īri ní 'yozú kópi ní kínī, "Mávé éndrépi ãzini mávē édrípíi, kópi 'bá úrí'bá má gärä gá sī nô'bée.

³⁵ 'Bá Mungú vé tā 'duyüpi ngaápi rī, īri má édrípíi, īri má ómvüpí, ãzini īri má éndrépi."

4

*Näpí ágó úri riúpi rī vé rī
(Mätáyo 13:1-9; Lükä 8:4-8)*

¹ Yésü gō i'dó 'bá rī pi ímbá yíj bälälä Gäliláyä tị gé 'dää díj. 'Bá kárakará úmúkí ī Yésü ã gärä gá, sē Yésü tu mužú úrí külümgbä agá yíj agá 'dääá. 'Bá rī pi tukí pá kuú yíj rī tị gé.

² Yésü ímbá 'bá rī pi ní tā kárakará näpí sī. Tā īri ní ímbá rī pi 'díni kínī,

³ "Ími yíkí drí ká! Ágó ãzi mu úrí rií ívē ómvú agá.

⁴ Kä rií úrí rī rií, úrí rī pi ã үrukö u'dekí lětì drígé, ãrínjá rī pi tekí kópi rá.

⁵ Úrī rī pi ã үrukö u'dekí nyöökü írā drígé ni agá, úrī rī pi ïfükí mbělēná, ã'diâtäsïyä nyöökü rī ní adrii nyetele rī sī.

⁶ 'Bo үtú rī kä koó gbírlí, úrī ïfübá rī pi 'wikí ūdrää céré, ã'diâtäsïyä úlá ni pi ní fü vügá 'dää kuyé rī sī.

⁷ Úrī rī pi ã үrukö u'dekí ücékúcé ãsámvú gé, ücékúcé rī du amuú, ۆzü úrī ïfübá du'bá rī pi rá, sē úrī ïfübá rī pi 'akí kuyé.

⁸ Úri rī pi ã үrүkö u'dekí nyöökü muké muké ni agá, dükí 'aá mi be gbálígbálí. Үrүkö ni pi 'akí caá mi be pükü na, үrүkö ni pi pükü áziyá, үrүkö ni pi mündürülǖ alu."

⁹ Yésǖ ni kúru 'yozú 'bá rī pi ni kín̄, "Bá bì be rī, ã yī'i ni tā 'dīri."

Tā ã pá Yésǖ ni tā rī ūlūzú nāpí sī rī

(Mātáyo 13:10-17; Lúkā 8:9-10)

¹⁰ Kâ Yésǖ ri kuú ó'dükülegúsí, īrivé 'bá áyúayǖ mündrí drī ni īrī rī pi, 'bá үrүkö ī tra'bá īri ã gārā gá rī pi be, kópi ni Yésǖ rī zizú kín̄, "Nāpí mí ni ūlūú 'dīri vé ífífí ã'di?"

¹¹ īri ni újázú kópi ni kín̄, "Má i'da īmi ni mälüngä Mungú vé ī ni tā ni ūzüyüzü rī āmvé gó. 'Bo ma 'bá үrүkö ni tā rī átá nāpí sī,

¹² tā ī ni sī Bükü Mungú vé rī agá rī ã nga ri 'i fūtū tī ni gé bēsññi kín̄,

"Kópi tā má ni 'oó rī ndre rá, 'bo kópi nñkí ífífí ni ku,

kópi tā má ni 'yoó rī yī rá, 'bo fi kópi drīgé ku. Kópi ã nñkí té dō tā rī vé ífífí rá,

kópi té ési újá, Mungú ri té kópi trū rá."

Yésǖ ūlū nāpí rī vé ífífí
(Mātáyo 13:18-23; Lúkā 8:11-15)

¹³ Yésǖ ni kúru kópi zizú kín̄, "Nāpí má ni ūlūú 'dīri, īmi nñkí noyo ífífí ni kuyé?"

Má átá dō īmi ni nāpí rī ãzi, īri ícō fi īmi drīgé íngóni?

¹⁴ 'Bá úri riípi rī, īri 'bá Mungú vé tī ūlūúpi rī.

¹⁵ Úri u'de'bá léti drīgé rī pi vé ífífí, īri 'bá Mungú vé tī yī'bá rá rī pi, vúdrī ni gé, koro Sātánā ri ímú Mungú vé tī kópi ni yī'i 'dīri iza kópi ë ési agásí rá.

¹⁶ Úri u'de'bá nyöökü írā drīgé rī agá rī vé ífífí, īri 'bá Mungú vé tī yī'bá ayikō sī rī pi.

¹⁷ 'Bo kópi kádō tī Mungú vé rī yī'i, tī Mungú vé rī ni vürä ísú úrızú kópi ë ési agá 'dālé kuyé rī sī, tā ãzi ūkpó ūkpó kādō kópi ayaá, tī Mungú vé rī gō ãvī kópi ë ési agásí rá.

¹⁸ Úri u'de'bá ūcékúcé ãsámuvú gé sī rī pi, īri 'bá Mungú vé tī yī'bá, ë'yī'bá rá rī pi.

¹⁹ 'Bo kópi ni rií tā rú'bá nōri vé rī ūsñú áyu rī sī, ãzini kópi ni rií ã'bú vé tā 'dūy 'bāá ãmbúgú rī sī, ãzini kópi ni rií ési 'bāá ngá үrүkö 'bée drīgé rī sī, sē kópi 'bākí ési tī Mungú vé rī yızú ku, īri sē kópi adri sū peti 'aápi ku rī tñi.

²⁰ Úri u'de'bá nyöökü muké agá rī pi, kópi 'bá Mungú vé tā yī'bá rá, 'bā'bée ī ési agá tñi rī pi. Kópivé tā 'oó muké rī ìndré sū ãnyá 'aápi mi be gbálígbálí rī tñi, drī ni ãlu rī gé, 'a caá pükü na, pükü áziyá, dōku mündürülǖ alu."

*Nāpí lámbā vé rī
(Lúkā 8:16-18)*

²¹ Yésű ní gōzú kōpi ní nāpí āzi ülüzú kīnī, "Bá āzi ri nyo ícó lámbā 'yū su gbóló ã ndûgé, dōku ūdrí í'dú lámbā díipi ângū ūmgbērēépi rī ē drī ako āní cí rá? Ícó 'oó 'díni ku, īri lámbā rī 'yū 'bā mísá drīgé, vūrā īri ní icozú ângū ūmgbērēzú jó agásī cérē rī gé.

²² U'dú āzi ri ímú 'dī'i'dī, tā 'bá rī pi ní ūzqūzqū rī, ī ímú i'da āmvé, tā ī ní ūzqūzqū rī pi ārēvú cérē, ī ímú i'da āmvé.

²³ 'Bá rī dō bí be, ã yi 'í ní tā 'dīri."

²⁴ Yésű gō kpá 'yoó kōpi ní kīnī, "Ími 'bākí bí rizú tā má ní ūlūú ìmi ní 'dī'bée yizú muké muké. Mungú ri ìmi ní úmī sē ìmi ní ẽbírī 'bāá lēzú īrivé tā n̄zú rī sī. Ádarú Mungú ri ìmi ní tā n̄ngárā sē ambamba.

²⁵ 'Bá ésí 'bāápi tā má ní imbá rī drīgé rī, ma īri ní tā n̄ngárā sē ãmbúgú, 'bo 'bá mávē tā yiípi ku rī, ma īrivé tā n̄ngárā 'dū úmī ni gé sī rā."

Nāpí úri duýpi rī vé rī

²⁶ Yésű ní 'yozú kīnī, "Mälüngā Mungú vé rī adri sū ágó úri riípi ívé ómvú agá rī tīni.

²⁷ Kādō adrií ẽnī sī, dōku ütū sī, ágó rī dō ú'dú ko yā, dō ko ú'dú ku yā, úri rī ūfū, īri du muzú dudu, ágó rī n̄ kuyé dō úri ūfūúpi rī ri du ngóni ngóni.

²⁸ Nyôkú rī sē úri rī ūfū du muké, drīdrī ni, bí ni ri í'dó ūfū, anyá rī ē drī ri kúru í'dó ayi, Ȣdū ni gé, īri kúru 'a mi be gbálgbálí.

²⁹ Anyāngā rī ka dō gí, ómvú 'dípa ri méngēlēsí í'dú anyāngā rī lizú āní, ã'diātāsīyā sâ anyāngā ūkūnāzú rī icá gí."

Nāpí marígó fí be mādāñajá rī vé rī
(Mātāyo 13:31-32; Lúkā 13:18-19)

³⁰ Yésű ní gōzú 'yozú dīi kīnī, "Mälüngā Mungú vé rī adri sū ã'di tīni? Dōku Mā áyú rí nāpí ngóni ni mälüngā Mungú vé rī ã tā ūlūúzú āní?

³¹ Mälüngā Mungú vé rī ìndré sū marígó fí be mādāñajá rī tīni.

³² Kādō īri saá, īri ūfū du mba ãmbúgú, īri pëti ómvú agá rī pi ndē cérē, drītī ni pi ìgárā ácoco, áríná rī pi ímú jó sī sī ni gé."

Yésű ri 'bá rī pi imbá nāpí sī

(Mātāyo 13:34-35)

³³ Yésű imbá 'bá rī pi nāpí ãndiāndí ni pi sī, ãzini léti ãndiāndí ni pi sī, kōpi ã amákí rí tā rī āní.

³⁴ Yésű kādō rií tī Mungú vé rī ūlūú 'bá rī pi ní, īri ūlū muzú nāpí sī. 'Bo īri dō ívé 'bá 'i pámvú ūbí'bá rī pi be ó'dükülegúsī, īri tā rī vé ififí ūlū kōpi ní cérē.

Yésű uga ūlī viípi ūkpō be rī

(Mātāyo 8:23-27; Lúkā 8:22-25)

³⁵ U'dú ālu ālu 'dāri sī ūndrésī, Yésū ní 'yozú ívé 'bá áyúāyū rī pi ní kīnī, "Lē 'bā zokí mūyū yīl bālālā rī agásī álé 'dāá."

³⁶ Kōpi ní 'bá bítřiká rī pi kuzú, Yésū vé 'bá áyúāyū rī pi ní tuzú kūlúmgba Yésū ní tuzú rī agá, kōpi ní 'dezú zozú muzú yīl rī agásī. Kūlúmgba ā үrukó anigé 'dekí mūyū kōpi ā výdrī gé sī.

³⁷ Kúru ūlī viípi ūkpō be ni ní íngázú vjzú yīl bālālā rī drígé sī. Yīl rī ní 'bāzú úvázú kūlúmgba rī úvázú ngēlē ngēlē. Yīl ní í'dozú tuzú kūlúmgba rī agá 'dāá, sē kūlúmgba rī lē tūl āní yīl ā ndúgé.

³⁸ Isúzú Yésū la ú'dú koó kūlúmgba rī agá vúlé 'dāá, ētī 'í drī mākádā sī. Yésū vé 'bá áyúāyū rī pi ní Yésū ri zizú ú'dukó be үrukó 'dāá kīnī, "Ímbápi, 'bá ri tī yīl ā ndúgé, mí ásí 'bá sī ku ásī?"

³⁹ Yésū ní aruzú ú'dú gélésī, īri ní trezú ūlī viípi ūkpō be rī drígé kīnī, "Í tu pá, 'dīri icó gi." Koro ūlī viípi ūkpō be rī ní pá tuzú, āngū rī ní újizú kíri.

⁴⁰ Yésū ní ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi zizú kīnī, "Ngá īmi ní adrızú ūrī sī rī ā'di? īmi ē'yēngárá ākó?"

⁴¹ 'Bá Yésū ā pámvú ūbī'bá rī pi, ūrī fī kōpi ē'ési agá am-bamba, kōpi ní 'dezú ī uzizú ī āsámvú gé sī kīnī, "'Bá 'dīri 'bá íngóni ni, átángá átápí ūlī viípi ūkpō be rī ní tī ni yīl īndī 'dīri?"

5

Yésū dro índrí ūnjí fūú ágó ūbabā rú ni drígé sī
(Mātáyo 8:28-34; Lúkā 8:26-39)

¹ Yésū pi ní kúru zozú muzú ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi be yīl bālālā rī agásī, kōpi ní cazú āngū Gérásā vé rī gé.

² Yésū kā ūfūú kūlúmgba rī agásī, koro ágó índrí ūnjí ní fūí drī ni gé ni ní ūfūzú vūrā ī ní rizú āvū sīzú rī gé 'dāásī, imúzú Yésū vúgá nōo.

³ Ágó rī ri adri 'búrēdrī rī pi āsámvú gé 'dāá, 'bá āzi icó īri úmbé ímvē sī bā ku.

⁴ Ándúrú ī njī ri ágó rī ē drī pi úmbé pá ni pi be ímvē sī, 'bo īri ímvē ī ní 'í drī pi úmbézú 'í pá be 'dī'bée ūnjō kpélékpélé 'dīsī rá, 'bá āzi icópi ágó 'dīri ā ūkpō ndeeépi ni 'dāáyo.

⁵ Utúnjá sī āzinī īnjá sī, ágó rī ri éci 'búrēdrī rī pi āsámvú gé sī, āngū ánga rú rī pi āsámvú gé sī, pí útréngará be, īri ri írā an-jinjá í'dú 'í rū'bá ūsī āní.

⁶ Ágó rī kā Yésū ri ndreé rará rú 'dāá, īri ní njuzú kūmūcī ūtīzú Yésū ęndréti gé.

⁷ īri ní trezú ú'dukó be үrukó 'dāá kīnī, "Yésū, Mvá Múngú ūkpō 'Dípa vé rī, ngá mí ní lēé má vúgá rī ā'di? 'Í sō ūyō Múngú ęndréti gé 'yozú kīnī, mí icó ma 'oo ūnjí ku!"

⁸ Ágó rī átā 'dini, ā'diätäšyā Yésū ní 'yoó índrí

ũnjí rī pi ní, kōpi ã fūkí ágó rī drīgē sī rá rī sī.

⁹ Yésű ní kúru ágó rī zịzú kīnī, "Mî rú ã'di 'i?"

Ágó rī ní újazú Yésű ní kīnī, "Mâ rú Bítříká 'i, ã'diātāsīyā 'bâ kárakará."

¹⁰ Kúru índrí ũnjí rī pi ní Yésű ri mázú kīnī, Yésű ã dro ī fūú ángū rī agásī ámvé ku.

¹¹ Ánga 'dāri ã pálé gá 'dāá, ī ri īgá úcé, īgá rī pi kárakará.

¹² Índrí ũnjí rī pi ní rizú Yésű ri mázú kīnī, "Í pē 'bâ muý adrií īgá 'dā'bée ásámvú gé fô, mí ã'yí 'bá ní, 'bâ muýkí úfí īgá rī pi agá."

¹³ Yésű ní ã'yízú kōpi ní. Índrí ũnjí rī pi ní úkpúzú ágó rī drīgē sī, muýzú úfízú īgá rī pi agá. īgá rī pi élífū īrī. īgá rī pi ní njuzú muýzú óngú sī ángū úlúpi úlúlū rī gé 'dāá, kōpi ní u'dezú yíj bälälä rī agá 'dāá.

¹⁴ 'Bá ri'bá īgá úcé'bá rī pi kâ tâ 'dīri ndreé, kōpi ngakí únjú muýzú tâ 'dīri úlúlú 'bá kûrû agá 'dälé rī pi ní, ázini 'bá adri'bá gûrû kûrû rī ã gârâ gá sī rī agá rī pi ní. 'Bá rī pi ní muýzú tâ 'i 'oópi 'dīri ndrezú.

¹⁵ Kōpi kâ caá Yésű vúgá 'dälé, kōpi ísúkí ágó índrí ũnjí ní fií drī ni gé kárakará rī ícá múké gí, úrí kuú Yésű ęndrëti gé, su bōngó 'i rú'bá gá, úmî ni ícá múké gí. Tâ 'dīri sē kōpi ní үrī.

¹⁶ 'Bá tâ 'i ngaápi ágó rī ã rú'bá gá rī ndre'bá, ázini īgá rī pi ã rú'bá gá rī ndre'bá ī

mi sī rī pi ní muýzú tâ rī úlúzú 'bâ rī pi ní.

¹⁷ Kúru 'bá ángū 'dāri agá rī pi ní 'yozú kínī, Yésű ã nga muý ívé ángū agásī 'dīsī rá.

¹⁸ Yésű kâ rií tuý kûlúmgba rī agá 'dāá, ágó Yésű ní índrí ũnjí droó fūú drī ni gé sī rī ní Yésű ri mázú drī үrī sī kīnī, 'i lě muý Yésű vúgá sī ienda.

¹⁹ 'Bo Yésű ã'yí үrī muý 'í vúgá sī kuyé, pē үrī ē tì kīnī, "Í mvi 'bëtì, 'i mu tâ áyázú áyázá Úpí ní 'oó mî rú'bá gá, ázini ési idríkídri үrī ní 'bâá mí ní 'dīri vé tâ úlúlú míyé 'bá 'bëtì ásámvú gé rī pi ní."

²⁰ Ágó rī ní kúru 'dezú écizú tâ Yésű ní 'oó 'í ní rī úlúzú muýzú kûrû muđrî ī ní zíj Děkâpólísí vé rī agásī. Tâ ágó rī ní úlúlú rī sē 'bá rī pi ní áyängará.

Yésű idrí mvá ūkú Yáyírō vé rī, ázini ūkú drâ be rī
(Mătáyo 9:18-26; Lúkă 8:40-56)

²¹ Yésű kâ 'i újá gôó zoó muýzú álé 'dāá kûlúmgba sī, 'bá bítříká ímûkí ī úmú adrií Yésű ã gârâ gá sī kûrû yíj tì gé 'dāá.

²² Ágó ázi rú ni Yáyírō 'i, үrī dríkoma Jó Múngú ri Zizú rī vé ni, үrī ní ímúzú kûmûcí үtžú Yésű ęndrëti gé,

²³ үrī ní Yésű ri mázú drī үrī sī kīnī, "Mávé mvá ūkúňá rī 'dälé drâ be ũnjíkânyákânyâ, lě drâádrâ, 'i mu drî tîj drî ni gé, ē idrî rí bënî fô."

²⁴ Kúru Yésű pi ní 'dezú muýzú үrī be үrivé ángá 'dāá.

²⁴ 'Bá bítříká 'dekí muú ūri vúgá sī ūndí, kópi ričí ūri ūmíi muzú ūmíi, ā'diātāsíyā 'bá rī pi ní adrií tré rī sī.

²⁵ U'dú 'dāri sī, ūkú āzi 'bá bítříká rī pi ūsámvú gé 'dāá, mbāá u'dú ri écī rú'bá ni gé sī, gā dēgá sī, 'dú caá ilí mudrī drī ni ūri.

²⁶ Ūkú rī écī 'bá kárakará ūjó sē'bá ni pi vúgá sī ilí be aco, iza ívē mūfēngā am-bamba ūjó ūrēgá sī drā 'dīri vé tā sī, 'bo 'bá āzi ícōpi ūri ní ūjó ūsépi ūrivé drā 'dīri ní dežú ni 'dāayo.

²⁷ Ūkú rī kā Yésū vé tā yií, ūri ní 'i útrúzú ūnyinjá Yésū ā úgóró gá 'bá bítříká rī pi ūsámvú gé 'dāá, ūri ní Yésū vé bōngó akoóko rī úlózú.

²⁸ Ūkú rī ūsū kínī, "Má úló dō Yésū vé bōngó, ma idrí rá."

²⁹ Ūkú rī kā Yésū vé bōngó ē tī úló, mbēlēnjá ūrī écīpi rú'bá ni gé sī rī ní pá tuzú, koro ūkú rī gō ámá 'i rú'bá ícā muké gí.

³⁰ Sânjá 'dāri gé, Yésū nī ámá rá 'yozu kínī, ívē ūkpō fū 'i rú'bá gá sī gí. Yésū ní 'i újázú ūngū ndrezú 'bá bítříká rī pi vúgá 'dāá, ūri ní kópi zizú kínī, "Ā'di úló mávé bōngó nī?"

³¹ Yésū vé 'bá ūri ā pámuvú ūbī'bá rī pi ní újázú ūri ní kínī, "Mí nī rá 'bá rī pi kárakará ri ī mī ūmúzú mī rú'bá gá nōo, ngá mī ní 'bá zizú 'yozu kínī, ā'di úló mívē bōngó nī rī ā'di?"

³² 'Bo Yésū ri 'bá ívē bōngó ūlópi rī ūndré 'bá rī pi ūsámvú gé sī.

³³ Ūkú rī kā tā 'i ngaápi 'i rú'bá gá 'dīri nī ámá, ūrī ūri, rú'bá ni 'i dō rií yāyā. ūri ní ūmúzú kūmūcí ūtūzú Yésū ūndrēti gé, ūri ní tā 'i ní bōngó rī ūlózú rī ūlūzú Yésū ní cérē.

³⁴ Yésū ní ūkúru 'yozu ūkú rī ní kínī, "Mvá ūkú 'dīri, ē'yēngará mívē rī sē mí idrí gí. 'I mū ūyí, tákiri Mungú vé rī ā adri mí be, mī rú'bá ā adri ule."

³⁵ Yésū kā rií átā ūkú rī be, koro ūgō ūrukō'bée ní ūcázú, kópi ibíkí ūmú Yáyirō vé ūngá 'dāásī, kópi ní 'yozu Yáyirō ní kínī, "Mívē mvá ūkúnjá rī drā gí, lē mī ri sā izaá átázú 'bá riípi ūngū ūmbápi rī be ku."

³⁶ Yésū kā tā 'dīri yií, ūri ní 'yozu Yáyirō ní kínī, "Lē mī esí ā ūtū ku, mī ē'yē ūmavé tā."

³⁷ Yésū lē 'bá āzi ā mu 'i vúgá ūri ku, ā'yē ūyēná Pétéró pi, Yökóbū be, Yūwánī ūkóbū ūdrípi sī.

³⁸ Kópi kā muú caá Yáyirō vé ūngá 'dāá, Yésū ndre 'bá rī pi ri ūlūlú gá.

³⁹ Yésū ní fizú jō agá 'dāá, ūri ní 'yozu 'bá rī pi ní kínī, "Ngá ūmi ní ūzú ūlūlú gazú 'dīni rī ā'di? Mvá ūkúnjá rī drā kuyé, ūri ūdú ko."

⁴⁰ 'Bo 'bá rī pi rikí guú ūri ūri guugú.

Yésū ní 'yozu kínī, 'bá rī pi ā ūkí cérē ūmavé, ā'yē ūyēná ūvū rī vé ūtēpi pi ūndrépi be, āzini ívē 'bá áyúayū na

'dī'bée be, kōpi fikí muzú jó
āvū rī 'bāzú rī agá 'dāá sī.

⁴¹ Īri ní mvá ūkúŋjá rī ē
drí ruzú, īri ní 'yozú kīnī,
"Tälítā kúmī!" Ífifí ni kīnī,
"Mvá ūkúŋjá mādāŋjá 'dīri, á
'yo mí ní, í nga ȳrū."

⁴² Mvá ūkúŋjá rī ní koro
íngázú ȳrū, īri ní 'dezú écizú
ȳrū sī. Mvá ūkúŋjá rī líl be
mudrī drī ni īrī. Tā 'dīri sē
'bá rī pi ní ȳyāngárā.

⁴³ 'Bo Yésū ní átázú kōpi
ní ūkpó ūkpó kīnī, lē kōpi ā
ūlūkí tā 'dīri 'bá āzi ní ku. īri
ní 'yozú kōpi ní kīnī, lē kōpi
ā sēkí mvá ūkúŋjá rī ní ngá
nyaá.

6

*'Bá Nāzērétā vé rī pi gākí
Yésū ri sī'*

(Mātāyo 13:53-58; Lükā
4:16-30)

¹ Yésū ní ngazú 'dāásī, īri
ní 'dezú muzú Nāzērétā gá,
kūrū īri ní mbazú rī gé. Kōpi
mukí ívé 'bá 'î pámvú ūbī'bá
rī pi be trū.

² U'dú Sābátā vé rī kā ícá,
Yésū í'dó rií 'bá rī pi ímbá
Jó Múngú ri Zizú rī agá 'dāá.
'Bá kárakará īrivé tā yí'bá rī
pi ȳyākí tā īri ní átá 'dīri sī
ȳyāyā.

Kōpi rikí ī uzijí ī āsámvú
gé sī kīnī, "Ágó 'dīri Ȭsú tā
nīngárá, āzini ūkpō tā ȳyāzú
ȳyāyā 'ozú 'dīri íngūgá?"

³ Ágó 'dīri adri nyo Märíyā
mvópi ándúrú riípi párangi
faápi 'dīgé rī 'i kuyé?
Yōkóbū pi Yósē be, Yúdā be,
Símónā sī, adrikí īri édrípi

kuyé? īrivé ómvúpíjí ri'bá
adri'bée 'bá be kūrū 'bavé
rī agá nō'bée kuyé?" Tā
ándúrú Yésū ní 'oó 'dī'bée
sī, 'bá rī pi gākí īri sī.

⁴ Yésū ní újázú kōpi ní
kīnī, "Ī nēbī rī pi īnjí vūrā
urukó agasí īnjinjí, 'bo kūrū
īrivé rī agá, īnjíki īri ku, 'bá
īrivé 'bētī āsámvú gé rī pi,
īrivé márité rī pi be, kōpi
īnjíki īri ku."

⁵ Yésū gō tā ȳyāzú ȳyāyā ní
'oó āngū 'dāri gé dījí kuyé, tā
īri ní 'oó rá rī, Yésū tī drī 'bá
drā be ni pi drīgé, kōpi idrīkí
rá, 'bá īri ní drī tījí kōpi drīgé
rī pi vé kālāfe mādāŋjá.

⁶ Tā 'dīri sē Yésū ní
ȳyāngárá, 'bá rī pi ní gāá
'i ē'yīgá sī rī sī.

*Yésū pē ívé 'bá áyúayū
mudrī drī ni īrī rī pi muú ēzī
ngāá*

(Mātāyo 10:5-15; Lükā
9:1-6)

Yésū ní kúru 'dezú rizú 'bá
rī pi ímbázú muzú gúrú ālu
ālu agásī.

⁷ Yésū ní ívé 'bá áyúayū
mudrī drī ni īrī rī pi zizú
ímúzú vūrā ālu gé, pē kōpi
muzú īrī īrī, sē kōpi ní ūkpō
índrī ūnjí rī pi údrózú.

⁸ Yésū ní 'yozú kōpi ní kīnī,
"Lē īmi 'dūkí ngá āzi muzú
īmi drīgé sī īndī ku, 'yéjá
īmi 'dūkí túré ēcī tuzú ni
áyu. īmi kádō rií muú, lē
īmi 'dūkí kúmvú muzú īndī
ku, īmi 'dūkí ānyāngā dōku
mūfēngā muzú īndī ku.

⁹ Īmi úsúkí ngá pá gá ni pi muzú, 'bo ā 'dükí bõngó ãzi ãndō rú muzú ūndī ku.

¹⁰ Kūrú ālu ālu īmi ní cazú rí agá, 'bëtì ī ní īmi é'yízú drïdrï rí, īmi áwíkí adrii 'dágá, cïmgbá īmi ní fúzú kûrú rí agásí rí gé.

¹¹ Vûrâ ālu ālu īmi ní fizú cazú rí agá, 'bá rí pi gâkí dô īmi é'yigá sî, ãzini gâkí dô ú'dükó mûké īmi ní ūlûú rí yigá sî, īmi kâdô ngaá muú, īmi wekí nyôkú īmi pá ágélé gá rí kú 'dígé. Īri lû 'yozú kínî, īmi gâkí 'bá gûrû 'dâri agá rí pi sî."

¹² Yésü vé 'bá áyúâyû rí pi ní kúru 'dezú muzú ú'dükó mûké rí ūlûngárâ gá kínî, lê 'bá rí pi ã újákí ési, kôpi ã kuki ūnjikânyâ ãní.

¹³ Kôpi údrókí ïndrî ūnjí kârákará ūfûú 'bá rí pi drîgé sî, übékí ūdu 'bá drâ be rí pi rû'bá gá sî, kôpivé drâ dë ãní rá.

Yûwánî vé 'dîngárâ ã tâ
(Mâtáyo 14:1-12; Lükâ 9:7-9)

¹⁴ 'Bâgú Êródë* yî 'bá rí pi ãrêvú céré rikí átâ Yésü vé tâ sî. 'Bá rí pi үrukö rikí átâ kínî, "Yûwánî Bâtízmû sëepi rí ingakí īri gôó idri rú drângárâ gálésí gí, īri ní rizú

* **6:14 6:14** *Bâgú Êródë*: Êródë 'dîri Êródë Änítipâ 'i, īri Êródë Ämbûgû rí vé mvá, gô mälüngâ rí rûy ní sâ Yûwánî ní bâtízmû sëszú Yésü ní rí gé. 'I lâ Mâtáyo 14:1; Lükâ 3:1; Ezj 4:27. Sâ ë ní Yésü ri tîzú rí gé, Êródë Ämbûgû 'dîri rû ãngû rí nî. 'I lâ Mâtáyo 2:1-8; Lükâ 1:5. Vûdrï ni gé, 'bâgú ãzi anigé rû ni Êródë Ägîripä, īri Êródë Ämbûgû rí vé mvá vé mvá. 'I lâ Ezj 12:1-13:1. † **6:15 6:15** *Êlîyâ*: Êlîyâ ri nébî, Mûngû 'du ëri muzú 'bû gé idri rú, drâ kuyé. Tikí īri ãkûdë ilí rí ca mûdûrûlû úrômî (900), ìsú ãkûdë tijkí drî Yésü ri kuyé. 'I lâ 1 'Bâgú 17-21; 2 'Bâgú 1-3. Mûngû ezi kínî, 'I lê Êlîyâ ri ïpêé ïgôó vû drîgé nôô ûzi. 'I lâ Mâlákî 4:5. ‡ **6:17 6:17** *Pilipû*: Pilipû ri 'bâgú Êródë Änítipâ édrîpi, sâ édrîpi Êródë ní ërivé ūkú Êródýâ ri 'dûzú rí gé, ìsú ãkûdë Pilipû ri idri rú.

tâ ãyâzú ãyâyâ 'dî'bée 'ozú ūkpö be 'dîni ãní."

¹⁵ 'Bá үrukö'bée rikí 'yoó kínî, "'Bá rí Êlîyâ† 'i."

Urûko'bée kínî, "'Bá rí ïndré sû nébî ótû ūkû rí pi ve ãzi tînî."

¹⁶ Êródë kâ tâ 'dîri yî, īri ní 'yozú kínî, "Índrezú 'bá 'dîri Yûwánî má ní ótû drî ni lij 'dâri íngá gôó idri rú drângárâ gálésí nî!"

¹⁷ Ótû Êródë së tâimbi kínî, ãrukí Yûwánî ri, ã 'bekí īri jó ãngû ū'yízú rí agá. Êródë 'o tâ 'dîri 'dîni, ã 'diâtâsîyâ 'i ní édrîpi Pilipû‡ vé ūkú Êródýâ ri jeé 'i ní ūkú rú rí sî.

¹⁸ Æ'diatâsîyâ Yûwánî ri 'yoó Êródë ní kínî, "Tâimbi ã'yî kuyé 'yozú kínî, mí ní mí édrîpi vé ūkú jezú."

¹⁹ ãní së Êródýâ 'bâ ési ūnjí Yûwánî ní, lê īri 'dij drâa 'dîsî rá. 'Bo Êródë ní ã'yî kuyé rí sî, Yûwánî vé 'dîngárâ ã tâ mba Êródýâ ní mbamba.

²⁰ Êródë ru Yûwánî ri ruru, nî ámá rá 'yozú kínî, Yûwánî ri 'bá tâ be pîri ni, ãzini 'bá uletere ni, së Êródë ri Yûwánî ã tâ mbaá mûké. Êródë kâ tâ Yûwánî ní átâ rí yî, së drî ni ábá ãní

cérē cérē, 'bo 'bā úvá rizú Yūwánī vé tā yızú.

²¹ Kúru Ěródē ní ūmū údészú ívé ú'dú ī ní 'i tızú rī ıñjızú ãní. Ĩri ní ūgalaku ambugu rī pi zızú ūgalaku ambugu ūngárawá rī pi vé rī piſ be, ãzini dr̄koma ūngū Gâlîlâyā vé rī agá rī pi be ímúzú ūmū rī gé. Ūmū 'dīri zī nóni lëti Ěrōdýā ní Yūwánī ri 'dızú dr̄zú ãní.

²² Ěrōdýā vé mvá ūkúnjá rī ní ífızú úngó tuzú 'bá rī pi ęndrëtì gé 'dígé, sē ãyíkō fü Ěródē pi ívé ūmū rī pi be ambamba.

Ěródē ní 'yozú mvá ūkúnjá rī ní kínī, "Ngá mí ní lëé rī, ma sē mí ní rá."

²³ Ěródē ní ūyō sôzú kínī, "Ngá mí ní lëé rī, ma íco sē mí ní rá, mâlûngā má ní ruyú nōri, ma ıgélé ni ūmbúgú rī sē mí ní rá."

²⁴ Mvá ūkúnjá rī ní füzú muzú ęndrépi ri zızú kínī, "Mâ zì ngá íngóni ni?"

Ęndrépi ní újázú Ĩri ní kínī, "Í 'yo â lıki mí ní Yūwánī Bâtízimü sêépi rī ē dr̄i sêé."

²⁵ Mvá ūkúnjá rī ní gõzú 'i újázú muzú rú'bá sī Ěródē vúgá 'dāá, 'yozú Ĩri ní kínī, "Ngá má ní lëé mî sē má ní ú'díkírñjá nõgó rī, â lıki Yūwánī Bâtízimü sêépi rī ē dr̄i 'bâá ıgā agá."

²⁶ Tâ 'dīri sē 'bâgú rī ní ızângā ambamba, 'bo lë ūyō 'i ní sôo ūmū rī pi ęndrëtì gé 'dīri ɳõo ku.

§ 6:21 6:21 ūgalaku ūmbúgú ūngárawá rī pi vé rī: Ĩri ūngárawá élifü ālu rī pi ē dr̄i koópi ni.

²⁷ Koro ĩri ní ūngárawá ālu pêzú muzú jō ūngū ū'yızú rī agá 'dāá, 'yozú Ĩri ní kínī, â li Yūwánī ē dr̄i ıjì 'i vú nõo. ūngárawá rī ní kúru muzú jō ūngū ū'yızú rī agá 'dāá, Ĩri ní Yūwánī ē dr̄i lızú.

²⁸ Ĩri ní Yūwánī ē dr̄i 'bâzú ıgā agá, ıjızú sêzú mvá ūkúnjá rī ní. Mvá ūkúnjá rī ní kúru Yūwánī ē dr̄i jızú muzú sêzú ęndrépi dr̄igé.

²⁹ Yūwánī vé 'bá Ĩri â pámvú ūbî'bá rī pi kâ tâ 'dīri yij, kópi ní muzú Yūwánī vé âvû 'düzú jızú muzú sîzú vûrâ ī ní rizú âvû sîzú rī agá 'dāá.

Yésü sē ănyângä nyaá 'bá élifü tőwû pi ní

(Mâtâyo 14:13-21; Lükâ 9:10-17; Yūwánī 6:1-14)

³⁰ Yésü vé 'bá áyúayü rī pi kâ ímví ıgôó vûlé nõo, kópi 'deki rií ęzì ī ní ngaá, ãzini tâ ī ní imbá rī vé tâ ülûú Yésü ní.

³¹ 'Bá bítırıká ri'bá écì'bá rī pi, үrûkò'bée dî ifí be, үrûkò'bée dî fü be muzú, sē Yésü pi ívé 'bá áyúayü rī pi be ışûkí sâ ănyângä nyazú ni kuyé. Yésü ní 'yozú ívé 'bá áyúayü rī pi ní kínī, "İmi ngakí, 'bâ mukí uvuú vûrâ kíri ni gé."

³² Kúru Yésü pi ní tuzú ívé 'bá áyúayü rī pi be külümgbä agá, kópi ní muzú adrızú vûrâ kíri 'bá âkó ni gé.

³³ 'Bo 'bá rī pi kâ ndreeé Yésü pi 'deki muzú gi, 'bá

rī pi ngakí njuú muzú óngú sī, íngázú kūrú ândíândí ni pi agásī, kōpi njukí caá vūrā Yésū pi ni lēzú muzú uvuzú rī gé 'dāá drīdrī.

³⁴ Yésū ísí kūlúmgbā rī agásī, kā 'bá bítříká rī pi ndreé, kōpivé tā fi ési ni gé īzāngā rú, ā'diâtāsīyā kōpi índrékí sū kābīlō 'bá úcépi ni ní adrii 'dāáyo rī tñi. Yésū ní kúru í'dózú kōpi ímbázú, ímbá kōpi ní tā kárakará.

³⁵ Útú rī kā 'deé, Yésū vé 'bá ūri ā pámuvú ūbī' 'bá rī pi ní ímúzú 'yozú Yésū ní kínī, "Bá ímúkí kuú rárá rú āngū 'bá ākó ni gé, үtú rī 'de nóni gí.

³⁶ Lē mī pē 'bá rī pi muzú, kōpi ā mukí rí i ní ānyāngā ndāá gúrú īnyinjá rī pi agásī."

³⁷ 'Bo Yésū ní 'yozú kōpi ní kínī, "Imi sēkí kōpi ní ngá nyanya, kōpi ā nyakí."

Kōpi ní újázú Yésū ní kínī, "Bá ísúkí rí mūfēngā fífi īnjíipi īnjíenjí* mūdūrūlū ūri ānyāngā jezú 'bá bítříká nō'bée ní ngūgá?"

³⁸ Yésū ní kōpi zizú kínī, "Pángā imi vúgá 'dilé ngōpí? Imi mukí ndreé."

Kōpi kā ísú nī, kōpi ní újázú Yésū ní kínī, "Ngá 'bá ní ísú anigé rī, ūri 'yēnjá pánga tōwú, ūbí be ūri."

³⁹ Yésū ní kúru 'yozú kōpi ní kínī, imi lūkí 'bá rī pi

ā úríkí vūgá ngúlumū rú ngúlumū rú ásé drīgé.

⁴⁰ Kōpi ní kúru 'bá rī pi trazú úrizú ngúlumū rú ngúlumū rú. Ngúlumū үrukó agá, 'bá rī pi úríkí mūdūrūlū ūlu ūlu, үrukó ni agá, 'bá rī pi úríkí pūkú tōwú tōwú.

⁴¹ Yésū ní pánga tōwú 'dī'bée í'duzú ūbí ūri rī be, ūri ní ingazú suzú үru, ūri ní āngū ndrezú 'bū gé 'dāá, ūri ní ūwo'dīfō sēzú Mungú ní, ūri ní pánga rī ūndīzú sēzú ívē 'bá 'i pámuvú ūbī' 'bá rī pi drīgé, ūri ní kpá ūbí ūri 'dī'bée í'duzú sēzú kōpi drīgé, kōpi ní kúru awazú muzú 'bá rī pi ní.

⁴² 'Bá ūlu ūlu ísú ānyāngā nyaá épízú āní rá.

⁴³ 'Bá Yésū ā pámuvú ūbī' 'bá rī pi ūkūnākí pánga, āzini ūbí ī ní awaá nyaá 'bá rī pi ní rī ē ūmbítā caá ūvú ā 'a mūdrí drī ni ūri.

⁴⁴ Āgō† ānyāngā rī nya'bá rī pi vé kālāfe ca élifū tōwú.

*Yésū mu yī drīgē sī pā sī
(Mātāyo 14:22-33;
Yūwānī 6:15-21)*

⁴⁵ Koro Yésū ní ívē 'bá 'i pámuvú ūbī' 'bá rī pi sēzú tuzú kūlúmgbā agá, kōpi ā 'dekí mūy Bētēsāyídā gá 'dālē drīdrī, ūsúzú ūri ri 'bá bítříká rī pi ayi vúlé nōo.

⁴⁶ Yésū kā 'bá rī pi ayí gí, ūri ní muzú irā drīgē Mungú ri zingará gá.

* **6:37** **6:37** Mūfēngā fífi īnjíipi īnjíenjí rī: 'Bá rī nga dō ūzí ūdú ūlu, ī 'bá rī ūfē mūfēngā fífi īnjíipi īnjíenjí ūlu ni sī. † **6:44** **6:44** Āgō: Lākí ūkú rī pi anjinjá rī pi be kuyé.

⁴⁷ Kā mꝫú caá ̄in̄ijá s̄i, ̄is̄u kūlúmgba r̄i fi caá Yés̄u vé 'bá áyúaȳu r̄i pi be ȳī bālālā r̄i agá b̄ilíb̄ili 'dāá gi, kukí Yés̄u ri kú ó'dúkúlegús̄i ámvé n̄oó.

⁴⁸ Yés̄u ndre ívé 'bá 'i pám̄vú ūb̄i'bá r̄i pi ri ̄izāngā ̄is̄u ambamba kūlúmgba r̄i ã sōngárá gá, ã'diātās̄iýä ülí r̄i ri kūlúmgba r̄i v̄ī ayaá ūkpō s̄i. Ānḡu r̄i ní dr̄i ówúzú kuyé r̄i gé, Yés̄u ní rizú imúzú kópi vúgá n̄oó ȳī r̄i dr̄igé s̄i pá s̄i, lē kōdō agaá kópi ã gārā gá s̄i,

⁴⁹ 'bo kópi kâ ndreeé Yés̄u ri imú ȳī r̄i dr̄igé s̄i pá s̄i, kópi ngakí rií útré ̄ur̄i s̄i, kópi ūs̄ukí kín̄i tānā ngá r̄i índr̄i.

⁵⁰ Kópi kâ ndreeé Yés̄u ri imú ȳī r̄i dr̄igé s̄i pá s̄i, kópi adrikí céré ̄ur̄i s̄i.

Koro Yés̄u ní 'yozú kópi ní kín̄i, "̄imi 'okí ̄ur̄i s̄i ku, 'bá r̄i ma 'i, ̄imi úmbéki ̄es̄i."

⁵¹ Yés̄u ní kúru tuzú kūlúmgba r̄i agá 'dāá, ülí r̄i ní pá tuzú. Sē Yés̄u vé 'bá ̄iri ã pám̄vú ūb̄i'bá r̄i pi ní ̄ayāngárá.

⁵² Kópi n̄ikí ̄anyāngā Yés̄u ní sēé vaápi 'd̄iri vé ífífí kuyé, ̄oz̄ukí kópivé um̄i rá, sē kópi n̄ikí tā 'd̄iri ámá kuyé.

Yés̄u ídr̄i 'bá dr̄a be ni pi Gēnēsārétā gá
(Mātāyo 14:34-36)

⁵³ Yés̄u pi kâ ȳī bālālā r̄i zoó, kópi ní mꝫú ̄is̄izú Gēnēsārétā gá, kópi ̄u'ȳikí ̄umgb̄u aya rú ni pi bāákú s̄i, ú'be ȳī agá 'dāá, kūlúmgba r̄i ní pá tuzú 'dāgá.

⁵⁴ Kópi kâ ̄is̄i kūlúmgba r̄i agás̄i, 'bá r̄i pi n̄ikí Yés̄u ri ámá bá.

⁵⁵ 'Bá ānḡu 'dāri agá r̄i pi ní ̄injúzú céré imúzú Yés̄u vúgá n̄oó, kópi ní ívé 'bá dr̄a be r̄i pi u'duzú ̄ijízú ̄iri vúgá n̄oó pórōs̄i s̄i vūrā kópi ní ȳī ̄iri ní adrizu r̄i gé.

⁵⁶ Yés̄u ri écí mꝫú gúrú r̄i pi agás̄i, k̄ur̄u r̄i pi agás̄i, ̄azini 'b̄et̄i r̄i pi agás̄i. Vūrā ̄iri ní écizú 'd̄ibée agás̄i, 'bá r̄i pi riki ívé 'bá dr̄a be r̄i pi ijí imúzú vūrā jōkón̄i vé r̄i gé. 'Bá r̄i pi riki Yés̄u ri māá kín̄i, 'bá dr̄a be r̄i pi ã úlokí ̄irivé bōngó ẽ t̄i. 'Bá céré Yés̄u vé bōngó akoóko r̄i ẽ t̄i uló'bá rá r̄i pi, kópivé dr̄a d̄e kópi ã r̄u'bá gá s̄i rá.

7

Mērē Yāhúd̄i r̄i pi vé r̄i
(Mātāyo 15:1-9)

¹ Fārús̄i r̄i pi ã ̄uruk̄o ̄azini 'bá Mós̄e vé tājimb̄i imb̄a'bá íngá'bá Yērúsālémā gálés̄i r̄i pi ã ̄uruk̄o'bée be, imúkí ̄i traá Yés̄u ã gārā gá s̄i kūr̄u.

² Kópi ndrekí Yés̄u vé 'bá ̄iri ã pám̄vú ūb̄i'bá r̄i pi 'd̄okí rií ̄inyá nyaá, ̄ujíkí ̄i dr̄i kuyé.

³ Fārús̄i r̄i pi Yāhúd̄i ̄uruk̄o'bée be, kópi kádō ̄i'dó ̄inyá nyaá, kópi céré ̄i dr̄i ̄ují 'd̄e'dé s̄u ívé mērē ̄i é'bípíjí vé r̄i ní lēé r̄i t̄in̄i, kópi íbí ̄inyá r̄i nya ndō.

⁴ Kópi jekí dō ngá ̄azi jōkón̄i gé, ̄ujíkí dō kuyé, 'bá ̄azi icó dr̄i nyaá ku. Mērē 'd̄iri kópivé ni, kópi áwíkí tā ni 'bāá kuú ūkpó ūkpó, kópi

ri īvé ngá ãnyāngā nyazú sū kópō, sákānī, ãzini bjinigā tñi rī pi ã 'a ūjī cérē ūjijī.

⁵ Färūsī rī pi 'bá tāimbí imbá'bá rī pi be, kópi ní Yésū ri zizú kínī, "Mívé 'bá mī pámvú übī'bá rī pi 'dükí tā 'bá é'bípjī ní imbá rī ngaá ku ãsī? Kópi kádō rií ngá nyaá, kópi ūjikí ï drí ku ãsī?"

⁶ Yésū ní újázú kópi ní kínī, "Ími 'bá ï 'bā'bée kú tā be píri 'dī'bée! Tā nébī Isáyā ní 'yoó ìmi tā sī rī, ìri píri. Sī 'dínī kínī,
" "Bá 'dī'bée ri ma íngú tī sī kána,
'bo kópi 'bákí ési má drígé kuyé.

⁷ Kópi ma ïnjī ku kána,
tāimbí kópi ní rií imbá rī pi, 'bá áda ûtī nī.'

⁸ Ími gákí tā Múngú vé rī 'dugá ngagá sī. Ími 'dükí ìmivé tā mérē vé rī 'bää tā ambúgú rú."

⁹ Yésū ní kúru 'yozú kópi ní kínī, "Ími kínī, ìmi úmī be tāimbí Múngú vé rī gázú, ìmi áwíkí rí tā ìmivé mérē vé rī 'dugá ngagá áyu!"

¹⁰ Mósē sē tāimbí 'dínī kínī, 'Lë mī ïnjī mí étépi pi mí éndrépi be ïnjnjī,' ãzini "Bá étépi ri triípi, döku éndrépi ri triípi rī, ã 'dikí ìri dráa 'dísírá.'

¹¹ 'Bo ìmi ri 'bá rī pi imbá, kópi ícō 'yo ï étépjī ní, ãzini ï éndrépjī ní, 'Má ícō ìmi izā koó ku, ã 'diâtásiyā á sō ūyō

gí, fefé kódô má ní lée sée ìmi ní rī, ma sē Múngú ní.*

¹² Ími ã'yíkí ku 'bá 'dī'bée ní ï étépjī ë izā kozú, ãzini ï éndrépjī ë izā kozú.

¹³ Ími gákí tā Múngú ní ezi jí ìmi ní rī sī, ìmi 'dükí rí tā mérē vé rī pi ngaá áyu. Tā ìmi ní rií ngaá kárakará 'dī'bée ìri tā ùnjí."

*Ngá sēépi 'bá rī ní adrizu ãzavū rú rī
(Mātáyo 15:10-20)*

¹⁴ Yésū ní 'bá bítirká rī pi zizú imuzú 'í vúgá nõõ díjí, ìri ní 'yozú kópi ní kínī, "Ími yíkí ma, ìmi 'dükí tā má ní lüu ìmi ní 'diri 'bää ìmi drígé.

¹⁵ Ngá 'bá rī ní nyaá fí 'í agá rī sē adri ãní ãzavū rú ku, tā ãmbúgú rī, átángá ìri ní átá ifúú 'í tī gé sī rī sē ìri adri ãzavū rú nī.

¹⁶ 'Bá rī dō bí be, ã yí 'í ní tā 'diri.'†

¹⁷ Yésū kā 'bá bítirká rī pi kuú, ìri ní fizú jó agá. Ìrivé 'bá ìri ã pámvú übī'bá rī pi zikí ìri kínī, ã ülū ï ní nápí rī vé ífífi.

¹⁸ Ìri ní kópi zizú kínī, "Tā má ní rií átá 'diri fi drí ìmi drígé kuyé? Ádarú ìmi níkí 'yozú kínī, ngá ìmi ní nyaá rī sē ìmi adrii ãzavū rú ku 'dínī kuyé?

¹⁹ Ngá ìmi ní nyaá rī ícō fí ìmí ési agá ku, ìri fi ìmi 'a agá, ìri kúru fū ìmi agásí

7:7 7:7 Isáyā 29:13 **7:10 7:10** Wüngará 20:12; Dëtörönómë 5:16 **7:10 7:10**

Wüngará 21:17; Lëvítikä 20:9 * **7:11 7:11** Fefé kódô má ní lée sée ìmi ní rī, ma sē Múngú ní: Fefé ï ní sée Múngú ní rī, ï ìri zì Köröbání. † **7:16 7:16** Átángá véreši 16 agá 'diri, búkú Márákō vé ï ní sī Gírikí tī sī drídri rī agá 'dáayo, 'bo gökí sī búkú Márákō vé vúlé rī agá rá.

āmvé." Tā Yésű ní 'yoó 'dīri vé ífífí, ānyāngā rī pi ārēvú cérē āzāvū ākó, ī icó nya rá.‡

20 Yésű ní 'yozú kínī, "Tā ifūúpi mí ési agásī rī, īri sē mi adri āzāvū rú nī.

21 Tā ifū'bá 'bá rī vé ési agá rī pi 'dī, yīkī ūnjí, ȿwū 'bāngárá, ȿgū, 'bá 'dīngárá,

22 ágó ūkú be rī ní lazú ūkú āzi sī, dōku ūkú ágó be rī ní lazú ágó āzi be, ési āmbúgú, yīkī tā ūnjí 'ozú ni, mi ū'bāngárá, ȿbīrī ūkú vé ni, dōku ȿbīrī ágó vé ni, ési 'bāngárá 'bá āzi vé ngá drīgé, ȿ'yóngárá, ȿfú, āzini tā 'ongárá azakaza rú rī.

23 Tā ūnjí ī ní ūlāá 'dī'bée cérē, īri ibí ifū 'bá rī vé ési agá, tā 'dī'bée sē 'bá rī adri āní āzāvū rú."

Ūkú ȿ'yóngárá be rī (Mātāyo 15:21-28)

24 Yésű nga fūú Gālīlāyā agásī, 'de muý ūngū Tāyā vé rī gé, 'dālé mu rī adri 'bá āzi vé jó agá. Yésű lē 'bá āzi ā nī 'yozú kínī, 'i 'dāá'dā 'dīni ku, 'bo 'bá rī pi nīkí rá 'yozú kínī, Yésű ri 'dāá'dā.

25 Ūkú āzi īrivé mvá ūkúnjá ìndrī ūnjí ní fí drī ni gé ni kā muý vūrā Yésű ní adrīzú rī nījí ámá, īri ní mužú kūmūcí ūtīzú Yésű ȏndrētī gé.

26 Ūkú 'dīri adri Yāhúdīzī ku, tīkī īri Síriyā gá, vūrā ī ní zīj Fōnísīyā rī agá. Ūkú rī mā Yésű ri kínī, Yésű ā

dro ìndrī ūnjí rī fūú ívē mvá ūkúnjá rī drīgé sī rá.

27 Yésű ní 'yozú ūkú rī ní kínī, "Drīdrī ni, lē ā sēkí ānyāngā nyaá anjinjá rī pi ní, adri muké kuyé ī ní ānyāngā anjinjá úcézú rī ū'bézú ūcogú ní."§

28 Ūkú rī ní újázú kínī, "Upí, ūcogú ula'bá mísá ā ndúgé rī pi nyakí ínyá u'de'bá anjinjá rī pi drīgé sī vúgá rī īndī."

29 Yésű ní 'yozú ūkú rī ní kínī, "Tā mí ní újá muké 'dīri sī, ā dro ìndrī ūnjí rī fūú mívē mvá ūkúnjá rī drīgé sī āmvé gí, 'í mu 'bētī."

30 Ūkú rī 'de muý 'bētī 'dāá, ca muý isú ívē mvá ūkúnjá rī la kú gbóló drīgé, ìndrī ūnjí rī fū drī ni gé sī gí.

Yésű ìdrī ágó bī be ȿsīipi gí átāpi ku ni

31 Yésű ní fūzú ūngū Tāyā vé rī agásī, īri ní 'dezú mužú Sīdónā gá, īri ní ūluzú mužú yījī bālālā Gālīlāyā vé rī gé, īri ní cazú ūngū Dēkāpólīsī vé rī gé.

32 'Dālé 'bá ȿrukō'bée ní ágó bī be ȿsīipi gí átāpi ku ni ijjizú Yésű vúgá. Kōpi mākí Yésű ri kínī, ā 'bā 'i drī ágó rī drīgé, ágó rī ē bī ā zī rí, ā átā rī bēnī.

33 Yésű ní ágó rī jizú 'bá bītrīkā rī pi āsāmvú gé sī gārā gá, īri ní 'i drī suzú ágó rī ē bī ūlōzú āní, āzini we

‡ 7:19 7:19 Ānyāngā āzāvū rú rī: Tāimbī Mósē vé rī ā'yī 'yozú kínī, ā nyakí ānyāpá ȿrukō ī ní 'yoó kínī, kōpi āzāvū rú 'dī'bée ku. 'Í lā Lēvītīkā 11:1-32.

§ 7:27 7:27 Ānyāngā sēngárá ūcogú ní rī: Yāhúdī rī pi zīkī 'bá adri'bée Yāhúdī rú ku 'dī'bée ūcogú.

tūsú 'í drígé ágó rī ã ádra úlózú ãní.

³⁴ Yésű ni āngū ndrezú muzú 'bū gé 'dāá, īri ni á'ázú fū, īri ni 'yozú kīnī, "Ēfátā!" Ífifí ni kīnī, "Mî bí ã zī 'i."

³⁵ Koro ágó rī ë bí ni 'i zīzú, ádra ni ni 'i oyuzú, īri ni í'dozú átázú ú'dukó be uletere.

³⁶ Yésű ni 'yozú 'bá bítříká rī pi ni kīnī, ã lükí tā má ni ágó 'dīri idrizú rī 'bá ãzi ni ku. 'Bo Yésű kā 'yoó kōpi ã lükí tā 'dīri 'bá ãzi ni ku, kōpi rikí nyo tā rī ülūú muzú 'bá rī pi ni ülūlū.

³⁷ Tā 'dīri sē 'bá rī pi ni ãyāngárá. Kōpi gōkí rií átá kīnī, "Tā ágó 'dīri ni 'oó 'dīri, īri muké. Ídīri 'bá bí be ẽšíipi gi, átápi ku rī, īri tā yì rá, īri átá rá."

8

Yésű sē ãnyāngā nyaá 'bá élifū sū pi ni

(Mätáyo 15:32-39)

¹ Sâ 'dāri gé, 'bá bítříká trakí ï Yésű ã gārā gá. Ænyāngā kōpi ni nyaánya ni 'dāayo. Kúru Yésű ni ívé 'bá 'í pámavú ūbī'bá rī pi zīzú, īri ni 'yozú kōpi ni kīnī,

² "Ma ūzāngā sī 'bá nō'bée sī, 'bá nō'bée adrikí caá má be ú'dú na, kōpi nyakí ngá ãzi kuyé.

³ 'Bá nō'bée uryukó íngákí rará rú, á pē dō kōpi muú ẽbírī sī, kōpi mu ïdrākā lètī gé."

⁴ Yésű vé 'bá īri ã pámavú ūbī'bá rī pi ni 'yozú īri ni

kīnī, "Bo āngū vūúpi rará rú 'bá ãkó nōri gé, 'bá ãnyāngā ìsú ngūgá caápi 'bá nō'bée ni céré?"

⁵ Yésű ni kōpi zīzú kīnī, "Pángā ìmi vúgá 'dīi ngōpí?"

Kōpi ni újázú kīnī, "Pángā 'bá vúgá nōo ézīrī."

⁶ Yésű ni 'yozú 'bá bítříká rī pi ni kīnī, kōpi ã úríkí vúgá. īri ni pánga ézīrī 'dī'bée í'dúzú 'í drígé, īri ni òwō'dīfō sēzú Mungú ni, īri ni 'a ni pi ündizú, 'dúzú sēzú ívé 'bá 'í pámavú ūbī'bá rī pi drígé, kōpi ã jíkí muú ū'bāá 'bá rī pi ẽndreti gé sī, kōpi 'dukí ngaá sū Yésű ni 'yoó rī tīni.

⁷ 'bí mādānjájá kōpi vúgá anigé, 'bo 'bí rī pi nyírinyírī. Yésű ni 'bí rī pi 'dúzú, īri ni kpá òwō'dīfō sēzú, īri ni 'yozú ívé 'bá 'í pámavú ūbī'bá rī pi ni kīnī, kōpi ã jíkí awaá 'bá rī pi ni.

⁸ 'Bá rī pi nyakí ínyá rī épizú rá. Vúdrī ni gé, 'bá Yésű ã pámavú ūbī'bá rī pi ūkūnākí ãnyāngā ï ni nyaá rī ë ūmbítā caá ūvú ã 'a ézīrī.

⁹ 'dú 'dāri gé, ãgō* rī pi icó ca élifū sū rá. Kōpi kā ãnyāngā rī nyaá deé, Yésű ni kōpi pēzú muzú 'bētī.

¹⁰ Koro vúdrī ni gé, Yésű pi ni ngazú tuzú ívé 'bá 'í pámavú ūbī'bá rī pi be kūlumgbá agá, kōpi ni 'dezú muzú ãngū Dälämānútā vé rī gé.

* 8:9 8:9 Agō: Lákí ūkú rī pi anjiná rī pi be kuyé.

*Fārúsī rī pi lēkí Yésū ã 'o ī
ní tā ãyāzú ãyāyā ni*
(Mātáyo 16:1-4)

¹¹ Fārúsī rī pi kā yijí kínī Yésū ícá gí, kópi ícákí ímú ì'dó rií ágátá gāā īri be, īri ù'bīzú. Kópi lēkí Yésū ã 'o īní tā ãyāzú ãyāyā íngápi 'bū gélésī ni.

¹² Yésū kā mūyú tā 'dīri yijí, īri ní á'ázú fū, īri ní 'yozú 'bá 'dī'bée ní kínī, "Úyú lókí ãndrū nōri gé rī pi lēkí mā 'o īní tā ãyāzú ãyāyā ni ãsī? Ádarú ã lē lūú ëmi ní, á 'o tā ãyāzú ãyāyā ni ëmi ní ku."

¹³ Kúru īri ní 'bá 'dī'bée kuzú, īri ní tuzú kūlúmgba agá, yijí bālälä rī zozú mūzú álé 'dāá.

*Ākúfī Fārúsī rī pi vé Ěródē
be rī vé tā*
(Mātáyo 16:5-12)

¹⁴ 'Bá Yésū ã pámuvú ūbī'bá rī pi ã tā ãvī, kópi ijíkí pánga ímúzú ïndī kuyé, ngá kópi vúgá anigé rī 'yéñá pánga ãlu kūlúmgba rī agá 'dāá.

¹⁵ Yésū ní 'yozú kópi ní kínī, "Ími adrikí mi be kowu ãkúfī† Fārúsī rī pi vé rī ã tā sī, ãzini Ěródē vé rī ã tā sī."

¹⁶ Kópi rikí tā 'dīri átā ñásámvú gé sī ïögüpíjí be kínī, "Yésū átā tā rī 'díni, 'bá ní pánga ijí ïndī kuyé rī sī."

¹⁷ Yésū nī tā kópi ní rií átā rī rá, īri ní kópi zizú kínī, "Ngá ëmi ní rizú átázú ëmi ñásámvú gé sī 'yozú kínī pánga 'dāáyo rī ã 'di?" Tā 'dīri fi drī ëmi drīgé kuyé?

Ími úmī ãkó tā 'dīri nīzú ámázú?

¹⁸ Ími kōdō mi be píri, ëmī mi ndre ãngū ku? Ími kōdō bī be píri, ëmī bī yī tā ku? Ími ícákí tā má ní ãnyāngā sēzú 'bá bītríká rī pi ní 'dāri igá ku?

¹⁹ Má kā pánga tōwú rī ûndíi sēe nyaá 'bá élifū tōwú rī pi ní, ëmī ëkūnākí pánga ëní nyaá tí rī ë ìmbítā caá ûvú ã 'a ngöpí?

Kópi ní újázú Yésū ní kínī, "'Bá ëkūnākí caá ûvú ã 'a mūdrí drī ni ërī."

²⁰ Yésū ní kópi zizú kínī, "Pánga má ní ûndíi sēe nyaá 'bá élifū su pi ní rī, ëmī ëkūnākí pánga ëní nyaá tí rī ë ìmbítā caá ûvú ã 'a ngöpí?"

Kópi ní újázú Yésū ní kínī, "'Bá ëkūnākí caá ûvú ã 'a ézirī."

²¹ Yésū ní kópi zizú kínī, "Tā 'dīri fi drī ëmi drīgé kuyé?"

*Yésū zī ágó mi be ësíipi gí
ni ë mi*

²² Yésū pi kā caá Bëtësäyídā gá 'dälé, 'bá urukö ijíkí ágó ãzi mi be ësíipi gí ní ímú Yésū vúgá nöö. Kópi mäkí Yésū ri, ã úló rí ágó rī ã rú'bá, ágó rī ë mi ã zī rí 'i bëñi.

²³ Yésū ní ágó rī ë drī ruzú, īri sēzú fuzú muzú gýrú rī agásí ãmvé. Yésū ní kúru tüsú wezú ágó rī mi gé, īri ní 'i drī tüzú ágó rī drīgé, īri ní ágó rī zizú kínī, "Mi nóni ícó ãngū ndre rá?"

† 8:15 8:15 *Ākúfī*: Ākúfī vé ífífi īri ímbángará ūnjí Fārúsī rī pi vé rī, ãzini Ěródē vé rī. 'I lā Mātáyo 16:12; Lükä 12:1.

²⁴ Ágó rī ní ãngū ndrezú үру, ūri ni 'yozú kīnī, "Á ndre 'bá, kōpi ri écī má gārā gá sī sū pētī ní rií écī má gārā gá sī kúrū rī tñi."

²⁵ Yésū gō 'i drī 'bāá ágó rī ē mī gé dñi, ágó rī ē mī ní kúru 'i zñzú gōzú ãngū ndrezú uletere.

²⁶ Yésū ní ágó rī pēzú muzú 'bëtī, 'yozú ūri ní kīnī, "Lë mī újá mi gōo vúlé gúrú agá 'dāá ku."

Pétéró 'yo kīnī, Yésū ri Kúrisítō

(Mātáyo 16:13-20; Lúkā 9:18-21)

²⁷ Yésū pi ívé 'bá 'i pámvú übī'bá rī pi be, kōpi ní 'dezú muzú écizú gúrú Sñzérīyā Pñlñpóyī vé rī pi agásī. Kōpi kā rií muý létī gé 'dīgé, Yésū ní kōpi zizú kīnī, "'Bá rī pi үsükí kīnī, ma ã'di 'i?"

²⁸ Kōpi ní újázú Yésū ní, "Urñkō'bée kīnī, mi Yñwánī riípi bătzimū sëepi rī 'i. Urñkō'bée kīnī, mi Õlýá 'i. Urñkō'bée kīnī, mi nébī rī pi vé ógúpi."

²⁹ Yésū ní ívé 'bá 'i pámvú übī'bá rī pi zizú kīnī, "'Imi 'dī'bée, 'imi үsükí kīnī, ma ã'di 'i?"

Pétéró ní újázú kīnī, "Mi Kúrisítō 'i."

³⁰ Yésū átá kōpi ní ükpó ükpó kīnī, kōpi ã lükí 'i 'bá ãzi ní ku.

Yésū átá ívé drängará ã tā
(Mātáyo 16:21-28; Lúkā 9:22-27)

³¹ Yésū ní átázú ívé 'bá 'i pámvú übī'bá rī pi ní kīnī, "Ma 'Bá Mvá 'i, ma ímú ïzñangā nya létī be ãndiāndí, 'bá ambugu rī pi, atala atala rī pi drīgé rī pi be, ãzini 'bá tñimbí imba'bá rī pi be, kōpi ímú ma gā sī, kōpi ímú ma 'dī drā rá. 'Bo ú'dú na ã vúdrī gé, ma ímú íngá gō idri rú."

³² Yésū ülū kōpi ní tā rī ē mī uletere, Pétéró ní Yésū ri sezú gārā gá, ūri ē drī ãvázú.

³³ 'Bo Yésū kā 'i újá ívé 'bá 'i pámvú übī'bá rī pi vúgá 'dāá, ūri ní trezú Pétéró drīgé kīnī, "Mi Sätnā! 'Í de mi 'dīsī rá, mívē tā rií үsükí rī adri tā Múngú vé ni kuyé, ūri tā 'bá nyöökü nöri vé rī pi vé ni."

³⁴ Kúru ūri ní 'bá bítríká 'dī'bée zizú ívé 'bá 'i pámvú übī'bá rī pi be ímúzú 'i vúgá nöle, ūri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "'Bá rī lë dō mā pámvú übī, ã adi 'i rú'bá, ã 'dú ívé pētī alambaku,‡ ã übī mā pámvú.

³⁵ 'Bá riípi súupi 'i rú'bá gá 'i drā rí ku rī, ışú idri 'dáni'dáni rī ku. 'Bá 'i sëepi drāapi mā tā sī, ãzini ú'dúkó múké rī ã tā sī rī, ūri idri 'dáni'dáni rī ışú rá.

³⁶ 'Bá rī 'bā dō ési céré ngá nyöökü nöri vé rī drīgé, api dō idri 'dáni'dáni rī sī, ngá múké ūri ní ışú 'dīgé rī ã'di?

³⁷ Ngá ãzi mí ní íco sëe Múngú ní mī drī jezú idri 'dáni'dáni rī ışúzú ni nyo anigé?

‡ 8:34 8:34 Á 'dú ívé pētī alambaku rī: Tā Yésū ní 'yoó 'dīri vé ífífi 'díni, lë mī útu mi ïzñangā nyaá.

38 'Bá rī ē drī ri dō nja má sī, ăzini ú'dúkó muké má ni ūlūú rī sī 'bá őwú rú rī pi ęndreti gé, ăzini 'bá ri'bá ūnjikānyā 'o'bá lókí nōri gé rī pi ęndreti gé, ma 'Bá Mvá 'i, ú'dú má ni ímúzú igažú má Etépi vé dīngará be, ăzini mäläyikā uletere rī pi be rī gé, ma adri ūri sī drīnjá sī."

9

¹ Yésű ní gōzú 'yozú kōpi ní kīnī, "Imi 'bá pá tu'bá 'dī'bée, ádarú á lē lūú ūmi ní 'dīni, 'bá urukó ūmi ăsāmvú gé 'dīgé, icókí drī drāá ku, kōpi mälüngā Mungú vé ímúpi ūkpō be rī ndre drīdrī ūgbále."

Yésű ã rū'bá újá 'i dījí imvesirililí

(Mātāyo 17:1-13; Lükā 9:28-36)

² U'dú áziyá ã vúdrī gé, Yésű ní Pétéró pi jizú Yōkóbū be Yūwánī sī muzú 'i vú sī, kōpi ní tuzú muzú irā drīgé uryu 'dāá, ã mukí rī adrii tungú ã drīkā sī. Kōpi kā tūp caá irā drīgé 'dāá, Yésű ã rū'bá újá 'i índré ū'dū be tungú ūrivé 'bá ūri ã pámuv ūbī'bá rī pi ęndreti gé 'dīgé.

³ Ūrivé bōngó újá 'i ógú imvesirililí, bōngó rī vé mvengará aga ngá céré ã ní údé nyöökú drīgé nōgó rī pi rá.

⁴ Ūlīyā pi ní ūfuzú Mósē be ímúzú ã i'dazú Yésű pi ęndreti gé, kōpi ní rizú átázú Yésű be.

5 Pétéró ní 'yozú Yésű ní kīnī, "Imbápi, ūri muké 'bá ní adrızú nōgó, lē 'bā 'bekí mōrōgó na, ălu ni mí ní, ălu ni Mósē ní, ălu ni Ūlīyā ní."

⁶ 'Bo ūrī fū Pétéró pi 'i őgüpī be ambamba, sē Pétéró nī tā 'i ní átā rī ã pámuv ámá kuyé.

⁷ Irībítı ní ísizú ímúzú kōpi őzuzú, ú'dúkó ní ikúzú irībítı rī agá 'dāásī kīnī, "Mvá 'dīri mávē ní má ní lēlē rī. Lē ūmi yikí tī ní yiyi!"

⁸ Koro Pétéró pi kā ã gārā úndré kúrū, Mósē pi Ūlīyā be kōpi ăsāmvú gé 'dāayo, 'bá ã ní kuú kōpi ăsāmvú gé rī Yésű 'i.

⁹ Yésű pi kā rií ísí ímú ívē 'bá ã pámuv ūbī'bá rī pi be ūrā drīgé 'dāásī vūgá nōo, Yésű ní átázú kōpi ní kīnī, "Tā ūmi ní ndreé ūmī mi sī 'dī'bée, ã lūkí 'bá ăzi ní ku. ūmi úcikí tā 'dīri kú ūmī ęsí agá, cimgbá cazú lókí 'Bá Mvá ní ímúzú drāzú gōzú íngázú idri rú rī gé."

¹⁰ Kúru kōpi úcikí tā rī kú ã ęsí agá, 'bo kōpi rikí átā ã ăsāmvú gé sī kīnī, "Tā Yésű ní 'yoó 'i drā, 'i gō íngá idri rú 'dīri vé ífifí ã'di?"

¹¹ Yésű vé 'bá ūri ã pámuv ūbī'bá rī pi ní Yésű ri zizú kīnī, "'Bá tāimbí imbá'bá rī pi 'yokí kīnī, Ūlīyā ri ímú drīdrī nī ăsī?"

¹² Yésű ní újázú kōpi ní kīnī, "Ádarú Ūlīyā ri ímú drīdrī, ūri ímú tā rī pi ărēvú útú céré icá piri. Síkí Búkū

Múngú vé rī agá kínī, 'Bá
Mvá ri ímú ūzāngā nya, 'bá
rī pi ūri gā sī ūsī?

¹³ 'Bo á lē lūú īmi ní, Ělīyā*
íca ínogósí gí, 'bá rī pi 'okí īri
ūnjí sū ī ní īrivé tā sū Búkū
Múnqú vé rī agá rī tini."

*Yésű ídrí mvá ágó índrí
ũnjí be ni*

(*Mātāyo* 17:14-20; *Lükā* 9:37-43a)

¹⁴ Yéṣű pi kâ ísí ímúzú írã
dr̄igé 'dâásí ívé 'bá 'î pámvú
übí'bá r̄i pi be vügá nõo,
kópi ndrekí 'bá bítříká trakí
í Yéṣű vé 'bá ūri ã pámvú
übí'bá, ūri ní kuú vúlé 'dâá
r̄i pi ã gârã gá s̄i kûr̄y. 'Bá
Mósë vé tâímbí ímbá'bá r̄i pi
ri ägátá gã kópi be.

15 'Bá rī pi kâ Yésū ri
ndréé, sē kōpi ní āyāngará,
kōpi ní njuzú muzú Yésū ri
ezizú.

¹⁶ Yésű ní kōpi zizú kīnī,
"Ngá īmi ní rizú āgátá gāzú
rī ā'di?"

17 Ágó ãzi ālu 'bá bítríká
rī pi ãsámvú gé 'dãá, ūri
ní újázú kĩn, "Ímbápi, má
ijí mávé mvá ágónjá nõri
ímú mí vúgá, mî ídrí rí ūri,
ã'diâtäsiyä índrí ünjí rí së tị
ni õzü, átá ku.

¹⁸ Índrí ūnjí rī kādō fí dr̥i
ni gé, índrí ūnjí rī ūri 'dū 'be
vūgá, ūri 'î sì nya, ú'búrúsā
ri kpu t̥i ni gé sī, rú'bá ni ri
mba ku potokonyo. Má é'yí
mívé 'bá mī pámvú ūbí'bá
rī pi índrí ūnjí rī droó mvá

ágónjá rī drīgē sī, 'bo kōpi
ū'bīkí droó tí."

19 Yéṣű ní 'yozú 'bá bítríká
rī pi ní kínī, "Ími ë'yǐngárá
ãkó 'dĩ'bée, mâ adri rí caá
ími be lókí be gbā ngõpí? Mâ
éṣí ã nya rí ízāngā caá lókí
be gbā ngõpí ímî tā sî? Ími
íjíki mvá ágójá rī ímú má
vúqá noó."

²⁰ Kúru kópi ní mvá ágónjá
rī íjízú Yésū vú nõó. Índrí
ũnjí rī kā Yésū ri ndreeé, īri ní
mvá ágónjá rī 'duzú a'bezú
vūgá 'dāá ūkpō sī, īri ní
rizú 'i úlizú nyōkú gé sī pí
ú'bürúsā be tī gé.

²¹ Yéşű ní mvá ágóňá rī vé
étepí zizú kíní, "Índrí ūnjí
rī ri mvá ágóňá rī ú'bé sũý
'dří tñi vñú caá lókí be gbã
ngõpí?"

Mvá ágónjá rī vé étépi ní
újázú Yésű ní kīnī, "Índrí
ūnjí rī í'dó mvá ágónjá rī
ú'bé 'dini í'dózú ãnjñā gá
'dāa.

22 Índrí ūnjí rī ri mvá
ágónjá rī ú'bé njíí ācí agá,
āzini yíí agá, ā drā rí kōdō
rá. 'Bo mi dō ícó mvá ágónjá
rī ídrí rá, lē mī ndre 'bávé
izānqā nōri."

²³ Yésū ní újázú ágó rī ní kínī, "Tā mí ní 'yoó kínī, ma dō ícó mvá ágóñá rī ídrí rá 'dīri vé ífifí â'di? 'Bá rī e'yī dō ma rá, tā ãzi ícópi ma ndēépi ni 'dāáyo."

²⁴ Koro mvá ágónjá rí vé
étepí ní trezú үру 'dâá kînî,
"Yésü, má ë'yî mi gí, 'bo 'í ko

* **9:13** **9:13** *Elíyā*: Elíyā Yēsū ní 'yo'ō dīrī, 'bá rī Yūwánī bātázimū sēépi rī 'i. Í lā Mātāvō 11:13-14; Mārákō 1:1-9; 6:14-29.

má ūzā, á lē mi ẽ'yijí díjí agaá rá!"

²⁵ Yésü kā ndreeé 'bá bítříká rí pi ri ímú tā rí ã ndrengárá gá, Yésü ní trezú índrí ūnjí rí drígé kíní, "Mi índrí ūnjí 'díri, 'í fū mvá ágónjá 'díri drígé sī ãmvé, mî gõ fií drí ni gé díjí ku."

²⁶ Kúru índrí ūnjí rí ní trezú ú'dúkó be үru 'dää, mvá ágónjá rí ayazú, fuzú ūri ã drígé sī ãmvé. 'Bá bítříká rí pi kâ ndreeé mvá ágónjá rí la kú kpílkpíl 'bá drääpi gí ni tñi. 'Bá rí pi kíní, "Mvá ágónjá rí drä gí."

²⁷ 'Bo Yésü ní mvá ágónjá rí ē drí ruzú, ūri ingazú pá tuzú үru sī.

²⁸ Vúdrí ni gé, Yésü kā mvií gõó 'bëtì gí, Yésü pi ní fizú ívé 'bá 'í pámrvú ūbř'bá rí pi be jó agá, Yésü vé 'bá ūri ã pámrvú ūbř'bá rí pi ní Yésü ri zizú ákudě 'bá ãzi kópi ã gärrä gá 'dääyo, kópi kíní, "Ngá 'bá ní ícázú índrí ūnjí drozú ku rí ã'di?"

²⁹ Yésü ní újázú kópi ní kíní, "Índrí ūnjí rí vé drongárá, lē 'bá rí ã zí[†] Múngú ri."

Yésü átá ívé drängará ã tā díjí

(Mätáyo 17:22-23; Lükä 9:43b-45)

³⁰ Yésü nga fūú muzú ívé 'bá 'í pámrvú ūbř'bá rí pi be vúrã kópi ní adrızú 'däri agásí, kópi mukí trää ängü Gäliláyä vé rí agásí. Yésü lē

'bá ãzi ã nñ vúrã ï ní muzú adrızú 'däri ku,

³¹ ã'diâtäsiyä Yésü ri ívé 'bá 'í pámrvú ūbř'bá rí pi ímbá kíní, "Í ímú 'Bá Mvá ã üli 'be, ï ūri rü sē 'bá ési be ūnjí rí pi drígé, ï ūri 'dí drä rá. U'dú na ã vúdrí gé, ūri ímú íngá gõ idri rú."

³² Tā Yésü ní átá 'díri fi 'bá Yésü ã pámrvú ūbř'bá 'dí'bée drígé 'dälé kuyé. Uři sī, sē kópi gökí tā Yésü ní átá 'díri ve íffízí zíjí kuyé.

A'di ri adri ãmbúgú nī?
(Mätáyo 18:1-5; Lükä 9:46-48)

³³ Yésü pi ní 'dezú muzú ívé 'bá 'í pámrvú ūbř'bá rí pi be, kópi ní cazú Käpäränäumä gá, kópi ní kúru fizú muzú adrızú jó agá. Kópi ní rizú adrızú jó agá 'dää rí gé, Yésü ní ívé 'bá 'í pámrvú ūbř'bá rí pi zizú kíní, "Ngá ïmi ní té rizú ägátá gäzú ímúzú léti gé sī rí ã'di?"

³⁴ 'Bo kópi újíkí kíri, ã'diâtäsiyä kópi ní rizú ímúngará gá léti gé sī rí gé, kópi rikí ägátá gäá ï ãsámvú gé sī kíní, ã'di ri adri ãmbúgú rú nī.

³⁵ Kúru Yésü ní úrızú vúgá, ūri ní ívé 'bá 'í pámrvú ūbř'bá mûdrí drí ni ūri 'dí'bée zizú ímúzú úrızú 'í gärrä gá sī kúrû, ūri ní 'yozú kópi ní kíní, "'Bá rí lē dö adrii 'bá rí pi drígé ãmbúgú rú, lē ã adri 'bá ūdumbítä rú

[†] 9:29 9:29 Zi: Búkú ï ní sī drídři Gírlík tì sī rí agá, sīkí Múngú vé zíngará ã tā, ãzini ínyá a'bingará vé tā.

ni, ã adri ãtí'bá rú rií 'bá rí pi ní ẽzí ngaá."

³⁶ Yésű ní mváŋjá mădăŋjá ni ijízú pá tuzú 'bá 'í pámvú ūbí'bá 'dí'bée ẽndretpi gé, ūri ní 'í drí 'bázú mváŋjá rí ã kídí gé. ūri ní 'yozú 'bá 'í pámvú ūbí'bá rí pi ní kín̄i,

³⁷ "Bá mváŋjá mădăŋjá nõri é'yípi mâ rú sī rí, é'yí 'díri ma, 'bá ma é'yípi rí, é'yí 'díri má Ẽtépi ma ɬp  epi rí."

*'Bá 'b   t   ndreeépi   nj   ku r  , ūri 'b   'b  v  ne ni
(L  k   9:49-50)*

³⁸ Y  w  n   ní 'yozú Y  s   ní k  n  , "Im  b  api, 'b   ndrekí ág   ãzi ri índr     nj   údr   m   r   s  , 'b   ugak   ūri s  , ã'di  t  s  y   ág   r   adri 'b   og  upi kuy  ."

³⁹ Y  s   ní új  z   ív   'b   'í p  m  v   ūb  'b   r   pi n   k  n  , "Im   ugak   ág   r   ku, 'b   ri  pi t   ãy  z   ãy  y   ni 'o  pi r  , íc   g     'i új   m   t   át     nj   ku.

⁴⁰ 'B   'b   t   ndree  pi   nj   ku r  , ūri 'b   'b  v  ne ni.

⁴¹ 'B   ãmi n   y  i s    pi mv  u  pi m   r   s  , ãmi n   ma   y  i K  r  s  t  o r   rá r   s   r  , ūri ãnd  ema   s  u r  .

Ã s  k   'b   ãzi f     nj  k  ny   ag   ku

(M  t  t  yo 18:6-9; L  k   17:1-2)

⁴² "B   ãzi úb   d   anjin   ny  r  n   ma   y  'b   g   n  'b  ee

^{9:43 9:43} *Ac   vez   ãn     d     k   r  : M  ng   ri úmv  l  s   'b   'i   y  'b   ku r   pi 'd  u ú'b   ãci 'd  ri ag  . 'I l   I'dangárá 20:7-15.* ^{9:44 9:44} *Át  ng   v  r    s   44 ag   'd  ri, b  uk   M  r  k   vé ï n   s  i G  rl  k   t   s   dr  dr   r   ag   'd  áyo, 'bo g    k   s  i b  uk   M  r  k   vé ï n   s  i G  rl  k   t   s   dr  dr   r   ag   'd  áyo, 'bo g    k   s  i b  uk   M  r  k   vé v  l  e r   ag   rá.*

^{*} *9:46 9:46* *Át  ng   v  r    s   46 ag   'd  ri, b  uk   M  r  k   vé v  l  e r   ag   rá.*

^{9:48 9:48} *Is  y  a 66:24*

'de   fi   t     nj   ag  , ã 'y  ki ír   useg  g  u ni umbe ni gé, ã 'bek   ūri y  i ag  .

⁴³ M   dr   ul   d     nj  k  ny  , l   m   ga ūri 'd  is   rá, ūri m  k   mí n   fiz   'b   g   'd  l  é dr   be ãlu, nd   mí n   fiz   ãci vez   ãn     d     k   ūri r  .

⁴⁴ V  r   'd  ri ag  ,   'b   r   pi ūdr  k   ku, ãzini ãci v  r   'd  ri ag   r   dr   kp   ku. §

⁴⁵ M   p   j   d   mi fi     nj  k  ny   'o  , l   m   ga ūri 'd  is   rá, ūri m  k   mí n   fiz   'b   g   'd  l  é p   be ãlu, nd   mí n   fiz   ãci vez   ãn     d     k   ūri r  .

⁴⁶ V  r   'd  ri gé,   'b   r   pi ūdr  k   ku, ãzini ãci v  r   'd  ri gé r   dr   kp   ku.*

⁴⁷ M   m   ndre d   ng   ãzi mi s    pi fi  pi   nj  k  ny   ag   ni, l   m   ïnj   ūri 'd  is   rá, ūri m  k   mí n   fiz   m  l  ng   M  ng   vé r   ag   'd  á m   be ãlu, nd   mí n   fiz   ãci vez   ãn     d     k   ūri r  .

⁴⁸ V  r   'd  ri gé,   'b   r   pi ūdr  k   ku, ãzini ãci v  r   'd  ri gé r   dr   kp   ku.

⁴⁹ "B   r   pi   r  v   c  ré ï ím   k  pi   'b   ãci s  .

⁵⁰ "E'y   ri ng   m  k  , 'bo   y  'b   r   vé s   asuúpi asu  su r   ic   d     l  k  ala g  ,   y  'b   r   g   adri m  k   ng  oni? L   ãmi adrikí ãmi   s  amv   gé s   m  k  , s     y  'b   s   be m  k   r  

^{*} *9:46 9:46* *Át  ng   v  r    s   46 ag   'd  ri, b  uk   M  r  k   vé v  l  e r   ag   rá.*

tíni, ãzini lē ūmi adrikí ūmi
āsámvú gé sī tā be kíri."

10

*Ayingárá ágó pi vé ūkú be
rī*
(Mātáyo 19:1-12; Lükā
16:18)

¹ Yésű nga fūu muzú ívé
'bá 'î pámvú ūbī'bá rī pi be
Kāpārānāumā agásī, muū
āngū Yūdáyā vé rī gé. Īri
ní yīj āmbúgú diípi diđi
Yáridéní vé rī zozú muzú álé
'dāá. 'Bá bītríká rī pi gōkí
ímú vú ni gé nōo dīj, īri ni
kōpi imbázú, sū īri ni riú
kōpi imbá njīj rī tíni.

² Fārūsī үrukō'bée ímukí
Yésű ri zīj īri ү'bızú āní kínī,
"Tāimbí Mósē vé rī ă'yī nyo
ágó ni ívé ūkú ayizú rá?"

³ Yésű ni újázú kōpi ni
kínī, "Tāimbí Mósē vé rī áta
tā 'dīri drīgé íngóni?"

⁴ Kōpi ni újázú Yésű ni
kínī, "Mósē ă'yī rá kínī, 'Ágó
ri kōkōbí sī sē ūkú ni ni, īri
ayizú āní rá."

⁵ Yésű ni újázú kōpi ni
kínī, "Mósē sī tāimbí 'dīri
īmi ni, ă'diātāsīyā īmivé ési
ni teéte rī sī."

⁶ Mungú ni í'dózú 'bū pi
gbizú vū be rī gé, 'Mungú
gbi ágó pi ūkú be'

⁷ Tā 'dīri sī, 'bá ágó ri ívé
étepí ku, īri ívé éndrépí ku,
kōpi ī umú ūkú ni be.

⁸ 'Bá īrī 'dī'bée ī umú adri
rū'bá ālu.'

⁹ Ajē Mungú ni umú gí rī,
lē 'bá āzi ă ayi ajē rī ku."

¹⁰ Yésű pi kā ímví īgōo ívé
'bá 'î pámvú ūbī'bá rī pi be
'bētī nōo, kōpi gōkí Yésű ri
zīj ágó pi vé ayingárá ūkú be
rī vé tā sī dīj.

¹¹ Yésű ni újázú kōpi ni
kínī, "Ágó ívé ūkú ayiípi,
gōópi ūkú āzi jeépi rī, fi 'dīri
tā őwū vé ni 'oó."

¹² Ūkú ívé ágó gāápi sī,
gōópi ágó āzi jeépi rī, fi 'dīri
tā őwū vé ni 'oó."

*Yésű 'bā tākíri anjiná
nyirinjá rī pi drīgé*

(Mātáyo 19:13-15; Lükā
18:15-17)

¹³ 'Bá үrukō'bée ījíki ívé
anjiná nyirinjá rī pi Yésű
vúgá, ă tū rī drī kōpi drīgé,
ă sē rī kōpi ni tākíri. 'Bo
'bá Yésű ă pámvú ūbī'bá rī pi
ní trezú 'bá ívé anjiná ījī'bá
Yésű vúgá 'dī'bée drīgé.

¹⁴ Yésű kā tā kōpi ni 'oó
'dīri ndreé, Yésű ă ési ve
kōpi ni rá, īri ni 'yozú kōpi
ni kínī, "Īmi kuki anjiná
nyirinjá rī pi ă ímukí má
vúgá nōo! īmi ugakí kōpi
ku. 'Bá adri'bá sū anjiná
nyirinjá 'dī'bée tíni rī pi, kōpi
mālūngā Mungú vé rī īsú
nī."

¹⁵ Ádarú á lē 'yoó īmi
ni 'dīni, 'bá rī ă'yī dō
mālūngā Mungú vé rī sū
anjiná nyirinjá rī pi ni ă'yī
rī tíni ku, icó fií mālūngā
Mungú vé rī agá ku.

¹⁶ Kúru Yésű ni anjiná rī pi
í'dúzú 'i drīgé, īri ni drī tūzú
muzú kōpi drīgé sī ālu ālu,

azini ūri ní tākíri sēzú kōpi
ní.

*Ágó ã'bú be rī zi fingárá
'bú gé rī vé tā*

(Mātáyo 19:16-30; Lükā 18:18-30)

¹⁷ Yésű kā ívé ẽc̄i í'dó, ágó ãzi ní njuzú muzú Yésű vúgá 'dāá, kā caá Yésű vúgá 'dāá, ūri ní kūmūcí ūtžú Yésű ẽndrétpi gé, ūri ní Yésű rī zizú kīnī, "Ímbápi, mi 'bá muké, mā 'o ã'di mā ȕsú rī idri 'dáni'dáni rī ãní?"

¹⁸ Yésű ní ágó rī zizú kīnī, "Ngá mí ní ma zizú 'bá muké ã'di?*" 'Bá ãzi muké ni 'dāáyo, 'yénjá Múngú ri muké nī.

¹⁹ Mí nī tāimbí rī rá kīnī, 'Lē mī 'dī 'bá ku, lē mī 'bā ŷwū ku, lē mī ŷugū 'bá ãzi a ngá ku, lē mī ulí ūnjō 'bá ãzi dřigé ku, lē mī ū'bā 'bá ãzi ē mī ūrivé ngá 'dúzú ku, lē mī ūnjī mí étépi pi mí ẽndrépi be ūnjinjī."

²⁰ Ágó rī ní újázú Yésű ní kīnī, "Ímbápi, á 'dū tāimbí 'dī'bée vé tā ngaá céré rá, í'dozú má ní adrızú mvájná rú rī gé 'dāá."

²¹ Yésű ní ãngū ndrezú ágó rī vúgá 'dāá, lē ágó rī lēlē, ūri ní 'yozú ágó rī ní kīnī, "Tā mí ní 'oó kuyé rī 'yénjá ālu, 'í mu, mí ŷuzi ngá mívé rī pi ãrēvú céré, mí awa mūfēngā ni 'bá ngá ãkó rī pi ní, úmvulési mi mu ã'bú

ȕsú 'bú gé 'dālé ambamba, mí ímú mā pámvú ūbū."

²² Ágó rī kā tā Yésű ní 'yoó 'dīri yiū, milétpi ni ȕsí kuú ãní kīnji, ūri ní 'dezú muzú, ȕsí ni ȕsú ūzāngā, ã'diätāsīyā ágó rī ã'bú be ambamba.

²³ Yésű ní ãngū úndrézú 'i gārā gá sī kúrū, ūri ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ūbū'bá rī pi ní kīnī, "'Bá ã'bú be rī vé fingárá mālūngā Múngú vé rī agá 'dālé rī, tā ni mbamba!"

²⁴ Tā Yésű ní 'yoó 'dīri sē 'bá ūri ã pámvú ūbū'bá rī pi ní ãyāngárá.† 'Bo Yésű gō tā rī ẽndijj 'yoó kōpi ní dījí kīnī, "Mā anji rī, 'Bá ã'bú be rī vé fingárá mālūngā Múngú vé rī agá 'dālé rī, tā ni ūkpó ūkpó!"

²⁵ Kámilō vé fingárá sīndánī ã úlē gá sī rī mbamba, 'bo 'bá ã'bú be rī vé fingárá mālūngā Múngú vé rī agá rī mba ndēé rá."

²⁶ 'Bá Yésű ã pámvú ūbū'bá rī pi ãyākí tā 'dīri sī ambamba, kōpi rikí átā i ãsámvú gé sī kīnī, "'Bá i ní icó paá ūnjikānyā agásī 'bá ãsámvú gé nōgō rī, ūri adri ã'di 'i?"

²⁷ Yésű ndre ãngū kōpi vúgá 'dāá gōgō, ūri ní 'yozú kīnī, "'Bá áda icó tā 'dīri 'dū ngaá ku, 'bo Múngú ri 'dū nga rá, ã'diätāsīyā Múngú ri icó tā rī pi ãrēvú 'dū nga céré."

* **10:18 10:18 Mi ma zi 'bá muké ãsī:** Tā Yésű ní 'yoó 'dīri vé ífifí 'díni, Yésű lē ágó ri ã ŷusū 'yozú kīnī, 'i Múngú 'i. **10:19 10:19 Wüngárá 20:12; Dětōrōnómě 5:16-20** † **10:24 10:24 ãyāngárá:** 'Bá Yésű ã pámvú ūbū'bá rī pi ŷusūkí kīnī, Múngú sē ã'bú rī 'bá rī pi ní nī, 'bā tākíri drī ni gé gí.

²⁸ Pétéró ní 'yozú īri ní kīnī, "Í ndre drī ká, 'bá kukí 'bávē ngá ãrēvú céré, 'bá ri mī pámvú ūbī!"

²⁹ Yésű ní újázú kīnī, "Ádarú á 'yo īmi ní 'díni, 'bá ívé 'bëtī kuúpi, ívé édrípi kuúpi, ívé ómvúpi kuúpi, ívé étépi kuúpi, ívé éndrépi kuúpi, ívé anjińá kuúpi, ívé ómvú kuúpi mā tā sī, ãzini ú'dükó muké mávé rī ā tā sī rī,

³⁰ īri jó īsú, édrípi īsú, ómvúpi īsú, éndrépi īsú, anjińá īsú, ā'bú īsú ca mündürülū kárakará vū drīgē nōgō. Ā nya dō īzāngā draāaśiyā, ú'dú ūdū vé ímúpi 'dāri gé, īri ímú idri 'dáni'dáni rī īsú rá.

³¹ 'Bá kárakará 'yo'bá kínī, ī drīdrī rī pi, kōpi ímú adri ūdūmbítā. 'Bá adri'bá ūdūmbítā rī pi, kōpi ímú adri drīdrī."

Yésű átá ívé drāngárá ā tā dīi

(Mātáyo 20:17-19; Lükā 18:31-34)

³² Yésű pi ní 'dezú muzú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi be Yērúsälémā gálé rú, Yésű ko kōpi ē drī muzú nī. 'Bá Yésű ā pámvú ūbī'bá rī pi ē drī ábákí céré céré, ãzini 'bá mu'bá vú ni gé sī rī pi, ūrī ìmvú kōpi rá. Yésű ní 'bá 'i pámvú ūbī'bá mūdrī drī ni īrī 'dī'bée jizú gārā gá, īri ní tā lēepi ímúpi 'i ngaápi 'i rū'bá gá rī ūlūzú kōpi ní.

³³ Yésű ní 'yozú kōpi ní kīnī, "'Bá kādō mūcaá

Yērúsälémā gá 'dāá, ma 'Bá Mvá 'i, ī ímú mā ūli 'be rá, ī ma jí pá tu atala atala rī pi drīgē rī pi éndréti gé, ãzini 'bá tājimbí Mósē vé rī ímbá'bá rī pi éndréti gé. Kōpi ímú mávé tā li, ma 'dizú ãní rá, kōpi ma jí pá tu 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi éndréti gé.

³⁴ Kōpi ímú mā drī ínjá, kōpi tūsú úwé mā rū'bá gá, kōpi ma ūgbā, kōpi ma 'dī drā rá, 'bo ú'dú na ā vūdrī gé, ma gō íngá idri rú."

Yōkóbū pi Yūwánī be zikí tā ãzi Yésű tī gé
(Mātáyo 20:20-28)

³⁵ Kúru Zēbēdáyō enjipíi Yōkóbū pi Yūwánī be, kōpi ní ímúzú Yésű vúgá nōo, kōpi ní 'yozú Yésű ní kínī, "Ímbápi, tā ãzi anigé 'bá lēkí zījí mí tī gé, mī 'o 'bá ní."

³⁶ Yésű ní kōpi zizú kínī, "Ngá īmi ní lēé mā 'o īmi ní rī ā'di?"

³⁷ Kōpi ní újázú kínī, "Mí kādō úrī mivé lúpá mālūngā vé 'bá rī pi ní mi íngúzú íngúngū rī drīgē, lē mī ā'yī 'bá ālu ā úrī mī drī éndrépi gé, ãzi rī ā úrī mī drī ijí gé."

³⁸ Yésű ní 'yozú kōpi ní kínī, "'Imi nñkí ngá zi be ku. Ìmi nyo ícō ngá kópō agá draápi dradra má ní ímú mvu' 'dīri mvu' rá? Dōku bātizimū ī ní sēé má ní īzāngā nyazú 'dīri, ìmi nyo ícō ā'yī ā sēkí ìmi ní, sū ī ní sēé má ní rī tñi rá?"

³⁹ Kōpi ní 'yozú kínī, "'Bá ícō rá." Yésű ní 'yozú kōpi ní

kīnī, "Ími ícó ngá kópō agá draápi dradra má ní mvuú rī mvuú rá, ãzini bătizimū ī ní sée má ní ũzāngā nyazú 'dīri, Ími ícó 'a'yī, ī sē Ími ní rá,

⁴⁰ 'bo úringará mā drí ẽndépi gé, ãzini mā drí ījí gé rī, má ícó tā ni ã'yī Ími ní nī ku. Vūrā 'dī'bée Múngú údé ūngá 'bá 'í ní ūpēé gí rī pi ní."

⁴¹ 'Bá Yésū ã pámvú ūbī'bá rī pi ã үrukō mudrī rī pi kā tā Yökóbū pi ní 'yoó Yūwánī be 'dīri yīl, kópī ē ẽsī ve 'bá īri 'dī'bée ní rá.

⁴² Kúru Yésū ní kópī zizú ímúzú vūrā ãlu gé, īri ní 'yozú kópī ní kīnī, "Bá adri'bá Yähudī rú ku ī ní 'bāá 'bá rī pi drīgē 'bāgú rú 'dī'bée, kópī ri ūkpō áyú ūvē 'bá rī pi drīgē, ūvē ūgalaku ambugu rī pi ri ūkpō áyú 'bá ī ní ruyú rī pi drīgē.

⁴³ Ími ãsámvú gé 'dīgē, lē tā rī ã adri sū 'dīri tīnī ku. Ími ãsámvú gé 'dīgē, 'bá rī lē dō adrii'bá ãmbúgú rú, lē ã 'bā 'i adrii'atí'bá ïmivé ni,

⁴⁴ ãzini 'bá rī lē dō 'i adri ãmbúgú 'bá rī pi drīgē cérē, lē ã 'bā 'i adrii' tūgērī rú rií ẽzī ngaá 'bá rī pi ní cérē.

⁴⁵ Ma 'Bá Mvá 'i, má ímú 'yozú kīnī, 'bá rī pi ã ngakí má ní ẽzī 'dīni kuyé, má ímú ẽzī ngaá 'bá rī pi ní, ãzini má ímú ma sée 'dīj drāá 'bá kárakará pi ē drī jezú."

Yésū zī Bärítimayō mi be
ẽsīipi gí rī ē mi
(Mātāyo 20:29-34; Lúkā
18:35-43)

⁴⁶ Kúru Yésū pi ívē 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi be, kópī

ní cazú kūrú Yéríkō vé rī gé. Kópī kā lēé fūú muzú kūrú rī agásī, 'bá bītríká rī pi 'deki muzú kópī ã vúdrī gé sī. Ágó ãzi mi be ẽsīipi gí ni rū ni Bärítimayō 'i, īri Tímayō ã mvá, īri ri úrī lēti ã jēlē gá, ri ngá mā 'bá rī pi vúgá.

⁴⁷ Bärítimayō kā yīj kīnī, 'bá rī Yésū Nāzērétágú rī ri eli muzú nī, īri ní trezú ү'dükó be үru 'dāá kīnī, "Yésū Dāwúdī ã Mvá rī, 'i ndre ūzāngā mávē nōri fō!"

⁴⁸ 'Bá үrukō'bée trekí ágó rī drīgē kīnī, ã újí kíri. 'Bo ágó rī gō treé muzú drīgélé kīnī, "Dāwúdī ã Mvá rī, 'i ndre ūzāngā mávē nōri fō!"

⁴⁹ Yésū ní pá tuzú, īri ní 'yozú kīnī, "Ími zikí īri." Kópī ní ágó mi be ẽsīipi gí rī zizú kīnī, "Mí adri үrī sī ku, 'i nga үru, Yésū ri mi zi."

⁵⁰ Bärítimayō ní ívē bōngó akoó rūkū rī njezú 'bezú vúgá, īri ní wazú үru, īri ní muzú Yésū vúgá 'dāá.

⁵¹ Yésū ní īri zizú kīnī, "Ngá mí ní lēé mā 'o mí ní rī ã'di?"

Ágó mi be ẽsīipi gí 'dīri ní újázú Yésū ní kīnī, "Ímbápi, á lē ãngū ndreé."

⁵² Yésū ní 'yozú īri ní kīnī, "Í 'de muzú үyí, mí ní ma ẽ'yīj gí rī sī, mí idrī gí." Koro ágó rī ē mi ní 'i zizú ãngū ndrezú, īri ní 'dezú muzú Yésū pi ã vúdrī gé sī.

11

Yésū vé fingará Yerúsälémā
gá rī
(Mātāyo 21:1-11; Lúkā

19:28-40; Yūwánī 12:12-19)

¹ Yésű pi ní cazú ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi be Bētēfágē gá, āzini Bētēnýā gá, kūrú 'dī'bée īnyinjá Írā Ōlívē* vé rī jēlé gá. Kōpi kā mūyú caá īnyinjá kūrú Yērúsälémā vé rī gé 'dāá, Yésű ní ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá īrī ni pi pēzú muzú drīdrī.

² Yésű ní 'yozú kōpi ní kīnī, "İmi mukí gúrú īmi ęndreti gé 'dāri gé, īmi kādō fií caá gúrú rī agá 'dāá, īmi dōngí mbaápi ú'dí rú 'bá āzi ní drī únjúzú āní kuyé ni ıṣú 'yīkí kú 'dā'a'dā, īmi ọyukí dōngí rī ijí má vú nōo.

³ 'Bá āzi zì dō īmi, 'Ngá īmi ní rií 'oó 'díni rī ī' 'dī?' īmi újákí īrī ní 'díni, 'Upí lē dōngí rī nī, ī dōngí rī újá gō īmi ní vúlé rá.'

⁴ 'Bá Yésű ī pámvú ūbī'bá īrī 'dī'bée ní 'dezú muzú, kōpi ní cazú dōngí mbaápi ú'dí rú ni ıṣúzú 'yīkí īrī īnyinjá kētētlé āngū ndreépi muzú léti ī ní fizú muzú kūrú rī gé 'dālé rī gé, kōpi ní dōngí rī ọyuzú.

⁵ 'Bá үrukó pá tu'bá 'dālé rī pi ní kōpi zizú kīnī, "İmi ri dōngí rī ọyú ālé?"

⁶ Kōpi ní tā rī újázú 'bá pá tu'bá rī pi ní sū Yésű ní 'yoó ī ní rī tñi, 'bá pá tu'bá rī pi ní ī'yīzú kīnī, 'bá Yésű ī pámvú ūbī'bá rī pi ī jikí dōngí rī muzú īyí.

* 11:1 11:1 Ōlívē: Pëtì ōlívē vé rī īrī 'a ū'a be, ī icó nya rá, ī irivé ū'a zo ūdu rú, Yāhūdī rī pi ri tibí ī'dí ūdu rī sī, āzini kōpi ri tō lámbā agá, ācí 'yūzú āní.

† 11:9 11:9 'Bá ímúpi Upí ī rú sī rī: 'Bá 'dīri Yésű 'i. 11:9 11:9 Sāwymā 118:25-26

⁷ Kōpi ní dōngí rī jizú muzú Yésű vúgá 'dālé, kōpi ní ívé bōngó akoó rükü rī pi 'bezú dōngí rī ī ugóró gá, Yésű ní tuzú úrizú drī ni gé.

⁸ 'Bá kárakará ajakí ívé bōngó akoó rükü rī pi muzú léti rī drīgé sī, үrukó'bée vākí ībībī ómvú agá rī pi ū'bāa muzú léti rī drīgé sī.

⁹ 'Bá 'de'bá Yésű ęndreti gé drīdrī rī pi, 'de'bá īrī ī vúdrī gé rī pi be, rikí gbīlīlī gaá muzú kīnī, "Hōsánā!"

"Tākiri ī adri 'bá ímúpi Upí ī rú sī rī† nī!"

¹⁰ "Múngú ī 'bā tākiri mālūngā úyú Dāwūdī vé rī ní ímú rūyú rī drīgé!"

"Hōsánā Múngú үrugégé 'bū gé rī!"

¹¹ Kúru Yésű ní cazú kūrú Yērúsälémā vé rī gé 'dāá, īrī ní fizú Jó Múngú vé rī agá 'dāá, īrī ní 'dezú rizú ngá rī pi úndrézú ánázú kūrū. 'Bo үtū rī ní 'deé gé rī sī, Yésű pi ní 'dezú muzú ívé 'bá áyúayū mūdrī drī ni īrī rī pi be gúrú Bētēnýā vé rī gé.

Yésű tri pëtì ī ní zīj figī rī
(Mātāyo 21:18-19)

¹² Kā mūyú adrii drū 'dīni, Yésű pi ní fūzú ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi be gúrú Bētēnýā vé rī agásī āmvé, ēbīrī fū Yésű ri kāyī.

¹³ īrī ní pëtì ī ní zīj figī rī ndrezú rārá rú, bī ni amu

kú kǔmvǔ, īri ní 'dezú muzú pęti rī ā gārā gá īnyinjāná 'dāá, lē ndreeé dō pęti rī 'a rá. Kā muý caá pęti rī ā gārā gá 'dāá, īsú pęti rī 'a kuyé, 'yéñá bì ni amu kú ní, ā'diātāsīyā lókí 'dāri adri pęti ní 'azú ni kuyé.

¹⁴ Yésű ní 'yozú pęti rī ní kīnī, "Lē 'bá ãzi ā gō mívé ū'a nyaá dīj āluñjáni ku." 'Bá Yésű ā pámvú ūbī'bá rī pi yíkí tā īri ní 'yoó 'dīri rá.

Yésű údró 'bá mūfēngā ufu'bá rī pi Jó Múngú vé rī agásī

(Mătáyo 21:12-17; Lükā 19:45-48; Yūwánī 2:13-22)

¹⁵ Yésű pi kâ caá ívē 'bá 'î pámvú ūbī'bá rī pi be Yērúsälémā gá 'dāá, īri ní fizú muzú Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá, īri ní ī'dózú 'bá ri'bá ngá je'bá, ãzini ri'bá ngá үzí'bá rī pi údrózú. īri ní 'bá ri'bá mūfēngā ufu'bá rī pi vé mísa uzezú u'dezú үlī rú, ãzini 'bá ãmámū үzí'bá rī pi vé kítrī uzezú u'dezú үlī rú.

¹⁶ Yésű ã'yī 'bá ãzi ní ngá jizú үzizú Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá ku.

¹⁷ Yésű ní kōpi ímbázú, īri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Síkí nyo Búkū Múngú vé rī agá 'yozú kīnī,

" 'Jó mávé rī ī zí
jó 'bá ãngū rī pi agásī rī
pi ní ma zizú ní' 'díni
kuyé?"

'Bo īmi újákí jó rī ícá 'vūrā үgú'bá rī pi ní rizú adrızú ni.' "

¹⁸ Atala atala rī pi drīgē rī pi, 'bá tāímbí Mósē vé rī ímbá'bá rī pi be, kōpi kâ tā Yésű ní 'oó 'dīri yíj, kōpi ī'dókí létj ndāá lězú Yésű ri 'dīzú drāzú rá. 'Bo kōpi 'okí īri sī үrī sī, ā'diātāsīyā 'bá kárákará ãyákí tā īri ní ímbá rī sī rá.

¹⁹ Kā muý adrii ūndréjá rī sī, Yésű pi ní fūzú ívē 'bá 'î pámvú ūbī'bá rī pi be kūrū rī agásī ãmvé.

Pęti ī ní zīj figī rī vé 'wingárā

(Mătáyo 21:20-22)

²⁰ Kā muý adrii drū 'díni, kōpi kâ rií elijí muzú pęti ī ní zīj figī rī ā gārā gá sī, Yésű vé 'bá īri ā pámvú ūbī'bá rī pi ní pęti Yésű ní trii 'dāri ndrezú, pęti rī ī'dó 'wií úlá ni gélésīla.

²¹ Pétéró ní tā ándúrú Yésű ní pęti rī trizú 'dāri ā tā ígázú. Pétéró ní 'yozú Yésű ní kīnī, "Ímbápi, 'í ndre drī ká! Pęti mí ní trii 'dāri 'wi gi."

²² Yésű ní 'yozú ívē 'bá 'î pámvú ūbī'bá rī pi ní kīnī, "Lē īmi ẽ'yíkí Múngú ri.

²³ Ádarú á 'yo īmi ní, 'bá rī ẽ'yī dō Múngú ri rá, yíkí ní awa dō 'i īrī kuyé, īri ícō 'yo írā 'dīri ní ā njī 'i 'deé yíj bālālā rī agá 'dāá, írā rī ícō 'i njī 'de yíj bālālā rī agá 'dāá rá.

²⁴ 'Í 'bā dō ési rizú ngá zижу
Múngú vúgá, ngá mí ní ziј
rī, Múngú ri sē mí ní rá.

²⁵ 'Bo mi dō ri Múngú ri
zi, 'í 'bā dō 'bá äzi a tā kú
mí ési agá, lē mî trū ūri rá,
mí Etépi 'bū gé rī a trū rí mi
mivé ūnjikānyā agásī bēnī.

²⁶ 'Bo 'í trū dō mí ógúpi ri
ivé ūnjikānyā agásī ku, mí
Etépi 'bū gé rī icó mi trū
mivé ūnjikānyā agásī ku."‡

*Yāhūdī rī pi zikí ūkpō
Yésü ni ézī ngazú rī a tā*

(Mātáyo 21:23-27; Lükā 20:1-8)

²⁷ Yésü pi ní gōzú cazú ivé
'bá 'í pámvú ūbi'bá rī pi be
Yerúsälémä gá 'dāa dīj. Yésü
kā rií écí Jó Múngú vé rī a
bóró agásī, atala atala rī pi
drīgē rī pi, 'bá tāimbí Mósē
vé rī imba'bá rī pi be, 'bá
ambugu urukö'bée be, kōpi
ní imuzú Yésü vúgá nōo.

²⁸ Kōpi ní Yésü ri zижу kínī,
"Ükpō mí ní 'bá ngá үzi'bá
'dī'bée údrözú Jó Múngú vé
rī a bóró agásī 'dīri, mí ışu
ingügá? A'di sē mí ní ūkpō
'dīri nī?"

²⁹ Yésü ní újázú kōpi ní
kínī, "Ma drī ūmi zi, ūmi
újákí dō tā má ní ūmi zижу
'dīri rá, ma kúru ūkpō má ní
tā 'ozú rī vé tā ūlū ūmi ní rá."

³⁰ Kúru ūri ní kōpi zижу
kínī, "A'di sē Yūwánī ní

ūkpō bātizimū sēzú 'dīri nī?
Yūwánī vé bātizimū sēé 'dīri
ibí ingá 'bū gélésila yā, dōku
ibí ingá 'bá áda vúgálési?
Ūmi újákí má nī!"

³¹ Kōpi ní rizú átázú ī
āsámvú gé sī kínī, "'Bá
'yokí dō, 'Ükpō Yūwánī ní
bātizimū sēzú 'dīri ibí ingá
'bū gélésila,' ūri gō 'bá zi,
'Ūmi e'yikí Yūwánī ri kuyé
asī?"

³² 'Bo 'bá rī pi ní 'yoó
Yūwánī ri nēbī ūsī, 'bá icóki
'yoó, bātizimū Yūwánī ní sēé
'dīri, 'bá áda sē ūri ní ūkpō ní
nī 'dīni ku."

³³ Kōpi ní újázú Yésü ní
kínī, "'Bá nīkí kuyé."

Yésü ní újázú kōpi ní kínī,
"Má icó ūkpō má ní tā 'ozú
rī vé tā ūlū ūmi ní ku."

12

*Nāpí ãgō ómvú 'a'bá rī pi
vé rī*

(Mātáyo 21:33-46; Lükā 20:9-19)

¹ Kúru Yésü ní átázú atala
atala rī pi drīgē rī pi ní, 'bá
tāimbí Mósē vé rī imba'bá
rī pi ní, äzini 'bá ambugu
urukö'bée ní nāpí sī kínī,
"Ágó äzi sa pēti vínyō vé
rī pi,* sī äbi ómvú rī a
gārā sī kúrū, ga 'bū kúy
vúgá 'dāa, rizú vínyō rī
zozú äni, äzini sī lágáraka
äco urugége 'dāa, rizú ängū

‡ 11:26 11:26 Átangá vérësī 26 agá 'dīri, búkū Mārákō vé ī ní sī Gírik̄ tī sī
drīdrī rī agá 'dāayo, 'bo gōkí sī búkū Mārákō vé vúlé rī agá rá. * 12:1 12:1
Pēti vínyō vé rī: Yāhūdī rī pi 'dūkí pēti vínyō vé rī a tā 'bāa tā āmbúgú rú, kōpi
ri ū'a ni zo vínyō sū rú. Múngú ipē 'bá Isérélē vé rī pi adrii 'bá ivé ní, kōpi a
adrikí rí sū pēti vínyō vé Múngú ní saá 'aápi ū'a be rī tñi. Nāpí pēti vínyō vé
'dīri, sē 'bá tāimbí imba'bá rī pi atala atala rī pi drīgē rī pi be nīkí ámá rá 'yozú
kínī Yésü ri ivé tā átā. 'Í lā Sāwimā 80:8-16; Isáyā 5:1-7; Mātáyo 21:33-46; Lükā
20:9-19.

úndrézú. Kúru ūri ní ívé
vínýȏ ómvú agá rí kuzú 'bá
urukó̑bée ómvú 'a'bá ni pi
ní ūkölō, kópi ūfěkí ūri ní
mūfēngā, ūri ní 'dezú muzú
ānqū āzi gé.

² Lókí īní rizú ū'a rī ūtizú
petí vínyō vé rī pi sígé sī rī
kā ícó, īri ní ívé átí'bá pězú
muzú 'bá īri ní ómvú rī kuú
kópi ní ūkōlō 'dā'bée vúgá
'dāá, átí'bá rī mu īrivé ū'a rī
ā vúqú ijí.

³ 'Bo 'bá íní ómvú rí kuú
kópi ní ūkōlō 'dā'bée ní ūri
rūzú, kópi ní ūri ūgbāzú, ūri
pēzú mūzú drí be ule.

4 "Íri ní ãtí'bá ãzi pẽzú
muzú kôpi vúgá 'dâlé díi, 'bo
kôpi ã gbãkí Íri ê drí, kôpi
u'dakí Íri ūnjí ūnjí.

5 Íri ní gõzú átí'bá ãzi
pẽzú, kópi 'díkí átí'bá 'díri
drãá rá. Ri nyo átí'bá rí
pi üpêé muzú díj díj, kópi
ügbãkí uruko'bée, ú'díkí
uruko'bée ûdrãá rá.

⁶ “‘Bá rī ē ūmbítā ace ãlu,
‘bá aceépi rī, īri ómvú ‘dípa
rī vé mvá īri ní lēé ambamba
rī. īri ní mvá rī pēzú muzú
‘bá īri ní ómvú rī kuú kópi
ní ūkōlō rī pi vúgá ‘dāá kínī,
‘Kópi ícó mávé mvá īnjí rá.’

7 "Bo 'bá īri ní ómvú rī
kuú kōpi ní ūkōlō rī pi ní
rizú átázú ī āsámvú gé sī
kínī, "Bá ímúpi īrivé ngá ē
tị ruúpi rī, īri ímú 'dā, lē
'bâ 'dikí īri drāa 'dīsírá, 'bâ
'dukí rí ómvú rī 'bâ ní."

⁸ Kôpi ní īri ruzú, īri 'dizú drāzú rá, kôpi ní īrivé āvū

'düzú ómvú rī agásī, jizú
'bezú āmvé.'

⁹ Yéṣű ní kópi zizú kínī,
“Ími kádō ūsūyú, ómvú ‘dípa
ri gō tā íngóni ni ‘o? Á lē
lūú ìmi ní ‘yozú kínī, ìri ímú
‘bá ìri ní ómvú rī kuú kópi
ní ‘dā’bée ú’dí ūdrā rá, ìri gō
ómvú rī sē ‘bá uruko’bée ni.

¹⁰ Ími lākí tā í ní sīí Búkū
Múngú vé rī agá rī kuyé?
Búkū rī kīnī,

" 'Írā ándúrú 'bá jó sị'bá rī
pi ní gãá sī rī,
újá nóni 'i ícá írā sêépi
jó rī ní pá tuzú ãní
ükpó ükpó ni.

¹¹ Úpí 'o tā 'dīri nī,
sē 'bá ní ãyāngará.' "

12 'Bá Yésűní átá kópi be
'dī'bée níkí ámá rá, nápí
Yésűní ülūú 'dīri, Yésűri tā
rī pi nápí rú ī rú'bá gá. Kópi
lēkí kōdō īri ruy, 'bo kópi
rukí 'bá bítříká rī pi, kópi
kuki īri âní, kópi gōki muý
'dīsí rá.

*Mūfēngā umbe jezú rī vé
ūfēngárá 'bāgú āmbúgú rī ní
rī*

(*Mātáyo* 22:15-22; *Lúkā* 20:20-26)

¹³ Dr̄ikoma 'dī'bée ní
Färüs̄i rī pi ã үruk̄o pēzú 'bá
Êródē ri ët̄i'bá rī pi be muzú
Yés̄u ri uzizú, ã 'yo rí tā, ï
tōki rí ïri ânī hēn̄i

14 Kópi ní cazú ūri vúgá
'dáá, kópi ní 'yozú ūri ní kíní,
"Ímbápi, 'bá níkí rá mi 'bá
tā 'oópi píri ni, 'bá ázi ícó
mívé yíkí tā 'ozú rī újá ku,
mi 'bá rī pi vé tā 'dū nga
céré trōtrō, átā dō 'bá rī a'di

'i, mi ri tā áda Múngú vé rī ímbá. Īri nyo muké ī ní mūfēngā umbe jezú rī ūfēzú 'bāgú ãmbúgú Rómā vé rī ní, † dōku ā ūfēkí ku?

¹⁵ 'Bā ūfēkí īyí, dōku 'bā ūfēkí ku?"

'Bo Yésű nř tā kōpi ē ési agá rī rá. Yésű ní kōpi zizú kñi, "Īmi ri tā ndā mâ rú'bá gá 'díni āsí? Īmi íjíkí má ní mūfēngā fífí ēnjjípi ēnjjíenjí ãlu, mâ ndre drí ká."

¹⁶ Kōpi ní mūfēngā ā fífí íjízú ãlu Yésű vú nōo, Yésű ní kōpi zizú kñi, "Indrīlíkí ī ní údé mūfēngā rú'bá gá nōri, āzini rú ī ní sñí rú'bá ni gé nōri ā'di vé ni?"

Kōpi ní újázú Yésű ní kñi, "Indrīlíkí rī, āzini rú rī 'bāgú ãmbúgú Rómā vé rī vé ni."

¹⁷ Yésű ní újázú kōpi ní kñi, "Ngá rī dō 'bāgú ãmbúgú Rómā vé rī vé ni, īmi sëkí 'bāgú ãmbúgú Rómā vé rī ní, ngá rī dō Múngú vé ni, īmi sëkí Múngú ní."

Tā Yésű ní újá kōpi ní 'dīri, së kōpi ní ãyãngárá.

*Íngángará drāngará
gálésila rī vé tā*

(Mätáyo 22:23-33; Lükä 20:27-40)

¹⁸ Kúru 'bá ī ní zíj Sädókē, ‡ 'yo'bá kñi, 'bá rī drā dō gí ícó gõó íngá idri rú ku

'dī'bée ní ímúzú Yésű vúgá nōo, kōpi ní Yésű ri zizú

¹⁹ kínī, "Ímbápi, Mósē sī 'bá ní kínī, "Bá rī vé édrípi drā dō, ku dō őwúzí kú mvá ákó, 'bá drāápi rī vé édrípi rī gõ őwúzí rī é'yí 'í ní ūkú rú, kōpi anji tì őwúzí rī be, anji kōpi ní tij rī pi adri édrípi drāápi 'dāri vé ni."

²⁰ Ándúrú anji ägõ ézírī, kōpi édrípijí rú, mvá kāyú rī je ūkú, īri ní drāzú, kōpi tíkí mvá ūkú rī be kuyé.

²¹ Édrípijí ãzi rī ní gõzú ūkú rī é'yízú, īri ní kpá drāzú mvá ákó, édrípijí ãzi rī ní kpá ūkú rī é'yízú, drā kpá 'díni, kōpi tíkí mvá ūkú rī be kuyé.

²² Anji ézírī 'dī'bée üdrākí céré, tíkí anji ūkú rī be kuyé. Üdū ni gé, ūkú rī ní kpá drāzú.

²³ Kúru 'í lū 'bá ní, ägõ üdrā'bá ézírī 'dī'bée céré rikí ūkú ãlu 'dīri jeé, kādō muý caá ú'dú 'bá rī pi ní íngázú gõzú idri rú rī gé, ūkú 'dīri adri ā'di vé ni?"

²⁴ Yésű ní újázú kōpi ní kñi, "Tā īmi ní átā 'dīri adri piri ku! īmi nñkí tā ī ní sñí Búkū Múngú vé rī agá rī kuyé! īmi nñkí ūkpõ Múngú vé rī kuyé!"

²⁵ 'Bá üdrā'bá gí rī pi kādō íngá gõó idri rú, ágó gõ ūkú jeé ku, ūkú gõ ágó jeé ku.

[†] **12:14** **12:14** 'Bāgú ãmbúgú Rómā vé rī: īri 'bāgú ãmbúgú 'bāgú ãngū ãndiāndí rī pi agá rī pi drīgé, ãngū Yüdáyā vé rī drīgé, ãngū Gäliláyā vé rī drīgé, āzini ãngū Yähudí rī pi vé rī drīgé. 'Bá Rómā vé rī pi ívē 'bāgú ãmbúgú rī zí ívē tì sñ Käyísárä. [‡] **12:18** **12:18** Sädókē: Sädókē rī pi ngúlúmū Yähudí rī pi vé tāimbí Mósē vé rī rū'bá tít rī pi, 'bo kōpi ē'yíkí índrí rī pi vé tā kuyé, ē'yíkí mäläyikä rī pi vé tā kuyé, āzini kōpi ē'yíkí kpá 'yozú kñi, 'bá üdrā'bá gí rī pi gõ íngá idri rú rá 'díni kuyé. 'í lā Ezj 23:8. **12:19** **12:19** Dëtörönómë 25:5

Köpi adri sū mälāyíkā 'bū gé 'dälé rī pi tñi.

²⁶ 'Bá ūdrā'bá gí rī pi vé íngángarár gõó ídri rú rī vé tā, īmi lākí búkū Mósē ní sūrī agá rá. īmi nñkí tā ãcí ní dñzú rñdú agá rī rá, Múngú 'yo Mósē ní kíní, 'Ma Múngú Äbürámā[§] vé rī, Múngú Īsákā* vé rī, ãzini Múngú Yökóbū† vé rī.'

²⁷ Múngú adri 'yozú kíní, īri Múngú 'bá ūdrā'bá gí rī pi vé ni kuyé, īri Múngú 'bá ídri rú rī pi vé ni. īmi Sädökē 'dī'bée, tā īmi ní 'yoó kíní, 'bá ūdrā'bée gí rī pi íngákí gõó ídri rú ku 'dīri ūnjō.'

*Täimbi tā be agaápi rá rī
(Mätáyo 22:34-40; Lükā 10:25-28)*

²⁸ 'Bá täimbi ímbá'bá rī pi vé ãlu ní ícázú, isú Yésü pi ri ãgátá gä Sädökē rī pi be. Kä ímú isú Yésü újá tā rī piri, īri ní Yésü ri zizú kíní, "Täimbi 'dī'bée agásí céré, ngöri ndē nñ?"

²⁹ Yésü ní újázú īri ní kíní, "Täimbi agaápi rá rī, īri 'dī, 'Imi anji Īsérélē vé 'dī'bée, īmi yïkí drī ká! Úpí 'bavé rī, īri 'yénjá Úpí Múngú 'i.

³⁰ Lë mî lë Úpí Múngú mívé rī ési be céré, ïndrí

§ 12:26 12:26 Äbürámā: Múngú zi Äbürámā ri kíní, ä ku ívē 'bá 'bëtì ásámvú gé rī pi, ä ku ívē ängü, ä 'de mñyä ängü äzi ú'dí ni gé. Äbürámā ri é'bípi Yähýdī rī pi vé rī, tñkí īri ilí élifü ãlu mñdñrülü ãrð (1,800) gé, isú tñkí drī Yésü ri kuyé. 'I lă Í'dóngará 12-25. * **12:26 12:26** Īsákā: Īsákā ri mvá Múngú ní ezi Íäbürámā ní rī. 'I lă Í'dóngará 17-35. † **12:26 12:26** Yökóbū: Yökóbū ri Äbürámā mvópi Īsákā vé mvá, īri anji be mñdrí drī ni īri, Múngú újá rú ni zjj Īsérélē, úyú ïrivé rī zikí anji Īsérélē vé ni. Sâ Yésü vé rī gé, zikí köpi Yähýdī. 'I lă Í'dóngará 25-50. **12:26 12:26** Wñngará 3:6 **12:30 12:30** Dëtôrõnómë 6:4-5 **12:31 12:31** Lëvñtikā 19:18

mívé rī be céré, yïkí mívé rī be céré, ükpõ mívé rī be céré.'

³¹ Täimbi ūrī rī 'díni, 'Lë mî lë 'bá mî gärrä gá rī sū mí ní mî rú'bá lëe rī tñi.' Täimbi ãzi täimbi ūrī 'dī'bée ndëépi rá ni 'dâáyo.'

³² Ágó riipi täimbi ímbápi rī ní 'yozú kíní, 'Ímbápi, tā mí ní 'yoó kíní, Múngú ri 'yénjá ãlu, Múngú ãzi túngú ni 'dâáyo 'dīri, īri tā áda.

³³ Ádarú lë mî lë ūrī ési be céré, yïkí mívé rī be céré, ükpõ mívé rī be céré, ãzini 'i lë dö 'bá mî gärrä gá rī sū mí ní mî rú'bá lëe rī tñi, ndë ngá mî ní sëe rī pi rá, ãzini ndë röbönjö mî ní zää rī rá."

³⁴ Yésü kâ ndreeé ágó rī újá tā rī piri, īri ní 'yozú ágó rī ní kíní, "Mí ítrú nóni mi ícá ïnyinjá mälüngä Múngú vé rī ä jëlé gá gí." Vúdrī ni gé, 'bá ãzi gô Yésü ri zjj tā ãzi sî djj kuyé.

*Kúrísítö ri ã'di ã Mvá?
(Mätáyo 22:41-46; Lükā 20:41-44)*

³⁵ Yésü kâ rií 'bá rī pi ímbá Jó Múngú vé rī ä bóró gá 'dâá, īri ní 'bá rī pi zizú kíní, "Bá täimbi ímbá'bá rī pi ri 'yo kíní, Kúrísítö ri ímú ifü úyú Dâwûdî vé rī agá, tā

kōpi ní 'yoó 'dīri, kōpi ūsūkí
íffifí ni a'di?

³⁶ Índrí Uletere rī ású
Dāwúdī rī, sē átā 'dīni kīnī,

"'Upí Múngú 'yo mávé Upí
ní‡ kīnī,

"Mí úrí mā drí ẽndépi§
gé,

cīmgbá má ní mívē ari'ba rī
pi 'bāzú

mī pálé gá rī gé." '

³⁷ Dāwúdī zì dō Kúrísítō ri
ívé Upí píri, Kúrísítō ri ícō
adri Dāwúdī ã mvá íngóni
ngóni?"

'Bá kárakará 'bākí úvá
rizú tā ñri ní ímbá 'dīri yízú¹
ayíkō sī.

Yésü kīnī lē 'bá rī pi ã
adrikí mī be kowu 'bá tāimbī
Mósē vé rī ímbá'bá rī pi vé tā
sī

(Mātáyo 23:1-36; Lúkā
20:45-47)

³⁸ Yésü kā rií 'bá rī pi ímbá,
ñri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ími
adrikí mī be kowu 'bá ri'bá
tāimbī Mósē vé rī ímbá'bá
'dī'bée ã tā sī. Kōpi lēkí ñúsú
bōngó ãcoco ni pi sī, rií écī
jökóni agásī, 'bá rī pi kādō ñ
ezīj, kōpi ë ïnjíkí rí ñ ïnjínjī.

³⁹ Ázini kōpi lēkí ã 'bākí
ñ úrí vürā 'bá ambugu rī pi
vé rizú úrızú Jó Múngú ri
Zizú rī pi agá 'dāá rī gé, ãzini
vürā 'bá ïnjízú ïnjínjī rizú
ñmū nyazú rī gé.

⁴⁰ Kōpi ri òwuzi rī pi ë
mī ù'bā rizú kōpivé ngá jō
ãsámvú gé rī pi u'duzú kōpi
drigé sī. Kōpi ri Múngú ri zī

‡ 12:36 12:36 Upí 'yo mávé Upí ní: Tā 'dīri vé íffifí, Dāwúdī zì Yésü Kúrísítō ri
ívé Upí. § 12:36 12:36 Drí ẽndépi gé: 'Bá úrípi drí ẽndépi gé rī, ñri ükpō be, ñ
ñri ïnjínjī. 12:36 12:36 Säwúmā 110:1

sâ be ãco, 'bá rī pi ã ndrekí
rī ñ. 'Bá tā 'o'bá 'dīni 'dī'bée,
Múngú ri ímú kōpi ñrñjā ûnjí
ûnjí."

Ngá òwúzígó rī ní sēé rī vé
tā (Lúkā 21:1-4)

⁴¹ Yésü ní 'dezú muzú
úrızú söndükü ñ ní 'bāá kuú
Jó Múngú vé rī agá, ñ ní rizú
mūfēngā 'bezú 'a ni gé rī ã
gärä gá. Tē rií 'bá kárakará
mūfēngā jí'bá 'be'bá rī pi
ndreé. Ndre 'bá ã'bú be
rī pi 'bekí mūfēngā ívé rī
ãmbúgú.

⁴² Kúru òwúzígó ãzi ïjí
ívé rī mūfēngā fífi nyírínjá
ënjíipi ku ni 'beé ïrī.

⁴³ Yésü ní ívé 'bá 'i pámvú
übí'bá rī pi zízú ímúzú 'i
vúgá nõo, ñri ní 'yozú kōpi
ní kīnī, "Ádarú á 'yo ìmi ní
'dīni, ükú òwúzígó ngá ãkó
'dīri vé mūfēngā 'beé rī, ndē
'bá 'be'bá ãmbúgú rī pi vé rī
rá.

⁴⁴ Ngá 'bá ã'bú be rī pi ní
sēé rī, kōpi í'dükí ívé ã'bú
kárakará rī pi agá, 'bo ükú
ngá ãkó 'dīri sē ívé ngá 'i
ní kōdō 'i ñzā kozú rī ãrēvú
céré."

13

Í ímú Jó Múngú vé rī ûnjō
árí vúgá

(Mātáyo 24:1-2; Lúkā
21:5-6)

¹ Yésü kā rií fūú muzú
Jó Múngú vé rī agásī, ñrivé
'bá ñri ã pámvú übí'bá rī pi
vé ãlu ní 'yozú ñri ní kīnī,

“Ímbápi, ‘í ndre drī írā ūnyī be ‘dī’bée ká, ãzini ‘í ndre drī jó ī ní sīj jó Múngú ri ĩnjizú rī ā gārā gá sī ūnyī be ‘dī’bée ká!”

² Yésű ní újázú īri ní kínī, “Jó mí ní ndreeé ambugu ambugu ‘dī’bée, ī ímú kópi ūnjō cérē u‘de vūgá, írā ī ní jó rī pi ū'bāzú ãní ‘dī’bée, ī ímú kópi ūnjō ú'bé cérē vūgá.”

İzāngā ímúpi drīdrī 'dīlē rī
(Mätáyo 24:3-14; Lükä 21:7-19)

³ Vúdrī ni gé, Yésű mü úrí kuú írā Ölívē vé rī drīgé, ī'búnjá aco kópi ãsámvú Jó Múngú vé rī be nī. Pétérö pi Yökóbū be, Yūwánī sī, ãzini Ändéréyā sī, kópi ní ī njezú muzú Yésű vúgá ‘dāá.

⁴ Kópi ní Yésű ri zizú kínī, “Tā ‘dī’bée ímú ī nga ngötú? Ngá ímúpi lūupi kínī, tā ‘dī’bée ímú ī nga rá rī ā‘di?”

⁵ Yésű ní újázú kópi ní kínī, “İmi ndrekí muké, lē 'bá ãzi ā ū'bā īmi mī ku,

⁶ ā‘dīatásiyā ‘bá kárakará pi ímú ūnjō ūlī mâ rú sī, kópi ‘yo, ī Kúrisítō ‘i. Kópi ‘bá kárakará pi ē mī ū'bā rá.

⁷ İmi kádō tā ē‘dī vé ni yīj, ãzini īmi kádō tā ē‘dī vé ī ní rií átā rī ā tā yīj, lē īmi adrikí ūrī sī ku. Tā ‘dīni ‘dī’bée ímú ī nga rá, ‘bo adri ‘yozi kínī, ūdū nyöökü nōri vé rī, īri ‘i deęepi ‘dī ‘dīni kuyé.

⁸ ‘Bá ūngū ãzi agá rī pi ímú ē‘dī ‘dī ī ãsámvú gé sī ‘bá ūngū ãzi agá rī pi be. ‘Bá mälüngā rū'bá rī pi ímú ē‘dī ‘dī ī ögüp̄īj mälüngā rū'bá

rī pi be, dīngídīngí ri ímú ūngū aya vūrā kárakará ni pi agásī, ębırı ri ímú ‘de ūnjí ūnjí. ‘Bo tā ‘dī’bée drī izāngā rī vé í‘dóngará.

⁹ “İmi adrikí mī be kowu! İ ímú īmi uru jī mü tō ‘bá tā lī‘bá rī pi ęndreti gé, ī īmi ūgbā Jó Múngú ri Zızú rī pi agásī kēlīnjā sī. İ ímú īmi jī mü pá tu ūgalaku ambugu rī pi ęndreti gé, ãzini ‘bāgú rī pi ęndreti gé mā tā sī, īri adri drīlē muké īmi ní mávē tā ūlūzú kópi nī.

¹⁰ Ü‘dū ūdū vé rī ní drī icázú kuyé rī gé, lē ā ūlūkí ū‘dükö muké rī muzú ūngū rī pi agásī cérē.

¹¹ Urükí dō īmi, ãzini tōkí dō īmi ‘bá tā lī‘bá rī pi ęndreti gé, lē īmi rikí īmi ūsūyū drāá átángá īmi ní lēé müyū átā rī vé tā sī ku. Sâ ni kādō icá, átángá īmi ní müyū átā rī, Múngú ri ūlū īmi ní nī. īmi átakí átángá rī nī ku, İndrī Uletere rī átā nī.

¹² ‘Edrip̄i ri ímú édrrip̄i ā ūli ‘be, īri édrrip̄i ri sē ‘dī drā rá. Etépi ri ímú ivé anjinjā rī pi ā ūli ‘be, īri kópi sē ‘dī ūdrā rá, anjinjā rī pi ímú ufu ku ari‘ba rú, kópi ‘bá ī tī‘bá rī pi sē ‘dī ūdrā rá.

¹³ ‘Bá rī pi ímú īmi ngū ūnjí mâ tā sī, ‘bo ‘bá pá tuúpi tītī ivé ē‘yängará agá cīmgbá cazú ūdū gé rī, Múngú ri ímú īri pa rá.

Tā ūnjí ímúpi ‘i ngaápi rī
(Mätáyo 24:15-21; Lükä 21:20-24)

¹⁴ “Ími kádō ‘Ngá Ūnjí ãngū izaápi’ ni ndreé tu pá kuú vürä ñri ní kódô pá tuzú ku rí gé, ‘bá tã ni lääpi rí ã nñi tã ni vé ífífí muké. Sâ ‘däri gé, ‘bá adri’bá ãngū Yüdáyä vé rí agá rí pi, lë kópi ã ápákí mužú írā drígé.

¹⁵ Tã ‘dïri ísú dõ ‘bá rí jó drígé, ë ísí fií jó agá ‘dää, mužú ngá ãzi í’dú ku.

¹⁶ Tã ‘dïri ísú dõ ‘bá rí ómvú agá, lë ‘bá rí ã gõ vúlé mužú ívé bõngó akoó rükü rí í’dú ku.

¹⁷ Lókí ‘däri gé, tã rí ímú adri ükpó ükpó ükú ‘a be rí pi ní, ãzini ükú anji be drí üdénjá rú bã ndru’bá ndrun-dru rí pi ní!

¹⁸ Lë ñmi zikí Mungú ri, tã ‘dï’bée ã ngá rí ‘i lókí kilóngóro vé rí* gé ku,

¹⁹ ã ‘diätäsiyä sâ ‘däri gé, izängä ‘bá rí pi ní ímú nyaá rí, Mungú ní í’dozú vú rí gbingárá gá ‘dää, kópi nyakí drí ãvú ni kuyé. ‘Bo izängä sú ‘dïri tñi ni, íco gõó ‘i ngaá dijí ku.

²⁰ Úpí ë ítrú dõ ú’dú izängä nyazú rí icá ëlinjá ku, ‘bá ãzi íco adrií idri rú ku, ‘Bo ïrivé ‘bá ñri ní ìngá üpêé rí pi ã tã sî, ñri ú’dú rí ítrú icá ëlinjá.

²¹ Lókí ‘däri gé, ‘bá rí ‘yo dõ, ‘Í ndre, Kürísítõ ri nõ!’ döku ‘Ñri ‘dä!’ lë mî ë ‘yí ñrivé tã ñri ní ‘yoó ‘dïri ku.

²² ‘Bá ünjó rú ‘yo’bá kíní

í Kürísítõ ‘i rí pi nébí ünjó rú rí pi be, kópi ímú ifü ri tã ãyázú ãyayä ni pi ‘o ‘bá Mungú ní üpêé rí pi ë mi û ‘bázú ãní, ‘bo kópi ícokí û ‘báá bã ku.

²³ ‘Bo ñmi adrikí mi be kowu! Má ülû ñmi ní tã ímú ‘bá ‘i nga’bá rí pi ãrëvú céré drídri gi.

*Yésü vé ìgõngará
(Mätáyo 24:29-31; Lükä 21:25-28)*

²⁴ “Lókí ‘däri gé, izängä ‘bá rí pi ní nyaá rí ã vúdrí gé,

“‘Utú rí ë mi ri ímú bñ ni ku ìnijá rú,
mbáá rí gõ kaá ku.

²⁵ Línyä rí pi ímú lü ‘bû gé ‘däásí vúgá,
í ímú ngá ‘bû gé ‘dälé rí pi aya rá.’

²⁶ “Sâ ‘däri gé, ma ‘Bá Mvá ‘i, ‘bá rí pi ímú mávé ímungárá íribití agásí ükpõ be ãmbúgú rí ndre, ãzini mávé dïngárá pöwüpöwü rí ndre ë mi sî.

²⁷ Ma ímú mávé mäläyíkä rí pi ipë ímú ‘bá ë ní üpêé gí rí pi tra vú drígé sî céré, cimgbá cazú ‘bû gé ‘dää.

*Näpí pëtì ë ní zü figi rí vé rí
(Mätáyo 24:32-35; Lükä 21:29-33)*

²⁸ “Lë ñmi nñkí tã ‘dïri ámá pëtì rú ‘bá gá, pëtì ë ní zü figi rí ë bí í’dó dõ rüü gí, mi íco

13:14 13:14 Dãnyélë 9:27; 11:31; 12:11
Ãngū Ísérélë vé rí gé ‘dää, lókí kilóngóro vé rí gé, ëçí tungará ükpõ, ã ‘diätäsiyä yïigó ri ‘dî ambamba, së ãngū rí igbe igbe.

*** 13:18 13:18** Lókí kilóngóro vé rí:
Ãngū Ísérélë vé rí gé ‘dää, lókí kilóngóro vé rí gé, ëçí tungará ükpõ, ã ‘diätäsiyä yïigó ri ‘dî ambamba, së ãngū rí igbe igbe.

13:25 13:25 Ísáyä 13:10; 34:4

nř ámá 'yozú kínř, ẽézř ícá ũnyinjá gí.

²⁹ Kúru ūmi ndrekí dō tā má nř ūlú 'dř'bée rř i'o, ūmi ícó nř ámá 'yozú kínř, lókí má nř ūgözú rř ícá ũnyinjá gí.

³⁰ Ádarú á lě 'yoó ūmi nř 'dini, 'bá uryukö lókí nřori vé rř pi ūdrákí drř ku, tā 'dř'bée ūrēvú céré ímú i nga drřidř ūgbále ká.

³¹ 'Bř pi vř be, kópi ímú dę rá, 'bo átangá má nř átā rř tā áda, ūri adri mužú 'dáni'dáni.

'Bá aži nř ú'dú, dōku sâ má nř ímvízú rř kuyé

(Mătáyo 24:36-44)

³² "Bo 'bá aži nř ú'dú, dōku sâ tā 'dř'bée nř i ngazú rř kuyé, mäläyikä 'bř gé rř pi nřkí kpá kuyé, Ma Mvá rú, á nř kpá kuyé, 'yénjá má Etépi Mungú nř ūngá nř.

³³ Lě ūmi adrikí mi be kowu, ūmi adrikí ūrë, a'diâtäsiyä ūmi nřkí sâ tā rř nř ímuzú i ngazú rř kuyé.

³⁴ Tā má nř átā 'diri, ūri adri sř ágô aži nř ívé 'bëtì kuú, ūri nř 'deé mužú ẽcì gé rará rú, ūri nř ẽzì awaaá ívé aří'bá rř pi nř, ūri nř 'yoó ívé aří'bá këetilé ūtëepi rř nř, a adri mi be mgbo rř tñi.

* ^{14:1 14:1} *Ú'dú Mungú nř Elizú Jó rř pi tì gé sř rř: Yähündi rř pi ri ú'dú Mungú nř ótú elizú Isérélè rř pi vé jó rř pi tì gé sř Ejépetô gá 'dää rř vé tā ígá. Ótú kópi é'bipij ūbekí kãbïlõ a aří ívé këetì e ẽrřfe gá sř, së Mungú ú'dí kópi kuyé. Mungú ú'dí 'bá Ejépetô vé kãbïlõ aří ūbë'bá ívé këetì e ẽrřfe gá sř kuyé rř pi vé anji ařgo kãyú rř pi ūdrää 'bá ařlu ařlu vé 'bëtì ařamvú gé sř rá. 'I lă Wüngará 12:17-28; Mătáyo 26:2; Märákō 14:1; Lükä 2:41; Yüwánî 2:13; Ezi 12:4; 1 Körinítô 5:7; Êberé 11:28. † 14:1 14:1* *Umü i nř Panga ni 'Báá Údrá ku rř nyazú rř: Yähündi rř pi ri umü 'diri nya ca ú'dú ẽzř, kópi ri ú'dú Mungú nř i pazú adringará tûgëři rú 'bá Ejépetô vé rř pi drigé sř rř vé tā ígá ařni. Umü 'diri i f'do nya Ú'dú Mungú nř Elizú Jó rř pi tì gé sř rř gé. 'I lă Wüngará 12:17-20.*

³⁵ "Kúru lě ūmi adrikí mi be mgbo, a'diâtäsiyä lókí jö 'dipa nř ícázú rř, dō ūri ícá ūndréjá sř yä, dō ūnijá útú gé yä, dō ū'bütì sř yä, ūmi nřkí kuyé.

³⁶ 'Bo jö 'dipa ícá dō mbëlënjá, e ícá rř ūmi ışú ú'dú kongárá gá ku.

³⁷ Tā má nř 'yoó ūmi nř 'diri, a 'yo 'bá céré nř, lě ūmi adrikí mi be mgbo, ūmi ūtëki ūrivé ūgöngará!"

14

'Bekí Yésü a ūli lëzú ūri 'dizú

(Mătáyo 26:1-5; Lükä 22:1-2; Yüwánî 11:45-53)

¹ *Ú'dú Mungú nř Elizú Jó rř pi tì gé sř rř, * azini Umü i nř Panga ni 'Báá Údrá ku rř nyazú rř vé ú'dú kã aceé ẽrř, atala atala rř pi drigé rř pi, 'bá tajimbí imba'bá rř pi be, rikí Yésü a tā ndrii lëzú ūri ruzú, i 'dikí rř ūri drää 'düsí rř.*

² *Kópi rikí 'yoó kínř, "Lě 'bá rukí Yésü ri ú'dú umü nyazú rř gé ku, a'diâtäsiyä 'bá rř pi ímú ūngá 'bá drigé gí."*

*Ükú ãzi dā ūdu Yésű drīgé
(Mātáyo 26:6-13; Yūwánī 12:1-8)*

³ Yésű kā rií adrií Bētēnýā gá 'dāá, ri adrií Sīmónā ótú ūfú ní nyaá rī vé āngá. Yésű kā úrí ínyá nyangárá gá, ūkú ãzi ní ímúzú ūdu ngūúpi ndrīndrī ni be drīgé mālāngī agá, ūdu rī ajē be āmbúgú. Ükú rī ní mālāngī rī ē tī zizú, īri ní ūdu rī dāzú Yésű drīgé.

⁴ Tā 'dīri sē 'bá үrūkō үmū rī gé 'dālé rī pi ē ési ve rá, kōpi ní rizú unuzú ī āsámvú gé sī kínī, "Ngá ūkú rī ní rizú ūdu rī izazú 'dīni rī ā'di?"

⁵ Kōpi íngákí ūkú rī drīgé mgbárāsī. Kōpi kínī, "Ükú rī té ūdu rī uzí mūfēngā fífí ẽnjūúpi ẽnjēnjjī mūdūrūlū na, īri té mūfēngā ni awa 'bá ngá ākó rī pi ní."

⁶ Yésű ní újázú kōpi ní kínī, "Lē ìmi kukí ūkú rī, ngá ìmi ní rizú ūkú rī ē drī izazú 'dīni rī ā'di? Tā ūkú rī ní 'oó má ní 'dīri, īri tā muké,

⁷ ā'diātāsīyā ү'dú cérē ìmi ri adri 'bá ngá ākó rī pi be trú, ìmi lēkí dō kōpi ē iza koó, ìmi ícō ko rá. 'Bo má ícō áwí adrií ìmi be nōgō rō ku.

⁸ Ükú 'dīri 'o ngá 'í ní lēé 'oó má ní rī gi. Má ní drī adrızú ídri rú rī gé, ūkú rī dā ūdu mā rú'bá trižú ãní, má kādō imú drāá, ísú tri mā rú'bá ūdu rī sī ɻinogósí gi.

^{‡ 14:12 14:12} *Kābīlō mvá:* Múngú sē tāímbí Mósē ní kínī, 'bá rī pi ā zākí kābīlō Múngú ní rōbōnþo rú, ā trükí rí kōpi ɻivé ūnjikānyā agásí rá. Sē ī ní Yésű ri zizú Kābīlō Mvá Múngú vé ni ãní, ā'diātāsīyā Múngú ɻipē īri imú drāá 'bavé ūnjikānyā ūjjī. 'Í lā Wüngará 12:17-28; Lükā 22:7; Yūwánī 1:29-35; 1 Körinítō 5:7; 1 Pétéró 1:19.

⁹ Ádarú á lē 'yoó ìmi ní 'dīni, 'bá rī pi kādō rií ү'dúkó muké rī ūlūú muzú vū drīgé sī, kōpi tā ūkú rī ní 'oó rī igá, kōpi ūlū muzú 'bá rī pi ní."

*Yúdā 'be Yésű ã ūli
(Mātáyo 26:14-16; Lükā 22:3-6)*

¹⁰ Kúru Yúdā Īsīkārīyótā Yésű vé 'bá áyúäyū mūdrī drī ni ɻirī rī pi vé ãzi ní 'dezú muzú atala atala rī pi drīgé rī pi vúgá 'dāá, 'í 'be rí Yésű ã ūli, kōpi ã rukí rí īri.

¹¹ Atala atala rī pi drīgé 'dī'bée kā tā 'dīri yīj, kōpi adrikí ãní äyikō sī, kōpi 'yokí ī tī sī kínī, ī Yúdā ní mūfēngā sē rá. Kúru Yúdā ní léti ndāzú Yésű ã ūli 'bezú ãní.

*Ínyá ūdū Yésű ní nyaá rī
(Mātáyo 26:17-25; Lükā 22:7-14, 21-23; Yūwánī 13:21-30)*

¹² Ү'dú ī ní ɻidózú Ӯmū ī ní Pángā ni 'Bāá Údrá ku rī nyazú rī gé, Yāhūdī rī pi cérē ālu ālu kābīlō mvá‡ ɻidú li rōbōnþo rú Ү'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tī gé sī rī gé, Yésű vé 'bá īri ã pámvú ūbī'bá rī pi ní īri zizú kínī, "Mí lē 'bā mukí ínyá mí ní lēé nyaá Ү'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tī gé sī rī vé rī á'dí íngūgá?"

¹³ Kúru Yésű ní ɻivé 'bá 'í pámvú ūbī'bá ɻirī ni pi pēzú, īri ní 'yozú kōpi ní kínī, "Ími

mukí kūrú Yērúsälémā vé rī agá 'dāá, īmi ca mū ágó ãzi īsú 'dālé, īri ri ūdrí 'dū muzú yii be agá. īmi 'dekí mūyú vú ni gé sī.

¹⁴ Jó 'dīpa rī kādō fíj jó agá 'dāá, īmi lūkí īri ní kínī, 'Ímbápi kínī, "Bá ūmū ɻ'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tī gé sī rī nya mávé 'bá mā pámvú ūbī'bá rī pi be íngūgá?"'

¹⁵ Jó 'dīpa ri īmi jī tu muzú jó 'a be āmbúgú ɻurugégé, ī ní ngá ūmū vé rī útú ū'bāá kuú 'a ni gé ínogósí gí rī agá 'dāá, īri īmi ní jō rī i'da. Kúru īmi á'díkí ínyá rī, īmi ū'bākí jō rī agá 'dāá."

¹⁶ Kúru 'bá Yésū ã pámvú ūbī'bá īrī 'dībée ní ngazú 'dezú muzú kūrú rī agá 'dāá, kópi cakí tā rī īsú, sū nyo Yésū ní 'yoó rī tīnī. Kópi ní ínyá ī ní lēé mūyú nyaá ūmū ɻ'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tī gé sī rī vé rī á'dízú, kópi ní ū'bāzú jō rī agá 'dāá.

¹⁷ Kā mūyú adrií ūndré sī, Yésū pi ní ícázú ívē 'bá áyúayū mūdrí drī ni īrī rī pi be.

¹⁸ Yésū pi kā úrī ínyá rī nyangárá gá ívē 'bá áyúayū rī pi be, īri ní 'yozú kópi ní kínī, "Ádarú īmi ãsámvú gé 'dīgé, 'bá 'bá ní rií ngá nyaá īri be trū rī ímú mā ūli 'be nī."

§ 14:24 14:24 'Dīri mávé ārí má ní ūndī ruzú 'bá kárakará pi be rī: Ārí 'dīri 'bá rī pi vé ūnjíkānyā ūjī, īri sē kópivé ūndī Múngú be rī adri muké. 'Bá Ísérélē vé rī pi rikí tī, ãzini ndrīj zāá Múngú ní rōbōnjō rú, ã ūjī rī ívē ūnjíkānyā, ī adrikí rí ule. Rōbōnjōj ūjī ní zāá 'dīri i'da Yésū vé drāngará petj alambaku sígé sū Kábilō Mvá Múngú vé rī tīnī rī. Ārí Yésū vé dāápí rōbōnjō rú 'dīri, īri 'bá cérē īri ɻ'yī'bá gí rī pi trū ūjī ūnjíkānyā agásī. 'I lá Wūngará 24:8; Lēvítják 16:11-19; Mātáyo 26:28; Ēbérē 9:15-22.

¹⁹ Tā Yésū ní 'yoó 'dīri sē 'bá Yésū ã pámvú ūbī'bá 'dī'bée ní ūnjíkānyā ambamba, 'bá ūlu ūlu 'de rī Yésū ri zīj, "Bá rī adri nyo ma 'i ku?"

²⁰ Yésū ní újázú kópi ní kínī, "İmi 'bá mūdrí drī ní īrī 'dī'bée, īmi ãsámvú gé 'dīgé, 'bá ínyá dūúpi má be trū sákānī nōri agá rī, 'bá rī adriípi 'dī."

²¹ Ma 'Bá Mvá 'i, ī ímú ma 'dī drā rá, sū ī ní sūi Búkū Múngú vé rī agá rī tīnī. 'Bo ūnjíkānyā rī ímú adri 'bá mā ūli 'beépi rī vé ni! Ӯtū ã tīkí dō ágó 'dīri kuyé, īri té adri muké.

Ínyá Úpí vé uletere rī vé nyangárá

(Mātáyo 26:26-30; Lúkā 22:14-23; 1 Kōrínítō 11:23-25)

²² Yésū pi kā úrī ívē 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi be ngá nyangárá gá, īri ní pánga īdúzú, īri ní ūwō'dīfō sēzú Múngú ní, īri ní 'a ni ãndízú, īri ní sēzú ívē 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi ní, īri ní 'yozú kínī, "İmi ɻ'yīkí nyaá, 'dīri rū'bá mávé rī."

²³ īri ní kpá kópō vīnyō be agá rī īdúzú, īri ní ūwō'dīfō sēzú Múngú ní, īri ní sēzú kópi ní, kópi ní cérē ɻ'yīzú mvuzú.

²⁴ Kúru īri ní 'yozú kópi ní kínī, "Dīri mávé ārí

dāápi, má ní ūndī ruzú 'bá kárakará pi ã tā sī rī. §

²⁵ Ádarú ã lē 'yoó īmi ní 'díni, í'dozú ãndrū muzú dr̄idr̄i, á gō vínyō mvuū dží ku, ma mu vínyō ú'dí mvu mälüngā Mungú vé rī gé."

²⁶ Kúru kópi ní úngó ngozú, kópi ní 'dezú muzú ánga ī ní zjí Írā Õlívē vé rī dr̄igé 'dāá.

Yésű kínī, Pétéró ri ímú 'i gā rá

(Mätáyo 26:31-35; Lükā 22:31-34; Yūwánī 13:36-38)

²⁷ Kópi ní rií mungarárā gá léti gé 'dīgē, Yésű ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi ní kínī, "Ími cérē ímú ápá mâ rú'bá gá sī rá, ã'diātāsīyā sīkí Búkū Mungú vé rī agá kínī,

"Ma ímú 'bá kābīlō úcépi rī 'dī drā rá,

kābīlō rī pi ímú ayi kpélékpélé.'

²⁸ 'Bo má kādō íngá gōó idri rú, ma 'de muzú ìmī dr̄ilé gá sī dr̄idr̄i ãngū Gālīlāyā vé rī gé 'dālé, 'bâ mu 'bâ Ȣsú ìmi be 'dālé."

²⁹ Pétéró ní 'yozú Íri ní kínī, "Bá rī pi dō cérē ápá mī rú'bá gá sī rá drāáasīyā, má íco ápá ku."

³⁰ Yésű ní újázú Íri ní kínī, "Pétéró, Ȣnijá ãndrū nōri sī, mi ímú ma gā ca vú na, výdr̄i ni gé, lögūlögú ri ímú cérē 'be vú Íri."

³¹ Pétéró gō rií tā rī sií dží dží kínī, "Má íco Ȣluñáni 'yoó á gā mi sī 'díni ku, 'bâ ūdrā

mí be trú." 'Bá Yésű ã pámvú ūbī'bá rī pi cérē ngakí 'yoó, sū Pétéró ní 'yoó 'dīri tñi.

Yésű zi Mungú ri Gêtësémánī gé 'dālé
(Mätáyo 26:36-46; Lükā 22:39-46)

³² Yésű pi ní 'dezú muzú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi be ãngū ī ní zjí Gêtësémánī rī gé 'dālé, Íri ní 'yozú kópi ní kínī, "Ími úrīkí 'dīgē, ma dr̄i mu Mungú ri zi."

³³ Yésű jí Pétéró pi Yōkóbū be, Yūwánī sī muzú 'i vúgá sī ïndī. Ízāngā ñō ési ni ambamba.

³⁴ Íri ní 'yozú kópi ní kínī, "Ízāngā fi má ési agá nōlé, lē ma 'dīj dr̄āá. Ími adrikí 'dīgē, 'bo ìmi adrikí mi be mgbō, ã kokí ú'dú ku."

³⁵ Yésű gō 'i útrú dr̄idr̄i mādā, Íri ní kūmūcí ūtžú, Íri ní Mungú ri zjzú kínī, "Íco dō rá, lē tā ūkpó ūkpó 'dīni 'dīri ã nga 'i mâ rú'bá gá ku."

³⁶ Íri ní 'yozú kínī, "Ábā,* má Ȣtépi, tā ãzi mi ndēépi ni 'dāayo. Íco dō rá, 'i 'dú kópō Ízāngā vé 'dīri mâ rú'bá gá sī rá. 'I 'o tā mī ési ní lēé rī, adri 'yozú kínī tā mâ ési ní lēé rī ku."

³⁷ Yésű ní 'i újázú gōzú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi vúgá 'dāá, Ȣsú kópi ri ú'dú ko. Íri ní 'yozú S̄imónā Pétéró ní kínī, "Ími ri ú'dú ko? Ími ícokí nyo adrii mi be mgbō sâ be Ȣlu ku?"

³⁸ Lē ūmí adrikí mị be
mgbọ, ūmí zikí Mungú ri, tā
ükpo ükpó ni ē ímú rí ūmí
ū'bij ku. Eṣí imivé rí lē kódô
tā 'oó piri, 'bo ūmí rú'bá ní
adrii ükpó ãkó rí sī, ūmí icókí
tā piri 'oó ku."

³⁹ Yésū gō kpá 'deé muý
Múngú ri zií díí, sū 'í ní té
zií drídrí rí tíni.

⁴⁰ Yésű kā 'i újá gőó vúlé
ívé 'bá 'i pámvú ūbř'bá rři
pi vúgá 'dää dři, ışú kópi ri
ú'dú ko, a'diātāsiyā ú'dú rři
drř kópi mi gé 'dää ūgōgō,
sě kópi ndäki átangá ī ní lée
átá rři tí.

41 Yésű kā 'i újá caá kópi
vúgá 'dáá vú na ni gé, īri ní
'yožú kín̄i, "İmi dr̄i ri ú'dú r̄i
koko, ăzini ăimi dr̄i ri uvuvu?
İmi koki ú'dú r̄i ăsırı! Sâ ī ní
'Bá Mvá ri ruzú səzú 'bá ūnjí
r̄i pi drige r̄i icó gi.

42 Ími íngákí үрү! 'Bá 'deki muý! 'Bá mā ūli 'beépi rř ícá gi."

Yésű vé runqará

(Mātāyo 26:47-56; Lūkā 22:47-53; Yūwánī 18:3-12)

43 Yéşű kā dr̄i átángá r̄i átá
déé 'í t̄i gé s̄i kuyé, koro Yúdā
Yésű ã üli 'beépi r̄i ní ícázú,
Yúdā ri 'bá Yésű ã pámvú
üb̄i'bá m̄udr̄i dr̄i ni īri r̄i pi
vé ãzi. 'Bá kárakará ímúkí
Yúdā pi be trú, kópi í'dúkí llí
äco äco ni pi, ãzini túré pi be
ímúzú í dr̄igé s̄i ïnd̄i. Atala
atala r̄i pi dr̄igé r̄i pi, 'bá
täimb̄i Mósē vé r̄i ímbá'bá r̄i
pi, ãzini 'bá ambugu r̄i pi be,
íp̄ekí kópi ímúzú n̄i.

44 Yúdā lū āngáráwá rī pi
ní dr̄idr̄í kīnī, "Ágó má ní
muyú u'dee ezií bēdr̄í sī rī,
'bá rī ū adriípi 'dī. Ími rukí
ūri, ìmi jíkí ūri muzú, ìmi
ütékí ūri muzú ütetē."

⁴⁵ Kôpi kâ caá, koro Yûdã
ní 'dezú muzú Yésü vugá
'dãá, ñiri ní 'yozú Yésü ní kîñi,
"Ímbápi!" Íri ní kúru Yésü ri
u'dezú ezizú bêdrí sî.

⁴⁶ Kúru ãgõ ímú'bá Yúdā
pi be 'dī'bée ní Yésū ri ruzú.

⁴⁷ Ägō pá tu'bá Yésū á
gārā gá 'dī'bée vé ālu† ní ívé
ílī ãco rī ínjézú kēréwū rī
agásī, íri ní átálágú ãmbúgú
rī vé átí'bá ē bī gazú mvóryú
'dezú vūgá 'dāa.

48 Yéṣú ní 'yozú 'bá 'i rü'bá
rī pi ní kīnī, "Ngá īmi ní
ímúzú ilí ãco ãco ni pi be,
ãzini túré pi be drígé, ma
ruzú sū 'bá tā ūnjí 'oópi rī
tíni rī ã'di?

49 Ʉ'dú céré 'bá rikí adrií
ĩmi be trú, á ri ĩmi ímbá Jó
Múngú vé rī ã bóró gá 'dãá,
ĩmi rukí ma kuyé. 'Bo tā 'i
ngaápi mâ rú'bá gá ândrū
nõri, ã sē rí tā īní sú'kú Búkú
Múngú vé rī agá rī, ã nga rí
'i fú'ú tñi gé bẽñí."

⁵⁰ Kúru Yésū vé 'bá ūri á pámví ūbí'bá rí pi ngakí ápá céré, kuki Yésū ri kú ó'dukúleqúsí.

51 Kérímvá ãzi ri 'deé
muzú Yésü ã vúdrí gé sī,
ndrā bōngó 'î rú'bá gá. 'Bá
rī pi kâ lēé ìri ruú,

⁵² kērīmvá rī ánjó 'i kōpi drígé sī, ku ívé bōngó kuú

[†] **14:47 14:47** *Āgō 'dī'bée vé ālu:* 'Bá 'dīri Pétērō 'i. 'Í lā Yūwánī 18:10-11.

kópi drīgé, ápá muzú rú'bá be ule.

Yésű tu pá Yāhúdī ambugu tā lị'bá rī pi ḡendréti gé
(Mātāyo 26:57-68; Lükā 22:54-55, 63-71; Yūwánī 18:13-14, 19-24)

⁵³ 'Bá Yésű ri rú'bá rī pi ní Yésű ri jizú muzú átalágú ãmbúgú rī vé ãngá. Atala atala rī pi drīgé rī pi, 'bá drīkoma rú rī pi, 'bá tāimbí Mósē vé rī imbá'bá rī pi be, úmúkí ī céré vürā ālu gé.

⁵⁴ Pétéró ri 'deé muzú Yésű ã vúdrī gé sī, se 'i gōo vúlé rú ãsámvú sī. Kā caá átalágú ãmbúgú rī vé bóró gá 'dāá, mu úrí 'bá ãngū ūtē'bá rī pi be trú, rií ãcí yuú.

⁵⁵ Atala atala rī pi drīgé rī pi, 'bá tā lị'bá rī pi[‡] be céré, rikí léti ndāá lēzú tā ūnjí ïsúzú Yésű ã rú'bá gá, ī 'dikí ri ïri drāá ãní, 'bo kópi ïsúkí tā ūnjí rú'bá ni gé kuyé.

⁵⁶ 'Bá kárakará 'dekí rií ūnjō úlí Yésű drīgé, 'bo átángá kópivé rī, úmú 'i trú kuyé.

⁵⁷ Kúru 'bá үrukō'bée ní ngazú pá tuzú үru sī, ūnjō úlizú Yésű drīgé, kópi kínī,

⁵⁸ "'Bá yikí rá, Yésű ri 'yoó kínī, 'Ma Jó Mungú vé 'bá áda ní sijj rī ūnjō kpélékpélé, ma gō ãzi ni si ú'dú na agá, 'bá áda si nī ku.'

⁵⁹ 'Bo átángá kópi ní átá rī úmú 'i trú kuyé.

⁶⁰ Átalágú ãmbúgú rī ní íngázú pá tuzú үru sī 'bá tā lị'bá 'dī'bée ãsámvú gé, ïri ní Yésű ri zizú kínī, "Tā ãgō 'dī'bée ní rií ūmbí mí drīgé kárakará 'dī'bée, 'í 'yo átángá mí tī gé sī ku ãsī?"

⁶¹ 'Bo Yésű újí kíri, zī 'î tī átángá 'yozú ālunjáni kuyé.

Átalágú ãmbúgú rī ní gőzú ïri zizú dījí kínī, "Mi Kúrisítō, Mungú ī ní íngúngū rī vé Mvá?"

⁶² Yésű ní újázú ïri ní kínī, "'Bá rī ma 'i, ma 'Bá Mvá 'i, úmvúlési ïmi ímú ma ndre, ma úrí Mungú Ūkpō 'Dípa vé drī ḡendépi gé, ma īgō ímú 'bū gé 'dāásī vügá nōo ȶribíti agásī."

⁶³ Átalágú ãmbúgú rī ní ívé bongó ãsizú, § ïri ní 'yozú kínī, "Ngá 'bá ní ãdú'bá үrukō lēzú dījí rī ã'di?

⁶⁴ ïmi yikí ïmí bī sī rá, ȶinjī Mungú ri ku. ïmi ȶusukí tā 'dīri drīgé ngóni?"

Kópi ngakí ã'yíi céré kínī, ã 'dikí ïri drāá rá.

⁶⁵ 'Bá rī pi ã үrukō'bée í'dokí rií tüsú úwé Yésű ã rú'bá gá, kópi úmbékí mí ni bongó sī cí, kópi í'dokí rií ïri udi, kópi ní 'yozú ïri ní kínī, "'I lū 'bá ní, 'bá mi udi'bá rī pi ã'di pi?" 'Bá ãngū ūtē'bá rī pi ní Yésű ri jizú muzú 'dīsī rá, kópi ní rizú ïri ūgbazú muzú.

‡ 14:55 14:55 'Bá tā lị'bá rī pi: Átalágú ãmbúgú rī, atala atala rī pi drīgé rī pi, drīkoma rī pi, kópi ri ī úmú tā Yāhúdī rī pi vé rī lị. § 14:63 14:63 Bongó ãsizú: Átalágú ãmbúgú rī ãsī ívé bongó lüzú kínī, ési ni ve tā Yésű ní 'yoó 'i úrí Mungú vé drī ḡendépi gé rī vé tā sī.

*Pétērō gā Yésū ri sī
(Mātāyo 26:69-75; Lúkā
22:56-62; Yūwánī 18:15-18,
25-27)*

⁶⁶ Pétērō kā rií adrií jó tā lizú rī vé bóró gá 'dāá, átálágú āmbúgú rī vé ātí'bá ūkúŋjá rú rī ní ímúzú.

⁶⁷ Íri ní Pétērō ri ndrezú, ñri ri ācí yu. Ātí'bá ūkúŋjá rú rī ndre Pétērō ri gōgō.

Íri ní 'yozú kínī, "Bá rī āzi mi 'i, ñmi rikí ándúrú adrií Yésū Nāzērētāgú rī be trú."

⁶⁸ Pétērō gā, kínī, "'Bá rī adri ma 'i ku! Tā mí ní átá 'dīri fi má drīgé āluŋjáni kuyé." Pétērō ní 'dezú muzú kání rī vé kēétilé gá 'dāá, lōgúlōgú ní cérē 'bezú.

⁶⁹ Ātí'bá ūkúŋjá rú rī kā ndreeé Pétērō tu pá kuú 'dāá, ñri ní 'yozú 'bá pá tu'bá 'í gārā gá rī pi ní kínī, "Ágó 'dīri, ñri 'bá Yésū ã pámvú ūbī'bá rī pi vé āzi!"

⁷⁰ Pétērō gā kínī, "'Bá rī adri ma 'i ku!"

Vúdrī ni kā vúŋú mādā, 'bá pá tu'bá Pétērō gārā gá rī pi ní 'yozú Pétērō ní kínī, "Ádarú mi 'bá Yésū ã pámvú ūbī'bá rī pi vé āzi! Mi Gālīlāyāgú!"

⁷¹ Pétērō ní 'i trizú, ñri ní ūyō sōzú kínī, "Múngú ɻendrētī gé, á n̄i mā ágō ñmi ní rií tā ni 'yoó 'dīri kuyé."

⁷² Koro lōgúlōgú ní gōzú cérē vú ɻīrī ni 'bezú. Pétērō ní tā Yésū ní ándúrú 'yoó 'i ní kínī, "Mi ímú ma gā ca vú na, vúdrī ni gé, lōgúlōgú ri ímú cérē 'be ca vú ɻīrī"

'dāri ígázú. Pétērō i'dó rií ngoóngó.

15

Yésū tu pá Pīlátō ɻendrētī gé

*(Mātāyo 27:1-2, 11-14;
Lúkā 23:1-5; Yūwánī 18:28-
38)*

¹ Kā muý adrií ɻ'bútijá rī sī, atala atala rī pi drīgé rī pi, 'bá drīkoma rú rī pi be, 'bá tāímbí Mósē vé rī imbá 'bá rī pi be, 'bá tā lì'bá rī pi be cérē úrīkí átá trú, kōpi ní Yésū ri úmbézú, ñri jizú muzú pá tuzú Pīlátō ɻendrētī gé.

² Pīlátō ní Yésū ri zízú kínī, "Mi 'bāgú Yāhúdī rī pi vé rī?"

Yésū ní újázú Pīlátō ní kínī, "'Í 'yo tā 'dīri mi 'i."

³ Atala atala rī pi drīgé rī pi tōkí Yésū ri, kōpi úlīkí ūnjō drī ni gé kárakará.

⁴ Pīlátō ní gōzú ñri zízú dījí kínī, "'Í 'yo tā mí tī gé sī ku ãsī? 'Í yí drī tā ï ní ūmbíí mí drīgé kárakará 'dī'bée ká!"

⁵ Yésū újí títí, 'yo tā āzi kuyé, ñri ní 'i tī zíjí tā 'yozú kuyé rī sī, sē Pīlátō ní ãyāngará.

*Pīlátō li Yésū vé drāngará
a tā*
*(Mātāyo 27:15-26; Lúkā
23:13-25; Yūwánī 18:39-
19:16)*

⁶ Ílī ālu ālu, ú'dú ï ní rizú ūmū ɻ'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tī gé sī rī ã nyangará gá, 'bá ï ní ū'yíi rī pi ãsámvú gé, Pīlátō ri 'bá ālu 'bá rī pi ní lēé ë ɻtrūkí rī ɻtrū.

⁷ Ágó ãzi rú ni Bārābā 'i, ágó 'dīri 'yīkí kōpi 'bá wa'bá ari'ba rú tā Rómā vé rī gā'bá sī rī pi be, ágó 'dīri 'dī 'bá drāá rá.

⁸ 'Bá kárakará pi ní ímúzú Pílátō vúgá nõó, kōpi ní ūri zizú kínī, lē Pílátō ē ūtrū ū ní 'bá ãlu, 'bá ū ní ū'yī 'dī'bée ãsámvú gé, sū ūri ní ándúrú riú 'oó rī tñi.

⁹ Pílátō ní 'bá kárakará 'dī'bée zizú kínī, "Ími lëkí mâ ūtrū ìmi ní 'bágú Yähúdī rī pi vé rī?"

¹⁰ Pílátō nñ ámá mûké 'yozú kínī, atala atala rī pi drīgé rī pi ūpékí Yésü ri ímú 'í vúgá nõlé nñ, ã'diâtäsiyä Yésü vé tā 'de kōpi ē ési agá ûnjí.

¹¹ 'Bo atala atala rī pi drīgé rī pi rikí 'bá kárakará 'dī'bée ïcïcikí, kōpi ã 'yokí rí, ē ūtrükí ū ní Bārābā ri áyu Yésü ã vúrā gá.

¹² Pílátō ní kōpi zizú kínī, "Bo á trū dō Bārābā ri gí, ágó ìmi ní zíj 'bágú Yähúdī rī pi vé 'dīri, mâ 'o ūri íngóni?"

¹³ 'Bá rī pi ní ó'ýzú ú'dûkó be үru 'dâá kínī, "Ã gbâkí ūri pëti alambaku sigé."

¹⁴ Pílátō ní kōpi zizú kínī, "Tâ ûnjí Yésü ní 'oó rī ã'di?" 'Bo kōpi gôkí ó'ý mûzú drîgélé kínī, "Ã gbâkí ūri pëti alambaku sigé!"

¹⁵ Pílátō ní lêé 'bá bítriká 'dī'bée ē ési ã ve 'í ní ku rí sī, ūri ní Bārābā ri trûzú, ūri ní tâjimbí sëzú ívè ãngáråwá rī pi ní, kōpi ã ügbâkí Yésü ri

këlïnjá sī, kōpi ã jikí ūri gbâá pëti alambaku sigé.

*Ãngáråwá rī pi ínjákí
Yésü ē drī
(Mätäyo 27:27-30;
Yüwánî 19:2-3)*

¹⁶ Ængáråwá rī pi ní Yésü ri jizú muzú vúrâ 'bâgú Pílátō ní adrizu rī gé 'dâá, kōpi ní ã ögüpïj zizú ímúzú céré vúrâ ãlu gé.

¹⁷ Kōpi 'yîkí bongó ika akoóko rûkû* ni Yésü ã rú'bá gá, kōpi údékí ücékucé suú drî ni gé kûlâ rú.

¹⁸ Kōpi í'dokí rií guú Yésü sī, kōpi 'yokí ú'dûkó be үru 'dâá kínī, "Í ndrekí drî 'bâgú Yähúdî rī pi vé rī ká!"

¹⁹ Kōpi ní drî ni ägbâzú pëti sī, kōpi ní kpâ tûsú úwézú rú'bá ni gé, kōpi ütikí kumucí vúgá Yésü ri ïnjizú, 'bo adri ïnjingará áda ni kuyé.

²⁰ Ængáråwá rī pi kâ guú Yésü sī gí, kōpi ní bongó ika akoóko rûkû rī njezú rú'bá ni gé sī, kōpi ní gôzú ūrivé bongó í'dûzú suzú rú'bá ni gé üzi, kōpi ní ūri jizú muzú vúrâ ū ní lêzú ūri gbâzú pëti alambaku sigé rī gé 'dâá.

²¹ Ágó ãzi rú ni Sîmónâ 'i, ūri Kûrénégú, ibí ímú ómvú gélési, kōpi mîkí ūri pëti alambaku ū ní muzú Yésü ri gbâzú rī 'dûy muzú. Sîmónâ ri Alêkizândâ pi vé étépi Rûfâsî be.

* **15:17 15:17** Bongó ika akoóko rûkû ni: 'Bâgú rī pi ri bongó ika akoóko rûkû ni su, ã lû ūri 'yozú kínī, ã 'bâgú. **15:21 15:21** Rómâ 16:13

Yésű vé gbāngárá peti alambaku sígé rī

(*Mātáyo 27:31-44; Lúkā 23:27-43; Yūwánī 19:17-27*)

²² Āngárawá rī pi ni Yésű ri jizú muzú vūrā ī ni zūj Gōlōgótā rī gé 'dāá (ífífí ni, vūrā drī kólōmgbó vé ni).

²³ Kōpi sēkí īri ni vínyō, usakí pí ūjó be sēé mvuyú īri ni, rū'bá ni ásópi rī ā ndrī rī āní, 'bo gā mvugá sī.

²⁴ Kōpi ni Yésű ri gbāzú peti alambaku sígé. Kōpi 'bekí īrivé bōngó jéké sī, 'bá ngōri dō ngōri 'du.

²⁵ Kōpi gbākí Yésű ri peti alambaku sígé 'dāá sâ úrōmī ū'būtijá vé rī gé.

²⁶ Síkí tā drīlé ni gé 'dini, "BĀGÚ YĀHŪDÌ RĪ PI VÉ RĪ."

²⁷ Āngárawá rī pi gbākí kpá ūgú'bá īrī peti alambaku sígé, āzi rī Yésű vé drī ẽndépi gélésila, āzi rī īrivé drī ijí gélésila.

²⁸ Tā ī ni sīi Búkū Múngú vé rī agá, ī ni 'yoó, "Lākí īri 'bá ūnjíkānyā 'o'bá rī pi be trū 'dīri, nga 'i fūu tī ni gé gí."[†]

²⁹ 'Bá ri'bá eli'bá eli eli rī pi rikí īri u'daá, kōpi rikí drī yaá īri idezú āní, kōpi rikí 'yoó kínī, "Mi ándúrú 'yoópi, mi Jó Múngú vé rī ūnjíkānyā, mi gō sī ū'dú na agá rī, mi adriípi 'dī?"

³⁰ 'I pa mi peti alambaku rī sígé sī, mí ísí vūgá nōo!"

³¹ Atala atala rī pi drīgé rī pi, 'bá tāímbí Mósē vé rī ímbá'bá rī pi be, kōpi gukí kpá Yésű sī, kōpi kínī, "Idrí 'bá үrukō rá píri, 'bo idrí 'i ngulúpí ku āsī?

³² Kínī dō 'i Kúrísítō 'i, 'i 'bāgú Ísérélē rī pi vé rī, lē ē ísí peti alambaku rī sígé sī vūgá nōo! 'Bá ndrekí dō gí, 'bā ibí e'yī ndō." Ügú'bá īrī ī ni gbāá Yésű be trū 'dī'bée idekí kpá Yésű ri rá.

Yésű vé drāngará

(*Mātáyo 27:45-56; Lúkā 23:44-49; Yūwánī 19:28-30*)

³³ Kā muý adrií ūtú mgbimgbí gé 'dīgé, āngū rī bī niij kuú cici vū drīgé sī céré, āngū rī ni caá sâ na ūndréjá vé rī gé.

³⁴ Kā muý adrií sâ na ūndréjá vé rī gé, Yésű ni trezú ū'dúkó be үru 'dāá kínī, "Elójī, Elójī, lāmā sābākātánī?" Ífífí ni kínī, "Múngú mávé rī, Múngú mávé rī, ngá mí ni ma adizú rī ā'di?"

³⁵ 'Bá үrukō pá tu'bá 'dālé rī pi yikí tā Yésű ni átá 'dīri, kōpi nijkí ífífí ni kuyé, kōpi ni 'yozú kínī, īri ri Elíyā ri zi.

³⁶ Agó āzi ni njuzú muzú lífā suzú vínyō údrápi gí ni agá, īri ni suzú peti sígé, suzú muzú үru Yésű tī gé peti alambaku sígé 'dāá, ā mvuyú rī, īri ni 'yozú kínī, "Bá tēkí drī ndreé ká, dō Elíyā ri

[†] **15:28 15:28** Átángá vérēs̄ 28 agá 'dīri, búkū Mārākō vé ī ni sīi Gīrīkī tī sī drīdrī rī agá 'dāáyo, 'bo gōkí sīi búkū Mārākō vé vúlé rī agá rá. **15:28 15:28** Isayā 53:12 **15:34 15:34** Sāwumā 22:1

ímú ūri pa pęti alambaku rī sígé sī rá."

³⁷ Yésű ní trezú ú'dúkó be үру 'dāá, ūrivé idri ní kúru fūzú.

³⁸ Bōngó ūní Jó Múngú vé rī ū'a elizú rī[‡] ní 'i ásizú ūri, í'dozú үру 'dāá, cīmgbá vūgá nōo.

³⁹ Ügalaku ángáráwá rī pi vé ř pá tuúpi Yésű endretpi gé rī kā ndreé Yésű drā gi, ūri ní 'yozú kīnī, "Ádarú ágó 'dīri Mvá Múngú vé ni."

⁴⁰ Ūkú үrukó'bée tukí pá kuú rárá rú, kōpi tēkí nyo rí tā 'dīri ndreé. Kōpi ásámvú gé 'dāá, 'bá rī Mārīyā Māgādēlénā pi Mārīyā ázi rī be, Sälomē sī. Mārīyā ázi 'dīri Yōkóbū mvá үdú rī vé éndrépi, édrípi ri Yósē 'i.

⁴¹ Ángū Gālīlāyā vé rī gé 'dālé, ūkú 'dī'bée rikí Yésű ū pámuvú ūbū, kōpi rikí kpá ūri ē ūzā koó ेzí sī nī. ūkú үrukó kárakará mukí kōpi be trū Yerúsälémā gá 'dālé.

Yésű vé sīngárá

(Mātáyo 27:57-61; Lükā 23:50-56; Yūwánī 19:38-42)

⁴² Kā muú adrií ú'dú tōwú sī, ūtú rī kā rií 'deé, ú'dú 'dāri ní adrií Yāhūdī rī pi vé ni rizú ūtúzú cazú ú'dú Sābátā vé rī gé rī* sī,

[‡] **15:38** **15:38** Bōngó ūní Jó Múngú vé rī ū'a elizú rī: Bōngó 'dīri elikí Vūrā Uletere rī pi ásámvú Vūrā Uleteretere rī be rī aní. Átálágú ãmbúgú rī 'yēná aga fi bōngó rī agásí Vūrā Uleteretere rī agá 'dāá nī, á'diätäsiyā Múngú ri adri Vūrā Uleteretere díipi pōwüpōwū rī agá 'dāá. 'I lā Lēvtīkā 16; Mātáyo 27:51; Lükā 23:45; Èbérē 6:19-20; Èbérē 9:1-7.

⁴³ ágó ázi rú ni Yōsépā 'i, ūri Ärīmātāyōgú, ūri 'bá ūní ūnjū ūnjī ni Yāhūdī rī pi vé 'bá tā lī'bá rī pi ásámvú gé, ri mālūngā Múngú vé úmvulési imúpi rī ūtēé. Nga muú үrī ákó Yésű vé ūvū ūtā ūzij Pīlātō tī gé.

⁴⁴ Pīlātō kā yīj kínī Yésű drā gi, sē ūri ní áyāngárá. ūri ní ügalaku ángáráwá rī pi vé rī ūzjú imúzú, lē nūj dō ádarú Yésű drā gi.

⁴⁵ Ügalaku rī kā lūu ūri ní, Yésű drā gi, ūri ní kúru ūvū Yésű vé rī øyuzú sēzú Yōsépā drīgē.

⁴⁶ Yōsépā ní kúru bōngó jezú, ūri ní ūvū rī 'dúzú pęti alambaku sígé 'dāásí vūgá nōo, ūri ní imūlūzú bōngó rī sī, ūzjú mužú ūzjú 'bú ūni gaá lūu ūnogósí ūrā rú'bá gā rī agá. ūri ní kúru ūrā ãmbúgú ni ūgūzú, 'bú rī ūtī ūzjū ūnici.

⁴⁷ Mārīyā Māgādēlénā pi, Mārīyā Yósē éndrépi be, kōpi ndrekí vūrā ūní ūvū rī ūzjú rī ūrā.

16

Yésű vé íngárá
drāngárá gálésila rī
(Mātáyo 28:1-8; Lükā 24:1-12; Yūwánī 20:1-10)

¹ Ü'dú Sābátā vé rī kā deęgi, Mārīyā Māgādēlénā

^{*} **15:39** **15:39** Ügalaku ángáráwá rī pi vé rī: ūri ángáráwá mūdūrūlū ūlu rī pi ūdī ūkōpī ni.

^{*} **15:42** **15:42** Utúzú cazú ú'dú Sābátā vé rī gé rī: Ü'dú Sābátā vé rī ūri ūdī ūtowū gé ūtū ní 'dengárá.

pi Mārīyā Yōkóbū éndrépi be, Sälómē sī, kōpi jekí ūdu ngūúpi ndr̄indr̄ ni, kōpi lēkí muú Yésü vé ãvū trií âní.

² Kā muú adrií Yingā sī ũ'búti, ūtú ni rií ifüngárá gá 'dīgé, kōpi ní 'dezú muzú 'búr̄edr̄ gé 'dāá.

³ Kōpi ní rií mungará gá lēti gé 'dīgé, kōpi rikí ī uzií ī ãsámvú gé sī kín̄, ã'di ã gū rí 'bá ní írā rí 'bú rí tì gé sī ãmvé nī?

⁴ 'Bo kōpi kâ caá, kōpi ndrekí gükí írā ãmbúgú 'dīri 'bú rí tì gé sī gārā gá gí!

⁵ Kōpi ní fizú muzú 'bú rí agá 'dāá, kōpi ndrekí kēr̄imvá* ãzi úrí kuú drí éndrépi gélési, su bōngó imvesírlilí akoóko rük̄ ni. Sē kōpi ní үr̄i.

⁶ Kēr̄imvá rí ní 'yozú kín̄, "Lē ìmi adrikí үr̄i sī ku! Á nī rá ìmi ri Yésü Názérétágú ñí gbää peti alambaku sige rí ndä. Mungú inga ìri gōo idri rú gí! Ìri nōgó 'dāáyo. Ìmi ndrekí vürā ñí ìrivé ãvū 'bázú rí 'dī.

⁷ Lē ìmi mukí lüú 'bá ìri ã pámvú üb̄i'bá rí pi ní, agaápi rá rí, lē ìmi lükí Pétéró ní kín̄, Yésü ri 'de muzú ìmi éndréti gé sī ãngū Gäliláyā vé rí gé 'dāá'dā, sū ìri ní lüú ìmi ní rí tñi, ìmi ca mü ìri ְsú 'dälé."

⁸ Ùkú rí pi kâ ifüú 'bú rí agá 'dāási, kōpi ē dr̄i ábá céré céré, kōpi ã rú'bá yā kpírkpíri, үr̄i ìmvú kōpi,

kōpi ngakí njuú muzú óngú sī, kōpi lükí tā 'i ngaápi 'dīri 'bá ãzi ní kuyé.

Yésü i'da 'i Mārīyā
Mägädélénä éndréti gé
(Mätáyo 28:9-10; Yūwán̄i 20:11-18)

⁹ † Ü'búti Yingā sī, Yésü kā íngá drängará gálési, ìri ní 'i i'dazú Mārīyā Mägädélénä ándúrú ìri ní índrí ünjí ézir̄i droó fū dr̄i ni gé sī rí éndréti gé.

¹⁰ Mārīyā Mägädélénä ní muzú tā 'dīri ülüzú 'bá Yésü ã pámvú üb̄i'bá, ri'bá ïzāngā 'bā'bá, ãá ngo'bá rí pi ní.

¹¹ Kōpi kâ yií kín̄, Yésü ri idri rú, Mārīyā ndre ìri rá, kōpi ē'yíkí ìrivé tā 'dīri kuyé.

Yésü i'da 'i ívé 'bá 'i pámvú üb̄i'bá үr̄i ní pi éndréti gé
(Lükā 24:13-35)

¹² Vúdr̄i ni gé, Yésü ní 'i i'dazú índrézú ū'dū be túngú ívé 'bá 'i pámvú üb̄i'bá үr̄i ni pi éndréti gé, ְsú kōpi ri fū muzú kürú Yerúsälémā vé rí agásí ãmvé.

¹³ 'Bá Yésü ã pámvú üb̄i'bá rí pi kâ nñi ámá 'bá rí Yésü 'i, kōpi ní njuzú gōzú vúlé, muzú ülüzú ñ ögüp̄ií ní, 'bo ögüp̄ií ē'yíkí tā kōpi ní ülüzú 'dīri kuyé.

* **16:5 16:5 Kēr̄imvá:** Kēr̄imvá 'dīri mäláyiká Mungú ní ְpēé rí. 'Í lā Mätáyo 28:2. † **16:9 16:9-20** Átangá vérëşí 9-20 agá 'dībée, búkū Märákō vé ñ ní sii Gır̄ik̄i tì sī dr̄idr̄i rí agá 'dāáyo, 'bo gōki sii búkū Märákō vé vúlé rí agá rá.

Yésű ẽzí ívé 'bá 'î pámvú
übř'bá rī pi ní ẽzí ú'dúkó
müké rī ūlūzú rī vé tā
(Mātāyo 28:16-20; Lúkā
24:36-49; Yūwánī 20:19-23;
Ezī 1:6-8)

¹⁴ Vúdrī ni gé, Yésű ní
gōzú 'i i'dazú ívé 'bá 'î
pámvú übř'bá mudadri drī ni
ālu, ri'bá ngá nya'bá rī pi
endreti gé. Átá kōpi drīgē
ükpō ūkpō, ã'diātāsīyā 'bá
ívé íngángará ndre'bá rá rī
pi kā ívé íngángará ã tā ūlū
kōpi ní, kōpi ē ẽsí mbamba,
kōpi gākí tā rī ẽ'yīgá sī.

¹⁵ Yésű ní 'yozú ívé 'bá 'î
pámvú übř'bá rī pi ní kīnī,
"Ími mukí ú'dúkó müké
Múngú vé rī ūlū muzú 'bá
rī pi ní vū drīgē sī cérē.

¹⁶ 'Bá ú'dúkó müké 'dīri
ẽ'yīpi rá, āzini bātīzīmū
isúpi rá rī, īri idri 'dāni'dāni
rī isú rá. 'Bo 'bá ú'dúkó
müké rī ẽ'yīpi kuyé rī, ī tā
li drī ni gé ūnjí.

¹⁷ 'Bá ma ẽ'yī'bá rá rī pi,
kōpi icó tā ãyazú ãyayā ni pi
'o rá. Mavé rū sī, kōpi ìndrī
ünjí údró fū 'bá rī pi drīgē sī
rá, kōpi icó átá tī ãndiāndí ī
ní nījí kuyé ni pi sī rá.

¹⁸ Kōpi icó ĩnī rū drī sī rá,
kōpi mvukí dō kicú, kicú rī
icó kōpi 'oó ūnjí ku. Kōpi icó
drī tī 'bá drā be rī pi drīgē,
drā rī dē kōpi rū'bá gá sī rá."

Yésű nga muú 'bū gé
(Lúkā 24:50-53; Ezī 1:9-
11)

¹⁹ Úpí Yésű kā átangá rī
átá deé ívé 'bá 'î pámvú
übř'bá rī pi be gí, Múngú ní
īri 'duzú muzú 'bū gé 'dāá,

mū úrí Múngú vé drī ẽndépi
gé.

²⁰ 'Bá Yésű ã pámvú übř'bá
rī pi ní muzú ú'dúkó müké
Múngú vé rī ūlūzú muzú 'bá
rī pi ní cérē, Úpí vé ūkpō
nga ẽzí kōpi rū'bá gá rá, tā
ãyazú ãyayā kōpi ní 'oó rī
lū 'yozú kīnī, ú'dúkó müké
kōpi ní ūlū rī, īri tā áda.

Ụ'dúkó múké Lúkā ní sīi rī Tā búkū rī vé rī ā ūlūngárá

Búkū 'dīri Lúkā sī nī, sī kpá búkū Ẹzí vé rī nī. Lúkā adri Yāhúdīgú ku, 'bo ímbákí iriş tā nīj ambamba. Lúkā rī Gīrīkīgú, újá észí Yésü ri ẽ'yīzú rá. Lúkā pi rikí észí ngaá Páülū be trū, kōpi rikí ụ'dúkó múké Yésü vé rī ūlū 'bá rī pi nī. Búkū iring ní sīi 'dīri agá, ūlū Yésü vé adringará ā tā, ätzini észí Yésü ní ngaá rī ā tā, tā ni ā fi rī 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi drīgé múké.

Búkū 'dīri agá, Lúkā sī tā kárakará, ícokí ịsú búkū ụrukọ ụ'dúkó múké vé rī pi agá ku. Lúkā sī Yūwánī bātizimū sēépi rī vé tīngará ā tā, sī Yésü vé tīngará ā tā, ätzini sī sā Yésü ní drī adrizú mváyá rú rī vé tā, ätzini sī tī Yūwánī bātizimū sēépi rī ní sēé rī vé tā. I'da lēngará Múngú ní 'bá rī pi lēzú céré rī vé tā. Yésü ūlū tā rī pi nāpí sī, ūlū Sāmārīyāgú észí be múké rī vé tā (cápítā 10 gé), ätzini ūlū mvá ịpērīipi muzú rará rú rī vé tā (cápítā 15 gé), ätzini ūlū Yésü pi vé adringará 'bá mūfēngā

* 1:5 1:5 *'Bāgú Ěrōdē:* 'Bāgú 'dīri vé rū ī zj Ěrōdē Ămbúgú rī. Sā ī nī Yésü ri tīzú rī gé, Ěrōdē Ămbúgú 'dīri rū ūngū rī nī. 'I lā Mātāyo 2:1-8. Ěrōdē Ămbúgú rī kā draā, iringé mvá Ěrōdē Ānītipā gō mālūngā rī rū nī sā Yūwánī ní bātizimū sēzú Yésü ní rī gé. 'I lā Mātāyo 14:1; Mārakō 6:14; Lúkā 3:1; Ẹzí 4:27. Vūdrī ni gé, 'bāgú ätzí rū ni Ěrōdē Agīripā, iring Ěrōdē Ămbúgú rī vé mvá vé mvá. 'I lā Ẹzí 12:1-13:1.

u'du'bá rī pi be trū rī vé tā (cápítā 19 gé), ätzini észí kīnī, 'bá tā ūnjí 'oópi rī ẽ'yī dō 'i rá, iring ídrī 'dāni'dāni rī ịsú rá, (cápítā 23 gé).

Lúkā édī Índrī Múngú vé rī vé tā vú sī kárakará, édī kpá Yésü vé észí ā tā īndī, i'da kpá léti Yésü ní rizú Múngú ri zīzú rī vé tā īndī. Búkū rī vé ūdū gé, ūlū tā Yésü ní 'i i'dazú ivé 'bá 'i pámuvū ūbī'bá rī pi ẹndreträti gé lókí iring ní íngázú gōzú ídrī rú drāngará gálési rī vé tā. Tā 'dī'bée lū kīnī, ádarú Yésü gō ingá adrií ídrī rú dījí rá.

Tā ē drī i'dóngará

¹ Ămbúgú Tōfilī, 'bá kárakará 'bīkí tā Múngú ní ngaá 'bá āsāmvú gé nōgō rī sīi rá.

² Kōpi sīkí tā 'bá rī pi ní ūlū 'bá ní rī, 'bá tā rī ūlū 'bá rī pi ndrekí tā ī 'o'bá rī pi ī mi sī i'dóngará gá 'dāā.

³ Ămbúgú Tōfilī, á 'bá észí tā rī pi ūnīzú múké múké iring ní 'i i'dóngará gá 'dāā, má uesto á lē tā 'i ngaápi rī sīi sēé mí ní.

⁴ Ā'diātāsīyā mī nī rī 'yozu kīnī tā ī ní ímbá mí nī rī, iring tā adra.

Mālāyīkā lū Yūwánī Bātizimū sēépi rī vé tīngará ā tā

⁵ Lókí Ěrōdē ní adrizú 'bāgú* rú ūngū Yūdāyā vé

rī agá rī gé, átálágú[†] ázi rū ni Zākārýā 'i. Ágó rī íbí ífūú úyú atala rī pi vé rī agá, úyú Ābjā vé rī agá. Úkú ni Ělísabétā íbí ífūú úyú Ārónā vé rī agá.

⁶ Kópi ır̄itró tā 'o piri Múngú ęndreti gé, kópi ri tāimbí Úpí vé rī 'dū nga rá, ázini kópi ri tā ń ní ezi[‡] rī 'dū nga rá.

⁷ Kópi tıkí anji kuyé, ńdiätásiyā Ělísabétā ní adrií úndó rú rī sī, kópi ır̄itró dēki kuú ărākā rú.

⁸ U'dú álu, Zākārýā ri ẽzí ngaá Jó Múngú vé rī[‡] agá 'dāá, ńdiätásiyā ú'dú 'dāri gé, ngúlumū Ābjā vé rī pi rikí ẽzí rī ngaá nī.

⁹ İpēkí Zākārýā ri muý ẽjíngürú zāá Jó Múngú vé rī agá 'dāá, sū mērē atala rī pi vé rī ní lēé rī tñi.

¹⁰ Lóki ẽjíngürú zāzú rī kā ícó, 'bá ń umú'bá rī pi rikí Múngú ri zi[‡] ămvé.

¹¹ Kúru Úpí vé mäläyíkā[§] ní índrézú Zākārýā ęndreti gé, mäläyíkā rī tu pá vürä ẽjíngürú zāzú rī gé drí ęndépi gélésila.

¹² Zākārýā kā mäläyíkā rī ndréé, ési ni tū rüçű, үři ımvú ır̄i ünjí ünjí.

¹³ 'Bo mäläyíkā rī ní 'yozú ır̄i ní kín̄i, "Zākārýā, mī 'o үři sī ku! Múngú yi mívé zingarárā gi. Mī ükú ní Ělísabétā ri ímú mí ní mvá ágó tī rá, 'i 'da mváñá rī ărú Yūwán̄i 'i.

¹⁴ Äyikō ri ímú mi fū ambamba, mi únjí ăní rá. 'Bá kárakará pi ímú únjí ń ní ır̄i tij̄ rī sī.

¹⁵ ır̄i ímú adri ămbúgú Úpí ęndreti gé. Mvu vínyő ku, ázini mvu íwá ku, ır̄i épí Índrí Uletere rī^{*} sī ńdózú ęndrépi agá 'dāá.

¹⁶ ır̄i ímú 'bá Īsérélē vé rī pi ij̄i kárakará ıgō ıvē Úpí Múngú vúgá.

¹⁷ ır̄i 'de mužú Úpí ní dr̄idr̄i, Índrí Uletere rī ır̄i ású, ázini ır̄i ūkpō ıṣú sū Ŋlýā[†] vé rī tñi. ır̄i ímú anji étépi[‡] vé ési újá, kópi ıvē anji lē ăní lēlē, ázini ır̄i ímú 'bá dr̄i be ūkpō ūkpō rī pi újá tā nī sū 'bá Múngú vé adri'bá piri rī pi ní tā nī rī tñi, ır̄i ímú 'bá rī pi údé ku ürē Úpí

[†] 1:5 1:5 Átálágú: 'Bá Īsérélē vé rī pi ăsámvú gé, 'yéjá átálágú ri röb̄oñjō zā Jó Múngú vé rī agá 'dāá nī. Atala rī pi ri ifū úyú Lévi vé rī agá. [‡] 1:8 1:8 Jó Múngú vé rī: Jó Múngú vé rī 'yéjá ălukúta Yेřísalémā gá 'dāá. Atala rī pi 'yéjá ri röb̄oñjō zā Jó rī agá 'dāá nī, sū tāimbí Mósē vé rī ní 'yoó rī tñi. Múngú ri dī Vürä Uleteretere rī gé, Jó Múngú vé rī agá 'dāá. [§] 1:11 1:11 Mäläyíkā: Mäläyíkā rī pi índrí, kópi ri adri Múngú be 'bū gé 'dālé, kópi rū'bá ăkó. Múngú ri sā ázi sī kópi ıp̄ ímú vū dr̄igé noó ú'dúkó muké ıvē rī ūlū 'bá rī pi ní. ^{*} 1:15

^{1:15} Índrí Uletere rī: Índrí Uletere rī Índrí Múngú vé nī. Bükü Múngú vé rī kín̄i, Etépi ri Múngú 'i, ır̄ivé mvá Yésü ri Múngú 'i, ázini Índrí Uletere rī Múngú 'i. Etépi ri, Mvópi ri, ázini Índrí Uletere rī, kópi Múngú álu. 'I lā Yūwán̄i 1:1-18; Yūwán̄i 8:41-42; Etépi 5:3-4. [†] 1:17 1:17 Ŋlýā: Ŋlýā ri néb̄i, Múngú 'dū ır̄i mužú 'bū gé ídri rú, dr̄a kuyé. Tíki ır̄i ăkudē ilí rī ca mündürülű úrōmī (900), ıṣú ăkudē tíki dr̄i Yésü ri kuyé. 'I lā 1 'Bāgú 17-21; 2 'Bāgú 1-3.

ri ūtēngárá gá."

¹⁸ Zākārīyā ní mālāyíkā rī zīzú kīnī, "Ma ícō nī ámá íngóni 'yozú kīnī tā 'dīri 'i nga rá? Á dē kú ārākā rú gí, mā ūkú ni dē kpá ārākā rú gí."

¹⁹ Mālāyíkā rī ní újázú ūri ní kīnī, "Ma Gābūrélē 'i. Ma ātī'bá Múngú vé ni, Múngú īpē ma ímú mí ní ú'dúkó muké 'dīri ūlūú.

²⁰ 'I ndre drī ká, í'dózú āndrū sī, mí tī ri őzű, mí átā ku, cīmgbá ī ní mvánjá rī tīzú rī gé, ā'diātāsīyā mí ẽ'yī tā má ní 'yoó ūri ímú 'i nga sā pīri ni gé rī kuyé."

²¹ 'Bá rī pi kā rií Zākārīyā ri tēé, kōpi rikí үsүү kīnī, Zākārīyā áwí Jó Múngú vé rī agá 'dāá sā be āco 'dīni āsī.

²² Zākārīyā kā īfūú āmvé nōo, ícō átā kōpi be ku. Kōpi ní nīzú ámázú 'yozú kīnī tā āzi i'da 'i ūri ní īndrīlikí agá Jó Múngú vé rī agá 'dāá gí, gō rií kōpi ní tā rī ūlūú drī sī.

²³ Zākārīyā kā ívē ẽzí deé, ūri ní mvizú muzú 'bētī.

²⁴ Tā 'dīri ā výdří gé, koro ūkú ni Ělīsābétā ní 'a iswaúzú, Ělīsābétā adri mbāá tōwú kú 'bētī.

²⁵ Ūri ní 'yozú kīnī, "Tā Úpí ní 'oó mā rū'bá gá nōri, 'dū

dřīnjá má drīgé sī gí, sē 'bá rī pi ínjákí mā drī ku."

Mālāyíkā lū Yēsū vé tingará ā tā

²⁶ Ělīsābétā vé 'a rī kā mbaá caá mbāá ázíyá, Múngú ní mālāyíkā Gābūrélē ri īpēzú ímúzú kūrú Nāzērétā vé rī gé, āngū Gālīlāyā vé rī agá,

²⁷ īpē ūri ímú Mārīyā adriípi kácájá rú Yōsépā ní lēé jeé 'i ní ūkú rú rī vúgá, Yōsépā īfū úyú Dāwūdī‡ vé rī agá.

²⁸ Mālāyíkā rī ní fizú ūri vúgá 'dāá, 'yozú ūri ní kīnī, "Mōdó mí ní, sēkí mí ní tākíri gí, Úpí ri mí be trú."

²⁹ Mārīyā ē drī ábá cérē cérē tā mālāyíkā rī ní 'yoó rī sī, ri үsүү 'i ẽsí agá 'dāá, mōdó 'dīri vé īfīfī ā'di.

³⁰ Mālāyíkā rī ní 'yozú Mārīyā ní kīnī, "Mī 'o үři sī ku. Múngú 'bā tākíri mí drīgé gí.

³¹ Mi ímú 'a iswa, mi mvá ágónjá tī, 'i 'da rū ni Yēsū§ 'i.

³² Ūri ímú adri āmbúgú, ī ímú ūri zī Mvá Múngú āmbúgú 'bā drīgé cérē rī vé ni. Úpí Múngú ri ímú sē ūri ē'bípí Dāwūdī vé mālūngā rū nī.

‡ 1:27 1:27 Dāwūdī: Múngú īpē Dāwūdī ri adrií 'bāgú īsērélē rī pi vé ni, ezi kīnī, 'bāgú ú'dí ri ímú īfū ūrivé úyú agá, ūri mālūngā rī rū muzú 'dāni'dāni, 'bāgú rī Yēsū Kúrísítō 'i. 'I lā Sāwūmā 132:11-12; Ezi 2:30. Tíkí Dāwūdī ri iswa ākūdē ilí rī ca élifū ālu (1,000) gí, ilí 'dāri gé, iswa tīkí drī Yēsū Kúrísítō ri kuyé. 'I lā 1 Sāmūélē 16-30; 2 Sāmūélē 1-24; 1 'Bāgú 1-2. § 1:31 1:31 Yēsū: Rū Yēsū 'dīri vé īfīfī, Múngú ri 'bā paápi rī. * 1:33 1:33 Yōkóbū: Yōkóbū ri Ābūrámā mvópí īsákā vé mvá, ūri anji be mūdrí drī ni ūri, Múngú újá rū ni zīj īsērélē, úyú ūrivé rī zīkí anji īsērélē vé ni. Sā Yēsū vé rī gé, zīkí kōpi Yāhūdī. 'I lā ī'dóngará 25-50.

³³ Īri ímú adri 'bāgú rú súrú Yōkóbū* vé rī pi drīgé. Īri ímú mälūngā rú muzú ūdū ãkó."

³⁴ Mārīyā ní mälāyíkā rī zizú kīnī, "Ma drī ágó ãkó pírí, tā 'dīri ímú 'i nga mā rú'bá gá íngóni ngóni?"

³⁵ Mälāyíkā rī ní 'yozú Mārīyā ní kīnī, "Índrī Uletere rī ímú mi ású, ãzini ūkpō Mungú vé rī ímú mi ású rá. Mvá mí ní ímú tīj rī, īri adri uletere, ī īri zì Mvá Mungú vé ni.

³⁶ Mivé mārité Ělīsābētā ri nóni 'a be, īri ímú mvá ágó tī rá, īsúzú dē kú ãrākā rú, 'a ni mba nóni caá mbāá ázíyá, 'bá rī pi rikí 'yoó kīnī īri úndó rú.

³⁷ Tā ãzi Mungú ri ndēépi ni ãluñjáni 'dāáyo."

³⁸ Mārīyā ní 'yozú kīnī, "Ma ãtí'bá Úpí vé ni. Tā rī ã nga 'i mā rú'bá gá sū mí ní 'yoó rī tīnī." Kúru mälāyíkā rī ní īri kuzú, īri ní 'dezú muzú.

Mārīyā mu Ělīsābētā vúgá

³⁹ Sâ 'dāri gé, Mārīyā ní 'dezú muzú rú'bá sī kūrú ánga rú Yūdáyā vé rī gé 'dāá,

⁴⁰ īri ní muzú kūrú Zākārīyā ní adrızú rī gé, īri ní fizú Zākārīyā vé jó agá 'dāá, īri ní Ělīsābētā ri eziú.

⁴¹ Ělīsābētā kā Mārīyā vé eziŋgárá 'dīri yīj, mvánjá rī ní 'i úlózú Ělīsābētā agá 'dāá. Índrī Uletere rī ní Ělīsābētā ri ásúzú.

⁴² Īri ní í'dózú átázú ú'dukó be үру 'dāá kīnī, "Ükú rī pi ãsámuvú gé, 'bākí tākíri mí drīgé gé, mvá mí ní ímú tīj rī, 'bākí tākíri drī ni gé gé!"

⁴³ 'Bo ngá sēépi Mungú ní ma īnjīzú, īri ní Úpí éndrépi ri īpēzú ímúzú ma ndrezú rī ã'di?

⁴⁴ Má kā mōdó mí ní sēé rī yīj, koro mvá má agá rī adri ãyīkō sī, úló 'i má 'a gá 'dāá.

⁴⁵ Mungú 'bā tākíri mí drīgé gé, ã'diātāsīyā mí ã'yī tā Úpí ní 'yoó īri 'i nga mī rú'bá gá rī rá."

Mārīyā ngo úngó Mungú ri íngúzú

⁴⁶ Mārīyā ní 'yozú kīnī, "Má íngú Mungú ri ési be céré.

⁴⁷ Mā ē ési īsú ãyīkō Mungú ma Paápi rī sī.

⁴⁸ ã'diātāsīyā ma ãtí'bá ī ní ndreé kuú ezi ãkó ni, Mungú ūsū mā tā gé. Í'dózú ãndrū muzú drīdrī, anji ī ní ímú tīj vúlé 'dīi rī pi ímú 'yo kīnī, Mungú 'bā tākíri má drīgé gé,

⁴⁹ ã'diātāsīyā Mungú ūkpō 'Dípa 'o tā ãmbúgú mā rú'bá gá gé, īrivé rú uletere.

⁵⁰ Ési ní ri adri ïdríkídri 'bá 'i ru'bá ruru rī pi ní muzú 'dáni'dáni.

⁵¹ Inga 'i drī ūkpō be rī tā 'ozú ãní, íré 'bá ãfú rú rī pi kpélékpélé.

⁵² Ísí 'bá ãngū rú'bá rī pi īvē lúpá drīgé sī vúgá,

gō 'bá tā be mādā rī pi ingaá
yuru.

53 Sē ngá muké nyaá 'bá ẽbírý
ní fūú rī pi ní, 'bo pē
'bá ā'bú be rī pi muzú
drí be ule.

54 Ko ívē ăt'ibá Šsérélē vé rī
pi ē ūzā rá.

Āvī ūyō 'í ní sōo lēzú ési
idríkídri 'bázú kópi ní
'dāri ā tā sī kuyé.

55 Sō ūyō 'bá é'bípi
Ābürámā† ní ūrivé úyú
pi be kínī, 'i adri kópi
ní ési be muké muzú
nyonyo."

56 Mārýā áwí adrií
Ēlísábétā vé āngá 'dāá mbāá
na, ūri ní kúru mvizú muzú
'bēt̄i.

*Yūwánī Bātízīmū sēépi rī
vé t̄ingárá*

57 Sâ Ēlísábétā ní mvájá
rī t̄izú rī kā ícō, t̄i mvájá rī
ágójá.

58 'Bá ūrivé jō gārā gá rī pi
máríté rī pi be kā yij kínī,
Úpí 'bá ési muké ūri ní, t̄i
mvájá rī gí, kópi adrikí ãní
ayikō sī.

59 Mvájá rī kā adrií caá
ú'dú ãrō, Zákäríyā é'dípáa pi
ūrivé ūndī rī pi be, umukí
í mvájá rī vé ágélé ē t̄i
língárá‡ gá, kópi lēkí kōdō
mvájá rī vé étépi vé rú
Zákäríyā 'dīri 'daá mvájá rī
ā rú'bá gá.

† 1:55 1:55 Ābürámā: Mungú zì Ābürámā ri kínī, ā ku ívē 'bá 'bēt̄i ásámvú gé
rī pi, ā ku ívē āngū, ā 'de mūú āngū ãzi ú'dí ni gé. Ābürámā ri é'bípi Yāhūdī
rī pi vé rī, t̄íki ūri ilí élifū ãlu mūdūrūlū ãrō (1,800) gé, işú t̄íki drī Yēsū ri kuyé.
'I lá 'dóngará 12-25. ‡ 1:59 1:59 Ágélé ē t̄i língará: Mungú lū Ābürámā ní
kínī, anji ãgō Ābürámā vé rī pi adrikí dō caá ú'dú ãrō gí, lē ā úlkí kópi ā ágélé
ē t̄i rá, lūzú kínī, kópi anji Mungú vé ni. 'Bá rī ā'yī dō 'i ágélé ē t̄i sēé lij gí, ūri
taimbi Mósē vé rī 'dú nga. 'I lá 'dóngará 17:9-14; Ezj 15:1-5.

60 'Bo éndrépi gā sī,
kínī, "Ā 'dakí mvá rī ā rú
Yūwánī."

61 'Bá rī pi ní 'yozú kínī,
"Mívé māríté rī pi ásámvú
gé, 'bá ãzi rú be 'dini
'dāayo."

62 Kúru kópi rikí átá
Zákäríyā ní drí sī, kópi lēkí
nij vú ni gé, lē ā 'dakí mvá
rī ā rú ā'di 'i.

63 Zákäríyā ní ngá
kpolo'bū ni zizú, 'i sī rí
mvájá rī ā rú ãní, ūri ní
mvájá rī ā rú sızú kínī, "Rú
ni Yūwánī 'i." 'Bá rī pi cérē
ayakí tā 'dīri sī ayayā.

64 Koro Zákäríyā ē t̄i ní 'i
zizú, ádra ni ní 'i oyužú,
ŵri ní í'dozú átangá átázú,
Mungú ri ínguzú.

65 'Bá adri'bá ūri ā gārā gá
rī pi árēvú cérē ayakí tā 'dīri
sī ayayā. 'Bá adri'bá ángū
Yūdáyā vé ánga rú rī gé rī pi
áreñvú cérē rikí átá tā 'dī'bée
sī.

66 'Bá tā 'dīri yij'bá rī pi
áreñvú cérē ngakí ayaa tā
'dīri sī ayayā, kópi ní zizú
kínī, "Mvájá 'dīri úmvuléši
ímú adri 'bá íngóni ni?"
Ā'diātásiyā kópi ndrekí, Úpí
ri ūri be trú.

*Zákäríyā ngo úngó
Mungú ri ínguzú*

67 Índri Uleteře rī ní
mvájá rī vé étépi Zákäríyā
ri ásuzú, Zákäríyā ní

kúru ú'dýkó íngápi Múngú vúgálésí rī ūlüzú kín̄i,
 68 "Ē íngukí Úpí Múngú Ūsérélē vé rī íngungū, ā'diätäsiyā ímú ívé 'bá rī pi paá gí.
 69 Ípē 'bá ní 'bá ūkpō be ni ímú 'bâ paá, Ípē íngázú ívé âtí'bágú Dâwûdī vé úyú agá.
 70 Úpí ezi tā 'dîri kú ívé nébîš uletere rī pi ní ótú ínögösi,
 71 kín̄i, ī ímú 'bâ pa 'bavé ari'ba rī pi drîgé sî, āzini 'bâ 'bâ ndre'bâ ūnjí rī pi drîgé sî rá.
 72 Múngú kín̄i ī ési ri adri idrîkídri 'bavé étépii ní, āzini 'i ívé ūndî 'i ní rûy uletere rī vé tā ígá rá.
 73 Sô ūyō rī 'bá é'bípi Äbûrámâ ní
 74 kín̄i, 'i 'bâ pa 'bavé ari'ba rī pi drîgé sî rá, 'bâ ngakí ri 'i ní ezi үrî akó,
 75 ú'dû céré 'bâ adrikí ri uletere, āzini 'bâ 'okí ri tā piri 'i endreti gé.
 76 Mâ mvá rī, ī ímú mi zi nébî Múngú ūkpō be 'bá rī pi drîgé céré rī vé ni, ā'diätäsiyā mi ímú mu drîdrî Úpí ní léti údé.
 77 Mi ímú lü ūrivé 'bá rī pi ní, ī icó kôpi pa rá, Múngú trû dô kôpi ívé ūnjikânyâ agásí gí.

78 Múngú ní adrii ési be múké rī sî, īri ímú 'bá ní ütûnjâ ípē 'bû gé 'dâasî dî 'bá drîgé,
 79 īri ímú dî 'bá adri'bée ínijâ agá rī pi drîgé, āzini 'bá ri'bá drângárâ ütê'bá rī pi drîgé, īri 'bá ní léti piri tâkíri isúzú ni i'da."
 80 Yûwánî kâ mbaá, Índri Múngú vé rī sê īri ní ūkpō. Yûwánî adri ângû â'wí cínyáfâ rû rī agá 'dâa cîmgbâ cazú ú'dû ī ní īri pêzú mužú 'bá ūsérélē vé rī pi âsámvú gé rī gé.

2

Yésü vé tingará
(Mâtáyo 1:18-25)

1 Lókí 'dâri gé, 'bâgú âmbûgú Rómâ vé* Âgósítô sê tâimbî kín̄i, lê 'bá Rómâ vé rī pi céré, ā sîkí kôpi ā rû búkú agá.

2 ('Dîri rû ī ní í'dó sîi drîdrî 'bá rī pi lâzú, isú âkûdê Kûrînîyâ ri gâvânâ ângû Sírîyâ vé rī agá rī.)

3 'Bá âlu âlu nga muú 'i rû sîi ívé kûrû agá.

4 Kûru Yôsépâ pi ní ngazú ângû Gâllilâyâ vé rî agá, kûrû Nâzérétâ vé rî agásî, kôpi ní 'dezú mužú ângû Yûdâyâ vé rî gé, kûrû Bëtélémë vé rî agá,

§ 1:70 1:70 Nébî: Múngú ri ívé tâ átá nébî rī pi ní, kôpi kûru ūrivé ú'dýkó rî ūlû 'bá rī pi ní. * **2:1 2:1 Bâgú âmbûgú Rómâ vé rî:** īri 'bâgú âmbûgú 'bâgú ângû ândiândî rī pi agá rî pi drîgé, ângû Yûdâyâ vé rî drîgé, ângû Gâllilâyâ vé rî drîgé, âzini ângû Yâhûdî rī pi vé rî drîgé. 'Bá Rómâ vé rî pi ūrivé 'bâgú âmbûgú rî zi ūrivé tî sî Kâyisârâ.

ã'diâtäsïyä Yôsépä ūfū úyú Dâwûdï vé rï agá.

⁵ Jí Mârïyä ïri ní lée jee 'í ní ūkú rú rï muzú 'í vúgá sï ïndï, ísú Mârïyä ã 'a mba dëgí, ïri ilókõ tñtï.

⁶ Kôpi kâ rií adrii 'dâlé, sâ Mârïyä vé mvá rï tizú rï ní icázú.

⁷ Mârïyä ní ivé mvá kâyú rï tizú ágójá. ïri ní imuluzú bongó sï, ïri ní 'bâzú lazú sôndükû ãnyäpá rï pi ní rizú ngá nyazú rï agá. 'Bâ mvâjá rï laá sôndükû rï agá, ã'diâtäsïyä jó  m  p  rï pi ní lazú rï agá 'dâá, kôpi ísukí v r  lazú ni kuy .

'B  k b l  už'b  r  pi m l y k  r  pi be

⁸ Înij  'd ri s , 'b   ruk  k b l  už'b  ni pi rik  iv  k b l   t    s  ag  'd   .

⁹ M l y k   lu  Up  ve r  n  indr z  k pi  ndr t  g , d ng r  Up  ve r  n   ng   mb r ez  k pi  g r  g  s , s   r  f  k pi ambamba.

¹⁰ K ru  m l y k  r  n  'yo  k pi n  k n , " mi adrikí  r  s  ku. M  i j   mi n   d k  m k , 'b  r  pi c r  im  adri  n   y k  s   mb g .

¹¹ Înij   ndr  n ri s , t k   mi n  'b   mi Pa pi ni g  k r  D w d i  ve r  ag  B t l m  ag , ïri Up  K r s t  'i.

¹² Ng   mi n  ic z  ïri n z  am z  r  ïri 'd ni,  mi mu  d l j  r   s  im l k  bong 

s , 'b k   ri la  s nd k   ny p  r  pi n  ng  nyaz  r  ag ."

¹³ Koro m l y k   ruk  k r kar   ng k  'b  g  'd  s , k pi um k  i  m l y k  indr pi 'd ri be tr , k pi rik  M ng  ri  ng , rik  'yo  k n ,

¹⁴ "   ng k  M ng  'b  g  'd   r   ng ng , t k r    adri v  dr g  n g  'b  M ng  n   y k  s 'b  r  pi  s am v  g ."

¹⁵ M l y k  r  pi k   uj  g o  m y  'b  g  'd  , 'b  k b l   c e'b  r  pi n   t z   s am v  g  s  k n , "L  'b  'dek  m y  B t l m  g  'd   t  'i ngaápi Up  n  l l  'b  n  r  nd re  'b  m  s ."

¹⁶ K pi alik  i  m z  r 'b  s , k pi c k  M r y  pi  s  Y s p  be  d l j  r  s , 'b k   d l j  r  la  s nd k   ny p  r  pi n  ng  nyaz  r  ag .

¹⁷ 'B  k b l  už'b  'd 'b e  k  m y  ca  mv j  r  nd re , k pi  l k  t  m l y k  r  n  l l   n  mv j  r   t  s  r 'b  r  pi n  c r .

¹⁸ 'B  r  pi k  t  'b  k b l  už'b  r  pi n   l l  'd ri y , s  k pi n   y ng r .

¹⁹ 'Bo M r y  'b  t  'd 'b e  c r  ku  'i  s  ag , ri t  n   s   s   s .

²⁰ 'B  k b l  už'b  r  pi k  m v i  g o , k pi rik  d ng r  M ng  ve r   ng ,  di t s y  t  k pi n  nd re ,

[†] 2:11 2:11 K r s t : K r s t  ri 'b   n   du  d   dr  n  g , l l z  k n  M ng   p   ri adrii 'b g  r .  b r   t  s  K r s t  ri  z  M s y . 'I l   Y w n  1:41.

azini kōpi ní yíj rī nga 'i sū
mäläyíkā rī ní lūú ī ní rī tñi.

*Jikí Yésū ri i'daá Jó
Múngú vé rī agá*

²¹ Mvánjá rī kā adrií caá
ú'dú ãrō, ī ní ágélé ni ē tị
lizú, ī ní rú ni 'dazú Yésū 'i,
rú 'dīri mäläyíkā lū ní dr̄idr̄i,
isú ãkudē éndrépi ri dr̄i 'a
âkó.

²² Mārýā pi Yōsépā be,
kōpivé ú'dú lā'bī vé ifūzú
yíj agásī rī kā deé, kōpi ní
mvájá rī jizú muzú i'dazú
Úpí éndréti gé Yērúsälémā
gá 'dāá, sū tāimbí Mósē[‡] vé
rī ní lēé rī tñi.

²³ Tāimbí Úpí vé rī 'yo kñi,
"Anji ãgō ī ní tij kāyú rī
pi ãrēvú cérē, ī kōpi sē Úpí
Múngú ní."

²⁴ Kúru kōpi ní rōbōn̄jō[§]
sēzú zāzú sū tāimbí Úpí vé
rī ní 'yoó, "Ã sēkí ãmámū īrī,
dōku ū'bōlōgú īrī rī tñi."

*Simiyónā ūlū ú'dúkó
ingápi Múngú vúgálésī rī*

²⁵ Lókí 'dāri gé, ágó âzi ri
adri Yērúsälémā gá 'dāá, rú
ni Simiyónā 'i, īri tā 'o piri,
īri ri Múngú ri zj ú'dú cérē,
épi Índrí Uletere Múngú vé
rī sī, ri 'bá Ísérélē vé rī pi vé
pangará ūtēé.

²⁶ Índrí Uletere rī lū īri
nī kñi, icó dr̄i drāá ku,

īri Kúrisítō Úpí Múngú
ní úmvulésī ipéé rī ndre
ügbále, īri ibí dr̄a ndō.

²⁷ Ú'dú 'dāri gé, Índrí
Uletere rī ko Simiyónā ē dr̄i
muzú Jó Múngú vé rī ā bóró
gá 'dāá. Mārýā pi Yōsépā
be, kōpi kā mvájá Yésū ri
jij Úpí vúgá 'dāá sū tāimbí
Mósē vé rī ní lēé rī tñi,

²⁸ Simiyónā ní mvájá rī
í'dúzú ruzú 'i dr̄igé, īri ní
Múngú ri íngúzú, īri ní
'yozú kñi,

²⁹ "Úpí, ma ãtí'bá mívē ni,
mī sē mā dr̄a tā be
kíri.

'I 'o tā mí ní ezi jí rī gí.

³⁰ Á ndre 'bá ãngū paápi,

³¹ mí ní ipéé 'bá cérē pi
nī rī gí.

³² īri ūtúnjá, īri Múngú ri i'da
'bá adri'bá Yāhúdī rú
ku rī pi ní,

īri sē 'bá rī pi 'bá Ísérélē
vé rī pi íngúngu!"

³³ Tā Simiyónā ní 'yoó 'dīri
sē Yōsépā pi Mārýā be ãyákí
ãní ãyãyā.

³⁴ Kúru Simiyónā ní kōpi
ní tākíri sēzú, īri ní 'yozú
Mārýā ní kñi, "Mívē mvájá
'dīri, 'bá үrukō Ísérélē vé
rī pi ímú īri gā sī, ī ímú
kōpi īrīnā ãní rá, үrukō'bée
ímú īrivé tā ã'yī rá, kōpi ímú
ídrlóngará isú ãní rá. Kādō

[‡] 2:22 2:22 Mósē: Yōsépā kā drāá gí, 'bāgū Êjepétō vé rī 'bā anji Ísérélē vé rī
pi ezi nígaá tūgēr̄ rú caá ilí mündürül̄ su (400). Kúru Múngú ní Mósē ri ipézú
ímúzú anji Ísérélē vé rī pi pazú adringárá tūgēr̄ rú rī agásī. Múngú sē tāimbí
rī Mósē ní, ī lū anji Ísérélē vé rī pi ní, sēzú ī ní tāimbí rī zizú tāimbí Mósē vé ní
ãní. Tíkí Mósē ri isú ãkudē ilí rī ca élifū alu mündürül̄ su (1,400), isú ãkudē tíkí
dr̄i Yésū ri kuyé. 'I lā Wüngará 2-24. [§] 2:23 2:23 Wüngará 13:2, 12
2:24 Rōbōn̄jō: Rōbōn̄jō 'dīri lū kñi Mārýā pi Yōsépā be ngá ãkó. 'I lā Lëvítíkā
12:8. ^{2:24} 2:24 Lëvítíkā 12:8

ímú 'i i'daá, 'bá rī pi īri gā sī.

³⁵ Mvá 'dīri ímú tā 'bá rī pi ní rií ūsūú ī ēsī agá 'dālē rī pi i'da cérē āmvé. Mārīyā, mī ēsī ri ímú īzāngā īsū sū sōkí ilí āco sī tīni.

³⁶ Ěkú āzi nébī, rū ni Ánā 'i, īri Pānūélē ā mvá, īri Āsérāzī, īri ārākā rú. Kōpi ní ī jezú rī gé, kōpi adrikí ágó ni be caá ilí ēzīrī, ágó rī ní drāzú.

³⁷ Ánā adri ūwýzí rú, īrivé ilí ca pǔkú ārō drī ni sū, ku Jó Múngú vé rī kuyé, ri Múngú ri īnjī ūtūnjá pi īnjá be, ri 'i a'bíi* ngá nyangará sī, āzini ri Múngú ri ziī.

³⁸ Ánā ní koro ícázú, īsú ākūdē Sīmīyónā ri áta Mārīyā pi ní Yōsépā be. Ánā ní Múngú ní ūwō'difō sēzú, īri ní mvájá rī vé tā átázú 'bá cérē ri'bá Yērúsälémā vé pangará ūtē'bá rī pi ní.

³⁹ Yōsépā pi Mārīyā be, kōpi kā lā'bī tāimbi. Úpí vé rī ní lēé rī 'oó dēé cérē gí, kōpi ní mvizú gózú īvé kūrú Nāzérétā vé rī gé āngū Gālīlāyā vé rī agá 'dālē ūzi.

⁴⁰ Mvájá rī mba ícá ūkpō be, tā nīngará be, Múngú 'bā ēsī muké īri ní.

Yēsū ri Jó Múngú vé rī agá

* **2:37 2:37 A'bíi:** Sâ āzi sī Yāhúdī rī pi ri ī a'bíi, nyakí inyá ku, kōpi ri ēsī 'bā rizú Múngú ri zižú. † **2:41 2:41 U'dú Múngú ní Elízú Jó rī pi tī gé sī rī:** Yāhúdī rī pi ri ú'dú Múngú ní ótú elízú Īsérélē rī pi vé jó rī pi tī gé sī Ėjēpétō gá 'dāá rī vé tā īgá. Ótú kōpi ē'bípī ūbékí kābīlō ã ārí īvé kētēti ē ērīfe gá sī, sē Múngú ú'dí kōpi kuyé. Múngú ú'dí 'bá Ėjēpétō vé kābīlō ã ārí ūbē'bá īvé kētēti ē ērīfe gá sī kuyé rī pi vé anji āgō kāyū rī pi ūdrāá 'bá ālu ālu vé 'bētī āsámrvú gé sī rá. 'Í lā Wūngará 12:17-28; Mātāyo 26:2; Mārākō 14:1; Lúkā 2:41; Yūwánī 2:13; Ēzī 12:4; 1 Kōrínítō 5:7; Ēbérē 11:28.

⁴¹ Ílī ālu ālu, Yēsū étépi pi éndrépi be, kōpi ri ēcī Yērúsälémā gá ūmū U'dú Múngú ní Elízú Jó rī pi tī gé sī rī ã nyangará gá.†

⁴² Yēsū kā adrií ilí be mudrī drī ni īrī, kōpi 'dekí mūyū étépi be éndrépi sī ūmū rī gé, sū īvé mērē ní lēé rī tīni.

⁴³ Ūmū rī kā dēé, Yēsū étépi pi éndrépi be, kōpi kā rií mvií muzú 'bētī Nāzérétā gá 'dāá, Yēsū awí kuú vúlé Yērúsälémā gá 'dāá, étépi pi éndrépi be nīkí ámá kuyé.

⁴⁴ Kōpi ūsūkí déna īri 'bā ī ní rií ēcī tuú kōpi be trú rī pi āsámrvú gé, kōpi ēcīkí ūtū njī. Kōpi ní kúru ī'dozú Yēsū ri ndāzú īvé mārité rī pi āsámrvú gé sī.

⁴⁵ Kōpi kā īri īsú kuyé, kōpi ní gōzú muzú īri ndāzú vúlé Yērúsälémā gá 'dālē.

⁴⁶ U'dú na ā vúdrī gé, kōpi cakí mūyū Yēsū ri īsú Jó Múngú vé rī ã bóró gá, úrī kuú 'bá āngū imbá'bá rī pi āsámrvú gé, īri ri kōpivé tā yī, āzini īri ri kōpi uzi tā sī.

⁴⁷ 'Bá rī pi kā tā nīngará īri ní átázú, āzini tā újázú rī yī, kōpi āyākí āní āyāyā.

⁴⁸ Yēsū étépi pi éndrépi be, kōpi kā īri ndree, sē kōpi ní āyāngará. Éndrépi ní 'yozú īri ní kīnī, "Mâ mvá rī, 'bā

mí étépi be, 'bá rikí mi ndāá ĩzāngā ĩzāngā rú. 'Í 'o 'bá 'díni ãsí?"

⁴⁹ Yésű ní kópi zizú kín̄i, "Ngá ĩmi ní rizú ma ndāzú rí ã'di? ĩmi n̄kí kuyé 'yozú kín̄i, lē mâ adri má Etépi vé jó agá?"

⁵⁰ 'Bo tā ĩri ní átá kópi ní 'dīri fi kópi dr̄ḡé kuyé.

⁵¹ Kúru ĩri ní 'dezú muzú kópi be trú Názérétā gá 'dälé, 'dụ kópivé tā ngaá rá. 'Bo éndrépi 'bā tā ĩ nga'bée 'dī'bée céré kuú 'í ësí agá.

⁵² Yésű mba tā n̄ngárá be, ãzini mba rú'bá be muké muké. Mungú lē ĩri rá, 'bá rí pi lēkí kpá ĩri rá.

3

Yūwán̄i Bătizim̄u sēépi rí vé t̄i sēngará

(Mătăyo 3:1-12; Mărăkō 1:1-8; Yūwán̄i 1:19-28)

¹ 'Băgú ãmbúgú Rómā vé Tîberîyā rü mälüngā rí caá ilí m̄udr̄i dr̄i ni t̄owú, ìsúzú Pónítîyō Pîlátō ri gávână ãngū Yûdáyā vé rí agá, Êródē* rü ãngū Gâlîlâyā vé rí n̄i. Êródē édrípi Pîlîpü rü ãngū Ítúriyā vé rí pi Tûrăkônítî vé rí be, Lîsánîyâsî rü ivé rí ãngū Âbîlénë vé rí.

² Lókí 'dări gé, Anásî pi Kâyáfâ be, kópi atala ambugu, ú'dûkó Mungú vé

* **3:1 3:1** *Băgú Êródē*: Êródē 'dīri Êródē Anîtipă 'i, ĩri Êródē ãmbúgú rí vé mvá. 'I lâ Mătăyo 14:1; Mărăkō 6:14; Lúkă 3:1; Ezî 4:27. Sâ i ní Yésű ri tîzú rí gé, Êródē ãmbúgú 'dīri rü ãngū rí n̄i. 'I lâ Mătăyo 2:1-8; Lúkă 1:5. Vûdr̄i ni gé, 'băgú ãzi anigé rú ni Êródē ãgîrîpă, ĩri Êródē ãmbúgú rí vé mvá vé mvá. 'I lâ Ezî 12:1-13:1. **3:6 3:6** *Îsáyă 40:3-5* † **3:7 3:7** *Bătizim̄u*: I ri 'bá rí pi ní bătizim̄u sê lûzú kín̄i, kópi újákí ësí ivé ünjîkânyâ agásî gi, kópi ë'yîkí Mungú ri gi.

rí ní icázú Zăkârîyă mvópi Yūwán̄i vûgá ãngū ã'wí cînyâfâ rú rí agá 'dâá.

³ Yūwán̄i ní muzú yîi Yárídén̄i vé rí ë mîlé gá sî, ri tî sêé muzú 'bá rí pi ní kín̄i, 'bá rí pi ã újákí ësí, kópi ã rûkí bătizim̄u, Mungú ã trû rí kópi ivé ünjîkânyâ agásî rá.

⁴ Tâ 'dīri nébî Îsáyă sî ótû ïnogósî ivé búkû agá kín̄i, "U'dûkó 'bá ãzi vé ni ri ó'ú ãngû ã'wí cînyâfâ rú rí agá 'dâá, kín̄i,

'îmi údékí létî Úpî ní, ïmi útukí létî ïrivé rí ã adri pîri.

⁵ Ìmi ótukí ãngû i'bûnjâ rú rí pi rá,

ïmi udîkí írâ rí pi, ãzini ïmi gakí ãngû ánga rú rí pi, ã adri kpâkpâ,

ïmi útukí létî gôrôñô rú rí pi ë icâ pîri,

ïmi ótukí létî 'bû rú rí pi icâ kpâkpâ.

⁶ 'Bá rí pi ímû ūkpô Mungú ní ãngû pazú rí ndre i mi sî.'

⁷ 'Bá bîtrîkâ ímûkí, kópi lékí Yūwán̄i ã sê i ní bătizim̄u,† Yūwán̄i ní 'yozú kópi ní kín̄i, "Ìmi adri'bée sû ïnî tîni 'dî'bée, ã'di ïmgbë ïmî mi ápazú Mungú vé jîkó úmvûlésî ímûpi dr̄idr̄i 'dîlē rí gé sî nî?

⁸ Lē īmi 'okí tā lūúpi 'yozú kínī, ádarú īmi újákí ési īmivé ūnjíkānyā agásī gí ni áyu, lē īmi rikí 'yoó, Ābūrámā ri īmi é'bípi 'díni ku. Á 'yo īmi ní 'díni, Múngú ri ícō írā anjinjá 'dī'bée újá ufu anjinjá Ābūrámā vé ni‡ rú rá.

⁹ Múngú í'dú ūbólú petī a úlá ugazú rī 'í drígé gí, petī 'a'bée ū'a be muké ku rī pī ãrēvú cérē ī uga vūgá, ī kópi 'dú ú'bé ãcí agá."

¹⁰ 'Bá bítirká rī pi ní Yūwánī ri zizú kínī, "Kúru lē 'bâ 'okí ã'dí?"

¹¹ Yūwánī ní újázú kópi ní kínī, "'Bá rī dō bōngó be īrī, a sē ãlu ni 'bá bōngó ãkó rī ní, 'bá rī dō ãnyāngā be, a sē ãnyāngā 'bá ãnyāngā ãkó rī ní."

¹² 'Bá mūfēngā umbe jezú rī u'du'bá rī pī ūmukí kpá Yūwánī vūgá, Yūwánī a sē ī ní bātizimū. Kópi ní īri zizú kínī, "Imbápi, kúru lē 'bâ 'okí ã'di?"

¹³ Yūwánī ní 'yozú kópi ní kínī, "Lē īmi u'dukí mūfēngā rī 'bá rī pi vūgá sī sū tāimbí ní lēé rī tñi, a u'dukí ãndō be ku."

¹⁴ Āngáráwá үrukó imukí kpá Yūwánī ri zīj kínī, "Kúru lē 'bâ 'okí ã'di?"

Īri ní újázú kópi ní kínī, "Ē érikí 'bá ãzi ã ngá ūkpō sī ku, ãzini ã tōkí 'bá ãzi ūnjō sī ku,

‡ **3:8 3:8** Anji Ābūrámā vé ni: 'Bá үrukó'bée ūsükí kínī ī dō anji Ābūrámā vé ni, Múngú ri ícō ī pa rá. § **3:12 3:12** 'Bá mūfēngā u'du'bá rī pi: 'Bá mūfēngā u'du'bá 'dī'bée, kópi Yāhúdqí ri'bá mūfēngā u'du'bá 'bāgú ūmbúgú Rómā vé rī ní rī. Kópi ri mūfēngā rī u'du ūmbúgú 'bāgú rī ní 'yoó kópi a u'dukí rī ndē.

* **3:17 3:17** ãnyá rī vé fī, ãzini 'bí ni: ãnyá rī vé fī, īri 'bá Yésü Kúrisítō ri ē'yī'bá gí rī pi, 'bí ni, īri 'bá Yésü Kúrisítō ri ē'yī'bá kuyé rī pi.

lē īmi adrikí ãyïkō sī ngá ī ní īmi ūfēzú rī sī."

¹⁵ 'Bá rī pi rikí cérē ési 'bāá Kúrisítō ri ūtēzú, kópi rikí ūsükí ī ési agá 'dälé kínī, déna Yūwánī ri Kúrisítō 'i.

¹⁶ Yūwánī ní 'yozú kópi ní kínī, "Ma ri īmi ní bātizimū rī sē yīj sī. 'Bo 'bá ãzi ri imú vúlé 'dī'dī, īrivé ūmbúgú ndē mávé rī rá. Má ícō īrivé ngá pá gá rī vé bāá ūyuu bā ku. īri imú īmi ní bātizimū sē ūkpō Índri Uletere rī vé rī sī, ãzini ãcí sī.

¹⁷ īri kóbi be drígé ãnyá ū'bízú ãní, īri ãnyá rī ū'bí, īri ãnyá rī vé fī* dā īrá agá, īri 'bí ni zā ve ãcí drāápi ku ni sī."

¹⁸ Yūwánī ūlū Múngú vé ū'dukó muké rī 'bá rī pi ní léti be ãndiãndí.

¹⁹ 'Bo Yūwánī ní Ēródē ē drī ūnjázú īri ní édrípi Pílápū vé ūkú Ērōdýā ri 'dū ū'bí ní ūkú rú rī sī, ãzini īri ní tā ūnjí 'oó tré rī sī.

²⁰ Ēródē gō ūnjíkānyā ãzi 'oó agaá rá, 'dū Yūwánī ri 'beé jo ãngū ū'yizú rī agá.

Yūwánī sē Yésü ní bātizimū
(Mātáyo 3:13-17; Mārákō 1:9-11)

²¹ Sā Yūwánī ní ūzú 'bá rī pi ní bātizimū ūzú rī gé, sē kpá Yésü ní bātizimū ūndī. Yūwánī kā rií Múngú ri zīj, 'bū ní 'i zījú,

22 Índrí Uletere rī ní ísízú ímúzú sū āmámū tñi, úrizú Yésū dr̄igé. Kúru ú'dúkó ní íkúzú 'bū gé 'dāásī kínī, "Mi Mvá mávé ni, á lē mi ambamba, ma ãyíkō sī mí sī."

*E'bipū Yésū vé rī pi
(Mätáyo 1:1-17)*

23 Yésū kā ívé ẽzì í'dó, Ȭsú ūrivé ílí ri ilókō ca pükú na. 'Bá rī pi cérē Ȭsükí kínī, ñri Yōsépā ã mvá,

Yōsépā ri Hélī ã mvá,
24 Hélī ri Mätátā ã mvá,

Mätátā ri Lévī ã mvá, Lévī ri Mélékī ã mvá,

Mélékī ri Yānáyī ã mvá,
Yānáyī ri Yōsépā ã mvá,

25 Yōsépā ri Mätätíyā ã mvá,
Mätätíyā ri Āmosā ã mvá,

Āmosā ri Nähumū ã mvá,
Nähumū ri Ësélī ã mvá,

Ësélī ri Nāgáyī ã mvá,

26 Nāgáyī ri Mátā ã mvá,

Mátā ri Mätätíyā ã mvá,
Mätätíyā ri Sémeyínī ã mvá,

Sémeyínī ri Yosékē ã mvá,
Yosékē ri Yódā ã mvá,

27 Yódā ri Yōnánā ã mvá,
Yōnánā ri Résā ã mvá,
Résā ri Zérübābélā ã mvá,
Zérübābélā ri Sälítiyélē ã mvá,

Sälítiyélē ri Nérī ã mvá,

28 Nérī ri Mélékī ã mvá,

Mélékī ri Ádī ã mvá, Ádī ri Kösámā ã mvá,

Kösámā ri Êlémädámā ã mvá, Êlémädámā ri

Érē ã mvá,

29 Érē ri Yósuwā ã mvá,
Yósuwā ri Êlizérē ã mvá,

Êlizérē ri Yōrimā ã mvá,
Yōrimā ri Mätátā ã mvá,

Mätátā ri Lévī ã mvá,

30 Lévī ri Símiyónā ã mvá,
Símiyónā ri Yúdā ã mvá,
Yúdā ri Yōsépā ã mvá,
Yōsépā ri Yōnámū ã mvá,
Yōnámū ri Êlýákímā ã mvá,

31 Êlýákímā ri Méléyā ã mvá,
Méléyā ri Ménā ã mvá,

Ménā ri Mätátā ã mvá,
Mätátā ri Nātánā ã mvá,

Nātánā ri Dāwúdī ã mvá,

32 Dāwúdī ri Yésē ã mvá,
Yésē ri Òbédē ã mvá, Òbédē
ri Bōójā ã mvá,
Bōójā ri Sälímónī ã mvá,
Sälímónī ri Nāsónā ã mvá,

33 Nāsónā ri Āmīnādábā ã mvá,
Āmīnādábā ri

Ādímínī ã mvá,
Ādímínī ri Árínī ã mvá, Árínī
ri Ëzirónā ã mvá,

Ëzirónā ri Pérézī ã mvá,
Pérézī ri Yúdā ã mvá,

34 Yúdā ri Yōkóbū ã mvá,
Yōkóbū ri Ísákā† ã mvá,

Ísákā ri Ábürámā ã mvá,
Ábürámā ri Térā ã mvá,

Térā ri Nähórā ã mvá,

35 Nähórā ri Sérúgā ã mvá,

† 3:34 3:34 Ísákā: Ísákā ri mvá Múngú ní ẽzíjí Ábürámā ní rī. 'I lā Í'dóngará 17-35.

Sérugā ri Réwū ã mvá, Réwū
ri Pélégē ã mvá,
Pélégē ri Ěbérē ã mvá, Ěbérē
ri Sélā ã mvá,
36 Sélā ri Kāyīnánā ã
mvá, Kāyīnánā ri
Ārīpākāsádā ã mvá,
Ārīpākāsádā ri Sémē ã mvá,
Sémē ri Nuwā ã mvá,
Nuwā ri Lémékē ã mvá,
37 Lémékē ri Mētūsélā ã
mvá,
Mētūsélā ri Ěnókā ã mvá,
Ěnókā ri Yārédē ã
mvá,
Yārédē ri Mähälälélí ã mvá,
Mähälälélí ri Kēnánā
ã mvá,
38 Kēnánā ri Ěnósā ã mvá,
Ěnósā ri Sétē ã mvá,
Sétē ri Ădámā‡ ã mvá,
Ādámā ri, Mungú gbi
iri nī.

4

*Ādróko ū'bī Yésū ri
(Mätáyo 4:1-11; Märákō
1:12-13)*

1 Yésū kā īfūu yīj Yárídénī
agásī, Índrí Uletere rī nī iri
ásúzú, Índrí Uletere rī ko
iri ē drī muzú āngū ã'wí
cinyáfā rú rī gé 'dāá,

2 'Dälé ādróko* ū'bī Yésū ri
ú'dú pükú sū. U'dú 'dī'bée
agá, nya ngá ãzi kuyé, ěbírý
fū iri rá.

3 Ādróko rī nī 'yozú Yésū
ní kínī, "Mi dō Mvá Mungú

vé ni, mí újá írā mvá 'dīri
ufuú pánga rú."

4 Yésū ní újázú īri ní kínī,
"Síki búkū Mungú vé rī agá
kínī, "Bá íco adrií idri rú
'yéjá ãnyāngā sī ku."

5 Ādróko rī nī īri jizú tuzú
ánga drīgē urugégé 'dāá, īri
nī āngū vū drīgē rī pi i'dazú
iri nī céré.

6 īri nī 'yozú Yésū ní kínī,
"Ma sē mi āngū vū drīgē
nō'bée rū céré nī, ngá ūnyī
be rī pi ārēvú céré, ma sē mí
nī, ã'diātāsīyā sēkí kōpi kú
má drīgē, ma íco sē 'bá má
ní lēe rī nī rá.

7 Mí ütī dō kūmūcī ma
īnjīzú rá, ma ngá rī pi ārēvú
sē céré mí nī."

8 Yésū ní újázú īri ní kínī,
"Síki búkū Mungú vé rī agá
kínī, 'Lē mī īnjī 'yéjá Úpí
Mungú mívē rī áyu, mī nga
iri nī ēzī."

9 Ādróko rī nī Yésū ri jizú
muzú Yerúsälémā gá 'dāá,
iri nī Yésū ri jizú tuzú Jó
Mungú vé rī drīgē uru 'dāá,
iri nī 'yozú kínī, "Mi dō Mvá
Mungú vé ni, 'í wa vūgá
'dāá.

10 Ā'diātāsīyā sēkí Búkū
Mungú vé rī agá kínī,
"Mungú ri ívē mälāyíkā rī
pi īpē
ímú mī īzā ko rá,

11 kōpi mi ko ī drīgē uru
'dīgē,

‡ 3:38 3:38 Ădámā: Ădámā ri 'bá Mungú ní ī'dó gbií drīdrī rī. Irí étépi 'bá vū
drīgē rī pi vé ni céré. Irivé ūkū Évā ri éndrépi 'bá vū drīgē rī pi vé ni céré. 'I
lā ī'dóngará 1-5. * 4:2 4:2 Ādróko: Ādróko vé rú Sátánā 'i, irí āmbúgú Índrí
ūnjí rī pi drīgē, gā tā Mungú vé ri 'dugá ngagá sī 'bū gé 'dälé. Mungú idró
ādróko ri Índrí ūnjí rī pi be 'bū gé 'dāásī nī. 'I lā I'dangará 12:7-9. 4:4 4:4
Dētōrōnómē 8:3 4:8 4:8 Dētōrōnómē 6:13 4:11 4:11 Sāwúmā 91:11-12

mî s̄i rí mî pá írā rý'bá
gá ku.' "

¹² Yésű ní újázú ãdróko rí
ní kín̄i, "Síkí búkū Múngú vé
rí agá kín̄i, 'Lē mî ү'b̄i Úpí
Múngú mívē rí ku.' "

¹³ Ædróko kā Yésű ri ү'b̄i
lét̄i be ãndiāndí tí, īri ní Yésű
ri kuzú kuú 'dāá, 'í ibí rí īgōo
ndō.

Yésű i'dó ẽz̄i ngaá
Gäliláyā gá
(Mätáyo 4:12-17; Märákō
1:14-15)

¹⁴ Yésű ní 'i újázú gõzú
ãngū Gäliláyā vé rí gé 'dālé,
Índrí Uletere rí vé ūkpō ású
īri rá. Írivé tā ayi muzú
ãngū rí agásī cérē.

¹⁵ Yésű ri 'bá rí pi ímbá Jó
Múngú ri Zizú rí pi[†] agásī,
'bá rí pi ãrēvú cérē íngukí īri
rá.

'Bá Názérétā vé rí pi gäki
Yésű ri s̄i
(Mätáyo 13:53-58;
Märákō 6:1-6)

¹⁶ Yésű ní 'i újázú gõzú
vulé Názérétā gá, vürā īri
ní mbazú rí gé 'dāá, ү'dú
Sábátā vé rí gé,[‡] īri ní 'dezú
muzú Jó Múngú ri Zizú rí
agá 'dāá, s̄u īri ní rií 'oó njij
rí tñi. īri ní ngazú үru s̄i
Búkū Múngú vé rí lázú.

¹⁷ ī ní búkū néb̄i Ísáyā vé
rí i'dúzú s̄ezú dr̄i ni gé. īri

4:12 4:12 Dëtôrõnómë 6:16 [†] **4:15 4:15** Jó Múngú ri Zizú rí: Yähúd̄i rí pi
vé Jó Múngú ri Zizú rí pi kárakará kürú rí pi agásī ãndiāndí, kópi ri ī úmú
Búkū Múngú vé rí lā, ãzini kópi ri Múngú ri ɻnj̄i Ү'dú Sábátā vé rí gé. [‡] **4:16**
4:16 Ү'dú Sábátā vé rí: Ү'dú 'dři Yähúd̄i rí pi ní rizú uvuzú rí, ãzini kópi ní
rizú Múngú ri zizú rí. Yähúd̄i rí pi ri ү'dú 'dři vé tā ígá kín̄i, Múngú gbi 'b̄u
pi vü be n̄i, ãzini Múngú pa ī adringárá tûgér̄i rú rí agásī n̄i. Ү'dú Sábátā vé
rí Yähúd̄i rí pi ri zì ү'dú éz̄iři, 'bo Këšlikó rí pi ri zì ү'dú ázíyá. 'I lā Wüngará
20:8-11; Dëtôrõnómë 5:12-16. **4:19 4:19** Ísáyā 61:1-2

ní búkū rí zizú, ïsú vürā ī ní
s̄í kín̄i,

¹⁸ "Índrí Uletere Úpí vé rí
ású ma gí,
ä'diātäsiyä ip̄e ma ímú
ү'dükó muké rí ūlūú 'bá
ngá ãkó rí pi ní.

Ip̄e ma ímú 'bá ī ní ү'yíi jó
agá rí pi vé øyungará
ä tā ūlūú,

ãzini 'bá mi be ẽs̄i'bá
gí rí pi vé ãngū
ndrengará ä tā ūlūú,
'bá ī ní kópi ē dr̄i órú rí pi ē
ïsúkí rí dr̄iwälā.

¹⁹ Lókí Úpí ní lëzú ési
muké 'bâzú 'bá rí pi ní
rí icó gí, ip̄e ma ímú tā
ni ūlūú."

²⁰ Yésű ní búkū rí ūpžú, īri
ní s̄ezú 'bá riípi búkū rí ä tā
mbaápi rí dr̄igé, īri ní úrızú
vügá. 'Bá Jó Múngú ri Zizú
rí agá rí pi ãrēvú cérē 'bâkí
mi rizú īri ndrezú.

²¹ Kúru īri ní 'yozú 'bá rí pi
ní kín̄i, "Búkū Múngú vé má
ní lâá, ïmi ní yij̄i ãndrū 'dři,
tā ni nga 'i füu t̄i ni gé gí."

²² 'Bá rí pi ãrēvú cérē
ngakí átā kín̄i, īri muké,
kópi ãyákí tā īri ní átā muké
'dři s̄i rá, kópi ní rizú ī uzizú
ī ãsámuvé gé s̄i kín̄i, "Mvá
'dři adri nyo Yôsépä mvópi
'i kuyé?"

²³ Yésű ní 'yozú kópi ní
kín̄i, "Ádarú ïmi ímú átā

má ní nãpí sī 'díni, 'Mi riípi
ãngū ídrípi rī, mí ídrí mî
úlúngu! Tā 'bá ní yij mí ní
'oó Kãpäränãýmã gá 'dälé rī,
lē mî 'o kpá mívé kûrú agá
nõqó.' "

²⁴ Yéşű ní gõzú 'yozú kĩnĩ,
"Ádarú á lẽ 'yoó ïmi ní 'díni,
'bá rĩ dõ nébí, ïnjíkí irlí irlivé
kûrú agá ku.

25 Ádarú á 'yo īmi ní
'díni, ótú lókí Ělíyā rú rí
pi kárákará āngū Īsérélē vé
rī agá, ílí na ēlı sī, yīigó
'dị kuyé, ēbírị 'de ūnjí ūnjí
ānqū rī agásī céré.

²⁶ 'Bo Múngú pē nébī Õlíyā
ri mū́ ɔwuzī Ísérélē vé
rī pi vúgá kuyé, pē ūri
mū́ ɔwúzígó ř adriípi kүrú
Záréfátā vé rī agá rī vúgá,
ãnqū Šídónā vé rī agá.

²⁷ Ӯtú lókí néb̄i Élísā* vé
r̄i gé, 'bá ūfú† ní nyaá r̄i pi
kárakará āngū Ísērélē vé r̄i
agá 'dāá, 'bo 'bá āzi ūfú ní
deé rú'bá ni gé sī ni 'dāáyo,
'yénjá ūfú r̄i de Nämánā‡
Sírīvāqú r̄i rú'bá gá sī."

²⁸ 'Bá adri'bá Jó Múngú ri
Zizú rī agá rī pi kā tā 'dīri yīj,
kōpi ē ésí ve ūnjí ūnjí.

29 Kôpi ní ungazú үру,
kôpi ní īri zezú muzú kûrû

§ 4:26 4:26 *Qwúzigó*: *Qwúzigó* 'díri adri 'bá Ísérélē vé ni kuyé. 'Í lá 1 'Bágú *

17:1-24. * **4:27 4:27** *Ēlísā*: Ēlísā gō adrii nébī Mungú vé ni ēlīyā ã výdrī gé. 'I lā 1 'Bágú 19; 2 'Bágú 2-13. † **4:27 4:27** *Ūfú*: Tāimbí Mósē vé rī kīnī, 'bá ūfú ní nyaá rī īri āzāvū rú, 'a yílkí īri adrii 'bá īsérélē vé rī pi āsámvú gé ku. Lē dō drā rī ã dē 'i rí 'bá gá sī rá, īri mu 'i i'da átálágú rī endreti gé, átálágú rī īri ndre, īri 'yo drā rī de rí 'bá ni gé sī qí. 'I lā I ēvātiká 14:1-32. ‡ **4:27 4:27** *Nāmánā*:

Nämánā adri 'bá Ísérélē vé ni kuyé. 'Í lā 2 'Bágú 5:1-27. **§ 4:33** **4:33** *Índrí ūnjí:* Iri ándúrú mäläyíká Múngú vé rī pi vé 'aži 'bū gé 'dāá, njō tääimbí Múngú vé rī, Sätánā ri kópivé ämbúgú. Múngú idró kópi 'bū gé 'dāásī vügá nöö, kópi gökí ufuú índrí ūnjí, kópi ri 'bá rī pi ní ūzängä së vü drígé nöögó. 'Í lā I'dangará 12:7-9.

rī agásī ámvé. Kópi jíkí īri
muzú ánga īní kūrú rī sızú
rī dr̄igé 'dāá, kópi lēkí kōdō
īri zeé 'deé wiliwili agá 'dāá.

³⁰ 'Bo Yéšū ní 'dezú muzú
'bá bítríká rí pi ãsámvú gé sī
'díisí rá, íri ní kópi kuzú.

*Yēsū dro índrí ūnjí fūú
áqó ãzi drīgé sī*

(Mārákō 1:21-28)

³¹ Kúru Yésū ní 'dezú
muzú kũrú Kāpārānāímā
vé rī gé, āngū Gāliláyā vé rī
agá, ri 'bá rī pi ímbá ú'dú
Sábátā vé rī gé.

³² 'Bá rī pi ãyãkí tā ūri ní
ímbá rī sī rá, ã'diätsïyā tā
ūri ní átā rī ūkpō be.

³³ U'dú ãlu, Yésü kā adrií
Jó Mungú ri Zizú rí agá 'dãá,
ágó ãzi índrí ünjí§ ní fí drí
ni gé ni kpá 'dãá'dã, ágó rí
ní trezú ú'dukó be ụru 'dãá
kínj.

34 "Á! Yésū Nāzērétāgú rī,
ngá mí ní lěé 'bá vúgá rī
ā'di? Mí ímú 'dīri 'bâ 'dií?
Á nř mi rá! Mi 'Bá Uletere
Múngú vé ni."

35 Yésű ní trezú índrí ūnjí rí dr̄igé kínī, "Mí újí kíri. 'Í fū ágó 'dří dr̄igé sī!" Índrí ūnjí rí ní ágó rí 'džuzú a'bezú vñqá 'há rí pi andregá 'dřiqé.

ĩri ní ngazú kpuzú muzú, 'o ágó rī ūnjí kuyé.

³⁶ 'Bá rī pi cérē ãyákí tā 'dīri sī ãyãyā, kópi rikí ī uzij ī āsámvú gé sī kínī, "Tā ágó 'dīri ní átá 'dīri íngóni? Ĩri ri átá ūkpō be, Ĩri ri 'yo índrí ūnjí rī pi ní, kópi ã fükí ãmvé 'bá rī pi dr̄igé sī, kópi nga fū rá."

³⁷ Yésū vé tā ayi muzú ãngū 'dāri agásī cérē.

*Yésū ídrí 'bá kárákará
(Mātáyo 8:14-17; Mārakō 1:29-34)*

³⁸ Yésū ní füzú Jó Mungú ri Zizú rī agásī, Ĩri ní 'dezú muzú Símónā vé ãngá. Ca muý ïsú Símónā ïdrépi ri drā rú, rú'bá ni ko gbírlílí. 'Bá ãlu ãlu ní Yésū ri mazú kínī, "Mí ídrí 'bá ní ūkú nōri fō!"

³⁹ Yésū ní 'i útrúzú ïnyinjáñá ūkú rī vé gbóló gārā gá 'dāá. Ĩri ní 'yozú kínī, drā rī ã nga ūkú rī dr̄igé sī. Drā rī ní 'dezú ūkú rī rú'bá gá sī, koro Ĩri ní íngázú ȕru, Ĩri ní ínyá á'dízú sëszú kópi ní.

⁴⁰ Ȕtú rī kā 'deé, 'bá rī pi ní Ȕvé 'bá drā be ãndíãndí rī pi ijizú Yésū vúgá nōo, Ĩri ní drí 'bázú 'bá drā be 'dī'bée dr̄igé sī ãlu ãlu cérē, Ĩri ní kópi ídrízú.

⁴¹ Índrí ūnjí rī pi ní ūkpuzú 'bá kárákará rī pi dr̄igé sī, rikí útré ú'dúkó be ȕru 'dāá kínī, "Mi Mvá Mungú vé ni!" 'Bo Yésū ní trezú kópi dr̄igé kínī, lē kópi ã újíkí kíri, ã'diâtásiyā

kópi n̄kí rá 'yozú kínī, Ĩri Kúrisítō 'i.

⁴² Ängū rī kā ówú, Yésū ní füzú muzú vürā 'bá âkó ni gé. 'Bá rī pi ní 'dezú rizú Ĩri ndazú. Kópi kâ Ĩri ïsú, kópi lékí kōdō Ĩri ugaá ã mu ilélé ku.

⁴³ 'Bo Yésū ní 'yozú kópi ní kínī, "Lê mâ ūlū kpá ú'dúkó muké mälüngā Mungú vé rī ã tā muzú kûrú ȕrukō'bée agásī ïndī, ã'diâtásiyā ïpékí ma ëzí 'dīri ngaá."

⁴⁴ Kuru Yésū ní écizú ú'dúkó muké Mungú vé rī ūluzú muzú Jó Mungú ri Zizú rī pi agásī, ãngū Yudáyā vé rī agásī cérē.

5

*'Bá Yésū ní Ȕdó zī dr̄idr̄i
imú 'i pámuvú ūbū rī pi
(Mātáyo 4:18-22; Mārakō 1:16-20)*

¹ Ú'dú ãlu, Yésū kā rií tī Mungú vé rī ūlū yí bālālā Génēsärétā* vé rī tī gé 'dāá, 'bá bítirká trakí Ĩri ã gārā kûrû, rikí tī Mungú vé rī yí.

² Yésū ní külümgbä Ȕrī ndrezú yí bālālā rī tī gé 'dāá, 'bá Ȕbí 'be'bá rī pi kukí külümgbä rī pi kú nī, kópi ri Ȕvé imbá ûjí.

³ Yésū ní tuzú fizú külümgbä Símónā vé rī agá. Ĩri ní 'yozú Símónā ní ã ze külümgbä rī fizú yí agálé rú mādā. Ĩri ní kuru úrizú külümgbä rī agá 'dāá, Ĩri ní 'bá bítirká rī pi imbázú.

* 5:1 5:1 Yí bālālā Génēsärétā: Yí bālālā Génēsärétā ri ī kpá zí Gāliláyā.

⁴ Yésű kā átángá rī átá dęé, īri ní 'yozú Símónā ní kīnī, "Mí útrú kūlúmgba rī muzú yījí kūpí kūkū rī agá 'dāá, 'í 'be ímbá rī 'deé élí agá 'dāá, mi ī'bí uru kárakará."

⁵ Símónā ní újázú kīnī, "Āmbúgú mávé rī, 'bá ū'bíkí kōdō ī'bí rī 'beé īní be rā, 'bo 'bá rukí ī'bí ālunjáni kuyé. 'Bo 'í 'yo dō 'díni, ma íco ū'bí dījí rá."

⁶ Kópi kā īvē ímbá rī pi 'beé yījí agá 'dāá, kópi urukí ī'bí kárakará, sē ímbá rī pi lēkí uceé ãní ucece.

⁷ Kópi ní ī ōgūpíj kūlúmgba be rī pi ógúzú ímúzú ī īzā kozú. Ōgūpíj kā ícá, kópi u'dukí ī'bí rī pi ū'bāá kūlúmgba īrī ni pi agá tré tré, kūlúmgba rī pi ī'dókí rií tījí yījí ã ndúgé.

⁸ Símónā Pétéró kā tā 'dīri ndreé 'díni, īri ní kūmūcí ūtīzú Yésű endreti gé, īri ní 'yozú kīnī, "Úpí, 'í mu má jēlé gá 'dīsí rá, mávé ūnjíkānyā ambamba."

⁹ Símónā Pétéró pi 'bá adri'bée īri be trú rī pi be cérē ãyákí tā kópi ní ī'bí uruzú 'dīri sī ãyãyā.

¹⁰ īri ōgūpíj Zēbēdáyō enjipíj Yōkóbū pi Yūwánī be, ãyákí kpá tā 'dīri sī ãyãyā.

Yésű ní 'yozú Símónā ní kīnī, "Mí adri ūrī sī ku. ī'dozú ãndrū muzú drīdrī, īmi ímú 'bá ísé ijí má ní, sū īmi ní ī'bí 'beé rī tīnī."

¹¹ Kúru kópi ní īvē kūlúmgba rī pi jizú muzú yījí tī gé 'dāá, kópi kukí īvē

ngá rī pi ãrēvú cérē kú 'dīgé, kópi 'dekí mūyú Yésű vú sī.

Yésű idrí 'bá ūfú ní nyaá ni
(Mātáyo 8:1-4; Mārákō 1:40-45)

¹² Yésű kā rií adrií kūrú ãzi agá 'dāá, ágó ãzi ūfú ní nyaá ni kā Yésű ri ndreé, īri ní kūmūcí ūtīzú, 'í drī sīzú vūgá Yésű endreti gé, īri ní Yésű ri mazú drī īrī sī kīnī, "Úpí, íco dō rá, mī sē ūfú nōri ã dē mā rū'bá gá sī, mā rū'bá ë icá rí ule."

¹³ Yésű ní 'í drī suzú ágó rī úlózú, īri ní 'yozú kīnī, "Á lē mi idrí rá. ūfú 'dīri ã dē mī rū'bá gá sī rá!" Koro ūfú rī ní dēzú ágó rī ã rū'bá gá sī.

¹⁴ Yésű ní 'yozú ágó rī ní kīnī, "Lē mī lū tā 'dīri 'bá ãzi ní ku, 'í mu mi i'daá átálágú rī endreti gé, 'í sē ngá ī ní zāá rōbōnōjō rú ni pi sū tāimbi Mósē vé rī ní 'yoó rī tīnī, 'bá rī pi ã nīkí rí 'yozú kīnī, ūfú rī dē mī rū'bá gá sī gi."

¹⁵ Kúru Yésű vé tā ní ayizú muzú ūngū rī pi agásī, 'bá bítirká ímúkí tā īri ní rií ímbá rī yījí, ãzini ë idrí rī ī īvē drā agásī.

¹⁶ 'Bo Yésű ri 'i endijí mūyú vūrā 'bá ãkó ni gé Mungú ri zījí.

Yésű idrí 'bá pá be
'bēlē'bēle ni
(Mātáyo 9:1-8; Mārákō 2:1-12)

17 U'dú ãlu, Yésü kã rií
'bá rí pi ímbá, Fãrúsí† rí
pi, 'bá tãímbí ímbá'bá rí
pi be, ímükí gûrû ãndiãndí
ãngû Gâliláyã vé rí agá rí
pi agásí, ãzini gûrû ãndiãndí
ãngû Yûdáyã vé rí agá rí
pi agásí, uryuko'bée íngákí
kûrû Yêrûsälémä vé rí agá,
kôpi rikí tâ Yésü ní ímbá rí
yíí. Úpí sê Yésü ní ūkpô 'bá
drâ be rí pi ídrizú.

¹⁸ Āgō ḫṛukq̥o'bée i'dúkí
ágó pá be 'bélə'béle ni
ímúzú pórōsī sī. Kōpi ū'bikí
kōdō ūkpō sī, lēkí ágó rī jiū
muý 'bāá Yésū ḱendrētī gé jó
agá 'dāá.

19 'Bá rī pi ní adrií bítríká
rī sī, kōpi ndākí ū'dū tí,
kōpi ní tuzú jó rī drīgé 'dāá,
kōpi ní jó rī ē drī īnānyāzú,
kōpi ní ágó rī ísúzú ímúzú
īrivé pórōsī rī be vūgá Yēsū
ēndrēti gé 'bá bítríká rī pi
āsámvú gé nōó.

²⁰ Yésū kā 'bá 'dī'bée vé
ẽ'yīngárá ndréé, īri ní 'yozú
ágó pá be 'bélé'béle rī ní
kīnī, "Má ündīgó, á trū mi
mívé ūnjíkanyā agásí gí."

²¹ Färüsí rí pi 'bá tāímbí
ímbá'bá rí pi be, rikí үşşü ى
ési agá 'dälé kíní, "'Bá 'díri
ä'di 'i Múngú ri ىnjíipi ku
'díri? Ä'di ri ícó 'bá trū
үnjíkãnyä agásí ní? Adri
'yéñá Múngú ri 'bá trū
үnjíkãnyä agásí ní kuyé?"

²² Yéşű nř tā kōpi ní rií
ǖsǖú rř rá, īri ní kōpi zjzú
kīnř, "Ngá īmi ní rizú tā
ǖsǖú īmî ési agá 'díní rř
ã'di?

²³ Tâ adriípi mûnyámunya
rî íngõri? Mâ 'yo rí, 'Trûkí
mi mívë ûnjíkãnyä agásí gí'
'díni? Dôku mâ 'yo, 'Í nga
uru ēcî tuú'?

24 'Bo á lē lūú ūmi ní 'yožú
kínī, ma 'Bá Mvá 'i,‡ ma
ükpo be ūnjíkānyā trūzú vū
drīgē nōgō." Iri ní 'yožú ágó
pá be 'bělé'béle rī ní kínī, "Í
nga uryu, 'í 'dū mívé pórōsī, 'í
mvi 'bětī."

²⁵ Koro ágó rī ní íngázú kópi ḡendrēti gé 'dīgē, ḡiri ní ívé pórōṣi 'dūzú, ḡiri ní 'dezú muzú, ri Múngú ri íngú muzú.

²⁶ 'Bá rí pi ãrëvú céré
ãyäki tā 'dīri sī ãyäyā, kópi
íngukí Mungú ri rá. Ürjí
ímvú kópi rá, kópi ní 'yozú
kíní, "Bá ndrekí tā ãyázú
ãyäyā ni ãndrū gí."

Yésū zi Lévi ri

27 Tā 'dīri ã vúdrí gé, Yésű
ní fūzú kūrú rī agásí, īri
ní ágó ãzi mūfēngā umbe
jezú rī u'duúpi ni ndrezú, rú
ni Lévīš 'i, úrí kuú ívé jó
rizú mūfēngā umbe jezú rī
u'duzú 'bāgú ãmbúgú Rómā
vé rī ní rī agá. Yésű ní
'yozú īri ní kínī, "Mí ímú mâ
pámyú ūbii."

[†] 5:17 5:17 *Fārūsī*: Fārūsī rī pi ngúlúmū Yāhúdī rī pi vé tāímbí Mósē vé rī rū'bá títí rī pi. Kópi 'dúkí índrí rī pi vé tā, ázini máláyíkā rī pi vé tā 'bāa tā ámbúgú rú, kópi ẽ'yíkí rá 'yozú kínī, 'bá ūdrā'bá gí rī pi gō íngá ídri rú rá. 'Í lá Ezí 23:8.

‡ 5:24 5:24 'Bá Mvá: Yésű zí 'i 'Bá Mvá lūzú kínī, 'i Kúrísító 'i, 'i mälüngā rí ru mužú nyonyo. 'I lá Dányélē 7:13-14. **§ 5:27 5:27** Léyī: Léyī vé rú âzi rí Mâtáyo 'i. Mâtáyo gõ adrii 'bá Yésű ã pámvú ūbíipi ni.

²⁸ Lévīní ngá rī pi ārēvú kuzú céré, īri ní Yésū ã pámvú ūbīzú muzú.

²⁹ Kúru Lévīní ūmūj údészú āmbúgú ívé āngá 'dāá, īri ní Yésū ri zizú ūmūj rī gé, zi 'bá kárakará mūfēngā umbe jezú rī u'dū'bá rī pi 'bá urukō'bée be ūmūj rī gé 'dāá īndī.

³⁰ 'Bo Fārúsī rī pi 'bá tāimbí ímbá'bá rī pi be, rikí unuú 'bá Yésū ã pámvú ūbī'bá rī pi ní kínī, "Ngá ìmí ní rizú ngá nyazú, ãzini ngá mvuzú 'bá mūfēngā umbe jezú rī u'dū'bá rī pi be, ãzini 'bá ūnjīkānyā 'o'bá rī pi be trú rī ã'di?"

³¹ Yésū ní 'yozú kōpi ní kínī, "'Bá drā ãkó rī ndā 'bá ūjó sēépi ni ku, 'bá drā be rī, īri 'bá ūjó sēépi rī ndā nī.

³² Má ìmú 'bá tā 'o'bá píri rī pi ziíj ési újá kuyé, 'bo má ìmú 'bá ūnjīkānyā 'o'bá rī pi ziíj, kōpi ã újákí ési."

*Anyāngā a'bingará
(Mātāyo 9:14-17; Mārakō 2:18-22)*

³³ Kōpi ní 'yozú Yésū ní kínī, "Yūwánī vé 'bá īri ã pámvú ūbī'bá rī pi ri ï a'bi ngá nyangará sī rá, kōpi ri Múngú ri zi rá, ãzini 'bá Fārúsī rī pi vé tā 'dū'bá nga'bá rī pi kpá ri 'o 'díní rá píri, 'bo mívé 'bá mī pámvú ūbī'bá rī pi ri ngá nya rá, ãzini ngá mvu rá ãsī?"

³⁴ Yésū ní újázú kōpi ní kínī, "Kērégú ūmūrúgó rī vé rī dō drī ūmūj ìmú'bá

õmūrúgó rī jengará gá rī pi ãsámvú gé anigé, ìmi ícō 'yo kērégú rī vé ūmūj rī pi ã a'bíki ï ngá nyangará sī 'díní rá?

³⁵ 'Bo sâ ãzi ri ìmú 'dī'dī, kádō ìmú ūmūrúgó rī vé kērégú 'duú kōpi ãsámvú gé sī, kúru ú'dú 'dāri gé, kōpi ìmú ï a'bi ngá nyangará sī."

³⁶ Kúru Yésū ní nãpí ãzi ùlüzú kōpi ní kínī, "'Bá ãzi ícō bōngó ú'dí ni ïsü bōngó dēépi gí ni vé úlē ìcí òzüú ãní ku. 'O dō 'díní, īri sē bōngó ú'dí rī ãsī rá, bōngó ú'dí rī pi úmúkí ï bōngó ūkú rī be ku.

³⁷ 'Bá ãzi ícō vínyō ï ní zoó ú'dí rú ni tōo lā'bú ï ní ìcí jūrú rú ūkú ni agá ku. 'Bá rī tō dō vínyō rī lā'bú ï ní ìcí jūrú rú ūkú ni agá, jūrú rī ãfí rá, īri sē vínyō rī dā vügá, jūrú rī gō ábá rá.

³⁸ Lē vínyō ú'dí rī, ã dākí jūrú ú'dí agá.

³⁹ 'Bá rī mvu dō vínyō draápi dradra rī gí, ícō vínyō ú'dí* rú draápi ku rī mvuú ku, īri 'yo, 'Vínyō draápi dradra rī muké nī.' "

6

*Fārúsī rī pi zikí Yésū ri ú'dú Sābátā vé rī ã tā sī
(Mātāyo 12:1-8; Mārakō 2:23-28)*

¹ Ú'dú ãlu Sābátā sī, Yésū pi rikí elijí muzú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi be ómvú ãnyá vé ni agásī, īrivé 'bá īri ã pámvú ūbī'bá rī pi ã

* 5:39 5:39 Vínyō ú'dí: Ú'dúkó muké Yésū ní ímbá rī adri sū vínyō ú'dí rī tñi, tāimbí Mósē vé rī adri sū vínyō ūkú rī tñi.

ұрұқо ні әnyá rī pi ē drī ucezú anyizú cizú.

² Färüsī rī pi ní Yésū ri zижу kínī, "Bávé tāimbí kínī, ә ngakí әzí ү'dú Sābátā vé rī gé ku pírí, ngá īmi ní tāimbí rī ңozú, әnyá ē drī ucezú anyizú cizú ү'dú Sābátā vé rī gé rī ә'di?"

³ Yésū ní újázú kópi ní kínī, "İmi lākí tā 'bāgú Dāwúdī ní 'oó ívé 'bá rī pi be sâ әbírī ní kópi fuzú rī gé rī kuyé?

⁴ 'Bāgú Dāwúdī nga fiú Jó Múngú vé rī agá 'dāá, ı'dú pánga ı ní údé 'bāá kuú Múngú әndreträ gé tā be uletere 'yéjá atala rī pi ní rií nyaá ní rī nyaá, sě ұrұқо ni nyaá ívé 'bá rī pi ní."

⁵ Yésū ní kúru 'yozú kópi ní kínī, "Ma 'Bá Mvá 'i, ma Úpí ү'dú Sābátā vé rī* drīgé әmbúgú nī."

Yésū idrí ágó әzi drī be 'bēlē'béle ni ү'dú Sābátā vé rī gé

(Mātáyo 12:9-14; Mārákō 3:1-6)

⁶ Ү'dú Sābátā vé rī әzi gé, Yésū ní muzú fizú Jó Múngú ri Zizú rī agá 'dāá, ıri ní rizú 'bá rī pi ímbázú, ısu ágó әzi drī әndépi be 'bēlē'béle ni jō rī agá 'dāá'dā.

⁷ Färüsī rī pi 'bá tāimbí ímbá'bá rī pi be, rikí léti

ndāá, ı tōkí rí Yésū ri әní bēnī, kópi tēkí nyo rií Yésū ri ndreeé, dō tānā ıri ágó 'dīri idrí ү'dú Sābátā vé rī gé rá.

⁸ 'Bo Yésū nī tā kópi ní rií үsüy rī rá, ıri ní 'yozú ágó drī be 'bēlē'béle rī ní kínī, "Í nga ұrұ, mí ímú pá tuú 'bá rī pi әndreträ gé 'dīgé." Ágó rī ní íngázú ímúzú.

⁹ Yésū ní kúru 'yozú Färüsī rī pi ní 'bá tāimbí ímbá'bá rī be kínī, "Á lē drī ımi zi, ngá ı ní lée ә 'okí ү'dú Sābátā vé rī gé rī ә'di? Ә 'okí tā muké yā, dōku ә 'okí tā үnjí? Ә idríkí 'bá rī pi yā, dōku ә ú'díkí 'bá rī pi?"

¹⁰ Yésū ní 'bá rī pi úndrézú 'í gärä gá sī kúrү, ıri ní 'yozú ágó rī ní kínī, "Mí үjü mî drī." Ágó rī ní 'i drī үjüzú. Ágó rī ē drī gō icá muké.

¹¹ 'Bo 'bá tāimbí ímbá'bá rī pi Färüsī rī pi be, kópi ә 'a ve Yésū ní үnjí үnjí. Kópi 'bākí rī Yésū ә tā lií, lězú ıri 'dızú drāzú 'dīsī rá.

Yésū üpē 'bá áyúayü ni pi muđrī drī ni үrī

(Mātáyo 10:1-4; Mārákō 3:13-19)

¹² Ү'dú әzi sī, Yésū nga tuú muý írā drīgé Múngú ri zi, zi Múngú ri 'dālé җnī be rā.

¹³ Әngü rī kā ówü, ıri ní ívé 'bá 'i pámvä ūbī'bá rī pi zižú ímúzú 'i vúgá nöllé, üpē

6:4 6:4 1 Sämüél 21:1-6 * **6:5 6:5** Úpí ү'dú Sābátā vé rī: Yähúdī rī pi ri ү'dú Sābátā vé rī ígá kínī, Múngú gbi ngá 'bū gé rī pi vü drīgé rī pi be céré 'du caá ү'dú ázyá, kúru ıri ní uvuzú ү'dú Sābátā vé rī gé. Múngú ri 'yéjá Úpí Sābátā vé ni, kúru Yésū kínī, 'i Úpí Sābátā vé ni, kínī 'i Múngú 'i. 'I lā Wüngará 20:8-11.

† 6:13 6:13 'Bá áyúayü rī pi: 'Bá áyúayü rī pi, Yésū sě kópi ní ükpõ, rī kópi pẽé muý 'bá rī pi ímbá, índrī үnjí rī pi údró, әzini tā áyázú áyayä ni pi 'oó.

'bá mūdrí dr̄i ni ūr̄i adriú ívé
'bá áyúayū n̄i pi† rú.

¹⁴ 'Bá ūri n̄i ūpēé r̄i pi
ā rú 'd̄i, S̄imónā (ūri n̄i
zij Pétéró r̄i 'i), édrípi
Āndēréyā 'i, Yūwánī 'i,
Yūwánī édrípi Yōkóbū 'i,
Pilípū 'i, Bātīlímáyō 'i,[‡]

¹⁵ Mātáyo 'i, Tómā 'i,
Yōkóbū Āláfáyō mvópi 'i,
S̄imónā úvá 'bāápi 'bá ívé r̄i
pi ē ūsúkí rí dr̄wālā r̄i 'i,

¹⁶ Yúdāš Yōkóbū mvópi 'i,
azini Yúdā Ūsikārīyótā gōópi
Yésü ã ūli 'beépi r̄i 'i.

Yésü ímbá 'bá r̄i pi, azini
ídrí 'bá dr̄a be r̄i pi
(Mātáyo 4:23-25)

¹⁷ Yésü pi ívé 'bá 'i pámvú
ub̄i'bá r̄i pi be, kōpi kâ ūsí
ímúzú írā dr̄igé 'dāásí, kōpi
ímúkí áwí adriú kuú ūngū
kpākpā ni gé. Írivé 'bá
ūri ã pámvú ub̄i'bá r̄i pi
ā үruk̄o kárákará tukí pá
kuú 'dāá. Azini 'bá bítříká
íngá'bá ūngū Yúdáyā vé r̄i
gé, kūrú Yērúsálémā vé r̄i
gé, kūrú Táyā vé r̄i gé, azini
kūrú S̄idónā vé r̄i gé r̄i pi be
úmúkí ñ céré kuú 'dāá.

¹⁸ Kōpi ímúkí tā Yésü t̄i gé
r̄i yií, kōpi lēkí Yésü ē idr̄i ī.
'Bá ri'bá ūzāngā nya'bá índrí
ünjí r̄i pi dr̄igé r̄i pi, Yésü idr̄i
kōpi r̄a.

¹⁹ 'Bá ālu ālu lē Yésü ã
rú'bá úló, a'diätásíyā ūkpō
'bá idr̄izú r̄i ibí ifūú rú'bá
ni gélésí, idr̄i 'bá r̄i pi ãr̄evú
céré.

[‡] 6:14 6:14 Bātīlímáyō: Bātīlímáyō ri ñ kpá z̄i Nātānāyélē 'i. 'I lā Yūwánī 1:45.

§ 6:16 6:16 Yúdā: Yúdā ri ñ kpá z̄i Tādáyō 'i. 'I lā Mātáyo 10:3; Mārákō 3:18.

Tākíri azini ūzāngā
(Mātáyo 5:1-12)

²⁰ Yésü n̄i 'i újázú ívé 'bá 'i
pámvú ub̄i'bá r̄i pi ndrezú,
ūri n̄i 'yozú kín̄i,
"Imi 'bá ngá ãkó r̄i pi, imi
ímú tākíri ūsú rá,
a'diätásíyā mälüngā
Múngú vé r̄i ímú adri
imivé ni.

²¹ Imi 'bá ūb̄ir̄i n̄i rií fūú r̄i pi,
imi ímú tākíri ūsú rá,
a'diätásíyā imi ímú ngá
wsú épizú ãní rá.

Imi 'bá ri'bá ã ngo'bée r̄i pi,
imi ímú tākíri ūsú rá,
a'diätásíyā imi ímú
ögüngará ḡu rá.

²² 'Bá r̄i pi ndrekí dō imi ünjí,
kōpi gākí dō imi s̄i, kōpi
dō ri imi u'da,
kōpi dō ri imi rú 'yo ünjí
'Bá Mvá vé tā s̄i, imi
ímú tākíri ūsú rá.

²³ "Qtú kōpivé étépíj 'okí
nyo néb̄i r̄i pi 'díni. Kúru tā
'd̄i'bée kādō ímú ñ 'oó, lē imi
adrikí ãyik̄o s̄i, a'diätásíyā
Múngú ri ímú imi ūfē 'bū gé
'dālé rá.

²⁴ "Bo ūzāngā r̄i úmvúlésí
ímú adri imivé ni, imi
adri'bá ã'bú be ambamba
'd̄i'bée,
a'diätásíyā imi wsúkí
ãyik̄o nyöök̄u dr̄igé
nöögó gi.

²⁵ ūzāngā r̄i úmvúlésí ímú
adri imivé ni, imi 'bá
adri'bée ãnyängā be
kárákará 'd̄i'bée,
a'diätásíyā imi úmvúlésí
ímú adri ūb̄ir̄i s̄i.

Ízāngā rī úmvúlésī ímū
adri īmivé ni, īmi
ri'bá ögúngará gu'bá
'dī'bée,

ã'diātāsīyā īmi úmvúlésī
ímū Ízāngā Ȭsú, Ȭzini
īmi Ȭá ngo.

26 Ízāngā rī úmvúlésī ímū
adri īmivé ni, īmi 'bá ī
ní rií íngúngū 'dī'bée,
ã'diātāsīyā īmi é'bípūj
rikí nyo ótú néb̄i ūnjó
rú rī pi íngú 'dīri tñi."

*Lē īmi lēkí īmivé ari'ba rī
pi lēlē*

(Mātāyo 5:38-48; 7:12a)

27 "Bo īmi ri'bá ma yi'bá
'dī'bée, á lē 'yoó īmi ní 'dīni,
lē īmi lēkí īmivé ari'ba rī pi
lēlē, lē īmi 'okí tā muké 'bá
īmi ndre'bá ūnjí rī pi ní.

28 Ími zikí Múngú ri, á sē
rí tākíri 'bá īmi wā'bá rī pi
nī, Ȭzini 'bá īmi 'o'bá ūnjí rī
pi ní.

29 'Bá Ȭazi sa dō mī
gbángírí, mí újá 'iri ní Ȭazi
rī, Ȭsa. 'Bá Ȭazi 'dū dō mívé
bōngó akoóko rī, 'í sē 'iri ní
mívé bōngó ágá vé rī Ȭndī.

30 'Bá Ȭazi zì dō ngá mí
vúgá, 'í sē 'iri ní ngá 'iri ní zìj
rī. 'Bá Ȭazi 'dū dō ngá mívé
ni, lē mī zì gōo vúlé ku.

31 Lē īmi 'okí tā muké 'bá
urukó'bée ní, sū īmi ní lēé
kōpi Ȭ 'okí īmi ní rī tñi.

32 "Ími lēkí dō 'yéjá 'bá
īmi lē'bá rī pi áyu, Múngú ri
nyo íco īmi ní tākíri sē rá?
Ȭsúzú 'bá ūnjíkānyā 'o'bá rī
pi lēkí kpá 'bá ī lē'bá rī pi
Ȭndī.

33 Ími 'okí dō tā muké rī
'yéjá 'bá īmi 'o'bá muké rī
pi ní, īmi tākíri Ȭsú íngóni?

Ȭsúzú 'bá ūnjíkānyā 'o'bá rī
pi ri Ȭsí muké 'bá 'bá ī 'o'bá
muké rī pi ní.

34 Ími dō 'yéjá ri ngá
sē mērī rú 'bá íco'bá mērī
rī ūfē'bá rá rī pi ní, ngá
muké īmi ní Ȭsú 'a ni gé
'dīgé rī Ȭ 'di? 'Bá ūnjíkānyā
'o'bá rī pi kpá ri ngá sē
'bá ūnjíkānyā 'o'bá rī pi
nī mērī rú Ȭndī, Ȭ 'diātāsīyā
kōpi Ȭsúkí kínī, ngá ī ní sēé
rī, Ȭ íco ūfē gō ī ní vúlé rā.

35 "Bo lē īmi lēkí īmivé
ari'ba rī pi lēlē, lē īmi 'okí
kōpi muké. Lē īmi sēkí mērī
kōpi ní, lē īmi 'bákí Ȭsí 'yozú
kínī, kōpi Ȭ újákí ngá īmi ní
sēé mērī rú rī gōo vúlé 'dīni
ku. Kúru īmi ímū Ȭndēma
Ȭsú Ȭmbúgú. 'Bū gé 'dālē,
īmi ímū adri anji Múngú
Ūkpō 'Dípa vé ni, Ȭ 'diātāsīyā
irivé Ȭsí muké 'bá ūwō'dīfō
sē'bá ku rī pi ní, Ȭzini 'bá
Ȭsúzú 'o'bá rī pi ní.

36 Lē īmī Ȭsí Ȭ adri
Ȭdríkídri 'bá urukó'bée ní,
sū īmi Ȭtépí 'bū gé rī Ȭ Ȭsí ní
adrii Ȭdríkídri īmi ní rī tñi.

*Ȭ 'yokí 'bá Ȭazi vé tā ūnjí
ku*

(Mātāyo 7:1-5)

37 "Lē īmi likí tā 'bá Ȭazi
drīgé ku, Ȭ likí rí kpá tā īmi
drīgé ku. Lē īmi 'yokí 'bá Ȭazi
nī 'iri 'bá ūnjí 'dīni ku, Ȭ 'yokí
rí kpá īmi 'bá ūnjí ku. Lē
īmi trūkí 'bá urukó'bée Ȭvē
Ȭsúzú agásí rā, Múngú
Ȭ trū rí īmi īmivé ūnjíkānyā
agásí bēsīnī.

38 Ími sēkí dō ngá 'bá
Ȭazi ní, Ȭ kpá újá sē īmi ní
Ȭmbúgú. Ȭ ngá rī Ȭ b̄i īmi ní

āmbúgú, ī ūmīmī, ī ya, dr̄i ni ri ayi vūgá sī, ī kúru dā īmivé ngá agá. Ngá īmi ní ngá ӯ'bižú rī, ī kpá gō ngá ӯ'bižú sē īmi ní ãní."

³⁹ Yésű gō 'bá rī pi ní nāpí āzi ūlūú kīnī, "Bá mī be ēsīipi gí rī nyo ícō ógúpī mī be ēsīipi gí rī se muzú 'í vūgá sī rá? Kōpi ícokí nyo u'dee īrītró 'bú agá ku?

⁴⁰ 'Bá ī ní rií imbá rī ícō 'bá ī imbápi rī ndēe ku, 'bo imbákí dō 'bá rī gí, īri ímū adri sū 'bá 'i imbápi rī tñi."

⁴¹ "Mi ngá mādānjá 'deépi mí ógúpī mī gé rī ndre rá píri, 'bo ngá 'deépi mí mī gé usegúgú 'dīri, 'í ndre ku ãsī?"

⁴² Mi ícō 'yo mívē ūndī ní, 'í sē mā īpē ngá 'deépi mí mī gé 'dīri āmvé, 'bo ngá 'deépi mí mī gé usegúgú 'dīri, 'í ndre ku ãsī? Mi 'bá riípi mi 'bāápi kú tā bē píri 'dīri, lē mī īpē ngá 'deépi mí mī gé usegúgú 'dīri ūgbále, mí ibí rī ngá 'deépi mí ógúpī mī gé rī īpēé ndō.

Petj muké rī ī nī ámá īrivé ū'a sī
(Mātāyo 7:17-20; 12:34b-35)

⁴³ "Petj muké rī, ícō 'aá ū'a be ūnjí ku, petj ūnjí rī, ícō 'aá ū'a be muké ku.

⁴⁴ ī petj rī nī ámá īrivé ū'a sī. 'Bá āzi ícō petj ī ní zīj fīgī 'dīri vé ū'a ītīj petj ūcékúcé be ni sigé ku, dōku 'bá āzi ícō vínyō vé ū'a ītīj petj túngú ni sigé ku.

⁴⁵ 'Bá muké rī, īri tā muké 'o, ā'diātāsīyā īrivé ēsī

muké. 'Bá ūnjí rī, īri tā ūnjí 'o, ā'diātāsīyā īrivé ēsī ūnjí. Átāngá īri ní átā rī, īri ibí ìngá īri ēsī agá."

Nāpí 'bá īrī jó sī'bá rī pi vé rī
(Mātāyo 7:24-27)

⁴⁶ Kúru Yésű ní 'yozú kīnī, "Ími ri ma zī 'Upí, Upí', tā má ní lūú ìmi ní rī, ìmi 'dükí ngaá ku ãsī?"

⁴⁷ 'Bá mávē tā yiípi rá, tā ní 'dūupi ngaápi rá rī,

⁴⁸ īri adri sū 'bá jó siípi írā dr̄igé, 'bú ni gaápi kuúpi vūgá 'dāá rī tñi. Yīj kā tñj jó rī ūmūlūú lēé jó rī ayaá 'idé vūgá, jó rī árí kuyé, ā'diātāsīyā sīkí jó rī ūkpó ūkpó.

⁴⁹ 'Bo 'bá mávē tā yiípi rá, tā ní 'dūupi ngaápi ku rī, ìndré sū 'bá jó siípi nyōókú agá, ndūú ni ā'bāápi ūkpó ūkpó kuyé rī tñi. Yīj kā tñj jó rī ūmūlūú, ze jó rī ūnōó 'idé vūgá."

7

Yésű idrī ūgalaku rī vé ātī'bá
(Mātāyo 8:5-13; Yūwānī 4:43-54)

¹ Yésű kā tā 'dī'bée átā deé 'bá rī pi ní gí, īri ní 'dezú muzú Kāpārānāúmā gá.

² Kūrū rī agá 'dāá, ūgalaku āngáráwá rī pi vé rī* vé ātī'bá īri ní lēé ambamba rī, drā rū īri ūnjí ūnjí, lē drāádrā.

³ Ūgalaku rī kā Yésű vé tā yiíj, īri ní 'bá ambugu Yāhūdī

* 7:2 7:2 Ūgalaku āngáráwá rī pi vé rī: īri āngáráwá mūdūrūlū álu rī pi ē dr̄i koópi ni.

rī pi vé rī pi ã үrүkö pëzú muzú Yésü ri zizú, ē ímú rí ivé ãtibágú rī idrí.

⁴ Kópi kâ caá Yésü vúgá 'dãá, kópi ni Yésü ri mäzú kínñ, "Ãngáráwá ãmbúgú rī, ñri 'bá muké, lë mî ímú ñrivé ãtibá drã ní rüy rī idrí,

⁵ ã'diâtásiyä ãngáráwá rī lë 'bavé 'bá rī pi ambamba, sì 'bá ní Jó Múngú ri Zizú ni."

⁶ Kúru Yésü ní 'dezú muzú kópi be trü.

Kópi kâ caá ïnyinjá 'dãá, ãngáráwá rī pi vé ãmbúgú rī ní ivé ündí үrүkö'bée pëzú muzú Yésü vúgá 'dãá, kópi ni ãngáráwá rī vé átangá ülüzú Yésü ní kínñ, "Upí, mî iza mî sâ ímúzú mává ãngá nõó ku, ã'diâtásiyä 'í ndë ma ãmbúgú sî rá, mí icó ímú mává ãngá nõó ku.

⁷ Á mu mí vúgá 'dilé kuyé, ã'diâtásiyä 'í ndë ma ãmbúgú sî rá. Lë mî átá átangá rī, mává ãtibá rī icó idrí rá.

⁸ Ñngáráwá үrүkö'bée anigé má drilé gá, kópi má ní tâimbí sê nî, ãngáráwá үrүkö'bée anigé má pálé gá, ma kópi ní tâimbí sê nî. Ma icó 'yo ãlu ni ní, "Í mu," ñri mu rá. Ma icó 'yo ãzi ni ní, 'Mí ímú,' ñri ímú rá. Ma icó 'yo mává ãtibá rī ní, "Í 'o 'dini,' ñri tâ rī 'o rá."

⁹ Yésü kâ tâ ï ní ülûú 'í ní 'diri yi, sê ñri ní ãyängará, ñri ní 'i újázú 'bá bítirká mu'bá 'î vúdrí gé sî rī pi vúgále, ñri ní 'yozú kópi ní kínñ, "Isérélë agá nõgó, má

ïsú drî 'bá ãzi ë'yïngará be ükpó ükpó sù ágo 'diri vé rī tñi kuyé!"

¹⁰ Ägö ï ní pëe 'dâ'bée kâ ï újá gôó 'bëtî 'dãá, kópi cakí ïsú ãngáráwá rī vé ãtibá rī idrí gi.

Yésü idrí õwúzígó ãzi vé mvá ágo drääpi gi ni

¹¹ Tâ 'diri ã vúdrí gé, koro Yésü ní 'dezú muzú kûrú Nâiní vé rī gé, 'bá ñri ã pámuvü übî'bá rī pi 'bá bítirká rī pi be 'deki muzú ñri ã vúdrí gé sî ñindí.

¹² Kópi kâ caá ïnyinjá kûrú rī vé këétile gá 'dãá, kópi ndrekí 'bá rī pi ri õwúzígó rī vé mvá ãlukúta drääpi gi rī vé ãvü 'du muzú. 'Bá bítirká 'deki muzú ükú rī vúgá sî ñindí.

¹³ Upí Yésü kâ õwúzígó rī ndréé, ïzängä fi ési ni agá, ñri ní 'yozú kínñ, "Í ngo ku."

¹⁴ Yésü ní á'ya ãvü rī 'duzú rī úlözü, 'bá ãvü 'du'bá rī pi ní pá tuzú. Yésü ní 'yozú kínñ, "Kêrîmvá 'diri, 'í nga uru."

¹⁵ Avü rī ní íngázú úrizú үru sî, ñri ní 'dózú átázú, Yésü ní ñri sëzú gôzú éndrépi vúgá 'dãá.

¹⁶ 'Bá rī pi ãrëvú céré rukí tâ Yésü ní 'oó 'diri rá, sê kópi íngükí Múngú ri rá. Kópi kínñ, "Nébî ãmbúgú ifü 'bá ãsámuvü gé gi. Múngú ímú ivé 'bá rī pi ë ïzä kongará gá."

¹⁷ Tâ Yésü ní 'oó 'diri ayi muzú ãngü Yüdáyä vé rī

agásī, ãzini āngū jēlé gá sī rī pi agásī cérē.

*Yésű pi vé tā Yūwánī
Bătzīmū sēépi rī be rī
(Mătăyo 11:1-19)*

¹⁸ Yūwánī Bătzīmū sēépi rī vé 'bá ūri ã pámvú ūbī' bá rī pi ní tā Yésű ní 'oó rī pi ūluzú Yūwánī ní cérē. Kúru Yūwánī ní ivé 'bá 'i pámvú ūbī' bá rī pi zizú ūri,

¹⁹ ūri ní kōpi pēzú muzú Úpí ri zizú kínī, "Mi 'bá 'i ní 'yoó kínī, ūri ímū 'dī' dī rī 'i, dōku 'bá 'bá ní rií ūtēe rī ūri túngú?"

²⁰ Yūwánī vé 'bá ūri ã pámvú ūbī' bá ūri 'dī' bée kâ caá Yésű vúgá 'dāá, kōpi ní 'yozú Yésű ní kínī, "Yūwánī Bătzīmū sēépi rī ipē 'bá ímū mi zií, 'Mi 'bá 'i ní 'yoó kínī, ūri ímū 'dī' dī rī 'i, dōku 'bá 'bá ní rií ūtēe rī ūri túngú?"

²¹ Sâ 'dāri gé, Yésű idrī 'bá drā be ândiândí ni pi, 'bá índrī ūnjí be ni pi kárakará, zī 'bá kárakará mí be ẽsī' bá gí ni pi ē mí āngū ndreeé rá.

²² Kúru Yésű ní újázú 'bá Yūwánī vé áyúayū rī pi ní kínī, "Imi mvikí gōo Yūwánī vúgá 'dāá, imi ūlukí ūri ní tā imi ní ndreeé imi mí sī, ãzini imi ní yií imi bí sī rī. 'Bá mí ãkó rī pi nóni āngū ndreé rá, 'bá bătrá rū rī pi ngakí ẽcī tuú rá, 'bá ūfú ní nyaá rī pi ã rū' bá icákí cérē ule rá, 'bá bí be ẽsī' bá gí rī pi ē bí zī 'i tā yií rá, 'bá ūdrā' bá gí rī pi íngákí gōo idri rū rá, ãzini ã

nóni ri ý'dúkó muké Mungú vé rī ūlū 'bá ngá ãkó rī pi ní.

²³ Imi lükí Yūwánī ní 'yozú kínī, tā má ní 'oó, ãzini tā má ní 'yoó rī, 'bá rī gă dō ma kuyé, Mungú ri ūri ní tákiri sē rá."

²⁴ Yūwánī vé 'bá áyúayū rī pi kâ 'deé muý gí, Yésű ní i'dozú Yūwánī vé tā átázú 'bá bítříká rī pi ní kínī, "Ngá imi ní muý ndreeé āngū ã'wí cínyáfā rú rī agá 'dāá rī ã'di? Imi muýkí 'bá ūkpō ãkó sū ūzírikō ūlī ní ūri úvý rī tñi ní ndreeé?

²⁵ Dō 'dini kuyé, ngá imi ní muý ndreeé rī ã'di? Imi muýkí ágó bōngó suúpi ūnyí be ní ndreeé? 'Bá bōngó ãjē be ní pi su'bá rī pi, kōpi ã'bú be ambamba, kōpi ri adri vürā 'bāgú ní ūri adrızú rī gé.

²⁶ 'Bo ngá imi ní muý ndreeé āngū ã'wí cínyáfā rú rī agá 'dāá rī ã'di? Imi muýkí nébī ndreeé? Ě, á lē 'yoó imi ní 'dini, 'bá imi ní muý ndreeé 'dāri ndē nébī rī pi rá.

²⁷ 'Bá 'dīri Yūwánī 'i, sîkí ūrivé tā Bükü Mungú vé rī agá kínī:

"Ma mávé 'bá áyúayū ni pē muzú mí ní dr̄idr̄í,
 ŵri muý mí ní létí údé."

²⁸ Á lē ūlú imi ní kínī, 'bá ūkú ní tñi rī pi ãsámvú gé, 'bá ãzi Yūwánī ri ndeeépi ãmbugú sī ni ãlunjáni 'dāayo. 'Bo 'bá mälüngā Mungú vé rī agá 'dāá ūdumþitā rú rī, ndē Yūwánī ri ãmbugú sī rá."

²⁹ 'Bá rī pi ãrëvú cérē, 'bá mufengā umbe jezú rī

u'du'bá rī pi be, kōpi kā tā Yésū ní átá 'dīri yīj, kōpi ē'yīkí rá 'yozú kínī, tā Múngú vé 'oó rī, īri pīri, ā'diātāsīyā Yūwánī sē ī ní bātīzīmū nī.

³⁰ 'Bo Fārúsī rī pi, 'bá ī ní ímbá tāím̄bī Mósē vé rī nī' bá muké muké rī pi be, gākí tā Múngú ní lēé kōpi ā 'okí rī sī, ā'diātāsīyā kōpi lēkí Yūwánī ā sē ī ní bātīzīmū ku.

³¹ Yésū ní gōzú 'yozú kínī, "Mâ ū'bī rī úyú lókí nōri vé rī pi ngá íngóni ni sī? Kōpi adrikí sū ngá íngóni ni tīnī?

³² Kōpi adrikí sū anjiñá ī úmú'bá áví áví'bée jōkónī agá rī pi tīnī, kōpi ri 'yo,

" "Bá cokí īmi ní kū'dí,
'bo īmi tukí úngó kuyé,
'Bá ngokí úngó ãvū vé ni,
'bo īmi ngokí ãá kuyé.'

³³ Ā'diātāsīyā Yūwánī Bātīzīmū sēépi rī ímū, nya pánga kuyé, ãzini mvu vínyō kuyé, 'bo īmi kínī, 'Índrī ūnjí fi drī ni gé gó.'

³⁴ Ma 'Bá Mvá 'i, má ímū, á nya ngá rá, ãzini á mvu ngá rá, īmi kínī, 'Ma ri ngá nya ambamba, ãzini ma ri ìmērē ambamba, ma ūndī 'bá mūfēngā umbe jezú rī u'du'bá rī pi vé ni, ãzini 'bá ūnjīkānyā 'o'bá rī pi vé ni.'

³⁵ Tā 'bá úmī be rī ní ngaá rī īri lū 'yozú kínī tā īri ní 'oó rī pīri."

Ūkú ūnjīkānyā be rī dā ūdu Yésū ā pā gá

³⁶ Fārúsīgú ãzi zì Yésū ri muúy ínyá nyaá ívē ãngá,

kúru Yésū ní 'dezu muzú ágó rī vé ãngá 'dāá, kōpi ní úrizú vūgá ínyá rī ā nyangará gá.

³⁷ Ūkú ãzi ūnjīkānyā be ni kūrú 'dāri agá, ūkú rī kā yīj kínī, Yésū ri ínyá nya Fārúsīgú rī vé ãngá 'dāá'dā, īri ní ūdu ajē be āmbúgú ni íjizú mālāngī agá,

³⁸ īri ní ímúzú pā tuzú Yésū ā úgóró gá, īri ní kūmūcī ūtīzú Yésū ā pā gálésī, īri ní rizú ngozú, īrivé mīndre ri u'dee Yésū ā pā gá. Kúru īri ní mīndre rī ínīzú 'i drī'bí sī, īri ní Yésū ā pā undruzú, īri ní ūdu ngūúpi ndrīndrī ni dāzú Yésū ā pā gá.

³⁹ Fārúsīgú Yésū ri ziípi rī kā tā 'dīri ndree, ri ūsū 'í ési agá 'dālé kínī, "Ágó 'dīri dō nēbī, icó té nūjí ámá 'yozú kínī, ūkú riipi drī 'bāápi 'i rū'bá gá 'dīri, īri 'bá ūnjīkānyā be ni ku?"

⁴⁰ Yésū ní 'yozú Fārúsīgú rī ní kínī, "Sīmónā, á lē mí ní tā ãzi lūú 'dī."

Sīmónā ní ē'yīzú kínī, "Ímbápi, mi icó tā rī lū má ní rá."

⁴¹ Yésū ní 'yozú īri ní kínī, "Ágó ãzi sē mūfēngā 'bá īri pi ní mērī rú. Sē ágó ãzi rī ní mūfēngā fífí ēnjīipi ēnjīenjī mūdūrūlū tōwú, sē ãzi rī ní mūfēngā fífí ēnjīipi ēnjīenjī† pūkú tōwú.

⁴² Ágō īri 'dī'bée ndākí ū'dū tī mērī 'dī'bée ūfēzú. Mērī 'dīpa kā ndree 'dīni, gō mūfēngā rī vé tā oyuú 'í ési agásī rá. 'Bá īri 'dī'bée pi

[†] **7:41** **7:41** Mūfēngā fífí ēnjīipi ēnjīenjī rī: 'Bá rī nga dō ēzī ū'dū ālu, ī 'bá rī ūfē mūfēngā fífí ēnjīipi ēnjīenjī ālu ni sī.

ãsámvú gé, 'bá mĕrí 'dípa rī lĕépi agaápi rá rī íngōri?"

⁴³ Símóna ní újázú kínī, "Má ígá 'bá mĕrí 'dúúpi ámbúgú rī 'i."

Yésü ní 'yozú ūri ní kínī, "Tā mí ní újá 'dīri píri."

⁴⁴ Kúru Yésü ní 'i újázú ūkú rī ndrezú, ūri ní 'yozú Símóna ní kínī, "Í ndre drī ūkú 'dīri ká, má ní ícázú mívē ángá nōgó rī gé, 'í sē má ní yíi pá ūjizú ni kuyé, 'bo ūkú nōri ūjí má pá miindré 'í mí gé rī sī, ɻiní má pá 'í drī 'bí sī.

⁴⁵ Mí u'de ma ezií bĕdrī sī kuyé, 'bo sâ má ní ífízú nōgó rī gé, ūkú rī ri má pá ndruú, ku ndrungará ni kuyé.

⁴⁶ 'Í dā ūdu má drīgé kuyé, 'bo ūkú rī ūdā ūdu ngūúpi ndrīndrī rī má pá gá nī.

⁴⁷ Kúru á lē 'yoó mí ní 'dini, ūnjíkānyā ūkú rī ní 'oó kárakará 'dī'bee, á trū ūri gí, ɻa' diatásiyā lē ma am-bamba. 'Bo 'bá ɻi ní ūrivé ūnjíkānyā trūú céré kuyé rī, ūrivé lëngará mădănjá."

⁴⁸ Kúru Yésü ní 'yozú ūkú rī ní kínī, "Á trū mi mívē ūnjíkānyā agásí gí."

⁴⁹ Ùmú rī pi ní rizú átázú ɻasámvú gé sī kínī, "'Bá 'dīri ūsü 'i ɻa' di 'i ícópi ūnjíkānyā trūúpi rá ni?"

⁵⁰ Yésü ní 'yozú ūkú rī ní kínī, "Mívē ɻe'yëngará ídrí mi gí, 'í mu, tákíri ɻa' adri mí be."

8

Ükú mu'bá Yésü be trú rī pi

¹ Tā 'dīri ɻa' výldrī gé, Yésü ri éci mužú kûrú rī pi agásí, gûrú rī pi agásí, ri ú'dukó mûké málüngā Múngú vé rī ɻa' tâ ūlúu 'bá rī pi ní. ūrivé 'bá áyúayü muđrī drī ni ɻi rī pi riki éci ūri be trú.

² Ükú үrukó ūri ní índrí ūnjí údró kópi drīgé sī, ɻazini ūkú үrukó ūri ní ídrí drā ɻandíandí agásí rī pi, kópi riki kpá éci ūri be trú, ūkú ɻazi rī ɻa' rú Mârîyâ Mägädélénâ 'i, ūkú 'dīri ótú Yésü ní índrí ūnjí ézirí rī pi droó füü drī ni gé sī rī 'i,

³ ɻazi rī vé rú Jüwánâ 'i, ūri Kúzâ vé ūkú, Kúzâ ri 'bá riípi ūródë vé ngá 'bëtì agá rī pi vé tâ mbaápi rī, ɻazi rī ɻa' rú Sûzánâ 'i, ūkú үrukó kárakará ni pi be. Ükú 'dī'bee ri ngá ūvé rī pi sē Yésü pi ɻe' ūzâ kozú ūvé 'bá 'i pámuvú ūbî'bá rī pi be.

*Näpí ágó úri riípi rī vé rī
(Mâtáyo 13:1-9; Mârâkô
4:1-9)*

⁴ Ü'dú ɻalu, 'bá bítříká ímúkí ɻi úmu Yésü ɻa' gârâ gá, kópi íbíkí ímú kûrú ɻandíandí ni pi gélésí, Yésü ní kópi ní nápí 'dīri ūluzú kínī,

⁵ "Ágó ɻazi ómvú be ni mu úri rií ūvé ómvú agá, ágó rī kâ úri rī rií, úri rī pi ɻa' үrukó u'dekí lëti drīgé, 'bá rī pi riki utuú pá sī, ɻaríjá rī pi tekí kópi rá.

⁶ Úri rī pi ɻa' үrukó u'dekí nyöökú írâ drīgé ni agá, kópi kâ ūluzú, kópi 'wikí rá, ɻa' diatásiyâ yíi nyöökú rī agá 'dâáyo.

7 Úri rī pi ã үрүкө u'dekí ūcékúcé ãsámvú gé, ūcékúcé rī dū kōpi be trū, őzű úri ifū'bá dū'bá rī pi rá.

8 Úri rī pi ã үрүкө u'dekí nyöökü muké ni agá, kōpi ifūkí dūu rá, ãlu rī 'a caá mündürülű ãlu."

Yésű kā nãpí rī ūlūu deę, ūri ní 'yozú kín̄, "Bá b̄i be rī, ã ȳi 'í ní tā 'd̄iri."

Nãpí rī vé ífífi

(Mātāyo 13:10-17; Mārakō 4:10-12)

9 Yésű vé 'bá ūri ã pámvú ūb̄'bá rī pi ní ūri zizú kín̄, nãpí 'd̄iri vé ífífi íngóni.

10 Ūri ní 'yozú kín̄, "Sēkí ìmi ní úm̄i mälüngā Múngú vé ñi ūzqū kuú mündümündū rú rī vé tā n̄izú ámázú rī rá, 'bo ma tā rī átá 'bá үrүkө'bée ní nãpí s̄i, lūzú kín̄,

" 'Kōpi ãngū ndre rá, 'bo kōpi ámákí ngá rī ndreeé ku,
kōpi tā rī ȳi rá, 'bo tā rī fi kōpi dr̄igé ku.'

Yésű ūlū nãpí ágó úri riipi rī vé rī
(Mātāyo 13:18-23; Mārakō 4:13-20)

11 "Nãpí rī vé ífífi 'd̄ini, úri rī t̄i Múngú vé rī.

12 Úri u'de'bá lēt̄i dr̄igé rī pi, ūri 'bá Múngú vé t̄i ȳi'bá rá rī pi, 'bo ädróko ri ímú t̄i Múngú vé rī 'd̄u kōpi ē es̄i agás̄i rá, kōpi ē ēȳikí rī ku, ãzini kōpi ē is̄ukí rī idr̄ingará ku.

13 Úri u'de'bá nyöökü írā dr̄igé rī agá rī pi, ūri 'bá t̄i Múngú vé rī ȳi'bá, ēȳi'bá ãȳikō s̄i rī pi, 'bo kōpi ã úlá fi vügá 'd̄aa kuyé, kōpi ēȳi lókiñá be mādā, 'bo tā ūkpó ūkpó kádō kōpi is̄u, kōpi ēȳingará rī ku rá.

14 Úri u'de'bá ūcékúcé ãsámvú gé rī pi, ūri 'bá t̄i Múngú vé rī ȳi'bá rá rī pi, 'bo izängā nyöökü nōri vé rī, ã'bú nyöökü nōri vé rī, ãzini ãȳikō nyöökü nōri vé rī s̄e kōpi adri ū'a ãkó.

15 'Bo úri u'de'bá nyöökü muké rī agá rī pi, ūri 'bá adri'bá tā be muké, ãzini es̄i be muké rī pi, kōpi t̄i Múngú vé rī ȳi rá, kōpi tā ni 'd̄u nga rá, kōpi 'a ū'a be muké.

Nãpí lámbā vé rī

(Mārakō 4:21-25)

16 "'Bá ãzi íco lámbā 'yūu, dr̄i ni ūp̄i ūdrí s̄i cí ku, dōku íco lámbā rī suú gbóló ã ndûgé ku. Ūri lámbā rī 'bā mísá dr̄igé, 'bá if̄i'bá jō agá rī pi ã ndrekí rī ãngū ãní bēn̄.

17 Ngá ãrēvú cérē ñi ní zqū kuú mündümündū rú rī ñimú i'da ãngū ule gá, ngá ãzi 'i zqūpi ñi ní íco n̄ij ku ni 'd̄aayo.

18 Ìmi ndrekí muké, lē ìmi 'bākí b̄i tā rī ȳizú. 'Bá ngá* be rī, ñi ūri ní ãzi ni s̄e ãmbúgú, 'bá ngá ãkó rī, ã ūs̄u dō 'yozú kín̄, 'i ngá be dr̄aaás̄iyā, ñi ngá ūrivé 'd̄iri 'd̄u rá."

Yésű éndrépi pi édrípíj be
(Mātáyo 12:46-50;
Mārákō 3:31-35)

19 Vúdrī ni gé, Yésű éndrépi pi ímúkí édrípíj be Yésű ri ndreeé, 'bo kópi ndákí ū'dū tí fizú cazú īri vúgá 'dāá, ã'diātāsīyā 'bá rī pi gakí ambamba.

20 'Bá ãzi ní lūzú Yésű ní kīnī, "Mí éndrépi pi mí édrípíj be tukí pá kuú ãmvé 'dāá'dā, kópi lēkí mi ndreeé."

21 Yésű ní 'yozú kīnī, "'Bá Múngú vé tī yī'bá rá, tā ni 'du'bá nga'bá rá rī pi, kópi mávē éndrépi, ãzini mávē édrípíj."

Yésű uga ūlī viipí ūkpō be
rī
(Mātáyo 8:23-27; Mārákō 4:35-41)

22 Ʉ'dú ãlu, Yésű ní 'yozú ívé 'bá 'í pámrvú ūbī'bá rī pi ní kīnī, "'Bâ zokí mūy yīj bālālā rī agásí álé 'dāá." Kúru kópi ní tuzú kūlúmgba agá, kópi ní 'dezú muzú.

23 Kópi kâ rií zoó muzú, Yésű ní Ʉ'dú kozú. Kúru ūlī viipí ūkpō be ni ní íngázú vizú yīj bālālā rī drígé sī, yīj ní írizú tżú kūlúmgba rī agá 'dāá, sē kūlúmgba rī lē tū ãní yīj ã ndúgé.

24 Yésű vé 'bá īri ã pámrvú ūbī'bá rī pi ní īri aruzú 'yozú īri ní kīnī, "'Pí, 'Pí, 'bá ri tī yīj ã ndúgé!"

Yésű ní ngazú ʉru sī, īri ní trezú ūlī rī drígé, ãzini yīj úvápi ngūyá ngūyá rī drígé, ūlī viipí ūkpō be rī ní pá tuzú.

25 Yésű ní ívé 'bá 'í pámrvú ūbī'bá rī pi zizú kīnī, "Ími e'yiñgárá ãkó ãsī?"

Ūrī fū kópi, tā 'dīri sē kópi ní ãyāngárá, ógúpī ní ógúpī ri zizú, "'Bá 'dīri ã'di 'i átángá átāpi ūlī ní tī ni yīj, ãzini yīj úvápi ngūyá ngūyá rī ní tī ni yīj ïndī 'dīri?"

Yésű idrí ágó ãzi ïndrí ūnjí rī pi ní fū drī ni gé ni
(Mātáyo 8:28-34; Mārákō 5:1-20)

26 Yésű pi ívé 'bá 'í pámrvú ūbī'bá rī pi be, kópi ní yīj bālālā Gālliláyā ri zozú álé 'dāá, kópi ní cazú ãngū Gérásā vé rī gé.

27 Yésű kā ìsí kūlúmgba rī agásí, ágó ãzi ïndrí ūnjí ní fū drī ni gé ni ní ímúzú Yésű vúgá nōo. Ágó rī adri lókí be aco, su bōngó 'í rū'bá gá ku, adri 'bëtī ku, īri ri adri 'búrëdrī rī pi ãsámvú gé.

28 Ágó rī kā Yésű ri ndreeé, īri ní trezú Ʉ'dúkó be ʉru 'dāá, īri ní kūmūcī ūtžú Yésű endretpi gé, īri ní 'yozú Ʉ'dúkó be ʉru 'dāá kīnī, "Yésű, Mvá Múngú ūkpō 'Dípa vé rī, 'í lē má vúgá ã'di? Á mā mi drī īrī sī, ã 'okí ma ūnjí ku fō!"

29 Drídri ni, Yésű 'yo ïndrí ūnjí rī ní rá kīnī, ïndrí ūnjí rī ã fū ágó rī drígé sī rá. (Ágó 'dīri ïndrí ūnjí rī fi rū'bá ni gé ótú ìnogósí, kádō drī ni pi úmbé pá ni pi be ímvē sī, kádō rií īri ûtēé, īri ímvē rī uce 'diisí rá, ïndrí ūnjí rī īri jī mū ásé agá ãngū 'bá ãkó ni agá.)

³⁰ Yésű ní ágó rī zizú kínī, "Mî rú â'di 'i?"

Ágó rī ní újázú Yésű ní kínī, "Mâ rú Bítríká 'i." Ágó rī 'yo 'dini, â'diâtásiyā índrí ūnjí fi'bá rú'bá ni gé rī pi kárákará.

³¹ Índrí ūnjí rī pi ní rizú Yésű ri mázú kínī, Yésű â pē ī muý 'bú kúupi ȳdú âkó rī agá 'dää ku.

³² Igá kárákará 'bá rī pi ri kópi úcé ánga rī drígé 'dää. Índrí ūnjí rī pi ní Yésű ri mázú kínī, Yésű â pē ī muý úfí igá rī pi agá, Yésű ní kópi pätzú muzú.

³³ Índrí ūnjí rī pi ní úkpúzú ágó rī drígé sī, muzú úfizú igá rī pi agá, igá rī pi ní njuzú muzú óngú sī āngū úlúpi úlúlū rī gé 'dää, kópi ní u'dezú yíi bälälä rī agá 'dää.

³⁴ 'Bá ri'bá igá rī úcé'bá rī pi kâ tā 'i 'oópi 'diri ndree, kópi ní njuzú muzú tā 'diri ülüzú 'bá kûrú agá rī pi ní, âzini 'bá kûrú rī â gärrä gá sī rī pi ní.

³⁵ 'Bá rī pi ní ngazú muzú tā 'i 'oópi rī ndrezú. Kópi kâ caá Yésű vúgá 'dälé, kópi Ȅsúkí ágó ándúrú índrí ūnjí rī pi ní fúu drī ni gé sī gí rī, úrí kuú Yésű endreträ gé, úsú 'i bongó sī, úmī ní icá muké gí, sē kópi ní Ȅrī.

³⁶ 'Bá tā rī ndre'bá rī pi ní muzú tā ī ní ágó índrí ūnjí be rī idrizú 'diri ülüzú 'bá Ȅrukó'bée ní.

³⁷ Kúru 'bá cérē āngū Gérásā vé rī agá rī pi ní Yésű ri mázú kínī, Yésű â nga muý 'dísí rá, â'diâtásiyā Ȅrī fi

kópi ési agá ambamba. Kúru Yésű ní tuzú fizú külúmgba agá, Ȅri ní 'dezú muzú.

³⁸ Ágó Yésű ní índrí ūnjí droó fúu drī ni gé sī rī ní Yésű ri mázú drī Ȅri sī kínī, ī mukí Yésű be trú, 'bo Yésű ní Ȅri pätzú muzú, Ȅri ní 'yozú kínī,

³⁹ "Í mvi gōo 'bëtì, 'í mu tā ãyázú ãyãyā Mungú ní 'oó mí ní 'diri ülúu mivé 'bá 'bëtì âsámvú gé rī pi ní." Ágó rī ní 'dezú muzú kûrú rī agá 'dää, Ȅri ní tā Yésű ní 'oó 'í ní 'diri ülüzú muzú 'bá rī pi ní cérē.

Yésű idrí mvá ūkú Yáyirō vé rī, âzini ūkú drā be rī
(Mätáyo 9:18-26; Márakō 5:21-43)

⁴⁰ Kúru Yésű kā 'i újá zoó gōo álé 'dää, 'bá bítríká ri'bá Ȅri ütē'bá rī pi ní Ȅri é'yízú.

⁴¹ Ágó âzi rú ni Yáyirō 'i, Ȅri Jó Mungú ri Zizú rī vé dríkoma, ágó rī ní imuzú kümüci ūtizú Yésű endreträ gé, Ȅri ní Yésű ri mázú drī Ȅri sī kínī, ī mukí Yésű be trú ivé āngá 'dää,

⁴² â'diâtásiyā ivé mvá ūkú Ȅlukútañá ilí be mudrī drī ni Ȅri rī, drā rú Ȅri ūnjí ūnjí, lē dräädrä.

Yésű kā rií 'deé muý Yáyirō vé āngá 'dälé, 'bá bítríká rī pi rikí ī mii muzú Yésű rú'bá gá 'dää.

⁴³ Ūkú âzi kópi âsámvú gé 'dälé, âri ri écí rú'bá ni gé sī ilí mudrī drī ni Ȅri, 'bo 'bá âzi Ȅri idrípi ni 'dääyo.

⁴⁴ Ūkú rī ní 'i útrúzú Ȅnyinjá Yésű â ugóró gá, Ȅri ní

Yésű vé bōngó akoóko rī ē tị úlózú, koro ãrí écípi rī ní pá tuzú.

⁴⁵ Yésű ní zizú kínī, "Bá ma úlópi rī ã'di 'i?"

'Bá bítríká rī pi ní 'yozú kínī, ï níkí kuyé. Pétéró ní 'yozú Yésű ní kínī, "Úpí, 'bá rī pi kárakará ri ï ìmí ímúzú mî rý'bá gá nõó."

⁴⁶ 'Bo Yésű ní 'yozú kínī, "'Bá ãzi úló ma gí, ã'diâtásiyā á ní rá ūkpõ ãngū ídrízú rī fū mā rý'bá gá sī gí."

⁴⁷ Úkú rī kā ndreeé Yésű nñ tā 'dīri ámá gí, rý'bá ní ní í'dozú yázú, ïri ní kumucí üfizú Yésű endretpi gé, ïri ní tā 'í ní Yésű vé bōngó úlózú, ãzini 'í ní koro ídrízú rī vé tā ûluzú 'bá rī pi ní.

⁴⁸ Kúru Yésű ní 'yozú ūkú rī ní kínī, "Mâ mvá rī, ë'yïngará mívé rī idri mi gí. 'Í mu, tákíri ã adri mí be."

⁴⁹ Yésű kā rií átangá rī átá, 'bá ãzi ní ímúzú Yáyïrõ dríkoma Jó Mungú ri Zizú rī vé rī vé ãngá 'dãásí, ïri ní 'yozú Yáyïrõ ní kínī, "Mívé mvá ūkú rī drä gí, mî ri imbápi ë drī izaá ku."

⁵⁰ Yésű kā tā 'dīri yií, ïri ní 'yozú Yáyïrõ ní kínī, "Lē mî adri ûrī sī ku, mí ë'yï ma, mvá ūkú rī icó ídrí rá."

⁵¹ Yésű kā muý caá Yáyïrõ vé ãngá 'dälé, ã'yï 'bá ãzi fií 'í vúgá sī jó agá 'dälé kuyé, kópi fikí 'yéná Pétéró be, Yüwání be, Yökóbū sī, ãzini mvá ūkú rī vé étépi be éndrépi sī.

⁵² 'Bá rī pi céré rikí ngoó ïzāngā ïzāngā rú mvá ūkú ri vé drängará sī. Yésű ní 'yozú kínī, "Ími ngokí ku, mvá ūkú rī drä kuyé, ïri ri ï'ídú ko."

⁵³ 'Bo 'bá rī pi rikí gúgugú ïrivé tā 'dīri sī, ã'diâtásiyā kópi níkí rá 'yozú kínī mvá ūkú rī drä gí.

⁵⁴ 'Bo Yésű ní mvá ūkú rī ē drí ruzú, ïri ní 'yozú kínī, "Mâ mvá rī, mí íngá үry."

⁵⁵ Mvá ūkú rī vé índrí ní ímvízú үgözú, koro ïri ní ngazú үry. Kúru Yésű ní 'yozú mvá ūkú rī vé étépi pi ní éndrépi be kínī, "Ími sëki ïri ní ngá nyaá."

⁵⁶ Mvá ūkú rī vé étépi pi éndrépi be ãyäkí tā 'dīri sī ãyäyā, 'bo Yésű ní tâimbí sëzú kópi ní kínī, lë kópi ã ūlukí tā 'i ngaápi 'dīri 'bá ãzi ní ku.

9

Yésű pē ívē 'bá áyúayū muýdrī drī ni ïrī rī pi muý ï'dükö muké rī ûlûú

(Mätáyo 10:5-15; Márákō 6:7-13)

¹ Kúru Yésű ní ívē 'bá áyúayū muýdrī drī ni ïrī rī pi zizú ímúzú 'í vúgá nõó, ïri ní ūkpõ sëzú kópi ní, kópi ã údrókí rí índrí ünjí rī pi ãní, ãzini kópi ë ídríkí rí 'bá drä be ãndiândí rī pi ãní.

² ïri ní kópi pêzú muýzú mälüngā Mungú vé rī ã tā ûluzú 'bá rī pi ní, ãzini kópi ë ídríkí 'bá drä be rī pi.

³ Yésű ní 'yozú kópi ní kínī, "Ã 'dükí túré, kumvū, ãnyängā, mufengā muýzú

īndī ku, āzini ã 'dükí bōngó
āzi āndō rú muzú īndī ku.

⁴ 'Bētī īmi ní cazú 'a ni gé
rī, lē īmi áwíkí adrii 'bētī
'dāri agá cimbá u'dú īmi ní
fūzú kūrú 'dāri agásī rī gé.

⁵ 'Bá rī pi gākí dō īmi é'yigá
sī, īmi kādō fūu kōpivé kūrú
agásī, īmi wekí nyōókú īmī
pá ágélé gá rī kú 'dīgé, īri lū
'yozú kínī, īmi kuki kōpi ní
tā ūnjí gí."

⁶ Kúru kōpi ní 'dezú rizú
écizú gúrú rī pi agásī, kōpi
rikí u'dukó muké Mungú vé
rī ūlūu muzú, āzini 'bá drā
be rī pi idrī muzú āngū rī pi
agásī.

*'Bāgú Ěródē ē drī ábá rá
(Mātāyo 14:1-12; Mārakō
6:14-29)*

⁷ Ěródē kā tā āyāzú
āyāyā Yésū ní rií 'oó rī yií,
drī ni ábá āní cérē cérē,
ā'diātāsīyā 'bá үrukó'bée
kínī, Yūwánī bātizimū sēepi
rī īngá gōo idri rú nī.

⁸ Үrukó'bée kínī, 'bá rī
Ělīyā ímū nī, үrukó'bée kínī,
'bá rī nébī ótū īnogósí rī pi vé
ālu īngá gōo idri rú nī.

⁹ 'Bo Ěródē ní 'yozú kínī,
"Á li Yūwánī ē drī gí píri, 'bá
má ní tā ni yií 'dīri ā'di 'i?"
Ěródē ү'bī ūkpō sī, lē Yésū rī
ndreeé.

*Yésū sē ānyāngā nyaá 'bá
élifū tōwú pi ní*

*(Mātāyo 14:13-21;
Mārakō 6:30-44; Yūwánī 6:1-14)*

¹⁰ Yésū vé 'bá áyúayū rī
pi kā ímví īgōo, kōpi ūlūkí
tā ī ní 'oó rī pi ārēvú cérē

Yésū ní. Kúru Yésū pi ní
ngazú fūzú 'bá rī pi āsāmvú
gé sī, kōpi ní 'dezú muzú
kūrú Bētēsāyídā vé rī gé.

¹¹ 'Bo 'bá bītrīká rī pi kā
vūrā Yésū ní muzú rī nī
ámá, kōpi 'dekí mūyú vú ní
gé sī. īri ní kōpi é'yizú, īri
nī mālūngā Mungú vé rī ā tā
ūlūzú kōpi ní, īri ní 'bá drā
be rī pi idrīzú.

¹² Ӯtú rī kā 'bāá rií 'deé,
Yésū vé 'bá áyúayū mūdrī
drī ni Ӯrī rī pi ní imuzú Yésū
vūgá, kōpi ní 'yozú īri ní
kínī, "Í pē 'bá bītrīká 'dī'bée
mūyú gúrú īnyinjá rī pi agásī,
āzini āngū rī agásī, kōpi ā
mukí ī ní ānyāngā ndāá,
āzini vūrā lazú ní ndāá,
ā'diātāsīyā ngá nyanya nōgō
'dāayo, āzini vūrā lazú ní
nōgō 'dāayo."

¹³ Yésū ní 'yozú kínī, "Ími
sēkí kōpi ní ngá nyanya, kōpi
ā nyakí."

'Bá áyúayū rī pi ní újázú
kínī, "Ngá 'bá vūgá nōgō rī
'yénjá pánga tōwú, Ӯ'bī be Ӯrī.
'Bá lēkí dō 'bá bītrīká nō'bée
ā nyakí ngá, lē 'bā mukí kōpi
ní ānyāngā jeé."

¹⁴ Āgō rī pi ícō ca élifū
tōwú rá.

Yésū ní 'yozú ívē 'bá 'i
pámavú ūbī'bá rī pi ní kínī,
"Ími 'bākí 'bá rī pi úrī
ngūlūmū rú, pūkú tōwú
pūkú tōwú."

¹⁵ Kōpi ní 'ozú sū Yésū ní
'yoó rī tñi, kōpi ní 'bá rī pi
'bāzú úrizú cérē vūgá.

¹⁶ Yésū ní pánga tōwú rī
pi í'dūzú Ӯ'bī Ӯrī rī be, īri
nī āngū ndrezú үru, īri ní

ōwō'difō sēzú, īri ní kōpi ūndizú, īri ní sēzú ivé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi ní, kōpi ā awakí 'bá rī pi ní.

¹⁷ 'Bá rī pi ārēvú cérē nyakí, kōpi épikí āní rá, 'bá Yésū ã pámvú ūbī'bá rī pi īkūnākí ngá ī ní nyaá tí rī ē īmbítā caá ūvú ã 'a muddri drī ni īrī.

Pétērō kīnī Yésū ri
Kúrisítō 'i
(Mātāyo 16:13-19;
Mārákō 8:27-29)

¹⁸ U'dú ãlu, Yésū ri Múngú ri zīj q̄'dúkūlegúsī, īrivé 'bá īri ã pámvú ūbī'bá rī pi rikí adrii īri be trú, īri ní kōpi zizú kīnī, "Bá rī pi ri 'yo, ma ā'di 'i?"

¹⁹ Kōpi ní újázú kīnī, "Bá үrukō kīnī, mi Yūwánī Bātizimū sēépi rī 'i. Үrukō'bée kīnī, mi Ělīyā 'i. Үrukō'bée kīnī, mi nébī ótú īnogósī ūdrā'bá gí rī pi vé ãlu íngá gōó idri rú nī."

²⁰ Kúru īri ní kōpi zizú kīnī, "Bo īmi ní үsüzú rī gé, ma ā'di 'i?"

Pétērō ní újázú kīnī, "Mi Kúrisítō 'i, Múngú ní īpēe rī."

²¹ Yésū átá kōpi ní ūkpó ūkpó kīnī, kōpi ã lükí tā 'dīri 'bá ãzi ní ku.

Yésū átá ivé drāngará ã tā
(Mātāyo 16:20-28;
Mārákō 8:30-9:1)

²² Yésū ní 'yozú kīnī, "Ma 'Bá Mvá 'i, ma ímú īzāngā nya lēti be ãndiāndí, 'bá ambugu rī pi, atala atala rī pi

drīgé rī pi, ãzini 'bá tāím̄bi ímbá'bá rī pi be cérē ímú ma gā sī, kōpi ma 'dī drā rá, 'bo ú'dú na ni gé, ī ma inga gō idri rú ūzī."

²³ Kúru Yésū ní 'yozú 'bá bītríká rī pi ní kīnī, "'Bá rī lē dō mā pámvú ūbī, ã adi 'i rū'bá, ú'dú cérē ã 'dú ivé petj alambaku,* ã ūbī mā pámvú.

²⁴ 'Bá lēépi ivé idri rū'bá nōri vé rī ã tā mbaápi áyu rī, īri api idri 'dáni'dáni rī sī rá. 'Bo 'bá ivé idri rū'bá nōri vé rī adiípi, drāapi mā tā sī rī, īri idri 'dáni'dáni rī īsú rá.

²⁵ 'Bá rī īsú dō ngá nyōpokú drīgé nōgō rī pi ārēvú cérē, api dō idri 'dáni'dáni rī sī rá, tā muké īri ní īsú 'a ni gé 'dīgē rī ã'di?

²⁶ 'Bá rī ē drī ri dō nja mā sī, ãzini átāngá má ní rií átā rī sī, Ma 'Bá Mvá 'i, má kādō ímú dīngará be pōwūpōwū, ãzini má Etépi vé dīngará pōwūpōwū rī be, ãzini mäläyikā uletere rī pi vé dīngará be, ma kpá adri īri sī drīnjá sī.

²⁷ Ádarú á lē 'yoó īmi ní 'dīni, 'bá pá tu'bá nō'bée ãsámvú gé, 'bá үrukō'bée icókí drī ūdrāá ku, kōpi mälüngā Múngú vé rī ndre ūgbále."

Yésū ã rū'bá újá 'i dīi imvesírlilí
(Mātāyo 17:1-8; Mārákō 9:2-8)

* ^{9:23} 9:23 Pētj alambaku: 'Bá Rómā vé rī pi ri 'bá tā 'o'bá ūnjí rī pi gbā mūsūmáři sī pētj alambaku sīgē, īri sā 'dū ãco kōpi ibí drā ndō, kōpi īzāngā nya ambamba drāngará rī gé.

²⁸ Tā Yésū ní átá 'dīri ā vúdrī kā caá ú'dú ārō, īri ní tuzú muzú írā drīgē Múngú ri zizú, jí Pétéró pi Yūwánī be Yökóbū sī muzú 'í vúgá sī īndī.

²⁹ Yésū kā rií Múngú ri zii, ḡendreti ni újá 'i, dī ógú ū'dū be túngú, īrivé bōngó gō 'i újá imvesírlilí, dī ógú pōwūpōwū.

³⁰ Mósē pi Ělīyā be rikí átá īri be,

³¹ kōpi ā rú'bá dī ógú pōwūpōwū. Kōpi rikí drāngárá Yésū ní úmvúlésī ímúzú drázú Yērúsälémā gá rī vé tā átá, tā Múngú ní ȳtūjí gí rī, ā nga rí 'i fūu tī ni gé bēnī.

³² Pétéró pi 'í ȳgūpīj be, ú'dú 'be kōpi ē tī, kōpi kā aruu ú'dú gélésī, kōpi ndrekí Yésū vé dīngárá pōwūpōwū rī, āzini ndrekí 'bá īrī tukí pá kuú īri be trū.

³³ Mósē pi Ělīyā be, kōpi kā lēe muú, Pétéró ní 'yozú Yésū ní kīnī, "Ímbápi, īri muké 'bá ní adrizu nōgō. Lē 'bá 'bekí mōrōgō na, ālu ni mí ní, ālu ni Mósē ní, ālu ni Ělīyā ní." 'Bo Pétéró nī tā 'í ní átá rī vé ífífí kuyé.

³⁴ Pétéró kā rií tā rī átá, īribítī ní ímúzú kōpi ȳzūzú, ūrī fū Yésū vé 'bá áyúâyū rī pi rá, īribítī rī ní kōpi ȳzūzú rī sī.

³⁵ Ú'dúkó ní átázú īribítī rī agá 'dāá, īri ní 'yozú kīnī, "Mvá 'dīri mávé ni, má īpē īri nī, lē īmi yikí tī ni yiyi!"

³⁶ Ú'dúkó átápi rī kā újí, kōpi ndrekí Yésū ri ó'dúkúlé. Kōpi újíkí kuú tā 'dīri be ī ēsí agá, kōpi lūkí tā ī ní ndreeé 'dīri 'bá āzi ní āluñáni kuyé.

Yésū ídrí mvá ágó índrí ūnjí be ni

(Mātāyo 17:14-18; Mārákō 9:14-27)

³⁷ Kā adrií drū ū'búti, kōpi kā ísí írā rī drīgē 'dāásí vūgá nōo, 'bá bītrīká ímúkí Yésū vúgá nōo.

³⁸ Ágó āzi 'bá bītrīká rī pi ãsámuvú gé 'dāá, īri ní Yésū ri zizú ú'dúkó be ȳrū 'dāá kīnī, "Ímbápi, á mā mi drī īrī sī, 'i ndre mávé mvá, 'i ko īri ē īzā, ā 'diātāsīyā mávé mvá 'yéná ālukúta 'dī.

³⁹ Índrí ūnjí rī kādō mváñá rī 'duú a'beé, īri útré, ū'búrūsā rī kpu tī ni gé sī. Índrí ūnjí rī īri nyi ūnjí ūnjí, ku īri mbēlē ku.

⁴⁰ Á mā mívē 'bá mī pámuvú ūbī'bá rī pi ímú índrí ūnjí rī droó fūu mvá rī drīgē sī rá, 'bo kōpi ícokí droó bā ku."

⁴¹ Yésū ní 'yozú kīnī, "Ími 'bá tā 'o'bá pīri ku, ē'yīngará ākó 'dī'bée, mā adri rī ìmi be vūyú lókí be gbā ngōpí?" Mā ēsí ē īsú rī īzāngā ìmivé tā sī vūyú lókí be gbā ngōpí?" Kúru Yésū ní 'yozú ágó rī ní kīnī, "Mí ījí mívē mvá rī ímú mā vúgá nōo."

⁴² Mvá rī kā rií ímú Yésū vúgá nōo, índrí ūnjí rī 'du' īri a'beé, ri īri nyií vúgá 'dīgē, 'bo Yésū ní trezú índrí ūnjí rī

dřigé, ūri ní mvá rī idrızú, ūri ní səzú gōzú étépi vúgá 'dāá.

⁴³ 'Bá rī pi ārēvú céré ayākí ayāyā ūkpō Múngú vé 'dīri sī.

Yésū gō ívé drāngárá ã tā átā dīi

(Mātāyo 17:22-23; Mārákō 9:30-32)

'Bá rī pi kâ ayātā Yésū ní 'oó 'dīri sī, Yésū ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi ní kīnī,

⁴⁴ "Ími 'bākí bī átángá má ní lēe 'yoó rī yīzú, Ma 'Bá Mvá 'i, i imú mā ūlī 'be, i imú ma sē mávē ari'ba rī pi drīgé."

⁴⁵ 'Bo 'bá Yésū ã pámvú ūbī'bá rī pi nīkí tā ūri ní 'yoó 'dīri vé ífífí kuyé. Múngú úcī kōpi ní tā rī vé ífífí úcícī, kōpi ã nīkí rí tā Yésū ní 'yoó rī ku, kōpi 'okí ūrī sī, zīkí tā rī vé ífífí kuyé.

A'di ri adri āmbúgú nī?

(Mātāyo 18:1-5; Mārákō 9:33-37)

⁴⁶ 'Bá Yésū ã pámvú ūbī'bá rī pi ní 'dózú āgátá gāzú i āsámvú gé sī kīnī, i āsámvú gé 'dīgé, ã'di ri adri āmbúgú nī.

⁴⁷ 'Bo Yésū nī tā kōpi ní rií ūsūpū i ési agá 'dālé rī rá, ūri ní mvánjá mādānjá ni ijízú pátuzú 'i jēlé gá.

⁴⁸ Kúru ūri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Bá mvánjá mādānjá nōri é'yípi mā rū sī rī, é'yí 'dīri ma. 'Bá ma é'yípi rī, é'yí 'dīri 'bá ma ipéépi rī. Ími āsámvú gé 'dīgé, 'bá i ní

ndreé kuú ẽzí ãkó rī, ūri adri āmbúgú nī."

'Bá ãzi údró índrí ūnjí rī pi Yésū ã rū sī
(Mārákō 9:38-40)

⁴⁹ Yūwánī ní 'yozú Yésū ní kīnī, "Ímbápi, 'bá ndrekí 'bá ãzi ri índrí ūnjí rī pi údró ūfū 'bá rī pi drīgé sī mī rū sī, 'bo 'bá ugakí ūri sī, ã'diātāsīyā adri 'bavé ógúpi ku."

⁵⁰ Yésū ní 'yozú kīnī, "Ími ugakí ūri ku, ã'diātāsīyā 'bá ìmi 'oópi ūnjí ku rī, ūri ìmi ógúpi."

'Bá Sāmārīyā vé rī pi gākí Yésū ri é'yīgá sī

⁵¹ Sâ i ní lēzú Yésū ri 'dūzú muzú 'bū gé rī kā icá īnyinjā gí, Yésū 'bā ési lēzú muzú Yērúsälémā gá.

⁵² ūri ní 'bá áyúayū ni pi pēzú muzú drīdrī, kōpi ã mukí gúrú Sāmārīyā vé rī agá 'i ní vūrā údē.

⁵³ 'Bo 'bá 'dālé rī pi é'yíki ūri kuyé, ã'diātāsīyā ūri ri mü Yērúsälémā gá.

⁵⁴ Yésū vé 'bá ūri ã pámvú ūbī'bá Yōkóbū pi Yūwánī be, kōpi kâ tā 'i ngaápi 'dīri yií, kōpi ní Yésū ri zīzú kīnī, "Úpí, mí ã'yí rá, 'bā zīkí ãcí 'bū gé 'dāásī imú 'bá 'dī'bée ú'dī ūdrā?"

⁵⁵ 'Bo Yésū ní 'i újázú, ūri ní trezú kōpi drīgé.

⁵⁶ Kúru kōpi ní 'dezú muzú gúrú ãzi gé.

Yésū ã pámvú ã ūbīngárá tā ni mbamba
(Mātāyo 8:19-22)

⁵⁷ Yésű pi kâ rií muú léti agásí, ágó ãzi ní 'yozú Yésű ní kíní, "Á lê mî pámvú übíi címgbá cazú vûrâ mí ní muzú rí gé."

58 Yésű ni 'yožú kīnī,
"Mgbūwá rī pi vūrā lazú
ni be, āríŋá rī pi jó lazú ni
be, 'bo ma 'Bá Mvá 'i, vūrā
má ni mā drī suzú adrızú ni
'dāayo."

59 Yésű ní gōzú 'yozú ágó
āzi ní kīnī, "Mí ímú mâ
pámyú ūbií."

¹ 'Bo ágó rī ní újázú kīnī,
"Úpí, 'í sē mā mu drī má
étepi ri sii ūqbále† ká."

60 Yéşű ní újázú ágó rī ní
kīnī, "Í ku 'bá ūdrā'bá gí rī
pi‡ ā mukí ívé 'bá ūdrā'bá
gí rī pi sīngárá gá, 'bo 'í mu
mälüngä Mungú vé rī vé tā
ülüü."

61 'Bá ãzi ní kpá 'yozú Yésű
ní kínī, "Úpí, ma mî pámvú
übí rá, 'bo 'í ku mâ gõ drĩ
muý tã ezií mávé 'bá 'bëti
ãsámvú gé rí pi ní ũgbále
ká."

⁶² Yéşűní újázú ūri ní kñi, “Bá ídópi ómvú 'aápi, āngū ndreépi vúlé rī, ícó mǎlǔngā Múngú vé rī gé ku.”

10

Yésū pē 'bá pükú ézíri drí ni ūri muú ti Múnqu vé rí ūlūú

¹ Tā 'dīri ā vúdrī gé, Úpi ní
'bá үрулкó үпэзú пүкү ézirí
drí ni үrī, pē kōpi музú үrī
үrī, pē kōpi музú drídri kūru

'í ní lēé mǘú rī pi agá, ãzini
gúrú 'í ní lēé mǘú rī pi agá.

² Iri ní 'yozú kópi ní
kíní, "Anyāngā rī ka kú
ambamba, 'bo 'bá anyāngā
rī ikūnā'bá rī pi vé kálafe
mādānjá. Ími mākí anyāngā
rī vé é'dípa Úpí ri, ã pē rí
'bá ẽzí nga'bá ni pi muý
anyāngā rī ikūnāá ívé ómvú
agá 'dāá.

³ Īmi 'dekí mūú! Lē īmi
nīkí 'yozú kíní, ma ri īmi pē
muzú sū ī ní kābīlō pēé fú
ārākila rī pi āsámvú gé rī
tíni.

⁴ Lē īmi 'dükí jürú
mūfengā vé ni muzú īndī
ku, āzini īmi 'dükí kūmvū,
dōku ngá pá gá muzú īndī
ku, lē īmi ezikí 'bá āzi lētī gé
'dīgē ku.

⁵ “Ími cakí dō jó ãzi tì gé,
dr̄idr̄i ni, ími 'yokí, 'Tákíri á
adri jó nõri ásámvú gé.’

6 'Bá adri'bée jó 'dāri
ásámvú gé rī pi dō tā be kíri,
tākíri īmivé 'dīri adri 'bá jó
'dāri ásámvú gé rī pi drīgē
rá, kópi adrikí dō tā be kíri
ku, tākíri īmivé 'dīri 'i újá gō
īmi ní výlé.

7 Ími áwíkí adrií jó 'dāri tị
gé, lē ími nyakí ngá, āzini
ími mvukí ngá í ní seseé ími ní
rī, ā'diātāsīyā 'bá ẽzí ngaápi
rī, lē ā ūfekí ̄ri ūfefē. Lē ími
rikí écí ngalanji jó rī pi tị gé
sī ku.

⁸ "Ími fikí dō caá kūrú ãzi
agá, 'bá rī pi é'víkí dō ïmí rá.

[†] **9:59 9:59** Má étépi ri sīi ūgbále: Sâ ázi sī, ágó rī vé étépi drā drī kuyé, ágó rī lē étépi ri útēé címgábá íri ní drāngárá gá. [‡] **9:60 9:60** Bá ūdrā'bá gí rī pi: 'Bá ūdrā'bá gí rī pi kópi 'bá Múnquí ri nū'bá kuyé rī pi.

ĩmi nyakí ngá ĩní 'bääá ĩmi ẽndrëti gé rï nyanya.

⁹ Ĩmi ídríkí 'bá drä be rï pi, ĩmi 'yokí kôpi ní, 'Mälüngä Mungú vé rï ícá ĩnyinjá ĩmi gäraá gá gi.*

¹⁰ Dõ ĩmi fikí kûrú ãzi agá, 'bá rï pi é'yíkí dõ ĩmi kuyé, ĩmi fükí muzú lëti drigé 'dääá, ĩmi 'yokí 'bá rï pi ní,

¹¹ 'Nyöökú 'bá ní utuú 'bá pá gá ĩmivé kûrú agá nõri, 'bá we ku ĩmi ní tã ūnjí rú nõgó, ádarú lë ĩmi nïkí muké 'yozú kíní, mälüngä Mungú vé rï ícá ĩnyinjá gi.'

¹² Ádarú á 'yo ĩmi ní 'díni, ú'dú ĩní tã lizú rï gé, ĩmú 'bá kûrú 'däri agá rï pi ĩrñjä 'bá kûrú Södómö vé rï agá rï pi vé rï ndë rá."

Ízängä rï úmvúlési adri 'bá Köráziní vé rï pi vé ni 'bá Bëtësäyídä vé rï pi be

(Mätáyo 11:20-24)

¹³ Yésü ni gõzú 'yozú kíní, "Ízängä rï úmvúlési adri ĩmivé ni, ĩmi 'bá Köráziní vé rï pi! Ízängä rï úmvúlési adri ĩmivé ni, ĩmi 'bá Bëtësäyídä vé rï pi! Tä ãyäzú ãyäyä ĩní 'oó ĩmi ãsámvú gé rï pi ã 'okí té dõ Táyä agá, ãzini Södónä agá, 'bá ãngü 'däbée agá rï pi újákí té ési ĩnögósí gi, kôpi té bongó iringó rú ni pi úsú, ãzini kôpi té úfurágú úmvú dä ĩ drigé.

* **10:9 10:9** *Mälüngä Mungú vé rï ícá ĩnyinjá ĩmi gäraá gá gi:* Tä ĩní 'yoó Mälüngä Mungú vé rï ícá ĩnyinjá ĩmi gäraá gá gi 'däri vé ifissi, 'bá rï pi drigé muké ışü Yésü ri é'yizú, kôpi adri anji Mungú vé ni. † **10:18 10:18** *Sätánä:* Sätánä ri ädroko, ãri ämbugú ındri ūnjí rï pi drigé, gä tã Mungú vé rï 'dugá ngagá sî, Mungú idro ãri 'bü gé 'däásí. 'I lâ l'dangará 12:7-9.

¹⁴ 'Bo ú'dú tã lizú rï gé, ĩmú ĩmi irlñjä 'bá Táyä vé rï pi ndë, ãzini 'bá Södónä vé rï pi ndë rá.

¹⁵ Ĩmi 'bá adri'bée Käpäränäumä agá 'däbée, ĩmi үsükí ĩnyo icó ĩmi irlñjä 'bü gé 'däle rá? Ícokí ĩmi irlñjä ku, ĩmi imú fi muzú 'bü ăvü rï pi vé rï agá vügá 'dääá.

¹⁶ "Ĩmi mávé 'bá mä pámvä übñ'bá rï pi, 'bá ĩmi yíipi rá rï, yì 'däri ma. 'Bá ĩmi gäápi sî rï, gä 'däri ma. ãzini 'bá ma gäápi sî rï, gä 'däri Mungú ma ipéépi rï."

'Bá Yésü ni pëe pükü ézirj drj ni irlñjä rï pi vé imvígárá

¹⁷ 'Bá Yésü ni pëe pükü ézirj drj ni irlñjä rï pi imvíki ãyïkõ be ambamba, kôpi kíní, "Upí, 'bá kädö mivé rú zi, ındri ūnjí rï pi 'bâ tì yì rá."

¹⁸ Yésü ni 'yozú kôpi ní kíní, "Á ndre Sätánä† ibí i'dé 'bü gé 'däásí vügá nõo sü ãngü ní gaá ãci be ndërë rï tñi.

¹⁹ Á së ĩmi ní ükpö irlñjä rï pi utuzú pá sî, ãzini ngá irlí be ãngü zä'bée zäzä rï pi utuzú, ĩmi ndëkí rí ãri'bágú Sätánä vé ükpö ãni, ngá ãzi icó ĩmi 'oó ádrá äluñjáni ku.

²⁰ 'Bo ãyïkõ ã fü ĩmi ındri ūnjí rï pi ní ĩmî tì yií rá rï sî ku, ãyïkõ ã fü ĩmi ĩní ĩmî rü sî 'bü gé 'däle gi rï sî."

*Äyïkō fū Yésū ri ambamba
(Mātáyo 11:25-27; 13:16-
17)*

²¹ Sâ 'dâri gé, Índrí Uletere rī sē äyïkō fū Yésū ri ambamba, ïri ní 'yozú kïnï, "Má Ëtépi, mi adriípi Úpí ngá 'bū gé rī pi drïgé, äzini ngá vū drïgé rī pi drïgé céré rī, á sē mí ní õwð'difô, ä'diâtäsiyä mí ūzü tā 'dï'bée 'bá tā nñngárá be rī pi ní rá, äzini mí ūzü 'bá ngá lâ'bée ambamba rī pi ní rá, mí i'da tā rī anjinjá rī pi ní. Ë, má Ëtépi, 'í 'o tā rī 'díni, ä'diâtäsiyä tā mí ní 'oó 'dïri sē mí ní äyïkō.

²² "Má Ëtépi sē ngá rī pi ãrëvú céré kú má drïgé. Ma Mvá rú, 'bá äzi nñ ma kuyé, 'yénjá má Ëtépi nñ ma nñ, 'bá äzi nñ kpá má Ëtépi ri kuyé, ma Mvá rú, 'yénjá á nñ ïri ní, äzini 'bá má ní lëé má Ëtépi vé tā ûlûú kôpi ní rī pi nñkí ïri ní."

²³ Kúru Yésū ní 'i újázú ívé 'bá 'î pámvú übř'bá rī pi vúgá 'dâá, ísú ãkûdë kôpi i drïkâ sñ, ïri ní 'yozú kôpi ní kïnï, "Ími ní tā rī ndreé rá rī sñ, ïmi ísûkí tâkíri gí.

²⁴ Á lë 'yoó ïmi ní 'díni, nébï kárakará, äzini 'bágú kárakará lëkí kôdô tâ ïmi ní ndreé rī pi ndreé, 'bo kôpi ndrekí kuyé, äzini kôpi lëkí kôdô tâ ïmi ní yïj rī pi yïj, 'bo kôpi yïkí kuyé."

*Näpí Sämäríyägú mûké rī
vé rī*

²⁵ Ü'dû ãlu, ágó tâímbí Mósë vé rī nñípi mûké mûké rī ní ngazú үру sñ, ïri ní Yésù ri ü'bïzú, ïri ní zïzú kïnï, "Ímbápi, mâ 'o a'di, má ísú rí idri 'dâni'dâni rī ãní?"

²⁶ Yésù ní újázú ïri ní kïnï, "Síkí bûkû tâímbí vé rī agá íngóni? 'Í lâ bûkû rî, mí ísú tâ ni íngóni?"

²⁷ Ágó rī ní újázú kïnï, "Lê mî lë Úpí Mungú mivé rī ési be céré, Índrí mivé rī be céré, ükpõ mivé rī be céré, yïlkî mivé rī be céré," äzini 'Lê mî lë 'bá mî gârâ gá rî, sñ mí ní mî rû'bá lëé rî tñi."

²⁸ Yésù ní 'yozú ïri ní kïnï, "Átangá mí ní újá 'dîri piri, 'í 'dû tâ 'dîri ngaá, mi idri 'dâni'dâni rî ísú rá."

²⁹ Bo ágó rî lë 'i 'bâá adrií 'bá piri ni rú, ïri ní Yésù ri zïzú kïnï, "'Bá adriípi mâ gârâ gá rî a'di 'i?"

³⁰ Yésù ní újázú ïri ní kïnï, "Ágó äzi ibí íngá Yerûsälémâ gá, ïri ri úlú mûzú Yerïkô gá, ágó rî mû 'deé ügû'bá rî pi drïgé. Ügû'bá rî pi alikí ïrivé bõngó, kôpi ügbâkí ïri, kôpi ní 'dezú mûzú, kuki ïri kú kî'dîkî'dî vûgá 'dîgé."

³¹ "Kúru átálágú äzi ímú lëti ãlu ãlu 'dîri gé sñ, kâ ágó rî ndreé, kû agaá ágó rî a jélé gá sñ."

³² Vûdrî ni gé, Lévïgû‡ ezi ngaápi Jó Mungú vé rî agá rî ní kpá icázú vûrâ 'dâri gé,

kā ágó rī ndreeé, kụ kpá agaá
ágó rī ã jélé gá sī.

³³ "Kúru Sāmārīyāgú ãzi
ní kpá icázú vūrā 'dāri gé,
kā ágó rī ndreeé, ési ni ̄isú
̄izāngā ágó rī vé tā sī.

³⁴ īri ní 'dezú muzú ágó rī
vúgá 'dāá, īri ní ūdu i'dúzú
vinyō be ãzó rī ē mi ūjizú
ãní, īri ní ágó rī vé ãzó
ūdrōzú bōngó sī. īri ní
ágó rī 'duzú 'bāzú ívé dōngí
drīgé, ji īri muý 'bāá jó ūmú
vé rī agá, ūtē ágó rī muké.

³⁵ Kā caá drū ū'búti, īri ní
mūfēngā fífi ̄enjíipi ̄enjíenjí
ni pi i'dúzú īri, īri ní sēzú 'bá
riípi jó ūmú vé rī ūtēépi rī
ní. īri ní 'yozú kīnī, 'Lē mī
ūtē ágó rī muké, mūfēngā
mí ní ágó rī ūtēzú rī aga dō
rá, má kādō ūgōó, ma ímú
ūfē mí ní rá."

³⁶ Kúru Yésü ní ágó tāímbí
Mósē vé rī nūípi rá rī zízú
kīnī, "'Bá na 'dī'bée ãsámuv
gé, 'bá adriípi ágó ūgú'bá rī
pi ní alií rī ã gārā gá rī ã'di
'i?"

³⁷ Ágó rī ní újázú kīnī, "'Bá
īrivé ̄izāngā ndreépi rī."

Yésü ní 'yozú īri ní kīnī, "'Í
mu tā rī 'oó sū 'dīri tñi."

*Yésü mu Mārátā pi vúgá
Mārīyā be*

³⁸ Yésü pi kā rií muý ívé
'bá 'í pámuvú ūbī'bá rī pi
be Yērúsälémā gá 'dāá, kópi
kukí fií gúrú ãzi agá, kópi kā
caá 'dālé, kópi ̄isúkí ūkú ãzi
rú ni Mārátā 'i, ūkú rī ní kópi
é'yízú ívé ̄angá.

³⁹ Mārátā vé ómvúpi
Mārīyā ní ímúzú úrízú Úpí
Yésü ̄endreti gé, ri tā Yésü ní
rii átā rī yíj.

⁴⁰ 'Bo Mārátā ē drī ábá
ẽzí 'í ní ngaá ambamba rī sī
rá. īri ní ímúzú Yésü vúgá
nōo, īri ní 'yozú kīnī, "'Úpí,
má ómvúpi ku ma rií ẽzí
rī ngaá ó'dúkúle, mí ūsú tā
'dīri muké? 'Í 'yo īri ní ē ímú
mā ̄izā koó!"

⁴¹ Úpí ní 'yozú kīnī,
"Mārátā, Mārátā, mī drī ábá
ẽzí mí ní ngaá ambamba rī
sī gí,

⁴² 'bo tā agaápi rá Í ní lēé
rī 'yéñá ãlu. Mārīyā ̄ipē tā
adriípi muké ni, ̄icókí tā 'dīri
'duú drī ni gé sī ku."

11

Yésü ímbá ívé 'bá 'í
pámuvú ūbī'bá rī pi Múngú
ri zingará sī

(Mātáyo 6:9-13; 7:7-11)

¹ Ü'dú ãlu, Yésü mu
Múngú ri zií vúrā ãzi gé, kā
Múngú ri zií deé, īrivé 'bá īri
ní ūtēzú kīnī, "'Úpí, lē mī
ímbá 'bá Múngú ri zingará
sī, sū Yūwánī ní rií ívé 'bá 'í
pámuvú ūbī'bá rī pi ímbá rī
tñi."

² Yésü ní 'yozú kópi ní kīnī,
"Ími lēkí dō Múngú ri zií, ìmi
zíkí 'díni.

" "Bávé Etépi 'bū gé rī,
rú mívé rī ē ̄injíkí ̄injínjí.
Lē mālūngā mívé rī ē ímú
íyí.*

* **11:2 11:2** Lē mālūngā mívé rī ē ímú íyí: Lē mī ímú mālūngā rī ruyu adrizu
'bagú rú 'bá drīgé.

3 'Í sē 'bá ní ãnyāngā ӯ'dú
 âlu âlu vú sī céré.
4 'Í trū 'bâ 'bávé ūnjikânyā
 agásī râ,
sū 'bá ní 'bá 'bá 'o'bá
 ünjí rî pi trûú ívé
 ünjikânyā agásī rî
 tñi.

Lê mî sē tâ ūnjí ã ӯ'bî 'bâ ku.'

5 Kúru ïri ní zìngárá rî vé
tâ ímbázú kôpi ní nãpí sî
kñi, "Ími ãsámvú gé 'dîgé,
'bá ãzi mû dô ívé ūndî vúgá
ïnijá ágágá, 'yo dô ïri ní
kñi, 'Ündîgó, 'í sê má ní
pângâ na,

6 ã'diâtâsiyâ máv  ūndîgó
ímú kuú má vúgá 'dâá'dâ,
ngá ãzi má ní s e nyaá ïri ní
'dâáyo.'

7 Ündîgó jó agá 'dâá rî g 
újá 'yo, 'Mî ri m  dr  izaá
ku. Má  p i máv  k et i g ,
'b  ulak  máv  anjinj  r  pi
be v g  g . Má ic  nga   r 
m u  mí ní ngá ãzi s e ku.'

8 Á 'yo ïmi ní, ūndîg  jó
ag  r  ic  d  ìng   r  mu 
 ndîg   mv  r  n  p ng 
r  s e ku dr a s iy , ūndîg 
 mv  r  n  adri  iriv  ūnd 
r  s i, 'bo ūndîg   mv  r  n 
ri  p ng  r  z i  d i  d i  r  s i,
 ndîg  jó ag  r  ic  ìng , ïri
ng  ūndîg   mv  r  n  l  e r 
s e ïri n  r .

9 "Kúru á 'yo ïmi ní 'd ni,
ïmi z k i, ï s e ïmi n  r , ïmi
nd k i, ïmi  s u r , ïmi gak 
k et i r , ï z i ïmi n  r .

10 Ä'diâtâsiy  'b  ng  zi pi
r , ï s e ïri n  r , 'b  ng 

nd  api r , ïri  s u r , 'b  k et i
ga pi r , ï k et i r  z i ïri n  r .

11 "Ími anji  t p i, m v 
m v  z i d   b i m  t  g , mi ic 
ïri n   n  s e áyu r ?

12 D ku m v n á r  z i d   u 
gb  m  t  g , mi ic  ïri n  ng 
ïri be  ng  z  api z  a ni s e
áyu r ?

13 Ími 'b  ūnjikâny  be
'd 'b e, ïmi n k i ng  m k  s e
be f f e r   m v  anjinj  r  pi
n  r . 'Bo  m v  E t pi 'b  g 
r , ïri ïmi n  ng  s e ag  r , ïri
Índ  Uletere r  s e 'b  zi pi r 
n  r !"

*Y s u pi v  t  B l  z b l 
be r *
(M t ayo 12:22-30;
M r k  3:20-27)

14 U'd   lu, Y s u dro ïnd 
 nj  f u   g   t pi ku n 
dr g  s i. ïnd   nj  r  k  f u 
g ,  g   t pi ku r  n  i'd z 
 t ng   t z , s e 'b  b tr k 
r  pi n   y ng r .

15 'Bo 'b   r k 'b e k pi
 s am v  gé 'd   , k pi n 
'yo  k n , "Y s u ri ïnd 
 nj  r  pi  dr  B l  z b l 
v   kp  s i, B l  z b l  ri
 mb g   nd   nj  r  pi v 
n ."

16 'B   r k 'b e  b j k 
Y s u ri, k pi k n , l e Y s u  
'o t   y z   y y   ng pi 'b 
g l  s la ni.

17 Y s u n  t  k pi n  ri 
 s u  r  r , ïri n  'yo  k pi
n  k n , "M l  ng   n  r u  r 
g , 'b  r  pi acok  d  i  ri 
 d   d i   og p i be, m l  ng 
'd ri ic  p  tu  ku. 'B  j 

[†] 11:15 11:15 B l  z b l : B l  z b l  v  r   zi r  S t n  'i, ïri  dr ko, ïri
 mb g   nd   nj  r  pi dr g .

āsámvú gé rī pi rikí dō ī fū́y
ī ōgūpīj be, 'bētī 'dīri gō ábá
rá.

¹⁸ Sātánā fū dō ūmbā
ógúpī be, īrivé mälūngā 'dīri
íco pá tu íngóni? Á 'yo
tā 'dīri 'dīni, ā'diātāsīyā īmi
kínī, ma ri índrī ūnjí rī pi
údró Bēlēzēbūlā vé ūkpō sī.

¹⁹ Ma dō ri índrī ūnjí rī pi
údró Bēlēzēbūlā vé ūkpō sī,
īmivé 'bá īmi pámvú ūbī'bá
rī pi ri índrī ūnjí rī pi údró
ā'di vé ūkpō sī? Kōpi ímū tā
li īmi drīgē tā īmi ní 'yoó rī
sī.

²⁰ 'Bo ma dō ri índrī ūnjí
rī pi údró Múngú vé ūkpō
sī, īri lū 'yozú kínī, mälūngā
Múngú vé rī íca īmi āsámvú
gé gí.

²¹ "'Bá ūkpō be adriípi ngá
ē'dí vé ni be rī, īri íco ívé
'bētī ūtē rá, īrivé ngá 'bētī
āsámvú gé rī pi adri muké.

²² 'Bo 'bá āzi ūkpō be ni
ímū dō ē'dí 'diíj īri be, ndē
dō īrivé ūkpō gí, īri jō 'dīpa
vé ngá ē'dí 'dīzú, īri ní ēsī
'bāá drī ni gé 'i ūtēzú rī pi
upa drī ni gé sī rá, īri awa
'bá ūrukō'bee ní.

²³ "'Bá adriípi má be trú ku
rī, 'bá 'dīri mávē ārí'bá, 'bá
ānyāngā ūkūnāápi má be trú
ku rī, īri ānyāngā írerē.

*Índrī ūnjí rī vé ūgōngárā
'bá rī ēsī agá rī*

(Mātāyo 12:43-45)

²⁴ "Índrī ūnjí rī fū dō 'bá
rī rū'bá gá sī āmvé gí, īri écī
ngalanji āngū ā'wí rú rī pi

agásī, ri vūrā uvuzú ni ndā,
īsú dō vūrā kuyé, īri 'yo, 'Ma
gō jó má ní kuú rī agá 'dālé
ūzi.'

²⁵ Índrī ūnjí rī kādō íca,
īsú dō wekí jō rī ā 'a uletere,
údéki kuú muké muké,

²⁶ īri mu índrī ūnjí ūrukō
ézīrī ūnjīkānyā be ívé rī
ndēépi rá ni pi ījī, kōpi cérē
fi adri 'bá rī agá. 'Bá rī
vé adringará ri gō adri ūnjí
drīdrī 'dāri ndē.'

²⁷ Yésū kā rií tā 'dīri átā,
ūkú āzi 'bá bītrīkā rī pi
āsámvú gé 'dāá, īri ní átázú
ú'dukō be uru 'dāá kínī,
"Tākīri ā adri ūkú mi tiípi rī
drīgē, āzini mí ní bā sēépi
ndruúpi rī drīgē."

²⁸ Yésū ní újázú kínī,
"Tākīri ā adri 'bá ú'dukō
muké Múngú vé rī yī'bá rá,
āzini 'dū'bá nga'bá rá rī pi
drīgē."

*'Bá rī pi lēkí ā 'okí ī ní tā
āyázú āyāyā ni*

(Mātāyo 12:38-42;
Mārakō 8:12)

²⁹ 'Bá bītrīkā rī pi kā ī úmú
Yésū ā gārā gá, Yésū ní 'yozú
kínī, "Īmi úyú āndrū nō'bee,
īmi 'bá ūnjí. īmi lēkí tā
āyázú āyāyā ni ndréé īmī mī
sī, 'bo ícokí īmi ní tā āyázú
āyāyā ni 'oó ku, 'yēnā īri adri
tā āyázú āyāyā Yónā vé rī.[‡]

³⁰ Tā 'i ngaápi Yónā rū'bá
gá rī i'da 'bá Nīnēwē vé rī
pi ní kínī, Múngú ūpē īri nī.
Ma 'Bá Mvá 'i, tā 'i ngaápi
mā rū'bá gá rī i'da 'bá úyú

[‡] 11:29 11:29 Tā āyázú āyāyā Yónā vé rī: 'bí te nébí Yónā ri, Yónā adri caá
ú'dú na 'bí rī agá 'dāá. 'I lā Yónā 1:17; Mātāyo 12:39-40; Mātāyo 16:1-4; Lúkā
11:29-32.

ãndrū nō'bée vé rī pi ní kínī,
Múngú ̄pē ma nī.

³¹ Ū'dú tā lizú rī gé, 'bāgú ūkú rú ãngū ándré'lé rú rī gé rī úmvúlési ímú pá tu tā li úyú ãndrū nō'bée dr̄igé nī, ̄'diätäsiyā 'bāgú rī ibí ímú ãngū rárá rú ni gélési, ímú Sõlõmónā vé úmī tā 'ozú rī yii, 'bo 'bá ãzi nõgónō ndē Sõlõmónā ri ̄mbügū sī rá.

³² Ū'dú tā lizú rī gé, 'bá Nñéwē vé rī pi ímú pá tu kópi úyú ãndrū nō'bée tō nī, kópi 'yo úyú ãndrū nō'bée 'okí tā ūnjí, ̄'diätäsiyā Yónā kā tī Múngú vé rī sēé, kópi újákí ési ̄vé ūnjikānyā agásí rá. 'Bá ãzi nõgónō ndē Yónā ri ̄mbügū sī rá, § 'bo ̄mi úyú ãndrū nō'bée, ̄mi gákí ési újágá sī.

Yésü imbá 'bá rī pi lámbā díipi rī vé tā sī

(Mätáyo 5:15; 6:22-23)

³³ "Bá ãzi íco lámbā 'yūú jíi zūú vürä índrépi ku ni gé ku, dōku íco ūdrí ̄píi dr̄i ni gé cí ku. Iri lámbā rī 'bā mísa dr̄igé, 'bá íff'bá jó agá rī pi ã ndrekí rí ̄ací díipi rī.

³⁴ Mí mívē rī, Iri lámbā mī rú'bá vé ni. Mí mívē rī dō muké, rú'bá mívē rī índré ku ̄túñjá agá uletere. Mívē mī dō ūnjí, rú'bá mívē rī adri ku ̄nijá agá.

³⁵ Lē mī nī muké 'yozú kínī, mívē rú'bá adriípi ̄túñjá agá rī, lē ã gō 'i újá adrií ̄nijá agá ku.

³⁶ Mívē rú'bá dō ̄túñjá agá, ̄gélé ãzi mī rú'bá gá adriípi ̄nijá agá ni 'dääyo, mī rú'bá rī adri céré ̄túñjá agá, sū lámbā vé ̄ací ní dīj ãngū ̄mbērēe mí ní uletere rī tīni."

Yésü tre Färüsí rī pi dr̄igé, ̄azini 'bá tāimbí imbá'bá rī pi dr̄igé

(Mätáyo 23:1-36; Märakō 12:38-40; Lúkā 20:45-47)

³⁷ Yésü kā átangá rī átā deé, Färüsígú ãzi ní Yésü ri zizú muzú ínyá nyaá ̄vé ãngá, kúru Yésü ní fizú jó gá 'dälé, Iri ní úrizú vügá ínyá rī nyangará gá.

³⁸ Färüsígú rī kā ndreeé Yésü 'dó ínyá rī nyaá, ūjí 'i dr̄i sū ̄vé mērē ní lēé rī tīni kuyé, sē Iri ní ̄yāngará.

³⁹ Kúru Úpí ní 'yozú Iri ní kínī, "̄mi Färüsí 'dī'bée, ̄mi ri kópō, ̄azini kúrā rī pi vé rú'bá ̄mvélésila rī ūjí áyu, 'bo ̄mi ési agá 'dälé, ̄mi ési be ̄mbügú ngá dr̄igé, ̄azini ̄mi ési ūnjí.

⁴⁰ ̄mi azakí azaza! Múngú rú'bá ̄mvélésila rī gbiípi rī, gbi kpá rú'bá agálésila rī nī kuyé?

⁴¹ Lē ̄mi sēkí ngá ̄mivé rī pi 'bá adri'bá ngá ̄kó rī pi nī, ̄mi 'okí dō 'díni, Iri Múngú ní ̄yikō sē.

⁴² "̄mi Färüsí 'dī'bée, ̄zāngā rī úmvúlési adri ̄mivé ni, ̄'diätäsiyā ngá mādānjá ómvú agá sū nāná tīni, ̄ngirñjá tīni rī pi, mūdrí

agá, īmi ri ālu ni í'dú sē* Múngú ní rá, 'bo īmi kokí 'bá 'bá үrukǫ'bée ní 'oó ūnjí rī pi ē ɿzā kuyé. Lē īmi 'okí 'bá rī pi muké, ăzini īmi lēkí Múngú ri, ăzini īmivé ngá muđrī agá, īmi sēkí ālu ni Múngú ní.

⁴³ “İmi Färüs̄i 'dī'bée, ɿzāngā rī úmvulési adri īmivé ni, ă'diātāsīyā īmi lēkí vūrā ūrizú ī ní ūnjī ūnjī Jó Múngú ri Zizú rī agá rī pi áyu, ăzini īmi lēkí 'bá rī pi ărikí īmi ní mōdó sēe jōkōn̄ agá 'dāa ūnjīngará be.

⁴⁴ “İzāngā rī úmvulési adri īmivé ni, ă'diātāsīyā īmi adrikí sū 'bürēdrī ī ní icó ámá ku rī tñi, 'bá rī pi ri écī drī ni gé sī, kōpi ámákí ku.”

⁴⁵ 'Bá ăzi tāimbī Mósē vé rī nñipi muké muké rī ní 'yozú kñi, “İmbápi, tā mí ní 'yoó 'dīri, mi ri 'bā u'da.”

⁴⁶ Yésü ní újázú kñi, “İmi 'bá ī ní imba tāimbī Mósē vé rī nñ'bá muké muké 'dī'bée, ɿzāngā rī úmvulési adri īmivé ni, ă'diātāsīyā īmi ri oğü 'bā 'bá rī pi drīgé, kōpi icókí 'duú bā ku, īmi lēkí īmivé drī 'bāa kōpi ē ɿzā kozú ku.

⁴⁷ ɿzāngā rī úmvulési adri īmivé ni, ă'diātāsīyā īmi ri 'bürēdrī nēbī rī pi vé rī gbi,

ışúzú īmi é'bipij ú'dikí ótú kōpi ūdrāa nī.

⁴⁸ Tā īmi ní 'oó 'dīri, īri lū 'yozú kñi, īmi ă'yikí tā īmi é'bipij ní nēbī rī pi ú'dizú 'dāri gi, īmi ní rizú kōpivé 'bürēdrī rī pi gbizú āní 'dī.

⁴⁹ Tā 'dīri sī, Múngú tā nñigárá be rī kñi, ‘Ma nēbī rī pi pē mu 'bá áyúayū rī pi be kōpi үrukǫ'bée ú'dí ūdrā, ăzini kōpi үrukǫ'bée őcü ūnjí ūnjí.’

⁵⁰ īmi úyú ăndrū nō'bée, nēbī ī ní ú'dí ūdrāa Múngú ní vū rī gbingárá gá 'dāa rī pi vé ări ri ngo īmi drīgé.

⁵¹ İ'dözú ī ní șbélē ri 'dingárá gá, icázú sā ī ní Zákāriyā ri 'dizú vūrā röbön̄jō zazú rī† pi ăsámuvú Jó Múngú vé rī be rī gé, īmi úyú ăndrū nō'bée, ări 'bá 'dī'bée vé rī ngo īmi drīgé.

⁵² “İmi 'bá ī ní imba tāimbī Mósē vé rī nñ'bá muké muké 'dī'bée, ɿzāngā rī úmvulési adri īmivé ni, ă'diātāsīyā īmi 'dükí mafütá tā nñigárá vé rī züy gi. īmi fikí kuyé, īmi ugakí 'bá lē'bá fi'bá rī pi ní lëti gi.”

⁵³ Yésü kā átangá rī átá dęę, Färüs̄i rī pi 'bá tāimbī imba'bá rī pi be, kōpi ē eśi ve Yésü ní ūnjí ūnjí, kōpi í'dökí riři īri uzij,

* **11:42 11:42** Ngá muđrī agá, īmi ri ālu ni í'dú sē: Tāimbī Mósē vé rī 'yo kñi, lē 'bá șserélē vé rī pi ē 'dükí ngá muđrī agá, ālu ni sēe Múngú ní. 'lā Léyițkā 27:30-33; Käläfe 18:21-24; Dëtörönómē 12:5-19; 14:22-29. **11:51 11:51** İ'dóngará 4:1-16 † **11:51 11:51** Vūrā röbön̄jō zazú rī: Vūrā röbön̄jō zazú ní anigé Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāa, átálágú rī ri röbön̄jō zā āní Múngú ní 'bá rī pi truzú ūnjikānyā agásı. Vūrā ejingürü zazú ní anigé Vūrā Uletere rī gé Jó Múngú vé rī agá 'dāa, átálágú rī ri ejingürü zā āní Múngú ní ȹ'bütjá sī, ăzini ūndréjá sī sā Múngú ri zizú rī gé.

⁵⁴ ī ȿsýkí rí átángá ūnjí yíjí
tí ni gé, ī tókí rí īri ãní bëñí.

ȿr̄i s̄i ku, ȿmivé tā ndē ȿríjá
kárákará rí pi vé rí rá.

12

*ȿmi adrikí m̄i be kowu 'bá
t̄ 'bā'bée kú tā be piri rí pi ā
tā s̄i*

¹ 'Bá bítříká trakí ī Yésü ȿ
gárã gá, élifū ni ambamba,
kópi rikí ī ūmíi muzú ūmíi.
Yésü ní ī 'dózú átázú ívé 'bá
'i pámvú ūbí'bá rí pi ní kíní,
"Lē ȿmi adrikí m̄i be kowu tā
Färúší rí pi ní riú ímbá rí s̄i,
ā'diätásiyá tā kópi ní ímbá
rí, kópi 'dükí ngaá ku.

² Tā ī ní ūzúzú ūr̄i, īri ímú
'i i'da āmvé, tā ī ní 'oó kíri
kíri rí, ī ímú ūrivé tā n̄i rá.

³ Tā ȿmi ní átá ïnýjá agá rí,
ūtúnjá s̄i ī ímú yí rá, tā ȿmi ní
átá ūyökoyō s̄i jó agá 'dáá rí,
ī ímú tā ní áyú jó dr̄igé."

*Lē ȿmi adrikí ȿr̄i s̄i ku
(Mätáyo 10:28-31)*

⁴ Yésü ní 'yozú kíní, "Undí
mávē rí pi, á 'yo ȿmi ní 'díni,
lē ȿmi adrikí ȿr̄i s̄i ku, 'bá
lē'bá ȿmi 'dí'bá rí pi s̄i, kópi
'yéjá rú'bá rí 'dí, kópi ícokí
ȿmivé índrí 'díjí dr̄áá ku.

⁵ 'Bo ma 'bá ȿmi ní ícó ruú
rí lú ȿmi ní rá, lē ȿmi rukí
Múngú ūkpō be 'bá 'dípi
'beépi ácí vezú ãní ȏdú ãkó
rí* agá rí áyu.

⁶ ȿríjá nyírýjá tówú uzíkí
nyo muféngä fifí ȿr̄i ku? 'Bo
Múngú ãví ȿríjá ãlu ni vé tā
s̄i ku.

⁷ Múngú lā dr̄í'bí ȿmi dr̄igé
rí pi céré gí. Lē ȿmi adrikí

*Ülükí tā Kúrísítō vé rí
(Mätáyo 10:32-33; 12:32;
10:19-20)*

⁸ "A 'yo ȿmi ní 'díni, 'bá rí
e'yí dō ma 'bá rí pi ȏndréti
gé, 'yo dō 'i a'yí ma rá, ma
'Bá Mvá 'i, ma kpá īri a'yí
máláyíká Múngú vé rí pi
ȏndréti gé rá.

⁹ 'Bá rí gā dō ma vú dr̄igé
nögó s̄i, ma kpá īri gā s̄i
máláyíká Múngú vé rí pi
ȏndréti gé.

¹⁰ Ma 'Bá Mvá 'i, 'bá rí
átá dō tā ūnjí mā rú'bá gá,
Múngú ri ícó īri trū rá, 'bo
'bá rí ide dō Índrí Uletere rí,
Múngú trū īri ãluñjáni ku.

¹¹ "'Bá ázi jí dō ȿmi muú
Jó Múngú ri Zízú rí agá, tō
dō ȿmi 'bá ãngú rú'bá rí pi
ȏndréti gé, ázini 'bá ūkpō be
rí pi ȏndréti gé, lē ȿmí ési
á adri ïzängä s̄i 'yozú kíní,
ȿmi mu ȿmivé tā gā ngóni yā
'díni ku, dōku ȿmi átá ngóni
yā 'díni ku,

¹² sâ 'dári gé, tā ȿmi ní átá
rí Índrí Uletere rí ûlú ȿmi ní
n̄i."

*Nápí ágó azakaza rú a'bú
be rí vé rí*

¹³ Ágó ázi 'bá bítříká rí pi
ásámvú gé 'dáá, īri ní 'yozú
Yésü ní kíní, "Ímbápi, 'i 'yo
má édrípi ní, á awa a'bú 'bá
étepí dr̄áapi gí rí ní kuú rí
'bá ní 'í be."

¹⁴ Yésü ní újázú kíní, "Ágó
'díri, á'di ȿpē ma 'bá tā lijpi

* **12:5 12:5** Ácí vezú ãní ȏdú ãkó rí: Múngú ri úmvúlésí 'bá 'i e'yí'bá ku rí pi
'dú ú'bé ácí 'díri agá. 'I lā I'dangará 20:7-15.

ni rú nĩ, dōku ā'di ȫpē ma īmivé tā āsámyú acoó nĩ?"

¹⁵ Kúru Yésű ní 'yozú 'bá rī pi ní kín̄i, "Ími ndrekí muké, lē 'bá āzi ā adri ȫsí be āmbúgú ngá drīgé ku, 'bá rī dō ā'bú be tré, ā'bú īrivé 'dīri ícō īrivé idri sēé adrii muké nĩ ku."

¹⁶ Yésű ní nāpí 'dīri ūlūzú kōpi ní kín̄i, "Ágó āzi ā'bú be ni ānyāngā ka īrivé ómvú agá ambamba.

¹⁷ Ágó rī ri ūsūy kín̄i, 'Vūrā má ní mávē ānyāngā 'bāzú ni 'dāáyo, má 'o rí ā'di?"

¹⁸ Kúru īri ní 'yozú kín̄i, 'Á lē 'oó 'dīni, á lē īrá mávē rī pi uzeé vūgá, á lē ambugu ambugu ni pi údé, ma mávē ānyāngā 'bā 'a ni gé, āzini ma mávē ngá rī pi ū'bā céré 'a ni gé.

¹⁹ Kúru ma gō átā má ȫsí agá nōlē, "Ma nóni ānyāngā be ambamba, īri adri ca ilí kárákará. Á gō ȫzí ngaá dīj ku, ma ngá nya, ma ngá mvu, ma adri āyīkō sī."

²⁰ "'Bo Múngú ní 'yozú īri ní kín̄i, 'Mí azaza! ȫnīnjá ãndrū nōri sī, ma mívē idri 'dū rá. Kúru ā'di ri ímú mívē ngá 'dī'bée 'dū nī?'

²¹ "'Bá ngá 'bāápi kú 'í ní, ngá sēépi Múngú ní ku rī, īri adri sū 'bá 'dīri tñi."

Lē ìmi rikí ìmi ūsūy drāá tā sī ku

(Mātāyo 6:25-34)

²² Kúru Yésű ní 'yozú ívē 'bá 'í pámvu ūbī'bá rī pi ní kín̄i, "Á 'yo ìmi ní, lē ìmi rikí ìmi ūsūy drāá idri rī vé tā sī

'yozú kín̄i, ìmi ā'di nya yā, dōku ìmi ā'di su yā 'dīni ku.

²³ Ídri ndē ngá nyanya ri rá, rū'bá ndē bōngó ri rá.

²⁴ Ími ndrekí drī ȫrīnjá rī pi ká, kōpi 'ákí ómvú ku, kōpi ïkūnākí ānyāngā ku, kōpi jó ānyāngā 'bāzú ni ākó, dōku īrá ākó. 'Bo Múngú ri kōpi úcé ní. Ími ndēkí ȫrīnjá rī pi rá.

²⁵ ȫsí īmivé riípi ūtūipi 'dīri sī, ìmi nyo ícō sā āzi ȫsú adrizu ãní idri rú rá?

²⁶ Ími ícokí dō sā āzi ȫsú mādānjá adrizu idri rú ku píri, ngá ìmi ní rizú ìmi ūsūy drāzú tā sī rī ā'di?

²⁷ "Ími ndrekí drī pēti ā fū ūnyī be 'dī'bée ká, kōpi ngakí ȫzí ku, āzini kōpi nñkí bōngó ícī be ī ní ku. 'Bo á lē 'yoó ìmi ní 'dīni, Sõlõmónā ri ã'bú be, su bōngó ūnyī be sū fū ūnyī be 'dī'bée tñi kuyé.

²⁸ Múngú ri dō sē fū ásé agá rī pi zo ūnyī be, īri zo ãndrū, drū sī, ī zā ve ācí sī rá píri, ìmi 'bá ȫ'yīngará be mādānjá 'dī'bée, ádarú Múngú ícō nyo ìmi ní bōngó sēé suú ku?

²⁹ Lē ìmī ȫsí ā ri ūtū ngá nyaánya ā tā sī ku, dōku ngá mvuúmvu ā tā sī ku, ìmī ȫsí ā ri ūtū tā ni sī ku.

³⁰ 'Bá Múngú ri nī'bá ku rī pi ē ȫsí ri ūtū tā 'dī'bée sī nī, ìmi ȫtépi nī ngá ìmi ní lēé rī rá.

³¹ 'Bo lē ìmi 'bākí ȫsí mālūngā Múngú vé rī ndāzú, īri ímú ngá ìmi ní lēé rī pi sē ìmi ní rá.

*A'bú 'bū gé 'dāá rī vé tā
(Mātāyo 6:19-21)*

³² “Ími ngúlúmū mādā mā pámvú ūbī'bá 'dī'bée, ími adrikí ūrī sī ku, ā'diātāsīyā ími Etépi ri ãyīkō sī, lē ími fikí mālūngā ívé rī agá.

³³ Ími үzíkí ngá ímivé rī pi, ími awakí mūfēngā ni 'bá ngá ākó rī pi ní. Lē ími ísúkí ími ní jūrū mūfēngā 'bāzú āsūipi ku ni, ā'bú 'bū gé 'dālé rī ábá ku, үgū'bá icó үgū'ku, ăzini ijirikó icó mbeeé ku.

³⁴ Vūrā ími ní ímivé ā'bú 'bāzú rī, ímī ési ri adri drī ni gé.”

*Lē 'bá rī ā adri ūrē ā ūtē
Yēsū vé ūgōngārá
(Mātāyo 24:45-51)*

³⁵ “Lē ími úsúkí ími kú ūrē, ími ū'yūkí ímivé lámbā ā ri dīidī,

³⁶ lē ími adrikí sū 'bá ri'bá ívé 'bá āmbúgú riípi ímvípi үmū ūkú jezú rī gélési rī ūtē'bá rī pi tñi, ā'diātāsīyā 'bá āmbúgú rī kādō ímú kētēti rī gaá, ími zíkí rī kētēti rī íri ní.

³⁷ 'Bá āmbúgú rī kādō icá, ísú dō ívé ātī'bá rī pi ūtēki 'i kú ūrē, íri adri ãyīkō sī. Ádarú á lē 'yoó ími ní 'dínī, íri ātī'bá rī pi sē úrī vūgá, íri kōpi ní ngá sē nya.

³⁸ 'Bá āmbúgú rī dō icá īnījá ágágá yā, dōku āngū ní ówūngārá gá yā, icá dō ísú ātī'bá rī pi ri 'i ūtē, ātī'bá rī pi adri ãyīkō sī.

³⁹ 'Bo lē ími nīkí 'yozú kínī, jó 'dīpa ā nī dō sā үgū'bá rī ní ímúzú rī rá, icó té ívé jó

kuú ңoo үgū'bá rī ní, íri ní fizú āní jó agá 'dāá ku.

⁴⁰ Lē ími adrikí ūrē, ā'diātāsīyā ma 'Bá Mvá 'i, sā má ní ímúzú ūgōzú rī ími icókí nījí ku.”

⁴¹ Pétērō ní zizú kínī, “Úpí, mi ri nāpí 'dīri 'yo 'bá ní, dōku mi ri 'yo 'bá rī pi ní cérē?”

⁴² Úpí ní újázú íri ní kínī, “'Bá ési 'bāápi cérē rizú ęzí ngazú rī ā'di 'i, ăzini ātī'bá úmī be tā 'oópi píri ūmbúgú rī ní 'bāá 'bá ūmbúgú rú ívé ātī'bá rī pi drīgē ā ri ínyá sēé kōpi ní sā muké ní gé rī ā'di 'i?

⁴³ 'Bá ūmbúgú rī icá dō ísú ęzí ātī'bá rī ní ngaá rī muké, íri ātī'bá rī ūfē rá.

⁴⁴ Ádarú á lē 'yoó ími ní 'dínī, íri ātī'bá rī 'bā adri 'bá ūmbúgú rú ívé ngá rī pi ā tā mba.

⁴⁵ 'Bo ātī'bá rī ūsū dō 'i ési agá 'dālé kínī, 'Mavé ūmbúgú icó mbēlēná ku,' i'dō dō rií ātī'bá ūgō rī pi ūkú rú rī pi be, ăzini i'dō dō rií ngá nyaá, ăzini ngá mvuyū ūmērēzú.

⁴⁶ Irivé 'bá ūmbúgú rī nga icá ū'dū, dōku sā íri ní nījí kuyé ní gé, íri ātī'bá rī uga kpélékpélé, íri 'dū 'be 'bá ę'yī'bá kuyé rī pi ūsāmvú gé vūrā kōpi ní adrizu rī gé.

⁴⁷ “Ātī'bá ăzi ívé ūmbúgú rī vé tā íri ní lēé ā 'okí rī nījípi rá rī, útú dō 'i ūrē kuyé, dōku 'dū dō tā ívé ūmbúgú ní ęzijí rī ngaá kuyé, ī íri gbā ūnjí ūnjí.

⁴⁸ 'Bo ātī'bá ăzi ívé ūmbúgú rī vé tā nījípi kuyé,

tā 'oópi ūnjí rī, ī īri īrīnā mādā. 'Bá ī ní ngá sēé īri ní āmbúgú rī, ī ngá lē īri vúgá āmbúgú, 'bá ngá é'yípi āmbúgú rī, ī ngá zì īri vúgá āmbúgú.

**Yésū vé tā íjí acongará
(Mātāyo 10:34-36)**

49 "Má íjí tā ācí ācí ni vū drīgé nōgó, má ūsū tā ācí ācí rī i'dó té dō 'i gí, īri adri muké!

50 Ī ímú má ní bātīzīmū ūnāngā vé ni sē, ma tā ēnjēnji 'dū cīmgbá tā rī ní 'i dezú.

51 Īmi ūsūkí má íjí 'bá rī pi ní tākíri nyōkú drīgé nōgó? Adri 'dīni kuyé, má íjí acongará.

52 I'dozú āndrū muzú drīdrī, 'bá tōwú 'bētī ūsāmvú gé rī pi ímú ī aco rá, na rī pi ūrī rī pi gā sī, ūrī rī pi na rī pi gā sī.

53 Kōpi ímú ī aco rá, mvá étēpi ri ímú ivé mvá gā sī, mvá ri ímú étēpi ri gā sī, mvá éndrépi ri ímú ivé mvá ūkú gā sī, mvá ūkú ri ímú éndrépi ri gā sī, ūdrépi ri ímú 'ī mvópi vé ūkú gā sī, mvópi vé ūkú ri ímú 'ī ūdrépi ri gā sī."

**Lókí vé ámángará
(Mātāyo 16:2-3; 5:25-26)**

54 Yésū ní 'yozú 'bá bītrīká rī pi ní kīnī, "Īmi ndrekí dō ūribitī rī ūngá ímúzú үtū ní 'dengará gálésī, īmi 'yo, 'Yīgō ri 'dī rá,' ádarú īri 'dī rá.

55 Īmi ndrekí dō ūlī rī ri ívý ímúzú ándrélésīla, īmi 'yo,

'Utgú rī ímú ko gbírlí, ' ádarú īri ko gbírlí rá.

56 Īmi 'bá ī 'bā'bée kú tā be píri 'dī'bée, īmi kādō ūngū vū drīgé nōgó rī ndreeé, āzini 'bū gé 'dālé rī ndreeé, īmi nīkí ūngū rī ē mīlē ámá be rá, īmi ūlū rá píri, īmi nīkí tā riipi 'i 'oópi lókí āndrū nōri gé rī ūlū be ku ūngóni ūngóni?

57 "Ngá īmi ní tā píri rī nīzú ámázú ku rī ā'di?

58 'Bá rī tō dō mi, īmi dō ri mū īri be lētī gé sī trū, īmi údékí ūmivé tā īmi ūsāmvú gé sī īri be rī deé lētī gé 'dīgé, īmi údékí dō ku, īri mi jī mū tō 'bá tā liipi rī éndréti gé, 'bá tā liipi rī, īri mi jī sē ūngárawá drīgé, ūngárawá rī mi jī 'be jó ūngū ū'yīzú rī agá.

59 Á 'yo mí ní 'dīni, kukí mi ūfū ūmvé ku, mi mūfēngā ī ní lijí mí drīgé rī ūfē de ūgbále, mi ibí ūfū ndō."

13

Lē īmi újákí ési ūmivé ūnjīkānyā agásī rá

1 Sā 'dāri gé, 'bá ūrukō'bée ūlūkí Yésū ní kīnī, Pīlātō ú'dī 'bá Gālīlāyā vé rī pi ūdrāá, ūsú kōpi ri rōbōñō zā Jō Mungú vé rī agá 'dāá.

2 Yésū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Īmi ūsūkí 'bá Gālīlāyā vé ī ní ú'dī 'dā'bée vé ūnjīkānyā ndē ūgūpījī Gālīlāyā rī pi vé rī rá, kōpi ní ūnāngā nyazú āní?

3 Á 'yo īmi ní, adri 'dīni kuyé. 'Bo īmi újákí dō ési ku, īmi kpá ūmvulésī cérē ūdrā rá.

⁴ Īmi ūsūkí 'bá mūdrí dr̄i ni ārō lágárákā Sílómū vé r̄i ní árí kópi dr̄igé, ūdrā' bá 'dā'bée, kópivé ūnjikānyā ndē 'bá adri'bá Yērúsâlémā agá r̄i pi vé r̄i rá?

⁵ 'Bo á lē 'yoó īmi ní 'díni, adri 'díni kuyé! Īmi újákí dō ési ku, úmvúlési īmi kpá cére ūdrā sū kópivé r̄i tñi.'

Näpí pëti ī ní zjí figí 'aápi kuyé r̄i vé r̄i

⁶ Kúru Yésū ní nāpí 'dīri ūlūzú 'bá r̄i pi ní kínī, "Ágó ãzi sa pëti ī ní zjí figí r̄i ívé ómvú agá, īri ní 'dezú muzú ū'a ni úndrézú sí ni gé 'dāa, ūsú pëti r̄i 'a kuyé.

⁷ Kúru īri ní 'yozú ágó ómvú r̄i 'aápi r̄i ní kínī, 'Ílí na, á ri écí pëti r̄i vé ū'a úndré, má ūsú ū'a sí ni gé kuyé. 'I ga pëti r̄i vügá! īri ri nyöökú r̄i éri kána.'

⁸ "Ágó ómvú 'aápi r̄i ní újázú kínī, 'Ambúgú mávē r̄i, 'í ku dr̄i ã adri ilí ālu ká, mā 'ã dr̄i gärä ni, mā dā ndr̄ijí zē ndñú ni gé.

⁹ 'A dō ilí dr̄u r̄i gé rá, muké! 'A dō kuyé, 'I ga rí kúru īri vügá.'

Yésū idrí ūkú ótrúpi ótrúotrū ni ú'dú Sâbátā vé r̄i gé

¹⁰ Yésū ní rizú 'bá r̄i pi imbázú Jó ãzi Mungú ri Zízú ni agá ú'dú Sâbátā vé r̄i gé,

¹¹ ūkú ãzi 'dälé índrí ūnjí 'o īri ótrú, adri caá ilí mūdrí dr̄i ni ārō, sē ūkú r̄i icó 'i ūjúu ngaá ụru sī ku.

¹² Yésū kā ūkú r̄i ndréé, īri ní ūkú r̄i zízú ímúzú 'í vügá nōo. īri ní 'yozú ūkú r̄i ní kínī, "Ūkú 'dīri, mí idrí gí."

¹³ Yésū ní 'í dr̄i 'bázú ūkú r̄i ã rú'bá gá, koro ūkú r̄i ní ngazú 'i ūjúzú píri, īri ní Mungú ri íngúzú.

¹⁴ Dr̄ikoma Jó Mungú ri Zízú r̄i vé r̄i ã 'a ve Yésū ní ūkú r̄i idrí ú'dú Sâbátā vé r̄i gé r̄i ã tā sī rá. īri ní 'yozú 'bá r̄i pi ní kínī, "Ú'dú ézí ngazú r̄i pi ázíyá, lē īmi ímúkí, e idríkí īmi ú'dú ázíyá 'dī'bée agá, adri ú'dú Sâbátā vé r̄i gé ku."

¹⁵ Upí ní újázú īri ní kínī, "Īmi 'bá ë 'bā'bée kú tā be píri 'dī'bée! īmi ãsámvú gé 'dīgé, 'bá ãzi icó nyo ívé tí, dōku dōngí trūu jíi mūyú yíi mvuyú ú'dú Sâbátā vé r̄i gé ku?"

¹⁶ Ūkú 'dīri ibí ifúu úyú Abürámā vé r̄i agá, Sâtánā 'yí īri kú vügá ūzangā nyaá ilí mūdrí dr̄i ni ārō, idríkí dō īri ú'dú Sâbátā vé r̄i gé ūnjí?"

¹⁷ Yésū kā tā r̄i 'yoó 'díni, sē īrivé ari'ba r̄i pi ní dr̄injá. 'Bo 'bá r̄i pi ārēvú cére ayikō sī tā ayazú ayayā Yésū ní 'oo 'dīri sī.

*Näpí marígó fí be mādāñáyá r̄i vé r̄i
(Mätáyo 13:31-33;
Märákō 4:30-32)*

¹⁸ Yésū ní kúru 'bá r̄i pi zízú kínī, "Málungā Mungú vé r̄i adri sū ã'di tñi? Mâ ū'bí rí īri ngá ngóni ní sī?

¹⁹ Mälüngā Múngú vé rī adri sū marígó fí be mädāŋjáŋá rī tñi, kádō ūri saá, ūri dū mba āmbúgú āmbúgú, ārínjá rī pi gū ku sí ni gé.”

Nápí ãkúfí vé rī

²⁰ Yésű ní kpá gõzú 'yozú kñi, “Mâ ū'bí rī mälüngā Múngú vé rī ngá ngóni ni sī?”

²¹ Mälüngā Múngú vé rī adri sū ãkúfí ūkú rī ní i'dú dāá usaá fúntru be, ẽpúpi āmbúgú rī tñi.”

Këéti mädāŋjá rī

(Mätáyo 7:13-14, 21-23)

²² Kúru Yésű ní 'dezú rizú écizú kñrú rī pi agásí, ãzini gýrú rī pi agásí, ri 'bá rī pi ímbá, ísú ūri ri mu Yérüsälémä gá.

²³ 'Bá ãzi ní ūri zizú kñi, “Úpí, 'bá mädāŋjá pi nyó 'yéŋá ímú pangárá ísú ní?”

Yésű ní újázú kópi ní kñi,

²⁴ “Lē ūmi ū'bíkí fií ūkpö sī këéti mädāŋjá rī gé sī, 'a'diätäsiyä á 'yo ūmi ní 'dini, 'bá kárakará pi ū'bí fi këéti mädāŋjá rī gé sī, 'bo kópi ícökí fií ku.

²⁵ Jó 'dipa ící dō këéti rī gí, ūmi áwí pá tu ku āmvé, ūmi këéti rī ga, ãzini ūmi 'yo, 'Āmbúgú 'bávé rī, 'í zí 'bá ní këéti rī.”

“Bo ūri 'yo, 'Á nñ ūmi kuyé, ūmi ibíkí ímú íngoošila?”

²⁶ “Imi kúru 'yo, 'Ándúrú 'bá rikí ngá nyaá, ãzini ngá mvuú mí be trú, ãzini mí ri

'bá ímbá 'bávé léti rī pi dr̄igé sī.”

²⁷ “Bo ūri 'yo kópi ní, 'Á nñ ūmi kuyé, ūmi ibíkí ímú íngoošila? ūmi 'bá ūnjíkñyä 'o'bá 'dī'bée, ūmi dëkí ūmi má ẽndretri gé 'dīsírá!”

²⁸ “Imi kádō Äbürámä pi ndréé Ūsákä be, Yökóbü be, nébí rī pi be céré mälüngā Múngú vé rī agá 'dälé, ísú ídrókí ūmi kú āmvélésila, ūmi fi ri ngongo, ãzini ūmi sikkányá ci.

²⁹ 'Bá rī pi úmvúlésí ímú үtú ní ūfúngará gálésila, urukö ni pi ímú үtú ní 'dengará gálésila, urukö ni pi ímú úrúlésila, ãzini ándrélésila, kópi ímú úrí үmū nya mälüngā Múngú vé rī agá 'dāá.

³⁰ Ádarú 'bá ūdūmbítä* rī pi, kópi ímú adri dr̄idr̄, 'bá dr̄idr̄† rī pi, kópi ímú adri ūdūmbítä.”

Yésű ē ési ísú ȝzängä 'bá Yérüsälémä vé rī pi a tā sī

³¹ Sâ 'däri gé, Färüsí urukö 'bée ní ímúzú Yésű vúgá, kópi ní 'yozú ūri ní kíní, “Í ku ängü nõri, 'í 'de muú 'dīsí rá, 'a'diätäsiyä Èródë lē mi 'diíj dr̄áá rá.”

³² Yésű ní újázú kópi ní kñi, “Imi muukí lüü Èródë adriípi ūlukú rú 'däri ní kíní, 'Ma ri nõlé índrí ūnjí rī pi údró, ãzini ma ri 'bá rī pi idri í'dozú ändrū sī, cazu drū, cazu ú'dú na ní

* 13:30 13:30 'Bá ūdūmbítä rī pi: 'Bá ūnì ndréé kuú ȝzí ãkó rī pi. † 13:30 13:30 'Bá dr̄idr̄ rī pi: 'Bá ūnì íngungü rī pi.

gé, cīmgbá má ní mávé ẽzí dēzú.'

³³ Í'dózú ãndrū sī, cazú drū, cazú ú'dú na ni gé, má kădō rií mų́, ma nyō ri mávé ẽzí nga muzú, ã'diätäsïyä lě nébī ã drä ãmvé ku, ã drä Yerüsälémä gá.

Yésü lē 'bá Yerüsälémä gá rī pi lēlē
(Mătáyo 23:37-39)

³⁴ "Á Yerüsälémä, Yerüsälémä, mívē 'bá rī pi ú'díkí nébī rī pi, ãzini kōpi úvíkí Mungú vé 'bá áyúâyū ñí ní pēe mų́ mí vúgá 'dile rī pi üdrää írā sī. Á lě kōdō mívē anjińá rī pi ïkünää sū ã'ú éndrépi ní ívē anjińá ïkünää 'i umpylé'bí ã ndugé rī tñi, 'bo mívē 'bá rī pi gákí sī.

³⁵ Ími ndrekí drī ká, jó ìmivé rī pi kukí kú ándrú rú. Kúru á 'yo Ími ní 'dini, Ími icókí gõó ma ndreeé díjí ku, cīmgbá cazú sâ Ími ní imuzú 'yozú, 'Tákíri ã adri 'bá imúpi Úpí ã rú sī rī‡drígé rī gé.' "

14

Yésü idrí ágó drä be ni ú'dú Sábátä vé rī gé

¹ Ú'dú Sábátä vé rī gé, Yésü kā mų́ inyá nyaá Färüsígú ñí ïnjíjí ïnjí rī vé ãngá 'dää, 'bá rī pi rikí nyō tēe Íri ndreeé,

² ã'diätäsïyä ágó ãzi 'dälé rú'bá ni umpyleré kuú umpyleré.

[‡] **13:35 13:35** 'Bá imúpi Úpí ã rú sī rī: 'Bá 'diri Yésü 'i. **13:35 13:35** Säwumä 118:26

³ Yésü ní Färüsí rī pi zizú 'bá ñí imbá tâimbí Mósë vé rī ní'bá muké muké rī pi be kînî, "Tâimbí ã'yí nyo ñ ícô 'bá idrí ú'dú Sábátä vé rī gé rá, döku idríkí ku?"

⁴ 'Bo kōpi újíkí kíri, Yésü ní drí 'bâzú ágô rī ã rú'bá gá, Íri ní ágô rī idrizú, Íri ní ágô rī pêzú muzú.

⁵ Yésü ní kōpi zizú kînî, "Ími ãsámvú gé 'dígé, 'bá rī vé mvâňá, döku tî 'de dö 'bú kuyúpi kuyúpi ni agá ú'dú Sábátä vé rī gé, ícô ísé ãmvé ku?"

⁶ Kōpi újíkí kíri, 'yokí átangá kuyé.

Mi dö үmú, lē mî 'o tâ pîri

⁷ Yésü kâ ndreeé 'bá Färüsígú rī ní zijí imú үmú gé rī pi ri mû úrî vûrâ ñí ïnjíjí ïnjí rī gé, Íri ní kōpi ní nápí 'diri ülüzú kînî,

⁸ "Bá ãzi zì dö mi үmú ūkú jezú ni gé, lē mî 'bâ ési muzú úrîzú vûrâ ñí ïnjíjí ïnjí rī gé ku, ã'diätäsïyä zikí déna 'bá ãzi ámbûgú ïnjíjí ïnjí mi ndeeépi ámbûgú sî ni rá.

⁹ Kúru 'bá mi zíipi rī imú 'yo mí ní, "Í ku vûrâ 'diri ágô 'diri ní." Íri gõ mi jí 'bâ úrî vûlé 'dälé, mi drînjá ísú ambamba.

¹⁰ 'Bo 'bá ãzi zì dö mi imú үmú gé, 'i mû úrî vûlé 'dâa, 'bá mi zíipi rī kâdö mi ndreeé, Íri imú 'yo mí ní, 'Mávë ūndî, 'i mû úrî vûrâ muké 'dâri drígé.' Kúru 'bá rī pi céré mi ïnjinjí үmú rī pi endreti gé 'dígé.

¹¹ 'Bá riípi 'i íngúpi íngúngū rī, ī ímú īri ndre ku mādānjá, 'bá 'i 'bāápi kú mādānjá rī, ī ímú īri īnjinjí.'"

¹² Yésű ní 'yozú 'bá 'i ziípi ímúpi rī ní kínī, "Mi dō ri 'bá āzi zì ímú ínyá үтүңjá vé rī nya, dōku ündréjá vé rī nya, mî zì mívē ündī rī pi, mí édrípíj, mívē máríté rī pi, 'bá mívē jó gärä gá rī pi áyu ku, ā'diätäsiyä 'i zì dō kópi, kópi kpá gõ mi zì, 'dīri lū 'yozú kínī, kópi ri mívē ngá ãrígó ūfē."

¹³ Mi dō 'bá zì ngá nya, mûké ni lē mî zì 'bá ngá ãkó rī pi, 'bá ögörövü rú rī pi, 'bá bâträ rú rī pi, āzini 'bá mî be ẽsí 'bá gí rī pi,

¹⁴ mi tâkíri ışú rá. Kópi ā ūfekí dō mívē ngá ãrígó ku dräääsiyä, Mungú ri ímú mi ūfē sâ 'bá tâ 'o'bá pîri rī pi ní íngázú drängará gálésila rī gé."

*Nâpí ūmū ūmbúgú rī vé rī
(Mâtáyo 22:1-10)*

¹⁵ 'Bá úrī'bá Yésű be trú ínyá nyangárá gá 'dī'bée vé āzi kâ tâ Yésű ní 'yoó 'dīri yíjí, īri ní 'yozú Yésű ní kínī, "Tâkíri ā adri 'bá ūmū nyaápi mälüngä Mungú vé rī agá rī drîgé."

¹⁶ Yésű ní újázú nâpí sî kínī, "U'dû âlu, ágó āzi údé ūmū ūmbúgú ni, zì 'bá tré ūmū rī ā nyangárá gá."

¹⁷ Kâ ínyá rī ā'dí deqé gí, īri ní ívē ātî'bá pêzú mûzú 'bá 'i ní zìjí rī pi zizú kínī, 'Imi ímûkí, á'dîkí ínyá rī gí.'

¹⁸ "Bo 'bá rī pi céré i'dókí rií 'yoó kínī, ī mûkí ku. 'Bá rī

āzi ní 'yozú kínī, 'Á je ómvú, á lē mûu ómvú rī ndreeé. Mí øyu ma, á mû ku.'

¹⁹ "Āzi rī ní 'yozú kínī, 'Á je tî ómvú 'â'bá ni pi mûdrí, á lē kópi jijí mûu ómvú rī 'ängará gá, dô kópi ómvú rī 'â mûké rá. Mí øyu ma, á mû ku.'

²⁰ "Āzi rī ní 'yozú kínī, 'Á je drî mávē ūkú ú'dí rú, má icó mûu ku.'

²¹ "Ātî'bá rī ní 'i újázú ūgözû, īri ní tâ 'bá rī pi ní 'yoó 'i ní 'dî'bée ūlûzú ívē 'bá ūmbúgú rī ní. Agó ūmbúgú rī ē ẽsí ve ambamba, īri ní tâimbí sêzú ívē ātî'bá rī ní kínī, 'I 'de mûu mbêlê léti ūmbúgú rī drîgé 'dâa, āzini léti ure ure kûrû agá rī pi drîgé 'dâa, mí ijjí 'bá ngá ãkó rī pi, 'bá ögörövü rú rī pi, 'bá mî be ẽsí 'bá gí rī pi, 'bá bâträ rú rī pi.'

²² "Ātî'bá rī kâ ímví ūgöö, īri ní 'yozú kínī, 'Ambúgú mávē rī, á 'o tâ mí ní lûu má ní rī gí, 'bo vûrâ ūrûzú rī pi drî anigé.'

²³ Kûru 'Bá ūmbúgú rī ní 'yozú ívē ātî'bá rī ní kínī, 'I mû léti gûrû agá rī pi drîgé 'dâa, āzini léti ure ure rī pi drîgé 'dâa, 'i 'yo 'bá rī pi ē ímûkí, 'bá rī pi ā gakí rí tré mávē jó agá nôo.

²⁴ Á 'yo mî ní, 'bá mî ní zìjí drîdrî rī pi icókí ínyá ī ní á'dí rī nyaá ku.' "

*Yésű ā pámuvú ūbîngará
(Mâtáyo 10:37-38)*

25 'Bá bítríká ríki mūyú Yésü vúgá sī, Yésü ni 'i újázú kópi vúgá 'dāá, īri ní 'yozú kínī,

26 "'Bá rī lē dō mā pámvú ūbīí, ã lē ma 'í étépi ri ndēé, 'í éndrépi ri ndēé, 'í ūkú ni ri ndēé, ívé anjińá rī pi ndēé, 'í édrípíi ndēé, 'í ómvúpíi ndēé, ãzini ívé ídri ndēé. 'Bá rī lē dō ma sū 'dīri tīni ku, íco adrii 'bá mā pámvú ūbīípi ni ku.

27 'Bá rī 'dū dō ívé pēti alambaku ku, ãzini ūbī dō mā pámvú ku, íco adrii 'bá mā pámvú ūbīípi ni ku.

28 "Ími ãsámvú gé 'dīgé, 'bá ãzi lē dō lágáráka sijj, íco nyo úrí vúgá tā ni ūtīí ūgbále, nīzú ámázú dō mūfēngā lágáráka rī sīzú rī íco ẽzí rī dē rá yā 'dīni ku?

29 'Bá rī ã'bā dō lágáráka rī ã ndú, 'bo dē dō ẽzí ni kuyé, 'bá rī pi céré ímú gū īri sī gugú.

30 Kópi 'yo, 'Ágó 'dīri i'dó kōdō lágáráka rī sijj gí, 'bo dē ẽzí ni kuyé.'

31 "Dōku 'bāgú ãzi lē dō mūyú ẽ'dí 'dīj 'bāgú ãzi be. Dr̄idr̄i ni, íco nyo úrí vúgá tā ni ūsūy 'yozú kínī 'i ángáráwá be élifū mūdr̄i, 'i íco ívé ari'ba ángáráwá be élifū pūkú ūr̄i (20,000) lē'bá ímú'bá ẽ'dí 'dī'bée 'i be 'dī'bée ndē rá 'dīni ku?

32 Üsū dō 'i íco ari'ba rī pi ndēé ku, ari'ba rī pi vūkí dō dr̄i vūvū, īri 'bá pē mūzú kópi vúgá 'dāá, kópi ã mukí rī 'bāgú rī zīj, ngá īri ní lēé rī ã'di, ī adrikí rí kíri ī ãsámvú gé sī.

33 Sū má ní té 'yoó dr̄idr̄i rī tīni, 'bá rī ku dō ngá ívé rī pi ãr̄evú céré ku, íco adrii 'bá mā pámvú ūbīípi ni ku.

E'yí vé tā ãzini үтүңä vé tā
(Mätáyo 5:13; Märákō 9:50)

34 "E'yí ri ngá muké, 'bo ẽ'yí rī vé sī asuúpi asuasu rī icā dō ãlákála gí, ẽ'yí rī gō adri muké ngóni?

35 E'yí 'dīri íco ẽzí ngaá nyöökú gé ku, dōku kī'dīrō gá ku, ï dā ásé agá. 'Bá bí be rī, ã yī 'i ní tā 'dīri.'

15

Näpí kābīlō ãvīípi rī vé rī
(Mätáyo 18:12-14)

1 U'dú ãlu, 'bá mūfēngā umbe jezú rī u'dú'bá rī pi, 'bá ünjikānyā 'o'bá rī pi be úmukí ï Yésü ã gārā gá, kópi ríki tā Yésü ni rií imbá rī yīj.

2 'Bo Färüsí rī pi, 'bá tāímbí imbá'bá rī pi be ríki unuu kínī, "Ágó 'dīri ri ündī rū 'bá ünjikānyā 'o'bá rī pi be, īri ri ngá nya kópi be trū."

3 Kúru Yésü ni í'dózú kópi ní nāpí 'dīri ülüzú kínī,

4 "Dō 'bá ãzi ìmi ãsámvú gé 'dīgé kābīlō be mūdūrūlū ãlu (100), ãlu ni ãvī dō, īri ã'di 'o? Íco pūkú úrōmī dr̄i ni úrōmī (99) rī pi kuú ásé agá 'dāá, íco mūyú ãlu ãvīípi gí rī ndāá ku?

5 Isú dō kābīlō rī gí, īri adri ãyīkō sī, īri 'dū 'bā 'i umbe gá,

6 īri 'de mūzú 'bētī. īri kúru ívé ündī rī pi zī 'bá 'i

gārā gá rī pi be vūrā ālu gé,
īri 'yo kōpi ní, 'Má ̄sú mávé
kābīlō ̄avīpi rī gí, īmi ímúkí,
'bá 'bākí ̄ayīkō īmi be trú.'

⁷ Á 'yo īmi ní, īri nyo adri
sū 'dīri tñi, 'bū gé 'dālé,
̄ayīkō ri ímú ga ambamba,
'bá ālu ūnjīkānyā be ni ní
̄esí újá Múngú ri ̄yí gí rī
sī, ndē ̄ayīkō ándúrú Múngú
ní 'bāá 'bá pūkú úrōmī drī
ni úrōmī (99) adri'bá pīri,
ūnjīkānyā ākó rī pi ã tā sī rī.'

*Nāpí mūfēngā ̄avīpi rī vé
rī*

⁸ "Dōku ūkú ̄azi dō
mūfēngā fífi be mūdrī, ālu
ni 'de dō ̄avī, icó ̄ací 'yūú jō
rī ã 'a wezú mūfēngā fífi rī
ndāzú ̄esí be cérē cimgbá īri
ní mūfēngā rī ̄isúzú ku?

⁹ ̄sú dō ivé mūfēngā fífi rī
gí, īri ivé ūndī rī pi zì 'bá ivé
jó gārā gá rī pi be vūrā ālu
gé, īri 'yo kōpi ní, 'Má ̄sú
mávé mūfēngā fífi ̄avīpi rī
gí, īmi ímúkí, 'bá 'bākí ̄ayīkō
īmi be trú.'

¹⁰ Á 'yo īmi ní, īri nyo
adri sū 'dīri tñi, 'bá ālu
ūnjīkānyā be ni újá dō ̄esí
gí, mālāyīkā Múngú vé rī pi
adri ̄ayīkō sī."

*Nāpí mvá ágó ̄ipērīpi rī
vé rī*

¹¹ Yésü ní kpá nāpí ̄azi
ūlūzú kōpi ní kīnī, "Ágó ̄azi
anji ̄agō be īrī.

¹² Mvá ūdú rī ní 'yo zú
étépi ní kīnī, 'Má étépi, 'í
sē má ní mávé ngá ã vúgú
̄inogósí nóni.' Étépi ní kúru
ngá rī awazú kōpi ní édrípi
kāyú rī be.

¹³ "Kā mūú adrií mādā,
mvá ūdú rī ūkūnā ivé ngá
ārēvú cérē, ̄uzi 'dīsī rá.
īri ní ngazú ̄ipērīzú muzú
āngū rárá rú ni gé, iza ivé
mūfēngā cérē ̄ayīkō nyōkú
nōri vé rī ã tā sī.

¹⁴ Kā ivé mūfēngā izaá déé
cérē gí, ̄ebírī ní 'dezú ūnjí
ūnjí ̄angū 'dāri agásī cérē,
̄ebírī ní 'dózú īri fuzú.

¹⁵ īri ní 'dezú muzú ̄ezí
ndāzú ágó ̄azi ̄angū 'dāri agá
ni vúgá, ágó rī ní īri pēzú
muzú ivé ̄igá úcé.

¹⁶ Mvá ūdú rī lē kōdō tībū
ã kókó'bō ñí rizú ̄igá úcézú
rī nyaá, 'bo 'bá ̄azi sē īri ní
kuyé.

¹⁷ "Mvá ágó rī vé ̄yīkī
kā icá muké, īri ní 'yo zú
kīnī, "Bá ̄ezí nga'bá má étépi
vúgá rī pi ̄anyāngā be am-
bamba, kōpi ri nya, nōgō ma
ri drā ̄ebírī sī!

¹⁸ Á lē ngaá mvií gōo má
étépi vúgá 'dāá ūzi, ma 'yo
īri ní, "Má étépi, á 'o ūnjí
Múngú 'bū gé rī ̄endrēti gé,
̄azini mí ̄endrēti gé.

¹⁹ Icó ku ñí ma zizú mī
mvá, lē mī 'bā ma adrií mivé
'bá ̄ezí ngaápi ni rú." '

²⁰ Mvá ūdú rī ní ngazú
mvizú gōzú étépi vúgá 'dāá.

"Bo kā drī adrií rárá rú,
étépi ndre īri, ̄esí ni ̄sú
izāngā ̄irivé tā sī, īri ní njuzú
muzú mvópi vúgá 'dāá, īri
ní mvópi ri u'dezú bēdrī sī,
īri ní gbángíri ni ndruzú.

²¹ "Mvópi ní 'yo zú īri ní
kīnī, 'Má étépi, á 'o ūnjí
Múngú 'bū gé rī ̄endrēti gé,

azini mí ęendrëtj gé, ícó ku íní ma zizú mî mvá.'

²² "Bo étépi ní 'yozú ívé ãtí'bá rí pi ní kín̄, 'Imi ímúkí mbélē! Imi ijíkí bõngó akoóko rûkû mûké mûké ni suú rû'bá ni gé. Imi sukí kátimû drímváñá ni gé, imi sukí ngá pá gá pá ni gé.

²³ Imi ijíkí tî kâjónjá rû'bá be mûnyämûnyä ni, imi likí. Lë 'bâ údéki үmû, 'bâ nyakí rí ãyïkô 'bázú ãní.

²⁴ A'diâtäsiyä mávé mvá ágó nöri ìndré sû 'bá kôdô drâápi gí ni tñi, 'bo ãkûdê ïri ídri rû, ipsisí kôdô ábá gí, 'bo nóni ícá ìgôo gí.' Kúru kópi ní í'dozú ãyïkô 'bázú.

²⁵ "Isúzú ãkûdê mvá ágó kâyú rí drí ęzí gé ómvú agá 'dâa'dâ. Mvá ágó rí kâ ícá ïnyinjá 'bëtj rí be, yì éri â ú'dûkó, azini 'bá rí pi ri úngó tu.

²⁶ Íri ní ãtí'bá älu zizú imûzú 'í vûgá nöö, ïri ní ãtí'bá rí zizú kín̄, 'Ngá rí 'bëtj 'dâlé â'di?'

²⁷ ãtí'bá rí ní 'yozú ïri ní kín̄, 'Mí édrípi ícá gí. Mí étépi li tî kâjónjá rû'bá be mûnyämûnyä rí gí, a'diâtäsiyä mvá rí ímví ìgôo 'bëtj nöö rû'bá be mûké.'

²⁸ "Mvá kâyú rí â 'a ve tâ 'dâri sî ūnjí ūnjí, gâ figá jó agá 'dâlé sî. Etépi ní fûzú mûzú ïri mazú kín̄, e ífí imûzú jó gá nöö.

²⁹ Mvá kâyú rí ní 'yozú étépi ní kín̄, 'Í ndre drí kâ, ilí kárakará 'dî'bée agá, á ri ęzí ngaá mí ní ūkpô sî, má

owü mî tî kuyé. 'Bo í sê tró má ní ndrîjí mváñá má ní үmû 'bázú ãní mávé ündî rí pi be äluñáni kuyé.

³⁰ 'Bo mívé mvá ágó mívé a'bú izaápi ūkú owany rû rí pi arégásí rí kâ ícá 'bëtj nöö, mí isé tî kâjónjá rû'bá be mûnyämûnyä rí ljj ïri ní.'

³¹ "Etépi ní 'yozú kín̄, 'Mâ mvá rí, 'bâ ri njí adri mí be trû, ngá mávé rí pi arêvú céré mívé ni.

³² 'Bo nóni lë 'bâ údéki үmû, azini 'bâ 'bâkí ãyïkô, a'diâtäsiyä mí édrípi ìndré ándûrû sû 'bá kôdô drâápi gí ni tñi, ïri nóni ídri rû, ôtû ãvî gí, 'bâ ìsûkí nóni ïri gí.'

16

Näpí 'bá ngá â tâ mbaápi mûké ku rí vé rí

¹ Yésü ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ūbî'bá rí pi ní kín̄, "Ágó âzi â'bú be ni 'bâ 'bâ rií ívé â'bú â tâ mbaá, 'bâ âzi ní ūlûzú ïri ní kín̄, 'bâ riípi ïrivé â'bú â tâ mbaápi rí iza ïrivé â'bú gí.

² Kúru â'bú 'dîpa ní ïri zizú imûzú, ïri ní 'yozú ïri ní kín̄, 'Tâ má ní yij í ní 'yoó mî rû'bá gá 'dâri, ïri nyo tâ áda? Mí ūlû ęzí mí ní ngaá rí vé tâ, a'diâtäsiyä mí ícó gôó mávé a'bú â tâ mbaá djj ku.'

³ "'Bá riípi â'bú â tâ mbaápi rí ní 'yozú 'í ęsí agá 'dâa kín̄, 'Mâ 'o rí ma íngóni? Mâvá ãmbúgú lë ma droó ęzí gé sî ãmvé. Ma ūkpô âkó ómvú 'azú, mâ drí ri kpá njanja ngá zingará sî.'

⁴ Á nū tā má ní lēé 'oó rī
rá, ā'diātāsīyā njekí dō ma
ẽzí gé sī ãmvé gí, 'bá rī pi ē
é'yíkí rí ma ïvé 'bẽtí ãsámvú
gé.'

5 "Kúru ūri ní 'bá ã'bú 'dípa
vé ngá é'yí'bá mērī rú rí pi
zizú ímúzú ãlu ãlu, ūri ní 'bá
ngá rí é'yípi dr̄idr̄i rí zizú
kīnī, 'Mí é'yí mávé ãmbúgú
rí vé ngá mērī rú ngõpí?"

⁶ "Íri ní újázú kīnī, 'Má é'yí
ūdu jölonī mündürülű ãrō.'

"Bá riípi ã'bú rī ã tā
mbaápi rī ní 'yozú ūri ní kīnī,
'Mí í'dú mívē kōkōbí mērī vē
rī, mí úrī vūgá mbēlē, 'i sī
mūdūrūlū su.'

⁷ “Iri ní kpá ágó ãzi rĩ zịzú kĩnĩ. ‘Mí é’ví ngõpí?’

"Ágó rī ní újázú kīnī, 'Má é'ví ãnvá ūyú ã 'a élifū ãlu.'

"Bá riípi ã'bú rí ã tã
mbaápi rí ní 'yozú ūri ní kíní,
'Mí í'dú mívé kököbí méri vé
rí, 'í sī müdürülű ãrō.'

8 "Ã'bú 'dipa íngú 'bá ngá
ã tā mbaápi muké ku rí rá,
ã'diátasíyã 'dú tā rí ngaá tā
nřngará be. 'Bá nyóókú nōri
vé rí pi* ri tā 'dú ngá ï ògūpíj
be tā nřngará be, ndé 'bá
adri'bée ũtúnjá agá rí pi vé rí
rá

9 Á 'yo īmi ní 'díni, lē īmi
sēkí īmivé ã'bú nyõókú drígé
nõgó rí pi 'bá rí pi ní, īmi
isúkí rí ūndí ãní bẽñ, ã'bú rí
dë dö gí, ī ímú īmi é'yí vûrã
adrizú 'dáni'dáni rí gé rá.

¹⁰ "Bá tā mādā mādā rī
pi 'duúpi ngaápi piri rī, īri

ícó tā ambugu ambugu rī pi
'dū nga piri rá, 'bá tā mādā
mādā rī pi 'dūúpi ngaápi piri
ku rī, ícó tā ambugu ambugu
rī pi 'duú ngaá piri ku.

¹¹ īmi mbakí dō ā'bú
nyōkú drīgē nōgó rī pi ā
tā pīrī ku, ā'di ri ícō īmi ní
ā'bú tā be pīrī 'bū gē 'dāá rī
sē nī?

¹² Ími mbakí dō ngá 'bá ãzi
vé rí ã tā píri ku, ã'di ri ícó
ími ní ngá sē ã adri rí ímivé
ni rú ní?

13 "Ātī'bá ícó ẽzí ngaá 'bá
ambugu īrī pi ní ku. īri ãzi rī
gā sī, īri ãzi rī lēlē, dōku īri
ézí 'bā ãzi rī drīgé, īri ãzi rī
idede. īmi 'bākí dō ézí cérē
mūfēngā drīgé, īmi ícokí ézí
'bāá Múngú drīgé ku."

Átángá Yēsū ní átá rī
(Mātāyo 11:12-13; 5:31-
32; Mārākō 10:11-12)

¹⁴ Fārūsī rī pi lēkí mūfēngā ambamba. Kōpi kâ tā Yésű ní 'yoó 'dīri yií, kōpi gukí īri sī guqu.

15 Yésű ní 'yozú kópi ní
kínī, 'Ími ri ìmí 'bā adri 'bá
piri ni pi rú 'bá rī pi èndreñti
gé, 'bo Múngú nř tā ìmí ési
agá 'dälé rī rá. Ngá 'bá rī
pi ní lée nyöökú drígé nõgó
ambamba rī, Múngú mì gé
'dälé ũnjí.

Yésū gō tā rī ãzi ímbá

16 "Táimbí Mósē vé rī,
āzini tā nébī rī pi ní sī
rī ūlūkí cīmgbá cazú lókí
Yūwánī Bătízimū sēépi rī vé
rī gé. 'Í'dózú lókí 'dāri gé,

* **16:8** **16:8** 'Bá nyōkú nōri vé rī pi: Kopí 'bá Múngú vé tā 'du'bá nga'bá ku rī pi. 'Bá ūtūná vé rī pi. kōpi 'bá Múngú vé tā 'du'bá nga'bá rī pi.

rikí ú'dúkó muké mälüngā Múngú vé rī vé tā ūlūú muzú 'bá rī pi ní, 'bá kárakará pi ri ú'bí ūkpō sī fizú mälüngā rī gé 'dāá.

¹⁷ 'Bū[†] pi vū be, kōpi dē rá, 'bo tāimbī Múngú vé ī ní sī rī vé tāfí ālu ni āvī ku.

¹⁸ "Bá ívé ūkú droópi, gōópi ūkú āzi jeépi rī, 'bā 'dīri őwū, 'bá ūkú ī ní droo gí rī jeépi rī, 'bā 'dīri őwū.

Ágó ã'bú be rī pi vé tā Lázārō be rī

¹⁹ "Ágó āzi ã'bú be tré, īri 'i úsú bōngó ndrōlūndrōlū rú ūnyī be, ājē be ni pi sī, ú'dú cérē, īri ri ngá muké ni pi nya.

²⁰ Ágó āzi riúpi ngá māápi ni, rú ni Lázārō 'i, rú'bá ni adri kú cérē ăzó rú, ijjíkí īri 'bāá kuú ágó ã'bú be rī vé kētēlē gá.

²¹ īri ri ínyá u'de'bá ágó ã'bú be rī vé mísa ã ndúgē rī pi u'dú nya. Ūcógú rī pi ri imú ūrivé ăzó ē mī umbe.

²² "Ágó ngá māápi rī ní drāzú, mälāyíkā Múngú vé rī pi 'dükí īri jjí muú 'bāá adrii Ābūrámā be trú. Ágó ã'bú be rī ní kpá drāzú, 'bá rī pi ní īri sīzú.

²³ Ágó ã'bú be rī vé índrī muú ūzāngā nyaá ãcí agá. Ágó rī kā 'i mī ingaá, īri ní Ābūrámā ri ndrezú rárá rú, Lázārō adri kú īri ã jēlé gá.

²⁴ īri ní Ābūrámā ri zīzú kīnī, 'Má étépi Ābūrámā, 'i 'bā ési muké má ní fō, mí ipē

Lázārō ri imú má vúgá nōó, ã su 'î drí mvánjá yíi agá, ã tī yíi rī mā ádra gá, mā ádra ã ndrī rī ãní, ã'diātāsíyā ma ri ūzāngā nya ãcí nōri agá.'

²⁵ "Bo Ābūrámā ní újázú īri ní kīnī, 'Má mvá rī, lē mī nī 'yozú kīnī ótú mí ní rizú adrizzú rī gé, 'i ri ngá muké ni pi isú, 'bo Lázārō ri ngá ūnjí ni pi isú. 'Bo nōgō, īri ayíkō gá, ma ri īri ési ūmī, 'bo mi ri ūzāngā nya.

²⁶ Tā rī āzi 'dī, wīlīwīlī aco 'bā ūsámvú ūmi be gí, 'bá āzi icó ngaá nōósí agaá muú ūmi vúgá 'dīlē ku, dōku 'bá āzi icó íngá 'dīsí ūzó imúzú 'bá vúgá nōlē ku.'

²⁷ "Ágó ã'bú be rī ní 'yozú kīnī, 'Má étépi Ābūrámā, á mā mi drí ūri sī, 'i pē Lázārō ri muú má étépi vé ūngá 'dālē,

²⁸ ã'diātāsíyā ma édrípi be tōwú, ã mu lūú kōpi ní, kōpi ë imúkí rī kpá vūrā ūzāngā nyazú nōri gé ku.'

²⁹ "Ābūrámā ní újázú kīnī, 'Mí édrípij ã lākí tā Mósē pi nī ūsí nébī rī pi be rī, lē kōpi ã 'dükí tā ní ngaángá.'

³⁰ "Ágó ã'bú be rī ní újázú kīnī, 'Adri 'díní kuyé má étépi Ābūrámā! Pēkí dō 'bá āzi drāápi gí ni muú kōpi vúgá 'dāá, kōpi ési ūjá rá.'

³¹ "Bo Ābūrámā ní 'yozú īri ní kīnī, 'Bá 'dā'bée gākí dō Mósē pi ë tī yigá nébī rī pi be sī, kōpi icókí 'bá íngápi

[†] **16:17 16:17** 'Bū: 'Bū 'dīri adri vūrā Múngú ní adrizzú rī ku, īri vūrā ūtú pi ní adrizzú mbāá be, ãzini línyā be rī.

drāngárá gálésī rī ē tị yijí ku.'
"

17

Yēsū ímbá 'bá rī pi, kōpi ā 'okí rī tā pīri

(Mātāyo 18:6-7, 21-22;
Mārakō 9:42)

¹ Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi ní kīnī, "Tā sēépi 'bá rī pi imú u'de ūnjīkānyā agá rī pi imú 'dīr'dī, 'bo ūzāngā rī úmvulési imú adri 'bá sēépi 'bá rī 'deépi ūnjīkānyā agá rī vé ni.

² 'Yīkí dō írā usegúgú umbe ni gé, 'bekí dō ūri yijí tafu agá, ūri adri muké, ā sē rī anjinā nyirinā rī pi 'deé ūnjīkānyā agá ku.

³ Kúru lē ūmi ndrekí muké, ā sēkí 'bá āzi 'deé ūnjīkānyā agá ku.

"Mí édrípi 'o dō ūnjīkānyā, lē mī lū ūri ní 'yozú kīnī, 'o ūnjīkānyā. Mí édrípi újá dō ési rá, 'í trū ūri ūrivé ūnjīkānyā agásí rá.

⁴ 'O dō mi ūnjí vú be ézīrī ū'dú ūlu rī agá, éci dō mī vúgá nōlē vú be ézīrī, zì dō trūngárá, lē mī trū ūri rá."

⁵ Kúru 'bá áyuāyū rī pi ní 'yozú Úpí ní kīnī, "'í sē 'bavé ū'yīngárá ā adri ūkpó ūkpó!"

⁶ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, "Imivé ū'yīngárá dō mādānjānā anigé, sū marigó ā fī mādānjānā rī tīni, ūmi icó 'yo pēti ūmbugú 'dīri ní, "'í nje mi, 'í mū mi saá yijí tafu rī agá 'dāá,' ūri icó 'i 'o sū 'dīri tīni rá.

⁷ "Mívé ātī'bá adri dō ómvú gé, dōku adri dō kābīlō úcéngárá gá, kādō imví ūgōo 'bētī nōo, mi nyo icó 'yo ūri ní, 'Mí imú úrī vúgá inyā nyaá 'dīni rá'?

⁸ Mí icó 'yoó 'dīni ku. Mi 'yo, mí údé má ní ngá nyanya, mí ijí má vúgá nōo, mā nya rī. Mi kúru inyā rī nya, āzini mi ngá mvuūmvu rī mvu.

⁹ Mí icó ūwō'dīfō sēé ātī'bá rī ní ku, ā diātāsīyā ūri ri ézī mí ní lūu rī ngá.

¹⁰ ūri kpá adri 'dīni, ūmi 'dūkí dō tā ūn lū ūmi ní rī ngaá rá, ūmi 'yo, "Bā ātī'bá, 'bá rī pi icókí 'bá íngú ku, 'bá ri ézī ūn sēé 'bá drīgē rī nga."

Yēsū idrī 'bá muđrī ūfū ní nyaá ni pi

¹¹ Yēsū kā ūri 'deé muđu Yērūsālēmā gá 'dāá, mu leti Sāmārīyā pi ūsāmvu Gālīlāyā be rī gé sī.

¹² Yēsū kā ūri muđu gūrū ūzi agásí, ūgō muđrī ūfū ní nyaá ni pi ūtukí pā ūrárá rú,

¹³ kōpi ūrikí Yēsū ūri ūzī ū'dūkó be ūru 'dāá kīnī, "Āmbugú, Yēsū, 'í 'bā ūsi muké 'bá ní fō."

¹⁴ Yēsū ní ūngū ndrezú kōpi vúgá 'dālē, ūri ní 'yozú kīnī, "Imi muđkí ūmi i'dāá atala rī pi ūndrētī gé." Kōpi kā muđu, ūfū rī ní ūdzú kōpi ā ūrū'bá gá sī.

¹⁵ Kōpivé ūlu kā ndreé ūfū rī dē ūrū'bá gá sī gí, ūri ní 'í ūjázú ūgōzú Yēsū vúgá nōo, ūri ní Mungú ūri ūnguzú

ú'dúkó bē ụru 'dāá kīnī,
"Ufú rī dē mā rū'bá gá sī gí."

¹⁶ Ágó rī ūtī kūmūcī 'i
drī sīj vūgá Yésū ḥendrētī gé,
sē Yésū ní ̄wō'difō tā Yésū
nī 'oó 'i ní 'dīri sī, ágó rī
Sāmārīyāgú.

¹⁷ Yésū ní zizú kīnī, "Bá
má ní idrī rī pi adrikí mūdrī
kuyé? Úrōmī rī pi íngāá?

¹⁸ 'Bá ázi īgō Mungú ní
̄wō'difō sēé kuyé, 'yējá
jākāgú rī ímú ̄wō'difō sēé
nī ̄asī?"

¹⁹ Yésū ní 'yozú ágó rī
nī kīnī, "Í nga mūú, mivé
e'yēngará sē mí icá muké gí."

*Mälūngā Mungú vé rī vé
ímungará*
(Mätáyo 24:23-28, 37-41)

²⁰ U'dú ālu, Färüsī rī
pi ní Yésū ri zizú kīnī,
"Mälūngā Mungú vé rī ímú
icá ngötū?" Yésū ní újazú
kīnī, "Mälūngā Mungú vé rī
icókí rū'bá ni ndreé ku.

²¹ 'Bá rī pi icókí 'yoó kīnī,
'Mälūngā Mungú vé rī īri
nō,' dōku 'īri 'dā,' 'dīni
ku, ā'diātāsīyā mälūngā
Mungú vé rī īmi ̄asāmvú gé
nōgónō."*

²² Kúru Yésū ní 'yozú ivé
'bá 'i pámuvú übī'rā rī pi ní
kīnī, "Lóki ázi ri ímú 'dī'dī,
īmi ímú ési 'bā lēzú u'dú 'Bá
Mvá ní ímuzú rī ndrezú. 'Bo
īmi icókí ndreé ku.

* **17:21 17:21** *Mälūngā Mungú vé rī īmi ̄asāmvú gé nōgónō:* Yésū ri átā kīnī 'i
Mvá Mungú vé ni, 'i kópi ̄asāmvú gé. † **17:26 17:26** *Nuwā:* Nuwā adri sā 'bá
rī pi ní ūnjikānyā 'ozú ūnjí 'dāri gé rá, kúru Mungú ní īri zizú ā udé külümgbā,
yīj rī kādō ímú tīj, ā pa rī irivé 'bá rī pi irivé ̄anyāpá rī pi ā ụrukó pi be. 'I lā
f'dóngará 5-9.

²³ 'Bá rī pi ímú 'yo, "Bá
Mvá ri 'dā!' dōku 'īri nō!'
'Bo lē īmi e'yīkí kōpivé tā ku,

²⁴ Ma 'Bá Mvá 'i, u'dú má
ní ímuzú īgōzú rī, īri adri
sū ūvi ní gaá lókú āngū
imgbērēe ī'dózú wōkōkō ázi
gé cažú wōkōkō ázi gé rī tīni.

²⁵ 'Bo drīdrī ni, ma ímú
izāngā nya ambamba, 'bá
úyú āndrū nōri vé rī pi ímú
ma gā sī.

²⁶ "Ma 'Bá Mvá 'i, u'dú má
ní ímuzú īgōzú rī, īri adri sū
lókí Nuwā† vé rī gé rī tīni.

²⁷ Lókí Nuwā vé rī gé, 'bá
rī pi rikí ngá nyaá, rikí ngá
mvuú, rikí ūkú jeé, ázini rikí
ūkú rī pi sēé jeé āgō rī pi
ní, cimgbá cažú u'dú Nuwā
ní fizú külümgbā mōóngú rī
agá rī gé. Kúru yīj ní tīzú,
u'dí kópi ūdrāá cérē.

²⁸ "U'dú má ní ímuzú
īgōzú rī, īri kpá adri sū lókí
Lótō vé rī gé rī tīni, 'bá rī pi
rikí ngá nyaá, rikí ngá mvuú,
rikí ngá jeé, rikí ngá uezíj, rikí
ngá saá, ázini rikí jó sijj.

²⁹ 'Bo u'dú Lótō ní
fūzú Sōdómō agásī rī gé,
ācikululú íngá 'bū gé 'dāasī,
lū kópi drīgé sū yīigó tīni,
u'dí kópi ūdrāá cérē.

³⁰ "Ma 'Bá Mvá 'i, u'dú má
ní ímuzú ma i'dazú rī, īri
adri sū 'dīri tīni.

³¹ U'dú 'dāri gé, 'bá tuúpi
ivé jó drīgé rī, icó isí ímú
ivé ngá jó agá rī pi 'duú ku.
'Bá ómvú agá rī, icó gōo mūú

ngá āzi í'dú ívé jó agá 'dāáku.

³² Ími ūsūkí drī tā 'i ngaápi
Lótō ūkú ni ã rú'bá gá rí ká!

³³ 'Bá rī ri dō ívé ídrí ã
tā mbaá áyu, ísú ídríngará‡
ku, 'bá ívé ídri adíípi sēépi
draápi rá rī, íri ídríngará ísú
rá.

³⁴ Á 'yo ūmi ní 'díni, īnīnjá
'dāri sī, 'bá ūrī pi ímú la
gbóló drígé, ī ãlu rī 'du, ī ãlu
rī ku.

³⁵ Úkú ūr̥i pi ímú ngá 'yị trú
írā dr̥igé, i ālu r̥i 'du, i ālu r̥i
ku.

36 Āgō īrī pi ímú ómvú 'a,
ī ālu rī 'du. ī ālu rī ku."§

³⁷ Yésű vé 'bá īri ā pámvú
übī'bá rī pi ní īri zижú kínī,
"Úpí, tā 'dīri ímú 'i nga
íñqūqá?"

Íri ní újázú kópi ní kíní,
"Lógúnū rí pi úmúkí dō ī
vūrā 'dāri gé, íri lū 'yozú
kíní ãvū 'dāgá 'dā, íri kpá
adri sū 'dīri tīnī, īmi ndrekí
dō tā 'dī'bée ri ī nga, íri lū
'yozú kíní ú'dú ӯdӯ vé rí ícá
īnyiñá gó."

18

*Qwúzígó rī pi vé tā ágó tā
liipi rī be rī*

¹ Kúru Yésű ní nāpí āzi
ülüzú ívé 'bá 'í pámvú ūbí'bá
rī pi ní kīnī, lē kōpi ā
zíki Múngú ri, kōpi ā kuki
zingará rī ku.

² Iri ní 'yozu kīnī, "Ágó ãzi tā liípi ni kūrú ãzi gé, ru-

17:32 17:32 Í'dóngará 19:26 ‡ 17:
'yoó 'díri, íri ídri 'dáni'dáni rí. § 17:
Lúkā vé ī ní sīí Gírlkj tī sī drídrí rí ní agá
agá rá.

Múngú ri ku, ósú kpá 'bá ãzi
vé tã sī ku.

³ Úkú ázi owanyigó rú
ni kpá kürü rí agá 'dää,
owanyigó rí ri éci ágó tā líipi
rí iyüröö kini, 'Lë mî aco
'bavé tā ãri'bágú rí be rí
piri.'

4 "Bá tā liípi rī gā sī vú
be kárákará. Üdū ni gé, gō
üsǘ 'í ési agá 'dälé kíní, 'Á
ru dō Mungú ri ku, ãzini á
mba dō 'bá rī pi vé tā ku
drääásívã.

5 ma őwúzígó 'dīri vé tā
aco píri rá, ā'diātāsīyā īri ri
éci mâ drī iza. Má aco dō
īrivé tā ku, īri nyo gō ri éci
mâ drī iza.' "

⁶ Úpi ní 'yozú kñi, "Ími yíki drí ágó tā liípi píri ku 'díri vé tā ñri ní 'voó 'díri ká.

⁷ Mungú íco nyo 'bá' íní
üpeé ri'bá ngo'bée 'í əndrëti
gé үtūná pi ínijá be rí pi vé
tā lij píri ku? Íco nyo kópi e
izā koó mbëlënjá ku?

8 Á 'yo īmi ní 'díni, Múngú
ri ímú kópivé tā lị piri, īri lị
mbēlēnjá. 'Bo ma 'Bá Mvá 'i,
má kādō ímú, ma nyo ícó 'bá
ẽ'yīngará be ni ịsú vū drīgē
nōqó rá?"

*Nāpí Fārúsīgú rī vé rī,
āzini 'bá mūfēngā umbe jezú
rī u'duúpi rī vé rī*

⁹ Yéşű ní nãpí 'bá ūsũ'bá
kín̄i, ĩ tã be píri, 'bá rí pi ã
urukó ndre'bá kú ẽz̄i ákó rí
pi vé tã ülüzú kín̄i:

¹⁰ “Bá ឲ្យ fikí Jó Múngú vé rī agá 'dāá Múngú ri zingárá gá, ágó ǎzi rī Fārúsīgú, ǎzi rī 'bá mūfēngā umbe jezú rī u'duyúpi ni.

¹¹ Fārúsīgú rī ní ngazú pá tuzú ឃរុ sī, ri Múngú ri ziጀ, ri 'i íngú kīnī, ‘Múngú, á sē mí ní គួវ'dīfō, má adri sū 'bá ngá alí'bá rī pi tñi ku, 'bá ūnjīkānyā 'o'bá rī pi tñi ku, 'bá ឲ្យwú rú rī pi tñi ku, dōku 'bá mūfēngā umbe jezú rī u'duyúpi 'dīri tñi ku.

¹² Ma ri ma a'bi ngá nyangárá sī ú'dú ឲ្យ Sēbít̄ ālu agá, ngá mūdrí agá, ma ri ālu ni í'dú sē mí ní.’

¹³ “Bo ágó mūfēngā umbe jezú rī u'duyúpi rī tu pá kuú rará rú, sâ ឃri ní rizú Múngú ri zizú rī gé, 'bā 'i mī āngū ndrezú 'bū gélé kuyé, ri 'i bēdrī dīj ūzāngā ūzāngā rú kīnī, ‘Múngú, mī ési ǎ adri īdríkídri má ní, ma 'bá ūnjīkānyā be ni! ’”

¹⁴ Yésū ní kúru 'yozú kīnī, “Á 'yo ឃmi ní 'dini, ágō ឲ្យ 'dī'bée kâ mvií gōo 'bēt̄ 'dāá, Múngú ǎ'yī ágó mūfēngā u'duyúpi rī adrií 'bá piri, adri 'yozú kīnī Fārúsīgú rī kuyé. 'Bá riípi 'i íngúpi íngúngū rī, ǐ ímú ឃri ndre ku mādānja, 'bá 'i 'bāápi kú mādānja rī, ǐ ímú ឃri íngúngū.”

Yésū 'bā tākíri anjinjá nyirijná rī pi drīgé
(Mātāyo 19:13-15; Mārákō 10:13-16)

¹⁵ 'Bá rī pi rikí ិvé anjinjá iጀ ímú Yésū vúgá, ǎ tī rī drī kōpi drīgé. 'Bo 'bá Yésū ǎ pámvú ūbī'bá rī pi kâ tā 'dīri ndree, kōpi ní útrézú 'bá 'dī'bée drīgé.

¹⁶ Bo Yésū ní anjinjá rī pi zizú ímúzú 'i vúgá nōo, ឃri ní 'yozú kīnī, “Imi ugakí anjinjá rī pi ku, ឃmi kukí kōpi ẽ ímúkí má vúgá nōo, ǎ diātāsīyā mālūngā Múngú vé rī, ឃri 'bá adri'bée sū anjinjá nō'bée tñi rī pi vé ni.

¹⁷ Ádarú á 'yo ឃmi ní 'dini, 'bá rī ǎ'yī dō mālūngā Múngú vé rī sū mvájá mādānja tñi ku, íco fií mālūngā Múngú vé rī agá ku.”

Ágó ǎ'bú be rī vé tā
(Mātāyo 19:16-30; Mārákō 10:17-31)

¹⁸ Yāhúdī rī pi vé drīkoma ǎzi ní Yésū ri zizú kīnī, “Mi ímbápi adriípi muké rī, mā 'o ǎ'di mā ǐsú rī idri 'dáni'dáni rī ǎni?”

¹⁹ Yésū ní 'yozú ឃri ní kīnī, “Ngá mī ní ma zizú 'bá muké rī ǎ'di? 'Bá ǎzi muké ni 'dāáyo, 'yéjá Múngú ri muké nī.

²⁰ Mī nī tāímbí rī rá, tāímbí rī kīnī, ‘Lē mī 'bā ឲ្យwú ku, lē mī 'dī 'bá ku, lē mī ឲ្យgū 'bá ǎzi ǎ ngá ku, lē mī úlī ūnjō 'bá ǎzi drīgé ku, lē mī ǐnjī mī étépi pi mí éndrépi be ǐnjīnji.’ ”

²¹ Ágó rī ní 'yozú Yésū ní kīnī, “Í'dózú má ní adrızú mvájá rú rī gé 'dāá, cīmgbá

ãndrū sī, á 'dụ tāímbí 'dī'bée
vé tā ngaá céré rá."

²² Yésű kā tā 'dīri yīi, īri
ní 'yozú ágó rī ní kīnī, "Ngá
āzi ãlu anigé 'i 'o drī kuyé.
Lē mī ụzi mívē ngá rī pi
ãrēvú céré, 'i sē mūfēngā ni
'bá ngá ãkó rī pi ní, mi ímú
adri ã'bú be ambamba 'bū
gé 'dāá. Kúru mí ímú mā
pámvú ūbī."

²³ Ágó rī kā tā 'dīri yīi, ési
ni ísú ȝzāngā, ã'diātāsīyā īri
ã'bú be ambamba.

²⁴ Yésű ní īri ndrezú, īri ní
'yozú kīnī, "'Bá ã'bú be rī vé
fingárá mälüngā Múngú vé
rī agá 'dāá, tā ni ūkpó ūkpó.

²⁵ Ádarú, kámīlō vé
fingárá sīndánī ã úlē gá sī rī
mbamba, 'bo 'bá ã'bú be rī
vé fingárá mälüngā Múngú
vé rī agá rī mba ndēe rá."

²⁶ 'Bá tā 'dīri yī'bá rī pi ní
zīzú kīnī, "Dō 'dīni, ã'di ri
íco idrīngárá ísú nī?"

²⁷ Yésű ní újázú kīnī, "Ngá
'bá rī pi ní íco 'oó bā ku rī,
Múngú ri 'o rá."

²⁸ Pétēró ní 'yozú kīnī,
"'Bá kuki 'bavé ngá rī pi
ãrēvú céré, 'bā ri mī pámvú
ūbī."

²⁹ Yésű ní 'yozú kōpi ní
kīnī, "Ádarú á 'yo īmi ní
'dīni, 'bá ivé 'bētī kuúpi,
dōku ivé ūkú kuúpi, dōku
ivé édrípījí kuúpi, dōku
ivé étépī pi kuúpi éndrépī
be, ãzini ivé anjiná kuúpi
mälüngā Múngú vé rī ã tā sī
rī,

³⁰ Múngú ri īri ní ngá
sē ambamba vū drīgē nōgō,

úmvúlésī 'bū gé 'dālé, īri idrī
'dáni'dáni rī ísú rá."

Yésű átá ivé drāngará ã tā
dījí

(Mātāyo 20:17-19;
Mārákō 10:32-34)

³¹ Yésű ní ivé 'bá áyúayū
mudrī drī ni ȝrī rī pi zīzú
gārā gá, īri ní 'yozú kōpi ní
kīnī, "'Bá ri mū Yērūsālémā
gá, ma 'Bá Mvá 'i, tā nébī rī
pi ní sī mā tā sī rī, īri ímú 'i
nga fū tī ni gé rá.

³² Í ímú ma rū sē 'bá
adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi
drīgē. Kōpi gu má sī, kōpi
ma u'da, kōpi tūsú uwé mā
rū'bá gá.

³³ Kōpi ma ūgbā, kōpi ma
'dī drā rá, 'bo ú'dú na ni gé,
ma gō íngá idrī rú ūzi."

³⁴ 'Bo tā 'dīri fi 'bá Yésű
ã pámvú ūbī'bá rī pi drīgē
âluñáni kuyé, tā rī vé ífífí zū
'i kōpi ní rá, kōpi n̄kí tā īri
ní átá 'dīri vé ífífí kuyé.

Yésű zī 'bá mī be ȝsīipi gí
ni ē mī ȝngū ndreeé

(Mātāyo 20:29-34;
Mārákō 10:46-52)

³⁵ Yésű pi kā icá īnyinjáná
kūrū Yērīkō vé rī gé, ágó ãzi
mī be ȝsīipi gí ni úrí kuú lētī
jēlē gá, īri ri ngá mā.

³⁶ Agó rī kā 'bá bītrīká rī
pi vé ú'dúkó yīi, kōpi ri aga
muzú, īri ní zīzú kīnī, ngá
riúpi 'oópi 'dīni rī ã'di.

³⁷ 'Bá rī pi ní lūzú īri ní
kīnī, "Yésű Nāzērētā vé rī ri
aga muzú nī."

³⁸ Agó rī ní zīzú ú'dúkó be
urū 'dāá kīnī, "Yésű, Dāwūdī

ã Mvá rī,* 'í ndre īzāngā māvé nōri fō!"

³⁹ 'Bá 'de'bá dr̄idr̄i rī pi ní trezú ágó rī dr̄igé kín̄, ã újí kíri, 'bo ágó rī gō treé muzú dr̄igéle kín̄, "Dāwūd̄i ã Mvá rī, 'í ndre īzāngā māvé nōri fō!"

⁴⁰ Yésū kā tā 'dīri yij̄, īri ní pá tuzú. īri ní 'yozú, ē íjíkí ágó rī 'í vúgá nōo. Ágó rī kā ícá īnyinjá, Yésū ní īri zizú kín̄,

⁴¹ "'Í lē mā 'o mí ní ã'di?"

Ágó rī ní újázú kín̄, "Úpí, á lē āngū ndreeé."

⁴² Yésū ní 'yozú īri ní kín̄, "Mívé ē'yīngárá idrī mi gí. Mî mî ã ndre āngū."

⁴³ Koro ágó rī ē mî ní 'i zizú āngū ndrezú, īri ní 'dezú muzú Yésū vúgá sī, ri Múngú ri íngú muzú. 'Bá rī pi kâ tā 'dīri ndreeé, kōpi íngukí kpá Múngú ri rá.

19

Zākáyo mūfēngā umbe jezú rī u'duúpi rī vé tā

¹ Yésū ní fizú muzú kūrú Yéríkō vé rī agá 'dāá, eli muzú kūrú rī agásī.

² Ágó ãzi 'dālé, rú ni Zākáyo 'i, īri 'bá āmbúgú mūfēngā umbe jezú rī u'duúpi ni, īri ã'bú be ambamba.

³ Zākáyo ri úvá be lēzú Yésū ri ndrezú, 'bo īri ní adrií ēlínjá rī sī, ícō Yésū ri ndreeé 'bá bítříká rī pi āsámvú gé sī ku.

⁴ Kúru Zākáyo ní njuzú muzú dr̄idr̄i, īri ní tuzú pēti āmbúgú ī ní zií sīkāmórē rī sīgé, 'í ndre rī Yésū ri bēn̄, ã'diātāsīyā Yésū ri ímú lēti 'dāri gé sī.

⁵ Yésū kā caá pēti rī ã jēlé gá 'dāá, īri ní āngū ndrezú үру 'dāá, īri ní 'yozú kín̄, "Zākáyo, mí ísí vúgá nōo mbēlē. Āndrū sī á lē muū adrií mivé āngá."

⁶ Zākáyo ní koro ísízú vúgá nōo, īri ní Yésū ri é'yízú āyíkō sī, īri jízú muzú ívē āngá 'dāá.

⁷ 'Bá rī pi kâ tā 'dīri ndreeé, kōpi rikí unuú kín̄, "Ágó 'dīri mu adrií ūmú rú 'bá ūnjíkānyā 'oópi 'dīri vé āngá."

⁸ 'Bo Zākáyo ní ngazú үru sī, īri ní 'yozú Úpí ní kín̄, "Úpí, 'í ndre dr̄i ká! Ma māvé ã'bú aco ̄iři, ma ālu ni sē 'bá ngá ãkó rī pi ní. Á 'du dō 'bá ãzi vé ngá ūnjō sī, ma ārígó ní újá sē īri ní vú be sū."

⁹ Yésū ní 'yozú Zākáyo ní kín̄, "U'dú āndrū nōri gé, 'bá 'bětī nōri āsámvú gé rī pi īsúkí pangárá gí, ã'diātāsīyā ágó nōri mvá Ābūrámā vé ni.*

¹⁰ Má 'Bá Mvá 'i, má ímú 'bá ãv̄'bá gí rī pi ndāá, ãzini kōpi paá ívē ūnjíkānyā agásī."

* 18:38 18:38 Dāwūd̄i ã Mvá rī: Múngú eži kín̄, Kúrisítō ri úmvúlési ímú ūyú 'bāgú Dāwūd̄i vé rī agá. 'Ílā 1 Sāmūlē 16:1-13; Sāwúmā 132:11-12. * 19:9 19:9 Mvá Ābūrámā vé ni: Yésū kín̄ Zākáyo ri nóni 'bá Múngú vé ni.

*Nāpí ãti'bá mūdrī rī pi vé
rī
(Mātāyo 25:14-30)*

¹¹ 'Bá rī pi kâ rií tā Yésű
ní átá 'dīri yij, Yésű ní átázú
kōpi ní nāpí sī, ã'diātāsīyā
ca īnyinjá Yērúsālémā gá
gí, ãzini 'bá rī pi ūsūkí,
mālūngā Múngú vé rī ímú 'i
i'da mbēlēnjá.

¹² Íri ní 'yozú kīnī, "Ágó
ãzi āmbúgú 'de mūyū ãngū
rárá rú ni gé, ã 'bākí rí 'i
'bāgú rú, 'í újá rí kúru 'i
īgōo.

¹³ Ágó rī ní drī ngazú
muzú kuyé rī gé, zì ívē ãti'bá
mūdrī rī pi ímú 'í vúgá nōo,
awa kōpi ní mūfēngā jūrú
mādānjá ni sī† ãlu ãlu, Íri
ní 'yozú kīnī, 'Imi ngakí ẽzí
ãní cīmgbá cazú ȳ'dú má ní
īgōzú rī gé, ã tī rí tītī.'

¹⁴ "Bo 'bá ìrivé ãngū agá
rī pi lēkí Íri ã tā ku, kōpi pēkí
'bá Ȣrukō mūyū Íri ã vúdrī gé
sī, kōpi ã mukí 'yoó, "Bá lēkí
ágó 'dīri ã adri 'bavé 'bāgú
rú ku."

¹⁵ "Bo 'bākí ágó rī 'bāgú
rú rá, Íri ní ímvízú īgōzú ívē
ãngá nōo. Íri ní ívē ãti'bá
'í ní mūfēngā awazú kōpi ní
rī pi zīzú ímúzú 'í vúgá nōo,
lē nīj dō mūfēngā rī tī caá
ngōpí.

¹⁶ "Ãti'bá drīdrī rī ní
ímúzú, Íri ní 'yozú kīnī,
'Āmbúgú mávē rī, mūfēngā
jūrú mādānjá ãlu mí ní sēé
má ní rī, á nga ẽzí ãní, tī caá
mūdrī.'

¹⁷ "'Bāgú rī ní 'yozú Íri ní
kīnī, 'Í 'o muké, mi ãti'bá
muké! Æ'diātāsīyā mūfēngā
mādānjá 'dīri sī, 'í 'bā ẽsí ẽzí
ngazú ãní rá, ma nóni mi 'bā
adri gávānā kūrú mūdrī rī pi
vé ni.'

¹⁸ "Ãti'bá ãzi rī ní ímúzú,
Íri ní 'yozú kīnī, 'Āmbúgú
mávē rī, mūfēngā jūrú
mādānjá ãlu mí ní sēé má
ní rī, á nga ẽzí ãní, tī caá
tōwú.'

¹⁹ "'Bāgú rī ní újázú Íri ní
kīnī, 'Í 'o muké! Ma nóni mi
'bā adri gávānā kūrú tōwú rī
pi vé ni.'

²⁰ "Kúru ãti'bá ãzi rī ní
ímúzú, Íri ní 'yozú kīnī,
'Āmbúgú mávē rī, mūfēngā
jūrú mādānjá ãlu mí ní sēé
má ní rī, Íri nō, á zū Íri muké
bōngó agá.

²¹ Á 'o mí sī ūrī sī,
ã'diātāsīyā mívē tā ē sī
mbamba, mi ri ngá mí ní
ẽzí ni ngaá kuyé rī pi u'dū
'bá rī pi drīgé sī, ãzini mi ri
ãnyāngā mí ní saá nī kuyé rī
pi īkūnā.'

²² "'Bāgú rī ní 'yozú Íri ní
kīnī, 'Mi ãti'bá ūnjí, ma tā
lī mí drīgé tā ūfūupi mí tī gé
'dīri sī! 'Í nī rá, mā tā ē sī
mbamba, ma ri ngá má ní
ẽzí ni ngaá kuyé rī pi u'dū
'bá rī pi drīgé sī, ãzini ma ri
ãnyāngā má ní saá nī kuyé
rī pi īkūnā.'

²³ 'Í 'bā té mávē mūfēngā
rī jó mūfēngā 'bāzú rī agá

† 19:13 19:13 Awa kōpi ní mūfēngā jūrú mādānjá ni sī: 'Bá rī nga dō ẽzí caá
mbāa na, ï 'bá rī ūfē mūfēngā jūrú mādānjá ãlu ni sī.'

kuyé āsī? Má kādō īgōó, má té īsú tị gí.'

²⁴ "Bāgú rī ní 'yozú ātī'bá үrukọ pá tu'bá īnyinjá 'dälé rī pi ní kínī, 'İmi 'dükí mūfēngā jürú mādānjá ālu rī drī ni gé sī rá, 'İmi sěkí ātī'bá mūfēngā é'yípi jürú mādānjá mudrī rī ní."

²⁵ "Ātī'bá rī pi ní 'yozú kínī, 'Āmbúgú 'bávé rī, īrivé mūfēngā fífí jürú mādānjá mudrī."

²⁶ "Bāgú rī ní 'yozú kínī, 'Á 'yo 'İmi ní 'díni, 'bá adriípi ngá be rī, ī 'İri ní ngá āzi sē āmbúgú, 'bo 'bá ngá ākó rī, ngá īrivé rī, ī 'du drī ni gé sī rá"

²⁷ 'Bo mávē ari'ba 'yo'bá kínī mâ adri īvé 'bāgú rúku 'dī'bée, 'İmi ījíkí kōpi, 'İmi ú'díkí kōpi má andregá 'dīgé.' "

Yésü vé fingárá Yerúsälémā agá rī

(Mātāyo 21:1-11; Mārákō 11:1-11; Yūwánī 12:12-19)

²⁸ Yésü kā tā rī átā deé, 'İri ní 'dezú muzú Yerúsälémā gálé rú.

²⁹ Yésü pi kā caá īnyinjá kūrú Bētēfágē vé rī gé, āzini kūrú Bētēnýā vé rī gé, ánga ī ní zījí Írā Ōlívē[‡] vé rī gé 'dāá, 'İri ní īvé 'bá 'í pámvú ūbī'bá īrī ni pi pēzú, 'İri ní 'yozú kōpi ní kínī,

³⁰ "İmi mukí gúrú 'İmi ęndreṭi gé 'dāri gé, 'İmi kādō fíi caá gúrú rī agá 'dāá, 'İmi

dōngí mbaápi ú'dí rú ni īsú, 'yíkí kú 'dāá, 'bá āzi tū drī úrī drī ni gé kuyé, 'İmi ītrükí 'İri ījí má vúgá nōó.

³¹ 'Bá āzi zì dō 'İmi, 'İmi ri dōngí rī trū ālé?' 'İmi 'yokí 'İri ní, 'Upí lē dōngí rī nī.'

³² 'Bá Yésü ní pēé muú 'dī'bée mukí dōngí rī īsú, sū 'İri ní lūú ī ní rī tīnī.

³³ Kōpi kā rií dōngí rī trūú, dōngí 'dípa ní kōpi zizú kínī, 'İmi ri dōngí rī trū ālé?"

³⁴ Kōpi ní újázú kínī, "Upí lē dōngí rī nī."

³⁵ Kōpi ní dōngí rī ījízú Yésü vúgá nōlé, kōpi ní īvé bōngó akoó rükü rī pi 'bezú dōngí rī ā ugóró gá, Yésü ní tuzú úrizú drī ni gé.

³⁶ Yésü kā rií muú, 'bá rī pi rikí īvé bōngó akoó rükü rī pi ajaá muzú léti rī drīgé sī.

³⁷ Yésü kā muú caá vūrā léti rī ní úlúzú muzú Írā Ōlívē vé rī gé rī gé 'dāá, 'bá bítříká 'İri ā pámvú ūbī'bá rī pi 'dókí rií Múngú ri īngú īyíkō sī ú'dükó be үru 'dāá tā īyázú īyayā kōpi ní ndreeé rī sī.

³⁸ "Tákíri ā adri 'bāgú ímúpi

Upí ā rú sī rīš drīgé!"

"Tákíri ā adri 'bū gé 'dāá, ē īngúkí Múngú 'bū gé 'dāá rī īngúngū!"

³⁹ Färüsī ā үrukọ 'bá bítříká rī pi āsámvú gé 'dāá, kōpi ní 'yozú Yésü ní kínī,

[‡] 19:29 19:29 Ōlívē: Pętj ōlívē vé rī 'İri 'a ū'a be, ī icó nya rá, ī īrivé ū'a zo ūdu rú, Yāhúdī rī pi ri tībī 'dī ūdu rī sī, āzini kōpi ri tō lámbā agá, ācí 'yūzú āní.

§ 19:38 19:38 Bāgú ímúpi Upí ā rú sī rī: 'Bāgú 'dīri Yésü 'i. 19:38 19:38 Sāwymā 118:26

“Ímbápi, ‘í ‘yo mívē ‘bá mî pámvú ūbř'bá ‘dř'bée ã újíkí kíri!”

⁴⁰ Yésü ni újázú kópi ni kín̄, “Á ‘yo ĩmi ni ‘díni, kópi újíkí dō kíri, írā ‘dř'bée ícó ma íngú ú'dúkó be үru ‘dâá rá.”

Yésü ngo křrú Yerüsälémā vé rř ã tř sř

⁴¹ Yésü kã mpu caá ĩnyinjá křrú Yerüsälémā vé rř gé ‘dâá, kã křrú rř ndreeé, ídó ngoó křrú rř ã tř sř ngongo.

⁴² Íri ni ‘yozú kín̄, “Mívē ‘bá rř pi nřkí ngá tákiri íjípi ã ni ú'dú ãndrū nřori gé rř kuyé, á lě kđdô kópi ã nřkí, ‘bo ūzükí kópi ni tř ni ūzuzú.

⁴³ U'dú ãzi ri ímú ‘dř'dí, ímivé ari'ba rř pi ímú ãbi sř ãmi gärrä gá sř křrř, kópi ãmi ce ku ágágá, kópi léti rř pi õzú céré.

⁴⁴ Kópi ãmi ‘dú a'be vügá ímivé anjinjá rř pi be. Kópi ícokí írā mvánjá ãzi kuú ógúpi drřgé ku, ã'diâtäsiyä ãmi nřkí sâ Mungú ni ímúzú ãmi vügá nôo rř kuyé.”

Yésü údró ‘bá rř pi Jó Mungú vé rř agásř

(*Mätáyo* 21:12-17; *Märákõ* 11:15-19; *Yuwáni* 2:13-22)

⁴⁵ Kúru Yésü ni fizú Jó Mungú vé rř ã bóró gá ‘dâá, Íri ni í'dozú ‘bá ngá үzì‘bá rř pi údrözú ívē vürrä ngá үzizú rř pi gé sř.

⁴⁶ Íri ni ‘yozú kópi ni kín̄, “Sikí Búkú Mungú vé rř agá kín̄, ‘Jó mávē rř, Íri jó rizú

ma zizú ni,’ ‘bo ĩmi újákí jô rř ícá ‘vürrä үgú‘bá rř pi ní rizú adrizu ni.’”

⁴⁷ U'dú céré, Yésü ri ‘bá rř pi ímbá Jó Mungú vé rř agá ‘dâá. ‘Bo atala atala rř pi drřgé rř pi, ‘bá tääimbí Mósë vé rř ímbá‘bá rř pi be, ãzini drřkoma ‘bá rř pi ãsámvú gé ‘dâlé rř pi be, kópi rikí léti ndâá lëzú Yésü ri ‘dizú drřzú ‘dîisř rá.

⁴⁸ ‘Bo kópi ïsúkí léti ãri ‘dizú drřzú kuyé, ã'diâtäsiyä ‘bá rř pi ‘bâkí úvá rizú tř ãri ni átâ rř yizú.

20

*Yähüdř rř pi zikí ükpô
Yésü ni ęzì ngazú rř vé tř
(Mätáyo 21:23-27;
Märákõ 11:27-33)*

¹ U'dú ãlu, Yésü kã rií ‘bá rř pi ímbá, ãzini rií ú'dúkó muké rř ülúu kópi ni Jó Mungú vé rř ã bóró gá ‘dâá, atala atala rř pi drřgé rř pi, ‘bá tääimbí Mósë vé rř ímbá‘bá rř pi be, ãzini Yähüdř ambugu rř pi be, ímúkí ãri vügá.

² Kópi ni ‘yozú kín̄, “Í lü ‘bá ni, mi ri tř ‘dř'bée nga ükpô ã'di vé ni sř? ã'di sê mi ni ükpô ‘dřri nř?”

³ Íri ni újázú kín̄, “Á lě drř kpá ãmi ziř, ãmi lükí má ni,

⁴ ükpô Yuwáni ni bätizimü sëzú ‘dřri íngá ‘bř gélésila, dôku ‘bá áda sê ãri ni ükpô ‘dřri nř?”

⁵ Kópi ni átázú ã ãsámvú gé sř kín̄, “Bá ‘yokí dō tř ni

íbí íngá 'bū gélési, īri 'bâ zi, 'bâ ē'yīkí īri kuyé āsī.

⁶ 'Bá 'yokí dō tā ni íbí íngá 'bâ áda vúgá, 'bâ rī pi 'bâ úví írâ sī rá, ã'diātâsîyâ kôpi ã'yīkí rá 'yozú kínī, Yūwánī ri néb̄j̄.

⁷ Kúru kôpi ní újázú kínī, "Bá nîkí kuyé ã'di sē dō īri ní ūkpō bâtizmū sêzú 'dîri nî."

⁸ Yésü ní 'yozú kínī, "Á lē ūkpō má ní ēzí ngazú ãní rī vé tâ ūlûú īmi ní ku."

*Nâpí ãgõ ómvú 'ã'bá rī pi
vé rī*

(Mâtáyo 21:33-46;
Mârakô 12:1-12)

⁹ Yésü ní gõzú 'bâ rī pi ní nâpí 'dîri ūlûzú kínī, "Ágó ãzi 'ã ómvú, sa pëti vînyô vé ni pi* 'a ni gé, īri ní ómvú rī ezižú 'bâ urukö ómvú 'ã'bâ ni pi ní, īri ní ngazú muzú adrizzú ãngū ãzi gé ilí be kárakarâ.

¹⁰ Lókí ãnyangâ ūkûnâzú rī kâ ícô, īri ní ãtí'bâ pëzú muzú 'bâ ómvú 'ã'bâ rī pi vúgá 'dâa, kôpi ã sêkí rí pëti vînyô vé rī vé ū'a urukö 'i ní. 'Bo 'bâ ómvú 'ã'bâ rī pi fukí īri, pëkí īri muzú drí be ule.

¹¹ īri ní ãtí'bâ ãzi pëzú, 'bo kôpi ūgbâkí īri, kôpi 'okí īri ūnjí, pëkí īri muzú drí be ule.

¹² īri ní kpá ãtí'bâ ãzi pëzú, kôpi fukí īri ūnjí ūnjí

azó be, kôpi drokí īri fûú ómvú rī agásî ãmvé.

¹³ "Ómvú 'dîpa ní 'yozú kínî, 'Mâ 'o rí ã'di? Dô 'dîni, ma mavidé mvá má ní lêelê rī pë muzú áyu, sâ ãzi sî kôpi īri ìnjî rá."

¹⁴ "Bo 'bâ ómvú 'ã'bâ rī pi kâ mvá rī ndréé, kôpi rikí átâ i ãsámvú gé sî kínî, "Bá imúpi īrivé ngá ē tî rûupi rī 'dî. Lé 'bâ 'dîkí īri drâa 'dûsî râ, ngá ómvú agá rī ã adri rí 'bâyé ni."

¹⁵ Kôpi ní īri drozú ómvú rī agásî, kôpi ní īri 'dîzú drâzú."

Yésü ní 'bâ rī pi zizú kínî, "Ími ní ūsûzú rī gé, ómvú 'dîpa ri 'bâ ómvú 'ã'bâ 'dî'bée 'o ngóni?

¹⁶ Á 'yo ëmi ní, ómvú 'dîpa ri imú 'bâ ómvú 'ã'bâ 'dî'bée ú'dî ūdrâ râ, īri ómvú rī sê 'bâ urukö 'bée ní."

'Bâ rī pi kâ tâ 'dîri yiî, kôpi ní 'yozú kínî, "Lé tâ 'dîri ãnga 'i 'dîni ku."

¹⁷ Yésü ní ãngû ndrezú kôpi vúgá 'dâa, īri ní kôpi zizú kínî, "Tâ i ní sîi Bûkû Mungú vé rī agá kínî,

"'Irâ ándûrû 'bâ jó sî'bâ rī pi ní gâa sî rî,

újâ nóni 'i icâ 'irâ sêépi jó rî ní pá tuzú ãní ūkpô ūkpô ni,' 'dîri vé ififí ã'di?

¹⁸ 'Bâ í'dépi 'irâ 'dâri drîgé rî, īri ūnjô kû'yûkû'yû, 'bo 'irâ rî

* **20:9 20:9** Pëti vînyô vé rî: Yâhûdî rî pi 'dûkí pëti vînyô vé rî ã tâ 'bâa tâ ãmbûgû rû, kôpi ri ū'a ni zo vînyô sû rû. Mungú ïpê 'bâ Isêrélê vé rî pi adrii 'bâ ivé ni, kôpi ã adrikí rí sû pëti vînyô vé Mungú ní saâ 'aápi ū'a be rî tñi. Nâpí pëti vînyô vé 'dîri, sê 'bâ tâimbî 'bâ rî pi atala atala rî pi drîgé rî pi be nîkí ámá rá 'yozú kínî Yésü ri ivé tâ átâ. 'I lâ Sâwûmâ 80:8-16; Isâyâ 5:1-7; Yêremiyâ 2:21; Mâtáyo 21:33-46; Mârakô 12:1-12. **20:17 20:17** Sâwûmâ 118:22

í'dé dō 'bá rī drīgē, īri 'bá rī īnjí ku kpásákpásá."

¹⁹ Atala atala rī pi drīgē rī pi, 'bá tāimbí Mósē vé rī ímbá'bá rī pi be, kōpi kā tā 'dīri yīj, kōpi lēkí kōdō Yésū ri rūy sâ 'dāri gé, ā'diātāsīyā kōpi nīkí rá 'yozú kínī, Yésū ri nāpí 'dīri átá īvē tā sī. 'Bo kōpi 'okí 'bá rī pi sī ūrī sī.

Mūfēngā umbe jezú rī vé ūfēngárá 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī ní rī

(Mātāyo 22:15-22; Mārákō 12:13-17)

²⁰ Kōpi tēkí rií Yésū ri ndreé, kōpi ní 'bá āngū úmí'bá ni pi pēzú muzú Yésū ri úmizú, 'bá āngū úmí'bá rī pi 'bākí ī kú 'bá tā be pīrī ni pi rú. Kōpi lēkí kōdō átángá ūnjí īsú yīj Yésū tī gé, ī rukí rí īri āní, ī jīkí rí īri muý sēé gávānā ūkpō be tā lijpi rī drīgē.

²¹ 'Bá āngū úmí'bá rī pi ní 'yozú kínī, "Ímbápi, 'bá nīkí rá, átángá mí ní rií átá rī, āzini tā mí ní rií ímbá rī, īri pīrī, mí újá mívē yīkí ku, mi ri 'bá rī pi vé tā 'dū nga trōtrō, mi ri tā áda íngápi Múngú vúgá rī ímbá.

²² 'I lū 'bá ní, īri nyo muké 'bá ní mūfēngā umbe jezú rī ūfēzú 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī ní, dōku 'bā ūfēkí ku?"

²³ Yésū nī rá 'yozú kínī, kōpi lēkí tā ūnjí īsú yīj 'í tī gé, kúru īri ní 'yozú kínī,

²⁴ "Īmi i'dakí má ní mūfēngā fifí īnjípi īnjíenjí ālu ni." īri ní kōpi zīzú kínī, "Īndrīlīkí mūfēngā rū'bá gá 'dīri, āzini rū rū'bá ni gé 'dīri ā'di vé ni?"

²⁵ Kōpi ní újázú kínī, "Bāgú āmbúgú Rómā vé rī vé ni."

Kúru īri ní 'yozú kōpi ní kínī, "Ngá 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī, īmi sēkí īri ní, ngá Múngú vé rī, īmi sēkí Múngú ní."

²⁶ Kōpi īsúkí átángá ūnjí tī ni gé 'bá rī pi āsámvú gé 'dālé āluñáni kuyé. Kōpi āyākí tā īri ní újá 'dīri sī rá, sē kōpi újíkí kíri.

Íngángárá gōó idri rū drāngárá gálésīla rī vé tā

(Mātāyo 22:23-33; Mārákō 12:18-27)

²⁷ Yāhūdī ambugu zilé Sādókē[†] 'yo'bá kínī, 'bá rī drā dō gī, gō íngá idri rú ku rī pi ní ímuzú Yésū vúgá nōo.

²⁸ Kōpi ní Yésū ri zīzú kínī, "Ímbápi, Mósē sī 'bá ní kínī, "Bá rī vé édrípī drā dō, ku dō ūwúzí kú mvá ākó, 'bá drāapi rī vé édrípī rī gō ūwúzí rī é'yī, kōpi anji tī ūwúzí rī be, anji kōpi ní tiī rī pi gō adri édrípī drāapi 'dāri vé ni."

²⁹ Ótú anji āgō ézīrī édrípī rū. Mvá kāyú rī je ūkú, drā kú mvá ākó.

[†] **20:27 20:27 Sādókē:** Sādókē rī pi ngúlmū Yāhūdī rī pi vé tāimbí Mósē vé rī ru'bá tītī rī pi, 'bo kōpi īyīkí ìndrī rī pi vé tā kuyé, īyīkí mālāyikā rī pi vé tā kuyé, āzini kōpi īyīkí kpá 'yozú kínī, 'bá ūdrā'bá gí rī pi gō íngá idri rú rá 'dīni kuyé. 'I lā Ezí 23:8. **20:28 20:28 Dētōrōnómē** 25:5

³⁰ Ḧdrípi 'deépi vú ni gé sī rī ní ᷂wúzí rī é'yízú, īri ní kpá drāzú mvá ākó.

³¹ Ḧdrípi 'deépi 'dīri ā vúdrī gé sī rī ní kpá ᷂wúzí rī é'yízú, īri ní kpá drāzú mvá ākó. Anji ézīrī 'dī'bée cérē é'yíkí ᷂wúzí rī rá, kōpi ūdrákí cérē mvá ākó.

³² ᷂dū ni gé, ūkú rī ní kpá drāzú.

³³ Kúru 'í lū 'bá ní, lóki Múngú kādō ímú 'bá ūdrā'bá gí rī pi ingaá gōo idri rú, ūkú 'dīri ímú adri a'di vé ni?"

³⁴ Yésū ní újázú kínī, "Ājē ágō pi ní ī jezú ūkú be rī, īri 'yéñá 'i nga vū drīgé nōgō.

³⁵ 'Bo 'bá úmvúlési Múngú ní a'yíi adrií pīri íngá'bá gō'bá idri rú drāngárá gálésila rī pi, āgō rī pi jekí ūkú ku, ūkú rī pi jekí āgō ku,

³⁶ kōpi ícokí gōo ūdrāá dījí ku, a'diātāsiyā kōpi adri sū mālāyíkā rī pi tīnī. Kōpi anji Múngú vé ni, ingakí kōpi drāngárá gálésila idri ú'dí rī īsú gí.

³⁷ "Ū'dogú'dogú ācí ní dīzú pēti amuúpi kūmvū rī agá rī vé rī 'yo 'dini, Mósē sī tā rī lūzú kínī, 'bá ūdrā'bée gí rī pi íngá gō idri rú ūzi, kínī Úpí ri 'Múngú Abürámā vé ni, Múngú Īsákā vé ni, āzini Múngú Yōkóbū vé ni."

20:37 20:37 Wūngárá 3:6 [‡] **20:42** 20:42 **20:42** Úpí 'yo mávē Úpí ní: Tā 'dīri vé ífífi, Úpí Múngú zí Yésū Kúrisítō ri Úpí. [§] **20:42** 20:42 Drī ēndépi gé: 'Bá úrípi drī ēndépi gé rī, īri ūkpō be, īri īnjīnjī.

20:44 Kúrisítō ri icó adri Dāwúdī a'mvá íngóni?: Tíki Yésū ri 'bá áda rú, īrivé é'bípi Dāwúdī 'i, 'bo ī ní drī īri tīzú kuyé rī gé, kōpi rikí adrií Múngú be trý 'bū gé 'dāá, īri Mvá Múngú vé ni. Gbi ngá rī pi īrēvú cérē nī, kúru īri Úpí Dāwúdī vé ni. 'I lā 1 Sāmūélē 16:1-13; Sāwúmā 132:11-12; Yūwánī 1:1-18.

³⁸ Múngú adri 'bá ūdrā'bá gí rī pi vé ni ku. Múngú ri 'bá idri rú rī pi vé ni, a'diātāsiyā Múngú ndre 'bá rī pi 'í mi gé 'dāá idri rú."

³⁹ 'Bá tāím̄bi ímbá'bá rī pi ā ᷂rukō ní 'yozú kínī, "Ímbápi, tā mí ní újá 'dīri īri muké!"

⁴⁰ Tā 'dīri ā vúdrī gé, 'bá āzi gō Yésū ri zījí ālunjáni kuyé.

Kúrisítō ri a'di a mvá?
(Mātāyo 22:41-46;
Mārākō 12:35-37)

⁴¹ Yésū ní kúru 'yozú kōpi ní kínī, "Tā sēépi 'bá rī pi ní 'yozú kínī, Kúrisítō ri Dāwúdī a Mvá rī a'di?

"'Upí Múngú 'yo mávē Úpí ní[‡] kínī,
"Mí úrí má drī
ēndépi §gé,

⁴³ cīmgbá má ní mívē ari'ba rī pi 'bāzú
mī pálé gá rī gé."'

⁴⁴ Dō Dāwúdī zī Kúrisítō ri ívē Úpí píri, Kúrisítō ri icó adri Dāwúdī a mvá íngóni?"*

'Bá tāím̄bi Mósē vé rī ímbá'bá rī pi vé tā
(Mātāyo 23:1-36; Mārākō 12:38-40; Lúkā 11:37-54)

⁴⁵ 'Bá rī pi kā rií tā Yésū ní átā rī yījí, Yésū ní 'yozú ívē

^{*} **20:44** Sāwúmā 110:1 ^{*} **20:44**

Tíki Yésū ri 'bá áda rú, īrivé é'bípi Dāwúdī 'i, 'bo ī ní drī īri tīzú kuyé rī gé, kōpi rikí adrií Múngú be trý 'bū gé 'dāá, īri Mvá Múngú vé ni. Gbi ngá rī pi īrēvú cérē nī, kúru īri Úpí Dāwúdī vé ni. 'I lā 1 Sāmūélē 16:1-13; Sāwúmā 132:11-12; Yūwánī 1:1-18.

'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi ní kínī,

⁴⁶ "Lē īmi adrikí mi be kowu 'bá tāimbí Mósē vé rī ímbá'bá 'dī'bée vé tā sī. Kópi lēkí ī úsú bōngó ãco ãco ni pi sī, kópi dō jökóni agá, kópi lēkí 'bā rī pi ē eziķi ī īnjingará sī, kópi lēkí úrī vūrā ī ní īnjīj īnjī Jó Mungú ri Zizú rī pi agá rī pi drīgē, ãzini vūrā ī ní īnjīj īnjī ūmū nyazú rī gé.

⁴⁷ 'Bo kópi ri qwuzi rī pi ē mi ū'bā rizú kópivé ngá jó ãsámvú gé rī pi u'duzú kópi drīgē sī. Kópi ri Mungú ri zi sâ be ãco, 'bá rī pi ã ndrekí rí ī. 'Bá tā 'o'bá 'dīni 'dī'bée, Mungú ri ímú kópi īrīñā ūnjí ūnjí."

21

Qwúzīgó ãzi sē mūfēngā fífi īrī

(Märákō 12:41-44)

¹ Yésū kā rií adrií Jó Mungú vé rī agá 'dāá, ndre 'bá ã'bú be rī pi ri mūfēngā 'be sōndukū ī ní 'bāá kuú Jó Mungú vé rī agá mūfēngā 'bezú rī agá.

² Ndre kpá ūkú ãzi ngá ãkó, őwúzīgó rú ni, 'be mūfēngā fífi nyírīñá īrī.

³ Īri ní 'yozú kínī, "Ádarú á lē 'yoó īmi ní 'dīni, őwúzīgó 'dīri 'be mūfēngā rī 'bá rī pi vé rī agaá rá.

⁴ Mūfēngā 'bá 'dī'bée ní sēé rī, kópi ibíkí i'dú ã'bú īvē rī agá, 'bo ūkú ngá ãkó 'dīri sē īvē ngá 'í ní kōdō 'i īzā kozú rī ãrēvú cérē."

Yésū ūlū tā ímúpi 'i ngaápi ú'dú ūdū vé rī gé rī
(Mätáyo 24:1-2; Märákō 13:1-2)

⁵ Yésū vé 'bá īri ã pámvú ūbī'bá rī pi ã urukö rikí átá írā ūnyī be ī ní Jó Mungú vé rī sīzú rī ã tā sī, ãzini ngá 'bá rī pi ní sēé Mungú ní rī pi ã tā sī. 'Bo Yésū ní 'yozú kínī,

⁶ "Sâ ãzi ri ímú 'dī'dī, ngá īmi ní ndréé 'dī'bée, ī ímú ūnō cérē vūgá, icókí írā ãlu ni kuú adrií ógúpí drīgē ku."

Īzāngā úmvulési ímúpi drīdrī 'dīlé rī
(Mätáyo 24:3-14; Märákō 13:3-13)

⁷ 'Bá Yésū ã pámvú ūbī'bá rī pi ní Yésū ri zīzú kínī, "Ímbápi, tā 'dī'bée ímú ī nga ngötü? Ngá lūúpí 'yozú kínī, tā rī ilókō ímú 'i nganga rī ã'di?"

⁸ Yésū ní újázú kópi ní kínī, "'Bá ãzi ã ū'bā īmī mi ku. 'Bá kárakará pi ímú mā rú sī, kópi 'yo ī Kúrisítō 'i, ãzini kópi 'yo, 'Sâ rī icó gi.' 'Bo lē īmi ē'yīkí kópivé tā 'dīri ku.

⁹ Ími kádō tā ē'dí vé ni yīj, ãzini tā 'bá rī pi ní rizú íngázú mgbárásī ī ūgūpīj drīgē rī vé tā yīj, lē īmi 'okí ūrī sī ku. Tā 'dī'bée ímú ī nga drīdrī, 'bo ú'dú ūdū vé rī icó drī icá mbēlēñá ku."

¹⁰ Yésū ní kúru 'yozú kópi ní kínī, "'Bá ãngū ãzi agá rī pi ímú ē'dí 'dī 'bá ãngū ãzi agá rī pi be, 'bāgú rī pi ímú ē'dí 'dī ī ūgūpīj 'bāgú rī pi be.

¹¹ Ængū rī ímú 'i aya dīngídīngí, ẽbīrī ri ímú 'de

ūnjí ūnjí, drā ūnjí ūnjí ni pi
ímú 'de āngū āndiāndí ni pi
agásí, Tā ãyázú ãyãyã 'bá rí
pi ni ūří sěépi ni pi ímú 'i nga
'bū gé 'dãá.

12 "Bo dr̄idr̄i ni, tā 'dīri ní
dr̄i 'i ngazú kuyé r̄i gé, ī ímú
ími uru, ī ími őcű ūnjí ūnjí.
Í ímú ími jí tō Jó Mungú ri
Zizú r̄i pi agá, ázini ī ími jí jó
ängü ū'yizú r̄i pi agá, ī ími tō
'bágú r̄i pi əndreti gé, ázini
gávánā r̄i pi əndreti gé, ími
ní mā pámvú ūbíi r̄i sī.

¹³ "Díri ímú adri ími ní drílé muké ími ní mávé tā ülüzú kópi ní.

¹⁴ 'Bo īmi dō ri īmî tî gā, lē
īmi rikí īmi үşүү drää tâ īmi
ní lêé átá rî sî kû.

15 Ä'diātšiyā ma īmi ní
ätangá píri rí sē ní, äzini ma
īmi ní úmí rí sē ní, īmivé
ari'ba rí pi ícokí īmi ideé ku,
döku kópi ícokí 'yoó tā īmi
ní 'yoó rí ünjō 'díní ku.

16 Sâ ãzi sî, ïmi étépiï, ïmi
éndrépiï, ïmi é'dipáa, ïmi
édrípiï, ãzini ïmivé ûndî rî
pi, kôpi ímû ïmi üli 'be, kôpi
ïmi uruko ú'dî ûdrâ rá.

¹⁷ 'Bá rī pi ārēvú cérē ímú
ími gā sī mā tā sī.

¹⁸ 'Bo dr̄í'bí īmi dr̄ígē r̄í ālu
ni ícó āv̄í ku.

19 Ími tukí dō pá títi
ímidé e'yéngará agá, ími idri
'dáni'dáni rí ísú rá.

*Íímú Yērúsālémā ri iza rá
(Mātáyo 24:15-21;
Mārákō 13:14-19)*

20 "Ími ndrekí dō
ãngáráwá rí pi cekí
Yérúsälémä ri kúrű, ími
ní 'yozú kíní, sâ í ní

Yērúsālémā ri izazú rī ícágí.

²¹ Kúru lē 'bá adri'bá ãngū
Yǔdáyā vé rī agá rī pi ã ápakí
muzú írā gá 'dāá, 'bá adri'bá
kүrү agá rī pi ã fükí kүrү rī
agásí ãmvé, 'bá adri'bá kүrү
rī agá ku rī pi ã gökí fíi kүrү
rī agá 'dāá ku.

22 Ä'diätsäiyä sâ 'dïri ïní
ãngü ūrñjazú rï, tã ïní sñi
Bükü Mungü vé rï agá rï, ä
nga rí 'i fñuú ti ni gé bëñi.

23 Ü'dú 'dāri gé, ūkú 'a
be rī pi ímú īzāngā ísú ūnjí
ūnjí, āzini ūkú ri'bá bā sē'bá
ndru'bá anjińá ní rī pi kpá
ímú īzāngā ísú ūnjí ūnjí.
Īzāngā ri ímú adri ūnjí ūnjí
āngū 'dāri agá, Múngú ã 'a
ri ve 'bá 'dī'bée ní ūnjí ūnjí.

²⁴ Ari'ba rī pi ímú 'bá rī pi ú'dí ılıj āco sī. Kōpi 'bá rī pi ʉrukó uru jí āngū jākā rī pi vé rī gé. 'Bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi ímú Yērúsälémā ri ru, kōpi adri Yērúsälémā agá 'dāá, cīmgbá sâ kōpivé rī ní dezú rī gé."

'Bá Mvá vé īgōngará
(Mātáyo 24:29-31;
Mārákō 13:24-27)

25 Yéşűní 'yozú kíní, "Tā
ăyázú ăyăyā ni ímú índré
ütü rī mi gé, mbääá rī mi gé,
ăzini línýä rī pi mi gé. 'Bá vű
drígé nõgó rī pi ímú adri ăní
ür̄i sī, kōpi ē dr̄i ri ímú ábá
yíjí tafu rī vé ụngárá sī, ăzini
irivé úvángará ngüyá ngüyá
rī sī.

<sup>11³⁵. 26 Ʉr̄i ri 'bá r̄i pi fū am-
bamba, tā ímúpi 'i ngaápi vū
dr̄igé r̄i sī. Ngá 'bū gé r̄i pi</sup>

ärēvú cérē, ī ímú kópi aya u'de vūgá.

²⁷ Sâ 'dâri gé, ma 'Bá Mvá 'i, kópi ímú mávé ímungará íribítí agásí ūkpō be rī ndre, ãzini mávé dïngará pôwüpôwü rī ndre ī mi sī.

²⁸ Ími ndrekí dō tā 'dî'bée í'dókí ī ngaá gi, ìmi tukí pá үru sī, ìmi ingakí ìmî drî үru, ã'diâtâsiyâ sâ ī ní ìmi pazú rī ícâ ïnyinjá gi."

Nâpí peti ī ní zǖ fiḡi rī vé rī

(*Mâtáyo* 24:32-35; *Mârakô* 13:28-31)

²⁹ Yésü ni kópi ni nâpí 'dîri ülûzú, "Ími ndrekí drî peti ī ní zǖ fiḡi 'dîri ká, ãzini ìmi ndrekí drî peti rī pi ká.

³⁰ Kópi kâdô i'dó rûu, ìmi nî 'yozú kínî, eézü ícâ ïnyinjá gi.

³¹ Íri kpá adri sǖ 'dîri tñi, ìmi ndrekí dō tā má ní lñu ìmi ní 'dî'bée ri 'i nga, ìmi nî 'yozú kínî, mälüngâ Mungú vé rī ícâ ïnyinjá gi.

³² Ádarú á lë 'yoó ìmi ní 'dîni, 'bá үrukô'bée ìmi ãsámvú gé 'dîgé ícokí drî üdrâa ku, cîmgbá tâ 'dî'bée ní ñgazú rî gé.

³³ 'Bǖ pi vǖ be, Íri ímú dê rá, 'bo ú'dûkô mávé rî dê ku.

³⁴ "Ími ndrekí mûké, ìmi rikí ési 'bâa ngá nyanya drîgé ku, ãzini ìmi rikí íwá mvuú ìmérrezú ãní ku, ãzini ìmi rikí ìmi üsüü drâa tâ nyôkú nôri vé rî sî ku, ìmi

rikí dô tâ 'dî'bée 'oó, ú'dû үdû vé rî ímú ícâ mbêlênjá, ìmi ícokí nij ku.

³⁵ Tâ 'dîri ímú 'i nga 'bá adri'bá vǖ drîgé nôgô rî pi ní cérê.

³⁶ Lë ìmi adrikí mi be kowu, ìmi zikí Mungú ri, tâ ímú'bá ì nga'bá 'dî'bée ē îsú rí ìmi ku, ma 'Bá Mvá 'i, ìmi tukí ri pá má  ndrêti gé  rî ãkô."

³⁷ U'dû ãlu ãlu, Yésü ri éci 'bá rî pi imbâ Jó Mungú vé rî ã bóró gá 'dâa, ündrénjá ãlu ãlu, Íri mu ánga ë ní zǖ Írâ Ölivë vé rî drîgé 'dâa, Íri la 'dâlé.

³⁸ Kâdô adrií  'bûtì kûnîkûnî, 'bá rî pi ri ímú tâ Yésü ni imbâ rî yì Jó Mungú vé rî ã bóró gá 'dâa.

22

*Yûdâ 'be Yésü ã üli
(Mâtáyo 26:1-5, 14,
16; Mârakô 14:1-2, 10-11;
Yûwâni 11:45-53)*

¹ Ùmû ë ní Pânga ni 'Bâa Údrâ ku rî* vé U'dû Mungú ni Èlizú Jó rî pi tî gé sî rî nyazú rî kâ ícâ ïnyinjá gi,

² atala atala rî pi drîgé rî pi, 'bá tâimbî imbâ'bá rî pi be, rikí lëti ndâa lëzú Yésü ri ruzú kíri, Íri 'dîzú drâzú rá, ã'diâtâsiyâ kópi 'okí  rî sî 'bá rî pi sî.

³ Kûru Sâtânâ ni fizú Yûdâ ë ní zǖ Ísikârîyôtâ ē ési agá. Yûdâ ri Yésü vé 'bá áyûayû mudrî drî ni ïrî rî pi vé ãzi.

* **22:1 22:2** Ümû ë ní Pânga ni 'Bâa Údrâ ku rî nyazú rî: Yâhûdî rî pi ri ümû 'dîri nya ca ú'dû ézîrî, kópi ri ú'dû Mungú ni ë pazú adringará tûgêrî rû 'bá Èjepétô vé rî pi drîgé sî rî vé tâ igá ãní. Ümû 'dîri ë i'dó nya U'dû Mungú ni Èlizú Jó rî pi tî gé sî rî gé. 'I lâ Wüngará 12:17-20.

⁴ Yúdā ní ngazú muzú atala atala rī pi drīgē rī pi vúgá, āzini ūgalaku Jó Múngú vé rī ūtē'bá rī pi vúgá 'dāá, īri ní rizú léti 'í ní lēzú Yésū ã ūli 'bészú rī átázú kōpi ní.

⁵ Atala atala rī pi drīgē rī pi ūgalaku rī pi be adrikí ãyīkō sī, kōpi kīnī, ī mūfengā sē Yúdā ní rá.

⁶ Yúdā ã'yī rá, īri ní í'dozú léti ndāzú, 'í sē rí Yésū ri kōpi drīgē, ãkūdē 'bá bítřiká rī pi 'dāáyo.

Ínyá ūdū Yésū ní nyaá ívé 'bá mūdrī drī ni ūrī rī pi be rī
(Mātāyo 26:17-25;
Mārákō 14:12-21; Yūwánī 13:21-30)

⁷ Úmūj ī ní Pángā ni 'Bāá Údrá ku, ī ní rizú kābīlō mvá[†] úlizú Ū'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tī gé sī rī[‡] vé rī nyazú rī kā ícá,

⁸ Yésū ní Pétéró pi pēzú muzú Yūwánī be drīdrī, īri ní 'yozú kīnī, "Ími mukí 'bá ní ãnyāngā Ū'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tī gé sī rī vé rī 'adí, 'bā mukí rí nyaá."

⁹ Kōpi ní īri zizú kīnī, "Í lē 'bā mukí 'adí íngūgá?"

¹⁰ īri ní újázú kōpi ní kīnī, "Ími kádō caá kūrú rī agá 'dālé, īmi ágō ãzi ísú īri yīj"

[†] 22:7 22:7 *Kābīlō mvá:* Múngú sē tāimbí Mósē ní kīnī, 'bá rī pi ã zákí kābīlō Múngú ní rōbōqñō rú, ã trūkí rí kōpi ívé ūnjíkānyā agásí rá. Sē ī ní Yésū ri zizú Kābīlō Mvá Múngú vé ni ãní, ã'diátasīyā Múngú īpē īri ímú drāá 'bávé ūnjíkānyā ūjíj. 'Í lā Wūngárá 12:17-28; Mārákō 14:12; Yūwánī 1:29-35; 1 Kōrínítō 5:7; 1 Pétéró 1:19. [‡] 22:7 22:7 *Ū'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tī gé sī rī:* Yāhūdī rī pi ri ú'dú Múngú ní ótú elizú ūsērēlē rī pi vé jó rī pi tī gé sī ējēpētō gá 'dāá rī vé tā ígá. Ótú kōpi é'bípīj ūbēkí kābīlō ã árí ívé kējtí é 'erífe gá sī, sē Múngú ú'dí kōpi kuyé. Múngú ú'dí 'bá ējēpētō vé kābīlō ãrí ūbē'bá ívé kējtí é 'erífe gá sī kuyé rī pi vé anji ágō kāyú rī pi ūdrāá 'bá álu álu vé 'bētī ūsámrvú gá sī rá. 'Í lā Wūngárá 12:17-28.

'dū muzú ūdrí sī. Ími 'deki mūyū ūri ã vúdrī gé sī, cīmgbá jó ūri ní muzú fizú rī agá 'dāá.

¹¹ Ími 'yokí jó 'dīpa ní, 'Ímbápi zì kīnī, 'Bā mū ūmūj Ū'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tī gé sī rī nya mávē 'bá mā pámrvú ūbē'bá rī pi be íngūgá?

¹² īri īmi ní jó ã 'a aambúgú urulésila rī lū, údéki 'a ní kú muké muké. Ími á'díkí 'bá ní ínyá rī 'dālé."

¹³ Kōpi ní 'dezú muzú kūrú rī gé 'dālé, kōpi ísúkí ngá rī pi ãrēvú cérē sū Yésū ní 'yoó rī tīnī. Kōpi ní ínyá ūmūj Ū'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tī gé sī rī vé rī á'dízú 'dālé.

Ínyá Úpí vé uletere rī vé nyangará

(Mātāyo 26:26-30;
Mārákō 14:22-26; 1 Kōrínítō 11:23-25)

¹⁴ Sâ ūmūj rī nyazú rī kā ícó, Yésū pi ní úrızú ívé 'bá áyúãyū rī pi be misá ínyá nyazú rī ã jēlé gá.

¹⁵ īri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ma úvá be, á lē Ū'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tī gé sī rī vé ūmūj nyaá īmi be trú, ísúzú á nya drī ūjāngā rī kuyé.

¹⁶ Á lē 'yoó īmi ní, á gō ūmūj nōri ãzi nyaá īmi pi be

díjí ku, cīmgbá Múngú ní 'bá rí pi oyužú fizú ívé mālūngā agá rí gé."

¹⁷ Īri ní kópō rí í'dúzú, īri ní ōwō'dīfō sēzú Múngú ní, īri ní 'yozú kīnī, "Īmi é'yīkí, īmi ālēkí mvužú īmi āsāmvú gé sī.

¹⁸ Á lē 'yoó īmi ní 'dīni, í'dózú āndrū mužú drīdrī, á gō vīnyō mvužú díjí ku, cīmgbá mālūngā Múngú vé rí ní ímúzú rí gé."

¹⁹ Īri ní kpá pánga í'dúzú, īri ní ōwō'dīfō sēzú Múngú ní, īri ní pánga rí āndīzú, īri ní sēzú kōpi ní, īri ní 'yozú kīnī, "Dīri mávē rú'bá má ní sēé īmi tā sī rí, īmi 'okí 'dīni mā tā ígázú āní."

²⁰ Kōpi kâ ínyá rí nyaá deé gi, īri ní kpá kópō rí í'dúzú, īri ní 'yozú kīnī, "Kópō 'dīri, īri mávē ārí dāápi īmi tā sī, Múngú ní ūndī ú'dí ruzú rí.

²¹ Ágō ímúpi mā ūli 'beépi rí, 'bā ri nga nya īri be mísá drīgē trú.

²² Ma 'Bá Mvá 'i, ma ímú drā sū ī ní tā ni ūtījí gí rí tīnī, 'bo ūzāngā rí ímú adri 'bá mā ūli 'beépi rí vé ni."

²³ Yēsū vé 'bá áyúāyū rí pi ní í'dózú ī uzizú ī āsāmvú gé sī kīnī, 'bá ī āsāmvú gé lēépi tā 'dīri 'oópi rí ā'di 'i.

²⁴ Yēsū vé 'bá áyúāyū rí pi ní í'dózú āgátá gāzú ī āsāmvú gé sī kōpi kīnī, "Mālūngā úmvúlési ímúpi rí gé, ā'di ri adri 'bá āmbúgú rú nī?"

²⁵ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Bāgú sūrú rí pi agásī rí pi ūkpō be tāimbī sēzú ívé

'bá rí pi ní, drīkoma ūkpō be rí pi rí 'yo ī ūndī 'bá rí pi vé ni.

²⁶ 'Bo lē īmi adrikí sū 'bá 'dī'bée tīnī ku, 'bá lēépi adriípi āmbúgú rú rí, lē ā adri sū mvájá mādājá rí tīnī, lē 'bá āngū ruzúpi rí ā adri sū ātī'bá tīnī.

²⁷ 'Bá úrípi mísá gārā gá ínyá nyaápi rí pi 'bá ínyá rí sēépi īri ní rí be, 'bá ngōri āmbúgú nī? Adri 'bá úrípi mísá gārā gá ínyá nyaápi rí 'i kuyé? 'Bo ma īmi āsāmvú gé nōgō, má adri sū 'bá riípi ngá sēépi rí tīnī.

²⁸ Sâ tā ūkpō ūkpō ní ma ū'bīzú rí gé, 'bá pá tu'bá tītī má be trú rí īmi 'i.

²⁹ Ma īmi ní ūkpō sē āngū ruzú sū 'bāgú rí pi ní ruzú rí tīnī, sū má Etépi ní ma 'bāa 'bāgú rú āngū ruzú rí tīnī.

³⁰ Kúru 'bā ímú ngá nya īmi be, āzini ngá mvu īmi be trú mávē mālūngā má ní ímú ruzú rí gé 'dāá, 'bá ālu ālu ri ímú úrí lúpá drīgē, tā li sūrú ūsērélē vé mūdrī drī ni ūrū rí pi drīgē."

Yēsū átā tā Pétērō ní ímúzú 'i gāzú rí

(Mātāyo 26:31-35; Mārakō 14:27-31; Yūwānī 13:36-38)

³¹ Yēsū ní 'yozú kīnī, "Sīmónā, Sīmónā, 'i ndre drī kā! Sātánā zī kīnī, 'i lē īmi yaá sū ī ní ānyá yaá rí tīnī.

³² 'Bo Sīmónā, á zī mí ní Múngú rí, ā sē rí mívē ē'yīngárá ā adri rí ūkpō ūkpō. Mí újá dō mívē ési īgōzú má vúgá gí, 'i ko mī

ögüpíi ē īzā, kópi ã adrikí rí ūkpó ūkpó īvé ē'yīngárá agá."

³³ 'Bo Pétéró ní újázú kínī, "Úpí, má ã'yī rá, 'bâ mū mí be trú jó āngū ū'yīzú rī agá 'dāá, 'bâ ūdrā mí be trú."

³⁴ Yésű ní újázú kínī, "Pétéró, á 'yo mí ní 'díni, mi ímú ma gā ca vú be na, mi 'yo, 'í nñ ma kuyé, lōgúlōgú ri kúru cérē 'be."

³⁵ Kúru Yésű ní kópi zizú kínī, "Má ní ándúrú īmi pēzú muzú ú'dúkó muké rī ūlūngárá gá mūfēngā ãkó, kūmvū ãkó, dōku ngá pá gá ãkó rī gé, īmi unukí ngá ãkō sī rá?"

Kópi ní újázú kínī, "'Bá unukí ngá ãkō sī kuyé."

³⁶ Yésű ní 'yozú kópi ní kínī, "'Bo nóni īmi mūfēngā jí jūrú be rá. īmi dō ilí ãco ãkó, īmi uzikí īmivé bōngó akoó rükü rī pi, īmi jekí ilí ãco ãní.

³⁷ Á 'yo īmi ní 'díni, sikkí Búkū Múngú vé rī agá kínī, "Dukí īrivé tā 'bāá sū 'bá tā ūnjí 'oópi rī tīnī.' Tā 'dīri īmú 'i nga mā rū'bá gá rá. Ádarú tā ī ní sii Búkū Múngú vé rī agá mā tā sī rī, īri nóni ri 'i nga fū tī ni gé."

³⁸ Yésű vé 'bá áyúayū rī pi ní 'yozú kínī, "Úpí, 'i ndre drī ká, 'bâ ilí ãco be īrī kú nō."

Yésű ní újázú kínī, "Átangá rī ē ẽsī 'dīgē."

Yésű zi Múngú ri ívé drāngárá ã tā sī
(Mātáyo 26:36-46;
Märákō 14:32-42)

³⁹ Yésű ní 'dezú muzú Írā Õlívē vé rī drīgē 'dāá, sū ándúrú rī tīnī, īrivé 'bá īri ã pámvú ūbī'bá rī pi 'dekí mūyú vú ni gé sī īndī.

⁴⁰ Kópi kā mūyú caá írā drīgē 'dālé, īri ní 'yozú kópi ní kínī, "İmi zikí Múngú ri ūkpō sī, īmi 'dekí rī tā ūnjí agá ku."

⁴¹ Yésű ní kópi kuzú, īri ní 'i útrúzú vūyú mādā, īri ní kūmūcī ūtīzú Múngú ri zizú kínī,

⁴² "Má Etépi, mí ã'yī dō rá, 'i 'dū kópō izzāngā vé 'dīri má rū'bá gá sī rá. 'Bo ã adri má ní lēé rī tīnī ku, ã adri mí ní lēé 'oó rī tīnī."

⁴³ Mäläyikā ãlu íngá 'bū gé 'dāásī, ímú 'i i'daá ẽndrētī ni gé, īri ní ūkpō sēé.

⁴⁴ Yésű ē ẽsī ísú izzāngā ambamba, īri ní Múngú ri zizú ẽsī be cérē, īrivé ұrýndēra nyööký gé 'dāá, sū ãrī ní raá rī tīnī.

⁴⁵ Yésű kā Múngú ri zīj deę́ gi, īri ní íngázú үру, īri ní 'i újázú gōzú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi vúgá 'dālé, ísú kópi ri ú'dú ko, kópi ãndēkí káyī, kópi adrikí kuú izzāngā sī.

⁴⁶ īri ní kópi zizú kínī, "Ngá īmi ní rizú ú'dú kozú 'dīni rī ã'di? īmi ngakí үру, īmi zikí Múngú ri, tā ūnjí ã ү'bī rī īmi ku."

Yésű vé r̄ungárá

(Mātáyo 26:47-56;

Mārákō 14:43-50; Yūwánī 18:3-11)

⁴⁷ Yésű kā rií átá ívé 'bá áyúayū r̄i pi be, 'bá bítříká pi ní icázú, Yésű vé 'bá áyúayū mudrí dr̄i ni īři r̄i pi vé āzi, Yúdā īkó kōpi ē dr̄i ímúzú n̄i. īri ní muzú Yésű ri u'dezú ežizú bēdr̄i s̄i.

⁴⁸ Yésű ní īri zizú kín̄, "Yúdā, ma 'Bá Mvá 'i, 'í lē ma eži bēdr̄i s̄i lūzú kín̄, 'í lē mā ūli 'beé?"

⁴⁹ Yésű vé 'bá áyúayū r̄i pi kâ tā riípi 'i ngaápi 'dři ndree, kōpi ní Yésű ri zizú kín̄, "Upí, 'bá fukí ūmba kōpi be īlī āco r̄i s̄i īyí?"

⁵⁰ Kōpivé 'bá ālu ní átálágú ūmbúgú r̄i vé ātī'bá ē bí dr̄i īndépi gé r̄i gazú īlī āco r̄i s̄i mvórú 'dezú vūgá 'dāá.

⁵¹ Yésű ní 'yozú kín̄, "'Díni kuyé!" īri ní ágó r̄i ē bí úlózú, ágó r̄i ē bí ní icázú muké.

⁵² Kúru Yésű ní 'yozú atala atala r̄i pi dr̄igé r̄i pi ní, ūgalaku Jó Múngú vé r̄i ūtē'bá r̄i pi ní, āzini 'bá ambugu ímú'bá 'i r̄u'bá r̄i pi ní kín̄, "īmi ri ímú īlī āco āco ni pi be, túré be īmi dr̄igé s̄i, īmi ūšukí ma 'bá riípi 'bá wa'bá āří'bá rú r̄i pi ē dr̄i koópi ni?

⁵³ U'dú céré á ri adrií īmi be tr̄u Jó Múngú vé r̄i ā bóró gá 'dāá, īmi r̄ukí ma kuyé.

'Bo sâ nōri īmivé ni, ādróko ní ívé eži ngazú āní r̄i."

Pétéró gā Yésű ri s̄i

(Mātáyo 26:57-58, 67-75; Mārákō 14:53-54, 66-72; Yūwánī 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Kōpi ní Yésű ri ruzú jizú muzú átálágú ūmbúgú ūr̄i vé kání agá 'dāle. Pétéró se 'i gōzú vúlé rú.

⁵⁵ 'Bá āngū ūtē'bá r̄i pi ūděkí ācí bóró r̄i agá 'dāá, kōpi ūrkí ācí r̄i ā gārā gá, Pétéró ní fizú ūrizú kōpi āsámvú gé.

⁵⁶ Túgēr̄ijá āzi ūkú rú ni ní Pétéró ri ndrezú ūr̄i kuú ācí r̄i t̄i gé 'dāá. īri ní Pétéró ri ndrezú gōgō, īri ní 'yozú 'bá r̄i pi ní kín̄, "Ágó nōri, kōpi rikí ándúrú adrií Yésű be tr̄u."

⁵⁷ 'Bo Pétéró gā tā īri ní 'yoó 'dři rá kín̄, "Ūkú 'dři, ā n̄i ágó 'dři kuyé."

⁵⁸ Vúdr̄i ni kā vūjú mādā, ágó āzi ní kpá Pétéró ri ndrezú, īri ní 'yozú kín̄, "Mi ágó ī ní rūj 'dři vé ógúpi."

Pétéró ní újázú kín̄, "Ágó 'dři, má adri īri ógúpi ku!"

⁵⁹ Kā muž adri sâ ālu ā vúdr̄i gé, ágó āzi ní kpá rizú sizú kín̄, "Ádarú ágó 'dři, kōpi rikí adrií īri be tr̄u, ā diātāsīyā īri Gālīlāyāgú."

⁶⁰ Pétéró ní újázú kín̄, "Ágó 'dři, ā n̄i tā mí ní rií átā 'dři kuyé." Pétéró kā rií tā 'dři 'yoó, koro lōgūlōgú ní céré 'bezú.

§ 22:54 22:54 Átálágú ūmbúgú r̄i: Átálágú ūmbúgú r̄i ndě atala r̄i pi céré, ā diātāsīyā īri 'yéňá fi Jó Múngú vé r̄i agá Vūrā Uleteretere r̄i agá 'dāá n̄i, īri fi vú ālu īlī ālu agá. īri āří r̄obøn̄o vé r̄i ji ūnjíkānyā ūjžú. 'I lá Lěvītīkā 16; Ěbérē 9.

61 Úpí Yésű ní 'i újázú Pétéró ri ndrezú. Kúru Pétéró ní tā Úpí ní 'yoó 'í ní, "Mi ímú ma ga ca vú be na, lögúlögú ri kúru cérē 'be" 'dāri vé tā ígázú.

62 Pétéró ní ngazú füzú āmvé, ūri ní í'dózú āá ngozú mádrā mádrā rú.

Āngáráwá Yésű ri ūtē'bá rī pi rikí Yésű ē drīj ínjá

63 Āngáráwá Yésű ri ūtē'bá rī pi ní í'dózú Yésű ē drīj ínjázú, āzini ūri ūgbázú.

64 Kōpi úmbékí ūri ē mi cí, kōpi ní ūri zizú kínī, "Í lū 'bá ní, ā'di gbā mi ní?"

65 Kōpi rikí átangá ūnjí ūnjí ni pi átá, ūri u'dazú.

Jikí Yésű ri drīkoma Yāhúdī rī pi vé tā lī'bá rī pi endreti gé

(Mātāyo 26:59-66; Mārakō 14:55-64; Yūwānī 18:19-24)

66 Kā muý adrií ū'bútiñá rī sī, 'bá ambugu rī pi, atala atala rī pi drīgē rī pi, āzini 'bá tāimbí imbá'bá rī pi be, kōpi ní ī umúzú vürā ālu gé Yésű vé tā lizú, ī ní Yésű ri fjízú ímúzú kōpi endreti gé.

67 Kōpi ní 'yozú kínī, "Mi dō Kúrisítō 'i, 'i lū 'bá ní."

Yésű ní újázú kínī, "Mâ lū dō īmi ní, īmi icókí ē'yíi ku.

68 Mâ zì dō īmi tā sī, īmi icókí újá má ní ku.

69 'Bo í'dózú āndrū muzú drīdrī, ma 'Bá Mvá 'i, ma mu úrí Múngú Ūkpō 'Dípa vé drī endepi gé."

70 Kōpi ní cérē ūri zizú kínī, "Mi Mvá Múngú vé ní?"

Ūri ní újázú kínī, "Tā īmi ní 'yoó rī piri."

71 Kúru kōpi ní 'yozú kínī, "Bá yikí tā rī tī ni gé gí. Nga 'bá ní lězú 'bá āzi ē ímú tā rī átā ní rī ā'di?"

23

Jikí Yésű ri Pīlátō endreti gé

(Mātāyo 27:1-2, 11-14; Mārakō 15:1-5; Yūwānī 18:28-38)

¹ Drīkoma Yāhúdī rī pi vé tā lī'bá rī pi ārēvú cérē, kōpi ní Yésű ri jizú muzú Pīlátō endreti gé 'dāá.*

2 Kōpi ní í'dózú ūri tōzú, kōpi kínī, "Bá nīkí rá ágó nōri ri 'bavé 'bá rī pi ē drī úcī kínī, kōpi ā ūfēkí mūfēngā umbe jezú rī 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī ní ku, ūri ri 'yo, 'i Kúrisítō, āzini 'i 'bāgú."

3 Kúru Pīlátō ní Yésű ri zizú kínī, "Ādarú mi 'bāgú Yāhúdī rī pi vé rī?"

Yésű ní újázú kínī, "Ē, ūri adri sū mi ní 'yoó rī tīnī."

4 Kúru Pīlátō ní 'yozú atala atala rī pi drīgē rī pi ní, āzini 'bá bītríká rī pi ní kínī, "Má īsú tā ūnjí ī ní tā lizú āní ágó nōri drīgē ni kuyé."

5 'Bá rī pi rikí sií kínī, "Ágó 'dīri úcī 'bá rī pi ē drī ívē tā imbálé ūnjí rī sī 'bavé āngū Yūdáyā vé rī agásī cérē. Í'dó ívē tā 'dīri imbá āngū Gālīlāyā vé rī agá, icá

* 23:1 23:1 *Pīlátō endreti gé 'dāá:* Kōpi jikí Yésű ri muzú gávānā Pīlátō Rómā vé rī endreti gé, ā'diātāsiyā Pīlátō ri icó Yésű vé tā lī ā 'dīkí ūri drāá rá ní.

kpá ívé dr̄i úcíngará r̄i be
Yērúsälémā gá nōgó."

⁶ Pīlátō kā tā 'dīri yī, īri
ní zīzú kīnī, ágó 'dīri nyō
Gālīlāyāgú?

⁷ Pīlátō kā nīj ámá 'yozú
kīnī, Yēsū ri adrií Gālīlāyā
gá āngū Ěrōdē ní rūy r̄i agá,
Pīlátō ní Yēsū ri pēzú mūzú
Ěrōdē vūgá 'dāá, sâ 'dīri gé,
Ěrōdē ri adrií Yērúsälémā gá
'dāá.

*Yēsū tu pá Ěrōdē ẹndréti
gé*

⁸ Ěrōdē kā Yēsū ri ndreeé,
adri ãyīkō sī, ã'diātāsīyā 'dū
sâ ãco, lē kōdō Yēsū ri ndreeé.
Ěrōdē yī tā Yēsū ní 'oó r̄i
pi kárakará, 'bā ésī, lē kōdō
Yēsū ã 'o tā ãyāzú ãyāyā ni 'í
mī gé sī.

⁹ Ěrōdē uzī Yēsū ri tā sī
kárakará, 'bo Yēsū újá īri ní
tā ãzi kuyé.

¹⁰ Atala atala r̄i pi dr̄igé r̄i
pi, 'bā tāimbí ímbá'bá r̄i pi
be, tukí pá kuú 'dālé, kōpi
rikí īri tōo tā ūnjí ūnjí ni pi
sī.

¹¹ Kúru Ěrōdē pi ívé
āngárawá r̄i pi be, kōpi ní
Yēsū ē dr̄i ínjázú, ãzini īri
u'dazú. Kōpi sukí bōngó
akoóko rūkū muké muké ni†
rū'bá ni gé. Kúru kōpi ní
gōzú īri pēzú mūzú Pīlátō
vūgá 'dāá ūzi.

¹² Ándúrú Pīlátō pi Ěrōdē
be, kōpi ãrí'bá rú ū ūsámrvú

gé sī. U'dú 'dāri gé, kōpi gōkí
icá ūndī rú ū ūsámrvú gé sī.

Pīlátō ã'yī Yēsū ri sēé 'dīj
dr̄āá rá
(Mātāyo 27:15-26;
Mārakō 15:6-15; Yūwānī
18:39-19:16)

¹³ Pīlátō ní atala atala r̄i pi
dr̄igé r̄i pi zīzú 'bá ambugu r̄i
pi be, 'bá r̄i pi be cérē imúzú
vūrā ãlu gé,

¹⁴ īri ní 'yozú kōpi ní kīnī,
"Ími ìjíkí ágó nōri tōo, ìmi
kīnī, īri ri 'bá r̄i pi ē dr̄i úcī,
'bá r̄i pi ã wakí rí ari'ba rú.
Má uzī ūrivé tā ìmi ẹndréti
gé 'dīgé, má ìsú tā ãzi ūnjí
ìmi ní īri tōzú ní rū'bá ni gé
kuyé.

¹⁵ Ěrōdē ìsú kpá tā ūnjí
rū'bá ni gé kuyé, īri ní ágó
r̄i pēzú ìgōzú 'bá vūgá nō,
sū ìmi ní ndreeé r̄i tīnī, tā ãzi
í ní ágó 'dīri 'dīzú dr̄azú ní
âlu ñani 'dāáyo.

¹⁶ Ma īri gbā, ma kúru īri
oyu."

¹⁷ U'dú ūmū nyazú r̄i gé, lē
Pīlátō ã oyu 'bá ï ní û'yī r̄i pi
vé ãlu jō āngū ū'yīzú r̄i agásí
âmvé.‡

¹⁸ 'Bá bítřiká r̄i pi ní cérē
ó'yzú kīnī, "Ã 'dīkí ágó 'dīri
dr̄āá 'dīsī rá. Mí oyu 'bá ní
Bārābā ri áyu."

¹⁹ 'Bekí Bārābā ri jō āngū
û'yīzú r̄i agá tā īri ní 'bá r̄i
pi ē dr̄i úcī wazú ãrí'bá rú
Yērúsälémā agá 'dāá r̄i vé tā
sī, ãzini īri ní 'bá 'dīj dr̄āá r̄i
vé tā sī.

23:8 23:8 Lúkā 9:9 † **23:11 23:11** Bōngó ãco akoóko muké muké ni: Bōngó
âco akoóko muké muké r̄i, 'bāgū r̄i pi r̄i su nī. ‡ **23:17 23:17** Átángá vērēši
17 agá 'dīri, bükü Lúkā vé ū ūsámrvú
bükü Lúkā vé vúlé r̄i agá rá.

²⁰ Pílátō ní átázú kópi ní díj, ã'diātāsīyā lē kōdō Yésū ri oyụ́ rá.

²¹ 'Bo kópi rikí ó'ú muzú drígélé, "Ã gbākí ūri peti alambaku sīgé, ã gbākí ūri peti alambaku sīgé."

²² Vú na ni gé, Pílátō ní 'yozú kópi ní kín̄, "Tā ūnjí ágó nōri ní 'oó rī ã'di? Má ̄sú tā ã pá ñí icózú ūri 'dizú drázú ni kuyé. Ma ūri sē gbā, ma kúru ūri oyụ́ rá."

²³ 'Bo 'bá rī pi gōkí ó'ú ú'dúkó be ụrụ 'dāá kín̄, "Ã gbākí Yésū ri peti alambaku sīgé." Kúru 'bá rī pi vé ó'úngará sē Pílátō ã'yī kópivé tā rá.

²⁴ Kúru Pílátō ní Yésū ri sēzú 'dizú sū kópi ní lēé rī tñi.

²⁵ Pílátō ní Bārābā ñí 'yī kuú tā ūri ní wazú ãrí'bá rú, ãzini ūri ní 'bá 'dij rī ã tā sī rī oyuzú, sū kópi ní zii rī tñi. Kúru ūri ní Yésū ri sēzú ̄ngárawá rī pi drígé, kópi ã 'okí rí tā 'bá bítirká rī pi ní lēé rī.

Yésū vé gbāngará peti alambaku sīgé rī

(Mätáyo 27:31-44; Märákō 15:21-32; Yūwán̄ 19:17-27)

²⁶ Kópi kâ rií Yésū ri jii muzú, kópi ní Símónā Kürénégú rī ruzú, ̄sú ūri ri imú gúrú ãzi gélési, kópi ní peti alambaku rī 'bázú umbe

23:30 23:30 Ôséyā 10:8 § **23:31 23:31** Peti ú'bürú rī: Peti ú'bürú rī vé ififí, 'bá ūnjíkanyā ãkó ni. Peti ã'wí rī vé ififí, 'bá ūnjíkanyā 'oópi ni. 'Bá rī pi 'okí dō tā ūnjí Yésū ūnjíkanyā ãkó rī ni, kópi tā ūnjí 'o 'bá Yérúsälémā gá ūnjíkanyā 'o'bá ambamba rī pi ní agá rá.

ni gé, ã 'du muzú Yésū ã vúdrī gé sī.

²⁷ 'Bá bítirká 'dekí muzú Yésū ã vúdrī gé sī, ūkú rī pi rikí ngoó muzú ̄zāngā ̄zāngā rú, ūrivé tā sī.

²⁸ Yésū ní 'i újázú, ūri ní 'yozú ūkú rī pi ní kín̄, "Ími ūkú Yérúsälémā vé 'dī'bée, ìmi rikí ngoó mávē tā sī ku, ìmi ngokí ìmi áyu, ãzini ìmi ngokí ìmivé anjiná rī pi.

²⁹ Sâ ãzi ̄zāngā vé ni ri imú 'dij'di, ìmi imú 'yo, 'Tákíri rī adri ūkú úndó rú anji tī'bá kuyé rī pi vé ni, ãzini ūkú anji undru'bá bā sī kuyé rī pi vé ni.'

³⁰ Kúru
"kópi imú 'yo írā rī pi ní,
" ìmi í'dékí 'bá drígé!"
ãzini kópi 'yo ánga rī pi ní, " ìmi í'dékí 'bá drígé!"'

³¹ Æ'diātāsīyā 'bá rī pi dō ri tā ūnjí 'o 'dini, ̄súzú peti rī drī úbürú, \$ peti rī 'wi dō gí, tā ngóni ri imú 'i nga nñ?"

³² Ägō ụrükó'bée ūri ügú'bá rú ni pi, ï ri kópi jí mu ú'dí Yésū be trú.

³³ Kópi kâ mupú caá ̄ngū ñí zii Drī Kólõmgbó rī gé 'dälé, kópi ní Yésū ri gbázú peti alambaku sīgé. Kópi ní kpá ügú'bá ūri 'dā'bée vé ãzi gbázú Yésū ē drī ẽndépi gélésila, ãzi rī gbázú ūri ē drī jii gélésila.

³⁴ Yésū ní 'yozú kín̄, "Má Etépi, 'i trū kópi rá,

ã'diātāsīyā kōpi n̄kí tā ī ní 'oó r̄i kuyé." Āngáráwá r̄i pi í'dýkí Yésū vé bōngó 'beé jéké s̄i, kōpi awakí ī āsámvú gé s̄i.

³⁵ 'Bá bítříká tukí pá, rikí tā 'dīri ndreé. Yāhúdī ambugu r̄i pi rikí Yésū ri ḡuú kín̄, "Ídrí iní 'bá ȕrük̄o rá pírí, īri dō Kúrísítō Múngú ní īpēé r̄i 'i, idrí 'í ngúlúpí ku āsī?"

³⁶ Āngáráwá r̄i pi ḡukí īri s̄i, kōpi ijíkí vínyō údrápi gí ni s̄eé īri ní.

³⁷ Kōpi ní 'yozú kín̄, "Mi dō 'bágú Yāhúdī r̄i pi vé r̄i, 'í pa m̄i ngúlúpí."

³⁸ Síkí p̄etj alambaku ī ní Yésū ri gbázú r̄i dr̄ilé gá 'díni, "DÍRI 'BÁGÚ YĀHÚDÍ R̄I PI VÉ R̄I."

³⁹ ȕgú'bá ālu ī ní gbää Yésū be trú r̄i ide Yésū ri kín̄, "Mi dō Kúrísítō 'i, 'í pa mi, 'í pa 'bá īndī!"

⁴⁰ ȕgú'bá āzi r̄i ní trezú ógúpí dr̄igé kín̄, "Í ru Múngú ri ku, īsúzú mi ilókō dr̄adrā, s̄u īrivé r̄i tñi?"

⁴¹ Tā ī ní 'bá īr̄n̄jazú r̄i, īri p̄iri, ã'diātāsīyā ī ri 'bá īr̄n̄jā ūnjíkānyā 'bá ní 'oó r̄i s̄i. 'Bo ágó 'dīri 'o tā ūnjí āluñáni kuyé."

⁴² Kúru īri ní 'yozú kín̄, "Yésū, 'í ca dō mívē mälüngā ruú gí, mí ȕsū m̄a tā be."

⁴³ Yésū ní újázú īri ní kín̄, "Ádarú á 'yo mí ní 'díni,

āndrū s̄i, 'bá m̄u adri mí be trú 'bū gé 'dälé."

Yésū vé dr̄angará
(Mātáyo 27:45-56;
Mārákō 15:33-41; Yūwán̄i 19:28-30)

⁴⁴ Kā m̄uú adrií ȕtú mgbímgbi gé 'dīgé, āngū r̄i b̄i nīj kuú c̄ic̄i āngū 'dāri agá, āngū r̄i n̄i caá sâ na ūndréjá vé r̄i gé.

⁴⁵ Sâ 'dāri gé, ȕtú r̄i ḡo kaá kuyé. Bōngó ī ní Jó Múngú vé r̄i ã 'a elizú r̄i* āsī 'í 'a īr̄i.

⁴⁶ Yésū ní Etépi ri zízú ú'dýkó be ȕru 'dāá kín̄, "Má Etépi, á ku mávē índrí kuú m̄i dr̄i ágélé gá." Kā m̄uú 'yoó 'díni, īrivé idri ní fūzú.

⁴⁷ Ūgalaku āngáráwá r̄i pi vé r̄i kā tā 'i ngaápi 'dīri ndreé, íngú Múngú ri rá, īri ní 'yozú kín̄, "Ádarú ágó nōri tā be p̄iri."

⁴⁸ 'Bá bítříká ímú'bá Yésū vé gbängará p̄etj alambaku s̄igé r̄i ndre'bá r̄i pi kâ m̄uú tā 'i ngaápi 'dīri ndreé, īzāngā ȕjō kōpi ē ési am-bamba, kōpi ní 'dezú mvizú 'bětj.

⁴⁹ 'Bo 'bá Yésū ri n̄i'bá rá r̄i pi, ūkú íngá'bá Gālīlāyā gá ímú'bá výdr̄i ni gé s̄i r̄i pi be, tukí pá kuú rárá rú, těkí rií tā 'dīri ndreé.

Yésū vé s̄ingará
(Mātáyo 27:57-61;
Mārákō 15:42-47; Yūwán̄i 19:38-42)

* **23:45 23:45** Bōngó ī ní Jó Múngú vé r̄i ã 'a elizú r̄i: Bōngó 'dīri elikí Vūrā Uletere r̄i pi āsámvú Vūrā Uleteretere r̄i be r̄i āní. Átálágú āmbúgú r̄i 'yéjá aga fi bōngó r̄i agásí Vūrā Uleteretere r̄i agá 'dāá n̄i, ã'diātāsīyā Múngú ri adri Vūrā Uleteretere díjípi p̄ow̄p̄ow̄wū r̄i agá 'dāá. 'Í lā Lévtíkā 16; Mātáyo 27:51; Mārákō 15:38; Lúkā 23:45; Ěbérē 6:19-20; Ěbérē 9:1-7.

50 Ágó ãzi rú ni Yōsépā 'i, ágó rī 'bá ri'bá Yāhúdī rī pi vé tā li'bá rī pi vé ãzi, īri 'bá muké, tā be piri.

51 Ágó rī ã'yī tā 'i őgūpūjí ri'bá Yāhúdī rī pi vé tā li'bá rī pi ní rií ūsū, ãzini kópi ní rií 'oó Yésü ã tā sī rī kuyé. Ágó rī íbí ímú kūrú Ārimātāyō vé rī gélésila, kūrú 'dīri āngū Yūdāyā vé rī agá, ágó rī ri mālūngā Múngú vé rī vé ícángará ûtēe.

52 Yōsépā ní muzú Pīlátō vúgá 'dāá, īri ní Yésü vé ãvū tā zizú Pīlátō tī gé.

53 Kúru Yōsépā ní ãvū rī 'dúzú vúgá nōo, īri ní ūmūlūzú bōngó muké ni sī, īri ní zizú 'bāzú 'bú agá 'dāá, 'bú rī gaki lūu írā rú'bá gá, ãvū 'bāzú ãní, 'bo 'bá ãzi 'bā drī ãvū 'a ni gé 'dālé kuyé.

54 Ú'dú 'dāri 'bá rī pi ní rizú ẽzí ngazú ī útúzú cazú ú'dú Sābátā vé rī gé rī. Útú rī kādō 'deé, ú'dú Sābátā vé rī kúru í'dó.

55 Úkú ándúrú íngá'bá āngū Gāliláyā vé rī gé, Yésü ã vúdrī ūbī'bá rī pi 'dekí muzú Yōsépā ã vúdrī gé sī, kópi cakí 'bú rī gé 'dālé, kópi ndrekí ãvū rī vé 'bāngará 'bú agá 'dālé rī ī mi sī rá.

56 Kúru kópi ní mvizú gōzú 'bētí, kópi ní ūdu ngūúpi ndrīdrī ni á'dízú. 'Bo kópi ní uvuzú ú'dú Sābátā vé rī gé, sū tāimbí Mósē vé rī ní lēé rī tñi.

24

Yésü vé íngángará drāngará gálésila rī
(Mātāyo 28:1-10; Mārakō 16:1-8; Yūwānī 20:1-10)

¹ Yīngā sī ү'būtī kūnūkūnū, ūkú 'dī'bee ní ūdu ī ní á'dí ngūúpi ndrīndrī rī 'dúzú, kópi ní 'dezú muzú 'būrēdrī gé 'dāá.

² Kópi cakí iswa gūkí írā rī 'bú rī tī gé sī jēlé gé gí.*

³ Kópi kā fií 'bú rī agá 'dālé, kópi iswa kí Úpí Yésü vé ãvū kuyé.

⁴ Kópi ē drī ábá tā 'dīri sī céré céré, koro āgō īrī pi ní índrézú pá tuzú kópi ã gārā gá, kópivé bōngó dī imvesírlilí.

⁵ Ürī ímvú ūkú 'dī'bee agaá rá, kópi ní ɔvūzú ī drī ūsúzú vúgá, āgō 'dī'bee ní 'yozú kínī, "Ngá īmi ní rizú 'bá idri rú rī ndāzú 'bá ūdrā'bá gí rī pi ãsāmvú gé sī rī ã'di?

⁶ Yésü ri nōgō 'dāáyo, íngá drāngará gálésila gí! īmi ūsūkí tā īri ní lūu īmi ní iswa ūkūdē īmi drī āngū Gāliláyā vé rī gé 'dāri, kínī,

⁷ 'Ma 'Bá Mvá 'i, ī ímú ma sē 'bá ūnjūkānyā 'o'bá rī pi drígé, kópi ma gbā pēti alambaku sīgé, ú'dú na ni gé, ma gō íngá idri rú ūzi.'

⁸ Kúru kópi ní tā īri ní ótú 'yoó 'dāri ígázú.

⁹ Kópi kā ifū 'bú rī agásī, kópi ní muzú tā 'dīri ūlūzú Yésü vé 'bá áyúayū mūdrī drī ni ūlu rī pi ní, ãzini 'bá

* 24:2 24:2 Gükí írā rī 'bú rī tī gé sī jēlé gé gí: Yōsépā gū ándúrú írā 'bāá 'bú rī tī gé cí. 'I lā Mārakō 15:46.

urukqo Yésű ã pámvú ūbř'bá rř pi ní.

¹⁰ Ūkú tā rř ūlū'bá Yésű vé 'bá áyuâyū rř pi ní rř, kôpivé rú Mâriyā Mâgâdélénâ 'i, Jûwánâ 'i, Mâriyā Yôkóbü éndrépi 'i, ūkú urukqo'bée be.

¹¹ 'Bo kôpi ē'yïkí ūkú 'dř'bée vé tā kuyé, ã'diâtâsiyâ tā ūkú 'dř'bée ní ūlū' 'dřri índré kôpi vúgá 'dälé tā ífifí ãkó ni.

¹² Pétéró ní njuzú muzú 'bûrëdrí gé 'dälé, ūri ní õvûzú 'bú rř ã 'a ndrezú, ndre 'yéñá bongó i ní ãvú rř ūmûzú ãnì rř áyu, ūri ní mvizú gõzú 'bëtì, drř ni ábá cérê cérê tā 'i 'oópi 'dřri sî.

Yésű i'da 'i ívé 'bá 'i pámvú ūbř'bá ūrř ni pi éndréti gé

(Mârákô 16:12-13)

¹³ U'dú ãlu ãlu 'däri sî, Yésű vé 'bá ūri ã pámvú ūbř'bá ūrř ni pi rikí muzú gûrû ū ní zjí Êmawû rř gé 'dälé, gûrû rř íngázú Yêrûsâlémâ gá 'dägá, vû caá máyilî† ézirř.

¹⁴ Kôpi kâ rií muzú, kôpi rikí átâ ã ásámvú gé sî tâ ñga'bá rř pi sî.

¹⁵ Kôpi kâ rií átâ ã ásámvú gé sî tâ ñga'bá 'dř'bée sî, koro Yésű ní imûzú fizú kôpi ásámvú gé, kôpi ní rizú muzú trû.

¹⁶ 'Bo Mungú sê kôpi nûkí ūri ámá kuyé.

¹⁷ Yésű ní kôpi zizú kínî, "Ími kâ rií imû lëtì gé 'dígé,

ngá ïmi ní rizú átázú ãní rř ã'di?"

Koro kôpi ní pá tuzú, kôpi éndréti adri kú ūzangâ sî.

¹⁸ 'Bá ūrř 'dř'bée ásámvú gé, Kêlêyópâ ní Yésű ri zizú kínî, "Mí imû drř ümû rú Yêrûsâlémâ gá nõgô, 'i nî tâ ñnga'bá ú'dú 'dř'bée agá rř pi kuyé?"

¹⁹ Yésű ní kôpi zizú kínî, "Ngá rř ã'di ã tâ?"

Kôpi ní újázú kínî, "Ngá rř tâ 'i ngaápi Yésű Nâzérétâgú rř ã rú'bá gá rř. ūri nébř, ūri ãngû imbá ūkpô be, ãzini ūri tâ 'o ūkpô be Mungú éndréti gé, ãzini 'bá rř pi éndréti gé.

²⁰ 'Bo atala atala rř pi drřgé rř pi, 'bavé 'bá ambugu rř pi be, kôpi rukí ūri jij muzú gâvânâ éndréti gé, ã li ūrivé tâ, ã 'dikí ūri drřá rá, kûru ū ní ūri gbazú pëti alambaku sîgé.

²¹ 'Bo 'bá 'bâkí kôdô ándûrû ési cérê drř ni gé, 'bá ūsûkí ūri imû 'bá Ísérélê vé rř pi pa nî. Tâ 'dřri 'o 'i 'dú nóni caá ú'dú na.

²² Tâ rř ãzi 'dř, 'bavé ūkú urukqo'bée ūlûkí 'bá ní tâ ãzi, 'bá ãyâkí tâ rř sî rá. Kôpi kpukí té muzú 'bûrëdrí gé 'dâa ú'bûtì kûnîkûnî,

²³ 'bo kôpi ūsûkí ãvú Yésű vé rř kuyé. Kôpi imûkí ūlûu 'bá ní kínî, ã ndrekí ūndrîlîkí mâlâyîkâ rř pi vé ni, mâlâyîkâ rř pi kínî, Yésű ri idri rú.

²⁴ Kûru 'bâ ūgûpîj urukqo 'dekí muzú 'bûrëdrí gé 'dälé, kôpi cakí tâ rř ūsû ūkú rř

† 24:13 24:13 Máyilî: 'Bá ri icó ẽc̄ tu ca máyilî na sâ ãlu agá.

pi ní ūlūú ūní rī tñi, 'bo kópi ísúkí Yésü ri ndreeé idri rú kuyé."

25 Kúru Yésü ní 'yozú kópi ní kíní, "Ími azakaza rú, ngá ñimi ní tā nébí rī pi ní sñi rī e'yizú mbélénjá ku rī ã'di?"

26 Ími nñkí 'yozú kíní, drñdrí ni, Kúrisítō ri ïzängä nya, ï ibí ïri íngú ndõ 'dín kuyé?"

27 Yésü ní í'dózú tā ï ní sñi Búkú Múngú vé rī agá 'í tā sñi rī ūlūzú kópi ní, í'dó tā Mósë ní sñi rī pi ūlūú, címgábá cažú tā nébí rī pi ní sñi rī gé.

28 'Bá 'dñ'bée kâ 'bää caá ïnyinjá gúrú ï ní lëzú muzú rī gé, Yésü 'o 'i sñ 'bá lëépi agaáapi muýpi drñdrí ni tñi.

29 'Bo kópi ní Yésü ri mázú drí ïrī sñ kíní, "Mí adri 'bá be nõgõ, ütú rī 'de gé." Kúru ïri ní 'dezú muzú 'bá 'dñ'bée vé ãngá 'dää.

30 Kópi kâ úrí ïnyá nyangárá gá, Yésü ní pánga í'dúzú, ïri ní õwõ'dñfô sëzú Múngú ní, ïri ní pánga rī ãndizú, ïri ní sëzú kópi ní.

31 Koro kópi ã umí ní 'i zizú, kópi ní Yésü ri ámázú. Yésü ní ãvñzú kópi ãsámavú gé sñ 'dñísí rá.

32 Kópi ní ï uzizú ï ãsámavú gé sñ kíní, "Yésü kâ rií átá 'bá be léti gé 'dñgé, kâ rií tā Búkú Múngú vé rī agá rī ūlūú 'bá ní, tā 'dñri úló nyo 'bá ési kuyé?"

33 Kópi ní ï újázú gõzú muzú Yérúsälémä gá 'dñlé, kópi ísúkí Yésü vé 'bá áyúayü muýri drí ni ãlu rí

pi 'bá adri'bá kópi be trú rī pi be úmúkí ï kú vürä ãlu gé.

34 'Bá ï úmú'bá rī pi ní 'yozú kópi ní kíní, "Tā rī tā áda! Úpi íngá gõó idri rú drñgárá gálésila gí. I'da 'i Símónä Pétéró ẽndreñti gé rá."

35 Kúru 'bá ïrī ímú'bá Ëmawü gélésila rī pi ní tā 'i ngaápi léti gé 'dñlé rī ūlūzú 'bá ï úmú'bá rī pi ní, ãzini kópi ní tā Yésü ní pánga ãndizú, kópi ní ïri nñzú ámázú rī ūlūzú.

Yésü i'da 'i ívé 'bá 'í pámavú übñ'bá rī pi ẽndreñti gé
(Mätáyo 28:16-20;
Märákõ 16:14-18; Yüwáni 20:19-23; Ezí 1:6-8)

36 Yésü vé 'bá ïri ã pámavú übñ'bá ïrī rī pi kâ rií átá tā 'i ngaápi 'dñri sñ, Yésü ní 'i i'dazú kópi ãsámavú gé, ïri ní kópi ní mõdó sëzú kíní, "Tækiri ã adri ïmi be."

37 Ürï ïmvú kópi, kópi ë ési wa rá, kópi rikí ùsñú kíní, ngá ï ní ndreeé rī ïndrí.

38 Yésü ní 'yozú kópi ní kíní, "Ngá ïmi ní adrızú ürï sñ rī ã'di? Mavé íngángárá gõzú idri rú rī vé tā fi ïmi drñgé ku ãsñ?

39 Ími ndrekí mâ drí ágélé, ãzini mâ pá úgóró. 'Bá rī ma 'i! Ími úlókí mâ rú'bá, ãzini ïmi ndrekí ma, ïndrí ri rú'bá ãkó, ãzini fã ãkó, 'bo ïmi ní ndreeé rá rī tñi, ma rú'bá be."

40 Yésü kâ tā rī átá kópi ní 'dñi, ïri ní 'i drí ágélé i'dazú, ãzini 'i pá úgóró i'dazú kópi ní.

⁴¹ Kópi ã'yíkí tā 'dīri
âluñjáni kuyé, ã'diätäšiyã
ãyíkõ fü kópi, ãzini kópi
ãyákí tā 'dīri sī rá. Kúru
Yésü ni kópi zizú kín̄i,
"Ngá nyanya ñimi vúgá 'dilé
anigé?"

⁴² Kópi ni ï'bí ñi á'dí gí ni
í'dúzú sëzú ñri ni.

⁴³ ñri ni ï'bí rí é'yízú nyazú
kópi ẽndreti gé 'dígé.

⁴⁴ Yésü ni 'yozú kópi ni
kín̄i, "Ándúrú má ni adrizú
ñimi be trú rí gé, má ûlû ñimi
ni tā rí rá. Má kín̄i, tā ñ
ní ándúrú sii mâ tā sii búkú
Mósẽ ni sii rí pi agá, búkú
nëbí rí pi ni sii rí pi agá,
ãzini búkú Sãwúmã vé rí agá
rí, ñri 'i nga fü tì ni gé rá."

⁴⁵ Kúru ñri ni kópi ã úmí
zizú, kópi ã nïkí rí tā Búkú
Múngú vé rí agá rí ãní.

⁴⁶ ñri ni 'yozú kópi ni kín̄i,
"Síkí Búkú Múngú vé rí agá
kín̄i, Kúrisítõ ri úmvulési
ímú ïzängä nya, ñri drä, ý'dú
na ni gé, ñri ímú íngá gõ idri
rú üzi,

⁴⁷ tā 'i ngaápi rú'bá ni gé
'dīri sî, ñi ímú ý'dúkó ési
újázú rí ûlû, ãzini tā ängû
trüzú ünjikänyä agásí rí ûlû
ängû rí pi agásí céré, ñi í'dó
ûlû Yerúsälémä gá.

⁴⁸ ñmi ndrekí tā 'dī'bée ñmî
mî sî rá, lê ñmi ülükí 'bá
ürukø'bée ni.

⁴⁹ Ma ímú ngá má Ëtépi
ni ezií rí‡ ipë ñmi ni rá, 'bo
ñmi adrikí kûrû rí agá 'dígé
cimgbá ñi ñi ímúzú ükpõ

íngápi 'bû gélési rí sëzú ñimi
ni rí gé."

Yésü vé ngangará muzú
'bû gé rí
(Márakõ 16:19-20; Ezí 1:9-
11)

⁵⁰ Yésü kã ívè 'bá 'i pámvú
übí'bá rí pi è drí koó muzú
Bëténiyä gá 'dälé, ñri ni 'i
drí ingazú uru, ñri ni tákiri
'bázú kópi drígé.

⁵¹ Kã rií tákiri rí 'bää kópi
drígé, kúru ñi ñri 'dúzú
muzú 'bû gé 'dää, ñri ni kópi
kuzú.

⁵² Kúru kópi ni Yésü ri
ïnjízú. Kópi ni ñi újázú mvizú
gõzú Yerúsälémä gá 'dälé
ãyíkõ be ãmbúgú.

⁵³ Ý'dú âlu âlu, kópi rikí
éci Jó Múngú vé rí agá 'dää,
rií Múngú ri íngú.

‡ 24:49 24:49 Ngá Múngú ni ezií rí: Ngá Múngú ni ezií lêé ipëe rí, ñri Índri Uletere rí. ñri ímú ükpõ së 'bá rí pi ni nñ. 'Í lâ Ezí 2:1-4.

Ụ'dúkó múké Yūwánī ní sii rī Tā búkū rī vé rī ā ūlūngará

Yūwánī ri Yésū vé 'bá áyúayū rī pi vé ógúpi. Sī búkū 'dīri Yāhýdī rī pi ē ūzā kozú, ãzini 'bá Yésū ri ē'yí'bá gí rī pi ē ūzā kozú. Úlū tā kárakará Yésū ní 'oó ãyázú áyáyā rī pi rá, ãzini ūlū tā Yésū ní ímbá rī pi rá, 'bo sī tā Yésū vé rī pi ā ụrukọ'bée kuyé. Yūwánī lū kínī, Yésū adri 'yéñá 'bá áda kuyé, ūri kpá Múngú 'i.

Búkū rī vé í'dóngará i'da kínī, Yésū ri ú'dúkó Múngú vé ni 'bá rī pi ní, ūrivé drängará, ūri rōbōnjō 'bá rī pi vé ūnjíkãnyā ūjíipi ni. Yésū ri Māsíyā nébí rī pi ní tā ni ūlūú búkū Múngú vé Ùndī Ùkụ rī ruzú rī agá 'yoó kínī, ūri ímú rá rī 'i. Cápítā 13-17 agá, Yūwánī ūlū tā Yésū ní ívé 'bá 'i pámvú ūbí'bá rī pi lězú rī, ãzini ūlū tā ūri ní kópi ē ési ūmizú ūndréñá 'dāri sī ísú ãkūdē rukí drī ūri kuyé rī. Búkū rī vé ūdū gé, ūlū tā ī ní lịj Yésū drīgé rī vé tā, ūrivé gbāngará pẹti alambaku sígé rī vé tā, ūrivé íngángará gōó idri rú drängará gálési rī vé tā, ãzini ūri ní 'i i'dazú ívé 'bá 'i pámvú ūbí'bá rī pi ẹndrèti gé vú be kárakará rī vé tā.

* 1:6 1:6 Yūwánī: Yūwánī 'dīri bātizimū sēépi rī.

Ụ'dúkó ídri sēépi rī

¹ Í'dóngará gá 'dāá ī ní drī 'bū pi gbizú vū be kuyé rī gé, ísú Ụ'dúkó rī ínogósí anigé. Ụ'dúkó rī ri adrií Múngú be trū, Ụ'dúkó rī Múngú 'i.

² Í'dóngará gá 'dāá, Ụ'dúkó rī ri adrií Múngú be trū.

³ Ngá ãrēvú céré údékí ūkpō ūrivé rī sī, ngá ãzi ī ní údé ūri ãkó ni 'dāáyo.

⁴ Ngá ī ní údé rī pi ãrēvú céré ísúkí ívé idri íngázú ūri vúgá, idri ūrivé 'dīri, ūri ka 'bá ãlu ãlu drīgé ūtúnjá rú.

⁵ Ūtúnjá rī ūmbērē ãngū niipi cicí rī kú uletere, ãngū niipi cicí 'dīri ícō ūtúnjá ãngū ūmbērēépi uletere 'dīri ugaá ku.

⁶ Múngú ipē ágó ãzi, rú ni Yūwánī* 'i.

⁷ Yūwánī ímú ūtúnjá rī vé tā ūlūú, 'bá ãlu ãlu ē ē'yíkí rī ūri.

⁸ Yūwánī adri ūtúnjá ãngū ūmbērēépi uletere rī 'i kuyé, Yūwánī ímú ívé rī 'yéñá ūtúnjá ãngū ūmbērēépi uletere rī vé tā ūlūú.

⁹ Ūtúnjá áda ãngū ūmbērēépi uletere 'bá rī pi drīgé céré rī ri ímú 'bá rī pi vúgá vū drīgé nōo.

¹⁰ Ụ'dúkó rī ri adrií 'bá rī pi ãsámrvú gé vū drīgé nōgō, údékí ngá rī pi ãrēvú céré vū drīgé nōgō ūkpō ūrivé rī sī, 'bo 'bá vū drīgé rī pi n̄kí ūri ámá kuyé.

¹¹ Ү'dúkó rī ímú nyőkókú dr̄igé nõgó, 'bo é'dípáa Yāhúdī rī pi é'yíkí ūri kuyé.

¹² 'Bo 'bá ūri é'yí'bá rá rī pi, sē kōpi ní dr̄lē muké adrizú anji Múngú vé ni pi rú.

¹³ Kōpivé ícángará anji Múngú vé ni pi rú 'dīri, adri 'yozú kínī, yíkí 'bá áda vé ni sī kuyé, ūri yíkí Múngú vé ni sī.

¹⁴ Ү'dúkó rī újá 'i ícá 'bá áda rú, ri adrií 'bá ãsámvú gé nõgó, 'bá ndrekí íngúngará ī ní ūri íngúzú rī rá, 'bá ndrekí Etépi vé Mvá ãlukútaná rī vé íngúngará ī ní ūri íngúzú rī rá. Ésí muké, ãzini tā áda ūrivé rī, ibí íngá Etépi vúgálésila, ícá kuú 'bá ãsámvú gé vúgá nõgónō.

¹⁵ Yūwánī átá ūrivé tā ү'dúkó be үru 'dāá kínī, "Bá má ní tā ni ülūú kínī, ūri ímú 'dī'i dī rī, ūri adriípi 'dī! Ūrivé ãmbügū ndē mávé rī rá, ã'diätasíyā ī ní dr̄i ma tizú kuyé rī gé, ūri ótú anigé."

¹⁶ Ūrivé ésí ní adrií muké rī sī, sē 'bá ىsúkí tákíri muzú dīj dīj.

^{† 1:17 1:17} *Mósē*: Yosépā kā drāá gó, 'bágú Êjepétō vé rī 'bā anji Ísérélē vé rī pi ézí ngaá túgérř rú caá líl mündürülű su (400). Kúru Múngú ní *Mósē* ri ūpészú ímúzú anji Ísérélē vé rī pi pazú adringará túgérř rú rī agásí. Múngú sē tāimbí rī *Mósē* ní, ã lū anji Ísérélē vé rī pi ní, sēzú ī ní tāimbí rī zizú tāimbí *Mósē* vé ni ãní. Tíkí *Mósē* ri ىsú ãkudě líl rī ca élífū alu mündürülű su (1,400), ىsú ãkudě tiki dr̄i *Yésü* ri kuyé. 'I lā Wüngará 2-24. ^{‡ 1:17 1:17} *Yésü Kúrísítō*: Rú *Yésü* 'dīri vé ififi, Múngú ri 'bá paápi rī. Kúrísítō ri 'bá ī ní üdu dāá dr̄i ní gé rī, lüzú kínī Múngú ūpészí ūri adrií 'bágú rú. Êberē tī sī Kúrísítō ri ī zí Mäsíyā. 'I lā Yūwánī 1:41. ^{§ 1:19 1:19} *Atala rī pi*: 'Bá Ísérélē vé rī pi ãsámvú gé, 'yéná átalágú ri röbönjō zā Jó Múngú vé rī agá 'dāá nī. Atala rī pi ri ifū úyú Lévi vé rī agá.

^{*} *1:19 1:19 Lévi*: Atala Ísérélē rī pi vé rī ãrëvú céré ibíki ifū úyú Lévi vé rī agá. ^{† 1:21 1:21} *Elíyā*: Elíyā ri nébj, Múngú 'dū ūri muzú 'bū gé idri rū, dr̄a kuyé. Tíkí ūri ãkudě líl rī ca mündürülű úröm (900), ىsú ãkudě tiki dr̄i *Yésü* ri kuyé. 'I lā 1 'Bágú 17-21; 2 'Bágú 1-3. ^{‡ 1:21 1:21} *Nébj rī*: Kōpi rikí átá nébj *Mósē* ní 'yoó ūri ímú rá rī vé tā sī. Nébj *Mósē* ní 'yoó 'dīri *Yésü* 'i. 'I lā Dëtörönómē 18:15-18; Yūwánī 6:14; Ézí 3:22-23; Ézí 7:37.

¹⁷ Múngú ezi tāimbí rī Mósē† ní, 'bo sē ésí muké rī, ãzini tā áda rī *Yésü Kúrísítō* ní nī.‡

¹⁸ 'Bá ãzi ndre Múngú ri ãluñjáni kuyé. Ádarú ūrivé Mvá ãlukútaná adriípi Múngú 'i, adriípi ïnyinjána 'í Etépi ã gärä gá rī, i'da 'bá ní ősükä Múngú vé rī nī.

Yūwánī Bâtízimū sēépi rī átá Yésü vé tā
(*Mătáyo* 3:1-12; *Mărákō* 1:1-8; *Lükā* 3:15-17)

¹⁹ Ambugu Yāhúdī rī pi vé adrií 'bá kûrú Yerüsälémä vé rī agá rī pi pækí atala rī pi, § *Lévi** ri 'bá ézí nga'bá Jó Múngú vé rī agá rī pi be muzú Yūwánī ri zíjí kínī, "Mi ã'di 'i?"

²⁰ Yūwánī 'yo kōpi ní uletere kínī, "Má adri Kúrísítō 'i ku."

²¹ Kōpi ní ūri zizú, "Mi dí ã'di 'i? Mí Elíyā† 'i?"

Kínī, "Kuyé, má adri Elíyā 'i ku."

Kōpi ní gôzú ūri zizú, "Mi nébj rī‡ 'i?"

Kínī, "Kuyé."

²² Kôpi ní 'yozú kíní, "Mi
ã'di 'i? 'Í lü 'bá ní, 'bâ jíkí rí
tâ mí ní újá rî muý ūlûú 'bá
'bâ ïpê'bá rî pi ní. 'Í lü 'bá
ní, mî ngûlûpí, mi ã'di 'i?"

23 Yūwání ní tā rī újázú sū
ótú nébīš Ūsáyā ní 'yoó rī tñi
kññi, "Ma ú'dúkó riípi ó'úpi
ängü ã'wí cínyáfā rú rī agá
'dāá 'yoópi, 'Imi údékí létí
Úpí ní, ñimi útúkí létí ïrivé rī
ã adri piri rī 'i!"

²⁴ Fārūsī* ī ní pēé rī pi ní

25 Yūwání ri zizú kíní, "Mí
adri dō Kúrísítō 'i kuyé,
dōku Ělýā 'i kuyé, dōku
nēbí kuyé pírí, mí ísú ūkpō
rizú bătízimū[†] sēzú 'dīri ã'di
vúqá?"

²⁶ Yūwání ní újázú kópi ní
kíní, "Ma ri yījí áyú bătízimū
sézú ãní 'bá rī pi ní, 'bo 'bá
ãzi ïmi ãsámvú gé 'dīgé 'dī,
ïmi níkí drī ïri kuvé.

27 Íri ímú tā rī ūlū mā
vúdrī gé, 'bo írivé āmbūgū
ndē mávé rī rá. Má ícó írivé
ngá pá gá rī vé bāá զyụ́ bā
kū."

²⁸ Tā 'dīri Yūwánī pi rikí
átá Bětěnýā gá, yǐjí āmbúgú
diípi didi Yárídénī vé wőókō

*Yésū ri Kābūlō Mvá
Múngú vé ni*

29 Kā muú adrií drū 'díni,
Yuwání ndre Yésü ri ímú 'í
vúgálé rú, īri ní 'yozú kíní,
"Í ndrekí drīká, Kābīlō Mvá‡
Múngú vé ímúpi 'bá nyöökú
drīgé rī pi vé ūnjíkānyā
ūjíipi rī, īri 'dā!

³⁰ Iri 'bá má ní átá tā ní
sī, má ní 'yoó, "Bá ãzi ri
ímú mâ vúdrī gé vúlé 'dī'dī
rī 'i, 'bo írivé ãmbūgū ndē
mávé rī rá, ã'diâtásiyā ìri
ótú anigé ísú tìkí drī ma
kuyé."

³¹ Ándúrú á nñ̄ ñri kuyé.
'Bo tñ̄ má ní bñtizimñ̄ sñzú
yñ̄ sñ̄ rñ̄, Ísérélë rñ̄ pi ã nñkí rí
ñri ãní bñsññ̄.'"

³² Yūwání ní 'yožú kñí, "Ándre Índrí Uletere rí ímú 'būgé 'dāásí sū āmámū tñí, úrí ñiri drígé.

³³ Á nñ kôdô ámá 'yoó 'bá rñ
íri 'i 'dîni kuyé, 'bo Mungú
ma ipsisépi ímuipi bâtizimû
sêépi yïj sî rî 'yo má ní kînî,
'Mi ímu ndre Índri Uletere

§ 1:23 1:23 *Nébjí:* Múngú ri ívé tā átá nébjí rī pi ní, kópi kúru írivé ú'dúlkó rī ülū
'há rī pi ní **1:23 1:23** *Ísavá 40:3* * **1:24 1:24** *Fártísi:* Fártísi rī pi ngúlímū

1.23 **Isaya 40:5** **1.24** **1.24** *Rai ɻ̥i*. *Rai ɻ̥i* ní pi n̥igulimū. Yāhúdī r̥i pi vé tā́imbí Mósē vé r̥i r̥u'bá t̥iq̥i r̥i pi. Kópi 'd̥uk̥í índrí r̥i pi vé tā, áziní mālāyíkā r̥i pi vé tā 'bāá tā ɻ̥ambúgú rú, kópi ɻ̥e'yíkí rá 'yozú kím̥i, 'bá ɻ̥udrā'bá gí r̥i pi gō íngá ídri rú rá. 'I lá ɻ̥ezí 23:8. † **1.25** **1.25** *Bāt̥izímū*: Í ri 'bá r̥i pi ní bāt̥izímū sē lüzú kím̥i, kópi újákí ɻ̥esi ívē ünjíkānyā agásí gí, kópi ɻ̥e'yíkí Múngú ri gí. ‡ **1.29** **1.29** *Kābilō Mvá*: Múngú sē tā́imbí Mósē ní kín̥i, 'bá r̥i pi á zákí.

kābīlō Múngú ní rōbōŋjō rú, ã trūkí rí kópi ívē ūnjökanyā agásí rá. Sē ī ní Yésű ri zjzú Kābīlō Mvá Múngú vé ni ãní, ã'diātāsīyā Múngú īpē ūrí imú dráá 'bávé ūnjökanyā ūjí. 'Í lā Wüngará 12:17-28; Márakō 14:12; Lüká 22:7; 1 Körínító 5:7; 1 Pétéró 1:19. § 1:33 1:33 Índrí Uletere rī: Índrí Uletere rī Índrí Múngú vé ni. Búkū Múngú vé rī kinī. Etépi ri Múngú 'i, irivé mvá Yésű ri Múngú 'i, ázini Índrí Uletere rī Múngú 'i. Etépi ri, Mvópi ri, ázini Índrí Uletere rī, kópi Múngú álu. 'Í lā Yüwán̄ 1:1-18; Yüwán̄ 8:41-42; Ezj 5:3-4.

rīš ímú úrí 'bá ãzi drīgé,
íri 'bá ímúpi bātizimū sēépi
Índrí Uletere rī sī rī 'i.'

³⁴ Á ndre Íri mâ mī sī, á 'yo
ími ní, 'bá rī Múngú Mvópi
'i."

Yésü vé 'bá Íri ã pámvú
übī'bá drīdrī rī pi

³⁵ Kā muý adrií drū 'díni,
Yūwání pi tukí pá kuú ívé 'bá
írī 'í pámvú übī'bá rī pi be.

³⁶ Yūwání kā ndreé Yésü
ri aga muzú nī, Íri ní 'yozú
kīnī, "Í ndrekí Kābīlō Mvá
Múngú vé rī, Íri 'dā!"

³⁷ Yūwání vé 'bá írī Íri ã
pámvú übī'bá rī pi kā tā 'dīri
yīj, kōpi 'dekí muý Yésü ã
vúdrī gé sī.

³⁸ Yésü kā 'i újá kōpi
ndreé, ísú kōpi ri ímú 'í
vúdrī gé sī, Íri ní kōpi zízú
kīnī, "Ími lēkí ã'di?"

Kōpi ní újázú Íri ní kīnī,
"Rábī, mi ri adri ngūgá?"
(Rábī ri Ěbérē tī sī, ififí ni
Ímbápi.)

³⁹ Íri ní újázú kōpi ní
kīnī, "Ími ímúkí vūrā má
ní adrızú rī ndreé ímī mī
sī." Kōpi ní kúru 'dezú muzú
vūrā rī ndrezú í mī sī, kōpi
áwíkí adrií ú'dú 'dāri dēé
njīj Yésü be trú ãlu vūrā Íri
ní adrızú rī gé 'dāá, ãkūdē
üþtú rī dī 'i caá sâ sū ündréjá
vé rī gé gí.

⁴⁰ 'Bá írī 'dī'beé ãsámvú
gé, ãzi rī Símónā Pétéró
édrípi Ändéréyā 'i, kōpi yíkí
tā Yūwání ní 'yoó rī nī, ãzini

kōpi 'dekí muý Yésü ã vúdrī
gé sī nī.

⁴¹ Ändéréyā kā 'í édrípi
Símónā ri ísú, Íri ní 'yozú
'í édrípi ní kīnī, "Bá ísúkí
Másíyā ri gí." (Másíyā vé
ififí Kúrisítō.)

⁴² Íri ní kúru Símónā ri
jízú muzú Yésü vúgá 'dāá.

Yésü ní ãngū ndrezú Íri vú
'dāá kīnī, "Mī rú Símónā 'i,
mi Yūwání ã mvá, 'bo Í nóni
mī rú zī Kéfā." (Rú Kéfā 'dīri
Ärämáyíkī tī sī, Gírikī tī sī
Pétéró 'i.)*

Yésü zī Pílípū pi
Nātānāyélē be

⁴³ Kā muý adrií drū 'díni,
Yésü ūsú 'í drīgé 'dāá, nga
'deé muzú ãngū Gáliláyā vé
rī gé. 'Dälé ca muý Pílípū ri
í sú, Íri ní 'yozú Pílípū ní kīnī,
"Mí ímú mâ pámvú übīi."

⁴⁴ Pílípū íbí íngá kūrú
Bětēsāyídā gá, kūrú
Ändéréyā pi ní adrızú Pétéró
be rī agá.

⁴⁵ Pílípū mu Nātānāyélē ri
í sú, Íri ní 'yozú Nātānāyélē
ní kīnī, "Bá ísúkí ágó Mósē
ní tā ni sī búkū tāímbí vé
rī agá, ãzini nébī rī pi† ní
kpá tā ni sī rī gí. Ágó
rī Yésü Nāzērétágú Yōsépā
mvópi 'i."

⁴⁶ Nātānāyélē ní Pílípū ri
zízú kīnī, "Tā muké ri nyo
íco adri kūrú Nāzērétā vé rī
agá rá?"

Pílípū ní újázú Íri ní kīnī,
"Mí ímú ndreé mī mī sī."

* ^{1:42} ^{1:42} Rú Pétéró, ãzini Kéfā 'dīri vé ififí irā. † ^{1:45} ^{1:45} Nébī: Múngú ri
ívé tā átá nébī rī pi ní, kōpi kúru Írivé ú'dúkó rī ülū 'bá rī pi ní.

⁴⁷ Yésű kā ndreeé Nātānāyélē ri ímú 'í vúgá nōó, Yésű ní 'yozú kīnī, "Ísérélégú áda adriípi tā be piri rī, īri mi 'i, mi ūnjō ãkō!"

⁴⁸ Nātānāyélē ní Yésű ri zizú kīnī, "Í nī ma ngóni ngóni?"

Yésű ní újázú īri ní kīnī, "Á ndre ándúrú mi peti fīgī vé rī ã ndúgē gé, ísuzú ãkūdē Pílápū zi drī mi kuyé."

⁴⁹ Nātānāyélē ní 'yozú Yésű ní kīnī, "Ímbápi, mi Mvá Múngú vé ni! Mi 'Bágú Ísérélē rī pi vé rī!"

⁵⁰ Yésű ní 'yozú īri ní kīnī, "Mí ẽ'yī ma, tā má ní 'yoó mí ní á ndre mi peti fīgī vé rī ã ndúgē gé 'dāá rī sī? Mi ímú tā ambugu ambugu 'dīri ndēépi rá ni pi ndre rá!"

⁵¹ Yésű ní 'yozú īri ní kīnī, "Ma īmi ní tā áda lū, īmi ímú ndre 'bū zī 'i kú mgbo, mālāyíkā Múngú vé rī pi[‡] ísí ímuzú 'bū gé 'dāásī mā rú'bá gá sī, kōpi gō tu muzú 'bū gé 'dāá mā rú'bá gá sī, ma 'Bá Mvá 'i."§

2

Yésű újá yīi ufuú vīnyō rú

¹ Kā mūú caá ú'dú na ni gé, 'bákí ūmū ūmúrúgú muzú ni Kánā gá, āngū Gáliláyā vé rī agá. ūmū rī gé 'dālé, Yésű éndrépi ri anigé.

[‡] 1:51 1:51 Mālāyíkā rī pi: Mālāyíkā rī pi índrí, kōpi ri adri Múngú be 'bū gé 'dālé, kōpi rú'bá ãkó. Múngú ri sā âzi sī kōpi ípē ímú vū drīgē nōó ú'dúkó muké ívē rī ūlū 'bá rī pi ní. § 1:51 1:51 'Bá Mvá: Yésű zi 'i 'Bá Mvá lūzú kīnī, 'i Kúrisítō 'i, 'i mālūngā rī rū muzú nyonyo. 'I lā Dānyélē 7:13-14. 1:51 1:51 Í'dóngará 32:22-32

² Zikí Yésű pi muzú ívē 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi be ūmū rī gé 'dālé ïndī.

³ Vīnyō rī kā deé gí, Yésű éndrépi ní 'yozú Yésű ní kīnī, "Vīnyō rī deé gí."

⁴ Yésű ní újázú éndrépi ní kīnī, "Mí ícō má ní tā 'dīri lūlūku, lókí mávē tā 'dūzú ngazú rī ícō drī kuyé."

⁵ Yésű éndrépi ní 'yozú ãtí'bá rī pi ní kīnī, "Yésű lū dō īmi ní tā, īmi 'dükí ngaánga."

⁶ Ū'bākí ūdrí ázíyá kuú kōpi ã gārā gá, ūdrí 'dī'bée, Yāhúdī rī pi ri áyú ì pá ūjīzú ãní, ãzini ì drī ūjīzú ãní, sū ìvē mērē ní lēe rī tīnī. ūdrí ãlu rī, ì ícō yīi dā ca 'a ní gé jölpón̄ ã 'a pūkú ërī, dōku pūkú na rá.

⁷ Yésű ní 'yozú ãtí'bá rī pi ní kīnī, "Ími ukokí yīi ūdāá ūdrí rī pi agásī tré tré." Kúru kōpi ní yīi rī ukozú ūdāzú ūdrí rī pi agásī tré tré.

⁸ Yésű ní 'yozú ãtí'bá rī pi ní kīnī, "Ími ibékí yīi ūdrí agá rī jīi mūú sēé mvūú 'bá ãmbúgú riípi ūmū rī vé tā ndreépi rī ní."

Kōpi 'dükí tā rī ngaá sū Yésű ní 'yoó ì ní rī tīnī.

⁹ ãmbúgú riípi ūmū rī vé tā ndreépi 'dāri ní yīi ì ní újá ufuú vīnyō rú 'dīri eejí 'bīzú. ãmbúgú rī nī ámá 'yozú kīnī, vīnyō rī ibékí íngázú ngūgá yā 'dīni kuyé,

'bo ãtí'bá rí pi níkí īngá ámá
ní. Āmbúgú rí ni õmúrúgó
rí vé kērégú rí zizú gárā gá,

10 ūri ní 'yozú kērégú rī ní
kīnī, "Vínyō draápi dradra
rī, ī té kōdō sē mvū ūmū
rī pi ní dr̄idr̄i, kōpi mvukí
dō gi, ī té ibí draápi mādā
rī awa ndō. 'Bo īmi 'bākí
vínyō muké rī tēe kuú 'dālē,
īmi imukí sēe mvuy 'bá rī pi
nī vúlé vúlé rú, īsú ākudē
ūmū rī pi mvukí ī épí gi, īmi
awakí vínyō draápi mādā
rī dr̄idr̄i, īmi gōkí muké rī
awaá vúlé rú!"

11 Tā āyāzú āyāyā Yēsū ní
í'dó 'oó dr̄idr̄i r̄i, īri adriípi
'dī, Yēsū 'o tā r̄i Kánā gá,
āngū Gālīlāyā vé r̄i agá. Tā
'dīri ī ní īri íngúzú āní r̄i, sē
īrivé 'bá īri ā pámvú ūbī'bá
r̄i pi ē'vīkí īri āní rá.

¹² Ɂumũ Ɂomúrúgó muzú
'dãri ã vúdrí gé, Yésú pi
éndrépi be, édrípíi be, írivé
'bá 'í pámvú ūbí'bá rí pi
be, 'deki muý adrií kûrú
Kápârânâúmã gá ú'dú be
mãdã

*Yēsū údró 'bá rī pi Jó
Múnagú vé rī agásī*

(Mātāyo 21:12-13;
Mārakō 11:15-17; Lükā
19:45-46)

* **2:13 2:13** *U'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tī gé sī rī: Yāhúdī rī pi ri ú'dú Múngú ní ótú elizú Ísérélē rī pi vé jó rī pi tī gé sī Êjépétō gá 'dāá rī vé tā ígá. Ótú kópi é'bípjí übékí kābilō ã arí ívē kētéti é ërīfe gá sī, sē Múngú ú'dí kópi kuyé. Múngú ú'dí 'bá Êjépétō vé kābilō ári übē 'bá ívē kētéti é ërīfe gá sī kuyé rī pi vé anji ágō kāyú rī pi üdrāá 'bá álu álu vé 'bëtì ásámvú gé sī rá. 'Í lā Wüngará 12:17-28; Mätáyo 26:2; Märákō 14:1; Lükä 2:41; Yüwání 2:13; Ëzí 12:4; 1 Körinítō 5:7; Êbéré 11:28.* † **2:14 2:14** *Jó Múngú vé rī: Jó Múngú vé rī 'yénjá álukúta Yerúsälémä gá 'dāá. Atala rī pi 'yénjá ri röbönjö zä Jó rī agá 'dāá nī, sū tāimbí Mósé vé rī ní 'yo'o rī tñi. Múngú ri dī Vürä Uleteretere rī gé, Jó Múngú vé rī agá 'dāá.* **2:17 2:17** *Säwýmä 69:9*

¹³ Kā mꝫú caá ĩnyiñájá
ꝫ'dú Múngú ni Èlizú Yâhúdî
rî pi vé jó tî gé sî rî gé,* Yéşû
ni 'dezú muzú Yêrûsâlémâ
gá 'dâá.

14 Yésű kā muý caá Jó
Múngú vé rí† ã bóró gá 'dãá,
íṣú 'bá rí pi ri tí üzí, kãbílõ pi
be, ámámü pi be, 'bá úrukó
úríkí kuú ívē mísa gärä gá sî,
kôpi ri mûfẽnqä ufu.

15 Yéṣū ní zāá ā lā'bú
í'dúzú údézú kēlīṇá rú, údro
'bá adri'bá Jó Múngú vé rī
ā bóró gá rī pi, ívé tī pi
be, kābīlō pi be, íré 'bá
ri'bá mūfēngā ufu'bá rī pi
vé mūfēngā kpélékpélé, uze
kōpivé mísa u'dee ūñi rú.

16 Yésūní 'yozú 'bá āmámū
uzí 'bá rí pi ní kíní, "Ími
'dükí ìmivé āmámū 'dī'bée
'dīísí āmvé! Ími kukí ìmivé
tā rizú má Étépi vé Jó újázú
vúrā ngá uzízú ni rú 'dīri
añí!"

¹⁷ Yésű kā 'bá rī pi údró
fūú ãmvé gí, kúru īrivé 'bá
īri ã pámvú ūbī'bá rī pi ní tā
í ní sīí kuú Búkū Múngú vé
rī agá 'yoópi kínī, "Jó Múngú
vé rī ã tā adri kú má ési agá
ãmbúgú rī íqázú."

18 Yāhúdī rī pi vé 'bá
dříkoma rú rī pi ní Yesú ri
zizú kín̄. "Tā āvāzí āvāvā

mí ní ícó 'oó lūúpi kíní mi ūkpō be ícázú tā 'dīri 'ozú rī ã'di?"

¹⁹ Yésǖ ní újázú kōpi ní kíní, "Ími ĩñānyākí Jó Múngú vé 'dīri, ma ícó ñri sì gō dījí ú'dú na agá."

²⁰ 'Bá drīkoma rú 'dā'bée ní újázú ñri ní kíní, "Jó Múngú vé 'dīri vé sīngárá 'dú ilí pūkú sū drī ni áziyá, mí kíní mi ícó jó rī sì 'yéñá ú'dú na agá?"

²¹ Jó Múngú vé Yésǖ ní tā ni 'yoó rī, Yésǖ ri ívē rú'bá ã tā 'yo.

²² Yésǖ kā gōó íngá ídri rú, ñirivé 'bá ñri ã pámvú ūbī'bá rī pi ní tā Yésǖ ní 'yoó 'dāri ígázú. Kúru kōpi ní tā ñ ní sū kuú Búkú Múngú vé rī agá rī ë'yīzú, ãzini kōpi ní tā Yésǖ ní 'yoó 'dāri ë'yīzú.

²³ Yésǖ kā rií adrií ūmū Ū'dú Múngú ní Elijú Jó rī pi tī gé sī rī vé rī gé Yērúsälémā gá 'dāá, 'bá kárakará ndrekí tā ãyázú ãyãyā Yésǖ ní 'oó rī pi, kōpi ë'yīkí ñri ãní rá.

²⁴ Yésǖ 'bá ési 'bá 'dī'bée drīgé kuyé, ã'diätäsiyā nī tā kōpi ní rií ūsūpú rī céré gí.

²⁵ Lē 'bá ãzi ã lū 'í ní tā 'bá ãzi ní rií ūsūpú 'í ési agá 'dälé rī ku, ã'diätäsiyā nī tā 'bá rī pi ë'ési agá 'dälé rī pi céré gí.

3

Yésǖ ìmbá Níkōdémā ri

¹ Ágó ãzi rú ni Níkōdémā 'i, ñri Färüsí rī pi vé ãzi, ágó rī drīkoma 'bá rī'bá tā Yähúdī rī pi vé rī li'bá rī pi vé ni.

² Ágó rī 'de mūy Yésǖ vúgá 'dāá ïnijá sī, ñri ní 'yozú kíní, "Ímbápi, 'bá nīkí rá 'yozú kíní, Múngú ïpē mi ímú 'bá ìmbá. Múngú ïpē dō 'bá rī nī kuyé, ícó tā ãyázú ãyãyā mí ní 'oó 'dīri 'oó ku."

³ Yésǖ ní újázú Níkōdémā ní kíní, "Ádarú á 'yo mí ní, tīkí dō 'bá rī dījí kuyé, ícó mälüngā Múngú vé rī ndreeé ãluñáni ku."

⁴ Níkōdémā ní ñri zizú kíní, "Bá rī icá dō ãká rú gí, ñicó ñri tī dījí íngóni íngóni? Ñri ūkpó ūkpó 'bá rī ní gōzú fizú éndrépi agá, ñ ní gōzú ñri tīzú dījí!"

⁵ Yésǖ ní 'yozú kíní, "Ádarú á 'yo mí ní, sēkí dō 'bá rī ní bătizimū yījí sī ñri tīzú icázú ú'dí rú kuyé, ãzini Índrí Múngú vé rī újá dō ñri icá ú'dí rú kuyé, ícó fií mälüngā Múngú vé rī agá ku:

⁶ 'Bá áda ri 'bá tī sū 'í tīnī 'bá áda rú, 'bo Índrí Múngú vé rī, ñri Índrí 'bá rī vé rī újá icá mvá Múngú vé ni.

⁷ Lē mī ãyā tā má ní 'yoó mí ní, ã tīkí ñmi céré dījí 'dīri sī ku.

⁸ Ülí ri vī muzú vūrā 'í ní lēé rī gé. Mi ñirivé ú'dükó vīipi rī yi rá, 'bo mí icó nījí ámá ku, ibí dō íngá ngūgá, ñri dō ri vī muzú ngölé. 'Bá Índrí Múngú vé rī ní fií 'a ní gé gí rī, ñri adri sū 'dīri tīnī."

⁹ Níkōdémā ní zizú kíní, "Tā mí ní átá 'dīri vé ififí ã'di?"

¹⁰ Yésǖ ní újázú kíní, "Mi 'bá ãmbúgú riípi Ísérélē rī

pi ímbápi ni, 'bo mí nĩ drĩ tã 'dř'bée āluŋjáni kuyé?

¹¹ Ádarú á 'yo mí ní, 'bâ ri tã 'bá ní nij rá rí ūlū ūmi ní, ãzini 'bâ ri tã 'bá ní ndreeé 'bâ mi sî rí ūlū ūmi ní, 'bo ūmi lêkí tã 'bá ní ūlū ūmi ní 'dřri ē'yíi ku.

¹² Má ūlū ūmi ní tã ī nga'bá nyôpokú dr̄igé nõgó rí pi, ūmi ē'yíkí kuyé píri, 'bo mâ ūlū dô ūmi ní tã ī nga'bá 'bû gé 'dâa rí pi, ūmi íco ē'yí ìngóni?

¹³ 'Bá ãzi mu dr̄i āluŋjáni 'bû gé 'dâa kuyé, 'yéñá ma 'Bá Mvá 'i ímúpi 'bû gé 'dâasí rí.

¹⁴ Ma 'bá Mvá 'i, ī ímú ma 'bâ pëti sígé, ī inga ụru, sű Mósẽ ní aya údé īn̄i rú, * īri ní 'bâa pëti sígé, ingaá ïdréé ụru ãngū ã'wí cínyáfâ rú rí agá 'dâa rí tñi.

¹⁵ 'Bá ālu ālu ma ē'yíipi rá rí, īri ídri 'dâni'dâni rí ịsú rá.

¹⁶ "Mungú lë 'bá nyôpokú dr̄igé rí pi agaá rá, īsé ivé Mvá ālukútanjá rí ímú nyôpokú dr̄igé nõgó, 'bá īri ē'yíipi rá rí ã drâ rí ku, ē ịsú rí ídri 'dâni'dâni rí ãní bëñi.

¹⁷ Mungú ipsis 'i Mvópi ri ímú tã lij 'bá nyôpokú dr̄igé nõgó rí pi dr̄igé kuyé, ipsis īri ímú 'bá rí pi paá.

¹⁸ 'Bá Mvá 'dřri ē'yíipi rá rí, likí tã dr̄i ni gé ku, 'bo 'bá īri ē'yíipi kuyé rí, likí tã dr̄i ni gé īnogósí gi, ã'diâtásiyâ īri ní Mungú vé Mvá 'yéñá ālukúta 'dřri ē'yíi kuyé rí sî.

* **3:14 3:14** Aya údé īn̄i rú rí: Mungú 'yo Mósẽ ní kín̄i, mí údé aya ufuú īn̄i rú, 'i 'bâ pëti sígé, mí inga pëti rí ïdréé ụru, īn̄i ga dô 'bá ãzi, ã ndre rí aya mí ní údé īn̄i rú 'dřri, ē idrí rí ãní. Käläfe 21:4-9.

¹⁹ "Utuñjá ímú kaá ãngū ìmgbéréé 'bá rí pi ní gi, 'bo 'bá rí pi rikí ūnjíkânyâ 'oó, sê likí tã kópi dr̄igé, ã'diâtásiyâ 'bá rí pi lêkí tã īnijá vé rí utoñjá vé rí ndeeé.

²⁰ Kópi gâkí utoñjá rí sî, ã'diâtásiyâ kópi lêkí rií ūnjíkânyâ 'oó īnijá agá. Kópi rukí utoñjá rí ruru, ímúkí utoñjá vúgá nõoó ku, ã'diâtásiyâ ivé ūnjíkânyâ e i'da rí 'i ãmvé ku.

²¹ 'Bo 'bá riípi tã áda 'oópi rí, īri ímú utoñjá vúgá nõoó ãyíkõ sî, 'bá rí pi ã ndrekí ri tã īri ní 'oó rí, 'yozú kín̄i, īri tã rí 'o ükpõ Mungú vé rí sî."

Yūwánī Bâtízimū sêépi rí ūlū Yésü vé tâ

²² Tã 'dřri ã vúdrí gé, Yésü pi ní ngazú 'dezu muzú ivé 'bá 'i pámvú übř'bá rí pi be ãngū Yüdáyâ vé rí agá, muú adrii kópi be sâ be mädâ, ri bâtizimû sêé 'bá rí pi ní.

²³ Yūwánī ri kpá bâtizimû sêé ãyinóni gé, ãyinóni ri īnyijá kûrû ī ní zíj Sâlímû ã gârâ gá, ã'diâtásiyâ yíi vûrâ 'dâri agá rí fí kú élí rú. 'Bá rí pi rikí ímú Yūwánī vúgá, ã sê rí ī ní bâtizimû.

²⁴ Tã 'dřri nga 'i ịsú ãkûdë 'yíkí dr̄i Yūwánī ri jó ãngû û'yízú rí agá kuyé.

²⁵ Lókí 'dâri gé, Yâhûdîgû ãzi i'dó ãgátâ gâá Yūwánī vé 'bá īri ã pámvú übř'bá rí pi be lâ'bí rizú rú 'bá üjízú yíi sî ícázú Mungú endirëti gé ule rí ã tâ sî.

²⁶ Kópi ní kúru 'dezú muzú Yūwání vú 'dāá, kópi ní 'yozú ūri ní kíní, "Ímbápi, ágó ándúrú adriípi mí be Yárídéní gé, mí ní tā ni átá 'dāri, ūri nóni ri bātizimū sē, 'bá ūri pi cérē ri mu ūri vúgá!"

²⁷ Yūwání ní újázú ūri ní kíní, "Múngú adriípi 'bū gé ūri, ūri ri 'bá ãlu ãlu ní ẽzí awa ní."

²⁸ Ími níkí rá, á lū Ími ní uletere 'yozú kíní, 'Má adri Kúrísítō 'i kuyé, ipsekí ma ímú dr̄idr̄i léti údé ūri ní.'

²⁹ 'Bá õmúrúgó ūri jeépi ūri, ūri õmúrúgó ūri vé ágó. Ágó õmúrúgó ūri jeépi ūri vé ūndí pá tuúpi ágó ūri vé tā yíipi ūri, ūri adri ãyíkō sī ūri ní ágó õmúrúgó ūri jeépi ūri vé ú'dúkó yíi ūri sī. Kúru ãyíkō fū nóni ma ambamba tā ūri ní 'oó ūri sī.

³⁰ Lē Yésü ã adri ãmbúgú má sī nī, ma adri ūri ã pálé gá.

³¹ "Yésü ímú 'bū gélésila, ūri ãmbúgú 'bá ūri pi dr̄igé cérē nī. 'Bâ 'bávé ūri 'bá nyõkú nōri vé nī, mávē tā má ní átá ūri, ūri tā nyõkú nōri vé nī. Yésü ímú 'bū gélésila, ūri ãmbúgú 'bá ūri pi dr̄igé cérē nī.

³² Ūri ri tā 'í ní ndréé 'i mi sī, ãzini 'í ní yíi 'i bí sī 'bū gé 'dāá ūri ûlū, 'bo 'bá ūri pi ẽ'yíkí tā ūri ní ûlū ūri kuyé.

³³ 'Bá ūrivé tā ẽ'yíipi rá ūri, nī ámá rá 'yozú kíní, Múngú ri tā áda átá.

³⁴ 'Bá Múngú ní ipsekí ūri, ūri ú'dúkó Múngú vé ūri átá muzú be áyu, Múngú ri ūri ní Índrí Uletere ūri sē vúgú ãkó.

³⁵ Múngú Yésü Ẽtépi lē 'i Mvópi ri lēlē, sē ivé tā ãrëvú cérē kuú dr̄i ni gé.

³⁶ 'Bá Múngú Mvópi ri ẽ'yíipi rá ūri, ūri ídri 'dáni'dáni ūri ẽ'yíipi ku ūri, ícó ídri 'dáni'dáni ūri ẽ'yíipi ku, 'bo jíkó ri 'de Múngú agá, ūri tā lì dr̄i ni gé rá."

4

Yésü átá ūkú Sāmārīyazī
ri be

¹ Färüsī ūri pi yíkí kíní, sēkí 'bá kárakará pi ní bātizimū Yésü ã rú sī, sē 'bá kárakará ẽ'yíkí ūri, ímúkí adrií 'bá ūri ã pámavú ūbī'bá ni pi rú, ndē Yūwání vé ūri pi rá,

² Yésü ri 'i ngúlúpí sī sē bātizimū ūri ní kuyé, ūrivé 'bá ūri ã pámavú ūbī'bá ūri pi rikí bātizimū ūri sēe nī.

³ Úpí Yésü kā tā 'bá ūri pi ní ūri átá kíní 'bá kárakará pi ẽ'yíkí 'i gí 'dīri yíi, nga fūú ãngū Yūdáyā vé ūri agásī,* 'de gōó muú vúlé ãngū Gäliláyā vé ūri gé 'dāá ūzi.

⁴ Yésü lē elijí mužú ãngū Sāmārīyā vé ūri agásī muú Gäliláyā gá.

⁵ Ūri ní kúru fizú cazú kûrú Sāmārīyā vé ūri agásī muú Gäliláyā gá.

* ^{4:3 4:3} Yésü fū ãngū Yūdáyā vé ūri agásī: Yésü fū ãngū Yūdáyā vé ūri agásī, ãdiâtásiyā Färüsī ūri pi 'bäki ã'yä ẽzí ūri ní ngaá ūri ã tā sī.

Yōkóbū[†] ní ótú sēé mvópi Yōsépā[‡] ní rī gé.

⁶ Yōkóbū vé kídí, īri vūrā 'dāri gé. Yésū andē ȇcī rī sī káyī, ca mūyú úrí vūgá kídí rī tī gé ȇtūt mgbímgbi gé 'dīgé.

⁷ Ũkú Sāmārýází 'de mūyú yīj ībēé kídí rī gé 'dāá. Yésū ní 'yozú ūkú rī ní kínī, "Mi ícó má ní yīj sē mvú rá?"

⁸ Isú ākūdē Yésū vé 'bá īri ā pámvu ūbī'bá rī pi 'dekí mūyú ȇnyāngā jengárá gá kūrú Sāyíkā vé rī gé 'dāá gí.

⁹ Ũkú Sāmārýází rī ní 'yozú Yésū ní kínī, "Mi Yāhúdīgú, ma Sāmārýází, mi 'yo mā sē mí ní yīj mvú ngóni ngóni?" Yāhúdī rī pi úmúkí ī Sāmārýā rī pi be ku.

¹⁰ Yésū ní újázú ūkú rī ní kínī, "Mī nī dō fefē Múngú ní lēé sēé mí ní rī rá, āzini mī nī dō 'bá yīj ziipi mí tī gé rī rá, mi té kōdō ícō īri zī, īri té mí ní yīj idri sēépi mūzú 'dáni'dáni rī sē rá."

¹¹ Ũkú rī ní 'yozú Yésū ní kínī, "Ãmbúgú mávē rī, kídí rī kūkū, ngá mí ní yīj rī ísézú ni 'dāáyo píri, mi yīj idri 'dáni'dáni sēépi 'dīri Isú ngūgá?"

¹² 'I ndē 'bá étépi Yōkóbū 'bá ní kídí gaápi, 'dópi yīj rī mvúpi nī rī rá? īrivé anji rī pi, īrivé ndrīj rī pi be cérē ri yīj 'dīri mvú."

¹³ Yésū ní újázú ūkú rī ní kínī, "Bá cérē yīj 'dīri mvú'bá rī pi, yīj úvá ri gō kōpi ndē rā,

¹⁴ 'bo 'bá má ní kōpi ní yīj sēé mvú rī pi, yīj úvá gō kōpi ndē dīj ālunjáni ku. Yīj 'dīri kōpi ní idri 'dáni'dáni rī sē."

¹⁵ Ũkú rī ní 'yozú Yésū ní kínī, "Ãmbúgú mávē rī, 'i sē má ní yīj mí ní 'yoó 'dīri mvú, yīj úvá ā ndē rī ma dīj ku bēsīnī, mā gō rí ímú yīj ībēé kídí nōri gé dīj ku."

¹⁶ Yésū ní 'yozú ūkú rī ní kínī, "Í mū mí ágó ni ri zīj, īmi īgōkí ímú īri be má vūgá nōo."

¹⁷ Ũkú rī ní 'yozú Yésū ní kínī, "Ma ágó ākó."

Yésū ní 'yozú ūkú rī ní kínī, "Tā mí ní 'yoó mi ágó ákó 'dīri, īri tā áda.

¹⁸ Mī kínī dō mi ágó ákó, īri tā áda, 'bo 'i rū ándúrú ágō caá tōwú, ágó mí ní nóni rūpú 'dīri adri ágó mívē égbí rī 'i kuyé."

¹⁹ Ũkú rī ní 'yozú kínī, "Ãmbúgú mávē rī, á nī ámá rá 'yozú kínī, mi tákūdē nébī."

²⁰ 'Bá étépi rikí Múngú ri īnjīj īrā nōri drīgé. 'Bo īmi Yāhúdī 'dī'bée, īmi kínī, vūrā 'bá ní Múngú ri zīzú rī, īri Yērúsälémā gá."

[†] 4:5 4:5 Yōkóbū: Yōkóbū ri Ābūrámā mvópi Isákā vé mvá, īri anji be mūdrí drī ni īrī, Múngú újá rú ni zīj īsérélē, úyú īrivé rī zīkí anji īsérélē vé ni. Sâ Yésū vé rī gé, zīkí kōpi Yāhúdī. 'I lā 'dóngará 25-50. [‡] 4:5 4:5 Yōsépā: Yōsépā ri Yōkóbū vé mvá īri ní lēélē rī, ēdrípij sēkí īri jeé tūgērī rú āngū Ījēpétō vé rī gé. Múngú sē īri ícā āmbúgú, ko ívē 'bá rī pi ē īzā mūyú adrii āngū Ījēpétō vé rī agá nī. Sâ 'dāri gé, ēbīrī 'de caá ilí ézīrī. 'I lā 'dóngará 30-50.

²¹ Yésű ní 'yozú ūkú rī ní kínī, "Lē mî ẽ'yī tā má ní 'yoó mí ní 'dīri, lókí ãzi ri ímú 'dī' dī, 'bá rī pi ícokí má Etépi ri ̄njījí írā nōri drīgē ku, dōku Yērúsälémā gá ku.

²² Īmi 'bá Sāmārīyā vé 'dī'bée, īmi n̄kí Múngú īmi ní rií ̄njījí rī kuyé, 'bá Yāhūdī rú, 'bá n̄kí Múngú 'bá ní rií ̄njījí rī rá, ̄diātāsīyā i'da 'i 'bá ní rá. Pangárā ūnjīkānyā agásī rī ibí 'i i'dó 'bavé súrū Yāhūdī vé rī agá.

²³ 'Bo lókí ãzi ri ímú 'dī' dī, lókí rī icá nóni gí, 'bá má Etépi ri ̄njījí 'bá tā áda sī rī pi, kōpi īri ̄njījí ̄sí agá, ãzini tā áda sī, ̄diātāsīyā má Etépi lē 'bá 'i ̄njījí 'bá ̄sí agá, ãzini tā áda sī rī pi.

²⁴ Múngú ri índrí, lē 'bá īri ̄njījí 'bá rī pi, ̄njīkí īri ̄sí be cérē, ãzini ̄njīkí tā áda sī."

²⁵ Ũkú rī ní 'yozú Yésű ní kínī, "Á n̄ rá Māsīyā ri ímú 'dī' dī, īri Kúrísítō 'i, kādō ímú, īri 'bá ní tā ãrēvú ūlū cérē."

²⁶ Yésű ní újázú ūkú rī ní kínī, "Ma riípi átápi mí be nōri, ma 'bá mí ní 'yoó, īri ímú 'dī' dī rī 'i."

²⁷ Yésű vé 'bá īri ā pámvú ūbī 'bá rī pi kā ī újá ūgōo, īsú Yésű ri átá ūkú rī be, tā 'dīri tī kōpi ̄sí agá ndrī. 'Bo 'bá ãzi ūsū 'yozú kínī, Yésű lē ūkú rī vúgá ̄di yā 'dīni kuyé, dōku īri ri átá ūkú rī be tā ngóni sī yā rī 'bá ãzi ūsū tró zījí kuyé.

²⁸ Ũkú rī ku ívé ūdrí kuú yījí tī gé 'dīgē, nga 'deé mūzú

vúlé kūrū Sāyíkā vé rī agá 'dāá, mū 'yoó 'bá rī pi ní,

²⁹ kínī, "Īmi ímukí 'bá ãzi ndreé nōónō, ūlū mávē tā ãrēvú má ní 'oó rī pi bá bá, 'bá 'dīri adri tānā Kúrísítō 'i kuyé?"

³⁰ 'Bá rī pi ngakí fūú kūrū rī agásī, 'dekí mūy Yésű vúgá 'dāá.

³¹ Īsúzú Yésű vé 'bá īri ā pámvú ūbī 'bá rī pi ri īri mā kínī, "Imbápi, mî adri 'dīni ku, mî nya ngá."

³² 'Bo Yésű ní újázú kōpi ní kínī, "Ngá nyanya má vúgá nōo anigé, īmi n̄kí tā drī ni gē kuyé."

³³ Yésű vé 'bá īri ā pámvú ūbī 'bá rī pi ní átázú ī ãsámvú gé sī kínī, "Indré sū 'bá ãzi ījí Yésű ní ãnyāngā sēé nyaá gí tīnī."

³⁴ Yésű ní 'yozú kōpi ní kínī, "Ãnyāngā mávē rī, īri rizú 'bá ma ̄pēepi rī vé tā 'dūzú ngazú, ãzini ̄sí ̄sí ní sēé rī dēzú.

³⁵ īmi kínī, mbāá sū ā vúdrī gé, īmi ibí ãnyāngā rī ūkūnā īrá agá ndō 'dīni kuyé? Á 'yo īmi ní, īmi újákí drī īmi ãngū ndreé ómvú agá 'dāá ká! ãnyāngā rī ka gí, lē nóni ūkūnāngárá ni.

³⁶ 'Bá ãnyāngā ūkūnā 'bá īrá agá rī pi, ī kōpi ūfē muké muké, ãnyāngā kōpi ní ūkūnā rī, īri 'bá idri 'dāni 'dāni rī ūsū 'bá rī pi. 'Bá ngá 'ääpi rī pi ãnyāngā rī ūkūnā 'bá rī be, kōpi ímú ãyikō ūsū aga rá!

³⁷ īmi n̄kí rá tā ī ní 'yoó 'dīri tā áda, "Bá ãlu 'ã

ānyāngā rī nī, 'bá īkūnāápi
rī túngú.'

38 Á pē īmi mū́ ẽzí īmi
ní ngaá kuyé ni vé ãnyāngā
ïkūnāá. 'Bá ұrukó ngakí ẽzí
ükpó үkpó rí nĩ, īmi ímúki
ímivé rí ãndẽma ni isú áyu."

'Bá Sāmārīyā vé rī pi
ē'yīkí Yésū ri rá

³⁹ 'Bá kárakará kûrú
Sämäriyä vé rí agá rí pi
ë'yïkí Yésü ri tã ūkú rí ní
'yoó, Yésü ūlú tã 'í ní 'oó rí
pi bá bá rí sî.

⁴⁰ Kúru 'bá Sāmārīyā gá rí pi ní ímúzú Yésű vúgá nōo, kópi ní īri māzú kínī, "Mí ímú adrii 'bá be nōgó." īri ní adrızú kópi be ú'dú īri.

41 Tā Yēsū ní átá kópi ní rī
sē 'bá kárakará eŷíkí ūri rá.

42 'Bá rī pi ní 'yožú ūkú
rī ní kín̄i, "Bá e'yíkí Yéšū ri
'yéñá tā mí ní ūlūú 'bá ní rī
sī kuyé, 'bá yíkí nóni tā ūri
ní átā rī 'bâ bî sī gí, ádarú
'bá n̄íkí nóni gí 'yožú kín̄i,
ágó nõri, ūri 'bá 'bá Paápi
ünjíkãnyä agásí ni."

*Yēsū ídrí ūgalaku ãzi vē
mvá*

(Mātāyo 8:5-13; Lúkā 7:1-

10)

43 Ɂ'dú ɿr̃í á vúdr̃í gé,
Yésũ nga 'deé muzú āngū
Gáliláyā vé r̃í gé.

44 Yésű 'yo ándúrú kīnī,
"Bá rī dō nébī, 'bá īrivé
āngū agá 'dīgē rī pi īnjíkí īri
ku."

Ku.
45 Yésű kā caá āngū
Gäliláyā vé rī gé 'dāá, 'bá
Gäliláyā gá rī pi é'yíkí ūri rá.
Köpi ndrekí tā âyâzú âyâyâ

ándúrú ūri ní 'oó Yērúsâlémâ
gá 'dâá Ümû Ü'dû Múngú ní
Elizú Jó rî pi tî gé sî rî gé
rî rá, â'diâtâsiyâ kôpi 'dâlé
anigé.

⁴⁶ Yéṣűní kúru 'dezú muzú
Kánā gá āngū Gāliláyā vé
rī agá, āngū īri ní yíjí
újázú ícázú vinyoq rú rī
gé. Ügalaku ãzi riípi eží
ngaápi 'bágú rī ní kүrү
Käpäränäümä vé rī agá 'dälé
ni, drä ru īrivé mvá nñ.

47 Ágó rī kā yií kínī, Yésű
ímú ãngū Yündáyā vé rī
gélési, ícá kuú ãngū Gäliláyā
vé rī agá 'dãá'dã, ágó rī ní
'dezú muzú Yésű vúgá 'dãá,
íri ní Yésű ri zizú ímúzú
Käpäränäúmä gá nõlé, ë ímú
rí ívé mvá drä ni ruý kõdô
lëépi dräapi drädrä rī idrí.

48 Yéşű ni 'yozú ūri ni kĩnĩ,
"İmi ãsámvú gé 'dígé, 'bá ãzi
ndre dõ tã ãyãzú ãyãyã ni 'i
mí sî ūgbále kuyé, ícó ê'yíi
ku."

⁴⁹ Ágó rī ní 'yozú Yésū ní kīnī, "Ámbúgú mávé rī, mí ímú 'bá 'dekí muú mí be trú, mávé mvánjá rī ã ūkpō dē gí, lē drāádrā!"

⁵⁰ Yésūní 'yozú ūri ní kíní,
"Í mu ūyí, mívē mváŋá rí icó
dráá ku!"

Ágó rī ẽ'yī tā Yésū ní 'yoó
rī rá, īri ní 'dezú muzú.

⁵¹ Ágó rĩní rizú mvizú
muzú 'bëtì rĩ gé, ïri ní muzú
drì ïsúzú ívé ãtí'bá rĩ pi be.
Ãtí'bá rĩ pi ní 'yozú ïri ní
kíní, "Mívé mváñá rĩ idri
rú."

52 Ágó rī ní ãtí'bá rī pi zizú kínī, "Mvá rī vé rú'bá ícá gōó muké sâ ngōri gé?"

Kópi ní újázú ūri ní kínī, "Mvánjá rī vé rú'bá ícá gōó muké ájée sâ ãlu ūtúnjá vé rī gé, drā rī gō ūri kuú rá."

53 Mvánjá rī vé étépi ní ámá rá 'yozú kínī, sâ 'dãri, ūri sâ Yésü ní 'yoó 'í ní, mvánjá rī íco drāa ku rī. Ágó rī 'bá ívé 'bëtj ãsámuv gé rī pi be céré ë'yikí Yésü ri rá.

54 'Díri nóni vú ūri Yésü ní tâ ãyázú ãyãyä ni 'ozú rī, ïsú ãkudé Yésü íbí íngä ãngü Yûdáyä vé rī agá, ūri ri mu ãngü Gâlîlâyä vé rī gé.

5

Yésü idrí ágó drā be ni

1 Tâ 'díri ã vúdrí gé, Yésü nga muý Yerúsälémä gá ûmú Yâhûdî rī pi vé rī ã nyangará gá ïndî.

2 Yerúsälémä gá 'dãá, gakí kídí ïnyinjá këétile ï ní zíj Kâbilo vé rī gé, vûrâ ï ní gaá rī, Êberê tì sî ï zi Bëtësídâ. 'Bekí ápâlâ tôwú ïndrî rú gârâ ni gé sî kûrû.

3 Vûrâ 'dâri gé, 'bá kárâkará bâtrâ rú rī pi, 'bá mi be ñsî'bá gí rī pi be, 'bá drâ ní nyií kuú 'bél'eble rī pi be, kópi ri ula ïndrî 'dâri ã ndûgé.

* 5:4 5:4 Átangá vérësí 4 agá 'díri, búkú Yūwánī vé ï ní sî Gîrîkî tì sî drîdrî rī agá 'dãáyo, 'bo gôkí siú búkú Yūwánī vé vûlé rī agá rá. † 5:9 5:9 U'dú Sâbâtâ vé rî: U'dú 'díri Yâhûdî rī pi ní rizú uvuzú rî, ãzini kópi ní rizú Mûngú ri zizú rî. Yâhûdî rī pi ri ú'dú 'díri vé tâ igá kínî, Mûngú gbi 'bû pi vû be nî, ãzini Mûngú pa ï adringâra tûgêrî rú rî agásî nî. U'dú Sâbâtâ vé rî Yâhûdî rī pi ri zì ú'dú ézirî, 'bo Kélikó rī pi ri zì ú'dú áziyá. 'I lâ Wûngará 20:8-11; Dëtôrônómë 5:12-16.

4 Sâ үrukó'bée gé, mälâyîkâ rī kâdô ímú yîj rî usaá, 'bá fiípi yîj rî agá 'dâa drîdrî rî, ūrivé drâ ri dë rú'bá ni gé sî rá.*

5 Ágó ãzi anigé drâ ru ūri caá ilí be pükû na drî ni ãrõ.

6 Yésü kâ ágó rî ndreé la kú yîj rî ã gârâ gá 'dâa, Yésü kâ ïsú nij kínî ágó rî adri caá ívé drâ 'díri be lókí be ãco, Yésü ní ágó rî zizú kínî, "Í lê ë idrikí mi?"

7 Ágó rî ní újázú Yésü ní kínî, "Ãmbúgú mávè rî, kâdô rií yîj rî usaá, 'bá ãzi mâ ïzâ koópi, ma suúpi yîj rî agá 'dâa ni 'dãáyo. Má kâdô lêé fií yîj rî agá 'dâa, 'bá ãzi ri fi yîj rî agá 'dâa má sî drîdrî."

8 Kúru Yésü ní 'yozú ágó rî ní kínî, "Í nga үruk! 'I 'dû mivé póröşî, 'í nga ëçj tuú."

9 Mbélênjá ágó rî ní icazú muké. 'Dû ívé póröşî, nga ëçj tuú.

U'dú ūri ní icazú muké 'dâri, ūri ú'dú Sâbâtâ vé rî.†

10 Kúru Yâhûdî rî pi ní 'yozú ágó drâ ní dëé rú'bá ni gé sî gí rî ní kínî, "U'dú nôri, ūri ú'dú Sâbâtâ vé rî, tâimbî ã'yî kuyé mí ní mivé póröşî 'duzú ú'dú nôri gé."

11 'Bo ágó rî ní újázú kínî, "Ágó ma sëépi icápi muké nôri 'yo má ní kínî, mâ 'dû

mávé pórōsī, mâ nga ẽcī tuú."

¹² Yāhúdī rī pi ní ágó Yésū ní ídrí 'dīri zizú kínī, "Bá 'yoópi mí ní, mî 'dū mívé pórōsī, mî nga ẽcī tuú rī ã'di 'i?"

¹³ Ágó ï ní ídrí 'dīri nñ 'bá 'i idrīpi rī kuyé. Vūrā 'dāri gé, 'bá rī pi kárakará. Yésū ní 'i njezú fūzú kópi ãsámvú gé sī ãmvé.

¹⁴ Výdrī ni gé, Yésū gō caá ágó rī ̄isú Jó Múngú vé rī agá 'dāá, Yésū ní 'yozú ïri ní kínī, "Í ndre drīká, nóni mí icá muké gí, lē mî ku tā ūnjí 'ongará ãní. 'Í ku dō ku, tā ūnjí ri mi ̄isú dr̄idrī rī aga rā."

¹⁵ Ágó rī ní 'dezú muzú lūzú Yāhúdī rī pi ní kínī, "Bá ma idrīpi rī Yésū 'i."

Ídri ibí íngá Múngú Mvópi vúgá

¹⁶ Kúru dr̄ikoma Yāhúdī rī pi vé rī í'dókí rií Yésū ri 'oó ūnjí, ã'diätásiyā Yésū ní ẽzí ngaá ú'dú Sâbátā vé rī gé rī sī.

¹⁷ Yésū ní 'yozú dr̄ikoma Yāhúdī vé rī pi ní kínī, "Má Etépi ri ẽzí nga, ma kpá ri ẽzí nga."

¹⁸ Tā 'dīri sī, dr̄ikoma Yāhúdī rī pi vé rī lékí léti ndāá ūkpō sī Yésū ri 'dizú dr̄azú 'diisī rá, kópi lékí ïri 'diij dr̄aa adri 'yénjá ẽzí ïri ní ngaá ú'dú Sâbátā vé rī gé rī ã tā sī kuyé, lékí ïri 'diij dr̄aa ïri ní 'yoó Múngú ri 'i Etépi rī sī, ãzini ïri ní 'i 'bää adrii Múngú be tr̄otrō rī sī.

¹⁹ Yésū ní újázú kópi ní kínī, "Ma ïmi ní tā áda 'yo, ma Mvá rú, á nga tā ãzi mâ drī sī ku, ma tā má Etépi ní ngaá rī ndre 'dū nga áyu, ã'diätásiyā ẽzí má Etépi ní ngaá rī, ma Mvá rú, ma kpá nga rá.

²⁰ Ma Mvá rú, má Etépi lē ma lélē, i'da ívé tā ãrēvú cérē má ní rá. Múngú ri imú má ní tā ambugu ndē'bá rá, ïri ní i'daá má ní dr̄idrī 'dā'bée i'da rá. Tā 'dīri ïmi ní ãyāngará sē.

²¹ ïri adri sū má Etépi ní 'bá ūdrā'bá gí rī pi idrī gōo idrī rú ūzi rī tñi, ma Mvá rú, ma icó idrī 'dáni'dáni rī sē 'bá má ní lēé rī pi ní rá.

²² Má Etépi lì tā 'bá rī pi dr̄igé ku, ma Mvá rú, ku ẽzí tā lizú 'bá rī pi dr̄igé rī cérē kuú má dr̄igé,

²³ 'bá rī pi ãrēvú cérē ē ïnjíkí rí ma sū ï ní má Etépi ri ïnjíi rī tñi, 'bá ma ïnjípi ku rī, ïnjí má Etépi ma ipéépi rī ku.

²⁴ "Ma ïmi ní tā áda 'yo, 'bá mâ tì yí'bá rá, ãzini Múngú ma ipéépi rī ē'yí'bá rá rī pi, kópi idrī 'dáni'dáni rī ̄isú rá. Likí tā kópi dr̄igé ku, kópi wakí dr̄aa sígé sī fūú idrī ̄isú gí.

²⁵ Ma ïmi ní tā áda 'yo, lókí ãzi ri imú 'dīi'dī, icá nóni gí, ma Múngú Mvópi 'i, 'bá ūdrā'bá gí rī pi imú mâ ú'dúkó yí rá, 'bá mávé ú'dúkó yí'bá rá rī pi imú ï újá icá gō idrī rú.

²⁶ Ídri rī í'dó má Etépi vúgá, ma Múngú Mvópi 'i,

má Ḽetépi sē kpá má ní ūkpō ídri vé rī nī.

²⁷ Múngú sē kpá má ní ūkpō tā lizú rī īndī, ā'diātāsīyā ma 'Bá Mvá 'i.

²⁸ "Lē īmi āyākí tā 'dīri sī ku, lókí āzi ri ímú 'dī' dī, āvū ī ní sīj 'bú agá rī pi ímú mā ū'dukó yī,

²⁹ kōpi nga īfū āmvé. 'Bá adri'bá tā be muké rī pi, kōpi nga īfū idri rú, 'bá ūnjīlkānyā 'o'bá rī pi, kōpi kādō īfū, ī tā lī kōpi drīgē.

³⁰ Má icó tā āzi ngaá ūkpō mávé rī sī ó'dukúlegúsī ku. Ma tā rī lī piri sū má Ḽetépi ní ezií má ní rī tīnī. Tā má ní 'o'o 'dīri adri 'yozú kínī mā ngúlúpí ē īsú rí āyīkō āní yā 'dīni ku, īri āyīkō sē má Ḽetépi ní.

'Bá rī pi ūlūkí Yēsū vé tā

³¹ "Má ūlū dō mávé tā ūgōgōlé rú nī, 'bá rī pi icókí tā má ní ūlū rī 'duyú 'bā tā áda rú ku.

³² 'Bá āzi anigé riípi mávé tā ūlūupi ni, á nī rá īri riípi tā áda ūlūupi mā rú sī ni.

³³ "Īmi pēkí ándúrú 'bá ȳrukō mūy mā tā uzií Yūwánī tī gé, īmi kā 'bá 'dī'bée pēé, Yūwánī ūlū īmi ní tā áda mávé rī nī.

³⁴ Á lē īsí 'bā tā 'bá áda ní átā mā tā sī rī drīgē ku, 'bo má édī tā Yūwánī ní ūlū 'dīri, īmi īsúkí rí pangárā bēsīnī.

³⁵ Yūwánī sū lámbā riípi dīipi āngū ūmgbērēépi ule rī tīnī, īmi īsúkí āyīkō lókīnā be mādā lámbā riípi dīipi āngū ūmgbērēépi 'dīri sī.

³⁶ "Tā mávé rī ndē tā Yūwánī ní ūlū mā tā sī rī rá. Á lē īmi ní tā āzi ūlū lūzú kínī mā Ḽetépi ipē ma nī. Tā āmbúgú mā Ḽetépi ní lūu kínī mā 'o rī, ma ri 'o muzú rá.

³⁷ Má Ḽetépi ma ipēepi rī, īri ri átā mávé tā sī nī, īmi yīkí īri ā ū'dukó kuyé, āzini īmi ndrekí kpá īri kuyé.

³⁸ īmi 'dukí īrivé átángá 'bāá īmī ēsí agá ālunjáni kuyé, ā'diātāsīyā īmi ē'yīkí 'bá īri ní ipēé rī vé tā kuyé.

³⁹ īmi ri ū'dukó Múngú vé ī ní sīi kuú Búkū Múngú vé rī agá 'dī'bée lā, īmi ūsūkí īmi idri 'dāni 'dāni rī īsú āní. Ū'dukó ī ní sīi kuú Búkū Múngú vé rī agá 'dī'bée ri átā mávé tā sī.

⁴⁰ 'Bo īmi gākí ìmúgá má yú nōo idri 'dāni 'dāni rī īsúgá sī.

⁴¹ "Má ā'yī 'yozú kínī 'bá rī pi ē ìngúkí ma 'dīni ku.

⁴² 'Bo á nī īmi rá. Á nī rá īmī ēsí agá 'dālē, īmi lēkí Múngú ri kuyé.

⁴³ Má ìmú mā Ḽetépi ā rú sī, 'bo īmi ā'yīkí ma kuyé, 'bo 'bá āzi túngú ni ìmú dō ivé tā be īmi vú, īmi īrivé tā ā'yī rā.

⁴⁴ īmi lēkí ìngúngará 'bá āzi ní rizú īmi ìngúzú rī áyu, 'bo īmi gākí tā Múngú adriípi 'yējā ālu rī ní lēé īmi ìngúzú rī 'ogá sī. īmi icó ma ē'yī ìngóni ìngóni?

⁴⁵ "'Bo lē īmi ūsūkí 'yozú kínī, ma īmi tō mā Ḽetépi endreti gé rá 'dīni ku. Mósē īmi ní ēsí 'bāá drī ni gé 'dīri, īri ìmú īmi tō nī.

⁴⁶ Īmi ẽ'ȳkí dō té Mósē vé tā rá, īmi té ícó ma ẽ'ȳ rá, ā'diātāsīyā tā Mósē ní sī 'dīri, īri tā mávē rī.

⁴⁷ 'Bo īmi ẽ'ȳkí tā Mósē ní sī rī pi kuyé pírí, īmi ícó tā má ní 'yoó rī ẽ'ȳ íngóni íngóni?"

6

Yésū sē ãnyāngā nyaá ãgō elīfū tōwú pi ní

(Mātāyo 14:13-21; Mārákō 6:30-44; Lükā 9:10-17)

¹ Tā 'dīri ā vúdrī gé, Yésū ní ngazú zozú muzú yū bālālā Gālīlāyā vé rī agásī álé 'dāá, yū 'dīri ā rū ī kpá zi Tībērīyā.

² 'Bá bītrīká 'dekí muzú īri ā vúdrī gé sī vūrā īri ní muzú 'dāri gé, ā'diātāsīyā kōpi ndrekí tā ãyāzú ãyāyā īri ní 'oó 'bá drā be rī pi idrizú 'dīri.

³ Kuru Yésū pi ní tuzú muzú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi be írā drīgē 'dāá, kōpi ní úrizú vūgá.

⁴ Isúzú ȳmū U'dú Múngú ní Elizú Yāhūdī rī pi vé Jó tī gé sī rī vé rī nyazú rī ícā ìnyinjá gí.

⁵ Yésū kā rií 'i gārā úndré, ndre 'bá kárakará pi ri ímū 'i vūgá nōo, īri ní Pīlīpū ri zīzú kīnī, "Bā ãnyāngā Isú je ngūgá caápi 'bá nō'bée ní cérē?"

⁶ Yésū zi Pīlīpū ri 'dīni lēzú nīzú ámázú dō Pīlīpū nī

ūkpō 'i ní ẽzí ngazú rī rá, 'bo nī tā 'i ní lēé 'oó rī ìnogósí gí.

⁷ Pīlīpū ní újázú Yésū ní kīnī, "'Bá lēkí dō 'bá 'dī'bée ālu ālu cérē ē ìsúkí ãnyāngā mādāñá nyaá, mūfēngā fífí ẽnjíipi ẽnjíenjí* 'bá ní lēzú ãnyāngā jezú rī, īri ca mūdūrūlūlū ȳrī, 'bo mūfēngā 'dīri adri ambamba!"

⁸ Āndēréyā Sīmónā Pétērō édrípi riípi Yésū ā pámvú ūbīipi rī ní 'yozú kīnī,

⁹ "Mvá ágóñá ãzi 'bā ãsámvú gé nōgónō, īri pánga be tōwú, ī'bī be ȳrī, 'bo awakí dō 'bá kárakará nō'bée ní, īri nyo ca kōpi ní rā?"

¹⁰ Yésū ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi ní kīnī, "Īmi lūkí 'bá rī pi ní, kōpi ā úrīkí vūgá." Āngū 'dāri du kú cérē ásé rú, kuru 'bá rī pi ní úrizú cérē vūgá, ãgō† rī pi íco ca elīfū tōwú (5,000) rā.

¹¹ Yésū ní pánga rī pi i'dúzú, īri ní Múngú ní òwō'dīfō sēzú, īri ní kuru sēzú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi drīgē, kōpi ní 'dezú awazú 'bá úrī'bá kú rō'bō 'dī'bée ní, sū kōpi ní lēé rī tīnī. īri ní kpá ī'bī rī i'dúzú, òwō'dīfō sēzú Múngú ní, īri ní kpá sēzú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi drīgē, kōpi ní awazú ícōzú 'bá rī pi ní cérē, sū kōpi ní lēé rī tīnī.

¹² 'Bá rī pi kā ãnyāngā rī Isú nyaá caá ī vú sī cérē gí, Yésū ní 'yozú ívé 'bá

* 6:7 6:7 Mūfēngā fífí ẽnjíipi ẽnjíenjí rī: 'Bá rī nga dō ẽzí údú ālu, ī 'bá rī ūfē mūfēngā fífí ẽnjíipi ẽnjíenjí ālu ní sī.
† 6:10 6:10 Āgō: Lākí ūkú rī pi anjinjá rī pi be kuyé.

'î pámvú ūbī'bá rī pi ní kíní, "Ími úmukí ãnyāngā ē ïmbítā î ní nyaá tí rī 'bāá céré vūrā ãlu gé, ē izakí ku."

¹³ Kópi kâ ãnyāngā rī ē ïmbítā úmú, kópi úmukí caá ûvú ã 'a mûdrí drī ni ïrī.

¹⁴ 'Bá rī pi kâ tā Yésü ni 'oó ãyázú ãyãyã 'dîri ndreeé, kópi í'dókí rií átá kíní, "Ádarú ágó nôri nébî ï ní 'yoó kíní, ñri ímú 'bá nyôkú nôri drîgé rī pi ãsámvú gé rī 'i."

¹⁵ Yésü kâ ndreeé 'bá rī pi lêkí 'i mîí 'bâá adrií 'bâgú ïvé ni rú ūkpõ sî, ñri ní fûzú muzú adrîzú írâ drîgé 'dâlé ó'dûkûlegúsî.

*Yésü mu yîi drîgé sî pá sî
(Mâtáyo 14:22-27;
Mârákô 6:45-52)*

¹⁶ Kâ mûú adrií ūndréjá 'dâri sî, 'bá Yésü ã pámvú ūbî'bá rī pi ní 'dezú muzú yîi bâlalâ rî gé 'dâá,

¹⁷ kópi ní tuzú külúmgba agá, kópi ní í'dózú zozú muzú álé kûrû Kâpârânâumâ gá 'dâá. Ängû rî nî, ísú Yésü ca drî kópi vûgá 'dâá kuyé.

¹⁸ Ülí ūkpõ be ni ní vízú, sê yîi rî úvá ãní ngûyá ngûyá.

¹⁹ 'Bá Yésü ã pámvú ūbî'bá rî pi kâ külúmgba rî sôó mûú caá máyîlî[‡] na dôku sû, kópi ní Yésü ri ndrezú, ñri ri ímú yîi rî drîgé sî pá sî, ícâ ïnyiñá külúmgba rî ã gârâ gá, sê ûrî ìmvú kópi ãní ambamba.

²⁰ Yésü ní 'yozú kópi ní kíní, "Ími 'okí ûrî sî ku, 'bá rî ma 'i."

²¹ Kópi ûtékí ñri kú ûrê lêzú ñri é'yîzú fizú ï vûgá külúmgba agá 'dâá. Mbêlêjá kópi ní cazú vûrâ ñ ní lêzú muzú rî gé.

'Bá rî pi rikí Yésü ri ndâá

²² Kâ adrií drû 'dîni, 'bá bîtrîká adri'bá yîi bâlalâ rî vé wôyôkô álé sî rî gé rî pi nîkí ámá rá, ándûrû külúmgba pá tuúpi kú 'dâlé rî 'yéñá ãlu. Kópi nîkí ámá rá 'yozú kíní, Yésü fi külúmgba ñrivé 'bá ñri ã pámvú ūbî'bá rî pi ní muzú rî agá 'dâá kuyé, kópi kuki ñri kú vûlé.

²³ Kûru külúmgba uryukö ìngákí Tîbérîyâ gálésî, ímûkí pá tuú vûrâ Úpí Yésü ní ðwô'dîfô sêzú Mungú ní ãnyângâ ã tâ sî, gôzú sêzú nyazú ágô élifû tôtowú pi ní 'dâri gé.

²⁴ 'Bá bîtrîká 'dî'bée kâ nîj ámá Yésü pi ívé 'bá 'î pámvú ūbî'bá rî pi be 'dâáyo, kópi ní tuzú külúmgba 'dî'bée agá, zozú muzú yîi bâlalâ 'dîri agásî kûrû Kâpârânâumâ vé rî gé, Yésü ri ndâá.

Yésü ri 'bá idri sêépi ni

²⁵ 'Bá bîtrîká 'dî'bée kâ caá Yésü ri ísú yîi bâlalâ rî gé álé 'dâlé, kópi ní 'yozú kíní, "Ímbápi, mí ícâ nôlê íngóni íngóni?"

²⁶ Yésü ní újázú kópi ní kíní, "Ádarú ïmi ri ma ndâ, ã'diâtâsîyâ má ní ïmi ní

[‡] **6:19 6:19 Máyîlî:** 'Bá ri ícô ẽçî tu ca máyîlî na sâ ãlu agá.

ñanyāngā sée nyaá rī sī, adri
'yožú kínī tā ãyázú ãyãyā īmi
ní ndreeé 'dř'bée sī kuyé.

27 Lē īmi rikí ési 'bāá 'yéñá
rizú ãnyāngā nyōókú drīgē
nōgó ábá'bée ábábā rī pi
vé ēzí ngazú áyu ku, lē īmi
'bākí ési rizú ãnyāngā idri
'dáni'dáni rī sēépi rī vé ēzí
ngazú. Ma 'Bá Mvá 'i, ma
ímú ãnyāngā rī sēé īmi ní ní,
ã'diātāsīyā má Ètépi Múngú
sē má ní ükpō tā 'dīri 'ozú
nī."

²⁸ Kópi ní īri zịzú kínī, “‘Bâ ‘okí ã’di tā Múngú ní lēé ‘bâ ‘okí rĩ ‘duzú ngazú?’”

²⁹ Yésű ní újázú kópi ní kíní, "Tä Mungú ní lëé īmi 'okí rí, lë īmi ę'yíkí 'bá 'í ní īpēé 'dīri."

³⁰ Kôpi ní újázú kínî, "Lê
mî 'o tâ ãyãzú ãyãyã ni
ügbále, 'bâ íbí mi ẽ'yî ndõ.
Ngá mí ní ícó 'oó 'dîgé rá rî
ã'di?

31. 'Bá é'bípjí nyakí
ãnyāngā ī ní zií mánaš rí
āngū ã'wí cínyáfā rú rí agá
'dāá, sū ī ní sii Búkū Múngú
vé rí agá rí tñi, 'Múngú sē
kópi ní ãnyāngā nyaánya ni
íngázú 'bū gélésila.' "

³² Yésű ní 'yozú kópi ní kín̄i, "Ānyāngā ī ní sēé īmi ní 'dīri, adri 'yozú kín̄i Mósē sē ní kuyé, ānyāngā 'dīri íngá 'bū gélésila, má Étépi sē īmi ní nī. Má Étépi ri ānyāngā áda rī sē īmi ní nī.

³³ Ānyāngā Múngú ní ūsēe
ūmi ní íngápi 'bū gélésīla rī.

34 'Bá rī pi ní 'yozú kínī,
"Úpí, 'í sē 'bá ní ãnyāngā
'dīri muzú dīj dīi."

³⁵ Yésű ní 'yozú kópi ní
kín̄i, "Ma ãnyāngā riipi ídri
séépi rī. 'Bá ímúpi má vúgá
ma ẽ'yípi rá rī, ẽbírí gō īri
fụ́ díjí ku, ãzini yíjí úvá gō
īri ndéé díjí ku.

³⁶ 'Bo īmi ndrekí dō ma
rá drāāsīyā, īmi ẽ'yīkí ma
kuyé.

³⁷ 'Bá má Ëtépi ní ezií má
ní gí rí pi ímú má vúgá. 'Bá
ímú' bá má vúgá rí pi, á gã
kôpi ãluŋáni ku.

³⁸ Má ímú 'bū gé 'dāásī vūgá nōggó tā Múngú ní ma īpēzú rī 'dūú ngaáá, adri 'yožú kíní tā má ní lēé ngaáá mā drī sī ni kuyé.

39 Tā íngápi Múngú ma
ípēépi rī ē ési agá rī, īri 'dī,
'bá cérē īri ní sēé má ní rī pi,
á 'be ālu ni āvūí ku. Ma kōpi
inga gō ídri rú ú'dú ɏdū vé
rī gé.

40 Tā má Etépi ní lēe rī,
ĩri 'dī, ma Mvá rú, 'bá ma
ndre'bá rá, ãzini ma ẽ'yí'bá
rá rī pi, kōpi ídri 'dáni'dáni
rī ísú rá, ma ímú kōpi inga
gō ídri rú ú'dú má ní ïgõzú
gé."

41 Tā Yésū ní 'yoó 'i
anyāngā íbípi 'bū gélésila
rī sī, sē Yāhúdī bítríká rī pi
rikí unuuñ ãní ununuñ.

§ 6:31 6:31 *Mánā*: Mánā ri ãnyāngā Múngú ní ūséé 'bá Ísérélē vé rī pi ní rī. Ísē sâ kópi ní adrízú ãngū ã'wí cínyáfā rú rī agá 'dáá líl pükü su rī gé. 'Í lā Wüngará 16:1-36. **6:31 6:31** Wüngará 16:4; Némáyá 9:15; Säwumá 78:24-25

⁴² Kōpi rikí ī uzij ī āsámvú gé sī kínī, "Mvá 'dīri adri nyō Yēsū Yōsépā mvópi 'i kuyé? 'Bá nñkí Etépi pi éndrépi be rá, īri ícō 'yo kínī 'i íngá 'bū gélésila íngóni íngóni?"

⁴³ 'Bo Yēsū ní újázú kōpi ní kínī, "Lē īmi rikí unuu īmi āsámvú gé sī ku.

⁴⁴ Má Etépi īpē dō 'bá rī nī kuyé, ícō ícā má vúgá ku, ma ímú īri inga gō idri rú ú'dú má ní lgōzú rī gé.

⁴⁵ Sū nébī rī pi ní sūi rī tñi, 'Múngú ri ímú kōpi ímbá cérē nī.' 'Bá ãlu ãlu má Etépi vé tā yī'bá rá, ãzini ïrivé tā ūnī'bá rī pi ímú má vúgá nī.

⁴⁶ 'Bá ãzi ndre má Etépi ri kuyé, 'yēnjá ma ímúpi Múngú vúgálési rī, á ndre má Etépi ri nī.

⁴⁷ Ádarú á 'yo īmi ní, 'bá mávé tā ẽ'yíipi rá rī, īri idri 'dáni'dáni rī ísú nī.

⁴⁸ Ma ãnyāngā riípi idri sëépi rī.

⁴⁹ Ími é'bípjí rikí ótú mánā nyaá ásé agá 'dāá, 'bo kōpi ûdrákí rá.

⁵⁰ 'Bo ãnyāngā íngápi 'bū gélési rī, īri 'díni, 'bá rī nya dō ãnyāngā 'dīri, īri adri lēmbérē rú. ãnyāngā 'dīri, īri mávé rú'bá má ní ímú adií sëé drää 'bá nyôökü drígé nõgó rī pi vé idri a tā sī rī 'i."

⁵¹ Ma ãnyāngā íngápi 'bū gélési rī 'i, 'bá rī nya dō ãnyāngā 'dīri, īri adri lēmbérē rú. ãnyāngā 'dīri, īri mávé rú'bá má ní ímú adií sëé drää 'bá nyôökü drígé nõgó rī pi vé idri a tā sī rī 'i."

⁵² Yāhúdī rī pi ní 'dózú āgátá gãzú ī āsámvú gé sī kínī, "Ágó 'dīri ícō 'i rú'bá sē nya 'bá ní íngóni íngóni?"

⁵³ Yēsū ní 'yo zú kōpi ní kínī, "Ádarú á 'yo īmi ní, ma 'Bá Mvá 'i, īmi nyakí dō mávé rú'bá kuyé, ãzini īmi mvukí dō mávé ãrí kuyé, īmi ícokí adrií idri rú ku.

⁵⁴ 'Bá mávé rú'bá nyaápi, ãzini mávé ãrí mvukípi rī, īri idri 'dáni'dáni rī ísú nī, ma ímú īri sē íngá gō idri rú ú'dú үdү vé rī gé.

⁵⁵ Mavé rú'bá, īri ínyá áda ni, ãzini mávé ãrí, īri ngá mvukímvu áda ni.

⁵⁶ 'Bá mávé rú'bá nya'bá rī pi, ãzini mávé ãrí mvu'bá rī pi, kōpi adri 'bá mávé ni, ma kpá adri 'bá kōpivé ni.

⁵⁷ Má Etépi adriípi lēmbérē rú rī īpē ma nī, ma ri adri idri rú ïrivé ūkpō sī, 'bá rī nya dō mávé rú'bá, īri adri idri rú ūkpō mávé rī sī.

⁵⁸ ãnyāngā íngápi 'bū gélésila 'dīri adri sū mánā īmi é'bípjí ní nyaá, vúdrī ni gé, kōpi ní үdrázú rá 'dāri tñi ku. 'Bá ãnyāngā 'dīri nyaápi rī, īri adri müzú lēmbérē rú."

⁵⁹ Yēsū 'yo tā 'dīri ísú ăkudē īri ri ãngū ímbá Jó Múngú ri Zizú rī agá Käpäränäumā gá.*

Idri 'dáni'dáni rī vé tā

6:45 6:45 Ísáyā 54:13 * **6:59 6:59** Jó Múngú ri Zizú rī: Yāhúdī rī pi vé Jó Múngú ri Zizú rī pi kárakará kûrû rī pi agásí ãndiandí, kōpi ri ī úmú Bükü Múngú vé rī lā, ãzini kōpi ri Múngú ri ɿnjí Ү'dú Sâbâtā vé rī gé.

⁶⁰ 'Bá Yésű ã pámvú ūbř'bá rři pi kâ tâ Yésű ní 'yoó 'dři yíj, kôpi ní 'yozú kíní, "Tâ Yésű ní 'yoó 'dři mbamba, 'bá ãzi íco tâ 'dři ã'yíj ku."

⁶¹ Yésű ní ámá bá 'yozú kíní, 'bá 'í pámvú ūbř'bá rři pi ri unu tâ 'í ní 'yoó 'dři sí. Yésű ní kôpi zizú kíní, "Tâ má ní 'yoó 'dři, ñri ïmî drři iza iza tñj ãsí?"

⁶² 'Bo ïmi ndrekí dô 'Bá Mvá ri mvi gô 'bř gé vûrâ 'í ní íngázú rři gé 'dâlê, ïmi 'okí rři ïmi íngóni?

⁶³ Índří Uletere rři ídri sê ní, ūkpõ rú'bá nôri vé rři 'ongá ãzi ku. Átangá má ní átâ ïmi ní 'dři, Índří Uletere rři lû má ní ní, mávě átangá rři ídri sê.

⁶⁴ 'Bo 'bá urykô ïmi ásámvú gé 'dřigé gákí mávě tâ ë'yígá sí." Yésű 'yo tâ 'dři 'dini, ã'diâtâsîyâ í'dóngárá gá 'dâá, Yésű ní 'bá 'i ë'yí'bá kuyé rři pi rá, ãzini ní 'bá ímúpi 'i ûli 'beépi rři rá.

⁶⁵ Kuru Yésű ní 'yozú kíní, "'Bá urykô ní gâá mávě tâ ë'yígá sí rři sí, má ní 'yozú ïmi ní, má Ëtépi ã'yí dô 'bá rři ní kuyé, íco ímú má vûgá ku ãní."

⁶⁶ Tâ Yésű ní 'yoó 'dři sí, 'bá kárakará ñri ã pámvú ūbř'bá rři pi gôkí ïnjeé fûú ñri ã rú'bá gá sí ãmvé.

⁶⁷ Yésű ní 'bá 'í pámvú ūbř'bá mudří drři ni ïrři

^{† 6:70 6:70} *Íri adróko:* 'Bá ãlu Yésű ní 'yoó ñri adróko 'dři vé ififí, ñri 'bá adróko ní rií drři ni koó tâ 'ongárá gá ni. ^{*} ^{7:2 7:2} *Umü i ní Nyaá Gákü rři pi agá rři:* flí ãlu ãlu agá, ý'dú 'ézři, Yâhûdî rři pi rikí adrií gákü rři pi agá Yêrûsâlémâ gá, ãngü Yûdáyâ vé rři agá. Flí pûkû su òtû kôpi é'bípíj rikí adrií gákü rři pi agá ãngü ã'wi cínyáfâ rú rři agá 'dâá, kôpi rikí flí pûkû su ï ní adrûz gákü rři pi agá 'dâri igá. 'I lâ Lëvítikâ 23:39-43.

'dři'bée zizú kíní, "Ími lêkí kpá fûú mûzú ïndři?"

⁶⁸ Sîmónâ Pétéró ní újázú Yésű ní kíní, "Upí, 'bá mukí rí ã'di vûgá? Mivé átangá, ñri ídri 'dâni'dâni rři sê ní.

⁶⁹ 'Bá ë'yíkí mi gí, 'bá nûkí rá 'yozú kíní, mi 'Bá Uletere Mungú vé ni."

⁷⁰ Yésű ní 'yozú ív  'bá 'í pámvú ūbř'bá rři pi ní kíní, "Má ūp  ïmi mudří drři ni ïrři, 'bo 'bá ãlu ïmi ásámvú gé 'dřigé ñri adróko[†]."

⁷¹ 'Bá Yésű ní 'yoó 'dři, ñri Yûdâ Sîmónâ Ísikârîyótâ mvópí 'i. Yûdâ ã adri dô 'bá Yésű ã pámvú ūbřípi 'bá mudří drři ni ïrři rři pi vé ãzi drâaâsîyâ, ñri ímú Yésű ã ûli 'be ní.

7

Yésű pi édrípíj be

¹ Tâ 'dři ã vûdrí gé, Yésű ri adrií ãngü Gâlîlâyâ vé rři gé, ri écí muzú kûrú Gâlîlâyâ vé rři pi agásí. Gâ mugá ãngü Yûdâyâ vé rři gé 'dâlê sí, ã'diâtâsîyâ Yâhûdî rři pi lêkí ñri 'dij drâa 'dâsí rá.

² 'Bo Yâhûdî rři pi vé ý'dú rizú Umü Nyazú Gâkü rři pi agá rři* kâ ícâ ïnyinjá gí,

³ Yésű édrípíj ní 'yozú ñri ní kíní, "Í ku vûrâ nôri rá, 'í mu adrií ãngü Yûdâyâ vé rři agá, 'bá mî pámvú ūbř'bá rři

pi ã ndrekí rí tā mí ní muý 'oó ñí ãyázú ãyãyã 'díri.

⁴ 'Bá lẽépi adriípi 'bá rí pi èndreñti gé rí, ïri ívé tā 'o andrekelemgbe, ûzû ívé tā pi ku. Mi dõ ri tā ãyázú ãyãyã ni 'o, lẽ 'bá vû drígé rí pi cérë ã nñkí tā mí ní rií 'oó rí."

⁵ Átâ édrípíj ë'yíkí ïri kuyé.

⁶ Yésü ní újázú kôpi ní kíní, "Sâ mávë muzú 'dälé rí icó drí kuyé, sâ ïmivé muzú rí, ïri ïmi drígé.

⁷ 'Bá vû drígé rí pi ícokí ïmi ngûú ûnjí ku, kôpi ma ngû ûnjí, ã'diâtäsiyã ma ri 'yo, tâ kôpi ní rií 'oó rí ûnjí.

⁸ ïmi 'dekí muý ûmû rí nyangárá gá 'dälé ïyí, á mu drí ûmû rí gé 'dälé ku, ã'diâtäsiyã mávë sâ muzú ûmû rí gé 'dälé rí icó drí kuyé."

⁹ Yésü kâ átá 'díni, áwí adrií ãngû Gâlîlâyã vé rí gé 'dälé.

¹⁰ 'Bo Yésü édrípíj kâ 'deé muý ûmû rí gé 'dälé gí, Yésü ní kpá gôzú 'dezú muzú, 'bo mu andrekelemgbe kuyé, mu ívé rí ûgûzâ rú.

¹¹ Ambugu Yâhûdî rí pi vé rí pi rikí Yésü ri úndré 'bá rí pi ãsámvú gé sî ûmû rí gé 'dälé, kôpi rikí uzij kíní, "Ágô rí ìngâá?"

¹² 'Bá rí pi rikí átá ï ãsámvú gé sî ûyôkôyô sî ïri ã tâ sî, ûrûkô ni pi kíní, "ïri 'bá mûké."

^{† 7:20 7:20 Índrí ûnjí:} ïri ándûrû mälaÿikâ Mungú vé rí pi vé ãzi 'bû gé 'dâá, ñô tâímbí Mungú vé rí, Sâtánâ ri kôpivé âmbûgû. Mungú idró kôpi 'bû gé 'dâásí vûgá nñó, kôpi gôkí ufuú ìndrí ûnjí, kôpi ri 'bá rí pi ní ïzângâ sê vû drígé nôgô. 'I lâ I'dangará 12:7-9.

Urûkô ni pi kíní, "ïri 'bá riípi 'bá rí pi ë mi û'bâápi ni."

¹³ 'Bo 'bá ãzi ïri ã tâ átápi gûnyá agá ni 'dâáyo, ã'diâtäsiyã kôpi rikí ambugu Yâhûdî rí pi vé rí pi ruú.

Yésü ìmbá 'bá rí pi Jó Mungú vé rí ã bóró gá 'dâá

¹⁴ Kûru ûmû rí vé nyangárá kâ 'duû caá ú'dû su, Yésü ní fizú muzú Jó Mungú vé rí ã bóró gá 'dâá, ïri ní 'dezú rizú 'bá rí pi ìmbázú.

¹⁵ Ambugu Yâhûdî rí pi vé rí pi kâ ïrivé ìmbângârá 'díri yíi, kôpi ãyâkí ãní ãyãyã, kôpi kíní, "Ágô 'díri nñ tâ kârâkarâ 'díni ìngûgá, ïsûzú ìmbákí ïri kuyé?"

¹⁶ Yésü ní újázú kôpi ní kíní, "Ma ri tâ mávë ní ìmbá kuyé, ma ri tâ 'bá ma ïpêépi rí vé rí ìmbá.

¹⁷ 'Bá lẽépi tâ Mungú ní lée ã 'okí rí 'duûpi ngaápi rí, ïri icó tâ má ní 'oó rí nñ ámârâ, dô ma ri tâ ìngâpi Mungú vûgá ní ìmbá, dôku ma ri tâ mávë ní ìmbá.

¹⁸ 'Bá riípi ívé tâ átápi ûgôgôlé rú rí, ïri ri 'i ìngû, 'bo 'bá riípi ëzí ngaápi 'bá 'i ïpêépi rí ìngûzú rí, ïri 'bá tâ áda 'oópi ní, ïri 'bá ûnjô ãkôni.

¹⁹ Mósë sê ïmi ní tâímbí rí rá, adri 'díni kuyé? 'Bo ïmi ãsámvú gé 'dîgé, 'bá ãzi tró tâímbí Mósë vé rí 'duûpi

ngaápi ni 'dāáyo. Ngá īmi ní lēzú ma 'dizú drāzú rī ã'di?"

²⁰ 'Bá bítříká rī pi ní újázú īri ní kíní, "Índrí ūnjí† fi mí drīgé gí, 'bá lēépi mi 'diípi rī ã'di 'i?"

²¹ Yésű ní újázú kópi ní kíní, "Má idrí ándúrú 'bá drā be ni ú'dú Sābátā vé rī gé, sē cérē īmi ní ãyāngará.

²² 'Bo īmi rukí tāím̄bi Mósē vé ī ní rizú ágélē ē tī úlizú rī,‡ īmi ri anji āgō rī pi ã ágélē ē tī úlī ú'dú Sābátā vé rī gé. 'Bo mērē ágélē ē tī úlizú 'dīri i'do 'i Mósē vúgá kuyé, i'do 'i Ābūramā vúgá.

²³ Dō ī mvá ágóná ã ágélē ē tī lì ú'dú Sābátā vé rī gé rá, ã ñōkí rí tāím̄bi Mósē vé rī ku píri, tā sēépi īm̄i ési ní vezú má ní 'bá idrizú ú'dú Sābátā vé rī gé rī sī rī ã'di?

²⁴ Lē īmi rikí 'bá rī pi vé rú'bá āmvé rī ndreeé, kópivé tā lizú âní ku, lē īmi likí 'bá rī pi vé tā píri."

Yésű ri Kúrisítō 'i?

²⁵ 'Bá үruk̄o'bée adri'bá Yērúsälémā gá 'dāá rī pi rikí átá kíní, "Ágó 'dīri adri nyo 'bá ambugu Yāhúdī rī pi vé rī pi ní lēé dií drā rá rī 'i kuyé?

²⁶ īmi ndrekí drī ká, īri ri átá gúnyá ãsámvú gé, 'bá ãzi átápi īri ã tā sī ūnjí ni tró 'dāáyo. 'Bavé 'bá ambugu Yāhúdī vé rī pi nīkí nyo ámá rá 'yozú kíní, ádarú īri Kúrisítō 'i 'dini rá?

²⁷ 'Bá nīkí vūrā ágó 'dīri ní ibízú ímúzú rī rá, Kúrisítō

kādō ícá, 'bá ãzi nī vūrā īri ní ibízú ímúzú rī ku."

²⁸ Yésű kā rií 'bá rī pi ímbá Jó Mungú vé rī ã bóró gá 'dāá, ri átá ú'duk̄o be үru 'dāá kíní, "Ē, īmi nīkí ma rá, īmi nīkí vūrā má ní ímúzú rī rá. Má ímú nōgō mavé ūkpō sī kuyé, 'bá ma īpēépi rī vé tā, īri tā áda, 'bo īmi nīkí īri kuyé.

²⁹ 'Bo á nī īri rá, ã'diātāsīyā má ibí ímú īri vúgálésila, īpē ma ímúzú nī."

³⁰ 'Bá ambugu Yāhúdī rī pi vé rī lēkí kōdō īri rūy, 'bo kópi rukí īri kuyé, ã'diātāsīyā lókí īrivé rī ní drī icó kuyé rī sī.

³¹ 'Bá bítříká rī pi ãsámvú gé, 'bá kárakará ẽ'yīkí Yésű ri rá. Kópi ní 'yozú kíní, "Kúrisítō kādō ícá, īri nyo ímú tā ãyāzú ãyāyā ni 'o ágó nōri vé rī ndē rá?"

Atala atala rī pi drīgé rī pi lēkí ã rukí Yésű ri

³² Fārūsī rī pi kā yī 'bá bítříká rī pi ri Yésű ã tā ndrī, kópi úmukí ī atala atala rī pi drīgé rī pi be, kópi ní ãngárawá ri'bá Jó Mungú vé rī ūtē'bá rī pi pēzú muzú Yésű ri ruzú.

³³ Yésű ní 'yozú kíní, "Ma adri īmi be nōgō lókí be mādā, kúru ma gō ma újá mu 'bá ma īpēépi rī vúgá 'dāá ūzi.

³⁴ 'Bo īmi ma ndā rá, īmi icókí ma Ȣsú ku. Vūrā má nī

‡ 7:22 7:22 Tā ī ní ágélē ē tī úlizú rī: Mungú lū Ābūramā ní kíní, anji āgō Ābūramā vé rī pi adrikí dō caá ú'dú ãrō gí, lē ã úlīkí kópi ã ágélē ē tī rá, lūzú kíní, kópi anji Mungú vé ni. 'I lá Í'dóngará 17:9-14.

muzú adrizu rī, īmi ícókí caá 'a ni gé ku."

³⁵ Yāhúdī ambugu rī pi rikí átá ī āsámvú gé sī kínī, "Ágó rī ní 'yozú kínī 'bá ícókí 'i īsú ku rī, ágó rī lē muý ngōlé? Ágó rī lē muý 'bavé 'bá ī íré'bá adri'bá Gírikī rī pi āsámvú gé rī pi vúgá, lē Gírikī rī pi ímbá ïndī?

³⁶ Tā īri ní 'yoó kínī, īmi ímú ma ndā, 'bo īmi ícókí ma īsú ku, vūrā má ní muzú adrizu rī, īmi ícókí caá 'a ni gé 'dālé ku' 'dīri vé íffí ã'di?"

Yésū ezi yīí idri sēépi rī vé tā

³⁷ U'dú ȫmū rī nyazú rī vé ȫdūš gé, ú'dú 'dāri ú'dú ȫmbúgú, Yésū nga átá ú'dúkó be ȫru 'dāá kínī, "'Bá rī dō yīí úvá be, ē ímú má vúgá nōó, ā mvu yīí rī.

³⁸ 'Bá rī ȫ'yī dō ma rá, yīí idri sēépi 'dīri ímú idí ȫfū īri ȫ'ési agásī, sū Búkū Múngú vé rī ní 'yoó rī tñi."

³⁹ Tā īri ní 'yoó yīí idri sēépi 'dīri, īri ri Índrí Uletere ī ní ímú sēé 'bá ālu

§ 7:37 7:37 U'dú ȫzírī ȫmū nyazú rī gé, atala rī pi yīí ȫbē, kópi jī Jó Múngú vé rī agá 'dāá, Múngú ri íngúzú, Múngú ní yīí sēé ī ȫ'bípīj ní rī sī. 'Bá rī pi kpá ímú Múngú ri íngú tákíri īri ní ímú sēé ī ní rī sī ú'dú ȫdū vé rī pi gé. U'dú ȫmū nyazú rī vé ȫdū gé, atala rī pi jíki yīí Jó Múngú vé rī agá 'dāá ku. 'Bo 'bá rī pi ri Múngú ri íngú ȫngū Múngú ní sēé ī ní adrizu 'a ni gé rī sī. ȫngū 'dīri agá, yīí rī pi ambamba, ȫzini Múngú sē ngá kópi ní lée rī pi ȫrēvú cére rá. U'dú ȫdū vé 'dāri rī gé, Yésū kínī, "'Bá rī ȫ'yī dō ma rá, yīí idri sēépi 'dīri ímú idí ȫfū īri ȫ'ési agásī."

* 7:40 7:40 Nébī rī: Kópi rikí átá nébī Mósē ní 'yoó īri ímú rá rī vé tā sī. Nébī Mósē ní 'yoó 'dīri Yésū 'i. 'I lā Dëtörönómē 18:15-18; Yūwánī 6:14; Ezi 3:22-23; Ezi 7:37.

† 7:42 7:42 Dāwúdī: Múngú ȫpē Dāwúdī ri adrii 'bágú ȫsérélē rī pi vé ni, ȫzí kínī, 'bágú ú'dí ri ímú ȫfū ȫrivé úyú agá, īri mälüngā rī rū muzú 'dáni'dáni, 'bágú rī Yésū Kúrisítō 'i. 'I lā Säwúmā 132:11-12; Ezi 2:30.

Tíki Dāwúdī ri īsú ȫkūdē llí rī ca élífū ālu (1,000) gí, llí 'dāri gé, īsú tíki drí Yésū Kúrisítō ri kuyé. 'I lā 2 Sämüélē 5:2; Míkā 5:2; Mätáyo 2:1; Lükā 2:1-6. ‡ 7:42 7:42 Tíki Yésū ri Bëtélémē gá, úyú Dāwúdī vé rī agá. 'I lā Lükā 2:4-7; Mätáyo 2:1-6.

ālu īri ȫ'yī'bá gí rī pi ní rī i'da. Lókí 'dāri gé, īsúzú sēkí drī Índrí Uletere rī 'bá rī pi ní kuyé, ȫ'diātāsīyā Yésū fi drī ūnyī ī ní ímúzú īri íngúzú 'dāri agá kuyé.

⁴⁰ 'Bá bítříká 'dī'bée kā tā Yésū ní 'yoó 'dīri yīí, 'bá rī pi ā ȫrukó kínī, "Ádarú ágó adriípi nébī rú rī, * īri 'dī."

⁴¹ 'Bá rī pi ā ȫrukó kínī, "Ágó rī Kúrisítō 'i."

ȫrukó ni pi kínī, "'Bá rī adri Kúrisítō 'i ku, Kúrisítō ri ímú ȫngū Gáliláyā vé rī gélésí íngóni íngóni?

⁴² Búkū Múngú vé rī lū uletere kínī, ī ímú Kúrisítō ri tī ȫfū úyú Dāwúdī† vé rī agá, kúrú Bëtélémē ī ní Dāwúdī ri tizú rī agá."‡

⁴³ 'Bá rī pi acokí ī āsámvú ȫrī Yésū vé tā sī.

⁴⁴ 'Bá ȫrukó lěkí īri rū, 'bo 'bá ȫzí uló rú'bá ni kuyé.

Dříkomá Yāhúdī rī pi vé rī gákí Yésū ri ȫ'yīgá sī

⁴⁵ 'Bá Jó Múngú vé rī ȫtē'bá rī pi kā ī újá gőo atala atala rī pi drígé rī pi vúgá

āzini Fārúsī rī pi vúgá 'dāá, atala atala rī pi drīgē rī pi Fārúsī rī pi be zikí kōpi kínī, "Ími ijíkí Yésū ri ímúzú īndī kuyé āsī?"

⁴⁶ Kōpi ní újázú kínī, "Bá yikí āvū ni 'bá āzi átāpi ágó 'dīri tīnī ni kuyé."

⁴⁷ Fārúsī rī pi kínī, "Ü'bā kpá īmī mī gí tīnī āsī?

⁴⁸ 'Bā drīkoma rú Fārúsī rī pi be, 'bá āzi nyo 'bā āsámuv gé īrivé tā ē'yīpi ni anigé?

⁴⁹ 'Bá bítříká Yésū ā pámuv ūbī'bá 'dī'bée nīkí tāím̄bī Mósē vé rī kuyé, kōpi tā ūnjí īsú Múngú drīgē rá."

⁵⁰ Níkodémā Fārúsī rī pi vé āzi ándúrú muýpi Yésū vúgá 'dālé rī ní 'yožú kínī,

⁵¹ "Tāím̄bī 'bávē rī ā'yī nyo ī ní tā lizú 'bá āzi drīgē īsúzú yikí īrivé tī kuyé, āzini nīkí īrivé tā 'oó rī kuyé 'dīni rá?"

⁵² Kōpi ní újázú kínī, "Mí kpá Gālīlāyāgú yā? 'Í lā drī Búkū Múngú vé rī ká, mi īsú sīkí 'a ni gé 'dālé kínī, nébī ícō īfūú āngū Gālīlāyā vé rī agá ku."

⁵³ Kúru 'bá ālu ālu ní 'dezú muzú ívé āngá. §

8

Yésū trū ūkú òwú rú rī

¹ 'Bo Yésū ní ívé rī 'dezú muzú Írā Ólívē vé rī gé 'dāá.

² Kā muý adrií drū 'dīni, ū'bútí kūnīkūnī, Yésū gō muý dīj Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá. 'Bá bítříká rī pi trakí īri ā gārā gá sī kúrū,

kúru īri ní úrızú vúgá 'dezú rizú 'bá rī pi ímbázú.

³ 'Bá rī'bá tāím̄bī ímbá'bá rī pi Fārúsī rī pi be, kōpi ní ūkú ī ní rūy ágó be ni ijízú, kōpi 'bākí īri pá tuú 'bá bítříká 'dī'bée endreträti gé,

⁴ kōpi ní 'yožú Yésū ní kínī, "Bá āngū ímbápi rī, ūkú nōri rukí īri ágó be.

⁵ Tāím̄bī Mósē vé rī 'yo 'bá ní kínī, ūkú tā 'oópi 'dīni 'dīri ā úvíkí īri írā sī drāá 'dīsī rá. Nóni mi 'yo íngóni?"

⁶ Kōpi zikí tā rī 'dīni, lězú léti ndāzú Yésū ā 'yo rí tā, ī újákí rí tā āní Yésū drīgē bēnī.

'Bo Yésū ní ɔvūzú vúgá, ī dōzú tā sīzú nyōkú gé 'dīgē únyófi sī.

⁷ Kōpi kā rií Yésū ri uzīj muzú drīgélē, Yésū ní kúru ngazú ūrū sī, 'yožú kōpi ní kínī, "Ími āsámuv gé 'dīgē, 'bá rī dō ūnjīkānyā ākó, ā 'dō ūkú rī vii."

⁸ Yésū ní kpá gōzú ɔvūzú tā rī sīzú nyōkú gé 'dāá dīj.

⁹ 'Bá ūkú rī tō'bá 'dī'bée kā tā Yésū ní 'yoó 'dīri yiī, kōpi 'deki rií ī unjeé muzú ālu ālu, ārākā rī pi ī'dokí ī unjeé muzú drīdrī, kukí Yésū pi pá tuú kuú ūkú rī be 'dālé.

¹⁰ Yésū ní ngazú ūrū sī, īri ní ūkú rī zīzú kínī, "Bá mi tō'bá rī pi íngāá? 'Bá mi tō'bá 'yo'bá kínī, mí 'o ūnjīkānyā rī pi vé ālu kukí 'dīgē rá?"

§ 7:53 7:53 Átangá vérēši 7:53-8:11 agá 'dī'bée, búkū Yūwánī vé ī ní sī Gírikī tī sī drīdrī rī agá 'dāáyo, 'bo gōkí sī búkū Yūwánī vé vúlē rī agá rá.

¹¹ Ūkú rī ní újázú kíní, "Āmbúgú mávé rī, 'bá ma tō'bá rī pi, ālu ni aceépi ni 'dāáyo."

Yésű ní 'yozú kíní, "Á lì tā mí drīgé ku, 'í 'de mūyú, a gōkí ūnjíkānyā 'oó dījí ku."

Yésű ri dī ūtúñá rú vū drīgé nōgō

¹² Yésű gō átá 'bá rī pi ní dījí kíní, "Ma ri āngū ūmbērē ūtúñá rú 'bá vū drīgé nōgō rī pi drīgé nī. 'Bá má pámvú ūbīpi rī, íco écí īnīñá agásí ku, ūtúñá āngū ūmbērēepi rī ūri ē drī ko mūzú tā ñdri ūsúzú rī gé nī."

¹³ Fārūsí rī pi ní 'yozú Yésű ní kíní, "Mi ri mívé tā átá ūgōgōlē rú, tā mí ní átá 'dī'bée cérē ūnjō."

¹⁴ Yésű ní újázú kōpi ní kíní, "Mâ ri dō mávé tā átá ūgōgōlē rú drāáasīyā, ma ri tā áda 'ñdri átá, 'a'diātāsīyā á nī vūrā má ní ūmuzú rī rá, āzini á nī vūrā má ní mūzú rī rá. 'Bo ñmi nīkí vūrā má ní ūbízú ūmuzú, dōku má ní ūzú ūmuzú rī kuyé."

¹⁵ Ñmi ri tā rī lì rú'bá rú'bá, a lì tā 'bá āzi drīgé ku.

¹⁶ 'Bo té dō ma tā lì rá, tā má ní lījí rī, ūri adri pīri, 'a'diātāsīyā má adri ó'dúkūlé ku tā rī á lingárá gá, 'bá má ñtēpí ma ūpēepi rī be.

¹⁷ Sīkí ñimivé búkū tāímbí vé rī agá kíní, 'bá ūrī tā rī ndre'bá ñ mi sī rī pi ñtēpí dō tā rī rá, tā kōpi ní ñtēpí 'ñdri, ūri tā áda.

¹⁸ Ma ri mávé tā ūlū ūgōgōlē rú, má ñtēpí ma

ūpēepi rī, ūri mávé tā ūri ní ndreé 'í ñ mi sī rī ñtēpí nī."

¹⁹ Kōpi ní Yésű ri zīzú kíní, "Mí ñtēpí ri ñgōlē?"

Yésű ní újázú kōpi ní kíní, "Ñmi nīkí ma kuyé, ãzini ñmi nīkí kpá má ñtēpí ri kuyé. Ñmi nīkí té dō ma rá, ñmi té íco má ñtēpí ri nī rá."

²⁰ Yésű ri tā 'ñdri átá ūsúzú ūri ri 'bá rī pi ñimbá Jó Mungú vé rī ñ bóró gá sōndukü ñ ní ūzú ngá ūmuzú 'bāzú rī ñ gārā gá. 'Bo 'bá ñzi rū tró ūri kuyé, 'a'diātāsīyā ūrivé sā ñ ní ūri 'dīzú rī ní drī íco kuyé rī sī.

²¹ Yésű ní gōzú átázú kōpi ní dījí kíní, "Ma ri mū mū, 'bo ñmi ñmū ma ndā rá, ñmi dō ri ūnjíkānyā 'o mūzú drīgélē, ñmi ñmū ūdrā ku ūnjíkānyā agá. Vūrā má ní mūzú rī, ñmi íco kí mūyú ãní ku."

²² Yāhūdī rī pi vé drīkoma rī pi ní 'yozú kíní, "Yésű ní 'yozú 'bá íco kí caá vūrā 'í ní mūzú rī gé 'dālé ku rī, Yésű lē déna 'í 'dījí drāá rá?"

²³ Yésű ní újázú kōpi ní kíní, "Ñmi 'bá nyōókú drīgé nōgō nī, má ūbí ñmū 'bū gélésila, ñmi 'bá nyōókú nōri vé nī, 'bo má adri 'bá nyōókú nōri yé nī ku."

²⁴ Á lū ñmi ní rá, ñmi ñtēpí dō 'yozú kíní 'bá má ní 'yoó rī, ūri ma 'i kuyé, ñmi ñmū ūdrā ku ūnjíkānyā agá."

²⁵ Kōpi ní ūri zīzú kíní, "Mí ñ di 'i?"

Yésű ní újázú kōpi ní kíní, "Má ní té 'yoó ñmi ní drīdři rī tñi, 'bá rī ma 'i."

²⁶ Á n̄i īmivé ūnjīkānyā á tā rá, ma té ícó tā l̄i īmi dr̄igé rá, 'bo 'bá ma īpēépi r̄i vé tā píri. Ma ri tā má n̄i ȳi vú ni gé r̄i ūlū 'bá vū dr̄igé r̄i pi n̄i."

²⁷ 'Bo kōpi ámákí kuyé 'yozú kín̄i, Yésǖ ri tā 'í Etépi vé r̄i átā.

²⁸ Kúru Yésǖ n̄i 'yozú kōpi n̄i kín̄i, "Ma 'Bá Mvá 'i, īmi ingakí dō ma p̄et̄i alambaku s̄igé gí ká, īmi kúru n̄i ámá 'yozú kín̄i, 'bá r̄i ma má n̄i 'yoó ma 'i r̄i 'i. Á 'o tā māvē ūkpō s̄i ó'dúkúlé ku, ma ri 'yéñá tā má Etépi n̄i ezī má n̄i r̄i ūlū.

²⁹ 'Bá ma īpēépi r̄i, īri má be trú ūlu, ku ma ó'dúkúlé kuyé, á'diātāsíyā ú'dú cérē tā má n̄i 'oó r̄i īri n̄i áyíkō s̄e."

³⁰ Yésǖ kā tā r̄i átā 'dín̄i, 'bá kárákárá ẽ'yíkí īri rá.

Anji Ābūrámā vé r̄i pi

³¹ Yésǖ n̄i 'yozú Yāhúd̄i 'i ẽ'ȳ'bá gí r̄i pi n̄i kín̄i, "Tā má n̄i imbá r̄i, īmi 'dúkí dō ngaá rá, īmi ádarú 'bá mā pámvú ūb̄i'bá ni pi.

³² īmi ícó tā áda r̄i n̄i rá, tā áda r̄i, īri ícó īmi oyū adringárá tūgēr̄i rú r̄i agásí rá."

³³ Kōpi n̄i újázú īri n̄i kín̄i, "'Bá n̄o'bée úyú Ābūrámā* vé ni, 'bá adrikí tūgēr̄i 'bá ázi vé ni kuyé píri, ngá mí n̄i 'yozú kín̄i, ī 'bá oyū adringárá tūgēr̄i rú r̄i agásí r̄i ã'di?"

* 8:33 8:33 Ābūrámā: Múngú zí Ābūrámā ri kín̄i, ã ku ívé 'bá 'bēt̄i āsámvú gé r̄i pi, ã ku ívé ūngū, ã 'de muý ūngū ázi ú'dí ni gé. Ābūrámā ri é'bíp̄i Yāhúd̄i r̄i pi vé r̄i, t̄ikí īri ilí élifū ūlu mūdūrūlū ãr̄o (1,800) gé, ẽsú t̄ikí dr̄i Yésǖ ri kuyé. 'I lá Í'dóngará 12-25.

³⁴ Yésǖ n̄i újázú kōpi n̄i kín̄i, "Ádarú á 'yo īmi n̄i, 'bá ūnjīkānyā 'o'bá r̄i pi, kōpi tūgēr̄i ūnjīkānyā vé ni.

³⁵ 'Bá tūgēr̄i rú r̄i adri 'bēt̄i āsámvú gé 'dīgé muzú nyonyo ku, 'bo mvá ī n̄i t̄ij 'bēt̄i 'dīri agá r̄i, īri adri 'bēt̄i 'dīri agá muzú nyonyo n̄i.

³⁶ Ma Mvá rú, má oyū dō īmi ifūú ūnjīkānyā agásí gí, ūnjīkānyā gō vūrā ẽsú ẽzí ngazú īmi be ku.

³⁷ Á n̄i rá īmi úyú Ābūrámā vé ni, 'bá үruk̄o īmi āsámvú gé 'dīgé lēkí ma 'dij, ã'diātāsíyā tā má n̄i átā r̄i n̄i fiú īm̄i ẽsí agá 'dāá kuyé r̄i s̄i.

³⁸ Ma ri tā má n̄i ndreeé má Etépi vúgá 'dālé r̄i ūlū īmi n̄i, 'bo īmi ri tā īmi étépi n̄i ūlū ūlū īmi n̄i r̄i 'dú nga."

³⁹ Kōpi n̄i újázú Yésǖ n̄i kín̄i, "'Bávē é'bíp̄i Ābūrámā 'i."

Yésǖ n̄i 'yozú kōpi n̄i kín̄i, "İmi dō anji Ābūrámā vé ni, īmi té ẽzí Ābūrámā n̄i ngaá r̄i 'dú nga rá.

⁴⁰ Má ūlū īmi n̄i tā áda má n̄i ȳi Múngú vúgá r̄i, 'bo īmi ri léti ndā ūkpō s̄i lēzú ma 'dizú. Ābūrámā 'o tā ázi 'dīri t̄in̄i kuyé.

⁴¹ īmi ri tā īmi étépi īmi t̄ipi r̄i n̄i ūlū ūlū r̄i 'dú nga."

Kōpi n̄i újázú kín̄i, "'Bávē étépi adri túngú kuyé, 'bávē Etépi, īri Múngú 'i."

Anji ădróko vé r̄i pi

⁴² Yésű ní 'yozú kópi ní kín̄, "Múngú ã adri té dō ñimi Etépi, ñimi té ma lélē, ã'diātásyā má íbí ímú ïri vúgálésila, má ímú nõgó má dr̄i s̄i kuyé, má Etépi ïpē ma ímúzú n̄i.

⁴³ Tā má ní 'yoó ñimi ní r̄i lē fií ñimi dr̄igé ku ãs̄i? Tā r̄i fi ñimi dr̄igé ku, ã'diātásyā ñimi lēkí tā má ní 'yoó r̄i 'dụú ngaá ku!

⁴⁴ Ādróko† ri ñimivé étépi, ñimi ri tā ïri ní lēé r̄i pi 'dụ nga áyu. Í'dóngará gá 'dāá, ïri 'bá ãngū ú'dípi ni, gā tā áda r̄i s̄i, tā áda vú ni gé 'dāáyo, kādō rií átá, ïri ri átángá ûnjō vé ni pi átá, ïri ûnjó'bá, ïri étépi ûnjō vé ni.

⁴⁵ Má kādō rií tā áda r̄i átá ñimi ní, ñimi lēkí mávé tā ë'ȳi ku ãs̄i?

⁴⁶ Ñimi ãsámvú gé 'dīgé 'bá 'yoópi kín̄, á 'o ûnjíkãnyā rá r̄i ã'di 'i? Ma dō ri ñimi ní tā áda r̄i átá, ngá ñimi ní mávé tā ë'ȳizú ku r̄i ã'di?

⁴⁷ 'Bá adriípi Múngú agá r̄i, ïri íco Múngú vé tā yi rá, ñimi ní tā Múngú vé r̄i yïjí ku r̄i s̄i, lü uletere 'yozú kín̄, ñimi adrikí anji Múngú vé ni ku."

Yésű pi vé tā Ābūrámā be r̄i

⁴⁸ Yähúdī r̄i pi ní 'yozú Yésű ní kín̄, "Tā 'bá ní 'yoó mi Sāmāriyāgú, ìndrí ûnjí ású mi gí 'dīri, ïri píri!"

⁴⁹ Yésű ní újázú kópi ní kín̄, "Índrí ûnjí ású ma

kuyé, má ïnj̄i má Etépi ri ïnj̄inj̄i, 'bo ñimi ïnj̄ikí ma kuyé.

⁵⁰ Á lē ma íngú ūgōgōlé rú ku, Múngú ri ma íngú n̄i, ïri 'bá tā liípi ni.

⁵¹ Tā má ní 'yoó ñimi ní 'dīri tā áda, 'bá mávé tā 'dụúpi ngaápi rá r̄i, íco drāá ãluñáni ku."

⁵² Kúru Yähúdī r̄i pi ní 'yozú Yésű ní kín̄, "'Bá n̄ikí rá ìndrí ûnjí ású mi gí! Ābūrámā drā rá, néb̄i r̄i pi ùdrākí kpá rá, 'bo mí kín̄, 'bá r̄i yi dō mívé ú'dükó rá, íco drāá ãluñáni ku.

⁵³ 'I ndē nyo 'bá é'bípi Ābūrámā ri rá? Ābūrámā drā rá, néb̄i r̄i pi ùdrākí kpá rá. Mí үs̄u mí kín̄, mi 'dīgé ã'di 'i?"

⁵⁴ Yésű ní újázú Yähúdī r̄i pi ní kín̄, "Má íngú dō ma ūgōgōlé rú, ïri ëzí ãkó. 'Bá riípi ma íngúpi r̄i, ïri má Etépi ñimi ní kpá 'yoó, ïri Múngú ñimivé ni r̄i 'i.

⁵⁵ Ñimi n̄ikí ïri kuyé, 'bo á n̄i ïri rá. Á 'yo té dō á n̄i ïri kuyé, 'dīri té lü 'yozú kín̄, ma ûnjó rú, s̄u ñimi tñi. 'Bo á n̄i ïri rá, ma ri tā ïri ní lüú má ní r̄i 'dụ nga.

⁵⁶ Ñimi é'bípi Ābūrámā ri ãyíkō s̄i kín̄, 'í lē mávé ímýngará vúgá nõo r̄i ndree 'í mi s̄i, ndre rá, ãyíkō fü ïri ãní rá."

⁵⁷ Yähúdī r̄i pi ní 'yozú Yésű ní kín̄, "Mívé ilí ca pükú tñowý kuyé píri, ngá mí

† 8:44 8:44 Ādróko: Ādróko vé rú Sátánā 'i, ïri ãmbúgú ìndrí ûnjí r̄i pi dr̄igé, gā tā Múngú vé ri 'dugá ngagá s̄i 'bū gé 'dälé. Múngú ídro ādróko ri ìndrí ûnjí r̄i pi be 'bū gé 'dāás̄i n̄i. 'I lâ I'dangará 12:7-9.

ní 'yozú 'í ndre Ābūrámā ri rá rī ã'di?"

⁵⁸ Yésű ní újázú kópi ní kín̄, "Tā má ní 'yoó ìmi ní 'dīri tā áda, ï ní drī Ābūrámā ri tīzú kuyé rī gé, ïsú ãkūdē ma anigé."

⁵⁹ Yésű kā tā rī 'yoó 'dīni, kópi ní írā anjinjá u'duzú ñ drīgé sī, lēzú Yésű ri úvīzú drāzú 'dīsī rá, 'bo Yésű zū 'i rá, nje 'i fūu Jó Múngú vé rī ã bóró gá sī ãmvé.

9

Yésű zī ágó mī be ësüipi gí ni ë mī

¹ Yésű kā rií 'deé muzú, ìri ní ágó ãzi ñ ní tīj mī be ësüipi gí ni ndrezú.

² 'Bá ìri ã pámuvú ūbī'bá rī pi ní ìri zizú kín̄, "Ímbápi, ágó 'dīri tīkí mī ãkó ûnjīkānyā ã'di vé rī sī? Mī ni ësī ûnjīkānyā ìri ní 'oó rī sī yā, dōku ûnjīkānyā étépi pi ní 'oó éndrépi be rī sī?"

³ Yésű ní újázú kópi ní kín̄, "Adri 'yozú kín̄ tīkí ìri ifūu mī ãkó ûnjīkānyā ìri ní 'oó rī sī kuyé, dōku ûnjīkānyā étépi pi ní 'oó éndrépi be rī sī kuyé. Tīkí ìri ifūu mī ãkó 'dīni, ã ndrekí rī ūkpō Múngú vé ãngū idrizú rī rū'bá ni gé bēn̄.

⁴ Lē 'bā ngakí ëz̄i 'bá ma ïpēépi rī vé rī, ïsúzú ãngū rī ní drī adrizzú ùtūnjá rū nō. Ìnijá ri imú 'dī'dī, 'bá ãzi icó tā ãzi 'oó ãní ku.

⁵ Lókí má ní drī adrizzú vū drīgé nōgō rī gé, á ri ãngū

ïmgbērēé ùtūnjá rū vū drīgé nōgō."

⁶ Yésű kā tā rī 'yoó 'dīni, ìri ní tūsú wezú nyōkú gé 'dāá, ìri ní ûtrētrē usazú tūsú rī sī, bēzú ágó rī mī gé 'dāá.

⁷ Ìri ní 'yozú ágó rī ní kín̄, "Í mū mī mī ûjī kídī ñ ní zīj Sílómū rī gé 'dāá." Rū Sílómū 'dīri vé ififí ìri "Pēngárá." Kúru ágó rī ní muzú 'i mī ûjīzú kídī rī gé 'dāá, ágó rī kā rií ìgōo ìmuzú ìvé ãngá nōlē, mī ni ri ãngū ndre rá.

⁸ 'Bá 'bēt̄i be ïnyinjá ìri ã gārā gá rī pi, ãzini 'bá ándurú ìri ñdre'bá lókí ìri ní adrizzú mī ãkó rizú ngá mazú rī gé rī pi ní zizú kín̄, "Ágó 'dīri adri nyo ándurú mī ãkó riípi ngá māapi 'bá rī pi vugá rī 'i kuyé?"

⁹ 'Bá urukō'bée kín̄, "'Bá rī ìri 'i."

'Bá urukō'bée kín̄, "'Bá rī adri ìri 'i kuyé, 'bo ágó rī ìndré sū ágó mī ãkó 'dāri tīn̄."

'Bo ágó rī kín̄, "'Bá rī ma 'i ándurú riípi ngá māapi rī."

¹⁰ 'Bá rī pi ní ágó rī zizú kín̄, "Mī mī zī 'i ãngū ndreeé ngóni ngóni?"

¹¹ Ágó rī ní újázú kópi ní kín̄, "Ágó 'bá rī pi ní zīj Yésű 'dīri usa ûtrētrē, ìri ní bēzú mā mī gé, ìri ní 'yozú mā ní kín̄, mā mū mā mī ûjī kídī ñ ní zīj Sílómū rī gé 'dāá. Mā ní kúru 'dezú muzú mā mī ûjīzú kídī rī gé 'dāá, sēzú nóni mā mī ní ãngū ndrezú nō."

¹² Kópi ní ágó mī ãkó rī zizú kín̄, "Ágó rī ìngāá?"

Ágó rī ní újázú kínī, "Á nī
mâ kuyé."

*Fārúsī rī pi lēkí nī ágó mi
be ẽs̄ipi gí rī ē mi zī 'i ngóni
ngóni*

¹³ Kúru kōpi ní ágó
ándúrú mi ãkó rī jizú muzú
Fārúsī rī pi vúgá 'dälé.

¹⁴ Ɂ'dú Yésū ní ūtrētrē us-
azú, ágó rī ē mi zizú ángū
ndrezú 'dāri, īri ú'dú Sābátā
vé rī.

¹⁵ Fārúsī rī pi ní ágó rī zizú
kínī, "Mí mi zī 'i ángū ndré
ngóni ngóni?"

Ágó rī ní újázú kínī, "Ágó
rī bē ūtrētrē má mi gé, má
ní muzú mâ mi ūjizú, mâ mi
ní 'i zizú ángū ndrezú nō."

¹⁶ Fārúsī rī pi acokí ī
āsámvú īrī, үruk̄'bée kínī,
"Ágó tā 'oópi 'dīri ibí
ímú Múngú vúgálésī kuyé,
ã'diātāsīyā īri ri ẽzī nga ú'dú
Sābátā vé rī gé."*

Үruk̄'bée kínī, "'Bá
ünjik̄anyā be rī, īri íco tā
äyázú äyayā ni 'o 'dīri tñi
íngóni?" Kúru Fārúsī rī pi
acokí ī āsámvú īrī Yésū vé tā
sī.

¹⁷ Kōpi gōkí ī újá ágó
ándúrú mi ãkó rī zī kínī,
"Mí kínī, ágó rī zī mi mi
nī píri, mi átá īrivé tā sī
íngóni?"

Ágó ándúrú adriípi mi ãkó
rī ní újázú kínī, "Ágó rī, īri
néb̄i."

¹⁸ Yāhúdī rī pi vé dr̄koma
ẽ'yik̄' alunjáni 'yo zú kínī,
ágó rī ándúrú mi ãkó, nóni

ängū ndréépi 'dī 'dī kuyé.
Kōpi ní ágó rī vé étépi pi zizú
ímúzú éndrépi be ī vúgá
nōlē.

¹⁹ Kōpi ní ágó rī vé étépi pi
zizú éndrépi be kínī, "Mvá
nōri nyo īmivé ni? īmi tikí
nyo īri kú mi ãkó nóni? Dō
mvá rī ī ní ándúrú tij mi ãkó
rī, mi ni nóni ri ängū ndre
ndre ngóni ngóni?"

²⁰ Ágó rī vé étépi pi
éndrépi be, kōpi ní újázú
kínī, "Mvá rī 'bávē ni, 'bá
tikí īri kú mi ãkó 'dīni.

²¹ 'Bo mi ni zī dō 'i ángū
ndréé ngóni yā, 'bá n̄kí
kuyé, ã'di zī dō īri ē mi ángū
ndrezú nī yā, 'bá n̄kí kuyé.
'Bo īri 'bá mbaápi āmbúgú
gí ni, īri íco ívē tā átá 'i tī sī
nī, lē īmi uzik̄i tā rī tī ni gé."

²² Etépi pi éndrépi be 'yokí
tā rī 'dīni, ã'diātāsīyā kōpi
rikí dr̄koma Yāhúdī rī pi vé
rī pi ruú, ã 'okí rí ī ünjí ku,
ã'diātāsīyā dr̄koma Yāhúdī
rī pi vé rī pi dr̄kóti tī kínī, 'bá
'yoópi Yésū ri Kúrisítō rī, ī
īri dro fū Jó Múngú ri Zizú
rī agásī āmvé.

²³ Tā 'dīri sē étépi pi
éndrépi be kōpi ní tā rī 'yo zú
äní kínī, "Ágó rī 'bá mbaápi
āmbúgú gí ni, īri íco ívē tā
átá 'i tī sī nī."

²⁴ Kōpi ní ágó ándúrú
adriípi mi ãkó rī zizú īgōzú ī
vúgá nōo dīj, kōpi ní īri zizú
kínī, "Mí átá tā áda rī áyu
Múngú éndréti gé, 'bá n̄kí
rá ágó 'dīri 'bá ünjik̄anyā be

* **9:16 9:16** īri ri ẽzī nga ú'dú Sābátā vé rī gé: Múngú 'yo kōpi ní kínī, kōpi ã
ngakí ẽzī ú'dú Sābátā vé rī gé ku. 'I lā Wüngará 20:8-11. **9:24 9:24** Yósūwā
7:19

ni."

²⁵ Ágó ándúrú mí ãkó rīní újázú kíní, "Íri dō ūnjíkānyā be yā, dō Íri ūnjíkānyā ãkó yā, á nñ má kuyé. Ngá mání nñjí rá rī, ándúrú ma mí ãkó, á ndre ãngū ku, 'bo nóni ma ãngū ndre rá."

²⁶ Kópi ní ágó ándúrú mí ãkó rī zízú kíní, "Ágó rī 'o ã'di mí mí ní 'i zízú ãngū ndrezú ãní?"

²⁷ Ágó rīní újázú kíní, "Á lü té ïmi ní tā rī rá, ïmi lëkí tā má ní 'yoó rī yijí ku, ngá ïmi ní lëzú tā rī yizú djjí rī ã'di? ïmi lëkí kpá ufuú adrii 'bá Íri ã pámvú übí'bá rī pi rú?"

²⁸ Kúru kópi ní ágó ándúrú mí ãkó rī ë drí ïnjázú kíní, "'Bá beni riípi Íri ã pámvú übíipi rī mi 'i, 'bo 'bá 'bavé rī Mósē ã pámvú übí.

²⁹ 'Bá nñkí rá Múngú átá Mósē be rá, 'bo ágó ïní zíjí Yésü 'díri íbí dō ímú ngõósila yā, 'bá nñkí kuyé."

³⁰ Ágó ándúrú mí ãkó rīní újázú kíní, "Ágó 'díri zí má mí nñ, 'bo ïmi kíní ágó 'díri íbí dō ímú ngõósila yā, ïmi nñkí kuyé, tā 'díri íngóni íngóni!"

³¹ 'Bá nñkí rá Múngú yí 'bá ūnjíkānyā be rī pi vé tā ku, Íri 'bá 'i ïnjí'bá, ázini ívé tā 'du'bá nga'bá rī pi vé tā yí áyú.

³² Í'dózú ïní vñ rī gbingarágá 'dää, 'bá ázi yí drí 'yozú kíní, 'bá ázi zí 'bá ïní tjjí mí ãkó ni ë mí álunjáni kuyé.

³³ Ágó 'díri ë ímú dō Múngú vúgálési kuyé, ícó té tā 'díri 'oó ku."

³⁴ Kópi ní újázú Íri ní kíní, "Mi 'bá ïní tjjí ūnjíkānyā be 'díri, mi 'bá ímbá ngóni ngóni?" Kópi ní Íri drozú füzú Jó Múngú ri Zízú rī agásí ãmvé.

Färüsí rī pi índrékí sū 'bá mí be ẽsí'bá gí rī pi tñjí

³⁵ Yésü kã yijí kíní, drokí ágó ándúrú mí ãkó rī füú Jó Múngú ri Zízú rī agásí ãmvé gí, Íri ní ágó rī ndazú ïsúzú, Íri ní ágó rī zízú kíní, "Mí ẽ'yí nyo 'Bá Mvá ri rá?"

³⁶ Ágó rīní újázú Yésü ní kíní, "Ãmbúgú mávén rī, 'bá mí ní 'yoó 'Bá Mvá rī ã'di 'i? 'I lü má ní, má ẽ'yí rí Íri."

³⁷ Yésü ní 'yozú Íri ní kíní, "Ágó rī, Íri mí ní ndreé, riípi átapi mí be nō."

³⁸ Ágó rīní 'yozú kíní, "Mávén Úpí, má ẽ'yí gí." Kúru ágó rīní 'dezú Íri ïnjízú.

³⁹ Yésü ní 'yozú kíní, "Má ímú vñ drígé nõgó 'bá rī pi vé tā lijjí,† 'bá adri'bá mí ãkó rī pi ã ndrekí rí ãngū, ázini 'bá mí be ãngū ndre'bá ndre ndre rī pi ã adrikí rí mí ãkó."

⁴⁰ Färüsí pá tu'bá 'dälé rī pi ã үrukö ní Yésü ri zízú kíní, "Mí үsü, mí kíní, 'bá kpá mí ãkó?"

⁴¹ Yésü ní 'yozú kópi ní kíní, "Ádarú té dō ïmi mí ãkó, ícokí té tā lijjí ïmi drígé ūnjíkānyā ïmi ní 'oó rī sī ku,

† 9:39 9:39 Tā li: Yésü kã rií 'bá rī pi ímbá vñ drígé nõgó, 'bá үrukö'bée gákí Íri sī, sëszú úmvülési ï ímú tā li kópi drígé.

'bo ūmi kíní, ūmi ri āngū ndre ndre, sē ūmi áwíkí adrií kuú ūmivé ūnjíkānyā be ūgōgō.'"

10

Nāpí 'bá kābīlō úcépi rī vé rī

¹ Yésū ní átázú kíní, "Ádarú á 'yo ūmi ní, 'bá ítúpi ífípi kōrō agá nōo ãbi drígé sī, ífípi kēétile gā sī kuyé rī, ūri ūgú' bá, ãzini ūri 'bá ngá aliípi ni.

² 'Bá ífípi kōrō rī vé kēétij gé sī rī, ūri 'bá riípi kābīlō úcépi rī 'i.

³ 'Bá kābīlō ūtēépi rī ūri kēétij rī zī 'bá kābīlō úcépi rī ní ífizú ãní kōrō agá nōo. 'Bá kābīlō úcépi rī ívē kābīlō rī pi zī rū sī, kābīlō rī pi ūrivé ú'dúkó nī ámá rá, ūri kōpi ē drī ko fū muzú ámvé nī.

⁴ Kādō ívē kābīlō rī pi traá cérē, ūri 'de drīdrī, kābīlō rī pi mu ūri ã vúdrī gé sī, ã'diátasíyā kōpi nīkí ūrivé ú'dúkó ámá gi.

⁵ Kōpi mukí 'bá kōpi ní nīj kuyé rī ã vúdrī gé sī ku, kōpi ápá ūri sī ápápā, ã'diátasíyā kōpi nīkí ūri ã ú'dúkó ámá kuyé."

⁶ 'Bo nāpí Yésū ní átá kōpi ní 'dīri, tā ni fi ãluñáni kōpi drígé kuyé.

⁷ Yésū gō tā 'dīri átá dījí kíní, "Ádarú á 'yo ūmi ní, ma kēétij kābīlō rī pi ní ífizú kōrō agá nōo rī 'i.

⁸ 'Bá cérē ímú' bá má sī drīdrī rī pi ūgú' bá, ãzini kōpi 'bá rī' bá āngū ali'bá ni pi, 'bo kābīlō rī pi yíkí kōpi ē tī kuyé.

⁹ Ma kēétij, 'bá cérē ífí' bá kēétij rī gé sī rī pi, kōpi ídríngará ísú rá. 'Bá ímú' bá trāá má vúgálésí rī pi ãzini fū' bá ámvé rī pi, kōpi ãnyāngā ísú rá.

¹⁰ Úgú' bá vé ẽzí, ūri rizú ngá ūgūzú, āngū ú'dízú, ãzini ngá izazú. Mavé ímúngará nōri, má ímú ūmi ní idri 'dáni' dáni deépi ku rī sēé.

¹¹ "Ma 'bá kābīlō úcépi muké ni, 'bá kābīlō úcépi muké rī, ūri 'i adi sē drā ívē kābīlō rī pi ã tā sī.

¹² 'Bá ï ní ijí kābīlō úcé, ï ní rií ūfēe mūfēngā sī rī, kābīlō rī pi ní adrií ūrivé ni kuyé rī sī, kādō ndreé ẽbēngí ri ímú nī, ūri kābīlō rī pi ku, ūri nga ápá rá. Ẽbēngí rī kābīlō rī pi u'de ru, ūri kābīlō rī pi íré kpélékpélé.

¹³ 'Bá ï ní ijí 'bāá rií ẽzí ngaá mūfēngā sī rī, ūri nga ápá rá, ã'diátasíyā ūri 'i ri ẽzí rī nga mūfēngā sī, үsү ãluñáni kābīlō rī pi drígé ku.

¹⁴ "Ma 'bá kābīlō úcépi muké ni, á nī mavé kābīlō rī pi rá, kōpi nīkí kpá ma rá,

¹⁵ sū má Ẽtépi ní ma nīj rá rī tñi, á nī kpá má Ẽtépi ri rá. Á lē ma adií drāá kābīlō rī pi ã tā sī.

¹⁶ Ma kābīlō үrukö' bée be anigé, ífíkí drī kōrō agá nōo kuyé. Á lē kōpi ijí ífí kōrō agá nōo, kōpi ē ímúkí rí adrií trú vürä ãlu gé, kōpi mā ú'dúkó yì, ma ímú kōpi ûtē nī.

¹⁷ Má Ẽtépi lē ma lēlē, ã'diátasíyā má ní ma adií sēé

drāá, gőó íngá ídri rú díjí rī sī.

¹⁸ 'Bá ãzi ícó ma 'dijí ku, á ku dō ma 'dijí ūnji ní nñ ká. Ma mávé 'dīngárá á tā ã'yī ma 'i, ma kpá mávé íngángárá gőó ídri rú rī ã tā ã'yī ma 'i. Má Etépi ezi má ní tā rī nñ, kínñ mā 'o sū 'dīri tñi."

¹⁹ Yésü kā tā rī 'yoó 'díni, Yāhúdī rī pi gőkí kpá ī acoó dījí rií ãgátá gāá ī ãsámvú gé sī.

²⁰ Ndēé ni pi kínñ, "Ngá rī ìndrí ūnjí fi drī ni gé nñ, ūri ãbābā rú, ngá īmi ní rizú 'bá 'díni 'dīri vé tā yízú rī ã'di?"

²¹ 'Bo үrukó'bée kínñ, "'Bá ìndrí ūnjí ní fií drī ni gé rī ícó átā 'dīri tñi ku. Ìndrí ūnjí ícó 'bá mī be ësíipi gí ni ē mī zíjí ku."

Yāhúdī rī pi ë'yīkí Yésü vé tā kuyé

²² U'dú ī ní rizú ɻumū ãmbúgú Jó Múngú vé rī* fizú Yerúsälémä gá 'dälé rī ã tā ígázú rī ní ícázú, ɻusúzú lókí 'däri, ūri lókí kílóngoro vé rī.[†]

²³ Yésü ri adrií Jó Múngú vé rī ã bóró gá 'dää, ri éci Jó'bílé gá sī, jö'bílé 'dīri zíkí ūri Sölömónä vé jö'bílé.

²⁴ Yāhúdī rī pi trakí ī ūri ã gäräá gá sī kúrū, kópi ní 'yozú ūri ní kínñ, "Ngá mí ní lězú lüzú kínñ, mi Kúrísítō 'i ku

rī ã'di? Mi dō Kúrísítō 'i, lē mī úcí mi 'bá ní ku."

²⁵ Yésü ní újázú kópi ní kínñ, "Á lū tā rī īmi ní rá, 'bo īmi gákí ẽ'yīgá sī. Tā ãyázú ãyãyā má ní 'oó má Etépi vé ūkpō sī 'dī'bée, kópi lū 'yozú kínñ, 'bá rī ma 'i, Kúrísítō 'i.

²⁶ 'Bo īmi gákí mávé tā ẽ'yīgá sī, ã'diâtásiyā īmi adrikí kábílō mávé ni kuyé.

²⁷ Mávé kábílō rī pi nñkí mā ú'dükó rá, á nñ kópi rá, kópi ri mā vúdrī ūbī.

²⁸ Ma kópi ní ídri 'dáni'dáni deépi ku rī sē, kópi ícokí drāá ãlunjáni ku, 'bá ãzi ícó kópi éri má drígé sī bā ku.

²⁹ Má Etépi kópi sēépi má drígé rī vé ūkpō aga ngá rī pi ãrèvú céré, 'bá ãzi ícó kópi éri má Etépi drígé sī bā ku.

³⁰ 'Bâ má Etépi be ngá ãlu."

³¹ Yāhúdī rī pi gőkí kpá írā í'dú lězú Yésü ri úvízú ãní.

³² Yésü ní 'yozú kópi ní kínñ, "'Ukpō má Etépi ní sēé má ní rī sī, á 'o tā muké ãyázú ãyãyā ni pi kárakará, īmi ndrekí īmī mi sī rá, 'bo tā má ní 'oó ãyázú ãyãyā 'dī'bée ãsámvú gé, tā īmi ní ndreeé ūnjí lězú ma úvízú drázú írā sī rī ã'di?"

³³ Yāhúdī rī pi ní újázú ūri ní kínñ, "'Bá úvíkí mi drāá írā sī tā muké ãyázú ãyãyā mí ní 'oó rī sī ku, 'bâ mi úví

* **10:22 10:22** ɻumū ãmbúgú Jó Múngú vé rī fizú rī: Yāhúdī rī pi ri ú'dú 'dīri ígá 'bágú Gírlíkí rī pi vé rī ní ïvē Jó Múngú vé rī izaá ãzavú rú rī sī. Yúdā Mákabé dro 'bágú rī Jó Múngú vé rī agásí ãmvé, gő Jó Múngú vé rī údé ícá uletere. Tā 'dīri nga 'i lílì mündürülű álu pükü ézíři (170) gé, ɻusú tíkí drí Yésü ri kuyé.

[†] **10:22 10:22** Lókí kílóngoro vé rī: Ángū Ísérélē vé rī gé 'dää, lókí kílóngoro vé rī gé, éci tungárá ūkpó ūkpó, ã'diâtásiyā yíigó ri 'dī ambamba, sē ángū rī igbe igbe.

mí ní Múngú ri ̄injíi kuyé rī sī, ̄a'diātāsīyā mí kínī, mi Múngú 'i, ̄isúzú mi 'bá áda."

³⁴ Yésű ní újázú kópi ní kínī, "Tāímbí ̄imivé ̄i ní sī rī agá, 'Á 'yo ̄imi ní ̄imi móngú ̄azí' 'díni kuyé?"

³⁵ ̄imi nīkí rá tā Búkū Múngú vé rī ní 'yoó rī, ̄iri tā áda, 'bá ̄azi ícō újá ku, 'bá Múngú vé ú'dúkó ní ícā kópi vúgá rī pi, Múngú 'yo dō kópi ní kínī, kópi 'móngú' ̄azí pírí,

³⁶ 'bo ma má ̄Etépi ní gūy kú túngú uletere ívē ni, ̄iri ní ̄ipéé ̄imú vū dr̄igé nōo rī, tā má ní 'yoó kínī, ma Múngú vé Mvá 'dīri sī, ngá ̄imi ní 'yozú kínī, má ̄injí Múngú ri ku rī ̄a'di?

³⁷ Ma té dō ri ̄ezí má ̄Etépi vé rī nga kuyé, ̄imi ícokí té móvé tā ̄e'yíi ku ndō.

³⁸ 'Bo ma ri ̄ezí má ̄Etépi vé rī 'dū nga, ̄imi kínī dō ̄imi ̄e'yíkí móvé tā ku, ̄imi ̄e'yíkí bēnī tā ̄ayázú ̄ayáyā má ní 'oó rī pi áyu, ̄imi ícō nī ámá ̄aní 'yozú kínī 'bâ má ̄Etépi be ̄alu rī."

³⁹ Kópi lēkí kōdō ̄iri rūy dīi, ̄iri ní 'i njezú fūzú kópi ̄asámvú gé sī rá.

⁴⁰ Kúru Yésű ní 'i újázú gōzú vúlé, ̄iri ní yíi ̄ambúgú dīipi dīdi Yárídénī ri zozú, ̄iri ní áwízú adrizu ̄inyiñá vūrā Yūwání ní ótú rizú 'bá rī pi ní bātizimū sēzú rī gé.

⁴¹ 'Bá bītríká 'dekí muú ̄iri vúgá, kópi kínī, "Yūwání 'o dō tā ̄ayázú ̄ayáyā ni kuyé dr̄áāsīyā, tā Yūwání ní átā

ágó 'dīri vé tā sī rī cérē tā áda."

⁴² 'Bá tré ̄e'yíkí Yésű ri rá vūrā 'dīri gé.

11

Lázáró vé dr̄angará

¹ Ágó ̄azi rú ni Lázáró 'i, ágó rī drā rū ̄iri nī. Ágó rī ri adri Bētēnýā gá, kópi ri adri ómvúpíi be trú, ̄irivé ómvúpíi 'dī'bée vé rú Mārýā pi Mārátā be.

² Mārýā 'dīri ūdu ngūyúpi ndr̄indr̄i rī dāapi Úpí Yésű pá gá, ̄inípi 'i dī'bí sī rī 'i. Lázáró drā ní rūy 'dīri, ̄iri Mārýā vé ̄edrípi.

³ Lázáró vé ómvúpíi ̄irī 'dī'bée ní tī pēzú muzú Yésű vú sī kínī, "Úpí, 'bá móvē mí ní lēlēlē rī, drā rū ̄iri ūnjí ūnjí."

⁴ Yésű kā tā 'dīri yií kínī, "Drā Lázáró ri rūyúpi 'dīri, Lázáró ícō drāa ̄aní ku. Ngá 'dīri 'o 'i, ̄e íngukí rí Múngú ri ̄aní, ̄azini ̄e íngukú rí Múngú Mvópi ri ̄aní bēnī."

⁵ Yésű lē Mārátā pi Mārýā be Lázáró sī lēlē.

⁶ Yésű kā Lázáró vé drā ̄iri rūyúpi rī ̄a tā yií, áwí adrií vūrā 'i ní rizú adrizu 'dīri gé caá ú'dú be ̄irī.

⁷ Kúru ̄iri ní 'yozú ívē 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi ní kínī, "Lē 'bâ újákí 'bâ gōo muú ̄angū Yūdáyā vé rī agá 'dālē ūzi."

⁸ 'Bá ̄iri ̄a pámvú ūbī'bá rī pi ní 'yozú ̄iri ní kínī, "Ímbápi, ̄ütérēsīñá nōgō 'bá Yūdáyā gá rī pi lēkí kōdō mi

úví írá sī, mi kpá 'yo kínī, mí lē mi újá gōó Yǔdáyā gá 'dāá díj?"

⁹ Yésű ní újázú kōpi ní kínī, "Útúnjá ri sâ be mūdrí drī ni īrī, adri 'díni kuyé? 'Bá écī'bá үtúnjá sī rī pi, kōpi ri écī muké, ã'diātāsīyā үtúnjá riípi āngū ūmgbērēépi kú ule vū drīgé nōgó ni anigé, kōpi ri āngū ndre āní.

¹⁰ 'Bá riípi écīpi īnīnjá sī rī, kúmū ri īrī ã pá ūsī muzú tríkō, ã'diātāsīyā ngá āngū ūmgbērēépi ule ni 'dāáyo."

¹¹ Yésű kā tā rī 'yoó 'díni, vúdrī ni gé, gō 'yoó kínī, "Bávē ūndīgō Lázārō ri ú'dú ko, 'bo á lē mūyū īrī ruyú ingaá үrū."

¹² Īrivé 'bá īrī ã pámvú ūbī'bá rī pi ní 'yozú īrī ní kínī, "Upí, ágō rī dō ri ú'dú ko, īrī icó icá muké rá."

¹³ 'Bá Yésű ã pámvú ūbī'bá rī pi ūsūkí déna Yésű kínī Lázārō ri ú'dú ko, 'bo ūsúzú Yésű ri Lázārō vé drāngará ã tā 'yo.

¹⁴ Kúru Yésű ní tā rī ë mi lūzú kōpi ní ule kínī, "Lázārō drā gi.

¹⁵ Ma ayīkō sī má ní adrií īrī ã jēlē gá 'dālē 'dāáyo rī sī, ã'diātāsīyā tā 'i 'oópi 'dīri sī, īrī sē ūmi ímū ma e'yi ãní rá. 'Bo 'bá 'dekí mūyū īrī vúgá 'dālē."

¹⁶ Tómā ï ní zīj Dīdímā* rī ní 'yozú 'i ūgūpīj ri'bá Yésű ã pámvú ūbī'bá rī pi ní kínī, "Bá mukí ūdrāá Yésű pi be trú ãlu."

Yésű ūmī Mārīyā pi ési Mārátā be

¹⁷ Yésű kā caá Bētēnīyā gá 'dāá, lūkī īrī ní kínī, Lázārō la caá 'bú agá 'dāá ú'dú su gí.

¹⁸ Ngazú Yērūsälémā gá 'dāgá, Bētēnīyā vū caá māyīlī īrī kuyé.

¹⁹ Yāhūdī kárakará ímúkí Mārátā pi ë ési ūmī Mārīyā be kōpivé édrípi Lázārō ní drāá rī sī.

²⁰ Mārátā kā yīj kínī, Yésű ri ímú nī, 'de fūu muzú Yésű vúgá ãmvé 'dāá mūyū drī ūsū īrī be, 'bo Mārīyā awí ivé rī kú 'bētī 'dāá.

²¹ Mārátā ní 'yozú Yésű ní kínī, "Upí, mī adri té dō nōgó anigé, má édrípi icó té kōdō drāá ku.

²² 'Bo á nī rá nóni, ngá mí ní zīj rī, Múngú ri sē mí ní rá."

²³ Yésű ní 'yozú Mārátā ní kínī, "Mí édrípi Lázārō ri íngá gō idri rú ūzi rá."

²⁴ Mārátā ní újázú Yésű ní kínī, "Á nī rá īrī úmvulési íngá gō idri rú ú'dú ūdū 'bá cérē ní íngázú gōzú idri rú rī gé."

²⁵ Yésű ní 'yozú īrī ní kínī, "Ma 'bá ūdrā'bá gí rī pi sē íngá gō idri rú ūzi! 'Bá ma e'yi'bá gí rī pi ã ūdrākí dō gí drāáasīyā, kōpi mū adri idri rú.

²⁶ 'Bá ma e'yi'bá gí rī pi idri 'dáni'dáni rī ūsū rá, kōpi icókí drāá ãluñáni ku. Tā 'dīri fi noy mí drīgé rá?"

* 11:16 11:16 Dīdímā: Rú Dīdímā 'dīri vé ífifí efti.

²⁷ Mārátā ní újázú Yésűní kínī, "Úpí, má ē'yī rá 'yozú kínī, mi Kúrisítō Múngú Mvópi lēépi ímúpi 'bá nyöökú nōri vé rī pi ãsámvu gé rī 'i."

²⁸ Tā Mārátā ní 'yoó Yésűní 'dīri ã vúdrī gé, nga muý ómvúpi Mārýā ri ziý muý átā ūri be gárā gá kínī, "Ímbápi ri nōgónō, lē mi ndreeé."

²⁹ Mārýā kā tā 'dīri yií, koro ūri ní ngazú mužú Yésű vúgá 'dāá.

³⁰ Tā 'dīri ìsú Yésű ca drī gúrú 'dāri agá 'dāá kuyé, 'bo áwí drī kú vúrā kópi ní ï ìsúzú Mārátā be rī gé.

³¹ Yähúdī adri'bée jó agá 'dāá Mārýā ë ési ûmí'ba rī pi kā ndreeé Mārýā nga fúu muý ãmvé 'dāá rú'ba sī, kópi üsükí déna Mārýā lē muý Lázáró ã 'búrēdrī gé ãá ngoó, kópi ní 'dezú mužú vú ni gé sī.

³² Mārýā kā muý caá vúrā Yésű ní adrizu rī gé 'dāá, kā Yésű ri ndreeé, nju muý 'ídé Yésű ã pálé gá kínī, "Úpí, mí adri té dō nōgó anigé, má édrípi Lázáró ícó té drāá ku!"

³³ Yésű kā muý ndreeé Mārýā ri ngongo, ãzini Yähúdī ímú'ba ūri be trú 'dī'bée kpá ri ngongo, tā rī fi ési ni gé, sē ūri ní ïzangā ãmbúgú.

³⁴ Yésű ní kópi zizú kínī, "Ími sīkí Lázáró ri íngügá?"

Kópi ní újázú kínī, "Úpí, mí ímú ndreeé, sīkí ūri kú nō."

³⁵ Yésű ní í'dózú ngozú.

³⁶ Yähúdī rī pi ní 'yozú kínī, "Í ndrekí drī ká, Yésű lē Lázáró ri ambamba."

³⁷ Yähúdī ã үrukó'bée ní 'yozú kínī, "Ágó 'dīri zí ándúrú 'bá mí be ẽsíipi gí ní ë mí rá pírí, 'bo ku Lázáró ri drāá rá ãsī?"

Yésű inga Lázáró ri gõó idri rú drāngará gálési

³⁸ Yésű ë ési gõ ïzangā ìsú agaá rá, ūri ní 'dezú mužú 'búrēdrī gé 'dāá. 'Bú 'dāri, ūri üjí, gükí írā ãmbúgú 'bāá üjí rī ë tì őzüzú ãní.

³⁹ Yésű ní 'yozú kínī, "Ími gükí írā rī 'bú rī tì gé sī rá."

Ãvū rī vé ómvúpi Mārátā ní 'yozú kínī, "Úpí, ãvū rī la nóni caá 'bú gé 'dālé ú'dú su gí, ūri nóni ri ejí 'be'be."

⁴⁰ Yésű ní 'yozú Mārátā ní kínī, "Á lū ándúrú mí ní 'yozú kínī, mí ē'yī dō mávé tā rá, mi ímú Múngú vé íngúngará ndre rá 'díni kuyé?"

⁴¹ Kúru kópi ní írā rī gükí 'bú rī tì gé sī. Yésű ní ãngū ndrezú үру 'dāá, ūri ní 'yozú kínī, "Má Étépi, õwō'difō mí ní ma yií rī sī.

⁴² Á nř rá ú'dú cérē mi ri ma yi rá, 'bo á 'yo tā 'dīri 'bá pá tu'bá nō'bée ã tā sī, kópi ë ē'yīkí rí 'yozú kínī, mí ipsis ma nř."

⁴³ Yésű kā tā 'dīri 'yoó 'díni, ūri ní Lázáró ri zizú ú'dúkó be үру 'dāá kínī, "Lázáró, mí ifū ãmvé."

⁴⁴ Ævū rī ní íngázú ifūzú 'bú rī agá 'dāásī ãmvé nōo,

íṣu ūdrōkí drí ni pi, pá ni pi, miléti ni be bōngó sī.

Yésü ni 'yozú kōpi ni kīnī, "Ími ɔyukí bōngó rī rú'bá ni gé sī, ìmi kuki ā 'de muú."

Ndākí lēti Yésü ri 'dizú drāzú

(Mātāyo 26:1-5; Mārakō 14:1-2; Lükā 22:1-2)

⁴⁵ Yāhūdī ímú'bá Māriyā vúgá ìri ē ési ūmī'bá 'dī'bée kā tā Yésü ni 'oó 'dīri ndréé, kōpi ē'yíkí ìri rá.

⁴⁶ 'Bo 'bá үrukó'bée muukí tā Yésü ni 'oó rī ūlūú Fārúsī rī pi ni.

⁴⁷ Kúru atala atala rī pi drīgé rī pi, Fārúsī rī pi be, kōpi ni 'bá tā lī'bá rī pi[†] zizú ímúzú átangá átázú ī ásámvú gé sī.

Kōpi rikí átá kīnī, "Ágó nōri ri tā ãyāzú ãyāyā ni 'o muzú dījí dījí, 'bá 'okí ri ã'di?

⁴⁸ 'Bá kuki dō ágó 'dīri rií tā 'oó muzú 'dīri tīni, 'bá rī pi céré ímú ìri ē'yí áyu, ìri sē ãngárawá Rómā vé rī pi ímú 'bavé Jó Múngú vé rī éri, kōpi 'bá 'bavé ãngū agá rī pi ú'dí ūdrā céré rá."

⁴⁹ 'Bá 'dī'bée vé ālu rú ni Kāyáfā 'i, ìri átálágú ãmbúgú[‡] ilí 'dīri gé. Ìri ni 'yozú kīnī, "Ími nīkí tā kuyé!"

⁵⁰ Ími nīkí ámá rá 'yozú kīnī, 'bá ālu drā dō 'bá rī pi vé tā tī gé nī, ìri muké, 'bá ãngū rī pi agásī rī pi ícokí ūdrā ãní ku."

⁵¹ Tā Kāyáfā ni 'yoó 'dīri, ígá 'í drīgé kuyé. 'Bo ilí 'dīri gé, ìri ni adrii átálágú ãmbúgú rī sī, ndri kīnī, Yésü ri úmvulési ímú drā Yāhūdī rī pi vé tā tī gé,

⁵² drā 'yéná Yāhūdī rī pi ni ó'düküle ku, ìri ímú drā anji Múngú vé ī íré'bá nyöökú drīgé nōgó rī pi ni céré, kōpi íjizú ímúzú adrızú ngá ālu rú.

⁵³ Í'dózú ú'dú 'dīri gé, kōpi rikí lēti ndāá lēzú Yésü ri 'dizú drāzú.

⁵⁴ Kúru Yésü gō rií éci Yāhūdī rī pi ásámvú gé sī andrekelemgbe kuyé, fū Yērúsälémā agásī, 'de muú adrii ívē 'bá 'í pámuvú ūbī'bá rī pi be ïnyiná ãngū ã'wí cínyáfā rú rī gé, ïnyi gúrú ī ni ziij̄ Ëférémā rī gé 'dāá.

⁵⁵ Yāhūdī rī pi vé U'dú Múngú ni Elizú Jó rī pi tī gé sī rī kā ícā ïnyiná gi, 'bá kárakará fükí ãngū ī ni adrızú rī agásī, kōpi 'dekí muú lā'bī mērē ī ni adrızú ãní ule rī 'oó Yērúsälémā gá 'dāá, ìsúzú U'dú Múngú ni Elizú Jó rī pi tī gé sī rī ícā drī kuyé.

⁵⁶ Kōpi kā ī úmú Jó Múngú vé rī ã bóró gá 'dāá, kōpi ni rizú Yésü ri úndrézú 'bá rī pi ásámvú gé sī, kōpi 'dekí rií ī uzij̄ ī ásámvú gé sī kīnī, "Ágó rī nyo ímú ūmū rī gé nōo rá?"

[†] 11:47 11:47 'Bá tā lī'bá rī pi: Átálágú ãmbúgú rī, atala atala rī pi drīgé rī pi, drīkoma rī pi, kōpi ri ī úmú tā Yāhūdī rī pi vé rī li. [‡] 11:49 11:49 Átálágú ãmbúgú rī: Átálágú ãmbúgú rī ndē atala rī pi céré, ã'diätäsiyā ìri 'yéná fi Jó Múngú vé rī agá Vūrā Uleteretere rī agá 'dāá nī, ìri fi vú ālu ilí ālu agá. Ìri ãri rōbōnj̄ vé rī jí ūnjikānyā ūjizú. Í lá Lēvítikā 16; Ëbérē 9.

⁵⁷ 'Bo atala atala rī pi drīgē rī pi, Fārúši rī pi be, sēkí tāimbí kínī, "'Bá rī ̄sú dō Yésū ri ndreé rá, ē ijí tā ni lūú 'bá ní, ãrukí rí ūri bēsīnī."

12

Ūkú ãzi ūdā ūdu Yésū ã pá gá

(*Mātáyo 26:6-13; Mārákō 14:3-9*)

¹ Yésū 'de muý Bētēnýā gá vūrā ūri ní Lázáró ri idrizú gōzú idri rú rī gé 'dāá, ̄sú Ū'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tì gé sī rī vé ú'dú ̄es̄i áziyá.

² Í ní Yésū pi ní ínyá ūndréjá vé rī á'dízú, Mārátā ijí ínyá rī sēé kōpi ní nī, Lázáró ri kōpi ̄sámvú gé ínyá tì gé 'dālé ñindī.

³ Kúru Māríyā ní ūdu ̄ejí be ngūúpi ndrīndrī ãjē be ̄ambúgú ni í'dúzú mālāngī ãlu, ūdazú Yésū ã pá gá sī, ūri ní ̄inízú 'i drī'bí sī, ūdu 'dīri sē jō rī ã 'a ngū kú ãní ndrīndrī.

⁴ 'Bo 'bá Yésū ã pámvú ūbī'bá rī pi vé ãzi rú ni Yúdā Ūsikārīyótā 'i, Yúdā 'dīri, ūri 'bá ímúpi Yésū ã ūli 'beépi rī 'i, ūri ní 'yozú Yésū ní kínī,

⁵ "Sēkí té ūdu ̄ejí be ngūúpi ndrīndrī 'dīri jeé mūfēngā fífí ̄enjíipi ̄enjíenjí mūdūrūlū na, awakí 'bá ngá ãkó rī pi ní kuyé ̄asī? Ūdu ë ní sēé jeé 'dīri, ūrivé mūfēngā ri icó 'bá ̄ezí vé ni ūfē ilí ãlu rá."

⁶ Yúdā 'yo tā 'dīri 'dīni adri 'yozú kínī, 'bá ̄es̄i 'bá ngá ãkó rī pi drīgē yā 'dīni kuyé, ã'diātāsīyā ūri ̄ugú'bá, ūri ní ūri jūrú mūfēngā vé rī ūlī nī rī sī, kínī 'i 'dū rí mūfēngā rī ã ̄urukö 'í ní 'i ūzā kozú ãní.

⁷ Yésū ní újázú Yúdā ní kínī, "'I ku ūkú rī ã 'o tā 'í ní lēé 'oó rī, ūdu ūri ní ūdāá má pá gá 'dīri, ūri ri mávé ú'dú drāngará vé rī ã tā útú.

⁸ Ími icó adri 'bá ngá ãkó rī pi be rá,* 'bo má icó adrii caá ìmi ̄sámvú gé lóki be ãco ku."

⁹ Yāhúdī bítirká 'dī'bée kâ yijí kínī, Yésū icá gí, 'bá kárakará 'dekí muý vūrā 'dāri gé, ã'diātāsīyā kōpi lēkí muý Yésū ri ndreé, ̄azini Lázáró ándúrú drāápi gí, Yésū ní idri ūfū 'bú gélésila 'dāri ndreé.

¹⁰ Atala atala rī pi drīgē rī pi rikí lētī ndāá lēzú Lázáró ri 'dīzú drāzú ñindī.

¹¹ Lázáró vé idrīngará ã tā sī, sē Yāhúdī kárakará 'dekí muý Yésū vúgá 'dāá, kōpi ̄yílkí ūri rá.

Yésū vé fingárá Yērúsälémā gá rī

(*Mātáyo 21:1-11; Mārákō 11:1-11; Lúkā 19:28-40*)

¹² Kā muý adrii drū 'dīni, 'bá bítirká mu'bá Ūmū Yāhúdī rī pi vé Múngú ní Elizú Jó tì gé sī rī ã nyangará gá rī pi kâ yijí kínī, Yésū lē ūfē Yērúsälémā gá,

* **12:8 12:8** Ími icó adri 'bá ngá ãkó rī pi be rá: Tā 'dīri vé ūfē ūlū 'yozú kínī, 'bá Yésū ã pámvú ūbī'bá rī pi ūmvúlési icó 'bá ngá ãkó rī pi ū ūzā ko rá.

¹³ kópi ūŋōkí mbírá bí kú ī drígé sī, kópi mukí Yésű vúgá 'dāá, kópi rikí ó'ú wíinyá kínī,
"Hōsánā!"

"Tákíri ã adri, 'bá ímúpi Úpí
ã rú sī rī† ní!"

"Mi 'bāgú Ísērélē rī pi vé rī,
tákíri Úpí Múngú vé rī
ã adri mí be!"

¹⁴ Yésű ísú dōngí mbaápi ú'dí rú 'bá ãzi ní drī tūú úrí drī ni gé kuyé ni, tū úrí drī ni gé, sū ī ní sīí Búkú Múngú vé rī agá rī tñi,

¹⁵ "Ími 'bá Síónā‡ vé rī pi, ìmi
'okí üři sī ku,

Ími ndrekí drī ká, ìmivé
'bāgú ri ímú ìmi vúgá
'dī'đī,

íri ri ínjú ímúzú dōngí
mbaápi ú'dí rú ni sī."

¹⁶ Drīdrī ni, Yésű vé 'bá ìri
ã pámvú übī'bá rī pi ámákí
tā riípi 'i ngaápi 'dīri kuyé.
Múngú kā Yésű ri íngú, kópi
ní kúru nñzú ámázú írivé tā
ótú ë ní sīí kuú Búkú Múngú
vé rī agá rī 'i ngaápi 'dī.

¹⁷ Sâ Yésű ní Lázáró ri zizú
'bú agá 'dāásí rī gé, Lázáró
ní íngázú ídri rú, 'bá bítříká
tā rī ndre'bá rī pi 'dekí rií tā
rī ülñú mužú 'bá rī pi ní.

¹⁸ Tā sēepí 'bá bítříká rī pi
ní mužú Yésű vúgá 'dāá rī,
kópi yíkí tā Yésű ní 'oó ãyázú
ãyázú 'dīri.

¹⁹ Färússi rī pi ní átázú ë
ásámvú gé sī kínī, "Í ndrekí

drī ká, tā Yésű ní lée 'oó
rī, 'bá ícokí ugaá bā ku. ë
ndrekí 'bá vū drígé rī pi
ârëvú céré 'dekí mužú ìri vú
sī."

Yésű átá ívé drängará ã tā

²⁰ 'Bá ë umú'bá Yerúsälémā
gá Múngú ri ïnjingará gá
umú Yähudí rī pi vé Múngú
ní Elizú Jó tī gé sī rī ã
nyangará gá rī gé 'dāá,
Gírikí rī pi ã urukö kpá kópi
ásámvú gé 'dāá anigé.

²¹ Gírikí rī pi ní 'dezú
mužú Pílápü ímúpi kürú
Bětěsäyídā gélésila rī vúgá
'dāá, Bětěsäyídā ri ãngú
Gáliláyá vé rī agá. Kópi ní ìri
mazú kínī, "Ambúgú 'bavé
rī, 'bá lékí Yésű ri ndreeé."

²² Kópi kâ tā rī 'yoó
'díni, Pílápü ní 'dezú mužú
tā rī ülñzú Andéréyá ní.
Andéréyá pi Pílápü be, kópi
ní ë újázú mužú tā rī ülñzú
Yésű ní.

²³ Yésű ní átangá rī újázú
kínī, "Ma 'Bá Myá 'i, sâ ë ní
ma íngázú rī ícogí.

²⁴ Áda ádarú á 'yo ìmi ní
'díni, mávé drängará ri adri
sū mgbáyá ã fí ãlu ë ní saá
nyöökú agá, kókó'bō ní ri
ñma, ìri gō ifū du 'a mi be
gbálígbálí rī tñi, ìri sē 'bá
kárakará pi ídri 'dáni'dáni rī
ísu ãní.

²⁵ 'Bá rī 'du dō idri rú'bá
nöri vé rī ã tā 'bāá tā

† 12:13 12:13 'Bá ímúpi Úpí ã rú sī rī: 'Bá 'dīri Yésű 'i. 12:13 12:13 Sāwymā
118:25-26 ‡ 12:15 12:15 Síónā: Síónā ri ë kpá zì Yerúsälémā. 12:15 12:15

Zákáríyá 9:9 § 12:25 12:25 'Bá rī 'du dō idri rú'bá nöri vé rī ã tā 'bāá tā
ambúgú rú, ícō umvúlésí idri 'dáni'dáni rī ísu ku: Tā 'dīri vé ifífi, 'bá rī gā dō
Yésű ã pámvú übígá sī, 'ë ísu rí ngá muké vū drígé nörgó ãní, ícō idri 'dáni'dáni
rī ísu ku.

āmbúgú rú, § ícó úmvúlésí idri 'dáni'dáni rí ̄isú ku, 'bo 'dú dō idri rú'bá nōri vé rí ã tā 'bāá āmbúgú kuyé, ̄iri idri 'dáni'dáni rí ̄isú rá.

²⁶ 'Bá lēépi ̄ezí ngaápi má ní rí, lē ã ūbí mā pámvú. Vūrā má ní muzú adrizu rí, mávé ãtí'bá rí mū adri 'a ni gé. 'Bá ̄ezí ngaápi má ní rí, má ̄Etépi ri ̄iri íngúngū.

²⁷ "Nóni mā ̄ésí ̄isú ̄izāngā ambamba, mā 'yo rí íngóni? Mā 'yo rí, 'Má ̄Etépi, mī ímu ma paá tā ímúpi 'i ngaápi mā rú'bá gá dr̄idr̄i 'dīr̄i rí agásí rá' 'díni? Kuyé, má ícó 'yoó 'díni ku, ã'diātāsīyā tā má ní ímuzú rí, má ímu ̄izāngā nyaáá.

²⁸ Má ̄Etépi, mī sē ẽ íngukí mi íngúngū!"

U'dúkó ní íkúzú 'bū gé 'dāásí kínī, "Íngukí ma gí, ma gō sē 'i ma íngú muzú dīj̄i."

²⁹ 'Bá bítříká pá tu'bá rí pi kâ ú'dúkó 'dīri yíj̄, ̄urukó'bée kínī, "Ngá rí ̄angū ri lī nī."

Urukó'bée kínī, "Ngá rí mälāyíkā átá ̄iri be nī!"

³⁰ 'Bo Yésü ní 'yoó kópi ní kínī, "U'dúkó ã ní átá 'dīri, átákí mā tā sī kuyé, átákí ìmi tā sī.

³¹ Sâ tā lizú 'bá rí pi dr̄igé rí ícó gí, ã ímu Sátánā ri dro muzú 'dīsī rá.

³² Kádō ímu ma inga ̄urú 'dāá, ma ímu 'bá rí pi sē adri céré 'bá mávé ni."

³³ Yésü 'yo átángá rí 'díni lūzú kínī, ívé dr̄angará, ã

ímu 'i inga ̄urú pęti alambaku sīgé.

³⁴ 'Bá bítříká rí pi ní 'yoó kínī, "Búkū Múngú vé rí lū 'bá ní kínī, Kúrísítō ri adri lémgběrē rú píri, ngá mí ní 'yoó kínī, 'I ímu 'Bá Mvá ri 'dī dr̄a rá rí ã'di? 'Bá mí ní 'yoó 'Bá Mvá 'dīri ã'di 'i?"

³⁵ Yésü ní 'yoó 'bá bítříká rí pi ní kínī, "Ma ri dī ìmi ̄asámvú gé nōgó ̄utúñá rú lókí be mādā. Ìmi ̄ecíkí ̄utúñá sī, ̄iri ní dr̄i rizu dízú ̄angū ̄imgběrēzú rí gé nō, ̄iníñá ẽ ̄isú rí ìmi ku. 'Bá ̄ecí tuúpi ̄iní sī rí, léti ̄iri ní lēzú muzú rí ̄aví ̄iri ní rá.

³⁶ Ìmi ̄yíkí ̄utúñá rí áyu, ̄iri ní dr̄i adrizu ̄ugōgō nō. Ìmi adri ̄aní anji ̄utúñá vé ni." Yésü kā átángá rí átá dēp 'díni, nga 'i njeé kópi ̄asámvú gé sī, mū 'i zū́ kópi sī zū́zú.

Yāhúdī rí pi ̄yíkí Yésü ri kuyé

³⁷ Yésü ã 'o dō tā ̄ayázú ̄ayázā 'dī'bée Yāhúdī rí pi endrétpi gé rá dr̄aáasīyā, kópi ̄yíkí ̄iri kuyé.

³⁸ Tā 'dīri 'o nyo 'i sū nébī ̄Isáyā ní ̄otú 'yoó rí tīnī kínī, "Úpí, ã'di ̄yíkí ̄yíkí ̄dúkó muké 'bá ní ̄ulūú rí rá nī?"

Úpí, mí i'da mívé ̄ukpō 'bá pazú rí ã'di nī?"

³⁹ 'Bá 'dī'bée ̄yíkí tā 'dīri kuyé, sū ̄Isáyā ní 'yoó rí tīnī kínī,

⁴⁰ "Múngú ̄ozū kópi ẽ mí gí, sē kópi ẽ ̄ésí tete, sē kópi ẽ mí ndre ̄angū ku,

sē kōpi ē ési n̄i tā ámá
ku,

kōpi ā újákí té dō ési rá,
ma té kōpi idrí rá."

41 Ísáyā 'yo tā 'dīri 'dīni,
ā'diātāsīyā ndre tā ī n̄i Yēsū
ri íngúzú rī rá, īri n̄i átázú
Yēsū vé tā sī ãní.

42 Sē 'bá kárakará ē'yīkí
Yēsū ri rá, Yāhūdī rī pi vé
drīkoma ē'yīkí kpá Yēsū ri
rá, 'bo kōpi rikí ívē ē'yīngará
ā tā ūzūzū, ā'diātāsīyā kōpi
rikí 'oó ūrī sī Fārūsī rī pi
sī, kōpi ā drokí rí ī fūú Jó
Múngú ri Zīzú rī agásī ámvé
ku.

43 Kōpi lēkí 'bá rī pi ē
íngúkí ī áyu, kōpi 'dūkí tā
Múngú vé rī 'bāá tā ámbúgú
rú kuyé.

44 Yēsū n̄i átázú ú'dūkó be
urū 'dāá kīnī, "'Bá rī ē'yī
dō ma rá, ē'yī 'yējá ma
ó'dūkūlégúsī kuyé, ē'yī kpá
Múngú ma ipēépi rī rá.

45 'Bá rī ndre dō ma gí,
ndre má Etépi ma ipēépi rī
gí.

46 Má ímú 'bá rī pi ásámvú
gé nōgó ūtūnjá rú, ãní 'bá ma
ē'yī'bá gí rī pi ā áwíkí rí adrii
inijá agá ku.

47 "'Bá mávé ú'dūkó yiípi
rá, tā ni 'dūúpi ngaápi ku rī,
á li ūrivé tā ni ku, ā'diātāsīyā
má ímú tā lií 'bá vū drīgé rī
pi drīgé kuyé, má ímú kōpi
paá.

48 'Bá ma gāápi sī, ãzini
mávé ú'dūkó má n̄i átá nōri
ē'yīpi ku rī, ī ímú tā li ūri
drīgé rá. Átángá má n̄i rií

átá nōri, īri úmvúlésī ímú
ūrivé tā li n̄i.

49 Átángá má n̄i átá nōri,
má ígá má drīgé kuyé, má
Etépi ma ipēépi rī lū má n̄i
nī kīnī, má ímú tā 'dīri átā.

50 Á n̄i rá tā má Etépi n̄i
ezij 'dīri, īri sē 'bá rī pi idri
'dāni'dāni rī ūsú ãní rá. Tā
má n̄i átá rī, īri tā má Etépi
nī lūú má n̄i, má átá rī."

13

Yēsū ūjī ívē 'bá 'i pámvú
ūbī'bá rī pi ā pá

1 U'dú Múngú n̄i Elizú Jó rī
pi tī gé sī rī vé ūmū nyangará
nī drī icázú kuyé rī gé, Yēsū
n̄i rá 'yozú kīnī, ívē sā 'i n̄i
vū nōri kuzú, 'i n̄i muzú 'i
Etépi vúgá rī icó gé. I'da ívē
lēngará ívē 'bá vū drīgé rī pi
nī, lē kōpi agaá rá cīmgbá
cazú ūdū gé.

2 Yēsū pi n̄i úrizú ívē 'bá 'i
pámvú ūbī'bá rī pi be ínyá
ūndréjá vé rī ā nyangará
gá, ūsúzú ādróko fi kú Yūdā
Ísikārīyótā Sīmónā mvópi ē
ési agá inogósí gé, lē lētī ndāá
Yēsū ā ūli 'bezú ãní.

3 Yēsū n̄i rá 'yozú kīnī, 'i
Etépi sē 'i n̄i ūkpō tā ārēvú
'ozú rī céré gé, 'i ūbī ímú
Múngú vúgálésila, 'i kpá ri 'i
újá gō mū Múngú vúgá 'dālē
ūzi.

4 Kúru Yēsū n̄i ngazú urū
sī ínyá tī gé 'dīgé, īri n̄i
ívē bōngó á'bé'bē rī njezú 'i
rū'bá gá sī rá, īri n̄i gōzú
bōngó rū'bá inizú ni 'dūzú
ndrāzú 'i úpilé gá áyu.

⁵ Īri ní yīj í'dúzú dāzú bésēnī āngū ūjīzú ni agá, īri ní í'dózú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi ã pá ūjīzú, īri ní ívé bōngó rū'bá īnīzú 'i ní ndrāá 'i úpīlé gá 'dīri oyuzú kōpi ã pá īnīzú āní.

⁶ Kā ícā Sīmónā Pétērō vúgá, Pétērō ní 'yozú kīnī, "Upí, 'i lē nyo mā pá ūjī?"

⁷ Yēsū ní újázú īri ní kīnī, "Í nī drī tā má ní 'oó nōri kuyé, 'bo ú'dú ãzi sī, mi ímū nī rá."

⁸ Pétērō ní 'yozú Yēsū ní kīnī, "Mí ícō mā pá ūjī āluñjáni ku."

Yēsū ní újázú Pétērō ní kīnī, "Má ūjī dō mī pá kuyé, mí adri 'bá mā pámvú ūbī'pi ni ku."

⁹ Sīmónā Pétērō ní újázú īri ní kīnī, "Upí, mi 'yējá mā pá ūjī áyu ãsī? Mí ūjī mā drī pi mā drī be īndī!"

¹⁰ Yēsū ní újázú īri ní kīnī, "'Bá 'i ūjī'pi gí rī, īri 'yējá 'i pá ūjī áyu, ã'diātāsīyā īri ã rū'bá ule, īndī ãkō. īmi cérē ule tā ūnjī ãkō, 'yējá 'bá ālu īmi ãsāmvú gé 'dīgé, īri tā ūnjī be nī."

¹¹ Yēsū nī 'bá ímūpi 'i ūli 'beépi rī īnōgōsí gí, sē īri ní 'yozú īmi adrikí cérē ule kuyé ãní.

¹² Yēsū kā ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi ã pá ūjī dēé gí, īri ní ívé bōngó 'a'bé'bē rī í'dúzú gōzú akozú 'i rū'bá gá ūzi, īri ní 'i újázú mūzú úrīzú 'i vūrā gá ínyá tī gé 'dālē, īri ní kōpi zīzú kīnī,

"īmi nīkí nyo tā má ní 'oó īmi ní 'dīri rá?

¹³ īmi ri ma zī 'Imbápi' āzini 'Upí,' tā īmi ní 'yoó 'dīri pīrī, ã'diātāsīyā 'bá rī, īri ma 'i.

¹⁴ Ma īmivé Upí, āzini Imbápi, má ūjī īmī pá gí, nóni īmi í'dokí īmī pá ūjī, ógūpi ã ūjī ógūpi vé rī.

¹⁵ Má i'da īmi ní tā rī gí, lē īmi 'okí mūzú sū má ní 'oó nōri tīnī.

¹⁶ Ma ri īmi ní tā áda lū, ãtī'bá ícō adrii āmbúgú ívé āmbúgú drīgē ku, 'bá 'i ní rií áyúayū rī, ícō adrii 'bá 'i áyúpi rī drīgē āmbúgú rú ku.

¹⁷ Nóni īmi nīkí tā 'dī'bée gí, īmi 'dūkí dō ngaá rá, īmi tākíri ūsú rá.

Yēsū ri átā kīnī, 'bá ãzi ri ímū 'i ūli 'be rá

¹⁸ "Tā má ní 'yoó nōri, á 'yo īmi tā sī cérē kuyé, á nī 'bá má ní ūpēé rī pi gí. 'Bo tā 'dīri ã sē rī tā ñ ní sū Búkū Múngú vé rī agá rī ã nga rī 'i fūú tī ni gé bēnī. Tā ñ ní sū rī 'dīni, "Bá 'bá ní rií drī úsú īri be ngá nyazú trū rī, īri ímū mā ūli 'be nī."

¹⁹ "Á lū īmi ní tā 'dīri drīdrī, ã'diātāsīyā tā má ní lūú īmi ní 'dīri kādō ímū 'i ngaá, īmi ẽ'yīkí rī 'yozú kīnī, 'bá rī ma Kúrísítō 'i.

²⁰ 'Bá rī ã'yī dō 'bá má ní pēé rī rá, ã'yī 'dīri ma, 'bá rī ã'yī dō ma rá, ã'yī má Etépi ma ūpēépi rī rá."

Yésű ūlū tā ímúpi 'i
ngaápi 'i rú'bá gá rī
(Mātáyo 26:20-25;
Mārákō 14:17-21; Lúkā
22:21-23)

²¹ Tā Yésű ní 'yoó 'dīri
ã vúdrī gé, Yésű ē ési gō
īzāngā ̄sú agaá rá, ūri ní
gōzú tā rī lūzú kōpi ní
uletere kínī, "Ádarú á 'yo
īmi ní 'díni, īmi ̄sámvú gé
'dīgé, 'bá ̄lu ri ímú mā ūli
'be nī."

²² 'Bá ūri ̄ pámvú ūbī'bá rī
pi, ógúpí ndre ógúpí ē mi, sē
kōpi ē drī ábá cérē cérē, rikí
̄súkó déna 'bá ūri ní 'yoó 'dīri
adri ã'di 'i.

²³ 'Bá Yésű ̄ pámvú ūbī'bá
rī pi ̄sámvú gé, ̄lu ni Yésű
ní lēlē rī úrī kuú ūri ̄ gārā
gá.

²⁴ Símónā Pétērō ní drī
suzú ágó úrípi Yésű ̄ gārā gá
'dīri vúgá 'dāá, ūri ní 'yozú
ágó rī ní kínī, "Í zì Yésű ri,
'bá lēepi tā ūnjí 'dīri 'oópi rī,
ūri adri ã'di 'i?"

²⁵ Ágó rī ní 'i ̄t̄zú Yésű
rú'bá gá 'dāá, ūri ní Yésű ri
zizú kínī, "Úpí, 'bá mí ní 'yoó
'dīri ã'di 'i?"

²⁶ Yésű ní újázú ūri ní kínī,
"Bá má ní ímú pánga i'dū
dūú tibí agá, sēé ūri ní rī,
'bá rī adriípi 'dī." Kúru ūri
ní pánga rī i'dúzú dūzú tibí
agá 'dāá, ūri ní sēzú Yúdā
̄sikārīyotā Símónā mvópi
ní,

²⁷ Yúdā kā pánga rī é'yí,
koro Sātánā* ní fizú ési ni
agá.

Yésű ní 'yozú ūri ní kínī, "Í
'o tā mí ní lēe 'oó rī mbēlē
mbēlē!"

²⁸ Tā Yésű ní 'yoó 'dīri fi 'bá
úrī'bá ̄nyá tì gé 'dī'bée drīgé
̄luñáni kuyé.

²⁹ Yúdā ní adrií 'bá riípi
mūfēngā 'bāápi ni rī sī, 'bá
Yésű ̄ pámvú ūbī'bá rī pi
̄ urukó ̄súkí déna Yésű lū
Yúdā ní ̄ mū ̄nyāngā ūmū
rī vé rī jeé, dōku ̄ mū ngá
sēé 'bá ngá ̄kó rī pi ní.

³⁰ Yúdā kā pánga rī é'yí,
koro nga 'deé fūú mūmū
̄amvē. ̄sú ̄angū rī ní gí.

Tāímbí ú'dí rī

³¹ Yúdā kā fūú jō rī agásí
gí, Yésű ní 'yozú kínī, "Ma
'Bá Mvá 'i, sā ī ní ma ̄ngúzú
rī icó gí, ī Múngú ri ̄ngú mā
rú'bá gá, tā ímúpi 'i ngaápi
mā rú'bá gá rī sī.

³² ̄ngúkí dō Múngú ri tā
mā ní 'oó rī sī, ma Mvá rú,
Múngú ri ímú ma ̄ngú rā, ūri
ímú ma ̄ngú mbēlēná.

³³ "Má anji rī, má adri caá
̄mi ̄sámvú gé nōgō lókí be
̄aco ku, ̄mi ̄umvúlésí ímú
ma ndā sū má ní ándúrú lū
Yāhūdī rī pi ní rī tñi. ̄ndrū
sī, á lē lū ūri ní 'díni, vūrā
má ní mūzú rī, ̄mi icókí caá
'a ni gé ku.

³⁴ "Nóni á lē tāímbí ú'dí ni
̄zij ūri ní, lē ūri lēkí ūri
lēlē. Sū má ní ūri lēe rī tñi,
kúru lē ūri lēkí ūri lēlē.

³⁵ ūri lēkí dō ūri lēlē, 'bá
rī pi cérē n̄ ámá 'yozú kínī,
̄mi 'bá mā pámvú ūbī'bá ni
pi."

* 13:27 13:27 Sātánā: Sātánā ri ̄dróko, ūri ̄mbúgú índrī ūnjí rī pi drīgé, gā tā
Múngú vé rī 'dugá ngagá sī, Múngú idró ūri 'bū gé 'dāsī. 'I lā I'dangará 12:7-9.

Yésű 'yo Pétéró ní kínī,
Pétéró ri ímú 'i gā rá
(Mātáyo 26:31-35;
Mārákō 14:27-31; Lúkā 22:31-34)

³⁶ Símónā Pétéró ní Yésű ri zizú kínī, "Úpí, 'í lē muý íngölé?"

Yésű ní újázú īri ní kínī, "Vūrā má ní lēzú muzú 'a ni gé rī, mí íco muý má be trú ãndrū ku, mi ibí muý má vúgá sī ndō."

³⁷ Pétéró ní Yésű ri zizú kínī, "Úpí, mí kínī, má íco muý mí be trú ku āsī? Á lē ma adií drāá mī tā sī."

³⁸ Yésű ní újázú Pétéró ní kínī, "Mí nyo íco mi adi drā má tā sī rá? Ádarú á 'yo mí ní 'díni, mi ímú 'yo mī tī sī ca vú be na, 'í nī ma kuyé, vúdrī ni gé, lögulõgú ri kúru cérē 'be."

14

Yésű ūmī ívē 'bā 'i pámvú ūbī' bá rī pi vé ési

¹ "Lē īmi ési ã adri īzāngā sī ku, īmi ē'yīkí Mungú ri, lē īmi ē'yīkí kpá ma īndī.

² Má Etépi vúgá 'bū gé 'dāá, jó rī pi kárakará anigé, ã adri té dō 'díni kuyé, má íco té 'yoó kínī, ma muý īmi ní vūrā údé 'dälé 'díni ku.

³ Á muý dō vūrā rī údé īmi ní gí, ma īgō ímú īmi bī jī muý adri má be trú vūrā má ní adrızú rī gé 'dāá.

⁴ īmi nīkí lēti má ní lēzú muzú ãní vūrā rī gé 'dälé rī gí."

Yésű ri lēti muzú ãní Etépi vúgá 'dälé rī

⁵ Tómā ní 'yozú Yésű ní kínī, "Úpí, 'bá nīkí kuyé mi dō ri muý íngölé, 'bā íco lēti mí ní muzú rī nī íngóni íngóni?"

⁶ Yésű ní újázú īri ní kínī, "Ma lēti rī 'i, tā áda rī 'i, ãzini idri rī 'i. 'Bá rī ē'yī dō ma kuyé, íco agaá caá má Etépi vúgá 'dälé ku.

⁷ Ádarú īmi nīkí té dō ma rá, īmi té íco má Etépi ri nī rá. Í'dozú ãndrū sī, muzú dr̄idrī, īmi nīkí má Etépi ri gí, īmi ndrekí īri gí."

⁸ Pílápū ní 'yozú Yésű ní kínī, "Úpí, mí i'da 'bá ní mí Etépi ri, 'bā épíkí rí tā ni sī muké muké."

⁹ Yésű ní újázú Pílápū ní kínī, "Pílápū, á ri adrii īmi be trú nōgō lókí be ãco, 'í nī drī ma kuyé? 'Bá rī ndre dō ma gí, ndre má Etépi ri gí, ngá mí ní 'yozú kínī, má i'da má Etépi ri īmi ní rī 'a'di?"

¹⁰ īmi ē'yīkí 'yozú kínī, 'bā má Etépi be ngá ãlu 'díni kuyé? Tā má ní átā īmi ní 'dī'bée, má ígá īri má dr̄igé kuyé, má Etépi 'bá ní adrii īri be ngá ãlu rī, sē má ní ūkpō rizú ívē ēzī ngazú nī.

¹¹ Lē īmi ē'yīkí tā má ní 'yoó 'bā má Etépi be ngá ãlu 'dīri, dōku īmi ē'yīkí ma, tā ãyāzú ãyāyā má ní 'oó 'dī'bée sī.

¹² Ádarú á 'yo īmi ní 'díni, 'bá ma ē'yīpi rá rī, īri ēzī ãlu ãlu má ní ngaá nōri 'dū nga rá. īri íco ēzī rī nga má ní ngaá nōri ndē rá, ã'diātāsīyā ma ri muý má Etépi vúgá.

¹³ Īmi zīkí dō tā ãzi mā rú sī, ma ícó 'o īmi ní rá, ā'diātāsīyā ma Mvá rú, ẽzī má ní 'oó 'dīri sī, ī má Êtépi ri íngú ãní.

¹⁴ Īmi zīkí dō tā ãzi mā rú sī, ma ícó 'o īmi ní rá."

Yésū ezi Índrí Uletere rī vé tā

¹⁵ Yésū ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú übī'bá rī pi ní kínī, "Īmi lēkí dō ma rá, tā má ní lūú īmi ní 'dīri, īmi 'dükí ngaángá.

¹⁶ Ma má Êtépi ri zì, īri īmi ní Índrí Uletere rī īpē ímú īmi ȳzā ko, īri ímú adri īmi be muzú 'dáni'dáni.

¹⁷ Índrí Uletere rī, īri īmi ní tā áda rī i'dā nī. 'Bá nyōqökú nōri vé Yésū ri ȳ'yī'bá ku rī pi ícokí Índrí Uletere rī ȳsú ku, ā'diātāsīyā kōpi ícokí īri ndreeé ku, dōku nīkí īri ámá ku. 'Bo 'yéná īmi nīkí īri nī, īri adri īmi be trú, īri fi adri īmi agá.

¹⁸ "Á mū dō gí, má ícó īmi kuú ímváanji rú ku, ma īgō īmi vúgá nōlē rá.

¹⁹ Ȅsī mādā, 'bá ma Ȅ'yī'bá kuyé rī pi ícokí ma ndreeé dījí ku, 'bo īmi ma ndre nī, ā'diātāsīyā ma adri idri rú, īmi kpá adri idri rú.

²⁰ U'dú má ní ímúzú íngázú gōzú idri rú rī gé, īmi ímú nī 'yozú kínī, 'bá má Êtépi be ngá ãlu. īmi ímú adri má be trú ãlu, sū má ní adrii īmi be trú rī tñi.

²¹ 'Bá rī Ȅ'yī dō mávē tā 'duú ngaá rá, 'bá 'dīri lē ma lēlē. 'Bá ma lēépi lēlē rī, má Êtépi ri kpá īri lēlē, ma kpá

īri lēlē, ma ímú ma i'da īri ní rā."

²² Yúdā ní 'yozú kínī, "Úpí, mi 'yéná mi i'da 'bá ní, mí i'da mi 'bá vū drīgé nōgó rī pi ní ku ãsī?" Yúdā 'dīri adri Yúdā Ísikārīyótā 'i ku, īri 'bá Yésū ã pámvú übī'bá rī pi vé ãzī.

²³ Yésū ní újázú īri ní kínī, "'Bá rī lē dō ma lēlē, īri tā má ní ímbá 'dīri 'dū nga rá. Má Êtépi ri īri lēlē, 'bá úmvúlésī mū īri vúgá, 'bá fi adri īri agá.

²⁴ 'Bá ma lēépi ku rī, lē tā má ní ímbá rī 'dū ngaá ku, 'bo ã nī ámá muké 'yozú kínī, má ígá tā 'dīri má drīgé kuyé, má Êtépi ma īpēépi rī lū má ní nī.

²⁵ "Ma ri tā 'dī'bée átá īmi ní má ní drī adrizzú īmi be rī gē nō.

²⁶ 'Bo Índrí Uletere má Êtépi ní ímú īpēé mā rú sī īmi ȳzā koó rī, īri ímú īmi ní tā rī pi Ȅrēvú ímbá cérē nī, īri sē īmi ímú tā má ní átá īmi ní rī ígá ãní.

²⁷ Ma ímú īmi ní tākíri ku, tākíri má ní lēé kuú īmi ní 'dīri, íngá má vúgá, á sē īri īmi ní sū 'bá Ȅ'yī'bá kuyé rī pi ní rií sēé rī tñi ku. Lē īmi Ȅsī ã adri Ȅzāngā sī ku, dōku īmi 'okí Ȅrī sī ku.

²⁸ "Īmi yíkí ándúrú rá, má kínī, 'Ma ri mū mū, 'bo ma īgō īmi vúgá nōo rá.' īmi lēkí té dō ma rá, īmi té adri Ȅyīkō sī, tā má ní 'yoó ma ri mū má Êtépi vúgá rī sī, ā'diātāsīyā īri má sī Ȅmbúgú nī.

²⁹ Á lū īmi ní tā 'dīri drīdrī Ȅsú nga drī 'i kuyé,

ã'diātāsīyā kădō ímú 'i ngaá, ìmi ẽ'yíkí rí bësñi.

³⁰ Á lë átá ìmi be vñú ãco ku, ã'diātāsīyā ãdróko vñ nõri rüupi rí ri ímú 'dñ'dñ, 'bo ícó ma ndéé ükpõ sî ku.

³¹ 'Bo lë 'bá vñ drígé nõgô rí pi ã nñkí mûké 'yozú kínñ, á lë má Ëtépi ri lélë, sëzú má ní rizú tâ má Ëtépi ní ezií rí 'düzú ngazú ãní.

"Ími íngákí, 'bâ mûkí."

15

Yésü ri pëti áda vínyö vé rí

¹ "Ma pëti áda vínyö vé rí,* má Ëtépi ri ómvú vínyö vé rí vé e'dípa.

² Má Ëtépi rí pëti vínyö vé rí ē drítì 'a'bá ku rí pi uga vñgá. 'Bo pëti rí vé drítì 'a'bá ïndí rí pi, ïri rü'bá kópi rü'bá gá rí pi úpí vñgá, kópi gõ 'a ambamba.

³ Ími ícákí nóni mûké tâ má ní lñú ìmi ní 'dñ'bée sî gí. Ü'dûkó má ní lñú ìmi ní 'diri, üjí ìmi ícá kuú ule gí.

⁴ Ími áwíkí adrií má agá, ma kpá adri ìmi agá. Pëti vínyö vé rí ē drítì gakí dõ éringa ni ã rü'bá gá sî gí, ícó 'aá ku. Lë pëti vínyö vé rí ē drítì ã adri éringa rí ã rü'bá gá. Ími áwíkí dõ adrií má agá kuyé, ìmi ícokí tâ mûké 'oó ku.

* 15:1 15:1 *Pëti vínyö vé rí:* Yâhûdî rí pi 'dûkí pëti vínyö vé rí ã tâ 'bâa tâ ãmbúgú rú, kópi ri ū'a ni zo vínyö sú rú. Mûngú ɬpë 'bá Ísêrélë vé rí pi adrií 'bá ívè ni, kópi ã adrií rí sû pëti vínyö vé Mûngú ní saá 'aápi ū'a be rí tñi. Nâpí pëti vínyö vé 'diri, sê 'bá tâimbí imbá'bá rí pi atala atala rí pi drígé rí pi be nñkí ámá rá 'yozú kínñ Yésü ri ívè tâ átá. 'I lâ Sâwymâ 80:8-16; Ísáyâ 5:1-7; Yêremiyâ 2:21; Mâtáyo 21:33-46; Mârakô 12:1-12; Lükâ 20:9-19.

⁵ "Ma pëti vínyö vé rí, ìmi adrikí sû pëti vínyö vé rí ē drítì tñi. Ími áwíkí dõ adrií má agá, ìmi ícó tâ mûké ni pi 'o rá, ìmi adrikí dõ má rü'bá gá sî rârá rú, ìmi ícokí tâ mûké 'oó ku.

⁶ 'Bá rí áwí dõ adrií má rü'bá gá kuyé, ïri gû ãmvé, sû ï ní pëti vínyö vé rí ē drítì 'wi'bá gí rí pi ugaá vñgá rí tñi, ï kópi zâ ve áci sî.

⁷ Ími áwíkí dõ adrií má agá, átangá má ní átá rí, ïri áwí adri ìmi ési agá. Ími zikí dõ ngá ìmî ési ní lêé rí, ï ícô sê ìmî ní rá.

⁸ Lë ìmî 'okí tâ mûké, 'bá rí pi ã ndrekí rí 'yozú kínñ, ìmi 'bá má pámvú übî'bá ni pi, tâ ìmî ní 'oó rí sî, ï má Ëtépi ri íngú ãní íngungû.

⁹ "Á lë ìmî lélë, sû má Ëtépi ní ma lêé rí tñi. Lë ìmî áwíkí adrií lêngárá mávérí agá.

¹⁰ Ímî 'dûkí dõ tâimbí mávérí 'dñri ngaá rá, ìmî áwí adri lêngárá mávérí 'dñri agá, sû má ní má Ëtépi vé tâimbí 'dûkó ngaá rá, má ní áwí adrií ìrivé lêngárá agá rí tñi.

¹¹ Á 'yo ìmî ní tâ 'dñri, ã sê rí ìmî ní ãyikô ãmbúgú, sû má ní kpá adrií ãyikô sî rí tñi.

¹² Á 'yo ìmî ní 'dñni, lë ìmî lêkí ìmî lélë, sû má ní ìmî lêé rí tñi.

¹³ Tâ ãmbúgú lñúupi kínñ

'bá rī lēngárá be rī, īri 'bá rī ní ívé ídri adizú sēzú drāzú ívé ūndī rī pi ā tā sī.

¹⁴ īmi 'dükí dō tā má ní lūú īmi ní 'dī'bée ngaá rá, īmi gō ícá ūndī mávē ni.

¹⁵ Má ícó nóni īmi zīj ātī'bá ku, ā'diātāsīyā ātī'bá íco ẽzí ívé 'bá āmbúgú ní ngaá rī nīj ku. īmi nóni mávē ūndī, ā'diātāsīyā tā má Ëtépi ní lūú má ní rī, má ūlū īmi ní céré gí.

¹⁶ īmi īpēki ma nī kuyé, má īpē īmi nī. Má īpē īmi, īmivé tā īmi ní 'oó rī ā pámavú ā 'a rí ū'a rú muzú nyonyo. īmi zīkí dō ngá má Ëtépi tī gé má rú sī, īri sē īmi ní rá.

¹⁷ Tāímbí má ní sēé īmi ní rī 'dīni, lē īmi lēkí īmi lēlē.

'Bá nyōkú nōri vé rī pi ímú īmi ngū ūnjí'

¹⁸ "Dō 'bá nyōkú nōri vé rī pi ngūkí īmi ūnjí, lē īmi nīkí 'yozú kínī, kōpi ī'dokí drīdrī ni ma ngūjú.

¹⁹ īmi té dō ri tā nyōkú nōri vé rī pi 'dū nga, 'bá vū drīgē rī pi té īmi lēlē. 'Bo īmi adrikí 'bá nyōkú nōri vé ni ku. Má īpē īmi ūfū 'bá nyōkú nōri vé rī pi āsámavú gé sī nī, 'bá nyōkú nōri vé rī pi ní īmi ngūzú ūnjí āní.

²⁰ Lē īmi ígákí tā ándúrú má ní lūú īmi ní: 'Ātī'bá íco adrii āmbúgú ívé āmbúgú drīgē ku 'dāri.' Dō 'bá rī pi őcūkí ándúrú ma rá, īmi ūsūkí kōpi ícokí kpá īmi őcūkí ku? Kōpi 'dükí té dō tā má ní ímbá rī ngaá rá, kōpi

té kpá tā īmi ní ímbá rī 'dū nga rá.

²¹ Kōpi īmi őcū 'dīni mā tā sī, ā'diātāsīyā kōpi nīkí 'bá ma īpēpi rī kuyé.

²² Mā ímú té dō kōpi ní tā 'dīri átā ku, kōpi ícokí té ámá 'yozú kínī, tā ī ní 'oó 'dīri ūnjīkānyā 'dīni ku. 'Bo nóni kōpi ícokí ívé ūnjīkānyā ā tā gāá bā ku.

²³ 'Bá rī ngū dō ma ūnjí, ngū kpá má Ëtépi ri ūnjí.

²⁴ Mā 'o dō tā āyāzú āyāyā 'bá āzi ní āvū ni 'oó kuyé ni kōpi āsámavú gé ku, kōpi ícokí té nīj ámá 'yozú kínī, tā ī ní 'oó 'dīri ūnjīkānyā 'dīni ku. 'Bo nóni kōpi ndrekí tā má ní 'oó 'dī'bée, sē kōpi ngūkí 'bā má Ëtépi be āní ūnjí.

²⁵ Tā ī ní sīi Búkū Múngú vé rī agá 'yoópi kínī, 'Kōpi ngūkí ma ūnjí tā ā ndú ākó' 'dīri, 'i ngaápi ūfūpi tī ni gé 'dī.

²⁶ "Ma ímú īmi ní Índrí Uletere tā be áda īmi īzā koópi rī īpē, īri ímú má Ëtépi vúgálésī, īri ímú tā mávē rī átā nī.

²⁷ īmi kpá úmvúlésī ímú mávē tā ūlū 'bá rī pi ní nī, ā'diātāsīyā īmi rikí adrii má be trú ī'dóngará gá 'dāá.'

16

¹ "Má ūlū īmi ní tā 'dīri 'dīni, īmi áwíkí rī adrii īmivé ẽ'yīngárá agá ūgōgō.

² Kōpi ímú īmi údró ūfū Jó Múngú ri Zízú rī agásī āmvé. Lókí āzi ri ímú 'dī'dī, kōpi

ímú ū'dí, kópi 'yo, ū' díri
ri eží nga Múngú ní.

³ Kópi ímú tā 'dī'bée 'o ūmí
rú'bá gá rá, a'diātāsíyā kópi
nükí má Etepí ri kuyé, kópi
nükí kpá ma kuyé.

⁴ 'Bo á lū ūmi ní tā 'dīri,
a'diātāsíyā lóki tā 'dī'bée ní
ímúzú ū ngazú rí kādō icá,
ūmi ímú tā má ní lūú ūmi
ní 'dīri ígá rá. Á lū ūmi
ní tā 'dī'bée dr̄idr̄i kuyé,
a'diātāsíyā ma dr̄i ri adri ūmi
be adriadri lóki be aco.

Índrí Uletere rí vé eží

⁵ "Bo nóni á nga gí, ma ri
ma újá gō muzú má Etepí ma
ípēepí rí vúgá 'dāá, 'bo ūmi
ašámvú gé 'dīgé, 'bá aži ma
ziípi 'yoópi kíní, ma ri mu
ngölé yā 'díni 'dāayo.

⁶ Má ní 'yoó ma ri mu má
Etepí vúgá rí sī, sē ūmi ní
izāngā ūmi eší agá.

⁷ 'Bo ádarú á lē lūú ūmi
ní 'díni, tā má ní lēzú muzú
nōosí rá rí, ma mu ūmi ní
tā muké 'o. Má ní dr̄i
adringará gá ūmi be ügöggö rí
gé, Índrí Uletere rí íco ímú
ūmi izā koó ku. 'Bo á mu dō
gí, ma ibí Índrí Uletere rí ipē
ímú ūmi ású ndō.

⁸ Índrí Uletere rí kādō ímú,
iri ímú 'bá vū dr̄igé rí pi vé
ünjíkānyā a tā átá kópi ní
piri ní, iri tā piri rí vé tā átá
kópi ní piri ní, ažini iri tā
língará rí vé tā átá piri ní.

⁹ Iri ünjíkānyā rí vé tā átá
kópi ní piri, a'diātāsíyā kópi
e'yíkí ma kuyé.

¹⁰ Iri tā piri rí vé tā átá piri
kópi ní, a'diātāsíyā ma ri mu

má Etepí vúgá, ūmi gökí ma
ndreé díjí ku.

¹¹ Iri tā língará rí vé tā
átá piri kópi ní, a'diātāsíyā
adróko riípi 'bá rí pi e dr̄i
órúpi vū dr̄igé nōgö rí, likí
tā dr̄i ni gé ínogósí gí."

¹² "Ma dr̄i tā be aambúgú
má ní lēé átá ūmi ní, 'bo nóni
tā má ní lēé átá ūmi ní nōri,
tā ni íco fí ūmi dr̄igé ku.

¹³ Índrí Uletere tā áda
átápi rí kādō icá, iri ímú ūmi
dr̄i ko tā áda rí nízú ní. Índrí
Uletere rí ígá tā rí 'i dr̄igé ku,
iri tā rí yí má tì gé, iri ibí ülū
ūmi ní ndō. Iri ímú tā ímú 'bá
ū ngabá dr̄idr̄i 'dīlē rí pi ülū
ūmi ní ní.

¹⁴ Índrí Uletere rí sē ū mi
ma íngúngū, iri tā ifūúpi má
tì gé rí jí ülū ūmi ní ní.

¹⁵ Ngá má Etepí vé rí pi
ärévú céré mávé ni. Sē má ní
'yoózú, Índrí Uletere rí a jí tā
ifūúpi má tì gé rí muú ülū ūmi
ní ańi.

¹⁶ "Eší mādā, ūmi gökí ma
ndreé díjí ku, iri gō adri
mādā, vúdr̄i ni gé, ūmi gō ma
ndre rá."

Izāngā rí gō 'i újá icá ayíkō

¹⁷ 'Bá Yésü a pámvú übí 'bá
rí pi үrükö rikí ū uzíjí ū
ašámvú gé sī kíní, "Tā iri
nī 'yoó, 'Eší mādā, ūmi gökí
ma ndreé díjí ku, iri gō adri
mādā, vúdr̄i ni gé, ūmi gō
ma ndre rá,' ažini iri nī 'yoó,
'Ma ri mu má Etepí vúgá,'
'dīri vé ífífí a'di?'"

¹⁸ Kópi gökí 'yoó díjí kíní,
"Tā iri nī 'yoó kíní, 'eší
mādā,' 'dīri vé ífífí a'di? 'Bá

nīkí tā ūri ní átá 'dīri vé ífífí kuyé."

¹⁹ Yésű nī ámá rá 'yozú kínī, kópi lēkí 'i zīj tā 'dīri sī, ūri ní 'yozú kópi ní kínī, "Ími ri ūmi uzj ūmi ásámvú gé sī tā má ní 'yoó ūmi ní, 'Eṣi mādā, ūmi gōkí ma ndreeé dījí ku, ūri gō adri mādā, vúdrī ni gé, ūmi gō ma ndre rá' 'dīri sī?

²⁰ Ádarú á 'yo ūmi ní 'díni, ūmi ímú ãá ngo, ãzini lūlúlú ga rá, 'bo 'bá nyõkú nōri vé rī pi adri ãyikō sī. Ími ímú ūzāngā nya rá, ūzāngā ūmi ní nyaá rī ã vúdrī gé, ūmi gō ãyikō ísú rá.

²¹ Ūkú lēépi tūipi tītī rī, ūri ūzāngā nya ambamba sā mváŋá rī tīzú rī gé, 'bo tī dō mváŋá rī gí, ūzāngā ūri ní nyaá rī vé tā ri gō ãvī ési ni agásí rá, ã'diātāsīyā ūri adri ãyikō sī, 'i ní mváŋá rī tī ūfū vū drīgē nōgō gí rī sī.

²² Ími nóni ūzāngā sī, 'bo ma gō ímú ūmi ndre dījí rá, ūmi gō ímú adri ãyikō sī, 'bá ãzi ícō ūmivé ãyikō izaá ūmi ési agásí ku.

²³ Û'dú 'dāri gé, ūmi ícōkí gōo ngá ãzi zīj má tī gé ku. Ádarú á lē 'yoó ūmi ní, ūmi zīkí dō ngá ãzi mā rú sī, má Etépi ri ícō sē ūmi ní rá.

²⁴ Í'dózú 'dā cīmbá ãndrū sī, ūmi zīkí ngá ãzi mā rú sī ãluŋjáni kuyé. Ími zīkí, ūmi ícō ísú rá, ūmivé ãyikō ri ímú aga rá.

²⁵ "Á ri ūmi ní tā 'dīri átá nāpí rú, lókí ãzi ri ímú 'dī' dī, á gō átá ūmi ní nāpí sī

ku, ma ímú má Etépi vé tā lū ūmi ní uletere.

²⁶ Û'dú 'dāri gé, ūmi ímú tā rī zī má Etépi tī gé mā rú sī. Tā má ní 'yoó 'dīri, adri 'yozú kínī, ma mū tā ri zī má Etépi tī gé 'dāá nī 'díni ku.

²⁷ Lē ūmi nīkí muké 'yozú kínī, má Etépi lē ūmi lēlē, ã'diātāsīyā ūmi lēkí kpá ma lēlē, ūmi ēyikí rá 'yozú kínī, má íbí ímú Múngú vúgálésila.

²⁸ Má íbí ímú má Etépi vúgálésila, má ífí ícā 'bá nyõkú nōri vé rī pi ásámvú gé. Nóni ma 'bá nyõkú nōri vé rī pi ku, ma ri ma újá gō má Etépi vúgá."

²⁹ 'Bá Yésű ã pámvú ūbř'bá rī pi ní 'yozú ūri ní kínī, "Nóni mí átá 'bá ní tā rī nāpí sī kuyé, 'i lū 'bá ní tā rī uletere gé.

³⁰ Nóni 'bá nīkí ámá rá 'yozú kínī, 'i nī tā ãrēvú céré, lē 'bá ãzi ē iza sā mi zizú dījí ku. Tā 'dīri sē 'bá ēyikí 'yozú kínī, mí íbí ímú Múngú vúgálésila."

³¹ Yésű ní újázú kópi ní kínī, "Ádarú ūmi ēyikí nóni ma gí?"

³² 'Bo lókí ãzi ri ímú 'dī' dī, ícā nóni gí, ūmi ímú ūmi íré rá, 'bá ãlu ãlu ri nga mū ívé ãngá. Ími ímú ma ku ó'dúkúlegúsī. 'Bo má adri ó'dúkúlé ku, má Etépi ri adri má be trú ãlu.

³³ "Á lū ūmi ní tā 'dīri, ūmi ní adrií má agá rī sī, ūmi ísúkí rí tākíri ãní. Vū drīgē nōgō, ūmi ímú ūzāngā nya ambamba. 'Bo lē ūmi ési ã

adri ūkpó ūkpó, á'diātāsīyā
á ndē vū ūnjīkānyā be nōri
vé ūkpō gí."

17

Yésū zi Múngú ri

¹ Yésū kā átángá rī átá dēé
ivé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi
ní gí, īri ní 'í mi 'bāzú āngū
ndrezú muzú 'bū gé 'dāá, īri
ní 'yozú kínī, "Má Étépi, ma
Mvá mívē ni, sâ mí ní ma
íngúzú rī ícō gí, sâ má ní kpá
mi íngúzú rī ícō gí.

² Má Étépi, mí sē má ní
ūkpō adrızú 'bá rī pi drīgē
cérē rī nī, mā sē rī ídri
'dáni'dáni rī 'bá mí ní ezií
kuú má ní rī pi ní āní.

³ Létí ī ní ídri 'dáni'dáni rī
ísúzú rī, lē 'bá rī pi ã nīkí mi
'yozú kínī, mi Múngú adriípi
áda rī, āzini lē kōpi ã nīkí
kpá ma Yésū Kúrísítō mí ní
ípēé ímú vū drīgē nōo rī.

⁴ Má Étépi, ezi mí ní sēé
má ní, mā ímú ngaá vū drīgē
nōgó rī, á dē nóni gí, sē 'bá
rī pi íngukí mi ãní rā.

⁵ Má Étépi, nóni mī sē ē
íngukí ma íngungū, sū ī ní
'bā íngú mí be ī ní drī vū rī
gbizú kuyé 'dāri gé rī tñi.

*Yésū zi Múngú ri ivé 'bá 'í
pámvú ūbī'bá rī pi ní*

⁶ "Má Étépi, mí sē má ní
'bá mā pámvú ūbī'bá ni pi
rá, 'bá mi e'yī'bá kuyé rī pi
āsámvú gé, má i'da mívē tā
kōpi ní rā, kōpi ótú 'bá mívē
ni pi, nóni mí ezi kōpi má ní
gí, kōpi 'dükí ú'dükó mívē rī
ã tā 'bāá ãmbúgú.

⁷ Kōpi nīkí rá 'yozú kínī,
ngá mí ní sēé má ní rī pi
ārēvú cérē ibí íngá mí vúgá.

⁸ Tā mí ní ūlū má ní rī,
mā ūlū 'bá mā pámvú ūbī'bá
rī pi ní rā, kōpi e'yīkí rá.
Kōpi nīkí rá 'yozú kínī, má
ibí ímú mí vúgálésila, āzini
kōpi e'yīkí rá 'yozú kínī, mí
ípē ma nī.

⁹ Múngú, ma ri mi zi 'bá
ma e'yī'bá gí rī pi ní, á zi 'bá
ma e'yī'bá kuyé rī pi ní ku.
Ma ri mi zi 'bá mí ní sēé má
ní rī pi ní, ã'diātāsīyā kōpi
'bá mívē ni.

¹⁰ 'Bá mí ní sēé má ní
'dī'bée, kōpi 'bavé ni mí be,
kōpi sē ī ma īnjīnjī.

¹¹ Má Étépi adriípi Uletere
rī, á gō adrií nyōkú drīgē
nōgó ku, ma mụ mí vúgá,
'bo 'bá mā pámvú ūbī'bá rī
pi drī áwí adri mā vúdrī gé
nyōkú drīgē nōgó. Mí ütē
kōpi ūkpō mí ní ándúrú sēé
má ní 'dāri sī, kōpi ã adrikí
rī ngá ālu, sū 'bá ní adrií mí
be ngá ālu rī tñi.

¹² Má ní adringará gá kōpi
be rī gé, á rü kōpi muké
ūkpō mí ní sēé má ní 'dāri
sī, á mba kōpi ã tā muké, á
ku 'bá āzi fií tā ūnjí gé kuyé,
'yéñá ágó úmvúlési ímúpi
fiípi ūzāngā dēépi ku rī agá
rī 'i, tā ī ní sī Búkū Múngú
vé rī agá rī, ã nga rí 'i fūú tī
ni gé bēnī.

¹³ "Á nga nóni gí, ma ri mụ
mí vúgá, tā má ní tā 'dīri
átázú ísúzú ma drī nyōkú
drīgē nōgó rī, ã'diātāsīyā 'bá
mā pámvú ūbī'bá rī pi ã
adrikí rī ayikō sī, sū má ní
adrií rī tñi.

¹⁴ Má ūlū tā mí ní ūlū má
ní rī 'bá mâ pámvú ūbī'bá
rī pi ní rá, 'bo 'bá nyōkú
drīgé nōgó rī pi lēkí kōpi
ã tā ku, ã'diātāsiyā 'bá mâ
pámvú ūbī'bá rī pi adrikí 'bá
nyōkú nōri vé ni pi ku, sū
má ní adrii 'bá nyōkú nōri
vé ni ku rī tñi.

¹⁵ Má Ètépi, á zì mi 'yozú
kínī, mî 'dû 'bá mâ pámvú
ūbī'bá rī pi vū drīgé sī rá
'dīni ku, lē mî ütē kōpi,
âdroko ã 'o rí kōpi ūnjí ku.

¹⁶ 'Bá mâ pámvú ūbī'bá rī
pi adrikí 'bá nyōkú nōri vé
ni ku, sū má ní adrii 'bá
nyōkú nōri vé ni ku rī tñi.

¹⁷ Mí é'yí kōpi adrii 'bá
mivé ni pi, mí ímbá kōpi ní
tā áda mivé rī, tā mí ní ímbá
'dīri ã sē rí kōpi ã adrikí rí
uletere.

¹⁸ Á pē kōpi muzú 'bá
nyōkú nōri vé rī pi ãsámvú
gé 'dāá, sū mí ní ma ipē
ímuzú 'bá nyōkú nōri vé rī
pi ãsámvú gé rī tñi.

¹⁹ Má adi mâ ngúlúpí kōpi
ã tā sī, kōpi ã adrikí rí ádarú
uletere 'bá mivé ni pi.

²⁰ "Á zì mi 'yéñá 'bá
mâ pámvú ūbī'bá rī pi ní
ó'dýkúlé ku, ma mi zì 'bá
úmvúlési ímú'bá ma ẽ'yí'bá
rá rī pi ní ïndí, kōpi ní
ú'dýkó muké 'bá mâ pámvú
ūbī'bá rī pi ní ūlú rī yí'rá
rī sī.

²¹ Ma ri mi zì kōpi ní, kōpi
ã adrikí rí ngá ãlu, sū 'bá ní
adrii mí be ngá ãlu rī tñi.
Má Ètépi, 'bá mí be ngá ãlu,
kōpi ã adrikí ngá ãlu 'bá agá,
'bá nyōkú nōri vé rī pi ẽ

ẽ'yíkí rí 'yozú kínī, mí ipē
ma ní.

²² Má íngú 'bá mâ pámvú
ūbī'bá rī pi íngúngū, sū mí
nī ma íngú rī tñi, ãní kōpi
ã adrikí rí ngá ãlu, sū 'bá ní
adrii mí be ngá ãlu rī tñi.

²³ 'Bá 'bá mâ pámvú ūbī'bá
rī pi be ngá ãlu, 'bá kpá mí
be ngá ãlu, ãní 'bá nyōkú
nōri vé rī pi ã nñkí rí 'yozú
kínī, mí ipē ma ímuzú ní,
ãzini 'í lē kōpi sū mí ní ma
lēé rī tñi.

²⁴ "Má Ètépi, á lē 'bá mí ní
sēé má ní rī pi ã mukí adrii
má be trú vürā má ní muzú
adrizú rī gé, kōpi ã ndrekí rí
mavé dñgárá pöwüpöwü mí
nī sēé má ní rī, ã'diātāsiyā ï
ní drī 'bū pi gbizú vū be kuyé
rī gé, 'í lē ma lēlē.

²⁵ "Má Ètépi, mi adriípi tā
be píri rī, 'bá nyōkú nōri vé
rī pi nñkí mi kuyé, 'bo á nñ
mi rá, 'bá mâ pámvú ūbī'bá
rī pi nñkí ámá rá 'yozú kínī,
mí ipē ma ní.

²⁶ Á sē kōpi nñkí mi gí, ma
sē kōpi mi nñ muzú nyonyo,
ãní lñgárá mí ní ma lëzú
ãlu ãlu 'dīri ã aga rí caá kōpi
rú'bá gá, ma mâ ngúlúpí sī,
ma adri kōpi be trú."

18

Ãngáráwá rī pi rukí Yésü
ri

(Mäťáyo 26:47-56;
Märákō 14:43-50; Lükä
22:47-53)

¹ Yésü kā Mungú ri zií dęé,
iri ní ngazú ívē 'bá 'í pámvú
ūbī'bá rī pi be, kōpi ní elizú
muzú í'búñá Kídřóní vé rī

agásī álē 'dāá, kōpi ní cazú ómvú ī ní pętī əlívē* vé rī pi sazú rī gé. Kōpi ní fizú muzú ómvú rī agá 'dāá.

² Yúdā Yésű ã ūli 'beépi rī nī vūrā 'dāri rá, ã'diātāsīyā Yésű pi ándúrú ri ī úmú ívē 'bá 'î pámvú ūbī'bá rī pi be njīj vūrā 'dāri gé.

³ Kúru Yúdā ní āngáráwá Rómā vé rī pi ē drī kozú muzú 'bá ri'bá Jó Múngú vé rī ūtē'bá rī pi be ómvú rī agá 'dāá, atala atala rī pi drīgē rī pi Färúsī rī pi be, īpēkí āngáráwá rī pi ímúzú Yésű ri rungárá gá nī. Āngáráwá rī pi ū'yūkí ãcí, u'dukí lámbā, ãzini ngá ē'dí vé ni pi ī drīgē sī muzú īndī.

⁴ Yésű nī tā ímú'bá ī nga'bá 'î rū'bá gá rī pi ārēvú cérē rá. Yésű ní ifūzú ímúzú kōpi əndretpi gé nōo, īri ní kōpi zizú kīnī, "Bá īmi ní rií ndāá rī ã'di 'i?"

⁵ Āngáráwá ī ní īpēé rī pi ní újázú Yésű ní kīnī, "Bâ ri Yésű Nāzērétāgú rī ndā."

Yésű ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Bá īmi ní rií ndāá rī ma 'i." Yúdā Yésű ã ūli 'beépi rī, tu pá kōpi āsámvú gé 'dāá īndī.

⁶ Yésű kā 'yoó kōpi ní, "Bá rī ma 'i," kōpi sīkí úgoró sī úgoró sī u'dee vūgá.

⁷ Yésű ní gōzú kōpi zizú dīj kīnī, "Bá īmi ní rií ndāá rī ã'di 'i?"

Kōpi ní 'yozú kīnī, "Bâ ri Yésű Nāzērétāgú rī ndā."

* **18:1 18:1** Əlívē: Pętī əlívē vé rī, īri 'a ū'a be, ī icó nya rá, ī irivé ū'a zo ūdu rū, Yāhúdī rī pi ri tībī á'dí ūdu rī sī, ãzini kōpi ri tō lámbā agá, ãcí 'yūzú ãní.

† **18:12 18:12** Ügalaku āmbúgú āngáráwá rī pi vé rī: īri āngáráwá élifū ãlu rī pi ē drī koópi ni.

⁸ Yésű ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Á lū īmi ní rá, 'bá rī ma 'i. īmi dō ri ma ndā, lē īmi kukí 'bá adri'bée má be nō'bée ã dēkí ī 'dīsī rá."

⁹ Tā Yésű ní 'yoó, lē 'bá adri'bá 'î be 'dī'bée ã dēkí ī 'dīsī rá 'dīri, ã sē rī tā īri ní ándúrú 'yoó kīnī, "Á ku 'bá mí ní sēe má ní rī pi fií tā ūnjí gé ku" 'dāri ã nga rī 'i fūu tī ni gé bēsīnī.

¹⁰ Sīmónā Pétērō adriípi īlī ãco be drīgē rī ní ívē īlī īnjézú, īri ní átalágú āmbúgú rī vé tūgērī ē bi drī əndretpi gé rī gazú mvórū 'dezú vūgá 'dāá. Tūgērī rī ã rū Málükō 'i.

¹¹ Yésű ní 'yozú Pétērō ní kīnī, "'Í su mívē īlī ãco 'dīri gōo ívē kēréwū agá 'dāá ūzi! Mí ūsū, mí kīnī, īzāngā má Etépi ní tā ni útú kuú má ní īnogósí gi 'dīri, icó ma īsú ku?"

Jikí Yésű ri muzú Ānásī əndretpi gé

(Mātāyo 26:57-58;
Mārákō 14:53-54; Lúkā 22:54)

¹² Kúru āngáráwá Rómā vé rī pi īvē ūgalaku āmbúgú† rī be, Yāhúdī rī pi vé 'bá āngū ūtē'bá rī pi be, kōpi ní Yésű ri ruzú úmbézú.

¹³ Drīdrī ni, kōpi jikí īri muzú Ānásī əndretpi gé. Ānásī ri Kāyáfā vé ényépi. Ílī 'dāri gé, Kāyáfā ri átalágú

āmbúgú rú nī, Ānásī ã vūrā gá.

¹⁴ Kāyáfā 'yo ándúrú Yāhúdī rī pi vé 'bá dr̄ikoma rú rī pi ní kīnī, "Bá tré pi ní ūdrāzú, muké ni, lē 'bá ālu ã drā kōpi ã vūrā gá nī."

Pétērō i'dó Yésū ri gāā
(Mātāyo 26:69-70;
Mārakō 14:66-68; Lükā 22:55-57)

¹⁵ Sīmónā Pétērō pi ní 'dezú muzú 'bá Yésū ã pámvú ūbī'bá rī pi vé ãzi be Yésū ã vúdrī gé sī. Átálágú āmbúgú rī nī 'bá Yésū ã pámvú ūbī'pi 'dīri rá, 'bá Yésū ã pámvú ūbī'pi 'dīri 'de muzú Yésū ã vúdrī gé sī átálágú āmbúgú rī vé jō ã bóró gá 'dāā.

¹⁶ 'Bo Pétērō áwí ívē rī tēé kuú āmvé kání rī vé kēétilé gá 'dāā. 'Bá Yésū ã pámvú ūbī'bá rī pi vé ãzi átálágú āmbúgú rī nī nījí rá rī nī 'i újázú gōzú kēétilé gá 'dāā, ìri ní átázú mvá ūkú riípi kēétilé rī ūtēépi rī be, mvá ūkú rī ní Pétērō ri ijízú ífízú jō agá nōō.

¹⁷ Mvá ūkú kēétilé rī ūtēépi rī ní Pétērō ri zizú kīnī, "Mí adri nyo 'bá ágó 'dāri ã pámvú ūbī'bá rī pi vé ãzi 'i kuyé?"

Pétērō ní újázú ìri ní kīnī, "Bá rī adri ma 'i kuyé."

¹⁸ Āngū rī ní igbeégbē rī sī, ãtí'bá ẽzí nga'bá rī pi, ūgalaku rī pi be ūdēkí ãcī, kōpi tukí pá kuú ãcī rī ã gārā gá sī kúrū, rií ãcī rī yuu, Pétērō tu pá kōpi ãsámvú gé 'dāā ïndī ãcī rī yungará gá.

Átálágú āmbúgú rī uzi Yésū ri tā sī
(Mātāyo 26:59-66;
Mārakō 14:55-64; Lükā 22:66-71)

¹⁹ Átálágú āmbúgú Ānásī ní Yésū ri zizú ūrivé 'bá ìri ã pámvú ūbī'bá rī pi ã tā sī, ãzini tā ìri ní rií imba rī ã tā sī.

²⁰ Yésū ní újázú ūrivé ní kīnī, "Má átā tā rī 'bá rī pi ní andrekelembé, á ri tā rī imba 'bá rī pi ní Jó Mungú ri Zizú rī pi agásī, ãzini Jó Mungú vé rī agá, vūrā Yāhúdī rī pi ní rizú ï umuzú rī pi gé sī, má úcī tā ãzi ãlunjáni kuyé.

²¹ Ngá mí ní ma zizú rī ã'di? 'I zì 'bá mávé tā yì'bá gí rī pi áyu, 'I zì kōpi tā má ní lūu kōpi ní rī sī, kōpi nīkí tā má ní 'yoó rī rá."

²² Yésū kā tā rī 'yoó 'dīri tīnī, 'bá āngū ūtē'bá rī pi vé ãlu ní Yésū ri sazú, ìri ní 'yozú kīnī, "Ngá mí ní tā újázú átálágú āmbúgú rī ní 'dīni rī ã'di?"

²³ Yésū ní újázú ìri ní kīnī, "Á 'yo dō tā ãzi ūnjí rá, 'í lū tā ūnjí má ní 'yoó rī. Tā má ní 'yoó rī dō pīri, ngá mí ní ma sazú rī ã'di?"

²⁴ Ānásī ní Yésū ri pēzú muzú átálágú āmbúgú Kāyáfā vúgá 'dāā, ìsú úmbékí dr̄i ni kú cí.

Pétērō èndi 'yoó kīnī, 'í nī Yésū ri kuyé
(Mātāyo 26:71-75;
Mārakō 14:69-72; Lükā 22:58-62)

²⁵ Sīmónā Pétērō kā rií pá tuú ãcī yungará gá 'dāā, 'bá 'dī'bée ã үrukö ní gōzú ìri

zizú díjí kínī, "Mí adri nyó ágó rí vé 'bá ūri ã pámvú ūbī'bá rí pi vé ãzi 'i kuyé?"

Pétéró gā kínī, "Bá rí adri ma 'i kuyé."

²⁶ Átálágú ámbúgú rí vé túgērī 'dāá anigé. Túgērī 'dīri, ūri ágó Pétéró ní bí ni lií mvórú 'dāri vé márité. ūri ní Pétéró ri zizú kínī, "Mí adri nyó ágó má ní ndreeé Yésü be trú ómvú agá 'dāri 'i kuyé?"

²⁷ Pétéró gā tā 'dīri kpémbélé kínī, "Bá rí adri ma 'i kuyé." Koro lögulögú ní cérē 'bezú.

Pílátō li Yésü vé tā

(*Mātáyo* 27:1-2, 11-14; *Mārákō* 15:1-5; *Lúkā* 23:1-5)

²⁸ Ü'búti künükünī, Yāhúdī rí pi ní Yésü rí ijízú Käyáfā vé ãngá 'dāásī, kópi ní ūri jizú muzú ūgalaku Rómā vé ū ní zii Pílátō rí vé vürā adrizu rí gé 'dälé. Kópi fikí caá vürā rí gé 'dälé kuyé, ã'diätäshyä kópi lëkí ū a'bií, ū adrikí rí ule, ū nyakí rí ãnyängä ū ní á'dí Ü'dú Múngú ní Elijú Jó rí pi tì gé sī rí bēnī.

²⁹ Pílátō ní füzú muzú Yāhúdī rí pi vúgá ãmvé 'dälé, ūri ní kópi zizú kínī, "Tā ã pá ïmi ní ágó nõri tõzú rí ã'dí?"

³⁰ Kópi ní újázú Pílátō ní kínī, "Ágó 'dīri ã 'o té dō tā ūnjí kuyé, 'bá ícokí té ūri ijí mí ẽndrëtì gé ku."

³¹ Pílátō ní 'yozú kópi ní kínī, "Ími jíkí ūri muzú 'dälé, ïmi likí ūrivé tā sū ïmivé tāimbí ní lée rí tñi."

Kópi ní újázú Pílátō ní kínī, "Tāimbí 'bavé Yāhúdī

vé rí ã'yí 'bá ní 'bá ãzi sëzú 'dizú dräzú ku."

³² Tā 'dīri nga 'i 'díni, tā Yésü ní òtú 'yoó, 'i ímú drä sū 'dīri tñi 'dāri, ã nga rí 'i füú tì ni gé bēnī.

³³ Pílátō ní fizú gõzú jó agá 'dāá, ūri ní Yésü ri zizú ímúzú 'í vúgá nõó, ūri ní ūri zizú kínī, "Mi 'bāgú Yāhúdī rí pi vé rí?"

³⁴ Yésü ní újázú Pílátō ní kínī, "Zingará mí ní ma zizú 'dīri, mí igá ūri mí drígé yä, döku 'bá үrukö rikí átá ãní mā rú sī nñ?"

³⁵ Pílátō ní újázú Yésü ní kínī, "Mí üsü ma Yāhúdígú? Mívé 'bá rí pi, atala atala rí pi drígé rí pi be, ijíkí mi sëé má drígé nñ. Tā ūnjí mí ní 'oó rí ã'dí?"

³⁶ Yésü ní 'yozú kínī, "Mälüngä mávē rí adri nyöökü nõri vé ni kuyé. Mälüngä mávē rí ã adri té dō nyöökü nõri vé ni, mávē 'bá mā pámvú ūbī'bá rí pi té e'dí 'dí ma érızú ípázú Yāhúdī rí pi vé ambugu rí pi drígé sī rá. 'Bo mälüngä mávē rí adri nyöökü nõri vé ni kuyé."

³⁷ Pílátō ní Yésü ri zizú kínī, "Mi 'bāgú?"

Yésü ní újázú ūri ní kínī, "Tā mí ní 'yoó kínī, ma 'bāgú 'dīri, ūri tā áda, tñkí ma nyöökü nõri drígé tā ã pá älu sī, má ímú tā áda rí ülûú. 'Bá tā áda 'oópi rí, ūri mávē tā yí rá."

³⁸ Pílátō ní Yésü ri zizú kínī, "'Bá rí ícó tā áda rí nñ ámá íngóni?"

Pīlátō lì Yésū vé drāngárá
ã tā
(Mātáyo 27:15-31;
Mārákō 15:6-20; Lúkā 23:13-
25)

Pīlátō ní gōzú fūzú āmvé 'dāá, ūri ní 'yozú Yāhúdī rī pi ní kínī, "Má ísú tā ãzi ūnjí ágó nōri rú'bá gá kuyé."

³⁹ "Bo ūmi Yāhúdī rú, ūmivé mērē gá, U'dú Múngú ní Elijú Jó rī pi tī gé sī rī gé, ūmi lēkí ã trūkí ūmi ní 'bá ã ní 'yíi kuú jō ángū ū'yizú rī agá ni ãlu sée. ūmi lēkí mā ïtrū ūmi ní 'bāgú Yāhúdī rī pi vé rī sée?"

⁴⁰ Kōpi ní ó'úzú ú'dúkó be ūru 'dāá kínī, "Kuyé, adri ūri 'i ku! 'I sē 'bá ní Bārābā rī áyu." Bārābā rī 'bá ūnjí, ūri 'bá waápi ãrī'bá rú ni.

19

Pīlátō lì Yésū vé tā kínī, ã díkí ūri drāá rá

¹ Pīlátō ní Yésū ri sēzú ángáráwá rī pi drīgé, kōpi 'dekí rií ūri ūgbáá kēlīná sī.

² Ángáráwá rī pi trakí ūcékúcé suú Yésū drīgé kūlá rú, kōpi ï'dúkí bōngó ika akoóko rūkū 'bāgú rī pi ní rií ángírí suú rī suú ūri ã rú'bá gá.

³ Kōpi rikí ï ïtrú muzú Yésū vúgá 'dāá díjí díjí, kōpi rikí 'yoó kínī, "Bá íngukí mi rá, mi 'bāgú Yāhúdī rī pi vé rī!" Kōpi ní ūri usazú.

⁴ Pīlátō ní gōzú fūzú muzú āmvé 'dāá díjí, ūri ní 'yozú 'bá rī pi ní kínī, "Imi ndrekí drī ká, ma mū Yésū ri ijí ūmi vúgá āmvé nōo, 'bo lē ūmi níkí ámá muké 'yozú kínī,

má ísú tā ãzi ūri ã rú'bá gá lūúpi kínī ūri 'bá ūnjí ni kuyé."

⁵ Yésū ní kúru ifūzú āmvé nōo, sukí ūcékúcé ï ní traá kūlá rú rī drī ni gé, sukí bōngó akoóko rūkū ndrōlūndrōlū rú ni ūri ã rú'bá gá, Pīlátō ní 'yozú 'bá rī pi ní kínī, "I ndrekí drī ká! Ágó rī nō!"

⁶ Atala atala rī pi drīgé rī pi, 'bá ri'bá Jó Múngú vé rī ûtē'bá rī pi be, kōpi kā mū Yésū ri ndreeé, kōpi ní ó'úzú ú'dúkó be ūru 'dāá kínī, "Imi gbākí ūri pēti alambaku sīgé! Imi gbākí ūri pēti alambaku sīgé!"

Pīlátō ní 'yozú kínī, "Imi jíkí ïmīngá ūri mū gbāá ïyí, má ísú mā ūrivé ūnjīkānyā lēzú ūri 'ozú ūnjí ni kuyé."

⁷ Yāhúdī adri'bá drīkoma rú rī pi ní újázú Pīlátō ní kínī, "Tāimbí 'bavé rī ã'yí rá kínī, ã díkí ūri drāá rá, ã diātāsīyā kínī, 'i Mvá Múngú vé ni."

⁸ Pīlátō kā tā 'dīri yīj, ūrī gō ūri fūy ambamba.

⁹ Pīlátō ní gōzú fizú ívē vūrā adrızú rī gé 'dāá, jí Yésū ri muzú ïndī. ūri ní Yésū ri zizú kínī, "Mí ibí íngá ngūgá?" 'Bo Yésū újí tītī.

¹⁰ Pīlátō ní 'yozú ūri ní kínī, "Í lē átā mā ní ku ãsī? 'I ní ámá 'yozú kínī, ma ūkpō be mi kuzú, dōku sēzú mi gbāzú pēti alambaku sīgé 'dīni kuyé?"

¹¹ Yésū ní újázú Pīlátō ní kínī, "Múngú ã útú té dō tā

ni ínógósí kuyé, ūkpō mívé mí ní 'bāá tā 'ozú mâ rý' bá gá 'dīri ícó té ẽzí ngaá má be ku. 'Bo 'bá ma rüúpi íjípi mí ẽndreträti gé nōri 'o ūnjíkānyä agaápi rá ni."

¹² Pílátō kā tā 'dīri yij, lē lētī ndāá Yésü ri oyuzú 'dīsírá. 'Bo dríkoma Yāhúdī rī pi vé rī pi ní 'yozú Pílátō ní kínī, "Mí oyu dō ágó 'dīri gí, mí ícó adrii ündī 'bāgú ãmbúgú Rómā vé rī* vé ni ku. 'Bá 'yoópi 'í lē adrii 'bāgú rú 'dīri, īri ārī'bá 'bāgú ãmbúgú 'dīri vé ni."

¹³ Yāhúdī rī pi kā tā 'dīri 'yoó 'díni, Pílátō ní Yésü ri ijízú ímúzú kópi vúgá ãmvé nōó díj. Pílátō ní gōzú muzú úrizú ívé lúpá ãmbúgú vé rī drígé, vúrā ī ní údé kuú kpākpā írā sī rī drígé. Vúrā 'dāri zíkí Êbérē tī sī Gābátā.

¹⁴ U'dú 'bá rī pi ní rizú ī útúzú U'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tī gé sī rī vé rī gé, үtú rī kā í'dó caá sâ mūdrī drī ni ̄rī gé 'dīgé, Pílátō ní 'yozú Yāhúdī rī pi ní kínī, "Ímivé 'bāgú rī, īri 'dī."

¹⁵ 'Bá rī pi ní ó'úzú ú'dúkó be үru 'dāá kínī, "Ã 'dikí īri drāá 'dīsírá, ã dekí īri ẽzí 'dīsírá!"

Pílátō ní kópi zizú kínī, "Ími lēkí nyo mâ gbā ìmivé 'bāgú rī peti alambaku sige?"

Atala atala rī pi drígé rī pi ní újázú Pílátō ní kínī, "Bâ 'bāgú ãkó, 'bāgú 'bavé rī 'yéná 'bāgú ãmbúgú Rómā vé rī 'i!"

¹⁶ Pílátō ní kúru Yésü ri sēzú kópi drígé, kópi ã mukí gbāá peti alambaku sige.

Yésü vé gbāngará peti alambaku sige rī

(Mātáyo 27:32-44; Mārakō 15:21-32; Lükā 23:26-43)

Āngárawá rī pi ní kúru Yésü ri jizú muzú.

¹⁷ Yésü 'du peti alambaku† ī ní muzú 'i gbāzú sī ni gé rī 'i ngúlúpí sī ní muzú vúrā ī ní zíj "Drī Kólomgbó rī" gé 'dāá. Vúrā 'dāri Êbérē tī sī zíkí īri Gōlōgótā.

¹⁸ Āngárawá rī pi mukí Yésü ri gbāá vúrā 'dāri gé, gbākí kpá 'bá үrukö ̄rī Yésü be trū vúrā ālu ālu 'dāri gé, ãzi rī ̄rivé drī ẽndepi gélési, ãzi rī drī ̄jí gélési, gbākí Yésü ri ágágá.

¹⁹ Pílátō ní tāimbí sēzú, ī ní tā Yésü ri tōzú rī sīzú 'bāzú peti alambaku ī ní Yésü ri gbāzú sī ni gé rī drīlé gá 'díni, "YÉSÜ NĀZĒRĒTĀGÚ RĪ, 'BĀGÚ YĀHŪDĪ RĪ PI VÉ RĪ."

²⁰ Yāhúdī kárakará rikí tā ī ní sīi Yésü vé peti alambaku ī ní īri gbāzú rī drīlé gá 'dīri lāá, ã'diātāsīyā vúrā ī ní

* **19:12 19:12** 'Bāgú ãmbúgú Rómā vé rī: īri 'bāgú ãmbúgú 'bāgú ãngū ãndiāndí rī pi agá rī pi drígé, ãngū Yūdáyā vé rī drígé, ãngū Gāliláyā vé rī drígé, ãzini ãngū Yāhúdī rī pi vé rī drígé. 'Bá Rómā vé rī pi ̄vē 'bāgú ãmbúgú rī zí ̄vē tī sī Kāyísárá. **19:14 19:14** Wüngará 12:17 † **19:17 19:17** Peti alambaku: 'Bá Rómā vé rī pi ri 'bá tā 'o'bá ūnjí rī pi gbā mūsūmárī sī peti alambaku sige, īri sâ 'du ãco kópi ibí drā ndō, kópi ̄zāngā nya ambamba drāngará rī gé.

Yésű ri gbázú rī, īri īnyiñájá kūrū ã gārā gá. Síkí tā ri Ěbérē tī sī, Lātín̄ tī sī, ãzini Gírik̄ tī sī.

²¹ Atala atala rī pi drīgé rī pi ní 'yozú Pílátō ní kín̄, "Mí sī tā rī 'yozú kín̄, "Bāgú Yāhúdī rī pi vé ní' 'díni ku, lē mī sī 'Ágó 'dīri 'yo 'i tī sī kín̄, 'i 'Bāgú Yāhúdī rī pi vé rī."

²² Pílátō ní újázú kōpi ní kín̄, "Tā ī ní sīí gí rī, újákí ku."

²³ Āngáráwá rī pi kā Yésű ri gbää́ pëti alambaku sīgé 'dāá gí, kōpi í'dúkí īrivé bōngó acoó caá vūrā sī su, kōpi awakí ī ãsámvú gé sī, ógúpí 'dū ālu, ógúpí 'dū ālu. Kōpi 'dúkí kpá īrivé bōngó īri ní rií suú rük̄ rī‡ īndī, údékí bōngó 'dīri ãco rük̄ caá vūgá 'dāá, adri kú mūlú rú, ícíkí ícící kuyé.

²⁴ Āngáráwá rī pi ní átázú ī ãsámvú gé sī kín̄, "Lē 'bā ūsíkí bōngó ãco rük̄ 'dīri ku, 'bā 'bekí jēké sī, ã'di ri dō ícō 'dū nī."

Tā 'dīri nga 'i sū ī ní sīí Búkū Múngú vé rī agá rī tīn̄, "Kōpi 'bekí mávé bōngó jēké sī,

kōpi awakí ī ãsámvú gé sī."

Āngáráwá rī pi 'okí sū ī ní lērī tīn̄.

²⁵ Yésű éndrépí pi Yésű éndrépí vé ómvúpí be, Mārýā Kílópásí ūkú ni be, ãzini Mārýā Māgādēlénā be, kōpi mukí pá tuú pëti

alambaku ī ní Yésű ri gbázú kú sī ni gé rī ã gārā gá.

²⁶ Yésű kā éndrépí ri ndreeé tu pá kuú ívē 'bá 'i pámvú ūbūpi 'i ní lēlē rī gārā gá, īri ní 'yozú éndrépí ní kín̄, "Bá nóni adriípi mī mvá rú rī, īri 'dī."

²⁷ Yésű ní kpá 'yozú ívē 'bá 'i pámvú ūbūpi rī ní kín̄, "Bá adriípi mī éndrépí rú rī, īri 'dī." Ágó Yésű ã pámvú ūbūpi 'dīri ní Mārýā ri jízú muzú ívē ãngá.

Yésű vé drāngará

(Mātáyo 27:45-56; Mārákō 15:33-41; Lúkā 23:44-49)

²⁸ Yésű kā nūjí ámá 'yozú kín̄, 'i dē ívē ẽz̄í gí, tā ī ní sīí Búkū Múngú vé rī agá rī ã nga rí 'i fūu tī ni gé ãní, īri ní 'yozú kín̄, "Yūjí úvá ndē ma gí."

²⁹ 'Bākí vínyō ūndrákún̄dra kú īgānjá ãzi agá, kōpi í'dúkí lífā suú pëti sīgé, suú vínyō rī agá 'dāá, kōpi sukí Yésű tī gé.

³⁰ Yésű kā vínyō ūndrákún̄dra rī mvuú, īri ní 'yozú kín̄, "Tā rī dēpí 'dī." Drī ni ní kúru úlúzú kūlū, īri ní ívē índrī kuzú Múngú drīgé.

³¹ U'dú 'dāri 'bá rī pi ní rizú ī útúzú rī, kādō muú caá drū 'díni, īri adri ú'dú Sābátā ūrī rizú ūmū nyazú rī. Yāhúdī rī pi lēkí 'bá ī ní gbää́ pëti alambaku sīgé 'dī'bée ã adrikí caá cīmgbá

‡ 19:23 19:23 Bōngó īri ní rií suú rük̄ rī: Bōngó 'dāri índré sū jūlūbíyá tīn̄.

19:24 19:24 Sāwymā 22:18 § 19:31 19:31 Sābátā: U'dú Sābátā vé rī, īri i'dó sā ázíyá ūndréjá vé rī gé.

ú'dú Sābátā vé rī gé ku, kōpi zíkí Pīlátō tī gé kínī āngáráwá rī pi ã ūgbākí 'bá 'dī'bée ã kórókó ūnjōo 'dīsírá, kōpi ã ūdrākí rí mbēlēná, ã ūtrūkí rí kōpivé ãvū vūgá.

³² Āngáráwá rī pi ní í'dozú ágó ãzi ãní gbāá Yésü be trú rī ã kórókó ūgbāzú ūnjōzú, vúdrī ni gé, kōpi ní kpá ãzi rī vé rī ūgbāzú ūnjōzú.

³³ 'Bo kōpi kâ caá Yésü vúgá, kōpi Isúkí Yésü drā gí, kōpi ūgbākí ãri ã kórókó fā ūnjōo kuyé.

³⁴ Āngáráwá ãlu ni ní Yésü ã gārāfā sōzú øjú sī, ãrí, ãzini yíjí ní ïfūzú razú 'dizú rú'bá ni gé sī vúgá nōo.

³⁵ Ágó tā rī ndreeépi 'í mi sī rī, ūlū tā rī nī, tā ãri ní ūlūrī, ãri tā áda. Nī ámá 'yozú kínī, tā 'í ní ūlū' 'dīri adri ūnjō kuyé. Ūlū tā 'dīri kínī, ìmi e'yíkí rí 'yozú kínī, ãri tā áda.

³⁶ Tā 'dī'bée ngakí ã 'díni, tā ãní sī Búkū Múngú vé rī agá kínī, "Ícokí ãrivé fā ūgbāá ŷōo ãluñáni ku" 'dāri, ã nga rí 'i fūtī pi ní gé bēnī.

³⁷ Tā rī ãzi ãní sī Búkū Múngú vé rī agá rī 'yo kínī, "Kōpi mi 'bā 'bá ãní gārāfā ni sōo øjú sī rī ndrezú."

Yésü vé sīngárá
(Mātáyo 27:57-61;
Mārákō 15:42-47; Lúkā 23:50-56)

³⁸ Yōsépā Ārīmātáyōgú rī, ãri 'bá Yésü ã pámvú ūbúipi ni, 'bo ri tā 'í ní Yésü ri e'yízú rī úcící, ã'diātāsiyā ãri rī 'o

Yāhúdī rī pi sī ūrī sī. Mu Yésü vé ãvū ã tā zíjí Pīlátō tī gé, Pīlátō ã'yí ãri ní rá. ãri ní ãvū rī 'duzú muzú sīzú nī.

³⁹ Nīkōdémā ótú ímúpi Yésü vúgá ìní sī rī 'de muzú Yōsépā vúgá sī ìndī, jí ūdu ãní usaá ejíngürú sī ni muzú 'í drígé sī ìndī, ūdu rī vé ejíngará ãri ícō ca kílō pükú na drī ni tōwú 'díni rá.

⁴⁰ Ágō ãrī 'dī'bée í'dúkí ejíngürú rī ūdāá Yésü vé ãvū rú'bá gá sī, kōpi í'dúkí bōngó ãvū rī ã rú'bá ìmūlūzú ãni, sū Yāhúdī rī pi vé mērē rizú ãvū sīzú rī tñi.

⁴¹ Vūrā ãní Yésü ri gbāzú pēti alambaku sīgé rī, ãri ïnyinjá ómvú ã gārā gá, gākí 'bú lūu үjí agá ãvū sīzú ní kú ómvú rī agá 'dāá, үjí 'dāri sīkí drī 'bá ãzi 'a ni gé 'dālé kuyé.

⁴² Ú'dú 'dāri ní adrií ú'dú Yāhúdī rī pi vé ni rizú ã útúzú fūzú ãni ú'dú Sābátā vé rī gé rī sī, ãzini үjí ãvū sīzú rī ní adrií ïnyinjá rī sī, kōpi áwíkí Yésü ri sī үjí rī agá 'dāgá.

20

Yésü vé íngángará gōzú
ídri rú rī vé tā
(Mātáyo 28:1-10; Mārákō
16:1-8; Lúkā 24:1-12)

¹ Kā muý adrií Yīngā sī ү'búti kūñikūñi, Mārīyā Māgādēlénā ní 'dezú muzú 'búrēdrī gé 'dāá, ca muý Isú

gǔkí írā ī ní 'bú rī ē tì őzүzú
rī āmvé gi.

² Íri ní í'dózú njuzú muzú
Símónā Pétéró vúgá, ázini
Yésű vé 'bá Íri ā pámvú
übíipi Íri ní lélē rī vúgá
'dää, Íri ní 'yozú kópi ní kínī,
"Kópi 'dükí Úpí Yésű vé āvū
'bú rī agásí gi, 'bá nñkí kuyé
dō kópi jíkí Íri 'bää ngügá!"

³ Pétéró pi ní 'dezú muzú
Yésű vé 'bá Íri ā pámvú
übíipi Íri ní lélē rī be
'bürédři gé 'dää.

⁴ 'Bá Íri 'dī'bée rikí njuú
muzú óngú sī, 'bo 'bá Yésű
ā pámvú übíipi āzi 'dīri ndē
Pétéró ri óngú sī rá, nju caá
'bürédři gé 'dää dr̄idři.

⁵ Övū 'bú rī ā 'a őlűp, ısu
'yéjá bongó ī ní āvū rī ā
rú'bá ımüllzú rī ndreeé áyu,
'bo fi 'bú agá 'dää kuyé.

⁶ Símónā Pétéró ī ní kuú
vúlé rī kā caá, fi 'bú agá 'dää
nī, ndre bongó ī ní āvū rī ā
rú'bá ımüllzú rī, kukí kú 'bú
agá 'dää áyú.

⁷ Bongó ī ní Yésű ē miléti
úmbézú rī tra 'i kú túngú,
bongó ī ní āvū rī ā rú'bá
ımüllzú rī gǔ kpá 'i kú
túngú.

⁸ Kúru 'bá Yésű ā pámvú
übí'bá rī pi vé āzi caápi
'bürédři gé 'dää dr̄idři rī ní
kpá fizú 'bú agá 'dää, kā
bongó rī ndreeé, Íri ní kúru
ę'yızú 'yozú kínī, Yésű íngá
gőo ídri rú gi.

⁹ Tä ótú Búkū Múngú vé rī
ní 'yoó, Yésű ri ímú íngá gő
ídri rú rá 'dīri fi kópi dr̄igé
'dää kuyé.

Yésű i'da 'i Mārýā
Māgādēlénā endreti gé
(Mārákō 16:9-11)

¹⁰ Kúru Yésű vé 'bá Íri ā
pámvú übí'bá rī pi ní 'dezú
mvizú gőzú 'bëtj,

¹¹ 'bo Mārýā áwí ivé rī
rií ngoó vúrā āvū sızú rī gé
'dää. Íri ní ővüzú 'bú rī ā 'a
őlűzú,

¹² Íri ní mäläyíkā Íri ni pi
ndrezú 'bú agá 'dää, kópi
úsukí ī kú bongó imve imve
ni pi sī, kópi úríkí kuú 'bú ī
ní Yésű ri sızú rī agá 'dää, āzi
rī dr̄igéle sī, āzi rī pápálési.

¹³ Mäläyíkā rī pi ní Mārýā
ri zizú kínī, "Ükú 'dīri, mi ri
ngo āsī?"

Mārýā ní 'yozú kópi ní
kínī, "Dükí Úpí mávé rī
muzú gi, á nñ kuyé, dō jíkí
Íri muú 'bää ngügá."

¹⁴ Mārýā ní kúru 'i újázú
ängü údrézú 'i gärä gá sī,
ndre Yésű tu pá kuú 'dää, 'bo
nñ ámá 'yozú kínī, 'bá rī Yésű
'i 'díni kuyé.

¹⁵ Yésű ní Íri zizú kínī,
"Ükú 'dīri, mi ri ngo āsī?" 'Bá
mí ní rií ndää rī ā'di 'i?"

Mārýā üsű 'bá rī ómvú
'dípa 'i. Íri ní 'yozú kínī,
"Ämbúgú mávé rī, 'i 'dū dō
āvū rī muzú nõósī mi 'i, 'i
lū má ní vúrā mí ní Íri jízú
muzú 'bázú rī, mâ mū rí āvū
rī ısu ndreeé bësīnī."

¹⁶ Yésű ní 'yozú Íri ní kínī,
"Mārýā!"

Mārýā ní 'i újázú ängü
ndrezú Yésű vúgá 'dää, Íri
ní 'yozú Êbérē tì sī kínī,
"Rãbónī," ífífí ni "Ímbápi."

¹⁷ Yésűní 'yozú ūri ní kínī, "Lē mî úló mâ rú'bá ku, má újá dr̄i ma gōo má Etépi vú 'dāá kuyé, 'í mu lūu má édrípíjí ní, 'í 'yo, 'Ma ri ma újá gō má Etépi Múngú vúgá, ūri kpá ūmi Etépi, ūri kpá ūmivé Múngú."

¹⁸ Mārýā Māgādēlénā ní 'dezú muzú 'bá Yésű ã pámvú ūb̄'bá r̄i pi vúgá 'dālē, ūlū kōpi ní kínī, "Á ndre Úpí ri gí." Mārýā ní tā Úpí ní 'yoó 'í ní r̄i ūlūzú kōpi ní.

Yésű i'da 'i ívé 'bá 'i pámvú ūb̄'bá r̄i pi endreti gé
(Mātáyo 28:16-20;
Mārákō 16:14-18; Lükā 24:36-49)

¹⁹ Kā muú adrií Yīngā sī ūndrésī, Yésű vé 'bá ūri ã pámvú ūb̄'bá r̄i pi úmúkí ī vūrā ūlu gé, kōpi fikí úrī jō agá, kōpi ūp̄lkí kēéti r̄i pi cí, ã'diātāsiyā kōpi ri 'o ūr̄i sī 'bá ambugu Yāhýd̄i r̄i pi vé r̄i pi sī. Yésű imú pá tuú kōpi ãsámvú gé, 'yo kōpi ní kínī, "Tākíri ã adri ūmi be!"

²⁰ Kā tā r̄i átā kōpi ní 'dínī, ūri ní ãzó bílé 'í dr̄igé, ãzini 'í gārāfā gá r̄i sēzú ndrezú kōpi ní. 'Bá ūri ã pámvú ūb̄'bá r̄i pi adrikí ãyíkō sī kōpi ní Úpí ri ndréé r̄i sī.

²¹ Yésű gō 'yoó kōpi ní d̄ijí kínī, "Tākíri ã adri ūmi be. Á lē ūmi pēé muzú sū má Etépi ní ma ūpēé r̄i tñi."

²² Yésű ní ūvīvī vuzú kōpi dr̄igé, ūri ní 'yozú kōpi ní kínī, "Índrí Uletere r̄i ã adri ūmi be."

²³ ūmi tr̄ukí dō 'bá ūnjíkānyā 'o'bá r̄i pi ívé ūnjíkānyā agásī rá, Múngú ri kōpi tr̄u ívé ūnjíkānyā agásī rá, ūmi tr̄ukí dō kōpi ívé ūnjíkānyā agásī kuyé, Múngú tr̄u kōpi ku."

Yésű i'da 'i Tómā endreti gé

²⁴ 'Bá Yésű ã pámvú ūb̄'bá r̄i pi vé ūlu rú ni Tómā Dídímā 'i, Yésű kā ícā kōpi ãsámvú gé, Tómā ri ūgūp̄jj ãsámvú gé 'dāayo.

²⁵ 'Bá Yésű ã pámvú ūb̄'bá r̄i pi ã ūruk̄o ní lūzú ūri ní kínī, "'Bá ndrekí Úpí ri rá!"

'Bo ūri ní 'yozú kōpi ní kínī, "Á ndre dō mūsūmári vé bīlém̄i ī ní Yésű ē dr̄i gbāzú r̄i mā mī sī kuyé, ãzini mā úló dō méméríkó r̄i mā dr̄i sī kuyé, ãzini á 'bā dō mā dr̄i bīlém̄i gārāfā ni gé r̄i úlōzú kuyé, mā ícō tā 'dīri ūyī ku."

²⁶ Ü'dú éz̄ir̄i ã vúdr̄i gé, Yésű vé 'bá ūri ã pámvú ūb̄'bá r̄i pi úmúkí ī gōo muú adrií tr̄u jō agá, Tómā ri kōpi ãsámvú gé 'dālē ïndī. Kōpi ūp̄lkí kēéti r̄i pi cí, 'bo Yésű imú fiú adrií kōpi ãsámvú gé 'dālē, ūri ní 'yozú kōpi ní kínī, "Tākíri ã adri ūmi be."

²⁷ Yésű ní kúru 'yozú Tómā ní kínī, "Í 'bā mî dr̄i mváñá 'dīgé, 'í ndre mā dr̄i ágélé, mī ūsú mî dr̄i, mī úló mā gārāfā ãnī. Lē mívē yīk̄i ã awa 'i ūr̄i ku, lē mī ūyī ma."

²⁸ Tómā ní újázú ūri ní kínī, "Mi Úpí mávē ni, mi kpá Múngú mávē ni!"

²⁹ Yésű ní 'yozú ūri ní kínī, "Mí ẽ'yī ma mí ní mâ rú'bá ndreeé gí rí sī? 'Bá ma ẽ'yī'bá, mâ rú'bá ndre'bá kuyé rí pi vé ãyïkō ri ímú aga rá."

³⁰ Yésű nga tā ãyázú ãyãyā ní pi kárakará, ūrivé 'bá ūri pámvú ūbī'bá rí pi ndrekí rá. Tā ãyázú ãyãyā ūri ní 'oó rí pi ұrukø'bée síkí búkū nõri agá kuyé.

³¹ 'Bo síkí tā 'dī'bée, ìmi ẽ'yíkí rí 'yozú kínī, Yésű ri Kúrisítō, ūri Mvá Mungú vē ni, ìmi ẽ'yíkí dō ūri gí, ìmi idri 'dáni'dáni rí ışú rá.

21

Yésű gō 'i i'daá dīj

¹ Yésű gō índré ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rí pi ẽndreñti gé dīj yīj bälälä Tíbéríyā ã gärä gá 'dää. Tā rí nga 'i 'díni.

² Símónā Pétéró pi, Tómā Dídímā be, Nătänâyélë íngápi Kánā gálésí ãngū Gáliláyā vē rí agá rí be, Zebédáyō enjipij ūri rí pi be, ãzini 'bá Yésű ã pámvú ūbī'bá rí pi ã ұrukø ūri ni pi be, úmúkí ï vürä ãlu gé.

³ Símónā Pétéró ní 'yozú kópi ní kínī, "Á lë muý ẽ'bí 'beé."

Kópi ní 'yozú ūri ní kínī, "'Bá lěkí muý ūndī." Kópi ní 'dezú fizú külümgbä agá, mužú ẽ'bí 'bengará gá, 'bo ïníñá 'däri sī, kópi 'bekí ẽ'bí ãluñáni kuyé.

⁴ Kā muý adrií ү'bütì künükün̄, Yésű mu pá tuú kuú yīj tì gé 'dää, ūrivé 'bá ūri ã pámvú ūbī'bá rí pi nñkí

ámá 'yozú kínī, 'bá rí Yésű 'i 'díni kuyé.

⁵ Yésű ní kópi zizú kínī, "Mávē ūndī rí pi, ìmi í'béki tró ẽ'bí kuyé?"

Kópi ní újázú ūri ní kínī, "'Bá í'béki ãluñáni kuyé."

⁶ Yésű ní 'yozú kínī, "Ìmi 'bekí ìmivé ímbá rí pi külümgbä rí vé wöökö drí ẽndépi géle rú rí gé, ìmi íco ẽ'bí 'be rá." Kópi kâ ímbá rí 'beé, sū Yésű ní 'yoó rí tñi, kópivé ímbá rí ẽnjí lñl, kópi ícokí ísé bā ku, ã'diâtäsiyä ẽ'bí rí pi tókí ï ímbá rí agá 'dää kárakará.

⁷ 'Bá Yésű ã pámvú ūbī'bá rí pi vé ãlu Yésű ní lëe agaá rá rí ní 'yozú Pétéró ní kínī, "'Bá rí Úpí 'i." Símónā Pétéró kâ yij 'yozú kínī, "'Bá rí Úpí 'i," ūri ní ívé bõngó 'i ní trüú 'baá kuú vügá rí 'dúzú akozú 'i rú'bá gá, ūri ní wazú 'dezú yij agá 'dää.

⁸ 'Bá Yésű ã pámvú ūbī'bá rí pi sôkí ívé külümgbä rí muý pá tuú yij tì gé 'dää, 'i'dózú külümgbä rí ã rú'bá gá 'dígé, cazú yij tì gé 'dää, ï ovu ca pá ã 'a mûdûrûlû ãlu. Kópi ní ívé ímbá rí ísézú ẽ'bí be agá tré.

⁹ 'Bá Yésű ã pámvú ūbī'bá rí pi kâ ísí külümgbä rí agásí, kópi ísúkí ūdëkí ãci kuú 'dää, 'bákí ẽ'bí úzó ãnì, ãzini 'bákí pánga gärä ni gé.

¹⁰ Yésű ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rí pi ní kínī, "Ìmi ijikí ẽ'bí ìmi ní 'beé sâñá 'däri sī rí pi ã ұrukø ímúzú nñó."

¹¹ Símónā Pétéró ní tuzú fizú kǔlúmgbá agá, īri ní ímbá rī ísezú ímúzú yjjí tì gélé rú, ī'bí ã'yí 'a ni gé mǔdǔrǔlǔlǔ ālu pǔkú tōwú dr̄na, ī'bí kárákará 'dǐ'bée sī, ímbá rī uce kuyé.

¹² Yésü ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi ní kínī, "Ími ímúkí, 'bâ nyakí ínyá." 'Bo үrī sī, 'bá ãzi ziípi 'yoópi kínī, 'bá rī ã'di 'i yā 'díni 'dāayo, ã'diátásiyā kópi n̄kí ámá rá 'yozú kínī, 'bá rī Úpí Yésü 'i.

¹³ Yésü ní kúru ímúzú, īri ní pánga rī í'dúzú sēzú kópi ní. Vúdr̄ni gé, īri ní kpá ī'bí rī í'dúzú sēzú kópi ní.

¹⁴ 'Dīri nóni vú na ní Yésü ní 'i i'dazú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi өndr̄t̄i gé, īri ní íngázú gőo ídri rú rī ã vúdr̄ gé rī.

Yésü pi vé tā Pétéró be rī

¹⁵ 'Bá Yésü ã pámvú ūbī'bá rī pi kâ ínyá rī nyaá dęé, Yésü ní 'yozú Símónā Pétéró ní kínī, "Símónā Yūwánī ã mvá rī, 'i lě nyo ma mí ögüpjj 'dǐ'bée agaá rá?"

Pétéró ní újázú īri ní kínī, "Úpí, mí n̄ rá 'yozú kínī, á lě mi agaá rá."

Yésü ní 'yozú īri ní kínī, "Mí úcé mávē kābīlō anji rī pi muké."

¹⁶ Yésü gő tā rī өndijí 'yoó djjí kínī, "Símónā Yūwánī ã mvá rī, өndépi 'i lě nyo ma rá?"

Símónā ní újázú īri ní kínī, "Úpí, mí n̄ rá 'yozú kínī, á lě mi rá."

Yésü ní 'yozú īri ní kínī, "Mí ütē mávē kābīlō rī pi muké."

¹⁷ Vú na ni gé, Yésü gő 'yoó Símónā ní kínī, "Símónā Yūwánī ã mvá rī, 'i lě nyo ma rá?"

Pétéró gő adrií izzangā sī, ã'diátásiyā Yésü ní 'i zií caá vú na kínī, "'i lě ma rá yā" rī sī. īri ní kúru 'yozú Yésü ní kínī, "Úpí, mí n̄ rá, á lě mi ambamba!"

Yésü ní 'yozú īri ní kínī, "Mí úcé mávē kābīlō rī pi muké."

¹⁸ Áda ádarú á 'yo mí ní 'díni, mí ní dr̄i ótú adrızú kēr̄injá rú rī gé, mi ri bōngó mívé rī úsú m̄i rú'bá gá m̄i dr̄i sī n̄, mi mụ vūrā mí ní lěé mụy rī gé. 'Bo 'i dě dō gí, mi m̄i dr̄i ǎdrō vūrā ālu gé, 'bá ãzi ri ímú mi r̄u, īri m̄i dr̄i úmbé, īri ímú mi jí muzú vūrā mí ní lěé ku ni gé."

¹⁹ Yésü 'yo tā rī 'díni lūzú kínī, lèt̄i Pétéró ní ímúzú dr̄azú rī, īri sē ī ímú Múngú ri íngú ǎní rá. Yésü ní 'yozú Pétéró ní kínī, "Mí ūbī mā pámvú!"

'Bá Yésü vé lēlēlē rī

²⁰ Pétéró újá 'i ǎngǔ úndré 'i gārā gá sī kúrū, īri ní Yésü vé 'bá īri ã pámvú ūbī'bá rī pi vé ālu Yésü ní lēlēlē rī ndrezú, īri ri ímú ī vúdr̄ gé sī, 'bá 'dīri úrīpi Yésü ã gārā gá ínyinjá ínyá tì gé 'yoópi, "Úpí, 'bá lēépi m̄i ūli 'beépi rī ã'di 'i rī 'i?"

²¹ Pétéró kā ágó rī ndreeé, īri ní Yésü ri zizú kínī, "Úpí,

mí ūsū tā ágó 'dīri drīgé
íngóni?"

²² Yésū ní újázú Pétéró ní kínî, "Á lē dō ágó 'dīri ã adri ídri rú cīmgbá má ní ícázú rī gé, adri mî tā kuyé. Á 'yo mí ní 'dini, lē mî ūbî mâ pámvú."

²³ Tā 'dīri ayi muzú 'bá Yésū ri ẽ'yî'bá gí rī pi vúgá sî kínî, ágó Yésū ã pámvú ūbîpi 'dīri ícô drâá ku. 'Bo tā Yésū ní 'yoó rī adri 'yozú kínî, ágó rī drâ ku yâ 'dini ku, Yésū kínî, "Á lē dō ágó 'dīri ã adri ídri rú cīmgbá ú'dû má ní ícázú rī gé, adri mî tā kuyé?"

²⁴ Ágó 'dīri 'bá Yésū ã pámvú ūbîpi rī 'i, ndre tā 'dî'bée 'î mî sî, sî kpá tā rī nî, 'bá nîkí rá tā Yésū vé ïri ní ndréé 'î mî sî 'dî'bée, ïri tā áda.

²⁵ Yésū 'o tā kárákará. Ñ sîkí té dô tā rī pi céré rá, vûrâ ï ní búkû rī pi 'bâzú rī ícô té caá ku.

Ezí 'bá áyúayū rī pi vé rī Tā búkū rī vé rī ā ūlūngará

Búkū Ezí 'bá áyúayū rī pi vé rī, Lúkā sī nī, sī kpá búkū Lúkā vé rī nī. Búkū 'dīri agá, Lúkā ūlū tā 'dīri īsú ãkūdē Yésū nga muzú 'bū gé gí. Dr̄idr̄i ni, 'bá Yésū ã pámvú übī'bá rī pi ūlūkí ú'dúkó muké rī Yāhūdī rī pi ní kōpivé ãngū agá. Vúdr̄i ni gé, kōpi ūlūkí 'bá үrukō'bée ní ãngū үrukō'bée agásī rá. Lúkā ūlū tā Índrí Uletere rī ní 'bá Yésū ã pámvú übī'bá rī pi ásúzú dr̄idr̄i rī vé tā, ãzini ūlū tā Índrí Uletere rī ní kōpi ē dr̄i kozú, ìri ní kōpi ní ūkpō sēzú ïvé 'bá dr̄ikoma rú rī pi be rī vé tā.

Cápítā 1-12 agá, tā Lúkā ní ūlū 'dīgē agaápi rá rī, ūlū tā Pétērō ní 'oó rī, ãzini ūlū tā 'i ngaápi 'bá Yésū ri ẽ'yī'bá gí rī pi ãsámvú gé Yērúsâlémā gá 'dâlé rī. Tā ì nga'bée 'dī'bée agásī, Índrí Uletere rī ko kōpi ē ïzā rá, kōpi ã nïkí rí ámá 'yozú kínī, Múngú lë, kōpi ã ūlūkí ú'dúkó muké Yésū vé rī 'bá rī pi ní ãngū rī pi agásī cérē, adri 'yéñá Yāhūdī rī pi ní ku. Cápítā 13-28 agá,

* **1:2 1:2** 'Bá áyúayū rī pi: 'Bá áyúayū rī pi, Yésū sē kōpi ní ūkpō, ri kōpi pēé muú 'bá rī pi ímbá, ìndrí ūnjí rī pi údró, ãzini tā ãyázú ãyãyā ní pi 'oó. † **1:2 1:2** Índrí Uletere rī: Índrí Uletere rī Índrí Múngú vé ní. Búkū Múngú vé rī kínī, Etépi ri Múngú 'i, ïrivé mvá Yésū ri Múngú 'i, ãzini Índrí Uletere rī Múngú 'i. Etépi ri, Mvópi ri, ãzini Índrí Uletere rī, kōpi Múngú ãlu. 'í lā Yüwánī 1:1-18; Yüwánī 8:41-42; Ezí 5:3-4.

Lúkā ūlū létí Índrí Uletere rī ní Páülū ē ïzā kozú, ìri ní ú'dúkó muké rī ūlūzú muzú vúrā kárakará agásī rī vé tā, í'dó Ezíyā gá, Yúropū gé, címgbá cazú kûrú Rómā vé rī gé. Ú'dóngú'dóngú 'dīri agá, Lúkā ūlū tī Páülū ní sēé rī vé tā, ãzini tī 'bá áyúayū rī pi ní sēé rī vé tā. Tā 'dī'bée 'bá ïzā ko nñzú ámázú kínī, kōpi ūlūkí ú'dúkó muké Yésū vé rī 'bá ãndiãndí pi ní, tā 'i nga'bá rī pi agásī ãndiãndí.

Ezíkí Índrí Uletere rī vé tā

¹ Töfili má ní lélél rī, búkū má ní sīi dr̄idr̄i rī agá, á sī tā Yésū ní í'dó 'oó rī pi, ãzini ìri ní ímbá rī pi ãrëvú cérē,

² címgbá cazú ú'dú ìri ní ívē 'bá áyúayū rī pi* ímbázú Índrí Uletere† rī vé ūkpō sī rī gé, ãzini ì ní ìri 'düzú muzú 'bū gé rī gé.

³ Ízängä Yésū ní nyaá rī ã vúdr̄i gé, Yésū gō 'i i'daá ívē 'bá áyúayū rī pi endreträti gé létí be ãndiãndí, lñzú kínī 'i ìdri rú. I'da 'i kōpi endreträti gé caá ú'dú pükü su, ri kōpi ní mälüngä Múngú vé rī ã tā ūlūú.

⁴ Ú'dú ãlu, kā riú ínyá nyaá ívē 'bá áyúayū rī pi be, ìri ní 'yozú kōpi ní kínī, "Lë ìmi fükí Yērúsâlémä agásī ãmvé ku, ìmi tékí fefé má Etépi ní

ezíj, īri ní lēé sēé īmi ní, má ní tā ni 'yoó īmi ní rī.

⁵ Yūwánī sē bātízīmū‡ rī yīj sī, 'bo ú'dú mādā ã vūdrī gé, ī ímū īmi ní bātízīmū rī sē Índrí Uletere rī sī."

Yésū vé 'dungárá muzú 'bū gé rī

⁶ Yésū vé 'bá áyúayū rī pi kā rií adrií Yésū pi be trú, kōpi ní Yésū ri zizú kínī, "Úpí, sâ nōri gé, mi nyo ícō mālūngā rī sē gō 'bá Ísérélē vé rī pi drígé rá?"

⁷ Yésū ní 'yozú kōpi ní kínī, "Adri tā īmivé ni, īmi ní lēzú sâ ni nīzú, dōku mbāá ú'dú ni nīzú ku, má Etépi үfī īngá tā ni ívé ūkpō sī gí.

⁸ 'Bo Índrí Uletere rī kādō ímū īmi ású, īri īmi ní ūkpō sē, īmi ndrekí mávē tā īmī mī sī gí, īmi i'dókí tā ni ūlūú kūrū Yērúsälémā vé rī agá, āngū Yūdáyā vé rī agásī cérē, āzini āngū Sāmārīyā vé rī agá, cazú vū drígé sī cérē."

⁹ Yésū kā tā rī átá 'díni, ī ní īri 'dūzú muzú 'bū gé 'dāá, kōpi rikí īri ndreé muzú, īribítí rī ní īri զūzú, kōpi gōkí īri ndreé kuyé.

¹⁰ 'Bá rī pi kā rií mī 'bāá īri ndrezú muzú 'bū gé 'dāá, koro āgō īrī pi ní ímúzú pá tuzú kōpi ãsámvú gé, kōpi úsúkí bōngó imve ī rū'bá gé.

¹¹ Kōpi ní 'yozú kínī, "İmi āgō Gālīlāyā vé 'dī'bée, ngá īmi ní rizú pá tuzú nōgō āngū ndrezú muzú 'bū gé

'dāá rī ã'di? Yésū Gālīlāyāgú ī ní 'dūyú īmi ãsámvú gé sī muzú 'bū gé 'dīri, īri nyo gō ímví sū īmi ní īri ndreé muzú 'bū gé 'dīri tīnī."

Ipēkí Mātīyā ri 'bāá Yūdā ã vūrā gá

¹² Kúru Yésū vé 'bá áyúayū rī pi ní ísizú Írā Õlívē vé rī drígé 'dāsī, kōpi ní mvizú gōzú Yērúsälémā gá 'dālé. Kūrū Yērúsälémā vé rī pi vé ãsámvú vū caá írā rī be máyīlīš ãlu kuyé.

¹³ Kōpi kā caá, kōpi ní tuzú muzú jó ã 'a үrulésī kōpi ní rizú adrızú rī agá 'dāá. 'Bá rī Pétéró 'i, Yūwánī 'i, Yōkóbū 'i, Āndēréyā 'i, Pīlīpū 'i, Tómā 'i, Bātīlīmāyō 'i, Mātāyo 'i, Yōkóbū Ālāfāyō mvópi 'i, Sīmónā úvá 'bāápi 'bá ívé rī pi ē ísúkí rī drīwālā rī 'i, Yūdā Yōkóbū mvópi sī.

¹⁴ Ü'dú cérē kōpi ri ī úmú trú Múngú ri zì Mārīyā Yésū éndrépi pi be, ūkú urukō'bée be, āzini īrivé édrípīj be.

¹⁵ Ü'dú 'dā'bée gé, 'bá Yésū ri ې'yī'bá gé rī pi úmúkí ī caá mūdūrūlū ãlu pūkú īrī vūrā ãlu gé. Kúru Pétéró ní ngazú uru sī, īri ní átázú kōpi ní kínī,

¹⁶ "Má édrípīj má ómvúpīj, tā Índrí Uletere rī ní átá kuú

‡ 1:5 1:5 Bātízīmū: ī ri 'bá rī pi ní bātízīmū sē lūzú kínī, kōpi újákí ési ívē ünjikānyā agásī gí, kōpi ې'yīkí Múngú ri gí. § 1:12 1:12 Māyīlī: 'Bá ri ícō ېcī tu ca máyīlī na sâ ãlu agá.

Dāwúdī* tì gé Yúdā vé tā sī, īní sīí Búkū Múngú vé rī agá rī, ā nga rí 'i fūú tì ni gé bēnī. Yúdā ko 'bá Yésū ri rū'bá rī pi ē drī muzú nī.

¹⁷ Yúdā ri ótú 'bávé ógúpi, īpēkí īri ēzí ngaá 'bá be trú."

¹⁸ (Yúdā je ómvú mūfēngā īní ūfēé īri ní ūnjikānyā 'ozú 'dāri sī, í'dé 'i drī sīí vūgá, 'a ni āfī rá, fí ni úkpú cérē āmyé.

¹⁹ 'Bá adri'bá Yērúsālémā gá rī pi cérē yíkí tā 'dīri rá. Kúru kōpi ní vūrā 'dāri ā rū zizú īvē tì sī Ākēlēdámā, nyōkú ārí vé ni.)

²⁰ Kúru Pétēró ní 'yozú kīnī, "Síkí búkū Sāwúmā vé rī agá kīnī,

" īrivé 'bētī ē ícá ándrú rú.

'Bá āzi ā adri 'bētī rī agá 'dāa ku.'

Āzini,

'Lē ā 'bākí 'bá āzi īri ā vūrā gá ēzí īrivé rī ngaá.'

²¹ Kúru lē 'bā īpēkí 'bá āzi 'bāá īri ā vūrā gá, ā nga rí ēzí īri ní rií ngaá rī. Lē 'bá īní īpēé 'dīri ā adri 'bá ándúrú adriípi 'bá be trú lókí 'bá ní rizú ēzí ngazú Úpí Yésū be rī gé ni,

²² ā adri 'bá í'dózú Yūwánī ní bātízīmū sēzú Yésū ní rī

* **1:16 1:16 Dāwúdī:** Múngú īpē Dāwúdī ri adrii 'bāgú Isērēlē rī pi vé ni, ezi kīnī, 'bāgú ú'dí ri ímú ifū īrivé úyú agá, īri mālūngā rī rū muzú 'dāni'dáni, 'bāgú rī Yésū Kúrisítō 'i. 'I lā Sāwúmā 132:11-12; Ezí 2:30. Tíkí Dāwúdī ri işü ākūdē ilí rī ca élifū ālu (1,000) gí, ilí 'dāri gé, işü tíkí drī Yésū Kúrisítō ri kuyé. 'I lā 1 Sāmūlēlē 16-30; 2 Sāmūlēlē 1-24; 1 'Bāgú 1-2.

1:20 1:20 Sāwúmā 69:25

1:20 1:20 Sāwúmā 109:8 * **2:1 2:1 U'dú Pēnītīkósítā vé rī:** U'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tì gé sī rī kā mūy caá ú'dú pūkú tōwú, vúdrī ni gé, U'dú Pēnītīkósítā vé rī ní ícázú. U'dú 'dāri gé, Yāhūdī rī pi ri ānyāngā īní īkūnāā īvē ómvú agá rī pi ijjí Yērúsālémā gá sē Múngú ní, āzini kōpi ri ú'dú Múngú ní tāimbí sēzú Mósē ní frā Sínayí vé rī drīgé 'dāri vé tā ígá. Kúrisítayánī rī pi ri ú'dú īní Índrī Uletere rī īpēzú 'bá Yésū ri ē'yī'bá gí rī pi ásúzú U'dú Pēnītīkósítā vé rī gé 'dāri vé tā ígá. 'I lā Kālāfe 28:26-31.

gé, cīmgbá īní īri 'dūzú muzú 'bū gé rī gé ni. 'Bá īní īpēé 'dīri, īri 'i úmú 'bá be trú, īri adri 'bá Yésū vé íngángará drāngará gálési rī vé tā ülūúpi ni."

²³ Kúru kōpi ní 'bá īrī īpēzú, 'bá rī Yōsépā īní zījí Bārīsábā 'i (īrivé rū āzi Yūsítō 'i), 'bá rī āzi Mātiyā 'i.

²⁴ Kúru kōpi ní Múngú ri zizú kīnī, "Úpí, 'i nī 'bá ālu ālu vé ési rá. Mí i'da 'bá ní, 'bá īrī 'dī'bée āsāmvú gé, 'bá mí ní īpēé rī, īri adri ā'di 'i,

²⁵ ēzí ngaápi 'bá áyúayū ní rú Yúdā ā vūrā gá rī, ā'diātāsīyā Yúdā ku 'bā, mu vūrā īní tā līzú rī gé gi."

²⁶ Kúru kōpi ní jéké 'bezú, jéké rī 'de Mātiyā ā rū sī, kúru īní Mātiyā rī īpēzú fizú 'bá áyúayū mūdrī drī ni ālu rī pi āsāmvú gé.

2

*Índrī Uletere rī vé
ícángará*

¹ U'dú Pēnītīkósítā* vé rī kā ícá, Yésū vé 'bá áyúayū rī pi úmúki ī cérē vūrā ālu gé.

² Koro kubí ni īkúzú 'bū gé 'dāásī, sū ülī viipi ükpō be rī

tíni, īmūlū jó kópi ní úrızú rī
ã 'a céré.

³ Kópi ní ngá ãzi ndrezú sū
äci sí tíni, ayi úrí 'bá ãlu ãlu
drígé.

⁴ Índrí Uletere rī ású kópi
ärëvú céré, Índrí Uletere rī
sē kópi ní ūkpō átázú tā
ändiāndí sī.

⁵ Yähudí үrukō Múngú ri
ïnjí 'bá ïnjinjí ímú 'bá ängū rī
pi agásī sī céré rī pi ri adri
Yerüsälémā gá 'dāá.

⁶ Kópi kâ kúbí 'uúpi
rī yíi, 'bá bítříká pi ní
ímuzú ï úmuzú vürä ãlu
gé, kópi ãyákí tā 'dīri sī rá,
ã'diätäsíyä 'bá ãlu ãlu yi
Yésü vé 'bá áyuâyū rī pi ri
átá ïvé tī sī.

⁷ Kópi ãyákí tā 'dīri sī rá,
kópi ní zizú kínī "'Bá átā'bée
'dī'bée kópi adrikí nyo 'bá
Gäliláyä vé ni pi kuyé?

⁸ 'Bá yíkí kópi ri átā 'bavé
tī sī ãsī?

⁹ 'Bá ãsámvú gé, 'bá үrukō
ibíkí ímú Páritiyä gélési,
Médíyä gélési, Elámü gélési,
үrukō ímúkí Mësöpötämíyä
gélési, Yüdáyä gélési,
Kápädökýä gélési, Pónitö
gélési, Eziyä gélési,

¹⁰ Pürükýä gélési,
Pámífiliyä gélési, Ejepétö
gélési, үrukō'bée ímúkí
Líbíyä vé wóókő ïnyinjá
Kürénë be rī gélési,
үrukō'bée ímúkí Rómä
gélési,

¹¹ ('bá 'dī'bée Yähudí ãzini
'bá ï újá 'bá Yähudí rú rī
pi,) үrukō'bée ímúkí Küréte

gélési, ãzini ängū Árábí vé
rī gélési, 'bá yíkí kópi ri tā
äyázú ãyäyä Múngú ní 'oó
'dīri vé tā ûlū 'bavé tī sī."

¹² Kópi ãyákí tā 'dīri sī rá,
kópi ē drí ábá ãní céré céré,
kópi rikí ï uzií ï ãsámvú gé sī
kínī, "Tā 'dīri vé ifífí ã'di?"

¹³ 'Bá үrukō'bée rikí guú
kópi sī gugú, kópi kínī, "'Bá
'dī'bée mvukí iwá ìmérëzú
gí."

Pétéró sē Múngú vé tī 'bá
bítříká rī pi ní

¹⁴ Pétéró pi ní ngazú 'bá
áyúayü mudrī drí ni ãlu
rī pi be үru sī, Pétéró ní
átázú 'bá bítříká rī pi ní
ú'dükó be үru 'dāá kínī, "Ími
Yähudí 'dī'bée, ïmi ãrëvú
céré adri 'bá Yerüsälémä agá
'dī'bée, ïmi 'bäkí bí tā má ní
lēé 'yoó ïmi ní rī yizú.

¹⁵ ïmi үrukō'bée kínī, 'bá
'dī'bée mvukí iwá ìmérëzú
gí, 'bo adri 'dini kuyé, nóni
iri sâ úrõmí, ängū rī drí
ú'bütinjá.

¹⁶ Tā ïmi ní ndreé 'dīri,
nëbí† Yoélë átā òtú tā ní rá
kínī,

¹⁷ " 'Múngú kínī, ú'dú үdú
vé rī gé,

ma ímú mávē Índrí
Uletere rī pē 'bá rī pi
ású céré.

Ímivé anji ägö rī pi anji ūkú
rī pi be, kópi úmvúlési
ímú tā ï nga'bá drídri
'dile rī pi ûlū.

Ímivé kérjanji rī
pi úmvúlési ímú
indrílikí tā ï nga'bá

† 2:16 2:16 Nëbí: Múngú ri ïvé tā átā nëbí rī pi ní, kópi kúru irivé ú'dükó rī ûlū
'bá rī pi ní.

dr̄idr̄i 'd̄ilé r̄i pi vé r̄i
ndre rá.

Ímivé 'bá ãrãkã rú r̄i pi
ímú urobí ūbí.

18 Ʉ'dú 'd̄ari s̄i, má ímú
mávē Índrí Uletere r̄i
s̄e mávē áti'bá ãgō rú
r̄i pi ású ūkú rú r̄i
pi be, kópi ímú tā 'i
ngaápi dr̄idr̄i 'd̄ilé r̄i
ulū.

19 Ma s̄e tā ãyázú ãyãyã ni pi
ímú ī nga 'bū gé 'dālé,
ãzini tā ū'dū be túngú ni
pi ímú ī i'da vū dr̄igé
nõgó,
ärí ri ímú dā rá, ácí ri
ímú d̄i rá, ácígã ri ímú
ângū õzü rá.

20 Ʉtú r̄i gō 'i újá bī ni ku
ïnijá rú,
mbää r̄i ē mi ri gō 'i újá
ka ku ãrí rú
tā 'd̄ibée céré ímú ī nga
dr̄idr̄i, Ʉ'dú ãmbúgú
Úpí ni ïgõzú d̄ingárá
be r̄i ibí icá ndõ.

21 'Bá céré Úpí ā rú zì'bá r̄i
pi,
ímú kópi pa rá.'

22 "Ími 'bá Ísérélē vé
'd̄ibée, ìmi yïkí tā má ní
lẽé 'yoó ìmi ní 'd̄iri, tā
ãyázú ãyãyã, tā ambugu
ambugu, ãzini tā bïlémi rú
Yésü Nãzérétägú r̄i ní 'oó
'd̄ibée lü kíní Múngú ïpë
íri ní. Yésü 'o tā 'd̄ibée ìmi
ãsámvú gé, s̄u ìmi ní n̄i rá
r̄i tíni.

23 Múngú ūfí tā Yésü vé r̄i
s̄eé ìmi dr̄igé n̄i, n̄i tā ìmi ní
lẽé 'oó ìri ní r̄i rá. Ìmi ní ìri
jízú s̄ezú 'bá ūnjíkãnyã 'o'bá

r̄i pi dr̄igé, kópi ní ìri gbázú
petj alambaku sigé, ã drã rí
'd̄ísi rá 'd̄i.

24 'Bo Múngú inga ìri
gôó ídri rú dr̄angárá gálési,
oyu ìri drã s̄ilé gá s̄i rá,
ã'diâtásiyã ã áwí rí kú ãvú
rú ku.

25 Dâwûdî s̄i tā Yésü ní átá
r̄i 'díni,

" 'Ʉ'dú céré ma ri Úpí
Múngú ri ndre mā
gärä gá.
Ã'diâtásiyã ìri mávē dr̄i
ëndépi gé,
tā ãzi íco ma ayaá ku.

26 Tā 'd̄iri s̄e mā ési adri
ãyïkõ s̄i, ãzini ma ri ìri
íngú ãyïkõ s̄i,
ma ri ési 'bā rú'bá mávē
r̄i ā tā ūsûzú,

27 ã'diâtásiyã Múngú, mí íco
ma s̄eé fií 'bú ãvú r̄i pi
vé r̄i agá ku,
ma mívé 'Bá Uletere ni,
mí íco mávē rú'bá s̄eé
ŋmaá ku.

28 Mí i'da má ní lëti ídri vé r̄i
gí,
mi ímú s̄e ma adri ãyïkõ
s̄i, mí ní adrií má be
trú r̄i s̄i.'

29 "Má édrípíjí má ómvúpíjí,
á lë lñú ìmi ní uletere 'yozú
kíní, 'bá é'bípí Dâwûdî drã,
s̄ikí ìri 'bú agá rá, ìrivé
'búrëdr̄i nõgó anigé cïmgbá
ú'dú ãndrú r̄i gé.

30 'Bo ìri nébí, n̄i rá 'yozú
kíní Múngú ézi 'í ní, sô ūyõ
kíní, 'i ímú mvá ãlu ūfúúpi
ívé úyú agá ni 'bá úrí ívé
lúpá dr̄igé.

31 Dāwúdī nī rá 'yozú kínī, tā 'dīri ímú 'i nga rá, átá Kúrísítō vé íngángará drāngárá gálésī rī vé tā kínī, Múngú ícó ūri kuú 'bū ávū rī pi vé rī agá 'dāá ku, ázini íco ūrivé rú 'bá kuú ñmaá ku.

32 "Múngú inga Yésū ri gōó idri rú drāngárá gálésila rá, 'bá ndrekí tā rī 'bá mi sī.

33 Múngú íngú Yésū ri, 'bá ūri úrí ívé drí èndépi gé, Yésū ísú Índrí Uletere rī Ètépi vúgá, nóni Yésū sē 'bá ní Índrí Uletere rī gí, sū ñmi ní ndreeé, ázini ñmi ní yií rī tñi.

34 Dāwúdī nga muú 'bū gé 'dälé kuyé, 'bo kínī,

"'Upí Múngú 'yo mávé Úpí ní‡ kínī,

"Mí úrí mâ drí èndépi§gé,

35 címgóbá má ní mívé ari'ba
rī pi 'bázú
mî pálé gá rī gé." '

36 "Kúru lē 'bá Ísérélē vé rī pi ãrëvú céré ã nñkí tā 'dīri, Yésū ñmi ní gbää pëti alambaku sígé 'dīri, Múngú 'bá ūri adrií Úpí, ázini Kúrísítō."*

37 'Bá rī pi kâ tā 'dīri yií, tā 'dīri ñõ kópi ési ambamba, kópi ní 'yozú Pétéró ní, ázini Yésū vé 'bá áyúayū rī pi ã үrukobée ní kínī, "'Bá èdrípií, 'bá 'okí ã 'di?"

2:31 2:31 Säwúmä 16:10 [‡] **2:34 2:34** Úpí 'yo mávé Úpí ní: Tā 'dīri vé ífífi, Úpí Múngú zí Yésū Kúrísítō ri Úpí. **2:34 2:34** Drí èndépi gé: 'Bá úrípi drí èndépi gé rī, ūri ükpõ be, ūri ïnjñi. **2:35 2:35** Säwúmä 110:1 ^{*} **2:36 2:36** Yésū Kúrísítō: Rú Yésū 'dīri vé ífífi, Múngú ri 'bá paápi rī. Kúrísítō ri 'bá ūní ûdu dāá drí ni gé, lûzú kínī Múngú ūpē ūri adrií 'bágú rú. Èbérë tì sī Kúrísítō ri ūzi Mäsiyä. 'I lâ Yüwání 1:41. [†] **2:42 2:42** Kópi rikí pánga rī ündíi: Tā 'dīri vé ífífi, kópi rikí ínyá nyaá trú, ázini kópi rikí vínyö mvyü trú.

38 Pétéró ní újázú kínī, "Ími ãrëvú céré, lē ñmi újákí ési, ñmi rukí bätízmü rú Yésū Kúrísítō vé rī sī, ã trükí rí ñmi ñivé ūnjíkänyä agásí rá. Kúru ū fefé Índrí Uletere rī vé rī sē ñmi ású rá.

39 Índrí Uletere 'dīri ezíki ñmi ní, ñivé anjiná rī pi ní, ázini 'bá adri'bá rárá rú, Úpí Múngú ní ímú zií rī pi ní."

40 Pétéró ülü kópi ní tā kárakará, ri kópi mää drí ūrī sī kínī, "Lê ñmi zíkí Múngú ri, ã pa rī ñmi tā ūní ímúzú 'bá ūnjíkänyä be úyú noři vé rī pi ūrñjazú rī agásí rá."

41 'Bá Pétéró vé ú'dúkó múké rī è'yí'bá rá rī pi, sëkí kópi ní bätízmü rá. U'dú 'däri gé, 'bá fi'bá 'bá Yésū ri è'yí'bá gí rī pi ásámvú gé rī pi íco ca élifü na (3,000) rá.

'Bá Yésū ri è'yí'bá gí rī pi úmúkí ū adrií trú

42 'Bá Yésū ri è'yí'bá gí rī pi, ú'dú céré kópi rikí ū umú trú, kópi rikí ési 'bää céré tì Yésū vé 'bá áyúayū rī pi ní rií ūlúú rī yízú, kópi rikí pánga rī ündíi‡ nyaá trú, ázini kópi rikí Múngú ri zií.

43 Yésū vé 'bá áyúayū rī pi 'okí tā ãyázú ãyäyä ni pi tā ambugu ambugu ni pi be kárakará, sē 'bá rī pi ní ãyängará.

⁴⁴ 'Bá Yésű ri ẽ'yĩ'bá gó rĩ pi ãrẽvú céré rikí ũ úmú adrií vûrã ãlu gé, kópi rikí ívé ngá ãlẽé ũ ãsámvú gé sї trú.

⁴⁵ 'Bá ãlu ãlu ri ívé ngá sě je 'dûsí rá, ūri mûfengä ni í'dú sě 'bá ngá ãkó rĩ pi ní.

⁴⁶ U'dú céré kópi rikí ũ úmú Jó Múngú vé rĩ‡ ã bóró gó 'dãá. Kópi rikí écî ívé jó rĩ pi tì gé sї, rikí pánga ūndï nya trú ési be ãlu, ãyïkõ sї.

⁴⁷ Kópi rikí Múngú ri íngú, 'bá rĩ pi ãrẽvú céré kópi sї ãyïkõ sї. U'dú ãlu ãlu, Úpí ri 'bá ũ ní paá gó rĩ pi sě fi 'bá ẽ'yĩ'bá gó rĩ pi ãsámvú gé.

3

Pétéró ídrí ágó ögörövü rú ni

¹ U'dú ãlu, Pétéró pi Yüwání be rikí mûy Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá sâ Múngú ri zizú rĩ gé, sâ na ûndrénjá vé rĩ gé.

² Kópi cakí ágó éndrépi ní tijí kuú ögörövü rú ni ísú. Ágó 'dîri ú'dú céré 'bá rĩ pi ri ūri 'dú jí 'bá Jó Múngú vé rĩ ã këétilé ũ ní zijí Ūnyí be ambamba rĩ gé 'dãá. ūri ri ngá mä 'bá fi'bá Jó Múngú vé rĩ ã bóró gó 'dälé rĩ pi vûgá.

³ Ágó rĩ kã Pétéró pi ndreeé Yüwání be, kópi lëkí fií mûzú Jó Múngú vé rĩ agá 'dälé, ūri ní mûfengä zizú kópi vûgá.

⁴ Pétéró pi Yüwání be, kópi ní ãngü ndrezú ūri vûgá

'dãá, kúru Pétéró ní 'yozú kíní, "Í ndre ãngü 'bá vûgá nõo!"

⁵ Kúru ágó rĩ ní ãngü ndrezú kópi vûgá 'dãá, ūsü déna kópi lëkí 'í ní ngá séeé.

⁶ Kúru Pétéró ní 'yozú kíní, "Mûfengä fífí má ní sée mí ní ni 'dãáyo, 'bo ngá má ní icó sée mí ní ni anigé. Rú Yésű Kúrisítô Názérétä vé rĩ sї, mí íngá écî tuú."

⁷ Pétéró ní ūri ē drí éndrépi ruzú, ūri ingazú үру, koro ágó rĩ ã pá, ãzini ūrivé mûrükü'yä ní icázú ūkpó ūkpó.

⁸ Ágó rĩ ní wazú үру, ūri ní í'dozú écî tuzú. ūri ní 'dezú mûzú kópi be trú Jó Múngú vé rĩ ã bóró gó 'dãá, ri écî tuú mûzú, ri waá mûzú, ãzini ri Múngú ri íngú mûzú.

⁹ 'Bá rĩ pi ãrẽvú céré ndrekí ūri ri écî tu, ãzini ūri ri Múngú ri íngú.

¹⁰ Kópi kâ nijí ámá 'yozú kíní ágó rĩ 'bá ándúrú riípi mûfengä mäápi Jó Múngú vé rĩ vé këétilé ũ ní zijí Ūnyí be ambamba rĩ gé 'dälé rĩ 'i, kópi ãyäkí tã 'i ngaápi 'dîri sї rá.

Pétéró sě tì Jó Múngú vé rĩ agá

¹¹ Ágó rĩ kã áwí ónjú kuú Pétéró pi ã vûdrí gé Yüwání be títí, 'bá rĩ pi ãrẽvú céré ãyäkí tã 'dîri sї rá, kópi únjukí mûzú óngú sї vûrã ũ

‡ 2:46 2:46 Jó Múngú vé rĩ: Jó Múngú vé rĩ 'yéjá ãlukúta Yerüsälémä gó 'dãá. Atala rĩ pi 'yéjá ri röbönjö zä Jó rĩ agá 'dãá ní, sü tajimbí Mósë vé rĩ ní 'yoó rĩ tñi. Múngú ri dñ Vûrã Uleteretere rĩ gé, Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá.

ní zīj Sôlômónâ vé Jó'bîlé rî gé 'dâá.

¹² Pétéró kâ kôpi ndreeé, ïri ní 'yozu kôpi ní kînî, "Ími âgô Ísêrélê vé 'dî'bée, ngá ïmi ní ãyâzú tâ 'dîri sî rî ã'di? Ngá ïmi ní rizú 'bâ ndrezú 'dîni rî ã'di? Ími ūsûkí kînî, 'bâ idrîkí ágó nôri 'bavé ūkpô sî? Dôku 'bâ ní adrii 'bâ Mungú vé ni rî sî?

¹³ Mungú Abûrámâ* vé rî, Ísákâ† vé rî, ãzini Yôkóbû‡ vé rî, Mungú 'bâ é'bípjí vé rî íngú ívé ãtí'bâ Yésû ri rá. Ími sêkí Yésû ri 'dijí drâá nî. Pîlâtô lê kôdô ïri oyukí rá, ïmi gâkí sî.

¹⁴ Ími gâkí Yésû 'Bâ Uletere, ãzini 'Bâ Pîrî rî sî, ïmi lêkí ã oyukí 'bâ ãngû 'dijípi rî sêé ïmi ní áyu.

¹⁵ Ími 'dikí 'bâ idri sêépi rî drâá rá, 'bo Mungú inga ïri gôó idri rû drângárâ gâlésila rá. 'Bâ ndrekí tâ 'dîri 'bâ mi sî.

¹⁶ Ágó ïmi ní ndreeé, ãzini ïmi ní nijí rá 'dîri, ïri ní Yésû ri ë'yijí gi rî sî, sê ïri ní icazú ūkpô ūkpô 'dî. ïri ní Yésû ri ë'yijí gi rî sî, sê ïri ní idrizú,

* **3:13 3:13** Abûrámâ: Mungú zi Abûrámâ ri kînî, ã ku ívé 'bâ 'bêtí ãsámvú gé rî pi, ã ku ívé ãngû, ã 'de muý ãngû ãzi u'di ni gé. Abûrámâ ri é'bípjí Yâhûdî rî pi vé rî, tijkí ïri ilí élifû alu mûdûrûlû ãrõ (1,800) gé, isû tijkí drî Yésû ri kuyé. 'I lâ Í'dóngárâ 12-25. † **3:13 3:13** Ísákâ: Ísákâ ri mvá Mungú ní ezií Abûrámâ ní rî. 'I lâ Í'dóngárâ 17-35. ‡ **3:13 3:13** Yôkóbû: Yôkóbû ri Abûrámâ mvópi Ísákâ vé mvá, ïri anji be muôdrí drî ni ïrî, Mungú újá rû ni zīj Ísêrélê, úyú ïrivé rî zijkí anji Ísêrélê vé ni. Sâ Yésû vé rî gé, zijkí kôpi Yâhûdî. 'I lâ Í'dóngárâ 25-50.

§ **3:22 3:22** Mósë: Yôsepä kâ drâá gi, 'bagû Êjepétô vé rî 'bâ anji Ísêrélê vé rî pi ezií ngaá tûgêrî rû caá ilí mûdûrûlû su (400). Kûru Mungú ní Mósë ri ipêzú ímúzú anji Ísêrélê vé rî pi pazú adringárâ tûgêrî rû rî agásî. Mungú sê tâimbí rî Mósë ní, ã lû anji Ísêrélê vé rî pi ní, sêzú ï ní tâimbí rî zijkí tâimbí Mósë vé ni aní. Tijkí Mósë ri isû ãkûdê ilí rî ca élifû alu mûdûrûlû su (1,400), isû ãkûdê tijkí drî Yésû ri kuyé. 'I lâ Wüngárâ 2-24.

ïmi ní ïri ndrezú ïmî mi sî 'dî.

¹⁷ "Má édrípjí má ómvúpíjí, á nî rá 'yozu kînî ïmi ïmivé drîkoma rî pi be, ïmi 'okí tâ rî ãnjâkô sî.

¹⁸ 'Bo tâ Mungú ní òtú átá nébî rî pi ti gé 'yoó kînî, Kûrisítô ri úmvûlési ímû ïzângâ nya rá rî, nga 'i fûú ti ni gé gi.

¹⁹ Kûru lê ïmi újákí ési ïmivé ünjîkânyâ agásî rá, ïmi ímûkí Mungú vûgá, ã üjîkí rí ïmivé ünjîkânyâ rá, Úpí ã trû rí ïmi ïmivé ünjîkânyâ agásî rá.

²⁰ Sâ ãzi ri ímû 'dî' dî, Úpí ri ímû ïmi ní ūkpô sê, ïri ímû Kûrisítô 'í ní ipêé rî pê mûzû ïmi vûgá 'dî, 'bâ rî Yésû 'i.

²¹ ïri awí adri 'bû gé 'dâá cîmgbâ sâ Mungú ní ímûzú ngá rî pi údêzú cérê ú'dí rî gé, sû Mungú ní òtû ezií nébî uletere rî pi ti gé rî tîni.

²² Mósë 'yo òtû kînî, 'Úpí Mungú ïmivé rî úmvûlési ímû ïmi ní nébî ipê ïmivé 'bâ rî pi ãsámvû gé sû má tîni, ïmi 'bâkí bî tâ ãrêvû cérê ïri ní átá rî pi yîzú.

²³ 'Bâ ïrivé tâ yîipi ku rî,

í ímú ñiri gū ñrivé 'bá rī pi ñsámvú gé sī ñamvē, í ñiri 'dī drā 'dñisñ rá.'

²⁴ "Ádarú òtú nébī rī pi átakí 'díni, í'dózú Sámüéle vúgá, nébī ímú'bá ñiri ã výdrñ gé rī pi be céré, 'yokí tā nóni riípi 'i ngaápi 'dñri rá.

²⁵ Tā nébī rī pi ni òtú átā rī, tā ni ri ímú 'i nga ñimí rú'bá gá, ñazini ñndí Mungú ní ruy ñmi é'bípíj be rī, ñri ímú adri ñmivé ni. Á'diätañyā Mungú 'yo Äbürámā ní kíní, "Bá ñangū rī pi agásñ rī pi ñrëvú céré úmvúlési tákiri ïsú úyú mívé rī pi vúgá,"

²⁶ Drñdrñ ni Mungú ïpē ïvé mvá Yésü ri ímú ñmi vúgá, ã sē rí ñmi ní tákiri, 'bá ñlu ñlu ã újá rí ñsí ïvé ñnjíkñyá agásñ rá."

4

Pétéró pi Yüwání be tukí pá Yähúdī tā lì'bá rī pi endreti gé

¹ Pétéró pi Yüwání be, kópi kâ rií átā 'bá rī pi ni, atala rī pi* ã uryukø, kápíténí Jó Mungú vé rī ñtëepi rī be, ñazini Sädökë† rī pi ã uryukø'bée be, kópi ni ímúzú Pétéró pi vúgá nôo.

3:23 3:23 Dëtõrõnómë 18:15-19

3:25 3:25 Í'dóngará 22:18; 26:4

* **4:1 4:1**

Átálágú: 'Bá ïsérélë vé rī pi ñsámvú gé, 'yéjá átálágú ri röbñjö zä Jó Mungú vé rī agá 'dñá nñ. Atala rī pi ri ïfú úyú Léví vé rī agá. † **4:1 4:1** Sädökë: Sädökë rī pi ngúlumú Yähúdī rī pi vé tákiri Mósë vé rī rú'bá tñj rī pi, 'bo kópi ë'yíkí ñindrí rī pi vé tā kuyé, ë'yíkí mäläyíkä rī pi vé tā kuyé, ñazini kópi ë'yíkí kpá 'yozú kíní, 'bá ñdrñ'bá gí rī pi gõ ingá idri rú rá 'díni kuyé. 'Í lâ Ezj 23:8.

[‡] **4:4 4:4** Ägöd: Lâkí ûkú rī pi anjiná rī pi be kuyé. § **4:6 4:6** Átálágú ãmbúgú rī: Átálágú ãmbúgú rī ndë atala rī pi céré, ã'diätañyā ñiri 'yéjá fi Jó Mungú vé rī agá Vûrâ Uleteretere rī agá 'dñá nñ, ñiri fi vú ñlu ilí ñlu agá. Ñiri ãrí röbñjö vé rī jí ñnjíkñyá ùjízú. 'Í lâ Lëvñtikâ 16; Êbérë 9. **4:7 4:7** Ezj 3:5-8

² Kópi ã 'a ve ñnjí ñnjí, ã'diätañyā Pétéró pi ni rií 'bá rī pi ìmbá Yüwání be kíní, Yésü vé ûkpö sī 'bá ñdrñ'bá gí rī pi icó ingá rá rī sī.

³ Kópi ni Pétéró pi ruzú Yüwání be, ùtú rī ni 'deé gi rī sī, kópi sukí 'bá 'dñ'bée jó ñangū ù'yízú rī agá, cïmgbá cažú ù'bütñjá gá.

⁴ 'Bo 'bá kárakará yíkí ti Pétéró ni sëe rī, kópi ë'yíkí Yésü ri rá, ägöd rī pi icó ca élifü tñwú (5,000) rá.

⁵ Kâ muýu adrií drñ 'díni, 'bá ñangū rú'bá rī pi 'bá ambugu rī pi be, 'bá tákiri Mósë vé rī ìmbá'bá rī pi be, kópi ni ñmízú Yerüsälémä gá 'dñá.

⁶ Ñnásñ átálágú ãmbúgú atala rī pi drñgé rī§ 'dñlë anigé, ñazini Käyáfâ, Yüwání, Älëkñzândâ, ägö uryukø'bée be, kópi kpá anigé. 'Bá 'dñ'bée máríté átálágú ãmbúgú rī vé ni.

⁷ Kâ Pétéró pi ijí icá Yüwání be kópi endreti gé, kópi ni Pétéró pi zízú Yüwání be kíní, "Ími 'okí tā ñayázú ñayázä 'dñri ã'di vé ûkpö sī? Dñku ã'di vé rú sī?"

⁸ Kûru Índrí Uleteretere rī ni Pétéró ri ásúzú, ñri ni 'yozú

kópi ní kínī, "Ími 'bá ãngū rụ'bá rĩ pi, ãzini ambugu 'bávé ãngū agá rĩ pi!

⁹ Ími ri 'bá zì ési muké 'bá ní ágó ögörövű rú rĩ idrízú rĩ sī! Ími lékí nij 'yozú kínī 'bá idríkí ágó 'dříri ngóni ngóni yā 'dínī?

¹⁰ Á lě lūú ìmi ní, ãzini 'bá Ísérélē vé rĩ pi ní céré kínī, ágó idrípi pá tuúpi ìmi ẹndréti gé 'dříri, idrí Yésü Kúrisítō Názérétágú ìmi ní gbää pęti alambaku sígé, Múngú ní ingaá gőo idrí rú drängará gálési rĩ vé rú ūkpō be rĩ sī.

¹¹ Yésü ri,

" 'írā ìmi 'bá jó sì'bá rĩ pi ní gää sī rĩ,

újá nóni 'i ícá írā séeipi
jó rĩ ní pá tuzú ãní
úkpó úkpó ni.'

¹² 'Bá ãzi ícópi ãngū paápi ni 'dãáyo, ã'diâtásiyā rú ãzi vū drğé nõgó ï ní 'daá 'bá ãzi rú'bá gá ãngū paápi ni 'dãáyo."

¹³ 'Bá ï úmú'bá vürä tā lizú rĩ gé rĩ pi kâ tā Pétéró pi ni átá Yüwánī be үři ăkó 'dříri yii, kópi kâ nij ámá 'yozú kínī imbákí kópi kuyé, ãzini kópi nijkí tā kuyé, sē kópi ní ãyängará. Kópi gökí nij ámá 'yozú kínī 'bá 'dříbee rikí adrií Yésü pi be trú.

¹⁴ 'Bo kópi kâ ndréé ágó ï ní idrí rĩ tu pá kuú Pétéró pi ãsámrvú gé Yüwánī be, kópi gökí átangá 'yoó'yo ni ndää ti.

¹⁵ Kúru kópi ní 'yozú Pétéró pi ní Yüwánī be kínī, lě kópi ã mukí 'bá tā lì'bá rĩ pi* ẹndréti gé 'dřisí rá, kópi ní átázú ï ãsámrvú gé sī kínī,

¹⁶ "'Bá 'okí ágō 'dříbee íngóni? 'Bá adri'bée Yérüsälémä agá rĩ pi ãrëvú céré nijkí tā ãyázú ãyãyä kópi ní 'oó 'dříri rá, 'bá ícokí tā 'dříri gää bã ku.

¹⁷ 'Bo 'bá lékí dō 'bá 'dříbee ugaá kópi ã ülükí tā 'dříri muzú 'bá rĩ pi ní ku, lě 'bá útréki kópi drğé, kópi ã gökí rí Yésü vé tā ülükí muzú 'bá rĩ pi ní ku."

¹⁸ Kúru kópi ní Yésü vé 'bá áyúãyū ىři 'dříbee zizú ىgözú ï vugá nõlé, útrézú kópi drğé kínī, kópi ã gökí Yésü vé tā átá dříku, ãzini kópi ã gökí imbá dříku.

¹⁹ 'Bo Pétéró pi ní újázú Yüwánī be kínī, "Ími 'bíkí drí tā 'dříri ámá ìmi ngulupí sī ká. Tā íngöri piri Múngú ẹndréti gé nī, 'bá 'dukí ìmivé tā ngaá áyu yā, döku 'bá 'dukí tā Múngú vé rĩ ngaá áyu?

²⁰ 'Bo 'bá tñi, tā 'bá ní ndréé 'bá mi sī, ãzini 'bá ní yij 'bá bì sī rĩ pi, 'bá ícokí tā nī ã ülungsará kuú ku."

²¹ 'Bá tā lì'bá rĩ pi ní útrézú Pétéró pi drğé Yüwánī be dří. Kópi ndäki léti ï ní 'bá 'dříbee ىřňazú ni tí. Kúru kópi ní 'bá 'dříbee pëzú muzú 'dřisí rá. 'Bá rĩ pi ãrëvú céré rikí Múngú ri íngú tā ï nga'bá 'dříbee sī,

^{4:11 4:11} Säwümä 118:22 * ^{4:15 4:15} 'Bá tā lì'bá rĩ pi: Átálágú ãmbúgú rĩ, atala atala rĩ pi drğé rĩ pi, drğkoma rĩ pi, kópi ri ï úmú tā Yähudí rĩ pi vé rĩ li.

²² ã'diātāsīyā ágó ñ ídrí tā be ãyãzú ãyãyā 'dīri adri õgõrõvū rú aga ilí pükú sú rí rá.

'Bá Yésū ri ë'yī'bá gí rí pi zikí Múngú ri

²³ Kâ muý Pétéró pi oyuyú Yüwání be jó ñ í angū ū'yizú rí agá 'dãásí gí, kópi ní 'dezú muzú tā atala atala rí pi drigé rí pi ní 'yoó ñ ní 'bá ambugu rí pi be rí ülüzú 'bá uryukø Yésū ri ë'yī'bá gí rí pi ní.

²⁴ 'Bá Yésū ri ë'yī'bá gí rí pi kâ tā Pétéró pi ní ülüzú 'dīri yií, kópi úmúkí ñ trú Múngú ri zií, kópi kíní, "Úpí Ükpõ 'Dípa, 'í gbi 'bú pi vú be, yií bälälä rí be, ngá ãrëvú 'a ni gé rí pi be céré ní.

²⁵ Õtú mí átá ükpõ Índrí Uletere rí vé rí sí mívé ãtí'bá 'bavé é'bípi Dãwúdī tì gé, mí kíní,

" Ngá sëépi 'bá angū rí pi agá rí pi ã 'a ní vezú rí ã'di?

Ngá sëépi 'bá rí pi ní rizú tā azakaza vé ni pi ã tā ütizú rí ã'di?

²⁶ 'Bágú vú drigé rí pi útukí ñ kú ûrẽ lëzú ë'dí 'dizú, ãzini 'bá angū rú'bá rí pi úmúkí ñ trú,

lëkí ë'dí 'dií Úpí Múngú be, ãzini lëkí ë'dí 'dií Mäsiyä be.'

²⁷ "Ádarú 'bágú Êródē† pi Pónítíyö Pílátö be úmúkí ñ

'bá adri'bá Yähúdī rú ku rí pi be, ãzini 'bá Ísérélē vé adri'bée Yerúsälémä agá nõgó rí pi be, kópi gákí mívé ãtí'bá uletere Yésū mí ní ipéé Mäsiyä rú rí sí.

²⁸ Kópi 'okí tā rí súú mí ní ütijí mívé ükpõ sí, mí ésí ní lëé ã 'okí rí tñjí.

²⁹ Úpí, 'í yí tā kópi ní rizú útrézú 'bá drigé 'dīri, 'í së mívé ãtí'bá rí pi ã ülükí tì mívé rí ürï ãkó.

³⁰ 'Í së 'bá ní ükpõ mívé ãtí'bá uletere Yésū ã rú sí, 'bá idríkí rí 'bá rí pi ãní, ãzini 'bá 'okí rí tā ãyazú ãyãyā ni pi tā ambugu ambugu ni pi be ãní."

³¹ Kópi kâ Múngú ri zií déé, vúdrí ni gé, vúrã kópi ní ñ umuzú rí ní 'i ayazú díngidíngí. Kúru Índrí Uletere rí ní kópi ásuzú céré, kópi ní í'dozú tì Múngú vé rí ülüzú ürï ãkó.

'Bá Yésū ri ë'yī'bá gí rí pi rikí ivé ngá ãlëé ñ ãsámvú gé sí trú

³² 'Bá Yésū ri ë'yī'bá gí rí pi rikí adriú céré ésí be älu, ãzini úmí be älu. 'Bá ãzi 'yoópi kíní ngá ivé rí pi ivé ni ó'dükülegüsí 'dini 'dãayo, kópi rikí ivé ngá rí pi ãlëé ñ ãsámvú gé sí céré trú.

³³ Yésū vé 'bá áyúãyú rí pi rikí tā Úpí Yésū vé íngázú góó idri rú rí vé tā ülüzú 'bá rí pi ní ükpõ be. Múngú

4:26 4:26 Säwumä 2:1-2 † **4:27 4:27** 'Bágú Êródē: Êródē 'dīri Êródē Änítipä 'i, ïri Êródē Ämbúgú rí vé mvá. 'í lā Mätáyo 14:1; Márakó 6:14; Lükä 3:1. Sä ñ ní Yésū ri tizú rí gé, Êródē Ämbúgú 'dīri rú angū rí ní. 'í lā Mätáyo 2:1-8; Lükä 1:5. Vúdrí ni gé, 'bágú ãzi anigé rú ni Êródē Agíripä, ïri Êródē Ämbúgú rí vé mvá vé mvá. 'í lā Ezí 12:1-13:1.

'bá tākíri āmbúgú kópi drīgé céré.

³⁴ Kópi āsámvú gé, ngá 'bá ãzi ndēépi ni 'dāáyo, ã'diātāsīyā 'bá nyōkú be, dōku jó be rī pi rikí ivé ngá uzíjí, kópi rikí mūfēngā ni ijí,

³⁵ sēé Yésū vé 'bá áyúayū rī pi drīgé, kópi rikí awaá 'bá ngá lē'bá rī pi ni.

³⁶ Yōsépā Lévīgū[‡] ímúpi Sáyípūrāsī gélésī Yésū vé 'bá áyúayū rī pi ni zíjí Bārúnábā rī (rú Bārúnábā 'dīri vé ififí 'bá riípi ési ímbápi ni),

³⁷ sē ivé nyōkú jeé, ijí mūfēngā ni sēé Yésū vé 'bá áyúayū rī pi drīgé.

5

Ānānýā pi vé tā ūkú ni Sāfirā be rī

¹ Ágó ãzi rú ni Ānānýā 'i, kópi ūkú ni Sāfirā be sēkí kpá ivé nyōkú үrukó jeé rá.

² Ānānýā 'du mūfēngā rī ã үrukó züuzü, kópi ūsükí tā ni ūkú ni Sāfirā be trú, īri ni mūfēngā rī vé үmbítā jizú sēzú Yésū vé 'bá áyúayū rī pi vúgá 'dāá, īri ni 'yozú kīnī, mūfēngā 'bá ní nyōkú uzizú rī, īri céré 'dī.

³ Kúru Pétéró ni 'yozú kīnī, "Ānānýā, ngá sēépi Sātánā* ní fizú mí ési agá, mí ní ūnjō úlizú Índrí Uletere rī endretpi gé, mí ní mūfēngā nyōkú uzizú rī ã үrukó züuzú rá rī ã'di?

⁴ Nyōkú mí ní uzíjí rī, īri mivé ni, mūfēngā mí ní nyōkú rī uzizú rī, īri mivé ni, adri 'dini kuyé? Ngá mí ní rizú tā rī 'ozú 'dini rī ã'di? Mí ū'bá 'bá mī kuyé, mí ū'bá Mungú ē mī."

⁵ Ānānýā kā tā Pétéró ni 'yoó 'dīri yií, īri ní i'dezú vúgá, īri ní drázú. 'Bá cérē tā 'i ngaápi 'dīri yi'bá rī pi, үrī fū kópi ambamba.

⁶ Kúru kērjanji үrukó'bée ní ímúzú āvū rī īmūlūzú bōngó sī, kópi ní 'dūzú mūzú āmvé 'dāá, kópi ní āvū rī sīzú.

⁷ Vúdrī ni kā vūjú caá sâ na, ūkú ni Sāfirā ní ifizú jó agá nōo, 'bo nī ámá kuyé 'yozú kīnī ágó ni drā gí.

⁸ Pétéró ni īri zizú kīnī, "Í lū má ní, mūfēngā īmi ní nyōkú rī sēzú jezú mí ágó ni Ānānýā be rī, īri nyo adriípi 'dī?"

Ūkú rī ní 'yozú kīnī, "Ē, mūfēngā rī adriípi 'dī."

⁹ Pétéró ni 'yozú īri ní kīnī, "Ngá īmi ní tī icizú Índrí Úpí vé rī ү'bīzú rī ã'di? 'I ndre drī kā, 'bá mī ágó ni ri sī'bá rī pi icákí pá tuú kuú kētēlē gá 'dī, kópi kpá mi 'du mū āmvé 'dāá."

¹⁰ Sâ 'dāri gé, ūkú rī ní i'dezú Pétéró pá gá 'dīgé, īri ní drázú. Kērjanji rī pi kā ifi jó agá nōo, kópi یsükí ūkú rī drā gí, kópi ní īrivé āvū 'dūzú mūzú āmvé 'dāá, kópi

[‡] 4:36 4:36 Lévīgū: Atala Isérélē rī pi vé rī ārēvú céré, ibíkí ūyú Lévī vé rī agá.

* 5:3 5:3 Sātánā: Sātánā ri ādróko, īri āmbúgú Índrí ūnjí rī pi drīgé, gā tā Mungú vé rī 'dugá ngagá sī, Mungú idró īri 'bū gé 'dāásī. 'I lā I'dangará 12:7-9.

ní ãvū rī s̄izú ágó ni ã jéle gá 'dāá.

¹¹ 'Bá kānísā vé rī pi kā tā 'dīri yíjí, үr̄i fū kōpi ambamba.

Yésü vé 'bá áyúäyū rī pi ídríkí 'bá drā be ni pi kárakará

¹² Yésü vé 'bá áyúäyū rī pi 'okí tā ãyázú ãyäyā ni pi, ãzini tā ambugu ambugu ni pi kárakará 'bá rī pi ãsámvú gé. U'dú cérē 'bá Yésü ri ẽ'ȳi'bá gí rī pi ãrēvú cérē rikí ī úmú trú Jó'bílē Sõlõmónā vé rī† gé 'dāá.

¹³ 'Bá rī pi ẽ íngukí dō Yésü vé 'bá áyúäyū rī pi íngungū dräääsiyä, 'bá үrukö Yésü ri ẽ'ȳi'bá kuyé rī pi fikí 'bá Yésü ri ẽ'ȳi'bá gí rī pi ãsámvú gé kuyé.

¹⁴ 'Bo ãgõ kárakará, ãzini ūkú kárakará ẽ'ȳíkí Úpí ri rá, kōpi úmukí ī fí 'bá Yésü ri ẽ'ȳi'bá gí rī pi ãsámvú gé rá.

¹⁵ Yésü vé 'bá áyúäyū rī pi ní tā ãyázú ãyäyā ni 'oó rī sī, sē 'bá rī pi ūlökí ivé 'bá drā be rī pi á'ya sī ãzini pórósī sī, ijjí ímú ū'bää léti milé gá sī, Pétéró kădō agaá muzú, ñrivé índrikíndrī vé ūkpō ẽ ímvú rí 'bá drā be rī pi, kōpivé drā ã de rí kōpi rú'bá gá sī rá.

¹⁶ 'Bá bítirká íbíkí ímú kürú Yerúsälémä gärä gá rī pi agásī, kōpi íjíkí ivé 'bá drā

be rī pi, ãzini índrí ūnjí be rī pi, ídríkí kōpi cérē rá.

Ocükí Yésü vé 'bá áyúäyū rī pi

¹⁷ Átálágú ãmbúgú rī, ivé ūgalaku adri'bá Sãdókē rī pi be, Yésü vé 'bá áyúäyū rī pi vé tā 'de kōpi ẽ ési agá ūnjí.

¹⁸ Kōpi ní Yésü vé 'bá áyúäyū 'dī'bée ruzú ú'bézú jō ī ní rizú ãngū ū'ȳizú rī agá.

¹⁹ 'Bo ïnínjá 'dāri sī, mäläyíkā‡ Úpí vé rī ní këeti jō ī ní rizú ãngū ū'ȳizú rī pi ūz̄izú, ñri ní Yésü vé 'bá áyúäyū 'dī'bée ijízú ūfuzú ãmvé. Mäläyíkā rī ní 'yozú kōpi ní kïnī,

²⁰ "Ími mukí Jó Mungú vé rī ā bóró gá 'dāá, ìmi ülükí idri ú'dí ī ní Yésü ri ẽ'ȳizú rī vé tā 'bá rī pi ní cérē."

²¹ Kōpi yíkí tā mäläyíkā rī ní 'yoó rī rá. ãngū rī kā ówū, kōpi ní muzú 'bá rī pi imbázú Jó Mungú vé rī ā bóró gá 'dāá.

Átálágú ãmbúgú rī kā ícá ivé ūgalaku rī pi be, kōpi ní ivé 'bá tā li'bá rī pi zízú 'bá ambugu ïsérélē vé rī pi be imuzú vürä ãlu gé, kōpi ní 'bá rī pi pëzú muzú jō ãngū ū'ȳizú rī agá 'dāá, kōpi ã mukí rí Yésü vé 'bá áyúäyū rī pi ijí ímú ãmvé nōō.

²² 'Bo ūgalaku rī pi 'bá Mungú vé jō ütē'bá rī pi be kā muú caá jō ãngū ū'ȳizú rī

† 5:12 5:12 Jó'bílē Sõlõmónā vé rī: Jó'bílē Sõlõmónā vé rī, ñri Jó Mungú vé rī ā bóró gá. ‡ 5:19 5:19 Mäläyíkā: Mäläyíkā rī pi índrí, kōpi ri adri Mungú be 'bū gé 'dālé, kōpi rú'bá âkó. Mungú ri sâ ãzi sī kōpi ipë ímú vū drigé nōō ū'dúlkó muké fvé rī ūlū 'bá rī pi ní.

agá 'dāá, kópi ísúkí Yésū vé 'bá áyúayū rī pi kuyé. Kópi ngakí ī újá ímú tā 'dīri ūlū átálágú ãmbúgú Yāhúdī rī pi vé rī ní kínī,

²³ "Bá cakí ísú jó āngū ū'yizú rī ícikí tī ni cí. 'Bá ri'bá āngū ūtē'bá rī pi tukí pá kuú kẽtēlē gá, 'bo 'bá kā kẽtēti jó āngū ū'yizú rī vé rī zīi, 'bá ísúkí 'bá 'dā'bée jó agá 'dāá kuyé."

²⁴ Ügalaku ãmbúgú riípi Jó Múngú vé rī ūtēépi rī, ãzini atala atala rī pi drīgē rī pi kā tā 'dīri yií, kópi ē drī ábá cérē cérē, kópi rikí üsǖ kínī, tā 'dīri vé ūdū ri ímú adri ngóni.

²⁵ Kúru ágó ãzi ní ícázú ímúzú ūluzú kópi ní kínī, "Ágō ájée īmi ní uruú ū'bé jó āngū ū'yizú rī agá 'dā'bée, kópi nóni ri 'bá rī pi ímbá Jó Múngú vé rī ã bóró gá 'dāá'dā."

²⁶ Ügalaku ãmbúgú Múngú vé jó ūtēépi rī ní ngazú muzú ūvē 'bá ri'bá Jó Múngú vé rī ūtē'bá rī pi be Yésū vé 'bá áyúayū rī pi uruzú ijizú. 'Bo kópi urukí 'bá 'dī'bée ūkpō sī kuyé, ã'diātāsīyā kópi 'okí ūrī sī 'bá rī pi ã úvíkí ī írā sī ku.

²⁷ Kópi kā Yésū vé 'bá áyúayū 'dī'bée ijí pá tuú 'bá tā lī'bá rī pi ẽndreti gé, átálágú ãmbúgú rī ní 'yozú

§ 5:32 5:32 *Bá ndrekí tā 'dī'bée 'bā miſi sī:* Yésū vé 'bá áyúayū rī pi ndrekí Yésū vé drāngárá, ãzini ūrivé íngángárá gōo idri rū drāngárá gálési rī, ãzini ūrivé ngangárá muzú 'bū gé rī rá. ^{*} **5:34 5:34** *Fārūṣī:* Fārūṣī rī pi ngúlumū Yāhúdī rī pi vé tāimbī Mósē vé rī rū'bá tītī rī pi. Kópi 'dukí idri rī pi vé tā, ãzini mālāyikā rī pi vé tā 'bātā ãmbúgú rū, kópi ẽ'yīkí rá 'yozú kínī, 'bá ūdrā'bá gí rī pi gō íngā idri rū rá. 'I lā Ezí 23:8.

kópi ní

²⁸ kínī, "'Bá 'yokí nyo ándúrú īmi ní, īmi ímbákí 'bá rī pi Yésū ã rú sī ku 'dīni kuyé? īmi ndrekí drīká, īmi ímbákí nóni 'bá rī pi Yērúsälémā agásī cérē Yésū vé tā sī. īmi nóni ri ūrivé drāngárá ã tā ngo 'bá drīgē."

²⁹ 'Bo Pétéró pi Yésū vé 'bá áyúayū rī pi be, kópi ní újázú kínī, "'Bā tā Múngú ní 'yoó 'bá ní rī 'dū nga áyu. 'Bá 'dukí tā 'bá áda ní lūu 'bá ní rī ngaá áyu ku.

³⁰ Múngú 'bá é'bípīi vé rī inga Yésū īmi ní ipaa peti alambaku sīgē 'dīri gōo idri rū rá.

³¹ Múngú sē ūri ní ãmbúgū, 'bā ūri úrī ūvē drī ẽndépī gé Úpí rū, ãzini 'Bá 'bā Paápi ni rū. Múngú 'o tā 'dīri 'dīni, ã'diātāsīyā lē 'bá Ísērélē vé rī pi ã újákí ési, 'i trū ūri kópi ūvē ūnjīkānyā agásī bēnī.

³² 'Bá ndrekí tā 'dī'bée 'bā mi sī rá, [§] ãzini Índri Uletere Múngú ní ūpēe 'bá ūvē tā 'dū'bá nga'bá rī pi ní rī ndre kpá tā 'dīri 'i mi sī rá."

³³ 'Bá ambugu rī pi kā tā 'dīri yií 'dīni, kópi ã 'a ve ūnjí ūnjí, kópi lēkí Yésū vé 'bá áyúayū 'dī'bée ū'dī drāá 'dīisī rá.

³⁴ 'Bo Fārūṣīgū* ãzi rū ni Gāmālīyélē 'i, ūri 'bá tāimbī ímbápi ni, 'bá rī pi cérē ūnjīki

ĩri ĩnj̄nji, ĩri ní pá tuzú 'bá tā li'bá rī pi ẽndreṭi gé, ĩri ní 'yozú kín̄, ã jikí āgō 'dī'bée fūú āmvé sâŋá be mādā.

³⁵ Ĩri ní 'yozú kōpi ní kín̄, "Ĩmi 'bá Īsērélē vé 'dī'bée, lē ĩmi ūsūkí tā ĩmi ní lēé 'oó āgō 'dī'bée rú'bá gá rī pi muké muké.

³⁶ Ȑtú Tēwúdā Ȑfū 'yo kín̄, 'i 'bá āmbúgú, 'bá mūdūrūlū su úmúkí Ȑ ĩri vúgá. 'Bo 'dikí ĩri drāá rá, írékí Ȑrivé 'bá Ȑ úmú'bá ĩri be rī pi kpélékpélé, Ȑrivé tā gō ícá ngá kána.

³⁷ Ĩri ã vúdrī gé, Yúdā Gäliláyágú rī ní kpá Ȑfūzú lókí ãzi 'bá lāzú ni gé, 'bá kárakará mukí vú ni gé sī, 'bo 'dikí ĩri drāá rá, írékí Ȑrivé 'bá ĩri Ȑpámvú ūbī'bá rī pi kpélékpélé.

³⁸ "Á 'yo ĩmi ní, ĩmi kukí 'bá 'dī'bée. Dō tā 'bá 'dī'bée ní rií 'oó 'dīri íngá yílkí 'bá áda vé ni vúgá, tā 'diri gō ícá ngá kána.

³⁹ 'Bo dō tā 'dīri íngá Múngú vúgálésila, ĩmi ícókí āgō 'dī'bée ugaá bā ku. Ĩmi ndrekí dō muké ku, tā ĩmi ní rií 'oó 'dīri, ĩmi ri ūmbā fū Múngú be."

⁴⁰ 'Bá ambugu tā ãsámvú ámá'bá rī pi ã'yíkí Ȑrivé tā rá. Kōpi ní Yésū vé 'bá áyúayū rī pi zizú ímúzú, kōpi sēkí 'bá áyúayū 'dī'bée gbaá ūnjí ūnjí, 'bá ambugu 'dī'bée átákí kōpi ní ūkpó ūkpó kín̄, lē kōpi ã gōkí Yésū ã rú zjí dijí ku, ñ ní kōpi Ȑyuzú muzú.

⁴¹ Yésū vé 'bá áyúayū rī

pi ní fūzú vūrā 'bá rī pi ní tā ližú rī agásí āmvé, kōpi rikí ún̄jí muzú, ã'diātāsíyā Múngú 'dū kōpivé tā 'bāá āmbúgú, ã'yí kōpi sēe Ȑzāngā nyaá Yésū vé tā sī.

⁴² Ȑ'dū cérē kōpi rikí 'bá rī pi ímbá Jó Múngú vé rī ã bóró gá, ãzini 'bá rī pi vé 'bēt̄i ãsámvú gé sī, kōpi rikí ú'dúkó muké rī ūlūu muzú ãndēngará ãkó kín̄, "Māsíyā ĩmi ní rií ndāá rī, ĩri Yésū Kúrísítō 'i."

6

Ȑpēkí āgō éz̄ir̄i 'bá kānísā vé rī pi Ȑ izā koó

¹ Lókí 'dāri gé, 'bá Yésū ã pámvú ūbī'bá rī pi vé kālāfe ri vaá muzú drígélé. 'Bá átā'bée Gírikí tī sī rī pi rikí unuú 'bá átā'bée Ībérē tī sī rī pi vé tā sī kín̄, ú'dú ãlu ãlu kádō rií ãnyāngā awaaá, sēkí ãnyāngā rī Ȑwuzi átā'bée Gírikí tī sī rī pi ní ku.

² Kúru Yésū vé 'bá áyúayū mūdrī drī ni Ȑr̄i rī pi ní 'bá Yésū ã pámvú ūbī'bá rī pi úmúzú vūrā ãlu gé, kōpi ní 'yozú kín̄, "Adri muké ku 'bá ní Múngú vé ú'dúkó muké rī vé ūlūngará kuzú, 'bá ní rizú ãnyāngā awazú áyu.

³ Má édrípíjí má ómvúpíjí, lē ĩmi Ȑpēkí 'bá éz̄ir̄i ĩmi ãsámvú gé 'dīgé ñ ní Ȑnj̄jí Ȑnj̄jí, épí'bá Múngú vé Índrí Uletere rī sī gí, adri'bá úm̄i be ni pi, 'bā kōpi 'bā ri Ȑz̄i 'dīri nga,

⁴ 'bâ 'bâkí rí ési rizú Múngú ri zizú, ãzini tî Múngú vé rí ūluzú."

⁵ Tâ Yésü vé 'bá áyúayü 'dî'bée ni 'yoó 'dîri së 'bá ï úmú'bá rí pi ni céré ãyïkõ. Kôpi ni Sêtëfánõ ë'yïngará be ãmbúgú, épípi Índrí Uletere rí sî rí ïpêzú, ãzini kôpi ïpêkí Pîlîpû ri, Pôrökörô ri, Nîkônórâ ri, Tîmönj ri, Pûrûménâ ri, ãzini Nîkólâ íngápi Anïtiyókâ gá, 'i újápi Yâhûdî rú rí.

⁶ Kôpi ni 'bá ï ni üpêé 'dî'bée jizú i'dazú Yésü vé 'bá áyúayü rí pi ęndrëtî gé. Yésü vé 'bá áyúayü rí pi ni Múngú ri zizú kôpi ni, kôpi ni drî tîzú 'bá ï ni üpêé 'dî'bée drîgé.

⁷ Kûru tî Múngú vé rí ni ayizú muzú ãngû rí pi agásî. 'Bá Yésü ri ë'yï'bá gi Yerûsälémâ gá 'dälé rí pi vé kâlâfe gô vaá muzú drîgélé, atala kárakarâ gôkí rií ési 'bâa Úpí Yésü drîgé.

Sêtëfánõ vé rüngárâ

⁸ Sêtëfánõ épípi ési muké Múngú vé rí sî, adriípi ūkpõ Múngú vé rí be rí, 'o tâ ambugu ambugu ni pi, ãzini tâ ãyâzú ãyâyâ ni pi kárakarâ 'bá rí pi ãsámvú gé.

⁹ Ü'dû âlu, Yâhûdî adri'bá Jó Múngú ri Zizú* ï ni zjj, Tûgêrî Drîwälâ Isú'bá gi rí pi vé rí agá rí pi í'dokí ãgátâ gâá Sêtëfánõ be, kôpi ibíkí ímû Kûréne gélésî, үrukö

ni pi ímûkí Älékizändârîyâ gélésî, үrukö ni pi ímûkí ãngû Kîlîkîyâ vé rí gélésî, үrukö'bée ímûkí ãngû Ezîyâ vé rí gélésî.

¹⁰ 'Bá 'dî'bée ãsámvú gé 'dîgé, 'bá ãzi úmî be sû Sêtëfánõ vé rí tînî 'dâáyo, ã'diâtâsîyâ Índrí Uletere rí së ïri ni úmî tâ nîzú ambamba.

¹¹ Kûru kôpi ni rizú 'bá үrukö'bée icerikzû kíri kíri kínî, "Ími 'yokí, 'Bá yïkí Sêtëfánõ ri tâimbî Mósë vé rí ideé, ãzini ri Múngú ri ideé."

¹² Kôpivé átangá 'dîri së 'bá bîtrîkâ rí pi, 'bá ambugu rí pi, ãzini 'bá tâimbî imbâ'bá rí pi ã 'a vekí rá. Kôpi ni Sêtëfánõ ri ruzú jizú muzú 'bá tâ li'bá rí pi ęndrëtî gé.

¹³ 'Bá үrukö rikí ünjö úlí Sêtëfánõ drîgé kínî, "Ágó 'dîri ri átá muzú ünjí Jó Múngú vé uletere rí ã tâ sî, ãzini tâimbî Mósë vé rí ã tâ sî.

¹⁴ 'Bá yïkí ágó 'dîri kínî, 'Yésü Nâzérétâgú rí ímû Jó Múngú vé 'dîri ñô iza 'dîsî rá, ãzini ïri ímû mérë Mósë vé ï ni seé 'bá ni 'dîri újá 'dîsî rá.' "

¹⁵ 'Bá úrí'bá tâ li'bá rí pi ãrëvú céré 'bâkí mi rizú Sêtëfánõ ri ndrezú, kôpi ndrekí irivé ęndrëtî índré sû mäläyikâ vé rí tînî.

* **6:9 6:9** Jó Múngú ri Zizú rí: Yâhûdî rí pi vé Jó Múngú ri Zizú rí pi kárakarâ kûrû rí pi agásî andiandî, kôpi ri ï úmú Bûkû Múngú vé rí lâ, ãzini kôpi ri Múngú ri ïnjî Ü'dû Sâbâtâ vé rí gé.

7

Sētēfánō átá ívé tā 'bá tā li'bá rī pi ḡendrētjí gé

¹ Átálágú ãmbúgú rī ní Sētēfánō ri zizú kínī, "Tā ī ní mi tōzú 'dī'bée, īri nyo tā áda?"

² Sētēfánō ní újázú kópi ní kínī, "Má édrípjí, ãzini má étépjí, īmi yikí drī ma ká. 'Bávē Múngú dīngárá be pōwūpōwū rī i'da 'i ándúrú 'bá é'bípjí Æbürámā ní rá, īsú īri ri adri Mēsōpōtámīyā gá 'dälé, gō 'deé muý Hârânā gá 'dälé ndō.

³ Múngú 'yo īri ní kínī, "Í ku ãngū īmivé rī, 'í ku måríté mívē rī pi, 'í muý adrií ãngū má ní úmvúlésí lëé lñú mí ní rī gé."

⁴ "Kúru Æbürámā ní ãngū 'bá Kälédéyā vé rī pi ní adrizú rī kuzú, īri ní muý adrizú Hârânā gá. Etépjí kā drääá gí, Múngú ní īri ijízú adrizú ãngū īmi ní adrizú nōri agá.

⁵ Múngú sē ãngū rī vé wōqökō kíníkiniñá ní Æbürámā ní kuyé. Lókí 'däri gé, Æbürámā ã adri dō mvá ãkó drääásiyā, Múngú sō üyō kínī, ãngū 'dīri ímú adri Æbürámā vé ni, ãzini īrivé úyú rī pi vé ni.

⁶ Múngú ní 'yozú Æbürámā ní kínī, 'Úyú mívē

rī pi úmvúlésí muý adri jákā rú ãngū ãzi gé, kópi adri tûgērī rú, ī kópi Ȣcū ca ilí mündürülü su.'

⁷ Múngú ní kpá gōzú 'yozú kínī, "Bo ma ímú 'bá ãngū rī agá kópi 'bā'bée īzí nga'bá tûgērī rú rī pi īrīñā rá. Vúdrī ní gé, kópi úmvúlésí ifū ãngū 'däri agásí, kópi ímú ma īnjí vûrā nōri gé."

⁸ Múngú ní 'yozú Æbürámā ní kínī, 'Anji ägō 'bëtjí ãlu ãlu ãsámvú gé rī pi, ã úlïkí kópi ã ágélé ē tì rá, ã lñ rí 'yozú kínī ündí má ní rüy mí be rī, 'í 'du tā ni ngaá rá.' Kâ Ísákā ri tjí, vúdrī ni kā adrií caá ú'dú ãrō, Æbürámā ní ágélé ni ē tì lizú.* Vúdrī ni gé, Ísákā ní Yôkóbû ri tjízú, Yôkóbû tì anji mudrī drī ni īrī, īrivé anji rī pi ízukí caá súrú mudrī drī ni īrī, súrú kópivé rī pi zikí Ísérélē.

⁹ "Yôsépâ ã tā 'de ívé édrípjí anji Yôkóbû† vé rī pi ē ési agá ünjí, kópi sêkí īri jeé jijí Êjëpétô gá tûgērī rú, 'bo Múngú ütë īri rá.

¹⁰ Múngú pa Yôsépâ ri tā ükpó ükpó īri īsú'bá rī pi agásí rá. Sē īri ní úmî, ãní sē 'bägú rī 'du īrivé tā 'bâa mûké, 'bägú rī 'bâ Yôsépâ ri adrií ügalaku ãmbúgú ãngū Êjëpétô vé rī agá, ãzini 'bâ

^{7:3} 7:3 Í'dóngará 12:1 ^{7:7} 7:7 Í'dóngará 15:13-14 * ^{7:8} 7:8 Ágélé ni ē ti lizú: Múngú lñ Æbürámā ní kínī, anji ägō Æbürámā vé rī pi adrikí dō caá ú'dú ãrō gí, lë ã úlïkí kópi ã ágélé ē tì rá, lñzú kínī, kópi anji Múngú vé ni. 'Í lñ Í'dóngará 17:9-14. † ^{7:9} 7:9 Yôsépâ: Yôsépâ ri Yôkóbû vé mvá īri ní lëéle rī, édrípjí sêkí īri jeé tûgērī rú ãngū Êjëpétô vé rī gé. Múngú sē īri icá ãmbúgú, ko ívé 'bâ rī pi ē ïzâ muý adrií ãngū Êjëpétô vé rī agá nî. Sâ 'däri gé, Ȣbírî 'de caá ilí ézirî. 'Í lñ Í'dóngará 30-50.

ĩri āmbúgú rií ívé ngá kání
agá rí pi ã tā mbaá.

¹¹ "Kúru ẽbírì ní 'dezú
ãngū Ņjépétō vé rí agá, ãzini
Kánánā vé rí agá ūnjí ūnjí,
sē 'bá rí pi nyakí ūzāngā
ambamba, 'bá é'bípíi ndákí
ngá nyanya tí.

¹² Yökóbū kā yíi kínī
ãnyāngā Ņjépétō gá 'dälé
anigé, ĩri ní 'bá é'bípíi pëzú
muzú ãnyāngā jezú 'dälé,
'díri vú ãlu ĩri ní kópi pëzú
rí.

¹³ Kópi kâ gõó muý
ãnyāngā rí ãzi jeé Ņjépétō
gá 'dälé vú ĩrì ni gé, Yôsépā
ní 'i i'dazú kópi ní, 'bágú rí
ní kúru nñzú ámázú 'yozú
kínī, 'bá rí Yôsépā édrípíi pi.

¹⁴ Tā 'díri ã vúdrí gé,
Yôsépā ní tì pëzú 'í étépi
Yökóbū ní, ãzini ívé märíté
rí pi ní, kópi ẽ ímúkí Ņjépétō
gá nñó, kópivé käläfe ca cérē
pükü ẽzírì drí ni tñwú.

¹⁵ Kúru Yökóbū ní 'dezú
muzú Ņjépétō gá 'dää, drä
'dälé, 'bavé é'bípíi ūdräkí
kpá 'dälé.

¹⁶ Jíkí kópivé ãvú muý sii
Sékémē gá, 'bú Abürámä ní
jeé Ämörä ẽnjípíi drígé rí
agá.

¹⁷ "Sâ Mungú ní lëzú ūyõ
'í ní sôo Abürämä ní rí vé
tā 'duzú ngazú rí kā 'bää
íca ūnyinjá gí, 'bá 'bavé ãngū
Ñjépétō vé rí agá rí pi vé
käläfe gõ ízú kárakará.

¹⁸ Kúru 'bágú ãzi Yôsépā
vé tā nñipi kuyé ni ní gozú
adrizú 'bágú rú 'bá Ņjépétō

vé rí pi drígé.

¹⁹ 'Bágú 'díri ri 'bá é'bípíi
ẽ mi ū'bää, ãzini ri kópi 'oo
ûnjí, sē kópi ní täämbí kínī,
kópi ã ú'békí ívé anji ã ní tiij
ûdénjá rú rí pi ásé agá, kópi
ã ūdräkí rí 'díisí rá.

²⁰ "Tíkí Mósé ri lókí 'däri
gé, ĩri ünyí be ambamba.
Etépi pi éndrépi be mbakí ĩri
ã tā caá mbää na ívé jó agá
'dää.

²¹ Kópi kâ Mósé ri jíi 'bää
ásé agá 'dää, 'bágú rí vé mvá
ûkúnjá rí ní ĩri 'düzú muý
úcézú mvá ívé ni rú.

²² Ímbákí Mósé ri Ņjépétō
gá 'dälé, nñ tā muké muké,
ĩri átangá átá ūkpö be, ãzini
ĩri tā 'o ūkpö be.

²³ "Mósé vé ilí kâ caá pükü
su, ĩri ní ngazú muý 'í
é'dípáa Ísérélë rí pi ndrezú.

²⁴ Mósé ca muý isú
Ñjépétogú ãzi ri ívé 'bá ãzi
'o ūnjí, ĩri ní ágó rí ípázú, ĩri
ní Ñjépétogú rí 'dizú dräzú
'díisí rá.

²⁵ Mósé ūsú déna ívé 'bá
rí pi íco nñ ámá 'yozú kínī
Mungú ūpë 'i ímú kópi paá
nñ 'dini rá, 'bo kópi nñkí ámá
kuyé.

²⁶ "Kâ muý adrii drü 'dini,
Mósé ca muý isú Ísérélë ĩrì
ni pi ri ï fu. 'U'bí kôdô kópi
ẽ ési 'yoó kínī, 'Agô 'dibée,
imí édrípí, ngá imí ní imí
'ozú ūnjí 'dini rí ã 'di?"

²⁷ "'Bo ágó ūmbä í'dópi
rí ní Mósé ri zezú, ĩri ní
'yozú kínī, 'A'di 'bä mi 'bá
ambúgú rú rií tā lij 'bá drígé
nñ?

²⁸ 'Í lē ma 'dijí sū mí ní ájée Ějēpétogú rī 'dijí drāá rī tñi?' ²⁹ Mósē kā tā 'dīri yií, koro nga ápá muý adrií ángū Mídīyánā vé rī gé jākāgú rú. 'Dälé tì anji ágō ūrī.

³⁰ "Mósē kā adrií Mídīyánā gá 'dälé caá ílí pükú su, mäläyíkā ní 'i i'dazú Mósē ní ácí díipi peti amuúpi kümvü ni agá, ángū á'wí cínyáfā rú rī agá 'dää, peti ácí ní dízú 'dīri īnyinjá írá Sínayí vé rī á gärä gá.

³¹ Mósē kā ndreeé ácí díipi rī zā peti rī veé kuyé, sē ūri ní ãyāngará. Mósē útru 'i īnyinjá muý ácí riípi díipi rī ndreeé. ūri ní Úpí vé ú'dükó yizú kínī,

³² 'Ma Múngú mí é'bípjí vé rī, Múngú Ābürámā vé rī, Īsákā vé rī, ázini Yökóbū vé rī.' Mósē á rú'bá yä kpíripírpí, үrī fü ūri ambamba, gō mi 'bää ácí rī ndrezú kuyé.

³³ "Úpí Múngú ní 'yozú ūri ní kínī, 'Í nje mívē ngá pá gá‡ mí pá gá sī rá, á'diätäsfýä vürä mí ní pá tuzú 'dīri, ūri vürä uletere ni.

³⁴ Á ndre ūzängä 'bá mávé rī pi ní nyaá Ějēpétö gá 'dälé rī gí. Á yi kópivé ngongárá gí, má ímú kópí pangárá gá. Á lē nóni mi pěé gőo vúlé Ějēpétö gá 'dää.'

³⁵ "Mósē 'dīri ándúrú 'bá ūrivé rī pi ní ūri gää sī, kópí

ní 'yoó, 'A'di 'bä mi ämbúgú rú ūri tā lij 'bá drígé ní rī 'i?' Múngú pě ūri muý adrií kópí drígé ämbúgú rú, ázini ívé 'bá rī pi paá, Múngú pě mäläyíkā muý átá Mósē be peti amuúpi kümvü rī agá 'daá.

³⁶ Mósē 'o tā ãyázú ãyãyã ni pi kárákará Ějēpétö agá 'dää. Ílí pükú su 'dīri agá, Mósē íjí 'bá rī pi ifüú ángū á'wí cínyáfā rú rī agásí, ko kópí ē drí zozú mužú Yíj Tafu Ika rī agásí.

³⁷ "Mósē 'yo 'bá Īsérélë vé rī pi ní kínī, 'Múngú ri úmvülésí ímú ūmi ní nébí ipé ūmivé 'bá rī pi ūsámvú gé sū má tñi.'

³⁸ Mósē ri adrií 'bá é'bípjí ūsámvú gé ángū á'wí cínyáfā rú rī agá 'dää, mäläyíkā rī átá ūri ní Írā Sínayí drígé 'dää. Ülükí ūri ní ú'dükó ídri vé rī 'dälé, á ülükí ūri 'bá ní.

³⁹ "Bo 'bá é'bípjí gäkí Mósē ē tì yigá sī. Kópí gäkí ūri sī, kópí lékí kódô ūjá gőo Ějēpétö gá 'dää vúlé.

⁴⁰ Kópí ní 'yozú Ārónä ní kínī, 'Mí údé 'bá ní ngá muñgú rú, á ko rí 'bä drí mužú, Mósē ikó 'bä drí ūfuzú Ějēpétö agásí ní, 'bo 'bá níkí kuyé dö á'di 'o ūri ní.'

⁴¹ Kópí ní ngá údészú muñgú rú sū tì mvánjá tñi, kópí íjíkí ngá ū ní ūri zää röbönjö rú rī sée ūri ní, kópí

7:28 7:28 Wüngará 2:14 **7:31** 7:31 Wüngará 3:1-10 **7:32** 7:32 Wüngará 3:6 [‡] **7:33** 7:33 Í nje mívē ngá pá gá: Tā 'dīri vé ifíffi lü ūnjingará. **7:34** 7:34 Wüngará 3:5-10 **7:35** 7:35 Wüngará 2:14 **7:37** 7:37 Dëtörönómë 18:15
7:40 7:40 Wüngará 32:1-8

ní ūmū' bāzú āmbúgú ngá ī
ní údé móngú rú 'dīri īnjízú.

⁴² Móngú gā kōpi sī, adi
kōpi rií línyā 'bū gé rī pi īnjī,
mbāá rī īnjī, āzini ұtú rī īnjī
īvē móngú rú. Tā 'dīri nga 'i
fūú tī ni gé gí sū nēbī rī pi ní
sīi búkū agá rī tīni kīnī,

" īmi úyú īsērélē vé 'dī'bée,
ílī pūkú sū īmi ní adrizú
āngū ā'wí cínyáfā rú
rī agá 'dālē rī gé,
īmi zākí nyo má ní
rōbōñō rá?

⁴³ īmi ri ngá īmi ní údé
móngú rú ī ní ziī
Mōlékī ri 'dū muzú
īndī, āzini gākū rī 'dū
muzú īndī,
āzini īmi ri ngá īmi ní
údé móngú rú
sū línyā tīni ī ní ziī
Rēfánā rī 'dū muzú
īndī,
āzini īmi ri ngá īmi ní
údé Móngú rú rī pi
īnjī.

Kúru ma īmi pē mu adri
rámbá rú Bābēlónā[§]
vé wōókō 'dāsīla rī
gé.'

⁴⁴ "Bá é'bípīj rikí gākū ī
ní tāimbī Móngú vé rī 'bāzú
'a ni gé rī* 'dū muzú āngū

§ 7:43 7:43 Bābēlónā: Lóki Núwā vé rī ā vúdrī gé, 'bá rī pi sīkí lágáraka Bābēlā
gá, vúdrī ni gé, 'bá rī pi gōkí vūrā rī ziī Bābēlónā. Ílī kárakará ā vúdrī gé,
'bāgú Nēbākānēzā jí 'bá īsērélē vé rī pi ā үrүkó mūy āngū Bābēlónā vé rī gé,
iza Yērúsālémā ri ílī mūdūrūlū tōwū pūkū ézīrī (570) gé, ışū ākūdē tīkí drī Yēsū
ri kuyé. 'í lā Ídóngará 11; 2 'Bāgú 24-25; Dānyélyé 1:1-7.

^{5:25} * 7:44 7:44 Gākū ī ní tāimbī Móngú vé rī 'bāzú 'a ni gé rī: Móngú ézī
Mósē ní kīnī, Mósē ā sī Gākū āngū ā'wí cínyáfā rú rī agá 'dāá, ā 'bākí rí tāimbī
Móngú vé rī 'a ni gé 'dāá, 'bá rī pi ā rikí u'dū muzú vūrā rī pi gé sī. Sōlōmónā
sī Jó Móngú vé rī Yērúsālémā gá 'dāá, icókí u'dū ku. Atala rī pi ri rōbōñō zā
Móngú ní vūrā īrī 'dī'bée agásī. 'í lā Ébérē 8:5. † 7:45 7:45 Yōsūwā: Mósē kā
drāá gí, Móngú īpē Yōsūwā ri 'bá rī pi ē drī koó muzú āngū Kānánā vé rī gé. 'í
lā Wīngará 17-24; Yōsūwā 1-24.

ā'wí cínyáfā rú rī agá 'dāá.
Kōpi sīkí gākū rī sū Móngú
ní tā ni ézījí Mósē ní rī tīni.

⁴⁵ Lóki Yōsūwā† ní ē'dī
'dizú 'bá adri'bá āngū
Kānánā vé rī agá rī pi be rī
gé, Móngú dro 'bá 'dī'bée
āngū Kānánā vé rī agásī
rá. 'Bá īsērélē vé rī pi
'dūkí gākū Móngú vé rī jiī
muzú īndī, sē kōpi ndēkí 'bá
āngū 'dāri agá rī pi āní rá,
kōpi érīkí āngū 'dāri 'dū
ī ní. Gākū Móngú vé rī ri
adrii āngū īsērélē vé rī agá
'dāá, cīmgbá cažú lóki 'bāgú
Dāwūdī vé rī gé.

⁴⁶ Móngú ri āyīkō sī
Dāwūdī sī, īri ní Móngú ri
zīzú kīnī, 'í lē Jó siī Móngú
Yōkóbū vé rī ní.

⁴⁷ 'Bo Sōlōmónā sī Jó
Móngú vé rī nī.

⁴⁸ "Móngú āmbúgú 'bá
drīgé cérē rī adri jō 'bá áda
ní siī rī agá ku, sū nēbī rī ní
'yoó rī tīni. Móngú kīnī,

⁴⁹ " "Bū rī vūrā má ní úrīzú
ni,

vū rī vūrā má ní pá
'bāzú ni.

Úpí ní zīzú kīnī,

Jó īmi ní lēé siī má ní
rī ősükā ni ā adri rí
ngóni?

Vūrā má ní adrizu rī ngūgá?

⁵⁰ Má údé nyo ngá rī
pi ãrēvú céré ma 'i
kuyé?'

⁵¹ "Ími 'bá drī be ūkpó
ūkpó 'dī'bée, ími gākí ési
újágá Múngú ri ẽ'yigá sī, ími
őzükí ìmí bí cí, ími yiķí rí
írivé tā ku! Ími adrikí sū ìmi
é'bípjí tñi, ími gākí Índrí
Uletere rī vé tā sī!"

⁵² Nébí ãzi ími é'bípjí ní
õcūk kuyé ni nyo anigé? Ími
é'bípjí ú'díkí nébí 'Bá tā be
piri rī[‡] vé ímúngará ã tā
üllubá rī pi üdrää rá. Nóni
ími 'bekí ìri ã üli, ími 'díkí
ìri gí.

⁵³ Mäläyikā rī pi[§] ímúkí
ími ní tāimbí Múngú vé rī
sëé, 'bo ími 'dükí tā ni ngaá
kuyé."

Úvïkí Sëtëfánō ri drää írā
sī

⁵⁴ 'Bá tā lī'bá rī pi kâ
átangá Sëtëfánō ní átā 'dīri
yijí, kôpi ã 'a ve ünjí ünjí.

⁵⁵ 'Bo Sëtëfánō épípi Índrí
Uletere rī sī ambamba rī
ndre ãngū muzú 'bū gé 'dää,
ìri ní Múngú vé dïngará
pöwüpöwü rī ndrezú, ãzini
ndre Yésü tu pá kuú Múngú
vé drí ẽndépi gé.

⁵⁶ Sëtëfánō ní 'yozú kïnï,
"Ími ndrekí drī ká, á ndre
'bū zī 'i kú mgbo, 'Bá Mvá^{*}

^{7:50 7:50} Ísáyä 66:2 [‡] ^{7:52 7:52} 'Bá tā be pirí rī: 'Bá tā be pirí rī Yésü 'i.
^{§ 7:53 7:53} Mäläyikā rī pi: Mäläyikā rī pi índrí, kôpi ri adri Múngú be 'bū gé
'dälé, kôpi rū'bá ãkó. Múngú ri sâ ãzi sī kôpi ẽpë ímú vū drígé nõõ ú'dükó
muké ívē rī üllubá rī pi ní. ^{*} ^{7:56 7:56} 'Bá Mvá: Yésü zì 'i 'Bá Mvá lüuzú kïnï,
'i Kûrisítõ 'i, 'i mälüngä rī rü muzú nyonyo. 'I lâ Dânyél 7:13-14. [†] ^{7:57 7:57} 'Bá tā lī'bá 'dī'bée: 'Bá tā lī'bá 'dī'bée őzükí ï bí cí, kôpi үsükí kïnï Sëtëfánō 'da
Múngú ri. [‡] ^{7:58 7:58} Sáülä: Sáülä gô icá 'bá Yésü ã pámuvü übïipi ni, gôki rü
ni zìj Páülü 'i. 'I lâ Ezí 13:9.

tu pá kuú Múngú vé drí
ẽndépi gé."

⁵⁷ 'Bá tā lī'bá 'dī'bée[†] kâ
tā 'dīri yijí 'dîni, kôpi őzükí ï
bí cí, kôpi í'dokí útré ú'dükó
be үru 'dää, kôpi ní njuzú
Sëtëfánō ri ruzú,

⁵⁸ kôpi sekí ìri kûrú rī
agásí ãmvé, kôpi í'dokí ìri
úvì írâ sī, 'bá ìri tō'bá rī
pi unjekí ívé bõngó 'bâa
kêrimvá rú be ï ní ziř Sáülä[‡]
gârâ gá.

⁵⁹ 'Bá rī pi kâ í'dó rií
Sëtëfánō ri úvì írâ sī,
Sëtëfánō ní Múngú ri zizú
kïnï, "Upí Yésü, 'í 'dû mavé
índrí."

⁶⁰ Kûru ìri ní kûmûcí ütjizú
vûgá, ìri ní trezú ú'dükó be
urû 'dää kïnï, "Upí, lë mî lì tâ
'bá 'dī'bée drígé ünjikânyä
kôpi ní 'oó rī sī ku." Sëtëfánō
kâ tâ 'dîri 'yoó 'dîni, koro
írivé idri ní fûzú.

8

¹ Sáülä ã'yï Sëtëfánō ri sëé
úvì drää nî.

Ocükí 'bá kânisä vé rī pi,
íréki kôpi kpélékpélé

Lókí 'dâri gé, őcükí 'bá
kânisä vé Yerûsälémä gá
'dälé rī pi ünjí ünjí, së
kôpi íréki ï mûy adrii ãngû
Yûdâyä vé rī agásí, ãzini
ãngû Sämâriyä vé rī agásí.

'Yéñá Yésü vé 'bá áyúayü rí pi áwíkí adrií Yerúsälémä gá 'dää ní.

² 'Bá Múngú ri īnjī' bá īnjīnji rí pi sikkí Sëtëfánō vé ãvū ní. Kópi ngokí īri īzängä be ambamba.

³ 'Bo Sáülä ní ī'dozú 'bá känisä vé rí pi ɔcüzü ūnjí ūnjí. Ri écí muzú jó rí pi tì gé sī 'bá känisä vé rí pi uruú muzú. Urú ägö rí pi ūkú rí pi be jií muzú ú'bé jó ãngü ū'yizú rí agá.

Pilípū ūlū ú'dükó muké rí Sämäríyä gá

⁴ Úpí vé 'bá ī ní íré kpélékpélé 'dī'bée rikí ú'dükó muké Múngú vé rí ūlū muzú ãngü kópi ní muzú rí pi agásí céré.

⁵ Pilípū* ní 'dezú muzú kürú Sämäríyä vé rí gé 'dää, īri ní tā Kúrisítō vé rí ūluzú 'bá rí pi ní.

⁶ 'Bá bitríká rí pi kâ tā Pilípū ní átá rí yíj, ãzini tā īri ní 'oó ãyázú ãyãyä 'dī'bée ndree, kópi 'bákí úvá rizú tā rí yizú.

⁷ 'Bá kárakará índrí ūnjí be rí pi, índrí ūnjí rí pi ūfukí kópi drigé sī útréngárá be, 'bá kárakará pá be 'bélé'béle rí pi ɔgörövü rú rí pi be, idrikí kópi rá.

⁸ Tā 'i ngaápi 'dīri, sē ãyíkō fü 'bá rí pi kürú agá 'dää ambamba.

Simónä adriípi újogú rú rí

⁹ Ágó ãzi rú ni Simónä 'i, ri adrií kürú Sämäríyä vé rí

agá, nga ezí ūjögü vé ni caá lóki be aco, sē 'bá adri'bá kürú Sämäríyä vé rí agá rí pi ní ãyängará. Ri 'i íngú kíní 'i ūkpō be.

¹⁰ 'Bá kürú Sämäríyä vé rí agá rí pi ãrëvú céré, 'dözú 'bá ngá ãkó rí pi vugá cazú 'bá ngá be rí pi vugá, kópi rikí 'yoó kíní, "Ágó 'dīri ūkpō be ãmbúgú, ūkpō 'dīri Múngú vé ni."

¹¹ Simónä nga ezí ūjögü vé rí caá lóki be aco, sē 'bá rí pi ní ãyängará, sē 'bá rí pi céré ri mū vú ni gé 'dää.

¹² 'Bo Pilípū kā 'bá mū'bá Simónä vugá rí pi ní ú'dükó muké mälüngä Múngú vé rí ã tā ūlū, ãzini Yésü Kúrisítō vé rí ã tā ūlū, kópi ẽ'yíkí rá. Sē ägö rí pi ūkú rí pi be, sēkí kópi ní bätizimü rá.

¹³ Simónä ẽ'yí kpá rá, sēkí īri ní bätizimü rá. Vurā Pilípū ní rizú écizú rí agásí céré, Simónä ri écí vú ni gé sī ïndī, tā Pilípū ní 'oó 'dī'bée sē īri ní ãyängará.

¹⁴ Yésü vé 'bá áyúayü Yerúsälémä gá 'dälé rí pi kâ yíj kíní, 'bá Sämäríyä gá rí pi ẽ'yíkí ú'dükó Múngú vé rí gí, kópi pēkí Pétéró pi Yuwáni be muzú Sämäríyä gá 'dälé.

¹⁵ Yésü vé 'bá áyúayü īri 'dī'bée kâ caá, kópi ní Múngú ri zizú 'bá drī Yésü ri ẽ'yí'bá ú'dí rú rí pi ní, Índrí Uletere rí ã ású rí kópi bësñi,

¹⁶ ã'diätäsiyä Índrí Uletere rí ícá drī ímú kópi ású

* **8:5 8:5 Pilípū:** Pilípū 'dīri adri Yésü vé 'bá áyúayü ni kuyé. īri 'bá ézíri ã ní ūpēe ngá awaá ɔwúzí rí pi ní rí vé ãzi. 'I lā Ezí 6:1-6.

kuyé, sěkí kópi ní bătázmū rī 'yénjá Úpí Yésü ā rú sī.

¹⁷ Pétéró pi Yūwánī be tükí drí muzú 'bá Yésü ri ẽ'yí'bá gí rī pi drígé sī ālu ālu céré, Índrí Uletere rī ní 'bá 'dī'beé ásúzú.

¹⁸ Símónā kā ndreeé 'bá áyúayū Pétéró pi Yūwánī be, tükí drí 'bá rī pi drígé, Índrí Uletere rī ású kópi gí, Símónā i'dú mūfēngā, lē ūkpō Múngú vé 'dīri jeé ãní.

¹⁹ Íri ní 'yozú kínī, "Ími sěkí má ní ūkpō 'dīri īndī, á tī dō drí 'bá rī pi drígé, Índrí Uletere rī ā ású rí kpá kópi bēnī."

²⁰ 'Bo Pétéró ní újázú Íri ní kínī, "Í drā mívē mūfēngā rī be 'dīsī rá, ā'diātāsīyā 'í lē ūkpō Múngú vé rī jeé mūfēngā sī.

²¹ Mí ícó ẽzí Múngú vé nōri ālēé ngaá 'bá be trú ku, ā'diātāsīyā mí adri 'bá píri ku Múngú ẽndrētī gé.

²² Lē mī újá ẽsí ūnjíkānyā agásī rá, 'í zí Úpí ri, Íri ícó mi trū yílkí ūnjí mí ní ẽsū 'dīri agásī rá.

²³ Á nř rá, mī ẽsí ūká ūká, mi tûgērī ūnjíkānyā vé nī."

²⁴ Símónā ní 'yozú kínī, "Ími zíkí má ní Úpí ri, tā ìmi ní átá 'dīri ā rü rí ma ūnjí ku!"

²⁵ Pétéró pi Yūwánī be kâ ú'dúkó Úpí vé rī ūlūú, kópi ní 'í újázú gõzú Yerúsälémā gá 'dālé ūzi, kópi kâ rií muý léti gé 'dígé, kópi ūlukí

ú'dúkó muké rī muzú gúrú kárákará Sämäriyā vé rī pi agásī.

Pilipū pi vé tā Êtīyópīyāgú rī be rī

²⁶ Úpí vé mäläyikā ní 'yozú Pilipū ní kínī, "Í nga, 'i 'dú léti muýpi ándrélé rú, íngápi Yerúsälémā gá, eliipi āngū ā'wí cínyáfā rú rī agásī, muýpi Gázā gá rī."

²⁷ Pilipū ní koro ngazú muzú. Íri ní ūgalaku āmbúgú Êtīyópīyā vé ni ísúzú. Ágó rī 'bánjá[†] rú, Írivé ẽzí rií ngaá rī, Íri ri ūkú dríkoma rú Êtīyópīyāzí ī ní zíj Kändásī rī vé ngá rī pi ūtē nī. Ágó 'dīri íbí íngá Múngú ri zingará gá Yerúsälémā gá 'dāá,

²⁸ Íri ri mvií muzú 'bëtī, úrí ívē ārābíyā ī ní rií seése rī agá, ri búkū nébī Ísáyā ní sīrī lāá.

²⁹ Índrí Uletere rī ní 'yozú Pilipū ní kínī, "Í mu adrii ínyinjá ārābíyā 'dāri ā gärä gá."

³⁰ Pilipū ní njuzú cazú ārābíyā rī ā gärä gá 'dāá, yí ūgalaku rī ri búkū nébī Ísáyā ní sīrī lāá. Pilipū ní ágó rī zizú kínī, "Í nř tā mí ní rií lāá 'dīri vé ifífi rá?"

³¹ Ágó rī ní újázú Pilipū ní kínī, "Bá ãzi ūlū dō má ní ifífi ni kuyé, ma ícó nř íngóni?" Ágó rī ní kuru Pilipū ri ā'yízú tuzú 'í vúgá ārābíyā agá 'dāá.

[†] 8:27 8:27 *Bánjá*: 'Bánjá vé ifífi, 'bá ī ní Írivé rú'bá ágó vé rī ā fí unjeé gí ni. Kópi ri ẽzí nga 'bágú rī vé 'bëtī ásámvú gé, ūkú 'bágú rī vé rī pi ásámvú gé.

³² Tā ūgalaku rī ní rií lāá Búkū Múngú vé rī agá rī īri 'díni,

"Jíkí īri muý sū kābīlō ī ní lēé lijlī rī tñi, újí kú kíri sū kābīlō mvá ī ní rií 'bí ni rēé rī tñi, zjí 'i tì átángá átázú kuyé.

³³ Idekí īri, 'bá ãzi īrivé tā lijpi pírì ni 'dāáyo.

Īri ícó anji tì ngóni, 'dikí dō īri drāá vū drīgé nōgó gí?"

³⁴ Ūgalaku rī ní Pílpū ri zizú kínī, "Í lū má ní, tā nébī ní átá 'dīri, átá tā 'í rú'bá gá ni yā, dōku átá tā 'bá ãzi rú'bá gá ni?"

³⁵ Pílpū í'dó vūrā ágó rī ní lāá Búkū Múngú vé rī agá 'dāá rī vé tā ūlūú ágó rī ní, ūlū īri ní ú'dúkó muké Yésü vé rī.

³⁶ Kópi kâ rií muý lëti gé 'dīgé, kópi cakí muý yíjí ísú, ūgalaku rī ní 'yozú Pílpū ní kínī, "Í ndre drī ká! Yíjí nō! 'Í sē má ní bātizimū ku ã'diātásí?"

³⁷ Pílpū ní 'yozú īri ní kínī, "Mí ẽ'yí dō ési be céré, ma ícó mí ní bātizimū sē rá."

Ūgalaku rī ní újázú īri ní kínī, "Má ẽ'yí rá 'yozú kínī, Yésü Kúrisítō ri Mvá Múngú vé ni."‡

³⁸ Ūgalaku rī ní 'yozú ívé 'bá ãrābíyā ī ní rií seése rī jiípi rī ní, ã uga ãrābíyā rī ã tu pá. Kópi ní ísizú Pílpū be ïrītró, kópi ní fizú muzú yíjí

agá 'dāá, Pílpū ní kúru īri ní bātizimū sēzú.

³⁹ Kópi kâ ïfūú yíjí rī agásí ãmvé nōo, koro Índrí Úpí vé rī ní Pílpū ri jízú 'dīsī rá, ūgalaku rī gō īri ndreé dīj kuyé, ūgalaku rī ní kúru 'dezú muzú ãyíkō be ãmbúgú.

⁴⁰ Vúdrī ni gé, Pílpū nī ámá nóni 'í ca kúrú ī ní zíjí Azótōsí agá gí. Pílpū ri éci muzú kúrú rī pi agásí, īri ní cazú kúrú Sizéríyā vé rī gé, ri ú'dúkó muké Yésü vé rī ūlūú muzú 'bá rī pi ní kúrú 'dī'bée agásí cére.

9

Sáülā újá ési

(Ezj 22:6-16; 26:12-18)

¹ Sáülā í'dó rií 'bá Úpí Yésü ã pámavú ūbī'bá rī pi ë mi ìmgbéé lēzú kópi ú'dízú. īri ní 'dezú muzú átálágú ãmbúgú rī vúgá.

² Sáülā zi kókobí átálágú ãmbúgú rī vúgá kínī, ã sī kókobí sēé 'bá Jó Múngú ri Zízú Dāmásékē gá 'dālé rī pi ní, 'í ísú dō ãgō dōku ūkú Yésü ã pámavú ūbī'bá rī pi 'dālé, 'í ijí rī kópi ímú ū'yíjí Yerúsälémā gá nōlē.

³ Sáülā kā caá ïnyinjá Dāmásékē gá 'dāá, ãcí ní dīzú 'bū gé 'dāásí, ìmgbérē ãngū gārā ni gé sī kúrū.

⁴ īri ní ngazú í'dezú vúgá. īri ní ú'dúkó yízú, ú'dúkó rī kínī, "Sáülā, Sáülā. Ngá

8:33 8:33 Ísáyā 53:7-8 ‡ **8:37 8:37** Átángá vérësí 37 agá 'dīri, búkū Ezj vé ī ní sī Gírikj tì sī drīdrī rī agá 'dāáyo, 'bo gōkí sī búkū Ezj vé vúlé rī agá rá. **9:1**
9:1 Ezj 7:58-8:1

mí ní rizú ma őcüzú 'díni rī
ā'di?"

⁵ Sáülā ní zizú kínī, "Úpí,
mi ā'di 'i?"

U'dükó rī ní újázú kínī,
"Ma Yésű mí ní rií őcüzú rī 'i."

⁶ 'Í nga muý kūrú agá 'dāá,
'í ca dō 'dāá gí, ī tā ī ní lée mī
'o rī ūlū mí ní rá."

⁷ Ágō ri'bá mu'bá Sáülā
be trú rī pi tukí pá 'dälé,
kópi zíkí ī tī tā 'yozú kuyé,
ā'diātāsíyā kópi yíkí 'yéjá
ú'dükó riípi átápi rī áyu,
kópi ndrekí 'bá átápi rī
rú'bá kuyé.

⁸ Sáülā ní ngazú үру, kā
lēé 'í mi zíjí āngū ndrezú, mi
ni ndre āngū ku. Ágō mu'bá
īri be rī pi ní drí ni ruzú,
īri sezú mužú Dāmāseké gá
'dälé.

⁹ Sáülā adri caá ú'dú na,
mi ni ndre āngū կ, nya
ngá kuyé, dōku mvü ngá āzi
kuyé.

¹⁰ Dāmāseké gá 'dāá, ágó
āzi Yésű ā pámvú ūbíipi ni,
rú ni Ānānýä 'i. Úpí Yésű ní
'i i'dazú īri ní ɬndrīlikí agá,
īri ní Ānānýä ri zizú kínī,
"Ānānýä!"

Ānānýä ní ā'yizú kínī,
"Úpí, ma nō."

¹¹ Úpí Yésű ní 'yozú īri ní
kínī, "Í nga muý ágó rú be
ī ní zíjí Yúdā rī vé āngá 'dāá,
'i 'du léti rú be ī ní zíjí Pirí rī
mužú. Mí kādō caá 'dälé, mi
ágó āzi ɬsú rú ni Sáülā 'i, ágó
rī ibí imú Tārāsísā gálési, īri
ri Múngú ri zi.

¹² Ágó rī ndre tā mívē rī
ɬndrīlikí agá, ndre ágó āzi
rú be Ānānýä ri imú 'í vúgá
nōo, tī drí 'í drīgé, 'í mi ā zī
rī 'i āngū ndreeé."

¹³ Ānānýä ní újázú kínī,
"Úpí! 'Bá kárákará ūlūkí
má ní tā ágó 'dīri ní 'oo rī
pi rá. Ágó 'dīri 'o mívē
'bá mi ī'yī'bá gí rī pi ūnjí
Yērūsālēmā gá 'dälé."

¹⁴ Atala atala rī pi drīgé rī
pi sēkí īri ní ūkpō imúzú 'bá
cérē mi īnjī'bá rī pi uruzú."

¹⁵ 'Bo Úpí Yésű ní 'yozú
Ānānýä ní kínī, "Í mu! Ágó
'dāri, má īpē īri, ā mu rí
mávē tā ūlūu 'bá adri'bá
Yāhūdī rú ku rī pi ní, 'bāgú
rī pi ní, āzini 'bá Īsērēlē vé
rī pi ní.*

¹⁶ Ma imú lū īri ní 'yozú
kínī, īri imú īzāngā nya mā
tā sī ambamba."

¹⁷ Ānānýä ní kúru mužú
jó Sáülā ní adrızú rī ɬsúzú, īri
nī fizú mužú jó agá 'dälé. īri
nī drí tīzú Sáülā drīgé, īri nī
'yozú kínī, "Sáülā, Úpí Yésű
'i i'daápi mí ɬndrētī gé léti gé
'dälé lókí mí ní rizú imúzú
rī gé rī, īpē ma imú mí vúgá
nōlē, mí mi ā ndre rī āngū,
āzini Īndrī Uletere rī ā ású rí
mi bēñi."

¹⁸ Koro ngá āzi sū ī'bí ā
kókó'bō tīnī ni pi ní ūfūzú
u'dezú Sáülā mi gé sī. īri
ē mi ní kúru 'i zīzú. īri ní
ngazú үru, Ānānýä ní īri ní
bātīzīmū sēzú.

¹⁹ Kā muý adrii vúdrī ni
gé, ī ní īri ní īnyā sēzú

* 9:15 9:15 'Bá Īsērēlē vé rī pi: 'Bá Īsērēlē vé rī pi Yāhūdī rī pi.

nyazú, rú'bá ní gō adrií ūkpō be.

Sáülā sē tị Dāmāsékē gá

Sáülā pi adrikí Yésü vé 'bá ūri ā pámvú ūbř'bá rī pi be Dāmāsékē gá 'dälé ú'dú be kárakará.

²⁰ Koro Sáülā í'dó rií tị sēé muzú Jó Múngú ri Zizú rī pi agásí kíní, Yésü ri Mvá Múngú vé ni.

²¹ 'Bá cérē ri'bá tị ūri ní sēé rī yí'bá rī pi ãyäkí tā 'dīri sī ãyäyā. Kōpi kíní, "Ágó 'dīri adri nyo ándúrú riípi 'bá Yésü ā pámvú ūbř'bá rī pi őcüüpí Yerúsälémā gá 'dälé rī 'i kuyé? 'Bá nūkí ámá rá, ágó 'dīri ímú nōgō 'bá rī pi uruú, 'i jí ri kōpi muý atala atala rī pi drígé rī pi ęndréti gé Yerúsälémā gá 'dälé bēnř."

²² Tị Sáülā ní sēé rī ūkpō ni ambamba, sē Yähúdī Dāmāsékē gá 'dälé rī pi ní ãyängárá, tā ūri ní ímbá 'yoó kíní Yésü ri Kúrisító 'i rī sī.

²³ Kā muý adrií ú'dú kárakará ā vúdrī gé, Yähúdī rī pi rikí létí ndāá lězú ūri 'dizú drázú 'díisí rá.

²⁴ 'Bo ūlukí Sáülā ní tā ī ní rizú létí ndazú ūri 'dizú 'dīri rá. Kōpi rikí ūri tēé kūrú rī vé kětillé gá 'dāá, үtúňá pi īnijá be, ī 'dikí ri ūri dráá 'díisí rá.

²⁵ Kúru 'bá Sáülā ā pámvú ūbř'bá rī pi ā үrukó ní Sáülā ri suzú áráká ãmbúgú ni agá, kōpi ní ūri ísúzú kání rī drígé sī vúgá nōó.

Sáülā ri Yerúsälémā gá

²⁶ Sáülā kā muý caá Yerúsälémā gá 'dāá, lě kōdō fí 'bá Yésü ā pámvú ūbř'bá rī pi ãsámvú gé, 'bo kōpi 'okí cérē ūri sī үrī sī. Kōpi үsükí kíní Sáülā ri ī mi ū'bā ā 'yokí ri kíní, 'i újá ési Yésü ri ę'yízú gí.

²⁷ Kúru Bärúnábā ní Sáülā ri jizú muzú Yésü vé 'bá áyúayū rī pi vúgá 'dāá, ūri ní tā Sáülā ní Úpí ri ndrezú létí gé 'dāá, ăzini tā Úpí ní átá Sáülā ní rī ūluzú kōpi ní. Bärúnábā kíní, Sáülā kā adrií Dāmāsékē gá 'dāá, sē tị Yésü ā rú sī үrī ăkó.

²⁸ Sáülā ri écí muzú Yésü vé 'bá áyúayū rī pi be trú Yerúsälémā agásí, 'bá ăzi gā ūri kuyé, ri tị sēé muzú үrī ăkó Úpí Yésü ā rú sī.

²⁹ Sáülā pi rikí ăgátá gāá Yähúdī үrukó átá 'bá Giríkí tị sī rī pi be, 'bo kōpi lěkí létí ndāá ūri 'dizú.

³⁰ 'Bá Yésü ri ę'yí'bá gí rī pi kā tā 'dīri yíi, kōpi jíkí ūri muzú kūrú Sizeriyā vé rī gé, pěkí ūri muzú Tärásísā gá kūrú ī ní ūri tizú rī gé.

³¹ Kúru 'bá kānísā vé adri'bée ăngū Yudáyā vé rī agá, ăngū Gáliláyā vé rī agá, ăzini ăngū Sämäríyā vé rī agá rī pi gōkí adrií tā be kíri. Kōpi mbakí icá ūkpó ūkpó ívé ę'yíngárá agá. 'Bá rī pi vé käläfe gō vaá muzú drígélé ūkpó Índrí Uletere rī vé rī sī.

*Pétéró idrí Ayinéyā pi
Dörükā be*

³² Pétéró kā rií écí muzú āngū rī pi agásí, īri ní muzú 'bá Yésü ri ē'yī'bá gí rī pi ndrezú kūrú Lídā vé rī gé 'dāá.

³³ Isú ágó ãzi 'dāá rú ni Āyīnénā 'i. Ágó 'dīri drā nyi pá ni pi kú 'bēlē'béle, la gbóló drīgé caá ilí ārō.

³⁴ Pétéró ní 'yozú Āyīnénā ní kīnī, "Yésü Kúrísítō idrí mi gí. 'Í nga үru, 'í tra mívé pórōsī." Koro Āyīnénā ní ngazú үru sī.

³⁵ 'Bá kárakará adri'bá Lídā gá rī pi Sárónī gé rī pi be, kōpi kā ndreé Āyīnénā ri ēcī tu rá, kōpi újákí ési Úpí Yésü ri ē'yīzú rá.

³⁶ Ūkú ãzi Yópā gá 'dāá rú ni Tābítā 'i, īri 'bá Yésü ri ē'yīpi gí ni. (Rú Tābítā 'dīri Gírikī tī sī ī zī Dōrúkā. Rú Dōrúkā 'dīri vé ífífí nyámáta.) īri ri tā muké 'o 'bá rī pi ē ūkú kozú.

³⁷ Lókí 'dāri gé, drā rū ūkú rī, īri ní drāzú, ī ní ūrivé āvū ūjizú jizú muzú 'bāzú jó ī ní siī ãco үrugégé 'dāá ni agá.

³⁸ Lídā ri ūnyinjájá Yópā be, 'bá Yésü ã pámuvú ūbī'bá rī pi kā yījí kínī Pétéró ri Lídā gá 'dāá'dā, kōpi pēkí āgō ūrī muú īri māá kínī, "Pétéró, mí ímú mbēlē!"

³⁹ Pétéró ní 'dezú muzú kōpi be trú. Pétéró kā caá, kōpi jikí īri muzú jó ī ní siī ãco үrugégé 'dāá rī agá, ūkú զwuzi kárakará ímúkí

ãá ngoó Pétéró ã gārā gá. Kōpi rikí ãá rī ngoó, rukí bōngó Dōrúkā ní icí awaaá ī ní rī pi ī drigé.

⁴⁰ 'Bo Pétéró ní 'yozú kōpi ã fükí jó rī agásí céré āmvé. īri ní kūmūcí ūtžú vūgá Múngú ri zizú. Pétéró ní 'i újázú āngū ndrezú āvū rī vūgálé rú, īri ní 'yozú kīnī, "Tābítā, mí íngá үru." Tābítā ní 'i mi zizú. Kā Pétéró ri ndreé, īri ní íngázú úrızú үru sī.

⁴¹ Pétéró ní 'i drī suzú īri ruzú ingazú үru. īri ní զwuzi rī pi zizú ímúzú 'bá Yésü ri ē'yī'bá gí rī pi be, īri ní i'dazú kōpi ní kīnī, Tābítā ri idri rú.

⁴² Tā Tābítā vé 'i ngaápi 'dīri ayi muzú kūrú Yópā vé rī agásí céré. Tā 'dīri sē 'bá kárakará újákí ési Úpí Yésü ri ē'yīzú rá.

⁴³ Pétéró adri Yópā gá 'dāá lókí be ãco. Kōpi rikí adrií Símónā lā'bú nyípi rī be trú.

10

Pétéró pi vé tā Kōrōnōlýō
be rī

¹ Ágó ãzi rú ni Kōrōnōlýō 'i, ágó rī ri adrií kūrú Sízéríyā vé rī agá. īri ūgalaku āngáráwá* ī ní zīj ngúlumū Ítalíyā rī pi vé ni.

² Ágó rī ivé 'bá 'bētī ãsámvú gé rī pi be,[†] kōpi 'bākí ivé ési céré Múngú

* **10:1 10:1** Ügalaku āngáráwá rī pi vé rī: īri āngáráwá mündürülű ālu rī pi ē drī koópi ni. † **10:2 10:2** Ágó rī ivé 'bá 'bētī ãsámvú gé rī pi be: Kōrōnōlýō pi 'bá ivé 'bētī ãsámvú gé rī pi be, kōpi adrií Yāhúdī ku. 'I lā Ezí 11:1-3.

dřigé, ĩnjíkí Múngú ri am-bamba, ágó rĩ ri ngá sée 'bá ngá ãkó rĩ pi ní ési be céré, ri Múngú ri zií ú'dú be céré.

³ Ӯ'dú ãlu, үтү rĩ kã muú
caá sâ na ūndréñá vé rĩ
gé, Kõrõnõlýõ ni ındrlílkî
ndrezú. Ndre mäläyíkã
ri ímú Mungú vúgálési,
mäläyíkã rĩ zi Kõrõnõlýõ ri
rú sî kñi, "Kõrõnõlýõ!"

⁴ Kōrōnōlýō 'bā mī rizú
mälāyíkā rī ndrezú, ūři fū īri
ambamba. īri ní mälāyíkā rī
zjzú kīnī, "Āmbúgú mávé rī,
'i lē má ní tā ngóni ni lūú?"

Mäläyíkā rīní újázú ūri ní
kñi, "Mungú ri ayíkō sī mí
nī 'i zií rī sī, ãzini fefē mí ní
sēe 'bá ngá ãkó rī pi ní ési be
céré rī sī.

6 Ágó rī ímú ūmú rú, īri ri
adri Sīmónā riípi lā'bú nyiípi
rī vé āngá. Sīmónā vé jó
īnyinjáyá yīi tafu rī ã gārā
gá."

⁷ Mälāyíkā átápi íri be
rī kā 'deé mǘú gí, koro
Körönölyíö ní ívé áti'bá írī ni
pi zizú ívé ãngáráwá ázi älu
Mungú ri injípi injinjí ni be.

8 Íri ní tā 'í nga'bá rī pi
ülüzú kōpi ní, íri ní kúru
kōpi pēzú muzú Yópā gá
'dāá

⁹ Kã muú caá drú 'díni, ūtú
mgbímgbi gé 'dígé, áti'bá
Körönölyö ní pée muzú

'dī'bée kā caá īnyinjáñá kūrú
Yópā vé rī gé 'dāá, Pétērō
nga tuú muzú Múngú ri zií
jó i ni sii dři be kpākpā rī agá
uru 'dāá.

¹⁰ Ebírí fú ūri káyī, lē kōdō
ngá nyaá, kâ drí rií ínyá rí
á'dí, ūri ní 'dezú ú'dú gé, ūri
ní ìndrlíkí ndrezú.

¹¹ Kã rií ú'dú rí koó, ndre
'bú zí 'i kú mgbo, ngá ãzi
ẽpigúgú sú bõngó lärá rú ni
tini, üpilé be sú, rikí íri ísú
ímúzú vúqá nõo.

¹² Ngá sūúpi bōngó tñi rí agá 'dāá, ndre ãnyāpá ñsñkā be ãndiāndí pá be sú rí pi, ã'á éci'bá bëdrí sī rí pi be, ãríná rí pi be.

¹³ Kúru Pétéró ní ú'dúkó yízú, ú'dúkó rí kíní, "Pétéró, í nga uru, mí uru ãnyápá 'dī'bée ú'dí, í nya kópi nyanya."

¹⁴ Pétéró ní 'yozú kīnī,
"Úpí, má ícó tā 'dīri 'oó ku.
Á nya drī ányāpá ázāvū rú‡
'dī'bée áluñáni kuyé."

¹⁵ Péteró ní gõzú ú'dúkó
rĩ yízú díjí, ú'dúkó rĩ kíñi,
"Ngá Mungú ní údé uletere
'dí'bée, lẽ mî 'yo kôpi ãzãvú
rú 'díni ku."

16 Tā 'dīri nga 'i caá vú sī
na, vúdrī ni gé, koro ī ní
bōngó lārá rú 'dīri sezú gōzú
'bū gé 'dāá.

¹⁷ Pétéró ē dr̄i ábá cérē
cérē, ri ūsū, īndrīlīkī 'dīri
vé ífífí ã'di? Kúru āgō
Kōrōnōlīyō ní pēé rī pi ní
cazú Simónā vé jó ísúzú.

† 10:14 10:14 *Ānyāngā āzāvū rú rī*: Táimbí Mósē vé rī á'yī 'yozú kínī, á nyakí ānyāpá uruko ī ní 'yoó kínī, kópi āzāvū rú 'dī'bée ku, í lá Lévítiká 11:1-32.

Köpi áwíkí pá tuú kání rí vé këtëtilé gá.

¹⁸ Köpi zíkí nñzú ámázú dõ Símónä Pétéró ri adri 'dágá.

¹⁹ Pétéró kã rií ìndrìlìkí 'í ní ndreeé 'díri vé tã üsñú, Ìndrí Uletere rí ní 'yozú ñri ní kíní, "Símónä, ágõ uryukö'bée na, köpi ri mi ndã.

²⁰ 'Í nga uryu, 'í sì muzú vügá 'dää. 'Í 'de muzú köpi be trú, lë mî üsñ ku, má ïpë köpi ímuzú nñ."

²¹ Pétéró ní kúru sizú muzú vügá 'dää, ñri ní 'yozú köpi ní kíní, "Bá ñmi ní rií ndää rí, ñri ma 'i. Tã ñmi ní ma ndäzú rí ã'di?"

²² Köpi ní újázú ñri ní kíní, "Körönölyö ñ ní 'bää ãngáráwá Rómä vé rí pi drïgé drïkoma rú rí ïpë 'bá ímuzú nñ. Ñri 'bá tã 'oópi píri ni, ïnjí Mungú ri ïnjñjí, Yähudí rí pi céré ïnjíkí ñri ïnjñjí. Mäläyíkä uletere Mungú vé rí 'yo ñri ní kíní, mî mu ívë ãngá 'dää, mî mu 'í ní ú'dükö muké Mungú vé rí ülñú, 'í yí rí."

²³ Pétéró ní kúru 'yozú ágõ 'dï'bée ní kíní, köpi ã lakí lala.

Pétéró pi 'dekí muý Körönölyö vügá

Kä muý adrií drü 'díni, Pétéró pi ní 'dezú muzú 'bá 'dï'bée be trú, ázini 'bá uryukö Yésñ ri ẽ'yí'bá gi Yópä gá 'dälé rí pi be.

²⁴ Kä muý adrií drü 'díni, köpi ní cazú kürü Sizériyä vé rí gé, vürä Körönölyö ní rizú köpi ütëzú rí gé 'dää,

Körönölyö zi ívë máríté rí pi ívë ündí rí pi be céré ímú Pétéró ri ütëé.

²⁵ Pétéró kã fií caá Körönölyö vé ãngá 'bëti 'dää, Körönölyö ní kumüci ütëzú Pétéró ri ïnjñzú.

²⁶ 'Bo Pétéró ní ñri ruzú ingazú 'yozú ñri ní kíní, "'Í nga uryu. Ma nöri 'bá áda sñ mí tñi."

²⁷ Pétéró ní rizú átázú ñri be, köpi ní 'dezú fizú muzú jó agá 'dää, vürä 'bá kárakará rí pi ní ñ umuzú rí gé.

²⁸ Pétéró ní 'yozú köpi ní kíní, "Ñmi nñkí rá 'yozú kíní, 'bavé taimbi Yähudí vé rí ã'yí ku Yähudigú ní 'i umuzú adrızú 'bá adri'bá Yähudí rú ku rí pi be trú, döku taimbi ã'yí ku ñri ní muzú köpi vügá. 'Bo Mungú lü má ní kíní, lë mä 'yo 'yozú kíní 'bá rí pi uryukö adrikí píri ku 'díni ku, döku 'bá rí pi uryukö ãzavú rú 'díni ku.

²⁹ Mí kã 'bá rí pi pëe muý má vügá sñ, së má ní ímuzú mbëlënjá âní. Nóni ñmi lükí má ní, ñmi zíkí ma ímú ã'di 'oó?"

³⁰ Körönölyö ní újázú ñri ní kíní, "U'dü sñ, á ri Mungú ri zíj mávë jó agá 'dää sâ nöri tñi rí gé, sâ na ündrénjá vé rí gé. Koro ágó ãzi bongó be imvesírlí ni ní ifuzú ímuzú pá tuzú má èndreti gé.

³¹ Ñri ní 'yozú má ní kíní, 'Körönölyö, Mungú yí mivé zingará mí ní rizú 'i zizú rí gi, ázini fefë mí ní rií sëe 'bá ngá ãkó rí pi ní rí vé tã ca 'í vügá 'dää gi.

³² Lē mî pē āgō үrүkö muý Yópā gá ágó ī ní ziý Símónä Pétéró rī bū. īri ri adri ágó āzi ī ní ziý Símónä riípi lā'bú nyípi rī vé āngá. Símónä vé jó īnyinjáňá yíi tafu rī ā gārā gá.

³³ Má ní 'bá pēzú muzú mbēlēňá mí vúgá sī mi bžú íjízú āní, mí ícá muké. 'Bá Mungú əndrëti gé nō, 'bá ri ú'dúkó muké Úpí ní lūú mí ní rī tē yí mí tì gé."

³⁴ Kúru Pétéró ní í'dózú átázú kíní, "Ádarú á nñ ámá rá 'yozú kíní, Mungú əndrëti gé, 'bá rī pi cérē trōtrō.

³⁵ Mungú ã'yí 'bá 'i ru'bá rī pi, āzini 'bá tā 'o'bá píri rī pi āngú rī pi agásí cérē.

³⁶ īmi yikí ú'dúkó muké Mungú vé ī ní ūlūú 'bá īsérélē vé rī pi ní rī gí kíní, Mungú ri īmi ní tákíri sē Yésü Kúrisítō ã rú sī, īri Úpí 'bá rī pi vé ni cérē.

³⁷ īmi nñkí tā 'i 'oópi āngú Yüdáyā vé rī agá rī pi rá, tā rī í'dó 'i ngaá Gäliláyā gá, lóki Yüwání ní tā bätízimü vé rī ūlūzú rī ã vúdrí gé.

³⁸ īmi nñkí rá 'yozú kíní, Mungú sē Índrí Uletere rī ású Yésü Názérétägú rī, āzini sē īri ní ūkpō, éci āngú rī pi agásí tā muké 'oó 'bá rī pi ní, āzini idri 'bá ãdróko sñ ní éri 'bá ívé ni rú rī pi rá, ã'diätäsiyä Mungú ri īri be trú.

§ 10:38 10:38 *Ädróko:* Ädróko vé rú Sätänä 'i, īri ãmbúgú ìndrí ūnjí rī pi drígé, gä tā Mungú vé ri 'dugá ngagá sī 'bü gé 'dälé. Mungú ìdro ädróko ri ìndrí ūnjí rī pi be 'bü gé 'dääsí nñ. 'I lā I'dangará 12:7-9.

³⁹ "'Bá Yésü vé 'bá áyúayü nō'bée, 'bá ndrekí tā Yésü ní 'oó kárakará āngü Yähúdī rī pi vé rī agá, āzini kûrú Yerúsälémä vé rī agá rī rá. Kópi 'dikí Yésü ri drää pëti alambaku sígé,

⁴⁰ 'bo ú'dú na ni gé, Mungú inga īri gôó idri rú drängará gálési rá, āzini Mungú i'da kpá īri sëe ndreeé 'bá rī pi ní rá.

⁴¹ 'Bá rī pi cérē ngakí īri ndreeé kuyé, 'yéná 'bá ndrekí īri nñ, 'bá rikí ngá nyaá, āzini ngá mvüy īri be trú lóki īri ní íngázú drängará gálésila gí rī ã vúdrí gé. Mungú ìpē 'bá nñ, 'bá ūlukí rí ìrivé tā 'bá үrukö ní.

⁴² Mungú sē 'bá ní tâimbí kíní, lë 'bá ūlukí 'bá rī pi ní 'yozú kíní, Mungú ìpē Yésü ri ímú 'bá idri rú rī pi vé tā lijj 'bá ūdrä 'bá gí rī pi be.

⁴³ Nébí rī pi cérē átakí kíní, 'bá Yésü ri ẽ'yí 'bá gí rī pi, ī ímú kópi trú ïvé ūnjíkänyä agásí rá ìrivé rú sī."

⁴⁴ Pétéró kā rií átá, Índrí Uletere rī ní ímúzú 'bá rī 'bá ú'dúkó rī yí 'bá rī pi ásúzú cérē.

⁴⁵ Yähúdī Yésü ri ẽ'yí 'bá gí ī ní kópi ã ágélé ē tì úlì gí, ímú 'bá Pétéró be trú rī pi ãyäkí tā Índrí Uletere rī ní 'bá adri 'bá Yähúdī rú ku rī pi ású ūndí rī sī rá.

⁴⁶ Kópi yikí 'bá adri 'bá Yähúdī rú ku 'dř'bée ri átá tì

ãndiāndí ni pi sī, ãzini kōpi ri Múngú ri īngú.

Pétērō ní kúru 'yozú kínī,

⁴⁷ "Bá adri'bá Yāhūdī rú ku 'dī'bée, Índrí Uletere rī ású kōpi gí, sū ūri ní 'bâ ású rī tñi, á nñ rá bātizimū ī ní lēe sēé kōpi ní rī, 'bá ãzi íco ugaá ku!"

⁴⁸ Kúru Pétērō ní tāimbí sēzú kínī, ã sēkí kōpi ní bātizimū Yésū Kúrisítō vé rú sī. Vúdrī ni gé, kōpi ní Pétērō ri mazú, lē ã adri ī be cazu ú'dú ãzi gé.

11

Pétērō ūlū ívē ẽzí ã tā

¹ Yésū vé 'bá áyúayū rī pi 'bá Yésū ri ẽ'yī'bá gí Yūdáyā gá rī pi be yíkí kínī, 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi ẽ'yíkí ú'dúkó Múngú vé rī gí.

² Kúru Pétērō kā caá Yērúsälémā gá 'dälé, Yāhūdī ẽ'yī'bá gí ī ní kōpi ágélé ẽ tì úlì gí rī pi í'dokí Pétērō ri ideé.

³ Kōpi kínī, "Ngá mí ní muzú nga nyazú 'bá ī ní kōpi ã ágélé ẽ tì úlì kuyé rī pi be trú rī ã'di?"

⁴ Pétērō ní í'dozú tā 'i ngaápi rī ūluzú kōpi ní cérē, ku ãlu ni kuyé,

⁵ kínī, "Ú'dú ãlu, má kā rií Múngú ri ziј kūrú Yópā vé rī gé 'dää, á 'de rií ú'dú koó, koro má ní ïndrilíkí ndrezú. ïndrilíkí rī agá 'dää, á ndre ngá ãzi ãmbúgú ri ísí imúzú 'bū gé 'dääsí vügá nõo, sū bōngó lärá rú ūpilé be su rī tñi, imú piri má vügá.

⁶ Má kā bōngó rī ã 'a ndree, á ndre ãnyäpá pá be su vü drígé nõgó rī pi, nyälágä ásé agá rī pi, ngá éci'bá bëdrī sī rī pi, ãzini ãrínjá rī pi.

⁷ Má ní kúru ú'dúkó yízú, ú'dúkó ri 'yo má ní kínī, 'Pétērō, 'í nga үru, mí ú'dí ãnyäpá 'dī'bée, 'í nya kōpi nyanya.'

⁸ "Má ní újázú ūri ní, má kínī, 'Ádarú Úpí, á nya drī ngá ãzavú rú ī ní nyaá ku 'dī'bée kuyé.'

⁹ "Ú'dúkó rī ní gõzú átázú má ní 'bū gé 'dääsí díjí kínī, 'Lē mî zi ngá ãzi 'yo zú kínī ãzavú rú 'díni ku. Múngú údé kōpi uletere."

¹⁰ Tā 'dīri nga 'i caá vú be na. Vúdrī ni gé, ī ní bōngó lärá rú 'dīri sezú muzú 'bū gé 'dää.

¹¹ "Koro 'bá na ī ní ippéé íngázú kūrú Sizéríyā vé rī gélési rī pi ní icázú pá tuzú jó má ní adrızú rī tì gé."

¹² Índrí Uletere rī ní lüzú má ní kínī, mā 'de muzú kōpi be trú. Lē mā ūsū 'yo zú kínī, 'bá 'dī'bée adrikí Yāhūdī ku 'díni ku. 'Bá ázíyá Yésū ri ẽ'yī'bá gí 'dī'bée mukí má be trú ãlu, 'bá ní fizú Körönölyö vé jó agá 'dää.

¹³ Körönölyö ní tā mäläyikä ní ïndrézú 'í ẽndreti gé ívē jó agá rī ūluzú 'bá ní kínī, mäläyikä rī 'yo 'í ní kínī, "Í pë 'bá үrukó muú Yópā gá Símónä Pétērō vügá 'dää."

¹⁴ Pétéró ē ímú rí ú'dúkó
múké rí ūlūú mí ní, ãzini 'bá
mívé jó ãsámvú gé rí pi ní,
ími ísúkí rí pangará.'

15 "Má kā í'dó ú'dúkó
múké rī ūlūú, koro Índrí
Uletere rī ní ísízú kópi
ásúzú, sū ándúrú īri ní 'bâ
ású rī tñi.

¹⁶ Kúru má ní tā Úpí
ní 'yoó kíní 'Yūwání sē
Bătízímū rī yī sī, 'bo ī ímú
īmi ní bătízímū rī sē Índrí
Uletere rī sī, 'dări iqázú.

17 Múngú sē dō Índrí
Uletere rī 'bá adri'bá Yāhúdī
rú ku rī pi ní rá sū ūri ní sēé
'bá ní lókí 'bá ní Úpí Yésū
Kúrísítō ri ē'yū rī gé rī tñi
píri, ma ã'di 'i ícópi ágátá
gáápi tā Múngú vé rī sī?"

18 Kôpi kâ tâ Pétérô ní átá
'dîri yií, kôpi gôkí ãgátá gâá
kuyé, kôpi í'dókí Múngú ri
íngú. Kôpi ní 'yozú kíní,
"Bá ndrekí nóni Múngú
sê drilé múké 'bá adri'bá
Yâhûdî rú ku rí pi ní ési
újázú ív  ūnjíkãny  agásí gí,
kôpi ē ís kí rí idri 'dâni'dâni
rí ãní "

*'Bá kānísā vé Ānītīyókā
gá rī pi*

19 Kâ Sêtëfánô ri 'dijí drääá
gí, 'bá Úpí ri ẽ'yí'bá gí rí
pi írékí ī muú caá ängü
Fönisiyä vé rí agá, ängü
Sáyipüräsi vé rí agá, äzini
kûrú Änítîyókä vé rí agá,
ä'diâtäsiyä ī ní kópi őcüú rí
sí. Kópi rikí ú'dükó muké
Münqú vé rí ülûú muzú.

kôpi ūlūkí 'yéŋá 'bá Yāhúdī
vé rī pi ní.

20 'Bo 'bá Yésű ri ē'yī'bá
gí rī pi ã үрүкө ibíkí íngá
Sáyípüräśi gé, ázini Kürénë
gá, agakí caá Änítiyókä gá,
Köpi rikí ú'dükö múké Úpí
Yésű vé rī ã tā ülüú muzú 'bá
adri'bá Yähüdī rú ku rī pi ni.

21 Ükpō Múngú ní sēé kōpi
ní rī sī, 'bá kárakará adri'bá
Yähündí rú ku rī pi újákí ési
Üpí Yésu ri ē'vñzú rá.

22 'Bá kānísā vé
Yérúsälémā gá rí pi kâ tâ
'i ngaápi 'dîri yií, kópi pěkí
Bárúnábâ ri müú Änítýokâ
gá.

²³ Bārúnábā kā caá ési
múké Múngú ní 'bāá 'bá rí pi
ní rí ndreeé 'í mi sī, ãyíkō fu
íri ambamba, ãní ímbá kópi
kīnī, kópi ã 'bākí tā Úpí Yésű
vé rí kú ī ési agá tití.

²⁴ Bärúnábā ri 'bá múké,
épi Índrí Uletere rī sī, ãzini
íri 'bá ẽ'yíipi gí ni, ãní sē 'bá
kárákará ẽ'yíki Úpi ri rá.

25 Bārúnábā ní ngazú
muzú Tārásísá gá, mu Sáülā
ri ndāá.

26 Bärúnábā kā Sáülā ri
íṣú, īri ní Sáülā ri íjízú
Ānītīyókā gá. Kōpi áwíkí rií
adrii 'bá kānísā vé rī pi be
ilí ālu. Bärúnábā pi Sáülā be
ímbákí 'bá kárákará. Í'dókí
'bá Yésú ã pámvú ūbí'bá rī pi
ziíj Kūrīsítīyání* Ānītīyókā
gá 'dāá.

²⁷ Lóki 'dāri gé, nébī
uruko'bée íbíkí ínqá

* **11:26** *Kūrīsítīyání:* 'Bá 'dī'bée ẽ'yíkí rá 'yozú kíní, Yésú ri Kúrísítō, pa ī ní. Zikí kópi Kūrīsítīyání. ā'diáttásívá kópi ri Yésú Kúrísítō á pámvyú übí.

Yērūsālēmā gá, ícákí
Ānītīyókā gá.

²⁸ Nébí rí pi vé ãzi rú ni
Āgábū 'i. Índrí Uletere rí
vé ūkpō sī, īri ní ngazú uru
sī, īri ní 'yozú kīnī, ẽbírī
ri ímú 'de ūnjí ūnjí ãngū
Rómā vé rí agásí cérē. (Tā
'dīri nga 'i lókí Kālāwūdīyō
'bāgú ãmbúgú Rómā vé rí ní
mälūngā ruzú rí gé.)

²⁹ 'Bá Yésū ã pámvú ūbí'bá
Ānītīyókā gá rí pi ȳsūkí ì
éṣi agá 'dāá kínī, 'bá ãlu ãlu
è í'dú ngá sée 'bá Yésū ri
ë'yí'bá gí Yūdáyā gá rí pi ní,
kōpi è ȳzā kozú, īri ní ȳsú rí
vú sī.

³⁰ Kōpi í'dúkí fefē ì ní
soó rí sée Bārúnábā pi drígé
Sáülā be, kōpi jíkí muý sée
'bá dríkoma rú Yērūsālēmā
gá 'dālé rí pi drígé.

12

'Bāgú Ěródē Ȣcū 'bá
kānísā vé rí pi

¹ Lókí 'dāri gé, 'bāgú
Ěródē* uru 'bá kānísā vé rí
pi ã Ȣrukō sée rií Ȣcū.

* **12:1 12:1** *Bāgú Ěródē*: 'Bāgú ì ní zìj Ěródē Āgírpá rí, īri Ěródē Āmbúgú rí
vé mvá vé mvá. 'I lā Ezj 12:1-13:1. Sâ ì ní Yésū ri tizú rí gé, Ěródē Āmbúgú
'dīri rú ãngū rí ní. 'I lā Mātayo 2:1-8; Lükā 1:5. Ěródē Āmbúgú rí kā dráá, īrivé
mvá Ěródē Ānītipá gō mälūngā rí rú ní sâ Yūwání ní bātízimū sēzú Yésū ní rí
gé. 'I lā Mātayo 14:1; Mārákō 6:14; Lükā 3:1; Ezj 4:27. † **12:3 12:3** *Ȣmū ì ní
Pānga ni 'Bāá Údrá ku rí nyazú rí*: Yāhúdī rí pi ri Ȣmū 'dīri nya ca ú'dú ézírī,
kōpi ri ú'dú Múngú ní ì pazú adringárá týgērī rú 'bá Ějépetō vé rí pi drígé sī
rí vé tā ígá ãní. Ȣmū 'dīri ì i'dó nya Ú'dú Múngú ní Elizú Jó rí pi tì gé sī rí gé.
'I lā Wūngará 12:17-20; Mātayo 26:2; Mārákō 14:1; Lükā 2:41; Yūwání 2:13; Ezj
12:4; 1 Kōrinítō 5:7; Ěbérē 11:28. ‡ **12:4 12:4** *Ú'dú Múngú ní Elizú Jó rí pi tì
gé sī rí*: Yāhúdī rí pi ri ú'dú Múngú ní ótú elizú Īsérélē rí pi vé jó rí pi tì gé sī
Ějépetō gá 'dāá rí vé tā ígá. Ótú kōpi è bípíj ūbékí kābílō ã ãrí ïvē kēétí è Ȣrifé
gá sī, sē Múngú ú'dí kōpi kuyé. Múngú ú'dí 'bá Ějépetō vé kābílō ãrí ūbékí
ïvē kēétí è Ȣrifé gá sī kuyé rí pi vé anji ágō kāyú rí pi ūdráá 'bá ãlu ãlu vé 'bëtī
ãsámvú gé sī rá. 'I lā Wūngará 12:17-28.

² 'Bāgú rí pē ãngáráwá
muý Yōkóbū Yūwání édrípí
è drí lijí ilí aco sī.

³ Ěródē kā ndreeé tā 'í ní 'oó
'dīri sē Yāhúdī ambugu rí pi
ní ãyíkō, gō kpá ãngáráwá
rí pi pēé muý Pétéró ri rú.
Tā 'dīri nga 'i lókí Ȣmū ì
ní Pānga ni 'Bāá Údrá ku rí
nyazú rí† gé.

⁴ Kā Pétéró ri rú, īri
ní Pétéró ri 'bezú jó ãngū
ú'yízú rí agá, 'bā ãngáráwá
ngúlúmū su rií Pétéró
rí ûtēé, ngúlúmū ãlu rí
ãngáráwá be su. Ěródē lē
kōdō è Ȣjkí Pétéró ri ūfū
ãmvé, 'i li rí īrivé tā 'bá rí
pi Ȣndréti gé Ú'dú Múngú
ní Elizú Jó rí pi tì gé sī rí‡ ã
vúdrí gé.

⁵ 'Bo Pétéró kā rií adrií jó
ãngū ú'yízú rí agá 'dāá, 'bá
kānísā vé rí pi rikí Múngú ri
zìj īri ní éṣi be cérē.

*Mälāyíkā Ȣyú Pétéró ri
ūfū jó ãngū ú'yízú rí agásí*

⁶ Ěródē kā lēé è Ȣjkí Pétéró
ri 'bá tā li'bá rí pi Ȣndréti
gé, ïnïnjá 'dāri sī, ȳsú Pétéró
ri ú'dú ko, úmbékí drí ni

pi ìrìtró ímvé sī ãngáráwá
ìrì ni pi ãsámvú gé, 'bákí
kópi rií ìri ùtēé jó agá 'dää.
'Bákí kpá ãngáráwá ụrukó
ìrì këéti jó rí vé rí ùtēé
ãmvélésila.

7 Koro mäläyíkā Úpi vé
rīní índrézú, ázini ácí ní
dizú ãngū ūmbérézú jó ñ
ní ãngū ū'yizú rī agá 'dää,
mäläyíkā rīní Pétéró ã rú'bá
sazú, Pétéró ri aruzú, ñri
ní 'yozú kíní, "Í nga үru
mbělē!" Ímvě ñní Pétéró ë
drí úmbézú rīní 'i oyuzú drí
ni gé sī 'dezú vúqá.

⁸ Mäläyíkā rīníkúru 'yožú
Pétéró níkíní, "Ísu mívé
böngó, 'ísu mívéngrá págá,
azini 'ísu mívéböngóakoó
rükü rímírú'bágá, mí ūbí
má pámavúimúzú!" Pétéró
'dútārīngaásúmäläyíkārī
nílúú 'ínírítíni.

⁹ Pétéró ní füzú jó āngū ū'yizú rī agásī, īri ní 'dezú muzú mäläyíkā rī ã vüdrī gé sī. 'Bo sâ 'däri gé, Pétéró үsү 'yozú kínī, tā mäläyíkā rī ní 'oó 'dīri īri tā áda 'díni kuyé, үsү ngá rī urobi.

¹⁰ Péteró pi mäläyíkā rī
be agakí ãngáráwá íní 'bääá
drïdrï rī á gärrä gá sï, kôpi
gökí kpá agaá ãngáráwá äzi
rī á gärrä gá sï, kôpi ní
cazú këëti ãmbúgú aya rú
íní füzú muzú kûrú agá
rī gé. Këëti rī ní 'i zïzú
ó'dükülegúsí, kôpi ní füzú
âmvé 'dääá. Kôpi mykí lëtjí
ãmbúgú rī drïgé sï, cïmgbá
cazú lëtjí rī vé üdû gé. Koro
mäläyíkä rī ní iiri kuzú.

11 Pétērō ímú tā 'i 'oópi

'dīri n̄jí ámá vúlé vúlé rú,
iri ní 'yozú kñi, "Ádarú tā
'dīri tā égbì! Úpí ipē ívē
mālāyíkā ímú ma paá 'bāgú
Êródē drígé sī, ãzini tā am-
bugu Yāhúdī vé rī pi ní үt̄jí
lēe ngaá má rú'bá gá rī agásí
gí."

¹² Pétéró kā tā 'dīri nūj
ámá, īri ní 'dezú muzú
Mārīyā vé āngá, Mārīyā ri
Yūwánī ī ní ziūj Mārákō rī vé
éndrépi, īsú 'bá kānísā vé rī
pi úmukí ī kárakará, kópi ri
Múnqú ri zi.

13 Péteró ní kẽéti kání rĩ
vé rĩ gazú, mvá ũkúná ãzi
ãti'bá rú rú ni Ródã 'i, ïri
ní muzú kẽéti gé 'dãá, lẽ nñí
ámá 'bá kẽéti rĩ gaápi rĩ á'di
'i.

¹⁴ Mvá ũkúnjá rí kā Pétéró
ã ú'dúkó nñí ámá, ãyíkõ fú ñri
ambamba, gõ njuú vúlé, zí
kééti rí kuyé, ñri ní lúzú 'bá
rí pi ní kíní, "Pétéró ícá kuú
kéétilé gá 'dää'dä!"

¹⁵ Kôpi ní újázú īri ní kíní,
“Mî dr̄í ábá gí.” Mvá ūkú
rī kā riú sií tā rī ‘yoó dīj dīj.
Kôpi gôkí ‘yoó mvá ūkú rī ní
kíní, “Īri ícó adri mäläyíkā
Pétéró ri ūtēépi rī ‘i.”

¹⁶ Pétērō ri nyo kẽétj rī
gaága, kôpi ní kẽétj rī zîzú,
kôpi kâ Pétērō ri ndreeé, së
kôpi ní ãvãngará.

¹⁷ Pétéró ni drí 'bezú kópi
ní kínī, kópi ã újískí kíri. Íri
ní tā Úpí ni 'i íjízú ífúzú jó
ãngū ū'yízú rí agásí ãmvé rí
ülüzú kópi ni. Íri ni 'yozú
kópi ni kínī, lě kópi ã ülükí

tā 'dīri Yōkóbū ſní, āzini 'bá Yésü ri ē'yī'bá gí rī pi ní, kúru īri ní 'dezú muzú vūrā āzi gé.

¹⁸ Kā muý adrií ū'bútiŋjá rī sī, āngáráwá Pétéró ri ūtē'bá rī pi ē dīr ábá céré céré, sē kōpi ní ūrī am-bamba. Kōpi nīkí kuyé tā íngóni ni 'o Pétéró be nī.

¹⁹ Ěródē ní āngáráwá rī pi pēzú muzú Pétéró ri ndāá, 'bo kōpi ışúkí īri kuyé. Āngáráwá rī pi kā Pétéró ri ndāá tí gí, Ěródē ní āngáráwá rī pi uzizú. Kā tā pīrī ışú kuyé, lī tā kōpi drīgé kīnī, ā ū'díkí kōpi ūdrāá 'dīsí rá.

Vúdrī ni gé, Ěródē nga fūú Yūdáyā agásī, muý adrií kūrū Sizérīyā vé rī agá lókínjá be mādā.

Ěródē vé drāngárá

²⁰ 'Bāgú Ěródē āwā 'bá Táyā vé rī pi ní, āzini 'bá Sīdónā vé rī pi ní ūnjí ūnjí. Kōpi ní ī úmúzú trū, ī lēkí átā 'bāgú rī be. 'Bá 'dī'bée mukí ūndī rūyū Bālásítā riípi ēzī ngaápi 'bāgú rī ní rī be. Kōpi 'yokí Bālásítā ní kīnī, ī lēkí tākíri, ā'diātāsīyā kōpi ri ānyāngā ışú 'bāgú rī vé āngū agá.

²¹ ī ní ū'dú āzi ıpēzú 'bá 'dī'bée ā mukí rī átā ānī Ěródē be. ū'dú rī kā ícā, Ěródē ní 'i úsúzú ívé bōngó āmbūgū vé rī sī, īri ní úrızú

ívé lúpá drīgé. īri ní átázú 'bá rī pi ní sā be āco.

²² 'Bá rī pi ní útrézú ū'dúkó be ụryu 'dāá kīnī, "U'dúkó mí ní átázú 'dīri Múngú vé ni, adri 'bá áda vé ni kuyé."

²³ Koro mālāyīkā Úpí vé rī ní Ěródē ri gbāzú í'dezú vūgá, ū'bū ní īri nyazú drāzú, ā'diātāsīyā Ěródē íngú Múngú ri kuyé.

²⁴ ū'dúkó muké Múngú vé rī ayi muzú āngū rī pi agásī, sē 'bá kárakará pi ē'yīkí rá.

²⁵ Bārúnábā pi Sāulā be, kōpi kā īvé ēzī ī ní muzú Yērúsālémā gá 'dāá rī dēgé gí, kōpi ní gōzú muzú Ānītīyókā gá, kōpi jikí Yūwánī ī ní ziī Mārákō rī muzú ī vúgá sī īndī.

13

Pēkí Sāulā pi Bārúnábā be muý ū'dúkó muké rī ūlūú

¹ 'Bá kānísā vé Ānītīyókā agá rī pi āsámvú gé, nébī rī pi anigé, āzini 'bá āngū imbā'bá rī pi anigé. 'Bá rī Bārúnábā 'i, Sīmīyónā ī ní ziī Nāyījā 'i, Lūkīyā imúpi Kūrénē gélési rī 'i, Mānāyénī (Ěródē ní úcé rī 'i), Sāulā sī.

² Kōpi kā rií Úpí rī īnjī, āzini rií ī a'bii* ānyāngā nyangárá sī, Índrī Uletere rī ní 'yozú kōpi ní kīnī, "İmi ıpēkí má ní Sāulā pi

§ 12:17 12:17 Yōkóbū: Yōkóbū cápitā 'dīri agá rī īri Yésü vé édrípi, īri 'bá Yésü ri ē'yī'bá gí Yērúsālémā gá rī pi vé drīkoma. 'I lā Ezí 15:12-21; 21:18-19; Gālātīyā 1:19. Lókí 'dīri gé, ışú ākūdē 'dīkí Yōkóbū Yésü vé áyúayū rī drāá gí. 'I lā Ezí 12:2.

* **13:2 13:2 A'bi:** Sā āzi sī Yāhúdī rī pi ri ī a'bi, nyakí ínyá ku, kōpi ri ési 'bá rizú Múngú ri zjzú.

Bärýnábā be, ā'diätsiyā á
lē kópi pẽe muzú ēzí má ní
kópi zizú rī ngangará gá."

³ 'Bá kānísā vé rī pi kâ rií
Múngú ri zíi, ázini kópi kâ
rií í a'bií ngá nyangárá sî,
kópi ní drí tñzú Sáülä pi drígé
Bärúnábä be, kópi ní kúru
'bá 'dî'bée pëzú muzú.

*Sáūlā pi Bārúnábā be cakí
Sáyípūrāsī gé*

⁴ Índrí Uletere rīní Sáülā pi pēzú muzú Bärúnábā be ú'dükó muké rī ūlūzú, kōpi ní cazú kūrú Sélusiyā vé rī gé. Kōpi ní tuzú kūlúmgbā agá, kōpi ní muzú cazú āngū 'i liípi kú ngū yíi agá i ní zíi Sáyipürásī rī gé.

5 Kôpi kâ müú caá kûrû
Sâlâmísi vé rî gé 'dâlé, kôpi
ní í'dózú ti Múngú vé rî
ülûzú Yâhûdî rî pi ní kôpivé
Jó Múngú ri Zizú rî pi agásî,
kôpi jîki Yûwânî Mârákô† ri
muzú í vûgá sî ïndî, í ïzâ koó
ëzi sî.

⁶ Bārúnábā pi Sáülā be,
kōpi mukí āngū 'i líipi kú
ngu yīj agá rī agásī, kōpi ní
cazú kūrú Páfōsī vé rī gé.
'Dälé kōpi ̄súkí Yāhúdīgú ̄azi
újogú rú ni, ̄iri kpá nébī ūnjó
rú ni, rú ni Bārā Yésū 'i.

⁷ Újógú 'dāri ri ẽzí nga ágó
ãmbúgú Sérēgíyā Páülásí
Rómágú 'bälé ângū 'dāri ã
tā mbaápi rīní. 'Bá rī pi
cérē ìnjíkí ágó ãmbúgú 'dāri
ìnjìnjí, ã'diätsíyā nñ tā am-
bamba. Íri ní Bärúnábä pi
zizú Sáülä be, lë kópi ë ímükí

'í vúgá nõlé, 'í lë ú'dúkó
Múngú vé kópi ní rií ülúú
'bá rí pi ní 'dříri yií ũndří.

8 Újogú Bärä Yesű vé rú
äzi Elímásí, irivé rú 'dři zikí
Girikí tị sī, lě Sáülä pi vé
tā Bärýnábā be ku. Lē ágó
ãmbúgú rī ē ẽ'yī tā Úpí vé
Sáülä pi ní rií ülűú Bärýnábā
be 'dři ku.

⁹ Kúru Sáülā ī ní kpá zií
Páülū 'dīri épí Índrí Uletere
rī sī, ri újogú rī ē mī ndréé.
Íri ní 'yozú Élímásī ní kīnī,

10 "Mi mvá ādróko vé ni,
mi ārí'bá tā píri rí pi vé ni.
Mí ūnjó rú, mi ri 'bá rí pi ē
mí ū'bā. Léti muké Úpi vé
mí ní ugaá 'bá rí pi ní 'dři,
mí ku rí á vúqú ni ngötú?

¹¹ Úpí ri mi īrīñā rá, mī
mī ri ímú ēsī ú'dú be mādā,
ndre āngū ku."

Koro ágó rĩ ē mi ní ẽsizú,
'de riú ãngũ ómvú muzú drí
sí, ri 'bá ãzi ndääá, ã se rí 'i
drí muzú.

¹² Ágó ãmbúgú rí kā
tā 'i ngaápi 'dīri ndreeé,
íri ní kúru Úpí ri ẽ'yízú,
ã'diátásiyā áyā tā Úpí vé í
ní ímbá 'dīri sī.

Páūlū pi Bārýnábā be sēkí
tị kūrú Ānītīyókā vé rī agá
ānqū Písídīyā vé rī agá

13 Páūlū pi 'í õgūpīj be,
ngakí kūrú Páfōsī vé rī
agásī, kópi mukí kūlúmgba
sī, cakí kūrú Pērígā vé rī
agá, āngū Pāmīfiliyā vé rī
agá. Yūwánī Mārákō ní kópi

[†] 13:5 13:5 *Yūwánī Márákō*: Yūwánī Márákō sī búkū Márákō vé rī nī. 'Í lā Ezí 12:12.

kuzú 'dāgá, īri ní 'i újázú gōzú vúlé Yērūsālémā gá.

¹⁴ Páūlū pi ní ngazú Pērígā gá 'dāásī, kópi ní 'dezú muzú kūrú Ānītyókā vé rī gé āngū Pīsídīyā vé rī agá. Kā muú adrií ú'dú Sābátā vé rī gé,‡ kópi flikí muú úrí Yāhúdī rī pi vé Jó Múngú ri Zizú rī agá 'dāa.

¹⁵ Kā tāimbí Mósē vé rī lāá, āzini tā nébī rī pi ní sū rī lāá, 'bá adri'bá dríkomá rú Jó Múngú ri Zizú rī agá rī pi ní ú'dúkó pēzú muzú Páūlū pi ní Bārúnábā be kínī, "Ími 'bá édrípijj, tā āzi dō anigé ìmi ní lēzú 'bá nō'bée ímbázú āní, ìmi átakí."

¹⁶ Páūlū ní ngazú үrụ sī, īri ní drí 'bezú 'bá rī pi ugazú āní, īri ní 'yozú kínī, "Ími 'bá Īsérélē vé 'dī'bée, āzini ìmi 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku Múngú ri ɻnjí'bá ɻnjinjí 'dī'bée, ī yikí drí ma ká.

¹⁷ Múngú Īsérélē vé rī ɻpē 'bá é'bípijj nī, sē kópi ní drílé muké lókí kópi ní adrızú Êjēpétō gá 'dāá rī gé, ijí kópi ɻfūú Êjēpétō agá 'dāásī ūkpō ivé rī sī.

¹⁸ Múngú mba kópi ā tā āngū ā'wí cínyáfā rú rī agá 'dāá caá ílí pükú su.

¹⁹ Múngú ú'dí súrú ézīrī āngū Kānánā vé rī agá rī pi rá, 'du āngū rī sēé ivé 'bá rī pi ní.

‡ 13:14 13:14 ɻ'dú Sābátā vé rī: ɻ'dú 'dīri Yāhúdī rī pi ní rizú uvuzú rī, āzini kópi ní rizú Múngú ri zizú rī. Yāhúdī rī pi ri ú'dú 'dīri vé tā ígá kínī, Múngú gbi 'bū pi vū be nī, āzini Múngú pa ī adringará tûgērī rú rī agásī nī. ɻ'dú Sābátā vé rī Yāhúdī rī pi ri zì ú'dú ézīrī, 'bo Kēlīkó rī pi ri zì ú'dú ázíyá. 'I lā Wūngará 20:8-11; Dētōrōnómē 5:12-16.

20 Tā 'dīri nga 'i caá ílí mündürülű su pükú tōwú.

"Vúdrī ni gé, Múngú sē kópi ní 'bá tā lī'bá ni pi rií tā līj, cīmgbá cazú lókí nébī Sāmūélē vé rī gé.

²¹ Kúru 'bá rī pi kínī, ī lēkí 'bāgú. Múngú ní Sāulā Kīsī mvópi ri ɻpēzú 'bāzú kópi ní 'bāgú rú, sū kópi ní lēé rī tñi. Kīsī ɻfū úyú Bēnyémínē vé rī agá. Sāulā adri 'bāgú rú caá ílí pükú su.

²² 'Bo Múngú nje Sāulā ri rá, gō Dāwúdī ri 'bāá 'bāgú rú Sāulā ā vūrā gá. Múngú átā ɻrivé tā sī 'díni kínī, 'Dāwúdī Yésē mvópi vé tā sē má ní ɻyīkō ambamba, īri icó tā má ní lēé rī pi ɻrēvú 'dú nga céré rá.'

²³ "Múngú ezi kínī, 'bá āzi ri ímú ɻfū úyú Dāwúdī vé rī agá, īri ímú 'bá Īsérélē vé rī pi pa nī, 'bá rī Yésü 'i.

²⁴ Yésü ní drí ímúzú kuyé rī gé, Yūwánī ri tī sēé 'bá Īsérélē vé rī pi ní kínī, kópi ā újákí ési, āzini kópi ā rükí bātízimū.

²⁵ Yūwánī kā rií ivé ɻzí déé, zì 'bá rī pi kínī, "Ími ɻsūkí, ma ā'di 'i? Ími ɻsūkí ma 'bá Múngú ní ɻyō ni sōo rī 'i? 'Bá rī adri ma 'i kuyé. 'Bá Múngú ní ɻyō ni sōo rī, īri ímú vúlé 'dī'dī. Má icó īri ē ɻzā koó ɻrivé ngá pá gá njezú ku, ā'diātāsīyā ɻrivé ɻambūgū ndē mávē rī rá.'

26 "Ími úyú Ābūrámā vé 'dī'bée, āzini ìmi 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku Múngú ri ìnjí'bá ìnjinjí 'dī'bée, ìmi ímükí ú'dúkó muké pangará vé nōri yíjí, ã'diātāsíyā ipēkí ú'dúkó rí 'bá rí pi ní cérē.

27 'Bá adri'bá Yērúsälémā gá rí pi ïvé ambugu rí pi be cérē níkí ámá 'yozú kínī, 'bá 'bá paápi rí Yésü 'i 'díni kuyé. Kópi níkí tā nébí rí pi vé ï ní rií laá ú'dú Sābátā vé rí gé rí vé ififí kuyé. Kópi rikí átá Yésü rú'bá gá ûnjí, sū nébí rí pi ní átá rí tñi.

28 Kópi ìsúkí tā ã pá ï ní lēzú Yésü ri 'dizú ni kuyé, kópi ní Pílátō ri zizú kínī, ã 'dikí ìri drääá rá.

29 "Kópi kâ tā nébí rí pi ní sñi ìrivé tā sñi rí 'dúyú ngaá cérē gí, ï ní ìrivé ãvú í'dúzú pëti alambaku sígé 'dāásí, jízú sñzú 'bú agá.

30 'Bo Múngú inga ìri gõó idri rú drängará gálésila rá.

31 Yésü i'da 'i vú be kárakará 'bá ímú'bá ìri be trú íngázú ãngū Gālliláyā vé rí gé cazú Yērúsälémā gá rí pi ní. 'Bá 'dī'bée ndrekí Yésü ri rá, kópi rikí ìrivé tā ülñú 'bá rí pi ní.

32 "'Bá nóni ri ú'dúkó muké Múngú ní ezií 'bá é'bípjí ní rí ülñú.

33 Múngú 'o nóni tā 'í ní ezií 'bá é'bípjí ní 'dāri 'bá ní gí, inga Yésü ri gõó idri rú drängará gálésila rá. Sñi ï ní sñi búkú Sāwúmā vé rí agá cápitā ìrjí gé rí tñi,

" 'Mi Mvá mávé ni, ãndrū sñ ma mí Etépi.'

34 Tā Múngú ní Yésü ri ingazú gõzú idri rú drängará gálésila 'dīri kínī, ìrivé rú'bá ã ñma rí ku, Múngú 'yo ótú tā ni ínogósí kínī,

'Ma ímú mí ní tákíri uletere má ní tā ni ezií Dāwúdī ní rí sñ rá.'

35 Dāwúdī sñ tā Yésü ní lée átá rí búkú Sāwúmā vé rí agá kínī,

'Ma mívé 'Bá Uletere ni, mí icó mávé rú'bá sñe ñmaá ku.'

36 "Dāwúdī ní adrizu idri rú rí gé, 'dú tā Múngú ní ezií ï ní rí ngaá rá. Kā drääá, sñkí ìri vñrā ï ní é'bípjí sñzú rí gé, ìrivé ãvú ñma rá.

37 'Bo Múngú inga Yésü ri drängará gálésila rá, ìrivé ãvú ñma kuyé.

38 "Má édrípjí má ómvúpjí, ìmi yikí drí ká! Ü'dúkó ï ní lñú ìmi ní 'dīri lñu 'yozú kínī, Yésü ri ìmi trú ìmivé ünjíkñyā agásí rá.

39 'Bá cérē ìri e'yí'bá gí rí pi, Múngú ri kópi 'bá adri 'bá pirí ni pi, Mósé vé tñimbí icó kópivé ünjíkñyā ùjíí ku.

40 Ìmi ndrekí muké tā nébí rí pi ní átá rí ã nga 'i ìmi rú'bá gá ku. Kópi kínī,

41 " 'Ìmi ndrekí drí ká, ìmi 'bá ri'bá Múngú ri ide'bá rí pi, lñ ìmi ãyákí ãyãyä, ãzini lñ ìmi üdrákí rá.

U'dú ūmi ní adrizú ídri rú rí
gé, ma tā āzi 'o ūmi ní
rá,
'bá āzi ā ūlū dō ūmi ní
tā ni rá drāáāsiyā, ūmi
icókí ē'yīj ku.'

⁴² Páülū pi Bārúnábā be kā
ngaá fūú Jó Múngú ri Zizú
rī agásī, 'bá rī pi mākí kōpi
kínī, kōpi ē īgōkí ímú ī ní tā
rī ūlū dīj Sābátā ímúpi drū
'dīri gé.

⁴³ 'Bá ī úmú'bá Múngú ri
īnjī'bá rī pi kā ayií, Yāhúdī
kárakará, āzini 'bá adri'bá
Yāhúdī rú ku Múngú ri
īnjī'bá rī pi 'dekí muý Páülū
pi vú sī Bārúnábā be, Páülū
pi Bārúnábā be mākí kōpi
kínī, lē ési muké Múngú vé
rī ā adri kōpi be muý ny-
onyo.

⁴⁴ Kā muý caá ú'dú Sābátā
vé rī āzi gé, 'bá kūrú agá rī
pi cérē ímúkí ú'dúkó Úpí vé
rī yīngará gá.

⁴⁵ 'Bo Yāhúdī rī pi kā 'bá
bitríká 'dī'bée ndreé, tā ni
'de kōpi ē ési agá ūnjí, kōpi
u'dakí Páülū ri, kōpi ē'yīkí tā
īri ní átā rī kuyé.

⁴⁶ Kúru Páülū pi Bārúnábā
be, kōpi ní átázú 'bá 'dī'bée
ní үrī ākó kínī, "Ími Yāhúdī
rú, 'bá ūlūkí ú'dúkó muké
Múngú vé rī ūmi ní drīdrī.
'Bo ūmi gākí ú'dúkó rī sī!
'Dīri lū uletere 'yozú kínī,
ími icókí ídri 'dáni'dáni rī
isú ku. Nóni 'bá lēkí muý
ú'dúkó rī ūlūu 'bá adri'bá
Yāhúdī rú ku rī pi ní.

⁴⁷ Tā Úpí ní ezií 'bá ní rī,
īri 'díni kínī,

" 'Á 'bá ūmi adri'i үtúñá rú
'bá adri'bá Yāhúdī rú ku
rī pi ūsámvú gé,
lē ūmi ūlūkí tā ī ní 'bá pazú
rī
muý muý ūngū rī pi agásī
cérē.'

⁴⁸ 'Bá adri'bá Yāhúdī rú ku
rī pi kā tā 'dīri yīj, sē kōpi
nī āyīkō ambamba. Kōpi
sēkí ūwō'dīfō ú'dúkó Úpí vé
'dīri sī. 'Bá ī ní ūpēé
ídri 'dáni'dáni rī isú'bá rī pi
ē'yīkí Úpí ri rā.

⁴⁹ U'dúkó Úpí vé rī ayi
muý muý ūngū 'dāri agásī cérē.

⁵⁰ 'Bo Yāhúdī drīkoma rú rī
pi muýkí ūkú ambugu Múngú
ri īnjī'bá īnjīnjī kūrú agá
'dāá rī pi ē drī ūcī ūgō
drīkoma rú kūrú agá 'dālē
rī pi be, kōpi ūngákí Páülū
pi drīgē Bārúnábā be, ūcūkí
kōpi ūnjī ūnjī. Kōpi drokí
Páülū pi Bārúnábā be fūú
īvē ūngū agásī ūmvé.

⁵¹ Kúru Páülū pi Bārúnábā
be, kōpi ní nyōkókí ūpá ūgélé
gá rī wezú kú 'dāgá, lūzú
kínī, ū gākí kōpi sī. Kōpi ní
'dezú muý muý ūkū ūkónyōmū
vé rī gé.

⁵² Āyīkō fu 'bá Yésü
ā pámuvú ūbī'bá adri'bá
Ānītīyókā gá 'dālē rī pi am-
bamba, āzini Índrī Uletere rī
ású kōpi rā.

14

Páülū pi Bārúnábā be sēkí
ti ūkónyōmū gé

¹ Páülū pi Bārúnábā be,
kōpi kā caá ūkónyōmū gé

'dälé, kópi fikí Yāhúdī rī pi vé Jó Múngú ri Zizú rī agá 'dāá, sū kópi ní rií 'oó drídři rī tñi. Kópi sēkí tì Múngú vé rī, úló 'bá rī pi ē ési rá, sē Gírikí rī pi 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi be kárakará újákí ési Múngú rī ē'yízú rá.

² 'Bo Yāhúdī ē'yí'bá kuyé rī pi úcikí 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi ē drī, sē kópi íngákí Páülū pi drígé Bärúnábā be ūnjí.

³ Páülū pi Bärúnábā be áwíkí rií tì Úpí vé rī sée lókí be āco үrī ãkó. Úpí sē kópi ní ūkpō tā ãyázú ãyãyā ní pi 'ozú rá. Úpí i'da 'bá rī pi ní kínī, ési muké Úpí vé Páülū pi ní tā ni ūlúú Bärúnábā be үrī ãkó 'dīri, ñri tā áda.

⁴ 'Bá kürú agá rī pi acokí ī ãsámvú ñri, үrukö ni pi ā'yíkí Yāhúdī rī pi vé tā, үrukö ni pi ā'yíkí 'bá áyúãyū rī pi vé tā.

⁵ 'Bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi Yāhúdī rī pi be, úmúkí ī ñvé ambugu rī pi be, kópi lékí Páülū pi 'oó Bärúnábā be ūnjí, ãzini kópi lékí Páülū pi úví ñrā sī.

⁶ 'Bo 'bá áyúãyū ñri 'dī'bée kâ tā rī yií, kópi ngakí ápá muzú ãngü Líkóniyä vé rī gé, mukí adrii kürú Lësíturā vé rī agá, ãzini Dérébē vé rī agá, ãzini ãngü 'dāri ã gärä gá rī pi agá.

⁷ Kópi rikí ú'dúkó muké rī ūlúú 'dälé.

Páülū pi Bärúnábā be cakí Lësíturā gá, ãzini Dérébē gá

⁸ Páülū pi kâ caá Lësíturā gá 'dāá, kópi ísükí ágó ãzi tñí ñri kú ögörövü rú, tu ēc̄i ku.

⁹ Páülū kâ rií tì Múngú vé rī ūlúú, ágó rī 'bá bí rizú tā Páülū ní ūlúú rī yízú. Páülū ndre ãngü muzú ágó rī vúgá 'dāá, Páülū n̄i rā 'yozú kínī ágó rī ē'yí Yésü rī gí, Páülū kínī, Múngú ri icó ñri idri rá.

¹⁰ Páülū ní ágó rī zízú ú'dúkó be үru 'dāá kínī, "Í nga үru!" Koro ágó rī ní wazú үru 'dāá, ñri ní idozú ēc̄i tuzú.

¹¹ 'Bá rī pi kâ tā Páülū ní 'oó 'dīri ndréé, kópi í'dókí átā ñvé tì Líkóniyä vé rī sī kínī, "Agō nō'bée adrikí sū mungú rī pi tñi, kópi újákí nóni ī icá 'bá áda rú."

¹² Kópi 'dakí Bärúnábā ã rú Zewü 'i, * 'dakí Páülū vé rī Hérémē 'i, ã'diätasíyä Páülū ri átangá rī átā n̄i.

¹³ Jó 'bá rī pi ní rizú mungú Zewü vé rī ñinjízú rī, ñri ñinyinjá këetilé ī ní fizú muzú kürú rī gé rī ã gärä gá, Átálágú riipi ëzí ngaápi jō rī agá rī ãzini 'bá bítirká rī pi ijíkí tì agō, ãzini pëti ã fū ímú 'bää kürú rī vé këetilé gá, ã'diätasíyä átálágú rī 'bá bítirká rī pi be, kópi lékí röbönjö zää Bärúnábā pi ní Páülū be.

¹⁴ Bärúnábā pi Páülū be, kópi Yésü vé 'bá áyúãyū ni

* **14:12 14:12** Zewü pi Hérémē be: Gírikí rī pi ri mungú kárakará ni pi ē'yí. Zewü ri 'bagú mungú rī pi vé ni, Hérémē rī 'bagú rī vé 'bá áyúãyū rī.

pi, kópi kā tā 'dīri yií, kópi gákí tā 'bá 'dī'bée ní 'oó rī sī, sē kópi ūsíkí īvé bōngó ī rū'bá gá sī, kópi njukí muzú 'bá bítřiká rī pi āsámvú gé 'dāá, kópi trekí ú'dýkó be үру 'dāá kínī,

15 "Ānjīrī, ngá īmi ní rií 'oó 'díni rī ã'di? 'Bâ nō'bée 'bá áda sū īmi tñi. 'Bá ímúkí nōri Múngú ídri rú 'bū pi gbiípi vū be, yījí tafu rī be, ngá 'a ni gé rī pi be cérē rī vé ú'dýkó muké rī ūlūú, īmi kuki īmivé mungú ī ní údé drí sī 'dī'bée āní, īmi ẽ'yīkí Mungú adriípi ídri rú rī áyu.

16 Ӯtú īnógósí 'dālé, Mungú ku 'bá āngū rī pi agásí rī pi ārēvú cérē rikí tā 'oó sū ī ní lēé rī tñi.

17 'Bo tā muké Mungú ní 'oó 'dī'bée sī lū 'yozú kínī, Mungú ri Ӯtú anigé. Mungú ri īmi ní yīgó sē 'dī 'bū gélésila, īri sē īmivé ānyāngā rī dū āní. īri īmi ní īnyá sē, sē īmi adri āní āyīkō sī"

18 Páülū pi ã átákí dō 'bá 'dī'bée ní 'díni drāáasīyā, tā 'dīri fi kópi drīgé āluŋáni kuyé. Kópi lēkí drī nyo rōbōŋō rī zāá Páülū pi ní zāzá.

19 Yāhúdī үrukó íngákí Ānītīyókā gálésila, ăzini Īkónīyōmū gálésila, kópi īcīcīkíkí 'bá bítřiká rī pi, kópi íngákí Páülū drīgé ūnjí ūnjí, kópi úvīkí Páülū ri írā sī. Kópi sekí īri mūkí kūrú rī agásí āmvé 'dāá. Kópi ūsūkí kínī, Páülū drā gí.

20 'Bo 'bá Yésü ã pámvú

ūbī'bá rī pi kā ī úmú Páülū ã gārā gá sī kūrū, Páülū ní íngázú үru, īri ní 'i újázú gōzú vúlé kūrú rī agá 'dāá. Kā mūkí adrií drū 'díni, Páülū pi ní ngazú muzú Bārúnábā be kūrú Dērébē vé rī gé.

Páülū pi Bārúnábā be újákí ī gōo kūrú kópi ní ú'dýkó muké rī ūlūzú rī pi agá

21 Páülū pi Bārúnábā be, kópi ní ú'dýkó muké Mungú vé rī ūlūzú Dērébē gá 'dālé, 'bá kárakará újákí ẽsí Yésü ri ẽ'yīzú rá. Kúru kópi ní gōzú ngazú 'dāásí, kópi ní ī újázú gōzú Lēsítürā gá, kópi ní agazú muzú Īkónīyōmū gé, cazú Ānītīyókā gá, āngū Pīsídīyā vé rī agá.

22 Kópi 'dekí mūkí 'bá Yésü ã pámvú ūbī'bá rī pi ē ẽsí imbá, kópi ã adrikí rí ūkpó ūkpó īvé ẽ'yīngará agá, kópi kínī, "Bâ īzāngā nya ambamba, 'bá ibí fi mālūngā Mungú vé rī agá ndō."

23 Páülū pi Bārúnábā be, kópi ūpēkí 'bá ū'bāá drīkoma rú kānísā rī pi agásí cérē. Kópi rikí Mungú ri zií, ăzini rikí ānyāngā a'bií, kópi i'dakí 'bá 'dī'bée Úpí kópi ní ẽsí 'bāá drī ni gé rī ẽndrēti gé, ã ūtē rí kópi.

24 Páülū pi Bārúnábā be ngakí fūú Pīsídīyā agásí, kópi 'dekí mūkí Pāmīfīlīyā gá.

25 Kópi mukí tī sēé kūrú Pērígā vé rī agá, kúru kópi

ní agazú muzú kürú Ātálíyā vé rī gé.

Páūlū pi Bärúnábā be újákí ī gōó Ānītīyókā gá āngū Síriyā vé rī agá

²⁶ Kópi ní ngazú Ātálíyā gá 'dāgá, tuzú külümgbä agá, muzú kürú Ānītīyókā vé rī gé, āngū Síriyā vé rī agá, vürä kópi ní īvé ẽc̄i 'dózú rī gé. 'Bá ẽ'yī'bá gí 'dälé rī pi pëkí kópi muzú ésí muké Mungú vé rī sī ẽzí rī ngaá, kópi dékí ẽzí rī rá.

²⁷ Kópi kâ caá Ānītīyókā gá 'dälé, kópi zikí 'bá känisä vé rī pi ímú céré vürä ālu gé. Kópi ülükí tā Mungú ní ī izä kozú, ãzini tā īri ní sée 'bá adri'bá Yähudí rú ku rī pi ní ésí újázú Yésü ri ẽ'yīzú rī.

²⁸ Kópi áwíkí adrií 'dälé lokí be ãco 'bá Yésü ã pámvú übř'bá rī pi be trú.

15

'Bá ambugu tā 'yo'bá Yerúsälémä gá rī pi

¹ Páūlū pi Bärúnábā be kâ rií adrií kürú Ānītīyókā vé rī agá āngū Síriyā vé rī gé 'dāa, āgō үrukö'bée ímükí āngū Yūdáyā vé rī gélésila, kópi rikí 'bá rī pi ímbá kíní, "Líkí dō īmī ágélé ẽ tī sū Mósē ní ímbá īvé tāímbí agá rī tñi kuyé, īmi ícokí pangará ışú ku."

² Tā 'dīri sē Páūlū pi Bärúnábā be fikí ágátá gää' āgō 'dī'bée be sâ be ãco tā kópi ní ímbá 'dīri sī. Kúru ní Páūlū pi ipsisú Bärúnábā be, 'bá үrukö Yésü ri ẽ'yī'bá

gí rī pi be, kópi ã mukí rí Yerúsälémä gá 'dāa, kópi ã átakí rí tā 'dīri 'bá ī ní rií áyúayü rī pi be, ãzini 'bá känisä vé dríkoma rú rī pi be.

³ 'Bá känisä vé rī pi ní Páūlū pi pëzú muzú Bärúnábā be Yerúsälémä gá 'dälé, kópi ní mungárá gá leti gé 'dīgē, kópi mukí pá tuú āngū Fönisiyā vé rī agá, ãzini āngū Sämäriyā vé rī agá, kópi mukí 'bá känisä vé rī pi ndreeé. Kópi ní tā 'bá adri'bá Yähudí rú ku rī pi ní ésí újázú Yésü ri ẽ'yīzú rī ülüzú. Tā 'dīri sē 'bá Yésü ri ẽ'yī'bá gí rī pi ní ăyikö ambamba.

⁴ Páūlū pi Bärúnábā be kâ caá Yerúsälémä gá 'dälé, 'bá känisä vé rī pi, Yésü vé 'bá áyúayü rī pi be, ãzini 'bá ambugu rī pi be céré ngakí kópi ẽ'yī, kópi ní tā Mungú ní ī izä kozú rī pi ülüzú kópi ní céré.

⁵ 'Bo Färüsí үrukö ésí újá'bá Yésü ri ẽ'yī'bá gí rī pi ní ngazú үру, kópi ní 'yozú kíní, "Lē 'bá adri'bá Yähudí rú ku Yésü ri ẽ'yī'bá gí rī pi, ã úlikí kópi ã ágélé ẽ tī rá, ãzini lē kópi ã 'dükí tāímbí Mósē vé rī ngaá."

⁶ Yésü vé 'bá áyúayü rī pi ní ī umuzú 'bá känisä vé dríkoma rú rī pi be trú, kópi ní rizú 'bá adri'bá Yähudí rú ku rī pi vé tā átázú.

⁷ 'Bá 'dī'bée átakí tā rī caá sâ be ãco. Vúdrí ni gé, Pétéró ní ngazú үру, īri ní 'yozú kópi ní kíní, "Má édrípjj, īmi nijkí rá 'yozú

kínī, Múngú ̄ipē ma īmi āsámvú gé, mâ ūlū rí ú' dükó muké rí 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rí pi ní, kōpi ā yíkí rí ú' dükó muké rí, kōpi ē ̄y' yíkí rí bēnī.

⁸ Múngú n̄j 'bá ālu ālu vé ̄esí rá, 'dīri lū 'yozú kínī, ā'yí 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rí pi rá, sē kōpi ní Índrí Uletere rī, sū ̄iri ní sēé 'bá ní rí tñi.

⁹ Múngú ri 'bá rí pi ó'dú cérē trōtrō, sū ̄iri ní 'bâ ó'dú rí tñi. Kōpi ní Múngú ri ̄y' yíi gí rí sī, sē ̄ují kōpi vé ̄esí ícá kuú uletere.

¹⁰ Ngá īmi ní rizú Múngú ri ̄b̄izú, tā ̄enjíenjí 'bāzú 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku Yésū ā pámvú ūb̄i'bá rí pi dr̄igé 'dīni rí ā'di? Tā ̄enjíenjí 'dīri ndē 'bâ ūkpō rá, dōku ndē kpá 'bá é'bípíj ā ūkpō rá.

¹¹ 'Bá ̄y' yíkí rá 'yozú kínī, 'bavé Úpí Yésū vé ̄esí ní adrií muké rí sī, 'bâ pangárá ̄isú rá, sū 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rí pi ní pangárá ̄isú rí tñi."

¹² Bārúnábā pi Páulū be, kōpi kâ rií ūkpō Múngú ní sēé ī ní tā ̄ayázú ̄ayāyā ni pi 'ozú, āzini tā ū'dū be túngú ni pi 'ozú 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rí pi āsámvú gé 'dīri ūlū, 'bá rí pi cérē újíkí kíri, tēkí rií yíj.

¹³ Páulū pi kâ tā rí átā deé gí, Yōkóbū ní 'yozú kínī, "Má ̄dr̄ipíj īmi yíkí dr̄i ma ká!"

¹⁴ Símónā Pétéró ūlū 'bá ní tā Múngú ní í'dózú ̄esí 'bāzú 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rí pi dr̄igé, ̄iri ní 'bá ̄urukó 'duszú

adrizú 'bá ívē ni pi rú rí vé tā rá.

¹⁵ Tā 'dīri rü 'i tā ótú néb̄i rí pi ní sūrī be trú, kínī,

¹⁶ " 'Tā 'dīri ā vúdr̄i gé, ma Úpí 'i, ma úmvúlési īgō ímú Dāwúdī vé jó árípi gí 'dīri sì gō rá.

Ma gō sì vūrā ī ní kuú ándrú rú rí gé,
ma gō ̄iri inga ūzi,

¹⁷ 'bá āngū ̄urukó'bée agá rí pi ā 'bākí rí ̄esí ma ndāzú,
āzini 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku, ̄esí 'bā'bée má dr̄igé rí pi ā 'bākí rí ̄esí ma ndāzú,

ma Úpí 'i, á 'yo tā 'dīri ní, má ūpē 'bá 'dī'bée ní,'
¹⁸ Má ezi tā 'dīri ótú ̄inogósí.

¹⁹ "Má ̄dr̄ipíj má ómvúpíj, lē 'bâ 'bākí tā ̄enjíenjí 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku lē'bá Múngú ri ̄y' yí'bá rí pi dr̄igé ku.

²⁰ Lē 'bâ sīkí kōkōb̄i sēé kōpi ní, lūzú kínī, lē kōpi ā nyakí ānyāngā ī ní sēé ngá ī ní údé mungú rú rí pi ní rí ku, lē kōpi ā 'bākí ̄owū ku, kōpi ā nyakí ānyāpá ī ní umbe ni pií dr̄aá dr̄i sī rí ku, āzini kōpi ā nyakí zāá ā aří ku.

²¹ Ā'diātāsíyā tāímb̄i Mósē vé 'dīri ūlūkí muzú kūrú Yāhúdī rí pi ní adrizú rí pi agásī, Sābátā ālu ālu, rikí tāímb̄i rí lāá Yāhúdī rí pi vé Jó Múngú ri Z̄izú rí pi agá."

Sīkí kōkōbí sēé 'bá adri'bá
Yāhúdī rú ku Úpí ri ẽ'yī'bá gí
rī pi ní

²² Yésū vé 'bá áyúayū
rī pi 'bá ambugu rī pi
be, ãzini 'bá cérē Yésū ri
ẽ'yī'bá gí Yērúsälémā gá rī
pi be, ūpēkí 'bá ұrukó'bée
í ásámvú gé 'dīgé, pēkí
kōpi mūyú Ānītīyókā gá, kōpi
mukí Páulū pi be, ãzini
Bārúnábā sī. 'Bá í ní ūpēé rī
pi Yúdā í ní zīj Bārísábā pi*
Sílā be, 'bá Ȭrī 'dī'bée, kōpi
drīkoma kānísā vé ni.

²³ Kōpi sīkí kōkōbí sēé 'bá
'dī'bée drīgé kínī,

'Bá Yésū vé 'bá áyúayū
rī pi 'bá ambugu rī pi be,
'bá Ȭimivé édrípijj, Ȭimi 'bá
adri'bá Yāhúdī rú ku Yésū
ri ẽ'yī'bá gí kūrú Ānītīyókā
vé rī agá, Ȭangū Sírīyā vé rī
agá, Ȭazini Ȭangū Kīlīkīyā vé
rī agá 'dī'bée. 'Bá sēkí Ȭimi
ní mōdō.

²⁴ 'Bá yīkí kínī, 'bá
urukó'bée ngakí nōósī
mūyú Ȭimi ní tā adriípi piri
ku ni ímbá, tā kōpi ní
ímbá rī sē Ȭimi ní Ȭayíkō
kuyé, 'bo 'bá pēkí kōpi ní
kuyé.

²⁵ Kúru 'bá ní 'bá
úmúzú, 'bá Ȭayíkí 'bá
ássámvú gé sī trú, lē 'bá ūpēkí
'bá ұrukó 'bá ássámvú gé
nōgó, 'bá pēkí rí kōpi 'bá
ogúpi Bārúnábā be, Ȭazini
Páulū sī, kōpi Ȭa mukí rí Ȭimi
vúgá 'dīlé.

²⁶ 'Bá í ní ūpēé 'dī'bée
adikí í sēé Ȭzāngā nyaá 'bávē

Úpí Yésū Kúrísítō vé tā sī.

²⁷ Kúru 'bá ri Yúdā pi pē
muzú Sílā be Ȭimi vúgá 'dīlé,
kōpi Ȭa mukí rí tā 'bá ní sī
'dīri Ȭlūú Ȭimi ní tī sī.

²⁸ Índrí Uletere rī i'da
'bá ní kínī, lē 'bá 'bākí tā
Ȭenjīenjī Ȭimi drīgé ku. Lē
Ȭimi 'okí 'dīni,

²⁹ lē Ȭimi nyakí Ȭanyāngā
í ní sēé ngá í ní údé mungú
rú rī pi ní rī ku, Ȭimi nyakí zāá
Ȭa Ȭarí ku, Ȭimi nyakí Ȭanyāpá í
ní umbe ni piú drāá drí sī rī
ku. Lē Ȭimi 'bākí Ȭowū muzú
bādārú ku. Ȭimi 'dūkí dō tā
'dī'bée ngaá rá, Ȭimi ícō adri
muké.

Mungú Ȭa adri Ȭimi be.

³⁰ Pēkí Ȭagō 'dī'bée mūyú
Ānītīyókā gá. Kúru kōpi
ní 'bá kānísā vé rī pi zīzú
ímúzú vúrā Ȭalu gé, kōpi ní
kōkōbí í ní sī sēé í drīgé 'dīri
sēzú 'bá 'dā'bée ní.

³¹ 'Bá rī pi kā kōkōbí rī lāá,
kōpi adrikí Ȭayíkō sī, tā í ní sī
kōkōbí rī agá rī ímbá kōpi Ȭ
éṣí rá.

³² Yúdā pi Sílā be, kōpi
nēbī, kōpi átákí átángá rī sā
be Ȭaco 'bá Yésū ri ẽ'yī'bá gí rī
pi Ȭéṣí ímbázú, kōpi Ȭa adrikí
rī ūkpō ūkpō Ȭivé ẽ'yīngará
agá.

³³ Yúdā pi Sílā be, adrikí
caá 'dālē lókí be mādā, 'bá
Yésū ri ẽ'yī'bá gí rī pi sēkí
kōpi ní tākíri, kōpi ní kúru
Yúdā pi pēzú muzú Sílā be
kānísā Yērúsälémā vé rī gé
vúlē 'bá ándúrú í pē'bá rī pi
vúgá 'dāá.

* **15:22 15:22** Yúdā í ní zīj Bārísábā rī: Yúdā Bārísábā ri ícō adri Yōsépā Bārísábā vé édrípi.

³⁴ 'Bo Sílā áwí ívé rī adrií Ānītīyókā gá 'dälé.[†]

³⁵ 'Bo Páülū pi Bärúnábä be áwíkí adrií Ānītīyókā gá 'dälé, kópi 'bá үrukó kárákárá ni pi be, ímbákí 'bá rī pi, ázini ülükí ú'dükó Úpí vé rī 'bá rī pi ní 'dälé.

Páülū pi Bärúnábä be acokí ī Yūwánī Mārákō vé tā sī

³⁶ Kā mūú adrií mbääá mädäā ã vúdrī gé, Páülū ní 'yozú Bärúnábä ní kínī, "Lē 'bâ gökí mūú vúlé kürú 'bá ní ú'dükó muké rī ülüzú rī pi agá 'dää, 'bâ mukí rí 'bá Úpí ri ẽ'yí'bá gí rī pi ndreeé, 'bâ mukí rí nij dö kópi ri adri 'dää íngóni."

³⁷ Bärúnábä lē Yūwánī ī ní zii Mārákō ri jií muzú īndī.

³⁸ 'Bo Páülū ã'yí Bärúnábä vé tā 'dīri āluñjáni kuyé, ã'diätäsíyä Mārákō ku ī kú Pämifilýä gá 'dää, nga Ezj ī be kuyé.

³⁹ Páülū pi ní ägátá gäzú ī äsámvú gé sī Bärúnábä be, kópi ní kúru ī acozú. Bärúnábä jií Mārákō ri muzú 'í vúgá sī īndī, kópi ní tuzú külümgbä agá, 'dezú muzú Sáyipüräsi gé.

⁴⁰ Páülū jií ívé rī Sílā ri muzú, 'bá ẽ'yí'bá gí rī pi kínī, ésí muké Úpí vé rī ã adri kópi be.

⁴¹ Kúru kópi ní 'dezú muzú ãngū Síriyä vé rī gé, ázini ãngū Kílökíyä vé rī gé, kópi rikí 'bá kánisä vé rī pi ë'ési ümii.

16

Tímötéyö ko Páülū pi ë'izä Sílā be ezj sī

¹ Páülū pi Sílā be ngakí mūú kürú Dérébë vé rī gé, kópi agakí caá kürú Lësítürä vé rī gé. Kópi cakí mūú 'bá Yésü ã pámvú übiipi ni isú, rú ni Tímötéyö 'i, ïrivé éndrépi Yähündizí, ïri 'bá Yésü ri ẽ'yíipi gí ni, 'bo étépi ri Giríkigú.

² 'Bá Yésü ri ẽ'yí'bá gí Lësítürä gá 'dälé rī pi ïkóniyömū gé rī pi be, rikí céré átá kínī, Tímötéyö ri 'bá muké.

³ Páülū lē ïri jií muzú 'í vúgá sī īndī, kúru Páülū ní ágélé ni ë ti lizú,* ã'diätäsíyä Yähündi adri'bá vúrä 'däri agá rī pi níkí rá 'yozú kínī, Tímötéyö étépi ri Giríkigú.

⁴ Kópi kâ rií écí muzú kürú rī pi agásí älu älu, kópi rikí kökökbi† Yésü vé 'bá áyúayü rī pi ní sii 'bá ambugu Yërusälémä vé rī pi be rī lää 'bá rī pi ní, lē kópi ã 'dükí tā ni ngaánga.

[†] 15:34 15:34 Átangá vérësí 34 agá 'dīri, búkū Ezj vé ī ní sii Giríkí tī sī drïdrï rī agá 'dääyo, 'bo gökí sii búkū Ezj vé vúlé rī agá rá. ^{*} 16:3 16:3 Ágélé ë ti lingará: Páülü li Tímötéyö ã ágélé ë ti, ã'diätäsíyä Tímötéyö vé éndrépi Yähündi, 'bo ïrivé étépi Giríkí. Giríkí rī pi likí ívé anji ägö rī pi vé ágélé ë ti ku. 'Bá rī vé éndrépi dö Yähündi, Yähündi rī pi ïri ã'yí adri Yähündi rú. Sëzú Páülü ní Tímötéyö ã ágélé ë ti lizú ãní, Yähündi rī pi ã 'a'yíki rí ïri adrií 'bá ī vé ni. [†] 16:4 16:4 Kökökbi: 'I lää kökökbi 'dīri búkū Ezj vé rī agá, Ezj 15:23-29.

⁵ 'Bá kānísā vé rī pi vé
ẽ'ȳngárá gō ícá ūkpó ūkpó.
U'dú ãlu ãlu, 'bá ẽ'ȳl'bá gí rī
pi vé kālāfe gō rií vaá muzú
dr̄igéle.

*Páulū ndre ìndrìlikí
Mákēdōnýágú vé ni urobí
agá*

⁶ Páulū pi ní elizú muzú
'í õgūpíi Sílā pi be ãngū
Pürügíyá vé rī agásí, ãzini
ãngū Gälätíyá vé rī agásí. Sâ
'dāri gé, Índrí Uletere rī ã'ȳi
ku kópi ní muzú tì sëzú ãngū
Ezíyá vé rī gé 'dālé.

⁷ Kópi kâ muzú caá
ïnyinjáñá ãngū Mézíyá vé
rī gé, kópi lëkí kôdô muzú
Bítüníyá gá, 'bo Índrí
Uletere Yésú vé rī ã'ȳi kópi
ní muzú kuyé.

⁸ Kúru kópi ní elizú muzú
ãngū Mézíyá vé rī agásí,
kópi ní cazú kûrú Tûrówâ vé
rī gé.

⁹ Ìnjá 'dāri sî, tâ ãzi i'da 'i
Páulū ní ìndrìlikí agá. Páulū
ndre ágó ãzi Mákēdōnýágú
tu pá, ïri ri 'i mä drí ïr̄i sî,
ágó rī ní 'yozú Páulū ní kínî,
"Lë mî ímú Mákēdōnýá gá
nôó 'bâ ïzâ koó."

¹⁰ Páulū kâ tâ 'i i'daápi
ìndrìlikí agá rī ndreé, koro
'bá ní 'bâ útuzú 'dezú muzú
Mákēdōnýá gá. 'Bá nîkí
ámá rá 'yozú kínî, Mungú^z
'bâ muzú ẽ'ȳdúkó muké rī
üllúu kópi ní 'dâlé.

Lúdîyá újá ési

¹¹ 'Bá ní ngazú Tûrówâ
gá 'dâgá, 'bá fikí külúmgba
agá, 'bá ní muzú piri

Sâmôtérésí gé 'dâlé, kâ muzú
caá drû 'dîni, 'bá ní cazú
Neyâpólîsí gé.

¹² 'Bá ní ngazú vûrâ 'dâri
gé sî, 'bá ní cazú Pílîpóyí gé.
Kûrú 'dâri 'bá Rómâ vé rī
pi rûkí nî, kûrú rî ndê kûrú
Mákēdōnýá agá 'dâlé rî pi
rá. 'Bá adrikí 'dâlé ẽ'ȳdú be
kárakará.

¹³ U'dú Sâbâtâ vé rî gé,
'bá ní fûzú muzú kûrú rî vé
kéeti gé sî ãmvé 'dâá, 'bá ní
'dezú muzú yîi tì gé 'dâlé,
'bâ mukí rí vûrâ Mungú ri
zizú ni işú bêñi. 'Bá ní
úrizú vûgá, 'bá ní átázú ūkú
í umú'bá kú 'dâlé rî pi be.

¹⁴ Ūkú ãzi kópi ãsámvú
gé 'dâá, rû ni Lúdîyá 'i,
ïbi ímú kûrú Tâyîtirâ vé rî
gélésila, ïri 'bá riípi bongó
ndròlûndròlû ni uezíipi ni,
ãzini 'bá riípi Mungú ri
ïnjíipi ni. Mungú vé tâ fi ési
ni gé, sê ẽ'ȳi tâ Páulû ní átá
rî rá.

¹⁵ Sækí ïri ní bâtizimû ïrivé
'bá 'bëti ãsámvú gé rî pi be,
ïri ní 'bâ zizú, 'bâ mukí ív
ãngá. ïri ní 'yozú kínî, "Ími
ã'ȳkí dô 'yozú kínî má ẽ'ȳi
Úpí ri gi, 'bá mukí ïmi be
adrii mávén ãngá." Si 'bá
vûgá sî, 'bá mukí ïrivé ãngá
'dâlé rá.

*'Yikí Páulû pi Sílâ be jó
ãngû ẽ'ȳzú rî agá*

¹⁶ U'dú ãlu 'bâ‡ kâ rií
muzú vûrâ Mungú ri zizú rî
gé 'dâá, 'bá işûkí mvá ūkú
tûgëři rû ìndrî ünjí ní fí drî
ni gé ni, ïri ri tâ ímú'bá ï
nga'bá drîdrî 'dîlé rî pi üllû.

‡ 16:16 16:16 Tâfifí 'bâ 'dîri, Lúkâ pi Páulû pi be trû.

Mvá ūkú rī ri mūfēngā īsú sē ívé ambugu rī pi ní ambamba tā ūri ní rií ūlūú rī sī.

¹⁷ Mvá ūkú 'dīri 'de muzú 'bā vúdrī gé sī Páülū pi be, ri útré muzú, "Āgō 'dī'bée ātī'bá Múngú āmbúgú 'bá drīgé cérē rī vé ni, kōpi ímúkí ūmi ní léti pangárá vé rī ūlūú."

¹⁸ Mvá ūkú rī 'o tā 'dīri 'dīni ū'dú be kárákará. Tā 'dīri sē Páülū ní ūzāngā, ūri ní 'i újázú 'yozú ìndrī ūnjí rī ní kīnī, "Yésū Kúrisítō ã rú sī, ìndrī ūnjí 'dīri, 'i fū mvá ūkú 'dīri drīgé sī āmvé." Koro ìndrī ūnjí rī ní fūzú mvá ūkú rī drīgé sī.

¹⁹ Mvá ūkú tūgērī rú rī vé ambugu rī pi kā nījí ámá 'yozú kīnī, léti ãzi ñí ní gōzú mūfēngā īsúzú ni 'dāayo, kōpi ní Páülū pi ruzú Sílā be, sezú muzú vūrā ñí ní tā lizú rī gé, kōpi ã tukí rí pá 'bá tā li'bá rī pi èndreti gé.

²⁰ Kōpi kā Páülū pi sēé pá tuú 'bá tā li'bá rī pi èndreti gé, kōpi ní 'yozú kīnī, "Āgō 'dī'bée Yāhúdī, kōpi ri 'bá 'bavé kūrú agá rī pi è drī iza.

²¹ Kōpi ri mērē 'bá ní lēe ku ni vé tā ímbá 'bá ní, 'bá 'bá Rómā vé rī pi, 'bá ã'yíkí rí tā ni, dōku 'bá 'dūkí rí tā ni ngaá."

²² 'Bá bítříká rī pi ní ñí umúzú Páülū pi fūzú Sílā be, 'bá tā li'bá rī pi ní tāímbí sēzú, ã ūsíkí kōpivé bōngó rá, ã ūgbákí kōpi.

²³ Kōpi kā Páülū pi ūgbáká ūnjí ūnjí, ñí kōpi jízú 'bezú jō āngū ū'yízú rī agá, ñí ní lūzú 'bá āngū ūtēépi rī ní, lē

ã ūtē kōpi muké muké, kōpi ã apákí rí ku.

²⁴ Ágō āngū ūtēépi rī 'dū tā rī ngaa sū ñí ní lūú 'i ní rī tñi, jí kōpi suú jó āngū ū'yízú rī agá ágágá 'dāá, úmbé kōpi ã pá ãkpää pëti rý'bá gá.

²⁵ Kā muú adrií ïní ágágá, Páülū pi Sílā be rikí Múngú ri zíjí, ãzini kōpi rikí úngó ngoó Múngú ní, 'bá үrukö ñí ní ū'yízú rī pi rikí tā kōpivé rī yíjí.

²⁶ Koro dīngídīngí ní āngū ayazú ūkpō be, jó āngū ū'yízú rī aya 'i dīngídīngí, jó āngū ū'yízú rī vé kēétí ūzíkí ñí cérē kú mgbö, ímvé ñí 'bá rī pi ū'yízú rī pi ucekí ñí cérē!

²⁷ Ágō riípi jó āngū ū'yízú rī ūtēépi rī kā muú aruuú ū'dú gélésí, īsú kēétí jó āngū ū'yízú rī vé rī pi ūzíkí ñí cérē kú mgbö, ūri ní ívē ilí ãco rī í'dúzú lēzú 'i 'dizú drāzú 'dīsí rá, ã'diātāsíyä ūsü déna 'bá ñí ū'yízú rī pi apákí cérē gi.

²⁸ Páülū ní trezú kīnī, "Lē mī 'dī mi drāá ku! 'Bá cérē anigé."

²⁹ Ágō riípi jó āngū ū'yízú rī ūtēépi rī ní ãci zízú, ūri ní njuzú fizú jó agá 'dāá, muzú í'dezú Páülū pi èndreti gé Sílā be, rú'bá ní yā kpírkpíri.

³⁰ Ágō rī ní Páülū pi jízú ūfūzú āmvé, ūri ní kōpi zízú kīnī, "Ími mávē ambugu rī pi, mā 'o ã'di, mā īsú rī pangárá ãní?"

³¹ Kōpi ní újázú ūri ní kīnī,

"Mí ẽ'yī Úpí Yésū ri, mi pangárá īsú rá, āzini mívē 'bá 'bëtì ăsámvú gé rī pi pangárá īsú rá."

³² Kúru kópi ni ú'dúkó Úpí vé rī ūluzú ágó rī ni, āzini 'bá céré īrivé 'bëtì ăsámvú gé rī pi ni.

³³ Īnijá 'däri gé, ágó jó āngū ū'yizú rī ūtëépi rī ni kópi jizú muzú vürä āzi gé, īri ni kópivé āzó ē mi ūjizú. Koro ī ni ágó rī ni bätizimü sëzú īrivé 'bá 'bëtì ăsámvú gé rī pi be céré.

³⁴ Ágó rī ni Páülü pi jizú muzú Sílā be ivé āngá 'dää, īri ni ānyängä sëzú nyazú kópi ni. Ágó rī ivé 'bá 'bëtì ăsámvú gé rī pi be céré adrikí āyikö sī, ā'diätsiyä ī ni Mungú ri ẽ'yii gí rī sī.

³⁵ Kä mūy adrii drū 'dini ū'bütijá rī sī, 'bá tā li'bá rī pi ni ūgalaku rī pi pëzú muzú ágó jó āngū ū'yizú rī ūtëépi rī vugá 'dää, kópi ni taimbi sëzú kínī, ágó rī ā qyukí Páülü pi Sílā be mūy 'diisí rá.

³⁶ Ágó jó āngū ū'yizú rī ūtëépi rī ni 'yozu Páülü pi ni kínī, "'Bá tā li'bá rī pi sëki taimbi kínī, lē ā qyukí īmi Sílā be mūy 'diisí rá. īmi íco mu rá. īmi mukí tā be kíri."

³⁷ 'Bo Páülü ni 'yozu ūgalaku rī pi ni kínī, "'Bá adrikí dō 'bá Rómā vé ni ūdrääsiyä, kópi ūgbäki 'bá gúnyá agá, kópi 'bekí 'bá

jó āngū ū'yizú rī agá, īsú likí drī 'bavé tā kuyé.* Nóni kópi lëkí 'bá pëe muzú āmvé kíri, 'bá āzi ā nī nyo tā ni ku? Adri 'dini ku! Lë kópi ē imukí 'bá qyukí füu nöösí nñ."

³⁸ Ūgalaku rī pi ni tā 'diri jizú ūluzú 'bá tā li'bá rī pi ni. 'Bá tā li'bá rī pi kā yií kínī, Páülü pi Sílā be 'bá Rómā vé ni pi, së kópi ni ūrī.

³⁹ Kópi ni imuzú trüngará zizú Páülü pi endreti gé. Kúru kópi ni Páülü pi jizú füzú jó āngū ū'yizú rī agásí āmvé, kópi mazú kínī, lë kópi ā fükí kürú rī agásí rá.

⁴⁰ Páülü pi Sílā be kā ūfuu jó āngū ū'yizú rī agásí, kópi ni 'dezú muzú Lüdijä vé āngá, kópi īsukí 'bá Yésū ri ẽ'yii'bá gí rī pi īrivé āngá 'dää, kópi ni 'bá Yésū ri ẽ'yii'bá gí 'dibée ē ési imbázú. Kópi ni kúru 'dezú muzú.

17

Páülü vé ti sengará Tësälöniké gá rī

¹ Páülü pi ni elizú muzú Sílā be kürú Amifipólisí vé rī agásí, āzini kürú Apoloniya vé rī agásí, kópi ni cazú Tësälöniké gá. Yähudí rī pi vé Jó Mungú ri Zizú rī kürú agá 'dää anigé.

² Páülü ni fizú Jó Mungú ri Zizú rī agá 'dää, sū īri ni rií

§ 16:37 16:37 'Bá Rómā vé rī pi: Lókí Yésū vé rī gé, 'bágú āmbúgú Rómā vé rī rü 'bá rī pi āngū āndiāndí gé sī. 'Bá 'dibée ăsámvú gé, 'bá Rómā vé rī pi mädä, 'bágú āmbúgú rī kópi ūtë muké, ā'diätsiyä kópi 'bá ivé ni. *

16:37 16:37

Taimbi Rómā vé rī ā'yī ku ī ni 'bá Rómā vé rī gbázú īsúlikí drī īrivé tā kuyé.

'oó njíi rí tíni. Sábátā na, ri tā Búkū Múngú vé rí agá rí ülūú 'bá rí pi ni.

³ Ri tā Kúrísítō ní īzāngā nyazú, ãzini īri ní íngázú gőó ídri rú drāngárá gálési rí vé tā ülūú kínī, "Yésü má ní rií īrivé tā ülūú nōri, īri Másiyā."

⁴ Tā Páülū ní átá rí, 'bá үrukö kópi ãsámvú gé 'dígé ē'yíkí rá, kópi gökí Páülū pi ã pámvú übii Sílā be. Gírikí kárákará Múngú ri īnjí 'bá īnjinjí rí pi, ūkú ambugu ī ní īnjí īnjí kûrú rí agá rí pi be, kópi újáki ési Yésü ri ē'yízú rá.

⁵ 'Bo tā 'díri 'de ambugu Yähudí rí pi vé rí pi ē ési agá ūnjí. Kúru kópi ní 'bá jökönjí agá tā be ūnjí rí pi úmúzú, kópi ní 'bá rí pi īcicikizú tā ūnjí sī, 'bá rí pi ní rizú útrézú wínyá kûrú rí agásí. Kópi ní njuzú muzú Páülū pi ndázú Sílā be Yásónā vé āngá 'dää, ī íjíkí rí kópi ímuzú 'bá bítríká rí pi ãsámvú gé nöö.

⁶ 'Bo kópi kâ caá 'bá 'dř'bée isú 'dälé kuyé, kópi ní Yásónā pi ruzú 'bá үrukö 'bée Yésü ri ē'yí 'bá gí rí pi be, íjízú ügalaku kûrú agá 'dälé rí pi ęndreträti gé, kópi ní útrézú 'dükö be үru 'dää kínī, "Agö 'bá rí pi ē drí iza'bá vú drigé sī céré rí pi, nóni kópi ícákí kpá kuú nö,

⁷ Yásónā ē'yí kópi ívē āngá. Kópi ãrëvú céré njökí

táimbi 'bágú ãmbúgú Rómä vé rí* ní үtjjí rí rá, kópi kínī, 'bágú ãzi anigé, rú ni Yésü 'i."

⁸ Ügalaku rí pi 'bá bítríká rí pi be, kópi kâ tā 'díri yií, kópi ē ési ve rá.

⁹ Kúru ügalaku rí pi lëkí Yásónā pi 'bá Yésü ri ē'yí 'bá gí rí pi be, kópi ã sëkí mûfengä ī drí jezú ãní, ī øyukí rí kópi muzú.

Páülū pi mukí Sílā be Béréyä gá

¹⁰ Āngū rí kâ nij, 'bá Yésü ri ē'yí 'bá gí rí pi ní Páülū pi pëzú muzú Sílā be Béréyä gá. Kópi kâ caá 'dälé, kópi ní fizú Yähudí rí pi vé Jó Múngú ri Zízú rí agá 'dää.

¹¹ 'Bá Béréyä vé rí pi muké, ndë 'bá Tësälöníkë vé rí pi rá, ã'diätäsíyä kópi 'bákí úvá rizú 'dükö muké Páülū ní ülūú rí yizú. 'dú ãlu ãlu, kópi riki tā ī ní sñí Búkū Múngú vé rí agá rí lää, kópi lëkí nij dö tā Páülū ní átá rí tā áda.

¹² Yähudí kárákará ē'yíkí Yésü ri rá, ãzini ūkú ambugu Gírikí vé ī ní īnjí īnjí rí pi agö Gírikí vé rí pi be, kópi ē'yíkí Yésü ri rá.

¹³ Yähudí Tësälöníkë gá rí pi kâ yií kínī, Páülū ri tì Múngú vé rí sëe Béréyä gá 'dälé, kópi ní kpá 'dezú muzú 'dälé 'bá bítríká rí pi īcicikizú, kópi ã 'okí rí Páülū pi ūnjí.

* **17:7 17:7** *Bágú ãmbúgú Rómä vé rí:* Ìri 'bágú ãmbúgú 'bágú āngū ãndiãndí rí pi agá rí pi drigé, āngū Yüdáyä vé rí drigé, āngū Gäliláyä vé rí drigé, ãzini āngū Yähudí rí pi vé rí drigé. 'Bá Rómä vé rí pi ívē 'bágú ãmbúgú rí zí ívē tì sī Käyísärä.

¹⁴ Koro 'bá Yésū ri ñ'yi'bá gí rí pi ní Páülū ri pëzú muzú yíjí tì gé 'dää, 'bo Sílā pi Tímötéyō be áwíkí adrii Béréyä gá 'dää.

¹⁵ 'Bá Páülū ri jí'bá rí pi jíkí Páülū ri caá Ātēnési gé, Páülū ní eñizú kópi ní kíní, lë kópi ã újakí ï müss lüu Sílā pi ní Tímötéyō be, kópi ë ímükí 'í vúgá sī mbélē.

Páülū sē tì Múngú vé rí Ātēnési gé

¹⁶ Páülū kā rií Sílā pi ûtée Tímötéyō be Ātēnési gé 'dälé, ési ni ïsú ïzāngā, ïri ní ngá ï ní údé mungú rú rí pi ndree kürú agá 'dää kárakará rí sī.

¹⁷ ïri ní fizú Jó Mungú ri Zizú rí agá 'dää, rizú átázú Yähudí rí pi ní, ãzini 'bá adri'bá Yähudí rú ku Mungú ri ïnjí'bá rí pi ní. Ù'dú älu älu ri kpá átá 'bá jökóní agá 'dälé rí pi ní.

¹⁸ Ngúlumū tā ní'bá ambamba ï ní zíjí Ëpíkúriyä, ãzini ï ní zíjí Sítóyíkí ri'bá ängü ímbá'bá rí pi í'dóki rií ägátá gää Páülū be.

Uruko'bée rikí 'yoó kíní, "Tā ágó 'diri ní rií átá ífifí ãkó 'diri ã'di?"

Uruko'bée kíní, "Índrézú ïri ri tā Mungú túngú 'bá uruko'bée vé ni ã tā átā." Kópi átakí 'dini, ã'diätásiyä Páülū ri ú'dýkó muké Yésú vé rí ülüu, ãzini ri Yésú vé íngángará gõó idri rú rí vé tā ülüu.

¹⁹ Kúru kópi ní Páülū ri jízú muzú pá tuzú 'bá ï umú'bá tā lì'bá ï ní zíjí

Ärêpágō rí pi èndreträti gé, kópi ní 'yozú ïri ní kíní, "Lë mî ülû 'bá ní tā ú'dí mí ní rií ímbá 'diri, ïri tā ngóni ní?

²⁰ Tā mí ní rií átá 'diri, ó'ú 'bá bì gé nöö ū'dü be túngú, 'bá úvá be lëzú tā 'diri nízú."

²¹ ('Bá Ātēnési vé rí pi jákä ímú'bá adri'bá 'dälé rí pi be, kópi rikí átá tā ï ní ímbá ú'dí 'diri vé tā sī, kópi rikí bì 'báa tā rí yízú ãní.)

²² Kúru Páülū ní ngazú pá tuzú 'bá ï umú'bá ï ní zíjí Ärêpágō rí pi èndreträti gé, ïri ní 'yozú kíní, "Ími 'bá Ātēnési vé 'dí'bée, á ndre ïmi 'bákí ési céré rizú mungú rí pi ïnjizú.

²³ Ä'diätásiyä má kā rií éci kürú ïmivé rí agásí, á ndre ngá ïmi ní rií ïnjíjí mungú rú rí pi kárakará, á ndre vürä röbönjö zäzú rí vé älu, sïki rü'bá ni gé, MUNGÚ ï NÍ NÍ KUYÉ NI NÍ. Mungú ïmi ní rií ïnjíjí, ïmi ní níjí kuyé 'diri, á lë ïmi ní tā ni ülüu.

²⁴ Mungú vü gbiípi, ãzini ngá vü drigé rí pi gbiípi céré rí, ïri Úpí 'bü pi rüupi vü be rí. Mungú adri jó bá áda ní sijí rí agá ku.

²⁵ 'Bá ãzi ícópi ïri ë ïzä koópi tā ãzi sī 'dääyo, tā ãzi ïri ní lëe 'bá ãzi vúgá ni 'dääyo. ïri ri 'bá ní idri sē ní, ëvíví sē ní, ãzini ïri ri 'bá ní ngá rí pi ärëvú sē céré ní.

²⁶ 'Bá Mungú ní gbií vü drigé nöögó rí pi, kópivé úri íbí ifüu 'bá älu rü'bá gá, kópivé úyú ã ayi rí vü drigé sī céré. Ütj sâ kópi ní adrizu

rī, ãzini vûrâ kôpi ní adrizú rī kú ïnógósí gí.

²⁷ "Múngú 'o tâ 'dîri 'dîni, 'bá rî pi ã ndâkí rí 'i, 'bá rî pi ã rikí rí ãngü rî ómvú muzú drí sî, kôpi ë ïsûkí rí 'i ãní. 'Bo Múngú vû 'bâ ãlu ãlu rû'bá gá sî rârá rú kuyé.

²⁸ "Bá ní adrií ïri agá rî sî, ïri ri 'bá ní ūkpô sê adrizú idri rú, ëcî tuzú, ãzini 'bá ní adrizú anigé ãní.' Úngó ïmi ní sîrî pi үrukö agá, lû 'bá ní kînî, "Bâ anji ïrivé ni."

²⁹ "Sû 'bá ní adrií anji Múngú vé ni rî tñi, lë 'bâ rikí үsşû 'yozú kînî, Múngú ri ngá ï ní údé dábû sî, aya ògû'bá ògûögû ni pi sî, dôku irâ sî ni 'dîni ku, Múngú adri ngá ï ní údé drí sî ni ku.

³⁰ Ӯtû 'bá ní drî tâ nîzú kuyé rî gé, Múngú үsşû 'bá drîgé ünjí kuyé. 'Bo nóni Múngú lë 'bá rî pi ãrêvú cérê ãngü rî pi agásî ã újákí ési.

³¹ Múngú útú ú'dû 'i nî lêzú 'bá rî pi vé tâ lîzú pîri vû drîgé nôgô rî gí, ïri Yésû ri ïpê ímû 'bá rî pi vé tâ li nî. Múngú i'da 'bá ní tâ 'dîri lûzú kînî, ïri tâ áda, ïri ní Yésû ri ingaá gôó idri rú drângárâ gálésila rá rî sî."

³² 'Bá rî pi kâ tâ Páülû ní 'yoó, Yésû drâ, ìngá gôó idri rú drângárâ gálésila rá 'dîri yi, 'bá үrukö'bée rikí guyú ãní guyû, 'bo үrukö'bée kînî, "Lë mî ülû tâ 'dîri di, 'bá lêkí yi."

³³ Páülû ní ngazú fûzú 'bá ï ní zi ãrêpágô rî pi ãsámvú gé sî.

³⁴ 'Bá rî pi ã үrukö újákí ési Úpí ri ë'yîzú rá, kôpi újákí ï icá 'bá Páülû ã pámvú übî'bá ni pi. Kôpi ãsámvú gé 'dâa, 'bá rî ãlu ni Dîyönisîyô 'i, Dîyönisîyô ri 'bá ï úmú'bá ï ní zi ãrêpágô rî pi vé ògûpi, 'bá rî ãzi ūkú ï ní zi ãrêpágô rî pi vé ògûpi, 'bá rî ãzi ūkú ï ní zi ãrêpágô rî pi vé ògûpi, 'bá үrukö'bée be.

18

Páülû sê ti Múngú vé rî Körinítô gá

¹ Kúru Páülû ní ngazú fûzú kûrû Æténésî vé rî agásî, ïri ní 'dezú muzú Körinítô gá.

² Páülû ca müy Yâhûdîgû ãzi ïsû 'dâlê, rû ni Ákúwilâ 'i, tîkî ïri ãngü Pónitô vé rî agá, kôpi ímûkí drî ūkú ni Pîrîsîlâ be ú'dî rú Ítalîyâ gélésila, ã'diâtâsîyâ 'bâgú Kâlâwûdîyô sê tâimbi 'bá Yâhûdî vé rî pi ní kînî, lë kôpi ãrêvú cérê ã fûkí Rómâ agásî rá. Páülû mü kôpi ndree,

³ ïsû kôpivé ëzî rizú mässämä údêzú ni, sû Páülû ní rií mässämä údé rî tñi. Kúru Páülû ri adrií kôpi be trû, kôpi úmûkí ï rií ëzî rî ngaá trû.

⁴ Sâbâtâ ãlu ãlu, Páülû ri 'bá rî pi ímbâ Jó Múngú ri Zîzû rî agá 'dâa, ri Yâhûdî rî pi úbê Gîrîkî rî pi be, kôpi ë ë'yîkî rí Yésû ri.

⁵ Sîlâ pi kâ ímû Tîmôtéyô be ãngü Mâkêdönyâ vé rî gé 'dâa, kôpi kâ icá Körinítô gá nôlê, Páülû 'bâ ési rizú ti Múngú vé rî sêzú sâ cérê,

ri ūlūú Yāhūdī rī pi ní kīnī, Yēsū ri Kūrīsítō.

⁶ 'Bo Yāhūdī rī pi ̄owukí tī Pāūlū ní sēé 'dīri rá, kōpi u'dakí Pāūlū ri rá. Pāūlū ní fūrūndī īvē bōngó rū'bá gá rī yazú, lūzú kīnī, 'i gā kōpi sī. īri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "İmivé ārī ā ngo īmi drīgē! Ícokí mā rū zīj āní ku! ī'dozú āndrū sī muzú drīdrī, ma 'de mū adri 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi ̄asāmvú gé."

⁷ Pāūlū ní fūzú Jó Mūngú ri zīzú rī agásī, īri ní muzú fizú Tītōsī Yūsītō* riípi Mūngú ri īnjīpi rī vé jó agá.

⁸ Kūrīsípō ī ní 'bāá drīkoma rú Jó Mūngú ri Zīzú rī ūtēépi rī pi īvē 'bá 'bētī ̄asāmvú gé rī pi be, ̄e'yīkí Úpí ri rá. 'Bá kárakará Kōrīnítō gá 'dālé rī pi yīkí tī Pāūlū ní sēé rī, kōpi ̄e'yīkí Úpí ri rá, sēkí kōpi ní bātīzīmū rá.

⁹ īnījā āzi sī, Úpí Yēsū ní átázú Pāūlū ní urobí agá kīnī, "Mī 'o ̄urī sī ku, 'i sē tī Mūngú vé rī muzú, lē mī újí kíri ku.

¹⁰ Ma mi ūtē rá, 'bá āzi ̄icó mi 'oo ̄unjí ̄aluñjáni ku, ā'diātāsīyā 'bá mávé ni pi kárakará anigé kūrú nōri agá."

¹¹ Pāūlū adri caá Kōrīnítō agá 'dāá ilí ālu ̄elí sī, ri ̄udukó Mūngú vé rī imbá 'bá rī pi ní.

¹² Lókí Gálīyō ní adrīzú gāvānā rú āngū Ākāyā† vé rī agá rī gé, Yāhūdī rī pi ā

urukō úmukí ī Pāūlū ri rūy, kōpi jikí īri pá tuú gāvānā ̄endreti gé, ā lī rī īrivé tā.

¹³ Kōpi ní 'yozú kīnī, "Ágō nōri ri 'bá rī pi ē drī ̄ucí, kōpi ē īnjīkí rí Mūngú ri sū 'bavé tāimbi ní lēé rī tīnī ku."

¹⁴ Pāūlū kā lēé kōdō átā, Gálīyō ní 'yozú Yāhūdī rī pi ní kīnī, "İmi Yāhūdī 'dī'bée, tā īmi ní Pāūlū ri tōzú rī, īdī té dō ālī, ̄azini 'o dō tā ̄unjí, ma té ̄icó īmivé tā yī rá.

¹⁵ 'Bo tā rī ní adrii átāngá Pāūlū ní átā rī vé tā, rū vé tā, ̄azini īmivé tāimbi vé tā rī sī, lē īmi útukí īmi ̄asāmvú gé sī útutū, átāngá 'dī'bée sī, á lī tā āní Pāūlū drīgē ku."

¹⁶ Kūru īri ní kōpi drozú fūzú jó tā līzú rī agásī ̄amvē.

¹⁷ Kōpi ní Sōsītēnī adriípi drīkoma rú Jó Mūngú ri Zīzú rī agá rī rūzú, kōpi ní rizú īri fūzú jó tā līzú rī ̄endreti gé 'dīgē. 'Bo tā ni fi Gálīyō agá 'dāá ̄aluñjáni kuyé.

*Pāūlū újá 'i gōo Ānūtīyōkā
gá āngū Sīrīyā vé rī agá*

¹⁸ Vūdrī ni gé, Pāūlū gō adrii Kōrīnítō gá 'dālé ̄udū kárakará. īri ní kūru 'bá Yēsū ri ̄e'yī'bá gí rī pi kuzú, īri ní tūzú kūlūmgba agá, īri ní 'dezú muzú āngū Sīrīyā vé rī gé, Pīrīsīlā pi Ákūwīlā be, kōpi 'dekí mūy Pāūlū pi be trū. Kōpi ní drī muzú kuyé rī gé, Pāūlū sē 'i drī'bí rēé rá, sē rēé Kēnīkūrīyā gá 'dāá, ā'diātāsīyā īri ní ̄uyō sōo Mūngú ̄endreti gé gí rī sī.

* **18:7 18:7** *Tītō*: Tītō adri Yāhūdī ku. rī āngū Ākāyā vé rī agá.

† **18:12 18:12** *Ākāyā*: Kūrū Kōrīnítō vé rī agá rī gé.

¹⁹ Kōpi kā muý caá Ěfésō gá 'dāá, Páülū ní Přrīsílā pi kuzú Ákúwílā be, īri ní 'dezú fizú Jó Múngú ri Zizú rī agá 'dāá ó 'dúkúlegúsí, kōpi ní ī'dozú átázú Yāhúdī rī pi be.

²⁰ Yāhúdī rī pi mākí kōdō īri kínī, ā adri caá ī be lókí be āco, 'bo Páülū ā'yī kuyé.

²¹ Páülū kā lēé 'deé muý, īri ní 'yozú kōpi ní kínī, "Múngú lē dō rá, ma īgō īmi vúgá nōo rá." Kúru īri ní tuzú kūlúmgbā agá Ěfésō gá 'dāgá, īri ní 'dezú muzú.

²² Páülū kā muý caá kūrú Sizéríyā vé rī gé, īri ní īsizú vúgá, īri ní 'dezú muzú 'bá Yésü ri ē'yī'bá gí Yērúsälémā gá 'dālé rī pi ezižú. Kúru īri ní agazú muzú kūrú Ānītīyókā[‡] vé rī gé 'dāá.

²³ Páülū adri Ānītīyókā gá 'dāá ú'dú kárakará. Vúdrí ni gé, īri ní 'dezú muzú āngū Gälätíyā vé rī gé, āzini Pürugiyā vé rī gé, ri ēcī 'bá Yésü ri ē'yī'bá gí rī pi úndré āngū 'dī'bée agásí, ri 'bá Yésü ā pámrvú ūbī'bá rī pi ē ēsí īmbá, kōpi ā adrikí ri ūkpó ūkpó īvē ē'yīngará agá.

²⁴ Yāhúdīgú āzi rú ni Āpólō 'i, tīkí īri Ālēkīzāndārīyā gá, īri ní icázú Ěfésō gá. īmbákí īri Búkū Múngú vé rī sī, nī tā ni ambamba.

²⁵ īmbákí īri ní tā Úpí Yésü vé rī rá, āní sē ri tā Yésü vé rī īmbá 'bá rī pi ní úvá sī, īmbá tā rī muké muké. 'Bo bātízimū 'yējá īri ní nījá rá rī,

īri bātízimū Yūwánī ní sēé rī.

²⁶ Āpólō ní ī'dozú tī Múngú vé rī sēzú ūrī ākó Jó Múngú ri Zizú rī agá 'dāá. Přrīsílā pi Ákúwílā be kā tī īri ní sēé 'dīri yīj, kōpi ní īri zizú muzú īvē āngá, kōpi ní tā Múngú vé rī vé īfifí ūlūzú īri ní muké muké.

²⁷ Āpólō kā lēé 'deé muý āngū Ákáyā vé rī gé 'dāá, 'bá Yésü ri ē'yī'bá gí Ěfésō gá rī pi īmbákí īri ē ēsí, kōpi sīkí kōkōbí sēé 'bá Yésü ā pámrvú ūbī'bá Ákáyā gá 'dālé rī pi ní kínī, lē kōpi ē ē'yīkí Āpólō ri muké. Āpólō vé cangará 'dālé rī ko 'bá Yésü ri ē'yī'bá ēsí muké Múngú vé rī sī rī pi ē īzā ambamba.

²⁸ Āpólō ī'dó rií āgátá gāá Yāhúdī rī pi be ūkpō sī gúnyá agá, ri tā Búkū Múngú vé rī agá rī ūlūzú kōpi ní, lūzú 'yozú kínī, Yésü ri Kúrisítō.

19

Ezí Páülū ní ngaá Ěfésō gá rī

¹ Āpólō kā rií adrii Kōrínítō gá 'dālé, Páülū ní ēlizú muzú āngū rī agásí, īri ní cazú Ěfésō gá. Ca muý 'bá Yésü ā pámrvú ūbī'bá ní pi īsú 'dālé.

² Páülū ní kōpi zizú kínī, "Sā īmi ní Yésü ri ē'yīzú rī gé, Índrī Uletere rī ású nyo īmi rá?"

Kōpi ní 'yozú kínī, "Índrī Uletere rī ású 'bā kuyé, 'bá

[‡] 18:22 18:22 Kūrú Ānītīyókā: Kūrú Ānītīyókā 'dīri āngū Síriyā vé rī agá.

yíkí 'yozú kíní Índrí Uletere anigé 'díni kuyé?"

³ Kúru Páülü ní kópi zízú kíní, "Bātízímū ī ní sēé īmi ní rī, īri bātízímū ngōri?"

Kópi ní újázú kíní, "Bātízímū ī ní sēé 'bá ní rī, Yūwání ní tā ni ímbá rī."

⁴ Páülü ní 'yozú kíní, "Bātízímū Yūwání ní sēé rī, īri ési újázú āní ūnjíkānyā agásí. Yūwání 'yo 'bá rī pi ní kíní, lē kópi ē ē'yíkí 'bá úmvúlési ímúpi 'ī vúdrī gé rī, 'bá úmvúlési ímúpi rī Yésü 'i."

⁵ 'Bá rī pi kā tā Páülü ní 'yoó 'dīri yíi, vúdrī ni gé, ī ní kópi ní bātízímū sēzú Úpí Yésü ã rú sī.

⁶ Páülü kā drí tījí kópi drīgé, Índrí Uletere rī ní kópi ásúzú, kópi ní rizú átázú tī āndíāndí ni pi sī, āzini kópi ní rizú tā Múngú ní ūlūú kópi ní rī ūlūzú 'bá rī pi ní.

⁷ 'Bá Índrí Uletere rī ní ású rī pi vé kālāfe ri ícō ca mūdrí drī ni īrī rá.

⁸ Páülü fi Jó Múngú ri Zízú rī agá 'dālé, ri tī Múngú vé rī sēé ūrī ākó caá mbāá na, ri kópi úbē, ūlū kópi ní mālūngā Múngú vé rī ā tā, kópi ē ē'yíkí rí tā 'ī ní ūlūú rī bēnī.

⁹ 'Bo Yāhúdī rī pi үrukö ẽ drī ícā ūkpó ūkpó, kópi gākí tā Páülü ní ímbá rī sī, kópi átákí ūnjí Yésü vé tā sī gúnyá agá. Páülü ní kópi kuzú. Īri ní ngazú mūzú jó Tēránā

vé ī ní rizú āngū ímbázú rī agá 'dāá, jí 'bá Yésü ã pámuvú ūbī'bá rī pi mūzú 'ī vúgá sī īndī. ¹⁰ U'dú ālu ālu, rī 'bá rī pi ímbá jó Tēránā vé rī agá 'dāá.

¹⁰ Páülü ímbá 'bá rī pi caá 'dālé ilí īrī, Yāhúdī rī pi, āzini Gírikj adri'bá āngū Ezíyā vé rī agá rī pi yíkí ú'dúkó muké Úpí Yésü vé ī ní ūlūú 'dīri rá.

¹¹ Múngú sē Páülü ní ūkpō āmbúgú tā āyázú āyāyā ni pi 'ozú.

¹² 'Bá rī pi rikí Páülü vé lāmbá, āzini bōngó īri ní suú 'ī bēdrī gé rī pi jií mūú 'bāá 'bá drā be rī pi ã rú'bá ūlózú āní, kópivé drā dē āní rá, āzini ìndrí ūnjí rī pi fūkí kópi drīgé sī rá.

¹³ Yāhúdī үrukö rikí éci kūrú rī pi agásí, kópi lēkí ìndrí ūnjí rī pi* údró fūú 'bá rī pi drīgé sī. Kópi ū'bíkí rií ìndrí ūnjí rī pi údró Yésü ã rú sī. Kópi rikí 'yoó kíní, "Yésü Páülü ní rií átā īrivé tā sī 'dīri ã rú sī, īmi ìndrí ūnjí rī pi, īmi fūkí 'bá rī pi drīgé sī rá."

¹⁴ Anji āgō ézírī Sēkévā vé rī pi rikí tā 'dīri 'oó nī. Sēkévā ri Yāhúdī rī pi vé átálágú atala rī pi drīgé rī.

¹⁵ U'dú ālu, kópi kā lēé ìndrí ūnjí droó ágō āzi drīgé sī, ìndrí ūnjí rī ní 'yozú kópi ní kíní, "Á nī Yésü ri rá, á nī kpá Páülü ri rá, 'bo īmi ā'di pi?"

* **19:13 19:13** Índrí ūnjí rī pi: Índrí ūnjí rī pi ándúrú mālāyíkā Múngú vé ni 'bū gé 'dāá, kópi ñōkí tāímbí Múngú vé rī, Sātánā ri kópivé āmbúgú. Múngú ídró kópi 'bū gé 'dāásí vūgá nōó, kópi gōkí ufuú ìndrí ūnjí, kópi ri 'bá rī pi ní īzāngā sē vū drīgé nōgō. 'I lā I'dangará 12:7-9.

¹⁶ Ágó índrí ūnjí be rīní wazú kópi ruzú őjögö sī, ndē kópivé ūkpō rá. Fu kópi ūnjí ūnjí, kópi ápákí ūfūjó rī agásī ãmvé 'dāá rū'bá be ule, ãrí ri raá kópi ã rū'bá gá sī.

¹⁷ Yāhúdī, ãzini 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku adri'bá Ěfésō gá rī pi kā tā 'dīri yij, үři fū kópi ambamba, sē kópi ïnjíkí Úpí Yēsū vé rū ãní ambamba.

¹⁸ 'Bá kárakará Yēsū ri ë'yī'bá gí rī pi ūlukí ïvé tā ūnjí ïní 'oó rī pi rá gúnyá agá.

¹⁹ 'Bá kárakará ándúrú adri'bá újogú rú rī pi úmúkí ïvé búkū ūjogū vé rī pi, kópi ïjíkí zää gúnyá agá 'bá rī pi ęndréti gé 'dīgē. Kópi kā mūfengä ïní búkū rī pi jezú rī lää, ãjē ni mūfengä fífi ęnjíipi ęnjíenjí élifū pükü tówý (50,000).

²⁰ Kúru ú'dúkó Úpí vé ïní ūlukú rī, ayi muzú ãngū rī pi agásī céré, ūkpō be ambamba.

²¹ Tā 'i ngaápi 'dīri ã vúdrī gé, Páülū үsū kínī 'í lē 'deé muý Yērúsälémä gá, 'i ęli muzú trää ãngū Mákëdöníyä vé rī agásī, ãzini ãngū Äkáyä vé rī agásī. Íri ní 'yozú kínī, "Á ca dō 'dälé gí, á lē kpá 'deé muý 'bá Rómä vé rī pi ndreeé."

²² Íri ní ïvé 'bá ırī ri'bá 'í ïzā ko'bá rī pi pězú muzú Mákëdöníyä gá 'dälé, 'bá rī Tímötéyö pi Ěrésítö be, áwí ïvé rī adrii ãngū Eziyä vé rī gé 'dälé lokí be mädä.

'Bá rī pi īgānyäkí ūnjí ūnjí
Ěfésō agá 'dāá

²³ Lókí 'dāri gé, 'bá rī pi īgānyäkí ūnjí ūnjí Úpí vé tā ïní ūlukú rī sī.

²⁴ Ágó ãzi ūndógó riipi aya díipi ni, rū ni Démëtříyö 'i, ìri ri aya ógú'bá ógú'ögū ni pi dij mungú ūkú rú ïní zíj. Ätémí rī vé jó sizú ãní, 'bá ęzí nga'bá ìri be trú rī pi ri mūfengä ısu ambamba.

²⁵ Démëtříyö ní ïvé 'bá ęzí vé rī pi zízú ímúzú 'í vúgá nõõ, zì kpá 'bá rī'bá ęzí ãlu ãlu 'dīri nga'bá rī pi ímúzú ūndí, ìri ní 'yozú kópi ní kínī, "Ágō 'dī'bée, ımi níkí rā mūfengä 'bá ní ısu ambúgú nõri, 'bá ısu'kí ęzí 'bá ní rií ngaá nõri sī.

²⁶ Sū ımi ní ndreeé, ãzini ımi ní yij rá rī tñi, ágó Páülü 'dīri í'dó 'bá rī pi ē drí úcī kínī, mungú ïní údé drí sī 'dīri, adri mungú áda kuyé, úcī 'bá kárakará pi ē drí í'dózú Ěfésō gá, cimgbá cazú ãngū Eziyä vé rī agásī céré.

²⁷ 'Bá rī pi céré ímú átā ęzí 'bavé nõri ã tā sī ūnjí. Kópi goki jó mungú ūkú rú Ätémí 'dīri vé rī ūnjí ku, mungú 'dīri í'dókí ìri ūnjí ãngū Eziyä vé rī agásī céré, cazú vú drígé sī céré. 'Bavé mungú adriipi ambúgú 'dīri, tā ni ri ímú ãvī 'bá rī pi agásī rá."

²⁸ 'Bá ęzí nga'bée rī pi kā tā 'dīri yij, kópi ã 'a ve rá, kópi í'dókí rií útré ú'dúkó be uryu 'dāá kínī, "Ätémí ri

āmbúgú 'bá Ŋfésō vé rī pi vé ni!"

²⁹ Kā mūyú adrií mādā, 'bá kūrú agá rī pi céré ngakí rií útré. 'Bá rī pi ní Gáyō pi ruzú Ārisítárúkō be, njuzú muzú kópi be vūrā 'bá rī pi ní rizú ī umúzú áví ndrezú rī gé 'dāá. 'Bá īrī 'dī'bée ímúkí Páülū pi be trú Mākēdōnýá gá 'dāás.

³⁰ Páülū lē kōdō mūyú 'i i'daá 'bá bítříká rī pi ęndrečti gé 'dāá, 'bo 'bá Yésű ã pámvú ūbř'bá rī pi ugakí īri sī.

³¹ Ũgalaku үrukó āngū 'dāri agá adri'bá Páülū vé ūndī rī pi, kópi ní ú'dúkó pězú muzú Páülū ní, kópi mākí īri kínī, ã mū vūrā áví úndrézú rī gé 'dāá ku.

³² 'Bá ī umú'bá rī pi ní i'dózú útrézú ú'dúkó be үru 'dāá, kópi riki útré lětī be āndiāndí. 'Bá rī pi ē drī ábá céré céré, kópi nīkí kuyé 'yozu kínī, ī umúkí ī vūrā 'dāri gé ã'di 'oó.

³³ Yāhúdī rī pi ní Ālēkīzāndā ri zezú muzú pá tuzú ī ęndrečti gé 'dāá, kópi ní 'yozu īri ní kínī, "Mí ūlū 'bá ní mivé tā." Ālēkīzāndā ní drī 'bázú 'bá rī pi ã újíkí kíri, 'i ūlū rí tā 'i ngaápi rī.

³⁴ 'Bo 'bá rī pi kā nījí ámá 'yozu kínī, Ālēkīzāndā ri Yāhúdīgú, kópi ní i'dózú útrézú ú'dúkó be үru 'dāá kínī, "Ātémī ri āmbúgú 'bá Ŋfésō vé rī pi vé ni!"

³⁵ Ũgalaku riípi tā kūrú rī vé rī sīipi rī ní 'bá rī pi ugazú újízú kíri, īri ní 'yozu kínī,

"īmi 'bá Ŋfésō vé 'dī'bée, 'bá āngū nōri agá rī pi ārēvú céré nīkí rá 'yozu kínī, 'bá ri jō mungú Ātémī vé rī ūtē nī. Kópi nīkí rá 'yozu kínī, īrā i'dépi 'bř' gélésila rī, i'dé vūrā nōri gé, 'bá rī pi ní rií īnjíjí mungú Ātémī rú 'dī.

³⁶ Tā 'dīri īri tā áda, 'bá ãzi icó gāa ku, lē īmi adrikí kíri, ã 'dekí tā gá mbělēná ku.

³⁷ Agō īmi ní ījí nō'bée ūgūkí ngá 'bavé jō mungú vé rī agá rī kuyé, kópi u'dakí kpá 'bavé mungú Ātémī ri kuyé.

³⁸ Dēmētříyō pi ivé 'bá ēzí vé rī pi be, dō kópi tā be anigé 'bá 'dī'bée be, jō tā lizú rī anigé, 'bá tā lī 'bá rī pi kpá anigé, kópi tā rī lī nī.

³⁹ 'Bo dō tā ãzi īmī ęsī agá túngú ni anigé īmi lēkí átā, 'bá ri'bá tā ūsű 'bá kūrú agá rī pi icó tā 'dīri útú nī.

⁴⁰ Tā 'bá ní īgānyāzú ú'dú āndrū rī agá nōri, īri sē ī tā lī ãní 'bá drīgé. 'Bá icókí 'bá úná tā 'dīri agásī bā ku, ã'diātāsīyā tā 'bá ní īgānyāzú 'dīri vé ififí 'dāayo."

⁴¹ Ũgalaku rī kā tā 'dīri 'yoó 'dīni, īri ní kúru 'yozu kínī, 'bá rī pi ã ayikí 'dīsī rā.

20

Páülū ęli muzú āngū Mākēdōnýā vé rī agásī, āzini Giríkī vé rī agásī

¹ īgānyāngará 'bá rī pi ní rizú útrézú 'dīri kā újí, Páülū ní 'bá Yésű ã pámvú ūbř'bá rī pi zizú ímúzú

'í vúgá nõó, īri ní kôpi
ési ímbázú. īri ní 'yozú
kññi, mõdó īmi ní, īri ní
kúru 'dezú muzú ãngü
Mâkëdõnýä vé rí gé.

² Páülü ri écí muzú kûrú rí
pi agásí, ri 'bá Yésü ri ẽ'yí'bá
gí rí pi ē ési ímbá muzú,
kúru īri ní cazú ãngü Gîrîkî*
vé rí gé,

³ adri caá 'dãá mbääá na.
Páülü útú 'i lëzú muzú Síriyä
gá kûlúmgba sî, 'bo Yâhûdî
rí pi ní īri ã tâ lií rí sî,
üsü, gõ 'i újá, 'dû léti elíipi
muzú ãngü Mâkëdõnýä vé
rí agásí rí.

⁴ 'Bá mû'bá Páülü be
trû rí pi, Söpâtä Páyírâsî
mvópi íngápi Béréyä gá rí
'i, Ärisítärükô 'i, Sêkündä 'i,
'bá 'dî'bée íngákí Tësälõníkë
gá, Gáyõ 'i, Tîmôtéyõ 'i, 'bá
'dî'bée íngákí Dërébë gá,
Tûkíkô 'i, Tôrõfimü 'i, 'bá
'dî'bée ibíkí íngá ãngü Ezîyä
vé rí agá.

⁵ 'Bá 'dî'bée 'dekí muzú
drîdrî, kôpi mukí 'bâ t  e
Tûrówâ gá.

⁶ Ü'dû ï ní Ümû Pângä
ni 'Bää Údrá ku rí nyazú
rí ã vûdrî gé, 'bá ní tuzú
kûlúmgba agá Pîlîpôyî gé
'dâgá, 'bá ní 'dezú muzú.
'Bá tukí écî caá ú'dû t  wû,
'bá cakí mû' kôpi îsú
Tûrówâ gá, 'bá adrikí caá
'dãá ú'dû ézîrî.

*Ingakí Êwütíkô ri gôó
ídrî rú drângárá gálésî kûrú
Tûrówâ vé rí agá*

* **20:2 20:2** ãngü Gîrîkî vé rí: Índrézú Páülü 'de mû' kûrú Kôrínítô vé rí agá,
ãngü Äkáyä vé rí agá. Äkáyä ri ãngü Gîrîkî vé rí agá.

⁷ Kâ muú adriú ú'dû Sâbátâ
vé rí gé ündrésî, 'bá ní
'bâ úmúzú céré vûrâ ãlu gé
pânga Úpí vé rí nyangârá
gá. Páülü ní í'dozú tî sêzú
'bá rí pi ní, drû 'dîni, īri ní
l  e mûmû rí sî, sê tî rí caá
cîmgbá ìnijá ágágá.

⁸ Ü'yûkí lámbâ kárakarâ jó
'bá ní tuzú úrîzú үrûgégé rí
agá 'dãá.

⁹ Páülü kâ riú tî rí sêe muzú
sâ be äco, kêrîmvâ Êwütíkô
úrî ivé rí kú sübâ gá, 'de ú'dû
gé kpîlîkpîlî, īri ní í'dezú jó
ã 'a na үrûgégé rí gé 'dâasî
vûgá nõó. 'Bá rí pi kâ īri
ingaá, îsú ãkûdë drâ gé.

¹⁰ Páülü ní îsizú ímúzú
uru 'dâasî vûgá nõó, īri
nî Ӧvûzú, u'dezú ãvû rí
ruzú, īri ní 'yozú kññi, "Ími
újíkí kíri, 'bá ãzi ã ngo ku,
Êwütíkô ri ídrî rú."

¹¹ Kûru Páülü pi ní gôzú
tuzú jó agá үrûgégé 'dãá,
īri ní pánga í'dûzú ündîzú,
kôpi ní nyazú trû. Páülü átâ
cîmgbá cazú ү'bûtijá gá, īri
nî kúru 'dezú muzú.

¹² 'Bá Yésü rí ẽ'yí'bá gí rí pi
nî kêrîmvâ rí jîzú muzú 'bëtî
'dâa ídrî rú, äyîkô fû kôpi
ambamba.

*Páülü átâ ív  tâ  dû
drîkoma Êfésô vé rí pi nî*

¹³ Páülü üsü, l   mû' pâ sî
kûrú Ásô vé rí gé 'dãá. Kûru
'bá ní 'dezú muzú drîdrî
kûlúmgba sî Ásô gá 'dãá,
vûrâ 'bá ní muzú 'bâ îsûzú
Páülü pi be rí gé.

¹⁴ Páūlū caá 'bâ ̄sú Ásô gá 'dâá, ̄ri ni tuzú kûlúmgba agá, 'bâ ni 'dezú muzú Mítîléné gá 'dâá trú.

¹⁵ Kâ mûú adrií drû 'díni, 'bâ ni 'dezú muzú kûlúmgba rî sî, 'bâ ̄likí muzú ângû 'i lijpi kú ngu yîj agá Kîyósî vé rî ã gârâ gá sî. Kâ mûú adrií drû 'díni, 'bâ ni cazú Sâmósî gé. ̄d' dû 'dîri ã vûdrî gé drû 'díni, 'bâ ni cazú Mîlétô gá.

¹⁶ Páūlû ūsû ándúrú kînî, 'í lê agaaá kûrû ̄fésô vé rî ã gârâ gá sî, ã 'diâtâsîyâ 'í lê sâ izaá ângû ̄zîyâ vé rî agá 'dâá ku. 'í lê mûú mbêlê mbêlê, 'î ca rí Yerûsâlémâ gá, ícô dô rá, ̄d' dû Pêñitikósítâ vé rî ã ̄sú rí 'i 'dâlé.

¹⁷ 'Bâ kâ caá Mîlétô gá 'dâá, Páūlû ni ̄d' dû pêzú muzú drîkoma kânisâ vé rî pi ni ̄fésô gá 'dâá, lê kôpi ã imûkí 'i vûgá nôó.

¹⁸ Kôpi kâ ícâ, Páūlû ni 'yozú kôpi ni kînî, "Lókí má ni ícázú ângû ̄zîyâ vé rî agá, 'bâ ni adrîzú ïmi be rî gé, ïmi nîkí mávé adringará rá.

¹⁹ Yâhûdî rî pi ã ̄rukô 'okí ma ūnjí, sê má ni ̄zângâ ambamba, 'bo á 'bâ ma kú mâtâ, á ri ̄zí ngaá Úpí ni.

²⁰ ïmi nîkí rá, má ni ti Mûngú vé rî ūlûngârá gá, má ūzû ïmi ni tâ ̄zî ̄luñâni kuyé, á ri tâ rî imâbá gûnyá agá, ̄zini ïmivé 'bëtî ̄sâmvú gé sî.

²¹ Á 'yo Yâhûdî rî pi ni, ̄zini 'bâ adri'bâ Yâhûdî rú ku rî pi ni tâ ūkpó ūkpó,

lê kôpi ã újákí ̄sí ūnjîkânyâ agásî rá, kôpi ã ̄yîkí Mûngú ri, ̄zini kôpi ã ̄yîkí Úpí Yésû Kûrísítô ri.

²² "Sû Índrî Uletere rî ni lûú má ni rî tñi, á lê nóni mûú Yerûsâlémâ gá, 'bo á nî kuyé dô tâ ngóni ri mû 'i nga má be 'dâlé nî.

²³ Kûrû ̄alu ̄alu má ni cazú rî agá, Índrî Uletere rî ri ūlûú má ni kînî, ã ma 'dû 'be ̄zângâ nya jó ângû ū'yîzú rî agá.

²⁴ 'Bo tâ ngóni ri dô 'i nga má be nî, má ūsû ku, á lê ̄zí Úpí Yésû ni sêé má ni rî ngaá caá ̄udû gé. ̄zí ̄ri ni sêé má ni nôri, ma ri ̄d' dûkó mûké Mûngú vé ̄sí mûké vé rî ã tâ ūlû muzú.

²⁵ "Á ri ̄cî mälûngâ Mûngú vé rî ã tâ ūlûú ïmi ni, 'bo á nî rá ïmi ̄sâmvú gé 'dîgé, 'bâ ̄zî gô ma ndreeé dîjí ku.

²⁶ ̄Andrû sî á lê 'yoó ïmi ni 'díni, 'bâ rî sê dô 'i fií drângârá 'dâni'dâni rî agá, adri mâtâ kuyé.

²⁷ ̄d' diâtâsîyâ má ūlû ïmi ni tâ Mûngú ni lêé rî pi ̄rêvú cérâ rá.

²⁸ "Lê ïmi ̄tëkí ïmi ̄tëtë, ̄zini ïmi ̄tëkí kâbîlô Índrî Uletere rî ni sêé kuú ïmi drîgé rî pi ̄tëtë. Lë ïmi ̄cékí kâbîlô Mûngú vé adri'bâ kânisâ agá, ̄ri ni jeé ivé ̄arí sî rî pi.

²⁹ Á nî rá ̄mvûlésî á mû dô gí, 'bâ ̄rukô imû ífí ïmi ̄sâmvú gé sû ̄râkila tñi, kôpi imû kâbîlô rî pi 'o ūnjí.

³⁰ Ími āsámvú gé 'dīgé, 'bá үrүkő ímú tā ūnjō vé ni ūlū, kópi lěkí 'bá rī pi ã ã'yíkí tā ïní rií ūlūú rī áyu.

³¹ Lē ìmi ndrekí muké! Ími ígákí tā má ní adrizu ìmi āsámvú gé nõgó cazú ilí na 'däri, á 'bá ési rizú ìmi ímbázú үtúnjá pi ìnijá be mjjindré be mi gé, ìmi adrikí rí ūkpó ūkpó ìmivé ë'yïngará agá.

³² "Á ku nóni ìmi Múngú drígé, ìrivé ési muké rī ã adri ìmi be, ã së ìmi ã adrikí ūkpó ūkpó, ã së ìmi ní ngá muké, ìmi älékí rí anji ìri ní ūpée gé rī pi be trú.

³³ "Á 'bá ési 'bá ãzi vé mûfengä drígé kuyé, dôku 'bá ãzi vé bõngó drígé kuyé.

³⁴ Ìmi nïkí rá, á ri ëzí ngaá drí mavé nöri sï, mâ ïzä kozú, ãzini 'bá má ní rizú ëzí ngazú kópi be trú rī pi ë ïzä kozú.

³⁵ Ezí céré má ní ngaá rī pi agásï, má i'da ìmi ní léti ëzí ngazú, ìmi kokí rí 'bá ūkpó ãkó rī pi ë ïzä ãní. Ìmi ígákí Úpí Yésü vé tā ìri ní 'yoó 'däri kïnï, "Bá riípi ngá sëépi rī, ìri tâkíri ïsú 'bá ngá é'yípi rī ndë rá."

³⁶ Páülü kã átangá 'dîri átâ, kópi ní kümüci ūtïzú 'bá 'dî'bée be trú, ìri ní Múngú ri zizú.

³⁷ 'Bá rī pi kâ rií Páülü ri u'dee eziï bëdrï sï, kópi ngakí céré riú ngoónço.

³⁸ Kópi céré adrikí kú ïzängä sï, ã'diâtäsiyä Páülü ní 'yoó kïnï kópi ícokí 'i ndreeé dïjí ku rī sï. Kópi

ní kúru Páülü ri jizú muzú külümgbä gá 'dää.

21

Páülü 'de muzú
Yerüsälémä gá

¹ 'Bá kã 'bá känisä vé drïkoma rú Ëfésö vé rī pi kuú, 'bá ní tuzú külümgbä agá, 'bá ní muzú piri cazú Kósí gé. Kã muý adrií drû 'dini, 'bá ní cazú Rôdési gé, kúru 'bá ní gõzú 'dezú muzú Pâtárä gá.

² 'Bá ní kpá gõzú tuzú külümgbä agå, 'bá ní muzú ãngü Fõnísiyä vé rī gé.

³ 'Bá ní ãngü 'i liipi kú ngü yïi agá ïní zïjí Sáyipüräsi rī ndrezú, 'bá agakí ìrivé wöökö ándrélé rú rī gélésila, 'bá ní muzú Síriyä gá. 'Bá muýki siïj Táyä gá, vûrâ ïní rizú ngá külümgbä agá rī pi u'duzú ãmvé rī gé.

⁴ 'Bá ïsúkí 'bá Yésü ã pámvú ūbï' 'bá rī pi 'dägá, 'bá adrikí kópi be caá ú'dû ézirï. Índri Uletere rī ású kópi, kópi 'yokí Páülü ní kïnï, lë Páülü ã mu Yerüsälémä gá 'dälé ku.

⁵ 'Bavé sâ adrizu 'dägá rī kã deé, 'bá ní 'dezú muzú. 'Bá Yésü ã pámvú ūbï' 'bá rī pi ãrëvú céré, ïvé ūkú rī pi be, ïvé anjinjá rī pi be, kópi jikí 'bâ fûzú kûrû rī agásï cîmgbä cazú yïjí ti gé 'dää, 'bá ní kúru kümüci ūtïzú Múngú ri zizú.

⁶ 'Bá ní kúru kópi eziï, 'bá ní tuzú külümgbä agå, kópi ní ïújázú gõzú 'bëtï.

⁷ 'Bá ní ngazú Táyā gá 'dāgá, 'bá ní 'dezú muzú, 'bá mukí sij Pētōlēmísí gé, 'bá ní 'bá ōgūpíjí Yésü ri ē'yí'bá gí rí pi eziżú, 'bá adrikí kópi be 'dāgá 'yéñá ú'dú ālu.

⁸ Kā muý adrii drū 'díni, 'bá ní 'dezú muzú kūrú Sizéríyā vé rí gé, 'bá mukí adrii Pilípū vé āngá. Pilípū ri 'bá ú'dúkó muké Múngú vé rí ülūúpi ni, īri 'bá ñí ūpeé ézírī ri'bá ānyāngā awa'bá Yērúsālémā gá 'dālē rí pi vé ógúpi.

⁹ Pilípū ri anji ūkú be su, kópi cérē āgō ākó, kópi ri tā Múngú ní ülūú kópi ní rí ülū'bá rí pi ní.

¹⁰ 'Bá adrikí kūrú Sizéríyā vé rí agá 'dāá ú'dú be kárakará, nébí ãzi rú ni Ágábū 'i, ibí ímú āngū Yūdáyā vé rí gélési.

¹¹ Ágó rí kā ímú 'bá ndrengará gá, í'dú Páülū vé gō rií 'yí' úpílē gá rí, úmbé 'í pá ãní, ãzini 'í drí ãní, īri ní 'yozú kínī, "Índrí Uletere rí lū má ní kínī, 'Ambugu Yāhúdī rí pi vé Yērúsālémā gá rí pi ímú gō nōri vé é'dípa ru, kópi īri úmbé, kópi īri sē 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rí pi drígé."

¹² 'Bá kā tā 'dīri yií, 'bá 'bá Yésü ri ē'yí'bá gí rí pi, 'bá adri'bá āngū 'dāri agá rí pi be, 'bá mākí Páülū ri, 'bá kínī, ã mu Yērúsālémā gá 'dāá ku.

¹³ Kúru Páülū ní újázú kínī, "Ngá ñimi ní rizú ngozú rí ã'di? ãzini ngá ñimi ní rizú

ízāngā sēzú mā ési agá 'díni rí ã'di? Á lē 'bá ãzi ã uga ma ku. Má ã'yí úmbéngará rí rá, ãzini má ã'yí muý drāá Yērúsālémā gá Úpí Yésü vé rú ã tā sī rá."

¹⁴ 'Bá kā ndreeé 'bá ícokí Páülū ri ugaá 'bā ku, 'bá ní kúru īri ɔyuzú. 'Bá ní 'yozú, "Úpí ã 'o tā rí sū 'í ési ní lēe rí tñi."

¹⁵ Tā 'dīri ã vúdrī gé, 'bá ní 'bavé ngá pi ūdrōzú, 'bá ní 'dezú muzú Yērúsālémā gá.

¹⁶ 'Bá Yésü ã pámvú ūbí'bá adri'bá kūrú Sizéríyā vé rí agá rí pi ã үrukó jíkí 'bá muý Mēnēsónā vé āngá. Mēnēsónā ibí ímú Sáyípüräsi gélési, īri ìnogósí 'bá Yésü ri ē'yípi gí ni.

Páülū ca Yērúsālémā gá

¹⁷ 'Bá kā caá Yērúsālémā gá 'dāá, 'bá édrípíjí, ãzini 'bá ómvúpíjí é'yíkí 'bá drí īri sī.

¹⁸ Kā muý caá drū 'díni, 'bá ní ngazú muzú Páülū pi be Yōkóbū ri ndrezú, 'bá cakí ìsú 'bá ambugu rí pi cérē 'dālé anigé.

¹⁹ Páülū ní kópi eziżú, īri ní tā Múngú ní 'oó 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rí pi ãsámvú gé, ú'dúkó muké 'í ní ülūú rí ã tā sī rí ülūzú kópi ní cérē.

²⁰ 'Bá rí pi kā tā 'dīri yií, kópi íngukí Múngú ri rá. Kúru kópi ní 'yozú Páülū ní kínī, "'Bá édrípíjí, 'í ndre drí ká, Yāhúdī élifū kárakará ē'yíkí Yésü ri rá, kópi cérē

'bákí éşí rizú tāímþí Mósē vé rī 'düzú ngazú.

²¹ Yāhúdī Yésū ri ẽ'yī'bá gí Yērúsälémā gá nōgó rī pi yíkí kíní, mi ri Yāhúdī adri'bá 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi āsámvú gé rī pi ímbá kíní, kópi ã 'dükí tāímþí Mósē vé rī ngaá ku, kópi ã sékí ivé anjińá rī pi ã ágélé ë tị úlì ku, dōku kópi ã 'dükí mērē Yāhúdī rī pi vé rī ngaá ku.

²² 'Bo nóni kópi yíkí kíní, mí ícá nōgó gí, 'bâ 'okí rí íngóni?

²³ Lē mî 'du tā 'bá ní lūú mí ní rī ngaánga. Ágō үrүkö'bée su 'bá āsámvú gé nōgó sōkí ándúrú ūyō* Múngú өndrëtì gé.

²⁴ Ími ngakí muý ãgō 'dī'bée be trú, Ími 'okí lā'bí rú'bá ūjízú adrizu uletere rī kópi be trú. Mî ūfē mūfēngā ï ní kópi ë drī'bí fazú rī ūfēfē, 'bá ālu ālu ã nří 'yozú kíní, tā ï ní 'yoó mî tā sī 'dīri adri tā áda ku, mi 'bá riípi Mósē vé tāímþí 'dúupi ngaápi ni.

²⁵ "Bá sīkí kōkōbí sēé 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku Yésū ri ẽ'yī'bá gí rī pi ní. 'Bá kíní, lē kópi ã nyakí ínyá ï ní sēé ngá ï ní údé mungú rú rī pi ní rī ku, kópi ã nyakí ãnyäpá ï ní ãrí ni lij dāá vūgá kuyé rī ku, kópi ã nyakí ãnyäpá ï ní umbe ni pií drāá drí sī rī ku, kópi ã 'bákí őwü ku."

²⁶ Kúru kā muý adrií drū 'díni, Páülü pi ní ngazú muýzú ãgō su 'dī'bée be trú,

kópi ní lā'bí rú'bá ūjízú ule rī 'ozú. Kúru Páülü ní 'dezú muýzú Jó Múngú vé rī agá 'dāá, ìri ní ú'dú rú'bá ūjízú rī vé dengará á tā lūzú kópi ní, ã zákí rí 'bá ālu ālu ní rōbōñō.

Páülü vé rungárá

²⁷ Ü'dú ézírī rú'bá ūjízú rī kā lēé deęde, Yāhúdī үrүkö íngá'bá ãngü Ézíyä vé rī gé rī pi ndrekí Páülü ri Jó Múngú vé rī agá 'dāá. Kópi íngákí Páülü drīgé, kópi rükí ìri,

²⁸ kópi ní í'dózú útrézú ú'dükö be үrү 'dāá kíní, "Ími 'bá Ísérélē vé 'dī'bée, Ími kokí 'bá ïzā! Ágó 'dīri ímbá 'bá rī pi ãngü rī pi agásí céré kíní, 'bavé 'bá rī pi ūnjí, ãzini 'bavé tāímþí rī ūnjí, ãzini 'bavé Jó Múngú vé uletere nōri ūnjí. Íjí 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi ímú Jó Múngú vé rī ã bóró gá nōo ímú vūrā uletere rī izaá ícá ãzävü rú."

²⁹ Á'diátäšyä kópi ndrekí ándúrú Töröfimü Ëfésögú rī rikí adrií Páülü be trú kürü agá 'dāá, kópi үsükí déna Páülü íjí Töröfimü rī ímú Jó Múngú vé rī agá ní.

³⁰ 'Bá kürü agá rī pi ãrëvú céré íngákí Páülü drīgé ūnjí ūnjí, 'bá rī pi ínjukí vūrā ãndíändí ni pi agásí, kópi rükí Páülü ri, ízékí ìri ឃü Jó Múngú vé rī agásí ãmvé. Koro kópi ní këëtì kání rī vé rī pi үpïzú.

* **21:23 21:23 Sōkí ándúrú ūyō:** Í lā tā Yāhúdī rī pi ní ūyō sōzú rī búkū Käläfe vé rī agá. Käläfe 6:1-27.

31 'Bá rī pi kâ lēé kōdō
Páulū ri 'diij drāá, koro
ú'dukó ní cazú ūgalaku
ãmbúgú ãngáráwá rī pi vé†
íngápi Rómā gá rī vúgá 'dáá
kíní, 'bá Yerúsälémä vé rī pi
ígānyákí kuú ūnjí ūnjí.

³² Koro ūgalaku
rī pi zizú ãngáráwá rī pi
be, kōpi ní njuzú muzú
'bá bítříká rī pi ãsámvú gé
'dãá. 'Bá īgãnyā'bá rī pi kâ
ūgalaku ãmbúgú rī ndreé
ívé ãngáráwá rī pi be, kōpi
kukí Páülü vé fungará ãní.

³³ Úgalaku ámbúgú rí ní
Páülü ri ruzú, īri ní tāimbí
sēzú kīnī, à úmbékí Páülü ri
ímvē īrī sī. īri ní 'bá rí pi
zjzú kīnī, "Ágó nōri ã'di 'i?
Ágó rí 'o ã'di ã tā?"

34 'Bá rī pi үrukó ngakí rií
útré ú'dükó be үру 'dää láti
be ändiändí. 'Bá rī pi ní rií
útré ú'dükó be үру 'dää rī
sī, sē ügalaku ämbúgú rī ışú
tā piri Páülü vé tā sī kuyé.
Iri ní täämbi səzú kīnī, ã jikí
Páülü ri vürä ängáráwá rī pi
ní adrızú rī gé 'dää.

35 Páülū kā muú caá
vürā īní rizú tuzú muzú
urugégé 'dää rí gé, 'bá
bítirká rí pi īganyäki ūnjí
ünjí, ängaráwá rí pi ní Páülū
ri 'duzú muzú kídí sī, 'bá
bítirká rí pi ä 'oki rí ūnjí
kü.

³⁶ 'Bá bítríká 'dekí muzú
Páulū ã vúdrí gé sī, kópi rikí
útré ú'dukó be үру 'dää kíní,
"Ä 'dikí үri drää rá, ã 'dikí үri
drää rá!"

Páūlū átá ívé tā 'bá
bítříká rī pi ęndrěti gé

³⁷ Ængáráwá rī pi kâ lée
Páulū ri jií fí vürä ãngáráwá
rī pi ní adrizu rī gé 'dää,
Páulū ní ūgalaku ãmbúgú rī
zizú kñiñ, "Mi nyō icó ma
ã'yí átánqá átá rá?"

Ãmbúgú rĩní 'yožú Páülü
ní kíní, "Mi íco átangá rĩ áta
Giríkí ti sї rá?

³⁸ Mí adri nyo Êjépétõgú ándúrú waápi ásé agá ãrí'bágú rú 'bá ãngú ú'dí'bá ni pi be élifú su (4,000) rí 'i kuyé?"

³⁹ Páūlū ní újázú kīnī,
"Ma Yāhúdīgú, tīkí ma kūrú
Tārásísā vé rī agá, āngū
Kīlīkíyā vé rī agá, kūrú 'dīri
ā rú kūkū. Mí ā'yī ma, mā
átá 'bá rī pi ní."

⁴⁰ Úgalaku āmbúgú rī ní 'yozú Páülū ní kīnī, "Mí átá." Kúru Páülū ní pá tuzú vúrā ū ní rizú tuzú muzú үrүgэгэ rī gé 'dāá, ūri ní drí 'bāzú 'bá bítirká rī pi a ūjíkí kíri. 'Bá rī pi kâ újí kíri gí, ūri ní kúru átázú kópi ní Arämáyíkí ti sī.

22

¹ Páūlūní 'yozú 'bá bítríká
rī pi ní kínī, "Má édrípjíi má
étepíi, īmi yíkí drī ma ká, mā
ūlū mávé tā īmi ní."

² Kópi kâ yïj Páülü átá ïní tâ rï Ārämáyïkï tï sï, kópi újíkí céré kíri. Kúru Páülü ní 'yozú kïñ.

[†] **21:31 21:31** Úgalaku āmbúgú āngáráwá rī pi vé rī: Íri āngáráwá élifū álu rī pi ē drí koópi ni.

³ "Ma Yāhūdīgú, tīkí ma kūrú Tārāsísā vé rī agá, āngū Kīlīkíyā vé rī agá, á mba Yērúsālémā agá nōgó. Gāmālīyélē ímbá ma, á nī tāím̄bi 'bá é'bípi vé rī muké muké, āzini á 'bā ̄esí cérē rizú Múngú ri ̄injízú, sū ūmí ní rií ̄injíi ãndrū nōri tīnī.

⁴ Má ̄ocū 'bá Yésū ã pámvú ūbī'bá rī pi ūnjí ūnjí, ú'díkí ̄urukó'bée ūdrāá rá. Má uru ūkú rī pi āgō rī pi be ijjí imú 'bé jó āngū ū'yizú rī agá.

⁵ Átálágú ãmbúgú atala rī pi dr̄igé rī, āzini 'bá ri'bá tā lī'bá rī pi be, kópi ícō tā má ní rií njeé nōri ̄et̄í rá. Á'diātāsíyā á mū kókóbí é'yí kópi vúgá jjí muzú dr̄ikoma adri'bá Dāmāsékē agá rī pi ní, mā mū rí 'bá Yésū ri ̄yí'bá gí rī pi uruú ijjí imú ̄ocū Yērúsālémā gá.

⁶ "Má ní rií mungárá gá lēt̄í gé 'dīgé, má kā caá ̄inyinjá Dāmāsékē gá 'dāá, ácī ní dīzú 'bū gé 'dāásī mā gārā ūmḡberēzú kúrū.

⁷ Má ní ngazú i'dézú vúgá, má ní ū'dúkó yizú, ū'dúkó rī ní 'yozu má ní kīnī, 'Sáülā! Sáülā! Ngá mí ní rizú ma ̄ocūzú 'dīni rī ã'di?'

⁸ Má ní zīzú, 'Upí, mi ã'di 'i?' Íri ní újázú kīnī, "Bá mí ní rií ̄ocū rī, Íri ma 'i Yésū Názérétāgú rī."

⁹ 'Bá má ní rií muú kópi be trú rī pi ndrekí ácī dīpi rī rá, 'bo kópi yíkí ū'dúkó riípi átāpi má be rī kuyé.

¹⁰ "Má ní kúru zīzú, 'Upí, mā 'o ã'di?' Upí ní 'yozu

kīnī, "Í nga ̄urū, 'í mū Dāmāsékē gá. 'Í ca dō 'dālé gí, tā ñí lēé mī 'o rī, ñí ūlū mī ní rā.'

¹¹ Ací dīpi āngū ūmḡberēépi mā gārā gá sī 'dīri, sē mā mī ̄esí rá, 'bá mū'bá má be trú rī pi sekí ma muzú Dāmāsékē gá 'dāá nī.

¹² "Ágó ãzi rú ni Änäníyā 'i, Íri ri adri Dāmāsékē gá 'dāá. Íri 'bá Múngú ri ̄injíipi ̄injíni, 'du tāím̄bi Mósē vé rī ngaá ūndī, Yāhūdī adri'bá 'dālé rī pi ̄arēvú cérē ̄injíki Íri ̄injíni.

¹³ Ágó rī ní imúzú pá tuzú mā gārā gá, Íri ní 'yozu kīnī, 'Má édrípi Sáülā, mī mī ̄e zī 'i!' Sā 'dāri gé, koro mā mī ní 'i zīzú āngū ndrezú.

¹⁴ "Íri ní 'yozu má ní kīnī, 'Múngú 'bá é'bípi vé rī ūpē mī, mī nī rí tā 'i ̄esí ní lēé rī, mī ndre rí Yésū 'Bá tā be Pirí rī, āzini mī yí rí ̄irivé átángá Íri ní átā rī.

¹⁵ Mī mū rí tā mī ní ndreé mī mī sī, āzini mī ní yíjí mī bī sī rī ūlū 'bá rī pi ní cérē.

¹⁶ Ngá nóni mī ní rií tēe rī ã'di? "Í nga ̄urū, ã sēkí mī ní bātízimū, mī ūjí mívé ūnjíkānyā rá, 'í zī Múngú ri.'

¹⁷ "Má kā ma újá gōo Yērúsālémā gá 'dāá, á fi Jó Múngú vé rī agá Múngú ri zījí, á ndre ūndrīlikí,

¹⁸ á ndre Upí ri ūndrīlikí rī agá 'dāá, Íri ní 'yozu má ní kīnī, "Í ku Yērúsālémā ri mbēlē, á'diātāsíyā mávē tā mī ní ūlū rī, 'bá nōgó rī pi ã'yíkí ku."

¹⁹ "Má ní újázú īri ní, 'Úpí Yésű, 'bá 'dī'bée n̄ikí rá 'yozú kín̄, á ri ēc̄i Jó Múngú ri Zizú r̄i pi agásí, á ri 'bá Yésű ri ē'ȳi'bá gí r̄i pi uruú ū'ȳí jō āngū ū'ȳizú r̄i agá, á ri kōpi ūgbāá ūnjí ūnjí.

²⁰ Lókí ī ní Sētēfánō mívē tā ūlūúpi r̄i 'dīzú drāzú r̄i gé, á tu pá 'dālé, má ã'ȳi tā ni ma 'i, á ri 'bá Sētēfánō ri 'dī'bá r̄i pi vé bōngó ūtēé ma 'i."

²¹ "Úpí ní kúru 'yozú má ní kín̄, "Í mu, á lē mi pēé muzú rárá rú 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku r̄i pi āsámvú gé."

²² 'Bá bítříká r̄i pi 'bákí bí rizú tā Páülū ní rií átá 'dīri yizú cīmgbá cazú Páülū ní ívé átángá 'dīri átázú dezú r̄i gé. Kúru kōpi ní í'dozú útrézú ū'dýkó be үru 'dāá, "A 'dīkí īri drāá 'dīsī rá, 'bá 'dīni 'dīri ícokí īri kuú adrií idri rú ku!"

²³ 'Bá bítříká 'dī'bée rikí útré, kōpi unjekí ívé bōngó akoó rükü r̄i pi ūsī 'dīsī rá, ăzini kōpi rikí fúrýndí úmvú ȳi үru 'dāá.

Páülū pi āngáráwá āmbúgú Rómā vé r̄i be

²⁴ Ūgalaku āmbúgú āngáráwá r̄i pi vé r̄i ní tāimbí sēzú, ã jíkí Páülū ri muzú vūrā āngáráwá r̄i pi ní adrızú r̄i gé 'dāá. Kín̄ ã gbákí Páülū ri, ã gōkí īri zíj̄, ã lū rí tā 'bá r̄i pi ní rizú útrézú ívé tā sī r̄i.

²⁵ Āngáráwá r̄i pi kâ Páülū ri úmbé, lēé īri gbāá, Páülū ní ūgalaku r̄i zizú kín̄, "Tāimbí ã'ȳi nyo kín̄

ĩ Rómāgú gbā īsú ãkūdě n̄ikí īrivé ūnjíkānyā kuyé 'dīni rā?"

²⁶ Ūgalaku r̄i kā tā 'dīri ȳi 'dīni, īri ní 'dezú muzú ūgalaku āmbúgú r̄i vúgá 'dāá, īri ní 'yozú kín̄, "Agó 'dīri Rómāgú píri, 'í lē ã 'okí īri íngóni?"

²⁷ Ūgalaku āmbúgú r̄i ní 'dezú muzú Páülū vúgá 'dāá, īri ní Páülū ri zizú kín̄, "Í lū má ní, mi Rómāgú?"

Páülū ní újázú kín̄, "Ē, ma Rómāgú."

²⁸ Ūgalaku āmbúgú r̄i ní 'yozú kín̄, "Má ūfē mūfengā āmbúgú, má ní ma újázú ícázú Rómāgú rú ãní."

Páülū ní újázú kín̄, "Tíkí ma Rómāgú rú."

²⁹ Āngáráwá lē'bá Páülū ri uzí'bá r̄i pi kâ ȳi kín̄, Páülū ri Rómāgú, kōpi unjekí ī muzú 'dīsī rá. Ūgalaku āmbúgú r̄i kā n̄ij̄ ámá 'yozú kín̄, 'í 'ȳi Páülū ri ímvě sī gí, sē үr̄i gō fí ési ni gé ambamba.

Jíkí Páülū ri Yāhúdī tā lì'bá r̄i pi ɻendrëti gé

³⁰ Kâ muú adrií drū 'dīni, ūgalaku āmbúgú āngáráwá r̄i pi vé r̄i lē tā Yāhúdī r̄i pi ní Páülū ri tōzú r̄i n̄ij̄, īri ní Páülū ri oyužú, īri ní tāimbí sēzú atala atala r̄i pi drīgé r̄i pi ní 'bá tā lì'bá r̄i pi be, kōpi ã umúkí ī céré vūrā ãlu gé. īri ní kúru Páülū ri íjízú pá tuzú kōpi ɻendrëti gé.

23

¹ Páülū ní āngū ndrezú 'bá tā li'bá rī pi vúgá 'dāá, īri ní 'yozú kínī, "Má édrípij, á nga ēzí Múngú ní ési be muké címgábá ícázú ú'dú ãndrū rī gé."

² Koro átálágú ãmbúgú Ānāníyā ní 'yozú 'bá pá tu'bá Páülū ã gárā gá rī pi ní kínī, kópi ã sakí Páülū ē tī.

³ Páülū ní 'yozú īri ní kínī, "Mí ìndré sū abí ï ní njōo búya imve sī rī tñi!*" Múngú ri mi sa rá. Mí úrí mávé tā lij sū tāimbí rī ní lée rī tñi, 'bo mi mī ngúlúpí sī, 'í ñō tāimbí rī gí, mí ní 'yozú ã sakí ma ãní!"

⁴ 'Bá pá tu'bá Páülū ã gárā gá rī pi ní 'yozú kínī, "Mí lē 'dīri átálágú ãmbúgú Múngú vé rī 'daá?"

⁵ Páülū ní újázú kínī, "Má édrípij, á nñ kuyé 'yozú kínī ágó 'dīri átálágú ãmbúgú, ã'diātásiyā sikkí Búkú Múngú vé rī agá kínī, 'Lē mī átā átángá ūnjí ìmivé dríkoma ìmi rruúpi rī ní ku.' "

⁶ Páülū nñ ámá rá 'yozú kínī, 'bá tā li'bá rī pi ã uryuko Sâdókë, uryuko'bée Fârûsî, īri ní átázú ú'dúkó be uryu 'dāá kínī, "Má édrípij, ma Fârûsîgú, má étépi ri Fârûsîgú. Ími ri tā li má dríge má ní ési 'bâá íngângârá idri rú drângârá gálési rī dríge rī sī."

⁷ Páülû kâ tâ rî 'yoó 'dîni, tâ 'dîri ijí ãgátâ Fârûsî rî pi ãsámvú gé Sâdókë rî pi be.

⁸ Sâdókë rî pi kínî, 'bá rî drâ dô gí, gô íngá idri rú ku, kópi kínî, mälâyíkâ 'dâáyo, ìndrî kpá 'dâáyo, 'bo Fârûsî rî pi ë'yíkí ïvé rî kínî, ngá 'dî'bée cérê anigé.

⁹ 'Bá rî pi ní i'dózú útrézú ú'dúkó be uryu 'dâá, Fârûsî tâimbí ímbâ'bá rî pi ã uryuko ungakí uryu, kópi i'dókí rií ãgátâ gâa ūkpô sî kínî, "'Bá ïsûkí tâ ūnjí ágó 'dîri rú'bá gá kuyé. Sâ âzi sî, ìndrî, dôku mälâyíkâ átâ īri be nî."

¹⁰ Ægátâ rî gô ícâ ūnjí, sê ùgalaku ãmbúgú ãngâráwá rî pi vé rî ní ury, ûsû kópi Páülû ri ūndî kpélékpélé. īri ní tâimbí sêzú ãngâráwá rî pi ní, kópi ã muékí Páülû ri ipâ 'bá 'dî'bée dríge sî, kópi ã jikí īri gô vûlé vûrâ ãngâráwá rî pi ní adrizu rî gé 'dâá.

¹¹ ïnijá 'dâri sî, Úpí Yésü ní 'i i'dazú Páülû ní, īri ní 'yozú kínî, "Páülû, lê mî 'o ury sî ku. Mí ülû mávé tâ Yerûsâlémâ gá nôgô gí, lê mî mu kpá ülû Rómâ gá 'dâle."

Yâhûdî rî pi likí Páülû vé tâ lêzú īri 'dizú

¹² Kâ muý adrií drû 'dîni, û'bûtiñá rî sî, Yâhûdî rî pi úmuíkí ï cérê vûrâ ãlu gé, kópi sôkí ûyô kínî, ï nyakí ngá ku, âzini ï mvukí ngá ku, ûdû ni, ï 'dikí dô Páülû ri drâa ûgbâle gí kâ.

¹³ 'Bá ï úmû'bá Páülû ã tâ li'bá rî pi vé kâlâfe aga pûkû su rî rá.

* **23:3 23:3** Abi ï ní njôo búya imve sî rî: īri 'bá 'i 'bâápi 'bá pîri rú, 'bo riípi ūnjikânyâ 'oópi ni. **23:5 23:5** Wûngârá 22:28

¹⁴ Kópi ní ngazú muzú atala atala rī pi dr̄igé rī pi vúgá 'dāá, āzini 'bá ambugu rī pi vúgá 'dāá, kópi ní 'yozú kínī, "Bá sōkí ūyō, 'bá kínī, 'bá ícokí ngá nyaá ku, ȳdū ni, 'bá 'dikí dō Páülū rī dr̄áá ūgbále gí ká.

¹⁵ Kúru īmi 'bá tā lī'bá rī pi, lē īmi zikí ūgalaku āmbúgú rī, ē ījí Páülū ri īmi Ȅndreti gé. Lē īmi 'bākí īmi sū īmi lēkí ūrivé tā uzií nūjí muké muké rī tñi. 'Bá lēkí ūri 'dij, Ȅsú ícá dr̄i vúrā tā lizú rī gé nōgó kuyé."

¹⁶ 'Bo Páülū ómvúpi vé mvá ágó rú rī kā tā ī ní Páülū ā tā lizú 'dīri yij, ūri ní njuzú muzú vúrā āngáráwá rī pi ní adrizú rī gé 'dāá, ūri ní tā rī ūluzú Páülū ní.

¹⁷ Kúru Páülū ní ūgalaku ālu āngáráwá rī pi vé rī zizú imuzú 'í vúgá nōo, ūri ní 'yozú kínī, "Í jí mvá ágó 'dīri muý ūgalaku āmbúgú rī vúgá 'dāá, mvá ágó rī tā be, lē lūú ūri ní."

¹⁸ Kúru ūri ní mvá ágó rī jizú ūgalaku āmbúgú rī vúgá 'dāá.

Ūgalaku rī ní 'yozú kínī, "Páülū ī ní 'yí rī zí ma muý 'í vúgá 'dāá, kínī, mā ījí mvá ágó rī mí vúgá nōo, ā'diātāsiyā ūri tā be, lē lūú mí ní."

¹⁹ Ūgalaku āmbúgú rī ní mvá ágó rī ē dr̄i ruzú, ūri sezú gārā gá, ūri ní mvá ágó rī zizú kínī, "Tā mí ní lēl lūú má ní rī íngóni?"

²⁰ Páülū ómvúpi vé mvá rī ní 'yozú ūri ní kínī, "Ambugu

Yāhúdī vé rī pi lēkí imú mi zií dr̄u sī, mī jí rí Páülū ri pá tuú 'bá tā lī'bá rī pi Ȅndreti gé, kópi lēkí ī 'bāá sū kópi lēkí ūrivé tā uzií nūjí muké muké rī tñi.

²¹ 'Bo lē mī ā'yí kópivé tā 'dīri ku, ā'diātāsiyā 'bá rī pi cekí ūri kú lētī gé 'dāá'dā, kópivé kālāfe agá pūkú su rī rá. Kópi sōkí ūyō kínī, ī nyakí ngá ku, āzini ī mvukí ngá ku, ȳdū ni, ī 'dikí dō ūri dr̄áá ūgbále gí ká. Kópi útukí ī kú ūrē, kópi ri tē yí, dō mi tā rī újá íngóni."

²² Ūgalaku āmbúgú rī ní mvá ágó rī pēzú muzú, ūri ní 'yozú mvá ágó rī ní kínī, "Ā lükí 'bá āzi ní 'yozú kínī, mī ūlū má ní tā rī gí 'dīni ku."

Pēkí Páülū ri muý Sizéríyā gá

²³ Kúru ūgalaku āmbúgú āngáráwá rī pi vé rī ní ūvē ūgalaku ūri ni pi zizú imuzú 'í vúgá nōo, ūri ní 'yozú kópi ní kínī, "Lē īmi ūpēkí āngáráwá mūdūrūlū ūri, īmi ūpēkí kpá āngáráwá nju'bá hūsánī sī ni pi pūkú ézirī, āzini īmi ūpēkí āngáráwá ūjú be mu'bée pá sī ni pi mūdūrūlū ūri, kópi ā adrikí kuú ūrē, kādō caá sâ úrōmī ūnijá vé ni gé, lē kópi ā 'dekí muý Sizéríyā gá.

²⁴ īmi sēkí Páülū ní hūsánī, īmi jíkí ūri muzú gávānā Félēkīsí vúgá 'dāá, īmi ūtēkí ūri muzú muké."

²⁵ Āmbúgú āngáráwá rī pi vé rī ní kōkōbí sīzú 'dīni kínī,

²⁶ Ma Käläwüdýö Lísýä 'i, Gávänä Félékisí ñí ïnjíjí ïnjíjí rí, á së mí ní módó.

²⁷ Yähúdíj rí pi rukí ágó 'díri, kópi lækí kódô ïri 'dijj'dí, má ní ícázú mávé ángáráwá rí pi be, má kã nñjí ámá ïri Rómágú, má ní ïri érítzú kópi drígé sí.

²⁸ Á lë nñjí kópi tökí dö ïri ásí, kúru má ní ïri jizú kópivé 'bá tã li'bá rí pi endetreti gé.

²⁹ Má ísú nñjí kíní, tökí ïri tâimbí ïvé rí ã tã sí, 'bo tã ázi ñí ícázú ïri 'yízú, döku ïri 'dizú ni 'dääyo.

³⁰ Kâ ülúú má ní kíní, Yähúdíj rí pi likí ïri ã tã, kópi lækí ïri 'dijj, koro má ní ïri pëzú muzú mí vúgá 'dí. Á 'yo 'bá ïri tõ'bá rí pi ní, má kíní, lë kópi ã ülükí tã kópi ní ïri tõzú rí mí endetreti gé.

³¹ Kúru ángáráwá rí pi ní tã rí 'düzú ngazú sñjí ñí ezijjí ñí rí tñjí, kópi ní Páülü ri jizú muzú ïnijá rí sí cimgbácazú Änítipätirísi gé.

³² Kâ muý adrií drûj 'díni, ángáráwá écij'bá pá sí rí pi ní ñí újázú ïgözú vúlé vúrã ángáráwá rí pi ní adrızú rí gé nñó, kópi kukí ángáráwá nju'bá hüsání sí rí pi jikí Páülü ri muzú nñjí.

³³ Kópi kâ muý caá Sizéríyä gá 'dálé, kópi ní kókóbjí rí sêzú gávänä ní, kópi ní Páülü ri sêzú drí ni gé.

³⁴ Gávänä ní kókóbjí rí lázú, ïri ní Páülü ri zizú kíní,

"Mí íbí íngá ángü ngöri gé?" Kâ muý nñjí ámá 'yozú kíní Páülü íbí íngá Kílkíyä gá,

³⁵ ïri ní 'yozú kíní, "Ma ímú mívé tã yi, ísú ákudé 'bá mi tõ'bá rí pi ícákí nõggó gí." Kúru ïri ní tâimbí sêzú kíní, ã jikí Páülü ri jó ámbügú vé Ëródë† ní ótú sijj rí agá, ã ûtëkí ïri ûtëtë.

24

Tökí Páülü ri Félékisí endetreti gé

¹ Kâ muý adrií ú'dú tõwú ã vúdrí gé, átálágú ámbúgú Änäníyä pi ambugu Yähúdíj rí pi vé rí pi ã uryukö'bée be, Tëritulä tâimbí nñjípi ambamba rí be, kópi ní ngazú muzú Sizéríyä gá 'dää, kópi ní tã ñí Páülü ri tõzú rí ülüzú gávänä Félékisí ní.

² Í ní Páülü ri zizú fizú jö agá 'dää, Tëritulä ní tã ñí Páülü ri tõzú rí njezú Félékisí endetreti gé, ïri ní 'yozú kíní, "Félékisí ñí ïnjíjí ïnjíjí rí, 'í së 'bavé ángü adrií kíri lókí be áco, mí ní adrií úmí be rí sí, mí újá nóni 'bavé ángü ícá muké gí.

³ Ámbúgú 'bavé rí, 'bá ãyikö sí ámbúgú tã mí ní 'oó 'díri sí.

⁴ Á lë sëé mî ri ändëe kárakará 'díni ku, á mä mî, lë mî 'bá ési muké 'bavé tã yizú sânjá be mädä.

⁵ "'Bá ísúkí nñjí ámá 'yozú kíní, ágö 'díri 'bá tã ünjí 'oópi ni, ïri ri 'bá rí pi ícicikí, së Yähúdíj rí pi ri tã ünjí 'o muzú vú drígé sí

† 23:35 23:35 Ëródë: Ëródë 'díri 'bágú sâ ñí Yésü ri tñzú rí gé rí. 'Í lâ Mâtáyo 2:1-18.

cérē. Íri dr̄ikoma 'bá rí'bá Yésü Nāzērétāgú rí ã pámvú ūbī'bá rí pi vé ni.

⁶ Íri ri Jó Múngú vé rí iza, 'bá ní Íri ruzú ãní. ('Bá lēkí Írivé tā lij sū tāímþí 'bavé rí ní lēe rí tñi).

⁷ 'Bo ãngáráwá rí pi vé ãmbúgú Lísiyä ímú ūkpō be Íri paá 'bá dr̄igé sī ní.

⁸ Sē tāímþí 'bá Íri tō'bá rí pi ní kíní, kópi ë ímúkí tā rí ūlūú mí endreträ gé nõgó.)* Lē mî uzí Íri, mi ícó nñ ámá 'yozú kíní tā 'bá ní Íri tōzú rí, Íri tā áda."

⁹ Yähúdī rí pi ngakí cérē ã'yíí kíní, tā Tērítulā ní 'yoó 'dīri, Íri tā áda.

Páulū nje ívé tā Félékisí endreträ gé

¹⁰ Kúru gávänä ní dr̄i suzú Páulū vúgá 'dää, Íri ní 'yozú kíní, ã átá átángá rí. Kúru Páulū ní 'yozú kíní, "Á nñ rá ilí kárákará, mi 'bá riípi tā lijpi ni ãngū nõri agá, ma ãyíkõ sī mávé tā njezú mí endreträ gé.

¹¹ "Mi ícó nñ ámá rá 'yozú kíní, mávé cangará Yērúsälémä gá 'dälé rí vúdr̄i ni vñ dr̄i caá ú'dú muđr̄i dr̄i ni ɿr̄i kuyé, á mu 'dälé Múngú ri zií.

¹² 'Bá ma tō'bá rí pi ísúkí ma ãgátá gängará gá 'bá ãzi be Jó Múngú vé rí agá 'dää kuyé, á 'yo tā ūnjí 'bá rí pi ní ïgãnyázú ãní Jó Múngú ri zizú rí agá 'dää kuyé, döku kûrú agá 'dää kuyé.

¹³ Ngá ãzi lũúpí 'yozú kíní tā kópi ní ma tōzú 'dīri, Íri tā áda 'dini 'dääayo.

¹⁴ "Má ã'yí rá 'yozú kíní, ma ri léti Úpí Yésü vé rí ã pámvú ūbī, 'bo kópi kíní léti má ní ūbī 'dīri adri léti áda rí kuyé. 'Bo ma ri Múngú 'bá é'bípíj vé rí ɿnjí, ma kpá ri tāímþí Mósē vé rí 'dú nga, ãzini tā nébī rí pi ní sīrī 'dú niga.

¹⁵ Á 'bā ési Múngú dr̄igé, sū 'bá 'dī'bée ní 'bää rí tñi, Múngú ri úmvúlésí 'bá tā 'o'bá píri rí pi inga dr̄angará gálésí rá, ãzini Íri kpá 'bá tā 'o'bá píri ku rí pi inga rá.

¹⁶ Æ'diätásíyä ú'dú cérē ma ri ési 'bā tā píri 'ozú Múngú endreträ gé, ãzini 'bá rí pi endreträ gé.

¹⁷ "Má adri ãmvé 'dää ilí be kárákará, má ní kúru ímvízú ɿgõzú mávé 'bá rí pi vúgá Yērúsälémä gá nõó, má ìjí mûfengä ímúzú ɿndí mávé 'bá ngá ákó rí pi ë ɿzä kozú, ãzini má ímú Múngú ní röbõñjö zää.

¹⁸ 'Bá ma tō'bá rí pi kâ ma ísú Jó Múngú vé rí ã bóró 'dää, ísú ákûdë á dë lâ'bí mérë vé adrızú ãní ule rí vé tā gí. 'Bá bítříká rí pi má gärä gá 'dääayo, 'bá rí pi ïgãnyákí kuyé.

¹⁹ "'Bo sâ 'däri gé, Yähúdī үrukö anigé ãngū Ezíyä vé rí agá 'dää, lë kópi ë ímúkí ma tōo ní, lë kópi ë ímúkí pá tuú mí endreträ gé nõgó, kópi ë

* **24:8 24:8** Átángá výrësí 6-8 agá 'dī'bée, búkū Ezí vé ï ní sīrī Gírikí tì sī dr̄idr̄i rí agá 'dääayo, 'bo gökí sīrī búkū Ezí vé vúlé rí agá rá.

ímükí rí tā ūnjí ī ní ma tōzú
rī 'yoó nī.

²⁰ Lē mî zî 'bá nō'bée, kôpi
ã lûkí rí mí ní tā Yâhûdî rī pi
vé 'bá tā lî'bá rī pi ní ̄sú má
rû'bá gá ūnjí rī.

²¹ Sâ ̄azi sî, kôpi ícô ma
tô mí ̄endreṭi gé, tâ má ní
átá ú'dûkó be ̄yru 'dâá, má
ní 'yoó, "Bá ūdrâ'bá gí rī pi
íngá gõ idri rú rá rī sî.' "

²² Félékîsî ní Yésü vé tâ
nîjí mûké mûké rī sî, ̄ri ní
'yozú kînî, "Ângárâwá rī pi
vé ūgalaku ãmbûgú Lísîyâ
íca dô gí kâ, ma ibí mív  tâ
lî ndô." Kûru ̄ri ní átangá rî
ã 'yongârá ugazú.

²³ ̄ri ní tâimbí sêzú
ûgalaku ãngárâwá rī pi vé
rî ní kînî, ã ̄utêkí Pâulû ri
mûké, 'bo ã ̄oyukí ̄ri écî
âmvé ìndî, ̄rivé ūndî rî pi
é écikí rí ̄ri ndreé, ã kokí rí
̄ri ë ̄izâ bësñî.

*'Yîkí Pâulû ri jó ī ní rizú
ângû ū'yîzú rî agâ'*

²⁴ U'dû mâdâ ã vûdrî gé,
Félékîsî pi ní ímûzú ūkú ni
Dûrûsîlâ Yâhûdîzî rî be. ̄ri
ní Pâulû ri zîzú ímûzú, kôpi
ní bî 'bâzú rizú tâ Pâulû ní
rii átâ tâ Kûrisítô Yésü ri
é'yîzú rî vé rî yîzú.

²⁵ Pâulû kâ rií átâ kôpi be
tâ 'ongârá pîrî rî vé tâ sî, tâ
'bá rî ní 'i ̄utêzú rî vé tâ sî,
azini ú'dû ë ní ímû tâ lîzú rî
vé tâ sî, sê Félékîsî ní ̄urî.
̄ri ní 'yozú kînî, "Tâ 'dîri ca
gî! 'Í mu 'dîsî râ, má ̄sú dô
tâ 'dîri tâ áda, ma ibí mi zî
ndô."

²⁶ 'Bo ̄esî ni gé 'dâá, ̄sû
Pâulû ã je 'î drî mûfengâ sî,

ri Pâulû ri zîjí ímû 'í vûgá
nôô dîjí dîjî, ri átâ ̄ri be.

²⁷ Ílî ̄irî ã vûdrî gé, gôkí
Pôrösîyâsî Fésítô ri 'bâá
gâvânâ rú Félékîsî ã vûrâ gá,
'bo Félékîsî ̄oyu Pâulû ri jô
ângû ū'yîzú rî agâsî kuyé,
ã 'diâtâsîyâ lê Yâhûdî rî pi ̄
é ̄esî ã adri ri 'í ní mûké.

25

*Pâulû tu pá Fésítô ̄endreṭi
gé*

¹ Kâ Fésítô ri 'bâá gâvânâ
rú gí, ú'dû na ã vûdrî gé,
̄ri ní ngazú kûrû Sîzérîyâ vé
rî agâsî, ̄ri ní 'dezú mûzú
Yêrûsâlémâ gá.

² Fésítô kâ mûjú caá 'dâlé,
atala atala rî pi drîgé rî pi,
ambugu Yâhûdî rî pi vé rî ã
urukô'bée be, kôpi ní tâ ë ní
Pâulû ri tôzú rî ūlûzú ̄ri ní.

³ Kôpi ní Fésítô ri mâzú,
ã ã'yî ̄ivé tâ, lê ̄e ̄ijikí Pâulû
ri ímûzú Yêrûsâlémâ gá nôô,
ã 'diâtâsîyâ kôpi lêkí ë útú
Pâulû ri 'dîjí drâá lëtî gé
'dîgé.

⁴ Fésítô ní újâzú kôpi ní
kînî, "Yîkí Pâulû ri kú jó
ângû ū'yîzú rî agâ kûrû
Sîzérîyâ vé rî agâ 'dâá'dâ, ̄esî
mâdâ, á lê 'deé mûzú 'dâá.

⁵ Lē ambugu ̄imivé rî pi
urukô, 'bâ mûkí kôpi be trû,
Pâulû 'o dô tâ ̄azi ūnjí ni râ,
kôpi ã mûkí rí ̄ri tôó 'dâlé."

⁶ Fésítô adri Yêrûsâlémâ
gá 'dâá ú'dû ̄arô, dôku ú'dû
mûdrî, ̄ri ní kûru 'dezú
mûzú Sîzérîyâ gá 'dâá, kâ
mûjú adrii drû 'dîni, ̄ri ní
kûru úrîzú jô tâ lîzú rî agâ
'dâá, ̄ri ní 'yozú kînî, ̄e

íjíkí Páülū ri ímú pá tuú 'í
endiřeti gé.

⁷ Páülū kâ ífí jó agá nõó,
Yähúdī ímú'bá Yérúsälémä
gálési rí pi tukí pá ïri ã gárã
gá, kôpi tökí ïri tâ ūnjí ūnjí
ni pi sî. Tâ kôpi ní ïri tõzú
'dř'bée íco lüu 'yozú kínî, tâ
'dř'bée tâ áda ku.

⁸ Páülū gã tâ ï ní 'i tõzú
rî, kínî, "Á 'o tâ ūnjí Yähúdî
rî pi vé tâímbí ñozú kuyé,
dôku má átá Jó Mungú vé rî
ã tâ ūnjí kuyé, dôku má átá
'bágú ãmbúgú Rómä vé rî
tâ ūnjí kuyé."

⁹ Fésítö lê ambugu Yähúdî
vé rî pi ē ési ã adri 'í ní
múké. Kúru ïri ní Páülû
ri zizú kínî, "Mí ã'yí muý
Yérúsälémä gá 'dälé rá, mî
muý rí pá tuú má endreträti gé,
mâ li rí mívë tâ 'dälé?"

¹⁰ Páülû ní újázú kínî, "Á
tu nóni pá jó ï ní rizú tâ lizú
'bágú ãmbúgú Rómä vé rî
rû sî rî agá, lê ã likí mávë tâ
nõgó. 'I nî múké múké 'yozú
kínî, á 'o tâ ãzi ūnjí Yähúdî rî
pi ní kuyé.

¹¹ Á 'o té dô tâ ūnjí ï ní
ícozú ma 'dizú ni rá, má
íco té 'dingárá rî vé tâ gãá
ku. 'Bo dô tâ Yähúdî ímú'bá
'dř'bée ní ma tõzú rî adri tâ
áda kuyé, 'bá ãzi íco ma sêé
kôpi drigé ku. Á lê mávë tâ
jií 'bágú ãmbúgú Rómä vé
rî endreträti gé, ã li rí mávë tâ
nî."

¹² Fésítö kâ tâ rî átá ívë 'bá
tâ li'bá rî pi be, ïri ní 'yozú
Páülû ní kínî, "Mí lê 'bágú
ãmbúgú Rómä vé rî ã li mívë
tâ nî. Mi íco mu 'bágú Rómä
vé rî vúgá 'dää rá."

*'Bágú Ägirípä mu Fésítö
vúgá*

¹³ Kâ muý adrii ú'dú mädä
ã vúdrî gé, 'bágú Ägirípä pi
ómvúpi Bérñiké be, kôpi ní
'dezú mužú Fésítö ri ndrezú
Sizéríyä gá 'dääá.

¹⁴ Kôpi ní adrii 'dälé ú'dú
be kárakará rî sî, Fésítö ní
tâ ï ní Páülû ri tõzú rî ülûzú
'bágú rî ní. ïri ní 'yozú kínî,
"Félékisí ku ágó ãzi ï ní 'yíi
rî kú jo ãngü û'yízú rî agá
nô.

¹⁵ Má kâ muý Yérúsälémä
gá 'dääá, atala atala rî pi drigé
rî pi, 'bá ambugu Yähúdî vé
rî pi be, kôpi ülûkí tâ ï ní
Páülû ri tõzú rî, kôpi kínî,
mâ li tâ drî ni gé.

¹⁶ Má ní 'yozú kôpi ní, má
kínî, 'Tâímbí Rómä vé rî ã'yí
ï ní tâ lizú 'bá ãzi drigé ísú
nje drî ívë tâ kuyé 'dini ku.'
Drîdrî ni, 'bá rî pá tu 'bá
'i tõ'bá rî be 'bá tâ li'bá rî
pi endreträti gé, ïri ívë tâ nje
ügbále, ï íbí ïrivé tâ li ndô.

¹⁷ "Kôpi kâ ícá má vúgá
nôo, má iza sâ kuyé, kâ muý
adrii drü 'dini, má ní átázú
má kínî, ã íjíkí Páülû ri má
vúgá vûrâ ï ní rizú tâ lizú rî
gé nôo.

¹⁸ 'Bá ïri tõ'bá rî pi kâ tâ
rî njeé, tâ kôpi ní ïri tõzú
rî adri sű má ní үsүü rî tñi
kuyé.

¹⁹ Tâ má ní ísú rî, kôpi rikí
ägátá gãá ï äsámuvé gé sî ívë
mérë Yähúdî vé rî ã tâ sî,
äzini kôpi rikí ägátá gãá ágó
rû be Yésü, drâápi gi, Páülû
ní 'yoó ïri idri rû rî vé tâ sî.

²⁰ "Á ndä léti tí tâ 'dři
uzizú nîzú ãní, kúru má ní

Páūlū ri zizú, dō lē rá, ã mukí ūrivé tā lijí Yerúsälémä gá.

²¹ 'Bo Páūlū ní zizú kínī, ã 'yíkí 'i kú jó ángū ū'yizú rí agá nõgó, cimgbá 'bágú rí ã li rí ívé tā ní. Kúru má ní átázú má kínī, ã 'yíkí ūri kú nõgó, cimgbá cazú ú'dú má ní imuzú ūri pëzú mužú 'bágú ãmbúgú Rómä vé rí vúgá rí gé."

²² Kúru Agirípä ní 'yozú Fésítö ní kínī, "Á lē ágó 'dři vé tā yíjí má bí sī." Fésítö ní újázú Agirípä ní kínī, "Mi icó ūrivé tā yí drū sī rá."

Páūlū tu pá Agirípä endreṭi gé

²³ Kā mužú adrií drū 'díni, Agirípä pi ní imuzú Běrñíkē be, kópi ní ífizú jó tā lizú rí agá nõo, 'bá rí pi ngakí céré kópi ĩnjíjí ambamba, kópi imukí ūgalaku ángáráwá rí pi vé rí pi be, 'bá ambugu ambugu kürú agá rí pi be trú. Fésítö ní átázú kínī, ē ijíkí Páūlū ri ífí jó agá nõo.

²⁴ Fésítö ní 'yozú kínī, "Bágú Agirípä, ĩmi 'bá imú'bá rí pi be céré, ĩmi ndrekí drí ágó 'dři ká! Yähúdī adri'bá Yerúsälémä gá, ázini Sizéríyä gá rí pi be céré, imukí kuú má vúgá nõ, kópi lěkí ã 'dikí Páūlū ri drää 'dísi sī rá.

²⁵ 'Bo má ísú tā ūnjí ã ní icozú ūri 'dizú drázú rá ni kuyé. 'Bo ūri ní lēe 'bágú Rómä vé rí ã li ívé tā ní rí sī, má ūsū, á lē ūri pëzú mužú Rómä gá.

²⁶ 'Bo má ísú tā ã pá má ní kókóbjí sizú sëzú 'bágú rí ní kuyé. Nóni má ijí ūri imú pá tuú ĩmi endreṭi gé, agaápi rá rí, 'bágú Agirípä, má ijí ūri mí endreṭi gé, mî uzí rí ūri, má ísú rí tā má ní lēe sīi rí ãní.

²⁷ Á 'diatásiyä á pë dō 'bá ñí 'yíjí rí 'bágú rí vúgá 'dää ísúzú sīkí ūrivé tā kuyé, tā 'dři adri muké ku."

26

Páūlū átá ívé tā 'bágú Agirípä endreṭi gé

¹ Agirípä ní 'yozú Páūlū ní kínī, "Má ã'yí rá, mí átá mívé tā." Kúru Páūlū ní drí suzú үrų, ūri ní í'dozú átázú kínī,

² "Bágú Agirípä, ma ãyíkõ sī mí ní ma ã'yíjí ú'dú andrū rí gé tā Yähúdī rí pi ní ma tózú rí átázú mí endreṭi gé rí sī.

³ Á n̄jí rá mí n̄jí 'bavé mérē Yähúdī vé rí rá, ázini mí n̄jí tā 'bá ní ë'yíjí sëepi 'bá ní 'bá acozú Yähúdī rú rí rá. Kúru á mā mi drí ūrī sī, lē mî 'bá bí mávē tā yízú ési mādā sī.

⁴ "Yähúdī rí pi ãrëvú céré n̄kí ma rá í'dozú ãnjñä gá 'dää. Kópi n̄kí tā má ní riú 'oo 'bavé ángū agá, ázini Yerúsälémä agá rí rá.

⁵ Kópi n̄kí mávē tā caá lókí be aco, kópi icó mávē tā ūlū rá, dō kópi ã'yíkí rá. Kópi icó lū mí ní kínī, ma Färüsigú, ma ri mérē 'bavé rí ã tā 'dú nga rá.

⁶ Andrū sī á tu pá nõ, lěkí mávē tā lijí, ã 'diatásiyä má ní

ésí 'bāá tā Múngú ní ęzíj 'bá
é'bípjí ní rī 'dụú ngaá rī sī.

⁷ "Súrú mudyrí drī ni ı̄rī
Ísérélē vé rī pi 'bākí ęsí rizú
tā ı̄ri ní ęzíj rī ı̄tēzú, ăní sē
kōpi ri Múngú ri ı̄njí ı̄túñá
pi ı̄nijá be. Á 'bāgú, ęsí má
ní 'bāá rī sī, Yähúdī rī pi ní
ma tōzú ăní.

⁸ Ngá ı̄mi ní ı̄sūñú kínī,
Múngú ícó 'bá ūdrā' bá gí rī
pi idrí gōo ídri rú ku rī ă'di?

⁹ "Ándúrú má ı̄sūñ, á lē tā
rī pi 'oó, ă ı̄wukí rí Yésü
Názérétágú rī ă'rú ăní.

¹⁰ Tā 'dīri á 'o Yērúsälémā
gá 'dāá rá. Atala atala rī pi
drīgé rī pi sēkí má ní ūkpō,
má uru 'bá Yésü ri ę'yī'bá
gí rī pi ı̄jí ı̄mú 'bé jó ăngū
ü'yızú rī agá, kádō lée kōpi
ú'dí, ma kpá ri tā ni ă'yī, ă
ú'díkí kōpi ūdrāá rá.

¹¹ Á ri ęcí jó Múngú ri zjzú
rī pi agásí, á ri 'bá Yésü ri
ę'yī'bá gí rī pi ı̄cūñ, kōpi ę
idekí rí Yésü ri ăní. Á ri kpá
ęcí kūrú ı̄rukó ămvé rī pi
agásí, má ı̄cū kōpi ı̄njí ı̄njí.

¹² "U'dú ălu, atala atala rī
pi drīgé rī pi sēkí má ní ūkpō
rá muzú ăní Dāmāséké gá.

¹³ Á 'bāgú, ma kā rií muý
lētì gé sī, ı̄tú mgbímgbí gé
'dīgé, á ndre ăcí dī ı̄ngázú
'bū gélésila, ı̄mbére mâ
gārā, ăzini 'bá má ní ęcí kōpi
be rī pi ă gārā kúrū, ı̄rivé
dīngárá ăngū ı̄mbéreépi rī
ndē ı̄tú vé dīngárá rá.

¹⁴ 'Bá ní céré u'dezú vūgá,
má ní ı̄'dúkó yızú ı̄ngázú
'bū gélési, ı̄ri ní 'yozú má ní

Arämáyíkí tī sī kínī, 'Sáülä,
Sáülä! Ngá mí ní rizú ma
ı̄cūzú 'díni rī ă'di? Ümbä mí
ní rií fūú má be 'dīri, ı̄ri tā
azakaza vé ni.'

¹⁵ "Má ní zjzú, má kínī,
'Upí, mí ă'di 'i?'

"Upí ní újázú kínī, "Bá mí
ní rií ı̄cūzú rī, ı̄ri ma 'i Yésü
'i."

¹⁶ Mí ı̄ngá pá tuú ụru sī.
Má i'da ma mí ı̄ndréti gé, á
lē mi ı̄pē adrií ătí'bá mávē
ni, mī muý rí mávē tā mí ní
ndréé mī mī sī rī ūlūú, ăzini
tā má ní úmvúlési ı̄mú ūlūú
mí ní rī ūlūú 'bá rī pi ní.

¹⁷ Ma ı̄mú mi pa 'bá ı̄mivé
rī pi drīgé sī rá, ăzini 'bá
adri'bá Yähúdī rú ku rī pi
drīgé sī rá. Ma mi pē muý
'bá adri'bá Yähúdī rú ku rī
pi vúgá 'dāá,

¹⁸ mī muý rí kōpi ę mī zjí,
kōpi ę ı̄fukí rí tā ı̄nijá vé
rī agásí rá, kōpi ă adrikí
rī ı̄túñá agá, kōpi ę ı̄fukí
rī ūkpō Sätánä vé rī agásí
ămvé, kōpi ă adrikí rí 'bá
Múngú vé ni, Múngú ă trū rí
kōpi ı̄vé ı̄njíkanyá agásí rá.
Kōpi ę'yíkí dō ma gí, kōpi ı̄
újá adri ı̄letere 'bá Múngú
vé ni.'

¹⁹ "'Bāgú Ägirípä, ı̄ndrīlikí
ı̄ngápi 'bū gélésila 'dīri, á
'dū tā ni ngaá rá.

²⁰ Má i'dó tī Múngú vé
rī ūlūú 'bá Dāmāséké vé rī
pi ní, 'bá Yērúsälémä vé rī
pi ní, ăzini má ūlū ăngū
Yüdáyä vé rī agásí céré, á gō
kpá caá 'bá adri'bá Yähúdī
rú ku rī pi ăsámrvú gé, á
'yo, má kínī, lē kōpi ă kukí

ūnjjkānyā āní, kōpi ē ẽ'yīkí Múngú ri áyu, tā kōpi ní 'oó rī, ã lū rí 'yozú kínī kōpi újákí ẽsí gí.

²¹ "U'dúkó múké má ní ūlūú 'dīri sī, Yāhýdī rī pi rukí ma Jó Múngú vé rī ã bóró gá 'dāá, kōpi lēkí kōdō ma 'dīj.

²² 'Bo Múngú ko mā ẽzā cīmgbá icázú ȳ'dú ãndrū rī gé, á tu pá nōgō, á lē tā rī ūlūú 'bá rī pi ní céré, í'dozú 'bá ï ní ndreé kuú ẽzí ãkó rī pi ní, ãzini 'bá ï ní ȳnjíi ȳnjí rī pi ní. Má ímbá tā ãzi túngú ni kuyé, má ímbá tā nébī rī pi ní ūlūú rī, ãzini tā Mósē ní 'yoó Ȭri ímú 'i nga dr̄idr̄ 'dīlē rī.

²³ Má kínī, Kúrísítō ri úmvúlési ímú ȳzāngā nya rá, ï ímú Ȭri inga drāngará gálési dr̄idr̄, Ȭri ímú dī ȳtūnja rú ívē 'bá rī pi ãsámvú gé, ãzini 'bá adri'bá Yāhýdī rú ku rī pi ãsámvú gé."

²⁴ Páülū kā rií átá, Fésítō ní trezú ȳ'dúkó be uru 'dāá kínī, "Páülū! Mí dr̄i ábá gí, mívē lāngará ambamba rī sē mī dr̄i ábá nī."

²⁵ Páülū ní újázú kínī, "Ãmbúgú Fésítō, mā dr̄i ábá kuyé. Tā má ní átá 'dīri, Ȭri tā áda, Ȭri ífifí be.

²⁶ 'Bágú Ägirípā nī tā má ní átá 'dībée céré rá, sē má ní rizú átázú ȳr̄i ãkó 'dī. Tā 'dībée ní rizú ï ngazú rī gé, nī rá, ã'diātāsīyā tā 'dībée nga 'i ȳgúzā rú kuyé.

²⁷ 'Bágú Ägirípā, mí ẽ'yī nyo nébī rī pi vé tā rá? Á nī rá mí ẽ'yī rá."

²⁸ Ägirípā ní Páülū ri zizú kínī, "Mí ȳsū, mi ícō ma úbē ícā Kúrísítýánī rú sâ mādānjá nōri agá rá?"

²⁹ Páülū ní újázú kínī, "Mi dō mi újá sânjá nōri agá rá yā, dō mi íbí mi újá ndō yā, ma Múngú ri zí mí ní, ãzini 'bá mávē tā yī'bá ãndrū nō'bée ní, ìmi ícákí rí sū má tñi, adri 'yozú kínī sū ï ní ma 'yīi nōri tñi ku."

³⁰ 'Bágú Ägirípā, gávänä Fésítō, Bérñikē, 'bá jó agá rī pi be céré, kōpi ní ngazú uru.

³¹ Kōpi kā rií fūú muzú ãmvé 'dāá, kōpi rikí átá ï ãsámvú gé sī kínī, "Ágó 'dīri 'o tā ãzi ï ní ícázú Ȭri 'dizú drāzú ni kuyé, 'o kpá tā ãzi ï ní ícázú Ȭri 'yīzú ní kuyé."

³² Ägirípā ní 'yozú Fésítō ní kínī, "Ágó 'dīri ã 'yo dō 'bágú ãmbúgú Rómā vé rī ã li ívē tā nī 'dini ku, ï té Ȭri trū rá."

27

Páülū 'de muzú Rómā gá külúmgba sī

¹ Ägirípā kā 'yoó 'bâ 'deki mūy külúmgba sī Ítálíyā gá, ï ní Páülū pi ȳzízú 'bá ȳrukö ï ní ȳ'yī rī pi be kú ûgalaku Júllyásī drígé. Júllyásī ri ûgalaku ãngáráwá ï ní zíj ngúlumū 'bágú ãmbúgú Rómā vé rī pi vé ni.

² 'Bá ní tuzú külúmgba íbípi íngápi Ädrämätíyō gá rī agá, külúmgba rī lē éci muzú vñrā Ȭri ní pá tuzú rī pi gé sī, ãngū Êzíyā vé rī agá. 'Bá tukí Mâkëdöñiyägú be

trú, ágó rí ã rú Ärísítárúkõ 'i, íbí íngá Tësälöníkë gá.

³ Kã mûyú adrii drû 'díni, 'bá ní cazú kûrû Sîdónâ vé rí gé, Jułlyäñi 'bâ ési mûké Páülû ní, a'yí Páülû ri mûy ívé ūndî rí pi vú, kôpi ã sëki rí ïri ní ngá ïri ní lée rí.

⁴ 'Dâgá 'bá gôkí fiú kûlúmgba agá díj, ülí ní ívîzú 'bá vûgá nôlé ūkpô be, 'bá ní kúru 'dezú mûzú, 'bá agakí ãngû 'i liipi kú ngû Sáyipürâsí vé rí ã gârâ gá sî, ülí viipi ūkpô be 'dîri ã 'o rí 'bâ ūnjí ku.

⁵ 'Bá mûkí yïj tafu rí agásî, 'bá agakí ãngû Kîlîkîyâ vé rí ã gârâ gá sî, ãzini 'bá agakí ãngû Pâmifilîyâ vé rí ã gârâ gá sî, 'bá ní kúru cazú kûrû Mîrâ vé rí gé, ãngû Lîsîyâ vé rí agá.

⁶ Ügalaku rí ïsú kûlúmgba ãzi íbí íngá Älêkîzândârîyâ gá, lë mûy Ítálîyâ gá, ïri ní 'yozú kînî, 'bâ tükí kûlúmgba rí agá.

⁷ 'Bá rikí mûy kûlúmgba rí sî mädâ, 'du ú'dû kárâkarâ, 'bá nyakí ïzângâ ambamba. 'Bá kâ rií 'bâa caá ïnyinjá Kînîdô gé, ülí rí vé vîngârá sê 'bá útrûkí 'bâ mûzú drîdrî kuyé. Kúru 'bá ní 'bâ újâzú mûzú wôjokô ándrélé rú rí gé, cazú ãngû 'i liipi kú ngû yïj agá Kûrétê vé rí gé. 'Bá

* ^{27:9 27:9} *U'dû ï ní rizú Änyângâ A'bizú rí:* *U'dû 'dîri ilí älu agá, átálágú ãmbûgú rí fi Jó Mûngú vé rí agá 'dâa vú be älu, ïri mu ãri uya Vûrâ Uleteretere rí agá 'dâa, 'bá ïsérélê vé rí pi trûzú ãní ívé ūnjîkânyâ agásî, 'bá ïsérélê vé rí pi ri ãnyângâ a'bi ú'dû 'dîri gé. 'I lâ Lëvîtikâ 16; Êbérë 9-10.* † ^{27:12 27:12} *Lóki kîlóngóro vé rí:* *Ängû ïsérélê vé rí gé 'dâa, lóki kîlóngóro vé rí gé, ëçt tungará ūkpô ūkpô, ã'diâtâsîyâ yïjigó ri 'dî ambamba, sê ãngû rí igbe igbe. Sâ 'dâri gé, ülí rí vi ūkpô be, sê kûlúmgba ícô pá tuú 'dâgá ku.*

agakí kûrû Sâlîmónê vé rí ã gârâ gá sî.

⁸ 'Bá agakí mûzú Kûrétê ã gârâ gá sî, 'bá nyakí ïzângâ ambamba, 'bá ní kúru cazú vûrâ kûlúmgba rí pi ní pá tuzú rí gé, ïnyinjâjá kûrû Lásîyâ vé rí gé.

⁹ 'Bá izakí sâ ambamba, ã'diâtâsîyâ sâ kîlóngóro vé rí gé, ülí rí vi ūkpô be ambamba, kûlúmgba rí ícô mûy ãní bâ ku, ã'diâtâsîyâ *U'dû ï ní rizú Änyângâ A'bizú** rí aga gi. Páülû ní 'yozú ügalaku kûlúmgba agá rí pi ní kînî,

¹⁰ "Ägô 'dî'bée, á nî rá 'bá útrûkí dô 'bâ mûzú kûlúmgba rí sî drîdrî, 'bavé kûlúmgba, 'bavé oğu kûlúmgba agá rí pi, 'bâ ngûlú be cérê, 'bâ drîlé ūnjí ïsú rá."

¹¹ 'Bo ügalaku rí ã'yí tâ Páülû ní 'yozú rí kuyé, ã'yí tâ kûlúmgba é'dîpa ní 'yozú rí, ãzini ágó kûlúmgba újípi rí ní 'yozú rí áyu.

¹² Vûrâ 'dîri kûlúmgba rí pi ní rizú pá tuzú rí, ïri vûrâ ūnjí, ã'diâtâsîyâ lóki kîlóngóro vé rí ūnjî†, 'bá ícôkí adrii 'dâgá bâ ku, 'bá kárâkarâ pi üsûkí kînî, lë 'bâ 'dekí mûzú kûlúmgba rí sî Foyînîkë gé, ã'diâtâsîyâ ïri vûrâ mûké kûlúmgba

rī pi ní muzú pá tuzú ni, lókí kílóngóro vé rī gé 'bâ muķí rí adrií 'dāgá. Vūrā külúmgba rī pi ní pá tuzú 'dīri Küréte gá, īri vūrā ȳtú ní 'dengará gálé rú rī gé, vūrā 'dāri gé, 'bá rī pi íco āngū ndre ándréle rú, āzini ȳrýlé rú.

Ülí vijpi ūkpō be yij tafu rī agá rī

¹³ Ülí rī kā í'dó vij ūkpō be mādā ándrélesila, 'bá külúmgba újibá rī pi ūsukí kínī, ī íco mu rá. Kópi ni ūmgbū rī ísezú yij agá 'dāásī, kópi ní muzú āngū 'i liipi kú ngu yij agá Küréte vé rī ā gārā gá sī.

¹⁴ Kā muý adrií mādā, ülí ní ívázú ímúzú 'bá vúgá nölé ūkpō be, ülí rī ibí íví āngū 'i liipi kú ngu yij agá rī gé 'dāásī, ásámvú āngū ȳrýlé rī pi vé ȳtú ní ifuzú rī be rī gélésila.

¹⁵ Ülí rī vi ūkpō be, sē 'bá ícokí külúmgba rī jij bā ku. 'Bá kukí ülí rī ri külúmgba rī vij muzú nī.

¹⁶ 'Bá agakí āngū 'i liipi kú ngu yij agá ī ní zií Kāwýdā rī ā gārā gá sī, vūrā 'dāri gé, ülí íco vij ūkpō sī ku. 'Bá ū'bíkí külúmgba ídri pazú rī ísé, 'bá īsukí ȳzāngā āní ambamba.

¹⁷ 'Bo 'bá ísekí külúmgba ídri pazú rī külúmgba āmbúgú rī agá nōo rá. 'Bá külúmgba újibá rī pi ū'yíkí bāákú külúmgba rī ā rú'bá gá sī kúrū, külúmgba rī úmbézú, ā adri rí āní ūkpó ūkpó. Kópi 'okí ūrī sī, ülí

rī ní lēé kópi vij muzú āngū cínyáfā rú ī ní zií Sārātísī rī gé rī sī, kópi u'dukí ngá ī ní úmbé külúmgba rú'bá gá bāákú sī rī pi ú'be yij agá, külúmgba rī ā mu rí āní mādā. Ülí rī ri külúmgba rī vij muzú nī.

¹⁸ Ülí rī vi ūkpō be, kā muý adri drū 'díni, kópi u'dukí ngá külúmgba agá rī pi ú'be yij agá.

¹⁹ Kā muý caá ú'dú na ni gé, kópi u'dukí ngá ēzí ngazú külúmgba agá rī pi ú'be cérē yij agá.

²⁰ Ülí vijpi ūkpō be 'dīri vi caá ú'dú be kárákará, Ƚzū ȳtú rī ē mi, āzini Ƚzū línyā rī pi, sē kópi índrékí ku, 'bá ūsukí 'bá ícokí ídrí ku.

²¹ 'Bá adrikí ú'dú be kárákará, 'bá nyakí ngá kuyé. Páulū ní ngazú pá tuzú Ȅrū sī, īri ní 'yozú kínī, "Agō 'dī'bée, īmi yíkí té dō tā má ní 'yoó rī rá, 'bá ícokí té ifuu Küréte agá 'dāásī ku, ngá 'dī'bée ícokí té ábá ku.

²² 'Bo á lē nóni 'yoó īmi ní kínī, lē īmí ési ā adri ūkpó ūkpō, ā'diätäsíyā īmi ásámvú gé 'dīgé, 'bá āzi íco drāá āluñáni ku, külúmgba rī 'yéñá ábá nī.

²³ "Ma 'bá Múngú vé ni, ma ri Múngú ri īnjí. īnijá ájée rī sī, īpē ívē mālāyíkā ímú pá tuú mā gārā gá,

²⁴ īri ní 'yozú má ní kínī, 'Páulū, mi 'o ūrī sī ku, mi mu pá tu 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī Ȅndréti gé rá. Mî tā sī, Múngú vé ési muké rī sī, īri

'bá külúmgba agá rī pi ídrí céré rá.'

²⁵ Āgō 'dī'bée, īmi 'okí үři sī ku, má ẽ'yī tā Múngú ní 'yoó rī rá, tā rī ímú 'i nga sū īri ní 'yoó má ní 'dīri tñi.

²⁶ Úlī rī ímú külúmgba rī vi mụ pá tu āngū 'i liipi kú ngū yīj agá 'dāri gé.'

²⁷ Úlī vi yīj tafu rī drīgē sī үtúnjá pi īnijná be, caá ȳ'dú muđrī drī ni sū, kā muđú caá īnī ágágá, 'bá külúmgba rī újī'bá rī pi ní nñzú ámázú 'yozú kínī, ī 'bākí caá yīj tafu Ádīrīyā vé rī tī gé āngū nyöökú rú rī gé gi.

²⁸ Kōpi ní aya āzi í'dúzú 'yīzú bāá sī, 'bezú yīj agá 'dāá, yīj rī vé kungará ámázú āní, Kōpi ȳsükí nñj, yīj rī vé kungará ca pá ágélé mūđürülű alu pükü īrī (120). Kōpi kā ī útrú mužú drīdrī, kōpi ȳsükí nñj, yīj rī vé kungará ca pá ágélé pükü úrōmī (90).

²⁹ 'Bá külúmgba újī'bá rī pi 'okí үři sī, kōpi ȳsükí kínī, 'bā mụ 'bā ȳsī írā rú'bá gá, kōpi u'dukí ūmgbū ī ní ū'yīj sū külúmgba rú'bá gá rī pi ú'bé yīj agá, kōpi zikí Múngú ri kínī, lē āngū rī ówú ī ní mbēlē mbēlē.

³⁰ 'Bá külúmgba rī újī'bá rī pi lēkí kōdō ngaá ápá külúmgba rī agásī rá, kōpi í'dukí külúmgba ídrí pazú rī suú yīj agá 'dāá, 'bá rī pi ā ȳsükí rī kínī ī ri ūmgbū ú'bé yīj agá 'dāá, külúmgba rī Ȅndrēti gé.

³¹ Páülū ní 'yozú ūgalaku rī ní, āzini āngáráwá rī pi ní

kínī, "'Bá külúmgba rī újī'bá rī pi dō külúmgba rī agá nōó 'dāáyo, īmi ícokí ídrí ku."

³² Kúru āngáráwá rī pi ní bāákú külúmgba ídrí pazú rī ū'yīzú rī pi úlizú, kōpi ní külúmgba rī kuzú 'dezú yīj agá 'dāá.

³³ Āngū rī kā 'bāá rií ówú, Páülū ní kōpi mazú, lē kōpi ā nyakí ínyá. īri ní 'yozú kínī, "U'dú muđrī drī ni sū 'dī'bée agá, īmi rikí adrii īzāngā sī, īmi nyakí ngá kuyé.

³⁴ Á mā īmi, lē īmi nyakí ngá, īmi adrikí rí ídrí rú. īmi 'okí dō 'dīni, 'bá āzī ícō ádrá īmi āsāmvú gé 'dīgē ku."

³⁵ Páülū kā tā rī átā 'dīni, īri ní pánga í'dúzú, īri ní ūwō'dīfō sēzú Múngú ní 'bá rī pi Ȅndrēti gé 'dīgē. īri ní pánga rī āndizú, īri ní 'dózú nyazú.

³⁶ Tā 'dīri ímbá kōpi ē Ȅsī, kōpi gōkí ngá nyaá rá.

³⁷ 'Bávē kālāfe mūđürülű ūrī pükü Ȅzīrī drī ni ázīyá (276) külúmgba agá 'dāá.

³⁸ 'Bá rī pi kā ngá rī nyaá Ȅpízú gi, kōpi u'dukí ānyāngā rī ē īmbítā ú'bé yīj agá, külúmgba rī ē Ȅenjī rī ku.

Ülī ūkpō be ni vi külúmgba rī ūnđōo kpélékpelé

³⁹ Āngū rī kā ówú, kōpi nñkí āngū nyöökú rú rī ámá kuyé, 'bo kōpi ní āngū cinyáfā rú ni ndrezú yīj gārā gá 'dāá, kōpi ní ȳsüzú, ī lēkí külúmgba rī jijí mužú āngū cinyáfā rú rī gé 'dāá.

⁴⁰ Kúru kōpi ní bāákú ī ní ūmgbū rī pi úmbézú rī pi

úlizú, ümgbü rī pi ní u'dezú yíj ã ndúgé 'dāá, kópi ní kpá ngá külúmgba rī újizú rī oyuzú. Kópi ní bōngó külúmgba rī ẽndretpi gé ūlí ní rií vií anigé külúmgba rī viípi muzú rī sezú uryu, ūlí ní külúmgba rī vizú muzú yíj ti gé 'dāá.

⁴¹ 'Bo külúmgba rī mu 'i ẽsii ãngü cínyáfā rú rī gé 'dāá, áwí ateé ãngü nyõókú rú rī gé. Külúmgba rī vé ümvu tĩ ateé mgbé, íco muú bā ku. Ülí ūkpō be ni ní íngázú, ïri ní yíj rī vizú úvázú ngüyá ngüyá, úlí rī vé ūkpō ūnjō külúmgba rī vé só kpélékpélé.

⁴² Ängáráwá rī pi lēkí 'bá ñí ū'yí rī pi ú'dí 'dísí rá, ã'diâtásiyä kópi ã gbákí rí yíj rī ápá muzú ku.

⁴³ 'Bo ūgalaku ängáráwá rī pi vé rī lē ã 'dikí Páülü ri ku, ã'yí tā ängáráwá rī pi ní lēé 'oó 'dīri kuyé. ïri ní átázú kíní, 'bá ní'bá yíj gbā'bée ïndī rī pi ã uwáki külúmgba rī agásí dr̄idr̄i, kópi ã mukí ängü nyõókú rú rī gé.

⁴⁴ ïri ní 'yozú uryuko'bée ní kíní, kópi ã útúkí úrí külúmgba rī vé ïrlikó ūnjöópi gé 'dīri dr̄igé. Kúru 'bá rī pi ãrëvú céré cakí ängü nyõókú rú rī gé 'dälé muké.

28

Páülü ca Mälátä gá

¹ 'Bá cakí yíj ti gé 'dälé muké, 'bá mukí níj ámá ãkūdē 'bá cakí ängü 'i liípi

kú ngü yíj agá ñí zií Mälátä rī gé gi.

² 'Bá adri'bá ãngü 'i liípi kú ngü rī agá 'dälé rī pi é'yíkí 'bá ési be muké. Kópi ūdékí ãcí, é'yíkí 'bá úrí ãcí rī ti gé, ã'diâtásiyä sâ 'dāri gé, yíigó ri 'dī ní, ãngü rī igbegbe.

³ Páülü ní ijá u'duzú, ïri ní ū'bázú ãcí mi gé 'dāá, ãcí rī vé kongará sî, ïnñí ní ikpuzú Páülü ë dr̄i cizú.

⁴ 'Bá rī pi kâ ndreeé ïnñí rī ci Páülü ë dr̄i, ónjú kuú dr̄i ni gé titi, kópi ní átázú ñi ãsámvu gé sî kíní, "Agó 'dīri 'bá ãngü ú'dípi ni, 'de yíj agá 'dāá rá, 'bo dr̄a kuyé, 'bavé mungú rī pi vé ãzi âlu, li tâ dr̄i ni gé gi, lê ã 'dikí ïri dr̄aa 'dísí rá."

⁵ 'Bo Páülü ní ïnñí rī yazú 'i dr̄igé sî 'dezú ãcí mi gé 'dāá, ïnñí rī 'o ïri ūnjí kuyé.

⁶ 'Bá rī pi üsükí déna Páülü ë dr̄i ri pî rá, dôku ïri koronga ì'dé, ïri dr̄a rá, kópi têkí ndreeé sâ be ãco, kópi kâ ndreeé ïnñí rī 'o ïri ūnjí kuyé, kópi gokí üsükí kíní, agó 'dīri mungú.

⁷ Gávänä ängü 'i liípi kú ngü yíj agá 'dāri vé rú Pübélíyö 'i, ïri nyõókú be ängü 'dāri gé. E'yí 'bá ívé ängá, adri 'bá be muké cazú ú'dú na.

⁸ Sâ 'dāri gé, Pübélíyö étépi ri dr̄a rú, rú'bá ni koko, ïri ri süsü. Páülü ní fizú muzú ïri ndrezú, ïri ní Mungú ri zizú, ïri ní 'i dr̄i 'bázú dr̄i ni gé, dr̄a rī ní kúru dezú rú'bá ni gé sî rá.

⁹ Tā 'i ngaápi 'dīri ã vúdrī gé, 'bá cérē drā be adri'bá ãngū 'i liipi kú ngū yíj agá 'dälé rī pi imúkí Páülū vúgá, drā rī dē kópi rú'bá gá sī rá.

¹⁰ Tā 'dīri sē 'bá rī pi cérē ïnjíkí 'bâ ïnjïnjî, lókí 'bá ní lêzú muzú rī kâ ícô, 'bá rī pi sëkí 'bá ní ngá 'bá ní lêé rī pi ãrëvú cérê rá.

Páülū ca Rómā gá

¹¹ Mbáá na ã vúdrī gé, sâ kilóngóro vé rī kâ dëé, 'bá ní tuzú külümgbá pá tuúpi kú Mälátä gá rī agá, 'bá ní 'dezú muzú. Külümgbá rī ibí imú Älækizändäríyä gálésí, údéki ngá mungú rú ïrî kú ñendreti ni gé, ãlu rī ã rú Käsítöré, ãzi rī Pólékisi.

¹² 'Bá mukí pá tuú kûrú Sîrâkúsâ vé rī gé, 'bá adrikí caá 'dägá ú'dú na.

¹³ 'Dägá 'bá ní tuzú külümgbá agá, 'bá ní 'dezú muzú, 'bá ní muzú cazú Rëgïyümü gé. Kâ mukí adrií drû 'díni, ülí ní 'dózú vízú imúzú ándrélésila, kâ kpá mukí adrií drû 'díni, 'bá ní cazú Pütéyöli gé.

¹⁴ 'Dägá 'bá ïsükí 'bá Yésü ri ë'yí'bá gí ni pi, kópi é'yíkí 'bá ïvé ãngá, kíní 'bâ adrikí ï be caá Sëbítî ãlu. Vúdrí ni gé, 'bá ní kúru muzú Rómâ gá.

¹⁵ 'Bá Yésü ri ë'yí'bá gí Rómâ gá 'dälé rī pi kâ yíj kíní 'bâ ri imú 'dîr'dî, kópi imúkí 'bâ drî ûtëe jökónï Äpíyö vé rī gé, үrukö'bée ûtëkí 'bâ vûrâ ãzi gé, vûrâ 'dâri gé, jó na anigé үmú vé ni. Páülû kâ ãgô rî'bá ï ûtë'bá rî pi

ndreé, sê Páülû ë ési mba ãní rá, sê Mungú ní õwô'difô.

¹⁶ 'Bá kâ mukí caá Rómâ gá 'dälé, ã'yíkí Páülû ri laá ïvé jó agá ó'dukulgüsí, 'bâkí ãngárâwá ïri ûtëe.

Páülû sê ti Mungú vé rî Rómâ gá

¹⁷ Kâ mukí caá ú'dú na ã vúdrî gé, Páülû ní drîkoma Yâhûdî rî pi vé rî zizú imúzú vûrâ ãlu gé. Kópi kâ ï umú, Páülû ní 'yozú kópi ní kíní, "Má édrípij, má 'o dô tâ ãzi ûnjí mávë 'bá rî pi ní kuyé drâaásiyä, dôku má 'yo dô 'bavé mérë 'bá é'bipij vé rî ã tâ ûnjí kuyé drâaásiyä, rukí ma Yerûsâlémâ gá 'dâá, sëkí ma ãngárâwá Rómâ vé rî pi drîgé.

¹⁸ Kópi uzikí ma, kópi lêkí kôdô ma oyuú rá, ã'diâtâsîyä á 'o tâ ãzi ûnjí ï ní icozú ma 'dizú drâzú ni kuyé.

¹⁹ 'Bo Yâhûdî rî pi kâ gâá sî, má ní 'yozú, á lê 'bâgú ãmbûgú Rómâ vé rî ã li mávë tâ nî. 'Bo á lê tâ ûnjí 'yo 'bá mávë rî pi ní ku.

²⁰ Tâ 'dîri sê má ní ïmi zizú imúzú, átâzú ïmi be ãní. 'Yíkí ma Mâsîyâ ïsérélë rî pi ní ési 'bâa drî ni gé rî vé tâ sî."

²¹ Yâhûdî rî pi ní újazú kíní, "'Bá ïsükí kôkôbí ìngázú Yûdâyä gálésí kuyé mî tâ sî, dôku 'bá imú'bá 'dâásî nõgô rî pi ãsâmvú gé, 'bá ãzi ülû 'yozú kíní mí 'o tâ ûnjí rá 'dîni ãlunjâni kuyé.

²² 'Bo 'bá lêkí yíj mí ti gé, mi dô 'yo ngóni, ã'diâtâsîyä

'bá rī pi ārēvú céré ri átá ūnjí ngúlumū Yésű ã pámvú ūbří'bá rī pi vé tā sī."

²³ Kōpi gōkí ú'dú âzi īpēé ímúzú Páülū ri ndrezú. U'dú 'dāri gé, 'bá rī pi úmukí ī kárakará vūrā ūri ní adrizu rī gé. Páülū ri kōpi ní mälüngā Múngú vé rī ã tā ūlūú i'dozú ү'būtì cīmgbá cazú ūndréjá gá, ri Yésű vé tā ã ní sūi tāimbí Mósē vé rī agá rī imbá, ăzini nébří rī pi ní sūi rī imbá, kōpi e ẽ'yīkí rí Yésű ri ăní.

²⁴ 'Bá rī pi ã үrukó ẽ'yīkí tā ūri ní 'yoó 'dīri rá, 'bo үrukó'bée ẽ'yīkí kuyé.

²⁵ Kōpi ní rizú ăgátá găzú ãsámvú gé sī. Kōpi ní i'dozú ayizú muzú, Páülū ní tā ūdū átázú kōpi ní kīnī, "Tā Índrí Uletere rī ní átá ūmi é'bipūjí ní rī tā áda, átá tā 'dīri nébří Isáyā tī gé, kīnī,

²⁶ " 'Í mu 'bá 'dī'bée vúgá 'dāa, 'í 'yo kōpi ní,
" ñimi mávé ú'dúkó yì rá, 'bo
ñimi ícokí ífífí ni nñí
ámá ku,
ñimi tā má ní 'oó rī ndre
rá, 'bo ñimi ícokí tā ni
nñí ámá ku."

²⁷ A'diătăsîyă 'bá 'dī'bée e
éśi tete,
kōpi e bí yì tā ku,
kōpi bïkí ã mi cí,
kōpi ã bïkí té dō ã mi cí ku,
kōpi e mi ri té ãngū ndre
rá,
kōpi e bí ri té tā yì rá,
kōpi e éśi ri té tā nñí ámá
rá,

kōpi ã újákí dō éśi rá, ma té
kōpi idrí rá."

²⁸ "Kúru á lē ūmi nñkí 'yozú kínī, Múngú lē 'bá adri'bá Yähúdī rú ku rī pi e ísukí pangará. Kōpi tā rī ã'yī rá."

²⁹ Kā mužú átá 'dīri tīnī, Yähúdī rī pi ní ngazú mužú, kōpi rikí ăgátá găá ãsámvú gé sī.*

³⁰ Páülū áwí adrií 'dālé ilí ūri, ri adrií ivé jó ūri ní rií ūfēé mūfengā sī rī agá, e'yī 'bá céré ri'bá ímú'bá 'i ndre'bá rī pi rá.

³¹ Páülū ri tī sēé үrī ăkó, ri mälüngā Múngú vé rī ã tā ūlūú, ăzini ri 'bá rī pi imbá Úpí Yésű Kúrisítō vé tā sī. 'Bá ăzi uga ūri ăluñáni kuyé.

Kököbí Páulū ní sii séé 'bá Rómā vé rī pi ní rī Tā búkū rī vé rī ā ūlūngará

Páulū sī kököbí 'dīri sēé 'bá Yésū ri ẽ'yī'bá gí kúrú Rómā vé rī agá rī pi ní, lē ú'dúkó muké 'í ní sēé vúrā ұryukó'bée agásı rī vé tā ūlūú kōpi ní. Páulū ūlū ú'dúkó muké Yésū ní i'daa rī vé lētī kínī, Múngú sē 'bá rī pi ícá píri 'í ẽndreti gé āngū rī pi agásı céré, kōpi ní ẽsí 'bää tā Múngú ní 'oo ī ní rī drígé rī sī. Páulū i'da Yähudí Yésū ri ẽ'yī'bá gí rī pi ní kínī, ú'dúkó 'dīri kpá Búkū Múngú vé Ūndī Ұkū rī ruzú rī agá anigé. I'da kpá 'bá adri'bá Yähudí rú ku rī pi ní kínī, kōpi gō adri 'bá Múngú vé ni, kōpi ní ú'dúkó muké rī ẽ'yī'rī sī. Ūlū kínī, Múngú sē 'bá ícá píri 'í ẽndreti gé, 'bá ní 'i ẽ'yī'rī gí rī sī, adri 'yozú kínī, 'bá ní tājimbí rī 'duý ngaá rī sī kuyé. Índrí Uletere rī dō ri 'bá drī ko 'bavé adringará agá nī, 'bá ícō adri sū Múngú ní lēé rī tñi rá.

Búkū rī vé ұdū gé, cápitā 12-15 agá, Páulū ímbá lētī 'bá Yésū ri ẽ'yī'bá gí rī pi ní

adrizú rī. Ūlū kínī, lē 'bá lēkí 'bá ögüpıjj lēlē, 'bá lēkí 'bá ri'bée āgátá gä'bée 'bá be rī pi lēlē, ăzini 'bá lēkí 'bá ri'bá 'bá ögüpıjj lēlē. ăzini ūlū 'bá ambugu 'bá rü'bá rī pi vé ینجىنگارا ă tā. Ұdū ni gé, cápitā 16 agá, Páulū sē mōdó ivé ūndī Rómā gá rī pi ní, ri kōpi zjı rü sī.

¹ Ma Páulū 'i, ătī'bágú riipi ẽzı ngaápi Kúrisítō Yésū ní rī, Múngú ıpē ma 'bá áyúayū ni rú, pē ma mūy Múngú vé ú'dúkó muké rī ūlūú.

² Múngú ẽzı ú'dúkó muké rī vé tā kú ینogósı nébı rī pi tı gé, sikkı tā ni kú Búkū Uletere Múngú vé rī agá.

³ Ú'dúkó muké 'í ní sii 'dīri, sikkı tā Múngú Mvópi vé rī. Tíkí iri 'bá áda rú úyú 'bágú Dāwúdī* vé rī agá.

⁴ Yésū Kúrisítō Úpí 'bavé rī, ímukí iri nij ámá Mvá Múngú vé ni, lókí Múngú ní iri ingaá gōo idri rú ūkpō Índrí Uletere rī vé rī sī rī gé.

⁵ Yésū 'bá ẽsí muké 'bá ní, ıpē 'bá 'bá 'í ní rií áyúayū ni pi rú, 'bá mukí tı sēé 'bá adri'bá Yähudí rú ku rī pi ní, kōpi ă újákı rí ẽsí Múngú ri ẽ'yızú, kōpi ă 'dúkí rí tā iri ní ẽzı rī ngaá, ăzini kōpi ẽ íngukí rí Yésū ri.

⁶ Ȧmi 'bá adri'bá Rómā gá 'dī'bée, Múngú zjı Ȧmi ímú adrii 'bá Yésū Kúrisítō vé ni.

* **1:3 1:3 Dāwúdī:** Múngú ıpē Dāwúdī ri adrii 'bágú Ȧsérélē rī pi vé ni, ẽzı kínī, 'bágú ú'dí ri ímú ifu irivé úyú agá, iri mälüngá rī rü muzú 'dáni'dáni, 'bágú rī Yésū Kúrisítō 'i. 'I lā Sámülmā 132:11-12; Ẽzı 2:30. Tíkí Dāwúdī ri Ȧsú ăkûdē ilí rī ca élifū ălu (1,000) gí, ilí 'dâri gé, Ȧsú tíkí drī Yésū Kúrisítō ri kuyé. 'I lā 1 Sámüelē 16-30; 2 Sámüelē 1-24; 1 'Bágú 1-2.

7 Ími 'bá Rómā vé Múngú ní lēélē, īri ní zīj 'bá ívé ní rī pi, á sī kőkőbí 'dīri sēé īmi ní nī.

Ēsí muké, āzini tākíri 'bá Ētēpi Múngú vé rī, āzini Úpí Yésū Kúrísítō vé rī ā adri īmi be.

Páūlū lē 'deé mūú Rómā gá.

8 Dr̄idr̄i ni, á lē ōwō'dīfō sēé Múngú ní rú Yésū Kúrísítō vé rī sī īmi tā sī, ā'diātāsīyā ēsí īmi ní 'bāá Múngú dr̄igé 'dīri vé tā ayi muzú vū dr̄igé sī cérē.

9 Múngú má ní rií ēzí ngaá īri ní ēsí be cérē, má ní rií ú'dúkó muké Mvópi vé rī ūlūú rī, nī tā má ní rií zīj īmi ní n̄j̄jī 'dīri cérē rá.

10 U'dú cérē, má kādō rií Múngú ri zīj, ma ri zì tì ni gé, ā'yī dō rá, ā zī má ní lēti muzú īmi ndrezú Rómā gá 'dīlé.

11 Á lē mūú īmi ndreeé, mā zì rí Múngú ri, ā sē rí īmi ní fefē Índrí Uletere rī vé rī, īmi adrikí ri ūkpó ūkpó īmivé ē'yīngará agá.

12 'Bá kādō 'bā úmú īmi be trú, mávē ē'yīngará ri īmī ēsí ímbá, īmivé ē'yīngará ri kpá mā ēsí ímbá.

13 Má édrípíjí má ómvúpíjí má ní lēélē rī pi, má útú ma kődō lēzú muzú īmi ndrezú vú be tré, tā үrukó'bée ugakí mā lēti cí cīmgóbá icázú andrū sī. Á lē mūú ēzí ngaá īmi āsámvú gé, sū má ní ēzí ngaá vūrā үrukó'bée agá 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi

āsámvú gé rī tīnī, īmi ē'yīkí rí Yésū Kúrísítō ri.

14 Á 'bā ú'dúkó muké Múngú vé rī ā tā āmbúgú má ēsí agá, á lē mūú ūlūú Gīrīkī rī pi ní, āzini 'bá adri'bée Gīrīkī rú ku rī pi ní, 'bá úmī be rī pi ní, āzini 'bá azakaza rú rī pi ní.

15 Tā ni sī, má ní lēzú muzú ú'dúkó muké rī ūlūzú īmi ní Rómā gá 'dīlé āní.

16 Mā dr̄i icó njaá ú'dúkó muké rī vé ūlūngará ā tā sī ku, ā'diātāsīyā īri ūkpó Múngú vé ni, īri 'bá Yésū ri ē'yī'bá gí rī pi pa ívé ūnjīkānyā agásí rá. Dr̄idr̄i ni, ī Yāhúdī rī pi pa, ī kúru 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi pa ndō.

17 U'dúkó muké rī, īri lēti 'bá rī ní adrızú píri Múngú endreträti gé rī i'da nī. Múngú ri sē 'bá rī icá píri 'í endreträti gé ē'yīngará sī, āzini 'bá rī adri muzú píri Múngú endreträti gé ē'yīngará vé tā sī, sū Búkū Múngú vé rī ní 'yoó rī tīnī, "Bá tā be píri Múngú endreträti gé rī, īrivé ē'yīngará ri sē īri tā 'o píri."

Ūnjīkānyā ri sē Múngú ā 'a ri vé ūnjī ūnjī

18 Múngú ā 'a ve 'bū gé 'dāá ūnjī ūnjī 'bá ri'bée ūnjīkānyā 'o'bá, tā áda rī gā'bá sī rī pi ní.

19 'Bá ūnjīkānyā 'o'bá 'dīni 'dī'bée, kópi n̄ikí tā áda Múngú vé rī rá, ā'diātāsīyā Múngú i'da tā rī kópi ní rá.

²⁰ Ā'diātāsīyā ī ní 'bū pi gbizú vū be rī gé, 'bá rī pi ndrekí Múngú ā rū'bá kuyé, ngá kōpi ní ndréé rī vū Múngú ní gbií rī, āzini 'bū īri ní gbií rī. Kōpi ndrekí īrivé ūkpō adriípi muzú 'dáni'dáni rī, āzini kōpi nīkí īrivé ősükā ámá ngá īri ní gbií rī pi ā rū'bá gá. Kōpi ícokí 'yoó kínī, ī nīkí Múngú ri kuyé 'díni ku.

²¹ Kōpi ā nīkí dō Múngú ri rá drāáasīyā, kōpi íngukí Múngú ri ālunjáni ku, kōpi sēkí kpá īri ní ūwō'difō ku, kōpi rī tā azakaza vé ni pi ūsū, ā'diātāsīyā kōpivé yīkī tā pīrī 'ozú rī ábá gí.

²² Kōpi ā 'yokí dō kínī, ī 'bá tā nī'bá ni pi drāáasīyā, kōpi 'bá azakaza rú ni pi.

²³ Kōpi gākí Múngú adriípi muzú nyonyo Ūkpō 'Dípa rī īnjigá sī, kōpi ri ngá ī ní údé drí sī sū 'bá áda tīnī, ārīná tīnī, ānyāpá tīnī, īnī tīnī rī pi īnjījí áyu.

²⁴ Kúru Múngú adi kōpi 'í drīgé sī rií tā ūnjí ūnjí ī ési ní lēe rī pi 'dūy ngaá muzú. Tā kōpi ní rií 'oó rī, īri drīnja sē, kōpi ri ī rū'bá áyú rizú őwū 'bāzú muzú ī őgūpūjí sī.

²⁵ Kōpi gākí tā áda Múngú vé rī ī'yīgá sī, kōpi ā'yīkí tā ūnjō vé rī áyu. Kōpi gōkí rií ngá Múngú ní údé rī pi īnjījí áyu, kōpi gākí Múngú 'bū pi gbiípi vū be ī ní rií íngú muzú 'dáni'dáni rī īnjigá sī. Āmīnā.

²⁶ Tā kōpi ní rií 'oó 'dīri sī, Múngú adi kōpi 'í drīgé sī rií ī rū'bá áyú tā ūnjí 'ozú

muzú, ūkú rī pi kukí lētī rizú adrızú āgō be rī āní, kōpi gōkí rií laá ī sī ūkú rú.

²⁷ Āgō rī pi kpá 'díni, kōpi kukí lētī rizú adrızú ūkú be rī āní, kōpi gōkí kpá rií laá ī sī āgō rú. Kōpi rikí tā drīnja sēépi ni 'oó muzú ī āsámvú gé sī ī drīkā sī, ūnjīkānyā kōpi ní 'oó 'dīri sī, īrīnākí kōpi āní rá.

²⁸ Kōpi ní gāá Múngú vé tā ī'yīgá sī rī sī, Múngú adi kōpi 'í drīgé sī, sē kōpi rikí tā ūnjí īvē úmī ábápi gí rī ní lūú kōpi ā 'okí rī 'oó muzú, kōpi rikí tā ī ní icó 'oó ku ni pi 'oó muzú.

²⁹ Tā ūnjí ga kōpi ī ési agá tré tré, kōpi ri tā āzāvū rú ni pi 'o, kōpivé ési āmbúgú ngá drīgé, kōpi ri 'bá rī pi ngū ūnjí, kōpi ri ési 'bā 'bá āzi vé ngá drīgé, kōpi ri āngū 'dī'dī, kōpi ūmbá rú, kōpi ri 'bá rī pi ī mī ū'bā, kōpi ri tā ūsū 'bá үrūkō drīgé ūnjí, kōpi ri āngū 'yo'yo.

³⁰ Kōpi ri átángá ūnjí 'yo 'bá rī pi rū'bá gá, kōpi ari'ba Múngú vé ni, kōpi ri 'bá rī pi u'da'da, kōpi ri ī íngú kínī, ī ndēkí 'bá rī pi cérē nī, kōpi āfú rú, kōpi ri tā ūnjí 'o muzú, kōpi īnjīkí 'bá ī tī'bá rī pi ku.

³¹ Kōpi ūsükí tā pīrī ku, ī'yīngárá kōpi ī ési agá 'dāayo, kōpi lēkí āngū ku, kōpi 'bākí ési muké 'bá āzi drīgé ku.

³² Kōpi nīkí tā pīrī Múngú ní 'yoó rī rá kínī, 'bá rī 'o dō tā ūnjí, īri drā rá, 'bo 'bá rī pi ri tā rī 'o muzú ākā, kōpi

ri 'bá rī pi ímbá, 'bá rī pi ã 'okí tā ūnjí 'dī'bée muzú.

2

Múngú ri tā lī pīrī

¹ Īmi ri 'bá үrukō'bée tō, īmi kínī, tā kōpi ní 'oó rī adri muké ku, 'bo tā īmi ní 'oó 'dīri, īmi icókí īmi úná tī ni gé sī bā ku. īmi likí dō tā 'bá rī pi drīgē kínī, kōpi ri tā ūnjí 'o, īmi ri tā lī īmi drīgē ūgōgōlē rú, a'diātāsīyā īmi kpá ri tā ālu ālu kōpi ní 'oó 'dīri 'o īndī.

² 'Bá nīkí rá, Múngú lī dō tā 'bá rī drīgē ūnjīkānyā īri ní 'oó rī sī, tā īri ní lij rī, īri pīri.

³ īmi 'bá áda 'dī'bée, īmi likí dō tā 'bá īmi ní tōo 'dī'bée drīgē, ūsūzú īmi ri tā ālu ālu kōpi ní 'oó 'dīri 'o, īmi үsūkí īmi icó īmi úná tā Múngú ní imú lij īmi drīgē rī sigé sī rá?

⁴ īmi nīkí ámá 'yozú kínī, Múngú ri ési be muké, īri tā 'du muzú ési be mādā, icó tā lij īmi drīgē mbēlēnā ku 'dīni kuyé? īmi ndrekí tā 'dī'bée kú ézí ãkó? īmi nīkí ámá 'yozú kínī, Múngú ku īmi ní lókí, īmi újákí rī ési īmivé ūnjīkānyā agásí 'dīni kuyé?

⁵ 'Bo tā fi īmī ési agá ku, īmi gākí Múngú ri ē'yīgá sī. Ү'dū Múngú ní imuzú tā lizú pīri rī kādō icá, Múngú a'a ri imú ve īmi ní rá.

⁶ Múngú ri imú tā lī 'bá ālu ālu drīgē īrivé tā īri ní 'oó rī vú sī.

⁷ 'Bá tā 'o'bá muzú muké ãndēngará ãkó rī pi, kōpi 'bākí ési rizú īnjīngará, īngúngará, adringará muzú nyonyo rī ndazú ūsūzú. Múngú ri imú kōpi ní idri 'dāni'dāni rī sē rá.

⁸ 'Bo 'bá ri'bá ī tā ūsū'bá áyu, ūnjīkānyā ku'bá ku, tā áda rī gā'bá sī rī pi, Múngú ri imú kōpi īrīnā rá.

⁹ 'Bá riipi ūnjīkānyā 'oópi rī, ī imú īri īrīnā ūnjí ūnjí. Drīdrī ni, ī i'dō Yāhūdī rī pi īrīnā, ī kúru ibí 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi īrīnā ndō.

¹⁰ 'Bo 'bá cérē tā 'o'bá pīri rī pi, Múngú rī sē ī imú kōpi īngúngū, ī kōpi īnjīnī, azini kōpi tākíri ūsū rá. Drīdrī ni, ī i'dō Yāhūdī rī pi vúgá, īri ca 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi vúgá.

¹¹ A'diātāsīyā Múngú əndreti gé, 'bá rī pi cérē trōtrō.

¹² 'Bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi ã nīkí dō tāimbí Múngú ní ezi 'dī'bée kuyé drāaāsīyā, kōpi 'okí dō ūnjīkānyā, Múngú ri kōpi īrīnā ūnjīkānyā kōpi ní 'oó rī sī. Yāhūdī tāimbí Múngú vé rī nī'bá rá rī pi 'okí dō ūnjīkānyā, Múngú ri kōpi īrīnā kōpi ní tāimbí rī ūsū rī sī.

¹³ 'Bá Múngú vé tāimbí yī'bá kú bī sī, tā ni 'du'bá nga'bá ku rī pi, kōpi adrikí 'bá pīri ku Múngú əndreti gé. 'Bo 'bá Múngú vé tāimbí 'du'bá nga'bá rá rī pi, kōpi 'bá pīri Múngú əndreti gé.

14 'Bá adri'bá Yähúdí rú ku
rī pi ē ïsúkí dō tāímbí Múngú
vé rī yií kuyé drääásiyā, kópi
ní rií tā 'oó píri rī sī, 'dří lū
'yozú kínī, tāímbí rī kópi ē
ési agá 'dáá anigé.

15 'Díri lū 'yozú kínī, tāimbí Múngú vé rī kópi ē
ési agá 'dāá anigé. Tā kópi
ní rií ūsū́ rī, ūri lū kópi ní,
tā í ní rií 'oó rī ūnjí, dōku tā
í ní rií 'oó rī piri.

16 U'dú ī ní ímúzú tā lizú
'däri kädö icá, Mungú ri ímú
Kurísítō Yesū rī ipē tā li 'bá
drígé tā ūnjí 'bá ní riú ūzüyú
kuú 'bá ési agá 'dī'bée ã tā
sī, 'dīri ú'dükó muké má ní
ülüyú rī.

*Yāhúdī rī pi vé tā ăzini
tāím̄bi Mósē vé rī*

17 Ími ri 'yo ími Yāhúdī, ími ri tāímbí rī vé tā 'dū nga, ázini ími ri ími íngú 'yozú kínī, ími níkí Múnqú ri rá,

18 ūmi nñkí tā Mungú ní
lēe ūmi 'okí rí rá, ūmi nñkí
tā muké rí pi tā ūnjí rí be
rá, ã'diätäsiyã imbákí ūmi ní
täimbí rí gi,

¹⁹ īmi ūsūkí īmi ri 'bá mī
ākó rī pi ē drī ko muzú,
īmi ri ka үtūná rú 'bá ri'bá
ünjíkanyä 'o'bá īníñá agá rī
pi ní.

²⁰ īmi ūsūkí, īmi kíní, īmi
ri 'bá azakaza rú ni pi ímbá,
ázini īmi ri anjiná rí pi
ímbá tā Múngú vé rí sī,
ä'diätäsíyä īmi kíní, īmi níkí

tāímbí rī gó, īri īmi ní tā
nīngará sē, āzini īri sē īmi tā
áda rī nī rá.

21 'Bo ími íni ri 'bá
urukó'bée ímbá rá píri, tâ
ími ní ímbá rí, ími 'dükí
ngaá ku ãsí? Ími ri 'bá
urukó'bée ímbá kíní, ã
ügükí ngá ku, 'bo ími ri ngá
ügú ãlé?

22 Ími ri lū 'bá rī pi ní őwű
'băngárá ri ūnjí píri, Ími dí
ri őwű 'bă ïndí ãsí? Ími kíní,
ngá í ní údé drí sī mungú rú
'dí'bée ūnjí píri, ngá Ími ní
rizú 'bá Mungú ri ní'bá kuyé
rī pi vé ngá jó kópi ní rizú ívé
mungú rī pi ïnjízú rī agá rī pi
ügüzú rī ã'di?

23 Ími ri ími íngú tāímbí rí
sí pírí, ngá ími ní tāímbí rí
ñozú rá rí á'di? Ngá ími ní
Mungú ri inúzú ku rí á'di?

²⁴ Sū ī ní sīi Búkū Múngú
vé rī agá rī tñi, "Ími sēkí
'bá adri'bá Yähúdī rú ku rī
pi idekí Múnqu ri ími tā sī."

25 Yāhúdī tāímbí rī vé tā
'dū'bá nga'bá rī pi vúgá
'dāá, ágélé ē ti língará* ri
múké. 'Bo 'bá rī nō dō
tāímbí rī gí, índré sū 'bá ñí
áqélé ni ē ti lii kuyé rī tíni.

26 'Bá rī adri dō Yāhūdīgú
ku, līkí dō īrivé ágélé ē
tī kuyé drāāsīyā, 'dū dō
tāimbí Múngú vé rī ngaá rá,
īri adri mvá Múnqu vé ni.

27 'Bá adri'bá Yāhúdī rú ku,
í ní kópi áqélé ē ti úlí kuyé

2:24 2:24 Ísáyá 52:5; Êzékélé 36:22
Ábürámā ní kínī, anji ágô Ábürámā
kópi á agléle ē tì rá, lüzú kínī, kópi a
séé líi gí, íri táimbí Mósë vé rí 'du n

* **2:25** Ágélé ē tī *língará*: Múngú lū
é rī pi adrikí dō caá ú'dú ãrō gí, lē à úlkí
hi Múngú vé ni. 'Bá rī á'yō dō i' ágélé ē tī
a. 'Í lá l̄'dóngará 17:9-14; Ezí 15:1-5.

'dī'bée, kōpi 'dūkí dō tāímbí Múngú vé rī ngaá rá, īmi adri'bá Yāhúdī 'dī'bée, kōpi tā li īmi drīgé rá, ā'diātāsīyā īmi nīkí tāímbí rī rá, āzini úlīkí kpá īmí ágélé ē tī rá, 'bo īmí nōkí tāímbí rī rá.

²⁸ Tíkí dō mi Yāhúdīgú, līkí dō mī ágélé ē tī gí, 'bo 'í 'dū dō tāímbí rī ngaá kuyé, mí adri Yāhúdīgú áda ku.

²⁹ 'Bá rī ní adrızú Yāhúdīgú áda rú, lē Índrī Uletere rī ā sē ā újá ési. Ágélé ē tī līngárá, īri tā rú 'bá vé ni, līngárá áda rī, īri ési újángárá, adri tāímbí ī ní sī drī sī rī kuyé. Íngúngará muké rī, lē Múngú ē íngú 'bā nī, adri 'yozú kínī, 'bá áda ri 'bā íngú ni kuyé.

3

Múngú ri ícō tā 'í ní ezií rī 'dū nga rá

¹ Mi dō Yāhúdīgú, ngá muké mí ní ísú adringará Yāhúdīgú rú rī agá 'dīgé rī ā'di? Līkí dō mī ágélé ē tī rá, ngá muké mí ní ísú 'a ni gé 'dīgé rī ā'di?

² Mi dō Yāhúdīgú, tā muké kárákará anigé mí ní ícō ísú rá ni pi. Drīdrī ni, ú'dúkó muké Múngú vé rī sēkí Yāhúdī rī pi ní.

³ Ádarú Yāhúdī үrukó'bée ē'yíkí ú'dúkó muké Múngú vé rī kuyé, kōpi ní tā Múngú ní ezií rī ē'yíkí kuyé rī sī. Dīri nyō lū kínī, Múngú ícō tā 'í ní ezií rī 'dū ngaá ku 'dīni rá?

⁴ Kuyé! 'Bá rī pi dō cérē ūnjó rú drāášiyā, tā Múngú ní 'yoó rī, īri tā áda, sū ī ní sī Búkū Múngú vé rī agá rī tīnī,

"Múngú, tā mí ní áta rī, īri adri pīri,
tā mí ní līj rī, īri adri pīri."

⁵ Ünjíkānyā 'bá ní rií 'oó rī, īri dō i'da 'bá rī pi ní 'yozú kínī, Múngú ri tā be pīri pīri, ngá 'bá ní 'yozú kínī, Múngú īrīnā dō 'bā, īri ūnjí rī ā'di? (Ma ri áta yīkí 'bá áda vé ni sī.)

⁶ 'Bo adri 'dīni ku! Múngú lī dō tā pīri ku, īri ícō tā lī 'bá adri'bá vū drīgé nōgō rī pi drīgé íngóni?

⁷ 'Bá āzi ri ícō 'yo, "Ünjō má ní úlī rī, īri dō lū kínī, tā Múngú ní áta rī, īri tā áda, ī dō Múngú ri íngú āní rá pīri, ngá ī ní 'yozú kínī, ma 'bá ūnjí rī ā'di?"

⁸ 'Bá үrukó'bée rikí 'yoó kínī, 'bá kínī, "Lē 'bā 'okí ünjíkānyā, 'bā ísúkí rī tā muké." 'Bá 'bā ide'bá 'dīni 'dī'bée, īri muké Múngú ní tā līzú kōpi drīgé.

'Bá āzi tā be pīri ni 'dāáyo

⁹ Kúru 'bā 'yokí rí ngóni? 'Bá 'yokí rí kínī, 'bá Yāhúdī rú 'bá muké, 'bá ndēkí 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi rā 'dīni? Adri 'dīni kuyé, 'bá 'yokí drīdrī rá, 'bá kínī, Yāhúdī rī pi 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi be, 'okí cérē ūnjíkānyā rā.

¹⁰ Sū ī ní sī Búkū Múngú vé rī agá rī tīnī kínī,

- "Bá tā be piri Múngú
endreti gé ni 'dāáyo.
- 11 'Bá tā Múngú vé rī ní
fiú drī ni gé ni 'dāáyo,
'bá úvá 'bāápi Múngú ri
ndāápi ni 'dāáyo.
- 12 'Bá rī pi cérē gákí Múngú
ri sī,
kōpi ícákí kuú Múngú
endreti gé eži ákó,
'bá tā 'oópi piri ni 'dāáyo,
älunjáni 'dāáyo."
- 13 "Átángá riípi ifūúpi
kōpi tī gé sī rī
ünjikānyākānyā,
adri sū ãvū ñmaápi
ngūúpi ünjí 'bú
agálésila rī tīnī,
kōpivé ádra ri cérē átángá
ünjō vé ni átá."
- "Átángá riípi ifūúpi kōpi tī
gé sī rī, sū kícú ̄nī vé
rī tīnī."
- 14 "Átángá kōpi tī gé rī
cérē ūkéngeli, kōpi ri
ängū wāwā."
- 15 "Kōpi nju mbēlēná mu 'bá
rī pi vé ãrí dā.
- 16 Vūrā kōpi ní rizú
écizú rī agásí cérē,
kōpi ri ngá rī pi iza
muzú, 'bá rī pi ri ngo
muzú ãní ngongo.
- 17 Adringará tā be kíri rī,
kōpi n̄kí kuyé."
- 18 "Kōpi rukí Múngú ri
ku."
- 19 'Bá n̄kí rá 'yozú kínī,
tāimbí ī ní sū 'dīri, sīkí 'bá
ī 'bā'bée tāimbí rī ā pálé gá
rī pi ní. 'Bá ãzi ícó ágátá
gāá tāimbí rī vé tā sī ku, 'bá

vū drīgé rī pi cérē ímú pá
tu Múngú endreti gé, ī tā lī
kōpi drīgé ünjikānyā kōpi ní
'oó rī sī.
20 Múngú ícó 'bá rī ā'yī
adrii piri 'í endreti gé 'yéjá
tāimbí īri ní 'duú ngaá rī
sī ku, ā'diātāsīyā 'bá rī ícó
tāimbí rī 'duú ngaá cérē ku,
tāimbí rī, īri ünjikānyā 'bá rī
ní 'oó rī i'da nī.

E'yīngárá ri sē 'bā adri anji Múngú vé ni

21 Nóni Múngú i'da 'bá ní
léti ãzi 'bá ní adrizu ãní
piri 'í endreti gé ni gí, ícokí
'bā 'bāá adrii 'bá piri 'bá ní
tāimbí Mósē vé rī 'duú ngaá
rī sī ku. Léti ú'dí piri ī ní
i'daá 'dīri, sīkí tāimbí Mósē
vé rī agá rá, ãzini nébī rī pi
ülükí kpá rá.

22 'Bá cérē Yésū Kúrísítō
ri ẽ'yī 'bá gí, ési 'bā'bée īri
drīgé rī pi, Múngú ri kōpi
ā'yī adri 'bá piri 'í endreti
gé. Léti ãzi túngú 'bá rī ní
adrizu piri Múngú endreti
gé ni 'dāáyo.

23 'Bá cérē 'okí ünjikānyā
rá, 'bá ãzi ícōpi tā cérē
Múngú ní lēé 'bá rī pi ā 'okí
rī pi 'oópi ni 'dāáyo.

24 Múngú vé ési muké rī sī,
ã'yī 'bā píríni adrii 'bá piri ni
pi, īpē Kúrísítō Yésū ri ímú
'bā drī jeé 'bavé ünjikānyā
agásī.

25 Múngú īpē Yésū ri
ímú drāá rōbōñō rú, īrivé
ãrí dā 'bā trūzú ãní 'bavé
ünjikānyā agásī. 'Dīri i'da

kínī, Múngú 'o tā píri, 'bā ési mādā īrīnā 'bá ūnjīkānyā 'o'bá ótú ìnogósí rī pi kuyé.

²⁶ Múngú 'o tā 'dīri 'dīni, 'i i'da rí ívé tā píri rī lókí āndrū nōri gé, īri 'bá Yésū rī ē'yī'bá gí rī pi ã'yī adri píri.

²⁷ 'Bā nyo ícó 'bā íngú 'yozú kínī, Múngú ri 'bā 'bā adri píri 'bá ní tāímþí rī 'duý ngaá rī sī 'dīni rá? Adri 'dīni kuyé. Trūkí 'bā tā muké 'bá ní 'oó rī sī kuyé, trūkí 'bā tā 'bá ní Yésū ri ē'yī gí rī sī.

²⁸ 'Bā adri píri Múngú əndrētī gé, 'bá ní Yésū ri ē'yī gí rī sī, adri 'yozú kínī, 'bá ní tāímþí rī 'duý ngaá rī sī kuyé.

²⁹ Múngú ri nyo 'yéñá Yāhúdī rī pi vé ni ó'dúkúlé? Adri 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi vé ni īndī kuyé? Múngú ri 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi vé ni īndī.

³⁰ Múngú ri 'yéñá ālu, īri 'bá ī ní kópi ã ágélé ē tī úlí gí rī pi ã'yī adri 'bá píri ívé ē'yīngará ã tā sī, īri kpá 'bá ī ní kópi ã ágélé ē tī úlí kuyé rī pi ã'yī ívé ē'yīngará ã tā sī.

³¹ 'Bá ní Yésū ri ē'yī gí rī sī, 'bā nyo ícó tāímþí rī 'du 'be vūgá rá? Adri 'dīni kuyé, 'bá rukí tāímþí rī vé tā títí.

4

E'yīngará sī Ābūrámā ri 'bá píri

* **4:1 4:1 Ābūrámā:** Múngú zj Ābūrámā ri kínī, ã ku ívé 'bá 'bētī ásámvú gé rī pi, ã ku ívé āngū, ã 'de muý āngū ãzi ú'dí ni gé. Ābūrámā ri é'bípí Yāhúdī rī pi vé rī, tijkí īri ilí élifū álu mūdūrūlū ãrō (1,800) gé, ïsú tijkí drī Yésū ri kuyé. 'I lā f'dóngará 12-25. **4:3 4:3** f'dóngará 15:6 **4:8 4:8** Sāwýmā 32:1-2

¹ Ngá séeipi Múngú ní 'bá é'bípí Ābūrámā* ri 'duý 'bāzú 'bá píri rú rī ã'di?

² Múngú 'bā té dō Ābūrámā ri adrií píri ẽzí muké īri ní ngaá rī sī, Ābūrámā ri té 'i íngú rá, 'bo Ābūrámā íngú 'i Múngú əndrētī gé kuyé, ã'diātāsīyā Múngú 'bā 'bá rī adrií píri ẽzí īri ní ngaá rī ã tā sī ku.

³ Búkū Múngú vé rī lū 'bá ní tā ngóni? Kínī, "Ābūrámā ẽ'yī Múngú ri rá, Múngú ã'yī īri adrií 'bá píri 'i əndrētī gé."

⁴ 'Bá rī nga dō ẽzí 'bá ãzi vūgá, mūfēngā ī ní īri ūfēzú rī adri 'yozú kínī, sēkí īri ní fēfē rú kuyé, ī īri ūfē ẽzí īri ní ngaá rī sī.

⁵ Múngú ri 'bá rī ã'yī adri 'bá píri adri 'yozú kínī, ẽzí īri ní ngaá rī sī kuyé, Múngú ri 'bá ūnjīkānyā 'oópi rī ã'yī adri píri, īri ní 'i ẽ'yī gí rī sī.

⁶ Búkū Múngú vé rī agá, 'bāgú Dāwúdī átā kpá 'dīni kínī, Múngú ri 'bá rī pi ã'yī adri píri 'i əndrētī gé, adri 'yozú kínī, ẽzí kópi ní ngaá rī sī kuyé.

⁷ "'Bá ī ní kópivé ūnjīkānyā trūú gí rī pi,
 azini 'bá ī ní kópivé ūnjīkānyā ūjī gí rī pi,
 kópi tākíri ïsú rá.

⁸ 'Bá Úpí ní īrīnāá īrivé ūnjīkānyā ã tā sī kuyé rī, īri tākíri ïsú rá,

Úpí gō ūrivé ūnjikānyā ā tā igá dījí ku."

⁹ Tākíri Múngú ní sēé 'bá rī pi ní 'dīri, sēkí nyo 'yēná Yāhūdī ī ní kōpi ā ágélē ē tī úlī gí rī pi ní, dōku sēkí kpá 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku ī ágélē ē tī úlī'bá kuyé rī pi ní īndī? 'Bá rikí 'yoó, Múngú ã'yī Abūrámā ri adrii'bá piri, Abūrámā ní ūri ẽ'yī gí rī sī.

¹⁰ Múngú ã'yī Abūrámā ri adrii 'bá piri lókí ngōri gé? A'yī ūri ̄sú likí ágélē ni ē tī gí yā, dōku ̄sú likí drī ágélē ni ē tī kuyé? Múngú ã'yī Abūrámā ri adrii 'bá piri ̄sú likí drī ágélē ni ē tī kuyé.

¹¹ Abūrámā ã'yī 'i ágélē ē tī sēé lijí, ā adri rí bīlémi rú lūzú kínī, Múngú ã'yī 'i īnogósí, 'i ní Múngú ri ẽ'yī gí rī sī, Múngú ã'yī ūri 'bá piri 'i ̄ndreti gé, ̄sú drī likí ágélē ni ē tī kuyé. 'Bá cérē Múngú ri ẽ'yī'bá gí, sē'bá ī ágélē ē tī úlī'bá kuyé rī pi, kōpi cérē anji Abūrámā vé ni. Ī kōpi lā cérē 'bá piri, kōpivé ẽ'yēngará ã tā sī.

¹² Abūrámā ri kpá ̄tépi 'bá ī ní kōpi ã ágélē ē tī úlī gí rī pi vé ni, kōpi ūbīkí dō Abūrámā ã pámvú Múngú ri ẽ'yīzú sū Abūrámā ní Múngú ri ẽ'yī ̄suzú likí drī ágélē ni ē tī kuyé rī tīni rá.

¹³ Múngú ezi kínī, 'i ímú ̄ngū rī sē Abūrámā pi ní úyú ūrivé rī pi be. Tā ūri

ní ezi 'dīri adri 'yoó kínī, Abūrámā ní tāimbí rī 'dūngaá rī sī kuyé, ūri ní Múngú ri ẽ'yī gí rī sī, Múngú 'bā ūri adrii piri 'i ̄ndreti gé.

¹⁴ Múngú ezi té dō āngū rī 'yēná 'bá tāimbí rī 'dū'bá naga'bá rī pi ní, ẽ'yēngará ri té adri ezi ākó, tā Múngú ní ezi rī, iffí ni ri adri 'dāáyo.

¹⁵ 'Bá rī ̄jō dō tāimbí rī gí, Múngú ri ūri ūrīnā āní rá. Tāimbí ã adri té dō 'dāáyo, tā āzi lūupi kínī, 'bá rī ̄jō tāimbí gí 'dīni 'dāáyo.

¹⁶ Múngú ri tā ezi 'bá 'i ẽ'yī'bá gí rī pi ní ivé ̄sí muké rī sī. Ezi tā ri úyú Abūrámā vé rī pi ní cérē, ezi 'yēná 'bá tāimbí rī rū'bá rī pi ní kuyé, ezi kpá 'bá ẽ'yēngará be Abūrámā vé rī tīni rī pi ní īndī. Abūrámā ri ̄tépi 'bá ẽ'yī'bá gí rī pi vé ni cérē.

¹⁷ Síkí Búkū Múngú vé rī agá kínī, "A 'bā mi adrii ̄tépi súrú kárakará pi vé ni." Abūrámā ri 'bá ̄tépi Múngú ̄ndreti gé 'dāá, ẽ'yī Múngú ̄vū sēepi idrípi gōo idri rú, āzini ngá rī pi gbiípi ūfūupi ngá adriípi 'dāáyo ni agásí rī rá.

¹⁸ Abūrámā ã ūsū dō 'i ícō mvá tījí ku drāáasīyā, 'bā ̄sí tā Múngú ní 'yoó, "Mívé úyú ri ímú ízú kárakará," 'dīri ẽ'yīzú rá.

¹⁹ Abūrámā ã dē dō, ūrivé ilí lē dō kōdō caá mūdūrūlūlū ālu, ūkú ní Sárā ã adri dō ūndó rú drāáasīyā,

Ābūrámā vé ẽ'ȳngárá ísí īgōo vúlé kuyé.

²⁰ Ābūrámā 'bâ 'î ési cérē kuú tā Múngú ni ẽzj̄i 'í ní 'dīri dr̄igé. Ádarú Ābūrámā tu pá títí ívé ẽ'ȳngárá agá, īrivé ẽ'ȳngárá 'dīri sē íngukí Múngú ri ãní rá.

²¹ Ābūrámā nñ ámá uletere 'yozú kín̄i, Múngú ri ūkpō be, īri tā 'í ní ẽzj̄i r̄i 'dū nga rá.

²² Ābūrámā ni Múngú ri ẽ'ȳi gi r̄i s̄i, Múngú ã'ȳi īri adrií 'bá piri 'í endreträ gé.

²³ Múngú 'bâ Ābūrámā ri adrií 'bá piri 'í endreträ gé, īri ni Múngú ri ẽ'ȳi gi r̄i s̄i, tā Múngú ni 'yoó 'dīri adri 'yéñá Ābūrámā ni kuyé,

²⁴ Múngú 'yo kpá tā 'dīri 'bá ni īndī, 'bá ni Múngú Úpí Yésü ri íngápi gõópi ídri rú dr̄angárá gálési r̄i ẽ'ȳi gi r̄i s̄i, 'bávé ẽ'ȳngárá 'dīri sē Múngú ni kpá 'bâ ã'ȳi adrií piri 'í endreträ gé ãní.

²⁵ Múngú sē Yésü ri dr̄áá 'bávé ūnjíkãnyā ã tā s̄i, inga īri gõó ídri rú, 'í ã'ȳi rí 'bâ adrií piri 'í endreträ gé.

5

E'ȳngárá ri ãȳkō sē

¹ 'Bá ni Múngú ri ẽ'ȳi gi r̄i s̄i, Múngú sē 'bâ ícá piri 'í endreträ gé, 'bâ nóni adri tā be kíri Múngú endreträ gé, tā mûké Úpí Yésü Kúrisítō ni 'oó 'bá ni r̄i s̄i.

² Yésü íj̄i 'bâ i'daá Múngú endreträ gé, ã'ȳi 'bâ ícá piri ési mûké ívé r̄i s̄i, ãzini 'bâ ni 'í ẽ'ȳi gi r̄i s̄i. 'Bá nñkí ámá

uletere 'yozú kín̄i, 'bâ ãȳkō s̄i, 'bâ ri ési 'bâ lêzú Múngú vé dīngárá pôwûpôwû 'dâri ìsúzú.

³ 'Bâ kpá ïzângâ ìsú rá, 'bo ïzângâ r̄i agá, 'bâ adri ãȳkō s̄i, ã'diâtâsîyâ 'bâ ési úmbé ïzângâ r̄i ã nyangárá gá.

⁴ Ési úmbéngárá ïzângâ nyazú r̄i, īri sē 'bâ adri ūkpó ūkpó, Múngú ri 'bâ ã'ȳi râ, adringárá ūkpó ūkpó 'dîni 'dīri, īri sē 'bâ ési 'bâ tā ã ní ímú 'bâ pazú r̄i dr̄igé.

⁵ Ési 'bâ ni 'bâa tā dr̄idr̄i 'dîlē r̄i dr̄igé 'dīri, 'bâ úvâ ícô fûú ãní ku, ã'diâtâsîyâ Múngú ipé Índrí Uletere r̄i ímú ívé lêngárá sêé 'bâ ési agá nñ.

⁶ Kúrisítô ímú dr̄áá 'bâ paá sâ piri r̄i gé, sâ 'dâri gé, 'bâ ūnjíkãnyâ agá, 'bâ ícôkí 'bâ paá ūnjíkãnyâ r̄i agásí bâ ku.

⁷ īri ūkpó ūkpó 'bâ ãzi ni 'i adizú drâzú 'bâ tâ be piri Múngú endreträ gé r̄i ã tâ s̄i. Sâ ãzi ni s̄i, 'bâ ãzi ri ícô 'i adi sē drâ 'bâ tâ be mûké r̄i ã tâ s̄i rá.

⁸ 'Bâ adrikí dô ūnjíkãnyâ agá drâáasîyâ, Múngú i'da ívé lêngárá 'bâ ni ãmbúgú, ipé Kúrisítô ri ímú dr̄áá 'bâ tâ s̄i.

⁹ Múngú ã'ȳi 'bâ adrií piri 'í endreträ gé Yésü vé ãrí dâápi r̄i s̄i, tâ agaápi râ r̄i, īri tâ úmvûlési Yésü ni 'bâ pazú jíkó Múngú ni tâ lizú 'bâ dr̄igé r̄i agásí r̄i.

¹⁰ 'Bâ adrikí dô ándûrû ari'ba Múngú vé ni drâáasîyâ, Múngú údê 'bâ ãsâmyú 'í be r̄i ícâ mûké Mvópi vé dr̄angárá s̄i gi. Tâ

agaápi rá rī, Múngú ri ímú 'bâ pa 'í Mvópi ni ídrí gí rī sī.

¹¹ 'Bo tā rī adri 'yéñá 'dī kuyé, 'bâ nóni ãyíkō sī, ã'diátasíyā Múngú īpē Úpí Yésü Kúrísítō ri ímú 'bâ ãsámvú údé Múngú be.

Adámā pi vé tā Kúrísítō be rī

¹² Adámā kā ūnjíkãnyā 'oó gí, sē ūnjíkãnyā īmūlū 'bá vū drīgē rī pi cérē, 'bá rī pi ní rií ūnjíkãnyā 'oó rī sī, sē nóni 'bá rī pi cérē ri ūdrādrā.

¹³ Drīdrī ni, ī ní drī tāímþí Mósē vé rī sēzú kuyé rī gé, īsúzú 'bá rī pi ri ūnjíkãnyā 'o vū drīgē nōgō. Tāímþí ã adri té dō 'dāayo, tā ãzi lūúpi kínī, 'bá rī ñō tāímþí gí 'díní 'dāayo.

¹⁴ Í'dózú lókí Adámā* vé rī gé 'dāá, címgþá ícázú lókí Mósẽ† vé rī gé, 'bá rī pi cérē rikí ūdrādrā. Átā 'bá ūnjíkãnyā 'o'bá sū Adámā ní 'oó Múngú vé tāímþí ñōzú rī tñi kuyé rī pi ūdrákí rá. Adámā ri 'bá ãlu, ïjí ūnjíkãnyā 'bá drīgē cérē, Kúrísítō ri kpá 'bá ãlu, ímú 'bá paá ūnjíkãnyā agásī cérē.

¹⁵ 'Bo fefé Múngú ni sēé 'bá rī pi ní ési muké sī 'dīri, ãsámvú ni aco 'i ūnjíkãnyā

Adámā ni 'oó rī be rá. ūnjíkãnyā 'bá ãlu ni 'oó 'dīri sī, ïjí drā 'bá kárakará pi drīgē. 'Bo tā agaápi rá rī, ïri fefé Múngú ni sēé, ïri ni 'bá ãlu Yésü Kúrísítō rī ïsēzú ési muké sī 'bá rī pi trūzú ïvé ūnjíkãnyā agásī rī.

¹⁶ ūnjíkãnyā Adámā ni 'oó 'dīri sē ïrīnþakí 'bá rī pi ãní cérē. Fefé Múngú ni sēé 'bá rī pi ní rī, ãsámvú ni aco 'i ūnjíkãnyā Adámā ni 'oó rī be rá. 'Bá rikí dō ūnjíkãnyā 'oó muzú dījí dījí drāáasíyā, 'bá Yésü rī ë'yí 'bá gí rī pi, fefé Múngú ni sēé 'bá ní rī, ïri sē 'bá adri piri ïri endreþti gé.

¹⁷ ūnjíkãnyā 'bá ãlu ni 'oó 'dīri sē drāngárá òrý 'bá rī pi ë drī cérē. 'Bo tā agaápi rá rī, 'bá Múngú ni ési muké 'bāá kópi ni, ïri ni kópi sēé adrii piri 'í endreþti gé rī pi, kópi ímú mälüngā rü 'bá ãlu 'dīri vé tā sī, sā kópi ni muzú adrızú 'bū gé 'dāá rī gé, 'bá 'dīri Yésü Kúrísítō 'i.

¹⁸ ūnjíkãnyā ãlu Adámā ni 'oó rī sī, ī té kōdō 'bá rī pi ïrīnþakí cérē, 'bo Kúrísítō 'o tā ãlu piri, sē Múngú ri ícó 'bá rī pi ãrēvú ã'yí cérē adri piri 'í endreþti gé, kópi ícó idri 'dáni'dáni rī ïsú rā.

¹⁹ Adámā ri 'bá ãlu, ïri ni tā Múngú vé rī 'dūú ngaá kuyé rī sī, sē 'bá kárakará

* ^{5:14} 5:14 Adámā: Adámā ri 'bá Múngú ni í'dó gbií drīdrī rī. ïri étépi 'bá vū drīgē rī pi vé ni cérē. ïrivé ūkú Évá ri endrépi 'bá vū drīgē rī pi vé ni cérē. 'í lā ì'dóngará 1-5. † ^{5:14} 5:14 Mósẽ: Yosépá kā drāá gí, 'bágú Êjépetō vé rī 'bá anji ïsērélē vé rī pi ëzí ngaá týgëří rú caá ilí mündürülűş sú (400). Kúru Múngú ni Mósẽ ri ïpészú ímúzú anji ïsērélē vé rī pi pazú adringárá týgëří rú rī agásī. Múngú sē tāímþí rī Mósẽ ni, ã lú anji ïsērélē vé rī pi ní, sēzú ïn tāímþí rī zízú tāímþí Mósẽ vé ni ãní. Tíkí Mósẽ ri ïsú ákündé ilí rī ca mündürülűş sú (1,400), ïsú ákündé tíkí drī Yésü ri kuyé. 'í lā Wýngará 2-24.

fikí ūnjíkānyā 'oó. 'Bo Yésū ri 'bá ālu, 'dú tā Múngú vé rī pi ārēvú ngaá céré, sē Múngú ri ímú 'bá kárákara ã'yí adri píri 'í éndretpi gé.

²⁰ Múngú sē tāímbí rī pi 'bá rī pi ní céré, 'bá rī pi ã ámákí rí ūnjíkānyā ï ní 'oó rī ãní. 'Bo 'bá rī pi ní rií ūnjíkānyā 'oó muzú díj díj rī sī, Múngú vé ési muké ïri ní 'bāa 'bá ní 'dīri gō tī muzú drīgélē.

²¹ Ūnjíkānyā órú 'bá drī, íjí drāngárá 'bá drīgé, 'bo nóni Múngú vé ési muké tā be agaápi rá 'dīri pa 'bá rī pi nī, ïri sē 'bá icá 'bá píri Múngú éndretpi gé. 'Bá ë'yíkí dō Úpí Yésū Kúrísítō ri gó, ïri 'bá ní idri 'dáni'dáni rī sē rá.

6

Kúrísítō ndē ūkpō ūnjíkānyā vé rī gó

¹ 'Bá 'yokí rí ngóni? 'Bá ríkí nyo ūnjíkānyā 'oó muzú Múngú ã 'bá rí ivé ési muké 'bá trūzú 'bavé ūnjíkānyā agásí 'díni?

² Adri 'díni kuyé! 'Bá índrékí sū 'bá ūdrā'bá gó ni pi tñi, ūnjíkānyā gō tā ãzi 'oó 'bá rú'bá gó ku, 'bá icó ri áwí ūnjíkānyā 'o muzú 'díni ãlé?

³ Ími níkí kuyé 'yozú kíní, kâ 'bá ní bátzimú sēé, 'bá drákí Kúrísítō Yésū be trú gó 'díni kuyé?

⁴ Bátzimú ï ní sēé 'bá ní rī sī, 'bá ūdrákí, síkí 'bá sū ï ní Kúrísítō ri sū rī tñi, Kúrísítō íngá gōó idri rú rá, 'bá kpá gō íngá idri rú sū Kúrísítō ní

íngá idri rú Étépi vé ūkpō sī rī tñi.

⁵ 'Bá drákí dō sū Kúrísítō ní drāá rī tñi, ï kpá ímú 'bá inga gō idri rú, sū ï ní ïri ingaá gōó idri rú rī tñi.

⁶ 'Bá níkí rá 'yozú kíní, 'bavé rú'bá ūnjíkānyā vé nōri gbákí pëti alambaku sigé Kúrísítō be trú gó, ūnjíkānyā ë ísú rí ūkpō ézí ngazú 'bá rú'bá gó ku, 'bá gōkí adrii tágépí ūnjíkānyā vé ni ku.

⁷ Drāngará Kúrísítō vé rī ní 'bá úmú icá 'í be ngá ālu rī sī, sē nóni ūnjíkānyā icó ézí ngaá 'bá rú'bá gó ku.

⁸ 'Bá ní drāá Kúrísítō be trú rī sī, 'bá ë'yíkí rá 'yozú kíní, 'bá kpá icó idri ú'dí ísú Kúrísítō be trú rá.

⁹ 'Bá níkí rá Kúrísítō íngá gōó idri rú drāngará gálésila rá, icó gōó drāá díj ku, drā icó irivé ūkpō ndēé ku.

¹⁰ Kúrísítō kā drāá, drā vú ālu ūnjíkānyā vé ūkpō ndēzú, ïri nóni idri rú ri ézí Múngú vé rī nga.

¹¹ Lē ìmi níkí 'yozú kíní, ìmi drákí gó, ūnjíkānyā icó ézí ngaá ìmí rú'bá gó ku, 'bo Kúrísítō Yésū sē ìmi ní idri rí gó, ìmi 'bá Múngú vé ni.

¹² Lē ìmi kuki ūnjíkānyā ã órú ìmí rú'bá drāápi drādrā 'dīri ku, tā ūnjí rú'bá nōri ní lēé rī pi, lē ìmi kuki ãní.

¹³ Lē ìmi ríkí ìmí rú'bá áyú rizú ūnjíkānyā 'ozú ku. Ngá muké rī, lē ìmi sëkí ìmí rú'bá Múngú ní, sū ï ní 'bá ūdrā'bá gó rī pi ingaá gōó idri rú rī tñi. Kúru lē ìmi áyukí ìmí

rú'bá tā píri 'ozú, īmi adrikí píri Múngú ęndreṭi gé.

¹⁴ Lē īmi kukí ūnjíkānyā ā ri īmī dr̄i órú ku, ā'diātāsīyā īmi adrikí tājmbí rī ā pálē gá kuyé, 'bo ęsí muké Múngú vé rī sē īmi ní dr̄iwälā gí.

Túgēr̄i tā 'o'bá píri rī pi

¹⁵ Tā píri ī ní lēé ā 'okí rī íngōri? Ęsí muké Múngú vé rī sī, Múngú ęyü 'bâ tājmbí rī agásī gí, 'dīri lū nyo 'yozú kínī, 'bâ rikí ūnjíkānyā 'oó muzú 'díni? Adri 'díni kuyé!

¹⁶ īmi n̄kí 'yozú kínī, īmi dō tūgēr̄i 'bá āzi vé ni, īmi īrivé tā 'dū nga, īmi dō tūgēr̄i ūnjíkānyā vé ni, īri īmi jī fi dr̄a agá, 'bo īmi dō tūgēr̄i Múngú vé ni, īri sē īmi tā píri ni 'dū nga 'díni kuyé?

¹⁷ Ūnjíkānyā ándúrú īmi ní 'oó rī sī, sē īmi adrikí kuú āní tūgēr̄i ūnjíkānyā vé ni. 'Bo á sē Múngú ní őwō'difō ǎmbúgú, īmi ní tā ī ní imbá īmi ní rī ę'yī ęsí be cérē rī sī.

¹⁸ Nóni ęyükí īmi ūnjíkānyā īmi ní 'oó rī agásī gí, āzini īmi újakí nóni īmi icá tūgēr̄i ęsí 'bā'bée tā píri 'ozú ni pi gí.

¹⁹ Má ү'b̄i īmivé tā, tā tūgēr̄i rī pi vé rī sī, īmi n̄kí ri ūkpō ūnjíkānyā vé rī āní. Dr̄idr̄i ni, īmi adrikí tūgēr̄i tñi ūnjíkānyā īmi ní rií 'oó muzú dīj dīj 'dīri sī. Kúru nóni lē īmi kukí ūnjíkānyā āní, īmi 'okí tā píri, īmi adrikí rī ule Múngú ęndreṭi gé.

²⁰ Ándúrú īmi ní adrızú tūgēr̄i rū ūnjíkānyā agá rī sī,

īmi ásíkí tā píri 'ongárá sī kuyé.

²¹ Tā muké īmi ní ısu ūnjíkānyā īmi ní 'oó dr̄injā sēepi 'dīri agá rī ā'di? Tā ūnjí īmi ní 'oó 'dī'bée, kōpi dr̄a ijjí īmi dr̄igé.

²² 'Bo nóni ęyükí īmi ūnjíkānyā īmi ní 'oó rī agásī gí, īmi nóni ātī'bá Múngú vé ni. Nóni īmi icákí ule Múngú ęndreṭi gé gí, īmi idri 'dáni'dáni rī ısu rá.

²³ 'Bá ūnjíkānyā 'oópi rī, ī īri üfē dr̄a sī, 'bá rī ę'yī dō 'bávē Úpí Yésü Kúrisítō ri gí, Múngú ri ímú īri ní idri 'dáni'dáni rī sē pírini.

7

U'b̄ikí ājē ūkú jezú rī vé tā

¹ Má édrípíi má ómvúpíi má ní lēlē rī pi, īmi n̄kí tājmbí Mósē vé rī rá, 'bá idri rú rī, īri adri tājmbí rī ā pálē gá, tājmbí rī dr̄i ni őrú sā īri ní adrızú idri rú rī gé.

² Lē má ү'b̄i īmi ní tā ājē vé rī ūlūú, ágó je dō ūkú, īri dō dr̄i idri rú, tājmbí rī kínī, ūkú rī īrivé ni, 'bo ágó rī dr̄a dō gí, tājmbí rī ā'yī rá, ágó āzi ri icó őwúzí rī ę'yī 'í ní ūkú rú rá.

³ Ūkú 'dīri je dō ágó āzi, ısužú īrivé ágó rī dr̄i idri rú, ūkú 'dīri 'bā őwú gí. 'Bo ágó ní dr̄a dō gí, tājmbí rī ā'yī rá, īri icó ágó āzi je rá, icókí īri zjí őwú'bá ku.

⁴ Má édrípíi má ómvúpíi má ní lēlē rī pi, tā rī, īri 'díni, īmi ę'yíkí nóni Kúrisítō ri gí, īmi índrékí sū 'bá ūdr̄a'bá gí rī pi tñi, nóni

tāimbí rī vé ūkpō nga ēzī īmī rū'bá gá ku. Kúrísítō ī ní ingaá gōó ídri rú drāngará gálésī rī sē nóni īmi ícákí 'bá ívé ni pi gí, īri sē īmi tā muké ni pi 'o Múngú ã rú sī.

⁵ Lókí ūnjíkānyā ní 'bá ásúzú gí rī gé, tāimbí rī sē 'bá rikí ēsī 'bāá rizú ūnjíkānyā 'ozú. Ūnjíkānyā 'bá ní 'oó rī ijí drāngará 'bá drīgé.

⁶ 'Bo 'bá índrékí sū 'bá ūdrā'bée gí ni pi tñi, nóni tāimbí rī gō ēzī ngaá 'bá rū'bá gá ku. 'Bá nóni Múngú ní ēzī nga léti ú'dí Índrí Uletere rī ní lūú 'bá ní rī sī, adri léti ȳkū tāimbí ī ní sī rī vé rī sī ku.

Tāimbí Múngú vé rī, īri 'bávē ūnjíkānyā i'da āmvé

⁷ Mâ 'yo rí íngóni, mâ 'yo rí tāimbí rī ūnjíkānyā ijí? Adri 'díní kuyé! Tāimbí té dō 'dāáyo, má ícó té mávē ūnjíkānyā nijí ámá ku. Má ícó té nijí ámá 'yozú kínī, ēsī 'bāngará 'bá ãzi vé ngá drīgé rī ūnjí 'díní ku. 'Bo tāimbí rī kínī, "Lē mī 'bá ēsī 'bá mī gārā gá rī vé ngá drīgé ku."

⁸ Ūnjíkānyā īsú léti tāimbí rī áyúzú, mâ 'bá rí ēsī 'bá ãzi vé ngá drīgé dījí dījí. 'Bo tāimbí té dō 'dāáyo, ūnjíkānyā ri té adri ūkpō ãkó.

⁹ Mâ ní drī tāimbí rī nñzú kuyé rī gé, á ri adrii bādārú, 'bo výdrī ni gé, má kā nijí ámá 'yozú kínī, tāimbí anigé, sē á nñ ámá 'yozú kínī,

ūkpō ūnjíkānyā vé rī ású ma gí, sē á fi léti drāngará vé ni agá.

¹⁰ Má īsú nijí ámá 'yozú kínī, tāimbí ālu ālu kōdō ídri sēépi rī, sē Múngú li mávē tā ūnjí, ijí drāngará má drīgé.

¹¹ Ūnjíkānyā īsú léti tāimbí rī áyúzú, mâ mi ū'bāzú ãní, ijí drāngará má drīgé.

¹² 'Bo tāimbí Múngú vé rī uletere, īri piri, īri muké.

¹³ Tāimbí adriípi muké 'dīri, īri nyo ícó drāngará ijí má drīgé rá? Ícó ijí āluñjáni ku! Múngú áyú tāimbí adriípi muké 'dīri, lūzú má ní kínī, ūnjíkānyā ri ūnjí.

*E'dī 'dīngará ūnjíkānyā
be rī*

¹⁴ Tāimbí rī Múngú sē nñ, 'bo ma 'bá áda, má ícá kuú túgērī rú ūnjíkānyā drīgé.

¹⁵ Á nñ tā má ní rií 'oó rī kuyé. Tā piri má ní kōdō lēé 'oó rī, á 'o ku, 'bo tā má ní kōdō gāá sī rī, ma ri 'o rá.

¹⁶ Mâ 'o dō tā piri ku drāáásíyā, á nñ rá tā má ní rií 'oó rī ūnjí, má ã'yī rá tāimbí rī muké.

¹⁷ Adri 'yo zú kínī, ma ri tā ūnjí 'dīri 'o ãkā yā 'díní kuyé, ūnjíkānyā fiípi kú má ēsī agá nōri sē ma ri tā ūnjí 'dīri 'o nñ.

¹⁸ Á nñ rá tā ãzi muké má ēsī agá āluñjáni 'dāáyo, á lē dō kōdō tā muké 'oó, ãní sē má ícó 'oó bā ku.

¹⁹ Á lē kōdō tā muké 'oó, 'bo má ícó 'oó ku. Á lē kōdō

tā ūnjí 'oó ku, 'bo ma ri tā ūnjí rī 'o rá.

²⁰ Ma ri tā ma ní kōdō ícō 'oó ku ni 'o muzú, 'dīri lū 'yozú kínī, á 'o tā rī ākā kuyé, ūnjīkānyā fiípi má ési agá rī sē ma ri tā rī 'o nī.

²¹ Tāímbí rī i'da má ní uletere, má kādō lēé kōdō tā muké 'oó, ma gō ri ūnjīkānyā 'o muzú áyu.

²² Á lē tāímbí Múngú vé rī ési be céré.

²³ 'Bo tāímbí āzi anigé, īri ri ēzí nga mā rū'bá gá, īri ri ē'dí 'dī tāímbí Múngú vé rī be mā ési agá. Tāímbí 'dīri rū má icá kuú tūgērī ūnjīkānyā vé ni, īri sē ma ri ūnjīkānyā 'o nī.

²⁴ Á, īzāngā mávé nōri! Ā'di ri ícō ma pa ūnjīkānyā ma jiípi fiípi drā agá nōri drīgé sī nī?

²⁵ Á sē ūwō'dīfō Múngú ní, Úpí Yésū Kúrísítō ní 'bā paá 'bavé ūnjīkānyā agásī rī sī.

Mávé úmī gé nōlé, ma tūgērī riípi tāímbí Múngú vé rī 'dū'pi ngaápi ni, 'bo ūnjīkānyā má ní rií 'oó rī sī, má icá nóni kú tūgērī ūnjīkānyā vé ni.

8

Índrí Uletere rī 'bá ní idri sē nī

¹ Nóni 'bá Kúrísítō Yésū ri ē'yī'bá gí rī pi, ícōkí tā lií kōpi drīgé ku,

² ā'diātāsīyā Índrí Uletere ūkpō be idri íngápi Kúrísítō Yésū vúgá rī sēépi īmi ní rī, oyū īmi ifū ūkpō ūnjīkānyā

riípi īmi jiípi fiípi drā agá rī sīgé sī gí.

³ Tāímbí Mósē vé rī ícō 'bá ní idri sēé ku, ā'diātāsīyā ūnjīkānyā riípi 'bā drī órúpi 'dīri sē 'bá icákí kuú ūkpō ākó. 'Bo Múngú īpē ivé Mvá, ímúkí īri tīj 'bá áda rú, sū 'bá vū drīgé nōgō ūnjīkānyā be rī tīnī, adi 'i sēé drāá 'bavé ūnjīkānyā tī gé. Múngú sē Kúrísítō rī drāá tā lizú ūnjīkānyā drīgé.

⁴ Múngú 'o tā 'dīri 'dīni, 'bā 'okí rí tā pīri sū tāímbí Mósē vé rī ní lēé rī tīnī, 'bā 'bākí rī ési tā ūnjí rū'bá nōri ní lēé rī pi drīgé ku, 'bā 'dūkí rī tā Índrí Uletere rī ní lēé rī pi ngaá áyu.

⁵ 'Bá ési 'bā'bée ūnjīkānyā rū'bá nōri vé rī drīgé rī pi, kōpi ri ési 'bā céré tā rū'bá nōri vé rī drīgé. 'Bo 'bá ési 'bā'bée Índrí Uletere rī drīgé rī pi, kōpi ri ési 'bā céré tā Índrí Uletere rī ní lēé ā 'okí rī drīgé.

⁶ 'Bá ési 'bāápi kú céré ūnjīkānyā drīgé rī, īrivé ūdū drāngará. 'Bo 'bá ési 'bāápi tā Índrí Uletere rī ní lēé ā 'okí rī drīgé rī, īri idri 'dáni'dáni rī ūsú rá, āzini īri tākíri ūsú rá.

⁷ 'Bá ési 'bāápi kú ūnjīkānyā drīgé rī, īri arī'bá Múngú vé ni. 'Bá sū 'dīri tīnī 'dīri, gā tāímbí Múngú vé rī sī, ícō tāímbí rī ngaá ku.

⁸ 'Bá ési 'bā'bée ūnjīkānyā rū'bá nōri vé rī drīgé rī pi, sē Múngú ní āyīkō ku.

⁹ Nóni ūnjīkānyā ícō īmī drī órú ku. 'Bo Índrí Múngú

vé rī dō īmī ȇsī agá anigé, īri īmī drī ko nī. Índrī Kúrisítō vé rī dō 'bā rī ȇ ȇsī agá 'dāáyo, 'bā 'dīri adri Kúrisítō vé ni ku.

¹⁰ Kúrisítō ri dō īmī ȇsī agá anigé, īmivé rū' bá ri dō ícō drā rá īmi ní ūnjīkānyā 'oó rī sī drāáāsīyā, īmivé ìndrī ri áwí adri idri rú, a'diātāsīyā Yésū sē īmi icákí pīri Múngú èndreträti gé gi.

¹¹ Múngú Yésū ri ingaápi gōó idri rú drāngárá gálésī rī, īrivé Índrī dō īmī ȇsī agá anigé, īri ívē Índrī Uletere īmī ȇsī agá rī áyú īmivé rū' bá drāáapi gi rī újá icá gō idri rú.

¹² Má édrípīj má ómvúpīj má ní lēlē rī pi, lē 'bā 'okí tā muké, lē 'bā rikí ūnjīkānyā rū' bá nōri ní lēé rī 'oó ku.

¹³ īmi áwíkí dō rií ūnjīkānyā rū' bá nōri ní lēé rī 'oó, īmivé Ȣdū ri adri drāngárá. 'Bo Índrī Uletere rī dō īmī ȇsī agá anigé, īri īmi īzā ko īmi ugazú, īmi gōkí rí ūnjīkānyā 'oó dījí ku, Índrī Uletere rī kúru īmi ní idri 'dáni 'dáni rī sē.

¹⁴ 'Bá Índrī Uletere Múngú vé rī ní rií kōpi ē drī koó rī pi, kōpi anji Múngú vé ni.

¹⁵ Índrī Múngú vé rī sē īmi adrikí tūgērī Ȣrī rú ní pi kuyé, īmi Ȣsúkí Índrī Múngú vé rī gi, īmi nóni anji Múngú vé ni. Índrī Múngú vé rī sē 'bā ri Múngú ri zi "Ábā, 'Bá Ètēpi."

¹⁶ Índrī Múngú vé rī, īri sē 'bā n̄j̄ ámá uletere 'yozú kínī, 'bā anji Múngú vé ni.

¹⁷ Nóni 'bā ní adrií anji Múngú vé ni rī sī, 'bā drīlé muké īri ní sēé Kúrisítō ní rī Ȣsú rā, 'Bá nyakí dō Ȣzāngā sū Kúrisítō ní nyaá rī tīnī, Múngú ri kpá ímú 'bā íngú sū īri ní Kúrisítō ri íngú rī tīnī.

'Bá Múngú vé rī pi úmvúlésī tā muké Ȣsú rā

¹⁸ Á n̄j̄ ámá muké, Ȣzāngā 'bā ní nyaá ändrū nōri, īri anigé, 'bo íngúngará úmvúlésī Múngú ní ímúzú 'bā íngúzú rī, tā ni aga rā.

¹⁹ Ngá ärëvú céré Múngú ní gbií vū drīgé nōgō rī pi, kōpi ri ȇsī 'bā rizú ú'dú Múngú ní úmvúlésī 'bā adri'bée anji ívē ní pi rú rī i'dazú rī Ȣtēzú.

²⁰ Ngá Múngú ní gbií rī pi ē drī ábákí céré, adri 'yozú kínī, kōpi lēkí nī yā 'dīni ku, Múngú lē tā rī a'o 'i 'dīni nī. Ngá ī ní údé rī pi ímú ȇsī 'bā 'yozú kínī,

²¹ ī ímú ī pa drā sīlē gá sī rā, Ȣzini ī icókí Ȣmaá ku, ī ímú drīwälā Ȣsú fizú anji Múngú vé dīngará pōwūpōwū rī Ȣsú' bá rī pi Ȣsámvú gé rā.

²² Ngá ärëvú céré vū drīgé nōgō rī pi, kōpi ri drī ci ambamba cīmgbá lókí ändrū rī gé, sū ūkú riípi mvá tūipi rī ní rií drī ci jí rī tīnī.

²³ Adri 'yējá ngá 'dī'bée ri drī ci nī kuyé, 'bā Yésū ri ȣyī' bá gi nō'bée, 'bā kpá ri drī ci īndī, tā 'bā ní rií ú'dú Múngú ní ímúzú 'bā a' yīzú adrīzú anji ívē ní rú rī Ȣtēzú rī sī, Índrī Uletere rī sē 'bá

nīkí tā 'bá ní rií ūtēé rī gí, ãzini sē 'bá nīkí tā Múngú ní ímúzú 'bá rū'bá újázú ícázú ú'dí, 'bá rū'bá ní gōzú drázú dīj ku rī gí.

²⁴ Tā 'bá ní ési 'bāzú drī ni gé rī, īri 'bá pa nī. Nóni 'bā ri ési 'bá drīwälā ī ní ímú sée 'bá ní rī ūtēzú, 'bo 'bá Ȭsúkí drī kuyé. 'Bá ãzi ícó ési 'bāá ngá 'í ní Ȭsú gí rī ā tā Ȭsúzú ku.

²⁵ 'Bo 'bá dō ri ési 'bā ngá 'bá ní drī Ȭsú kuyé rī drīgé, lē 'bá 'bākí ési mādā rizú ūtēzú.

²⁶ 'Bá ní adrií tā be múké kuyé rī sī, Índrí Uletere rī 'bá īzā ko nī. Ā'diātāsīyā 'bá nīkí ngá 'bá ní lēé 'é'yí Múngú vúgá rī zībe ku, Índrí Uletere rī 'bá ní Múngú ri zī īzāngā be āmbúgú 'í ési agá, 'bá ãzi ícó tā ní átā bā ku.

²⁷ Múngú riípi 'bá ési ndréépi rī nī úmī Índrí Uletere rī vé rī rá, ā'diātāsīyā Índrí Uletere rī ri Múngú ri zi 'bá Ȭ'yí'bá gí rī pi ní, sū Múngú ní lēé rī tīnī.

Tā ãzi 'bá gū́ipi āmvé Múngú vé lēngárá agásī ni 'dāáyo

²⁸ 'Bá nīkí kpá rá 'yozú kínī, tā ri'bá 'bá Ȭsú'bée rī pi agásī, Múngú ri tā múké 'o 'bá 'i lē'bá lēlē rī pi ní nī, tā ni íbí Ȭngá ési ni agá, ūpē Ȭngá 'bá 'dī'bée nī.

²⁹ Múngú nī 'bá 'dī'bée Ȭnogósī, ūpē kpí ímú adrií sū 'í Mvópi tīnī, Yésü ri kpí

ní Mvá kāyú Múngú vé anji kárákará rī pi Ȭsámvú gé.

³⁰ Múngú Ȭ'yí 'bá 'í ní ūpēé 'dī'bée nī, zī kpá 'bá 'dī'bée nī, kpí Ȭ imúkí rí adrií 'bá ívē nī, 'bā kpí adrií 'bá píri 'í Ȭndréti gé, zī kpí, Ȭ imúkí rí kpí Ȭngú sū ī ní 'í Ȭngú rī tīnī.

³¹ Tā 'dī'bée Ȭ tā sī, 'bá átákí rí Ȭngóni? Múngú ri dō 'bá be trú, 'bá ãzi ri nyo ícó 'bá 'o ūnjí rá?

³² Múngú uga ívē Mvá 'bá tā sī kuyé, Ȭpē īri 'bá ní rá. Múngú 'o dō tā 'bá ní 'dīri tīnī, ícó nyo 'bá ní ngá Ȭrēvú sée cérē píríni ku?

³³ Múngú 'yo dō kínī 'bá ívē 'í ní ūpēé 'dī'bée anji ívē nī, ãzini 'bā kpí adri 'bá píri 'í Ȭndréti gé gí píri, Ȭ'di ri ícó tā ījí kpí drīgé, kpí tōzú 'yozú kínī kpí ūnjí nī?

³⁴ Ȭ'di ri ícó 'yo kpí ūnjí nī? Kúrisítō Yésü drā kpí Ȭ tā sī, ingakí īri gōó idri rú, nóni úrí Múngú vé drī Ȭndrépi gé, īri ri Múngú ri zī kpí ní.

³⁵ Ngá ãzi nyo ícópi 'bá Ȭsámvú acoópi Kúrisítō be lēngárá Kúrisítō ní 'bá lēzú 'dīri agásī ni anigé? Tā ūkpó ūkpó, īzāngā, Ȭcūngárá, Ȭbīrī, bōngó Ȭkō, tā ūnjí drā ījípi nī, tā ī ní ūlāá 'dī'bée, kpí nyo ícó 'bá Ȭsámvú aco Kúrisítō be rá?

³⁶ Síkí Búkú Múngú vé rī agá kínī,

"Mī tā sī, ú'dú ãlu ãlu, 'bá rī pi lēkí rií 'bá ú'dí,

'bá índrékí sū kābīlō ī ní
rií ūlīlī rī pi tñi.'

³⁷ Tā ãzi 'bâ gñúpi ãmvé ni
'dñáyo. Tā ūnjí 'dñ'bée kádõ
'bâ ïsú, 'bâ ícó pá tu tñtý ūkpõ
Kúrísítõ 'bâ lñépi lñlë rī vñ rñ
sñ.

³⁸ Má épí tñ 'dñri sñ mûké
mûké 'yozú kínñ, drñgárá,
dôku ídri, dôku mñlñyikã,
dôku índrí ūnjí rñ pi,* dôku
tñ nóni ri'bá 'i nga'bée rñ
pi, dôku tñ úmvúlési ímú'bá
ï nga'bá drñdrñ 'dñlë rñ pi,
dôku ūkpõ үrukõ'bée, ngá
'dñ'bée ícokí 'bâ ãsámvú
acoó Múngú 'bâ lñépi lñlë rñ
be ku.

³⁹ Ūkpõ íngá'bá 'bû gélési
rñ pi, dôku ūkpõ vñ drñgé
nõgó ãngú wñlñwñlí rú rñ agá
rñ pi, ngá Múngú ní gbií rñ
pi, ícokí 'bâ ãsámvú acoó
lñgárá Múngú ní i'daa' 'bá
ní Kúrísítõ Yésü 'bavé Úpí ã
rú'bá gá 'dñri agásí ku.

9

Múngú ipsis Ÿsérélë rñ pi nñ

¹ Kúrísítõ nñ rá, tñ má ní
átá rñ, ñri tñ áda, adri ūnjõ
ku, yñkì mñvë rñ, ãzini Índrí
Uletere rñ lñ kpá má ní kññ,
tñ má ní átá rñ tñ áda.

² Ízñgä fi má ési agá, së
mâ ési ñõ ambamba

³ má é'dipáa Yähudí rñ pi ã
tñ sñ. Á lë Múngú ã tri ma,

* **8:38 8:38** Índrí ūnjí rñ pi: Índrí ūnjí rñ pi ándúrú mñlñyikã Múngú vñ ní 'bû gé
'dñá, kópi ñökí tñimbí Múngú vñ rñ, Sátánã ri kópivé ãmbúgú. Múngú idró kópi
'bû gé 'dñásí vñgá nõo, kópi gñkí ufuú Índrí ūnjí, kópi ri 'bâ rñ pi ní Ízñgä së
vñ drñgé nõgó. 'I lñ I'dangará 12:7-9.

* **9:7 9:7** Úyú Ÿbürámä vé rñ pi: Múngú
ipé úyú Ÿbürámä vé rñ pi céré adrii anji ivé ní kuyé. Ipé 'yéjá úyú Sárâ pi ní tñ
Ýbürámä be rñ pi áyu, ipé Ÿsimâélë Ágárá ní tñ Ÿbürámä be rñ kuyé. † **9:7 9:7**
Ísákä: Ísákä ri mvá Múngú ní ezií Ÿbürámä ní rñ. 'I lñ I'dóngará 17:35. **9:7**
9:7 Í'dóngará 21:12

ã aco 'bâ ãsámvú Kúrísítõ
be, má é'dipáa Yähudí rñ pi
ezií Ÿsúkí rí pangárá bësññ.

⁴ Kópi 'bâ Ÿsérélë vé ni,
Múngú ūpë kópi adrii anji
ivé ni. Múngú i'da ivé
dñgárá pñwñpñwñ rñ kópi
ni, Múngú ru ūndí kópi be,
ezií ivé tñimbí kópi ni. Kópi
ã rikí 'i ïnjij Jó Múngú vé rñ
agá, ãzini kópi ezií Ÿsúkí rí tñ 'i
ni ezií rñ bëññ.

⁵ Æbürámä pi, Ísákä be,
Yökóbñ sñ, kópi Yähudí rñ pi
vé é'bipij drñdrñ rñ pi, tñkí
Yésü Kúrísítõ ri 'bâ áda rú,
ibí ifñú úyú Ÿsérélë vé rñ agá,
Yésü Kúrísítõ ri Múngú 'i,
ñri ngá ãrëvú drñgé sñ céré
ãmbúgú, e Íngukí ñri muzú
'dáni'dáni! Æmññ.

⁶ Ícokí 'yoó tñ Múngú ní
ezií Yähudí rñ pi ní rñ, 'du tñ
ni ngaá ku yñ 'dini ku. Adri
'yozú kínñ, 'bâ Ÿsérélë vé rñ
pi céré nñkí Múngú ri rá yñ
'dini kuyé.

⁷ Úyú Ÿbürámä vé rñ pi*
adrikí céré anji Ÿbürámä vé
ni kuyé. Múngú 'yo ivé búkú
agá kññ, "Úyú mívë rñ pi ímú
ifñ Ÿsákä† rú'bá gá."

⁸ Tñ 'dñri lñ 'yozú kínñ, anji
Ýbürámä ní tñ rú'bá rú'bá rñ
pi adrikí anji Múngú vé ni
ku, anji Múngú ní tñ ni ezií
rñ, kópi adri anji Múngú ní

'dū' bāá anji Ābūrámā vé ni rú ni pi.

⁹ Tā Múngú ní ęzij rī 'díni kínī, "Ma ímú īgō sâ nōri tñi rī gé, ilí drū rī agá, Sárā ri ímú mvá ágó tì rá."

¹⁰ Īsákā ri 'bávē é'bípi, je Rēbékā ri 'í ní ūkú rú, Rēbékā tì īri ní anji āgō ętjí rú,

¹¹ 'bâ n̄kí rī 'yozú kínī, lëtjí Múngú ní 'bá īpēzú rī piri. Sâ Rēbékā ní drī kōpi tñzú kuyé, dōku kōpi ní drī tā muké 'ozú kuyé, dōku tā ūnjí 'ozú kuyé rī gé,

¹² Múngú 'yo Rēbékā ní kínī, "Mvá kâyú rī ímú ęzí nga mvá ūdú rī ní." Múngú 'yo tā rī 'díni lñzú kínī, īpē 'bá rī ęzí īri ní ngaá muké rī ā tā sī ku.

¹³ Síkí Búkū Múngú vé rī agá kínī, "Á lē Yōkóbū‡ ri áyu, á gā Isōwū rī sī."

¹⁴ 'Bâ 'yokí rī ngóni? 'Bâ 'yokí rī kínī, tā Múngú ní 'oó 'dīri adri piri ku? Adri 'díni kuyé!

¹⁵ Múngú 'yo Mósē ní kínī, "Mâ ęsí ri adri īdríkídri 'bâ má ní īpēé rī ní, ma ícó 'bá má ní lëe rī ē izā ko rá."

¹⁶ Tā 'dī'bée nga 'i tā 'bá áda ní lëe rī sī ku, dōku ūkpō 'bá áda vé ni sī ku, īri 'i nga ęsí īdríkídri Múngú vé rī sī.

¹⁷ Síkí Búkū Múngú vé rī agá, Múngú 'yo 'bāgú

Ęjēpétō vé rī ní kínī, "Ma sē mi ícá 'bāgú rú, ma mávē ūkpō i'da mí ní, kúru 'bá vū drīgē rī pi céré ímú n̄j ámá 'yozú kínī, ma Múngú 'i."

¹⁸ Múngú vé ęsí ri adri īdríkídri 'bá īri ní īpēé lëe ęsí īdríkídri 'bāá īri ní rī ní. Múngú ūsū dō 'i lē 'bá rī ē drī ē ícá ūkpō ūkpō, īri ícó 'o rá.

¹⁹ 'Bá ăzi ri ícó 'yo, "Múngú lē dō 'bâ 'okí tā rī sū 'i ní lëe rī tñi píri, ngá īri ní 'yoó 'bá ūnjí rī ă'di? Ă'di ri ícó tā Múngú ní үfjí gí rī njō nī?"

²⁰ 'Bo mi ă'di 'i átángá 'yoópi Múngú ní 'díni? Ngá ī ní údé rī, īri nyo ícó 'yo 'bá 'i údépi rī ní, "Mí údé ma 'díni ăsī 'díni rá?"

²¹ 'Bá riípi ūdrí gbiípi rī, ūrüté ālu ālu 'dīri sī, īri ícó ūdrí rī ăzi gbi, īri īgīrī muké muké, īri ăzi rī gbi īgīrī ku.

²² Múngú lē ívē jíkó i'daá, ăzini ívē ūkpō i'daá 'bá ī ní lëe ú'dí rī pi ní tā lñzú ăní kōpi drīgē, 'bo īri tā ni 'du mužú ęsí be mādā.

²³ Múngú ri kpá ívē dīngará pōwūpōwū rī i'da 'bá 'i ní ūpēé lëe ęsí muké 'bāá kōpi ní rī pi ní rá,

²⁴ 'bá īri ní ūpēé rī 'bâ 'i, Yāhúdī rī pi, ăzini 'bá adri 'bá Yāhúdī rú ku rī pi.

²⁵ Búkū nébī Ōséyā ní sīrī agá, Múngú 'yo 'bá adri 'bá

9:9 9:9 Í'dóngará 18:10, 14 **9:12 9:12** Í'dóngará 25:23 **‡ 9:13 9:13** Yōkóbū: Yōkóbū ri Ābūrámā mvópi Īsákā vé mvá, īri anji be muđrī drī ni īrī, Múngú újá rú ni zjí Īsērélē, úyú īrivé rī zjíkí anji Īsērélē vé ni. Sâ Yes̄u vé rī gé, zjíkí kōpi Yāhúdī. 'I lā Í'dóngará 25-50. **9:13 9:13** Mälákī 1:2-3 **9:15 9:15** Wūngará 33:19 **9:17 9:17** Wūngará 9:16 **9:20 9:20** Īsáyā 29:16; 45:9

Yāhúdī rú ku rī pi ní kīnī,
“Ími adri'bée 'bá mávé ni
kuyé 'dī'bée, nóni ma
ími zí 'bá mávé ni.

Ími 'bá má ní ándúrú lēé
ku 'dī'bée, ma ímú ími
lēlē.”

26 Búkū Múngú vé rī 'yo kpá
'díni kīnī,

“Vūrā ālu ālu ándúrú má ní
'yoó ími ní kīnī,

‘Ími adrikí 'bá mávé ni
ku 'dīri,’
nóni ma 'yo,

‘Ími ímú adri anji mávé
ni, ma Múngú adriípi
ídrí rú rī 'i.’”

27 Nébī Ísáyā átá 'bá
Ísérélē vé rī pi ã tā sī 'díni,

“Bá Ísérélē vé rī pi ã
adrikí dō kárákárá
cínýáfā yīj agá rī tñi
drāáásñyā,

‘yénjá ï ímú kópi ë ìmbítā
ï ní kuú kíníkiniñá
'dī'bée pa áyu.

28 Úpí ri ímú 'bá vū drīgē rī
pi ìrñjā rá,
íri kópi ìrñjā mbēlēñjá.”

29 Tā rī ímú 'i nga sū Ísáyā
ní 'yoó drīdrī rī tñi,

“Úpí Múngú ã ku té dō 'bá rī
pi vé

úyú ë ìmbítā ku,
'bá té ūdrā céré sū 'bá kūrú
Södómō§ vé rī agá rī
pi
ní ūdrāá 'bá kūrú
Gömórā vé rī agá rī
pi be rī tñi.”

9:25 9:25 Óséyā 2:23

9:26 9:26 Óséyā 1:10

9:28 9:28 Ísáyā 10:22-23

§ 9:29 9:29 Södómō ázini Gömórā: Múngú iza kūrú 'dī'bée ūnjíkanyā 'bá kūrú
'dī'bée agá rī pi ní 'oó rī sī lókí Äbürámā vé rī gé. ‘í lā Í'dóngará 18:20-33;

19:1-28. 9:29 9:29 Ísáyā 1:9 * 9:33 9:33 Írā: Írā 'dīri Yéşū 'i. † 9:33 9:33
Síónā: Síónā ri ï kpá zí Yērúsälémā. 9:33 9:33 Ísáyā 8:14; 28:16

Ísérélē rī pi ẽ'yīkí Múngú
ri kuyé

30 'Bá 'yokí rí ngóni? 'Bá
ándúrú adri'bá Yāhúdī rú
ku, tā 'o'bá píri ku 'dī'bée,
kópi újákí nóni ï ícá 'bá píri
Múngú ẽndréti gé, kópi ní
íri ẽ'yīj gí rī sī.

31 'Bo 'bá Ísérélē vé 'yo'bá
kīnī, ï lēkí ícá píri Múngú
ẽndréti gé tāímþí rī vé tā
sī 'dī'bée, tāímþí rī sē kópi
ícákí 'bá píri kuyé.

32 Kópi ísúkí tā píri kuyé
ãsī? Kópi ísúkí kuyé, kópi ní
adrií ẽ'yīngará ãkó rī sī, kópi
'bākí ési rizú tāímþí rī 'düzú
ngazú áyu. Kópi adrikí sū
'bá ri'bá ï ūsī'bá írā 'i alaápi
kú létí agá rī ã rú'bá gá rī
tñi.

33 Síkí Búkū Múngú vé rī
agá kīnī,

“Á 'bá írā* kú Síónā† gá
'dā'a'dā, 'bá rī pi ri ï
ūsī rú'bá ni gé,
írā rī sē kópi ri u'de
vūgá,
'bá ìri ẽ'yīpi rá rī, íco drīnjá
íssú ku.”

10

¹ Má édrípíjí má ómvúpíjí
má ní lēlē rī pi, tā mā ési
agá nõlé má ní lēzú Múngú
ri zízú 'bá Ísérélē vé rī pi ní
rī, Múngú ã pa rí kópi bēnī.

² Á nř rá, kópi 'bākí úvá
Múngú ri ̄injízú, 'bo tā

Múngú ní lée kópi ã 'okí rī fi kópi dr̄igé kuyé.

³ Kópi ní léti Múngú ní 'bá rī ã'yizú adrızú píri 'í endreti gé rī nij kuyé rī sī, kópi gãkí léti Múngú ní 'bá rī ã'yizú adrızú píri 'í endreti gé 'dīri 'dugá ngagá sī, kópi gōkí léti ívē ni túngú ni 'dugá ngaá áyú.

⁴ Kúrísítō 'dū tāimbí rī ngaá fūu tī ni gé gí, ãní 'bá cérē ūri ë'yī'bá gí rī pi, Múngú ri kópi ã'yī adri 'bá píri 'í endreti gé.

'Bá Kúrísítō ri ë'yī'bá gí rī pi, Múngú ri kópi pa rá

⁵ Mósē kínī, 'bá rī 'dū dō tāimbí rī ngaá rá, ūri adri Múngú endreti gé píri. Sī kínī, "Bá tā 'oópi 'dīni rī, lē ã 'dū tā rī ngaá sū tāimbí rī ní lée rī tīni."

⁶ 'Bo 'bá adriípi píri Múngú endreti gé ë'yīngárá be rī, ūri 'yo, "Lē mī ri 'yoó mí ési agá 'dālē, 'A'di ri nga mu 'bū gé 'dālē Kúrísítō ri íjí vūgá noó nī?" 'dīni ku,

⁷ dōku, mī ri 'yoó 'A'di ri íco fi mu 'bú índrí 'bá ūdrā'bá gí rī pi ní adrızú rī agá 'dāá Kúrísítō ri inga gō idri rū drāngárá gálésī nī?" 'dīni ku."

⁸ Búkū Múngú vé rī 'yo kínī, "U'dukó rī īnyinjájá mí be, ūri īfū mí tī gé, ãzini mī ési agálésī." U'dukó 'bá ní ūlūu 'dīri, 'bá ri tā ë'yīngárá vé rī ūlū.

⁹ Mí 'yo dō mī tī sī, "Yésū ri Úpí," ãzini mí ã'yī dō mí ési agá 'dālē 'yozú kínī, Múngú inga ūri gōo drāngárá gálésila idri rū rá, Múngú ri mi pa rá.

¹⁰ Mí ë'yī dō Kúrísítō ri mí ési agá 'dālē gí, mi adri 'bá píri Múngú endreti gé, ãzini mí 'yo dō mī tī sī kínī, mi 'bá Kúrísítō vé ni, Múngú ri mi pa rá.

¹¹ Búkū Múngú vé rī kínī, "Bá ūri ë'yīípi rá rī, íco drīnjá ísú ku."

¹² Mi dō Yāhúdīgú yā, mí adri dō Yāhúdīgú ku yā, adri tā rū ku, ã'diātāsīyā Yésū ri Úpí 'bá rī pi vé ni cérē, 'bá 'yoópi kínī ã ko 'í ūzā rī, ūri 'bá 'dīri ë ūzā ko aga rá.

¹³ Síkí Búkū Múngú vé rī agá kínī, "Bá cérē Úpí ã rū zí'bá rá rī pi, Úpí ri kópi pa rá."

¹⁴ Kópi ë'yīkí dō Úpí ri kuyé, kópi íco ūri ã rū zí ngóni? Kópi yīkí dō ú'dukó muké ūrivé rī kuyé, kópi íco ūri ë'yī ngóni? 'Bá ãzi ūlū dō kópi ní ú'dukó muké 'dīri kuyé, kópi íco yī ngóni?

¹⁵ Pēkí dō 'bá ãzi muú ú'dukó muké rī ūlūu kuyé, kópi íco ú'dukó muké rī ūlū íngóni? Síkí Búkū Múngú vé rī agá kínī, "Ngá muké rī, lē 'bá ndrekí 'bá ú'dukó muké rī íjí'bá ūlū'bá rī pi 'bá mī sī."

¹⁶ 'Bo īsērélē rī pi ã үrukö ë'yīkí ú'dukó muké rī kuyé.

Néb̄i Ísáyā 'yo 'díni kínī, "Úpí, ã'di ẽ'ȳi ú'dúkó muké 'bá ní ūlūu r̄i rá n̄i?"

17 'Bá r̄i ȳi dō ú'dúkó muké r̄i gí, ñri kúru ẽ'ȳi. ɻ'dúkó muké r̄i, ñri tā Kúrisítō vé r̄i.

18 'Bo á lē zíj̄, ẽndépi Ísérélē r̄i pi yíkí nyo ú'dúkó muké r̄i kuyé? Kópi yíkí rá. Síkí Búkū Múngú vé r̄i agá kínī,

"ɻ'dúkó Múngú vé r̄i ayi muzú v̄u dr̄igé s̄i cérē, átángá ï ní átā r̄i, ayi kpá muzú v̄u dr̄igé s̄i cérē."

19 Ẽndépi tā r̄i fi nyo 'bá Ísérélē vé r̄i pi dr̄igé rá? Ȕ, fi rá. Mósē s̄i tā Múngú ní átā Ísérélē r̄i pi vé tā s̄i r̄i 'díni kínī,

"Ma s̄e ïmi ímú ã'ȳa 'bá tákiri má ní s̄eé 'bá ãngū Ȕruk̄o agá r̄i pi ní r̄i s̄i.

Má kádō tákiri s̄eé 'bá adri'bá Yähud̄i rú ku tā ní fií kópi dr̄igé kuyé r̄i pi ní, ïm̄i ési ri ímú ve kópi ní ūnjí ūnjí."

20 Ísáyā gō átā Ȕr̄i âkó kínī, Múngú kínī,

"Bá ma ndā'bée kuyé r̄i pi, Ȕsúk̄i ma rá.

'Bá mávé tā zí'bá kuyé r̄i pi, má i'da ma kópi ẽndréti gé rá."

21 'Bo Ísáyā kínī, "Múngú átā 'bá Ísérélē vé r̄i pi ã tā s̄i kínī,

"Dú ú'dú ãco, á ri kópi mää kópi ẽ ímúk̄i rí má vúgá, 'bo kópi ẽ dr̄i ūkpó ūkpó, kópi gákí ma ẽ'ȳigá s̄i.'"

11

Múngú 'bā ési muké 'bá Ísérélē vé r̄i pi ní

1 Kúru á lē zíj̄ 'díni, Múngú gā nyo ívē 'bá r̄i pi gí? Múngú gā kuyé! Lē ïmi n̄ikí muké 'yozú kínī, ma Ísérélégú, ma úyú Ȕbürámā vé ni, má ibí ūfūu súrú Bényémín̄e vé r̄i agá.

2 Múngú gā ívē 'bá 'í ní ūp̄éé í'dóngará gá 'dāá r̄i pi kuyé. ïmi n̄ikí rá Búkū Múngú vé r̄i kínī, néb̄i Ȕlýā* unu Múngú ẽndréti gé Ísérélē r̄i pi vé tā s̄i kínī,

3 "Úpí, kópi ú'díkí mívē néb̄i r̄i pi, Ȕzini kópi ūj̄ok̄í mívē vúrā r̄ob̄oñ̄o zázú r̄i pi rá, 'bá 'yéñá ï ní kuú r̄i ma 'i. Kópi nóni ri léti ndā lēzú ma 'dizú."

4 Múngú újá Ȕlýā ní ngóni? Újá Ȕlýā ní kínī, "Ma 'bá be élif̄u éz̄ir̄i (7,000), kópi ūt̄ik̄i kumücí Bálā† ri Ȕnj̄izú kuyé."

10:16 10:16 Ísáyā 53:1 **10:18 10:18** Säwýmā 19:4 **10:19 10:19** Dëtõrõnómē

32:21 **10:20 10:20** Ísáyā 65:1 **10:21 10:21** Ísáyā 65:2 * **11:2 11:2** Ȕlýā: Ȕlýā ri néb̄i, Múngú 'dú ñri muzú 'bú ge idri rú, dr̄a kuyé. Tíkí ñri âkûdē slí r̄i ca mûdûrûlû úrõmî (900), ñsú âkûdē tíkí dr̄i Yésû ri kuyé. 'I lâ 1 'Bágú 17-21; 2 'Bágú 1-3. **11:3 11:3** 1 'Bágú 19:10, 14 † **11:4 11:4** Bálā: Bálā ri ngá ï ní údë mungú rú ni. 'I lâ 'Bá Tâ Lí'bá r̄i pi 6:25-32. **11:4 11:4** 1 'Bágú 19:18

⁵ Īri nyo adri lókí ãndrū nõri vé rī tñi, Múngú vé ési muké rī sī, ūpē 'bá mädänjáñá Ísérélē rī pi ãsámvú gé adrii 'bá ívé ni.

⁶ Múngú ri 'bá rī pi ūpē ívé ési muké rī sī, ã ūpē té dō 'bá rī pi ẽzí kópi ní ngaá rī sī, īrivé ési muké rī té adri ẽzí ãkó.

⁷ 'Dīri lū 'yozu kínī, Ísérélē rī pi ndéé ni pi ïsúkí Múngú vé ési muké kópi ní rií ndää rī kuyé, 'bo mädänjáñá Múngú ní ūpē rī pi ïsúkí ési muké Múngú vé rī nī. 'Bo ndéé ni pi ẽ dr̄i ūkpó ūkpó.

⁸ Bükü Múngú vé rī kínī, "Múngú sē kópi ã úmī ja 'i rá,

kópi ã ámákí rí tā rī ku, őzű kópi ẽ mi,
kópi ã ndrekí rí tā ívé rī ku,

azini őzű kópi ẽ bí,
kópi ã yíkí rí tā ku
icázú címgbá ӯ'dú ãndrū nõri gé."

⁹ 'Bágú Dåwúdī ní 'yozu kínī, "Kópi kádō rií ï úmú ūmū nyaá, lě ã urukí kópi, ẽ ìrñjákí kópi, ã uzekí kópi u'dee vügá.

¹⁰ Lě kópi ẽ mi ẽ ẽsí, kópi ã ndrekí rí ångū ku,
lě kópi ã úgoró ã ótrú áwi kú nyonyo."

Í 'bá adri'bá Yähudí rú ku rī pi pa rá

¹¹ Á lě gõó zií díí, Yähudí rī pi u'dekí dō vügá gó, kópi gõkí nyo íngá үru ku? Adri 'dini ku. Kópi ní lëti Múngú

vé ï ní adrızú píri rī gãá sī rī sī, īri sē Ísérélē rī pi adri a'yä sī 'bá adri'bá Yähudí rú ku rī pi ní pangará ïsú Yésü vúgá rī sī.

¹² Yähudí rī pi ní Múngú ri gãá sī rī sī, sē 'bá adri'bá Yähudí rú ku rī pi ïsúkí dr̄lé muké Múngú vé rī rá. Yähudí rī pi kádō ímú Múngú ri ẽ'yíi, kúru īri sē Múngú ri ímú dr̄lé muké sē 'bá rī pi ní aga rá.

¹³ Ìmi 'bá adri'bá Yähudí rú ku 'dī'bée, agaápi rá rī, ma ri tā 'dīri átā ìmi ní. Múngú ipē ma 'bá áyúayū ní rú ìmi ní, ma ri ẽzí nga ūkpó sī Múngú ní,

¹⁴ ã 'diätásïyä á lě mávē 'bá Ísérélē vé rī pi ã 'bákí ã'yä ìmi sī, kópi ã үrukó ẽ ïsúkí rí pangará ãní.

¹⁵ Yähudí rī pi ní Múngú ri gãá sī rī sī, sē 'bá vü dr̄gé rī pi újáki ési gó. Kópi kádō ímú Múngú ri ẽ'yíi, kópi gõ íngá adri idri rú dr̄ngárá gálési.

¹⁶ Abürámä pi ní adrii ẽ'bípíi үrukó'bée be ule rī sī, kópivé úyú rī pi kpá adri ule, anyängä үrukó ï ní jíjí sēé Múngú ní rī dō ule, anyängä ómvú agá rī pi céré ule, pëti rī vé úlá dō ule, īrivé dr̄tí pi kpá adri ule.

¹⁷ Pëti rī vé dr̄tí pi ūnõkí dō gó dr̄násïyä, ìmi 'bá adri'bá Yähudí rú ku 'dī'bée, ìmi pëti rī vé dr̄tí ï ní ugaá pëti ölivë ãzi rú'bá gó ni, ï jí ūdrõ pëti muké ni ã rú'bá

gá. Pęti úlá be muké őlivé‡ vé rī, īri ídri sē īmi ní, īmi adri'bée drítı rú 'dī'bée.

¹⁸ Lē īmi rikí īmi íngú 'yozú kínī, īmi ndēkí drítı ī ní ūnjoo 'dī'bée rá 'dīni ku. īmi íngukí dō īmi rá, īmi ūsukí tā 'dīri, īmi kokí pęti úlá rī ē izā nī ku, pęti úlá rī īmi izā ko nī.

¹⁹ īmi íco ūsū 'yozú kínī, "Pęti rī ē drítı ī ní gaá ú'be vūgá gí 'dī'bée, īri lętị zī 'bá ní fizú adrızú kópi ā vūrā gá."

²⁰ Tā 'dīri tā áda. 'Bo ūnjokí kópi gí, ā'diātāsīyā kópi ē'yīkí Yésū ri kuyé, īmi tukí pá títı, īmi ní Yésū ri ē'yīgí gí rī sī. Lē īmi íngukí īmi ku, 'bo lē īmi adrıkí ūrī sī.

²¹ Mungú ga dō pęti ē drítı drīdrī 'dā'bée vūgá rá píri, íco nyo īmi gaá vūgá ku?

²² Lē īmi nīkí ámá muké 'yozú kínī, Mungú ri ési be idrikidri īmi ní, 'bo īri tā lī Yähudī īri ē'yī'bá kuyé rī pi drīgē. 'Bo lē īmi ā'yīkí īrivé ési idrikidri rī vé tā muzú nyonyo, īmi ā'yīkí dō ku, ī kpá īmi uga vūgá rá.

²³ Yähudī rī pi újákí dō ési Mungú ri ē'yīzú rá, Mungú ri kópi ā'yī rá, īri kópi 'bā gō vūlé, sū īri ní pęti rī ē drítı 'bāa gōo pęti rī ā rū'bá gá ūzi rī tīnī. īri ūkpō be tā 'dīri 'dūzú ngazú.

²⁴ īmi adri'bá Yähudī rú ku 'dī'bée, īmi índréki sū pęti

őlivé vé rī ē drítı ī ní ugaá muý 'bāa pęti āzi túngú ni ā rū'bá gá rī tīnī. 'Bo Yähudī lē'bá ī újá'bá Mungú ri ē'yī'bá rī pi, adrıkí sū pęti ē drítı drīdrī 'dā'bée tīnī, Mungú ri ūkpō be pęti ē drítı drīdrī 'dāri újázú 'bāzú pęti rī ā rū'bá gá 'dāa ūzi.

'Bá Ísérélē vé rī pi gō Mungú ri ē'yī dīlī

²⁵ Má édrípīi má ómvúpīi, á lē īmi nīkí tā ī ní ūzūku mūdūmūdū rú 'dī'bée, lē īmi íngukí īmi ku, 'bá Ísérélē vé rī pi үrukö gäkí Mungú ri ē'yīgá sī, 'bo kópi ütē 'dīni cīmgabá īmi adri'bá Yähudī rú ku Mungú ní ūpēe 'dī'bée ní ímuzú Kúrisítō ri ē'yīzú rī gē.

²⁶ Kúru ī ímú 'bá Ísérélē vé rī pi pa céré, sū ī ní sī Búkú Mungú vé rī agá rī tīnī,

"'Bá ímúpi kópi paápi rī, īri ībi ímú írā Síónā vé rī gélési, īri ímú úyú ūfū'bá Yökóbū agá rī pi vé ūnjikanyā ūjī kópi ā rū'bá gá sī céré.

²⁷ Ündī má ní ímú rüy kópi be rī, ma kópi trū īvē ūnjikanyā agásī céré."

²⁸ 'Bá Ísérélē vé rī pi ndēe ni pi ícákí ari'ba Mungú vé ni, īmi 'bá adri'bá Yähudī rú ku rī pi ē ē'yīkí rí ūdükö muké rī āní. 'Bo Mungú lē 'bá Ísérélē vé rī pi

‡ **11:17 11:17** Őlivé: Pęti őlivé vé rī īri 'a ū'a be, ī íco nya rá, ī īrivé ū'a zo ūdu rú, Yähudī rī pi ri tībī á'dí ūdu rī sī, āzini kópi ri tō lámbā agá, ācī 'yūzú āní.

11:27 11:27 Ísáyā 27:9; 59:20-21; Yerémíyā 31:33-34

lēlē, ā'diātāsīyā īri ní kōpivé
é'bípí Ābūrámā ri īpēé Īsákā
be āzini Yōkóbū be rī ā tā sī.

29 Ími ndrekí drí ká,
Múngú sē dō 'bá rí ní fefé
gí, ázini zì dō íri gí, ícó ívé
výkí újá ku.

30 Ími 'bá adri'bá Yähúdī
rú ku 'dī'bée, ándúrú ími
gäkí Múngú ri sī, 'bo Múngú
gō ívē ésí muké rī 'bāá ími
ní, ä'diätäsïyā 'bá Ísérélē vé
rī pi nóni gäkí Múnqú ri sī.

31 Yähudí kárakará rí
pi ē drí ícákí nóni ūkpó
ūkpó, 'bo Múngú ri ímú
ívé ési muké rí 'bā kópi ni,
ä'diätäsilyä ìmi ıṣúkí rí ési
muké Múnqu vé rí ãní.

32 Múngú adi 'bá rí pi
'í drígé sī, ku kópi rií
ünjíkānyā 'oó sū kópi ní lée
rí tíni, 'í 'bā rí ívé ési múké
rí kópi ní cérē bēsīnī.

ñí Ōwō'dīfō sēngárá Múngú

³³ Úmī Múngú vé rī, āzini tā
nīngará Múngú vé rī
aga rá,

'bá ãzi ícó ūrivé tā ūlūú
bā ku,
dōku 'bá ãzi ícó tā ūri ní
'oo ū ūlūú bā ku.

³⁴ "Ã'di nĩ úmĩ Úpí Múngú vé
rĩ rá nĩ?

Dōku ã'di ūlū īri ní tā rá
nī?"

35 "Bá ngá sēépi Múngú ní,
Múngú ní gōó ngá újá
sēé ūri ní rá rī ã'di 'i?"

³⁶ Mungú gbi ngá rí pi ãrévú
céré ní,
kópi ri adri írivé ūkpó
sí,
gbi kópi ē íngukí rí 'i ãní.

Ê íngúkí Múngú ri muzú
nyonyo! Āmīnā.

12

*Lē 'bâ adrikí uletere
Múngú əndreti gé*

1 Má édrípii ma ómvúpii,
Múngú i'da ési ïdríkídri ívé
rí ìmi ní gó. Tä ni sí, á mä ìmi
drí ìrì sí, lë ìmi sëkí ìmí rú'bá
Múngú ní röböñö rú, á adri
uletere, á së rí Múngú ní
äyíkó. 'Díri léti áda Múngú
ri ìnjízú rí.

² Lē īmi rikí īmi újá tā 'oó
sū 'bá nyōkú nōri vé rī pi
ní rií tā 'oó rī tñi ku, lē
Mungú ã újá īmivé yïkï icá
ú'dí. Kúru īmi icó tā Mungú
ní lēé īmi 'okí rī nñ ámá rá,
ázini īmi icó tā muké, ázini
tā áyïkõ sëepi Mungú ní, iři
ní lēé rī nñ ámá rá.

³ Esí muké Mungú ní 'báá
má ní 'dīri sī, á lē 'yoó īmi
nī cérē, lē īmi ūsūkí 'yozú
kínī, īmi ndēkí tā sī cérē nī
'dīni ku. Lē īmi ámákí īmivé
adringará, ēyīngará Mungú
ní sēe īmí esí agá rī sī.

⁴ 'Bâ rú'bá īgélé be
ãndíāndí, īgélé ãlu ãlu ri ívé
ẽzí be túngú túngú.

⁵ 'Bâ adrikí dõ kárákará drãáāsîyã, 'bá úmúkí 'bâ ícá rú'bá ālu Kúrísítô ã rú'bá gá, 'bá ālu ālu ri pá tu ógúpi sî.

⁶ Múngú 'bā ési muké 'bá
ní, sē 'bá ní fefē tā 'ozú rī pi
cérē ãndiãndí. Fefē 'bá rī vé
rī, ūrī dō rizú tā Múngú ní
i'daá rī ūluzú 'bá rī pi ní, lē ū
ūlū ú'dukó Múngú vé rī 'bá

rī pi ní, īrivé ë'yïngárá ã adri āmbúgú.

⁷ Múngú sē dō mî ri ëzí ngaá 'bá үrükö ní, lē mî nga ëzí rī muzú muké, Múngú sē dō mî ri 'bá rī pi ímbá, lē mî ímbá 'bá rī pi muzú muké.

⁸ Múngú sē dō mí ní ëzí rizú 'bá rī pi ē ésí ūmizú, lē mî ūmî nyo 'bá rī pi ésí muzú. Múngú sē dō mî ri ngá sée 'bá rī pi ní, lē mî sē ngá rī ésí be céré. Múngú sē dō mî adri dr̄jkomá rú, lē mî rü 'bá rī pi muzú muké. Múngú sē dō mí ní ésí ïdríkídri adrızú 'bá rī pi be, lē mî sē kópi ní ngá rī ãyikö sī.

Lëngárá

⁹ Lëngárá īmivé rī ã adri lëngárá áda ni. Lē īmi gäkí tā ūnjí rī pi céré sī, lē īmi 'okí tā muké ni pi muzú áyu.

¹⁰ Lē īmi lëkí īmi ògüpüi lélē, ãzini lē 'bá älu älu ē ïnjí 'í ógúpí ri agaaá rá.

¹¹ Lē īmi 'bäkí ūvū tā Múngú vé rī sī ku, 'bo lē īmi ngakí ëzí Úpí ní ésí be céré.

¹² īmi kádō rií tā dr̄jdr̄j 'dilé rī ã tā ūsüü, lē īmi adrikí ãyikö sī. īmi dō ri ïzängä nya, lē īmi adrikí ésí be mädä, lē īmi 'bäkí ésí rizú Múngú ri zizú.

¹³ Lē īmi älækí ngá 'bá Múngú vé ngá ãkó rī pi be trú. 'Bá īmi ní nij kuyé ni pi ífíkí dō ícá īmivé 'bëtì ãsámvú gé, īmi ē'yíkí kópi dr̄i ïrī sī.

¹⁴ 'Bá īmi 'o'bá ūnjí rī pi, īmi sēkí kópi ní tákíri, ã trikí kópi ku.

¹⁵ 'Bá rī pi dō ri ãyikö 'bā, īmi 'bäkí ãyikö rī kópi be trú, 'bá rī pi dō ri ãvū ngo, īmi ngokí ãvū rī kópi be trú.

¹⁶ Lē īmi adrikí tā be kíri īmi ãsámvú gé sī. Lē īmi rikí īmi íngú ku, 'bo lē īmi rükí ūndī 'bá ï ní ndreeé kú mîlé gá ëzí ãkó rī pi be, lē īmi ūsükí 'yozú kíní īmi ndekí 'bá үrükö rá 'díni ku.

¹⁷ 'Bá ãzi 'o dō īmi ūnjí, lē īmi 'okí ïri ūnjí sū ïri ní īmi 'oó ūnjí rī tñi ku. Lē īmi 'okí tā índrépi 'bá rī pi mîlé gá muké ni áyu.

¹⁸ Lē īmi 'bäkí úvá adrızú 'bá rī pi be céré tā be kíri.

¹⁹ Måvé ūndī rī pi, 'bá rī 'o dō īmi ūnjí, lē īmi újákí ïri ní tā ūnjí ku, īmi kukí tā rī Múngú dr̄igé, Múngú ã ūfē nī, ã'diätäsiyä sīkí Bükü Múngú vé rī agá, Úpí Múngú kíní, "Ma ímú tā 'diri ūfē nī."

²⁰ 'Bo lē īmí 'okí tā rī sū Bükü Múngú vé rī ní 'yoó rī tñi,

"Ärí'bá mívé rī ëbírì fü dō ïri nī, lē mî sē ïri ní ngá nyaá,

yïjí úvá ndë dō ïri nī, 'í sē ïri ní yïjí mvyüü.

'í 'o dō ïri muké, ïri ívë ūnjikänyä nī ámá rá, ïri dr̄injá ísü."

²¹ Lē īmí kukí ūnjikänyä ã ndë īmivé ūkpö ku, 'bo lē īmí 'okí tā muké, īmí ndekí rí ūnjikänyä vé ūkpö ãní.

13

Lē ā 'dükí tā 'bá ambugu āngū rụ'bá rī pi vé rī ngaángā

¹ Lē 'bá céré ā 'dükí 'bá ambugu āngū rụ'bá rī pi vé tā ngaángā, ūkpō ẽzí ngazú rī Múngú ri sē 'bá ambugu rī pi ní nī, ăzini 'bá céré ī ní ū'bá'a 'bá ambugu rú rī pi Múngú 'bá kópi nī.

² 'Bá rī owany dō 'bá ambugu rī pi vé tā gí, owany 'dīri tā Múngú ní ẽzí' rī, 'bá tā 'o'bá 'díni 'dī'bée, ī tā lì kópi drīgé.

³ 'Bá tā 'o'bá píri rī pi, kópi ícokí adrií үři sī 'bá ambugu rī pi sī ku, 'bo 'bá tā 'o'bá píri ku rī pi, kópi adri үři sī. 'Í lē dō adrií 'bá ambugu rī pi sī үři sī ku, lē mī 'o tā píri, īri sē kópi mi íngúngū.

⁴ 'Bá ambugu rī pi ātī'bá Múngú vé ni, kópi 'bá rī pi ē īzā ko tā muké sī. 'Bo 'bá riípi tā ūnjí 'ooipi rī, īri adri 'bá ambugu rī pi sī үři sī, ā'diātāsīyā kópi ūkpō be 'bá tā ūnjí 'o'bá rī pi īrīnjažú Múngú vé jíkó i'dazú āní.

⁵ Lē īmī 'dükí 'bá ambugu āngū rụ'bá rī pi vé tā ngaángā, adri 'yozú kínī, īmi 'yéjá kópivé tā 'dū nga ī ní lēé īmi īrīnjažā rī sī yā 'díni ku, īri tā píri īmi ni kópivé tā 'dū ngaá rī sī.

⁶ Tā ā pá ī ní rizú mūfēngā ūfēzú rī 'dī, 'bá ambugu 'dī'bée ātī'bá Múngú vé ni, kópivé ẽzí ngaá rī rizú 'bá rī pi ā tā mbazú céré.

13:9 13:9 Wüngará 20:13-15, 17; Dētōrōnómē 5:17-19, 21
19:18

⁷ Lē īmi ūfēkí ngá 'bá ambugu rī pi ní lēé īmi vúgá rī ūfēfē. Dō ngá rī mūfēngā umbe jezú rī ā ūfēngárā, īmi ūfēkí kópi ní. Lē īmi rukí kópi ruru, īmi ɻnjíkí kpá kópi ɻnjíñjí.

Lē īmi lēkí īmi ögüpī lēlē

⁸ Lē mī adri mērī 'bá āzi vé ni be ku, ngá muké ī ní lēé rī, lē īmi lēkí īmi lēlē. 'Bá 'í ögüpī ri lēépi lēlē rī, 'dū tāím̄bi rī vé tā ngaá gí.

⁹ Tāím̄bi rī 'yo 'díni, "Lē mī 'bá owany ku, lē mī 'dī 'bá ku, lē mī ūgū 'bá āzi ā ngá ku, lē mī 'bá ẽsí 'bá mī gārā gá rī vé ngá drīgē ku." Tāím̄bi ī ní ūlāá 'dī'bée, úmukí kópi céré ícā ngá ālu kínī, "Lē mī lē 'bá mī gārā gá rī sū mí ní mī rū'bá lēé rī tñi."

¹⁰ Lēngárá ri sē 'í 'o mī ögüpī ri ūnjí ku. 'Bá rī dō lēngárá be ẽsí agá, 'bá rī 'dū 'dīri tāím̄bi rī vé tā ngaá gí.

¹¹ Lókí īmi ní tā píri 'ozú rī, īri adriípi nō. Lē īmi arukí ū'dū gélésí, ā'diātāsīyā 'bá níkí rá lókí ī ní lēzú 'bá pazú ūnjíkānyā agásí rī, īri ūnyinjā, īrivé tā ndē lókí ándúrú 'bá ní Kúrisítō ri ē'yízú drīdrī 'dāri rá.

¹² Ẽsí mādā, tā īnijá vé rī pi dēdē, āngū rī ilókō ícā ūtūnjá rú. Lē 'bá kukí tā īnijá vé rī ā 'ongárá āní, lē 'bá úsukí ngá ē'dī vé rī pi, 'bá adrikí rí ūtūnjá agá.

¹³ Lē 'bá adrikí muké, sū 'bá ri'bá ẽcí'bá ūtūnjá agá rī

13:9 13:9 Lēvítikā

pi tñi. Lë 'bâ 'okí tâ ïnïnjá vé
rî pi ku, lë 'bá rikí íwá mvûú
ïmérëzú ku, lë 'bâ rikí 'bá
úmú vûrâ ãlu gé rií tâ ûnjí
'oó ku, lë 'bâ 'bâkí owany ku,
lë 'bâ 'okí tâ drïnjá sëépi ni
ku, lë 'bâ adrikí ûmbá rú 'bâ
ãsámvú gé sî ku, lë 'bâ adrikí
ã'yâ sî ku.

¹⁴ Lē īmi ẽ'yïkí Úpí Yésü
Kúrísítō ri áyu, lē īmi kukí
tā ūnjí rý'bá nõri ní lẽé rí pi
rá.

14

Ã 'yokí 'bá ãzi ã tã ũnjí ku

¹ Lē īmi é'yíkí 'bá adriípi
é'yíngará be mūnyámúnya
rī ífí īmi āsámvú gé, lē īmi
'bākí ágátá tā 'bá үrukó ní
ndreeé múké ázini 'bá үrukó
ní ndreé ūnij rī ā tā sī ku.

2 'Bá ãzi ri ūsū, 'i ícó
ngá rí pi ãrëvú nya céré rá,
'bo 'bá adriípi eŷingará be
mũnyámunya rí, íri ūsū, 'i lē
'yéná tibi nii nyaá áyu.

3 'Bá 'yoópi í lě ngá ãrẽvú
nyaá céré rí, lě ē ide 'bá
riípi tibí nij nyaápi áyu
rí ku, lě kpá 'bá tibí nij
nyaápi áyu rí, ē ide 'bá
ngá ãrẽvú nyaápi céré rí ku,
ã'diâtásiyã Mungú ã'yí 'bá rí
pi ãrẽvú céré.

⁴ Mi ã'di 'i ícópi 'bá ãzi vé
ãtí'bá ã tã 'yoópi ūnjí? Dõ 'o
tã muké yã, dõ 'o tã ūnjí yã,
Úpí ri ïngá ïrivé tã lì ní. Úpí
ri ímú ïri e ïzã ko, së ïri tã
nïngará ïpë tã piri 'ozú ãní.

5 Ӯ'dú īní Múngú ri īnjízú
ri ā tā sī, 'bá ālu ri үşşü 'yozú
kínī, īpēkí ӯ'dú āzi ālu īrivé
tā ndē agaá rá, 'bo 'bá āzi

ri ūsū, ú'dú rí pi cérē í ícó
Múngú ri īnjī ãní rá. Lē 'bá
ãlu ãlu ã ūsū tā īrī 'dī'bée
ãsámvú, ngōri muké nī, ã
'du rí ngaá.

‘Bá ú’dú ázi ālu ni ‘dúúpi
‘bāápi tā ãmbúgú rú rī, īri
tā ‘dīri ‘o ‘díni Úpí Múngú ri
ïnjízú. ‘Bá riípi ngá ãrēvú
nyaápi céré rī, īri ‘dīri ri
Múngú ri ïnjī, ã‘diätäsiyā īri
ri Úpí ní õwō‘dífō sē. ‘Bá
riípi týbí nñí nyaápi áyu, zää
nyaápi ku rī, īri ri Úpí ri ïnjī,
ã‘diätäsiyā īri kpá ri Múngú
ní õwō‘dífō sē.

⁷ 'Bávé adringará ídri rúrī, ūkpō ni adri 'bá drígé kuyé, ãzini 'bávé drängará, ūkpō ni adri 'bá drígé kuyé.

8 'Bâ dō ri adri ídri rú, 'bâ
Úpí Múngú ri ĩñjí, 'bâ ūdrâkí
dō gí, 'bâ adri 'bá Úpí vé
ni. Dō 'bâ ri adri ídri rú yã,
dõku 'bâ ūdrâdrã yã, 'bâ 'bá
Úpí vé ni.

⁹ Tā 'dīri sī, Kúrísítō drā
'bâ tā sī, gō íngá ídri rú, 'í
ímú rí adrii Úpí rú 'bá ídri rú
rī pi vé ni, âzini 'bá ūdrā'bá
gí rī pi vé ni.

¹⁰ Lē mî átá mí ógúpi Yésű
ri ēyíipi gí rī vé tā ūnjí ku,
lē mî ide mí ógúpi Yésű ri
ēyíipi gí rī ku, 'bá rī pi cérē
ímú pá tu Múngú endreṭi gé,
Múngú ri kôpivé tā li n̄i.

¹¹ Síkí Búkū Múngú vé rī agá,

"Úpí Múngú kīnī, 'Ma
Múngú 'i,
'bá rī pi céré ímú kūmūcí ūtī
má ḡendreti gé,

köpi ímú 'yo ī tị sī, ma
Úpí Múngú 'i.'

12 'Bá ãlu ãlu ri ímú ívé tā ūlū
'î tị sī Múngú ḡendrət̄i gé.

13 Kúru lē 'bâ kukí tā
língárā 'bâ ḡögüp̄i dr̄igé rī
āní, lē mî զz̄ lét̄ 'bá lē'bá
ímú'bá Kúrísítō ri ẽ'ȳ'bá gí
rī pi ní ku, köpi ã 'bekí rí ívé
ẽ'ȳingárā ī dr̄igé sī vūgá ku.

14 Á n̄ rá Úpí Yésü Kúrísítō
ã rú sī, ngá nyanya ãzi ūnjí
ni 'dāáyo, 'bá rī ūsū dō kínī
ngá nyanya 'dīri ūnjí, īri
vūgá ngá nyanya 'dīri ūnjí.

15 Ngá nyanya mí ní rií
nyaá rī, īri dō ri mí ógúp̄i
Yésü ri ẽ'ȳípi gí rī ní izzāngā
sē, lē mî nya īri ã gārā gá ku,
'í nya dō īri ã gārā gá, 'í lē īri
kuyé. Ngá mí ní nyaá rī ã sē
izzāngā 'bá Kúrísítō ní drāá
írivé tā sī 'dīri ní ku.

16 Kúru ngá mí ní ūsū
kínī, īri muké 'dīri, lē mî sē
ã átákí dr̄i ni gé ūnjí ku.

17 A'diātāsīyā fingárā
mälūngā Múngú vé rī agá
rī adri 'yozú kínī, īri ngá
nyanya ã tā, dōku ngá ī ní
rií mvuúmvu rī pi ã tā 'dīni
ku, īri tā ī ní 'oó piri, tā be
kíri, ãyikō sī rī. Tā 'dībée
Índrí Uletere rī ri sē n̄.

18 'Bá rī 'o dō tā 'dīri tñi
Kúrísítō ã rú sī, īri Múngú
ní ãyikō sē, 'bá rī pi nga ẽt̄
kínī, tā īri ní 'oó 'dīri muké.

19 Lē 'bá Yésü ri ẽ'ȳ'bá gí rī
pi, tākíri ã adri köpi ãsámvu

gé, köpi ã útúkí rí ī icá ūkpó
ūkpó ívé ẽ'ȳingárá agá.

20 Ë izakí Múngú vé ẽzí
ngá nyanya ã tā sī ku. Ngá
nyanya rī pi ãrēvú cér̄ ī icó
nya rá, lē mî sē 'bá ãzi ã 'de
fií ūnjikānyā agá ngá nyanya
mí ní nyaá rī sī ku.

21 Ngá mî ní ipp̄e nyaá
rī dō zāá*, dōku íwá
mvuúngárā, dōku tā ãzi 'bá
Yésü ri ẽ'ȳípi gí rī sēep̄i
'deep̄i ūnjikānyā agá ni, lē
mî ku ngá 'dī'bée ãrēvú cér̄
āní.

22 Anyāngā vé tā, ãzini
ú'dú үruk̄o 'bāzú ãmbúgú
rī vé tā ã adri 'yéjá īmi
ãsámvu gé Múngú be. 'Bá rī
n̄ dō ámá rá, tā ī ní 'oó rī
piri, ési ni ã ūt̄i tā 'í ní 'oó rī
sī ku.

23 'Bá rī ã ȳik̄ awa dō
'i īri ngá ã ní nyaánya rī
ã tā sī, 'bo nya dō ngá rī
ãkā, 'bá 'dīri likí tā dr̄i ni
gé gí, ã'diātāsīyā 'o tā 'dīri
ẽ'ȳingárá ãkó. Tā 'bá rī
n̄ 'oó rī, ẽ'ȳi dō 'í ési agá
'dāá īri tā piri kuyé, 'o 'dīri
ūnjikānyā.

15

*'Bâ rikí 'yéjá 'bâ tā ūsū
áyu ku'*

¹ 'Bâ adri'bá ẽ'ȳingárá
be ūkpó ūkpó nō'bée, lē
'bâ kokí 'bá ẽ'ȳingárá be
mūnyámúnya rī pi ẽ izzā
koko, 'bâ rikí 'yéjá 'bâ tā
ūsū áyu ku.

14:11 14:11 Isáyā 45:23 * **14:21 14:21** Zāá: Lókí Páülū vé rī gé, zāá үruk̄o ã ní
jeé jökón̄ agá rī, ãzini zāá ã ní sēe ngá ã ní údé mungú rú rī pi ní rī, Kúrísítýán̄
үruk̄o ūsūkí kínī ã nyaki dō zāá 'dīri gí, īri lū kínī ã ri ngá ã ní údé mungú rú rī
pi ñj̄i. Ání sē köpi nyaki zāá ku. 'Í lā 1 Körinítō 8:1-13.

² Lē 'bâ 'okí tā muké 'bâ ògûpjjí ní, ã së rí kôpi ní ãyïkõ, kôpi ã adrikí rí ūkpó ūkpó ïvé ë'yïngará agá.

³ Kúrísítō 'o 'yéñá tā rí 'í ní ãyïkõ sëszú ó'dýkûlegúsí kuyé. Síkí Kúrísítō vé tā Búkū Múngú vé rí agá kíní, "Á Múngú, 'bá mi u'da'bá rí pi, u'dakí kpá ma rá."

⁴ Tā 'dî'bée síkí Búkū Múngú vé rí agá ìnogósí 'bá ímbázú, 'bá úmbéki dô ési ïzângâ nyazú rá, Búkū Múngú vé rí 'bá ési ümí, ïri së 'bá ési 'bá tā Múngú ní ezií 'bá ní drïdrï 'dilé rí ûtëzú.

⁵ Múngú sëépi ïmi ní rií ési úmbé ïzângâ nyangará gá, ãzini riípi ïmí ési ümúipi rí, ã së ïmi úmukí ïmi adrií ngá ãlu, ïmi kádõ rií Kúrísítō Yésü ã pámuvú ûbíí.

⁶ Kúru lë ïmi úmukí ïmi cére trû, ïmi íngukí 'bavé Úpí Yésü Kúrísítō vé Ëtépi Múngú ri.

⁷ ïmi adrikí ïmi ãsámvú gé sî ési be ãlu, sù Kúrísítō ní adrií ïmi be ési be ãlu rí tñi, ë íngukí rí Múngú ri ãní.

⁸ Á lë lúú ïmi ní kíní, Kúrísítō ímú Yâhûdî rí pi ãsámvú gé ãtí'bá rú, ímú tâ Múngú ní ezií Yâhûdî rí pi vé é'bipjjí* ní rí i'daá kíní, ïri tâ áda.

⁹ ãní 'bá adri'bá Yâhûdî rú ku rí pi ë íngukí rí Múngú ri ési ïdríkídri ïrivé rí ã tâ sî.

15:3 **15:3** Sâwûmâ 69:9
Ísákâ 'i, ãzini Yôkobû sî.
15:10 Dëtôrônómë 32:43
11:10

Síkí Búkū Múngú vé rí agá kíní,

"Ma ímú mi íngú 'bá adri'bá Yâhûdî rú ku 'dî'bée
ãsámvú gé,
ma ímú úngó ngo mî rú ínguzú."

¹⁰ Gôkí kpá sîí Búkū Múngú vé rí agá dîjí kíní,

"ïmi 'bá adri'bá Yâhûdî rú ku 'dî'bée,
ïmi 'bâkí ãyïkõ muzú 'bá Múngú vé rí pi be trû."

¹¹ Gôkí kpá sîí dîjí kíní,

"ïmi 'bá adri'bá Yâhûdî rú ku 'dî'bée,
lë ïmi íngukí Úpí Múngú ri íngungû,
'bá cére vû drïgé rí pi,
lë ïmi íngukí Múngú ri íngungû."

¹² Nébî Ísáyâ 'yo kíní,

"Mvá ãzi ri úmvûlésí ímú ïfû úyú 'bâgú Dâwûdî Yésê mvópi vé rí agá,
ïri ímú adri 'bâgú rú ãngû rí pi drïgé cére,
'bá adri'bá Yâhûdî rú ku rí pi ímú ési 'bá ïri drïgé."

¹³ Múngú ïmi ní rií ési 'bâa drï ni gé 'dîri, ã së ãyïkõ ã fi ïmí ési agá, ãzini ã së tâkíri ïmi ní, ïmi ní ïri ë'yïí gí rí sî, ūkpô Índrî Uletere rí vé rí ã ga ïmí ési agá trétré, ïmi 'bâkí rí ési tâ drïdrï 'dilé rí ûtëzú.

Páülû nga ëzí 'bá adri'bá Yâhûdî rú ku rí pi ãsámvú gé

* **15:8** **15:8** Yâhûdî rí pi vé é'bipjjí: Kôpi Åbûrámâ 'i,
Sâwûmâ 22:50; Sâwûmâ 18:49 **15:10**
15:9 **15:9** 2 Sâmûlêl 15:11 **15:11** **15:11** Sâwûmâ 117:1 **15:12** **15:12** Ísáyâ

¹⁴ Má édrípíjí má ómvúpíjí, á n̄i rá 'yozú kín̄i, nóni īmi n̄íkí tā Múngú vé rī pi cérē muké gi, kúru īmi ícó īmi ògypíjí ímbá rá.

¹⁵ Kókóbjí má ní s̄í īmi ní 'd̄iri, á s̄í īmi ní tā rī ūr̄i ákó, īmi ígákí rí tā rī pi āní bēn̄i, á s̄í tā 'd̄iri 'd̄ini, á 'diātāsīyā Múngú sē má ní ési muké,

¹⁶ mâ nga rí ēz̄i Kúrísítō Yésū ní ātí'bá rú, mâ nga rí ēz̄i átálágú rú 'bá adri'bá Yāhúd̄i rú ku rī pi āsámvú gé. Ēz̄i má ní ngaá átálágú rú rī, rizú ú'dúkó muké rī ūlūzú 'bá adri'bá Yāhúd̄i rú ku rī pi ní, Índrí Uletere rī á sē rí kópi adrii rōbōn̄o rú, á sē rí Múngú ní āyīkō.

¹⁷ Ma āyīkō s̄í āmbúgú ēz̄i má ní ngaá Múngú ní Kúrísítō Yésū á rú s̄í rī s̄í.

¹⁸ Má ícó ma íngú tā má ní 'oó rī s̄í ku, ma 'yéñá tā Kúrísítō ní i'daá má ní, ma íjípi 'bá adri'bá Yāhúd̄i rú ku rī pi āsámvú gé rī ūlū áyu. Kópi 'dúkí tā Múngú vé má ní ūlū rī ngaá rá.

¹⁹ Má ūlū tā 'd̄iri, ázini á 'o tā āyázú āyāyā 'd̄ibée ūkpō Índrí Uletere rī vé rī s̄í, sē mā ūlū ú'dúkó muké Kúrísítō vé rī i'dózú kúrú Yērúsälémā vé rī gé cažú āngū Ilíríkómū vé rī gé.

²⁰ Ēz̄i mávē rī, ma ri ú'dúkó muké Kúrísítō vé rī ūlū muzú vūrā 'bá rī pi ní Kúrísítō vé tā yízú kuyé rī pi agásī, á lē muzú vūrā 'bá āzi ní Kúrísítō vé tā ūlūzú gi rī agá ku.

²¹ S̄íkí Búkū Múngú vé rī agá kín̄i,

"Bá ī ní īrivé tā ūlū kópi ní kuyé rī pi, kópi ímú tā rī ndre rá,
ázini 'bá īrivé tā yí'bá kuyé rī pi, kópi ímú īrivé tā n̄i ámá rá."

²² Tā má ní muzú īmi ndrezú kuyé rī, á ri ú'dúkó muké Kúrísítō vé rī ūlū muzú āngū rī pi agásī.

Páūlū lē muzú 'bá Rómā vé rī pi vúgá

²³ 'Bo nóni á d̄e ēz̄i má ní ngaá āngū nō'bée agá rī pi cérē gi. Ílí kárákará agá, á ri үsүү, á lē muzú īmi ndreeé.

²⁴ Má útú tā ni 'd̄ini, má kādō 'deé muzú āngū S̄ipén̄i vé rī gé 'dāá, á lē pá tuú īmi ndreeé ú'dú be mādā, īmi kúru má ní ngá so, á ko rí má īzā, má 'de rí muzú mávē ēc̄i rī gé 'dāá.

²⁵ 'Bo nóni á lē 'deé muzú Yērúsälémā gá 'bá Múngú vé rī pi ē īzā koó.

²⁶ 'Bá Múngú ri n̄i'bá gi āngū Mākēdōn̄iyā vé rī agá, ázini āngū Ākáyā vé rī agá rī pi sokí ngá ési be cérē sēé muzú 'bá Yésū ri ē'yī'bá gi Yērúsälémā gá 'dāá ngá ákó rī pi ē īzā kozú.

²⁷ Ádarú ngá kópi ní soó rī, tā ni íbí íngá kópi ē ési agá, kópi sokí ngá rī sēé Yāhúd̄i Yésū ri ē'yī'bá gi ngá ákó rī pi ní. Á'diātāsīyā Yāhúd̄i rī pi ūlūkí ú'dúkó muké Kúrísítō vé rī 'bá adri'bá Yāhúd̄i rú ku rī pi ní, 'bá

adri'bá Yähúdī rú ku rí pi sōkí ívé rí ngá séeé Yähúdī Yésǖ ri ẽ'yí'bá gí rí pi ní.

²⁸ Má kādō ngá īní soó séeé má drígé rí jií mǘy séeé 'bá ngá ākó rí pi ní, ma gõ 'de mǖ ūmi ndre, ma kúru gõ aga muzú Sípénī gé 'dääá.

²⁹ Á nñ̄ rá 'yozú kín̄, má kādō caá ūmi āsámvú gé 'dilé, Kúrísítō ri ívé tákíri rí sē má ní, tákíri Kúrísítō ní sēé má ní 'dříri, ūmi ̄sú̄ īndí.

³⁰ Má édrípíi má ómvúpíi, á lē 'yoó ūmi ní Úpí Yésǖ Kúrísítō ā rú sī, āzini lēngárá Índrí Uletere rí vé rí sī, á lē ūmi zíkí má ní Múngú ri ẽzí ūkpó ūkpó má ní riíngaá rí ā tā sī.

³¹ Ūmi zíkí má ní Múngú ri, 'bá Yésǖ ri gã'bá sī āngū Yûdáyā vé rí agá rí pi ā 'okí ri ma ūnjíku, ngá īní soó séeé má drígé rí, má kādō jií séeé 'bá ẽ'yí'bá gí Yerúsälémā gá rí pi ní, kópi ē ẽ'yíkí rí ngá rí běn̄i.

³² Múngú ā'yí dō rá, ma mǖ ūmi vúgá 'dilé āyíkō be, 'bâ mukí rí 'bâ ẽsí ūmíi ūmi be trú.

³³ Múngú riípi tákíri séeipi rí ā adri ūmi be céré. Āmínā.

16

Páulū sē mōdō 'bá Yésǖ ri ẽ'yí'bá gí rí pi ní

¹ Á lē ūmi ní Fäyúbe vé ẽzí ngaá muké rí ā tā ūlúú, ūri ātí'bá, ūri ri ẽzí nga kānísā* kūrú Kēnīkūrýā vé rí agá.

² Ūmi ẽ'yíkí ūri Úpí ā rú sī, sū ūmi ní 'bá Múngú vé rí pi ẽ'yí rí tñi, ngá āzi ndē dō ūri nñ̄, ūmi sēki ūri ní ngá ūri ní lēé rí, ā'diātásíyā ko 'bá kárakará pi ē ūzā rá, āzini ko kpá mā ūzā rá.

³ Á lē ūmi jíkí mōdō séeé Ákúwílā pi ní ūkú ni Pírísílā be, 'bá 'dī'bée má ógúpí, 'bá ríkí ẽzí Kúrísítō Yésǖ vé rí ngaá kópi be trú ālu.

⁴ Kópi adikí ívé idri ūzāngā nyaá mā tā sī. Á sē ūwō'dífō kópi ní, āzini 'bá adri'bá Yähúdī rú ku Yésǖ ri ẽ'yí'bá gí āngū āndíāndí rí pi agásí rí pi sēkí kpá kópi ní ūwō'dífō.

⁵ Ūmi sēkí kpá mōdō 'bá Yésǖ ri ẽ'yí'bá gí, ri'bá ī úmú'bá kópivé 'bët̄i āsámvú gé rí pi ní.

Ūmi sēkí mōdō mávē ūndígó Êpénétō ní, ūri 'bá drídri ī'dópi ẽsí újápi Kúrísítō ri ẽ'yípí āngū āmbúgú Ẽzíyā vé rí agá rí.

⁶ Ūmi sēkí mōdō Máríyā ní, nga ándúrú ūmi ní ẽzí ūkpó sī.

⁷ Ūmi sēkí mōdō Ädröñíkā pi ní Yûnýá be, 'bá 'dī'bée mávē märíté, ū'yíkí ándúrú 'bâ kópi be trú jó ī ní rizú āngū ū'yízú rí agá. Yésǖ vé 'bá áyuáyú rí pi āsámvú gé, 'bá 'dī'bée ā rú kú am-bamba, kópi ẽ'yíkí Kúrísítō ri má sī drídri.

⁸ Ūmi sēkí mōdō Äpílýátā má ní lēélē rí ní, ā'diātásíyā ẽ'yí Úpí ri rá.

* **16:1 16:1** Kānísā: Kānísā ri 'bá Yésǖ Kúrísítō ri ẽ'yí'bá gí rí pi.

⁹ Īmi sēkí mōdó Ūrābánā
ní, īri 'bá ógúpi, īri ri ęzí nga
Kúrisítō ní, ăzini īmi sēkí
mōdó mávē ūndí Sítákisā ní.

¹⁰ Ími sēkí mōdó Āpélē ní,
ū'bjlkí ūri ūrivé ē'yīngárá a tā
sí. Ími sēkí mōdó 'bá adri'bá
Ārīsítobúlā vé 'bētí ásámvú
gé rī pi ní.

¹¹ Ími sēkí mōdó Êrōdīyóni
ní, ïri máríté mávē ni.

Ími sěkí mōdó 'bá Úpí Yésű
ri ēȳ'bá gí, adri'bá Nārīkísō
vé 'bětī āsámyú gé r̄i pi ní.

¹² Īmi sēkí mōdō
Tūrūpāyínā pi ní Tūrūpásā
be, ūkú 'dī'bée ngakí ęzí Úpí
ní ūkpō sī.

Ími sěkí mōdó mávě ũndí
Pěrěsíši má ní lěélě rí ní,
ůkú 'dříri nga ẽzí Úpí vé rí
ůkpõ sí.

13 Ími sěkí mōdó Rúfásí
Úpí ní ūpēé adrií 'bá ívē ní
rī ní, Ími sěkí kpá mōdó
írivé éndrépi adriípi má ní
sū éndrépi tini rī ní.

14 Ími sēkí mōdó
Āsēnīkūrítō ní, Pīlīgónā
ní, Hērémemé ní, Pātōróbā
ní, Hērémasí ní, ázini 'bá
édrípíjí 'bá ómvúpíjí Yésū ri
é'yí'bá gó adri'bá kópi be trú
rí pi ní.

15 Ími sěkí mōdó Pílõlögõ
ní, Júlŷá ní, Nêrŷásâ pi
ní ómvíupi be, Õlîmbásí ní,
ãzini 'bá céré Yésü ri ẽ'yí'bá
gí, adri'bá kôpi be trú rí pi
ní.

¹⁶ İmi u'dekí īmi ezi̇j będrı̇
sī.

'Bá Yésű Kúrísítō ri ẽ'yí'bá
gí kānísā ãndiāndí rī pi agásī
rī pi cérē sēkí īmi ní mōdó.

Páūlū vé tị ā ūdū

17 Má édrípíi má ómvúpíi,
á lē lūú ìmi ní 'díni, lē ìmi
adrikí mi be kowu 'bá lē'bá
ãngū aco'bá 'dī'bée sī, ãzini
'bá lē'bá 'bá ẽ'yī'bá gí rī pi ẽ
drī ja'bá ívē ẽ'yīngará agásí
gārā gá 'dī'bée sī, kōpi ri tā i
ní imbá ìmi ní 'dī'bée újá ûlû
léti be túngú. Lē ìmi úmukí
ìmi adrii kōpi be trú ku.

18 'Bá 'díni 'dī'bée, kōpi
ngakí ẽzí Úpí Kúrisítō vé rī
ku, kōpi ri 'yéñá tā ī ẽsí ní
lēé rī 'dū nga áyu. Kōpi
ri átángá múnké múnké ni pi
átá, ãzini kōpi ri 'bá tā nñ'bá
múnké kuyé rī pi ē mi ū'bā.

19 'Bá céré yíkí rá 'yozú
kín̄i, īmi 'dükí tā Úpí vé rī
ngaá muké rá. Tā īmi ní 'oó
rī sē má ní ãyíkō ambamba.
Á lē īmi adrikí tā nñngará be,
īmi 'okí tā piri, lē īmi fiki tā
ũnjí 'oó ku.

²⁰ Esí mādā, Múngú riípi tākíri sēépi rī, īri ímū Sātánā ri tu ínyí pá sī, īri ímū adri īmi pálé gá. Esí múké Úpí Yésű Kúrísítō vé rī ã adri īmi be.

²¹ Má ógúpi Tímötéyō 'bá
ní rií ẽzí ngaá īri be trú rí,
sē īmi ní mōdó, āzini mávé
márité Lükíyā pi Yásónā be,
Sōsípátā sī, sēkí kpá īmi ní
mōdó.

22 Ma Tērēt̄iyō 'i, á ko
Páulū ē īzā, á sī kōkōbí īrivé
nōri nī, á sē īmi ní mōdó Úpí
Yésū Kúrisítō ã rú sī.

²³ Gáyō ma é'yípi ívé 'bëtí
âsámvú gé, âzini 'bá Yésü
ri ë'yí'bá gí rí pi é'yípi
ívé 'bëtí âsámvú gé rí, së
ïmi ní mõdó. Ërésítõ riípi
mûfëngä kûrú agá rí ûtëépi
rí, së ïmi ní mõdó, âzini
'bá édrípi Kûráyítõ së ïmi ní
mõdó.

²⁴ Ësí múké Úpí Yésü
Kûrísítõ vé rí ã adri ïmi be
céré.[†]

²⁵ Lë 'bâ íngukí Múngú ri!
Ü'dûkó múké Yésü Kûrísítõ
vé má ní tã ni ülûú 'bá rí
pi ní rí, ã së ïmi tukí pá
ûkpó ûkpó ïmivé ë'yïngará
agá. Ü'dûkó múké Kûrísítõ
vé òtú ï ní üzûuzû rí, i'dakí
nóni ïri âmvé gi,

²⁶ nébí rí pi ülükí tã 'dîri
nî, Múngú adriípi mûzú
'dáni'dáni rí ezi tã rí nî, 'bá
ängü rí pi agásí rí pi ãrëvú
céré ë ë'yïkí rí ïri, âzini kôpi
ã 'dûkí rí ïrivé tã ngaá.

²⁷ Múngú ri 'yéñá ãlu, nñ tã
ambamba, ë íngukí ïri mûzú
'dáni'dáni rú Yésü Kûrísítõ
vé rí sî. Ämînâ.

[†] **16:24 16:24** Átangá vérëşí 24 agá 'dîri, búkû Rómâ vé ï ní sîí Gîrîkî tî sî drîdrî
rí agá 'dâáyo, 'bo gôkí sîí búkû Rómâ vé vûlé rí agá rá.

**Kōkōbí ãlu ni
Páulū ní súi sée 'bá
Kōrínítō
vé rí pi ní rí
Tā bükü rí vé rí
ã ülüngrá**

Páulū sī kōkōbí 'dīri sée 'bá Yésü ri ẽ'yí'bá gí Kōrínítō gá rí pi ní, Kōrínítō ri kūrú ãmbúgú ãngú Gírikí vé rí agá. Páulū ülū ú'dukó Múngú vé rí Kōrínítō agá 'dälé aga ilí ãlu rá (Efí 18), 'bá kárakará ẽ'yíkí Yésü ri rá. 'Bo Páulū kā fūu kūrú Kōrínítō vé rí agásí, tā ünjí ünjí ni pi gōkí ífí 'bá Yésü ri ẽ'yí'bá gí rí pi ãsámvú gé, sē Páulū ní kōkōbí 'dīri sizú sēzú kōpi ní ãní, tā ünjí 'dī'bée ã dē rí kōpi ãsámvú gé sī rá.

Kōkōbí 'dīri agá, Páulū ülū kīnī, 'bá Yésü ri ẽ'yí'bá gí rí pi rikí dō ī acoó rií ãgátá gāá ī ãsámvú gé sī, ãri ünjí (cápítā 1-4). Páulū 'yo kōpi ã үrukó ní tā ükpó ükpó kīnī, lē kōpi ã rikí őwü 'bää sū 'bá Múngú ri n̄'bá kuyé rí pi tñi ku (cápítā 5-6). Ímbá kōpi ní léti 'bá Yésü ri ẽ'yí'bá gí rí pi ní adrızú ïvé ükú pi be rí, ükú rí pi ní adrızú ïvé ãgö pi be rí, ãzini tā kōpivé 'bëtì ãsámvú gé rí (cápítā 7). Ímbá kpá kōpi kīnī, kōpi dō 'bá ri'bá mungú ī ní údé drí sī rí ẽ'njí'bá rí pi ãsámvú gé, lē tā kōpi ní 'oó rí ẽ i'da luzú kīnī, ádarú kōpi

'bá Yésü ri ẽ'yí'bá gí ní pi, ãzini kōpi kādō rií ī úmú, lē ẽ i'da luzú kīnī, ádarú kōpi ri Múngú ri ẽ'njí. Páulū ímbá tā Índrí Uletere rí ní kōpi ní ükpō sēzú rí, agaápi rá rí, tā lengará vé rí (cápítā 13), ã ko rí kōpi ẽ izā, kōpi ẽ ẽ'njíkí rí Múngú ri ãní ẽ'njíñjí, ãzini kōpi ã adrikí rí ãní 'bá Yésü ri ẽ'yí'bá gí ní pi rú. Lū kōpi ní kīnī, Kúrísítō ní íngá gōo ídri rú drängará gálésila gí rí sī, kōpi n̄kí rá 'yozú kīnī, Múngú ri kpá úmvúlési sē 'bá Yésü ri ẽ'yí'bá gí rí pi íngá gōo ídri rú rá.

Páulū sē mōdó

¹ Ma Páulū 'i, Múngú ɬpē ma adrií 'bá Kúrísítō Yésü vé áyúayü ni rú, 'bá sīkí kōkōbí 'dīri sée 'bá ógúpí Sosíténi Yésü ri ẽ'yípí gí rí be.

² 'Bá sīkí sée īmi 'bá Múngú vé kānísā Kōrínítō agá rí pi ní, Múngú ɬpē īmi adrií 'bá ïvé ni uletere ni pi Kúrísítō Yésü ã tā sī, sū ãri ní 'bá Yésü ri ẽ'yí'bá gí rí pi ɬpē vürä gá sī cérē rí tñi, Yésü Kúrísítō ri kōpivé Úpí, ãzini 'bavé Úpí.

³ Efí muké, ãzini tākíri 'bá Etépí Múngú vé rí, ãzini Úpí Yésü Kúrísítō vé rí ã adri īmi be.

Páulū sē õwō'difō Múngú ní

⁴ Û'dú cérē ma ri õwō'difō sē Múngú ní īmi tā sī, ã diätasiyā ãri ní īmi ní ẽsi muké sée, īmi ní Kúrísítō Yésü ri ẽ'yípí gí rí sī.

5 Ìmi ní adrii Yésű Kúrísítō agá rí sī, Múngú sē ìmi ní tā rí pi ãrëvú céré gí, sē ìmi ní tā nñgárá, sē ìmi ri átā muké.

6 'Díri lū 'yozú kínī, tā Yésű Kúrísítō vé 'bá ní ûlúú ìmi ní rí tā áda.

7 Ìmi ní rizú 'bavé Úpí Yésű Kúrísítō ri ùtëngará gá, Múngú sē ìmi ní fëfë Índri Uletere rí vé rí gí, ìmi ìsúkí rí ûkpō ẽzì ívé rí pi ngazú ãní.

8 Ìri sē ìmi adri ûkpó ûkpó cïmgbá cazu ú'dú үdү vé rí gé, ẽ ìsúkí rí ìmi ûnjíkãnyä ãkó ú'dú 'bavé Úpí Yésű Kúrísítō ní ïgozú rí gé.

9 Múngú zì ìmi, ìmi úmúkí rí ìmi adrii ívé Mvá Yésű Kúrísítō 'bavé Úpí be trú, Ìri ẽsí 'bá tā 'í ní lëe 'oó rí 'dú nga rá.

Känisä agá lë ã adrikí trú

10 Má édrípij má ómvúpjí, á mā ìmi 'bavé Úpí Yésű Kúrísítō ã rú sī, lë ìmi yïkí ìmi yïyì, ìmi acokí ìmi ku, ìmi úmúkí ìmi adrii ngá ãlu, yïkì be ãlu, lë ìmivé tā ùsñngárá ã adri ngá ãlu.

11 Má édrípij má ómvúpjí, má ìsú ú'dükó 'bá adri'bée Kïlöë vé ãngá rí pi vúgá kínī, ìmi ri ãwâ ìmi ãsámvú gé sī ãwâwâ.

12 Ìmi ãsámvú gé 'dïgé, 'bá үrukò ri 'yo, "Ma 'bá Páülü vé ni," үrukò'bée ri 'yo, "Ma 'bá Äpólö vé ni," үrukò'bée

ri 'yo, "Ma 'bá Kéfâ* vé ni," үrukò'bée ri 'yo, "Ma 'bá Kúrísítō vé ni."

13 Kúrísítō aco nyo 'i rá? Ma Páülü rú, gbákí nyo ma pëti alambaku sïgé ìmi tā sī rá? Sëkí nyo ìmi ní bätizimü mâ rú sī rá?

14 Ma õwö'dïfô sī ãmbúgú, ã'diâtásiyä á sē mā bätizimü ìmi ní kuyé, á sē 'yéñá bätizimü rí Kûrísipõ pi ní Gáyõ be,

15 'bá ãzi ícò 'yoó kínī sëkí ìmi ní bätizimü mâ rú sī 'díni ku.

16 (Ádarú, á sē kpá bätizimü 'bá Sëtëfânásí vé ãngá rí pi ní rá, 'díri ã vûdrí gé, á nñ kuyé dö á sē bätizimü 'bá ãzi ní rá.)

17 Kúrísítō ïpë ma ímú bätizimü sëé kuyé, ïpë ma ímú ú'dükó muké Múngú vé rí ûlúú, 'bo ú'dükó muké má ní ûlúú rí, mā ûlú té dö tā nñgárá mávë rí sī ìmi úbezú, ìmi ní Yésű ri ẽ'yïzú ãní, Ìri té lū kínī drängará Kúrísítō vé pëti alambaku[†] sïgé rí ẽzì ãkó, ícò ãngü paá ku.

Ükpö Múngú vé rí ãzini úmî ïrivé rí

18 Kúrísítō vé drängará pëti alambaku sïgé rí vé tā ï ní átå rí ïndré 'bá úmvúlésí fi'bá drängará 'dáni'dáni rí agá rí pi vúgá 'dää tā aza-kaza vé ni, 'bo 'bá ï ní paá gi nõ'bée, drängará Kúrísítō

* 1:12 1:12 Kéfâ: 'Bá Kéfâ 'díri Sïmónä Pétérö 'i. Ìrivé rú Êbérë tī sī Kéfâ, Girikí tī sī Pétérö. † 1:17 1:17 Pëti alambaku: 'Bá Rómä vé rí pi ri 'bá tā 'o'bá ûnjí rí pi gbâ mûsûmârî sī pëti alambaku sïgé, Ìri sâ 'dù áco kôpi ibí drâ ndö, kôpi ïzângâ nya ambamba drängará rí gé.

vé rī i'da ūkpō Múngú vé
āngū pazú rī.

¹⁹ Síkí Búkū Múngú vé rī
agá kínī,

"Bá 'yo'bá kínī ī úmī be
'dī'bée, ma úmvúlésī
sē kópivé tā nīngárā ri
āvī kópi drīgē sī rá,
āzini ma sē kópivé úmī
ri ábá rá."

²⁰ 'Bá 'yoópi kínī 'i úmī be
rī íngāá? 'Bá 'yoópi kínī 'i
nī tā ambamba rī íngāá? 'Bá
vū drīgē nōgō 'yoópi kínī 'i
nī átángá átá be ambamba
rī íngāá? Múngú sē nyo 'bá
úmī be vū drīgē nōgō rī pi vé
úmī ícá azakaza rú gí kuyé?

²¹ Múngú ri úmī be, lē 'bá
vū drīgē nōgō rī pi ã nīkí 'i
ámá úmī ívē rī sī ku. 'Bá
ti 'bá ní sēé azakaza rú rī
é'yī'bá rá rī pi, Múngú pa
kópi rá.

²² Yāhúdī rī pi lēkí tā áyázú
áyāyā ni ndreé, Gírikī rī pi
lēkí ívē rī tā nīngárá ísú.

²³ 'Bo 'bâ ri Kúrísítō vé
gbāngárá pēti alambaku
sigé rī vé tā ūlū, tā ni sē
Yāhúdī rī pi é ési ve ãní rá,
āzini 'bá adri'bá Yāhúdī rú
ku rī pi kínī tā 'dīri azakaza
vé ni.

²⁴ 'Bo Yāhúdī, ázini Gírikī
Múngú ní zījí rī pi nīkí
rá 'yozú kínī, drāngárá
Kúrísítō vé rī i'da ūkpō
Múngú vé rī, ázini i'da úmī
Múngú vé rī.

²⁵ Múngú vé tā é índré
dō kú 'bá rī pi mīlé gá aza-
kaza rú drāáásíyā, írivé tā
nīngárá ndē 'bá rī pi vé rī rá.
Tā Múngú ní 'oó rī é índré

dō 'bá rī pi mīlé gá ūkpō ákó
drāáásíyā, írivé ūkpō ndē
'bá rī pi vé rī rá.

²⁶ Má édrípíjí má ómvúpíjí,
lē ìmi үsükí ìmivé adringará
ótú Múngú ní ìmi zizú rī gé
'dāri. 'Bá nyöökú nōri vé
rī pi үsükí kínī ìmi ásámvú
gé 'dīgé, 'bá tā nī'bá rī pi
adrikí tré ku, 'bá ūkpō be rī
pi adrikí tré ku, ázini 'bá ì ní
ïnjíjí ïnjí rī pi adrikí tré ku.

²⁷ 'Bo Múngú ūpē 'bá
adri'bá azakaza rú nyöökú
drīgē nōgō rī pi, ã sē rí drīnjá
'bá 'yo'bá kínī ī úmī be rī pi
ní. Múngú ūpē 'bá ūkpō ákó
nyöökú drīgē nōgō rī pi, ã sē
rí drīnjá 'bá ūkpō be nyöökú
drīgē nōgō rī pi ní.

²⁸ Múngú ūpē 'bá ì ní
ndreé kuú ẽzí ákó nyöökú
drīgē nōgō rī pi, ázini ì ní rií
ideéde rī pi, tā 'bá vū drīgē
rī pi ní 'duú 'bāá tā ámbúgú
rú 'dīri é ícá rí ẽzí ákó,

²⁹ ã sē rí 'bá ázi é íngú rí 'i
Múngú ẽndrëti gé ku.

³⁰ Múngú sē ìmi adrií
Kúrísítō Yésü agá nī,
ã'diätásíyā ipé Kúrísítō ri
ímú 'bá paá, ázini ímú 'bá ní
úmī tā nīngárá vé ni sēé, ã'yī
'bá adrií píri Múngú ẽndrëti
gé, sē nóni 'bá ícákí uletere
gí.

³¹ Sÿ ì ní sii Búkū Múngú
vé rī agá rī tñi kínī, "Bá rī
lē dō 'i íngú, lē é íngú 'i tā
Úpí ní 'oó 'i ní rī sī."

2

¹ Má édrípíjí má ómvúpíjí,

má ní ándúrú muzú ú'dúkó
Múngú vé rí ūlūzú īmi ní
rí gé, má átá tā ūkpó ūkpó
fiipi īmi dr̄igé ku ni mávé tā
nīngará sī kuyé.

² Ā'diātāsīyā á 'bā ma kú
sū 'bá tā nñípi kuyé ni tñi, á
ri 'yénjá Yésü Kúrísítō vé tā
üllüú, ãzini tā ī ní ìri gbázú
pëti alambaku sígé rí vé tā
ülüú.

³ Má kā caá īmi vúgá 'dīlé,
má ícá kuú ūkpō ãkó, үrī fū
ma, mâ rú'bá ri yāyā.

⁴ Tā má ní átá, ãzini tị má
ní ūlūú ïmi ní rĩ, adri 'yozú
kíní á nĩ tā ambamba, ãzini
ma ri ïmi úbé yã 'díní ku,
'bo á ri tā rĩ ūlūú ũkpō Índrí
Uletere rĩ vé rĩ sī,

5 īmi 'bākí rí ési tā nñingará
'bá áda vé rí drīgé ku, īmi
'bākí rí ési ükpō Múngú vé
rí drīgé.

Tā nǐngárá Múngú vé rī

6 'Bâ ri átángá tā nñgárá
vé rí átá 'bá ē'yïngará be
ükpó ükpó rí pi ãsámvú
gé, 'bo tā nñgárá 'dïri adri
'bá nyööký drïgé nõgó rí
pi vé ni kuyé, dôku adri
tā nñgárá 'bá ãngü rú'bá
nyööký drïgé nõgó ímú'bá
üdrâ'bée üdrâdrâ rí pi vé ni
kuyé.

7 'Bâ ri Múngú vé tâ
nîngárá ūri ní zûú kuú
mûdûmûdû rú, 'bá ãzi ní nûj
kuyé 'dâri vé tâ ūlû. Múngú
ûsû tâ nîngárá 'dîri vé tâ kú
înogósí îsú gbi drî vû rû kuyé,
tâ nîngárá 'dîri sê 'bâ ímû
dingárá îsú rá.

8 'Bá āngū rú'bá vū drīgē
nōgó rī pi nīkí tā nīngará
'dīri ámá kuyé, kōpi ã nīkí
té dō rá, kōpi ícokí té Úpí ū
ní rií íngúngū 'dīri gbāá pēti
alambaku sīgé ku.

9 'Bo sū ū ní sū Búkū
Múngú vé rī agá rī tñi,
"Tā Múngú ní útú 'bá 'i lē' bá
rá rī pi ní rī,
'bá ãzi ndre kuyé,
'bá ãzi yì kuyé,
tā ni fi 'bá ãzi drīgé kuyé."

10 'Bo Múngú i'da 'bá ní tā
'dīri ūkpō Índrí Uletere rī vé
rī sī. Índrí Uletere rī, īri tā rī
pi ārēvú i'da cérē āmvé, īri
Múngú vé tā ūzū́zū́ rī i'da
āmvé.

11 'Bá ãzi ícó tã 'bá ãzi ní
riú ũsũú 'í esí agá 'dälé rí ní
ku, 'yénjá 'dípa ní ïngá ní. Íri
kpá adri sú 'dříri tñi, 'bá ãzi
ícó tã Mungú vé riú ũsũú rí
ní ku, 'yénjá Índrí Mungú vé
rí tã Mungú ní riú ũsũú rí ní
ámá ní.

¹² Tā 'bá ní rií ūsū́ú rī adri
sū 'bá nyōókú dr̄igé nōgó rī
pi ní rií ūsū́ú rī tñi ku, Índrí
'bá ní rizú tā ūsūzú rī íbí
íngá Múngú vúgálésí, īri sē
'bá ícó ngá Múngú ní sēé 'bá
ní pírini rī pi ní ámá ãní rá.

¹³ Tā 'bá ní rií átá rī, 'bá
úmī be ni ímbá 'bá ní nī
kuyé, Índrí Mungú vé rī
ímbá 'bá ní nī. Índrí ālu ālu
'dīri sē 'bâ ri ú'dukó tā áda
vé rī ūlū 'bá rī pi nī.

¹⁴ 'Bá Índrí Múngú vé rī
ní fií ési ni agá kuyé rī, a'yī
tā Índrí rī ní ímbá rī ku,
a'diätäsīyā ūri índré ūri ní tā

azakaza vé ni, tā rī fi drī ni gé 'dāá ku, ã'diātāsīyā Índrí Uletere rī tā 'dī'bée vé ífífí i'da nī.

¹⁵ 'Bá Índrí rī ní fií ési ni agá gí rī, īri ícō tā Múngú vé rī nī ámá rá, 'bo 'bá ãzi ícō tā īri nī nījí ámá 'dīri nījí ámá ku.

¹⁶ "A'di nī úmī Úpí Múngú vé
rī rá nī
'yozú kínī 'i ícō īri ímbá
rá?"

'Bo 'bavé úmī sū Kúrísítō vé
rī tīnī.

3

*Lē ã ngakí ẽzī Múngú vé
rī trū*

¹ Má édrípíj má ómvúpíj, ìmi ri tā 'o sū 'bá nyõkú nōri vé rī pi nī rií 'oó rī tīnī, sē má ní rizú átázú ìmi ní sū 'bá Índrí ní fií kōpi ési agá kuyé ni pi tīnī ãní. Ìmivé adringará Kúrísítō agá rī gé, ìmi ìndrékí sū ūdénjá tīnī.

² Má úcé ìmi lé sī, adri 'yozú kínī ínyá sī kuyé, ã'diātāsīyā ìmi ícokí drī ínyá nyaá ku. Ádarú ìmi ícokí drī kuyé.

³ Ìmi drī ri tā nyõkú nōri vé rī 'dū nga. Æ'diātāsīyā ìmi ãsámvú gé sī, ógúpí ã tā ri 'de ógúpí ë ési agá ūnjí, ãzini ìmi ri ãwawā. 'Dīri lū 'yozú kínī Índrí rī ású drī ìmi kuyé, ìmi ri tā 'o sū 'bá nyõkú nōri vé rī pi nī rií 'oó rī tīnī.

⁴ Ìmi ãsámvú gé, 'bá үrukò ri 'yo, "Ma 'bá Páülū vé ni," үrukò ni pi ri 'yo, "Ma 'bá

Apólō vé ni." Ìmi nyo ri tā 'o sū 'bá nyõkú nōri vé rī pi nī rií 'oó rī tīnī kuyé?

⁵ Apólō ri 'bá íngóni ni? Páülū ri 'bá íngóni ni? 'Bá 'dī'bée ãtí'bá Múngú vé ni, Múngú sē 'bá kokí ìmi ẽzā Úpí ri ẽ'yízú nī. Úpí sē 'bá ãlu ãlu ní ẽzī nī.

⁶ Á sa úri rī nī, Apólō ri úri rī ūsūú yíjí sī nī, 'bo Múngú sē úri rī duý nī.

⁷ 'Bá úri rī saápi rī pi, 'bá úri rī ūsūúpi yíjí sī rī be, tā kōpi ní 'oó rī adri tā ãmbúgú rú kuyé, 'bo Múngú sē úri 'dī'bée duý nī.

⁸ 'Bá úri saápi rī pi, 'bá úri rī ūsūúpi yíjí sī rī be, ẽzī kōpi ní ngaá rī ãlu rī. Ì imú 'bá ãlu ãlu ūfē ẽzī īri ní ngaá rī sī.

⁹ 'Bá ri ẽzī nga Múngú ní, ìmi ómvú Múngú vé ni, ãzini ìmi jó Múngú ní rií siý rī.

¹⁰ Múngú 'bā ési muké má ní, sē má ní úmī jó rī ã ndüý ã'bazzú ãní muké muké, nóni 'bá ãzi ri jó rī sī má ní ndüý ni ã'bää 'dīri drígé. 'Bo 'bá jó rī siýpi rī ã ndre muké, ã si jó rī muké muké.

¹¹ 'Bá ãzi ícō gōó jó ãzi ã ndüý ã'bää díjí ku, ã'diātāsīyā jó ã ndüý ï ní ã'bää gí rī, īri Yésü Kúrísítō 'i.

¹² 'Bá ãzi sī dō jó ï ní ndüý ni ã'bää 'dīri drígé dábū sī, aya ógú'bá ógú'ögü ni pi sī, ìrā ãjē be ãmbúgú ni pi sī, pëti sī, ásé sī,

¹³ kädō muý caá ú'dú tā lizú rī gé, ï 'bá ãlu ãlu vé ẽzī

i'da rá, ã'diātāsīyā ú'dú 'dāri gé, ãcí ri ímú tā rī i'da nī, í ímú 'bá ãlu ãlu vé ëzí ñri ní ngaá rī ү'bí ãcí sī, dō ñrivé ëzí ngaá rī íngóni.

¹⁴ 'Bá jó siípi rī vé jó ve dō kuyé, í ímú ñri ûfē rá.

¹⁵ 'Bo 'bá jó siípi rī vé jó ve dō rá, ְsú ngá ãzi ku. Í 'bá jó siípi rī pa rá, 'bo ñri adri sū 'bá ápápi ãcí agásī rī tñi.

¹⁶ Ími nñkí 'yozú kínī ñmi jó Múngú vé ni, Índrí Múngú vé rī ri adri ñmi agá 'díni kuyé?

¹⁷ 'Bá rī ūnõ dō jó Múngú vé rī árí vügá, Múngú ri ímú ñri ñrñjā ūnjí ūnjí, ã'diātāsīyā jó Múngú vé rī, ñri uletere, ñmi jó Múngú vé ni.

¹⁸ Lē 'bá ãzi ã ū'bā 'i mi ügõgõlé rú ku. 'Bá rī kínī dō 'i nñ tā vñ drígé nõgó rī ambamba, lē ã 'bā 'i adrii azakaza rú, ã újá rí 'i adrii 'bá tā nñípi ni.

¹⁹ Æ'diātāsīyā tā nñngárá nyõkú nñri vé rī, ñri tā azakaza vé ni Múngú èndreträ gé. Síkí Búkú Múngú vé rī agá kínī, "Bá 'yo'bá kínī ã nñkí tā ambamba rī pi, Múngú ri kópi mbã urú ívē tā nñngárá ambamba 'dři ã tā sī."

²⁰ Búkú Múngú vé rī 'yo kpá 'díni kínī, "Úpí nñ rá 'yozú kínī kópivé tā nñngárá 'dři ëzí ãkó."

²¹ Kúru lē 'bá ãzi ë íngú 'i tā 'bá ãzi ní rií 'oó rī sī ku! Ngá rī pi ãrëvú céré ñmivé ni.

²² Í'dózú Páulū 'i, Ápólō 'i, Kéfá ñí zíj Pétéró 'i, vñ nñri, idri rī, drä rī, lókí ãndrū rī, ãzini lókí drúzí rī, nga 'd'i bée ãrëvú céré ñmivé ni,

²³ Ími 'bá Kúrisítō vé ni, Kúrisítō ri Múngú vé ni.

4

Kúrisítō vé 'bá áyúãyū rī pi ãtí'bá

¹ Kúru lē 'bá rī pi ã nñkí 'yozú kínī 'bá ãtí'bá Kúrisítō vé ni, sëkí 'bá ní ëzí, 'bá ri tā Múngú vé 'i zûúpi kú mûdûmûdû rú rī ûlû.

² 'Bá ñí ëzí sëe drí ni gé rī, lē ã adri 'bá ëzí ñí sëe drí ni gé rī ngaápi píri ni.

³ Ími átákí dō mávé tā ūnjí, döku 'bá tā liípi rī átákí dō mávé tā ūnjí, má үsү má drí ni gé ku. Má ícó mávé tā lií ügõgõlé rú ku.

⁴ Má үsү tā má ní 'oó rī píri, 'bo ícó lñú 'yozú kínī ma tā ãkó 'díni ku. Úpí ri mávé tā li nñ.

⁵ Lē 'bá ãzi ã li ógúpi vé tā ku, címgba Úpí ní ícázú rī gé. Ñri ímú tā ã zû'bá ïníjá agá rī pi i'da, ãzini tā 'bá rī pi ë ësí agá rī pi i'da céré ãmvé. Sâ 'däri gé, Múngú ri ímú 'bá ãlu ãlu íngú rá.

⁶ Má édrípíi má ómvúpíi, má í'dú 'bá 'bá Ápólō be ү'bítä rú, ñmi nñkí rí tā ñí ní 'yoó, "Ími 'dükí tā ñí ní sñí Búkú Múngú vé rī agá rī ngaá áyu" 'dři vé ífífí 'bá vügá. Ñri së ñmi ícokí 'bá ãzi íngú 'bá ãsámvú gé nõgó

'yozú kínī īrivé ãmbūgū ndē
ögúpi vé rī rá 'díni ku.

⁷ Ngá sëépi mi ícó adri 'bá
rī pi ãsámvú gé sī túngú rī
ã'di? Ngá mí ni ̄sú 'dī'bée
agá, ngá Múngú ní sëé mí ní
kuyé rī ã'di? Ngá mí ni ̄sú
rī, Múngú së dō ní píri, ngá
mí ni adrızú ãfú sī 'yozú kínī
mí 'o tā rī mi 'i rī ã'di?

⁸ Ími ̄sükí kínī ìmi níkí tā
índrí vé ìmi ní lée rī pi ãrëvú
céré gí! Ími ̄sükí kínī ìmi
̄sükí úmī Índrí Uletere rī ní
sëe 'bá rī pi ní rī ãrëvú céré
gí! Ími ̄sükí kínī ìmi nóni
'bágú! 'Bo 'bá adrikí 'bágú
ku! Ádarú á lē ìmi ã adrikí
'bágú, 'bá rukí rí mälüngā rī
ìmi be trú.

⁹ Æ'diätäsiyā índré má
vúgá nõlé, 'bá 'bá áyúayū
nõ'bée, Múngú 'bā 'bá adrii
̄dumbítā rú, 'bá adrikí sū
'bá ìní ̄yí, ìní lée jií ̄dī'dí
rī pi tñi. Mäläyikā rī pi 'bá
vū drígé rī pi be céré ri mi
'bá 'bá ndrezú.

¹⁰ 'Bá ní rií ̄ezí ngaá
Kúrisítõ ní rī sī, 'bá rī pi
̄sükí kínī 'bá azakaza rú,
'bo ìmi ̄sükí kínī ìmi níkí
tā Kúrisítõ vé rī ní! 'Bá rī
pi kínī 'bá ūkpō ãkó, 'bo ìmi
kínī ìmi ūkpō be! 'Bá rī pi
ri ìmi ̄njí ̄njí, 'bo 'bá rī pi
̄njíkí 'bá ku!

¹¹ Cimgbá ãndrū sī, 'bá ri
adri ̄ebíri sī, yí ̄uvá ri 'bá
ndē, bongó dē 'bá rú 'bá gá
sī céré, 'bá rī pi ri 'bá 'o ünjí,
'bá vúrā adrızú ni ãkó.

¹² 'Bá ri ̄ezí nga ūkpō sī 'bá
drí sī. 'Bá rī pi kádō rií 'bá
trií, 'bá ri kópi ní tákíri sē.

Kádō rií 'bá ̄ocqú, 'bá ri tā ni
ta muzú ̄esí mādā sī.

¹³ 'Bá rī pi kádō rií 'bá rú
izaá, 'bá ri tā rī újá kópi
ní ̄esí muké sī. Cimgbá
ãndrū sī, 'bá vū drígé rī pi
mí gé 'dälé, 'bá índrékí sū
kúrúnyá ì ní rií dāá kí'dírō
drígé rī tñi.

¹⁴ Á sī tā 'dīri ìmī drī ìnjázú
kuyé, á sī tā 'dīri ìmī ìmbázú
âni sū anji má ní lélē rī pi
tñi, ìmi 'okí rí tā píri.

¹⁵ 'Bá ìmī ìmbá 'bá Kúrisítõ
Yésü vé tā sī rī pi ã adrikí
dō élifū mudrī (10,000)
dräääsiyā, ìmivé ̄etépi 'yéjá
ma 'i, ã'diätäsiyā má ì'dó ìmī
ìmbá Kúrisítõ vé tā sī nī, ìmi
nī ìri ̄yízú âni.

¹⁶ Kúru á lē 'yoó ìmi ní
'dini, lē ìmi 'okí tā sū má ní
'oo rī tñi.

¹⁷ Tā 'dīri sī, á lē Tímötéyõ
ri pēe muzú ìmi vúgá 'dile,
Tímötéyõ adri sū má mvá
tñi, á lē ìri lélē, 'bá ivé
̄esí céré kuú Úpí drígé. Ìri
mū māvē adringará Kúrisítõ
Yésü agá rī vé tā ūlū ìmi
nī, ãzini ìri tā má ní ìmbá
kánisā rī pi agásí rī vé tā ūlū
ìmi nī nī.

¹⁸ Ìmi urukö'bée ̄sükí
kínī á mū ìmi ndréé ku, sē
kópi ̄drī gō icá ūkpó ūkpó.

¹⁹ Úpí ã'yí dō rá, ma ca ìmi
vúgá 'dile mbělénjá, ma kúru
mū 'bá drī be ūkpó ūkpó rī
pi vé tā rií átā rī yí, dō kópi
ri átā ngóni, ãzini kópi dō ri
̄ezí rī nga ã'di vé ūkpó sī.

²⁰ Mälüngā Múngú vé rī
átákí tā ni 'yéjá tī sī ku, lē
ûkpó Múngú vé rī.

²¹ Má kādō caá īmi vúgá 'dīlé, īmi lēkí mâ 'o īmi íngóni? īmi lēkí mâ átá īmi ní átángá ūkpó ūkpó ni pi, dōku mâ lē īmi lēlē, ãzini mâ átá īmi ní átángá rī ési mādā sī?

5

*Lē 'bá kānísā vé rī pi a
'bákí ̄wū ku*

¹ Á yì kínī īmi ri ̄wū 'bā īmi ãsámvú gé sī, tā īmi ní rií 'oó 'dīri aga págánō rī pi ní rií 'oó rī rá. Ágó ãzi la étépi vé ūkú sī.

² īmi ri īmi íngú ãní íngúngū. 'Bá tā 'oópi 'dīni 'dīri, īmi té adri ãní ūzāngā sī, īmi té īri dro fū īmi ãsámvú gé sī rá.

³ Mâ adri dō īmi be trú kuyé drāáasīyā, índrí agá, 'bā īmi be trú. Mâ adri dō īmi ãsámvú gé 'dīlé 'dāayo drāáasīyā, á li tā ágó 'dīri drīgé gí.

⁴ īmi kādō īmi úmú vūrā ālu gé 'bavé Úpí Yésū ã rú sī, índrí agá, 'bā īmi be trú, ūkpó 'bavé Úpí Yésū vé rī īmi ãsámvú gé anigé.

⁵ īmi sēkí ágó 'dīri Sātánā drīgé, īrivé rú'bá rizú ūnjīkānyā 'ozú 'dīri ímú ūzāngā nya ambamba, 'bo ī ímú īrivé índrí pa ú'dú Úpí Yésū ní ìgōzú rī gé.

⁶ Ímivé íngúngará 'dīri adri muké ku. īmi n̄kí kuyé

'yozú kínī ãkúfí mādānjá ri sē íwá ri dra íngá ãní kōfútō be 'dīni kuyé?

⁷ Lē īmi drokí 'bá ūnjīkānyā 'oópi rī īmi ãsámvú gé sī rá, īmi adrikí rī ule, sū īmi ní adrií ule Múngú agá rī tñi. Kúrísítō ri Kābīlō Mvá* ú'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tī gé sī rī vé rī, drā 'bá ní rōbōñō rú.

⁸ 'Bá kādō ūmū rī nyaá, lē 'bá adrikí ūnjīkānyā be sū pánga ī ní á'dí ãkúfí sī rī tñi ku, 'bo lē 'bá 'okí tā áda, 'bá adrikí ule sū pánga ī ní á'dí ãkúfí ãkó rī tñi.

⁹ Á sī sēé īmi ní kōkōbí mávé rī agá 'dīni, lē īmi úmukí īmi adrií 'bá ̄wū rú rī pi be trú ku.

¹⁰ Tā 'dīri adri 'yozú kínī ma ri átá 'bá nyōkú nōri vé adri 'bá ̄wū rú, dōku ési be ãmbúgú ngá drīgé, dōku 'bá ãngū ali 'bá, dōku 'bá ri 'bá ngá ī ní údé drí sī mungú rī pi ̄njī 'bá rī pi ã tā sī ku. Té dō ma ri átá kōpi ã tā sī, īmi té adringará vú drīgé nōgō rī ku rá, īmi adrikí té 'bá 'dīni 'dībée be trú ku.

¹¹ 'Bo tā má ní sī sēé īmi ní rī agá, má kínī, 'bá 'yoópi kínī 'í ̄yī Kúrísítō ri gí, 'bo ̄isú īri ri ̄wū 'bā, dōku īri ési be ãmbúgú ngá drīgé, dōku īri 'bá riípi ngá ī ní údé mungú rú rī ̄njīpi ni, dōku 'bá ãngū u'daápi u'da'da ni, dōku 'bá riípi imērēpi íwá

* **5:7 5:7 Kābīlō Mvá:** Múngú sē tāimbí Mósē ní kínī, 'bá rī pi ã zākí kābīlō Múngú ní rōbōñō rú, ã trūkí rí kōpi īvē ūnjīkānyā agásí rá. Sē ī ní Yésū ri zízú Kābīlō Mvá Múngú vé ni ãní, ã'diátasīyā Múngú ipē īri ímú drā 'bavé ūnjīkānyā ûjíi. 'Í lā W̄ingará 12:17-28; Márakō 14:12; Lúkā 22:7; Yūwānī 1:29-35; 1 Pétéró 1:19.

sī ni, dōku 'bá riípi āngū aliípi ni, lē īmi úmukí īmi adrií īri be trú ku. 'Bá 'díní 'dīri lē īmi nyakí ngá īri be trú ku.

¹² Má ícó 'bá ẽ'yí'bá kuyé rī pi vé tā lij nī ku, 'bo 'bâ ícó 'bá Yésű ri ẽ'yí'bá gí ri'bá ūnjíkānyā 'o'bá rī pi vé tā li rá.

¹³ Múngú ri 'bá ẽ'yí'bá kuyé rī pi vé tā li nī. 'Bá riípi ūnjíkānyā 'oópi rī, lē īmi drokí īri īmi ãsámvú gé sī rá.

6

Ã jikí 'bá Múngú ri n̄íipi gí rī tōó 'bá tā lijpi rī ẽndreti gé ku

¹ Mi dō tā be mí ógúpí Yésű ri ẽ'yíipi gí rī be, mi té kōdō īri jí tō 'bá Múngú ri n̄í'bá gí rī pi ẽndreti gé. Ngá mí ní īri jizú tōzú 'bá Múngú ri n̄í'bá kuyé rī pi ẽndreti gé rī ã'di?

² Ími n̄íkí 'yozú kíní 'bá Múngú vé rī pi ímú tā li 'bá nyõókú nōri vé rī pi drīgé nī 'díní kuyé? Ími dō tā li 'bá nyõókú nōri vé rī pi drīgé rá píri, tā mādā mādā īmi ãsámvú gé sī 'dī'bée, ìmi ícóki nyo údé īmi ãsámvú gé sī ku?

³ Ími n̄íkí kuyé 'yozú kíní 'bá úmvulési ímú tā li mālāyíkā rī pi drīgé nī? Tā rī dō 'dīri tīni, ádarú 'bâ ícó tā 'bá ní izaá 'bá ãsámvú gé sī vū drīgé nōgó rī pi li rá.

⁴ Ími dō tā be ìmi ãsámvú gé sī, ngá ìmi ní rizú tā rī jizú lijú 'bá Múngú ri n̄í'bá kuyé

kānísā ní kōpi ẽnjíi ku rī pi vúgá rī ã'di?

⁵ Á 'yo tā 'dīri īmī drī ínjázú ãní. Ádarú 'bá nyo kānísā agá 'dīgé úmī be ícó'bá ìmivé tā li'bá ni pi 'dāayo?

⁶ Ngá īmi ní rizú īmi ẽgúpíj jizú tōzú 'bá Múngú ri n̄í'bá kuyé rī pi ẽndreti gé rī ã'di?

⁷ Ími ri ìmi ẽgúpíj jí tō 'bá Múngú ri n̄í'bá kuyé rī pi ẽndreti gé, 'dīri lū 'yozú kíní tā ndē ìmi gí. 'Bá rī 'o dō ìmi ūnjí, lē mī jí ëri tōó ku, mī ku tā rī ã adri 'díní.

⁸ Ími ri tā ūnjí 'o ìmi édrípíj ní, ãzini ìmi ómvúpíj ní, ìmi ri kōpivé ngá u'du mī mbamba sī.

⁹ Ími n̄íkí 'yozú kíní 'bá ūnjíkānyā 'o'bá rī pi fikí mālūngā Múngú vé rī agá ku 'díní kuyé? Lē ìmi ū'bākí ìmī mī ku. 'Bá ri'bá ẽwū 'bā'bée rī pi, dōku 'bá ri'bá ngá ïní údé drī sī mungú rū rī ẽnjí'bá rī pi, dōku 'bá ri'bá la'bá ẽgúpíj vé ūkú sī rī pi, ẽgō ri'bá la'bá ï ẽgúpíj ẽgō rū rī pi sī rī pi,

¹⁰ ẽgú'bá rī pi, 'bá ẽsí be ãmbúgú ngá drīgé rī pi, 'bá ìmérē'bá íwá sī rī pi, 'bá āngū u'da'bá u'da'da rī pi, 'bá ẽgúpíj vé ngá u'du'bá mī mbamba sī rī pi, kōpi ícóki fiú mālūngā Múngú vé rī agá ku.

¹¹ Ándúrú ìmi uryukó'bée rikí tā 'oó sū 'dīri tīni. 'Bo nóni ūjíkí ūnjíkānyā ìmivé rī, ìmi ícákí uletere gí, ìmi ícákí píri Múngú ẽndreti gé

rú Úpí Yésű Kúrísítō vé rī sī, ãzini Índrí Múngú vé rī vé ūkpō sī.

Lē ã 'bākí őwū ku

¹² Ími үrukō'bée ri 'yo, "Ngá 'bá ní lēé rī pi ārēvú céré 'bâ ícō 'o rá," 'bo á 'yo ìmi ní 'díni, ngá rī pi ārēvú céré ícō iza koó ku, 'bo á lē adrii tûgēr̄i ngá rī pi vé ni ku.

¹³ Ími ri 'yo, "A lē ínyá, ínyá lē fíi 'a agá." 'Bo á lē 'yoó ìmi ní 'díni, Múngú ri ngá 'dī'bée iza ̄r̄itró. Lē 'bâ áyúkí 'bâ rú'bá őwū 'bāzú ãní ku, rú'bá 'bavé rī, lē 'bâ ngakí ẽz̄i ãní Úpí ní, Úpí ri rú'bá 'bavé rī ūtē nī.

¹⁴ Múngú ri ímú 'bâ inga gō ídri rú drāngárá gálési ūkpō ívé rī sī, sū ìri ní Úpí Yésű ri ingaá gōo ídri rú rī tñi.

¹⁵ Ími níkí 'yozú kínī rú'bá ìmivé rī, ìri Kúrísítō vé ni 'díni kuyé? 'Bá áyúkí dō rú'bá Kúrísítō vé nōri rizú őwū 'bāzú ãní, ìri nyo muké? Adri 'díni kuyé!

¹⁶ Ími níkí 'yozú kínī 'bá rī la dō ūkú őwū rú ni sī, kópi úmúkí ī ícā rú'bá ālu gí 'díni kuyé? Ā'diātāsīyā Búkū Múngú vé rī kínī, "'Bá ̄r̄i 'dī'bée ī úmú adri rú'bá ālu."

¹⁷ 'Bo 'bá 'i úmúpi ícápi Úpí be ngá ālu rī, Índrí Kúrísítō vé rī adri ìri be trú.

¹⁸ Lē ã 'bākí őwū ku. Ünjíkānyā үrukō 'bá rī ní 'oó kárákárá rī pi, iza ̄rivé rú'bá

ku, 'bo 'bá rī 'bā dō őwū, ìri ünjíkānyā ̄jí rú'bá ni gé.

¹⁹ Ími níkí 'yozú kínī, ìmi ásámvú gé 'dīgē, 'bá ālu ālu vé rú'bá ìri Jó Múngú vé ni, Índrí Uletere rī ri adri 'a ni gé 'díni kuyé? Ími níkí ámá 'yozú kínī Múngú sēé ìmi ní Índrí Uletere rī nī 'díni kuyé? Ími ri adri ìmivé ūkpō sī kuyé.

²⁰ Múngú je ìmi ájē be ámbúgú, kúru lē ìmi áyúkí ìmí rú'bá Múngú ri ̄njízú.

7

Ükú jengárá

¹ Kúru tā ìmi ní sīi kókóbí agá ma zízú ãní 'dīri, ma újá ìmi ní 'díni, muké ni, lē ágó ã je ūkú ku.

² 'Bo 'bá rī pi ní adrii őwū be ambamba rī sī, lē ágó ã adri ūkú ívé ni be, ūkú ã adri ágó ívé ni be.

³ Ágó rī pi ūkú rī be, lē kópi ã úmúkí ī adrii trú, ógúpi ã uga 'i ógúpi ní ku.

⁴ Rú'bá ūkú rī vé rī adri 'yéñá ̄rivé ni ó'dúkúlegúsī kuyé, ìri kpá ágó rī vé ni. Rú'bá ágó rī vé rī adri 'yéñá ̄rivé ni ó'dúkúlegúsī kuyé, ìri kpá ūkú rī vé ni.

⁵ 'Bá ãzi ã uga 'i rú'bá ógúpi ní ku. Ìmi lēkí dō Múngú ri zií, lē ìmi ẽ'yíkí trú 'yozú kínī ìmi kukí sâ mādā Múngú ri zízú. Ìmi zíkí dō Múngú ri gí, ìmi gökí kúru ìmi úmú, ã'diātāsīyā ìmi ní ícō ìmi a'biú bā ku rī sī, Sâtánā ã ̄b̄i rí ìmi ku.

6 Tä má ní 'yoó 'dõri ñri yïkï
mávé rï, 'bo á 'bä ñri tâimbï
rú kuyé.

7 'Bä rï pi céré ä adrikí té
dõ sñ má tñi ūkú äkó, ñri
té adri muké. 'Bo Mungú^s
së 'bä älu älu ní fefë tâ
'ozú rï nñ, së 'bä äzi ní fefë
adrizú ūkú äkó, dõku agó
äkó, äzini së 'bä äzi ní fefë
ezí ngazú Mungú ní, ñri adri
ükú be, dõku agó be.

8 Á lë 'yoó 'bä ūkú äkó,
dõku agó äkó, äzini 'bä
owuzi rú rï pi ní 'dini, lë kôpi
ä adrikí sñ má ní adrii rï tñi,
ükú äkó, dõku agó äkó.

9 'Bo kôpi icóki dõ i'a'bií bã
ku, lë kôpi ä jekí ūkú, dõku
ä jekí agó, ä'diâtasiyä mí ní
rizú dräzú ūkú úvá sñ, dõku
agó úvá sñ, muké ni, lë mi je
ükú, dõku mi je agó.

10 Á lë 'yoó ūkú agó be rï
ní 'dini, lë ūkú agó be rï ä
ku agó ivé rï ku. 'Bo tâ 'dõri
ä 'yo nñ kuyé, Úpi 'yo nñ.

11 Ūkú agó be rï ku dõ agó
ivé rï gi, lë ä áwi adrii agó
äkó, dõku ä újá 'i gõo agó ivé
rï vugá 'dää ūzi. Lë agó ä
dro ūkú ivé rï ku.

12 Á lë 'yoó ñmi urukö'bée
ní 'dini, 'bä rï je dõ ūkú Yésü
Kúrisítõ ri e'yíipi kuyé ni,
ükú rï ä 'yí dõ adrii ñri be rá,
lë 'bä rï ä dro ūkú rï ku. Á
'yo tâ 'dõri nñ, adri 'yozú kínï
Úpi 'yo nñ kuyé.

13 Ūkú rï je dõ agó Yésü
Kúrisítõ ri e'yíipi kuyé ni,

ágó rï ä 'yí dõ adrii ñri be rá,
lë ūkú rï ä ku agó rï ku.

14 Ágó Yésü Kúrisítõ ri
e'yíipi kuyé rï, Mungú ri icó
ñri ndre 'bä ivé ni rú ñrivé
ükú Yésü ri e'yíipi gi rï ä
tâ sñ, ūkú Yésü Kúrisítõ ri
e'yíipi kuyé rï, Mungú ri icó
ñri ndre 'bä ivé ni rú ñrivé
agó Yésü ri e'yíipi gi rï ä
tâ sñ. Ä adri dõ 'dini ku,
anjiná kôpivé rï icóki té adrii
uletere Mungú endreträ gé
ku, 'bo nóni Mungú ri kôpi
ndre anji ivé ni pi rú.

15 Ágó rï dõ 'bä Yésü
Kúrisítõ ri e'yíipi kuyé ni, lë
dõ ūkú rï droó, lë ūkú rï ä
'de muý ïyí, dõku ūkú rï dõ
'bä Yésü Kúrisítõ ri e'yíipi
kuyé nñ, lë dõ agó rï kuú,
agó rï ä ku ä 'de muý ïyí.
Ágó Yésü Kúrisítõ ri e'yíipi
gi, dõku ūkú Yésü Kúrisítõ ri
e'yíipi gi rï, kôpi icóki adrii
'bä 'dini 'dõri be ku, Mungú^s
lë ä adrikí ásámvú gé sñ tâ be
kiri.

16 Mi ūkú rï, mi icó nñ ámá
íngóni 'yozú kínï mi icó së
agó mívé rï Yésü ri e'yí rá?
Dõku mi agó rï, mi icó nñ
ámá íngóni 'yozú kínï mi icó
së ūkú mívé rï Yésü ri e'yí
rá?

17 Lë 'bä älu älu ä adrii sñ
Úpi Yésü ní ñri ñpëé gi rï tñi,
äzini lë ä adrii sñ Mungú ní
ñri ziñ imú adrii 'bä ivé ni rú
rï tñi. Tâimbï 'dõri má ní lëé
'bä känisä vé rï pi ñrëvú céré
ä 'dükí ngaá rï.

* **7:18 7:18** Agéle é tì lingará: Mungú lü Äbürämä ní kínï, anji ägö Äbürämä
vé rï pi adrikí dõ caá ú'dü ñrø gi, lë ä úlïki kôpi ä agéle é tì rá, lüzú kínï, kôpi
anji Mungú vé ni. 'Bä rï ä 'yí dõ 'i agéle é tì sëé liñ gi, ñri tâimbï Mósë vé rï 'dü
nga. 'I lă 'I'dóngará 17:9-14; Ezí 15:1-5.

¹⁸ 'Bá rī ē'yī dō Yésū rī gí, līkí dō īri ã ágélé ē tī* ìsú âkūdē ē'yī drī Yésū ri kuyé, lē ã áwí adrii 'bá ï ní ágélé ni ē tī lījí gí rī rú. 'Bá ï ní ágélé ni ē tī lījí kuyé rī ē'yī dō Yésū ri gí, lē ã sē 'î ágélé ē tī lījí ku.

¹⁹ Līkí dō 'bá rī ã ágélé ē tī gí yā, dō līkí kuyé yā, adrii tā rú ku. Tā āmbúgú rī, lē 'bá rī ã 'dū tāimbí Múngú vé rī ngáa.

²⁰ 'Bá Múngú ri ē'yīpi gí rī, lē ã áwí adrii sū Múngú ní īri īpēé gí rī tīnī.

²¹ Mi dō tūgērī, lē mī adrii īzāngā sī ku, mí ìsú dō drīwālā gí, lē mī ã'yī drīwālā rī vé tā.

²² Mi dō tūgērī, Úpí zī dō mi adrii 'bá ívē ni, oyu mi mívē ūnjīkānyā agásí gí. Mi adriipi tūgērī ku rī, Úpí zī dō mi adrii 'bá ívē ni, mi adrii tūgērī Kúrisítō vé ni.

²³ Múngú je ìmi ajē be āmbúgú. Lē ìmi adrikí tūgērī nyōpókú nōri vé ni ku.

²⁴ Má édrípíi má ómvúpíi, ìmi nóni anji Múngú vé ni, sū má ní átā drīdrī rī tīnī, lē ìmi áwíkí adrii sū ìmi ní ándúrú adrii sâ ìmi ní Yésū Kúrisítō ri ē'yīzú rī gé rī tīnī.

²⁵ Anji ūkú adrii'bée kácáñá rú rī pi, Úpí lū má ní kōpivé tā kuyé. 'Bo Úpí vé ési muké rī sī, sē má ní tā nīngárá, ma íco átā ìmi ní, ìmi íco mávé tā yī rá.

²⁶ Ízāngā ní nóni adrii ambamba rī sī, lē ìmi áwíkí adrii sū ìmi ní ándúrú adrii rī tīnī.

²⁷ 'Í je dō ūkú gí, lē ìmi ã ayikí ūkú rī be ku. 'Í je dō ūkú kuyé, lē mī je ūkú ku.

²⁸ 'Bo 'bá rī je dō ūkú, adrii ūnjīkānyā ku, mvá ūkú kácáñá rú rī je dō ágó, adrii ūnjīkānyā ku. 'Bo 'bá ï je'bá gí rī pi, kōpi tā ūkpó ūkpó ni pi ìsú rá ívē adringará agá. Á lē ìmi ìsúkí īzāngā ku.

²⁹ Má édrípíi má ómvúpíi, Úpí ri īgō ú'díkírīñá nōgō. Á lē 'yoó ìmi ní 'díni, ajē vé tā adrii tā āmbúgú ku.

³⁰ 'Bá ri'bá ãá ngo'bá rī pi, ã adrikí sū 'bá ãá ngo'bá kuyé rī pi tīnī, 'bá ãyīkō 'bā'bée rī pi, ã adrikí sū 'bá ãyīkō 'bā'bée kuyé rī pi tīnī, 'bá ngá je'bá rī pi, ã adrikí sū 'bá ngá ãkó rī pi tīnī.

³¹ Ngá muké mí ní ìsú vū drīgē nōgō rī ã adrii dō gbā ngōpí, dōku mī lē dō kōpi ambamba, tā ãzi muké mí ní ìsú 'a ní gé 'dīgē ni 'dāáyo. 'Bá nīkí rá 'yozú kínī, tā ãrēvú cérē nyōpókú nōri vé rī pi ímú dē rá.

³² Á lē ìmi rikí ìmi ūsūpíi drāá tā sī kárakará 'díni ku. 'Bá ūkú jeépi kuyé rī, ìri ési 'bā ẽzí ngazú Úpí ní, ã sē rī ìri ní ãyīkō.

³³ 'Bo 'bá ūkú jeépi gí rī, ìri ési 'bā tā nyōpókú nōri vé rī ūsūzú, 'i 'o tā ãyīkō sēépi ní ívē ūkú ní.

³⁴ Írivé yīkī ri 'i aco ẽrī. Úkú ágó jeépi kuyé rī, dōku mvá ūkú adriipi kácáñá rú rī, ìri ívē ési 'bā cérē rizú ẽzí Úpí vé rī ngazú. Íri 'i ütē adrii uletere, ri ẽzí nga Úpí

ní. 'Bo ūkú ágó jeépi gí rī, īri ési 'bā tā nyōókú nōri vé rī ūsūzú, āzini īri 'yējá ri ési 'bā ēzí ngazú ágó ni ní ãyíkō sēzú.

³⁵ Ma ri tā 'dīri lū īmi ní, īmi adrikí rí āní muké, má uga īmi ní ūkú jengará ku. Álē īmi īzā koó, īmi ngakí rí ēzí Mungú vé rī āní muké, īmivé yíkí ã aco rí 'i īrī ku.

³⁶ 'Bá rī vé ési lē dō kīnī 'i lē ūkú kácáñá rú ni jeé, ūkú rī adri dō ilí be ãaco jekí kuyé, 'bā dō ési ūkú rī jezú, ã je īri īyí, adri ūnjíkānyā ku.

³⁷ 'Bo 'bá rī ūsū dō ívē yíkí gé 'dālē kīnī, 'i je mvá ūkú rī ku, īri dō ícō ēbírī rú 'bá vé rī a'bi rá, ã je mvá ūkú rī ku, tā īri ní 'oó 'dīri muké.

³⁸ 'Bá ūkú kácáñá rú rī jeépi rī, 'o 'dīri muké, 'bo 'bá ūkú kácáñá rú rī jeépi kuyé rī, 'o 'dīri muké agaá rá.

³⁹ Ūkú ágó be rī, ágó rī dō drī idri rú, lē ã adri ágó rī be, ã ku ágó rī ku. Ágó rī drā dō gí, īri ícō ágó ãzi je rá. 'Bo ágó īri ní lēé jeé rī, ã adri 'bá Úpí ri e'yíipi gí ni.

⁴⁰ 'Bo yíkí mávé rī agá, gō dō ágó ãzi jeé dīi kuyé, īri muké aga rá. Má ūsū tā má ní 'yoó 'dīri, Índrí Mungú vé rī lū má ní nī.

8

Ínyá ī ní sēé ngá ī ní údé mungú rú rī pi ní rī

¹ 'Bá níkí ínyá ī ní rií sēé nyaá ngá ī ní údé drī sī mungú rú rī pi ní rī vé tā rá. 'Bá níkí rá 'bā tā níngará be, tā níngará ri sē 'bā ri 'bā

íngúngū, 'bo lēngará ri sē 'bā 'bá ögüpíj īzā ko rá.

² 'Bá 'yoópi kínī 'i nī tā ambamba rī, nī drī tā rī caá sū īri ní lēé rī tñi kuyé.

³ 'Bo 'bá Mungú ri lēépi rā rī, Mungú nī īri rá.

⁴ Ínyá ī ní sēé ngá ī ní údé drī sī mungú rú rī pi ní rī vé tā, 'bá níkí rá 'yoópi kínī, ngá ī ní údé mungú rú rī pi cérē ēzí ãkó vū drīgé nōgō, 'bo Mungú ri 'yējá ãlu.

⁵ Ngá kárákará 'bū gé 'dālē rī pi, āzini vū drīgé nōgō rī pi ī kópi zì mungú, āzini úpi, 'bá үrukō ri mungú kárákará rī pi īnjī, āzini úpi kárákará rī pi īnjī.

⁶ 'Bá níkí rá Mungú ri 'yējá ãlu, īri Etépi, gbi ngá rī pi ãrēvú cérē nī, 'bā ri adri idri rú ēzí nga īri ní. 'Bavé Úpí īri 'yējá Yésü Kúrisítō 'i. Gbi ngá rī pi ãrēvú cérē nī, sē 'bá ní idri rī nī.

⁷ 'Bo 'bá Yésü ri e'yí 'bá gí rī pi ã үrukō níkí ngá ī ní údé drī sī mungú rú rī pi ūkpō be, kópi ri 'o үri sī, kópi ūsükí ī nyakí dō ínyá ī ní sēé ngá ī ní údé drī sī mungú rú rī pi ní rī gí, 'dīri lū kínī ī 'okí ūnjíkānyā gí.

⁸ Ádarú Mungú ã'yí 'bā ãnyängä ã tā sī ku, 'bá nyakí dō ngá kuyé drāáasiyä, ícō adrii ūnjí ku, 'Bá nyakí dō rá, ícō lū 'yoópi kínī 'bā muké 'dīni ku.

⁹ īmi ndrekí muké, yíkí īmivé ngá a'bizú ku 'dīri sī.

Lē īmi sēkí 'bá yīkī be ūrī rú rī pi fií ūnjīkānyā agá ku.

¹⁰ 'Bá yīkī be ūrī rú rī pi ndrekí dō mi ri ínyá ī ní sēé ngá ī ní údé mungú rú rī pi ní rī nya úrī jó agá 'dāá, ícō nyo fií muý ínyá ī ní sēé ngá ī ní údé mungú rú rī pi ní 'dīri nyaá īndī ku?

¹¹ Tā nñgárá mívé 'dīri, īri sē mi 'bá ē'yīngárá be mādā Kúrisítō ní drāá īri ã tā sī rī iza rá.

¹² Īmi sēkí dō 'bá yīkī be ūrī rú rī fií ūnjīkānyā agá, 'dīri lū kínī īmi 'okí Kúrisítō ri ūnjí.

¹³ 'Bo zāá má ní nyaá rī sē dō má édrípi dōku má ómvúpi ri fií ūnjīkānyā agá, má ícō gōó zāá nyaá dījī āluñjáni ku, má sē rí īri 'deé ūnjīkānyā agá ku.

9

Ezī ī ní ā'yī Páūlū ā nga rī

¹ Má īsú drīwälā gí. Ma 'bá áyúayū ni. Á ndre 'bavé Úpí Yésū ri mā mī sī rá. Ezī má ní ngaá rī sē īmi ē'yīkí Úpí ri gí.

² 'Bá urukō'bée ūsūkí kínī má adri 'bá áyúayū ni ku, ádarú īmi mī gé 'dālé ma 'bá áyúayū ni! Á'diātāsīyā īmi ní tā má ní átá rī yiý rá, ãzini

* **9:9 9:9 Mósē:** Yōsépā kā drāá gí, 'bāgú Êjepétō vé rī 'bā anji Ísērélē vé rī pi ēzī ngaá túgērī rú caá ílī mündürülű su (400). Kúru Mungú ní Mósē ri īpēzú ímúzú anji Ísērélē vé rī pi pazú adringarár túgērī rú rī agásī. Mungú sē tāimbí rī Mósē ní, ã lū anji Ísērélē vé rī pi ní, sēzú ī ní tāimbí rī zizú tāimbí Mósē vé ní ãnī. Tíkí Mósē ri īsú ákūdē ílī rī ca élifū álu mündürülű su (1,400), īsú ákūdē tīkí drī Yésū ri kuyé. 'I lá Wüngará 2-24.

[†] **9:9 9:9 Mēenīgō riípi anyāngā ã fí coópi rī:** Yāhūdī rī pi ri ívē tī mēenīgō rī pi áyú ri pētī use anyāngā ī ní lēé coó rī drīgē sī, tī mēenīgō rī pi kúru anyāngā rī ã fí co lū sī ni gé sī.

īmi ní Yésū ri ē'yī rá rī sī, 'dīri lū kínī ma 'bá áyúayū Úpí vé ni.

³ 'Bá rī pi kādō rií ēzī ī ní ã'yī mā nga rī vé tā uziī, á ri újá kōpi ní 'dīni.

⁴ 'Bā Bārúnábā be, 'bá ícōkí nyo ãnyāngā nyaá, ãzini ngá muý ūnjī.

⁵ 'Bā nyo ícō ūkú Yésū ri ē'yī 'bá gí rī pi je 'bá ní ūkú rú jī muý ūnjī 'bá vú sī ūnjī sū 'bá áyúayū urukō'bée ní jeé, Úpí édrípījí ní jeé, ãzini Pétērō ní jeé rī tīnī rá?

⁶ 'Bā 'yēná Bārúnábā be, ēzī 'bā ūkú kozú rī 'bā rikí nyo ngaá 'bā drī sī?

⁷ 'Bá ãzi ri nyo ícō ēzī nga ãngáráwá rú, īri 'i ūfē ūgōgōlē rú rá? 'Bá rī sa dō pētī vīnyō vé rī pi, ícō nyo ū'a ni ūtū nyaá ku? 'Bá rī dō ri kābīlō úcé, ícō nyo lé ní zoó muý ūnjī.

⁸ Má átā tā 'dīri yīkī 'bá áda vé ní sī kuyé. Tāimbí Mungú vé rī átā nyo tā rī sū 'dīri tīnī.

⁹ Á'diātāsīyā sīkí tāimbí Mósē* vé rī agá kínī, "Tí mēenīgō riípi anyāngā ã fí coópi rī,† lē mī úmbé tī ní cí ku," īmi kādō ūsūkí Mungú ri 'yēná tī rī pi ã tā mba áyu?

¹⁰ Ádarú Mungú átā nyo tā

'dīri 'bā tā sī kuyé? Átā tā 'dīri 'bā tā sī rá, ā'diātāsīyā 'bá ómvú 'ääpi rī, īri ési 'bā ómvú rī 'ázú, ázini 'bá ãnyá triipi rī, īri ési 'bā ãnyá rī ā fí údézú, kōpi ri eżi rī ālē ī ásámvú gé sī, ī īkūnākí rī ãnyá rī bēnī.

¹¹ 'Bá rikí dō ú'dúkó muké Mungú vé rī ülūu īmi ásámvú gé sū ī ní úri rií rī tīni, 'bá ícokí nyo ngá muké isú é'yí īmi vúgá ku?

¹² īmi dō ri ngá sē 'bá үrukō'bée ní rá, kōpi ní tī Mungú vé rī sēe īmi ní rī sī, 'bá kokí īmi īzā, ndē 'bá үrukō vé rī rá, īmi үsūkí īri ünjí īmi ní ngá sēzú 'bá ní? 'Bo 'bá 'bākí ési ngá īmivé rī drīgē kuyé, 'bá úmbékí ési rá, ā'diātāsīyā 'bá lēkí ú'dúkó muké Kúrisítō vé rī ā lētī ugaá ku.

¹³ īmi nīkí 'yozú kínī 'bá eżi nga'bá Jó Mungú vé rī agá rī pi īvē ãnyāngā isú Jó Mungú vé rī agá 'dīgē ügōgō 'dīni kuyé? īmi nīkí ámá 'yozú kínī 'bá ri'bá rōbōñō zā'bée vūrā rōbōñō zāzú rī gé rī pi īvē ngá isú íngázú rōbōñō ī ní rií zāá rī gé 'dīni kuyé?

¹⁴ Úpí eżi kpá 'dīni kínī, 'bá ri'bá ú'dúkó muké rī ülū'bá rī pi, kōpi īvē ngá rū'bá nōri ā tā mbazú rī pi isú ú'dúkó muké ī ní rií ülūu rī sī.

¹⁵ 'Bo ú'dúkó muké má ní ülūu īmi ní rī sī, á zì ngá rū'bá nōri ā mbazú ni īmi vúgá kuyé. Á sī kōkō'bí 'dīri

sēe īmi ní 'yozú kínī īmi sēkí má ní ngá 'dīni ku. Mâ drā té dō 'dīsī rā muké, 'bá āzi ā újá rī lētī má ní tā rī ülūzú mūfēngā ākó rī túngú ku.

¹⁶ Má ícokí ma íngú ú'dúkó muké má ní ülūu rī vé tā sī ku, ā'diātāsīyā Mungú ipē ma ú'dúkó muké rī ülūu nī, má ülū dō ku, lē mā isú drīlē ünjí!

¹⁷ Mâ ülū dō ú'dúkó muké rī pírikíni drāáasīyā, ma andēma ní isú rá. Mungú ipē ma ú'dúkó muké rī ülūngará gá nī, má ipē ma nī kuyé.

¹⁸ Dō tā rī sū 'dīri tīni, māvē andēma ri adri ā'di? īri drīlē muké má ní ú'dúkó muké rī ülūzú pírikíni, á lē 'yoó kínī ā ūfēkí ma ūfēfē ú'dúkó muké má ní ülūu rī sī 'dīni ku.

¹⁹ Mâ adri dō ātī'bá ku drāáasīyā, má újá ma adrii ātī'bá rū 'bá rī pi ní cérē, kōpi ā újákí rī ési Kúrisítō rī é'yīzú āní bēnī.

²⁰ Ma dō Yāhūdī rī pi ásámvú gé, ma ma újá tā Mungú ní lūu Yāhūdī rī pi ā 'okí rī 'dū ngá, kōpi é'yīkí rī Yésū Kúrisítō ri āní. Mâ ícokí dō tāím̄bi Mósē vé rī 'dū ngáá cérē ku drāáasīyā, má é'yī tāím̄bi rī 'dū ngáá rá, 'bá tāím̄bi rī 'dū'bá ngá'bá rī pi ē é'yīkí rī Kúrisítō ri āní.

²¹ Ma dō 'bá adri'bá Yāhūdī rū ku rī pi ásámvú gé, ma ma újá adri sū kōpi tīni, á 'dū tāím̄bi Yāhūdī rī pi vé rī ngáá ku, 'bá tāím̄bi rī 'dū'bá ngá'bá ku 'dī'bée

ã újákí rí ï Kúrisítõ ri ë'yïi.
'Bo mâ 'dụ dô tâimbí 'dî'bée
ngaá ku drääásïyä, ma ri
Kúrisítõ vé tâimbí 'dụ nga.

²² Ma dô 'bá ë'yïngárá be
mûnyámunya rí pi âsámvú
gé, ma kpá ma újá adri sű
kôpi tíni, kôpi ã újákí rí ési
Kúrisítõ ri ë'yïzú ãní. Má
kâdõ adrii 'bá ãndiândí rí pi
âsámvú gé, ma ri tâ rí 'o
lëti be ãndiândí, ã së rí 'bá
kárakará ë ë'yïkí rí Yésü ri
ãní.

²³ Á 'o tâ 'dî'bée 'dîni
ú'dûkó mûké rí ã tâ sî, mâ
ïsú rí kpá tâkíri ïndî.

²⁴ Ìmi nïkí rá 'yozú kínî 'bá
kárakará pi ícô óngú nju, 'bo
'yéñá 'bá ãlu ri nju aga, ìri
ãndêma ni ïsú nñ 'dîni kuyé?
'Bo lë ìmi njukí óngú rí, ìmi
ïsúkí rí ãndêma rí ãní.

²⁵ 'Bá óngú nju'bá rí pi,
kôpi ri ï imbá óngú rí ã
njungárá sî. Kôpi óngú rí
nju, ï kôpi ní kûlá adriípi
caápi llí be âco ku ni së, 'bo
óngú 'bá ní njuu rí, ìri së 'bá
kûlá adriípi mûzú nyonyo ni
ïsú.

²⁶ Kúru á nju óngú rí mûzú
ýlkî ãkó ku. Ma dô ûmbâ fû,
á dì 'bá rí koro ku.

²⁷ Ma ri ma imbá, mâ ûtë
rí mâ rû'bá ãní. Má kâdõ
ú'dûkó mûké rí ûlûu 'bá rí pi
ní, á lë tâ ûnjí 'oó ku, Mûngú
ã gâ rí ma ãní ku.

10

*Lë ë ïnjikí ngá ï ní údë
mûngú rú rí pi ku*

10:1 10:1 Wüngárá 13:21-22; 14:19-31
Käläfe 21:4-9

¹ Má édrípíi má ómvúpíi,
lë ìmi ãvïkí tâ 'i ngaápi 'bá
é'bípíi rû'bá gá ãngû ã'wí
cînyáfâ rú rí agá 'dâri sî ku,
Mûngú ipé ìribíti ímú kôpi ë
drí õzûú, kôpi ní kúru zozú
yïi tafu rí agásî.

² Sëkí kôpi ní bâtizimû
ìribíti rí agá 'dâá, ãzini yïi
tafu rí agá 'dâá, kôpi gôkí icá
'bá Mósë ã pámvú übî'bá ni
pi.

³ Kôpi ãrëvú cérë nyakí
inyá ãlu ãlu íngápi Mûngú
ídri sëépi rí vûgá rí,

⁴ ãzini kôpi mvukí yïi
Mûngú ní sëé idípi ifûúpi írâ
agásî rí, írâ 'dâri 'de mûzú
kôpi be trû, írâ 'dâri Kúrisítõ
'i.

⁵ 'Bo 'bá 'dâ'bée ndëé ni pi
Mûngú adri kôpi sî ãyïkô sî
kuyé. Kôpivé ãvû u'dekí kuú
ãngû ã'wí cînyáfâ rú rí agásî
cérë.

⁶ Tâ 'i ngaápi kôpi rû'bá gá
'dâri, ìri ãngû imbá, ã së rí
'bâ fikí rí tâ kôpi ní 'oó ûnjí
'dâri 'oó ïndî ku.

⁷ Lë ìmi rikí ngá ï ní údë
mûngú rú rí pi ïnjíi ku, sű
ï ní sîi Bûkû Mûngú vé rí
agá rí tíni, "Bá 'dâ'bée úrîkí
vûgá, kôpi rikí ngá nyaá,
ãzini kôpi rikí ngá mvuú,
kôpi gôkí ngaá үru rií úngó
pâgánõ vé rí tuú."

⁸ Lë 'bâ rikí Ӧwû 'bâa sű
'bá 'dâ'bée үru kôpi ní 'bâa rí
tíni ku, së ú'dû ãlu agá, 'bá
rí pi ûdrâkí caá élifû pûkû ìrî
drí na (23,000).

⁹ Lë 'bâ Ӧ'bîkí Úpí ri sű
kôpi ã үru kôpi ní Ӧ'bîi, ïnî rí

10:7 10:7 Wüngárá 32:6 **10:9 10:9**

pi ní kôpi ugaá ūdrää rī tñi ku.

¹⁰ Lë ïmi rikí unuu sū kôpi ã uryukö ní unuu, sëzú mäläyikä ãngü ú'dípi rī ní kôpi ú'dí ūdrää rī tñi ku.

¹¹ Tä 'dïri nga 'i kôpi ã rü'bá gá 'bá ní ү'bïtä rú. Sïkí tã 'dïri Búkú Múngú vé rī agá, 'bâ adri'bá ca'bá cïmgbá ú'dú үdû vé rī gé rî pi ímbázú ãní.

¹² Tä ãzi ү'bï dô mi, mí үsü dô kínï mi ícó pá tu ūkpó ūkpó rá, lë mî ndre mûké, mî fi rí үnjïkänyä agá ku.

¹³ Ү'bïngará ï ní ïmi ү'bïzú 'dïri adri nyo sū ï ní 'bá uryukö ү'bïj rī tñi, 'bo Múngú ri ési 'bâ céré ku tã 'i ní lëé 'oó rī drïgé, ícó ãdróko ri sëé ïmi ү'bïj ïmivé ūkpó ndëzú ku. 'Bo ү'bïkí dô ïmi, ïri ïmi ní lëti lü, ïmi tukí rí pá ãni tñi.

Ínyá ï ní sëé ngá ï ní údé mûngú rú rī pi ní rī, ãzini ïnyá Úpí vé rī

¹⁴ ïmi mávë ūndí má ní lëlél rī pi, lë ïmi үnjïkí ngá ï ní údé rií үnjïj mûngú rú rī pi ku.

¹⁵ ïmi 'bá tã nñ'bá gí ní pi, lë ïmi ámákí tã má ní rií átä ïmi ní 'dïri mûké mûké.

¹⁶ 'Bá kädö rií Múngú ri ziïj ã 'bâ tâkíri kópö rī drïgé, ãzini 'bâ kädö rií vînyö rī mvuú, 'dïri adri 'yozú kínï 'bâ nyo ri ãrí Kûrísítõ vé rī mvuú kuyé? ãzini 'bâ kädö

rií pánga ri ūndíi âlëé 'bá ãsámvú gé sî, 'dïri adri 'yozú kínï 'bâ nyo ri rú'bá Kûrísítõ vé rī nya kuyé?

¹⁷ 'Bá kädö rií pánga ãlu 'dïri âlëé 'bá ãsámvú gé sî, ïri lü kínï, 'bâ adri'bá kárakará nõ'bée, 'bâ rú'bá ãlu.

¹⁸ ïmi үsükí drï 'bá Ísérélë vé rī pi vé tå ká, kôpi kädö rií ï umú vûrâ röbönjö zazú rī gé ngá ï ní zâá röbönjö rú rī ã nyangará gá, kôpi ri Múngú ri үnjï.

¹⁹ Mâ 'yo rí kínï röbönjö ï ní rií zâá ngá ï ní údé drï sî mûngú rú 'dïri ní rī, ïri nyo ẽzï be? Döku ngá ï ní údé drï sî mûngú rú 'dïri, ïri nyo ẽzï be?

²⁰ Adri 'dîni kuyé, tã má ní 'yoó rī, ïri 'dîni, röbönjö pâgánö rī pi vé rī, kôpi ri së ïndrï үnjï rī pi* ní, adri Múngú ní kuyé. Á lë ïmi umûkí ïmi tã 'oó ïndrï үnjï rī pi be ku.

²¹ ïmi ícokí rií ngá mvuú kópö Úpí vé rī agá, ïsú ãkûdë ïmi kpá ri ngá mvu kópö ïndrï үnjï rī pi vé rī agá ïndï 'dîni ku, ïmi ícokí úrì ngá nyaá misá Úpí vé rī drïgé, ïsú ãkûdë ïmi kpá ri ngá nya ïndrï үnjï rī pi vé misá drïgé ïndï 'dîni ku.

²² 'Bá 'okí dô sû 'dïri tñi, tã 'dïri së nyo jïkó 'de Úpí agá ku? ïmi kädö үsü, 'bâ

10:10 10:10 Käläfe 16:41-49 * **10:20** ïndrï үnjï rī pi: ïndrï үnjï rī pi ándûrû mäläyikä Múngú vé ni 'bû gé 'dâa, kôpi ñökí tâimbî Múngú vé rî, Sâtánä ri kôpivé ãmbûgû. Múngú idró kôpi 'bû gé 'dâasî vûgâ nõo, kôpi gôkí ufuú ïndrï үnjï, kôpi ri 'bâ rî pi ní izängä së vû drïgé nõgô. 'I lâ I'dangará 12:7-9.

ndēkí nyo Úpí ri ūkpō sī rá?

'Bá Yésū ri ẽ'yī'bá gí rī pi dr̄i wālā ̄sú rá'

²³ Īmi ұrukō 'yokí kínī "Bâ ícō tā ārēvú 'bá ní lēé rī pi 'dụ nga rá." 'Bo á lē 'yoó īmi ní 'díni, tā rī pi ārēvú céré ngakí adriú muké ku, dōku ícokí īmi ̄zā koó ku.

²⁴ Lē 'bâ rikí 'yéñá 'bâ tā ̄sūp̄ áyu ku, lē 'bâ ̄sūp̄ 'bá ұrukō ̄tā ̄ndī.

²⁵ Zāá īmi ní jeé jökón̄ gé rī, [†] lē īmi nyakí ̄ri nya nya. Lē īmi zikí 'yozú kínī zāá nōri ̄bíkí ijí ngōósila yā 'díni ku.

²⁶ Búkū Múngú vé rī 'yo kínī, "Vū nōri, ̄ri Úpí Múngú vé ni, ̄zini ngá 'a ni gé rī pi céré Úpí vé ni."

²⁷ 'Bá Múngú ri n̄ípi kuyé rī zì dō īmi muý ínyá nyaá, īmi lēkí dō muý rá, īmi muýkí ̄yí. īmi nyakí ngá ī ní sēé īmi ní rī. Lē īmi zikí 'yozú kínī ínyá nōri ̄bíkí ijí ngōósila yā 'díni ku.

²⁸ 'Bo 'bá ̄zi 'yo dō īmi ní kínī zāá 'dīri zākí ̄ri rōbōn̄o rú ngá ī ní údé mungú rú rī pi ní, lē īmi nyakí ku, ̄diātāsīyā 'bá 'dīri ní lūú īmi ní gí rī sī, ̄sē rí 'bá 'dīri ní ̄zāngā ku.

²⁹ Tā má ní 'yoó 'dīri adri 'yozú kínī á 'yo 'yéñá īmi tā sī kuyé, á 'yo 'bá tā rī 'yoópi īmi ní 'dīri vé tā sī ̄ndī. īmi ұrukō 'yokí kínī, "Ma ícō ngá rī pi ārēvú nya céré rá, 'bá ̄zi ̄sū dō kínī

mâ nya ngá ̄zi ku, ngá 'bá 'dīri ní ̄sūp̄ 'yozú kínī mâ nya ngá 'dīri ku rī ̄di?

³⁰ Ngá má ní lēé nyaá rī, ma dō ri Múngú ní ̄wō'dīfō sē ̄aní rá, ̄di ri ícō 'yo kínī tā má ní 'oó 'dīri ̄unjí nī?"

³¹ īmi dō ri ngá nya, īmi dō ri ngá mvü, ̄zini īmi dō ri ̄ez̄i nga, tā īmi ní 'oó rī, ̄sē ̄ingukí rí Múngú ri ̄aní.

³² Lē īmi ugakí 'bá ұrukō ní lēt̄i ku, Yāhūdī rī pi ní lēt̄i ku, Ḡir̄ik̄i rī pi ní lēt̄i ku, dōku ̄ugakí 'bá kān̄isā Múngú vé rī agá rī pi ní lēt̄i ku.

³³ Ma ri sē 'bá kárakará pi ri ̄yīkō ̄sú. Tā má ní 'oó rī adri 'yozú kínī ̄ri 'yéñá ̄yīkō sē má ní ̄dūkūlē kuyé, ̄ri ̄yīkō sē 'bá rī pi ní céré, kōpi ̄súkí rí pangárá ̄aní.

11

¹ Lē īmi 'dūkí tā rī ngaá, sū má ní tā Kúrísítō vé rī 'dūú ngaá rī tīnī.

Lēt̄i Múngú ri ̄in̄jizú rī

² Ma ri īmi ̄ngú, ̄diātāsīyā ̄dū céré īmi ní rií mā tā ̄sūp̄, ̄zini īmi ní rií tā má ní ̄mbá īmi ní rī 'dūú ngaá rá rī sī.

³ Á lē īmi n̄ikí ámá 'yozú kínī, ̄gō rī pi ̄mbúgú ̄kú rī pi dr̄igé, Kúrísítō ri ̄mbúgú ̄gō rī pi dr̄igé, Múngú ri ̄mbúgú Kúrísítō dr̄igé.

[†] **10:25 10:25** Zāá īmi ní jeé jökón̄ gé rī: 'Bá rī pi ri zāá ī ní rií sēé rōbōn̄o rú ngá ī ní rií údé mungú rú rī pi ní rī ̄z̄i jökón̄ 'dāri agá. **10:26 10:26** Sāwúmā 24:1

⁴ Ágó riípi Múngú ri ziípi, dōku riípi tā Múngú ní i'daá rī ūlūúpi 'í drī զzúúpi bōngó sī cí rī, īri 'í ní drīnjá sē.

⁵ Ũkú riípi Múngú ri ziípi, dōku riípi tā Múngú ní i'daá rī ūlūúpi 'í drī զzúúpi bōngó sī kuyé rī, īri 'í ní drīnjá sē, īri índré sū fakí drī'bí ni gí tñi.

⁶ Ũkú 'í drī զzúúpi bōngó sī cí kuyé rī, lē ā fa 'í drī'bí rá. Drī'bí fangárá rī dō īri ní drīnjá sē, lē ā զzū 'í drī bōngó sī cí.

⁷ Lē ágó ā զzū 'í drī bōngó sī cí ku, ā'diātāsiyā Múngú gbi īri sūy 'í tñi, ē íngukí rí Múngú ri āní. 'Bo ūkú ri sē ī 'bá ágó ri íngú āní íngúngū.

⁸ Ágó ri gbikí īri íngázú ūkú ā rú'bá gá kuyé, 'bo gbikí ūkú ri íngázú ágó rú'bá gá.

⁹ Í'dóngárá gá 'dāá, gbikí ágó ri ūkú ē īzā koó kuyé, 'bo gbikí ūkú ri ágó ē īzā koó.

¹⁰ Lē ūkú ā զzū 'í drī bōngó sī cí, īri lū kínī 'dū ágó ni vé tāimbí ngaá rá, mäläyíkā rī pi adri āní ãyíkō sī.

¹¹ 'Bá Úpí ri ē'yí'bá gí rī pi ãsámvú gé, lē ágó pi ūkú be, kópi ē ëtikí ī ilébe ilébe.

¹² Ádarú ūkú ī ní gbií drīdrī rī, gbikí īri ifūú ágó rú'bá gá, ūkú rī pi tñkí ãgō rī pi nī. 'Bo Múngú gbi ngá rī pi ãrëvú cérē nī.

¹³ Lē īmi ámákí tā 'dīri, ūkú ri dō Múngú ri zi, զzū dō 'í drī bōngó sī kuyé, īri nyo muké?

¹⁴ Ádarú ágó ku dō 'í drī'bí duú āco, sē nyo īri ní drīnjá ku?

¹⁵ Ũkú vé drī'bí du dō āco, īri sē īri adri āní ünyī be, īrivé drī'bí āco 'dīri sēkí īri ní drī զzuzú āní.

¹⁶ Tā 'dīri īri léti ī ní rizú tā 'ozú āní kānísā Múngú vé rī agá rī, lē 'bá āzi ā 'bá ãgátá tā má ní 'yoó 'dīri sī ku.

Tā ī ní үtjj 'bá rī pi úmúkí dō ī vñyö mvungárá gá rī

¹⁷ Tā má ní lēé eżíj īmi ní 'dīri adri 'yozú kínī ma ri īmi íngú 'dīni kuyé, ā'diātāsiyā īmi kádō rií īmi úmú, īmi ri tā ūnjí 'o, īmi lēkí tā muké 'oo ku.

¹⁸ īmi 'bá kānísā vé 'dī'bée, á yí kínī, īmi kádō rií īmi úmú, īmi ri īmi acoco. Á nī ámá rá, tā үrukö má ní yíj 'dī'bée īri tā áda.

¹⁹ Á nī rá 'yozú kínī, acongárá anigé īmi ãsámvú gé, Múngú ri ícō tā píri rī lū īmi ní nī.

²⁰ īmi kádō rií īmi úmú vñrā ālu gé ínyá nyangárá gá, āzini vñyö mvungárá gá, īmi 'dükí tā ni ngaá píri ku. 'Dīri lū 'yozú kínī īmi ri ínyá Úpí vé rī nya 'dīni ku.

²¹ Sâ ínyá nyazú rī gé, 'bá ālu ālu ri ī'dó ívé ngá nya ö'düküle, tē ógúpí ri ku. 'Bá үrukö ri adri ëbírí sī, 'bá үrukö ri ìmérē ìmérē.

²² īmi jó ākó īmi ní rizú ngá nyazú, āzini ngá mvuzú? īmi ri kānísā Múngú vé rī ide, āzini īmi ri drīnjá sē 'bá ngá ākó rī pi ní kuyé?

Mâ 'yo rí īmi ní

tā íngóni? Ími lēkí mâ íngú ìmi? Má ícó ìmi íngú tā 'dīri sī ku.

Ínyá Úpí vé uletere rī vé nyangará

(Mātāyo 26:26-29;
Mārakō 14:22-25; Lükā 22:14-20)

²³ Tā má ní ímbá ìmi ní 'dīri má ibí ísú Úpí Yésū vúgá. Ìnijá i ní ìri a üli 'bezú 'dāri gé, i'dú pánga,

²⁴ Ìri ní òwō'dīfō sēzú Múngú ní, ìri ní pánga rī ãndizú. Ìri ní 'yozú kīnī, "Dīri mávé rú'bá i ní sēé ìmi ní rī. Ími 'okí 'dīni, ìmi ígákí rí mā tā ãní."

²⁵ Ínyá rī a vúdrī gé, ìri ní kópō rī i'dúzú, ìri ní 'yozú kīnī, "Kópō 'dīri ìri ündī ú'dí i ní ruú mávé ãrí sī rī, Ími mvukí ìri, ìmi ígákí rí mā tā ãní."

²⁶ Sâ cérē sī, ìmi kādō rií pánga rī nyaá, ãzini ìmi kādō rií vínyō kópō agá rī mvuyú, ìmi ri Úpí vé drāngárá a tā ülū 'bá rī pi ní cīmgbá cazú lókí ìri ní ígōzú rī gé.

²⁷ 'Bo 'bá riípi pánga rī nyaápi, ãzini kópō Úpí vé rī mvuyúpi léti be píri ku rī, 'o 'dīri tā ünjí Úpí vé rú'bá a tā sī, ãzini ìrivé ãrí a tā sī.

²⁸ Tā 'dīri sī, lē mī ámá mi ügbále, mī ibí rí vínyō rī mvuyú ndō.

²⁹ 'Bá pánga rī nyaápi, ãzini vínyō rī mvuyúpi ünjikānyā drīgé, nīipi ámápi 'yozú kīnī 'i rú'bá Kúrisítō vé ni kuyé rī, i tā li drī ni gé rá.

³⁰ Tā 'dīri sī, ìmi ásámvú gé, sē drā fi 'bá kárakará pi a rú'bá gá, kópi ícákí ükpō akó, үrukō'bée üdrákí rā.

³¹ 'Bo 'bá ámákí dō 'bavé tā ügbále gí, ícökí tā lij 'bá drīgé ku.

³² Úpí írīnā dō 'bā, ìri 'dīri 'bā útú adri píri, sē a likí rí tā 'bá drīgé sū i ní lij 'bá vū drīgé rī pi drīgé rī tñi ku.

³³ Má édrípīj má ómvúpīj, ìmi kādō ìmi úmú ínyá Úpí vé rī a nyangará gá, ãzini vínyō rī a mvuyngárá gá, lē ìmi tēkí ìmi ögüpīj e ícákí cérē ügbále.

³⁴ Èbírī fū dō mi káyī, lē kôdô mī nya ínyá mívē ãngá 'dāá ügbále, ìmi kādō ìmi úmú, a likí rí tā ìmi drīgé ku.

Má kādō caá ìmi vúgá 'dilé, ma kúru mu ìmi ní tā үrukō'bée ülū ndō.

12

Ükpō Índrī Uletere rī ní sēé 'bá rī pi ní rī

¹ Má édrípīj má ómvúpīj, a lē fefē Índrī Uletere rī ní sēé 'bá rī pi ní rī vé tā ímbá ìmi ní, ìmi níkí rí tā ni muké.

² Ìmi níkí rí 'yozú kīnī, ìmi ní drī ótú adrizzú págánō rú rī gé, ü'bákí ìmī mī, sē ìmi kükí léti ünjí gé, ìmi rikí ngá i ní údé mungú rú átá'bá ku rī pi ìnjíj.

³ Á lē lüú ìmi ní 'dīni, Índrī Múngú vé rī dō ri ìmī drī ko nī, ìmi 'yo Yésū ri Úpí, ìmi ícökí Yésū ri u'daá ku.

⁴ Fefē Índrī Uletere rī ní sēé 'bá rī pi ní rī cérē

ãndiāndí, 'bo Índrí ãlu ãlu
'dīri ri ūkpō rī sē nī.

⁵ Ezí 'bá ní rií ngaá rī pi
cérē ãndiāndí, 'bo 'bâ ri ezí
rī nga Úpí ãlu 'dīri ní.

⁶ Ezí 'bá ní rií ngaá rī pi
cérē ãndiāndí, 'bo Múngú
ãlu 'dīri, ñri úmī sē 'bá cérē
pi ní ezí ngazú nī.

⁷ Sëkí Índrí Uletere rī 'bá
ní, 'bâ kokí rí 'bâ ïzâ ãní 'bâ
ãsámvu gé sī.

⁸ Índrí Uletere rī sē 'bá
urukö ni úmī átángá átázú
'bá ãzi ní, sē kpá 'bá urukö
ni tā nñngará tā 'i züüpi züzú
ni átázú, Índrí Uletere ãlu
ãlu 'dīri ri 'bá rī pi ní úmī sē
nī, ãzini tā nñngará sē nī.

⁹ Índrí Uletere ãlu ãlu
'dīri, ñri sē 'bá rī adri
e'yïngará be 'í ési agá, ñri
ükpō sē 'bá urukö'bée ní 'bá
drâ be rī pi ídrizú,

¹⁰ ñri ükpō sē 'bá urukö
ni tā ãyázú ãyãyä ni 'ozú,
'bá urukö ni, ñri ükpō sē tā
Múngú ni i'daá rī pi ūluzú,
'bá urukö ni, ñri ükpō sē
índrí rī pi ámázú, 'bá urukö
ni, ñri ükpō sē kôpi átâ tî
ãndiāndí sī, 'bá urukö ni, ñri
ükpō sē kôpi tî ãndiāndí rī
vé íffí újá ãní.

¹¹ Índrí Uletere rī ükpō sē
'bá ãlu ãlu ni tā 'dî'bée 'ozú
nī, ñri sē sū 'í ní lée rī tñi.

Rú'bá ri ïgélé be ãndiāndí

¹² Rú'bá ri ãlu, ñri ïgélé be
kárakará. ïgélé rī pi ã adrikí
dō ãndiāndí drâáasýä, kôpi
ri ezí nga rú'bá ãlu gé.
Rú'bá Kúrísítō vé rī ïgélé be
kárakará, kôpi ri ezí nga ñri
ã rú'bá gá.

¹³ 'Bâ Yâhûdî rī pi, 'bá
adri'bá Yâhûdî rú ku rī pi,
tûgêrî rī pi, 'bá adri'bá tûgêrî
rú ku rī pi be cérē, sëki 'bá
ní bâtizmû adrizu Kúrísítô
rú'bá gá Índrí Uletere rī vé
ükpō sī, 'bâ cérē ri Índrí
Uletere 'dīri ãlē.

¹⁴ 'Bávè rú'bá adri ïgélé
be ãlu kuyé, kôpi ïgélé be
kárakará.

¹⁵ Pá 'yo dô, "Má adri drí 'i
ku, má adri ïgélé rú'bá vé ni
ku," ẽndépí pá adri noyo ïgélé
rú'bá vé ni ku?

¹⁶ Bî 'yo dô, "Má adri mî 'i
ku, má adri ïgélé rú'bá vé ni
ku," ẽndépí bî adri noyo ïgélé
rú'bá vé ni ku?

¹⁷ Rú'bá ã adri dô 'yéná
mî 'i, 'bá rī íco tā yì íngóni?
Dôku rú'bá ã adri dô 'yéná bî
'i, 'bá rī íco ngá ngû íngóni?

¹⁸ 'Bo Múngú 'bâ ïgélé
ãndiāndí 'bâ rú'bá gá, sù ñri
ní lée rī tñi.

¹⁹ ïgélé rī té dô 'yéná ãlu,
rú'bá ri té adri 'dâayo.

²⁰ ïgélé rī pi kárakará, 'bo
kôpi úmûkí ï ícâ rú'bá ãlu.

²¹ Mî íco 'yoó drí ní, "Ma
íco ezínga mî ãkó rá" 'dîni
ku! ãzini drí íco 'yoó pá ní,
"Ma íco ezínga mî ãkó rá"
'dîni ku!

²² ïgélé rú'bá vé índré'bá
kú ükpô ãkó 'dî'bée, kôpi
cérê ezí be.

²³ ïgélé rú'bá vé ï ní ndree
kuú ezí ãkó 'dî'bée, ï sù kôpi
rú'bá gá sùsù. ïgélé rú'bá vé
ï ní ndree bâdârú ku 'dî'bée,
'bâ kôpi ۆzû cí,

²⁴ 'bo ïgélé urukö'bée
íco kôpi ۆzû cí ku. 'Bo

13

Lēngárá

¹ Ma dō ri átá tị 'bá rī pi ní átázú rī sī, āzini mālāyīkā rī pi ní átázú rī sī, 'bo ma dō lēngárá ākó, átángá má ní rī átá 'dīri ífífí ākó, īri 'u sū ū ní riú ngíringíri coó rī tñi.

² Fēfē ū ní sēé má ní rī, īri dō rizú tā Múngú ní i'daá rī ūlūzú, āzini á nī dō tā Múngú vé ūzūzū rī pi cérē rá, ma dō tā nñngárá be āmbúgú, āzini ma dō e'yīngárá be ícázú írā rī pi gūzú muzú vūrā āzi gé rá, 'bo ma dō lēngárá ākó, ma eżí ākó.

³ Á sē dō mávē ngá ārēvú cérē 'bá ngá ākó rī pi ní, āzini á sē dō mávē rū'bá zāá rōbōnō rú, 'bo ma dō lēngárá ākó, má ícō ngá āzi īsú ku.

⁴ Lēngárá ri ū tā ni 'dū ési mādā sī, lēngárá ri sē ū adri āní ési be muké. Lēngárá sē 'í 'bā ési 'bá āzi vé ngá drīgē ku, lēngárá sē 'bá rī íngú 'i ku, dōku lēngárá sē 'bá āzi ícō 'yoó kínī 'í ndē 'bá rī pi cérē nī 'dīni ku.

⁵ Lēngárá ri sē 'bá rī adri gbórókó rú ku, lēngárá ri sē 'bá rī ūsū 'yējá 'í tā ó'dúkýlegúsī ku, lēngárá ri sē 'bá rī vé ési ve tā sī mbēlējá ku, īri sē 'bá rī 'bā 'bá āzi vé tā 'í ési agá ūnjí ku.

⁶ Lēngárá ri sē 'bá rī adri ūzāngā sī tā ūnjí sī, 'bo īri sē 'bá rī adri āyīkō sī tā ū ní 'oó áda rī sī.

Múngú údé rū'bá rī ālu, ā sē rī ū īnjīkí rī īgélé үrukö ū ní ndreeé kuú eżí ākó rī pi āní.

²⁵ Múngú 'o tā 'dīri 'dīni, īgélé rī pi ā acokí rī ū ku, ȳgúpī ū eżí rī ȳgúpī ri.

²⁶ īgélé ālu 'bā rū'bá gá rī dō ūzāngā nya, īgélé rī pi cérē ūzāngā nya ūndī, ȳngúkí dō īgélé ālu rī ȳngungū, īgélé rī pi cérē nga adri āní āyīkō sī.

²⁷ ūmi úmúkí ūmi ícā ālu rū'bá Kúrisítō vé ni, 'bá ālu ālu ri īgélé ūfūúpi Kúrisítō rū'bá gá ni.

²⁸ Kānísā agá, drīdrī ni, Múngú ūpē 'bá ȳyúayū rī pi, īrī ni, ūpē nébī* rī pi, na ni, ūpē 'bá ūngū imba'bá rī pi, āzini ūpē kpá 'bá tā ūyāzú ūyāyā ni 'o'bá rī pi, 'bá ūngū idrī'bá rī pi, 'bá ícō'bá ū ūgūpī ū eżā ko'bá rī pi, 'bá drīkoma rú rī pi, āzini 'bá átá'bá tị āndiāndí sī rī pi.

²⁹ 'Bá ícokí cérē adrii 'bá ȳyúayū ni pi rú ku. 'Bá ícokí cérē adrii nébī rú ku. 'Bá ícokí cérē adrii 'bá ūngū imba'bá ni pi ku. 'Bá ícokí cérē tā ūyāzú ūyāyā ni 'oo ku.

³⁰ 'Bá ícokí cérē 'bá drā be rī pi idrī ku. 'Bá ícokí cérē átá tị āndiāndí sī ku. 'Bá ícokí cérē tị rī pi vé ūfífí ūjá ku.

³¹ Á lē ūmi 'bākí ési fēfē tā be āmbúgú rī ūsū ū eżí ngazú 'bá rī pi ū eżā kozú.

Nóni á lē ūmi ní lētī muké ni lūú.

* **12:28 12:28 Nēbī:** Múngú ri ivé tā átá nébī rī pi ní, kōpi kúru ūrivé ū'dúkó rī ūlū 'bá rī pi ní.

⁷ Lēngárá ri sē 'bá rī ícó 'í ógúpí ē īzā ko rá lókí be céré, īri sē 'bá rī ógúpí vé tā ã'yī ési be céré, īri sē 'bá rī ési 'bā tā dr̄dr̄ rī ūtēzú, īri sē 'bá rī ési úmbé tā rī ã 'ongará gá.

⁸ Lēngárá dē ku. 'Bo tā Múngú ní i'daá rī pi vé ūlūngárá, kōpi ímú dē rá, átángá tī ãndíāndí sī rī ícokí ímú átá ku, ãzini tā nñgárá ri ímú dē rá.

⁹ 'Bá nñkí tā rī pi ãrēvú céré kuyé, ãzini tā Múngú ní i'daá rī pi, 'bā ūlūkí céré kuyé.

¹⁰ Ú'dú ȳdū vé rī kādō ícá, ngá rī pi céré ímú adri muké, 'bo ngá adri'bée ūnjí rī pi ímú dē 'dīsī rá.

¹¹ Má ní ándúrú adrií mvánjá rú rī gé, á ri átá sū mvánjá mādānjá ni tñi, á ri tā ūsūsū sū mvánjá tñi, ãzini mávé yïkí tā ámázú rī sū mvánjá vé rī tñi. 'Bo má kā mbaá ícá ãmbúgú, á ku tā ãnjñjā vé rī pi céré rá.

¹² Sâ nōri gé, 'bā ri Múngú vé ïndrîlîkí ndre mündürâ agá, ïndré uletere ku, úmvûlési 'bā ímú īri ndre 'bā mi sī. 'Bá nñkí ngá rī pi ãrēvú céré kuyé, 'bo úmvûlési 'bā ímú nñ rá, sū Múngú ní 'bā nñ rá rī tñi.

¹³ Ngá na 'dī'bée adri muzú nyonyo, ȳ'yingárá, ési 'bångárá tā dr̄dr̄ rī dr̄igé, ãzini lēngárá. 'Bo ngá na 'dī'bée ãsámvú gé, agaápi rá rī, īri lēngárá.

14

Átángá tī ní átá tī tī ní nñj

kuyé rī sī rī, ãzini tā Múngú ní i'daá rī vé ūlūngárá

¹ Lē īmi 'bākí lēngárá vé tā ãmbúgú, lē īmi 'bākí úvárizú fefé ïndré Uletere rī vé rī ndâzú, agaápi rá rī, lē īmi 'bākí úvá tā Múngú ní i'daá īmi ní rī ūlūzú.

² 'Bá riípi átápí tī tī ní nñj kuyé rī sī rī, átángá īri ní átá rī, Múngú ri nñ rá, 'bo 'bá rī pi ícokí tā īri ní átá rī nñj ku, tā īri ní ūlūú 'dīri, ïndré Uletere rī ūlū tā tī ūzū'bá ūzūzū rī pi īri ní nñ.

³ 'Bá riípi tā Múngú ní i'daá rī ūlūúpi rī, īri sē 'bá rī pi adri ūkpó ūkpó Úpí agá, īri kōpi ē ési ímbá, īri kōpi ícicikí, ãzini īri kōpi ē ési ūmí.

⁴ 'Bá riípi átápí tī 'bá rī pi ní nñj kuyé rī sī rī, átángá īri ní átá rī, īri 'yénjá ri īri ē īzā ko, 'bo 'bá riípi tā Múngú ní i'daá rī ūlūúpi rī, īri 'bá kānísā vé rī pi ē īzā ko.

⁵ Má ã'yī rá 'yozú kíní, īmi ícó átá tī tī ní nñj kuyé ní sī rá, 'bo agaápi rá rī, á lē īmi ūlūkí tā Múngú ní i'daá īmi ní rī. 'Bá riípi tā Múngú ní i'daá rī ūlūúpi rī, ndē 'bá riípi átápí tī tī ní nñj kuyé rī sī rī rá. Ngá muké rī, lē 'bá ãzi ã újá tā rī vé ififí, ã ko ri 'bá kānísā vé rī pi ē īzā.

⁶ Má édrípíjí má ómvúpíjí, á mu dō átá īmi ní tī īmi ní nñj kuyé ní sī, īri nyo ícó īmi īzā ko rá? Má ūlū dō īmi ní tā Múngú ní i'daá má ní urobí agá rī, dōku tā nñgárá Múngú ní séé má ní rī, dōku má ūlū dō tā Múngú ní i'daá má ní rī, dōku má ímbá dō tā

Múngú vé rī, tā 'dī'bée ícókí
nyo īmi īzā koó ku?

⁷ Ngá úngó ngozú sū
jēlēgú tñi, dōku kū'dí tñi,
kōpivé ú'dýkó dō ālu, 'bá rī
íco úngó rī vé ú'dýkó nū ámá
ngóni?

⁸ Vukí dō jēlēgú rī vé
ú'dýkó 'yü muké kuyé,
āngárawá rī pi íco nū ámá
ngóni 'yozú kínī zikí ī muý
e'dí gé?

⁹ Tí vé átángará īri kpá
adri sū 'dīri tñi, īmi átakí dō
tí 'bá rī pi ní nū kuyé ni sī,
ā'di ri íco tā īmi ní átā rī vé
ífífí nū ámá rá nī? īmi 'dīri ri
átā ku ūlī agá 'dīgé.

¹⁰ Tí rī pi kárakará vū
drīgé nōgō, kōpi céré ífífí be.

¹¹ 'Bo á nū dō tí 'bá ãzi ní
átā rī vé ífífí ku, 'bá átángá
rī átapi rī, īri jākāgú, īri mi
gé 'dālé, ma kpá jākāgú.

¹² īmi lēkí dō fēfē Índrí
Uletere rī ní rií sēé eżí ngazú
rī pi, lē īmi īpēkí fēfē 'bá
kānísā vé rī pi ní ícázú
mbazú ni.

¹³ 'Bá rī dō ri átā tí ī ní nū
kuyé ni sī, lē ā zì Múngú rī,
ā újá rī tā 'í ní átā rī vé ífífí
āní 'bá rī pi ní.

¹⁴ Ā'diātāsīyā ma dō ri
Múngú ri zì tī má ní nū kuyé
ni sī, Índrí má agá rī ri tā rī
zì nū, 'bo á nū tā má ní zì rī
vé ífífí kuyé.

¹⁵ Kúru mā 'o rí ā'di? Índrí
má agá rī sī, ma íco Múngú
ri zì rá, ma kpá íco Múngú ri
zì úmī sī rá. Índrí má agá rī
sī, ma úngó ngo rá, ma kpá
úngó ngo úmī sī rá.

¹⁶ Mi dō ri 'yéñá Múngú ri
íngú ìndrí mí agá rī sī tī ī ní
nū kuyé ni sī, 'bá tī rī nū'bá
kuyé rī pi íco "Amīnā" rī ā'yī
íngóni, ísúzú kōpi nūkí tī mí
nī rizú átázú rī kuyé.

¹⁷ Mi kōdō ri òwō'dīfō sē
Múngú ní muké, 'bo ko 'bá
urukō'bée ē īzā ku.

¹⁸ Á sē òwō'dīfō Múngú ní
má ní tī ī ní nū kuyé rī pi átā
īmi ndēé rī sī.

¹⁹ 'Bo ma dō kānísā agá,
lē kōdō mā átā átángá ā fífí
tōwú 'bá rī pi ní íco nū rá ní
pi kōpi ímbázú āní, ndē má
nī átángá ā fífí átázú cazú
élifū mudrī (10,000) tī 'bá ãzi
nī nū kuyé ni sī rī.

²⁰ Má édrípíjí má ómvúpíjí,
lē īmivé yīkī tā үsүzú rī ā
adri sū anjiná rī pi vé rī tñi
ku, lē īmivé yīkī tā үsүzú rī ā
adri sū 'bá ambugu rī pi vé rī
tñi. Lē īmi adrikí sū anjiná
nyiriná ūnjikānyā ākó rī pi
tñi.

²¹ Síkí Búkú Múngú vé rī
agá,

"Upí kñi,

'Ma átángá rī átā jākā ī
nī kōpivé tī nū kuyé rī
pi tī gé,
kōpi átángá rī átā 'bá mávē
rī pi ní tī ī ní nū kuyé
ni sī,
'bo 'bá mávē rī pi ícokí
tā ma ní átā rī yījí ku.'

²² 'Bá rī átā dō tī ī ní nū
kuyé ni sī, īri ūkpō Múngú
vé rī i'da 'bá Yésü ri e'yī'bá
kuyé rī pi ní, i'da 'bá Yésü
ri e'yī'bá gí rī pi ní ku. Tā

Múngú ní átá néb̄i t̄i gé r̄i, īri átá 'bá Yésū ri ẽ'ȳi'bá gí r̄i pi ní, átá 'bá Yésū ri ẽ'ȳi'bá kuyé r̄i pi ní ku.

²³ 'Bá kānísā vé r̄i pi úmúkí dō ī cérē vūrā ālu gé, 'bá ālu ālu í'dó dō rií átá t̄i 'bá ãzi ní n̄ij kuyé ni s̄i, 'bá t̄i r̄i n̄ij'bá ku r̄i pi, ãzini 'bá Yésū ri ẽ'ȳi'bá kuyé ni pi ífikí dō kōpi ãsámvú gé, kōpi ícokí 'yoó īmī dr̄i ábá gí 'díni ku?

²⁴ 'Bo īmi dō cérē ri tā Múngú ní i'daá r̄i ūlū, 'bá Yésū ri ẽ'ȳi'bá kuyé r̄i pi, 'bá tā Múngú vé r̄i n̄ij'bá kuyé r̄i pi be, ífikí dō īmi ãsámvú gé, tā īmi ní átá 'dīri īri fi kōpi ẽ'ési agá, kōpi n̄j ámá 'yozú kínī ī'okí ūnjíkānyā gí, úmvúlésī ī imú tā l̄i ī dr̄igé rá.

²⁵ Kōpi gō tā ūnjí ī zū'bá kú ī'ési agá r̄i pi ūlū ãmvé. Kōpi kūmūcí ūt̄i vūgá, kōpi Múngú ri īnj̄i, kōpi 'yo, "Ádarú Múngú ri īmi ãsámvú gé anigé!"

Ez̄i Múngú ri zizú r̄i vé ūt̄ingará

²⁶ Má édrípíj má ómvúpíj, īmi kádō īmi úmú Múngú ri zingará gá, lē 'bá ãzi ã ūlū úngó, 'bá ãzi ẽ'imbá 'bá r̄i pi, 'bá ãzi ã ūlū tā Múngú ní i'daá urobí agá r̄i, 'bá ãzi ã átá t̄i ī ní n̄ij kuyé ni s̄i, 'bá ãzi ã ūlū t̄i ī ní n̄ij kuyé r̄i vé ífifí. Lē tā 'dī'bée cérē ã 'dū 'i ngaánga, ã s̄e rí 'bá r̄i pi ã adrikí rí ūkpó ūkpó kānísā agá.

²⁷ 'Bá lē'bá átá'bá t̄i 'bá ãzi ní n̄ij kuyé ni s̄i r̄i pi, lē kōpi

ã adrikí 'bá īr̄i dōku 'bá na, kōpi ã adrikí tré ku, lē kōpi ã átákí ālu ālu, 'bá ãzi ã tē rí tā kōpi ní átá r̄i újá.

²⁸ 'Bá ãzi dō t̄i r̄i újápi ni 'dāayo, lē m̄i újí kíri kānísā agá 'dāá, m̄i átá m̄ingá tā r̄i m̄i ngúlúpí ní ãzini Múngú ní.

²⁹ Lē néb̄i īr̄i dōku na ã rikí t̄i r̄i ūlū n̄i, 'bá urukó ã tēkí rí tā kōpi ní ūlū r̄i vé ãsámvú ámá.

³⁰ 'Bo Múngú i'da dō ívē ú'dúkó 'bá ãzi úrípi vūgá r̄i ní, 'bá átápi dr̄idr̄i r̄i ã újí kíri.

³¹ īmi cérē nga ú'dúkó ímúpi Múngú vúgálésī r̄i ūlū, 'bo īmi ūlūkí muzú ālu ālu, ã s̄e rí 'bá r̄i pi ã n̄ikí rí tā r̄i, kōpi ã adrikí rí ūkpó ūkpó ívē ẽ'ȳingará agá.

³² Néb̄i ri'bá ú'dúkó Múngú vé r̄i ūlū'bá r̄i pi, lē kōpi ã rōkí átángá r̄i rōrō.

³³ Múngú ri ívē tā ūt̄ifí, īri Múngú tākíri vé ni.

'Bá Múngú vé r̄i pi úmúkí dō ī kānísā agá,

³⁴ lē ūkú r̄i pi ã újíkí kíri kānísā agá 'dāá. Lē kōpi ã átákí átángá ku, 'bo lē kōpi ã 'dūkí tā r̄i ngaá s̄u tāimbí Mósē vé r̄i ní 'yoó r̄i t̄iní.

³⁵ ūkú r̄i pi lēkí dō tā ãzi n̄ij, lē kōpi ã zikí tā r̄i ívē ẽgō r̄i pi t̄i gé 'bēt̄i 'dāá, ã 'diātāsíyā īri dr̄injá rú ūkú ní átázú kānísā agá.

³⁶ īmi í'dókí ú'dúkó Múngú vé r̄i n̄ij kuyé, ãzini ú'dúkó r̄i ca 'yéñá īmi vúgá ó'dúkúlé kuyé.

³⁷ 'Bá r̄i ūsū dō kínī 'i néb̄i, dōku kínī dō Índrí Uletere r̄i

ású 'i gí, lē ã ã'yī 'yozú kínī tā má ní sīi īmi ní 'dīri, Úpí eżi má ní tā ni nī.

³⁸ 'Bá rī ã'yī dō tā 'dīri ku, ícokí īri ã'yīi ku.

³⁹ Má édrípij má ómvúpjíi, lē īmi 'bākí úvá ú'dúkó Múngú vé rī ūlūzú, āzini lē īmi ugakí 'bá átā'bá tī i ní nīj kuyé rī sī rī pi ku.

⁴⁰ 'Bo lē īmi 'okí tā rī pi ārēvú cérē muzú muké, āzini lē īmi үtīkí tā rī pi үtīfī.

15

Kúrísítō vé íngángará drāngárá gálésila rī

¹ Má édrípij má ómvúpjíi, á lē īmi ígákí ú'dúkó ótú má ní ūlūú īmi ní, īmi ní e'yīj, īmi ní pá tuzú tītī īmivé e'yīngará agá 'dāri.

² īmi 'dúkí dō ú'dúkó muké má ní ūlūú īmi ní 'dīri 'bāá īmī ési agá rá, īmi pangárá isú rá, īmi 'dúkí dō 'bāá īmī ési agá kuyé, e'yīngará īmivé rī adri eżi ākó.

³ Ü'dúkó muké tā be agaápi rá i ní ūlūú má ní rī, má ūlū īmi ní rá. Ü'dúkó muké tā be agaápi rá rī kīnī, Kúrísítō drā 'bavé ūnjīkānyā ã tā sī, sū Búkū Múngú vé rī ní 'yoó rī tīnī,

⁴ sīkí īri 'bū agá, ú'dú na ni gé, íngá gōo idri rū drāngárá gálésila rá, sū i ní sīi Búkū Múngú vé rī agá rī tīnī.

⁵ Índré Pétērō ęndrēti gé, āzini índré īrivé 'bá mūdrī drī ni īrī rī pi ęndrēti gé.

⁶ 'Dīri ã výdrī gé, gō índré 'bá īri ã pámuvú ūbī'bá rī pi ęndrēti gé, 'bá rī pi vé kālāfe aga mūdūrūlū tōwú rī rá. 'Bá 'dī'bée āsámvú gé, 'bá kárakará ni pi drī idri rū, 'bo urukō'bée ūdrākí gé.

⁷ īri ní kpá gōzú índrézú Yōkóbū ęndrēti gé.* Kúru īri ní gōzú índrézú 'bá áyúāyū rī pi ęndrēti gé cérē.

⁸ Үdū ni gé, īri ní kpá gōzú índrézú má ęndrēti gé,† má adri sū mvájá i ní tīj, mbāá ni ícōpi kuyé rī tīnī.

⁹ Māvē tā índré kuú mādāñjājá 'bá áyúāyū rī pi āsámvú gé, ícokí ma zīj 'bá áyúāyū ni ku, ã'diātāsiyā á sē īzāngā 'bá Múngú vé rī pi ní ambamba.

¹⁰ 'Bo Múngú vé ési muké rī sī, sē má ní ícázú 'bá áyúāyū ni rū nóni āní, īrivé ési muké īri ní 'bāá má ní rī drā kána kuyé. Á nga eżi ūkpō sī, aga 'bá áyúāyū urukō'bée vé rī rá, 'bo á nga eżi rī mā ngulúpí sī nī kuyé, ési muké Múngú vé rī sē ma eżi rī ngaá nī.

¹¹ Má ūlū dō ú'dúkó Múngú vé rī nī, dōku kōpi ūlūkí dō nī, 'bā cérē ri ú'dúkó Múngú vé ālu ālu 'dīri ūlū, īmi ní e'yīj gé 'dī.

'Bá ūdrā'bá gí rī pi vé íngángará gōo idri rū

* **15:7 15:7** Yōkóbū: Yōkóbū cápitā 'dīri agá rī īri Yésū vé édrípij, īri 'bá Yésū ri e'yīj 'bá gí Yērúsālémā gá rī pi vé dríkoma. † Iā Eżi 15:12-21; 21:18-19; Gālātīyā 1:19. † **15:8 15:8** īri ní kpá gōzú índrézú má ęndrēti gé: Yésū i'da 'i Páulū ęndrēti gé isú ākūdē īri ri 'bá Yésū ã pámuvú ūbī'bá rī pi őcū. Iā Eżi 9:1-6.

drāngárá gálésila rī

¹² 'Bá ūlūkí dō kínī Kúrísítō íngá gőó ídri rú drāngárá gálésila rá píri, īmi үrukō ri 'yo 'bá ūdrā'bá gí rī pi ícokí íngá gőó ídri rú ku āsī?

¹³ 'Bá āzi ícó dō íngá drāngárá gálésī ku, ícokí té Kúrísítō ri ingaá gőó ídri rú drāngárá gálésila ku.

¹⁴ 'Bo ē ingakí té dō Kúrísítō ri gőó ídri rú drāngárá gálésila kuyé, tị 'bá ní ūlūú 'dīri ēzí ākó, āzini īmivé ē'yīngárá 'dīri ēzí ākó.

¹⁵ 'Bá ūdrā'bá gí rī pi ingakí dō kōpi gőó ídri rú drāngárá gálésī ku, tā 'bá ní 'yoó Múngú inga Kúrísítō ri gőó ídri rú drāngárá gálésila gí 'dīri, īri té adri ūnjō. Múngú ē inga té dō īri kuyé, ingakí té 'bá ūdrā'bá gí rī pi ku.

¹⁶ 'Bá ūdrā'bá gí rī pi ingakí dō kōpi gőó ídri rú ku, īri lū kínī ingakí Kúrísítō ri gőó ídri rú kuyé.

¹⁷ Ingakí dō Kúrísítō ri gőó ídri rú drāngárá gálésī kuyé, īmivé ē'yīngárá 'dīri ēzí ākó, īmi drī īmivé ūnjīkānyā agá ūgōgō.

¹⁸ īri té lū kínī 'bá ūdrā'bá Kúrísítō agá rī pi mụ āci gé.

¹⁹ 'Bá 'bākí dō ēsī Kúrísítō drīgē 'yēnjá 'bá ní āyīkō īsúzú āní vū drīgē nōgō, īzāngā 'bavé rī aga rá, īri 'bá vū drīgē nōgō rī pi vé rī ndē.

^{‡ 15:22 15:22} *Ādámā:* Ādámā ri 'bá Múngú ní 'dō gbií drīdrī rī. īri étépi 'bá vū drīgē rī pi vé ni cérē. īrivé ūkú Évā ri éndrépi 'bá vū drīgē rī pi vé ni cérē. 'I lā Í'dóngárá 1-5. ^{15:27 15:27} Sāwýmā 8:6

²⁰ 'Bo ádarú Múngú inga Kúrísítō ri gőó ídri rú drāngárá gálésila rá, adri sū ūri ūfūúpi drīdrī rī tīni, 'dīri lū 'bá ní uletere 'yozú kínī, īri īmú 'bá ūdrā'bá gí rī pi inga gőó ídri rú rá.

²¹ 'Bá ālu ījí drā vū drīgē nōgō nī, 'bá ālu zī 'bá ní léti úmvúlésī 'bā ingazú gőzú ídri rú drāngárá gálésī rī nī.

²² Ādámā‡ ījí drā 'bá drīgē, 'bā cérē ūdrādrā, kúru Kúrísítō ā tā sī, ī īmú 'bā inga gőó ídri rú drāngárá gálésila rá.

²³ 'Bo 'bā ri íngángárá rī vé sâ té, Kúrísítō íngá gőó ídri rú drāngárá gálésī drīdrī gí, úmvúlésī kādō ūgōo, ī īmú īrivé 'bá rī pi inga gőó ídri rú.

²⁴ Kúru Kúrísítō kādō īmú ūkpō īndrī ūnjī rī pi vé rī ndēé cérē, vúdrī ni gé, ū'dū ūdū vé rī kúru ícā, īri kúru mālūngā rī ēzī gő Étépi Múngú drīgē.

²⁵ Kúrísítō ri mālūngā rī rū cīmgbá cazú īri ní pá 'bāzú ívé ari'ba rī pi drīgē cérē.

²⁶ Ārī'bá ūdū ī ní īmú 'dīj drāa rī, īri drā 'i.

²⁷ Ā'diātāsīyā sīkī búkū Múngú vé rī agá kínī, "Múngú sē īri ní ūkpō adrızú āmbúgú ngá rī pi drīgē cérē." Tā 'dīri lū uletere 'yozú kínī, Múngú adri Kúrísítō ā pálé gá ku, ā'diātāsīyā Múngú 'bā ngá

rī pi ārēvú céré Kúrísítō ã pálé gá nī.

²⁸ Ngá rī pi ārēvú céré 'bākí dō Mvá Múngú vé rī ã pálé gá gí, Mvá rī gō 'i 'bā Múngú ngá rī pi ārēvú 'bāápi céré 'i ã pálé gá rī ã pálé gá. Kúru ūkpō Múngú vé rī gō adri ngá rī pi drīgē vūrā gá sī céré.

²⁹ Ingakí dō 'bá ūdrā'bée gí rī pi gōó ídri rú drāngará gálésī ku pírí, ngá ï ní rizú bātizimū sēzú 'bá rī pi ní 'bá ūdrā'bée gí rī pi pazú rī ã'di? 'Bá ūdrā'bá gí rī pi íngákí dō gōó ídri rú drāngará gálésī ku pírí, ngá ï ní rizú bātizimū sēzú 'bá rī pi ní kōpi ã tā sī rī ã'di?

³⁰ Ngá 'bá ní rizú 'bā sēzú īzāngā nyazú sâ céré sī rī ã'di?

³¹ Má édrípījí má ómvúpījí, ádarú ú'dú céré ma ri īzāngā nya drādrā ë tī ìsú. Má ã'yī drāngará rá, ã'diātāsīyā ma ãyikō sī tā Kúrísítō Yésū 'bavé Úpí ní 'oó ìmi ní rī sī.

³² Á 'dī dō ẽ'dí 'bá Īfésō gá sū'bá ngá âtra tīnī 'dī'bée be yīkū 'bá áda vé ni sī, tā muké má ní ìsú 'a ni gé 'dīgē rī ã'di? Dō ingakí 'bá ūdrā'bée gí rī pi gōó ídri rú drāngará gálésī ku,

"Lē 'bā nyakí ínyá, ãzini 'bā mvukí ngá,

ã'diātāsīyā drū sī 'bā ūdrādrā."

³³ Lē 'bá ãzi ã ū'bā ìmī mī ku. "Undī rungárá 'bá ūnjí be rī, ãri adringárá muké rī izaza."

³⁴ Lē ìmi újákí ìmivé yīkī tā muké 'ozú, ìmi kukí ūnjikānyā 'ongará ãní, ã'diātāsīyā ìmi ãsámvú gé, 'bá үrukö nīkí Múngú ri kuyé. Á 'yo tā 'dīri 'dīni, ã sē rī ìmi ní drīnjá.

'Bá íngápi gōó ídri rú rī vé rū'bá

³⁵ 'Bá ãzi ri icó zì kínī, "Í ímú 'bá ūdrā'bá gí rī pi íngá gōó ídri rú íngóni? Kōpi ã rū'bá ri ímú adri íngóni?"

³⁶ 'Bá tā ziipi 'dīni rī azakaza rú! Úri 'bá rī ní saá nyöökü agá rī, ãri ñma ügbále, ãri ibí ifū ndō.

³⁷ Mi dō ngá sa, 'í sa ngá duyüpi ínogósí gí ní ku, mi úri ní sa. Sâ ãzi ni sī, mi úri ündú vé ni sa, dōku mi ngá ãzi vé ni sa.

³⁸ 'Bo Múngú ri úri rī pi sē du índré rū'bá be sū 'i ési ní lēé rī tīnī, ãri sē úri ålu ålu ri índré rū'bá be ívé òsükä vú sī.

³⁹ Ngá ídri be rī pi vé rū'bá índrékí céré trū ku, 'bá áda vé rū'bá tungú, ãnyápá rī pi vé rū'bá tungú, ãrínjá rī pi vé rū'bá tungú, ã'bí rī pi vé rū'bá tungú.

⁴⁰ Ngá 'bū gé 'dālē rī pi rū'bá be, ãzini ngá vū drīgē nōgō rī pi rū'bá be, 'bo rū'bá 'bū gé 'dālē rī pi vé dīngará tungú, rū'bá vū drīgē nōgō rī pi vé dīngará tungú.

⁴¹ Utú vé dīngará tungú, mbää vé dīngará tungú, linyā vé dīngará tungú, linyā rī pi vé dīngará céré ãndiāndí.

⁴² Íngángará drāngárá gálésila rī, īri kpá adri sū 'dīri tīni. Rú'bá ī ní sūj 'bú agá rī, īri ḷmaṇma, kádō ingaá gōo ídri rú, gō drāá ku, ãzini gō ḷmaá ku.

⁴³ Ī rú'bá drāápi gí rī sūj 'bú agá, ḷnjíkí īri ku, kádō īri ingaá gōo ídri rú, ī gō īri ḷnjínjí, ī īri sūj ku ūkpō ãkó, kádō īri ingaá gōo ídri rú, īri gō adri ūkpō be.

⁴⁴ Ī rú'bá vū drīgé nōgō rī sūj, ī īri inga gō rú'bá 'bú gé 'dālē rī rú. Rú'bá vū drīgé nōgō rī, īri gō 'i újá rú'bá 'bú gé 'dālē rī rú.

⁴⁵ Síkí Búkū Múngú vé rī agá kíní, "Bá Múngú ní í'dó gbií drīdrī rī Ādámā 'i, Ādámā gō ícá ídri rú," 'bo Ādámā adriípi vúlé rú rī, īri Kúrísítō 'i, Índrí īrivé rī ri ídri sē nī.

⁴⁶ Rú'bá 'bú gé 'dālē rī ímú drīdrī kuyé, rú'bá vū drīgé nōgō rī gbií drīdrī, vúdrī ni gé, rú'bá 'bú gé 'dālē rī ní ímúzú.

⁴⁷ Ágó ī ní gbií drīdrī rī Ādámā 'i, ḷtikí īri nyōókú gé, ágó vúlé rī Kúrísítō 'i, ibí ímú 'bú gélésila.

⁴⁸ 'Bá vū drīgé nōgō rī pi ārēvú cérē, kópi ã rú'bá sū Ādámā vé rī tīni, 'bá 'bú gé 'dālē rī pi vé rú'bá ri ímú adri sū Kúrísítō vé rī tīni.

⁴⁹ 'Bá adrikí sū Ādámā ī ní

gbií nyōókú sī rī tīni, 'bo 'bá ímú adri sū Kúrísítō ímúpi 'bú gélésila rī tīni.

⁵⁰ Má édrípíi má ómvúpíi, á lē 'yoó īmi ní 'díni, 'bavé rú'bá īri ãrí be, īri ngá ḷmaápi ḷmaṇma ni, ícó fií mālūngā Múngú vé adriípi nyonyo rī agá ku. §

⁵¹ īmi yikí drī ma ká, á lē tā ī ní ūzūzū rī pi ūlūú īmi ní. 'Bá ícokí ūdrāá cérē ku,* 'bo ī ímú 'bá rú'bá újá rá.

⁵² Tā 'dīri ímú 'i nga mbēlēná, sū mi ní gaá rī tīni, úmvúlési kádō ímú jēlégú vuú ú'dú ūdú vé rī gé, 'bá ūdrā'bée gí rī pi ímú íngá gō ídri rú, 'bá kópi be cérē, 'bá rú'bá ri gō 'i újá túngú, 'bá gōkí rí drāá dījí ku.

⁵³ 'Bavé rú'bá drāápi ḷmaápi ḷmaṇma rī pi gō ī újá rá, kópi gōkí drāá ku, dōku kópi gōkí ḷmaá ku.

⁵⁴ 'Bavé rú'bá drāápi drādrā nō'bée újákí dō ī ícá rú'bá drāápi ku ni gí, tā ī ní sū Búkū Múngú vé rī agá rī kúru 'i nga fū tī ni gé. "Ndēkí drā vé ūkpō gí."

⁵⁵ "Drā, mívē ūkpō 'bá ndēzú rī íngāá?"

Drā, mívē ūkpō rizú 'bá ú'dízú rī íngāá?"

⁵⁶ Únjíkānyā ri ūkpō be, īri sē drā ri 'bá ú'dí ãní, tāimbí ri sē ûnjíkānyā ri ūkpō ísú nī.

15:45 15:45 Í'óngágára 2:7 **§ 15:50 15:50** Átángá vérēsí 'dīri agá rī lū 'bá ní kíní, lē 'bá ïsúkí rú'bá 'bú gé 'dālē rī, 'bá fikí rí mūu adrií mālūngā Múngú vé rī agá.

* **15:51 15:51** 'Bá ícokí ūdrāá cérē ku: Yésú kādō úmvúlési ímví ìgōo vū drīgé nōo, 'bá drī adri'bá ídri rú rī pi ícokí ūdrāá cérē ku. **15:54 15:54** Ìsáyā 25:8 **15:55 15:55** Óséyā 13:14

57 'Bá sēkí õwõ'difô Múngú ní, īri ní Úpí Yésü Kúrisítō ri ìpēé ímú 'bá ní ūkpõ sēé, 'bá ní ūnjikānyā vé ūkpõ ndēé rī sī.

58 Má édrípíj má ómvúpíj, lē īmi tukí pá títí. Lē tā āzi ā jí īmi fūú ãmvé ku. Ɂ'dú céré lē īmi ngakí ẽzí Úpí ní ẽsí be céré. Lē īmi nñkí 'yozú kíní ẽzí īmi ní ngaá Úpí ní rī drā kána ku.

16

Mūfēngā songárá 'bá Múngú vé ngá ākó rī pi ní rī

1 īmi kádō mūfēngā soó Múngú vé 'bá ngá ākó rī pi ní, á lē īmi 'okí tā rī sū má ní ẽzíj 'bá kānísā Gälätíyā vé rī agá rī pi ní rī tñi.

2 Yǐngā ālu ālu, 'bá ālu ālu ē Ɂ'dú mūfēngā 'í ní Ȭsú rī ā ȳrukò, ā 'bā kú jélé gá, ā mba tā ni cīmgbá sâ má ní cazú rī gé, má kādō caá, 'bá āzi ā gõ rí ngá soó ku.

3 Kúru lē īmi ūpēkí 'bá īmi ní ndreeé muké ni pi, á ca dō īmi vúgá 'dilé gí, ma kúru kópi pē muzú Yērúsâlémâ gá 'dâá, kópi ā jikí rí mūfēngā īmi ní sée rī muzú, ma kōkōbí sī sē kópi drígé lúzú kíní īmi ā yíkí kópi mūfēngā rī jíj muzú ní.

* **16:6 16:6** *Lókí kílóngóro vé rī:* Ängū ȴsérélē vé rī gé 'dâá, lókí kílóngóro vé rī gé, ẽcí tungárá ūkpó ūkpó, ā 'diatásiyā yíigó ri 'di ambamba, sē ängū rī igbe igbe. † **16:8 16:8** *Ɂ'dú Pēnítikósítā vé rī:* Ɂ'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tì gé sî rī kâ mûj caá Ɂ'dú pûkú tôwú, vúdrí ni gé, Ɂ'dú Pēnítikósítā vé rī ní icázú. Ɂ'dú 'dâri gé, Yâhûdî rī pi ri anyângâ ï ní ikünâá ȴvé ómvú agá rī pi ijí Yērúsâlémâ gá sê Múngú ní, âzini kópi ri Ɂ'dú Múngú ní tâimbí sêzú Mósé ní Írâ Sínayí vé rī drígé 'dâri vé tâ ígá. Kúrisítiyání rī pi ri Ɂ'dú ï ní Índri Uletere rī ipêzú 'bá Yésü ri ȴ'yi'bá gí rī pi ásúzú Ɂ'dú Pēnítikósítâ vé rī gé 'dâri vé tâ ígá. 'I lâ Kâlafé 28:26-31; ȴzí 2:1-4.

4 īmi ūsükí dô kíní mâ mu ïndî, 'bâ icó mû kópi be trû rá.

Páülû ūtî ivé ẽcî ã tâ

5 Á mû dô ẽcî ängû Mâkêdôniyâ vé rî agásí gí, ma ȴgô ímú īmi ndre rá, ā 'diatásiyâ má útú, á lê mûj ẽcî ängû Mâkêdôniyâ vé rî agásí.

6 Ma adri īmi be sâ be mâdâ, dôku ma adri īmi be lókí kílóngóro vé rî* gé, īmi kokí rí mâ ïzâ ẽcî má ní lêé muzú rî gé.

7 Á lê ku má ní muzú īmi ndrezú sânjá be mâdâ koro agazú agaga. Á 'bâ ẽsí, úmvûlesí ma ȴgô ímú īmi vúgá 'dilé rá, ma ímú adri sâ be ãco, Úpí lê dô rá.

8 Á lê adrií ȴfésô gá nôgô cîmgbá cazú Ɂ'dú Pēnítikósítâ vé rî gé,†

9 ā 'diatásiyâ ïri drîlé mûké má ní ẽzí ngazú nôgô, 'bo 'bá kârâkarâ lêkí ẽzí má ní ngaá rî ku.

10 Tîmôtéyô ca dô īmi vúgá 'dilé gí, lê īmi ē ȴ'yíkí ïri mûké. ïri ri ẽzí Úpí vé rî nga sû má ní ngaá rî tñi.

11 Lê 'bâ āzi ā gâ ïri ku. Lê īmi ūpêkí ïri ȴgôó má vúgá nôlê tâkíri sî. Á lê ē ímú má

vúgá nõlé 'bá Yésü ri ë'yí'bá
gí rí pi ã үrukö'bée be.

¹² Má ү'bí ūkpō sī, á 'yo
'bá édrípi Äpólōní, lě kópi
ã mukí ìmi ndreé 'bá Yésü ri
ë'yí'bá gí rí pi ã үrukö'bée
be. Èsí ni ã'yí drí muý sâ
nõri sī kuyé, 'bo ïri úmvúlésí
mu ìmi ndre rá.

Páülü vé átángá ã үdū

¹³ Lě ìmi adrikí mi be
kowu, ìmi tukí pá títí ìmivé
ë'yíngárá agá, ìmi adrikí үří
ákó, ìmi adrikí ūkpó ūkpó.

¹⁴ Tä ãrëvú céré, lě ìmi 'okí
lengárá sī.

¹⁵ Ìmi níkí rá Sëtëfänásí pi
ivé 'bá 'bëtì ãsámvú gé rí pi
be, kópi í'dókí èsí újá drídrí
ängü Äkáyä vé rí agá 'dälé
nî, kópi ngakí èzí 'bá Múngú
vé rí pi ní èsí be céré. Má
édrípíji má ómvúpíji, á lě lüú
ìmi ní 'díni,

¹⁶ lě ìmi ینjíkí 'bá dríkomá
rú sū Sëtëfänásí pi tñi rí pi
ینjínjí, ãzini lě ìmi ینjíkí 'bá
үrukö èzí nga'bée ūkpō sī
ìmi be trú rí pi ینjínjí.

¹⁷ Ma ãyíkõ sī Sëtëfänásí
vé ícángárá sī, Pörütünátō
vé ícángárá sī, ãzini
Äkayíkõ vé ícángárá sī,
ã'diâtäsïyä kópi kokí mâ ïzä
sū ìmi ní koó rí tñi.

¹⁸ Kópi sëkí mâ èsí ıṣú
ãyíkõ rá, sū kópi ní sëé ìmî
èsi ní ãyíkõ ıṣú rí tñi. 'Bá
'díni 'dí'bée, lě ìmi ینjíkí
kópi ینjínjí.

¹⁹ 'Bá känísä vé ängü
Èziyä vé rí agá rí pi sëkí ìmi
ní mõdó. Ákúwílã pi Pïrïsílã
be, 'bá ï umú'bá Múngú ri

zì'bá kópivé 'bëtì ãsámvú gé
rí pi be, sëkí ìmi ní mõdó Úpí
Yésü ã rú sī.

²⁰ Má édrípíji má ómvúpíji
adri'bée nõgó rí pi, sëkí céré
ìmi ní mõdó. Lě 'bá älu älu
ã u'de ógúpí ri èzí bëdri sī.

²¹ Ma Páülü 'i, á sī mõdó
'díri sëé ìmi ní mâ drí sī.

²² 'Bá rí lě dö Úpí ri ku, ï ïri
tri rá. Úpí, mí ímú mbëlë!

²³ Èsí muké Úpí Yésü vé rí
ã adri ìmi be.

²⁴ Ìmi Kúrisítō Yésü ri
ë'yí'bá gí 'dí'bée, á lě ìmi
céré lélë.

Kōkōbí ̄ir̄i ni Páulū ní s̄i s̄é 'bá Kōrínítō vé r̄i pi ní r̄i Tā búkū r̄i vé r̄i ã ūlūngará

Páulū s̄i kōkōbí 'dīri kūrū Ëfésō vé r̄i agá, lóki ̄iri ní rizú muzú Kōrínítō gá r̄i gé. S̄i kōkōbí r̄i s̄é muzú dr̄idr̄i 'bá Yésü ri ẽ'ȳi'bá gí Kōrínítō gá r̄i pi ní. Kōrínítō ri kūrū ãmbúgú ãngū Gírikí vé r̄i agá. Páulū i'dó kānísā 'dälé, mu kópi ndree, ãzini s̄i kōkōbí s̄é kópi ẽ ési ímbázú ãní, 'bo tā ūnjí r̄i pi áwíki kuú kópi ãsámvú gé ûgôgô. Kúru s̄i kōkōbí r̄i s̄é kín̄, ã útukí tā r̄i céré ícá muké ãkûdē 'í ca dr̄i 'dâa kuyé.

Índré s̄u 'bá ұrukó tōkí Páulū ri kín̄ Páulū áyú mūfengā kānísā vé r̄i léti muké ni s̄i kuyé, kópi kín̄ Páulū adri 'bá áyúayū tā 'oópi píri ni kuyé. Kōkōbí 'dīri agá, íngú 'i tā kárakará s̄i ẽzí i ní ȳ'dúkó muké Yésü vé Mungú ní 'i zíj ímú ūlūú r̄i vé tā s̄i. Páulū ímbá 'bá Yésü ri ẽ'ȳi'bá gí r̄i pi ní léti muké kópi ní ícozú 'bá Mungú vé r̄i pi ẽ izā kozú r̄i, ãzini ímbá kpá kópi ní léti i ní ẽzí kānísā vé r̄i ngazú vúrã ұrukó'bée agásí r̄i (cápítā 9-10).

¹ Ma Páulū 'i, Mungú ní ïpēé adrií Kúrisítō Yésü vé 'bá áyúayū ni rú r̄i, 'bá s̄ikí

kōkōbí 'dīri Tímötéyō Yésü ri ẽ'ȳi'pi gí r̄i be.

'Bá s̄ikí s̄é 'bá Mungú vé adri'bá kānísā kūrū Kōrínítō vé r̄i agá r̄i pi ní, ãzini 'bá Yésü ri ẽ'ȳi'bá gí ãngū Ákáyā vé r̄i agá r̄i pi ní céré.

² Ésí muké, ãzini tákíri 'bá Etépi Mungú vé r̄i, ãzini Úpi Yésü Kúrisítō vé r̄i ã adri ìmi be.

Mungú ri 'bá r̄i pi ẽ ési ūm̄i n̄i

³ Lē 'bá íngukí Mungú 'bavé Úpi Yésü Kúrisítō Etépi ri, ̄iri ri 'bavé izangā 'bá n̄i, ãzini ̄iri ri 'bá ési ūm̄i n̄i.

⁴ Tā ūkpó ūkpó kādō ri 'bá ȳsú, Mungú ri 'bá ési ūm̄i n̄i. ̄iri s̄e tā ūkpó ūkpó ȳsú dō 'bá r̄i pi, 'bá ūm̄ikí rí kópi ẽ ési, s̄u Mungú ní 'bá ési ūm̄i r̄i tñi.

⁵ 'Bá nyakí dō izangā Kúrisítō ã rú s̄i, izangā 'bá ní nyaá r̄i agá, Kúrisítō ri 'bá ési ūm̄i aga rá.

⁶ Izangā 'bá ní rií nyaá ẽzí Mungú vé r̄i agá nōri, ̄iri s̄e 'bá íco ìm̄i ési ūm̄i, ìmi pangárá ȳsú ãní rá. Izangā 'bá ní rií nyaá r̄i pi s̄i, Mungú ūm̄i dō 'bá ési rá, ̄iri kpá ìm̄i ési ūm̄i rá, s̄u ̄iri ní 'bá ési ūm̄i r̄i tñi. Ìmi ímú ési úmbé izangā r̄i ã nyangará gá, s̄u 'bá ní nyaá r̄i tñi.

⁷ 'Bá 'bákí ési céré ìmi dr̄igé, ã'diâtásiyā izangā ìmi ní nyaá r̄i tñi, 'bá n̄ikí ámá rá, Mungú ri íco ìm̄i ési ūm̄i rá, s̄u ̄iri ní 'bá ési ūm̄i r̄i tñi.

⁸ Ìmi 'bá õgüpíi Yésü ri ë'yí'bá gó 'dř'bée, 'bá lěkí ìmi níkí tā ũkpó ũkpó 'bá ní ïzängä nyazú ãngü ãmbúgú Ëziyä vé rí agá rí. Ízängä 'bá ní nyaá 'dãri ndě 'bá ũkpó rá, 'bá nyakí ïzängä ūnjí ūnjí, 'bá ūsükí déna 'bá ûdrá rá.

⁹ Ádarú 'bá ūsükí déna 'bavé sâ drängará vé rí íco gó. 'Bo 'bá 'okí tā rí 'bavé ũkpó sî 'yozú kíní, 'bá ícokí gó 'díni kuyé, 'bá 'bákí ési Múngú ãvú ídrípi ïndí rí drígé.

¹⁰ Múngú pa 'bá drá sílé gá sî rá, ïri íco 'bá pa muzú díjí díjí. Lë 'bá 'bákí ési drí ni gé, á pa rí 'bá muzú díjí díjí.

¹¹ 'Bá 'bákí ési ìmi drígé, ìmi zíkí 'bá ní Múngú ri. 'Bá tré pi zíkí dô 'bá ní Múngú ri ní, 'bá tré pi kpá ímú õwò'dífô sê Múngú ní, ïri ní zìngará rí yií rá rí sî.

¹² 'Bá ri 'bá íngú tā 'bá ní 'oó píri rí sî, ázini tā áda 'bá ní 'oó 'bá rí pi  ndréti gé rí sî, agaápi rá rí, tā píri 'bá ní 'oó ìmi ásámvú gé rí sî. 'Bá rikí 'bá  fíi Múngú rú'bá gá, ïrivé ési muké rí sî, adri 'yozú kíní, 'bavé tā nïngará nyöökú nöri vé rí sî kuyé.

¹³ Tā 'bá ní sú sée ìmi ní rí, 'bá sükí átangá rí   mi uletere, lângará ni mba ku, ïri fi ìmi drígé mbélénja. Má ūsükí ìmi íco tā 'bavé rí ní muké,

¹⁴ 'bo tā rí   fi dô ìmi drígé ãndrú muké kuyé drääásiyä, ìmi ímú tā rí ní muké ú'dú Úpí Yésü Kûrisítõ ní ìgözú rí

gé, ìmi céré ímú 'bá íngú, 'bá kpá ímú ìmi íngú ú'dú 'dãri gé.

Páulū ūlū tā 'í ní lëzú muzú Kõrínítõ gá rí

¹⁵ Má ní ma útuzú lëzú muzú ìmi ndrezú drídri rí gé, á ní uletere 'yozú kíní, ìmi 'bákí ési céré kuú 'bá drígé, ìmi té kôdô drilé muké ūsükí rí. Mâ gô té dô mûyú ìmi ndreeé rí, ìmi té gô drilé muké ãzi ūsükí díjí.

¹⁶ Má útú mávé tā 'díni, má kâdô lëe mûyú ãngü ãmbúgú Mâkëdôníyä vé rí gé 'dâá, ma pá tu ìmi ndre ūgbále, má kâdô gôó ímví Mâkëdôníyä gá 'dâásí, ma kpá gô áwí ìmi ndre díjí. Ìmi kúru ma pë, mâ 'de rí mûyú ãngü Yûdáyä vé rí gé 'dâá.

¹⁷ Ìmi íco ūsükí 'yozú kíní, má újá mávé tā má ní útú rí rá ãsí. Ìmi ūsükí má útú mávé tā muké muké kuyé? Ìmi ūsükí má adri sù 'bá  rukó'bée tā útú'bá 'yo'bée ma mû rá, dôku á mû ku rí pi tñi?

¹⁸ Ádarú Múngú ri ési 'bá céré ku tā 'í ní lëe 'oó rí drígé, 'bavé ú'dûkó muké 'bá ní ūlûu rí újá 'i ku, ūnjô 'a ni gé 'dâáyo.

¹⁹ Á'diâtâsiyä Yésü Kûrisítõ Múngú Mvópi 'bá ní ïrivé tā ūlûu ìmi ní Sílâ be, Tímötéyô sî rí, ïri ri njii tā áda Múngú vé rí 'o. ïrivé tā 'bá ní ūlûu rí, ïri tā áda, ūnjô 'a ni gé 'dâáyo.

²⁰ Tā céré Múngú ní ezií 'bá ní rí pi, nga 'i fûu tî ni gé rá Kûrisítõ ã rú sî. 'Bá ri

tā áda Kúrísítō vé rī átá, ē íngúkí rí Múngú ri ãní.

²¹ Nóni Múngú sē 'bá ní ūkpō ïmi be, sē 'bá ní pá tuzú títí 'bávé ē'yïngárá agá Kúrísítō ã rú sī ãní. Múngú ūpē 'bâ ïmi be

²² ímú adrií 'bá 'i ē'yï' bá áda áda ni pi rú. Múngú ūpē ívē Índrí Uletere rī ímú adrií 'bâ ési agá, lüzú 'bá ní kínī, ádarú 'i tā muké 'i ní ezií rī sē 'bá ní rá.

²³ Ádarú á 'yo ïmi ní 'díni, tā má ní 'oó rī pi Múngú nñ rá. Tā ã pá má ní mužú Kōrínítō gá 'dilé kuyé rī, má mu rí átangá ūkpó ūkpó ïzängä sëepi ni átá ïmi drïgé ku.

²⁴ Tā 'bá ní lüu ïmi ní kínī ïmi ē'yïkí Yésü ri 'dïri, adri 'yozú kínī 'bâ ri 'bâ íngú, 'bá ndékí cére nñ 'díni kuyé, 'bâ ri ezií nga ïmi be, ã sē rí ïmi ní ayïkõ, ã'diätäsiyä ïmi tukí pá títí ïmivé ē'yïngárá agá.

2

¹ Má üsü má ési agá nõó, á gõ ma eñdií muý ïmi ndreeé díjí ku, ã sē rí ïmi ní ïzängä ku.

² 'Bo á sē dō ïmi ní ïzängä, ã'di ri má ní ayïkõ sē nñ? 'Bá má ní ayïkõ sē'bá rī pi, ïri adri 'yéñá ïmi má ní ïzängä sēe ïmi ní rī pi.

³ Tā má ní kökobí ūdümbeitä 'dïri sizú sëzú ïmi ní rī, ïri 'díni. Má kädö lée muý ïmi ndreeé, tā ïmi ní rií 'oó rī ã sē rí ïzängä má ési agá ku, lē tā ïmi ní 'oó rī ã sē má ní ayïkõ, ã sē kpá ïmi ní

ayïkõ ïndí. Á nñ rá ïmi icó tā píri 'o rá, ïri má ní ayïkõ sē, ïri kpá ïmi ní ayïkõ sē.

⁴ Sâ má ní kökobí rī sizú rī gé, ïzängä nõ má ési, mÿndré álá má mi rá. Adri 'yozú kínī, ïmi ní ïzängä sëzú ku, ã lü rí kínī, lëngará má ní ïmi lëzú rī, tā ni ãmbúgú má ési agá.

'Bá ünjïkänyä 'oópi rī ã trükí ïri ïrivé ünjïkänyä agásí rá

⁵ 'Bá rī sē dō 'bá ãzi ní ïzängä, sē ïzängä 'dïri má ní kuyé, sē ïzängä 'dïri ïmi ní cére, á lë átangá rī átá ïmi drïgé ūkpõ sī ku.

⁶ 'Bá ünjïkänyä 'oópi 'dïri, ïmi átakí ïrivé ünjïkänyä ã tā drï ni gé, tā ï ní ïri ïrñazú 'dïri ca gi.

⁷ Nóni ïri sâ ïmi ní ïri truzú ïrivé ünjïkänyä agásí, ãzini ïmi ní ïri ë ési ümizú, ã'diätäsiyä ïzängä ã gõ rí ési ni ñoo díjí ku.

⁸ Ádarú á lë 'yoó ïmi ní, lë ïmi i'dakí ïmivé lëngará 'bá ünjïkänyä 'oópi rī ní.

⁹ Á sî kökobí 'dïri sëe ïmi ní, á lë nñ dô ïmi icó tā má ní ezií ïmi ní 'dï'bée 'du nga rá.

¹⁰ 'Bá rī 'o dō tā ünjí, ïmi trükí dô ïri tā ünjí ïri ní 'oó rī agásí gi, ma kpá ïri trû rá. Ma ïri trû ïmi tā sî Kúrísítō endreti gé,

¹¹ ã'diätäsiyä Sâtánä ë ísú rí léti ímúzú 'bâ drï izazú ku. 'Bá nñkí tā Sâtánä ní rií 'bâ drï izazú rī ámá muké muké gi.

*'Bá ẽz̄i ūnd̄i ú'dí r̄i vé r̄i
nga'bá r̄i pi*

¹² Má kā mūú caá kūrū
Tūrōwā vé rī gé 'dāá, Úpí
zī má ní léti ú'dúkó muké
Kúrisítō vé rī ülüzú 'bá rī pi
ní.

13 'Bo má ní 'bá ógúpi Títō
Yésű ri ẽ'yíipi gí rí ísú 'dälé
kuyé rí sī, mâ úmī tu pá
kuyé. Kúru má ní 'bá Yésű
ri ẽ'yí'bá gí rí pi kuzú, má
ní 'dezú muzú Títō ri ndāzú
ãngū ãmbúgú Mâkêdöniyâ
vé rí gé 'dää.

¹⁴ Ŏwō'difô Múngú ní, īri
ní 'bâ dr̄i kozú ẽ'dí ndēzú
Kúrísítō ã rú s̄i r̄i s̄i, āzini
īri ní s̄eé 'bá ní ú'dúkó muké
Kúrísítō vé r̄i ülüzú muzú
'bá r̄i pi ní ängü r̄i pi agásí r̄i
s̄i. Kúru ú'dúkó muké 'bá ní
ülüzú 'dīri ayi muzú ängü r̄i
pi agásí s̄u ūdu ejí be ngūúpi
ndr̄indr̄i r̄i tini.

15 'Bá kā ú'dúkó múké
Kúrísítō vé rī ūlūú 'bá rī pi
ní, ú'dúkó rī íní kópi ní sū
ūdu ejí be ngūúpi ndrīndrī rī
tíni. 'Bá ú'dúkó rī ẽ'yī'bá rá
rī pi, Yésü Kúrísítō pa kópi
ívē ūnjíkānyā agásí rá. 'Bo
'bá ú'dúkó rī gā'bá ẽ'yīgá sī
rī pi, Múnqu ri kópi īrñā rá.

16 'Bá gã'bá ú'dûkó mûké
rî ë'yîgá sî rî pi, kôpi fi
izângâ dêépi ku rî agá, 'bá
ú'dûkó mûké rî ë'yî'bá rá rî
pi, kôpi ídri 'dâni'dâni rî îsú
rá. Ä'di ri ūkpõ be tâ 'dîri
'dû nga nî? 'Bá ícôkí tâ 'dîri
'duú ngaá bã ku.

¹⁷ 'Bá kárakará pi ri tj
Múngú vé rī ūlū rizú ā'bú
isúzú ãní. 'Bo 'bá 'bá tini

3

Ündī ī ní rụú ú'dí rī vé tā

¹ 'Bá íngúkí 'bá 'yozú kíní
óá nděkí 'bá rí pi céré ní yā
díni kuyé. Īmi lěkí 'bá ázi
sī kōkōbí 'bavé tā muké rí
luzú sū 'bá ұrukó'bée ní lée
ī tíni? Dōku īmi lěkí kōkōbí
ī 'bavé tā muké rí luzú 'bá
ruko'bée ní?

² īmi 'dī'bée, īmi kōkōbī
'bávé rī. ēzī muké 'bá ní
ngaá rī, ī ndre īmī rū'bá gá
'dīgē. 'Bá rī pi cérē icó
kōkōbī rī lā rá.

³ Ìmi kökökþí Kúrísítõ ní síi
rí, kökökþí Kúrísítõ vé 'dríri lú
eña 'bá ní ngaá múké rí vé
tã. 'Bo ìmi adrikí kökökþí í ní
síi gálämü sí ni kuyé, döku
täimbí Mósë vé í ní síi írã
kpolo'bú rú'bá gá rí kuyé.
Mungú adriípi ídri rú rí vé
Índrí sí ìmivé tã kú 'bá ési
agá ní.

⁴ 'Bá n̄kí ámá múké, 'bá ní
Kúrísítō ri ẽ'ȳi gí r̄i s̄i, 'bâ
íco fi mü adri Múngú be trû
rá.

^{1a} 5 'Bá ícókí 'yoó, tā 'bá ní
'oó rī, 'bá 'okí ūkpō 'bávē rī
sī 'díni kuyé. Ūkpō 'bá ní ēzí
ngazú 'dīri, íbí íngá Múngú
vúqá.

⁶ Múngú sē 'bá ní ūkpō
rizú ūndī ú'dí rī vé eżí
ngazú. 'Bo tāimbí ú'dí 'dīri

síkí tā ni kőkőbí agá kuyé, Índrí Uletere rī ūlū tā ni 'bá ési agá ní. Tāímbí үkü ۵ ní sii 'dīri, īri drā ijí, 'bo Índrí uletere rī idri sē ní.

⁷ A síkí dō tāímbí Mósē vé rī írā kpolo'bū rī ۶ a rú'bá gá muké muké drāáasiyā, īri drā ijí 'bá drīgē. Mungú kā tāímbí rī sēé Mósē* ní, dīngará Mungú vé rī sē Mósē endreti dī ogú pōwūpōwū. Dīngará pōwūpōwū 'dāri a ri dō áfiāfī drāáasiyā, 'bá Ísérélē vé rī pi icókí mi 'bāá ndrezú sā be aco ku.

⁸ Tāímbí rī vé sengará sē Mósē e endreti dī ogú pōwūpōwū, 'bo Índrí Uletere rī vé ógúngará ndē ógúngará tāímbí rī vé rī rá.

⁹ Tāímbí Mósē vé 'bā jiípi fiípi drā agá 'dīri, ī dō ri íngú sū 'dīri tīnī píri, ūndī ú'dí 'bá ní adrizu aní Mungú endreti gé píri 'dīri, icókí nyo īri íngú agaá rá ku?

¹⁰ Tāímbí Mósē vé rī icókí íngú sū ī ní ūndī ú'dí rī íngú rī tīnī ku.

¹¹ Tāímbí Mósē vé ī ní ótú rií íngúngū rī nóni ri dēde, 'bo ūndī ú'dí rī ī íngú muzú nyonyo.

¹² 'Bá ní ési 'bāá ūndī ú'dí rī drīgē rī sī, sē 'bá sēkí tī Mungú vé rī ūrū akó.

¹³ 'Bá adrikí sū Mósē bōngó i'dúpi 'i endreti

özüzú cí, 'i ndre rī Mungú vé dīngará pōwūpōwū 'dāri ku rī tīnī kuyé. Tā Mósē ní 'i endreti özüzú bōngó sī cí 'dīri, lē Ísérélē rī pi a ndrekí Mungú vé dīngará pōwūpōwū 'dīri vé áfīngará ku.

¹⁴ Ísérélē rī pi e ési tete, kādō rií ūndī үkü Mósē vé rī lāá kōpi ní, ngá aži ní kōpi a umi özüzú cí rī sī, sē kōpi nīkí tā áda rī amá kuyé. Kōpi e yílkí dō Kúrisítō ri gi, Kúrisítō ri imú ngá kōpi a umi özüzúpi 'dīri zī rá.

¹⁵ Cimgbá andrū sī, kādō rií tāímbí Mósē vé rī lāá kōpi ní, ngá aži ri kōpi a umi özüzú cí, sē tā rī fi kōpi drīgē 'dāá ku.

¹⁶ 'Bo 'bá rī újá dō ési Úpí Yésū ri e yízú gi, ngá umi ni özüzúpi 'dīri, īri dē umi ni gé sī rá.

¹⁷ Úpí ri Índrí, Índrí Úpí vé rī ású dō 'bá rī gi, īri sē 'bá rī drīwälä isú tā muké 'ozú.

¹⁸ 'Bo Úpí Yésū ówú bōngó 'bá endreti özüzúpi rī 'bá endreti gé sī gi, sē nóni 'bá icó Índrí Úpí vé diípi pōwūpōwū rī ndre rá, sū 'bá ní 'bá ndreeé mündürā agá rī tīnī. Nóni Índrí Úpí vé rī újá 'bá adrii Yésū tīnī, īrivé dīngará a dī rī pōwūpōwū 'bá agá muzú 'dáni'dáni.

* **3:7 3:7 Mósē:** Yosépā kā drāá gi, 'bāgú Êjépetō vé rī 'bá anji Ísérélē vé rī pi ezi ngaá tūgērī rū caá ilí mündürülüş su (400). Kuru Mungú ní Mósē ri ipézü imúzú anji Ísérélē vé rī pi pazú adringará tūgērī rū rī agásı. Mungú sē tāímbí rī Mósē ní, a lū anji Ísérélē vé rī pi ní, sēzú ī ní tāímbí rī zizú tāímbí Mósē vé ni aní. Tíkí Mósē ri isú aküdē ilí rī ca élifü alu mündürülüş su (1,400), isú aküdē tīkí drī Yésū ri kuyé. 'I lā Wüngará 2-24.

4

*Ídri adriípi rú'bá ūdrí tñi
rī agá rī*

¹ Múngú vé ési muké rī sī, sē ẽzí ãmbúgú nōri 'bá drígé nī, 'bá ícokí ẽzí rī adií 'bá drígé sī ku.

² 'Bá 'okí tā ī ní rií 'oó kíri kíri riípi drñjá sēépi ni pi ku. 'Bá ū'bákí 'bá ãzi ē mi ku, 'bá újakí ú'dúkó Múngú vé rī ūlūú ū'dū be túngú ku. Múngú nī rá 'bá ri tā áda ūlū, 'bá tā be píri rī pi nñkí ámá rá 'bá ri tā áda ūlū.

³ Ú'dúkó muké 'bá ní ūlūú 'dīri fi dō 'bá rī drígé kuyé, 'dīri lū kíni, 'bá 'dīri mu fi ẽzangā deépi ku rī ā nyangará gá.

⁴ Sátánā 'i 'bāápi kú Múngú ãzi rú vú drígé nōgó rī, õzü 'bá Yésü ri ẽ'yí 'bá kuyé rī pi ã umí gí, sē ú'dúkó muké Kúrisítō vé riípi díipi 'dīri fi kópi drígé ku. Sē kópi nñkí ámá 'yozú kíni, Kúrisítō sū Múngú tñi 'díni ku.

⁵ Tā 'bá ní rií ūlūú 'dīri, adri tā 'bavé ni kuyé, 'bá ri Yésü Kúrisítō vé tā ūlū 'yozú kíni, ñri Úpí. 'Bá átí 'bá ñimivé ni Yésü ã rú sī.

⁶ Múngú ótú 'yoópi kíni, "Lē ẽtúñá ã dī ãngú bíipi niípi ciçi rī agá" rī, sē ẽtúñá ivé rī ri dī 'bá ési agá. Ẽtúñá 'dīri lū 'bá ní Múngú vé díngará põwõpõwü 'bá ní ndreeé Kúrisítō ẽndreti gé rī.

⁷ Ngá muké ūnyí be ambamba 'dīri, ñri adri 'bavé rú 'bá ūdrí tñi ofuúpi ofu ofu rī agá, 'dīri lū kíni ngá muké

ũnyí be ambamba 'dīri vé ūkpō íbí íngá Múngú vúgá, adri 'yozú kíni, íbí íngá 'bá vúgá kuyé.

⁸ 'Bá nyakí ẽzangā léti be ãndiãndí, 'bo ẽzangā rī agásí 'bá agakí rá. Ẽzangā 'bá ní nyaá 'dīri ē iza dō 'bá drí izaza drääásíyä, 'bá kukí ẽzí rī kuyé.

⁹ 'Bá rī pi õcükí 'bá ambamba, 'bo Múngú ku 'bá kuyé. Kópi ūgbákí 'bá u'dee vúgá, 'bo 'bá ūdrákí kuyé.

¹⁰ 'Bá ri ẽzangā nya sū Yésü ní nyaá ivé drängará gá 'dāri tñi, ã ndrekí rí Ídri Yésü vé rī ãní 'bá rú 'bá gá bēnī.

¹¹ 'Bá ní rií ẽzí Yésü vé rī ngaá rī sī, sē 'bá ri ẽzangā nya ūnjí ūnjí drädrä ē tī ñsú, Ídri Yésü vé rī ē i'da rí 'i 'bá rú 'bá ñimípi dräápi drädrä rī gé.

¹² Kúru 'bá ri ẽzangā nya ūnjí ūnjí ú'dúkó muké 'bá ní rií ūlūú rī ã tā sī, ñmi ñsúki rí Ídri 'dáni 'dáni rī ãní.

¹³ Síkí Búkú Múngú vé rī agá kíni, "Má ẽ'yí Múngú ri gí, má átā tā rī ma 'i." Ẽ'yíngará ãlu ãlu 'dīri ní adrií 'bá ési agá anigé rī sī, sē 'bá átakí kpá tā 'dīri nī,

¹⁴ ã'diâtásíyä 'bá nñkí rá, Úpí Yésü kā drää, Múngú inga ñri gõó Ídri rú ūzi. 'Bá kādō ūdrää, Múngú ri kpá úmvülési 'bá inga gõ Ídri rú ūzi, sū ñri ní Yésü ri ingaá gõó Ídri rú rī tñi. Múngú ri úmvülési 'bá 'dú ñmi be, jí mu adri 'í be trú, vúrā ivé adrizu rī gé.

¹⁵ Ízāngā 'bá ní nyaá kárákará 'dī'bée, 'bá rikí nyaá īmi tā sī, ā sē rí 'bá kárákará ā nīkí rí ési muké Múngú vé rī āní, kópi ā sēkí rí ōwō'difō Múngú ní, āzini kópi ē íngukú rí Múngú ri āní.

Ési 'bāngará Múngú drīgé rī

¹⁶ Rú'bá 'bavé nōri, īri dō rú'bá ímúpi ḥmaápi ḥmaṇma ni drāāsīyā, lē 'bā adrikí ȳrī sī ku, ú'dū cérē Múngú ri sē 'bavé índrī ri adri muzú ūkpó ūkpó.

¹⁷ Ízāngā 'bá ní rií nyaá nōri, īri mādā, ūdū ni anigé, īri 'bá ní léti zī fizú muzú dīngará dēépi ku adriípi muzú 'dáni'dáni rī ḥsúzú. Dīngará 'dīri ndē Ízāngā 'bá ní nyaá rī rá.

¹⁸ Lē 'bā rikí 'bā ūsūpū drāá Ízāngā 'bá ní rií nyaá lókí nōri agá rī sī ku, muké ni, lē 'bā 'bākí ési tā 'bá ní drī ndree kuyé 'dā'bée ūsūzú, ā'diātāsīyā Ízāngā 'bá ní rií nyaá rī ūdū be. 'Bo tā muké 'bá ní ndree 'bā mi sī kuyé, 'bá ní muū ḥsú drīdrī 'dālē rī, īri ūdū ākó.

5

Rú'bá 'bá ní muzú adrizu 'bū gé 'dāa rī

¹ 'Bá nīkí rá 'yozú kínī, rú'bá 'bá ní rizú adrizu āní vū drīgé nōgō rī, adri sū mōrōgō 'bá ní rizú adrizu 'a ni gé rī tīnī. Ídri 'bavé rī fū dō rú'bá rī agásī gí, Múngú ri 'bá ālu ālu ní jō sī muzú adrizu 'a ni gé. Jó ī ní

sīj 'dīri, 'bá áda sī nī kuyé. Jó 'dīri, īri rú'bá ú'dí 'bá ní muzú adrizu āní 'bū gé 'dāa nyonyo rī.

² 'Bá āndēkí nōni rú'bá nōri vé tā sī gí, 'bá lēkí muū adrījó Múngú ní sīj 'bá ní 'bū gé 'dāa rī agá, 'bā ḥsúkí rí rú'bá ú'dí bēnī.

³ 'Bū gé 'dālē, 'bā adri rú'bá be, 'bá ḥcokí adrī ìndrī rú'rú'bá ākó ku.

⁴ 'Bá āndēkí nōni rú'bá mōrōgō rú nōri vé tā sī gí, 'bā ri tā ȳnjēnjjī 'dū, ā'diātāsīyā 'bá lēkí adrī rú'bá mōrōgō tīnī nō'bée agá ku, 'bá lēkí adrī rú'bá drāápi drādrā nō'bée be ku, 'bá lēkí muū adrī jō 'bū gé 'dāa rī agá, ā újákí rí 'bá ní rú'bá ú'dí drāápi ku 'dāri sēe áyu.

⁵ Múngú útú 'bá ní tā rú'bá ú'dí rī vé rī nī. Ípē ívē Índrī Uletere rī ímú adrī 'bá ési agá, lūzú 'bá ní kínī, ádarú 'i tā muké 'i ní eziī 'dī'bée sē 'bá ní rá.

⁶ Sā cérē sī, 'bá nīkí ámá uletere 'yozú kínī, 'bá ní drī adrizu 'bavé rú'bá nō'bée agá rī gé, 'bā ḥsám̄vú vū Úpí be rārá rú.

⁷ 'Bā ri tā rī 'dū nga 'bavé ȳ'yingará sī, adrī tā 'bá ní ndree rī pi sī ku.

⁸ 'Bá nīkí ámá uletere 'yozú kínī, 'bá lēkí 'bavé Ídri ā fū 'bavé rú'bá adrī'bá mōrōgō tīnī nō'bée agásī rá, 'bá lēkí muū adrī Úpí Yésū be trū jō īri ní sīj 'bá ní 'bū gé 'dāa rī agá.

⁹ 'Bā dō ri adrī nōgō, dōku

'bū gé 'dälé, 'bā ési 'bā tā 'ozú ãyikō sēzú Úpí Yésū ní.

¹⁰ Tā 'bā ní rií 'oó vū drīgē nōgō rī, dō muké yā, dō ūnjí yā, 'bā ālu ālu ri ímú pá tu Kūrísítō ẽndreti gé, īri 'bavé tā li nī.

Léti 'bá rī pi ãsámvú ícizú Múngú be rī

¹¹ 'Bá ní rií Úpí ri ïnjíjí rī sī, sē 'bā ri 'bá rī pi ubé, kōpi ã újakí rí ési Múngú ri ẽ'yízú ãní. Múngú nī rá 'yozú kínī, 'bā ri tā 'o piri. Mâ үsū ūmi nīkí kpá rá 'yozú kínī, 'bā ri tā 'o piri.

¹² 'Bá lēkí 'yoó ūmi ní kínī 'bā muké yā 'dini ku. 'Bá urukō anigé 'okí tā piri ku, kōpi ri 'yo, ïvé tā rií 'oó rī muké, kōpi ri ï íngú ãní. ūmi kādō rií adrií 'bá 'dini 'dī'bée ãsámvú gé, 'bá lēkí ūmi 'yokí kōpi ní, 'bavé tā 'ongará muké.

¹³ 'Bá drī ábá dō gí, ábá tā Múngú vé rī sī, 'bavé yíkí dō piri, 'bavé yíkí piri 'dīri ūmi tā sī.

¹⁴ Kūrísítō vé lēngará ëri ní 'bā lēzú 'dīri, ëri 'bá ní úvá sē tā ãrēvú 'düzú ngazú ãní céré. 'Bá nīkí ámá rá 'yozú kínī, ádarú Kūrísítō ri ālu, drā 'bá céré pi vé ūnjikānyā ã tā sī, 'dīri lū 'yozú kínī 'bá ûdrākí céré gí.

¹⁵ Kūrísítō drā 'bá céré pi ã tā sī. 'Bá Kūrísítō ri ẽ'yí'bá gí rī pi, kōpi idri ú'dí rī ȸsú rá, 'bá ëri ẽ'yí'bá gí rī pi gōkí adrií sū òtú ȸkū rī tīnī ku. Kōpi tukí pá ï sī ȸdükülegüsī ku, kōpi gō Kūrísítō drāapi kōpi ã tā sī,

góópi íngápi idri rū rī vé tā 'o.

¹⁶ Kúru í'dozú ãndrū muzú drīdrī, lē 'bā rikí 'bá rī pi vé tā lij yíkí 'bá áda vé ni sī ku. Ótú 'bá rikí Kūrísítō vé tā lij sū 'dīri tīnī, 'bo nóni 'bá lijki ïrivé tā sū 'dīri tīnī ku.

¹⁷ Kúru 'bá rī ẽ'yí dō Kūrísítō ri gí, Múngú újá nóni ëri icá 'bá ú'dí rú ni gí, ïrivé tā rií 'oó ȸkū rī dē 'i gí, ëri nóni ri tā ú'dí ni 'o.

¹⁸ Múngú 'o tā 'dī'bée céré nī, ïpē Kūrísítō ri ímú 'bá ãsámvú údé 'i be nī. Múngú sē nóni 'bá ní ẽzí rizú 'bá rī pi ãsámvú ícizú 'i be.

¹⁹ Tā 'bá ní 'yoó rī, ëri 'dini, Múngú ïpē Kūrísítō ri ímú 'bá rī pi ãsámvú údé 'i be, trū kōpi ïvé ūnjikānyā agásí gí. Múngú sē nóni 'bá ní ẽzí rizú 'bá rī pi ãsámvú ícizú 'i be.

²⁰ 'Bá 'bá ri'bá Kūrísítō vé ȸdükó muké rī ūlū'bá ëri ã vürä gá ni pi, Múngú ri 'bá áyú ri ȸdükó rī ūlū ūmi ní. 'Bá mākí ūmi drī ëri sī Kūrísítō ã rú sī, lē ūmi ícikí ūmivé ãsámvú Múngú be rī.

²¹ Kūrísítō 'o ūnjikānyā kuyé! 'Bo Múngú 'dū ïrivé tā 'bāa sū 'bá ūnjikānyā 'oópi ni tīnī 'bā tā sī, 'bā adrikí ri ãní piri Múngú ẽndreti gé.

6

¹ 'Bá ri'bá ẽzí nga'bá Múngú ní ūmi be nō'bée, 'bá mākí ūmi drī ëri sī, ési muké Múngú vé ï ní tā ní ūlūu 'dīri, lē ūmi gākí ku.

2 Síkí Búkú Múngú vé rī agá, Múngú kíní, "Sâ má ní lëzú mí īzä kozú rī gé,
á yì mi rá,
ú'dú pangárá vé rī gé,
á ko mí īzä rá." Ími ndrekí drī ká! Sâ rī ícá nóni gí, sâ nõri ī ní īmi pazú īmivé ūnjikãnyä agásí rī.

Páülü nya īzāngä

3 Īzí 'bá ní ngaá rī agá, 'bá lēkí ē īsúkí ūnjikãnyä 'a ni gé ku, ã uga rí léti 'bá lē'bá Kúrisítõ ri ē'yī'bá rī pi ní ku.

4 'Bâ ãtí'bá Múngú vé ni, īzí 'bá ní riú ngaá Múngú ní rī, ïri lū 'yozú kíní, ádarú 'bá ri tā Múngú vé rī 'dú nga. īzāngä 'bá ní nyaá kárakará rī pi agásí, tā ūkpó ūkpó 'bá ní īsú rī pi agásí, 'bá rikí ēsí úmbé īzāngä rī ã nyangará gá.

5 Ügbäkí 'bá ūnjí ūnjí, ú'békí 'bá jó rizú ängü ū'yizú rī agá, 'bá nyakí īzāngä 'bá bïtrïká rī pi drígé ambamba, 'bá ngakí īzí ūkpõ sī, 'bá ãndëkí ambamba, 'bá rikí adrií ȇbírì sī, 'bá kokí ú'dú kuyé.

6 īzāngä 'bá ní īsú kárakará 'dī'bée agásí, 'bá adrikí ēsí be ule, 'bá nïkí tā ambamba, 'bá 'bâkí ēsí mädä, 'bá adrikí ēsí be mûké. Índrí Uletere rī, ïri 'bá be trú, lëngará 'bá ēsí agá rī, ïri lëngará áda.

7 Tí 'bá ní sêé rī, ïri tā áda. Múngú sê 'bá ní ūkpõ īzí rī ngazú. 'Bá rukí tā piri rī drí ïri sī, ē'dí 'dizú ãní.

8 'Bá rī pi dō ri 'bâ īnji rá yä, dō kôpi 'bâ idede yä, kôpi dō ri 'bâ íngú rá yä, dō kôpi ri 'bâ tritri yä, 'bâ ri īzí nga Múngú ní. 'Bo 'bá Ȅrukõ'bée ri 'yo kíní, 'bá ngakí īzí Múngú vé rī ku.

9 'Bá Ȅrukõ'bée nïkí 'bâ kuyé, 'bo īmi nïkí 'bâ rá. 'Bá īsúkí īzāngä ūnjí ūnjí, 'bo 'bâ drī idri rú. Ȅcükí 'bâ ūnjí ūnjí, 'bo ú'dïkí 'bâ kuyé.

10 īzāngä 'bá ní nyaá kárakará rī agásí, ãyïkõ 'bavé rī dë 'bá ēsí agásí kuyé. 'Bâ adrikí dō ngá ãkó drâaásïyä, tì 'bá ní sêé rī sê tâ mûké Múngú vé rī ga 'bá rī pi ē ēsí agá trétré. 'Bâ ngá ãkó, 'bo tâ mûké Múngú vé rī pi ãrëvú céré 'bavé ni.

11 Má édrípíjí má ómvúpíjí adri'bá kûrú Kõrínítõ vé rī agá 'dîlë rī pi, 'bá lêkí lûu īmi ní uletere 'yozú kíní, 'bá lêkí īmi ambamba.

12 Lëngará 'bá ní īmi lëzú rī, 'bá kükí kuyé, 'bo īmivé lëngará īmi ní 'bâ lëzú rī, īsí nóni kú mädä gí.

13 Átangá má ní rií átâ īmi ní nõri, ma ri átâ sû má ní átâ anji mûvë rī pi ní rī tñi. Lë īmi 'bâkí ēsí 'bâ lëzú úgûsîlé be céré.

Lë īmi úmûkí īmi 'bâ ūnjikãnyä 'o'bá rī pi be ku

14 Lë īmi úmûkí īmi 'bâ ūnjikãnyä 'o'bá rī pi be ku. 'Bâ tâ 'o'bá piri rī pi vé tâ úmú 'i 'bâ ūnjikãnyä 'o'bá rī pi vé rī be trú ku. Tâ Ȅtûñá vé rī pi úmûkí ī tâ ìnijá vé rī be ku.

¹⁵ Kúrísítō pi nyo tā ãlē 'dụ
nga Bělŷálā* be trú rá? 'Bá
Yésű ri ē'yípi gí rī vé tā ri
nyo 'i rụ 'bá Yésű ri ē'yípi
kuyé rī vé rī be trú rá?

¹⁶ Ngá īní údé móngú rú
rī pi vé tā úmú 'i Jó Móngú
vé rī be ku. 'Bá ní adrii jó
Móngú idri rú rī vé ni rī sī,
Móngú ní 'yozú kīnī,
"Ma adri 'bá 'dī'bée āsámvú
gé,

ma écí kōpi be trú.

Ma adri Móngú kōpivé ni,
kōpi adri 'bá mávē ni."

¹⁷ Úpí Móngú ní gōzú¹
'yozú kīnī,

"Tā kōpivé ūnjí 'dī'bée īmi
kukí ãní,
ngá ãzāvū rú rī pi ã
úlókí ku.

Ma kúru īmi ē'yí ímú
adri má be trú."

¹⁸ Úpí Móngú Ūkpō 'Dípa ní
'yozú kīnī,

"Ma adri Etépi īmivé ni,
īmi adri anji ãgō mávē
ni, ãzini ãnji ūkú
mávē ni."

7

¹ īmi mávē ūndī má, ní
lēlēlē rī pi, Móngú ezi 'bá ní
tā 'dī'bée nī. Lē 'bá ūjíkí ngá
ãzāvū rú rī pi 'bá rú 'bá gá sī,
ãzini 'bá ési agásí rá. Lē 'bá
řinjíkí Móngú ri, 'bá adrikí
uletere Móngú tīnī.

Páūlū ē ési īsú ãyíkō

² Lē īmi 'bákí ési 'bá lēzú.
'Bá 'okí 'bá ãzi ūnjí kuyé, 'bá

sékí 'bá ãzi fiú tā ūnjí agá
kuyé, 'bá 'dükí 'bá ãzi ã ngá
mí mbamba sī kuyé.

³ Á 'yo tā 'dīri 'díni adri
'yozú kīnī, īmi tōzú, ã 'okí rí
īmi ūnjí yā 'díni kuyé. Sū má
ní 'yo dřídři rī tīnī, 'bá lēkí
īmi lēlē. 'Bá dō ri adri idri
rú, 'bá adri muzú īmi be trú,
dō drā icá nī, 'bá ūdrā īmi be
trú.

⁴ Á 'bá ési céré kú īmi
dřigé. Sē má íngú ma am-
bamba īmi tā sī. Ízāngā ri'bá
ma īsú'bá kárakará rī pi, sē
má ní ési mbangará, ãzini sē
má ní ãyíkō.

⁵ 'Bá kā caá ãngū
Mákēdōnýā vé rī gé 'dälé,
'bá īsúkí sâ uvuzú ni kuyé.
Tā ūnjí ūnjí ni pi īsúkí 'bá
léti be ãndiāndí. 'Bá rī pi
rikí útré 'bá dřigé, sē ūři fi
'bá ési agá ambamba.

⁶ 'Bo Móngú riípi 'bá
ízāngā nya'bá rī pi ē ési
ūmíipi rī, īpē Títō ri ímú,
Títō vé icángará ūmī 'bá ési
rá.

⁷ 'Bá ãyíkō sī Títō vé
icángará sī. Tā 'bá ní ãyíkō
sēépi rī, Títō ní tā īmi ní 'i
ési ūmízú rī ījí ūlūú 'bá ní rī
sī. Ūlū 'bá ní tā īmi ní rizú
má ízāngā 'bázú rī, ãzini ési
īmi ní 'bää rizú má tā ūsúzú
rī. Tā 'dīri sē má ní ãyíkō
ambamba.

⁸ Kōkōbí má ní sī sēé īmi
ní 'dīri ã sē dō īmi ní ízāngā
ambamba drāáasýā, má vú
nölé, adri ūnjí kuyé. Dřídři

* **6:15 6:15** Bělŷálā: Rý Bělŷálā 'dīri, īri rú ãzi Sátánā vé rī, īri āmbúgú índrí
ūnjí rī pi dřigé. **6:16 6:16** Lěvítíkā 26:11-12; Yěrémýā 32:38; Ězékélē 37:27

6:17 6:17 Isáyā 52:11; Ězékélē 20:34, 41 **6:18 6:18** 2 Sāmūélē 7:8, 14

ni, mā ési ηō rá, ā'diātāsīyā á n̄í rá kōkōbí má ní sī sēé īmi ní r̄i sē īmi ní īzāngā ambamba īm̄i ési agá lókiñá be mādā, 'bo nóni mā ési adri īzāngā sī ku.

⁹ Nóni má únjí ési agá, adri 'yozú kín̄i, īm̄i ési ní ηōo r̄i sī kuyé, ā'diātāsīyā ési īmivé ηōópi r̄i ā vūdr̄i gé, īmi újákí ési rá. īzāngā īmi ní nyaá 'dīri, Múngú ā'yī tā ni n̄i, adri īmi ní ūnjí kuyé.

¹⁰ Múngú sē dō 'bá r̄i īzāngā nyaá, īzāngā 'bá r̄i ní nyaá 'dīri, īri sē 'bá r̄i ési újá, īri ídri 'dáni'dáni r̄i Ȭsú rá, ícō ési 'bāá rizú īzāngā 'í ní nyaá r̄i ā tā ūsūzú ku. 'Bo 'bá riípi īzāngā nyōókú nōri vé r̄i nyaápi, ési újápi ku r̄i, īri drāngará íjí dr̄i ni gé.

¹¹ īmi ndrekí dr̄i ká, īzāngā Múngú ní sēé īmi ní 'dīri, sē īmi ri tā 'o 'dīni: īmi úvá be tā muké 'duzú ngazú Ȧyīkō sēzú Múngú ní. īmi lēkí lūú 'yozú kín̄i, īmi tā ūnjí ãkó. īmi 'a ve kōkōbí r̄i ā tā sī rá, sē īmi ní ūr̄i, sē īmi 'bākí ési lēzú ma ndrezú, īmi 'bākí úvá tā piri 'ozú, īmi lēkí 'bá ūnjikānyā 'ooipi r̄i īrīn̄ā. Tā īmi ní 'o'o r̄i i'da uletere lūzú kín̄i, īmi ri tā piri 'o.

¹² Tā má ní kōkōbí 'dīri sīzú r̄i adri 'yozú kín̄i, 'bá ãzi 'o tā ūnjí, dōku 'okí tā ūnjí 'bá ãzi rū'bá gá yā 'dīni kuyé. Á sī kōkōbí 'dīri sēé īmi ní, Múngú ē i'da rí īmi ní kín̄i, īmi lēkí 'bá ambamba.

¹³ Tā 'dīri imbá 'bá ési ambamba.

Ȧyīkō gō kpá fí 'bá ési agá āmbúgú Tītō ní adrii Ȧyīkō sī r̄i sī, ā'diātāsīyā tā piri īmi ní 'o'o r̄i imbá Tītō ē ési rá.

¹⁴ Dr̄idr̄i ni, má íngú īmivé tā Tītō ní rá, tā ándúrú má ní ūlūú Tītō ní r̄i, īmi 'dūkí ngaá muké, īmi sēkí má ní īzāngā kuyé. 'Bá rikí ándúrú īmi ní tā áda r̄i ūlūú, íngungará má ní īmivé tā íngúzú īri ní r̄i tā áda.

¹⁵ Tītō lē īmi agaá rá, agaápi rā r̄i, ri tā īmi ní 'i tī yīzú yīyī 'dāri ā tā ígá, ãzini tā īmi ní 'i é'yīzú īn̄jīngará be r̄i ā tā ígá.

¹⁶ Ma nóni Ȧyīkō sī āmbúgú, ā'diātāsīyā tā cérē sī, á 'bá ési cérē kú īmi dr̄igé.

8

Ngá sēngará ési be cérē r̄i

¹ Má édrípíji má ómvúpíji, 'bá lēkí īmi n̄íkí ési muké Múngú ní sēé 'bá Yésū ri ē'yī'bá gí, adri'bá kānísā ãngū Mākēdōnīyā vé r̄i agá r̄i pi ní r̄i.

² Kōpi ā rikí dō īzāngā nyaá, ãzini kōpi ā adrikí dō ngá ãkó drāáasīyā, kōpi rikí ngá sēé ési be cérē 'bá Yésū ri ē'yī'bá gí r̄i pi ē īzā kozú.

³ Á lē lūú īmi ní kín̄i, kōpi sēkí ngá kōpi ní ícō sēé r̄i pi rá, kōpi sēkí ãndō be. Ngá kōpi ní sēé 'dī'bée, tā ni ibí íngá kōpi ē ési agá.

⁴ Kōpi mākí 'bá úvá be cérē kín̄i, ī lēkí mūfēngā soó sēé 'bá Yésū ri ē'yī'bá gí, adri'bá ngá ãkó kūrú Yērūsālēmā vé r̄i agá r̄i pi ní ïndī.

5 Mūfēngā kōpi ní sēé rī,
kōpi sēkí ési be cérē, aga
'bá ní lēé rī rá. Dr̄idr̄i ni,
kōpi sēkí īvē rū'bá tā 'ozú
Úpí ní, ãzini tā 'ozú 'bá ní,
sū Mungú ní lēé rī tíni.

6 Títō i'dó ándúrú
mūfēngā rī ã songárá ã tā
ülüú ūmi ní dr̄idr̄i nī, kúru
'bá mākí irí, ã újá 'i gōo mūy
eži ūmi ní mūfēngā sozú ési
muké sī rī deé.

⁸ Tā má ní 'yoó ūmi ní 'dīri,
adri 'yozú kínī ma ri mī ūmi
nī ūkpō sī yā 'dīni ku. Á lē
nīj ádarú dō lēngará ūmi ési
agá rī, sū 'bá үrükö mūfēngā
so'bá úvá sī rī pi vé rī tīni.

9 Ími níkí rá 'bávé Úpí
Yésú Kúrísítō vé ési muké,
ã adri dō ngá be ambamba
drāáasiyā, ími tā sī, gō adrií
ngá ákó,* ã sē rí ími adrikí rí
ngá be ambamba.

¹⁰ Tā má ní lēe lūú īmi
īmbázú rī, īri 'dī, lē īmi 'dükí
tā rī ngaá, sū īmi ní ngaá ílí
ájée rī agá rī tñi. Íli ájée
rī sī, īmi kínī, īmi lēkí í'dó
ngá rī sée drídří nī, ádarú
īmi í'dókí sée drídří rá.

¹¹ 'Bo nóni lē īmi útúkí īmi
ngá sēé, sū īmi ní í'dó sēé
dr̄idr̄i r̄i tñi, lē īmi sēkí sū
īmî ési ní ūsūlē sēé r̄i tñi.

¹² Fēfē īmi ní lēé sēé rī, tā ni ībí dō íngá īmī ésí agá, īri muké. Ngá índrépi īmi drígé rī, lē īmi ūsükí sēé sū īmī ésí ní lēé sēé rī tñi, dō īmi drígé 'dāyao ká.

¹³ Tā má ní 'yoó 'dīri vé
ífífi, adri 'yozú kínī, īmi
sēkí 'bá urukō ní ngá, īmi ā
adrikí ngá ākó yā 'díni ku,
lē īmi adrikí ngá be, sū 'bá
uruko'bée vé rī tini.

¹⁴ Nóni ūmi ngá be tré, ūmi
icó 'bá ngá ãkó rī pi ē ūzā
ko ãní rá. Vúlé 'dúi, ngá dę
dō ūmi drígé sī gí, kópi gō
ūmi ūzā ko nī. ūmi 'okí dō sū
'dříri tñi, ūmi ímú ngá ãlē ūmi
ãsámvú gé sī trū,

¹⁵ sū Búkū Múngú vé rīní
'yoó rī tñi, "'Bá ãnyāngā rī
ïkñnāápi ãmbúgú rī, ïmbítā
ni ku 'i kuyé, 'bá ãnyāngā
rī ïkñnāápi mädñjá rī, ïrivé
ãnyāngā ca ïri ní rá."

*Pēkí Títō ri muú Kōrínítō
gá.*

16 Á sē Múngú ní õwō'difô,
íri ní Títõ ní úvá sēé ési 'bázú
ími drígé, sū má ní ési 'bāá
ími drígé rī tíni rī sī.

17 'Bá kā 'yoó Títō ã mü
ími ndreeé, ã'yī kín̄, 'i mü
rá. Írivé mungará ími vúgá
'dilé rí, 'bã tã ni kú 'í ẽsì agá
inogósí.

* **8:9** 8:9 *Ã adri dõ ngá be ambamba drääâsïyã, ïmi tã sї, gõ adrii ngá ãkó:* Yéşü ri ngá be ambamba 'bў gé 'dáá, ku ívé adringará múké 'bў gé 'dáá rí, ímú adrii vú drïgé nõgó 'bá áda rú, nya ízängä ïmi tã sї, ïmi işükí rí tã múké agaápi rá ni bẽñi. **8:15** 8:15 Wüngará 16:18

¹⁸ 'Bá lēkí 'bá ãzi Yésū ri
ẽ'yíipi gí ni pẽé muzú Títō
be ñmi vúgá 'dilé. 'Bá 'dīri
'bá kānísā vé rī pi ãrēvú cérē
íngukí ñri kíní, ñri 'bá riípi
ú'dukó muké rī ülúúpi ni.

¹⁹ 'Bá kānísā vé rī pi ípēkí
ñri ní, á muñ rí 'bá be trú, 'bá
jíkí rí mūfēngā í ni sée rī pi
muzú Yerúsälémā gá 'dálé.
Ngá í ni soó 'dīri, í Úpí á rú
íngú ãní, ñri lü 'yozú kíní, 'bá
'bákí ési rizú 'bá ngá ákó rī
pi e ízā kozú.

²⁰ Tā kópi ni muzú trú rī,
'bá ãzi e ímú rí ünjō úlí
mūfēngā ñmi ni soó tā ni
íngápi ñmi ési agá 'dīri vé tā
sí ku.

²¹ 'Bo 'bá lēkí tā píri 'oó
Úpí Mungú èndreti gé, 'bá
cérē á níkí rí 'yozú kíní, 'bá
ri tā píri 'o.

²² 'Bá lēkí kpá 'bá ãzi pẽé
Títō pi rú'bá gá 'bá í ni ípēe
drídri 'dāri be, kópi á muñkí
rí ñ be trú. 'Bá 'dīri, 'bá á'yíki
írivé tā rá. Ádarú 'bá 'dīri,
'bá níkí írivé tā ámá vú be
kárakará lúzú kíní, ñri 'bá
lēepi ízā koópi ni. Nóni ngá
ñri ni lēe sée ízā kozú rī aga
ándurú ñri ni sée drídri rī rá,
á'diátasíyā 'bá ívē ési cérē
kuú ñmi drígé.

²³ Títō ri má ógúpi, 'bá ri
ézí nga ñri be trú ñmi ízā
kozú. 'Bá édrípijí 'dī'bée,
'bá kānísā vé rī pi pěkí kópi
muzú ní, kópi ri Kúrisítō ri
íngú.

²⁴ Kúru lē ñmi i'dakí ñmivé
lengará kópi ni, 'bá kānísā
vé rī pi á níkí rí ámá 'yozú¹
kíní, tā 'bá ni rizú ñmi

ínguzú rī, ñri tā áda.

9

Sokí mūfēngā jíi
Yerúsälémā gá

¹ Ícó ku má ni kókobí sızú
sézú ñmi ni mūfēngā ñmi ni
lēe soó jíi muzú Yerúsälémā
gá 'bá Mungú vé rī pi e ízā
kozú rī á tā sí,

² á'diátasíyā á ní rá ñmi
úvá be lēzú ngá ssezú ízā
kozú. ñmi 'bá adri'bá ángú
Akáyā vé rī agá rī pi, má
íngú ñmi ãní rá, á lü tā ñmi
ni ñmi útuzú caá ílì ãlu lēzú
ngá ssezú 'bá Mákédöniyā gá
rī pi ni rá. Úvá ñmi ni 'bää
ngá ssezú 'dīri, sē kópi ni úvá
ngá ssezú.

³ Tā má ni lēzú Títō ri pēzú
muzú 'bá ïrī be ñmi vú 'dilé
rī, á lē ñmi sokí mūfēngā rī
kú ínogósí rií kópi tē, sú má
ni ezií ñmi ni rī tñi. 'Dīri
lü 'yozú kíní, tā 'bá ni ñmi
ínguzú rī adri ünjō ku.

⁴ 'Bá Yésū ri e'yí'bá gí ángú
Mákédöniyā vé rī agá rī pi e
ímúkí té dō má vú sí ñdī,
kópi ísúkí té dō ñmi sokí
mūfēngā rī ínogósí gí kuyé,
ísużú á lü ñmi ni gí, ma
té drñjá ísú rá, 'bo ñmi tē
drñjá ísú ambamba.

⁵ Kúru má üsú, á lē Títō
ri pēe 'bá uryuko'bée be muñ
ñmi vúgá 'dilé, kópi á muñkí
rí ísú mūfēngā ñmi ni a'yí
sée rī, ñmi sokí kú ínogósí gí.
Mūfēngā ñmi ni lēe sée rī, lē
tā ni e íngá ñmi ési agá, adri
'yozú kíní, í tā ni lü ñmi ni
ükö sí 'dini ku.

Úri ī ní rií ãmbúgú rī

⁶ Īmi ndrekí tā 'dīri muké, "Bá ómvú 'ääpi kíníkinijá rī, īri änyängä ni ışú kíníkinijá, 'bá ómvú 'ääpi ãmbúgú rī, īri änyängä ni ışú ãmbúgú."

⁷ 'Bá lēepi ngá sëépi rī, tā ni ē ibí íngá ési ni gé, mi dō ri ngá së, lē mû së ési be céré, adri 'yozú kínī ī mî mí ni ūkpō sī 'dīni ku. Mungú lē 'bá ngá sëépi ési be céré rī lēlē.

⁸ Mungú ri ési be muké, ngá īmi lēé rī pi ãrëvú céré, īri së īmi ní rá, īmi adri ngá be ambamba, īmi ícô së 'bá үrukö'bée ē īzä kozú rá,

⁹ sū Bükü Mungú vé rī ní 'yoó rī tñi,

"Mungú ri ngá së 'bá ngá ăkó rī pi ní, sū ési ni ní lēé rī tñi,

īri tā 'o müzú piri үdû ăkó."

¹⁰ Mungú ri 'bá ómvú 'ä'bá rī pi ní úri awa nî, īri 'bá rī pi ní änyängä awa nî. īri īmi ní úri saåsa ni sëé nî, īri së ìmivé ngá ri va va, īmi ngá së ambamba 'bá ngá ăkó rī pi ní.

¹¹ Ádarú Mungú ri īmi ní ă'bú së léti be ãndiãndí, īmi sëkí rí ngá 'bá rī pi ní ési be céré. īmi sëkí dō ìmivé ngá 'bá ngá ăkó rī pi ní, īri së kòpi őwõ'difò së Mungú ní.

¹² Ngá īmi ní sëé 'bá Mungú vé adri 'bá ngá ăkó rī pi ní 'dī'bée, īmi sëkí ési be céré agaá rá, īri së 'bá

kárakará pi ímú Mungú ní őwõ'difò së.

¹³ 'Bá rī pi ímú Mungú ri íngú ngá īmi ní sëé 'dī'bée sī. Ngá īmi ní sëé kòpi ní 'dī'bée, īri lü kínī, īmi  'yïkí  'dükö muké Kúrisítô vé rī ā tā 'dụú ngaá rá.

¹⁴ Kòpi Mungú ri zì īmi ní ési be céré, Mungú ní īmi ní ési muké sëé ī īzä kozú rī sī.

¹⁵  wõ'difò Mungú ní, īri ní ívé Mvá sëé fefé rú tā be ãmbúgú ãmbúgú rī sī. Tā 'bá ní rií átâ  rivé tā sī 'dīri, tā ni agaá rá.

10

Páülü átâ ív   z  i té

¹ Ma Páülü 'i, á m  īmi Kúrisítô ési be muké  zini t  be m d  r    r  s . īmi  s k  k n , m  n  adring r  g  īmi  s amv  gé, ma ri 'o  r  s , m  k d  f u   m  r 'b  g  s  r r  r , ma ib  adri  r   k  n d .

² 'B   ruk 'b e 'yok   nj  s  k n , 'b  ri t  'o s  'b  Mung  ri n 'b  kuy  r  pi t , s  m  át  k pi dr g   kp  s . 'Bo m  k d  ca  īmi v g  'd l , l  īmi 'ok  t  m k , m  át  r  īmi dr g   kp  s  s  m  n  át  'b  t   nj  'o'b  r  pi dr g  r  t , ku.

³ 'B  r k  d  adri 'ny k  dr g  n og  dr   s y , 'b  'd k   'd  s  'b  ny k  dr g  r  pi n  ri  'd j  r  t , ku.

⁴ Ng   'd  vé 'b  n  r z   'd  'd iz  ari 'b  Mung  vé r  pi nd z   n  n 'b e , adri ng  'b  ny k  n ri dr g  r  pi n 

rizú ē'dí 'dizú rī pi kuyé, 'bâ ri ūkpō Múngú vé rī áyú rizú ē'dí 'dizú ari'ba Múngú vé rī pi ā ūkpō ndēzú ãní.

⁵ 'Bá lēkí ãfú, ãzini ãgátá riípi léti Múngú ri nñzú rī ugaápi rī izaá 'dísí rá, 'bá lēkí 'bá yïkì be 'díni 'dí'bée ã újákí ïvé yïkì, kópi ã 'dükí rí tā Kúrísítō vé rī ngaá.

⁶ Lē ïmi 'dükí tā Kúrísítō vé rī ngaá ési be céré, ã'diâtásïyä 'bá Kúrísítō vé tā 'dú'bá nga'bá ku rī pi, 'bá kópi ïrñjä rá.

⁷ Ími ri 'bá rī ndre rú'bá gá kíní, ïri 'bá Kúrísítō vé ni. Ími 'yokí dō kíní, ïmi ádarú 'bá Kúrísítō vé ni, lē ïmi nñkí 'yozú kíní, 'bá ádarú 'bá Kúrísítō vé ni, sñ ïmi tñi.

⁸ Ma dō ri ma íngú ūkpō Úpí Yésü ní sëé má ní rī sñ ambamba drääásïyä, ūkpō 'dïri, ïri së ïmi pá tu ïmivé ë'yïngará agá ūkpó ūkpó, ïmivé ë'yïngará gô ísí vúlé ku. ãní së má adri drñjá sñ ku.

⁹ Kököbí má ní sñ sëé ïmi ní rī pi, á lë ã së ïmi ní үrñ ku.

¹⁰ Ími ãsámvú gé, 'bá үrukö ri 'yo, "Kököbí Páülü ní sñ rī pi agá, sñ tā 'a ni gé 'dää ūkpó ūkpó, ūkpó ni ambamba. 'Bo rú'bá gálésí, Páülü ri ūkpō ãkó, ïrivé tā átā rī pi ëzí ãkó."

¹¹ 'Bá 'díni 'dí'bée ã nñkí ámá muké 'yozú kíní, á ca dō ïmi vúgá 'dilé gí, ma tā rī 'o sñ má ní sñ sëé ïmi ní kököbí agá ãngú vúrá gálésí rī tñi.

¹² 'Bá үrukö'bée ri ï íngú 'dígé kíní, ï ndékí tā sñ céré nñ, 'bo 'bá ícokí 'bá íngú sñ kópi ní rií ï íngú rī tñi ku.

¹³ 'Bo 'bá íngukí 'bá ūkpō ï ní sëé 'bá ní kuyé rī sñ ku, 'bá lēkí 'bá íngú ëzí Múngú ní sëé 'bá ní, 'bá ní rií ngaá rī sñ. Ëzí 'bá ní ngaá rī, 'bá ãlē ïmi be trú ãlu.

¹⁴ 'Bá lēkí 'bá íngú muzú bädärú ku, ã'diâtásïyä 'bá íjikí ándürú ú'dükó muké Kúrísítō vé rī ülüü ïmi ní rá.

¹⁵ Lē 'bá íngukí 'bá tā 'bá үrukö'bée ní 'oó rī sñ ku. 'Bá 'bækí 'bá ési agá 'dälé 'yozú kíní, ïmi dō ūkpó ūkpó ïmivé ë'yïngará agá, ïri së ëzí 'bavé ïmi ãsámvú gé rī, ïri mba muzú drñdrñ.

¹⁶ Kúru 'bá ícò ú'dükó muké rī jí mu ülü ãngú ïmi gärä gá sñ rárá rú, 'bá ãzi ní drí muý ëzí ngaá 'a ni gé kuyé rī agá.

¹⁷ Búkú Múngú vé rī kíní, "'Bá rī lē dō 'i íngú, lē ë íngú 'i tā Úpí ní 'oó 'í ní rī sñ."

¹⁸ 'Bá 'yoópi kíní 'i 'bá muké rī, ïrivé tā 'yoó 'dïri ëzí ãkó. Ngá muké rī, lē Úpí Yésü Kúrísítō ã 'yo ïrivé tā kíní, ïri 'bá muké nñ.

11

Páülü pi 'bá áyúãyū ünjó rú rī pi be

¹ Ma dō ri átangá azakaza vé ni átā, lē ïmi 'bækí bì rizú tā má ní rií átā rī yizú ési be mädä. Lē ïmi 'bækí bì tā rī yizú.

2 Á 'bā ūmivé tā má ési agá ãmbúgú, sū Múngú ní ūmivé tā 'bāá ãmbúgú 'í ési agá rī tñi. Á lē ūmi á'yíi sëe jeé Kúrisítō ní, sū ū ní mvá ūkúnjá kácánjá rú ni á'yíi sëe jeé ágó ūlu ní rī tñi.

3 'Bo ma ūrī sī, á'diâtásñyā 'bá ūrukó'bée ímú ūmí mi ū'bā, së ūmivé yíkí ri 'i újá ícá ūnjí, sū ūnñí ní Évā* ē mi ū'bāá rī tñi, së ūmi Kúrisítō ri gä sī.

4 'Bá ūlükí ūmi ní tā Yésñ vé rī gí, Índrí Uletere rī ású ūmi rá, ūmi e'yíkí ú'dúkó 'bá ní ūlúú rī muké. 'Bo 'bá ūzi ūmú tā Yésñ vé rī újá ūlúú ūmi ní ū'dú be túngú, ūmi á'yíkí nóni Índrí túngú ni vé tā, ūmi gákí ú'dúkó muké 'bá ní ándúrú ūlúú ūmi ní dr̄idri 'däri sī.

5 'Bá áyúâyū ūnjó rú 'yo'bá kínñ, ū ndékí 'bá rī pi tā sī céré ní 'dī'bée, ẽzí má ní ngaá rī ndē kópivé rī rá.

6 Átangá má ní rií átā rī Índré sū 'bá ū ní ímbá kuyé ni tñi, 'bo á nñ tā ambamba. 'Bá ūlükí ūmi ní tā rī pi ãrëvú céré uletere.

7 Á 'o ūnjí má ní ma 'bázú kú mädä ūmi ūnjízú rizú ú'dúkó muké Múngú vé rī ūlúzú ūmi ní kána?

8 Má ní rizú ẽzí ngazú ūmi ãsámvú gé rī gé, má u'du mufengä 'bá känisä ūrukó'bée agá rī pi vúgá ẽzí rī ngazú âní.

9 Lókí má ní adrizu ūmi

be trú rī gé, má adri dō ngá ákó drääásñyā, á zì ngá ūmi tī gé ūlunjáni kuyé, á'diâtásñyā 'bá Yésñ ri e'yí'bá gí ímú'bá ūngü Mäkédöniyā vé rī gélésila rī pi sëkí má ní ngá ma ndë'bá rī pi nñ, á gô ngá ūzi ūjí ūmi tī gé díjí ku.

10 Áda ádarú Kúrisítō vé tā áda rī ní adrii má ési agá anigé rī sī, 'bá ūzi ūngü Ákáyā vé rī† agá 'dígé ícópi 'yoópi kínñ, má íngú ma tā 'dīri sī ku 'díni 'dääyo.

11 Adri 'yozú kínñ, á lē ūmi ku 'díni kuyé, Múngú nñ rá, á lē ūmi lélē.

12 Á lē tā rī 'oó muzú sū má ní rií 'oó ūjí ūtñi, á uga ri 'bá ri'bá ūngú'bá 'yo'bá kínñ ū ri ẽzí nga sū 'bá tñi 'dī'bée vé ẽzí ū ngangárá rá.

13 'Bá áyúâyū ūnjó rú 'dī'bée, kópí 'bá ūnjó rú ní pi, kópí ri ẽzí nga ūnjó sī, kópí 'dúkí ū 'bāá kuú Kúrisítō vé 'bá áyúâyū ní pi rú.

14 'Bo má ési tī tā 'dīri sī ūlunjáni kuyé! Á'diâtásñyā Sätánä 'dú 'i 'bāá sū mäläyíkä ūtúñjá vé rī tñi.

15 Sätánä vé átibá rī pi á 'dúkí dō ū 'bāá 'bá tā 'o'bá píri ní pi tñi drääásñyā, tā 'dīri së má ési tī ūlunjáni ku. Üdú ní gé, ū ímú kópí ūrñjä tā ūnjí kópí ní 'oó rī sī rá.

Páulü íngú 'i izängä 'í ní nyaá rī sī

* 11:3 11:3 Évā: Évā ri ūkú Múngú ní í'dó gbií dr̄idri rī. Íri éndrépi 'bá vú dr̄igé rī pi vé ní céré. Ūnñ ū'bā Évā ū mi, nya pëti ū'a Múngú ní 'yoó ū nyakí ku ri. † 11:10 11:10 ūngü Ákáyā vé rī: Kürú Kõrínítō vé rī ūri ūngü Ákáyā vé rī agá.

¹⁶ Á lē ẹndijí 'yoó ìmi ní díjí, 'bá ãzi ã үsү 'yozú kíní, ma azakaza rú 'díni ku. Ìmi үsükí dő kíní, ma azakaza rú, ã adri sű ìmi ní 'yoó ma azakaza rú rí tñi, mâ íngú rí ma íngungü.

¹⁷ Ádarú tā má ní átá 'díri adri 'yozú kíní, tā Úpí ní lée mâ átá ri kuyé, íngungará má ní ma ínguzú 'díri, ïri lū kíní, ma ri átá sű 'bá azakaza rú ni tñi.

¹⁸ 'Bá үrukó'bée dő ri ï íngú tā ï ní ngaá rí sī, ma kpá ma íngú sű kópi tñi.

¹⁹ Ìmi үsükí kíní, ìmi nñkí tā rá, 'bo ìmi ri 'bá azakaza rú ni pi vé tā yí.

²⁰ Ìmi ri sē 'bá rí pi ri ìmi 'bā ámá sű tûgëří tñi, kópi ri ìmivé ngá ali ìmi drígé sī, kópi ri ìmivé ngá ali ìmi drígé sī mị mbamba sī, kópi ri ï íngú, 'bo kópi ri ìmi ide.

²¹ Má ã'yí rá, tā ï ní 'oó 'dí'bée tñi 'díri, ïri drñjá sē! Tā 'díni 'dí'bée ndē 'bá ūkpō rá.

Ma nóni ri átá sű 'bá azakaza rú ni tñi, kópi dő ri ï íngú, ma kpá ma íngú rá.

²² Kópi kíní dő ïvé súrú Êbérë, ma kpá Êbérëgú, kópi kíní dő ïvé súrú Ìsérélë, ma kpá Ìsérélégú, kópi kíní dő ï úyú Åbürámä‡ vé ni, ma kpá úyú Åbürämä vé ni.

²³ Kópi kíní 'díri ï nyo ri ẽzí nga Kürísítō ní? Á nñ rá, ma ri átá sű 'bá drí be

ábápi gí ni tñi. Á nga ẽzí Kürísítō ní ūkpō sī kópivé rí ndeeé rá, rikí ma ū'yíjó ï ní rizú ãngü ū'yizú rí agá vú be kárakará, rikí ma ūgbääá ūnjí ūnjí vú be kárakará, á nya ïzängä drädrä ë ti ísú vú be kárakará.

²⁴ Yähündí rí pi ūgbäkí ma zääá lă'bú ï ní údé ãngü ūgbazú ni sī caá vú be tñwú, vú ãlu ãlu kópi rikí ma ūgbääá caá pükü na drí ni úrõmí.

²⁵ Ügalaku Rómä vé rí pi ūgbäkí ma këlïnjá sī caá vú na, mávè ari'ba rí pi úvïkí ma írã sī, külümgbä ãndíändí na má ní rizú écizú rí pi rikí ï ūsüjí írã rú'bá gá, ãní sē kópi rikí ûtii yíjí ã ndûgé, sē má adri yíjí tafu rí agá 'dääá ïný be rã, үtú njíjí.

²⁶ Ecí má ní tuú muú rará rú vú be kárakará 'dí'bée agá, má é'dípáa Yähündí rí pi, 'bá adri'bá Yähündí rú ku rí pi be, kópi sëkí má ní ïzängä ambamba, má ísú ïzängä 'bá ri'bá ãngü ali'bá rí pi drígé, ãzini á nya ïzängä yíjí ãmbúgú dijpi diđi rí agá 'dälé. Kûrú rí pi agásí, ãngü ã'wí cínyáfä rú rí pi agásí, yíjí bälälä rí pi agásí, 'bá 'yo'bá kíní, ï nñkí Úpí Yésü ri gí 'dí'bée drígé, á nya ïzängä ambamba.

²⁷ Má ū'bí ẽzí ngaá tā ūkpó ūkpó ni pi agásí, ïnïnjá kárakará á ko ú'dú kuyé. Má adri ẽbírì sī, yíjí úvá ndē

‡ 11:22 11:22 Åbürämä: Mungú zi Åbürämä ri kíní, ã ku ívé 'bá 'bëtì ásámuv gé rí pi, ã ku ívé ãngü, ã 'de muú ãngü ãzi ú'dí ni gé. Åbürämä ri é'bípì Yähündí rí pi vé rí, tíkí ïri ilí élifü ãlu mÿdñrÿlÿ ãrô (1,800) gé, ísú tíkí drí Yésü ri kuyé. Í lâ Í'dóngará 12-25.

ma, ngá má ní nyaánya ni 'dāáyo. Ígbē fū ma ambamba, bōngó má ní suú sēépi mâ rū'bá ní kozú ni 'dāáyo.

²⁸ Ízāngā má ní rií nyaá kárákará 'dī'bée agá, ú'dú ãlu ãlu, 'bá Yésü ri é'yī'bá gí vūrā ãndiāndí agásí rī pi vé tā ri fií má ési agá, sē á ri kōpi ã tā ūsūyú.

²⁹ 'Bá rī dō ūkpō ãkó, ma ïrivé tā 'dū 'bā má ési agá tā ãmbúgú rú. 'Bá ãzi úbé dō 'bá үrukō 'deé ūnjikānyā agá, ïri sē mâ ési ri veve.

³⁰ Ma dō ma íngú, ma ri ma íngú má ní adrií ūkpō ãkó rī sī.

³¹ Múngú 'bavé Úpí Yésü Kúrísítō vé Ëtépi nñ tā má ní rií átá 'dī'bée rá, adri ūnjō ku, é íngukí Múngú ri muzú nyonyo.

³² Lókí má ní adrizu kūrú Dāmāsékē vé rī agá 'dālé rī gé, gávānā adriípi 'bāgú Āréta ã pálé gá rī 'bā ãngárawá rī pi rií kētē kání vé rī pi ūtēé, kōpi ã rukí rí ma.

³³ 'Bo 'bá үrukō kokí mâ ïzā, 'dükí ma suú wūrūgū agá, kōpi sukí ma kūrú rī vé kání rī vé úlē gá sī muzú vūgā 'dāá, má ápá mâ náké.

12

Yésü i'da tā Páülū ní ìndrìlikí agá

¹ Ma ma íngú muzú íngungū, á nñ rá íngungará má ní ma ínguzú 'dīri, ngá ãzi má ní icó ışú 'a ni gé 'dāáyo, 'bo ma ma íngú

muzú ìndrìlikí, ãzini tā Úpí Yésü ní i'daá má ní rī sī muzú drígélé.

² Ma Páülū 'i, má é'yī Kúrísítō ri gí, ìndrìlikí agá, 'dükí ma jií muú adrií vūrā Múngú vé 'bū gé 'dālé rī agá, vúdrí ni 'dū nóni caá ilí muddri drí ni su. Í ní ma 'duzú muzú rī gé, 'dükí dō ma muzú mâ rū'bá be 'bōrō yā, dō 'dükí mā ìndrì muzú yā, á nñ kuyé, Múngú nñ ìngá nñ.

³ 'Dükí dō ma muzú mâ rū'bá be 'bōrō yā, dō 'dükí mavé ìndrì muzú áyu yā, Múngú nñ ìngá nñ.

⁴ 'Dükí ma muzú vūrā Múngú ní adrizu rī gé, á ca muú tā ūnyí be ambamba ï ní icó tā ni ūlūu bā ku ni yíj.

⁵ Ma ri ma íngú tā 'dāri sī, adri 'yozu kíní, ma ri mâ ngúlúpí íngú yā 'díni ku, tā má ní icó ma ínguzú rī, ïri 'yéjá tā má ní adrií ūkpō ãkó rī sī.

⁶ Mā íngú dō ma íngungū drâaásiyā, má icó adrií azakaza rú ku. Ma tā áda rī átá muzú áyu. 'Bo á lē rií átá muzú bādārú ku, 'bá ãzi ã ūsū rí 'yozu kíní, tā má ní 'oó, ãzini má ní átá rī, á ndē tā sī nñ 'díni ku.

⁷ Ma nóni ri mâ ési 'bā rizú tā ãyázú ãyãyā má ní ndreé 'dāri ã tā ūsūzú. Ípēkí Sâtánā vé ìndrì ūnjí áyúáyū ní ímú má ní ïzāngā sēé ūnjí ūnjí, mâ íngú rí ma ãní ku.

⁸ Á mā Úpí Yésü ri caá vú be na, ã 'dū ïzāngā má ní rií nyaá rī mâ rū'bá gá sī rá.

⁹ 'Bo ūri ní újázú má ní kīnī, "Ngá 'yéñá mí ní lēé rī, ūri ési muké mávē rī. Mi dō ūkpō ãkó, mávē ūkpō ri eží nga mī rú'bá gá rá." Kúru má ní adrii ūkpō ãkó rī sī, ma ãní ãyíkō sī, ma ma íngungū, Kúrisítō ã sē rí má ní ūkpō bēñi.

¹⁰ Mâ adri dō ūkpō ãkó, ã rikí dō ma u'daá, mâ nya dō ūzāngā, ã őcükí dō ma ūnjí ūnjí, ãzini mâ ri dō tā eñjienjí 'dúú drāásiyā, á n̄ rá, ūri muké Kúrisítō vé tā sī. Ma dō ūkpō ãkó, Kúrisítō ri má ní ūkpō sē rá.

Páülū 'bā ési 'bá Yésū ri e'yí'bá gí Kōrínítō agá rī pi dríge

¹¹ Mâ ìndré sū 'bá azakaza rú ni tñi, ìmi sëkí ma ìndré azakaza rú nñi. Ìmi té kôdô íco eží má ní ngaá muké rī vé tā átá nñi. 'Bá áyúayū ūnjó rú 'yo'bá kínī, ï ndékí 'bá rī pi tā sī céré nñi 'dī'bée, eží má ní ngaá rī ndë kopivé rī rá.

¹² Mâ ní rizú eží ngazú ìmi ásámvú gé rī gé, á 'bā ési mädä eží ngazú ūkpō sī, á 'o tā ãyázú ãyãyā ni pi, ãzini tā ambugu ambugu ìndré 'bá ìndréndrē ni pi. Tā má ní 'oó ū'dū be túngú túngú 'dī'bée, ūri mávē eží má ní ngaá adrizu Yésū vé 'bá áyúayū ni rú rī vé tā lū nñi.

¹³ Ngá má ní 'oó 'bá känisā vé rī pi ã үrukó ní rá, má ní 'oó ìmi ní kuyé rī ã'di? Ngá má ní 'oó kuyé rī, 'yéñá á zì mufengā ìmi vugá kuyé. Ìmi trükí ma tā ūnjí má ní

mufengā zizú ìmi vugá kuyé 'dīri ã tā sī rá.

¹⁴ Nóni mávē mungará má ní lēzú muzú ìmi ndrezú nñori, ūri vú na ni, 'bo á lē ögü 'bāá ìmi dríge ku, ã'diätäsíyā á lē ngá ìmi vugá kuyé, á lē ìmi 'dükí tā Kúrisítō vé rī ngaá muzú áyu. Ìmi ndrekí drí ká, anjinjá nyirijá rī pi icóki 'bá ï tī'bá rī pi ã tā mbaá nñ ku, 'bá anjinjá rī pi tī'bá rī pi anjinjá rī pi ã tā mba nñ.

¹⁵ Ma adri ãyíkō sī má ní lēé ma adii ìmi tā sī rī sī. Á lē ìmi agaá rá, 'bo ìmi lëkí ma ku ãsī?

¹⁶ Ìmi ã'yíkí rá 'yozú kínī á 'bā ögü ìmi dríge kuyé, 'bo 'bá үrukó'bée üsükí kínī, ma ri ma nje mu ngá upa ìmi dríge sī mi mbamba sī.

¹⁷ 'Bá má ní pëe muú ìmi vugá 'dī'bée 'dükí nyo ngá ìmi dríge sī mi mbamba sī rá?

¹⁸ Á pë Títō pi 'bá Yésū ri e'yíipi gí ni be muú ìmi ndreé, 'bo Títō 'du ngá ãzi ìmi dríge sī mi mbamba sī kuyé. 'Bá 'dükí tā rī ngaá sū Títō ní 'duú ngaá rī tñi.

¹⁹ Ìmi ri üsü, tā 'bá ní rií átá 'dīri, 'bá nyo ri 'bá éri? 'Bá ri tā 'dīri ülū ìmi ní Mungú endreti gé, sū ãtí'bá Kúrisítō vé ni pi tñi. Ìmi ündí mávē rī pi, tā ãrëvú céré 'bá ní rií 'oó rī, 'bá lëkí ìmi útú, ìmi adrikí rí ūkpó ūkpó ìmivé e'yíngará agá.

²⁰ Ma ri 'o үrī sī, sā ãzi ni sī, má kädö muú ìmi ndreé, tā ìmi ní rií 'oó rī sē má ní ãyíkō ku, tā má ní rií

'oó rī sē kpá īmi ní ãyīkō ku. Tā má ní үrī sēépi īmi tā sī rī, āgátá īmivé rī, ã'yā, 'a vengárá, acongárá, ūnjō úlíngárá 'bá ãzi drīgé, ã'yóngárá, 'bá u'dangárá, ãfú, ãzini íngángárá tā sī mgbárásī rī.

²¹ Ma adri үrī sī, má kādō gōó mūy īmi ndreeé dīj, á mū dō ış́u 'bá үrukō īmi ãsámvú gé, kōpi drī ri ūnjīkānyā 'o muzú, ri őwū 'bā muzú bādārú, 'okí tā pīri ku, kōpi ri ębírī rú'bá nōri vé rī vé tā 'dū nga áyu, ma adri drīnjá sī Múngú ęndrētī gé, kōpi ní ési újá kuyé rī sī.

13

Tā ūdūmbītā Páülū ní átá ūkpō ūkpō rī

¹ Mávē mungárá īmi vúgá īmi ndrezú nōri, īri vú na ni. Síkí Búkū Múngú vé rī agá kínī, "Tökí dō 'bá, lēkí dō ūrivé tā lij, lē 'bá үrī, dōku 'bá na tā rī ndre'bá ī mi sī rá ni pi ã adrikí ïndī."

² Ándúrú má ní muzú īmi ndrezú vú үrī rī gé, má átā īmi ní ūkpō ūkpō, má kínī, 'bá ūnjīkānyā kuúpi ku rī, ma īri ūrijā rá. Nóni má ní drī adrızú īmi gārā gá sī rará rú rī gé, á lē tā 'dīri ęndij lūú īmi ní dīj. Má kādō ma újá gōó īmi vúgá 'dīlē, 'bá ándúrú ūnjīkānyā 'o'bá rī pi 'bá үrukō ūnjīkānyā 'o'bá vúlé rú rī pi be, ma kōpi ūrijā rá.

³ īmi lēkí nīj 'yozú kínī, Kúrísítō ri sē ma ri tā rī

átá nī. Kúrísítō adri ūkpō ãkó kuyé, īri ūkpō be 'bá ūnjīkānyā 'o'bá īmi ãsámvú gé rī pi ūrijāzú.

⁴ Ī ní īri gbázú pēti alambaku sīgé rī gé, īri ūkpō ãkó, īri nóni ri adri ūkpō Múngú vé rī sī. 'Bá ándúrú ūkpō ãkó, sū Kúrísítō ní ándúrú adrii ūkpō ãkó rī tīnī, 'bo īmi ímú ndre 'bá ímú adri ūkpō Múngú vé rī sī, sū Kúrísítō ní adrii rī tīnī.

⁵ Lē 'bá ãlu ãlu ã ү'bī 'i ámá ę'yī dō Yésū ri rá. īmi nīkí ámá 'yozú kínī, Kúrísítō Yésū ri adri īmi agá 'dīni kuyé? īmi ę'yīkí dō īri kuyé, īmi i'dé ү'bīngárá 'dīri sī rá.

⁶ Má үsū īmi ícō nī ámá rá 'yozú kínī, 'bá agakí ү'bīngárá rī gí.

⁷ 'Bá 'okí dō tā rī fūú pīri kuyé drāáasīyā, 'bá ri Múngú ri zī, īmi 'okí rī ūnjīkānyā ku. 'Bá zīkí Múngú ri, adri 'yozú kínī, 'bá índrékí rī ãní muké yā 'dīni ku, īmi 'okí rī tā pīri.

⁸ Lē 'bá օwükí tā áda rī ku, 'bá 'dükí tā áda rī ngaángā.

⁹ 'Bá adrikí dō ūkpō ãkó drāáasīyā, 'bá ăyīkō sī īmi ní adrii ūkpō ūkpō Kúrísítō agá rī sī, ãzini īmi ní ūrivé tā 'dūyú ngaá rī sī. 'Bá Múngú ri zī īmi ní, īmi 'okí rī tā 'dīri muzú drīgélē.

¹⁰ Má ní drī cazú īmi vú 'dīlē kuyé rī gé, á lē tā 'dī'beé sīsé īmi ní drīdrī, má kādō caá īmi vú 'dīlē, má átā rī īmi drīgē ūkpō sī ku. Úpí sīsé má ní ūkpō 'dīri īmi izzā

kozú, adri 'yozú kínī, īmi
'ozú ūnjí ku.

*Páūlū vé mōdó ã ūdū sēé
rī*

¹¹ Má édrípūj má ómvúpūj
Kúrísítõ ri ē'yī'bá gí rī pi,
lē īmi újákí īmivé adringárá
ē ícá múké, lē īmi yíkí tā
má ní sii kököbí 'dīri agá rī
yiyi. Lē īmi adrikí múké yíkí
be ālu, tākíri ã adri īmi be.
Múngú 'bâ lēépi lēlē, riípi
tākíri sēépi 'bâ ési agá rī ã
adri īmi be.

¹² Lē īmi u'dekí īmi eziíj
bēdrī sī.

¹³ 'Bá Múngú vé rī pi céré
sēkí īmi ní mōdó.

¹⁴ Esií múké Úpí Yésū
Kúrísítõ vé rī, lēngárá
Múngú vé rī, ãzini ūkpõ
Índrí Uletere 'bâ úmúpi trú
rī vé rī ã adri īmi be céré.

Kököbí Páulū ní sii séé 'bá Gälätíyä vé rí pi ní rí Tā búkū rí vé rí ā ūlūngará

Gälätíyä ri ágágá ángü nóni ī ní ziij Tákí rí agá. Páulū pi Bärúnábä be, kópi sékí ú'dúkó muké Yésü vé rí kürü Gälätíyä vé rí pi agásí, sē 'bá kárakará újákí ési Yésü ri ẽ'yizú rá (Ezí 13-14). Páulū kíní, 'bá ícokí Mungú ní ayikö séé ezí 'bá ní ngaá rí sī ku. 'Bá 'yéná adri piri Mungú endreti gé ẽ'yéngará sī, sū Yähudí rí pi vé é'bípi Aburámā tñi. Cápítā 5-6 lū 'bá ní kíní, 'bá Yésü ri ẽ'yí'bá gi rí pi, lē Índrí Uletere rí ā ūlū 'bá ní tā piri 'bá ní adrizu Kürisítýání rú rí ní, ā sē rí 'bá 'dúkí rí tāimbí Mungú vé rí ngaá, azini 'bá lækí rí 'bá urukö lélē.

*Páulū sē mōdó Kürisítýání
Gälätíyä gá rí pi ní*

¹ Ma Páulū ī ní ziij ímú ezí ngaá Yésü Kürisítő vé 'bá áyúayü ni rú rí 'i. Mávé zingará nöri ibí íngá 'bá áda vúgá kuyé, ibí íngá Yésü Kürisítő vúgá, azini Etépi Mungú iri ingaápi góópi idri rú drängará gálésí rí vúgá.

² 'Bá má ögüpíj Yésü Kürisítő ri ẽ'yí'bá gi, adri'bá má be trú nō'bée be, 'bá sékí īmi ní mōdó.

Ími 'bá Yésü ri ẽ'yí'bá gi känísä ândíandí ángü Gälätíyä vé rí agá rí pi, á sī kököbí 'dīri sēé īmi ní ní.

³ Tákíri, azini ési muké 'bá Etépi Mungú vé rí, azini Úpí Yésü Kürisítő vé rí á adri īmi be.

⁴ Úpí Yésü Kürisítő sē 'i drää röbönjö rú 'bavé ūnjikanyä ā tā sī, 'bá pazú tā ūnjí nyöökú nöri vé rí agásí, sū 'bá Etépi Mungú ní tā ni үtñi rí tñi.

⁵ Ëngükí Mungú ri mužú nyonyo. Amñā.

*U'dúkó muké áda rí, iri
'yéjá älu*

⁶ Mâ ési ísú ūzangä, īmi ní koro Mungú īmi ziipi ési muké Kürisítő vé rí sī rí kuú rá, īmi ní góó īmi újá ú'dúkó túngú ni vé tā 'duú ngaá áyu rí sī.

⁷ 'Bá urukö ímúkí īmí drí izaá, kópi újákí ú'dúkó muké 'dīri ūlūú góroñjö rú, 'bo ú'dúkó 'dīri adri ú'dúkó muké Kürisítő vé ni ku.

⁸ *U'dúkó muké 'bá ní
ándúrú ūlūú īmi ní gi 'dāri,
'bá āzi ímú dō újá ūlūú
túngú, dō iri mäläyíkä
íngápi 'bū gélési ni yā, dō
'bá āzi yā, dō ma 'i yā,
Mungú ā li irivé tā ūnjí.*

⁹ Ándúrú á 'yo īmi ní rá, á lē góó endiij 'yoó īmi ní dīj, 'bá āzi ímú dō ú'dúkó muké īmi ní ándúrú ẽ'yíj gi 'dāri újá ūlūú túngú, Mungú ā li irivé tā ūnjí.

¹⁰ Ími kádō үsüü, tā má ní rií átá 'dī'bée, ma ri átá ayikö sëzú 'bá áda ní? Tā má

ní rií átá 'dī'bée adri 'yozú kínī, āyīkō sēzú 'bá áda ní kuyé, īri āyīkō sēzú Múngú ní. Mâ ri té dō tā 'dīri átá āyīkō sēzú 'bá áda ní, má ícó té adrii átí'bá Kúrísítō vé ni ku.

Múngú zi Páūlū ri nī

¹¹ Má édrípīj má ómvúpīj, á lē īmi nīkí muké 'yozú kínī, ú'dúkó muké má ní ūlūú īmi ní 'dīri iibí íngá 'bá áda vúgá kuyé.

¹² Ú'dúkó 'dīri 'bá ãzi ímbá ma ãní ní kuyé, dōku 'bá áda ūlū má ní ní kuyé. Yésū Kúrísítō i'da 'i má ní ìndrīlīkí agá, ūlū má ní tā rī nī.

¹³ īmi nīkí rá, á ri mērē Yāhúdī rī pi vé rī 'dúpú ngaá. Á ri 'bá Múngú vé rī pi őcūpú ūnjí ūnjí, á lē kōdō kānísā rī izaá.

¹⁴ Mērē Yāhúdī rī pi vé má ní ūnijí rī, béré māvē rī gé, 'bá ãzi Yāhúdī rī pi ãsámvú gé 'dīgé ma ndēépi ni 'dāáyo, mērē má é'bípīj pi ní ímbá 'bá ní rī, á 'dú tā ni 'bāá ūkpó ūkpó.

¹⁵ 'Bo Múngú 'bā ési muké má ní, ipsis ma ísú tīkí drī ma kuyé. Múngú ūsū,

¹⁶ i'da 'i Mvópi Yésū ri má ní, mâ mu rí ú'dúkó muké Yésū vé tā sī rī ūlūú 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi ní. Tā 'dīri má ísú íngázú 'bá áda vúgá kuyé.

¹⁷ Á mu Yésū vé 'bá áyúayū adri'bá má sī drīdrī Yērúsälémā gá 'dālé rī pi

zijí tā sī āluñáni kuyé, á 'de muý āngū Árābī rī pi vé rī gé. Vúdrī ni gé, má ní gōzú ma újázú muýzú vúlé kūrú Dāmāsékē vé ándúrú má ní adrızú rī gé.

¹⁸ Ílí na ā vúdrī gé, má ní 'dezú muýzú Pétērō ri ndrezú Yērúsälémā gá 'dālé, 'bá adrikí īri be caá ú'dú muđrī drī ni tōwú.

¹⁹ 'Bo má ísú Yésū vé 'bá áyúayū rī pi ā үrukó kuyé, 'bá má ní ísú ndreeé rī 'yéná Úpí Yésū édrípī Yōkóbū* 'i.

²⁰ Á 'yo īmi ní Múngú endreträti gé, tā má ní sīsī sēé īmi ní 'dīri adri ūnjō kuyé.

²¹ Vúdrī ni gé, má ní gōzú 'dezú muýzú āngū Síriyā vé rī gé, ãzini āngū Klīkīyā vé rī gé.

²² 'Bo 'bá Kúrísítō ri ẽ'yī'bá āngū Yüdáyā vé rī agá 'dālé rī pi nīkí ma kuyé.

²³ Kōpi yikí 'yéná tā má ní rií 'oó rī ā kubí, 'bá rī pi rikí 'yoó kínī "Ágó ándúrú riipi 'bá őcūpí ūnjí ūnjí rī, īri nóni ri ú'dúkó muké īri ní kōdō lēé izaá rī ūlū 'bá rī pi ní."

²⁴ Kōpi íngükí Múngú ri ãní rá mā tā sī.

2

Yésū vé 'bá áyúayū rī pi ã'yikí tā Páūlū ní ímbá rī rá

¹ Kúru ílí muđrī drī ni su ā vúdrī gé, á gō muý Yērúsälémā gá 'dāá dījí, 'bá

* **1:19 1:19 Yōkóbū:** Yōkóbū cápitā 'dīri agá rī īri Yésū vé édrípī, īri 'bá Yésū ri ẽ'yī'bá gi Yērúsälémā gá rī pi vé drīkoma. Í lá Ezí 15:12-21; 21:18-19.

mukí Bärúnábā be, á jí Títō ri muzú īndī.

² Á 'de muú 'dää, ã'diätäsiyā Mungú i'da má ni ní kíní, má mu. Á ca muú dríkoma Yähudí rí pi vé Yésü ri e'yí'bá gí rí pi ísú Yerúsälémä gá 'dää, má ni ú'dükó muké má ni rií ülúú 'bá adri'bá Yähudí rú ku rí pi ní rí üluzú kópi ni. Á 'du tā 'diri ngaá 'dini lüzú kíní, ú'dükó má ni ülúú 'diri 'bá ázi ã owu rí ku, ezi má ni ngaá 'bá adri'bá Yähudí rú ku rí pi ásámvú gé rí ã drä ri kána ku.

³ Títō 'bá ni muú īri be rí adri Yähudigú kuyé, īri Gírikigú, likí ágélé ni e tì kuyé, 'bo dríkoma rí pi miki īri sée ágélé ni e tì lij ūkpó sī kuyé.*

⁴ Á mu Yerúsälémä gá 'dää, ã'diätäsiyā Yähudí үrukó үsü'bá kíní, i e'yíkí Kürisítö Yésü ri gí rí pi ifíkí 'bá ásámvú gé, dríwälä Yésü Kürisítö ni sée 'bá ni rí izaá 'diisí rá, kópi leki 'bá 'bää adrii týgerí rú rií taimbi Yähudí rí pi vé rí 'duu ngaá.

⁵ 'Bo 'bá ã'yíkí kópivé tā 'diri äluñáni kuyé, 'bá leki ú'dükó muké áda 'diri ã awí adrii imi ési agá.

⁶ 'Bá ni 'bá úmungarárá gá Yerúsälémä gá 'dää, 'bá dríkoma rú rí pi 'bäkí tró tā ãzi tā má ni ülúú 'dibée dríge kuyé. Mungú milé gá,

* **2:3 2:3** Ágélé e tì lingará: Mungú lü Äbürämä ni kíní, anji ägö Äbürämä vé rí pi adrikí dö caá ú'dü arö gí, lë ã ulikí kópi ã ágélé e tì rá, lüzú kíní, kópi anji Mungú vé ni. 'Bá rí ã'yí dö 'i ágélé e tì sée lij gí, īri taimbi Mósé vé rí 'duu nga. 'I lă 'Idóngará 17:9-14; Ezj 15:1-5.

'bá rí pi céré trötrö, kuru á 'du dríkoma rí pi vé tā 'bää tā ämbúgú rú kuyé.

⁷ Kópi ã'yíkí rá kíní, Mungú pē ma muú ú'dükó muké rí ülúú 'bá adri'bá Yähudí rú ku rí pi ní, sū īri ni Pétéró ri pée muú ú'dükó muké älu älu 'diri ülúú Yähudí rí pi ní rí tñi.

⁸ Mungú Pétéró ri péepi muúpi ú'dükó muké rí ülúúpi Yähudí rí pi ní 'diri, īri nóni ri ma áyú ú'dükó muké rí ülú 'bá adri'bá Yähudí rú ku rí pi ní.

⁹ Yökóbū pi Pétéró be, Yüwání sī, kópi ágófe känisä vé rí, kópi yíkí ési muké Mungú ni sée má ni rí vé tā rá, kópi ezíkí 'bá Bärúnábā be drí īri sī. Lüzú kíní, kópi ã'yíkí tā Yésü Kürisítö vé 'bá ni imba rí rá, ázini kópi eftíkí rá kíní, 'bá ülukí ú'dükó muké rí mužú 'bá adri'bá Yähudí rú ku rí pi ní, i ivé rí ülú mužú Yähudí rí pi ní.

¹⁰ Tā kópi ni zií rí, kópi kíní, icó dö rá, lë 'bá kokí Kürisítiyání adri'bá Yerúsälémä gá, ngá akó rí pi e izá, tā 'diri má ési agá nölé anigé má ni lée 'oó rí.

Páülü átā tā Pétéró dríge ūkpó ūkpó

¹¹ Pétéró kā icá Änítiyókā gá nölé, á 'yo tā rí drí ni gé, ã'diätäsiyā tā īri ni 'oó rí ünjí.

¹² 'Bá ímú'bá Yökóbū vé ãngálésí rī pi ní drī ícázú kuyé rī gé, Pétéró ri ínyá nyaá† 'bá adri'bá Yähúdī rú ku rī pi be trú. 'Bo 'bá 'dī'bée kâ ícá, gō 'i njeé fūú 'bá adri'bá Yähúdī rú ku rī pi ãsámvú gé sī rá, ã'diātásíyā 'o үrī sī Yähúdī 'yo'bá kínī, Kürísítíyánī adri'bá Yähúdī rú ku rī pi ã úlíkí kópi ã ágélé ë tī rá rī sī.

¹³ Yähúdī үrukö adri'bá Kürísítíyánī rú rī pi í'dóki tā rī 'oó sū Pétéró ní 'oó rī tīnī, kópi gökí ínyá nyangará 'bá adri'bá Yähúdī rú ku rī pi be rī kuú rá. Tā kópi ní 'oó 'dīri sē Bärúnábā 'de kpá rií tā rī 'oó sū kópi ní 'oó rī tīnī.

¹⁴ Má kā mǘ ndreeé kópi 'dükí ú'dükö muké áda rī vé tā ngaá píri kuyé, má ní 'yozi Pétéró ní kópi өndreti gé 'dīgé, "Mi Yähúdīgú, 'bo mi ri tā rī 'du nga sū 'bá adriípi Yähúdī rú ku rī tīnī. Ngá mí ní rizú Kürísítíyánī adri'bá Yähúdī rú ku rī pi mizú mērē Yähúdī rī pi vé rī 'düzú ngazú rī ã'di?

¹⁵ "Bá nō'bée, Yähúdī rī pi tīkí 'bá nī, 'bá adrikí sū 'bá adri'bá Yähúdī rú ku ünjikanyā 'o'bá rī pi tīnī ku.

¹⁶ 'Bá nīkí ámá rá 'yozi kínī, 'bá ãzi íco adrií píri Mungú өndreti gé ïri ní tāimbí rī 'du ngaá rī sī ku, 'bá rī íco adri píri Mungú өndreti gé, ïri ní Yésü Kürísítō 'bá paápi rī

ë'yījí rī sī. Tā ni sī, 'bá ní kpá өsí 'bázú Kürísítō Yésü drīgé ãní, 'bá adrikí rī ãní píri Mungú өndreti gé, adri 'yozi kínī 'bá ní tāimbí rī 'du ngaá rī sī kuyé. ã'diātásíyā 'bá rī íco adrií píri ïri ní tāimbí rī 'du ngaá rī sī ku.

¹⁷ "Bá 'bákí dō өsí Kürísítō ri ө'yīzú, ïri sē 'bá adri píri Mungú өndreti gé, 'bo 'bá drī ri ünjikanyā 'o, 'dīri nyo lū 'yozi kínī, Kürísítō sē 'bá fí ünjikanyā 'oó nī? Adri 'dīni ku!

¹⁸ 'Bo á gō dō fí tāimbí Yähúdī rī pi vé rī 'du ngaá ïndī, tāimbí rī lū 'yozi kínī, á 'o ünjikanyā gí, ã'diātásíyā á 'du tāimbí rī ngaá céré kuyé.

¹⁹ Өtú á ri adrií tāimbí rī ã pálé gá, 'bo kâ ma өyüü tāimbí rī agásí, á gō tā Mungú vé rī 'du ngaá rá.

²⁰ Yésü Kürísítō kā drää peti alambaku sigé 'dāá, 'du mavé rū'bá ünjikanyā 'ozú nōri gbää peti alambaku sigé 'dāá ïndī. Má adri nóni sū má ní adrií үkü rī tīnī ku. Nóni Kürísítō ri adri má agá. Má ní rizú adrızú vū drīgé nōgō rī gé, ma ri өsí 'bá Mungú Mvópi ma lēépi lēlē rī drīgé, ãzini drääapi mavé tā ünjí sī rī drīgé.

²¹ Má íco өsí muké Mungú ní 'bá pazú ünjikanyā agásí 'dīri gää ku, té dō adringará píri Mungú өndreti gé rī

† **2:12 2:12** Ínyá nyangará: Tāimbí Mósē vé rī ã'yī Yähúdī rī pi ã nyakí ãnyapá үrukö'bée ku. Tā 'dīri sē Yähúdī rī pi ní ínyá nyazú 'bá adri'bá Yähúdī rú ku rī pi be ku ãní. Í lā Dëtörönómé 14:1-21, Ezí 10:9-15.

ĩ işú tāímbí Mósē vé rī ã 'dungárá ã tā sī, drāngará Yésü Kúrísítō vé rī té adri ẽzí ãkó."

3

Tāímbí ícó sēé 'bá rī ícá piri nī ku

¹ Ìmi 'bá Gälätíyā vé 'dī'bée, ìmi azakaza rú! 'Bá ìmí drī izaápi 'díni rī ã'di 'i? Má ẽlū ìmi ní Yésü Kúrísítō vé gbängará pëti alambaku sígé rī vé ifífí uletere rá.

² Á lē ìmi lükí má ní, ìmi ẽsúkí Múngú vé Índrí Uletere rī ìmi ní tāímbí Yähúdī rī pi vé rī 'dụ́y ngaá rī sī yā, dökú ìmi ní tā Yésü Kúrísítō vé ẽ ní ẽlū rī yíj, ìmi ní ẽr ẽ'yíj rī sī?

³ Ngá sēépi ìmi ní adrızú azakaza rú 'díni rī ã'di? Ìmi 'bá Yésü ri ẽ'yíj 'bá gí 'dī'bée, ìmi kâ tā rī í'dó, Índrí Uletere rī ri ìmí drī koó ní mukényā rú. Ngá ìmi ní gōo ìmi 'bázú adrızú piri ūkpō ìmivé rī sī rī ã'di?

⁴ Ìmi nyakí ẽzāngā Yésü ã rú sī ambamba, ẽzāngā ìmi ní nyaá 'díri ã drā rí kuú kána?

⁵ Múngú sē ìmi ní Índrí Uletere rī nī, ẽzini 'o tā ẽyázú ẽyázú ìmi ẽsámvú gé nī. 'O tā 'díri 'díni, ìmi ní tāímbí Yähúdī rī pi vé rī 'dụ́y ngaá rī sī yā, dökú ìmi ní tā Yésü Kúrísítō vé ẽ ní ẽlū rī yíj, ìmi ní ẽr ẽ'yíj rī sī?

* **3:6 3:6** Ābūrámā: Ìri kükürí Yähúdī rī pi vé ni. 'Í lā 'Idóngará 12-25. **3:6 3:6** f'dóngará 15:6 **3:8 3:8** 'Idóngará 12:3; 18:18; 22:18 **3:10 3:10** Dëtörönómē 27:26 **3:11 3:11** Äbäkükā 2:4

⁶ Búkū Múngú vé rī átā Ābūrámā* vé tā 'díni, "Ābūrámā ẽ'yíj Múngú ri rá, sē Múngú ã'yíj ẽr adrii 'bá piri 'í ẽndréti gé."

⁷ Lē ìmi níkí ámá muké 'yozú kíní, 'bá ẽsí 'bääpi Múngú drīgé, sū Ābūrámā ní 'bää rī tñi rī, ẽr ẽr zì mvá Ābūrámā vé ni.

⁸ Síkí tā 'díri kú ẽnogósí Búkū Múngú vé rī agá kíní, 'bá adri 'bá Yähúdī rú ku ẽsí 'bää' bée Múngú drīgé rī pi, Múngú ri kópi 'bää adri piri, kópi ní ẽ'yíj gí rī sī. Múngú átā ẽ'dükó muké 'díri Ābūrámā ní kíní, "Bá ẽngū rī pi agásí rī pi ẽrēvú céré úmyúlésí tákíri ẽsú ẽngázú mí vugá."

⁹ 'Díri lū 'yozú kíní, 'bá ẽsí 'bääpi Múngú drīgé rī, ẽr ẽr tákíri ẽsú, sū Ābūrámā ní ẽsú rī tñi, ã'diätäsíyā Ābūrámā 'bää ẽsí Múngú drīgé.

¹⁰ 'Bo 'bá 'yo' bá kíní Múngú ri ẽ 'bää adri 'bá piri ẽ ní rií Yähúdī rī pi vé tāímbí 'dụ́y ngaá rī sī rī pi, ẽ imú kópi tri rá, ã'diätäsíyā síkí búkū Múngú vé tāímbí vé rī agá kíní, "Bá céré tāímbí rī 'dụ' bää' nga' bää piri ku rī pi, ẽ imú kópi tri rá."

¹¹ Ádarú 'bá rī ícó adrii piri Múngú ẽndréti gé tāímbí rī vé tā sī ku, ã'diätäsíyā síkí Búkū Múngú vé rī agá kíní, "Bá tā be piri Múngú ẽndréti gé rī, ẽr ẽr ẽ'yíngará ri sē ẽr tā 'o piri."

¹² Léti ẽ'yïngárá vé rĩ, ũri túngú. Léti tãýmbí vé rĩ, ũri kpá túngú, ã'diâtäsiyä búkú tãýmbí vé rĩ kín̄i, "Bá tãýmbí rĩ 'dụúpi ngaápi rá rĩ, ũri tãýmbí rĩ rü títí."

¹³ Kâ Yésü Kúrísítõ ri gbää pëti alambaku[†] sígé gé, pa 'bâ tã tãýmbí rĩ ní 'yoó kín̄i 'bâ tri rá rĩ agásí gé, 'du tã ní 'bâ trizú rĩ 'bää 'î rü'bá gá gé, ã'diâtäsiyä síki Búkú Múngú vé rĩ agá kín̄i, "Bá i ní 'yíi drää pëti sígé rĩ, triki ũri gé."

¹⁴ Yésü pa 'bâ, 'bâ ísúkí rí tãkíri Múngú ní ótú sée Äbürámä ní 'däri, 'bá adri'bá Yähudí rú ku rĩ pi e ísúkí rí kpá ïndí, kúru 'bâ Yésü ri ẽ'yï'bá gé rĩ pi, 'bâ ísúkí rí ïndrí Uletere i ní ezií 'däri bën̄i.

Tãýmbí Mósë vé rĩ ãzini tã Múngú ní ezií rĩ

¹⁵ Má édrípíi má ómvúpíi, á lê tã má ní átá 'diri ү'büi ïmi ní tã 'bá rĩ pi ní rií 'oó rĩ sñ, 'bá үrï pi rukí dö ûndí, 'bá ãzi íco ûndí rĩ ñoo ku, döku íco ãzi ni 'bää drï ni gé ku, ũri áwí adri sñ kópi ni rüu gé rĩ tñi.

¹⁶ Múngú ezi tã rĩ Äbürämä ní, ãzini mvá ūrivé úyú agá rĩ ní. Búkú Múngú vé rĩ agá, Múngú ezi tã rĩ "bá kárakará pi ní" kuyé, ezi "mvá ūrivé úyú agá rĩ ní" ífífí ni 'bá ãlu, 'bá rĩ Kúrísítõ 'i.

^{3:12 3:12} Lëvítíkä 18:5 ^{† 3:13 3:13} Petj alambaku: 'Bá Rómä vé rĩ pi ri 'bá tã 'o'bá ûnjí rĩ pi gbä mûsûmärí sñ pëti alambaku sígé, ũri sâ 'du ãco kópi ibí drä ndö, kópi izängä nya ambamba drängará rĩ gé. ^{3:13 3:13} Dëtörönómë 21:23

^{3:16 3:16} Í'dóngará 12:7; 13:15; 24:7

¹⁷ Tã má ní átá rĩ, ũri 'dini, tãýmbí rĩ ímükí sée ilí mûdûrûlû su pükü na (430) ã vûdrï gé, ísúzú ãkûdë Múngú rü ûndí Äbürämä be drïdrï gé. Tãýmbí i ní sée vûlé rú rĩ ño ûndí Múngú ní ruú Äbürämä be rĩ ku, tãýmbí rĩ újá tã Múngú ní ezií Äbürämä ní rĩ ku.

¹⁸ Té dö 'bâ tãkíri ídri 'dâni'dâni vé rĩ ísú 'bá ní rií tãýmbí rĩ 'dụú ngaá rí sñ, Múngú ezi té Äbürämä ní ídri 'dâni'dâni rĩ vé tã ku. 'Bo Múngú ezi tã rĩ Äbürämä ní ívë ési mûké rĩ sñ.

¹⁹ Údéki tãýmbí rĩ ã'di ã tã sñ? Údéki tãýmbí rĩ e i'da rí tã ûnjí 'bá rĩ pi ní rií 'oó rĩ. Tãýmbí Múngú ní údë 'diri adri ca lóki Yésü Kúrísítõ ní ícázú rĩ gé, ũri mvá Múngú ní tã ni ezií Äbürämä ní rĩ. Múngú áyú mäläyikä rĩ pi tãýmbí rĩ jií sée Mósë drígé, Mósë ní kúru tãýmbí rĩ sëzú 'bá rĩ pi ní.

²⁰ 'Bá 'bá үrï pi ãsámvú ícipi rĩ, 'du 'bá ãlu vé tã ngaá ó'dûkûlé ku, ũri kópivé tã 'du nga ïrîtró. 'Bo Múngú ri 'yéñá ãlu.

²¹ Tãýmbí Múngú ní údë rĩ pi tã ũri ní ezií rĩ be, kópi nyo i ãsámvú gé sñ ari'ba rú? Kópi adrikí ari'ba rú ku. Dö tãýmbí i ní údë rĩ, 'bá rĩ pi e ísúkí rí ídri 'dâni'dâni rĩ ãní, 'bá rĩ pi té kôdô íco adri

piri Múngú ḥendrēti gé kōpi
ní tāímbi rī 'dūyú ngaá rī sī.

²² 'Bo Búkū Múngú vé
rī lū 'bá ní uletere kīnī,
'bá vū drīgē rī pi ārēvú
cérē ūnjikānyā ású kōpi gi,
kúru lē kōpi ē ẽ'yīkí Yésū
Kúrisítō ri, Múngú ã sē rī
ídri 'dáni'dáni 'í ní tā ni ezií
rī kōpi ní.

²³ 'Bá ní drī Yésū ri ẽ'yīzú
kuyé rī gé, tāímbi rī 'yī 'bá
pá tītī, cīmgbá lóki Múngú
ní tā 'bá ní Yésū Kúrisítō ri
ẽ'yīzú rī i'dazú rī gé.

²⁴ Tāímbi rī ri 'bá ímbá
nī, īri ri 'bá drī ko muzú
Yésū Kúrisítō vúgá nī, āní
'bá adrikí rí 'bá piri, 'bá ní
Yésū ri ẽ'yīgí rī sī.

²⁵ Nóni 'bá ẽ'yīkí Yésū
Kúrisítō ri gi, tāímbi Mósē
vé rī ícō 'bá drī koó nī ku.

*'Bá Yésū Kúrisítō ri ẽ'yī'bá
gi rī pi nóni anji Múngú vé ni*

²⁶ īmi 'bá Kúrisítō Yésū ri
ẽ'yī'bá gi 'dī'bée, īmi nóni
anji Múngú vé ni.

²⁷ īmi rukí dō bātizimū gi,
īmi īkpákí nóni īmi tītī Yésū
Kúrisítō ã rū'bá ga gi.

²⁸ 'Bá rī dō Yāhūdīgú yā,
dō Girikigú yā, dō tūgērī yā,
dō adri tūgērī ku yā, dō 'bá
ágó yā, dō 'bá ūkú yā, īmi
cérē 'bá ālu Kúrisítō Yésū
rū'bá ga.

²⁹ īmi ní nóni adrií 'bá
Kúrisítō vé ni rī sī, īmi nóni
anji Ābūrámā vé ni, īmi tā
Múngú ní ezií Ābūrámā ní rī
isú rá.

4

¹ Á lē tā rī 'yoó 'díni,
mvánjá rī vé étépi drā dō
isú mvánjá rī drī mādāñjá,
mvánjá 'dīri gō étépi vé ngá
rī pi ē tī ru cérē nī. Ngá étépi
vé rī pi ã adrikí dō īrivé ni
drāaásñjā, vúlé nōlé, mvánjá
'dīri adri sū tūgērī tīnī.

² Ā'diātāsñjā mvánjá rī, īri
adri 'bá īri úcépi rī drīgē,
cīmgbá lóki tā ótū étépi ní
ezií, īri imú ngá rī pi ē tī ru
nī rī gé.

³ Tā 'dīri sū nyo riípi 'i
ngaápi 'bá rū'bá gá rī tīnī.
Yésū ní drī icázú kuyé rī gé,
'bá Yāhūdī rú, 'bá adrikí sū
mvánjá mbaápi 'bá ãzi drīgē
rī tīnī, 'bá adrikí tāímbi rī
drīgē sū tūgērī tīnī, 'bá rikí
yīkí 'bá áda vé ni ūbū muzú
ayu.

⁴ Sâ Múngú ní útú rī kā
ícō, īpē ívē Mvá Yésū ri,
'bá ūkú tī īri nī. Tīkí īri
Yāhūdīgú rú tāímbi Mósē vé
rī ã pálé gá.

⁵ Imú nóni 'bá paá
adringará tāímbi rī drīgē
tūgērī rú rī agásí gi, 'bá anji
rú, 'bá isúkí rí ngá Múngú
ní lēe sēe 'bá ní rī pi ārēvú
cérē.

⁶ Nóni īmi ní adrií anji
Múngú vé ni rī sī, Múngú
īpē 'i Mvópi vé Índrí imú fií
adrií īmí eśi agá, Índrí rī lū
'bá ní kīnī, "Múngú, mi 'bá
Etépi."

⁷ Āní īmi adrikí nóni tūgērī
ku, īmi anji Múngú vé ni.
İmi ní adrií anji Múngú vé
ni rī sī, Múngú ri ngá ārēvú

'í ní ęzij̄ īmi ní rī sē rá.

*Lē īmi kuki īmi kú tājimbī
Mósē vé rī drīgē tūgērī rū ku*

⁸ īmi adri'bá Yāhūdī rū ku 'dī'bée, īmi ní ándúrú Múngú ri nīj̄ kuyé rī gé, īmi adrikí kuú tūgērī rū úrí ī ní īnj̄j̄ múngrú rū rī pi drīgē.

⁹ 'Bo nóni īmi nīkí Múngú ri gí, dōku ma 'yo, Múngú nī īmi gí. Ngá īmi ní lēzú īmi újázú gōzú tūgērī rū tā 'dī'bée 'dūzú ngazú, āzini úrí nyōpokú nōri vé rī pi vé tā 'dūzú ngazú rī ā'di?

¹⁰ īmi ri Yāhūdī rī pi vé ú'dú үrukō'bée īnj̄j̄, mbāá үrukō'bée īnj̄j̄, lókí үrukō'bée īnj̄j̄, āzini ilí үrukō'bée īnj̄j̄.

¹¹ Mâ ési ıṣṣú ızāngā tā īmi ní rií 'oó 'dī'bée sī, índrézú má iza mā sâ ęzí ngazú īmi ní.

¹² Má édrípíj̄ má ómvýpíj̄, á mā īmi drī ır̄i sī, lē īmi īnjékí īmi ıfūú tājimbī Mósē vé rī agásī ámvé, adrii sū má tīni, ā'diātāsīyā má īnjé ma ıfūú tājimbī rī agásī, ímū adrii sū īmi ní ándúrú adrii, īmi ní tājimbī rī nīj̄ kuyé rī gé rī tīni. Ọtú īmi 'okí ma ınj̄j̄ kuyé.

¹³ Má ní ú'dúkó muké Kúrisítō vé rī jízú ülüzú īmi ní dr̄idr̄i rī gé, ádarú īmi nīkí rá 'yozú kínī, ma drā be.

¹⁴ Má үsū má kínī tānā má ní adrii drā rū rī sī, ır̄i īmi ní ızāngā sē īmī ési agá, 'bo īmi gákí ma kuyé, īmi é'yíkí ma sū mäläyíkā Múngú vé ni tīni, āzini Kúrisítō Yésū tīni.

¹⁵ Ándúrú ăyikō ga īmī ési agá tré tré, 'bo nóni īmivé ăyikō gō adrii 'dāayo ăsī? Á nī rá ándúrú īmi lēkí ma agaá rá, té ē íco dō rá, īmi té īmī mī unje sēé má ní, mā ndre rí āngū ăní.

¹⁶ Má ní tā áda rī ülüü īmi ní rī sī, īmi ní nóni ma 'dūzú 'bāzú ărī'bá īmivé ni rú ăní?

¹⁷ 'Bá āngū ímbá'bá lēti ınj̄j̄ sī, lē'bá īmi übikí Yāhūdī rī pi vé tājimbī áyu 'dī'bée, kōpi úvá be lēzú īmi úbészú, 'bo tā kōpi ní lēé īmi 'okí 'dīri adri muké ku. Kōpi lēkí īmi gū 'bā rū'bá gá sī ámvé, kōpi lēkí ndēé ni īmi rikí ıvē tā yiğ áyu.

¹⁸ Muké ni, lē īmi 'bākí úvá rizú tā muké 'ozú sâ be cérē, adri 'yozú kínī, īmi mā rū'bá ndre ügbále ká 'dīni ku.

¹⁹ Má anji rī, ma ri ızāngā nya īmi tā sī, sū ükú mvá tūpi rī vé 'a ní ásó, ır̄i ní ızāngā nyaá ăní rī tīni, ma ızāngā rī nya cimgbá īmi ní tā Kúrisítō vé rī 'dūzú ngazú ési be alu rī gé.

²⁰ Lē té kōdō ăndrū mā adri īmi ásámuv gé 'dū ăndī, mā újá rí mávé ú'dúkó má ní átázú rī, tā īmi ní 'oó rī fi má drīgē kuyé, á nī kuyé mā 'o rī īmi íngóni?

Nāpí Āgárā pi vé Sárā be rī

²¹ Ī ndrekí drī ká, īmi үrukó áwíkí ési 'bāká kuú tājimbī Mósē vé rī drīgē, īmi nīkí ıyo tā tājimbī rī ní 'yoó rī rā?

²² Búkū tājimbī vé rī agá sīkí kínī, Ābürámā ri anji āgō be ır̄i, mvá āzi rī vé

éndrépi tígérí Ágárä 'i, ãzi rí vé éndrépi jó 'dípa Sárä 'i, adri tígérí ku.

²³ Mvá ãlu rí, ūkú tígérí rú rí ti yík' 'bá áda vé ni sī. Mvá ãzi rí, ūkú jó 'dípa rí ti nī, ã'diâtásiyä Múngú ezi tā ni nī.

²⁴ Tā ūkú iři 'dí'bée vé rí lū ūndí Múngú ni ruyú iři rí pi vé tā. Ūndí ãlu rí, Múngú ni tā ni lūú Mósē ni írā Sínayí vé rí drígé 'dāá rí, ūndí rí sē tükí anjiná rí pi tígérí rú, sū ūkú tígérí rú Ágárä ni mvá tiři tígérí rú rí tīni.

²⁵ Ūkú tígérí rú Ágárä vé tā lū írā Sínayí adriípi ãngü Árabi rí pi vé rí agá 'dāri vé tā. Írā Sínayí índré sū Yerúsälémä ãndrū Yähúdī rí pi ni rií adrií 'a ni gé tígérí rú tāímbí rí drígé rí tīni.

²⁶ 'Bo ūkú ãzi rí jó 'dípa Sárä 'i, iřivé tā lū Yerúsälémä ú'dí 'bū gé 'dāá rí vé tā, adri tígérí ku. Iri éndrépi 'bá céré Yésü ri ē'yí'bá gó rí pi vé ni.

²⁷ Búkū Múngú vé rí 'yo kīnī,

"Mi ūkú adriípi úndó rú mvá tiři kuyé 'dīri,
mí adri ãyíkō sī,
mi ūkú mvá tīngará ãzó
'bíipi kuyé 'dīri,
'í tre ú'dúkó be uryu 'dāá
ãyíkō sī,
ã'diâtásiyä ūkú i ni adií adi
rí, iři anji be ndě ūkú
ágó be rí rá."

²⁸ Ími má édrípíj má ómvúpíj, ìmi újákí nóni ìmi icá ú'dí rú gó tā Múngú ni eziři Ábürámä ni rí sī, sū Sárä vé mvá Isákä* Múngú ni tā ni eziři rí tīni.

²⁹ 'Bo 'bá lě'bá ìmi 'dukí tāímbí rí ngaá ayú rí pi, kópi ri nóni ìmi őcü, sū Isímälelē i ni tiři yík' 'bá áda vé ni sī rí ni rií Isákä i ni tiři ūkpō Índri Uletere rí vé rí sī rí őcüj rí tīni.

³⁰ 'Bo Búkū Múngú vé rí kīnī, "Í dro ūkú tígérí rú 'dīri ívē mvájá rí be rá, iřivé mvájá rí ã ruy rí ã'bú mí ni ímú kuú ūkú jó 'dípa rí vé mvájá ni rí ku."

³¹ Má édrípíj má ómvúpíj, 'bá adrikí anji ūkú tígérí rú rí vé ni ku, 'bá anji ūkú jó 'dípa rí vé ni.

5

Kúrisítō sē 'bá ni drívälä

¹ Kúrisítō oyu 'bá, sē 'bá ni drívälä gó. Nóni lě ìmi tukí pá tīti, lě ìmi újákí ìmi gōo adrií tígérí rú tāímbí rí drígé dīj ku.

² Ími yíkí drī ma ká, ma Páülü 'i, á lě lūú ìmi ni 'díni, ìmi sěkí dō ìmí ágélé ē ti úlí, Múngú á á'yí rí ìmi ãní, Kúrisítō vé drängará 'dīri ìmi ni eziři ãkó.

³ Á lě endiři 'yoó ìmi ni dīj, 'bá 'i ágélé ē ti sěepi liři pi rí, lě ã 'du tāímbí Yähúdī rí pi vé rí ãrëvú ngaá céré.

⁴ Ími 'bá ri'bá tāímbí Yähúdī rī pi vé rī ү'bí'bá nga'bá Múngú ã 'bá ri ími adriú ãní 'bá píri rú 'dī'bée, gǔkí ími Kúrísítō ã rú'bá gá sī ãmvé gí, nóni ími apíkí ési muké Múngú vé rī sī gí.

⁵ Índrí Uletere rī ású 'bá gí, 'bá ẽ'yíkí rá, 'bá ri ési 'bá rizú tā Múngú ní ezií 'yoó kíní, 'i ímú 'bá 'bá adri píri 'dāri ūtēzú.

⁶ 'Bá Kúrísítō Yésü ri ẽ'yíipi gí rī, likí dō ágélé ni ẽ tì gí yā, dō likí kuyé yā, kópi céré trōtrō. Tā ãmbúgú agaápi rá rī, íri ẽ'yíngará ími ní Yésü ri ẽ'yízú rī, íri sē ími ími lélē.

⁷ Ími ándúrú ri Yésü ã pámvú übí mukényä rú, 'bá ímí drī izaápi sēzú ími ní írivé tā áda rī übízú ku rī ã'di 'i?

⁸ 'Bá ímí drī izaápi 'dīri íbí ímú Múngú ími ziípi rī vúgálésí kuyé.

⁹ Ímbángará ūnjō vé 'dīri adri sū ãkúfí mādāñá ï ní dāá íwá agá, íwá rī íngá ãní kópfútō be rī tñi.

¹⁰ Á nñ ámá rá 'yozú kíní, Úpí Yésü Kúrísítō ri sē tā má ní átā nōri ími íco ẽ'yí rá, 'bá ímí drī iza'bá 'dī'bée, Múngú ri ímú tā lì kópi drīgé céré.

¹¹ Má édrípíi má ómvúpíi, ma dō ri ími ní ágélé ẽ tì lingará vé tā átā, Múngú ã ã'yí rí ími ãní píri, ngá 'bá ímí drī iza'bá rī pi ní ma õcüzú 'díni rī ã'di? Má ímbá té dō 'bá rī pi kíní, ã úlíkí kópi ágélé ẽ tì rá, ү'dükó

muké má ní ūlúú Yésü vé drāngárá pëti alambaku sígé rī sē kópi ẽ ési ve té ku.

¹² Á lē 'bá ri'bá ímí drī iza'bá 'yo'bá kíní, ã úlíkí ímí ágélé ẽ tì rá 'dī'bée, lē ã udikí kópi ã ágélé, kópi ẽ ícákí rí 'bájá rú.

¹³ Má édrípíi má ómvúpíi, zíkí ími ífuu tāímbí Mósē vé rī agásí ímú drīwälä ísú gí. Lē ímí í'dükí drīwälä ímí ní ísú 'dīri rizú tā rú'bá nōri ní lélē rī 'duzú ngazú ãní áyu ku. Múké ni, lē ímí ngakí ẽzí ímí ãsámvú gé sī lèngará sī.

¹⁴ Tāímbí Mósē vé rī pi ãrëvú céré ï ní úmú ícá ãlu 'dī. Tāímbí ãlu rī kíní, "Lē mî lē 'bá mî gärä gá rī, sū mí ní mî rú'bá lélē rī tñi"

¹⁵ Ími rikí dō ímí úcí sì sī, sū ūcogú pi ní rií ï úcí rī tñi, ímí ndrekí muké, ímí ímú ímí íré ímí ãsámvú gé sī rá.

Tā Índrí Uletere rī vé rī, azini tā rú'bá vé rī

¹⁶ Á lē lüú ímí ní kíní, lē Índrí Uletere rī ã ko ímí drī nñ, íri sē ímí ícokí tā rú'bá nōri ní lélē rī 'duzú ngaaá ku.

¹⁷ Á 'yo 'díni, ã'diätsiyä tā rú'bá vé rī pi úmukí ï tā Índrí Uletere rī vé rī be ku. Tā Índrí Uletere rī vé rī pi úmukí ï tā rú'bá vé rī be ku. Ögúpi lē ögúpi vé tā ku, íri sē tā muké mí ní kódô үsüü lélē ngaaá rī pi mí íco ngaá ku.

¹⁸ 'Bo mi dō ri ẽzí nga Índrí Uletere rī vé ūkpö sī, mí adri tāímbí Mósē vé rī ã pálé gá ku.

¹⁹ Tā rū'bá nōri vé rī pi índrékí bá kópi 'dī: Ọwū 'bāngárá, mi 'bāngárá 'bá ãzi vé ūkú sī, dōku 'bá ãzi vé ágó sī, tā 'oó drīnjá sēépi ni,

²⁰ múngrú ī ní údé drī sī rī pi ịnjīngárá, ẽndrī ndrīngárá, ési 'bāngárá 'bá ãzi drīgé ūnjí, ȳwāngárá, ȳ'yā, jīkó, ȳndrā, acongárá,

²¹ ūlē, mérâ, úmúngárá vūrā ālu gé rizú tā ūnjí 'ozú rī, ãzini tā ȳrukō ūnjí 'bá rī pi ní rií 'oó sū 'dī'bée tñi rī pi. Á 'yo īmi ní tā 'dīri sū ándúrú má ní 'yoó īmi ní drīdrī rī tñi, 'bá tā 'o'bá 'dīni 'dī'bée, kópi ícokí idri 'dáni'dáni rī ȳsú mǎlūngā Múngú vé rī agá 'dāá ku.

²² 'Bo ū'a ȳndrī Uletere rī vé rī, ȳri lēngárá, ȳyikō, tākíri, tā tangárá mǎdā sī, ési ȳdríkídri, adringárá muké, tā 'ongárá muzú piri,

²³ tā 'ongárá ési be mǎdā, ãzini ūtēngárá. Tāímbí 'yoópi tā 'dī'bée ūnjí ní 'dāáyo.

²⁴ 'Bá Kúrísítō Yésū ri ȳ'yī'bá gí rī pi gbákí ȳvé ȳbírī rū'bá nōri vé rī peti alambaku ī ní Yésū ri gbázú rī sígé gí.

²⁵ Nóni ȳndrī Uletere rī ní 'bá ní idri ú'dí sēé gí rī sī, lē 'bá 'dükí tā ȳndrī Uletere rī ní ūlūú 'bá ní rī ã vúdrī ūbī muzú áyu.

²⁶ Lē 'bá ȳngúkí 'bá 'yozú kínī, 'bá ndékí 'bá ȳrukō'bée rá 'dīni ku, ãzini ë ȳlekí 'bá ãzi tā ūnjí sī ku, lē 'bá 'bákí ési ūnjí 'bá ãzi vé ngá sī ku.

6

ȳmi kokí ȳmi ūzā ȳmi ȳsámvú gé sī

¹ Má Ȅdrípíjí má ómvúpíjí, 'bá ãzi 'de dō tā ūnjí agá, ȳmi 'bá ȳndrī Uletere rī ní ású gí 'dī'bée, lē ȳmi kokí 'bá 'dīri ë ūzā léti muké ni sī, ȳri útúzú ȳcázú piri. 'Bo mī ndre muké, mī 'de rī ūnjíkãnyā agá ku bēnī.

² Tā Ȅnjíenjí i'dé dō ȳmi drīgé, lē ȳmi kokí ȳmi ūzā ȳmi ȳsámvú gé sī koko. ȳmi kokí dō ȳmi ūzā ȳmi ȳsámvú gé sī rá, tā ȳmi ní 'oó 'dīri, ȳri tāímbí Kúrísítō ní lēé ã 'dükí ngaá rī.

³ 'Bá rī dō ri 'i ȳngú kínī, 'i ȳcó gí, ȳsúzú ȳcó kuyé, 'bá 'dīri ri 'i mī ū'bā ūgōgōlé rú.

⁴ Lē 'bá ālu ālu ã ámá tā 'i ní rií 'oó rī ã pámvú ámámā, ë ȳngú rí 'i tā muké 'i ní 'oó rī sī, ã ȳ'bí ȳvē tā 'i ní 'oó rī 'bá ãzi vé 'oó rī sī ku.

⁵ Lē 'bá ālu ālu ã adri ūkpó ūkpó Ȅzí Ȅvē rī ngangárá gá.

⁶ ȳmi ī ní rií Ȅmbá tā Múngú vé rī sī 'dī'bée, lē ȳmi sēkí Ȅmivé ngá 'bá ȳmi Ȅmbápi rī ní Ȅndī.

⁷ ȳmi sēkí 'bá ãzi ã ū'bā ȳmi mī ku, 'bá ãzi Ȅcó tā Múngú ní lij 'bá rī pi drīgé rī ideé ku, ã 'diātāsýā 'bá rī úri 'i ní rií ūfūúpi kaápi rī ūkūnā.

⁸ 'Bá úri ūnjíkãnyā 'ozú rī riípi, 'i rū'bá ë ȳsú rí Ȅyikō ãní rī, ȳri úri ūzāngā nyazú muzú 'dáni'dáni rī ūkūnā, 'bo 'bá úri muké Ȅndrī Uletere rī ní Ȅyikō sēépi rī riípi rī, ȳri úri idri 'dáni'dáni rī vé rī ūkūnā.

⁹ Lẽ 'bâ ãndékí tã muké 'ongará sî ku, ãní 'bâ ímú úri kaápi muké rî ïkünâ sâ muké rî gé, 'bâ kukí dô ẽzí rî ã ngangárá kuyé.

¹⁰ 'Bá ní drilé muké ̄sú gí rî tñi, lê 'bâ 'okí tã muké 'bâ rî pi ní céré, agaápi rá rî, lê 'bâ 'okí tã muké 'bâ Yésü ri ẽ'yí'bá gí rî pi ní.

Tã Páülû ní ẽzíj ūdumbitâ
rî

¹¹ Ími ndrekí tafí má ní sñi
mî be 'wärä mâ drí sî kókobí
'dîri agá 'dî'bée.

¹² 'Bá 'yo'bá kínî ã úlikí
imî ágélé ẽ tî rá 'dî'bée, kópi
̄sûkí kínî, ï ndékí ìmi tã sî
céré nî. Kópi lêkí ï ̄sûkí
ïzângâ ï ní rií tã Kúrisítô vé
drâzú pëti alambaku sîgé rî
ã tã üluzú rî sî ku.

¹³ Úlikí iní kópi ã ágélé ẽ
tî rá, 'bo kópi 'dükí tâimbí
Mósê vé rî ngaá céré kuyé,
kópi ri 'yo, ã úlikí imî ágélé
ẽ tî rá, úlikí dô gí, ïri sê kópi
ï íngú ãní íngungú.

¹⁴ Má íco ma íngú tã ãzi
sî âluñáni ku, ma 'yéñá ma
íngú 'bavé Úpí Yésü Kúrisítô
vé drângará pëti alambaku
sîgé rî sî. Yésü vé drângará
pëti alambaku sîgé rî vé tã
sî, tã nyôókú nôri vé rî pi
índrékí má ní ẽzí ãkó, ãzini
tã máv  rî índré kpá 'bá
nyôókú nôri vé rî pi ní ẽzí
ãkó.

¹⁵ Likí dô 'bá rî ã ágélé ẽ tî
gí, dô likí ágélé ni ẽ tî kuyé
drâáásiyâ, adri tã ãmbúgú
rú ku, tã agaápi rá rî, ïri mí
nî mî ẽsí újázú ú'dí adrizu
'bá Yésü vé ni.

¹⁶ Ími tã ï ní ẽzíj 'dîri
'dû'bá nga'bá rá rî pi, ìmi
adri 'bá píri Múngú vé ni
pi, Múngú ri ẽsí ïdríkídri 'bâ
ími ní, ãzini ïri ìmi ní tâkíri
sê.¹⁷

¹⁷ Lẽ 'bá ãzi ã sê má ní
ïzângâ 'dîni ku, ügbâkí ma,
ãzini úvíkí ma írâ sî, ãzó bílé
ni mâ rú'bá gá anigé, má ní
Yésü ri ẽ'yíj gí rî sî.

¹⁸ Má édrípíj má ómvúpíj,
ẽsí muké 'bavé Úpí Yésü
Kúrisítô vé rî ã adri ìmi be.
Âmînâ.

Kökəbí Páulū ní sī sēé 'bá Efésō vé rī pi ní rī Tā búkū rī vé rī ā ūlūngárá

Efésō ri kүrү ãmbúgú ãngü ī ní zīj Tákī rī ā jělé gá үtú ní 'dengará gálé rú. Páulū adri caá ãngü rī agá 'dälé ílī na, ri tị Múngú vé rī sēé 'bá rī pi ní (Ezí 19). 'Bá kárakará ãngü rī agá rī pi, 'bá kүrү rī ā gärä rī pi be, ẽ'yikí Yésü ri rá. Vúdrī ni gé, Páulū kă rií adrii jó ãngü ū'yizú rī agá Rómä gá 'dää, sī kökəbí 'dīri sēé 'bá känisä vé Efésō gá rī pi ní, lüzú kópi ní kínī, ési kópi ní 'bää Kürísítö drigé 'dīri, Múngú үtī tā ni ní kínī, Úpí Kürísítö ri adri ãmbúgú ngá vǖ drigé nögö rī pi drigé, ẽzini ngá 'bǖ gé 'dää rī pi drigé.

Cápítā 1-3 agá, Páulū ūlū 'bá Múngú ní üpēé gí rī pi vé tā, ẽzini ūlū tā Múngú ní kópi pazú ívé ūnjíkãnyä agásī, ẽri ní kópi úmúzú ícázú Kürísítö be ngá älu ívivé drängará sī rī vé tā, ẽzini ūlū ívivé íngángará idri rú drängará gálésī rī vé tā. Cápítā 4-6 agá, lǖ 'bá rī pi ní léti kópi ní ï úmúzú ícázú ngá älu Kürísítö rǖ'bá gá rī.

¹ Ma Páulū 'i, Múngú ẽpē ma adrii Kürísítö Yésü vé 'bá áyúayü ni rú.

Á sī kökəbí 'dīri sēé 'bá adri'bá Efésō gá ési 'bā'bée Kürísítö Yésü vé ẽzí nga'bá rī pi ní.

² Ési muké, ẽzini tákiri íngápi 'bá Etépi Múngú vúgá, ẽzini Úpí Yésü Kürísítö vúgá rī ā adri ẽmi be.

Múngú sē 'bá ní tákiri Kürísítö ā rǖ sī

³ Lë 'bá íngukí 'bavé Úpí Yésü Kürísítö Etépi Múngú ri, ẽri ní 'bá ní tákiri sēé adrızú Kürísítö agá rī sī, Kürísítö ẽjí 'bá ní tákiri rī 'bǖ gélésila.

⁴ Dridrī ni, Múngú ní drī 'bǖ pi gbizú vǖ be kuyé rī gé, ẽpē 'bá adrii uletere 'bá ívé ni pi rú ūnjíkãnyä äkó, Yésü Kürísítö ā rǖ sī. Múngú vé lengará sī,

⁵ 'du 'bá 'bää anji ívé ni pi rú Yésü Kürísítö ā rǖ sī, tā ni ibí íngá ẽri ē ési agá.

⁶ Lë 'bá íngukí Múngú ri ési muké ẽri ní 'bää 'bá ní ãmbúgú tā ẽrivé Mvá ẽri ní lélé rī ní 'oó 'bá ní rī sī.

⁷ Kürísítö vé ẽri dä 'bá tā sī, 'bá drī jezú, trükí 'bá ẽnī 'bavé ūnjíkãnyä agásī gí, Múngú vé ési muké rī ā tā sī.

⁸ Múngú ē ési ní adrii 'bá ní muké rī sī, sē 'bá ní úmī, ẽzini tā nřngará.

⁹ Múngú vé tā ándúrú ẽri ní úcí kuú 'í ési agá rī, i'da nóni 'bá ní ãmvé. Tā ni ibí íngá ési ní agá, i'da tā rī Kürísítö ā rǖ'bá gá.

¹⁰ Tā Múngú ní үtī rī, ẽri 'dini, sâ ni kädö icó, ẽri ímú ngá 'bǖ gé rī pi ūkünä ngá vǖ

dřigé rī pi be cérē vūrā ālu
gé, Kúrísítō ri ímú adri kópi
dřigé ní.

11 Múngú ūpē 'bâ adrií
anji ívé ni pi rú Kúrísítō
agá. Ūpē 'bâ ótú ìnógósí
í'dóngarárá gá 'dãá, tâ rî pi ì
nga, sù Múngú ní ûtíi rî tini.

12 Múngú 'o tā 'dīri 'díni,
'bâ ési 'bâ'bée Kúrísítō drīgé
drīdří rī pi, 'bâ íngúkí rí
Múngú ri ãní.

¹³ Ími ní Kúrísítō vé ú'dúkó muké áda rí yíj rá rí sí, ú'dúkó muké ími ní e'yíj gí 'díri pa ími ní. Ími ní Kúrísítō ri e'yíj gí rí sí, sē ími ní Índrí Uletere íri ní tāni eziíj rí, lüzú kíní ími 'bá Kúrísítō vé ni.

¹⁴ Tā Múngú ní Índrí
Uletere rī sēzú 'bá ní rī, lū
'bá ní uletere 'yozú kīnī, ngá
Múngú ní eziī ívé 'bá rī pi
nī, 'bá ní riī ūtēe rī, īri imú
sē 'bá ní rá. Kúru Múngú ri
imú 'bá ní dr̄iwbālā sē, 'bā
kúru īri īnjī, āzini 'bā īri
inqu.

Páūlū zì Múngú ri

15 Á yi tā īmi ní Úpí Yésū ri
ẽ'yīzú rī rá, āzini ā yi tā īmi
ní 'bá Mungú vé rī pi lēzú
céré rī rá.

¹⁶ Ü'dú céré má kădō rií
Múngú ri zií, ma ri īmivé tā
lū Múngú ní, ma ri ǒwō'dīfō
sē īri ní īmi tā sī.

¹⁷ Ma ri Múngú 'bávé Úpí
Yésű Kúrísító vé Etépi í ní
injii inji rí zí imi ní, a sē rí
imi ní Índrí tā nizú ni, e i'da

rí ūmi ní tā Múngú vé rí, ūmi
nūkí rí Múngú ri āní muké
muké.

¹⁸ Ma ri Múngú ri zí īmi ní,
ā zí rí īmivé úmī, īmi 'bākí
rí ēsí tā áda īri ní īmi zizú
rī nīzú āní, āzini īmi nīkí rí
dīngará úmvúlésí īmi ní dīzú
'bá Múngú vé rī pi be trú ālu
'dāri āní.

¹⁹ 'Bá lēkí īmi nūkí Múngú
vé ūkpō āmbúgú īri ní sēé
'bâ īri ẽ'yī'bá gí nō'bée ní rī.
Ūkpō 'dří īri ní áyú

²⁰ Kúrísítō ri ingazú gőzú
ídri rú drängará gálésila rí,
sē ūri úrí ívé drí ẽndépi* gé
'bū gé 'dāá.

21 Kúru Kúrísítō ri
ãmbúgú mäláyíkā rī pi
drígé, índrí ūnjí rī pi drígé,
'bá tâimbí sē'bá rī pi drígé,
'bá ūkpō be rī pi drígé,
ázini 'bá ãngū rū'bá rī pi
drígé, adri 'yéñá béré ãndrū
nō'bée drígé kuyé, īri adri
ãmbúgú cazú lóki ímúpi
dřídři 'dří rī gé.

²² Múngú 'bā ngá rī pi
ãrẽvú cérē ū ū pálé gá,
Múngú ipē ū ū adrii ãmbúgú
ngá rī pi dr̄igé cérē 'bá
kānísā† vé rī pi ní.

23 'Bá Kānísā vé rī pi rú'bá
Kúrísítō vé ni. Kúrísítō ri ēzí
nga kānísā ívé rī agá nī. Íri
ívé ūkpō sē 'bá kānísā vé rī
pi ní nī.

2

Kúrísítō ri sē 'bâ ídri ̄sú
rá

* **1:20 1:20** *Dří ẽndépi rī:* Dří ẽndépi vé ífífi, ūri vûrã Múngú vé ī ní ɻnjíjí ɻnjíjí rī, ázini vûrã ūkpô sêzú rī. † **1:22 1:22** *Kânísâ:* Kânísâ ri 'bá Yésü Kúrisítô ri ẽ'ví'bá gí rī pi.

¹ Ími ní ándúrú Múngú vé tā gāá sī, ãzini ìmi ní rií ūnjikānyā 'oó rī sī, índrí agá, ìmi ásámvú rárá rú Múngú be, ìmi índrékí sū 'bá ūdrā'bá gí rī pi tñi.

² Lókí 'dāri gé, ìmi rikí tā ūnjí nyöökú nõri vé rī 'duú ngaá, ìmi rikí Sätánä adriípi ãmbúgú índrí ūnjí rī pi drígé rī vé tā 'duú ngaá. Sätánä ãlu ãlu 'dīri ri 'bá Múngú ri gā'bá sī rī pi ē mi ū'bā 'de tā ūnjí agá ní.

³ Ótú 'bá rikí cérē tā 'oó sū 'bá ūnjikānyā 'o'bá rī pi tñi, 'bá rikí tā rú'bá nõri ní lée rī pi 'duú ngaá, ãzini tā 'bá ési ní lée rī 'duú ngaá. Tā rú'bá nõri vé rī sī, Múngú ã 'a ve 'bá ní ūnjí ūnjí, sū ūri ã 'a ní veé 'bá ұrұkó ūnjikānyā 'o'bá rī pi ní rī tñi.

⁴ 'Bo Múngú ní 'bá lée agaá rá rī sī, 'bá ívé ési ïdríkídri agaápi rá rī 'bá ní rá.

⁵ 'Bá ní ūnjikānyā 'oó rī sī, 'bá adrikí dō sū 'bá ūdrā'bá gí rī pi tñi drääásýä, Kúrísítō sī, índrí agá, 'bá gõkí ícá ídri rú. Ìmi ndrekí drí ká, ūrivé ési muké rī sī, pa ìmi gí.

⁶ Múngú inga 'bá gõó ídri rú Kúrísítō be trú, sē 'bá ní vürä muzú úrizú Kúrísítō Yésü be trú ívé mälüngä 'bú gé rī agá.

⁷ Múngú 'o tā 'dīri 'díni lüzú kínī, ūrivé ési muké agaápi rá rī sī, ūri ímú 'bá ní

tā muké sē, 'bá ní Kúrísítō Yésü ri ē'yíí gí rī sī.

⁸ Múngú pa ìmi ési muké ívé rī sī, ìmi ní Yésü ri ē'yíí gí rī sī. Tā ni ibí íngá ìmi vúgá kuyé, Múngú sē ìmi ní fefé rú ési muké ívé rī sī.

⁹ Múngú pa ìmi ézí ìmi ní ngaá rī sī kuyé, 'bá ãzi ē íngú rí 'i pangárá 'dīri sī ku.

¹⁰ 'Bávē adringará Kúrísítō Yésü agá nõri, Múngú sē 'bá ícá nóni ní, Múngú sē 'bá ní ídrí ú'dí tā muké 'ozú, útú tā muké 'dīri vé tā kú ïnógósí, 'bá rikí ngaá muzú.

'Bá ngá ãlu Kúrísítō agá

¹¹ Ìmi 'bá adri'bá Yähudí rú ku rī pi, lē ìmi ígáki tā Yähudí ï íngú'bá ívé ágélé ē tì úlíngárá* ã tā sī, 'yo'bá kínī ìmi págánō, úlíkí ìmí ágélé ē tì kuyé 'dāri.

¹² Lē ìmi níkí ámá muké 'yozú kínī, lókí drídri 'dāri gé, ìmi rikí adrií Kúrísítō rú'bá gá sī rárá rú, gükí ìmi Múngú vé 'bá ïsérélē vé rī pi ásámvú gé sī ãmvé, ìmi níkí ūndí Múngú ní ruú 'bá ïsérélē vé rī pi be rī kuyé. Ìmi ní rizú adrızú vú drígé nõgó rī gé, Múngú adri ìmivé ni kuyé, ãzini ìmi 'bákí ési drí ni gé kuyé.

¹³ Ándúrú ìmi ásámvú Múngú be rárá rú, 'bo nóni Kúrísítō vé drängará úmú ìmi ícá ngá ãlu Kúrísítō Yésü

* **2:11 2:11 Ágélé ē tì úlíngárá:** Múngú lú Äbürámä ní kínī, anji ägõ Äbürämä vé rī pi adrikí dō caá ý'dú ãrõ gí, lē ã úlíkí kópi ã ágélé ē tì rá, ã lú rí 'yozú kínī, kópi anji Múngú vé ni. 'Bá rī ã'yí dō 'i ágélé ē tì seé lií gí, ūri tâimbî Mósë vé rī 'duú nga. 'I lâ Í'dóngará 17:9-14; Ézí 15:1-5.

be gó, īmi ní īri ë'yijí gó
rī sī, īmi nóni Múngú be
ïnyinjáňá.

¹⁴ Kúrisítō íjí tákíri 'bâ
āsámvú gé 'bá adri'bá
Yähúdī ku rī pi be, ící 'bâ
āsámvú ícá ngá ālu, sē
ngüngárá ūnjí 'bá ní 'bâ
acozú rī gō déé rá.

¹⁵ Kúrisítō vé drängará
ímú tâímbí Yähúdī rī pi vé
í ní 'bá adri'bée Yähúdī rú
ku rī pi gûzú āmvé 'dîri fûú
drää rá. Tâ ã pá īri ní ímúzú
rī, ímú kópi úmú ícá ngá ālu,
íjí tákíri ícá kópi āsámvú gé.

¹⁶ Kúrisítō vé drängará
pëti alambaku† sigé rī, úmú
Yähúdī rī pi 'bá Yähúdī ku rī
pi be ícá ngá ālu, sē kópivé
āsámvú Múngú be rī gō ícá
múké, sē tâ kópi ní ï ngûzú
ünjí rī gō déé rá.

¹⁷ Kúrisítō ímú ú'dûkó
múké tákíri vé rī ūlûú īmi
'bá adri'bée Yähúdī rú ku
Múngú ri ní'bá kuyé rī pi ní,
ăzini 'bá Yähúdī rú Múngú ri
ní'bá rá rī pi ní.

¹⁸ Nóni 'bá Yähúdī rī pi,
ăzini 'bá adri'bá Yähúdī rú
ku rī pi ícó ca 'bá Etépi
Múngú vúgá 'dâá ūkpô
Índrí Uletere ālu ālu 'dîri vé
rī sī, ăzini tâ Kúrisítō ní 'oó
'bá ní rī sī.

¹⁹ Nóni ícokí īmi zií jâkâ
ku, ăzini ícokí 'yoó kínî,
īmi adrikí āngû 'dipáa kuyé
'dîni ku, 'bo īmi nóni āngû
'dipáa 'bá Múngú vé rī pi
be trû, ăzini īmi nóni anji

Múngú vé ni īrivé 'bëtí
āsámvú gé.

²⁰ īmi adrikí sû jó ï ní siï
rî tñi, nébî rî pi, Yésû vé 'bá
ayúayû rî pi be, kópi írâ anji
í ní үfjjí í'dozú jô sîzú âní rî
tñi, Kúrisítô Yésû ri ivé rî
írâ sêépi jô rî ní pá tuzú âní
ükpo ūkpô rî.

²¹ 'Bá Yésû ri ë'yijí'bá gó rî pi
úmukí ï ícá ngá ālu Yésû be,
kópi gôkí ícá Jó uletere Úpí
vé ni.

²² īmi 'bá adri'bá Yähúdī
rú ku 'dî'bée, Kúrisítô úmú
īmi ícá Yähúdī rî pi be ngá
ālu, īmi adrikí rí vûrâ Índrí
Múngú vé rî ní adrizzú ni.

3

Páülû ūlû ú'dûkó múké
Múngú vé rî

¹ Ma Páülû 'i, 'bekí ma
jó rizú āngû ū'yizú rî agá,
má ní ú'dûkó múké Kúrisítô
Yésû vé rî ūlûú īmi 'bá
adri'bá Yähúdī rú ku rî pi ní
rî ã tâ sî.

² Ádarú īmi yikí rá, ési
múké Múngú vé rî sî, sê má
nî ęzî rizú ú'dûkó múké rî
ūlûzú īmi ní âni.

³ Múngú i'da tâ 'í ní үfjjí
kuú mûdumûdû rú rî má ní,
sû má ní sîk kôkôbî drîdrî rî
agá ęlinjá rî tñi.

⁴ īmi kâdô kôkôbî rî
lâá, īmi nî ámá uletere
'yozú kínî, á nî tâ Kúrisítô
vé Múngú ní үfjjí kuú
mûdumûdû rú rî rá.

⁵ Múngú i'da tâ 'í ní ūzûú
kuú mûdumûdû rú 'dîri 'bá

† **2:16 2:16 Pëti alambaku:** 'Bá Rómâ vé rî pi ri 'bá tâ 'o'bá ūnjí rî pi gbâ
mûsûmârî sî pëti alambaku sigé, īri sâ 'dû âco kópi ibí drâ ndô, kópi ızângâ
nya ambamba drängará rî gé.

ótú dr̄idr̄i 'dā'bée ní kuyé, 'bo nóni i'da tā rī 'bá Yēsū Kúrísítō vé áyúayū uletere rī pi ní, āzini nébī rī pi ní Índri Uletere rī vé ūkpō sī.

⁶ Tā ī ní ūzū́ku kuú mūdūmūdū rú rī, īri 'díni, 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi ē'yīkí ú'dúkó muké rī rá, kúru kópi ímú ī umú icá ngá ālu Yēsū be. Tā 'dīri sī, kópi Yāhúdī rī pi be, kópi cérē tā muké Múngú ní lēé sée ívē 'bá rī pi ní rī ̄sú rá. Kópi dr̄ilé muké Múngú ní ezií Kúrísítō Yēsū ā rū sī 'dīri ̄sú Yāhúdī rī pi be tr̄u ālu.

⁷ Ēsí muké Múngú vé rī sī, sē má ní fefē rizú ú'dúkó muké rī ūlūzú, āzini sē má ní ūkpō ̄ezí rī ngazú ní.

⁸ 'Bá Múngú vé rī pi āsámvú gé, mâ adri dō kópivé ūdū* dr̄aāsīyā, Múngú vé ēsí muké rī sī, īpē ma ú'dúkó muké Kúrísítō vé tā be agaápi rá rī ūlūú 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi ní.

⁹ Múngú ngá rī pi ārēvú gbiípi cérē rī īpē ma ní, mâ ūlū rí tā 'í ní ótú ̄t̄fī mūdūmūdū rú rī.

¹⁰ Múngú lē ívē umí tā 'ozú rī lūú mālāyíkā 'bū gé 'dāá rī pi ní, āzini Índri ūnjí rī pi ní. Kópi ímú tā 'dīri ndre lókí Yāhúdī rī pi ní ī umúzú 'bá Yāhúdī ku rī pi be tr̄u ívē kānísā agá rī gé.

¹¹ Múngú ̄t̄fī tā 'dīri ótú īnogósí, tā 'dīri nga 'i fūú tī ni gé gó, Kúrísítō Yēsū 'bávē

Úpí 'dū tā ni ngaá ní.

¹² 'Bá ní adrií Yēsū Kúrísítō agá, āzini 'bá ní īri ē'yīgí rī sī, īri 'bá ní dr̄wālā sē, 'bá fi muzú Múngú endreti gé 'dālé ̄t̄fī akó.

¹³ Á mā īmi dr̄i īri sī, īzāngā má ní nyaá īmi tā sī rī sī, lē īmī ēsī ā adri īzāngā sī ku, īzāngā má ní nyaá 'dīri sē Múngú ri īmi íngú āní.

Páūlū zi Múngú ri 'bá Efésō vé rī pi ní

¹⁴ Má kādō rií tā Múngú ní 'oó 'dī'bée ̄sūú, ma ri kūmūcī ūt̄, ma ri 'bá Etépi ri zi.

¹⁵ Ma ri Múngú ri zi, Múngú ri Etépi 'bá cérē pi vé ni, 'bá 'bū gé rī pi vé ni, āzini 'bá vū dr̄igé rī pi vé ni.

¹⁶ Ma ri Múngú 'bá Etépi dīpi pōwūpōwū rī zi, īrivé Índri ā sē rí īmi ní ūkpō īmivé ēsī agá,

¹⁷ āní Kúrísítō ē ̄sūú rí vūrā fizú adrızú īmī ēsī agá, īmi ní īri ē'yīgí rī sī. Ma ri Múngú ri zi īmi ní, īmi lēkí rí Kúrísítō ri ēsī be cérē, ā sē rí īmi tuki rí pá ūkpó ūkpó.

¹⁸ Lē īmi ̄sūkí umí tā nīzú ámázú, sū 'bá Múngú vé rī pi ní ̄sū rī tīnī, īmi nīkí rí lēngárá Kúrísítō ní īmi lēzú ambamba 'dīri ámá āní.

¹⁹ Á lē īmi nīkí tā Kúrísítō ní īmi lēzú ambamba 'dīri, lēngárá 'dīri icókí ̄bījī bā ku. īmi nīkí dō lēngárá 'dīri

* **3:8 3:8** Mā adri dō kópivé ūdū: Páūlū átá tā 'dīri 'dīni, ā'diātāsīyā ̄cū 'bá Yēsū ā pámavú ūbī'bá rī pi. 'Í lā búkū ̄zí vé rī. ̄zí 8:1-3.

rá, īmi adri tā be piri, sū
Múngú vé rī tñi.

²⁰ Lē ē íngukí Múngú ūkpō
be riípi ẽzí ngaápi 'bâ rū'bâ
gá rī, īri íco tā ãrëvú 'o aga,
tā 'bâ ní zjj, ãzini 'bâ ní rií
̃usū' rī pi dr̃igé sī céré.

²¹ Lē 'bâ kânisā vé rī pi ē
íngukí Múngú ri, ē íngukí
Kúrisítō Yésū ri, ãzini úyú
dr̃idr̃i 'dilé rī pi ē íngukí
Múngú ri muzú 'dáni'dáni!
Ãmñā.

4

*Adringárá trú Kúrisítō
agá rī*

¹ Yíkí ma jó ãngū ū'yizú rī
agá, má ní ẽzí Úpí vé rī ngaá
rī sī, á mā īmi dr̃i ̃ir̃i sī, lē
īmi 'okí tā muké ni pi muzú
áyu, ̄diatásiyā Múngú zj
īmi adrii 'bâ ivé ni pi rú.

² Lē īmi íngukí īmi ku, īmi
adrikí tā be mādā. īmi 'dukí
tā rī muzú ẽsí be mādā, īmi
'dukí tā rī ngaá īmi ãsámvú
gé sī lèngará sī.

³ Lē Índrí Uletere rī ã úmú
īmi adrii ngá âlu, īmi adrikí
tā be kíri īmi ãsámvú gé sī.

⁴ īmi úmukí īmi céré ícá
rū'bâ âlu gí, Índrí īmi ní ̃isú
rī, īri âlu âlu 'dri, Múngú zj
īmi céré, īmi 'bâkí rí ẽsí tā
dr̃idr̃i 'dilé rī ̃utēzú.

⁵ Úpí ri 'yénjá âlu,
ẽ'yïngará ri âlu, bâtizimū
ri âlu,

⁶ Múngú ri 'yénjá âlu, īri
Etépi 'bâ rī pi vé ni céré, īri
ãmbúgú 'bâ dr̃igé céré, īri ri

'bâ áyú céré ri ẽzí nga, īri ri
adri 'bâ agásí céré.

⁷ Bo Kúrisítō sē 'bâ âlu âlu
nî fefé ivé ẽsí muké vé rī ẽzí
ngazú âní 'í ní.

⁸ Tā ī ní sū Búkū Múngú vé
rī agá rī kñi,

"Kâ tuú muzú ̄urugégé 'dâá,
jì ivé ari'ba rī pi muzú
̄indî,
í'dú ngá kárakará awaá
ivé 'bâ rī pi ní."

⁹ Tā ī ní 'yoó kínî, tu muzú
̄urugégé 'dîri vé ififí ̄'di?
Íri lû 'yozú kínî, dr̃idr̃i ni,
Kúrisítō imú adrii vû dr̃igé
nögó, vûdr̃i ni gé, īri ní kûru
tuzú muzú 'bû gé 'dâá.

¹⁰ 'Bâ imúpi vû dr̃igé nögó rī,
īri 'bâ âlu âlu ngaápi muúpi
̄urugégé 'bû gé 'dâá rī 'i, īri
imú adri ãmbúgú ngá rī pi
dr̃igé céré.

¹¹ Kúrisítō ̄upē 'bâ rī pi ̄
urukö adrii 'bâ áyúayû ni pi,
urukö'bée nébî, urukö'bée
'bâ Kúrisítō vé tâ ̄ulû'bâ 'bâ
Kúrisítō ri ẽ'yï'bâ kuyé rī pi
ní ni pi, urukö'bée vé ẽzí
adrizú atala* rú, urukö'bée
'bâ ãngû imbá'bâ ni pi.

¹² 'Bâ 'dî'bée vé ẽzí, kôpi
ri 'bâ Múngú vé rī pi imbá,
kôpi ̄ ngakí rí ẽzí Kúrisítō
ní, kôpi ̄ adrikí rí ūkpó
ūkpó ivé ẽ'yïngará agá, kôpi
̄ umukí rí ī adrii rû'bâ âlu
Kúrisítō vé ni,

¹³ cîmgbâ 'bâ ní 'bâ
úmuzú icázú ngá âlu, 'bâ
ní Múngú Mvópi ri ẽ'yizú,
ãzini 'bâ ní ̄irivé umí 'dûzú
tâ ngazú, 'bâ adrikí rí ūkpó

^{4:8 4:8} Sâwymâ 68:18 * ^{4:11 4:11} Atala rī pi: Atala 'dî'bée zâkí röbøñö ku.
Kôpi ri 'bâ kânisâ vé rī pi imbá.

ükpó 'bávé ẽ'yïngárá agá, tā céré sī, 'bâ adrikí rí sū Kúrísítō tñi.

¹⁴ Lē 'bâ rikí tā 'oó sū anjiná nyíríná rí pi tñi ku. Lē 'bá ãngū ímbá'bá ūnjö sī rí pi vé ímbángárá ā ri ìmi úmí újá sū ülí ní rií külúmgba úví yïj drïgé sī ngälá ngälá rí tñi ku.

¹⁵ Ngá muké rí, lē 'bâ lëkí 'bâ lëlë, 'bâ átakí tā áda 'bâ ásámvú gé sī áyu, 'bávé ẽ'yïngárá ā mba rí ícá ükpó ükpó Kúrísítō adriípi känisä drïgé rí agá.

¹⁶ Kúrísítō úmú 'bâ céré 'i rú'bá gá, sū igéle ândíândí rí pi ní ī úmú adrií rú'bá âlu gé rí tñi. Igéle ândíândí 'dï'bée ngakí dō céré ẽzí muzú muké, kôpi ī lëlë, ñri së rú'bá rí mba ícá ükpó ükpó.

Èsî újángará

¹⁷ Úpí ã rú sī, á lē 'yo ìmi ní 'díni, lē ìmi rikí adrií sū págánō tā nñ'bá ku rí pi tñi ku.

¹⁸ Ozükí kôpivé úmí tā nñzú rí gí, kôpi gûkí ī rárá rú idri Mungú ní sée rí agásí, ã'diâtäsiyä kôpi gäkí Mungú vé tā sī, kôpi ē drï ükpó ükpó.

¹⁹ Tā rí dō muké yã, dō ūnjí yã, kôpi үsükí ku. Kôpi lëkí tā drïnjá sëépi ni 'oó muzú áyu, ãzini kôpi ri tā ãzävñ rú ni pi èndi 'o muzú dïj dïj.

²⁰ 'Bo tā Kúrísítō vé ī ní ímbá ìmi ní rí adri 'díni kuyé.

²¹ Ádarú ìmi yïkí Yésü vé tā rá, ãzini ímbákí ìmi ní tā áda Yésü vé rí rá.

²² Ímbákí ìmi kíní, lē ìmi kukí léti үkú ândúrú ìmi úbepi fiípi ūnjïkänyä 'ozú 'däri ãní, lē ìmi kukí tā ândúrú ìmí mi ū'bääpi, ìmi iza'bée izaza rí pi ãní.

²³ Ímbákí ìmi kíní, lē ìmivé yïkí tā 'ozú rí ã újá 'i ícá ú'dí.

²⁴ Lē ìmi újákí ìmivé adringárá ícá ú'dí sū Mungú ní ìmi gbií sū 'i tñi rí tñi, ádarú ìmi adri tā be piri, ãzini uletere.

²⁵ Kúru lē 'bá âlu âlu ã ku ūnjö ãní, lē ã átâ tā áda rí áyu 'i ögüpïj Yésü ri ẽ'yï'bá gí rí pi ní, ã'diâtäsiyä 'bá úmukí 'bâ céré adrií rú'bá âlu Kúrísítō vé ni gí.

²⁶ "Ìmí 'a ve dō gí, ã së ìmi fií ūnjïkänyä 'oó ku." Ìmí 'a ve dō gí, lē ìmi kukí 'a vengárá 'dïri ã ca үtú ní 'dengárá gá ku.

²⁷ 'A vengárá ri së ãdróko[†] ri vürä ىsú úrızú ìmí èsî agá.

²⁸ 'Bá ãzi dō ìmi ásámvú gé 'dïgé үgû rú, lē ã ku үgû ã vûgû ãní. Lē ã nga ẽzí 'i drí sī, ẽ ىsú rí ngá, ã ko rí 'bá ngá ãkó rí pi ē ïzä ãní.

²⁹ Lē átangá ūnjí ẽ ifü ìmi tì gé sī ku, 'bo lē ìmi átakí tā muké 'bâ rí pi ē ïzä koópi ni áyu, ã ko rí 'bá tā rí yï'bá rí pi ē ïzä.

^{4:26} ^{4:26} Säwümä 4:4 † ^{4:27} ^{4:27} Ädróko: Ädróko vé rú Sätnä 'i, ñri ãmbúgú idri ūnjí rí pi drïgé, gä tā Mungú vé ri 'dugá ngagá sī 'bû gé 'dälé. Mungú idro ädróko ri idri ūnjí rí pi be 'bû gé 'däasí nñ. 'I lâ I'dangará 12:7-9.

³⁰ Lē ūmi sēkí Múngú vé Índrí Uletere rī ni ūzāngā ku, Múngú sē ūmi ni Índrí Uletere rī, ā nūkí rí ūmi ámá ūnī kínī, ūmi 'bá ívē ni, cazu ú'dú 'i ni úmvúlési ūmi oyuzú ūnjikānyā agásí rī gé.

³¹ Ésí ūká ūká rī, ú'dúkó ūsirā rú rī, jikó rī, ūwāngará ūsámvú gé sī rī, u'dangará rī, āzini tā ūrēvú cérē rií 'olé ūnjí ūnjí rī pi, lē ūmi kukí ūnī.

³² Lē ūmi adrikí muké ūmi ūsámvú gé sī, ūmi lēkí ūmi lēlē, ūmi trükí ūmi ūgūpí ūmi 'o'bá ūnjí rī pi, sū Múngú ni ūmi truu Kúrisítō vé tā sī rī tñi.

5

Lē ūmi adrikí sū Múngú ni lēe rī tñi

¹ Lē ūmi 'okí tā piri sū Múngú ni 'o'o rī tñi, ā'diātāsiyā ūmi anji Múngú vé ūri ni lēlē ni pi.

² Lē ūmi lēkí ūmi lēlē, sū Kúrisítō ni 'bá lēe rī tñi, adi 'i sēe drāa rōbōnō rú 'bá tā sī, sē Múngú adri ūnī ūyikō sī.

³ Ūmi anji Múngú vé ni, lē ūmi 'bākí ūwū ūluñáni ku, ūmi 'okí tā ūzāvū rú ni ku, ūmi 'bākí ésí ūmbúgú ngá drigé ku, ā'diātāsiyā anji Múngú vé uletere rī pi 'okí tā ūnjí 'dī'bée ku.

⁴ Lē ūmi rikí átángá ūnjí ūnjí ni pi átā ūmi ūsámvú gé sī ku, dōku ūmi rikí tā azakaza vé ni pi átā ku, dōku ūmi rikí átángá rií átā áví agá ūnjikānyā ijípi ni pi átā ku. Tā 'dī'bée adri muké

ku. Ngá muké rī, lē ūmi rikí ūwō'difō sēe Múngú ni.

⁵ Ūmi nūkí rá, 'bá riípi ūwū 'bāápi muýpi bādārú, āzini riípi tā ūnjí 'oópi, ésí 'bāápi ūmbúgú ngá drigé rī, 'bá 'dīri rī ngá ūni údē mungú rú ni ūnjí, icó fií mālūngā Kúrisítō pi vé Múngú be rī agá ku. 'Bá ésí 'bāápi ngá drigé ūmbúgú rī, ūri rī ngá vū drigé nōgō rī ūnjí mungú rú.

⁶ Lē 'bá āzi ā ri átángá azakaza vé ni átā ūmi mi ū'bazú ku, ā'diātāsiyā tā 'dīni 'dī'bée sē Múngú ri 'bá tā 'o'bá drī ūkpó sī 'dī'bée ūnjā rá.

⁷ Lē ūmi fikí tā 'bá 'dī'bée ni rií 'o'o rī 'o'o ūndī ku.

⁸ Ándúrú ūmi rikí adrii ūnjā agá, 'bo nóni ūmi ūtúnjā agá, ā'diātāsiyā ūmi ūmukí ūmi icá Úpí Yésü Kúrisítō be trú ngá alu gi. Kúru lē ūmi adrikí sū 'bá adri'bá ūtúnjā agá rī pi tñi.

⁹ 'Bá adri'bée ūtúnjā agá rī pi, kōpi ri tā muké 'o, tā piri 'o, āzini tā áda 'o.

¹⁰ Lē ūmi nūkí tā Úpí ni ūyikō sēepi rī.

¹¹ Lē ūmi fikí tā ūzí ūkó ūni rií 'o'o ūnjā agá rī pi 'o'o ku, lē ūmi i'dakí tā 'dī'bée ūmvé kínī, tā 'dī'bée ūnjí.

¹² Tā ūnjí 'bá Múngú ri nū'bá kuyé rī pi ni rií 'o'o kíri kíri 'dī'bée, ā rikí tā ni 'bāá tī gé ku, ūri drinjá sē.

¹³ 'Bo ūtúnjā agá, tā ūnjí rī pi cérē ūndré ku uletere,

¹⁴ ā'diātāsiyā ūtúnjā ri sē ūngá rī pi ūrēvú ndre cérē uletere. ūni 'yozú ūnī kínī,

"Mi riípi ú'dú koópi rī, lē mī
íngá ʉru,
mi 'bá drāápi gí rī, lē mī
ídrí gőo ídrí rú ʉzi,
Kúrísítō ri ímú dī mi drīgé
ütúnjá rú."

¹⁵ Ími kādō rií adrií, lē ìmi
adrikí mī be kowu, lē ìmi ā
adrikí sū 'bá tā nī'bá ku rī pi
tíni ku, lē ìmi adrikí úmī be.

¹⁶ Ími ísúkí dō drīlé muké
tā 'ozú ni gí, lē ìmi 'okí
tā muké ni pi muzú áyu,
ā'diātāsīyā lóki nōri, īri lóki
ünjí.

¹⁷ Lē ìmi adrikí azakaza rú
ku, lē ìmi níkí tā Úpí ni lēé
ìmi 'okí rī.

¹⁸ Ā mvukí iwá ìmérēzú
bādārú ku, ē iza rí ìmivé
adringárá ku, ngá muké rī,
lē Índrí Uletere rī ā ású ìmi
nī.

¹⁹ Ími kādō ìmi úmú vúrã
älü gé, lē ìmi ngokí úngó
Sāwúmā vé rī pi, ìmi ngokí
úngó Múngú ā rú sī. Lē
ìmi ngokí úngó Úpí Múngú
ri ìnjízú ési be céré.

²⁰ Ú'dú céré, lē ìmi sēkí
ōwō'difō 'bá Etépi Múngú ni
tā céré īri ni 'oó ìmi ní rī sī,
'bavé Úpí Yésü Kúrísítō ā rú
sī.

Ükú rī pi ívē ãgō rī pi be

²¹ Lē ìmi adrikí yingará sī
ìmi ãsámvú gé sī, ā'diātāsīyā
ìmi 'dīri ri Kúrísítō ri ìnjí.

²² Lē ükú rī pi ā yíkí ívē
ãgō rī pi ē tī yiyi, sū kōpi ni
Úpí ē tī yíjí rī tíni.

²³ Ā'diātāsīyā ágó ri
ãmbúgú ükú drīlé gá nī, sū
Kúrísítō ni adrií ãmbúgú

kānísā drīlé gá rī tíni,
Kúrísítō ri 'bá rī pi pa ívē
ünjíkānyā agásī nī.

²⁴ Kúru lē ükú rī pi ā yíkí
ívē ãgō rī pi ē tī yiyi tā céré
sī, sū kānísā ni Kúrísítō ē tī
yíjí rī tíni.

²⁵ Lē ãgō rī pi ā lēkí ívē
ükú rī pi lēlē, sū Kúrísítō ni
'bá kānísā vé rī pi lēé, īri nī
'i adrií sēé drāá kōpi ā tā sī rī
tíni,

²⁶ 'bá kānísā vé rī pi ā
adrikí rí uletere, ā üjí rí
'bá kānísā vé rī pi adrií
ünjíkānyā ākó, ú'dúkó muké
rī ā üjí rí 'bá kānísā vé rī pi
icá uletere.

²⁷ Kúrísítō vé drāngará sī,
'du 'bá kānísā vé rī pi 'bāá
'bá ívē ni, adi 'i sēé drāá,
'bá kānísā vé rī pi ā adrikí
rí uletere, tā ākó, ãzāvū ākó,
ünjíkānyā ākó, tā ãzi ākó.

²⁸ Kúru lē ãgō rī pi ā lēkí
ívē ükú rī pi lēlē, sū kōpi ni
í rú'bá lēé rī tíni. 'Bá rī lē
dō ívē ükú lēlē, 'bá 'dīri lē 'i
rú'bá lēlē.

²⁹ 'Bá ãzi ãluñáni 'i rú'bá
gāápi sī ni 'dāayo, īri sū 'i
rú'bá gá susu, īri ī rú'bá
ütetē, sū Kúrísítō ni 'bá
kānísā vé rī pi ütēé rī tíni.

³⁰ 'Bá 'bá Kúrísítō vé ni,
'bá īrivé rú'bá īgélé.

³¹ Síkí Búkú Múngú vé rī
agá kínī, "Tā 'dīri sī, 'bá ágó
ri ívē Etépi ku, īri ívē éndrépi
ku, kōpi ī úmú ükú ni be, 'bá
ïrī 'dī'bée ī úmú adri rú'bá
äu."

³² Átángá 'dīri mbamba,
íco fí 'bá ãzi drīgé muké ku,
'bo á lē tā 'dīri vé ífífí ülūú

uletere, átángá 'dīri lū kpá tā Kúrísítō pi vé 'bá kānísā vé rī pi be rī.

³³ Kúru lē 'bá ālu ālu ã lē ívé ūkú sū 'í ní 'í rú 'bá lēé rī tñi, ãzini lē ūkú rī ē ̄nj̄jí ívé ágó ̄nj̄nj̄jí.

6

Anjiná rī pi vé tā 'bá ī tī' bá rī pi be rī

¹ Anjiná rī pi, lē īmi 'dükí tā īmi étépi vé rī, ãzini īmi éndrépi vé rī ngaánga, ã'diātāsīyā īmi 'okí dō 'díni, īri muké.

² "Lē mí ̄nj̄jí mí étépi pi mí éndrépi be ̄nj̄nj̄jí," Tāimbí ālu rī 'díni, Múngú kíní, 'bá rī 'du dō tā rī ngaá sū 'dīri tñi, īri tā muké ísú rá.

³ "Mí ̄nj̄jí dō mí étépi pi mí éndrépi be ̄nj̄nj̄jí, mí drilé ri adri muké, mi adri ilí be ãco vū drígé nõgó."

⁴ īmi anji étépii, lē īmi átákí átángá anjiná rī pi ní ú'dükó ūkpó ūkpó ni sī ku, īmi imbáki kópi lēti muké sī, īmi üluki tā Úpí vé rī kópi ní.

Túgērī rī pi 'bá ambugu ī drilé gá rī pi be

⁵ īmi túgērī rī pi, lē īmi yikí 'bá ambugu īmi ní rií ̄ezí ngaá kópi ní vū drígé nõgó rī pi ē tī yiyi, ãzini lē īmi rukí kópi ruru. Lē īmi ngakí kópi ní ̄ezí rī ̄esí be céré, sū īmi ní ngaá Kúrísítō ní rī tñi.

⁶ īmi ngakí ̄ezí rī ūkpó sī, a adri 'yozú kíní, 'bá īmi ní rií ̄ezí ngaá kópi ní rī pi ní rií mi 'báá īmivé ̄ezí ndrezú gõgõ

rī sī ku, īmi ngakí ̄ezí rī, sū tūgērī Kúrísítō vé ní pi tñi, lē īmi ngakí ̄ezí rī, sū Múngú ní lēé rī tñi.

⁷ īmi ngakí ̄ezí rī ̄esí be céré, sū īmi ní rií ngaá Úpí ní rī tñi, adri 'yozú kíní, sū īmi ní rií ngaá 'bá áda ní rī tñi ku,

⁸ ã'diātāsīyā īmi níkí rá, 'bá rī dō tūgērī yā, adri dō tūgērī ku yā, ̄ezí muké īri ní ngaá rī sī, Úpí ri īri ūfē rá.

⁹ īmi 'bá ambugu tūgērī rī pi ní rií ̄ezí ngaá īmi pálé gá rī pi, lē īmi rukí īmivé tūgērī rī pi muké lēti ālu ālu 'dīri sī, ã 'okí kópi ūnjí ku. Lē īmi imgbékí kópi ē mi ku, lē īmi níkí ámá muké 'yozú kíní, īmi céré ri ̄ezí nga Múngú 'bávē ãmbúgú 'bū gé 'dāá rī ní, īri ̄endréti gé, 'bá rī pi céré trōtrō.

Ngá Múngú vé ̄e'dí 'dizú ādróko be rī.

¹⁰ Átángá rī ã ūdū kíní, lē īmi adrikí ūkpó ūkpó Úpí vé ūkpó agaápi rā rī sī.

¹¹ Lē īmi úsukí īmi ngá Múngú vé ̄e'dí 'dizú rī pi sī, īmi ndéki rí ādróko riípi mi ūbaápi rī ãní.

¹² ̄e'dí 'bá ní rií 'dīri rī, 'bá 'dikí 'bá áda pi be ku, 'bá ri ̄e'dí rī 'dī indrí ūnjí ūkpó be ãngū rū'bá rī pi be, indrí ūkpó be adri'bá ̄inj̄á agá rī pi be, ãzini indrí ūnjí ūkpó be ̄urū 'dāá rī pi be.

¹³ Kúru lē īmi úsukí ngá Múngú vé ̄e'dí 'dizú rī pi īmi rū'bá gá, ú'dú ādróko ní

ímúzú ë'dí 'dızú īmi be rī gé, īmi tukí rí pá ūkpó ūkpó, ë'dí rī kădō déé, īmi áwíkí rí pá tuú kuú ūkpó ūkpó.

¹⁴ Lē īmi tukí pá ūkpó ūkpó, īmi ū'yíkí gō tā áda vé rī īmi úpilé gá tití, īmi útukí rí īmi kú ūrē ë'dí 'dızú ādróko be, āzini īmi ū'yíkí aya kpolo'bū tā piri vé rī īmi bëdrī gé, īmi ūtēkí rí īmi rú'bá āní.

¹⁵ īmi adrikí ūrē mūy ū'dükó muké tākíri vé rī ūlūu, sū īmi ní ngá pá gá úsú muzú āní ë'dí 'dızú rī tñi.

¹⁶ īmi ë'yíkí Múngú ri, ā adri rí īmi ní sū kükúrukú tñi, ā úgbú rí í'yé ādróko vé ācī ācī rī īmī rú'bá gá sī rá.

¹⁷ Lē īmi rukí pangárá rī vé tā tití, sū īmi ní sápú aya rú rī úsú īmi drígé rī tñi, āzini lē īmi rukí ilí āco Índrí Uletere vé rī īmi drígé, ilí āco 'dīri, īri ú'dükó Múngú vé rī.

¹⁸ Lē īmi zikí Múngú ri sâ be cérē ūkpõ Índrí Uletere rī vé rī sī, lē īmi adrikí mī be kowu, āzini lē īmi zikí 'bá Múngú vé rī pi ní cérē léti be āndiāndí muzú ūdū akó.

¹⁹ īmi zikí kpá má ní Múngú ri īndī, Múngú ā sē rí átangá piri má tī gé, mā ūlū rí ú'dükó muké Múngú vé rī 'bá rī pi ní үrī akó, kopi ā níkí rí īrivé tā muké.

²⁰ Ā 'bekí dō ma jó āngū ū'yizú rī agá má ní ú'dükó muké rī ūlūu rī ā tā sī dräääsiyā, lē īmi zikí má ní Múngú ri, mā ūlū rí ú'dükó muké rī muzú drídri үrī akó,

sū má ní lée rī tñi.

Páülü vé mōdō sēlé ūdū gé
rī

²¹ Má édrípi Tükikō má ní lélē, ẽzí ngaápi ési ālu sī Úpí ní rī, īri mávē tā ūlū īmi ní nī, īmi níkí rí mávē adringará, āzini ẽzí má ní rií ngaá rī.

²² Tā ā pá má ní lēzú īri pēzú muzú īmi vúgá 'dile rī, īri 'dī, īmi níkí rí tā 'bá drígé bēnī, ā mū rí īmī ési imba, īmi adrikí rí ūkpó ūkpó.

²³ Má édrípijí má ómvúpjj, 'bá Etépi Múngú, āzini Úpí Yésü Kúrisítō ā sē īmi ní tākíri, lēngará, āzini ẽ'yíngará.

²⁴ Ési muké Múngú vé rī ā adri 'bá cérē 'bavé Úpí Yésü Kúrisítō ri lē'bá muzú ūdū akó rī pi ē ési agá.

Kökobí Páulū ní sii séé 'bá Piliipóyí vé rí pi ní rí Tā búkū rí vé rí ã ülüngará

Kúrú Piliipóyí vé rí ángū Mákédöniyã vé rí agá, Mákédöniyã ri ángū Gírikí vé rí agá, wőókõ úrülé rú rí gé. Páulū sē tì Múngú vé rí kúrú Piliipóyí vé rí agá (Ezí 16). Ídó kánisä 'dälé. Ílí kárakará ã vúdrí gé, gökí Páulū ri 'beé jó ángū ū'yizú rí agá. 'Bá kánisä Piliipóyí vé rí agá rí pi sëki Páulū ní mûfengä. Páulū sī kökobí 'diri sée òwō'difò sëzú kópi ní.

Kökobí rí agá, 'yo Kúrisítiyání rí pi ní kíní, 'í ru drängará ku. Gõ kópi ē ési ímbá kíní, 'bá rí pi dõ ri kópi ɔçü ūnjí ūnjí, lě kópi ã tukí pá tití ivé ē'yéngará agá. 'Yo kópi ní kíní, lě kópi ē íngúkí í ku, kópi ã adrikí ési be mădă, sū Kúrisító vé rí tñi. Lü kópi ní kíní, kópivé adringará Kúrisító agá 'diri, Múngú sē kópi ní ní. Kúru gõ 'yoó kópi ní kíní, 'bá ūnjó rú rí pi ri ángū ímbá 'yo kíní, mérē Yähudí rí pi ní rií 'dụyú ngaá rí, Múngú lü kópi ní ní. 'Bo lě kópi ã 'dükí 'bá ūnjó rú 'dibéé vé tā ngaá ku.

¹ Ma Páulū 'i, 'bá ɿitró Tímötéyõ be ãtí'bá Kúrisító Yésü vé ni, á sī kökobí 'diri

séé 'bá Yésü ri ē'yí'bá gó, adri'bá kúrú Piliipóyí vé rí agá rí pi ní, dríkoma rí pi ní, ázini dílkõnõ rí pi ní.

² Èsí muké ázini tákiri 'bá Etépi Múngú vé rí, ázini 'báváe Úpí Yésü Kúrisító vé rí á adri ìmi be.

Páulū zi Múngú ri 'bá Piliipóyí vé rí pi ní

³ Sâ céré má kădõ rií ìmi tā ɿsú, má ri Múngú ní òwō'difò sē.

⁴ Ù'dú céré má kădõ rií Múngú ri zi ìmi ní, ma ri zi áyikõ be má ési agá,

⁵ ã'diätásiyä má ní rizú ú'dükó muké Kúrisító vé rí ülüngará gá, ìmi rikí ma ëtijí ní, í'dozú ú'dú ìmi ní ési újázú rí gé 'dää, cimgbá ãndrū sī.

⁶ Á nř ámá muké 'yozú kíní, Múngú í'dó rií tā muké 'oó ìmí ési agá gó, ìri tā muké 'diri 'o muzú ìmí ési agá díj díj, cimgbá ú'dú Kúrisító Yésü ní ìgözú rí gé.

⁷ Á lě ìmi ambamba, ìri pirí má ní rizú ìmi tā ɿsú 'dini ãní. 'Yíkí ma jó ï ní rizú ángū ū'yizú rí agá, má ní ú'dükó muké Kúrisító vé rí ülüú 'yoó kíní, ìri tā áda rí ã tā sī, 'bá ălækí ési muké Múngú vé rí ìmi be trú.

⁸ Múngú nř rá 'yozú kíní, ádarú á lě ìmi ambamba, sū Kúrisító Yésü ní ìmi lěé rí tñi.

⁹ Ma ri Múngú ri zi ìmi ní, lě Múngú ã sē ìmi lěkí ìmi lělē ìmi ãsámuvú gé sī, ã sē ìmi ní tā nñngará, ìmi ámákí

rí tā muké pi ãsámvú tā ūnjí be rí ãní.

¹⁰ ā sē rí ìmi ípěkí rí tā píri rí áyu, ìmi adrikí rí ule, ūnjíkãnyā ãkó, címgábá ú'dú Yésü Kúrísítō ní ígõzú rí gé.

¹¹ Yésü Kúrísítō ã sē ìmi adrikí 'bá tā 'o'bá píri ni pi, ë íngukí rí Múngú ri, ãzini ë ïnjíkí rí ïri ãní bẽnī.

Páülü vé 'yïngará

¹² Má édrípíjí má ómvýpíjí má ní lélél rí pi, á lē lulu ìmi ní kíní, ã 'yíkí dō ma jó ï ní rizú ãngū ū'yïzú rí agá drääásïyä, ëzí ï ní rizú ú'dúkó muké Kúrísítō vé rí ūluzú rí tu pá ãluñáni kuyé, 'bá kárakará ïsúkí ú'dúkó muké Kúrísítō vé 'díri yïjí rá.

¹³ Së 'bá Rómä gá rí pi, ãzini ãngáráwá rí'bá 'bágú vé ãngū ütë'bá rí pi níkí ámá rá 'yozú kíní, 'yíkí ma jó ï ní rizú ãngū ū'yïzú rí agá, má ní rií ú'dúkó muké Kúrísítō vé rí ūlúu rí sí.

¹⁴ Æ 'yíkí dō ma kú jó ï ní rizú ãngū ū'yïzú rí agá drääásïyä, 'bá Úpí Yésü ri ë'yí'bá gí rí pi rikí ú'dúkó muké Kúrísítō vé rí ūlúu muzú ûrjí ãkó.

¹⁵ 'Bá uryukó'bée rikí ú'dúkó muké Kúrísítō vé rí ūlúu, ã'diätäsiyä kópi lékí 'bá ï pámvú übí'bá rí pi ã ndë mávé rí rá, 'bo 'bá uryukó'bée rikí ūlúu muzú ési muké sí.

¹⁶ 'Bá Kúrísítō vé tā ūlú'bá ési muké sí rí pi lékí ma lélél, kópi níkí rá 'yozú kíní, 'yíkí ma jó ï ní rizú ãngū ū'yïzú

rí agá, má ní ú'dúkó muké Kúrísítō vé rí ūlúu rí sí.

¹⁷ 'Bá ési 'bá'bée má drígé ūnjí rí pi rikí Kúrísítō vé tā ūlúu, ã 'dúkí rí ívē tā 'bá'a ãmbúgú mávé rí ndëé. Kópi rikí tā rí 'oó 'díni, má nya rí ízangá jó ï ní rizú ãngū ū'yïzú rí agá ãní.

¹⁸ 'Bá 'dí'bée dō ri Kúrísítō vé tā ūlú ési muké sí yä, döku ési ūnjí sí yä, kópi ã ūlukí muzú ïyí. Ma adri ãyíkó sí, ã'diätäsiyä kópi ri ú'dúkó muké Kúrísítō vé rí ūlú muzú.

¹⁹ Ìmi ní má ní Múngú ri zií rí sí, ãzini Índrí Yésü Kúrísítō vé rí ní mä ïzä koó rí sí, ïri së Múngú ri ímú ma øyu tā ūkpó ūkpó ma ïsúpi rí agásí rá.

²⁰ Á 'bá mä ési agá nölé, á lē tā má ní drinjá sëépi ni 'oó ku, dö ngá rí drängará yä, dö idringará yä, á lē adrií ûrjí sí ku. Ma nóni átä ûrjí ãkó, ë ïnjíkí rí Kúrísítō ri ãní tā má ní 'oó rí sí.

²¹ Mavé adringará ídri rú nöri, ma ri Kúrísítō ri ïnjí, á drä dö gí, ma tā muké ïsú rá.

²² Ma dö ri adri muzú ídri rú, ïri së ma ëzí Kúrísítō vé rí nga muzú ãní muké. Á ní ngá má ní lélë ípëé rí kuyé.

²³ Tā ïrjí 'dí'bée agá, á ní kuyé, ma dö tā ngöri ípë. Á lē mä drä rá, mä mū rí adrií Kúrísítō be.

²⁴ 'Bo ïri muké má ní adrizú ídri rú, mä ko rí ìmi ïzä.

²⁵ Á ní ámá muké 'yozú kíní, ma icó adri muzú ídri rú rá, mä ko rí ìmi ïzä, ìmi

tukí rí pá títí ìmivé ẽ'yïngárá agá, ìmi adrikí rí ãyïkõ sī.

²⁶ Kúru má kădō gõó ma èndijí muú ìmi ndreé, ìmi adri ãyïkõ sī ãmbúgú tā Kúrísítō Yésü ni 'oó má ní rī sī.

²⁷ Tā ãmbúgú agaápi rá rī, lē ìmivé adringará ã adri mûké, ẽ ïnjíkí rí ú'dûkó mûké Kúrísítō vé rī ãní. Á mu dô ìmi ndreé rá, dôku á mu dô drí ìmi ndreé kuyé, mà yí 'yozú kíní, ìmi ri tā 'du nga trú yïkî ãlu sī, 'bá rī pi ìjizú ú'dûkó mûké Kúrísítō vé rī ẽ'yïzú.

²⁸ Ari'ba rī pi ìmgbëkí dô ìmî mi, lē ìmi 'okí үrî sī ku. 'Díri lû kôpi ní kíní, Múngú ri úmvúlésí ìmú sē kôpi ïzângâ nya muzú үdûkó, 'bo Múngú ri ìmi pa ïzângâ 'díri agásí rá.

²⁹ Múngú sē ìmi ní drîlé mûké 'díri Kúrísítō ri ẽ'yïzú 'yéñá áyu kuyé, drîlé mûké ñí sée ìmi ní 'díri agá, ìmi kpá ïzângâ nya ìndí Kúrísítō ã tā sī.

³⁰ Ìmi ndrekí ándúrú ïzângâ má ní nyaá ìrivé tā sī rī rá, ìmi yïkí rá, ma ri ïzângâ rī nya muzú drîdrî, ìmi kpá nóni ri ïzângâ má ní nyaá rī nya.

2

Lê ìmi adrikí sū Kúrísítō tñi

¹ Kúrísítō ri ìmî ési ímbá nî, lêngárá ìrivé rī, ìri ìmî ési ímbá nî, Índrí Múngú vé

rî, ìri ìmi úmú nî, ìri sē ìmi ési 'bâa rizú ìmi ögüpîjí ẽ ïzâ kozú.

² Nóni lê ìmi 'okí tâ má ní ãyïkõ sêépi ni, ìmi yïkí ìmi yïyî ìmi ãsámvú gé sî, ìmi lêkí ìmi lêlê. Yïkî ìmivé tâ 'ozú rî ã adri ngá ãlu.

³ Lê ìmi 'dûkí ìmivé tâ 'bâa ãmbúgú ìmi ögüpîjí vé rî ndêé ku, lê ìmi íngûkí ìmi ku, lê ìmi 'dûkí ìmi ögüpîjí vé tâ 'bâa ãmbúgú, ã ndê ìmivé rî rá, lê ìmi 'bâkí ìmi adrií mâdâ.

⁴ Lê 'bá ãlu ãlu ã ri 'î tâ үsüü áyu ku, lê ã үsü 'bá urûkô'bée ã tâ ìndî.

⁵ Lê yïkî ìmivé tâ 'ozú rî, ã adri sû Kúrísítō Yésü vé rî tñi.

⁶ Yésü ã ngûlúpí ã adri dô Múngú 'i drâaãsîyâ, 'du ivé tâ 'bâa Múngú be trôtrô kuyé,

⁷ 'bo 'du ivé íngûngárá ã tâ 'bâa mâdâñajâ, 'du 'i 'bâa kuú ãtî'bâ rû, tñkî ìri ìfûu 'bá áda rû.

⁸ Kâ ìri tijî ìfûu 'bá áda rû, 'bâ 'i kú tâ be mâdâñajâ, 'du tâ Múngú vé rî ngaá rá, adi 'i sée drâa pëti alambaku* sîgé.

⁹ Múngú sē ìri ícâ ãmbúgú 'bû gé 'dâa tâ 'díri sî, sê ìri ã rû ku ndê 'bá rî pi vé rî céré.

¹⁰ Yésü ã rû sî, 'bá 'bû gé rî pi, vû drîgé rî pi, ãzini 'bâ ñí sîj nyöökû agá rî pi ãrêvú céré ímú kumucí ûtj vûgá.

* **2:8 2:8 Petj alambaku:** 'Bá Rómâ vé rî pi ri 'bá tâ 'o'bá ûnjí rî pi gbâ mûsûmârî sî pëti alambaku sîgé, ìri sâ 'du ãco kôpi îbí drâ ndô, kôpi ïzângâ nya ambamba drângará rî gé.

11 'Bá rī pi ãrẽvú céré ímú 'yo, Yésü Kúrísítō ri
 Úpí,
 īri sē ï ímú Êtépi Múngú ri íngúngū.

Adringará ütýnjá agá rī

12 Ími mávé ũndī má ní lélél rī pi, lókí má ní adrizu ìmi be trú rī gé, ìmi 'dükí tā má ní ezií ìmi ní rī ngaá rá, nóni ma dō 'dãáyo ìmi ãsámvú gé, lē ìmi 'dükí tā rī ngaá ándúrú ìmi ní ngaá drïdrï 'dãári ndéé. Lē ìmi ngakí ezií Múngú vé rī ūkpõ sī, ìmi adrikí үří sī Múngú sī, lē ìmí eṣí ã yäyä ïrivé tā sī, Múngú ã pa rí ìmi ãní bëñi.

13 Múngú ri ezií nga ìmí eṣí agá, īri rī ìmi ní úvá sē ezií ivé rī 'düzú ngazú nī.

14 Lē tā ãrẽvú céré ìmi 'okí muzú unungárá ãkó, döku ãgátá ãkó,

15 ã'diâtásiyā 'bá ãzi ã qwu rí ìmi ku. Ìmi kádō rií adrií 'bá vū drigé rī pi ãsámvú gé, lē ìmi adrikí anji Múngú vé ni pi rú, ūnjíkanyä ãkó. Lē ìmi adrikí uletere 'bá ūnjí rī pi endreṭi gé, sū línyä ní dīj rī tñi.

16 Lē ìmi ūlukí ú'dükó muké ídri 'dáni'dáni rī ïsúzú rī kópi ní, ú'dú Kúrísítō ní ïgozú 'dãári kádō icá, mā íngú rí ma 'yozú kínī, ezií mā ní ngaá rī drä kána kuyé.

17 E'yïngárá ìmivé rī sē ìmi ní ìmivé idri adizú sëszú röbönjö rú ezií ngazú Múngú ní ãní. Á drä dō ìmivé tā sī röbönjö rú gé, ma adri ãní ayikö sī.

18 Ími kpá adri ãyikö sī mā sī.

Tímötéyō pi Êpäfürödítā be

19 Úpí Yésü Kúrísítō ã'yí dō rá, mā үsū, á lē Tímötéyō ri pée muzú ìmi vugá 'dilé, kádō ímví ïgöö má vugá nölé, eímú rí tā ìmi ní rií 'oó rī ūlúú má ní, mā eṣí eí sú rí ayikö ãní.

20 'Bá ãzi má ní ïsú úvá be súupi Tímötéyō tñi ìmivé tā үsúupi ni 'dãáyo.

21 ã'diâtásiyā 'bá ãlu ãlu lē úvá 'bää rizú tā 'í ní lée rī 'ozú, 'bäúvá tā Yésü Kúrísítō ve rī 'ozú ku.

22 'Bo ìmi nökí ámá rá 'yozú kínī, Tímötéyō icó gi ívē e'yiñgárá agá, ã'diâtásiyā 'bá rikí ú'dükó muké rī ūlúú ìri be trú, sū mvá pi ní ezií ngaá etepi be trú rī tñi.

23 Má үsū, á lē ìri pée muzú mbëlënjá ìmi vugá 'dilé, á nñ dō tā ímupi 'i ngaápi mā rú'bá gá rī ūgbale gi ká.

24 Á nñ rá, Úpí ri ã'yí má ní rá, ma mu ìmi ndre mbëlënjá nögó rá.

25 Má үsū, á lē Êpäfürödítā ìmi ní ipéé ímú mā izä koó rī pée goó ìmi vugá 'dilé üzi. Ìri mā ogupi, angarawá Úpí Yésü Kúrísítō vé ni, 'bá rikí ezií ngaá ìri be trú, ìmi ipéki ìri ímú mā tā mbaá.

26 Êpäfürödítā 'bä 'i eṣí céré ležú muzú ìmi ndrezú, 'bo adri yikö sī, ìri ní yij 'yozú kínī, ìmi yikö kínī, drä rü 'i nñ rī sī.

27 Ádarú drā rū ūri ūnjí ūnjí, ūri kōdō drādrā, 'Bo Múngú ndre ūrivé ūzāngā, Múngú idrī ūri rá. Múngú ndre ūrivé ūzāngā ó'dukúlē kuyé, ndre kpá ūzāngā má ési agá rī rá, mā ési ã gō rī ūzāngā ãzi[†] nyaá ku.

28 Á 'bā mā yikí cérē Epāfūrōdítā ri pēzú gōzú ūmi vúgá 'dilé, ūmi kádō ūri ndreeé, ayikō ri ūmi fū am-bamba, ūzāngā má ési agá rī gō dē rá.

29 Lē ūmi é'yikí ūri ayikō sī Úpí ã rú sī, ūmi ūnjikí ūri ūnjinjī. ūri muké ūmi ní 'bā ezi nga'bá Kúrisítō ní sū Epāfūrōdítā ní ngaá rī tñi rī pi ūnjizú ūnjinjī.

30 ūmi ūnjikí Epāfūrōdítā ri, ã'diātāsíyā drā kōdō ezi Kúrisítō vé rī ã tā sī gí, adi 'i rií ezi ūmi ní kōdō lēé ímú ngaá mā tā mbazú rī ngaá má be trú. Āngū rī ní adrii rará rú rī sī, ūmi icókí ímú ezi rī ngaá ku.

3

'Bá Múngú ní icó ã'yū rá rī'

[†] 2:27 2:27 ūzāngā ãzi: ūzāngā ãzi 'diri, té dō Epāfūrōdítā drā rá, Páulū ë ési ri té ūzāngā nya rá. Páulū ri drī ri ūzāngā nya jó ï ní rizú āngū ū'yizú rī agá.

* 3:2 3:2 Ágélé ë tī lingárá: Múngú lū Ābürámā ní kín, anji ägō Ābürámā vé rī pi adrikí dō caá ú'dú ãrō gí, lē ã úlikí kópi ã ágélé ë tī rá, luzú kín, kópi anji Múngú vé ni. 'Bá rī ã'yī dō 'i ágélé ë tī sée lijí gí, ūri tāimbí Mósē vé rī 'dú nga. 'I lā 'I'dóngará 17:9-14; Ezí 15:1-5. [†] 3:3 3:3 Ési agá likí 'bá gí: 'Bá rī újá dō ési, é'yī dō Yésū ri gí, ési újángará 'diri, ūri sē 'bá rī adri 'bá Múngú vé ni, sū ágélé lingárá ní sée 'bá Isérél vé rī pi ní adrii 'bá Múngú vé ni rī tñi. Páulū zi ési újángará 'diri lingárá ési agá ni. [‡] 3:5 3:5 Färüsí: Färüsí rī pi ngulümü Yähudí rī pi vé tāimbí Mósē vé rī rū'ba títí rī pi. Kópi 'dükí ìndrí rī pi vé tā, azini mäläyíkā rī pi vé tā 'báá tā ãmbúgú rú, kópi é'yikí rá 'yozú kín, 'bá üdrā'bá gí rī pi gō íngá idri rú rá. 'I lā Ezí 23:8.

1 Má édrípíjí má ómvúpíjí má ní lēlē rī pi, Úpí agá, lē ūmi adrikí ayikō sī! Má icó ãndee tā rī ã ūlūngará ūmi ní díjí díjí rī sī ku, ma ri tā rī endi ūlū 'dini, ã ko ri ūmi ūzā muké.

2 ūmi zikí ūmí mi 'bá tā 'o'bá sū ūcogú tñi 'dī'bée sī! Kópi 'bá ri'bá ūnjikánayā 'o'bá ni pi, kópi ri si 'bá Yésū ri é'yī'bá gí rī pi vú sī kín, lē kópi ã úlikí ã ágélé ë tī rá.*

3 'Bo 'bá ri'bá Múngú ri ūnjí'bá ūkpō Índrí Uletere rī vé rī sī nō'bée, 'bá ri Kúrisítō Yésū ri íngú, ési agá, likí 'bá gí,[†] rū'bá vé lingará, 'bá icókí ési 'báá drígé ni gé ku.

4 Ma té kōdō icó ma íngú tā má ní 'oó rī pi sī rá. 'Bá rī ūsū dō kín, 'i 'i íngú tā 'i ní ngaá rī sī rá, ma kpá ma íngú aga rá.

5 Kâ ma tñi, mā adri caá ú'dú ãrō, ã ní mā ágélé ë tī lizú. Ma Isérélégú, súrú Bényémíné vé rī agá. Ma Êbérëgú, Êbérëgú tī ma nī. Má ní adrii Färüsí[‡] rī sī, ma ri tāimbí Mósē vé rī 'dú nga.

6 Má ní ési 'báá Múngú drígé rī ã tā sī, á ri 'bá Yésū

ri ẽ'ȳ'bá gí r̄i pi õc̄ú ūnjí ūnjí, á 'bā ési rizú tāím̄bí Mósē vé r̄i 'duzú ngazú piri, ūnjikānyā ákó.

⁷ Má ūsū tā ándúrú má ní rií 'oó r̄i pi muké, 'bo nóni má ní Kúrisítō ri ẽ'ȳ'gí r̄i s̄i, á ndre tā ándúrú má ní 'oó r̄i pi kú ẽzí ákó.

⁸ Má kādō tā ándúrú má ní 'oó r̄i pi ãsám̄vú ámá, tā má ní Kúrisítō Yésū ri ẽ'ȳ'zú Úpí mávé ni rú r̄i be, tā má ní Yésū ri ẽ'ȳ'zú r̄i ndē tā ārēvú cérē rá. Ádarú tā ándúrú má ní 'oó r̄i pi cérē ẽzí ákó, nóni índré má ní ãzāvú rú, á ku kōpi ārēvú cérē gí, má 'bā r̄i ési Kúrisítō dr̄igé,

⁹ mâ adri r̄i 'bá ẽrivé ni. Má íco ícā piri Mungú ẽndréti gé, má ní rií tāím̄bí Mósē vé r̄i 'duzú ngaá r̄i s̄i ku, ma ícā piri Mungú ẽndréti gé, má ní Yésū Kúrisítō ri ẽ'ȳ'gí r̄i s̄i. Mungú ri 'bā á'ȳ' adri piri 'í ẽndréti gé, 'bā ní Yésū ri ẽ'ȳ'gí r̄i s̄i.

¹⁰ Á lē Kúrisítō ri n̄i, ázini ūkpō iri ní íngázú gõzú ídri rú dr̄angárá gálésila r̄i n̄i, á lē ẽzāngā nyaá s̄u iri ní nyaá r̄i tñi, ázini á lē dr̄aa s̄u iri ní dr̄aa r̄i tñi,

¹¹ má kādō dr̄aa, Mungú ẽ inga r̄i ma gõó ídri rú.

Á lē ẽ'b̄' ūkpō s̄i óngú r̄i njuú caá ẽdū gé

¹² Tā má ní 'yoó 'd̄ri, adri 'yozú kín̄, má ísú tā 'd̄i'bée gí yā 'd̄ni kuyé, dōku á'ȳ'kí ma 'bā tā 'oópi piri ni gí yā 'd̄ni kuyé. 'Bo á lē óngú r̄i njuú ūkpō s̄i, má adri r̄i s̄u

Kúrisítō Yésū tñi, s̄u iri ní lēé r̄i tñi.

¹³ Má édrípíi má ómvúpíi, má íco 'yoó kín̄, á nga tā r̄i fūú t̄i ni gé gí yā 'd̄ni ku. 'Bo má áv̄i tā ándúrú má ní 'oó aga'bée gí 'd̄a'bée s̄i gí, ma ri ū'b̄' ūkpō s̄i, tā r̄i nga muzú dr̄idr̄i.

¹⁴ Á lē ẽ'b̄' ūkpō s̄i Kúrisítō á vúdr̄i ūb̄i címgbá cazú ẽdū gé, má ísú rí ándéma Mungú ní ma zizú fizú 'b̄' gé r̄i, má ní Kúrisítō Yésū ri ẽ'ȳ'gí r̄i s̄i.

¹⁵ 'Bā Yésū ri ẽ'ȳ'bá gí, pá tu'bá tñt̄i n̄i'bée, lē 'bā á'ȳ'kí tā 'd̄i'bée. Ímivé ȳ'kí ku dō túngú tā ūrukō'bée s̄i, Mungú ri ẽimi ní tā r̄i ẽ mi lū uletere.

¹⁶ Lē 'bā n̄ikí ámá muké 'yozú kín̄, tā 'bā ní í'dó ngaá muké gí 'd̄i'bée, 'bā 'd̄ukí ngaá muzú áyu.

¹⁷ Má édrípíi má ómvúpíi má ní lēélē r̄i pi, lē ẽimi ūb̄i kí tā má ní 'oó r̄i á pámvú muzú, ẽimi ūn̄ikí tā muké 'bā ní ímbá 'bā ūrukō ní rií 'duzú ngaá r̄i pi, ẽimi 'd̄ukí r̄i ngaá s̄u kōpi ní ngaá r̄i tñi.

¹⁸ Má ūlū ándúrú tā 'd̄ri ẽimi ní rā, má kín̄, 'bā kárakará pi ímú adri ari'ba Kúrisítō ẽ ní gbää pëti alambaku sigé r̄i vé ni, 'bo á lē gõó ẽndij ūlū ẽimi ní d̄ij, tā 'd̄ri s̄e ẽzāngā ẽm̄ mā ési, m̄indré álá má mi cérē cérē.

¹⁹ 'Bā 'd̄ni 'd̄i'bée, kōpivé ẽdū, ẽ kōpi 'd̄u ú'bé vürä ẽ ní ẽzāngā nyazú ẽdū ákó r̄i agá. Tā kōpi ní 'bää ãmbúgú ẽvē mungú rú r̄i, ẽri tā rú'bá nōri vé r̄i, kōpi ri ẽ íngú tā

dřinjá sē'bá ni pi sī, kōpi 'bākí ési céré tā nyōkú nōri vé rī dr̄igé.

²⁰ 'Bo āngū Úpí Kúrísítō ní adrızú 'bū gé 'dāá rī, īri āngū 'bavé ni. 'Bâ ri ési 'bārizú 'bavé Úpí Yésü Kúrísítō 'bâ Paápi rī vé īgōngará ūtēzú.

²¹ īri ūkpō be ngá ārēvú dr̄igé céré, īri úmvulésí 'bavé rý'bá ñma'bée ñmañma nō'bée újá ógú sū ivé rī tñi.

Á lē kpá ęndijí 'yoó īmi ní djjí, lē īmi adrikí ãyikō sī.

⁵ Lē tā īmi ní 'oó muzú ési mādā sī rī ē índré 'bá rī pi ęndreti gé 'dälé muké. U'dú Úpí ní īgōzú rī icá īnyinjáná gi.

⁶ Tā ūkpó ūkpó īsú dō īmi, lē īmi rikí īmi ūsú drāá ku. Lē īmi zikí Mungú ri, īmi 'bākí īmivé tā céré ęndreti ni gé, īmi sēkí īri ní ūwō'difō, īmi mākí ngá īmi ní lēé rī vú ni gé 'dälé.

⁷ Kúru īmi ní Kúrísítō Yésü ri ę'yí gí rī sī, īmi icó tákiri Mungú vé rī īsú rá, tákiri 'dīri tā be āmbúgú, 'bá áda icó tā ni nijí amá bā ku. Tákiri 'dīri, īri īmi īzā ko, sē īmi adri үr̄i ãkó, īzāngā fi āní īmí ési agá ku.

⁸ Má édrípíjí má ómvúpíjí má ní lēélē rī pi, kōkōbí nōri vé ūdū gé, á lē īmi ní tā āzi lūú, lē īmi 'bākí īmivé yíkí tā áda ni dr̄igé, tā ī ní īnjíjí īnjí ni dr̄igé, tā piri ni dr̄igé, tā uletere ūnjíkānyā ãkó ni dr̄igé, tā 'bá rī pi ní lēélē ni pi dr̄igé, tā 'bá rī pi ní rií ési 'bāá céré kú dr̄i ni gé rī pi dr̄igé. Lē īmi 'bākí ési tā adri'bée muké muké ni pi dr̄igé, āzini tā ī ní īngúngū ni pi dr̄igé.

⁹ Tā īmi ní yíjí má vúgá, īmi ní ūnijí má vúgá, īmi ní īsú má vúgá, īmi ní ndreé má ní 'oó rī, lē īmi 'dükí tā 'dī'bée ngaángá. Kúru Mungú riipi tákiri sēépi rī ā adri īmi be.

4

¹ Má édrípíjí má ómvúpíjí má ní lēélē rī pi, ma úvá be lēzú muzú īmi ndrezú. īmi sēkí ãyikō ga má ési agá ambamba, āndēma mávē má ní īsú rī, īri īmi 'i. Kúru lē īmi áwíkí tā 'oó piri Úpí ęndreti gé.

Páülū imbá 'bá Úpí Yésü ri ę'yí'bá gí rī pi

² Ēwōdýyā, īmi Sütükē be, īmi 'bá Úpí ri ę'yí'bá gí ni pi, á mā īmi dr̄i īr̄i sī, lē īmi kukí ãgátá āní.

³ Má ógúpí, * 'bâ ri ęzí nga mí be trú, á mā mi, lē mî ko ūkú má īzā ko'bá ú'dúkó muké rī ā ūlūngará sī 'dī'bée ē īzā koko, kōpi rikí mā īzā koó Kéléměnī be, āzini 'bá 'bá ní rií ęzí ngaá kōpi be trú rī pi be, 'bá 'dī'bée ārēvú céré, sīkí kōpivé rý búkū idri vé rī agá rá.

⁴ īmi 'bá Úpí ri ę'yí'bá gí 'dī'bée, lē īmi adrikí ãyikō sī.

* 4:3 4:3 Má ógúpí: Má ógúpí 'dīri vé rý sâ āzi sī, īri icó adri Súzúgō.

*Páūlū sē õwō'dīfō ngá ī ní
sērī sī*

¹⁰ Ma ãyïkō sī ãmbúgú ìmi
ní gõo mâ tā ùsùu ngá sī dīj
rī sī, sē má íngú Úpi ri ãní rá.
Á n̄ rá dr̄idr̄ ni, ìmi 'bákí ési
ìmivé rī cérē kuú má dr̄igé,
'bo ìmi ìsúkí dr̄i dr̄ilé muké
ìmi ní icózú mâ ïzā kozú ngá
sī ni kuyé.

¹¹ Tā má ní átā 'dīri adri
'yozi kínī, á lē ngá ìmi vúgá
yā 'díni kuyé. Tā má ní n̄jí
ámá rī, ngá má ní adrii ìri
be rī, dō ìri mādān̄já yā, dō
ãmbúgú yā, ca má ní gí.

¹² Ízāngā ngá ãkō vé rī,
á n̄ rá, adringará ngá be
rī, á n̄ rá. Tā rī dō 'i nga
mâ rú'bá gá íngóni, á n̄ rá.
Adringará épí sī rī, á n̄ rá.
Adringará ẽbirí sī rī, á n̄ rá.
Adringará ngá be tré dōku
ngá ãkó rī, á n̄ rá.

¹³ Ma icó tā rī pi ãrēvú 'o
cérē ūkpō Kúrisítō ní sēe má
ní rī sī.

¹⁴ 'Bo ìmi 'okí muké ìmi ní
mâ ïzā koó tā ūkpó ūkpó agá
rī sī.

¹⁵ Ìmi 'bá Piliipóyī vé
'dī'bée, ìmi n̄kí rá, má ní
íngázú ãngū Mákēdōnýá
vé rī gélési, ímúzú ìmi ní
ú'dúkó muké rī i'dózú ûlûzú
rī gé, ìmi sokí ngá mâ ïzā
kozú n̄, kánisā[†] ãzi túngú
ni 'o sū 'dīri tñi kuyé.

¹⁶ Má ní dr̄i adrizu kûrú
Tësälöniké vé rī agá 'dâa' rī
gé, ìmi sokí má ní ngá sēe vú

be kárakará.

¹⁷ Á 'yo tā 'dīri 'díni adri
'yozi kínī, á lē ìmi sokí má ní
ngá sēe fefé rú yā 'díni kuyé,
tā má ní lēe rī, á lē Múngú ã
sē ìmi ní dr̄ilé muké, ìmi ní
mâ ïzā koó rī sī.

¹⁸ Nóni ngá má ní lēe rī pi
ãrēvú cérē má ìsú gí, ngá má
ní ìsú rī pi aga ngá má ní lēe
rī pi rá. Ngá ìmi ní ìpēe má
ní Êpäfürödítā dr̄igé 'dī'bée
ca má ní gí. Ngá ìmi ní sēe
'dī'bée, ẽjí ni ngū ndr̄indr̄
sū röbönjö ï ní zāá Múngú
ní rī tñi, Múngú ã'yī tā ni
ési be cérē, sē ìri ní ãyïkō
ãmbúgú.

¹⁹ Ma Múngú ri zi ìmi ní,
ã sē rí ìmi ní ngá ìmi ní
lēe rī pi. Ngá Múngú ní
ímú sēe ìmi ní rī, ìri dr̄ilé
muké íngápi Kúrisítō Yésü
vúgálési rī.

²⁰ Ë íngükí Múngú 'bá
Ètépi ri muzú nyonyo.
Ämñā.

*Páūlū sē mōdó 'bá
Piliipóyī vé rī pi ní.*

²¹ Ìmi sēkí mōdó 'bá
Kúrisítō Yésü ri ẽ'yī'bá gí
rī pi ní. 'Bá Yésü ri ẽ'yī'bá
gí adri'bá má be trú nō'bée,
sēkí kpá ìmi ní mōdó.

²² 'Bá cérē Yésü ri ẽ'yī'bá
gí rī pi sēkí ìmi ní mōdó,
agaápi rá rī, 'bá ri'bá ẽzí
nga'bá 'bágú ãmbúgú Rómä
vé rī[‡] vúgá rī pi sēkí cérē ìmi
ní mōdó.

[†] 4:15 4:15 *Kánisā*: Kánisā ri 'bá Yésü Kúrisítō ri ẽ'yī'bá gí rī pi. [‡] 4:22 4:22 *Bágú ãmbúgú Rómä* vé rī: 'Bá Rómä vé rī pi ïvē 'bágú ãmbúgú rī zi ïvē tī sī Káyísárā. Ìri 'bágú ãmbúgú 'bágú ãngū ãndiāndí rī pi agá rī pi dr̄igé, ãngū Yûdáyā vé rī dr̄igé, ãngū Gâlîlâyā vé rī dr̄igé, ãzini ãngū Yâhûdî rī pi vé rī dr̄igé.

23 Eſí múké Úpí Yésü
Kúrísítô vé rí ã adri īmi be.
Ãmīnā.

Kōkōbí Páulū ní sii séé 'bá Kōlōsáyí vé rī pi ní rī Tā bükü rī vé rī ā ülungará

Kōlōsáyí ri kүrү wőkő
ütyú ní 'dezú rī gé, āngü
Eziyä vé rī agá, zikí nóni
āngü 'dīri Tákí. Páulū ī ní
áyuayü rī ca āngü 'dāri agá
kuyé. Páulū ı́sú yií kíní,
'bá āngü imba'bá ūnjö sī ni
pi anigé, kópi ri 'bá kānísā
vé rī pi ímbá tā ūnjö vé
ni sī. Tā 'dīri fi Páulū ā
ési agá ambamba. 'Bá ri'bá
āngü imba'bá rī pi ímbákí
'bá Yésü ri ẽ'yí'bá gí rī pi
kíní, lē kópi ā úlikí ī ágélé
ẽ tī rá, ăzini lē kópi ẽ ı̄njíkí
mäläyíkā rī pi áyu, ā sē rí
Mungú ní ăyíkō. Kúru Páulū
ní kōkōbí 'dīri sızú səzú kópi
ní kíní, Kúrisítō vé drängará
pa kópi ní, Kúrisítō ri nóni
'bū gé, ırí mäläyíkā rī pi
drígé, índrí rī pi drígé gé,
ăzini vū drígé céré. Kúru lē
kópi ā ā'yíkí tā mērē ăzi vé
ni ku, dōku ímbángará ūnjö
vé ni ku, lē kópi ẽ ı̄njíkí 'yéjá
Kúrisítō ri áyu. Lū kpá kópi
ní kíní, lē kópivé adringará
ẽ índré kópi rú'bá gá, ā lū rí
kíní, kópi 'bá Mungú ní ūpēé
gí ni pi.

Páulū sī kōkōbí sée 'bá
Kōlōsáyí vé rī pi ní

¹ Ma Páulū 'i, Kúrisítō Yésü
vé 'bá áyuayü Mungú ní

üpēé rī, á sī kōkōbí 'dīri sée
imí ní ní, 'bá sīkí kōkōbí rī
'bá édrípi Tímötéyö Yésü ri
ẽ'yíipi gí rī be trú.

² 'Bá sīkí kōkōbí rī sée 'bá
édrípi, ăzini 'bá ómvúpíi
Kúrisítō ri ẽ'yí'bá gí,
ri'bá adri'bá kүrү ambúgú
Kōlōsáyí vé rī agá rī pi ní.
Esí muké, ăzini tākíri 'bá
Etépi Mungú vé rī ā adri imí
be.

*Páulū zi Mungú ri, ăzini
sē ūwō'difō*

³ Lókí céré sī, 'bá kādō rií
Mungú ri zií imí ní, 'bá ri
'bavé Úpí Yésü Kúrisítō vé
Etépi Mungú ní ūwō'difō sē,

⁴ ā'diätásíyä 'bá yíkí kíní,
imí 'bákí esí céré kuú
Kúrisítō Yésü drígé, ăzini
imí lēkí 'bá Mungú vé rī pi
céré lēlē.

⁵ Imí ri tā 'dīri 'o 'díni,
imí lēkí úmvúlési āndēma ī
ní 'bāa kuú imí tēe 'bū gé
'dāa rī ı́sú, ā'diätásíyä imí
ẽ'yíkí ú'dúkó muké Kúrisítō
vé áda rī gí.

⁶ U'dúkó muké Kúrisítō vé
'dīri ayi muzú vū drígé sī
céré, sē 'bá rī pi újákí esí
rá, sū ırí ní ícā imí āsámvú
gé drídri, ú'dú imí ní tā áda
Mungú vé esí muké vé rī
yízú, imí ní esí újázú aní rá
rī gé rī tñi.

⁷ Epafurā 'bá édrípi 'bá ní
lēlē, 'bá ní rií ẽzí ngaá ırí
be trú rī, jí ú'dúkó muké
'dīri mūy ülūú imí ní ní.
Irí atí'bá, 'bá esí céré rizú
ẽzí Kúrisítō vé rī ngazú imí
āsámvú gé 'bá vürā gá.

⁸ Êpäfúrā ūlū 'bá ní lēngárá Índrí Uletere rī ní suú ūmí ési agá rī rá.

⁹ Ù'dú 'bá ní ūmivé tā yizú rī gé, 'bá rikí nyo Múngú ri zī ūmi ní, Índrí Uletere Múngú vé rī, ã sē rī ūmi ní tā nñngará.

¹⁰ 'Bâ ri Múngú ri zī ūmi ní, ūmi 'okí rí tā piri Úpí  ndreti gé, ã sē rī ūri ní ayikõ, ūmi kokí rí 'bá rī pi ē izā tā céré agásí, ūmi nñkí rí tā Múngú vé rī muké muké.

¹¹ 'Bâ ri Múngú ri zī ūmi ní, ã sē ūmi ní ivé ūkpõ agaápi rá rī, ūmi úmbéki rí ési izangā rī ã nyangará gá, ūmi nyakí rí izangā rī muzú ési be mädä. ūmi 'okí dô sñ 'dři tíni, ūmi ayikõ isú rá.

¹² ūmi sëkí Múngú ní òwõ'difô, ūri ní sëé ūmi ní fiú ivé mälüngä adrizu ãní  túñá agá rī alée 'bá ivé rī pi be trû rī sñ.

¹³ Múngú pa 'bâ tā ūnjí Sátánä vé rī agásí, së 'bâ fiú mälüngä 'î Mvópi 'í ní lélë rī vé rī agá gi.

¹⁴ Múngú së 'î Mvópi vé ãri dää 'bâ drj jezú, ãzini 'bâ truzú 'bavé ūnjíkãnyä agásí.

Kúrisítô ri  mbúgú tā drjé sñ céré

¹⁵ Kúrisítô adri sñ Múngú ï ní ndreé ku rī tíni. ūri  mbúgú ngá céré ï ní gbií rī pi drjé.

¹⁶ Kúrisítô gbi ngá rī pi  rêvú céré nñ, gbi ngá 'bû gé

rī pi, ngá vû drjé rī pi, ngá ï ní rû'bá ni ndreé ku rī pi, ngá ï ní rû'bá ni ndreé ïndí rī pi, 'bá mälüngä rû'bá rī pi, ãzini 'bá ūkpõ be ãngû rû'bá rī pi, gbi ngá rī pi  rêvú céré nñ, gbi ngá rī pi  rêvú céré ézí ngaá 'í ní.

¹⁷ ï ní drj ngá rī pi gbizú kuyé rī gé, Yésû ri  nogósí anigé, ūri ri së ngá rī pi  rêvú céré ri ézí nga muzú trû.

¹⁸ Kúrisítô ri  mbúgú kánisâ* drjé céré. Kúrisítô ri 'bá Múngú ní í'dó ingaá drjdrj 'bá ūdrâ'bá gi rī pi ãsámvú gé sñ rī 'i, ã adri ri  mbúgú ngá rī pi drjé céré.

¹⁹ Múngú ri ayikõ sñ, Kúrisítô ní adrií 'í tíni tā gá sñ céré rī sñ.

²⁰ Múngú ri ayikõ sñ Yésû ri sëzú tákiri ijizú 'bá rī pi ãsámvú údezú Múngú be ãri Yésû vé dääpi pëti alambaku† sígé rī sñ, ë icí rí ngá 'bû gé rī pi, ãzini ngá vû drjé rī pi ãsámvú Múngú be trû.

²¹ Ándúrú ūmi gákí Múngú ri sñ, ūmi ari'ba Múngú vé ní, ūmi ní rií ūnjíkãnyä 'oó rī sñ.

²² 'Bo Múngú údé nóni ūmivé ãsámvú 'í be rī icá muké gi, ūri ní Yésû ri sëé drää ūmivé ūnjíkãnyä ã tā sñ rī sñ. ūmi icákí nóni uletere, ūnjíkãnyä ãkó Múngú  ndreti gé gi, 'bá ãzi icó nóni ūmi tõó ku.

²³ 'Bo lë ūmi tukí pá tití ūmivé é'yengará agá. Ési ūmi

* **1:18 1:18 Kánisâ:** Kánisâ ri 'bá Yésû Kúrisítô ri é'yí'bá gi rī pi. † **1:20 1:20 Pëti alambaku:** 'Bá Rómä vé rī pi ri 'bá tâ 'o'bá ūnjí rī pi gbâ mûsûmârî sñ pëti alambaku sígé, ūri sâ 'dû ãco kôpi ibí drâ ndõ, kôpi izangâ nya ambamba drângará rī gé.

ní 'bāa ú'dúkó muké rī īsúzú yizú dr̄idr̄i 'dāri, lē īmi kukí ku. Ú'dúkó muké 'dīri ūlūkí 'bá vū dr̄igé rī pi ní cérē, ma Páülū 'i, ātī'bá Mungú ní īpeé rií ú'dúkó muké rī ūlūú 'bá rī pi ní rī 'i.

Páülū nga ēzī 'bá Yēsū ri ē'yī'bá gí rī pi ní

²⁴ Ma āyīkō sī má ní mā rū'bá sēe rií īzāngā nyaá īmi tā sī rī sī, ma ri īzāngā Kúrisítō ní nyaá rī nya, ma ri nya īrivé rū'bá ā tā sī, rū'bá 'dīri 'bá kānísā vé rī pi.

²⁵ Mungú 'bā ma ātī'bá riípi ēzī ngaápi kānísā agá ni, ēzī mávē rī rizú tī Mungú vé rī sēzú īmi ní.

²⁶ Ú'dúkó muké 'dīri úcikí kuú mūdūmūdū rú ilí be tré 'bá ūkū dr̄idr̄i 'dā'bée ní, 'bo nóni i'dakí īri kú āmvé 'bá Mungú vé rī pi ní.

²⁷ Mungú 'o tā 'dīri 'dīni, ā'diātāsīyā īmi 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi, īmi nīkí rī tā muké ándurú ī ní ūzūú 'dāri ámá āní. Tā ī ní ūzūú rī, īri Kúrisítō vé adringará īmī ēsī agá rī, īri sē īmi ēsī 'bá dīngará Mungú vé rī dr̄igé.

²⁸ 'Bā ri ú'dúkó Kúrisítō vé rī ūlū mūzú 'bá rī pi ní cérē. Tā nīngará 'bavé rī sī, 'bā ri 'bá rī pi imbá mūzú cérē, ā sē rī 'bá Kúrisítō ri ē'yī'bá gí rī pi ā adrikí rī ūkpó ūkpó īvē ē'yīngará agá.

²⁹ Tā 'dīri sī, ma ri ēzī nga ūkpó sī, ūkpó Kúrisítō ní sēe má ní rī sī.

2 ¹ Á lē īmi nīkí ēzī má ní ngaá īmi ní ūkpó sī rī, āzini ēzī má ní ngaá 'bá kūrū Lāwōdīkīyā vé rī agá rī pi ní rī, āzini má ní ngaá 'bá vūrā ūrukó agá mā rū'bá ndre'bá dr̄idr̄i kuyé rī pi ní rī.

² Tā ā pá mávē āmbúgú rī, ma ri 'bá rī pi ē ēsī imbá, āzini kōpi úmú, kōpi ā lēkí rī ī lēlē, kōpi ā nīkí rī tā Mungú vé ándurú ī ní ūzūú kuú mūdūmūdū rú rī ámá bēnī. Tā Mungú vé ándurú īri ní ūzūú kuú mūdūmūdū rú rī, tā rī Kúrisítō 'i.

³ Kúrisítō ri sē 'bá rī adri úmī be tā Mungú ní ūzūú kuú mūdūmūdū rú rī nīzú.

⁴ Ma ri tā rī 'yo īmi ní 'dīni, ā'diātāsīyā 'bá āzi ā átā rī īmi ní átángá ádra muké sī īmī mi ū'bāzú ku.

⁵ Ma dō īmi gārā gá sī rárá rú drāāsīyā, á 'bá ēsī kuú īmi dr̄igé. Ma āyīkō sī īmi ní rií tā rī 'dūpū ngaá mūzú muké rī sī, āzini īmi ní Kúrisítō ri ē'yīj, īmi ní pá tuú tītī īmivé ē'yīngará agá rī sī.

Kúrisítō ri idri sē nī

⁶ īmi ní Úpí Kúrisítō Yēsū ri ē'yīj gí rī sī, lē īmi rikí īrivé tā 'dūpū ngaá áyu.

⁷ īmi Kúrisítō ri ē'yī'bá gí 'dī'bée, īmivé ē'yīngará agá, lē īmī ulá ā fifi, sū ī ní īmi imbá dr̄idr̄i rī tīnī. Lē īmi sēkí ūwō'dīfō mūzú dīj dīj.

⁸ Lē īmi sēkí 'bá āzi ā ri átángá ēzī ākó ní imbá rizú īmī mi ū'bāzú ku, imbángará 'dīni 'dīri, ibí íngá yīkī 'bá áda vé ni vúgá,

āzini índrí ūnjí rī pi vúgá, íbí íngá Kúrísítō vúgá kuyé.

⁹ Kúrísítō ní adrizu vū drīgē nōggó 'bá áda rú rī, īri ã ngúlúpí Múngú 'i.

¹⁰ Īmi ní īmi úmú Kúrísítō be gí rī sī, īmi nóni 'bá Kúrísítō vé ni gí. Kúrísítō ri Úpí 'bá āngū rū'bá rī pi drīgē, īzini índrí āngū rū'bá rī pi drīgē.

¹¹ Sâ īmi ní Kúrísítō ri ẽ'yīzú rī gé, likí īmi gí,* sū ī ní ágélé ē tī lījí rī tīnī, 'dükí īmivé ūnjikānyā īmī rū'bá gá sī gí, adri 'yozú kínī, likí rū'bá īmivé rī kuyé, Kúrísítō li īmivé ūnjikānyā āmvé gí.

¹² Lókí ī ní īmi ní bātizimū† sēzú rī gé, sīkí īmivé ūnjikānyā Kúrísítō be trū gí. Īmi ní ẽ'yījí kínī Múngú inga Kúrísítō ri gōo ídri rú gí rī sī, nóni inga īmi gōo ídri ú'dí Ȭsú gí.

¹³ Ūnjikānyā īmi ní 'oó rī sī, īmi índrékí sū 'bá ūdrā'bá gí ni pi tīnī, 'bo nóni Múngú sē īmi ní ídri ú'dí, īmi ní Kúrísítō ri ẽ'yījí gí rī sī. Múngú trū 'bā 'bávé

* **2:11 2:11** *Likí īmi gí:* Múngú lū Ābūramā ní kínī, anji āgō Ābūramā vé rī pi adrikí dō caá ȳ'dú ārō gí, lē ā úlikí kōpi ā ágélé ē tī rá, lūzú kínī kōpi anji Múngú vé ni. 'I lā 'I'dóngará 17:9-14.

† **2:12 2:12** *Bātizimū:* Lókí Yūwání ní bātizimū sēzú rī gé, īri 'bá rī su yījí agá 'dāá, īri gō 'bá rī rū inga āmvé nōo. Sungará yījí agá rī, sū ī ní 'bá rī sūjí 'bú agá rī tīnī, ingangará āmvé nōo rī, sū ī ní 'bá rī ingaá gōo ídri rú drāngará gálésila rī tīnī.

‡ **2:14 2:14** *Dū ūnjikānyā rī gbāá pēti alambaku sīgē gí:* Tā 'dīri vé ififí, kā Yésū ri gbāá pēti alambaku sīgē, nya Ȭzāngā 'bávé ūnjikānyā ā tā sī, tā ī ní kōdō lēzú 'bā ūnjāzú 'bávé ūnjikānyā ā tā sī rī dē gí.

S 2:16 2:16 *U'ȳdú ȳmū nyazú rī ūnjījí ilí be cérē:* Yāhúdī rī pi ri tā Múngú ní 'oó ī ní rī ā tā ígá, kōpi ri ȳmū nya ȳ'dú Ȭrūkō'bée gé, sū ȳ'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tī gé sī, īzini ȳ'dú Pēnītikósítā vé rī gé rī tīnī.

2:16 *ȳmū mbāá vé rī, dōku ȳ'dú Sābátā vé rī:* Yāhúdī rī pi ri Múngú rī ūnjījí mbāá sī ígápi ȳ'dú rū rī gé, kōpi ri ãnyāpá úlī kárakarā zā rōbōñō rú. Sēbītū ālu ālu, kōpi ri ȳ'dú Sābátā vé Múngú ní uvuzú 'dāri ígá. 'I lā 1 Kōrónikōl 23:30-31; 2 Kōrónikōl 2:4; 2 Kōrónikōl 8:12-13; 2 Kōrónikōl 31:3; Nēmáyā 10:33; Ȭséyā 2:11.

ūnjikānyā agásī cérē gí.

¹⁴ Tā ī ní kōdō sū lēzú 'bā ūnjāzú rī, Múngú lī āmvé gí, 'dū ūnjikānyā rī gbāá pēti alambaku sīgē gí.‡

¹⁵ Múngú ndē índrí ūnjí rī'bá drī ȳrū'bá rī pi vé ūkpō, īri ní Yésū ri sēé drāá pēti alambaku sīgē rī sī. Múngú sē kōpi ní drīnjá 'bá tré āsámvú gé, ndē kōpivé ūkpō Yésū ní drāá pēti alambaku sīgē rī sī.

¹⁶ Lē 'bá āzi ī 'yo, ngá īmi ní rií nyaá, dōku rií mvuū rī ā tā ūnjí ku, dōku lē 'bá āzi ī 'yo īmi ní, īmi rikí ȳ'dú ȳmū nyazú rī ūnjījí ilí be cérē⁸ 'dīni ku, dōku īmi rikí ȳmū mbāá sī ní ígázú rī 'bāá nyaá ku, dōku ȳ'dú Sābátā vé rī ā tā 'dū' 'bāá tā āmbúgú rú ku.*

¹⁷ Tā ī ní ūlāá 'dī'bée índrīkīndrī tā ímūpi 'i ngaápi drīdrī 'dīlé rī vé rī, tā rī vé áda, īri Kúrísítō 'i.

¹⁸ Lē īmi sēkí īmī mī ȳ'bāá 'bá ī 'bā'bée kú tā be mādā ri'bá mālāyikā ūnjījí'bá 'dī'bée ní ku, kōpi ri ī íngú ī ní rií ūndrīlīkī ndreé rī sī. 'Bo

* **2:16**

tā kōpi ní 'oó 'dī'bée cérē tā azakaza vé ni, ā'diātāsīyā kōpivé tā rií ūsūy rī 'yēnjá kōpi ri ī tā ūsū áyu.

¹⁹ 'Bá 'dīni 'dī'bée adrikí Kúrísítō adriípi drīlé rú rī vé ni ku, Kúrísítō ri ūkpō sē 'bá ī ūkūnā'bá 'i rú'bá gá rī pi ní ní, īri kōpi úmú trú vūrā ālu gé, Múngú ri kōpi ní ūkpō sē, kōpi ā mbakí rí icá ūkpō ūkpō īvé ē'yēngará agá.

²⁰ īmivé ūnjīkānyā īmi ní 'oó drīdrī 'dā'bée, Kúrísítō drā 'dū muzú īndī gí píri, ngá īmi ní áwízú ési 'bāzú tāimbí 'bá áda ní ūtīj 'yoó kínī,

²¹ "Ā 'dūkí ngaá ku, ā nyakí ngá үrukō'bée ku, dōku ā 'ulókí ku" 'dī'bée 'dūzú ngazú rī ā'di?

²² Tāimbí 'dī'bée nyōkókú nōri vé ni, kōpi ūdū be. īmi 'dūkí dō tā 'dī'bée ēzí ngazú, īmi 'dīri ri tāimbí 'bá áda ní ūtīj, īri ní imbá rī ā vūdrī ūbī muzú.

²³ 'Bá rī pi ūsūkí kínī, 'bá tāimbí rī ūtīj'bá 'dī'bée, kōpi úmī be, tāimbí rī sē 'bá rī Múngú ri īnjī āní, āzini īri sē 'bá rī 'i a'bi āní tā rú'bá nōri vé rī sī a'bia'bi. 'Bo tāimbí ī ní ūtīj 'dī'bée icó tā ūnjī rú'bá nōri ní lēé rī pi ē sī ífú bā ku.

3

Idri ú'dí Kúrísítō agá rī

¹ Nóni ingakí īmi idri ú'dí ūsú Kúrísítō be trú gí, lē īmi 'bākí ési vūrā Kúrísítō ní muzú úrızú Múngú vé drī

ēndépí gé 'bū gé 'dāá rī ā tā ūsūzú.

² Lē īmi 'bākí ési rizú ngá 'bū gé 'dāá rī pi ā tā ūsūzú, ā 'bākí ési rizú ngá nyōkókú drīgé nōgó rī pi ā tā ūsūzú ku.

³ Ā'diātāsīyā īmi ūdrākí gí, nóni zükí īmivé idri Kúrísítō rú'bá gá Múngú agá.

⁴ Kúrísítō īmi ní idri sēepi rī kādō imú 'i i'daá, ī kpá imú īmi i'da, īmi imú īrivé dīngará pōwūpōwū 'dāri ālē īri be trú.

⁵ Lē īmi rikí īmī rú'bá áyú tā ūnjī 'ozú ku. Lē ā 'bākí ūwū ku, ā rikí tā āzāvū rú ni pi 'oó ku, ā adrikí ūlē ākó, ā adrikí yīkī ūnjī ākó, ā 'bākí ési āmbúgú ngá drīgé ku, 'bá ési be āmbúgú ngá drīgé rī pi ri ési 'bā tā 'dī'bée īnjīzú mungú rú.

⁶ 'Bá ri'bá tā 'o'bá 'dīni 'dī'bée, kōpivé tā 'dī'bée sē Múngú ā 'a ri ve āní ambamba.

⁷ Ándúrú īmi ní adrizú 'bá 'dīni 'dī'bée āsámvú gé rī gé, īmi rikí tā 'oó sū kōpi ní 'oó rī tīnī.

⁸ 'Bo nóni lē īmi kukí tā ūnjī 'dī'bée rá, jīkó, ési ūká, 'bá ndrengará ūnjī, 'bá āzi ā rú izangará, āzini átángá ūnjī, lē īmi kukí tā 'dī'bée rá.

⁹ Lē īmi rikí ūnjō ūlī īmi ūgūpūj drīgé ku, ā'diātāsīyā īmi kukí ūnjīkānyā ándúrú īmi ní 'oó rī gi.

¹⁰ īmi újákí nóni īmi icá ú'dí rú gí, Múngú ri sē īmivé újángará icázú ú'dí rú 'dīri, īri adri muzú nyonyo, īmi

Múngú īmi gbiípi sū 'í tñi rī nñ ãní muké.

¹¹ Ídri ú'dí īmi ní ışú 'dři agá, 'bá rī dō Yähudí yā, dō adri Yähudí ku yā, dō ágélé ni ē tị likí gí yā, dō likí kuyé yā, dō 'bá rī nñ Gírikí tị ku yā, dō 'bá ési be draápi dradra ni yā, dō tágérí yā, dō adri tágérí ku yā, Kúrisítō ri tā drígé sī céré, īri ri adri 'bá agá.

¹² Múngú lē īmi rá, ūpě īmi adrií 'bá ívé ni uletere. Kúru lē īmi kokí 'bá rī pi ē īzā, īmi adrikí ési be muké, īmivé ési ā adri tā sī mādā, lē īmi 'okí tā muké 'bá rī pi ní, lē īmi 'dükí tā rī ngaá mužú ési be mādā.

¹³ īmi dō tā be īmi ásámvú gé sī īmi ögüpíi be, lē īmi úríkí kópi be trú, īmi trükí īmi īmi ásámvú gé sī rá, sū Kúrisítō ní īmi truu rī tñi.

¹⁴ Tā agaápi rá rī, lē īmi lēkí īmi lēlē, ā'diätäsiyā lēngará ri sē īmi īmi úmu adri trú, īmi tā 'du nga ési be älu.

¹⁵ Lē tákiri Kúrisítō vé rī ā fi īmí ési agá, ā'diätäsiyā īmi ní adrií rú'bá älu rī sī, zíkí īmi ímú adrií tā be kíri īmi ásámvú gé sī. Lē īmi sékí owany'difô Múngú ní.

¹⁶ Lē ú'dükó muké Kúrisítō vé rī ā fi adrií īmí ési agá, ā sē īmi ní úmī, īmi imbáki rí īmi īmi ásámvú gé sī īmi ögüpíi be. īmi ngokí úngó Säwümä vé rī, ãzini īmi ngokí úngó Múngú ri íngúzú ãní, īmi sékí Múngú ní owany'difô īmí ési agá 'dää.

¹⁷ Tā īmi ní rií 'oó, ãzini īmi ní rií átā rī, lē īmi 'okí Úpí Yésü ã rú sī, lē īmi sékí owany'difô 'bá Etépi Múngú ní Yésü ã rú sī.

'Bá Yésü ri ẽ'yí'bá gí rī pi vé adringará ívé 'bëtì ásámvú gé rī

¹⁸ īmi ūkú rī pi, lē īmi yikí īmivé ágō rī pi ē tị yiyi, ā lū rí 'yožú kínī, īmi ẽ'yíkí Úpí Yésü ri gí.

¹⁹ īmi ágō rī pi, lē īmi lēkí ūkú īmivé rī pi lēlē, ā átakí kópi ní owany' sī ku.

²⁰ īmi anjiná rī pi, lē īmi yikí 'bá īmi tị'bá rī pi ē tị yiyi tā céré sī, īri sē Úpí ri adri ãní äyikō sī.

²¹ īmi anji étépij, Lē īmi átakí átangá anjiná rī pi ní ú'dükó ūkpó ūkpó ni sī ku, ā sē rī kópi ní izängā ku.

²² īmi tágérí rī pi, lē īmi yikí 'bá īmi ní rií ẽzí ngaá kópi vúgá rī pi ē tị yiyi, ā adri 'yožú kínī, kópi ní rií mi 'bää ámivé ẽzí ndrezú gögö rī sī ku, īmi ngakí ẽzí rī ési älu sī, ē ẽnjíkí rí Úpí ri ãní.

²³ Lē īmi ngakí ẽzí rī ési be céré, sū īmi ní rií ẽzí ngaá Úpí Yésü ní rī tñi, adri 'yožú kínī, īmi ní rií ngaá 'bá áda ní rī tñi ku.

²⁴ Lē īmi nökí ámá muké 'yožú kínī, ẽzí īmi ní ngaá rī agá, Kúrisítō ri īmi ūfē rá, ā'diätäsiyā ẽzí īmi ní rií ngaá rī, īmi ri nga īmivé Úpí Kúrisítō ní.

²⁵ 'Bá tā ūnjí 'oópi rī, Múngú ri īri ūnjikanyā īri ní 'oó rī sī.

Múngú ri 'bá rī pi vé tā li
cérē pīri.

4

¹ Ími 'bá ambugu túgērī
rī pi vé rī, lē ìmi sükí
túgērī ìmivé rī pi ã rú'bá gá
susú, ìmi rukí kópi muké,
ã'diātásiyā ìmi níkí rá 'yozú
kíní, 'Bá Āmbúgú ìmí drílē
gá anigé 'bū gé 'dāá.

*Lē 'bá rī pi ã zikí Múngú
ri*

² Lē ìmi 'bákí ési rizú
Múngú ri zizú, ìmi adrikí
mí be mgbo, ìmi sækí ìri ní
òwō'difō.

³ Ími zikí 'bá ní Múngú ri,
Múngú ã së ré 'bá ní drílē
muké, 'bá ülükí rí ú'dukó
muké Kúrisítō vé rī muzú,
azini 'bá ülükí rí tā Kúrisítō
vé ì ní ándúrú üzü'kuu
mudumudú rú rī muzú 'bá
rī pi ní. 'Yíkí ma kú jó ì ní
rizú ängü ù'yizú rī agá nögö
ú'dukó muké má ní ülükí rī ã
tā sī.

⁴ Ími zikí Múngú ri, ã së
ré mā ülükí rí ú'dukó muké rí
muzú ãní muké.

⁵ Ími dō ri adri 'bá Múngú
ri ní'bá kuyé rī pi ãsámvú
gé, tā ìmi ní rii 'oó rī, lē
ìmi 'okí muzú tā nñngará be.
Lē ìmi ù'bíkí léti ndāá 'bá
'dibée è izā kozú.

⁶ Lē átangá ìmi ní rii átā
kópi ãsámvú gé rī, ìmi átakí
ési muké sī, ã së ré kópi ní
úvá, ã'diātásiyā 'bá ãzi zí dō
ìmi tā sī, ìmi újákí rí ìri ní
átangá rī muké.

*Páülü vé ängü ímbángará
ã üdū azini mōdō sengará*

⁷ Tükíkō ri mávé tā ülükí rí
nī nī. Ìri édrípi má ní lēlē
rī, 'bá ési rizú ézí rī ngazú
atí'bá rú má be trú Úpí agá.

⁸ Tā ã pá má ní lēzú ìri
pēzú muzú ìmi vugá 'dilé rī,
ã mū rí mávé tā ülükí rí nī,
azini è imbá rí ìmí ési.

⁹ Tükíkō pi mū Õnésimū
'bavé édrípi ési 'báápi ézí
ngaápi ési be cérē rī be,
Õnésimū ri 'bá ìmivé ni, kópi
tā 'i ngaápi 'bá rú'bá gá nöle
rī pi ülükí rí nī nī.

¹⁰ Árísítárúkō ì ní 'yíi kuú
má be trú rī, së ìmi ní mōdó,
azini Márákō Bärúnábā vé
máríté së kpá ìmi ní mōdó.
Ándúrú ülükí Márákō vé tā
ìmi ní rá. Kädō caá ìmi vugá
'dilé, ìmi è'yíkí ìri drí ìrī sī.

¹¹ Yésü ì ní zíjí Yúsítō rī,
së kpá ìmi ní mōdó. Yähudí
Yésü ri è'yí'bá gí, 'bá ní
rii ézí ngaá kópi be trú
mälüngā Múngú vé rī ã tā sī
rī pi, kópi 'yéná 'dī, kópi kokí
mā izā ambamba.

¹² Épäfúrā ìmi ógúpi
adriípi atí'bá Kúrisítō Yésü
vé rī, së ìmi ní mōdó. Ìri
ri Múngú ri zí ìmi ní ükpö
sī, ìmi níkí rí tā Múngú ní
lēlē ìmi 'okí rī, ìmi 'dükí rí
ngaánga, ìmi tukí rí pá títí
ìmivé è'yíngará agá.

¹³ Á ndre Épäfúrā 'bá ési
cérē rizú ézí ngazú ìmi ní,
azini 'bá Yésü ri è'yí'bá gí
kürü Läwödökíyä vé rī agá rī
pi ní, azini kürü Hírápólisí
vé rī agá rī pi ní.

¹⁴ Lükä 'bavé ündī riípi
dawā séeipi 'bá ní lēlē rī, së

ĩmi ní mōdó, ãzini Dema sē
kpá ĩmi ní mōdó.

¹⁵ Ĩmi sēkí mōdó 'bá
édrípíjí, ãzini 'bá ómvúpíjí
Yésü ri e'yí'bá gí Lāwōdīkíyā
gá rī pi ní, ãzini ĩmi sēkí
mōdó 'bá ómvúpí Núfā ní,
ãzini 'bá kānísā vé ï úmú'bá
írivé 'bëtí âsámvú gé rī pi ní.

¹⁶ Lākí dō kōkōbí 'dīri ĩmi
ní gí, ĩmi pēki muú 'bá
kānísā Lāwōdīkíyā vé rī agá
rī pi ní, kōpi ã lākí. Kōkōbí
má ní sī sēé 'bá Lāwōdīkíyā
vé rī pi ní rī, lē ĩmi zìkí, kōpi
e' ̄sēkí, ĩmi lākí kpá ̄ndī.

¹⁷ Ĩmi lūkí Ārīkípō ní, lē ã
nī muké 'yozú kíní, eżí Úpí
Yésü ní sēé drí ni gé rī, ã 'du
ngaánga.

¹⁸ Ma Páülū 'i, mōdó
̄dūmbítā rú 'dīri, ã sī
kōkōbí ni mā drí sī nī. Ĩmi
nīkí rá 'yozú kíní, ma kú
jó ï ní rizú ̄angū ū'yízú rī
agá nōónō, ĩmi zìkí má ní
Múngú ri. Eṣí muké Múngú
vé rī ã adri ĩmi be.

**Kōkōbí ãlu ni
Páülū ní sñi sëé 'bá
Tēsālōnīkē
vé rí pi ní rí
Tā bükü rí vé rí
ã ülungará**

Páülū i'dó kānísā ãngū Tēsālōnīkē vé rí agá (Efzí 17). Tēsālōnīkē ri kürú ãmbúgú ãngū Mäkēdōnýä vé rí agá, ãngū ī ní zií Gírikí rí vé wöökö úrulé rú rí gé. Páülū ngá mbélénjá møy 'dáásí rá, ã'diätásiyä Yähúdí urukö ní lëé ñri rüy rí sñ. Vúdrí ni gé, Tímötéyö riípi ñri ē ïzä koópi rí ní lüzú ñri ní kññ, kópi ã rikí dö Kürüsítýání rí pi õcüy drääásiyä, kópi 'bákí ési kuú Mungú drígé. Páülū sñ kökobí 'dri kópi ë ési ímbázú, ãzini tā kópi ní zií rí újázú.

Kökobí 'dri agá, Páülū sñ Mungú ní öwö'difö Kürüsítýání Tēsālōnīkē agá rí pi vé ë'yängará ã tā sñ, ãzini kópivé lëngará ã tā sñ. Ülü kpá kópi ní ívé adringará Kürüsítýání rú kópi ãsámvú gé rí vé tā. Ülü kpá kópi ní tā úmvúlésí ímúpi 'i ngaápi Kürüsítýání rí pi ã rü'bá gá kópivé drängará ã vúdrí gé rí vé tā, ãzini ülü tā úmvúlésí ímúpi 'i ngaápi sâ Yésü ní ímúzú ímvízú rí gé rí vé tā. Ímbá kópi ní lëti adrizú ãní muké cïngbá cazú ú'dú Yésü ní ímvízú rí gé rí vé tā.

*Páülū sñ módó 'bá
Tēsālōnīkē vé rí pi ní*

¹ Ma Páülū 'i, 'bá Sílā be Tímötéyö sñ, 'bá sñkí kökobí 'dri sëé ñmi ní, ñmi 'bá känísä vé adri'bá kürú Tēsālōnīkē vé rí agá, Mungú 'bá Efépi ri ë'yí'bá gí, ãzini Úpí Yésü Kürüsítö ri ë'yí'bá gí rí pi. Ësí muké Mungú vé rí, ãzini tákíri ñrivé rí ã adri ñmi be.

*E'yängará 'bá Tēsālōnīkē
gá rí pi vé rí*

² U'dú ãlu ãlu, 'bá ri öwö'difö sñ Mungú ní ñmi tā sñ céré, 'bá kädö rií Mungú ri zií, 'bá ri zi ñmi ní ñndí.

³ 'Bá kädö rií 'bá Efépi Mungú ri zií ñmi tā sñ, 'bá ri zi ñzí ñmi ní ngaá ési be céré ë'yängará be rí ã tā sñ, ãzini 'bá ri zi ñzí ñmi ní ngaá lëngará be rí ã tā sñ, ãzini 'bá ri zi ñmi ní ési 'bää 'bavé Úpí Yésü Kürüsítö drígé rí ã tā sñ.

⁴ Má édrípií má ómvúpií, 'bá nñkí rá 'yozú kíní Mungú lë ñmi rá, üpë ñmi adrií 'bá ívé ni pi.

⁵ Æ'diätásiyä 'bá ní ú'dükö muké rí jizú ülüzú ñmi ní rí gé, 'bá ülükí 'yéñá átángá 'bá ti gé rí ó'düküle kuyé, ú'dükö muké 'bá ní jií ülüü rí ükpö be, Índrí Uletere rí i'da ñmi ní 'yozú kíní, tā 'bá ní ülüü ñmi ní rí, ñri tā áda. ñmi nñkí 'bavé adringará ñmi ãsámvú gé ñmi ïzä kozú rí rá.

⁶ ñmi nyakí dö ïzängä ú'dükö muké rí ã tā sñ ambamba drääásiyä, Índrí Uletere rí vé ükpö sñ, ñmi

é'yíkí ú'dúkó rī ãyíkō be ambamba. 'Díri ūbíkí tā 'bá ní 'oó rī ã pámvú, ãzini Úpí Yésū ní 'oó rī ã pámvú.

⁷ Tā 'díri sī, ūmi ufukí adriú ү'bítā rú 'bá Yésū ri ẽ'yí'bá gí ãngū Mákēdōnýä vé rī agá, ãzini ãngū Ákáyā vé rī agá rī pi ní.

⁸ Ímivé tā sī, sē ú'dúkó muké Úpí Yésū vé tā sī rī kū muzú ãngū Mákēdōnýä vé rī agásī, Ákáyā vé rī agásī, ãngū rī pi agásī cérē. E'yíngará ūmi ní Múngú ri ẽ'yízú rī vé tā kū muzú ãngū rī pi agásī cérē gí, 'bá lēkí tā ni átā ūmi ní dījí ku.

⁹ Ä'diātásíyā kópi ūlūkí tā ūmi ní 'bá é'yízú ési be cérē rī vé tā rá, ãzini kópi ūlūkí tā ūmi ní gázú ngá ūmi ní údé mungú rú rī pi ẽnjigá sī rī vé tā rá, ãzini kópi ūlūkí tā ūmi ní ési újázú Múngú áda idri rú ūmi ní ẽzí ngaá ūri ní rī vé tā rá,

¹⁰ ãzini kópi ūlūkí tā ūmi ní ési 'bázú Múngú vé Mvá ūri ní ingaá gōo idri rú drängará gálésila rī vé ẽgöngará 'bū gélésī rī vé tā rá. Mvá 'díri Yésū 'i, ūri úmvúlésī ímú 'bá pa Múngú vé jíkó tā lizú rī agásī ní.

2

Ezí Páülū ní ngaá
Tēsālōnīkē agá rī

¹ Má édrípíj má ómvúpíj, ūmi níkí rá 'yozú kínī, ẽcī 'bá ní tuú muzú ūmi vúgá 'dilé rī drā kána kuyé.

² Ími níkí ẽzangá 'bá ní nyaá kárakará ūmi 'bá u'dazú kúrú Pílipóyí vé rī agá 'dāá, ísúzú 'bá cakí drī ūmi vúgá 'dilé kuyé rī rá. 'Bo Múngú 'bávé rī sē 'bá ní ūkpō ívé ú'dúkó muké rī ūlūzú ūmi ní үrī ãkó, 'bá 'bá tā lē'bá ku rī pi, a cekí dō 'bá gárā kúrú drāaásíyā,

³ 'bá ní rizú ú'dúkó muké rī ūlūzú ūmi ní rī gé, 'bá úlikí ūnjō kuyé, 'bá ūlūkí ú'dúkó muké rī ési muké sī, 'bá ū'bákí ūmi mi kuyé.

⁴ U'dúkó muké 'bá ní ūlūu rī, Múngú ă'yí 'bá ní tā ní ní. U'dúkó muké 'bá ní ūlūu rī, adri 'yozú kínī, ãyíkō sēzú 'bá áda ní kuyé, ūri ãyíkō sēzú Múngú ní. Múngú ní tā 'bá ési agá rī ní.

⁵ Ími níkí rá 'yozú kínī, 'bá átakí ūmi ní tā muké ūmi íngúzú ūmi mi ū'bázú ãní kuyé, dōku lēzú ngá ãzi ísúzú ūmi vúgá ãní kuyé, tā 'bá ní 'oó rī, Múngú ní rī.

⁶ Adri 'yozú kínī, 'bá rikí léti ndāá, ūmi íngukí rí 'bá ãní dōku 'bá үrukō ẽ íngukí rí 'bá ãní yā 'dini kuyé.

'Bá Kúrisítō vé 'bá áyúãyū nō'bée, 'bá té kódō ícō ngá zì ūmi tī gé rā,

⁷ 'bo 'bá adrikí ūmi ãsámvú gé ési be mādā, sū anji éndrépi ní rií ívé anjinjá a tā mbaá rī tñi.

⁸ 'Bá lēkí ūmi ambamba, 'bá ní ūmi ní ú'dúkó muké Múngú vé rī ūlūzú ãní, ãzini 'bá ní úvá 'bázú tā rī ūlūzú ūmi ní ãní.

⁹ Má édrípíj má ómvúpíj, ūmi níkí ẽzí 'bá ní ngaá ūkpō

sī ūmi āsāmvú gé rī rá. 'Bá ní rizú ú'dýkó muké Mungú vé rī ūlūzú ūmi ní rī gé, 'bá rikí eži ngaá ūtýnjá pi īnýnjá be ngá ndazú 'bá izā kozú, 'bá 'bákí rí ogu 'bá ūzi drigé ku.

¹⁰ Tā 'bá ní 'oó rī, ūmi ndrekí ūmī mi sī rá, Mungú ndre kpá rá, ūmi 'bá Yésü ri e'yí'bá gi 'dī'bée, 'bá ní rizú adrizú ūmi āsāmvú gé rī gé, 'bá rikí adrii tā be piri, 'bá ūzi edí 'bá rú tā ūnjí sī kuyé.

¹¹ Ūmi n̄kí rá 'bá ní rizú adrizú ūmi be rī gé, 'bá rukí ūmi muké sū anji etépi ní ivé anji rūyú muké rī tñi,

¹² 'bá imbákí ūmī eži, ūzini 'bá ūmíkí ūmī eži, ūmi adrikí ri muké Mungú əndreti gé, a'diātāsiyā Mungú zi ūmi ifí ivé mälüngā ūnyí be ambamba rī agá gi.

¹³ 'Bá ri Mungú ní ūwō'difō sē sâ cérē sī, a'diātāsiyā 'bá kā ú'dýkó muké Mungú vé rī ūlūzú ūmi ní, ūmi e'yíkí rá, ūmi e'yíkí rá 'yozú kínī, ú'dýkó rī Mungú vé ni, adri 'bá ada vé ni kuyé. Ūmi 'bá Mungú ri e'yí'bá gi 'dī'bée, ú'dýkó rī ūmi agá anigé, ūri ri eži nganga.

¹⁴ Má édrípíi má ómvúpíi, ūmi 'dýkí tā rī ngaá sū 'bá Mungú vé kānísā Yđdáyā gá rī pi ní 'dýu ngaá rī tñi rá. Ūmi nyakí izāngā 'bá ūmivé ūngū agá rī pi drigé, sū 'bá Kúrisítō Yésü ri e'yí'bá gi Yđdáyā gá rī pi ní nyaá Yähudí rī pi drigé rī tñi.

¹⁵ Yähudí rī pi 'dýkí Úpí

Yésü ri, kópi ú'dýkí kpá nébí rī pi, ūzini kópi údrókí 'bâ ūngū rī agásí rá. Tā kópi ní 'oó rī sē Mungú ní ayíkō kuyé, ūzini kópi e' eži ūká ūká 'bá rī pi ní cérē.

¹⁶ Ūmi ndrekí drī ká, kópi lēkí 'bá ūlūkí ú'dýkó muké rī 'bá adri'bá Yähudí rú ku rī pi ní ku, a'diātāsiyā kópi lēkí 'bá adri'bá Yähudí rú ku rī pi e' ūsukí pangárá ku. Tā Yähudí rī pi ní 'oó 'dīni 'dīri, sē kópivé ūnjíkānyā tī muzú drigélé, ańi jíkó ri 'de Mungú agá, ūri imú kópi ūrñā rá.

Páülü ri úvá be lē muú 'bá Tēsālōnīkē vé rī pi ndree

¹⁷ Má édrípíi má ómvúpíi, 'bá ní 'bá acozú ūmi be, 'bá ūmi ūmi kuzú lókí be mādā rī gé, 'bávē eži cérē adri kú ūmi drigé, 'bá rikí ū'bíi ūkpō ūlēzú gōzú muzú ūmi ndrezú, ūmi úvá ní 'bá ndee ambamba rī ūlē.

¹⁸ 'Bá lēkí kōdō muú ūmi vugá 'dīlē eži ału ūlē. Sū mā ūlūngu Páülü tñi, má ū'bíi ūkpō ūlē, a lē kōdō gōo muú ūmi ndree díjí, 'bo Sătánă ala 'i 'bá əndreti gé cí.

¹⁹ Agaápi rá rī, Yésü kādō imví ūgōo, 'bá 'bá ní imú eži 'bāa kópi drigé, 'bá ní imú adrii ańi ayíkō ūlē, ūzini 'bá ūmi imú 'bá ní kūlā sēzú ańi rī, ūri adri a'di pi? Adri ūmi 'i ku?

²⁰ Ádarú ūmi sē 'bá imú dī pōwūpōwū, ūzini 'bá imú adri ayíkō ūlē.

3

*Pēkí Tīmōtēyō ri muý
Tēsālōnīkē gá*

¹ 'Bá kā ū'dū ndāá tí muzú, 'bá үsükí muké ni, lē 'bâ áwíkí adrii kûrpú Ātēnési vé rī agá nôgó.

² 'Bá pēkí 'bá édrípi Tīmōtēyō riípi ẽzi Múngú vé rī ngaápi 'bá be trú rī muý ìmi vú 'dīi áyu, ã mu rí ú'dukó muké Kúrísítō vé rī ülûú ìmi ni, ẽ ímbá rí ìmi ẽsi, ìmi adrikí rí ükpó ükpó ìmivé ẽ'yîngárá agá,

³ ìmi ásámvú gé 'dígé, 'bá ãzi vé ẽ'yîngárá ã adri rí ïdríkídri őcüngárá 'dī'bée sí ku. Ìmi nûkí rá 'yozú kíní, 'bá ícokí ápá őcüngárá 'dī'bée agásí bâ ku.

⁴ 'Bá ní rizú adrizú ìmi be rī gé, 'bá lûkí ìmi ní rá, 'bá kíní, ï imú 'bá őcû rá. Sû ìmi ní nûjí rá rí tñi, őcûki 'bá rá.

⁵ Má kâ ū'dû ndâá tí muzú ìmi vûgá 'dîlé, má ní Tīmōtēyō ri pêzú muzú ãní, ã mu rí ìmi ndreé, dô ìmi áwíkí adrii ükpó ükpó ìmivé ẽ'yîngárá agá ügôgô. Mâ ẽsi ri ütütí, má үsükí adróko imú ìmi ү'bûjí gé, ẽzi 'bá ní ngaá kárákará 'dîri ìri déna imú drâ kâna.

⁶ 'Bo nóni Tīmōtēyō ímví ìmi vûgá 'dîsí, ícâ 'bá vûgá nôo gé, ijí 'bá ní ú'dukó muké ni ülûú, ülû ẽ'yîngárá ìmivé rî ã tâ, ãzini lêngárá ìmivé rî ã tâ. Ülû 'bá ní kíní, tâ 'bá ní 'oó ìmi ásámvú gé ãyikô sî 'dâri, ãvî ìmi agásí ăluñáni kuyé, sê ìmi ri 'bá úvá úyí, ìmi lêkí imú 'bá ndreé, sû 'bá

ní ìmi úvá úyí, lêe muý ìmi ndreé rî tñi.

⁷ Má édrípijí má ómvúpíjí, ã rikí dô 'bâ őcûú nóni drâaásíyâ, tâ Tīmōtēyō ní imú ülûú 'bá ní kíní, ìmi tukí pâ tñi ìmivé ẽ'yîngárá agá rî sî, sê 'bâ ẽsi úrî gi.

⁸ Ìmi ní pá tuú tñi Úpí agá rî sî, sê 'bá ní ãyikô.

⁹ ãyikô ìmi ní sée 'bá ní nôri sî, 'bâ sëkí rí Múngú ní òwô'difô ni gbâ ngöpí?

¹⁰ 'Bâ ri Múngú ri zî ìmi ní үtûnjá pi ینijá be, ã zî ri 'bá ní lêti muzú ìmi ndrezú dîj, 'bâ mukí rí ìmi izâ koó, ìmi ímbá tâ үrukö ìmi ní nûjí kuyé rî pi sî, ìmi adrikí rí ükpó ükpó ìmivé ẽ'yîngárá agá.

¹¹ Lê Múngú 'bá Etépi pi 'bavé Úpí Yésü Kúrísítô be, kôpi ã zikí 'bá ní lêti muzú ìmi vûgá 'dîlé.

¹² Lê Úpí Yésü ã sê lêngárá ìmivé rî ã mu drîdrî, ìmi lêkí ìmi lêlê ìmi ásámvú gé sî, ãzini ìmi lêkí kpá 'bá rî pi lêlê, sû 'bá ní ìmi lêe rî tñi.

¹³ Lê Úpí Yésü ẽ ímbá ìmi ẽsi, ìmi adrikí rí ünjikânyâ ãkó, ìmi adrikí rí ule 'bá Etépi Múngú  ndrëtî gé, ú'dû 'bavé Úpí Yésü ní  gozú imûzú ivé 'bá uletere rî pi be rî gé.

4

Adringárá muké ãyikô sëépi Múngú ní rî

¹ Má édrípijí má ómvúpíjí, 'bâ lûkí ìmi ní rá, lê ìmi 'okí tâ pîri Múngú ní ãyikô sëépi

ni, sū 'bá ní ímbá ìmi ní rī tñi. 'Bá nñkí rá ìmi ri tā rī 'o píri, 'bá mñkí ìmi ési be cérē, lē ìmi 'okí tā píri rī muzú dñjí.

² Ä'diätäsiyä ìmi nñkí tā 'bá ní ímbá ìmi ní ūkpõ Úpí Yésü vé rī sī rī gí.

³ Mungú lē ìmi adrikí uletere 'í èndréti gé, lē ìmi 'bákí òwü muzú bädärú ku.

⁴ Lē 'bá älu älu ã 'ütë 'í rú'bá ütëtë,* ã adri rí ünjikänyä ãkó, è ïnjikí rí ìri ïnjinjí,

⁵ ã ri òwü 'bää sū págánö Mungú ri nñ'bá kuyé rī pi tñi ku.

⁶ 'Bá ãzi ã 'o ünjikänyä lëzú lazú édrípi vé ûkú sī ku. Tä ünjí ìri ní 'oó 'í édrípi ní 'dri sī, Úpí Yésü ri ìri ìrñjä rá, sū 'bá ní ülñu ìmi ní rī tñi.

⁷ Mungú zi 'bâ ímú ünjikänyä 'oó kuyé, zi 'bâ ímú adrií uletere.

⁸ 'Bá tā ñ ní ímbá 'dri gäápi sī rī, gä 'dri 'bá áda kuyé, gä Mungú Índri Uletere rī sëépi rī.

⁹ Mungú ímbá ìmi ní tā ìmi ní ìmi lëzú ìmi édrípi be rī ïnogósí gé, 'bá icóki tā ni sñi sëé ìmi ní ku.

¹⁰ Ádarú lëngárá ìmi ní ìmi ògüpí Yésü ri è'yí'bá gé adri'bá ãngü Mäkëdöníyä vé rī agá rī pi lëzú rī aga rá. Má édrípi má ómvúpi, lē ìmi lëkí ìmi muzú lélë.

¹¹ Lē ìmi adrikí tā be kíri 'bá rī pi ãsámuv gé, ìmi rikí fi 'bá uryukó vé tā agá ku.

'Bá älu älu ã 'bä ési rizú ívé ëzí ngazú 'î drí sī, sū 'bá ní lüu ìmi ní rī tñi,

¹² 'bá Kürisítõ ri è'yí'bá kuyé rī pi è ïnjikí rí ìmi ïnjinjí, ãzini ìmi zikí rí ngá 'bá ãzi tì gé ku.

Yésü vé ïgöngará

¹³ Má édrípi má ómvúpi, 'bá lëkí ìmi ní 'bá üdrä'bá, Yésü ri è'yí'bá gé rī pi vé tā ülñu, lē ìmi rikí kópi ngoó sū 'bá ési 'bä'bée tā drïdrï 'dilé rī drïgé kuyé rī pi tñi ku.

¹⁴ 'Bá è'yíkí rá 'yozú kín, Yésü drä rá, 'bo íngá gõó idri rú drängará gálésila rá, 'bá è'yíkí kpá rá 'yozú kín, 'bá üdrä'bá, Yésü ri è'yí'bá gé rī pi, Mungú ri ímú kópi inga gõ idri rú Yésü be trú.

¹⁵ 'Bá lëkí tā Úpí Yésü ní 'yoó rī lüu ìmi ní kín, 'bá drï adri'bée idri rú cïmgbá lókí 'í ní ímúzú ímvízú rī gé nõ'bée, 'bá icóki ngaá muú 'bá üdrä'bá gé rī pi sī drïdrï ku, 'bá üdrä'bá gé rī pi nga drïdrï ní.

¹⁶ Úpí Yésü ri ímú ísí 'bû gé 'däasí vügá nõó, ìri tåímbí së 'bá rī pi ní ú'dükó be uryu 'dää, mäläyikä adriípi mäläyikä rī pi drïgé cérē rī nga átá ú'dükó be uryu 'dää, ìri dïbe tā áyú be, Mungú vé güké ãngü zizú rī dïbe ó'ú be. 'Bá üdrä'bá Yésü Kürisítõ ri è'yí'bá gé rī pi, kópi í'dó íngá ifü ívé 'bú agá 'däasí drïdrï ní.

* **4:4 4:4** Lē 'bá älu älu ã ütë 'í rú'bá ütëtë: Tä 'dri vé ífifí, lē 'bá rī ã adri 'yéná ûkú ívé rī be.

¹⁷ Tā 'dīri ā vúdrī gé, 'bâ drī adri'bá idri rú ī ní kuú vūgá nō'bée, 'bâ kúru nga mu 'bâ úmú kópi be trú íribít̄i agá 'dāá, 'bâ 'bâ úmú Úpí Yésū be trú ūlī agá 'dāá. 'Bâ áwí adri Úpí Yésū pi be trú muzú nyonyo.

¹⁸ Kúru lē īmi 'dükí tā 'dī'bée rizú īmī ési ímbázú īmi āsámvú gé sī.

5

Ími adrikí ūrē, īmi ūtēkí Yésū vé īgōngárā

¹ Má édrípíjí má ómvúpíjí, 'bâ ícokí sâ, dōku ú'dú Úpí Yésū ní ímvízú rī vé tā sīs sēe īmi ní ku,

² ā'diātāsīyā īmi nīkí rá 'yozu kínī, Úpí ri ímú ícā* dū, sū ūgú'bá ní ímú ngá ūgūyū īnījá sī rī tīni.

³ 'Bâ rī pi kādō 'bāá rií átā, "Nóni tākíri anigé, āngū rī nóni muké," tā ūnjí ri koro í'dé kópi drīgé, sū ūkú mvá tūipi rī ā 'a ní í'dó ásó mbēlēná rī tīni, kópi ícokí ápá āluñjáni ku.

⁴ Má édrípíjí má ómvúpíjí, īmi adrikí īnījá agá kuyé, īmi nīkí tā rī gi, āní īmi ícokí āyāá Úpí vé ícángárá dū sū ūgú'bá tīni 'dīri ā tā sī ku.

⁵ īmi cérē anji ūtūjá vé ni, āzini ūtū ūmgbáráká vé ni. 'Bâ adrikí anji īnījá vé ni kuyé, āzini āngū būipi niípi ciçi rī vé ni kuyé.

⁶ Lē 'bâ rikí ú'dú koó bādārú sū 'bâ urukō ní rií ú'dú koó rī tīni ku, lē 'bâ

adrikí mī be mgbō, āzini lē 'bâ ūtēkí 'bâ ūtētē.

⁷ 'Bâ ri'bá ú'dú ko'bá rī pi, kópi ri ú'dú ko īnī sī. 'Bâ ri'bá íwá mvu'bá ūmērēzú rī pi, kópi ri íwá rī mvu ūmērēzú īnī sī.

⁸ 'Bâ anji ūtūjá vé ni, lē 'bâ 'bākí ē'yīngárá rī, āzini lēngárá rī kūkūrūkú rú, 'bâ ūtēzú āní, āzini 'bâ 'bākí pangárá rī vé tā 'bâ ési agá, sū sāpú aya rú ī ní suú drīgé rī tīni.

⁹ Múngú ūpē 'bâ 'yozu kínī 'bâ ímúkí rī ūzāngā īsú 'í drīgé yā 'dīni kuyé, ūpē 'bâ 'bavé Úpí Yésū Kúrísítō ē ímú rī 'bâ paá ūnjīkānyā agásī.

¹⁰ Yésū drā 'bavé tā sī. Kādō ímví, īri dō 'bâ īsú idri rú yā, dō īri īsú 'bâ ūdrākí gí yā, 'bâ ímú adri īri be trú muzú 'dáni'dáni.

¹¹ īmi ímbákí īmī ési, āzini īmi ímbákí īmi adrií ūkpó ūkpó, sū īmi ní rií 'oó rī tīni.

Tā Páulū ní ímbá rī vé ūdū

¹² Má édrípíjí má ómvúpíjí, 'bâ mākí īmi, lē īmi īnjīkí īmivé drīkoma ri'bá ēzí nga'bá Úpí Yésū ní rī pi īnīj īnjī. Kópi ri ēzí nga ūkpō sī īmi āsámvú gé, āzini kópi ri īmi ímbá, īmi 'okí rī tā ūnjí ku.

¹³ Lē īmi īnjīkí 'bâ drīkoma rú rī pi īnjīnj ēzí kópi ní rií ngaá rī sī, īmi lēkí kópi lēlē. Lē īmi adrikí tā be kíri īmi āsámvú gé sī.

* 5:2 5:2 Úpí ri ímú ícā: Gírikī tī sī, U'dú Úpí ní ímúzú īgōzú rī.

¹⁴ Má édrípíi má ómvúpíi,
 'bá mākí īmi ési ālu sī, īmi
 lūkí 'bá ūvú rú ẽzí nga'bá ku
 rī pi ní, lē kōpi ā ngakí ẽzí,
 īmi īmbákí 'bá ẽrī rú rī pi ve
 ési, kōpi ē ési ã adri rí ūkpó
 ūkpó, īmi kokí 'bá ẽ'yīngárá
 be mādāñájá rī pi ē īzā, īmi
 adrikí tā be mādā 'bá rī pi be
 céré.

¹⁵ 'Bá ãzi 'o dō tā ūnjí
 ógúpí ní, 'bá ī ní 'oó ūnjí
 'dīri, ã újá ógúpí ri 'oó ūnjí
 ku. U'dú céré lē īmi ẽ'bíkí
 tā muké 'oó īmi āsámvú gé
 sī, ãzini īmi 'okí tā muké 'bá
 uryukó'bée ní.

¹⁶ Sâ céré sī, lē īmi adrikí
 ãyikō sī.

¹⁷ īmi rikí Múngú ri zíi, lē
 īmi ãndékí īri zíngará sī ku.

¹⁸ Lē īmi sēkí Múngú ní
 õwō'dífô tā ãrēvú sī céré.
 īmi ní Kúrisítō Yésü ri ẽ'yīi
 gí rī sī, Múngú lē īmi 'okí sū
 'dīri tīnī.

¹⁹ Ezí Índrí Uletere rī ní lēé
 ngaá' rī, 'bá ãzi ã uga ku.

²⁰ 'Bá Índrí Uletere rī ní
 ású gí rī sē dō tī, ã ѡwukí tī
 īri ní sēé rī ku.

²¹ īmi ámákí tā céré īri ní
 átā rī pi muké muké ūgbále,
 īmi 'dükí muké rī ẽzí ngazú
 ãní.

²² Lē īmi fikí ūnjíkãnyā agá
 ku.

Páülü sē 'bá rī pi ní tākíri

²³ Múngú riípi tākíri sēépi
 rī, ã ẽjí īmivé ési, ãzini ã
 ẽjí īmí rú'bá, īmi adrikí rí
 uletere ūnjíkãnyā ãkó, cazú
 ẽ'dú 'báváe Úpí Yésü Kúrisítō
 ní imvízú rī gé.

²⁴ Múngú zí īmi adrii 'bá
 ívé ní, īri tā 'í ní 'yoó rī 'dú
 nga rá sū 'í ní 'yoó rī tīnī.

²⁵ Má édrípíi má ómvúpíi,
 īmi zíkí 'bá ní Múngú ri.

²⁶ īmi sēkí mōdó 'bá
 édrípíi ní, ãzini 'bá ómvúpíi
 ní, īmi u'dekí kōpi ẽzíi bēdrī
 sī.

²⁷ Á mā īmi Úpí Yésü ã rú
 sī, lē īmi lākí kōkōbí 'dīri 'bá
 Yésü ri ẽ'yī'bá gí rī pi ní céré.

²⁸ Ezí muké 'báváe Úpí Yésü
 Kúrisítō vé rī ã adri īmi be.

Kōkōbī ūrī ni Pāūlū ní sūi sēé 'bá Tēsālōnīkē vé rī pi ní rī Tā búkū rī vé rī ā ūlūngará

Pāūlū sī kōkōbī 'dīri sēé Kūrīsītīyánī Tēsālōnīkē vé rī pi ní, ísú ãkūdē sī kōkōbī drīdrī 1 Tēsālōnīkē rī gí. Sī kōkōbī 'dīri sā mādānjá agá, 'dū caá mbāá kárakará kuyé. Sī kōpi ní kínī, ã rikí dō Kūrīsītīyánī rī pi őcūy drāáasīyā, lē kōpi ã tukí pá títí ivé ë'yīngará agá. 'Bá үrūkō'bée rikí ūlūu kōpi ní kínī, Kūrīsītō ímví īgōo gí, dōku ūri ímví īgō ú'díkīrīnā nōgō, lē kōpi ã ngakí ëzí ku. 'Bo Pāūlū 'yo kōpi ní kínī, kōpi ã yíkí 'bá 'dīni 'dī'bée vé tā ku. 'Yo kōpi ní kínī, lē Kūrīsītīyánī rī pi ã adrikí ūvú rú ku, ã'diātāsīyā Kūrīsītō ní drī icázú kuyé rī gí, tā ūnjí ri ímú ga ambamba vū drīgē nōgō, drīkoma adriípi ūnjí rī, ūri 'bá Múngú vé rī pi ë drī úcī, kōpi Múngú ri gā ãní sī.

Pāūlū sē mōdō 'bá
Tēsālōnīkē vé rī pi ní

¹ Ma Pāūlū 'i, 'bá Sílā be Tīmōtēyō sī, 'bá sīkí kōkōbī 'dīri sēé 'bá adri'bá kānīsā kūrū Tēsālōnīkē vé rī agá, Múngú 'bá Etépi ri ë'yī'bá gí, ãzini Úpí Yésū Kūrīsītō ri ë'yī'bá gí rī pi ní.

² Èsí muké, ãzini tākíri 'bá Etépi Múngú vé rī, ãzini Úpí Yésū Kūrīsītō vé rī ã adri ìmi be.

Pāūlū zi Múngú ri 'bá
Tēsālōnīkē vé rī pi ní

³ Má édrípīj má ómvúpīj, ú'dú cérē 'bá ri õwō'dífō sē Múngú ní ìmi tā sī, ã'diātāsīyā ìmivé ë'yīngará, ãzini ìmivé lēngará ìmi ãsámvú gé sī rī ní rií muý drīdrī rī sī.

⁴ 'Bá kānīsā vé rī pi ãsámvú gé, 'bá ri ìmī rú ìngú, ã'diātāsīyā ú'dú ï ní ìmi őcūzú, ãzini ìmi ní ïzāngā nyazú kárakará rī gí, ìmi úmbékí èsí ïzāngā rī ã nyangará gá rá.

⁵ Èsí ìmi ní úmbé ïzāngā nyazú 'dīri lū 'yozú kínī, Múngú ri tā lì píri, ūri ìmi ã'yī fi ivé mālūngā agá 'dāá rá.

⁶ Múngú ri tā lì píri, ūri ímú 'bá ìmi 'o'bá ūnjí rī pi ïrīñā rá,

⁷ Ìmi 'bá ïzāngā nya'bá rī pi, Múngú ri sē ìmī rú'bá ri ímú ndrī rá, ūri kpá sē 'bá rú'bá ri ímú ndrī rá. Tā 'dīri ímú 'i nga lókí Úpí Yésū ní úmvúlésī ímúzú 'bū gélésī, 'i i'dazú ãcī be ivé mālāyíkā ûkpō be rī pi be rī gí.

⁸ Múngú ri ímú 'bá 'i nī'bá kuyé rī pi ïrīñā rá, ãzini ūri ímú 'bá 'bavé Úpí Yésū vé ú'dúkó muké rī gā'bá sī rī pi ïrīñā rá.

⁹ Í ímú 'bá 'dī'bée ïrīñā mužú үdū ãkó. Í kōpi dro Úpí Yésū ã gārā gá sī rárá rú,

kōpi ícókí adrií ūrivé dīngárá pōwūpōwū ūkpō be 'dīri ā gārā gá ku.

¹⁰ U'dú Úpí Yésū ní ímvízú rī gé, ūrivé 'bá uletere rī pi ímú ūri íngú rá, āzini 'bá Yésū ri ẽ'yī'bá gí rī pi cérē ímú āyāyā. Ími kpá Yésū ri íngú rá, ā'diātāsīyā ìmi ní tā 'bá ní ūlūú ìmi ní rī ẽ'yīgí rī sī.

¹¹ Ìmi ní ẽ'yīgí rī sī, 'bá ri Múngú ri zì ìmi ní ú'dú cérē, ā ko rí ìmi ūzā, ìmi adrikí ri sū ūri ní lēé rī tñi. Āzini 'bá ri Múngú ri zì, ā sē rí ìmi ní ūkpō, ā ko rí ìmi ūzā tā muké ìmi ní lēé rī pi 'ozú, ìmi ngakí ri ẽzí ìmi ní i'dó ngaá ìmivé ẽ'yīngará agá rī muzú drīdrī.

¹² 'Bá ri Múngú ri zì 'díni, ìmi 'bá Yésū ri ẽ'yī'bá gí rī pi ẽ íngukí ri 'bavé Úpí Yésū ri íngungū, Yésū ẽ íngú ri kpá ìmi íngungū. Tā 'dīri 'i nga ẽsí muké Múngú vé rī ā tā sī, āzini ẽsí muké Úpí Yésū Kúrisítō vé rī ā tā sī.

2

Yésū vé ūgōngará

¹ Má édrípíj má ómvýpjí, 'bá lēkí ìmi níkí tā 'bavé Úpí Yésū Kúrisítō ní úmvulésí ímvízú rī, āzini ìmi níkí tā ūri ní úmvulésí ímúzú 'bá úmúzú trú rī.

² Tā 'bá rī pi ní 'yoó kínī, ú'dú Úpí ní ímvízú rī ícá gí 'dīri, lē ìmí ẽsí ā adri āní ūzangā sī ku, āzini lē ìmí ẽsí ā yā āní ku. Kópi ícó 'yo kínī, Índrí Uletere rī lū tā 'dīri ī ní nī, dōku 'bá āzi lū ī ní nī,

dōku ī lákí kókóbjí 'bá ní sée rī agá.

³ Lē ìmi sékí 'bá āzi ā ū'bā ìmí mi tā 'dībée sī ku, ā'diātāsīyā ú'dú Úpí ní ímvízú rī ícá drī ícá ku. U'dú 'dīri tē címgbá ca ú'dú Sátánā ní ágó āzi ūnjí ni ūpēzú ímúzú 'bá rī pi ē mi ū'bázú 'dezú ūnjikanyā agá rī gé. Ágó ūnjí 'dīri kādō ímú 'i i'daá, 'bá kárakará pi ímú Múngú ri gā sī. U'dú ūdū vé rī gé, ī kúru ímú ūri ūrīnā ūzangā nya muzú ūdū ākó.

⁴ Ágó riípi mi ū'bāapi 'dīri, ūri ímú 'i íngú, ūri ngá cérē 'bá rī pi ní zì Múngú kópi ní rií ūnjí rī pi owuowu, ūri mu úrī Jó Múngú vé rī agá, ūri 'yo 'i Múngú 'i.

⁵ Ìmi ícókí nyo tā má ní ūlūú ìmi ní lókí 'bá ní adrizu ìmi be trú rī gé 'dīri ígá ku? Ándúrú má ūlū ìmi ní tā ímúpi 'i ngaápi drīdrī 'dīrī vé tā rá.

⁶ Ìmi níkí ngá riípi ágó ūnjí rī ugaápi rī rá, 'bo ágó ūnjí rī ímú 'i i'da lókí Múngú ní ā'yīgí rī gé.

⁷ Ūkpō ágó ūnjí 'dīri vé ī ní ndreeé ku rī anigé, ūri ri ẽzí nga vū drīgé nōgō, ūri ẽzí nga ca címgbá ú'dú ī ní ágó ūnjí 'dīri drozú lētī rī gé sī āmvé rī gé.

⁸ Kúru ágó ūnjí rī ímú ūfū 'i i'da, 'bo Úpí Yésū ri ímú ūri 'dī drā ẽvīvī ūfūupi 'i tī gélésí sī rī sī. Úpí ri ímú ūkpō be, ūri dī pōwūpōwū, ūri ímú ágó rī vé ūkpō ndē rá.

⁹ Ágó adriípi tā be ūnjí

'dīri, īri ímú Sātānā vé ẽzí 'dū nga, īri Sātānā vé ūkpō áyú rizú tā ãyāzú ãyāyā ni pi ngazú.

¹⁰ īri ímú tā ūnjí ūnjō vé ni pi ūlū 'bá Múngú rī ẽ'yī'bá kuyé rī pi ẽ mi ū'bázú, ã'diātāsīyā kōpi gākí tā áda ímúpi kōpi paápi ūnjīkānyā agásī rī ã'yīgá sī.

¹¹ Kōpi ní gāá tā áda rī ẽ'yīgá sī rī sī, Múngú adi kōpi, sē kōpi rikí ūnjō ã tā yīj.

¹² Í ímú tā li kōpi drīgē rá, ã'diātāsīyā kōpi ní tā áda rī ẽ'yīj kuyé rī sī, ãzini kōpi ní lēé rií ūnjīkānyā 'oó áyu rī sī.

Ími tukí pá tītī ímivé ẽ'yīngará agá

¹³ Má édrípīj má ómvúpīj Úpí ní lēélē rī pi, lē sā cérē sī 'bá rikí ūwō'dīfō sēé Múngú ní ìmi tā sī, ã'diātāsīyā Múngú ūpē ìmi ní í'dóngárá gá 'dāá, pa ìmi ní ímivé ūnjīkānyā agásī, ã'diātāsīyā Índrī Uletere rī újá ìmi ícá pīrī gí, ãzini ìmi ẽ'yīkí tā áda rī gí.

¹⁴ Múngú zì ìmi ímú 'í vúgá ú'dúkó muké 'bá ní ūlūrī sī, ìmi ālēkí rī dīngárá pōwūpōwū 'bávē Úpí Yésū Kúrísítō vé rī.

¹⁵ Má édrípīj má ómvúpīj, ìmi tukí pá ūkpó ūkpó, ìmi rukí tā 'bá ní imbá ìmi ní tī sī, dōku 'bá ní sī ìmi ní kōkōbī agá rī pi.

¹⁶ 'Bávē Úpí Yésū Kúrísítō, ãzini 'bá Ëtépi Múngú 'bá lēépi agaápi rá, ẽsí be

muké, 'bá ẽsí ūmíipi muzú 'dáni'dáni, ẽsí 'bāápi 'bá drīgē tā muké drīdrī 'dile rī ã tā sī rī,

¹⁷ lē kōpi ã ūmíkí ìmī ẽsí, ãzini kōpi ã sēkí ìmī ní ūkpō tā muké 'ozú, ãzini átángá muké átázú.

3

Ími zikí 'bá ní Múngú ri

¹ Tā rī vé ūdū 'dī, má édrípīj má ómvúpīj, lē ìmi zikí 'bá ní Múngú ri, ú'dúkó muké Úpí Yésū vé 'bá ní ūlūrī e íré rī muzú mbēlēná ãngū rī pi agásī cérē, 'bá rī pi ã 'dúkí rí īri 'bāá tā ãmbúgú rú, sū ándúrú ìmi ní tā ni 'dúu 'bāá ãmbúgú rī tīnī.

² Ími zikí 'bá ní Múngú ri, 'bá pakí rí 'bá 'bá tā be ūnjí áwí'bá kú ūnjīkānyā agá rī pi drīgē sī, ã'diātāsīyā 'bá rī pi ã үrukə ẽ'yīkí Yésū ri kuyé.

³ 'Bo Úpí ri tā 'í ní 'yoó rī 'dū nga rá, īri ìmi ní ūkpó sē rá, ãzini īri ìmi ütē ädroko drīgē sī rá.

⁴ 'Bá 'bākí ẽsí Úpí drīgē 'yozú kínī, ìmi ri tā 'bá ní imbá rī 'dū nga rá, ãzini ìmi ícō tā 'bá ní imbá rī 'dū nga muzú drīdrī rá.

⁵ Lē Úpí e i'da lēngará Múngú vé rī ìmī ẽsí agá, ãzini e i'da tā Kúrísítō ní ẽsí úmbézú izzāngā nyazú rī ìmī ẽsí agá.

Ã adrikí ūvú rú ku

⁶ Má édrípīj má ómvúpīj, 'bá 'yo ìmi ní Úpí Yésū

Kúrísítō ã rú sī 'díni, lē īmi úmúkí īmi 'bá adri'bá ūvú rú ēzí nga'bá ku rī pi be ku, 'bá 'díni 'dī'bée 'dükí tā 'bá ní ímbá rī ēzí ngazú kuyé.

⁷ Æ'diātāsīyā īmi nīkí rá 'yozú kínī, lē īmi 'dükí tā rī ngaá sū 'bá ní ngaá rī tñi. Sâ 'bá ní adrızú īmi be rī gé, 'bá adrikí ūvú rú kuyé.

⁸ 'Bá rikí ēzí ngaá ūkpō sī үtúnjá pi īnijná be, ãní sē 'bá 'bākí tā ēnjiēnji īmi drīgē kuyé. 'Bá 'dükí kpá 'bá ãzi ã ngá nyaá pírini kuyé.

⁹ 'Bâ té kōdō ícō ãnyāngā zì īmi tì gé ūrī ãkó, 'bo tā 'bá ní zizú kuyé rī, 'bá lēkí īmi ímbá, īmi ngakí rí ēzí rī sū 'bá ní ngaá rī tñi.

¹⁰ 'Bá ní rizú adrızú īmi be rī gé, 'bá 'yokí īmi ní 'díni, 'bá kínī, "'Bá ēzí ngaápi ku rī, ã sēkí īri ní ngá nyaá ku."

¹¹ 'Bo 'bá yïkí kínī, 'bá үrukö īmi ãsámvú gé 'dīlé ūvú rú, kōpi gäkí ēzí ngagá sī, kōpi ri fi 'bá ãzi vé tā agá.

¹² 'Bá lēkí 'yoó 'bá 'díni 'dī'bée ní Úpí Yésü Kúrísítō ã rú sī, lē kōpi ã kukí tā 'dīri ã vúgú ãní. Kōpi ã újákí ïvé yïkí ēzí ngazú ï drī sī, kōpi ã nyakí rí ngá ïvé úrýndé sī.

¹³ Má édrípíi má ómvúpíi, á lē 'yoó īmi ní 'díni, lē īmi ãndékí tā muké 'ongará sī ku.

¹⁴ 'Bo 'bá rī gä dō tā 'bá ní ímbá kōkōbí 'dīri agá rī 'dugá ngagá sī, īmi ndrekí 'bá 'dīri vé tā muké, 'bá 'díni 'dīri, lē īmi úmúkí īmi īri be ku, e' isú rí drïnjá.

¹⁵ 'Bo lē īmi 'dükí īri 'bää ãrī'bágú rú ku, lē īmi 'yokí īri ní tā rī sū īmi ní 'yoó īmi édrípí īmi ní lëlē rī ní rī tñi.

Páülū vé tā ūdū 'yoó rī

¹⁶ Úpí tākíri sēepi rī ã sē īmi ní tākíri muzú sâ be céré. Úpí ã adri īmi be.

¹⁷ Ma Páülū 'i, á sī mōdō kōkōbí agá 'dīri mā drī sī, ã 'diātāsīyā mávē kōkōbí má ní sīrī rī pi agásī céré, á ri sīrī 'díni, īmi nīkí rí ámá 'yozú kínī, ẽndépí kōkōbí rī á sī ma 'i.

¹⁸ Esí muké 'bavé Úpí Yésü Kúrísítō vé rī ã adri īmi be céré.

Kököbí ālu ni Pāūlū ní sū sēé Tīmōtēyō nī rī Tā bükü rī vé rī ā ülūngará

Tīmōtēyō ri kērīmvá, ílí kárakará kōpi rikí écí Pāūlū be, ri Pāūlū ē īzā koó ú'dýkó muké Kúrisítō vé rī ā ülūngará sī. Vúdrī ni gé, Pāūlū pē Tīmōtēyō ri muú adrii 'bá kānísā vé rī pi ní dríkoma rú kūrú Ëfésō vé rī agá.

Pāūlū sē kököbí 'dīri Tīmōtēyō ní īri ímbázú āní lēti 'bá kānísā vé rī pi ní rizú Múngú ri īnjízú rī sī, āzini 'bá āngū ímbá'bá ūnjō sī rī pi vé tā sī. Kököbí rī ímbá lēti ī ní rizú 'bá ūpēzú 'bāá dríkoma rú rī vé tā, āzini ímbá lēti dríkoma kānísā vé rī pi ní ēzí ngazú ngúlumū āndiāndí rī pi āsámvú gé, kērīanji rī pi āsámvú gé, 'bá ārākā rú rī pi āsámvú gé, āzini ɔwuzi rī pi āsámvú gé rī vé tā.

¹ Ma Pāūlū Kúrisítō Yésū vé 'bá áyuayū rī 'i, Múngú 'bá Paápi rī, āzini Kúrisítō Yésū 'bá ní ési 'bāá drī ni gé rī, kōpi īpēkí ma adrii 'bá áyuayū ni rú nī.

² Tīmōtēyō mā mvá rī, mi Kúrisítō Yésū ri ē'yípi gí rī, á sī kököbí 'dīri sēé mí ní nī. Ési muké, ési īdríkídri, āzini tākíri 'bá ītépi Múngú vé rī,

āzini 'bávé Úpí Kúrisítō Yésū vé rī ā adri īmi be.

Pāūlū ímbá Tīmōtēyō ri 'bá rī'bá tāímbí ímbá'bá ūnjō sī rī pi vé tā sī

³ Má ní ngazú mužú Mákēdōnýā gá rī gé, má ezi mí ní, má kīnī, mī adri Ëfésō gá 'dāgá, mī uga rí 'bá rī'bá tā ūnjō vé ni ímbá'bá rī pi, kōpi ā kukí rí ímbángará ūnjō vé 'dī'bée āní.

⁴ Mī ku kōpi ā rikí sā izaá rizú ú'dogú'dogú ēzí ākó ni pi átā rizú āgátá ījízú ī āsámvú gé sī ku, āzini kōpi ā rikí īvē ē'bípjí ā rú ūlūú mužú ku, tā 'dī'bée ri āgátá ījí āsámvú gé sī. Āgátá 'dīri sē 'bá rī pi ē'yíki Múngú ri āní ku.

⁵ Tā má ní mi ímbázú rī īri 'dīni, lē 'bá Yésū ri ē'yí'bá gí rī pi ā lēkí ī lēlē. Lēngará 'dīri íngá ési adriipi uletere, yíkí adriipi muké, āzini ē'yíngará adriipi áda rú rī agá.

⁶ 'Bo 'bá rī'bá āngū ímbá'bá rī pi ā үrukó kukí tā 'dī'bée gí, kōpi nóni ri átangá ēzí ākó ni pi átā áyu.

⁷ Kōpi lēkí 'bá rī pi ā níkí 'yozú kínī, ī ri tāímbí Mósē vé rī ímbá, 'bo kōpi níkí tā ī ní rií átā rī kuyé, kōpi ícokí tā ī ní átā rī vé íffí ūlūú ku.

⁸ 'Bá níkí rá tāímbí rī muké, 'bá rī 'dū dō tā ni ngaá piri.

⁹ 'Bá níkí kpá rá, sēkí tāímbí rī 'bá tā 'o'bá piri rī pi ā tā sī kuyé, sēkí tāímbí rī 'bá tāímbí rī nō'bá, 'bá wa'bá ari'ba rú, 'bá Múngú ri ní'bá

ku, ăzini 'bá ūnjikānyā 'o'bá rī pi ă tā sī, ăzini sēkí 'bá ī étépij ú'dí'bá, dōku ī éndrépīj ú'dí'bá, ăzini 'bá 'bá rī pi ú'dí'bá rī pi ă tā sī.

¹⁰ Sēkí tāím̄bī rī 'bá őwú rú rī pi ă tā sī, ăzini ăgō ri'bá la'bá ăgō sī rī pi ă tā sī, dōku ūkú ri'bá la'bá ūkú sī rī pi ă tā sī, dōku sēkí 'bá ri'bá 'bá uru'bá ுzı'bá tûḡer̄i rú rī pi ă tā sī, 'bá ūnjō rú rī pi ă tā sī, ăzini 'bá ūnjō ូlı'bá mákātā vûrā gá rī pi ă tā sī, ăzini 'bá ri'bá tā ūnjı ុrukō 'o'bá ímbángará muké rī vé tā újá'bá túngú rī pi ă tā sī.

¹¹ Ímbángará muké 'dīri, ិri ú'dükó muké má ní ុlūú rī, Múngú ī ní íngungū rī sē tā ni má drígé nī.

Páulū sē ōwō'dīfō Múngú ní

¹² Á sē ōwō'dīfō 'bavé Úpí Yésü Kúrísítō ní, sē má ní ុkpō ែzí ivé rī ngazú nī, ndre á 'bá ែsí ivé ែzí ngazú, ិri ní ma ឃézú ivé ែzí ngazú ាní.

¹³ Ándúrú á ri dō Kúrísítō ri ideé, á ri dō ិrivé 'bá ួcū́ ūnjí ūnjí, ăzini má ែsí ă adri dō ុká ុká drâáas̄iyā, Múngú 'bá ែsí ិdríkídri má ní rā, ă'diätás̄iyā á ri tā rī 'oó េníakō sī, ăzini má ní Yésü ri ែyíj kuyé rī sī.

¹⁴ 'Bavé Úpí Kúrísítō Yésü 'bá ែsí muké má ní ាambúgú, sē má ែyíj ិri rā, ăzini sē má ní lêngárá.

¹⁵ Kúrísítō Yésü ímú vū drígé nôgō 'bá ūnjikānyā be rī pi paá ivé ūnjikānyā agásī. Tā ī ní 'yoó 'dīri tā áda, lē 'bá

cérē ē ែ'yíkí tā 'dīri. Mavé ūnjikānyā aga 'bá ុrukō'bée vé rī rā.

¹⁶ Ma ūnjikānyā be agaápi rá nōri, Múngú 'bā ែsí ិdríkídri má ní, Kúrísítō Yésü ă 'bā rī ma adrii ុ'bítā rú ivé ែsí mādā rī ă tā i'daá 'bá ímú'bá 'i ែyí'bá rī pi ní, ăzini 'bá ímú'bá idri 'dáni'dáni rī ិsú'bá rī pi ní.

¹⁷ 'Bágú adriípi muzú 'dáni'dáni, drâápi ku, ិ ní rú'bá ní ndreeé ku, adriípi 'yéjá Múngú 'i rī, lē ē ិnjíkí ិri ិnjínjí, ăzini ē íngukí ិri muzú 'dáni'dáni. ឴mínā.

¹⁸ Tīmōtēyō má mvá rī, tā má ní ែzíj mí ní 'dīri, ិri tā nébī rī pi ní ándúrú 'yoó mī tā sī rī, 'i 'dū dō tā 'dīri ngaárá, ិri sē mi ែdī 'dī muké Úpí ă rú sī, sū ាangáráwá ní ែdī 'dīj rī tīnī.

¹⁹ Lē mī tu pá tītī mívē ែyíngará agá, mī 'o tā adriípi piri ni áyu. 'Bá ុrukō gákí tā 'dīri sī, sē kōpi kukí ivé ែyíngará ī drígé sī gí.

²⁰ 'Bá 'dī'bée ាasámvú gé, 'bá rī ឴mínáyī pi ឴lēkizándā be, á sē kōpi kú Sátánā drígé, kōpi ă níkí rí tā, kōpi ē idekí rī Múngú ri ku.

2

Páulū ímbá léti ī ní Múngú ri zízú rī

¹ Tā drídrī má ní lēé ែzíj ិmi ní rī 'dī, lē ិmi zíkí Múngú ri 'bá rī pi ní cérē. ិmi mákí Múngú ri, ិmi zíkí ិri, ă ko rí kōpi ē ិzā, ិmi sēkí ōwō'dīfō Múngú ní.

² Ími zíkí Múngú ri 'bāgú rī pi ní, āzini 'bá dr̄ikoma rú rī pi ní, 'bâ adrikí rí 'bâ āsámvú gé sī tā be kíri, ési be mādā 'bá Múngú vé ni pi rú, 'bâ 'okí rí tā píri, 'bâ ̄injíkí rí Múngú ri ̄injínjí.

³ 'Bá zíkí dō Múngú ri 'díni, ̄iri muké, ̄iri Múngú 'bâ Paápi rī pi ní ̄aykō sē.

⁴ Múngú lē ā pakí 'bá rī pi cérē, āzini lē kópi ā n̄íkí tā áda rī.

⁵ Múngú ri 'yénjá ̄alu, 'bâ 'bâ āsámvú ícípi Múngú be rī Kúrísítō Yésū 'i.

⁶ Yésū sē 'i 'dijí dr̄áá 'bá rī pi ē dr̄í jezú ̄aní, Múngú ūlū tā 'dīri sâ muké ni gé.

⁷ Múngú ̄ipē ma 'bá áyúayū ní rú rií ̄ú'dükó muké rī ūlū 'bá rī pi ní. Ma ri tā áda rī ūlū, má ̄ulí ̄unjō ku, ma ri tā áda ̄e'ȳingárá vé rī ūlū 'bá adri'bá Yāhúd̄í rú ku rī pi ní.

⁸ Vūrā cérē 'bá rī pi ní rizú ūmúzú Múngú ri zízú rī gé, á lē 'bá adri'bá uletere rī pi kádō rií Múngú ri zíjí, kópi ē ingakí i dr̄í suú ̄uru, ógúpí ē ési ā ve ógúpí ní ku, kópi ā gákí ̄agátá i āsámvú gé sī ku.

⁹ Á lē kpá ūkú rī pi ā úsúkí i bōngó índrépi muké ni sī, bōngó dr̄injá sēépi ku ni sī, āzini bōngó rú'bá ̄oz̄úpí

* **2:9 2:9** Māyākā ógú'bá ógúögū ājē be ̄ambúgú i ní zíjí pálī rī pi: Pálī índré sū irā ógúpí ógúögū ̄unyī be ājē be ̄ambúgú rī tñi. Títiríkó ri kópi údé ní ivé kókó'bō agá. † **2:13 2:13** Ādámā: Ādámā ri 'bá Múngú ní i'dó gbií dr̄idr̄í rī. ̄iri étépi 'bá vū dr̄igé rī pi vé ni cérē. ̄irivé ūkú Évā ri éndrépi 'bá vū dr̄igé rī pi vé ni cérē. 'í lā f'dóngárá 1-5. ‡ **2:13 2:13** Évā: Évā ri ūkú Múngú ní i'dó gbií dr̄idr̄í rī. ̄iri éndrépi 'bá vū dr̄igé rī pi vé ni cérē. 'í lā f'dóngárá 1-5. § **2:15 2:15** I kópi pa kópi ní anji tñi rī sī: Ifífi ni na, ̄alu ri, Múngú ri ūkú rī pi ē izā ko anji tñgárá sī, ̄irī rī, Múngú ri ūkú rī pi pa Yésū vé tñgárá sī, na rī, Múngú ri ūkú adri'bá muké éndrépi rú rī pi pa.

cérē ni sī. Lē ūkú rī pi ā sēkí i dr̄í'bí tií ku, dōku kópi ā 'yīkí ngá i ní údé dábū sī ni pi ī rú'bá gá ku, dōku kópi ā 'yīkí māyākā ógú'bá ógúögū ājē be ̄ambúgú i ní zíjí pálī rī pi* ku, dōku kópi ā sukí bōngó i ní jeé ājē be ̄ambúgú ni ku.

¹⁰ Ūkú 'yo'bá kínī i ̄injíkí Múngú ri rá rī pi, lē kópi ā 'okí tā índrépi muké ni 'bá rī pi ̄endrépi gé.

¹¹ I dō ri 'bá rī pi ímbá, lē ūkú rī pi ā újíkí kíri, kópi ē ̄injíkí 'bá ̄angū ímbá'bá rī pi ̄injínjí.

¹² Má ā'yī ku ūkú rī pi ní ̄agō rī pi ímbázú, dōku ūkú rī pi ní átázú ūkpō sī ̄agō rī pi dr̄igé, lē kópi ā újíkí kíri, ā 'bākí bí tā rī yızú.

¹³ Ā'diätásiyā Múngú gbi Ādámā† ri dr̄idr̄í, vúdr̄í ni gé, ̄iri ní Évā‡ ri gbizú.

¹⁴ 'Bá Sātánā ní mī ni ū'bāá rī adri Ādámā 'i kuyé, 'bá rī Évā 'i, i ní mī ni ū'bāá rī sī, sē 'de ̄unjíkānyā agá.

¹⁵ Ūkú rī pi dō ̄e'ȳingárá be, lēngárá be, tā be uletere, āzini kópi dō ri tā 'o muké, i kópi pa kópi ní anji tñi rī sī. §

3

'Bá dr̄ikoma rú kānísā vé

rī pi

¹ Ádarú 'bá rī 'bā dō
ésí lēzú adrizu dr̄ikoma rú
kānísā agá, 'bá 'dīri lē ẽzí
muké ni ngaá.

² 'Bá lēepi adriípi
dr̄ikoma* rú rī, lē ã 'o tā
piri, ã je 'yéngá ūkú ālu, 'a
ni ã ve tā sī mbēlēnjá ku, lē
ã ūtē 'i ūtētē, ã adri 'bá ã ní
ïnjíjí ïnjí ni, lē ë 'yí ūmú rī pi
ivé ãngá ési be cérē, ã adri
'bá ãngū ìmbápi ni,

³ lē ã mvu íwá ìmērēzú ku,
ã adri gbórókó rú ku, ã adri
ésí be mādā, ã adri ūmbá rú
ku, ãzini ã 'bā ési ãmbúgú
mūfēngā dr̄igé ku.

⁴ Lē ã mba ivé 'bá 'bēt̄í
âsámvú gé rī pi ã tā muké,
lē anjinjá ìrivé rī pi ë ïnjíkí
íri ïnjínjí, ãzini ã 'dūkí ìrivé
tā ngaá.

⁵ 'Bá rī icó dō 'bá ivé 'bēt̄í
âsámvú gé rī pi ã tā mbaá
ku, ìri icó 'bá kānísā vé rī pi
ã tā mba ngóni?

⁶ 'Bá ã ní 'bā dr̄ikoma rú
rī, lē ã adri 'bá Yésü ri ë 'yíipi
ú 'dí rú ni ku, ã 'diâtásiyā ìri 'i
íngungū, ã imú ìrivé tā li sū
ñ ní ãdróko[†] vé tā lij rī tini.

⁷ Lē 'bá Múngú ri ní 'bá ku
rī pi ë ïnjíkí ìri ïnjínjí ìrivé
tā 'oó muké rī sī, 'bá rī pi ë
édikí rí rú ni tā ūnjí sī ku, ã
ã 'yí rí bāákú ãdróko ní p̄ij rī
gé ku.

⁸ Díkön̄i rī pi, lē ë ïnjíkí
kōpi ïnjínjí, lē tā kōpi ní
átá rī ã adri tā piri, kōpi ã
rikí íwá mvu ímērēzú ku,

lē kōpi ã 'bākí ési ãmbúgú
mūfēngā dr̄igé ku.

⁹ Lē kōpi ã 'dūkí tā
ë 'yíngárá vé rī 'bā ã ési agá
títi, lē kōpivé yíkí ã adri piri.

¹⁰ Dr̄idr̄i ni, lē ã ū 'bíkí kōpi
ügbále, ísúkí dō tā ãzi kōpi
rú 'bá gá ūnjí kuyé, kúru ã
'bākí kōpi ẽzí ngaá díkön̄i
rú.

¹¹ Lē ë ïnjíkí kōpivé ūkú
ïnjínjí, lē ūkú kōpivé rī ã
'yokí 'bá ku, kōpi ã mvu kí
íwá ku, kōpi ã 'bākí ési tā
'ozú piri.

¹² 'Bá díkön̄i rú rī, lē ã je
ûkú ālu, ã mba ivé anjinjá rī
pi ã tā muké, ãzini ã mba ivé
'bá 'bēt̄í âsámvú gé rī pi ã tā
muké.

¹³ Díkön̄i ẽzí nga 'bá muké
rī pi, 'bá rī pi kōpi ïnjí rá,
kōpi ní Kúrisítō Yésü ri ë 'yíjí
gi rī sī.

¹⁴ Má ūsü, á lē kōdō muú
mi ndreeé ú 'díkírñá nōgō,
'bo á sī kōkōbí 'dīri sēe mí ní
mi ìmbázú ãní,

¹⁵ ã 'diâtásiyā á ca dō
mbēlēnjá kuyé, lē mī ní muké
'yozu kíní, lē anji Múngú
vé rī pi ã adrikí tā be piri.
Kānísā Múngú idri rú rī vé
rī tu pá ūkpó ūkpó, ìri tā áda
rī ūlū 'bá rī pi ní.

¹⁶ Ádarú tā ãmbúgú
ãmbúgú Múngú ní ūzúyú kuú
mūdūmūdū rú rī, ìri 'dīni,
Kúrisítō ri t̄kí ìri ūfūú 'bá
áda rú,

Índrī Uletere rī i 'da kíní,
ìri 'bá piri.

* 3:2 3:2 *Dr̄ikoma*: 'Bá ã ní zíj dr̄ikoma 'dīri, ìri bísōp. † 3:6 3:6 *Ãdróko*:
Ãdróko vé rú Sátánā 'i, ìri ãmbúgú ìndrī ūnjí rī pi dr̄igé, gā tā Múngú vé ri
'dugá ngagá sī 'bū gé 'dālé. Múngú idr̄o ãdróko ri ìndrī ūnjí rī pi be 'bū gé
'dāsí ní. 'I lā I'dangará 12:7-9.

Mäläyíkā rī pi ndrekí īri rá,
 'bá rī pi ülükí īrivé tā
 muzú ängū rī pi agásí
 céré,
 'bá rī pi ẽ'yíkí īrivé tā vū
 drīgé sī céré,
 Mungú 'dū īri muzú 'bū
 gé gí.

4

Páülü ímbá Tímōtéyō ri
 'bá ängū ímbá'bá ūnjō sī rī
 pi vé tā sī

¹ Índrí Uletere rī lū uletere
 kínī, úmvulési 'bá ȳrukō
 ímú īvé ẽ'yíngárá ku rá, kōpi
 índrí ūnjí* mí ū'bā'bée rī pi
 vé tā 'dū nga áyu, ȳzini kōpi
 tā índrí ūnjí rī pi ní ímbá rī
 'dū nga áyu.

² Tā 'bá 'dī'bée ní ímbá rī
 pi, kōpi ri tā ūnjō vé ní ímbá,
 kōpivé yíkí ábá gí.

³ Kōpi ri 'bá rī pi uga
 kínī, kōpi ȳ jekí ūkú ku,
 ȳzini kōpi ȳ nyakí änyängä
 ȳrukō'bée ku. 'Bo Mungú
 gbi änyängä 'dī'bée nī, 'bá
 Mungú ri ẽ'yí'bá gí, ȳzini
 īrivé tā áda rī nī'bá rá rī pi,
 ȳ nyakí änyängä 'dī'bée, ȳ
 sēkí ūwō'dīfō ūri ní.

⁴ Ä'diätäsíyä ngá Mungú
 ní gbií rī pi ärëvú céré muké,
 lē 'bá ȳzi ȳ gā ku, lē 'bá rī
 ẽ ẽ'yí änyängä rī nyaá, ȳ
 sē ūwō'dīfō.

⁵ Ä'diätäsíyä ú'dúkó
 Mungú ní átā rī, ȳzini
 zingárá ȳ ní zií rī sē änyängä
 rī ícá uletere gí.

Ätī'bá muké Kúrisítō Yésü
 vé rī

⁶ Mí ímbá dō tā 'dī'bée 'bá
 Yésü ȳ pámvú ūbī'bá rī pi ní
 rá, mi ímú adri ätī'bá muké
 Kúrisítō Yésü vé ni, mi adri
 ūkpó ūkpó mívé ẽ'yíngárá
 agá, tā áda mí ní ẽ'yíj, mi
 ní rií 'dū ngaá 'dīri, īri sē
 mi 'bá rī pi ímbá muzú ȳní
 muké.

⁷ Lē mī fi átángá ẽzí
 ȳkó 'bá rī pi ní rií átā rī
 átā ūndī ku, ȳzini lē mī fi
 ú'dogú'dogú ūnjí ūkú ȳká rī
 pi ní rií átā rī átā ūndī ku, lē
 mī ímbá mi adrii 'bá Mungú
 vé ni.

⁸ Mí ímbá dō mī rú'bá
 adrızú ūkpó ūkpó, īri muké,
 'bo agaápi rá rī, lē mī ímbá
 mi tā muké ni 'oó, ȳ sē rí
 Mungú ní ȳyíkō, īri í'dó mī
 ūzā ko mí ní adringará gá
 vū drīgé nōgō, ȳzini mi kpá
 úmvulési idri 'dáni'dáni rī
 ūsú rá, Mungú ní ẽzíj rī tñi.

⁹ Tā 'dīri tā áda, lē 'bá rī pi
 céré ȳ ȳyíkí tā 'dīri.

¹⁰ Tā 'dīri sē 'bá ȳ'bíkí ẽzí
 ngaá ūkpó sī, sē 'bá 'bákí ẽsí
 Mungú adriípi idri rú 'bá rī
 pi Paápi rī drīgé, agaápi rá
 rī, īri 'bá 'i ẽ'yí'bá gí rī pi pa.

¹¹ Mí ímbá tā 'dī'bée 'bá rī
 pi ní, 'i sē tājimbí, lē kōpi ȳ
 'dūkí tā rī ngaángá.

¹² Lē mī sē 'bá ȳzi ȳ owu
 mi ku, ȳ diätäsíyä mi drī
 kērímvä. Lē mī átā tā áda
 'bá rī pi ní, mívé adringará
 ȳ adri muké, mī lē 'bá rī pi
 lēlē, lē mī ẽ'yí Yésü ri ẽsí

* **4:1 4:1** Índrí ūnjí rī pi: Índrí ūnjí rī pi ándúrú mäläyíkā Mungú vé ni 'bū
 gé 'dāá, kōpi ȳdökí tājimbí Mungú vé rī, Sätánā ri kōpivé ȳmbúgú. Mungú idró
 kōpi 'bū gé 'dāásí vūgá nōdó, kōpi ȳgökí ufuú Índrí ūnjí, kōpi ri 'bá rī pi ní ūzāngā
 sē vū drīgé nōgō. 'I lá I'dangará 12:7-9.

be cérē, lē mî adri ule, 'bá ẽ'yí'bá gí rī pi ã 'dûkí rí tā rī ngaá sũ mí ní ngaá rī tñi.

¹³ Lē mî lâ bûkû Múngú vé rī 'bá rī pi ní, mî së tì Múngú vé rī, ãzini mî ímbá 'bá rī pi cîmgbá má ní cangárá gá.

¹⁴ Fêfê Índrí Uleteere rī ní së mí ní ẽzí Múngú vé rī ngazú, nébî rī pi ní tâ ni 'yoó sâ drîkoma rī pi ní drí tñzú mí drîgé rī gé 'dâri, lē mî gã ku.

¹⁵ Lē mî 'bâ ẽsí tâ 'dîri ẽnizú, mî së mî rû'bá cérê tâ 'dîri 'dûzú ngazú, 'bá rī pi ã ndrekí rí 'yozú kíní ẽzí mívé rī ri mụ mûké.

¹⁶ Tâ mí ní rií ngaá rī agá, ãzini tâ mí ní rií ímbá rī agá, lē mî ẽtë mi ẽtëtë. 'I 'dû dô tâ rī ngaá sû 'dîri tñi, mi pangárá ẽsú rá, ãzini 'bá mi yí'bá rī pi kpá pangárá ẽsú rá.

5

Páülü ímbá Tīmōtēyō ri léti 'bá rī pi ã tâ mbazú rī a tâ sî

¹ Lē mî ẽrñjâ 'bá ãmbúgú mi agaápi ilí sî rá rī ú'dûkó ūkpó ūkpó ni sî ku, lē mî átá átángá rī ẽri ní ẽnjingará be, sû mí ní rií átá mí ẽtêpí ní rī tñi. Lē mî átá kérjanji rī pi ní átángá rī sû mí ní rií átá mí édrípíjí ní rī tñi.

² Lē mî átá ūkú ambugu rī pi ní átángá rī ẽnjingará be, sû mí ní rií átá mí éndrépíjí ní rī tñi, lē mî átá anji ūkú rī pi ní átángá rī ẽsí ule sî, sû mí ní rií átá mí ómvúpíjí ní rī tñi.

³ Lē mî mba ѡwuzí i ní kuú likícó rú rī pi ã tâ mûké.

⁴ 'Bo ѡwuzí rī dô anji be, dôku ẽrivé anjinjá rī pi vé anji dô anigé, lē anjinjá rī pi ã ẽnîkí tâ Múngú vé rī 'dûu ngaá, kôpi ã mbakí i ẽtêpíjí, ãzini i éndrépíjí ã tâ mûké, ãzini kôpi ã mbakí i é'bípíjí, ãzini i ẽdrépíjí ã tâ mûké, kôpi 'okí dô 'dîni, ẽri së Múngú ri adri ãní ẽyikô sî.

⁵ 'Bo ѡwuzí adriípi likícó rú, 'bá ãkó rī, ẽri ẽsí 'bâ cérê Múngú drîgé. Ẽri Múngú ri zi ẽtûnjá pi ẽnjjá be, Múngú ã ko rí 'i ẽzâ bënî.

⁶ 'Bo ѡwuzí riípi ẽyikô nyôökû nöri vé rî ã tâ ẽsúpí áyu rî, ã adri dô idri rú drâaásiyâ, agálési ẽrivé Índrí drâ gi.

⁷ Mí ímbá tâ 'dîri 'bâ kânisâ vé rî pi ní, 'bâ ãzi ã 'yo rí, kôpi 'okí tâ ẽnjí 'dîni ku.

⁸ 'Bâ rî së dô ngá ivé måríté rî pi ní ku, agaápi rá rî, së dô ngá ivé 'bâ 'bëti ásámvú gé rî pi ní ku, 'bâ 'dîri gâ ẽ'yîngará vé tâ sî, tâ ẽnjí ẽri ní 'oó rî ndë 'bâ ẽ'yíipi kuyé rî vé rî rá.

⁹ Ӯwuzí rî vé ilí ca dô pûkû ázíyâ kuyé, ã sîkí ẽrivé rú bûkû i ní rizú ѡwuzí rî pi ã rû sîzú rî agá ku, ѡwuzí i ní sîrî, lê ã adri ūkú ándûrû ivé ágô ẽnjjípi ẽnjinjí ni,

¹⁰ ã adri ūkú 'bâ rî pi ní nijí rá 'yozú kíní, ẽri tâ 'o mûké ni, ūkú ivé anjinjá úcépi mbaápi mûké ni, ūkú ẽmû ẽ'yíipi ni, ūkú riípi ẽzí ngaápi 'bâ ẽ'yí'bá gí rî pi ní

ésí be mādā ni, ūkú riípi 'bá tā ní ̄isú rī pi ē ̄izā koópi ni, ūkú riípi ívé ésí 'bāápi cérē tā muké 'ozú ni.

¹¹ ̄owuzi drī adri'bá ízónjá rú rī pi, ã sīkí kōpi ã rú búkū ̄owuzi rī pi ã rú sīzú rī agá ku, ã'diātāsīyā ̄ebírī rú'bá nōri vé rī drī kōpi rú'bá gá ūgōgō, ̄iri sē kōpi ̄ezí Kúrisítō vé rī ã ngangárá ku rá, kōpi ésí 'bā ūgōgō jezú.

¹² Kōpi 'okí dō sū 'dīri tīni, ã kōpivé tā lī ūnjí, ã'diātāsīyā kōpi ̄nōkí ūyō* ã ní sōo drīdrī 'dāri gí.

¹³ Sīkí dō kōpi ã rú gí, ̄iri sē kōpi adri ūvú rú, ri écí ngalanji jó rī pi tī gé sī, ri ūngū 'yo be muzú, ̄azini kōpi fi 'bá rī pi vé tā agá, kōpi tā ã ní kōdō ícō átā ku ni pi átā muzú.

¹⁴ Á lē 'yoó ̄owuzi ízónjá rú rī pi ní, lē kōpi ã jekí ūgōgō, kōpi ã tīkí rí anji, kōpi ã mbakí rí ívē 'bētī ã tā, ̄arí'bágú rī ã ̄owu rí ūngū ku.

¹⁵ ̄owuzi rī pi ã urukō kūkí gārā gá gí, kōpi nōni ri Sātānā vé tā 'dū nga áyu.

¹⁶ Ūkú Yésü ri ē'yīipi gí rī vé 'bētī ̄asámvú gé 'dāá, 'bá ̄owuzi rú ni pi dō anigé, lē ūkú rī ã sē ̄owuzi rī pi ní ngá kōpi ē ̄izā kozú, ã ku ̄ogu rizú kōpi ē ̄izā kozú rī kú kānísā drīgē ku, kānísā ã ko rí ̄owuzi líkicō rú, 'bá ãkó rī pi ē ̄izā.

¹⁷ Lē ã ūfēkí drīkoma kānísā vé rī pi muké muké, agaápi rá rī, lē ã ūfēkí 'bá

ri'bá Múngú vé tī sē'bá rī pi, ̄azini 'bá ri'bá ūngū ímbá'bá rī pi.

¹⁸ ã'diātāsīyā Búkū Múngú vé rī kīnī, "Tī mēénīgō riípi ūngā ã fí coópi rī, lē mī úmbé tī ni cí ku," ̄azini "Bá ̄ezí ngaápi rī, lē ã ūfēkí ̄iri ūfēfē."

¹⁹ 'Bá ̄azi tō dō 'bá drīkoma rú kānísā vé ni, lē mī yī 'bá ̄iri tōópi rī vé tā ku, 'bá ūrī dōku 'bá na ̄etíkí dō ūrivé tā nī kā.

²⁰ 'Bá ūnjīkānyā 'o'bá rī pi, lē ã 'yokí kōpivé tā kōpi útúzú ãní 'bá kānísā vé rī pi ̄endreti gé, ã sē rí 'bá urukō ní ūrī, kōpi ã 'okí rí ūnjīkānyā ku.

²¹ Múngú ̄endreti gé, ̄azini Kúrisítō Yésü ̄endreti gé, ̄azini mālāyíkā ã ní ūpēé rī pi ̄endreti gé, ã lē mi ímbá, lē mī 'dū tā rī ngaá sū 'dīri tīni, lē mī ri 'bá urukō'bée lēé 'bá urukō'bée ndēé ku, lē mī lē 'bá rī pi cérē.

²² Mī ndre dō 'bá ̄azi kānísā agá 'dīgē, 'í lē dō ã adri drīkoma rú, ã tīkí drī drī ni gé mbēlēná ku, mī fi rí 'bá 'dīri vé ūnjīkānyā agá ku, lē mī adri uletere Múngú ̄endreti gé.

²³ Mī ri 'yēná yīi mvu áyu ku, lē mī mvu vīnyō kíníkiniñá ūndī, ã'diātāsīyā mī 'a ní rií ásósō rī sī, ̄azini mī ní njīi rií adrií ãzó rú rī sī.

²⁴ 'Bá urukō vé ūnjīkānyā i'da 'i kú ̄amvē, ̄iri sē ã tā lī ãní kōpi drīgē rá. 'Bo

* **5:12 5:12** Ūyō: Ūyō 'dīri, kōpi kīnī ã gōkí ágó jeé ku, ã ̄ezí nga Kúrisítō ní.
5:18 5:18 Dētōrōnómē 25:4 **5:18 5:18** Lúkā 10:7

'bá ʉrʉkqo vé ūnjíkānyā nñí ámá ku, ī ímú nñí ámá vúlé vúlé rú.

²⁵ īri kpá adri sū 'dīri tñi, tā muké 'bá ʉrʉkqo ní 'oó rí, īri índré uletere, ãzini tā muké 'bá ʉrʉkqo ní 'oó rí, ícokí nñí ámá ku, ī ímú nñí ámá vúlé vúlé rú.

6

¹ Túgērī Yésū ri ē'yī'bá gí ri'bá ēzí nga'bá ívē ambugu rí pi ní rí pi, lē kópi ē ūnjíkí ívē ambugu rí pi ūnjínjí, ã ʉwukí rí rú Múngú vé rí ãní ku, ãzini ã ʉwukí tā 'bá ní rií imbá rí ku.

² Lē 'bá ambugu Yésū ri ē'yī'bá gí túgērī rí pi ní rií ēzí ngaá kópi ní rí pi ã ʉwukí túgērī rí pi ku, ã'diātāsīyā kópi ē'yīkí Yésū ri gí. Lē túgērī rí pi ã ngakí ēzí rí ūkpō sī, ã'diātāsīyā 'bá kópi ní rií ēzí ngaá kópi ní 'dī'bée, kópi ē'yīkí Yésū ri gí, kópi lēkí túgērī rí pi lēlē. Lē mî imbá kópi, ãzini mî ūcīcīkí kópi ã 'dūkí tā mí ní imbá 'dīri ngaá.

'Bá ãngū imbá'bá ūnjō sī rí pi vé tā, ãzini ã'bú vé tā

³ 'Bá ãzi imbá dō tā ãzi túngú 'i rʉupi 'bavé Úpí Yésū Kúrisítō vé rí be ku ni, ãzini imbá dō tā 'i rʉupi Múngú vé rí be ku ni,

⁴ 'bá 'dīri ē drī ūkpó ūkpó, nñí tā ãzi kuyé. Írivé yīkí tā 'ozú rí cérē ãgátá vé ni, īri ãgátá gā tā ī ní sñí búkú Múngú vé rí agá rí sī, īri adri ã'yā rú, ūmbá rú, īri ãngū u'da'da, Írivé yīkí rií ʉsñú

'bá ãzi drīgé rí, īri sē ési ni ri ūtītī,

⁵ īri tā ūnjí ijí 'bá rí pi ãsámuvé gé, īri sē kópi adri ãgátá rú. Kópivé yīkí tā 'ozú rí adri muké ku, kópi kukí tā áda rí ã 'ongará gí, kópi ʉsñúkí adringará Múngú agá rí ë'bú ʉsñú ãní.

⁶ Adringará Múngú agá rí, ãndēma ni ãmbúgú aga rá, ngá mí ní ʉsñú rí, mi adri ãní ãyīkō sī.

⁷ Æ'diātāsīyā sâ ñ ní 'bá tñzú vñ drīgé nõgó rí gé, tñkí 'bá ngá ãkó, 'bá kādō drāá, 'bá jikí ngá ãzi muzú ūndī ku.

⁸ Kúru 'bá dō ãnyāngā be, ãzini bõngó be, lē 'bá adrikí ãní ãyīkō sī.

⁹ 'Bá ési 'bā'bée cérē lēzú ã'bú ʉsñú rí pi, kópi fi tā ūnjí agá, kópi ã'yī bāákú tā ūnjí vé rí agá, kópi tā azakaza vé ni 'o, tā ūnjí ri kópi ʉsñú, kópi ïzāngā nya muzú ūdū ãkó.

¹⁰ Æ'diātāsīyā 'bá rí lē dō mūfēngā ambamba, mūfēngā ri úlá ūnjíkānyā vé ni. 'Bá ʉrʉkqo'bée lēkí mūfēngā ambamba, sē kópi kukí ívē ē'yīngará ë drīgé sī gí, ãzini sē ïzāngā ñō kópi ë ési ambamba.

Lē mî tu pá tñtî mívé ë'yīngará agá

¹¹ 'Bo Tīmōtēyō, mi 'bá Múngú vé ni, lē mî ugo mi tā ūnjí sī ugogo. Mí ūbí 'yénjá tā píri, ãzini tā muké rí ayu. Mí ūbí tā píri Múngú ní ãyīkō sēépi rí, mi 'yī Múngú ri, mî lē ãngū lēlē, mi úmbé

ési ūzāngā rī ā nyangará gá,
āzini mī adri ési be mādā.

12 Lē mî 'dî ẽ'dî ẽ'yîngárá
vé rî muzú múké. Lóki mí
ní tâ Yésû vé rî ẽ'yîzú mî
tî sî 'bá tré pi ẽndrëtî gé
rî gé, Múngú sê mí ní ídri
'dáni'dáni rî gí, lē mî 'du tâ
ídri rî vé rî 'bâá tâ ãmbúgú
rú.

¹³ Á 'yo mí ní, Múngú
ídri sêépi ngá rí pi ní céré
rí ęndréti gé, ăzini Kúrisítō
Yésű 'i tị njeeépi uletere
Pónítíyō Pílátō ęndréti gé rí
endreti gé,

¹⁴ lē mî 'dú tā Yésű ní 'yoó
'dříri ngaá léti muké sî, 'bá
ãzi ē édî rí mî rú tâ ūnjí sî
ku, cîmgbá cazú ú'dú 'bávé
Úpí Yésű Kûrísítô ní ímvízú
rî gé.

15 Múngú ri úmvúlésí ímú
Yésű ri i'da sâ muké 'í ní lêé
rī gé. Múngú ī ní íngungū
rī, īri Ükpō 'Dípa, īri 'Bāgú
'bāgú rī pi drīgē cérē, īri Úpí
úpí rī pi drīgē cérē.

¹⁶ Íri Múngú, íri adri muzú
'dáni'dáni, drā ku, íri adri
vūrā díipi imvesírlí rī gé,
'bá âzi ícó íri ndréé ku. Lē ē
injíkí íri, âzini ē injíkí ükpō
írivé rī muzú 'dáni'dáni.
Âmínā.

17 Tímötéyō, 'í 'yo 'bá ã'bú
be nyôkú drîgé nõgó rí pi
ní, kôpi ã adrikí ãfú sî ku,
ãzini kôpi ã 'bâkí ési ivé
mûfengâ ímúpi dêepi dêepi
'dîri drîgé ku, ngá mûké rí,
lê kôpi ã 'bâkí ési Mungú
'bá ní ngá sêepi 'bá ní ãyîkô
isuzú rí drîgé.

18 'Í lū kōpi ní, lē kōpi ā

áyukí ūvē mūfengā tā muké
'ozú ãní. Lē kōpi ã 'okí tā
rī muzú ési be muké, kōpi ã
rikí ngá âlēé sēé ī âsámvú gé
sī.

¹⁹ Kôpi 'okí dõ 'díni, kôpi
ri ngá 'bã ku īní, sũ īní
í'dó jó ā ndú ã'bâá rí tñi, īri
kôpi tẽ ý'dú ímúpi drídrí rí
gé 'dâlé, īri sê kôpi úmvûlésí
ídrí 'dâni'dâni áda rí ışú ãní
rá.

²⁰ Tímōtéyō, lē mî ūtē tā
Múngú vé ī ní ezījí mí ní 'dīri
eṣī be cérē. Lē mî ri átangá
Múngú ní ãyïkō sëépi ku
ni pi átá ku, ãzini 'bá mi
qowu'bá 'yo'bá kíní ī nïkí tā
ambamba rï pi, ã fikí kôpivé
tā agá ku.

21 'Bá rī pi ã үүрүкө kukí
ивé ẽ'yïngará gó, ã'diätsïyä
kópi ẽ'yïkí 'bá 'yo'bá kíní ï
níkí tã ambamba rī pi vé tã
rá.

Múngú ã 'bā ési múké īmi
ní.

Kökəbí ūrī ni Pāulū ní sūi sēé Tīmōtēyō ní rī Tā búkū rī vé rī ā ūlūngárá

Pāulū sī kökəbí 'dīri ísú
ākūdē ūrī jō āngū ū'yīzú rī
agá, nī rá 'yozu kínī, ẽsī
mādā, ī ímū 'i 'dī drā rá,
kúru lē Tīmōtēyō ē ímū 'í
vúgá nōo mbēlē. Dr̄idrī ni,
Tīmōtēyō ko Pāulū ē izā am-
bamba, āní sē Pāulū lē ūrī sū
'í mvá tīnī.

Kökəbí Pāulū ní sūi 'dīri lū
ẽsī ūrī ní 'bāá Kūrīsítūyánī
izāngā nya'bá rī pi dr̄igé rī
vé tā. Ímbá Tīmōtēyō ri, lē
Tīmōtēyō ē 'yī ū'dūkó muké
Kūrīsítō vé 'dīri, lē ā ūlū
ū'dūkó muké 'dīri sā izāngā
vé rī agá ūrī ākó, āzini lē ē
ir̄injā 'bá āngū imbá'bá ūnjō
sī rī pi ir̄injā ir̄injā.

*Pāulū sē mōdó Tīmōtēyō
ní*

¹ Ma Pāulū 'i, Múngú ūpē
ma adrií Kūrīsítō Yésū vé 'bá
áyúayū ni rú, sē má ní idri
'dáni'dáni ūrī ní tā ni ezií 'bá
Yésū ri ē 'yī 'bá gí rī pi ní rī gí.

² Tīmōtēyō, mā mvá má ní
lēlēlē rī, á sī kökəbí 'dīri sēé
mí ní nī.

Esī muké, esī idrikídri,
tākíri 'bá Etépi Múngú vé rī,
āzini Kūrīsítō Yésū Úpí 'bávé
rī vé rī á adri mí be.

Pāulū kínī lē Tīmōtēyō ā
ūlū ū'dūkó muké rī muzú ūrī
ākó

³ Á sē Múngú ní ūwō'difō
mī tā sī. Ma ri ezií nga
Múngú ní sū 'bá ē'bipīi ní
ngaá rī tīnī yīkī be uletere.
Ūtūná sī, āzini inīná sī, má
kādō rií Múngú ri zī, ma ri
Múngú ri zī mí ní īndī.

⁴ Ma ri ngongará mí ní
ngoó mījindrē be sā 'bá ní 'bā
acozú mí be rī gé 'dāri ā tā
īgā, āní ma úvá be lēzú mi
ndrezú. Úmvulési 'bá kādō
ímū 'bá ūsú mí be, āyīkō ri
ma fū ambamba.

⁵ Á nī rá mí ikó ē'yīngará
mī īdrépi Lóyīsī vé rī, āzini
mī īndrépi Yúnīsī vé rī, 'í 'bā
esī cérē kuú Yésū dr̄igé.

⁶ Āní lē mī áyú fēfē Múngú
ní sēé mí ní sā má ní dr̄i
tīzú mí dr̄igé rī gé 'dāri ezií
ngazú, lē mī uvu ācī ni ā
dīdī.

⁷ Ā'diātāsīyā Múngú sē 'bá
nī īndrī ūrī vé ni kuyé, sē 'bá
nī īndrī ūkpō sēépi ni, īndrī
lēngará vé ni, āzini esī 'bá ní
'bā a'bizú tā sī ni.

⁸ Lē mī dr̄i ā nja 'bávé Úpí
vé tā ūlūngará sī ku. Āzini
lē mī dr̄i ā nja ī ní ma 'yī
jō āngū ū'yīzú rī agá rī sī
ku. ūkpō Múngú ní sēé mí
nī 'dīri sī, lē mī ūlū ū'dūkó
muké rī muzú 'bá rī pi ní,
āzini mī nya izāngā sū má ní
izāngā nyaá ū'dūkó muké rī
ā ūlūngará ā tā sī rī tīnī.

⁹ Múngú pa 'bá, āzini zī
'bá adrií 'bá ule ivé ni pi,
adri 'yozu tā 'bá ní 'oó rī
ā tā sī kuyé, pa 'bá esī

múké ívé rī ã tā sī. 'Bávé adringárá Kúrísítō Yésü agá nōri, Múngú ūt̄i ótū tā ni kú ínógósí ísú údékí drī 'bū pi vū be kuyé.

¹⁰ Nóni Yésü Kúrísítō ímú 'bá ni Múngú vé ési muké rī i'daá gó. Kúrísítō Yésü 'bá Paápi rī ndē drā vé ūkpō rá, ijí 'bá ni ú'dúkó muké. Ú'dúkó muké rī dī ãngū ūmbērē ūtūnjá rú, īri ídri 'dáni'dáni deépi ku rī i'da 'bá ni.

¹¹ Múngú ipē ma rií ú'dúkó muké rī áyú, ãzini 'bá áyúáyú ni rú rií ú'dúkó muké rī ūlūú, ãzini rií ú'dúkó muké rī ūmbá.

¹² Tā 'dīri sē má ni rizú ūzāngā nyazú jó ãngū ú'yizú rī agá ãní. 'Bo mā drī nja ãní kuyé, ã'diātāsīyā á nñ 'bá má ni ési 'bāá drī ni gé rī gó. Á nñ ámá muké 'yozu kínñ, Múngú ri icó sē ú'dúkó muké 'dīri vé ūlūngará ri 'i nga mužú drīdrī, cimbácazú ú'dú Yésü ni ímvizú rī gó.

¹³ Lē mī ru tā pīri má ni ūmbá mí ni 'dīri muké, mī tu pá tītī mívē e'yīngará agá, ãzini lēngará Kúrísítō Yésü vé rī agá.

¹⁴ Índrí Uleteře riípi adriípi 'bá ési agá rī, ã sē mí ni ūkpō, mī mba tā má ni ezií mí ni 'dī'bee ã tā muké.

¹⁵ 'I nñ rá 'yozu kínñ, 'bá céré Yésü ri e'yī'bá gó íngá'bá ãngū Eziyā vé rī gélésila rī pi adikí ma rá, Pūgélō pi Hērēmōgénē be adikí kpá ma rá.

¹⁶ Úpí Yésü ã 'bā ési muké 'bá ūnēsiforō vé jó ãsámvú gé rī pi ní, ã'diātāsīyā ri éci ma úndré, ri mā ési ūmbá nñ, drī ni nja ñ ni ma 'yījó ãngū ú'yizú rī agá rī sī kuyé.

¹⁷ Kā icá Rómā gá nōlé, 'de rií ma ndāá, cimbá īri ni ma ísúzú.

¹⁸ Úpí Yésü kādō ímví, ë i'da ívé ési muké rī ūnēsiforō ni. 'I nñ rá, ko mā ïzā Êfesō gá 'dālē lēt̄i be ãndiāndí.

2

Lē Tímötéyō ã nga ezií
Múngú vé rī ési ãlu sī

¹ Tímötéyō mā mvá rī, lē mī adri ūkpō ūkpō ési muké Múngú ni sēé mí ni Kúrísítō Yésü agá rī sī.

² Tā má ni ūmbá 'bá kárakará pi andregá sī, mí ni yījí rá 'dī'bee, lē mī ūmbá 'bá ūrukō icó'bá tā rī ūmbá'bá 'bá ūrukō ni rá rī pi nī.

³ Mí ni adrií ãngáráwá muké Kúrísítō Yésü vé ni rī sī, lē mī úmbé ési ūzāngā rī ã nyangará gá sū 'bá ni nyaá rī tīni.

⁴ 'Bá adriípi ãngáráwá rū rī icó fū tā 'bá 'bēt̄i rī pi ni rií 'oó rī 'oó ïndī ku, ã'diātāsīyā lē ãyīkō sēé ívé ūgalaku 'i drīlē gá rī nī.

⁵ 'Bá óngú njuúpi rī, lē ã ūbī tājmbī ñ ni óngú njuzú rī, ūbī dō ku, icó ãndēma ísú ku.

⁶ 'Bá ómvú 'aápi ūkpō sī rī, īri ãnyāngā í'dó nya drīdrī.

⁷ 'Í 'bā dō tā má ní rií 'yoó mí ní 'dī'bée mí ési agá rá, Úpí Yésū Kúrísítō ri tā 'dī'bée sē fi mí drīgé rá.

⁸ Lē mī 'bā ési cérē kuú Yésū Kúrísítō drīgé! Yésū íbí ūfūú úyú 'bāgú Dāwúdī* vé rī agá, Múngú inga īri drāngárá gálésila, sū 'dúkó muké má ní ūlūú rī tíni.

⁹ Má ní rií 'dúkó muké Yésū vé rī ūlūú rī sī, 'yīkí ma jó āngū ū'yīzú rī agá, 'okí ma ūnjí, sū 'bá tā ūnjí 'oópi ni tíni. 'Bo 'dúkó muké Múngú vé rī 'yīkí īndī kuyé.

¹⁰ Á lē ési úmbé ūzāngā nyaá 'bá Múngú ní ūpēé gó rī pi ā tā sī, Kúrísítō Yésū ā pa rī kōpi, kōpi ā dīkí rī pōwūpōwū muzú 'dáni'dáni.

¹¹ Tā 'dīri tā áda:
'Bá drākí dō Yésū be trú ūlu,
'bā kpá adri idri rú īri be trú,

¹² 'bá úmbékí dō ési ūzāngā nyaá Yésū ā tā sī rá,
'bā kpá úmvúlésī mālūngā rū īri be trú.

'Bá gākí dō īri sī,
īri kpá 'bā gā sī,

¹³ 'Bá 'bākí dō ési Kúrísítō drīgé kuyé drāaásiyā,
īri ési 'bā 'bá drīgé rá,

ā'diātāsiyā icó 'i gāa ku.

'Bá Múngú ní ā'yī ūzī
nga'bée muké rī pi

¹⁴ Mí ímbá kōpi ní tā má ní ūlūú mí ní 'dī'bée. 'Í 'yo kōpi

ní, kōpi ā rikí āgátá gāa tā ī ní rií átā rī pi sī ku. Āgátá 'dīni 'dī'bée ūzī ākó, īri 'bá tā rī ūzī 'bá rī pi iza rá.

¹⁵ Lē mī nga ūzī ūkpō sī mi i'dazú Múngú ēndrety gé, Múngú ā ā'yī rī mi 'yozú kīnī mi 'bá muké. Lē mī adri 'bá ūzī ngaápi drīnja ākó ni, āzini ū'dúkó muké tā áda vé rī ūlūúpi pīri ni.

¹⁶ Lē mī ri āgátá ūzī ākó ni pi gāa ku, ā'diātāsiyā 'bá rī 'bá āgátá ūzī ākó rī gā'bée 'dīni 'dī'bée, kōpi ri tā āyīkō sēepi Múngú ní ku rī pi 'o muzú drīgélē.

¹⁷ Āgátá 'dīni 'dīri, īri tu muzú drīgélē sū āzó ní rií ateé rī tíni. 'Bá rī 'bá āgátá gā'bá rī pi āsāmvú gé 'dāá, Āmīnayī pi Fēlētásī be anigé.

¹⁸ Kōpi kukí lētī áda rī gó, kōpi nóni ri tā ūnjō vé ni ūlū, kōpi ri 'yo, īngángará drāngárá gálésila rī nga 'i gó, kōpi sēkí 'bá үrukō kukí īvē ūyīngará gó.

¹⁹ 'Bo tā áda Múngú vé rī tu pá ūkpō ūkpō sū ūrā ī ní jó ā ndū ā'bāzú rī tíni, Múngú sī tā ūrā rī ā rū'bá gó kīnī, "Múngú nī 'bá ūvē rī pi ārēvú cérē rá," āzini, "'Bá 'yo'bá kīnī ī 'bá Múngú vé ni rī pi, ā kukí ūnjīkānyā rá."

²⁰ Jó ē tī āmbūgú rī agá, ngá rī pi үrukō údéki dābū sī, āzini aya ógú'bá ógú'ögū ni pi sī, үrukō ni pi údéki

* **2:8 2:8 Dāwúdī:** Múngú ūpē Dāwúdī ri adrii 'bāgú ūsērēlē rī pi vé ni, ūzī kīnī, 'bāgú ū'dī ri imū ūfū ūrīvē úyú agá, īri mālūngā rī rū muzú 'dāni'dāni, 'bāgú rī Yésū Kúrísítō 'i. 'Í lā Sāwūmā 132:11-12. Tīkī Dāwúdī ri ūsū ūkūdē ūlī rī ca ūlī ūlu (1,000) gó, ūlī 'dāri gé, ūsū ūkī drī Yésū Kúrísítō ri kuyé. 'Í lā 1 Sāmūlē 16-30; 2 Sāmūlē 1-24; 1 'Bāgú 1-2. **2:19 2:19 Kālāfe 16:5**

párangi sī, dōku ūtrētrē sī. Ngá 'dī'bée үrukō ī áyú үmū ambioğú ni gé, 'bo үrukō ni pi ī áyú 'bētī ăsámvú gé 'dīgē ү'dú céré.

²¹ 'Bá rī ku dō ūnjīkānyā 'ongárá gí, Múngú ri īri áyú tā piri 'o sū 'í ní lēe rī tñi, tā īri ní 'oó rī ăyīkō sē Múngú ní, Múngú ri īri áyú ęzí muké ni pi nga.

²² Lē mī fi tā ūnjí ī ní rií 'oó kērīnā sī rī 'oó ăndī ku. Lē mī 'o tā piri, mī ę'yī Múngú ri, mī adri lēngará be, ăzini lē mī adri tā be kíri. Lē ămi 'okí tā muké 'dī'bée 'bá Úpí Múngú ri zī'bá ęsí be ule rī pi be trú.

²³ Á lē 'yoó mí ní dījí, ă fikí ăgátá azakaza vé ni găā ku, ă'diătăsiyă ăgátá 'dī'bée ūmbă ijí.

²⁴ Lē Úpí Múngú vé ătī'bá ă adri ūmbá rú ku, lē ă adri ęsí be mădă 'bá rī pi be céré, ă adri 'bá ăngū ímbápi ăndī ni, ă 'bă tā 'í ęsí agá ku.

²⁵ 'Bá īri owany'bá rī pi, lē ę ímbá kōpi ү'dukó be mădă, ă 'bă ęsí Múngú drīgē, Múngú ă sē rí kōpi ă újákí rí ęsí tā áda rī nīzú ăní,

²⁶ kōpivé yīkī ri ímú ícī piri, ăní kōpi ímú ápá fū băá ădróko vé rī agásı rá, ă'diătăsiyă ădróko úmbé kōpi tītī rií ivé tā 'í ní lēe rī ngaá.

3

Ünjīkānyă 'bá rī pi ní ímú 'oó lókí үdū vé rī gé rī

¹ Tímōtéyō, lē mī nī 'yozú kínī lókí үdū vé rī ímú adri tā be ūkpó ūkpó.

² 'Bá âlu âlu ri 'yéjá ī ngûlúpí lē áyu, kōpi ęsí 'bă ămbúgú mūfēngă drīgē, kōpi ăngū, kōpi adri ăfú rú, kōpi ăngū u'da'da, yíkí 'bá ī tī'bá rī pi ę tī ku, kōpi sēkí kpá őwō'dřfō tā muké 'bá rī pi ní 'oó ī ní rī sī ku, kōpi ănjīkí Múngú ri ku.

³ Kōpi lékí ăngū ku, kōpi trükí 'bá ūnjīkānyă 'o'bá rī pi ku, kōpi ri átángá ūnjí rú izazú ni pi átā 'bá rī pi rú'bá gá. Kōpi a'bikí ī tā sī ku, kōpi adri gbórókó rú, kōpi lékí tā muké ku.

⁴ Kōpi ī ۆgüpüj ă ūli 'be, kōpi rökí tā ku, kōpi adri ăfú rú, kōpi lékí ăyīkō nyöökü nōri vé rī ambamba, ndē Múngú ri rá.

⁵ Kōpi tā 'o sū 'bá Múngú rī nī'bá rá ni pi tñi, ışızú kōpi găkí ūkpó Múngú vé ícōpi kōpi újápi ufuúpi 'bá Múngú vé ni rú rī sī. Lē mī fi 'bá 'dīni 'dī'bée ăsámvú gé ku.

⁶ 'Bá 'dī'bée үrukō ri écī 'bá rī pi vé jō tī gé sī, kōpi ri écī ūkú yīkī be mūnyámunya rī pi ndă, ī ū'băkí rí kōpi ę mi. ī ícō ūkú 'dīni 'dī'bée ę mi ū'bă tā sī mbělēnjá, ă'diătăsiyă kōpi ri ūnjīkānyă 'o, kōpi găkí ūnjīkānyă kugá sī.

⁷ Lókí céré sī, ūkú 'dīni 'dī'bée lékí tā ū'dí ūnijí, 'bo tā áda rī ícō fií kōpi drīgē ku.

⁸ 'Bá ri'bá mi ū'bă'bée 'dī'bée, kōpi ri léti ndă tā áda Múngú vé rī owanyzú, sū

Yénā pi Yámbērē be,* kópi ní Mósé[†] ri qwukú rī tñi. 'Bá 'dī'bée vé úmī ábá gí, ãní kópivé ẽ'yīngárá adri piri kuyé.

⁹ 'Bo 'bá ri'bá mi ū'bā'bá 'dī'bée ícokí tā 'dīri 'oó muzú dr̄idr̄i ku. Ɂ'dú ãzi sī, 'bá rī pi cérē ímú tā kópi ní rií ímbá 'dīri n̄ ámá 'yozú kín̄, ñri tā azakaza vé ni, ñri adri sū tā Yénā pi ní átá Yámbērē be rī tñi.

Páülū kñi Tīmōtēyō ā nga ẽz̄i ūkpō sī

¹⁰ Tīmōtēyō, tā má ní ímbá rī pi 'dī, mávé adringará, ẽ'yīngárá mávé rī, lēngará mávé rī, ẽs̄i má ní úmbé ïzāngā nyazú rī, tā má ní mā rū'bá adizú rī, 'í n̄ cérē gí.

¹¹ Ízāngā má ní nyaá, ãzini õcūngárá ī ní ma õcūzú ambamba má ní ẽs̄i úmbézú 'dīri, 'í n̄ rá. Õcūngárá 'bá rī pi ní ma õcūzú An̄it̄iyókā gá, Íkóniyomū gé, ãzini Lēsíturā gá rī pi, 'í n̄ rá. 'Bo Úpí Mungú ko má ïzā tā 'dī'bée agásī cérē.

¹² Ádarú 'bá lēépi tā Kúrísítō Yésü vé rī 'duyúpi ngaápi rī, ī ímú ñri õcū rá.

¹³ 'Bá tā 'o'bá ūnjí rī pi, 'bá ūnjó rú rī pi be, kópi nyo ri 'bá rī pi ẽ mi ū'bā muzú

dřigélé, 'bá rī pi ã үrukó kpá kópi ẽ mi ū'bā ïnd̄i.

¹⁴ 'Bo tā má ní ímbá mí ní ẽ'yīgí 'dīri, lē mī rū tñi. Tā 'dī'bée tā áda, ã'diātāsīyā 'í n̄ 'bá mí ní tā 'dīri Ȭsú Ȭn̄i kópi vúgá rī gí.

¹⁵ Í'dókí mi ímbá tā Búkū Mungú vé uletere rī agá rī sī ãnjñā gá 'dāá, sē 'í n̄ tā mí ní Kúrísítō Yésü ri ẽ'yīzú ī ní mi pazú rī ambamba.

¹⁶ Tā cérē ī ní sī Búkū Mungú vé rī agá rī ūfū ūfū Mungú tī gélésī. Íri muké ãngū ímbázú ãní, ãngū ïrñjāzú ãní, ãngū útúzú tā 'ozú ãní piri, ãzini ãngū ímbázú tā piri 'ozú ãní.

¹⁷ Tā ūfūupi Mungú tī gélésī 'dīri, ñri 'bá Mungú vé rī pi útú tā muké rī pi ãrēvú 'düzú ngazú cérē.

4

1 Mungú endreträi gé, ãzini Kúrísítō Yésü úmvúlésī ímúpi 'bá idri rú rī pi vé tā liipi, ãzini 'bá ūdrā'bá gí rī pi vé tā liipi, úmvúlésī 'i i'daápi ívē mälüngā rüngará gá rī endreträi gé, á lē mī ní tāimbi sēé 'díni,

² lē mī útú mi tī Mungú vé rī ūlūú lókí muké rī agá, ãzini lókí ūnjí rī agá. Lē mī útú 'bá rī pi tā 'oó piri, mī

* **3:8 3:8** Yénā pi Yámbērē be: Kópi újógú Êjepétō gá ni pi, kópi qwukí tā Mósé vé rī rá, 'bo kópi ndēkí Mósé vé ūkpō kuyé. [†] **3:8** Mósé: Yosépā kā dr̄áa gí, 'bágū Êjepétō vé rī 'bá anji Ísérélē vé rī pi ẽz̄i ngaá tūgēr̄i rú caá ilí mündürülűs (400). Kúru Mungú ní Mósé ri Ȭpēzú ímúzú anji Ísérélē vé rī pi pazú adringará tūgēr̄i rú rī agásī. Mungú sē tāimbi rī Mósé ní, ã lū anji Ísérélē vé rī pi ní, sēzú ī ní tāimbi rī ziszú tāimbi Mósé vé ni ãní. Tíkí Mósé ri Ȭsú Ȭkudē ilí rī ca élifū ãlu mündürülűs (1,400), Ȭsú Ȭkudē tíkí dr̄i Yésü ri kuyé. [‡] **3:8** Wüngará 2-24.

īrīnjā kōpi, 'í 'bā ̄esí mādā kōpi ímbázú ãní.

³ Ā'diātāsīyā lókí ãzi rī ímú 'dī'rī, 'bá rī pi yíkí tā ï ní ímbá píri rī ku. Kōpi tā ï ̄esí ní lēé rī pi 'dū nga áyu, kōpi ï úmú 'bá ãngū ímbá 'bá rī pi ã gārā gá, kōpi bī 'bā rizú tā kōpi ní ímbá rī yízú.

⁴ Kōpi gā tā áda rī yigá sī, kōpi bī 'bā rizú tā ̄ezí ãkó rī pi yízú áyu.

⁵ 'Bo tā cérē agásī, lē mī úmī ã adri píri, lē mī úmbé ̄esí ̄izāngā nyazú tā ūkpó ūkpó rī pi agásī, mí ūlū tī Múngú vé rī muzú 'bá rī pi ní, 'í nga ̄ezí Múngú vé ï ní sēé mí drīgē rī muzú.

⁶ Sâ mávē drāzú rī icó gí, sâ má ní mávē ídri sēzú Múngú ní rī icó gí.

⁷ Á 'dī ̄e'dī Kúrisítō vé rī muké, á nju óngú rī caá ̄udū gé gí, má áwí kuú mávē ̄e'yīngárá agá ūgōgō.

⁸ Múngú ri má ní kūlā 'bá ma tē 'bū gé 'dāá, tā má ní 'oó píri rī sī. Úpí Yésū tā líipi píri rī, ̄iri ímú má ní kūlā sē ̄u'dú ̄iri ní ímvízú ìgōzú vū drīgē nōgō rī gé. ̄iri kpá ímú kūlā sē 'bá lē'bá ̄irivé ìgōngárá ūtē'bá rī pi ni.

Átángá ̄udū Páülū ní eziī rī

⁹ Lē mī ndā létjí ímúzú má vúgá nōlé mbēlē.

¹⁰ Dema ní tā nyöökú nōri vé rī lēé ambamba rī sī, ápá má rū'bá gá sī muzú Tēsälönikē gá gí. Kūrīsénīsī mū Gälätīyā gá gí, Títō mū ívē rī Dälämätiyā gá.

¹¹ 'Bá má be nōgō rī 'yéjá Lúkā 'i. Mí kādō ímú, mí ijí má ní Mārakō ri ímúzú ìndī, ë ímú rí mā ̄izā koó.

¹² Á pē Tükikō ri muú Efésō gá.

¹³ Mí kādō ímú, mí ijí mávē bōngó akoó rūkū má ní kuú Kāpásī vé ãngá Tūrówā gá 'dālé rī ímúzú ìndī. Mí ijí mávē búkū traátra rī pi ímúzú ìndī, agaápi rá rī, lē mī ijí búkū lā'bú rú rī pi.

¹⁴ Álēkīzāndā ūndogó úká diípi rī 'o tā ūnjí má rū'bá gá ambamba, 'bo Úpí Múngú ri ímú ̄irivé tā lì tā ̄iri ní 'oó má rū'bá gá nōri sī ndō.

¹⁵ Lē mī adri mī be kowu ̄irivé tā sī, ã'diātāsīyā ̄iri ri ̄u'dukó muké 'bá ní ūlū rī owu ambamba.

¹⁶ Lókí ï ní ma ijízú 'bá tā lì'bá drīdrī rī pi ̄endretpi gé rī gé, 'bá ãzi ̄etjí ma kuyé. 'Bá rī pi ̄arēvú cérē ápákí má rū'bá gá sī rá. Mávē ̄esí agá, á lē ã 'bākí tā 'dīri kōpi rū'bá gá tā ūnjí rú ku.

¹⁷ 'Bo Úpí Yésū ri má be trú, sē má ní ūkpō, má ūlū rī ̄u'dukó muké rī 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi ní, kōpi ã yíkí rí cérē. Múngú ipá ma drā sīgē sī rá.

¹⁸ Ádarú Úpí Múngú ri ma pa tā ūkpō ūkpō lē'bá ma ̄isú'bá rī pi agásī rá, tā ãzi icópi ma ugaápi fingárá ̄irivé mälüngā 'bū vé rī agá ni 'dāáyo. Ë íngukí Múngú ri muzú 'dáni'dáni. Ämñā.

Páülū sē mōdō

¹⁹ 'Í sē Pīrīsīlā pi ní
Ákūwīlā be mōdó, ãzini 'í
sē 'bá Ōnēsīfórō vé ãngá rī
pi ní cérē mōdó.

²⁰ Ěrésītō áwí adrií
kuú Kōrīnítō gá 'dā'a'dā.
Tōrōffimū ri drā rú, á ku ūri
kú Mīlētō gá 'dā'a'dā.

²¹ Mí íngá ímú mbēlē,
ísu akūdē lóki kílóngóro vé
rī* ícá drī kuyé. Yūbūlúsī
pi Pūdénī be, Línō be,
Kālāwūdīyā be, ãzini 'bā
õgūpīj үrūkō 'dī'bée be cérē,
sēkí mí ní mōdó.

²² Úpí Múngú ã adri mí be,
ã 'bā ési muké ūmi ní.

* **4:21 4:21** Lóki kílóngóro vé rī: Āngū ūsērēlē vé rī gé 'dā'a, lóki kílóngóro vé
rī gé, ęcī tungárá ūkpó ūkpó, ã'diātāsīyā yīlígó ri 'dī ambamba, sē āngū rī igbe
igbe.

Kökötbi Páulū ní sii sēé Títō ní rī Tā búkū rī vé rī ā ūlūngará

Títō ri Gırıkkigú, újá 'i ícá Kürisítiyání rú. Páulū ní écíngarárá gá, Títō ko Páulū ē ūzā rá, kópi ríki écí Páulū be trú lókí Páulū ní rizú ú'dükó muké Yésü Kürisítō vé rī ūlūzú rī gé. Vúdrí ni gé, Páulū ní muzú Kürétē gá, mu adrií dríkoma rú ãngú Kürétē vé rī agá 'dáá.

Kökötbi 'dürü agá, Páulū lū Títō ní kíní, Títō ā ūpē 'bá tā 'o'bá píri ni pi, kópi ā kokí 'bá känisâ vé rī pi ē drí. Lū kpá ūri ní léti píri, ē ímbá rí ngúlumū ãndiãndí känisâ vé rī pi, ágō ãká rú rī pi, ūkú ãká rú rī pi, kërijanji rī pi, túgérí rī pi be. Üdú ni gé, gó endij 'yoó Títō ní kíní, lē Kürisítiyání rī pi ā adrikí tā be kíri ī ásámvú gé sī, kópi ā lékí ī lélē, lē kópi ā kukí tā kópi ní rizú ī ndrezú ūnjí rī rá, kópi ā ríki ágátá gáá ī ásámvú gé sī ku, kópi ā acokí ī ku.

Páulū sē mōdó Títō ní

¹ Ma Páulū 'i, ma ri ẽzí nga Mungú ní, Yésü Kürisítō vé 'bá áyúayú ni rú, 'bá Mungú ní ūpēé rī pi vé ẽ'yíngará á adri rí ūkpó ūkpó, kópi ā nükí rí tā áda adrızú píri Mungú agá rī ãní.

² Ẽ'yíngará, ázini tā áda rī sē 'bá rī ẽzí 'bā ídri 'dáni'dáni, Mungú ūnjó ãkó rī ní tā ni ẽzí ótú ẽnogósí ūsuzú gbi drí 'bū pi vú be kuyé 'däri ā tā ūsuzú.

³ Mungú 'bá Paápi rī i'da ívé ú'dükó muké 'dürü sā muké ni gé, ā'yí ma ívé ú'dükó muké rī ūlūú 'bá rī pi ní nī, sū ūri ní ẽzí má ní rī tñi.

⁴ Títō, 'bá ní Yésü ri ẽ'yí mí be gí rī sī, mí sū má mvá tñi. Ẽzí muké, ázini tákíri íngápi Mungú 'bá Etépi vúgá, ázini Kürisítō Yésü 'bá Paápi rī vúgá rī, ā adri mí be.

Ezí Títō ní ngaá Kürétē gá rī

⁵ Títō, tā má ní mi kuzú kú Kürétē gá 'dilé rī, mī dē rí ẽzí rī ē ímbítā, ázini mī ūpē rī dríkoma ū'báá 'bá Yésü ri ẽ'yí'bá gí rī pi dríge kürú ālu ālu agásí, sū má ní ẽzí mí ní rī tñi.

⁶ Lē 'bá ī ní ūpēé 'báá dríkoma rú rī, ā adri 'bá ī ní rú ni édī tā ūnjí sī ālunáni ku ni, ā adri ūkú be ālu, ūrivé anji ā adrikí 'bá Yésü ri ẽ'yí'bá gí ni pi, ā zíkí kópi ā rú tā ūnjí sī ku, kópi ā adrikí drí be ūkpó ūkpó ku.

⁷ Dríkoma ī ní 'báá 'bá Yésü ri ẽ'yí'bá gí rī pi dríge rī, ūri ri ẽzí nga Mungú ní, lē ā zíkí rú ni tā ūnjí sī ku, ā adri 'bá ẽzí ā tā lüúpi ẽjögö sī ni ku, 'a ni ā ve tā sī mbélenjá ku, ā adri 'bá riípi íwá mvuyúpi ẽmérëzú ni ku, ā adri ūmbá rú ku, ā adri

'bá riípi mị ū'bāápi 'i ịsú rí mūfēngā ãní ni ku.

⁸ Ngá muké rī, lē dr̄ikoma rī ã adri 'bá ūmúy é'yípi ívē āngá 'dälé muké ni, ã adri 'bá tā muké lēépi ni, ã adri 'bá yík̄i be muké ni, ã adri 'bá tā 'oópi piri ni, ã adri 'bá tā be ule ni, ã adri 'bá 'i a'biipi tā ūnjí sī a'bia'bi ni.

⁹ Lē ã rụ ú'dýkó áda ï ní imbá 'í ní 'dīri tití, sū ï ní imbá ūri ní rī tñi, e imbá rī 'bá ụruk̄o e ẹsí tā áda rī sī, imbángará 'dīri ã ko rí kópi e izā, ãzini ã útú rí 'bá ú'dýkó rī ọwụ'bá ọwụowụ rī pi.

¹⁰ Æ'diätäsiyā 'bá ụruk̄o kárakará anigé, kópi gǔkí i fūú kú túngú, kópi ri tā ífífí ãkó ni pi átá, ãzini kópi ri 'bá rī pi e mị ū'bā, agaápi rá rī, 'bá 'dībée ri'bá 'yo'bá, lē 'bá rī ã li 'i ágélé e tị, * e ịsú rí pangará ãní rī pi.

¹¹ Lē mī uga 'bá 'dībée, kópi ã újíkí kíri, ã'diätäsiyā kópi ri 'bá jó ãsámvú gé rī pi iza imbángará gôrõñō rú kópi ní rií imbá 'dībée sī. 'Bá 'dībée ri 'bá rī pi e mị ū'bā 'díni, ï ịsúkí rí mūfēngā ãní.

¹² Tā 'dīri kópivé néb̄i ãlu 'yo ótú kínī, "Bá 'bá Kürétē vé rī pi, 'bá ūnjó rú, 'bá ẹsí ūká ūká, 'bá ūvú rú, 'bá ri ngá nya ambamba."

¹³ Tā ūri ní 'yoó 'dīri tā áda. Kúru lē mī átá kópi ní tā rī ūkpó ūkpó, kópi ã adrikí rí

ükpo ūkpó ívē e'yíngará agá,
¹⁴ ãzini kópi ã 'bákí rí ẹsí rizú Yähúdī rī pi vé ú'dogú'dogú ūnjō vé 'dī'bée yízú ku, ãzini kópi ã 'bákí rí ẹsí rizú 'bá tā áda rī vé tā gā'bá sī rī pi vé tāimbí yízú ku.

¹⁵ 'Bá ẹsí be ule rī pi, kópivé tā ri adri ule. 'Bo 'bá tā 'o'bá piri ku, ãzini e'yíngará ãkó rī pi, kópi adrikí ule ku, ã'diätäsiyā kópivé yík̄i, ãzini kópivé tā ụsụngará ábá gi.

¹⁶ 'Bá 'díni 'dī'bée kínī i níkí Múngú ri rá, 'bo tā kópi ní rií 'oó rī lū uletere 'yozú kínī, kópi níkí Múngú ri kuyé. 'Bá 'díni 'dī'bée kópi e dr̄i ūkpó ūkpó, ícokí tā muké ni 'oó ãlunjáni ku, ãní Múngú gā kópi sī.

2

Páülü ezi Títō ní kínī, 'bá rī pi ã adrikí piri

¹ Títō, lē mī imbá tā piri Múngú vé rī áyu.

² Mí imbá ãgō ãká rú rī pi, lē kópi ã a'bikí i tā sī a'bia'bi, kópi ã adrikí 'bá tā 'o'bá piri ni pi, 'bá rī pi ní ìnjí ìnjí ni pi. Lē kópi ã adrikí ūkpó ūkpó ívē e'yíngará agá, lē kópi ã lēkí 'bá rī pi lēlē, ãzini kópi ã adrikí 'bá ẹsí úmbé'bá ìzāngā nyangará gá ni pi.

³ Lē mī 'yo kpá ūkú ãká rī pi ní, kópi ã 'okí tā Múngú ní ãyíkō sēépi ni. Lē kópi ã adrikí 'bá ãngū 'yo'bá

* **1:10 1:10** Ágélé e tị lingará: Múngú lū Äbürämä ní kínī, anji ãgō Äbürämä vé rī pi adrikí dō caá ú'dú ãrō gi, lē ã úlìkí kópi ã ágélé e tị rá, lüzú kínī, kópi anji Múngú vé ni. 'Bá rī ã'yí dō 'i ágélé e tị sēé liị gi, ūri tāimbí Mósé vé rī 'du nga. 'I lā 'I'dóngará 17:9-14; Ezí 15:1-5.

'yo'yo ni pi ku, kôpi ã adrikí 'bí'bíñá íwá vé ni ku, lē kôpi ë ímbákí 'bá rí pi ní léti adrizú ãní mûké ni.

⁴ Iri sê kôpi icó ūkú ãgõ je'bá ú'dí rú rí pi ímbá, kôpi ivé ãgõ rí pi lélë, ãzini kôpi ivé anjiná rí pi lélë.

⁵ Lē kôpi ë ímbákí ūkú ãgõ je'bá ú'dí rú rí pi 'yozú kíní, lē kôpi ã a'bikí ī tâ sî a'bia'bi, kôpi ë ési ã adri uletere, kôpi ã ngakí ëzí ivé 'bëtí ãsámuvú gé, kôpi ã adrikí ési be mûké, kôpi ë ïnjikí ivé ãgõ rí pi ïnjinjí, 'bá ãzi ã owl rí ú'dukó mûké Mungú vé rí ku.

⁶ Lē kpá mî ímbá kërijanji rí pi, kôpi ã a'bikí ī tâ ãrëvú sî céré a'bia'bi.

⁷ Lē mî adri 'bá rí pi ní ù'bïtâ rú, mî 'o tâ mûké ni pi áyu. Mí kâdô rií kôpi ímbá, lē mî 'o tâ áda, ãzini lē mî ímbá tâ rí mûké, 'bá rí pi ë ïnjikí mi ãní ïnjinjí.

⁸ Mi dô ri ãngû ímbá, lē mî ímbá tâ áda rí áyu, 'bá ãzi ã owl rí tâ mí ní ímbá rí ku, 'bá mi owl 'bá rí pi ë isûkí rí drïnjá, ã'diâtasîyâ tâ ãzi kôpi ní icó 'yoó 'bá rû 'bá ûnjí ni 'dâayo.

⁹ Mí ímbá tûgëři rí pi, lē kôpi ã 'dûkí tâ ivé ambugu rí pi ní lûñ ë ní rí ngaánga, ã sê rí kôpi ní ãyikô. Lē kôpi ã újákí átangá ivé ambugu rí pi ní drï ūkpó sî ku,

¹⁰ ãzini lē kôpi ã ügûkí ivé ambugu rí pi vé ngá ku, ã lû rí 'yozú kíní kôpi ri tâ 'o pirí, ãri sê Mungú 'bá paápi rí vé tâ ë ní rií ímbá rí, 'bá rí pi céré nga ã'yí rá.

Mungú lē 'bá céré ë isûkí pangárâ

¹¹ Mungú i'da ivé ési mûké ãngû pazú ûnjikânyâ agásî rí 'bá rí pi ní céré.

¹² Mungú ímbá 'bâ, 'bâ gâkí rí tâ ûnjí Mungú ní lêe ku rí pi ãní, ãzini 'bâ gâkí rí tâ 'bá vû drïgé rí pi ní lêe rí ãní. Mungú lē 'bâ a'bikí 'bâ a'bia'bi, ãzini lê 'bâ 'okí tâ mûké 'í ní ãyikô sêépi ni vû drïgé nôgô.

¹³ Lē 'bâ 'bâkí ési rizú ú'dû Yésü Kûrisítô adriípi 'bavé Mungú ãmbûgû 'bâ Paápi rí vé ïgöngârá ðingârá be pôwûpôwû 'dâri ûtëzú.

¹⁴ Yésü adi 'i sêé 'di'jí drâá 'bâ drï jezú 'bâ trûzú 'bavé ûnjikânyâ agásî, ûjí 'bâ kú uletere, 'bâ adrikí rí 'bá ivé ni, 'bâ 'bâkí rí ési céré tâ mûké 'ozú ãní.

¹⁵ Títô, lê mî ímbá 'bá rí pi ní tâ 'dî'bée, mî ímbá kôpi ë ési, mî átâ kôpi ní ūkpó sî, kôpi útuzú ãní. Lē mî sê 'bá ãzi ã owl mi ku.

3

Lê 'bá rí pi ã 'okí tâ piri

¹ Títô, lê mî lû 'bá Yésü ri ë'yí 'bá gí rí pi ní, kôpi ã 'dûkí tâ 'bá ambugu ãngû rû 'bá rí pi ní 'yoó rí ngaánga, kôpi ã útukí ë rií tâ mûké 'oo.

² Lē kôpi ã rikí ûnjô úlî 'bá ãzi ã rû izazú ku, kôpi ã adrikí 'bá tâkíri ijí 'bá 'bá rí pi ãsámuvú gé ni, kôpi ã adrikí tâ be mâdâ, kôpi ã 'okí 'bá rí pi mûké.

³ Õtû 'bâ azakaza rú, 'bâ drï ûnjí. 'Bá ûrukô 'bée û'bâkí 'bâ mî, sê 'bâ  bîrî

be āmbúgú tā rú'bá nōri vé rī 'duzú ngazú. 'Bâ ri ési 'bâ 'bá rī pi 'ozú ūnjí, 'bâ ã'yâ rú, 'bâ lēkí 'bâ ku 'bâ ãsámvú gé sī.

⁴ 'Bo 'bavé Múngú 'bâ Paápi rī kā ívé ési muké, ãzini ívé lēngará i'daá,

⁵ Íri ní 'bâ pazú 'dī, pa 'bâ, tā píri 'bâ ní 'oó rī sī kuyé, pa 'bâ ési ïdríkídri ívé rī sī. Múngú ūjí 'bâ ūkpō Índrí Uletere rī vé rī sī, sē tijkí 'bâ ícá ú'dí gí, ãzini sē 'bâ ícákí nóni gõó muké gí.

⁶ Múngú ïpē Índrí Uletere rī 'bâ drígé ési be céré Yésū Kúrisítō 'bâ Paápi rī vé tā sī.

⁷ Esí muké Yésū vé rī sī, ã'yí 'bâ adrií 'bâ píri Múngú vé ni, sē 'bâ ní ési 'bâzú idri 'dâni'dâni rī vé tā ūsûzú ãní.

⁸ Tâ má ní lûú mí ní 'dîri, Íri tā égbì. Á lê mî ímbá tâ 'dîri 'bâ Múngú ri ë'yí'bâ gí rī pi ní, kôpi ã 'bâkí rí ési tâ muké ni pi 'ozú áyu. Tâ 'dî'bée Íri muké, Íri 'bâ céré ë izâ ko.

⁹ Títō, lê mî ri fií ãgátá azakaza vé ï ní rií gâá é'bí ã tâ sî rî gâá ïndî ku, ãzini mî ri fií ãgátá ï ní rií gâá tâimbí Yâhûdî rî pi vé rî ã tâ sî rî gâá ïndî ku, ã'diâtâsîyâ ãgátá 'dî'bée ëzí ãkó, ko 'bâ izâ ku.

¹⁰ 'Bâ ãzi ri dô tâ acongárá vé ni ijí ìmi ãsámvú gé, mí ïrñjâ Íri caá vú ïrî, gâ dô sî, mí adi Íri ìmi drígé sî.

¹¹ Lê mî nî 'yozú kínî, 'bâ 'dîni 'dîri adi tâ áda rî 'í

drígé sî gí, ūnjikânyâ ïrivé rî lû uletere 'yozú kínî, tâ ìri ní 'oó rî ūnjí.

Páülü vé átángá ã үdű

¹² Á pë dô Æritémâ ri, dôku Tükíkô ri muý mí vú 'dîlé, 'bâ 'dî'bée ãlu ni ca dô mí vûgá 'dîlé gí, mí ū'bî ūkpô sî muý ma ísú kûrû Nîkôpólîsî gí 'dâgá, ã'diâtâsîyâ á lê lókí kilóngóro vé rî* ã dê ma ísú 'dâgá.

¹³ Mí ū'bî ūkpô sî Zénásî tâimbi nijipi ambamba rî ë izâ koó, ãzini Apólô ë izâ koó, mî sê ngá kôpi ní lêe rî pi ãrêvú céré, kôpi ã 'dûkí rí muzú ïndî ẽcî kôpi ní lêe muý rî gí 'dâa.

¹⁴ Lê 'bavé 'bâ rî pi ã 'bâkí ési rizú tâ muké 'ozú, ú'dû ãlu ãlu, kôpi ã kokí 'bâ ngá ãkó rî pi ë izâ ngá sî, lê kôpi ë izakí sâ rizú tâ ëzí ãkó ni pi 'ozú áyu ku.

¹⁵ 'Bâ 'bâ ní adrizzú kôpi be trû rî pi sêkí céré ìmi ní módó. Í sê kpá 'bâ Yésû ri ë'yí'bâ gí 'bâ lê'bâ lêlê rî pi ní céré módó. Esí muké Múngú vé rî ã adri ìmi be.

* **3:12 3:12** Lókí kilóngóro vé rî: Ångû ïsérélê vé rî gí 'dâa, lókí kilóngóro vé rî gí, ẽcî tungárá ūkpô ūkpô, ã'diâtâsîyâ yïigó ri 'dî ambamba, sê ångû rî igbe igbe.

Kököbí Páulū ní sii sée Filimóna ní rī Tā búkū rī vé rī ā ülüngará

Páulū sī kököbí 'dīri sée Filimóna ní, Filimóna ri 'bá Kúrisítō vé ni, īri ā'bú be ambamba. Filimóna vé tūgērī āzi rú ni Önésimū 'i, nga ápá rá, vúdrī ni gé, gō 'i újá ícá 'bá Kúrisítō vé ni, ko Páulū ē īzā lókí īri ní adrizu jó ängū ū'yizú rī agá 'dāá nī. Páulū pē Önésimū ri muyü vúlé Filimóna vú 'dāá, sī kököbí sée Önésimū drígé Filimóna ní īndī. Kököbí rī agá, Páulū sī 'díni, tāimbí Rómā vé rī ā 'yī dō 'yozú kínī 'bá rī dō tūgērī, ápá dō gí ā 'dikí īri drāá rá drāáässiyā, lē Filimóna ā trū Önésimū ri rá. Páulū 'yo kpá Filimóna ní kínī, lē Filimóna ē 'yī ivé tūgērī Önésimū ri adrii 'í ní édrípi rú Kúrisítō agá.

Páulū sē Filimóna ní mōdō

¹ Ma Páulū 'i, 'yíkí ma ú'dýkó muké Kúrisítō Yésū vé rī ā ülüngará ā tā sī. 'Bá sīkí kököbí nōri 'bá édrípi Tímötéyō be. 'Bá ógúpi Filimóna 'bá ní lēlē rī, 'bá sīkí kököbí 'dīri sée mí ní,

² āzini 'bá ómvúpi Apíyā ní, Ärikípō 'bá ógúpi ë'dí 'díipi 'bá be trū Yésū ā rú

sī rī ní, āzini 'bá kānísā vé ī úmú'bá mívé 'bëtī āsámvú gē rī pi ní.

³ Èsí muké, āzini tākíri Múngú 'bá Ètépi vé rī, āzini Úpí Yésū Kúrisítō vé rī ā adri īmi be.

Páulū zi Múngú ri āzini sē òwō'difō

⁴ Filimóna, ú'dú cérē má kādō rií Múngú ri zī, ma ri īri ní òwō'difō sē mī tā sī, ma ri Múngú ri zi mí ní,

⁵ ā'diātāsīyā á yī kínī, mí 'bā mívé èsí cérē kuú Úpí Yésū Kúrisítō drígé, āzini mí lē 'bá Múngú vé rī pi cérē lēlē.

⁶ Ma ri Múngú ri zi mí ní, mī ülū rī tā mí ní Yésū ri ë'yizú rī 'bá rī pi ní, āzini mī nī rí tā muké 'bá ní ȳsú Kúrisítō agá rī ānī.

⁷ Lengará mívé rī sē má nī ãyíkō ambamba, ímbá mā èsí gí, ā'diātāsīyā má édrípi, 'í sē 'bá Múngú vé rī pi ë èsí ndrī gí.

Páulū mā Filimóna ri Önésimū vé tā sī

⁸ Kúrisítō agá, mā adri dō ükpō be tāimbí sēzú Önésimū vé tā sī drāáässiyā,

⁹ á mā mi èsí lengará vé rī sī. Ma Páulū 'i, ma ãká rú, 'yíkí ma kú jó ängū ū'yizú rī agá ȳzí má ní ngaá Kúrisítō Yésū vé rī ā tā sī.

¹⁰ Filimóna, á mā mi drí īrī sī mávē mvá Önésimū ā tā sī. Önésimū ufu sū mā mvá tīnī sā má ní adrizu jó ängū ū'yizú rī agá rī gé.

¹¹ Ándúrú Önésimū índré mí mī gé 'dālé ȳzí ãkó, 'bo

nóni újá 'i ícá 'bá ní mí be
ẽzí be ambamba.

¹² Á lě ūri agaá rá, á lě ūri
pēé gōo vúlé mí vúgá 'dilé
ūzi.

¹³ Á lě kōdō ūri 'bāá adrií
má be nōgó, rií má ūzā koó
mí vúrā gá má ní rizú adrizú
jó āngū ū'yízú rī agá nōgó
ú'dýkó muké rī ã ūlūngárá
ã tā sī rī gé.

¹⁴ 'Bo á lě Ōnésímū ri 'bāá
adrií má be nōgó mī tī ãkó
ku, lě tā ni ē íngá mí ẽsí agá.

¹⁵ Sâ ãzi sī, Múngú sē
Ōnésímū ri ápá mī rú'bá gá
sī sânjá be mādā, mī é'yí rí
ūri gōo adrií mí be muzú
nyonyo.

¹⁶ 'Bo lě mī 'bā Ōnésímū
ri adrií 'yéñá kuú týgēří rú
ku, ūri 'bá ní édrípi Kúrisítō
agá, ndě adringárá týgēří rú
rī rá. Á lě ūri ambamba, 'bo
lě mī lě ūri ma ní ūri lěé rī
agaá rá. ūri 'bá áda, ãzini ūri
'bá Úpí Yésü ri ē'yípi gí ni.

¹⁷ Mí ã'yí dō rá 'yozú
kínī, ma mí ógúpi ẽzí ngaápi
Kúrisítō agá ni, mí é'yí ūri sū
mí ní té kōdō lěé ma é'yí rī
tīni.

¹⁸ 'O dō mi ūnjí rá, dōku
'dū dō ngá ãzi mívē ni rá, 'í
ku tā ni má drígé, ma ūfē mí
ní rá.

¹⁹ Ma Páülū 'i, á sī tā 'dīri
mā drí sī nī. Ōnésímū ūgū
dō ngá mívē ni rá, ma ūfē gō
mí ní rá, Yésü sē mí ní idri
'dáni'dáni rī gí, ã'diâtásíyā
ú'dýkó muké má ní ūlūú mí
ní rī sī.

²⁰ Má édrípi, mi riípi Úpí ã
pámavú ūbúpi rī, lě mī 'bā ẽsí

muké mā ūzā kozú Ōnésímū
vé tā sī, ãzini lě mī ímbá
mā ẽsí adrizú ãní édrípi rú
Kúrisítō agá.

²¹ Á nī rá, tā má ní sī sē
mí ní rī, mi tā ni 'dū nga má
ní zījí rī ndě rá.

²² Tā rī ãzi 'dī, lě mī údé
má ní jó má ní muzú lazú
ni, ma mū 'dī, ã'diâtásíyā
má ūsū Múngú ri ícó ímivé
zingárá yí rá, ūri sē 'bā
gō mvi ca ìmi vúgá 'dilé
mbéléná nōgó rá.

Páülū vé átángá ã ūdū

²³ Êpáfúrā ï ní 'yíí kuú má
be trú Kúrisítō Yésü vé tā sī
rī sē mí ní mōdó.

²⁴ Ñzini 'bá 'bá ní rií ẽzí
ngaá kōpi be trú, Márákō
pi Årisítárükō be, Dema be,
Lúkā sī, kōpi sēkí mí ní
mōdó.

²⁵ Ẽsí muké Úpí Yésü
Kúrisítō vé rī ã adri ìmi be.

Kõkõbí ïní sñí sëé 'bá Êbérē vé rí pi ní rí Tä búkú rí vé rí ã ülñgárá

Búkú Êbérē* vé rí, 'bá sñípi rí nñkí kuyé, 'bo nñkí ámá uletere kíní, 'bá búkú rí sñípi rí, ïri drïkoma ãzi Kûrñsítñyání rí pi drïgé, ïri ûkpõ be 'bá känisä vé rí pi ãsámvú gé, lókí Páülü ní kõkõbí rí pi sñzú sñzú 'bá känisä vé rí pi ní rí gé. Sñkí kõkõbí 'dïri sëé Yâhûdî urukö ési újá'bá Kûrñsítñyání rú rí pi ní. 'Bá kõkõbí sñípi rí lë kõpi ã tukí pá tñtî ivé ë'yïngárá agá, ã'diâtñsÿä Yâhûdî urukö ù'bïkí kôdô kõpi, kõpi ã kukí ivé ë'yïngárá ï ní Yésü rí ë'yïzú rí rá.

Kõkõbí 'dïri lú ãmbûgû Yésü vé rí Kûrñsítñyání rí pi ní céré. Lú kíní, ïri Mvá Múngú vé ni, ïrivé ûkpõ ndë mäläyíkä Yâhûdî rí pi ní ë'yïi rí rá. ïrivé ãmbûgû ndë nébí Búkú Múngú vé Ündî Ükü rí ruzú rí agá rí pi vé rí rá, ndë Mósë tâimbí sëépi Yâhûdî rí pi ní rí vé rí rá. 'Bá tâ sñípi rí lú kpá kíní, Yésü ndë atala Yâhûdî rí pi vé rí pi ãmbûgû sñ rá, ã'diâtñsÿä 'o ünjikñyä kuyé, adi ivé rú'bá sëé drâa röbôñjö rú,

'bá céré pi vé ünjikñyä ã tâ sñ sâ rí pi agásí céré.

'Bá kõkõbí sñípi rí lú Yâhûdî rí pi vé é'bí ã tâ, kõpivé ú'dôgú'dôgú rí pi Búkú Múngú vé Ündî Ükü rí ruzú rí agá. Kõpi ní ési 'bâa Múngú drïgé rí sñ, së Múngú adri kõpi sñ ãyïkô sñ. Lú Kûrñsítñyání rí pi ní kíní, lë kõpi ã rikí ési 'bâa muzú Múngú drïgé, lë kõpi ã ãvïkí tâ Yésü ní 'oó ãzini imbá'dïri sñ ku.

Yésü ri ãmbûgû mäläyíkä rí pi drïgé céré

¹ Qtú ìnogósí nébí rí pi rikí tâ Múngú ní i'daá ï ní urobí agá, ãzini ïri ní i'daá ï ní ìndrïllikí agá rí ülñú 'bá é'bipijí ní.

² 'Bo ûdû ni gé, ú'dû nô'bée agá, Múngú ìpë 'î Mvópi ri ímû ú'dûkó ivé rí ülñú 'bá ní ní. Múngú áyú 'î Mvópi ri 'bû pi gbizú vû be. Ú'dû ãlu Múngú ri ímû ngá rí pi ãrëvú së céré drí ni gé.

³ Mvá Múngú vé 'dïri, ï ímû ïri íngû, sñ ï ní Ëtépi Múngú ri íngû rí tñni. Mvá rí vé dñngárá, ïri dñ sñ Ëtépi vé rí tñni. ïri átâ ûkpõ be, ïri ngá rí pi së ri ëzí nga muzú muké ní. Mvá rí kâ 'bavé ünjikñyä üjíí gi, nga muýú urí Múngú ë drí ëndépi gélésila.

⁴ Múngú 'bâ ivé Mvá adrii mäläyíkä rí pi drïgé 'bá ãmbûgû rú. Rú Múngú ní 'daá ïri ní rí, ndë rú Múngú

* : Êbérē: Rú Êbérē 'dïri ïri rú ãzi Yâhûdî rí pi vé rí, ã'diâtñsÿä kõpi ri átâ Êbérē tñ sñ.

ní 'daá mäläyíkā rī pi ní rī
rá.

⁵ Ä'diätäsiyä Múngú 'yo
nyo mäläyíkā rī pi ní,
"Mi Mvá mávé ni,
 ändrū sī ma adri mí
 Etépi" 'díni rá?
Döku 'yo,
"Ma adri īrivé Etépi,
 īri adri mâ Mvá" 'díni
 rá?

⁶ Múngú kā ívé Mvá tā be
agaápi rá 'dīri īpēé ímúzú vū
drīgē nōó, īri ní 'yozú kīnī,
lē ívé mäläyíkā rī pi cérē ē
 īnjīkí īri īnjīnjī.[†]

⁷ Múngú kādō rií átā ívé
mäläyíkā rī pi ã tā sī, īri 'yo
'díni,
"Ma mäläyíkā rī pi sē unga
 ūlí rú,
 ma mávé ãtí'bá rī pi újá
 dī ácí rú."

⁸ 'Bo átā Mvópi vé tā 'díni
kīnī,
"Mi Múngú 'i, mi ímú
mälüngā rī rū tā be
pīri.
Mi mälüngā rī rū muzú
nyonyo.

⁹ Mí lē tā 'oó pīri, mí gā tā
 ūnjí sī,
kúru ma mívé Múngú,
 má īpē mi 'bāá
 āmbúgú mívé ūndī
 rī pi drīgē, mī adri rī
 āyíkō sī."

¹⁰ Múngú gō kpá 'yoó Mvópi
ní kīnī,
"Úpí, í'dóngará gá 'dāá,
 mí gbi 'bū pi vū be nī.

¹¹ 'Bū pi vū be, kōpi ímú
 dē rá, 'bo mi ímú adri
 muzú 'dáni'dáni.
Kōpi ímú dē sū bōngó ní
 dēe rī tīnī.

¹² Mi ímú kōpi tra sū ī ní
bōngó akoóko rūkū rī
 traá rī tīnī,
 mi ímú kōpi újá sū ī ní
 bōngó újá rī tīnī.
'Bo mi áwí adri idri rú
 āzini mi adri muzú
 'dáni'dáni."
¹³ Múngú 'yo 'i Mvópi ní
kīnī,
 "Mí úrī mâ drī ẽndépi
 gé, vūrā má ní
 mälüngā ruzú rī gé
cīmgbá á 'bā dō mívé ari'ba
 rī pi
 mī pálé gá gí ká."

'Bo 'yo mäläyíkā ãzi ní 'díni
kuyé.

¹⁴ Mäläyíkā rī pi índrī, īpēki
kōpi ímú 'bā ī ní lēé paá rī
pi ã tā mbaá, kōpi ē īsúkí rī
idri 'dáni'dáni rī ãní bēnī.

2

*Lē 'bā gākí tā Múngú vé rī
ku*

¹ Kúru lē 'bā 'bākí ési cérē
rizú tā 'bā ní yī rī 'dūzú
ngazú, ä'diätäsiyä ú'dúkó tā
áda vé 'bā ní yī 'dīri, ä ãvī
rī 'bā ési agásī ku.

² U'dúkó mäläyíkā rī pi
nī ijī ūlūú 'bā é'bīpjī drīdrī
'dā'bée ní rī tā áda. 'Bā tā
'dīri gā'bá sī rī pi, Múngú rī
ímú kōpi īrīnjā lētī pīri sī.

1:5 1:5 Sāwúmā 2:7 **1:5 1:5** 2 Sāmūélē 7:14; 1 Körónikōl 17:13 **1:6 1:6**
Dētōrōnómē 32:43 [†] **1:6 1:6** *īnjī*: Múngú kīnī mäläyíkā rī pi ē īnjīkí ívé Mvá
Úpí ívé ni rú, sū kōpi ní 'i īnjī ívé Múngú rú rī tīnī. **1:7 1:7** Sāwúmā 104:4
1:9 1:9 Sāwúmā 45:6-7 **1:12 1:12** Sāwúmā 102:25-27 **1:13 1:13** Sāwúmā
110:1

³ 'Bá 'dükí dō tā pangárá vé ī ní ūlūú 'bá ní 'dīri ngaá kuyé, ī 'bā ūrīnā rá. Úpí Yésū ūlū pangárá 'dīri vé tā drīdrī nī. 'Bá ú'dükó 'dīri yí'bá rī pi ūlūkí tā ūri ní átā rī 'bá ní rá.

⁴ Múngú i'da ívē ú'dükó lūzú kínī ú'dükó rī tā áda rī, tā ãyázú ãyãyā ni pi sī, tā ū'dū be túngú túngú ni pi sī, tā bïlémi rú ni pi sī, ázini awa fefē Índrí Uletere rī vé rī 'bá 'í ní ūpēe rī pi ní, kópi á ngakí rí ẽzí rī ãní.

⁵ Vū ú'dí Múngú ní ímú gbií, 'bá ní rií tā ni átā, 'bá rī pi ní ímú adrií 'a ni gé rī, úmvûlési Múngú 'bā mäläyíkā rī pi adrií 'bá rī pi drïgë ambugu rú ku.

⁶ 'Bá ázi sī Búkú Múngú vé rī agá kínī,

"Múngú, ngá mí ní 'bá áda vé tā 'duzú 'bâzú ãmbúgú rī á'di?

Döku mi ri 'bá mvá vé tā mba 'díni ãsī?

⁷ Ándúrú 'í 'dú ūrivé tā 'bâá mädänjájá, mäläyíkā rī pi ndëkí ūri tā sī rá, 'bo nóni mí sē íngukí ūri gi.

⁸ Mí sē ūri ní ūkpô adrizu ãmbúgú ngá rī pi drïgë céré."

Múngú 'bâ ngá rī pi ãrëvú céré ūri á pálé gá. 'Bo 'bá ndrekí drî ūrivé ãmbúgú adrizu ngá rī pi drïgë céré rī kuyé.

2:8 2:8 Sâwymâ 8:4-6 **2:12 2:12** Sâwymâ 22:22 **2:13 2:13** Ísáyâ 8:17 **2:13 2:13** Ísáyâ 8:18 * **2:14 2:14** Ädróko: Ädróko vé rû Sâtánâ 'i, ūri ãmbúgú ïndrí ūnjí rī pi drïgë, gâ tâ Múngú vé rî 'dugá ngagá sî 'bû gé 'dâlê. Múngú idró ädróko ri ïndrí ūnjí rī pi be 'bû gé 'dâásî nî. 'I lâ I'dangará 12:7-9.

⁹ 'Bo 'bá ndrekí Yésû vé tâ rá, 'bâkí ūri adrií lókíñá be mädä mäläyíkâ rī pi á pálé gá, 'bo nóni mí sē íngukí ūri gi, ūri ní ïzângâ nyaá ívë drängará gá rī sî. Esi mûké Múngú vé rī sî, sê Yésû ri drâá 'bá céré pi vé tâ sî.

¹⁰ Múngú gbi ngá rī pi ãrëvú céré nî, ngá rī pi ãrëvú céré gbikí ūkpô Múngú vé rī sî, Múngú 'o tâ mûké ūri ní Yésû tâ be mûké rî sêzú ïzângâ nyazú, Yésû é ìjí rí anji kárakarâ 'i vûdrî ūbî 'bá rī pi pangárá ísú, ázini íngungará Múngú vé rî ãlêé.

¹¹ Yésû pi 'bá ūri ní újá ícâ piri gí rī pi be, kópi nóni anji Múngú vé ni. ūri ní kópi újá ícâ piri rî sî, ūri ní adrizu drïnjâ ákó kópi zizú 'í édrípîj ázini 'í ómvûpîj ãní.

¹² Yésû ní 'yozú Múngú ní kínî,

"'Bá mâ pámvú ūbî 'bá rî pi úmûkí dô i mi ïnjingará gá, ma úngó ngo mî rû ínguzú ãní kópi ásámuvú gé."

¹³ Yésû gô kpá 'yoó kínî,

"Ma ési 'bâ Múngú drïgë."

Gô kpá èndij 'yoó djjí kínî,

"'Bâ nõgô anji Múngú ní sêé má ní rî pi be."

¹⁴ 'Bá ní adrií rû 'bá be, ázini árî be rî sî, sê i ní Yésû ri tizú 'bá áda rû ãní, ūrivé drängará é izâ rî ãdróko*

adriípi ūkpō drā vé rī be rī
vé ūkpō 'dīsī rá.

¹⁵ Írivé drāngárá oyú nóni
'bá adri'bá tágérí rú rī pi gí,
'du үrī drāngárá vé rī kópi ē
éṣi agásī gí.

¹⁶ Yésū ímú mäläyíkā rī
pi ē iza koó kuyé, ímú úyú
Äbürámā[†] vé rī pi ē iza koó.

¹⁷ Yésū ní ímú 'bá rī pi
ē iza koó rī sī, sēzú ī ní
íri tizú 'bá áda rú 'dī, íri
adri éṣi be idríkídri, ăzini íri
adri átálágú ämbúgú[‡] rú ri
éṣi 'bá ézí ngazú Múngú ní,
íri 'i adi sē drā röbönjō rú,
Múngú ă trū rí 'bá rī pi ívé
ünjikānyā agásī bēnī.

¹⁸ Ädróko ní Yésū ri ү'bij rī
sī, Yésū nya izañgā rá, Yésū
ri icó 'bá ädróko ní ү'bij rī
pi ē iza ko rá.

3

*Yésū ndē Mósē ri ämbügū
sī rá*

¹ Ími mâ ögüpīj Yésū ri
e'yí'bá gí, Múngú ní üpēé
ímú adrií 'bá ívē ni rú
'dī'bée, lē ìmi 'bákí éṣi Yésū
Múngú ní üpēé 'bá ní tā ni
áyú 'yoó kínī, íri 'bá áyúayū
ni, ăzini átálágú ämbúgú rī
drīgē.

[†] **2:16** **2:16** Äbürámā: Múngú zi Äbürámā ri kínī, ã ku ívē 'bá 'bētj ăsámvú gé
rī pi, ã ku ívē ăngū, ã 'de müç ăngū ăzi 'dī ni gé. Äbürámā ri é'bipj Yähüdī rī
pi vé rī, tijkí íri ilí élifū ălu mündürülű ărō (1,800) gé, isú tijkí drī Yésū ri kuyé. 'I
lā Í'dóngará 12-25. [‡] **2:17** **2:17** Átálágú ämbúgú rī: Átálágú ämbúgú rī ndē
atala rī pi céré, ă'diatásiyā íri 'yéjá fi Jó Múngú vé rī agá Vürā Uletertere rī
agá 'dáa nī, íri fi ví ălu ilí ălu agá. Íri ári röbönjō vé rī jí ünjikānyā üjizú. 'I
lā Lëytikā 16; Êbérē 9.

^{*} **3:2** **3:2** Mósē: Yosépā kā drāa gí, 'bágú Èjépétō vé
rī 'bá anji Isérélē vé rī pi ézí ngaá tágérí rú caá ilí mündürülű sū (400). Kúru
Múngú ní Mósē ri üpēzú ímúzú anji Isérélē vé rī pi pazú adringará tágérí rú rī
agásī. Múngú sē tajimbí rī Mósē ní, ã lū anji Isérélē vé rī pi ní, sēzú ī ní tajimbí
rī zizú tajimbí Mósē vé ni aní. Tijkí Mósē ri isú ăkündē ilí rī ca élifū ălu mündürülű
sū (1,400), isú ăkündē tijkí drī Yésū ri kuyé. 'I lā Wüngará 2-24.

² Yésū nga ézí Múngú ní
sēé 'í drīgē rī éṣi ălu sī,
sū Mósē* ní ézí ngaá 'bá
Múngú vé rī pi ăsámvú gé
éṣi ălu sī rī tñi.

³ Múngú 'dū Yésū vé tā
'bāá ämbúgú, ănjí íri Mósē
ri agaá rá, sū ī ní 'bá jó siipi
rī íngú jó íri ní siip rī ndēé rī
tñi.

⁴ Jó rī pi ărēvú céré, 'bá ri
sī nī, 'bo Múngú údé ngá rī
pi ărēvú céré nī.

⁵ Mósē 'bā éṣi rizú ézí
ngazú Jó Múngú vé rī agá
ătī'bá rú, ri tā ímúpi 'i
ngaápi drīdrī 'dilé rī ălū 'bá
rī pi nī.

⁶ 'Bo Kúrisítō ri Mvá rú,
'bā éṣi ézí ngazú jó Múngú
vé rī agá 'bá ämbúgú rú. 'Bá
jó Múngú vé ni, 'bá tukí dō
pá tñi, ăzini 'bá 'bákí dō éṣi
tā drīdrī 'dilé rī drīgē rá, 'bá
adri 'bá Múngú vé ni.

Múngú átā átángá ūkpó
ükpo 'bá 'i gä'bá sī rī pi drīgē

⁷ Índrí Uletere rī ní 'yozú
kñi,

"Andrū ìmi yikí dō ú'dukó
Múngú vé rī,

⁸ lē ìmi 'bákí éṣi tete,

sū ìmi é'bipj ní éṣi tete 'bāá

ma gãzú ãngü ã'wí
cínýáfã rú rí agá 'dälé
rí tñi ku.

⁹ Ími é'bípjí rikí ma ideé,
ázini rikí mâ ési ү'bíjí,
kópi ndrekí tã ãyázú
ãyãyã má ní 'oó kópi
ní ílí pükú sú agá 'dïri
rá.

¹⁰ Äní së mâ 'a ve úyú lókí
'däri vé rí pi ní rá.

Á 'yo kópi ní, má kíní,
'Kópi gãkí mávé tã
yigá sí,
ázini kópi nñkí tã má ní
'oó rí kuyé.'

¹¹ Mâ 'a ní veé gí rí sí, má ní
üyö sôzú, má kíní,
'Kópi ícokí fiú vûrã mávé
uvuzú rí agá ku.' "

¹² Má édrípjí má ómvípjí,
ími ndrekí mûké! Ä adrikí
ési be ünjí e'yïngárá äkó
Múngú adriípi ídri rú rí
gãzú sí ku.

¹³ 'Bo ú'dú céré, lë ìmi
rikí ìmî ési ímbá ìmi ãsámvú
gé sí, sâ céré sí, lë ìmi
ímbákí ìmî ési, 'bá ãzi ã fi rí
ünjïkãnyä mi ү'bâápi rí agá
Múngú ri gãzú ku.

¹⁴ 'Bá ütékí dõ tã rí muzú
pirj, ázini 'bá tukí dõ pá
títi ési 'bâzú Múngú drïgé
cïmgbá cazu үdû gé, sú 'bá
ní 'bâá drïdrï rí tñi, 'bâ ímu
adri 'bá Kûrisítô vé ni.

¹⁵ Sú ï ní 'yoó drïdrï rí tñi,
'Andrû, ìmi yïkí dõ ú'dûkó
Múngú vé rí,
lë ìmi 'bâkí ési tete,
sú ìmi é'bípjí ní ési tete 'bâá
ma gãzú rí tñi ku.'

¹⁶ 'Bá tã rí yí'bá rá, gô'bá
tã Múngú vé rí owany'bá rá rí
ã'di pi? Adri 'bá Mósë ní ijí
ifûú ãngü Êjëpétô vé rí agásí
rí pi kuyé?

¹⁷ Múngú e'ési ve ílí pükú
sú ã'di pi ní? Esí ni ve nyo
'bá ünjïkãnyä 'o'bá, üdrâ'bá
ãngü ã'wí cínýáfã rú rí agá
rí pi ní kuyé?

¹⁸ Múngú sô üyö ã'di pi
ní 'yozú kíní, kópi ícokí fiú
mûú uvuú ívé vûrã uvuzú rí
gé ku? Adri 'bá írivé tâimbí
njö'bá gí rí pi kuyé?

¹⁹ 'Bá nñkí ámá rá 'yozú
kíní, kópi ní tã Múngú vé rí
e'yïjí kuyé rí sí, sêzú Múngú
ní kópi ã'yïzú fizú vûrã ívé
rizú uvuzú rí gé kuyé ãní.

4

*Múngú ri ívé 'bá rí pi ã'yï
mû uvungárá gá rá*

¹ Nóni Múngú ezi 'bá ní
kíní, 'bâ ícô fi mû uvu vûrã
ívé rizú uvuzú rí agá rá.
Kúru lë 'bâ ndrekí mûké, 'bâ
ãzi ìmi ãsámvú gé 'dïgé, ã
api rí uvungará 'dïri sí ku.

² 'Bá yïkí ú'dûkó mûké
í ní ülûú 'bá ní rí rá, sú
ótû 'bá ïsérélë vé rí pi ní
ú'dûkó mûké rí yïjí rá rí tñi.
'Bo ú'dûkó kópi ní yïjí 'dïri
índré kópi mîlé gá ezi äkó,
ã'diâtâsïyä kópi ní e'yïjí kuyé
rí sí, kópi gãkí tã Múngú vé
rí sí.

³ Nóni 'bâ Yésü ri e'yï'bá gí
nô'bée, 'bâ fi mû uvu vûrã
Múngú vé rizú uvuzú rí agá

rá. Múngú átá 'bá 'i gã'bá sī
rī pi vé tā kĩnī,

"Mâ 'a ní veé gí rī sī, má ní
üyō sôzú, má kĩnī,

'Kôpi ícokí fií vûrã mávé
uvuzú rī agá ku,' "

átã Múngú â údé dô
uvungárá rī vé tā ïri ní 'bû
pi gbizú vû be rī gé 'dãá.

⁴ Bûkû Múngú vé rī lû tã
ú'dû ézîrî vé rī 'dîni kĩnî,
"Kûru ú'dû ézîrî gé, Múngú
ní uvuzú."

⁵ Múngú  ndi tã 'í ní átá
drîdrî 'dâri dîjí kĩnî, "Kôpi
ícokí fií vûrã mávé uvuzú rī
agá ku."

⁶ 'Bá  ruk 'b  e íc  fi mu
uvu vûrã Múngú vé riz 
uvuzú rī ag  r , 'bo 'b 
ú'd k  m k  r  y 'b  dr dr 
r  r  pi, k pi f ki mu 
vûrã Múng  vé riz  uvuz 
r  ag  kuy ,  'di t s y  k pi
g k  ú'd k  m k  M ng  vé
  n   l u  r  y g  s .

⁷ M ng  g  ú'd   zi  p  e
d j  'b  r  pi n  fiz  mu 
uvuz  iv  vûrã uvuz  r  gé,
ú'd  'd ri  ndr  r . G 
il  'du   co, M ng  g  át 
'b g  D w d * n  s  'í n  át 
dr dr  r  t n  k n ,

"Andr  s ,  mi y k  d  ú'd k 
M ng  vé r ,
l   mi 'b k   s  t te ku."

4:3 4:3 S w m  95:11 **4:4 4:4**  d ng r  2:2 **4:5 4:5** S w m  95:11 * **4:7**
4:7 D w d : M ng   p  D w d  ri adr  'b g   s r l  r  pi vé ni,  z  k n , 'b g 
 d  ri im  if   riv   y  ag ,  ri m l ng  r  ru mu  'd ni'd ni, 'b g  r  Y s 
K r s t  'i. 'l  1 S w m  132:11-12. T k  D w d  ri  s   k d  il  r  ca  l f   lu
(1,000) g , il  'd ri gé,  s  t k  dr  Y s  K r s t  ri kuy . 'l  1 S m l  16-30; 2
S m l  1-24; 1 'B g  1-2. **4:7 4:7** S w m  95:7-8 † **4:8 4:8** Y s w : M s 
k  dr   g , M ng   p  Y s w  ri 'b  r  pi   dr  ko  mu   ng  K n n  vé r  gé.
'l  1 W ng r  17-24; Y s w  1-24. ‡ **4:9 4:9** M ng  uvu ú'd   z r  gé: M ng 
g b  ng  r  pi  r v  c r  'd  ca   d   z y ,  d   z r  ni gé,  ri n  k ru uvuz .
'l  1  d ng r  2:2.

8 Y s w :  s  té d  k pi n 
uvungárá rá, M ng   c  té
g o  uvungárá dr dr  'd l  r 
vé t  'yo  d j  ku.

⁹ 'Bo  d   zi dr  anig  v l 
'd j  'b  M ng  vé r  pi n 
im z  uvuz  ni, s  M ng 
ní uvu   d   z r   g  r  t n .

¹⁰ 'B  fi pi mu pi uvu pi
v r  M ng  n  riz  uvuz 
r  ag  r ,  ri kp  mu  uvu  z 
'í n  nga  r    v dr   g , s 
M ng  n  uvu  iv   z   ga 
r    v dr   g  r  t n .

¹¹ L  'b   b k   kp  s  fi 
mu  v r  M ng  n  úd 
uvungárá vé r   g  'd  .
'Bo 'b  g k  d  t  M ng  vé r  s 
s  'b   s r l  vé r  pi n  g 
r  t n , 'b   c k  fi  mu  v r 
uvungárá vé r   g  'd  .

¹²  'di t s y  t  M ng  vé
r ,  ri  d ri r ,  ri  kp  be. Ci
s  il  ci pi c ci r  t n ,  ri fi 
'b   s   g ,  z n i 'b v   nd 
ag ,  ri  ff  'b  f  ag s ,  z n i
 s  'b  f  ag  r  ag s ,  ri t 
'b  n  ri   s  'b   s   g  r 
pi i da c r   mv .

¹³ T   zi   n   c   z 
M ng  s  b  ni 'd  . Ng 
 r v  c r  i da 'i k  M ng 
 nd t   g   mv . 'B   m p  p 
tu t  'b  n  'o  r   l u  M ng 
 nd t   g  'b  t  s .

Yésű ri átálágú ãmbúgú

14 Kúru Yésű Múngú

Mvópi ní adrií 'bávé átálágú ãmbúgú, īri ní fií muý adrií Etépi Múngú vúgá 'bū gé 'dälé rī sī, lē 'bâ tukí pá títí 'bávé ē'yíngárá agá.

15 Yésű 'bávé Átálágú ãmbúgú 'dīri nī 'bávé ūkpō ākō rá, īrivé ési nō 'bávé ūnjíkānyā ā tā sī rá. U'bíkí īri létí be āndiāndí, sū ī ní 'bâ ū'bū rī tíni, 'bo 'o ūnjíkānyā kuyé.

16 Lē 'bâ 'okí ūrī sī ku fizú muzú Úpí Múngú ési be muké rī vé vúrā mälüngā ruzú rī gé 'dāá, āní ā 'bā rí ési īdríkídri āzini ési muké, sâ 'bá ní izákoma lězú rī gé.

5

1 Átálágú ãmbúgú rī, ī īri īpē īvé 'bá rī pi āsámvú gé, īri ēzí nga 'bá rī pi āsámvú gé, ri tā 'bá rī pi vé rī ūlū Múngú ní. Ezi īrivé rī rizú rōbōjō zázú, āzini rizú ngá 'bá rī pi ní sēe rī 'duzú sēzú Múngú ní, ūnjíkānyā kópivé rī ūjízú.

2 'Bá adriípi átálágú ãmbúgú rú rī, īri ési 'bā mādā rizú 'bá tā nī 'bá ámá 'bá ku, ī ní kópi ē mi ū'bāá fií ūnjíkānyā 'oó rī pi ē īzā kozú, ā 'diātāsīyā īri ūkpō ākó, īri 'bá ūnjíkānyā 'oópi īndī ni.

3 Tā 'dīri sē īri ní rizú rōbōjō zázú īvé ūnjíkānyā

ūjízú, āzini 'bá rī pi vé ūnjíkānyā ūjízú āní 'dī.

4 'Bá āzi ícó 'i īpē adrií átálágú ãmbúgú ni rú ē ūnjíkānyā 'i 'dīni ku, Múngú ri īri zj ēzí rī gé nī, sū Múngú ní Ārónā ri zií rī tíni.

5 Kúrisítō íngú 'i 'yozú kínī 'i átálágú ãmbúgú 'dīni kuyé. Múngú 'yo īri ní kínī, "Mi Mvá má vé ni, āndrū sī ma mí Etépi."

6 Múngú gō 'yoó dījí kínī, "Mi adri átálágú rú muzú nyonyo, sū Mēlēkīzēdékē* ní adrií átálágú rú rī tíni."

7 Yésű ní adringará gá nyōpókú drīgé nōgō rī gé, mā Múngú ri, ngo Múngú ēndreti gé ūzāngā ūzāngā rú, Múngú ā pa rí 'i drā agásī bēnī. Múngú yj īrivé ūzāngará rá, īri ní 'i 'bāá vúgá Múngú ēndreti gé, īri ūnjíjí rī sī.

8 Yésű ā adri dō Mvá Múngú vé ni drāāsīyā, ūzāngā īri ní nyaá rī agá, 'dū tā Múngú vé rī nyaá céré rá.

9 ūzāngā Yésű ní nyaá rī agá, Múngú milé gá 'dāá, Yésű ri átálágú ãmbúgú muké ni, īri 'bá céré īrivé tā 'dū 'bá nga 'bá rī pi pa īvé ūnjíkānyā agásī muzú 'dáni 'dáni.

10 Múngú īpē īri ímū adrií átálágú ãmbúgú sū Mēlēkīzēdékē tíni.

5:5 5:5 Sāwūmā 2:7 * 5:6 5:6 Mēlēkīzēdékē: Mēlēkīzēdékē ri 'bāgú Sālémū vé ni, sē tākíri Ābūrāmā ní nī. 'I lā 'dóngará 14:18-20; Êbérē 7:1-17. **5:6 5:6 Sāwūmā 110:4**

Ã 'deki ūnjīkānyā agá ku

11 Tā kárakará anigé 'bá ní
kōdō lēé ūlūú īmi ní, 'bo tā rī
vé ūlūngará mbamba, icó fíi
īmi drīgé ku.

¹² Ímivé ë'yïngará agá, ími úlá fi drí kuyé, ími té kôdô, ími ògùpíjí ímbá tâ Múngú vé rí sî nñ. 'Bo ími lêkí ëimbákí ími ní tâ Múngú vé rí sû 'bá riípi Múngú vé tâ f'dópi ünñípi ú'dí rú rí tíni, ími índrékí sû ũdénjá í ní tíi ú'dí rú riípi bâ ndruúpi áyu, ínyá ũkpó ũkpó ni nyaápi ku rí tíni.

13 'Bá riípi bā ndruúpi
ndrundru rī índré sū ūdénjá
tíni, nī tā piri rī ámá be ku.

14 'Bá mba'bá ícó'bá gí rí
pi ri ínyá ūkpó ūkpó rí nyá
ní, á'diátasíyá kópi níkí tā
múké pi ásámvú acoó tā ünjí
be gí.

6

1 Lē 'bâ áwíkí adrií sū 'bâ
riípi í'dópi tā Kúrísítō vé rī
űnűipi ú'dí rú rī tñi ku, lē 'bâ
adrikí sū 'bâ mbaápi ícópi
gí rī tñi. Lē 'bâ rikí 'yéná
rií ìmi ímbá ési újángará
űnjíkänyä 'bá jíipi fíipi drâ
agá rī vé tā sî, äzini tâ
Múngú ri ẽ'yïzú rī vé tâ sî díj
ku.

² Lē 'bâ rikí ūmi ímbá
bâtízimū vé tā sī, drí tñgárá
vé tā sī, 'bá ūdrá'bá gí rí pi
vé íngángará gõzú ídri rú rí
vé tā sī, ázini tā Mungú ní
ímú lij 'bá rí pi drígé muzú
'dáni'dáni rí vé tā sī díi ku.

³ Múngú ã'yī dō rá, 'bâ ūmi
ní tā үүрүкө'bée ímbá müzü
rá.

⁴ 'Bá īní tā Múngú vé rī
ülūú kōpi ní gí, ãzini Índri
Uletere rī ní kōpi ású gí rī pi,
í'déki dō ívē ẽ'yīngará agásí
gí, 'bá ãzi gō kōpi íjí ési újá
dii ku.

⁵ Ú'dúkó múké Múngú
vé rī, kōpi ísúkí ūnyī ni
rá, kōpi n̄lkí ūkpō Múngú
vé úmvúlési ímúzú tā 'ozú
dřidři 'dřlé rī ámá rá.

⁶ 'Bá 'díni 'dī'bée kükí dō
gārā gá gi, 'bá āzi gō kōpi íjí
ési újá dījí ku. Tā kōpi ní rií
'oó 'dīri, īri adri sū kōpi ní
rií Mungú vé Mvá gbāá gōó
pēti alambaku sigé dījí rī tīni,
kōpi ri drīnjá sē īri ní 'bá rī
pi ḡendreti gé.

⁷ Nyōókú yīigó ní rií 'dīj
drī ni gé ãnyāngā ní kazú
ãní kaka rī, nyōókú 'dīri,
íri nyōókú muké 'bá ómvú
'aápi rī ní. Nyōókú 'díní
'dīri, Múngú 'bā tákiri drī ni
gé gí.

9 'Bá édrípií 'bá ómvúpií
'bá ní lēlē rí pi, 'bá lēkí
lūú īmi ní 'díni, 'bá nñkí ámá
müké 'yozú kín̄, īmi ri tā 'bá
rī pi ní 'oó pangárá ísúzú ãní
rī 'o.

11 10 Múngú ri tā lì píri, tā īmi
ní rizú 'bá Múngú vé rī pi ē
īzā kozú, āzini rizú kópi ē īzā
kozú muzú díi díi 'dīri, īri
lū kínī, īmi ri īmivé lēngará
i'da Múngú ḡendreṭi gé, tā ni
āvī Múnqú agásī ku.

¹¹ Tā āmbúgú 'bá ní lēe rī, lē īmivé ési lengárá vé 'dīri ā mū dr̄idr̄i c̄imgbá cazú ūdū gé, īmi ̄isúkí rí ngá muké Múngú ní ūyō ni sōo lēe sēe īmi ní ési 'bāzú rī bēsīnī.

¹² 'Bá lēkí īmi ā adrikí ūvú rú ku, 'Bá lēkí īmi 'okí tā rī sū 'bá ̄ȳ'bá gí adri'bá ési be mādā úmvulési ímú'bá tā Múngú ní ézīi rī ̄isú'bá rī pi ní 'oó rī tñi.

Tā Múngú ní ézīi rī

¹³ Múngú kā tā rī ézīi Ābūramā ní, 'bá āzi āmbúgú Múngú ní íco ūyō sōo īri a rú sī ni ní adrii 'dāayo rī sī, Múngú ní ūyō rī sōzú Ābūramā ní 'i rú sī ūgōgōlē rú 'dī.

¹⁴ Kīnī, "Ma mí ní tākíri sē, mi ímú tī izú ambamba."

¹⁵ Kūru Ābūramā tē ési mādā sī, ̄isú ngá Múngú ní ūyō ni sōo lēe sēe 'i ní rī rá.

¹⁶ 'Bá rī pi kādō rií ūyō sōo ūndī ruzú, kōpi ri 'bá āmbúgú ī ndēépi rá ni ā rú édī ūyō rī sōzú. Ūyō kōpi ní sōo rī, kōpi ̄yōkí ku, 'bá āzi gō ūgátā 'bāa ãní ku.

¹⁷ Múngú lē tā 'i ní ézīi rī i'daa 'bá ímú'bá tā rī ̄isú'bá rī pi ní uletere kīnī, 'i íco tā 'i ní ézīi rī ̄yōkí ku. Kūru sō ūyō tā 'i ní ézīi rī 'dūzú ngazú.

¹⁸ Múngú sō ūyō, āzini ézi tā, íco kī tā īrī 'dībée újá ku, ā'diātāsiyā Múngú ūlī ūnjō ku. Nóni 'bā ápā'bée 'bā

zū'bée Múngú ā pálé gá gí nō'bée, lē 'bā 'bākí ési rizú tā Múngú ní ézīi lēe 'oó 'bá ní rī ūtēzú, tā Múngú ní ézīi rī pi, kōpi 'bā ési imba ambamba.

¹⁹ Ési 'bāngará Múngú dr̄igé rī, īri sē 'bā pá tu tñi, sū ī ní álō ipaá tñi rī tñi. Ési 'bá ní 'bāa rī, īri 'bā jī fi muzú bōngó ī ní Jó Múngú vé rī ā 'a elizú rī* agásī Vūrā Uleteretere Múngú ní rizú adrīzú rī agá agálési 'dāa.

²⁰ Yēsū fi mūyū adrii Vūrā Uleteretere rī agá 'dāa 'bā tā sī dr̄idr̄i gí. īri nóni átálágú āmbúgú muzú nyonyo, sū Mēlēkīzēdékē tñi.

7

Átálágú Mēlēkīzēdékē vé tā

¹ Mēlēkīzēdékē 'dīri, īri 'bāgú Sālémū vé ni, āzini īri átálágú Múngú āmbúgú 'bá dr̄igé cérē rī vé ni. Mēlēkīzēdékē pi ̄isúkí ī Ābūramā be lētī gé, ̄isú ūkūdē Ābūramā ibí ímú ̄dī īri ní 'dīj 'bāgú rī pi ndēzú rī gélésila, Mēlēkīzēdékē kā Ābūramā ri ̄isú, sē īri ní tākíri.

² Kūru ngá Ābūramā ní érī ̄dī gélési rī pi, ngá mūdrī agá, ̄dū ūlu ni sēe Mēlēkīzēdékē ní. Rú Mēlēkīzēdékē rī vé ififí "Bāgú tā pīri vé ni," āzini

6:14 6:14 Ídóngará 22:17 * **6:19 6:19** Bōngó ī ní Jó Múngú vé rī ā 'a elizú rī: Bōngó 'dīri elikí Vūrā Uletere rī pi ̄asámvú Vūrā Uleteretere rī be rī ãní. Átálágú āmbúgú rī 'yējá aga fi bōngó rī agásī Vūrā Uleteretere rī agá 'dāa ní, ā'diātāsiyā Múngú ri adri Vūrā Uleteretere dīpi pōwūpōwū rī agá 'dāa. 'I lá Lēvītikā 16; Mātāyo 27:51; Mārakō 15:38; Lükā 23:45; Êbérē 6:19-20; Êbérē 9:1-7. **7:1 7:1** Ídóngará 14:17-20

'bāgú Sälémū vé ni, ífífi ni
"Bāgú tākíri vé ni."

³ Íri étépi ãkó éndrépi ãkó, íri úyú ãkó, ú'dú ïní íri tizú, ãzini íri ní drāzú rī, 'bá ãzi nñ kuyé, adri sñ Múngú Mvópi tíni. Íri áwí adri ku átálágú rú nyonyo.

⁴ Índrekí drī Mélékizédékē vé ãmbügū ká! 'Bá Ísérélē vé rī pi vé é'bípi Äbürámä í'dú ngá 'í ní érj ë'dí gé 'dää rī pi, ngá mûdrí agá, í'dú ãlu ni sée ìri ní.

⁵ Táimbí Mósë vé rī lë atala* úyú Lévi vé rī agá rī pi ã sokí ngá ïvé édrípi Ísérélē vé rī pi drígé sī. Kópi ã adrikí dō céré úyú Äbürämä vé ni drääsíyä, kópivé ngá mûdrí agá, lë kópi ë í'dükí ãlu ni sée.[†]

⁶ 'Bo Mélékizédékē ã adri dō úyú Lévi rī pi vé ni ku drääsíyä, Äbürämä vé ngá mûdrí agá, í'dú ãlu ni sée Mélékizédékē ní. Mélékizédékē sē tákíri Äbürämä Múngú ní tā ezií ìri ní rī ní.

⁷ 'Bá tákíri séeipi rī, ìri ãmbügú ūkpõ be, ndẽ 'bá tákíri ïsúpi rī rá, 'bá rī pi ãrëvú céré nñkí tā 'dïri rá.

⁸ Atala ri'bá ngá mûdrí agá, ãlu ni u'dú'bá rī pi, kópi 'bá ūdrä'bá ūdrädrä ni pi, 'bo Mélékizédékē ndẽ kópi ãmbügú sñ rá, ã'diâtásíyä lükí 'bá ní kíní, ìri adri muzú

nyonyo.

⁹ Úyú Lévi vé rī pi ri ngá ïkünä 'bá rī pi drígé sī, ngá kópi ní ïkünäá rī, ngá mûdrí agá, 'bá rī pi ãlu ni í'dú sē. Äbürämä kã ngá ãlu mûdrí agá í'dú sée Mélékizédékē ní, adri sñ úyú Lévi vé ïfú'bá úyú Äbürämä vé rī agá rī pi ní ngá ãlu mûdrí agá í'dú sée Mélékizédékē ní rī tíni,

¹⁰ ã'diâtásíyä Mélékizédékē pi ní ï ïsúzú Äbürämä be rī gé, ïsú ãkûdë tijkí drī Lévi ri kuyé, ímukí ìri tij vúlé vúlé rú ïfú' Äbürämä vé úyú agá.

Yésü adri sñ Mélékizédékē tíni

¹¹ Táimbí Mósë vé rī 'yo kíní, 'bá atala rú rī pi ïfú súrú Lévi[‡] vé rī agá. 'Bo atala rī pi té dō sē 'bá rī pi vé ûnjikanyä ri dë rá, icókí té átálágú ãzi sñ Mélékizédékē tíni ni lëe djjí ku, átálágú Ärónä vé úyú agá rī ca té gó.

¹² Tā ï ní rizú átálágú ïpëzú rī újákí dō gó, lë ã újákí kpá tâimbí rī rá.

¹³ 'Bá 'bá ní rií tā ni átä 'dïri, ìri 'bavé Úpí 'i. Súrú ï ní Úpí ri tizú rī agá, 'bá ãzi drī ïfú'pi ëzí ngaápi átálágú

* 7:5 7:5 Atala rī pi: 'Bá Ísérélē vé rī pi ãsámuvé gé, 'yéná átálágú ri röbönjø zä Jó Múngú vé rī agá 'dää nñ. Atala rī pi ri ïfú úyú Lévi vé rī agá. † 7:5 7:5 Ngá mûdrí agá, ïmi ri ãlu ni í'dú sē: Táimbí Mósë vé rī 'yo kíní, lë 'bá Ísérélē vé rī pi ë í'dükí ngá mûdrí agá, ãlu ni sée Múngú ní. 'I lâ Lévi tijkä 27:30-33; Kâlafe 18:21-24; Dëtörönómë 12:5-19; 14:22-29. ‡ 7:11 7:11 Lévi: Atala Ísérélē rī pi vé rī ãrëvú céré ibíkí ïfú' úyú Lévi vé rī agá.

rú vūrā rōbōnō zāzú rī[§] gé ni 'dāyō.

¹⁴ 'Bá ālu ālu nī ámá rá 'yozú kínī, Úpí íbi ífū súrú Yúdā vé rī agá. Mósē 'yo 'í tī sī 'yozú kínī, átálágú āzi ri íbí ífū súrú 'dāri agá 'dínī kuyé.

¹⁵ Átálágú āzi ífū dō Mělěkizédékē tīnī, 'bá nīkí rá 'yozú kínī, tā Múngú ní rizú atala rī pi ūpēzú rī újá 'i gí.

¹⁶ Átálágú 'dīri ūpēkí īri súrú īrivé rī ā tā sī kuyé, 'bo ūpēkí Átálágú 'dīri, ā'diātāsīyā īri ímū adri muzú nyonyo.

¹⁷ Búkū Múngú vé rī 'yo 'dínī kínī,

"Mi adri átálágú rú muzú nyonyo,
sū Mělěkizédékē ní adrií átálágú rú rī tīnī."

¹⁸ Tāímbí ūku rī 'dūkí 'bāá jēlé gá gí, ā'diātāsīyā ícā nóni kú ūkpō ākó, āzini ēzí ākó,

¹⁹ ā'diātāsīyā tāímbí Mósē vé rī ícō sēé 'bá rī adrií ūnjíkānyā ākó nī ku. 'Bo nóni 'Bá muké rī ícā gí, 'bá ri ésí 'bá drī ni gé, īri sē 'bá 'bá útrú āní ūnyinjá Múngú vúgá.

²⁰ Múngú sō ūyō 'Bá muké 'dīri ūpēzú átálágú rú nī, 'bo atala ūrukō ī ní ūpēe rī pi Múngú sō ūyō ni nī kuyé.

²¹ 'Bo Múngú 'bā Yésū ri adrií átálágú rú ūyō īri ní sōo rī sī, sō ūyō rī 'dínī kínī, "Úpí Múngú sō ūyō rī gí, ícō 'í umī újá ku, 'Mi adri átálágú rú muzú nyonyo.'

²² Tā Múngú ní ēzí, īri ní ūyō ní sōo rī, sē nóni Yésū ijí ūndī muké agaápi rá ní, sō ūyō ūkpō ūkpō kínī, ā ūtēkí ūndī rī vé tā ūtētē.

²³ Atala kárákará ngakí ēzí muzú drīdrī kuyé, ā'diātāsīyā kópi ūdrákí úyé.

²⁴ 'Bo Yésū ri áwí adri muzú nyonyo. Kúru īri áwí adri muzú átálá rú nyonyo.

²⁵ Kúru 'bá ímū 'bá Múngú vúgá Yésū ā tā sī rī pi, Yésū ri kópi pa īvē ūnjíkānyā agásí nyonyo, ā'diātāsīyā īri njí ri Múngú ri mā kópivé tā sī nī.

²⁶ Yésū ri átálágú ūmbúgú riípi ngá 'bá ní lēé rī sēépi 'bá ní rī, īri uletere, īri ūnjíkānyā ākó, gūkí īri kú túngú 'bá ūnjíkānyā be rī pi ūsámvú gé sī. Múngú ji īri mūy adrií vūrā īvē ūnjí ūnjí 'bū gé 'dāá rī gé.

²⁷ Yésū vé rōbōnō adri sū rōbōnō atala ambugu rī pi ní rií zāá ū'dū ālu ālu rī tīnī ku. Kópi ri i'dó rōbōnō rī zā ūvē ūnjíkānyā ūjízú drīdrī. Vúdrī ni gé, kópi kúru rōbōnō 'bá rī pi vé ūnjíkānyā ūjízú rī zā ndō.

§ 7:13 7:13 Vūrā rōbōnō zāzú rī: Vūrā rōbōnō zāzú ni anigé Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá, átálágú rī ri rōbōnō zā āní Múngú ní 'bá rī pi trūzú ūvē ūnjíkānyā agásí. Vūrā ejingūrū zāzú ni anigé Vūrā Uletere rī gé Jó Múngú vé rī agá 'dāá, átálágú rī ri ejingūrū zā āní Múngú ní ū'būtīnā sī, āzini ūndréjā sī sā Múngú ri zīzú rī gé. **7:17 7:17** Sāwūmā 110:4 **7:21 7:21** Sāwūmā 110:4

'Bo Yésű sē 'i drāá rōbōñjō rú vú ālu 'bá rī pi ní cérē.

²⁸ Tāímbí Mósē vé rī lū kīnī, 'bá rī ā 'o dō ūnjíkānyā ūndī drāáasiyā, ī icó īri īpē 'bá átálágú ãmbúgú ni rú rá. 'Bo Múngú sē tāímbí rī dr̄idrī, vúdrī ni gé, īri ní ūyō sōzú 'i Mvópi ri īpēzú. Múngú īpē ívé Mvá adrii átálágú ãmbúgú rú tā be pīri muzú nyonyo.

8

Kúrisítō ri átálágú ãmbúgú ūndī ú'dí rī vé rī

¹ Tā ā pá ãmbúgú rī, īri 'dī, 'bavé átálágú ãmbúgú rī muúrī vúrā ūnjī ūnjī rī gé 'bū gé 'dāá Múngú vé drī īndépi gé.

² 'Bákí īri ēzí ngaá átálágú ãmbúgú rú Gākū Múngú vé rī agá. Gākū 'dīri, īri Jó áda, Úpí Múngú sī nī, adri 'yozú kínī, 'bá áda sī nī kuyé.

³ Atala ambugu rī pi árēvú cérē, kōpivé ēzí rizú fēfē 'dūzú sēzú Múngú ní, āzini rizú rōbōñjō zāzú. Lē átálágú ãmbúgú Yésű ā sē kpá ngá āzi Múngú ní rōbōñjō rú ūndī.

⁴ Yésű ā adri té dō nyōkú dr̄igé nōgō anigé, icó té adrii átálágú rú ku, ā'diātāsīyā atala үrukō ótú ūnogosí anigé kōpi ri rōbōñjō zā sū tāímbí Mósē vé rī ní 'yoó rī tīnī.

⁵ 'Bo gākū Múngú vé* kōpi ní rizú ēzí ngazú 'a ni gé vū dr̄igé nōgō rī, i'da ìndrīkīndrī Jó Múngú vé 'bū gé 'dāá rī. Mósē kā i'dó Gākū Múngú vé rī sií, Múngú átā īri ní tā ni ūkpó ūkpó kínī, "Lē mī údé ngá rī pi árēvú cérē sū má ní i'daá mí ní írā Sínayī vé rī dr̄igé 'dāá rī tīnī."

⁶ 'Bo Múngú īpē Yésű ri nī, ēzí īri ní ngaá rī ndē ēzí atala ūkpó 'dā'bēe ní ngaá rī rá, ā'diātāsīyā ūndī īri ní ruú 'bā ásámuvú icizú Múngú be rī, īri muké, ndē ūndī ótú ūkpó 'dāri rá.

⁷ Ūndī Múngú ní ruú dr̄idrī 'dāri ā adri té dō muké, Múngú icó té gōo ūndī āzi ruú dījí ku.

⁸ 'Bo Múngú ndre tā 'bá rī pi ní 'oó rī adri muké ku, īri ní 'yozú kínī,

"Sā āzi ri ímú 'dī'i'dī,
ma ímú ūndī ú'dí ru
'bá ūsérélē vé rī pi be,
āzini 'bá Yūdā vé rī pi
be.

⁹ Ūndī má ní lēé ruú 'dīri
adri sū ūndī
má ní ótú ruú kōpi
é'bipīj,
má ní kōpi ē drī ruú
kōpi íjí ūfū ūangū
Ējēpétō vé rī agásī rī
tīnī ku,

* **8:5 8:5 Gākū Múngú vé rī:** Múngú ēzí Mósē ní kínī, Mósē ā sī Gākū ūangū ā'wí cínyáfā rú rī agá 'dāá, ā 'bákí rí tāímbí Múngú vé rī 'a ni gé 'dāá, 'bá rī pi ā rikí u'duyú muzú vúrā rī pi gé sī. Sōlōmónā sī Jó Múngú vé rī Yērūsālēmā gá 'dāá, icókí u'duyú ku. Atala rī pi ri rōbōñjō zā Múngú ní vúrā ūrī 'dī'bēe agásī. 'I lá ēzí 7:44-45. **8:5 8:5 Wüngará 25:40**

ã'diātāsiyā kōpi 'dükí ūndī
má ní rụ́ rí vé tā ngaá
kuyé,
má adi kōpi má drígé sī
gí,

ma Úpí 'i, á 'yo tā 'dīri
nī.

10 Ma Úpí 'i, á 'yo nī,
ūndī má ní lēé rụ́ 'bá
Ísérélē vé rí pi be rí,
íri 'dīni.

Lókí 'dāri ã vúdrī gé,
ma ímú mávē tāimbí sē fi
kōpi ã úmī gé,
ãzini ma ímú mávē
tāimbí sī kōpi ē ési
agá.

Ma ímú adri Múngú kōpivé
nī,
kōpi ímú adri 'bá mávē
nī.

11 'Bá ãzi gō 'bá 'í gārā gá rí
ímbá ku,
dōku 'bá ãzi gō 'í édrípi
ri ímbá 'yozú kínī, 'Mí
nī Úpí Múngú ri' 'dīni
ku,
ã'diātāsiyā kōpi céré ímú ma
nī rá,
í'dózú 'bá ï ní ndreeé
kuú ẽzí ãkó rí pi vúgá
cīmgbá cazú 'bá am-
bugu rí pi vú.

12 Ma kōpi trū ïvé ūnjíkānyā
agásí rá,
á gō kōpivé ūnjíkānyā ã
tā 'bāá áwí mā ési agá
ku."

13 Ūndī ú'dí Múngú ní rií
tā ni átā 'dīri lū 'yozú kínī,

ūndī ótú 'í ní rụ́ drídri 'dāri
nga nóni ẽzí ku, ẽsī mādā, íri
ímú adri 'dāayo.

9

*Gākū Múngú vé ï ní rizú
íri ẽnjízú vū drígé nōgō rí*

¹ Ūndī drídri Múngú ní
rụ́ 'bá Ísérélē vé rí pi be rí
gé, ẽtī tāimbí kōpi ní rizú 'i
ẽnjízú ni, ãzini kōpi ã adrikí
Gākū Múngú* ri ẽnjízú ni be
vū drígé nōgō.

² Síkí Gākū Múngú vé rí,
elikí 'a ni ẽrī. Gākū rí ã 'a tī
gélésí rí, íri Vūrā Uletere ni,
'bākí aya ï ní údé ãcí ū'yūzú
sí ni gé sī ni kú 'a ni gé
'dāá, ãzini 'bākí mísa, 'bākí
pángā ï ní sée Múngú ní rí
kú mísa rí drígé 'dāá.

³ Jó rí vé 'a ãzi agálésila ï
ní 'a ni elij bōngó sī cí rí, íri
Vūrā Uleteretere ni.

⁴ Vūrā Uleteretere rí agá
'dāá, 'bākí ngá ï ní údé
dábū sī rizú ẽjíngürú zāzú
ni, ãzini 'bākí kpá sōndukū
ūndī vé rí, njökí rú'bá ní
dábū sī. Sōndukū ūndī vé rí
agá 'dāá, ū'bākí ngá ã ősükā
caá na, ngá ï ní ū'bāá rí pi,
ūdrí ï ní gbií dábū sī ï ní
rizú mánā† 'bāzú rí, Árónā
vé túré rú'bá be rūúpi kú
ibibí rú rí, ãzini írā kpolo'bū
ï ní tāimbí mudri ūndī ruzú
rí sīrú'bá ní gé rí.

8:12 8:12 Yērēmīyā 31:31-34 * **9:1 9:1** Jó Múngú vé rí: Jó Múngú vé rí 'yénjā
âlukúta Yērúsâlémā gá 'dāá. Atala rí pi 'yénjā ri rōbōnjō zā Jó rí agá 'dāá nī, sū
tāimbí Mósē vé rí ní 'yoó rí tñi. Múngú ri dī Vūrā Uleteretere rí gé, Jó Múngú
vé rí agá 'dāá. † **9:4 9:4** Mánā: Mánā ri ânyāngā Múngú ní ìsée 'bá Ísérélē
vé rí pi ní rí. Ìsē sâ kōpi ní adrızú ângū ã'wí cínyáfā rú rí agá 'dāá ilí pükü sū
rí gé. 'I lā Wüngará 16:1-36.

5 Údékí índrílíkí íří
mäläyíkä vé ni, kópi ásúkí
söndükü rí räpä ī ũpelé'bí
ā ndúgé, kópivé ũpelé'bí
ē índríkíndrí őzü söndükü
rizú ūndí ruzú rí ē drí, vürä
'díri átálágú ãmbúgú rí ní
rizú ãrí uyazú 'bá rí pi vé
ünjíkanyä ūjízú rí, 'bo ícókí
tä rí vé ífífí ülűu muzú 'dé'dé
lóki nöri gé ku.

⁶ Atala rī pi kádō ngá īní
üllääá 'dī'bée ū'bääá 'dīri tñijí
gí, ú'dú céré kópi ri fi Gákü
Múngú vé rī â 'a tì gélési rī
agá, ri ẽzí īní sëé ī drígé rī
nga.

7 'Bo 'yéŋá átálágú
ãmbúgú‡ rĩ fi Gãkũ Múngú
vé ï ní elij agálésila Vürã
Uleteretere rĩ agá 'dãá nĩ,
ílì ãlu agá, ïri 'yéŋá fi vú
ãlu. ïri fi mµ ãnyãpá ãrí uya
ívé ũnjikãnyä ûjizú, ãzini
'bá rĩ pi vé ũnjikãnyä ûjizú.
Ünjikãnyä 'bá rĩ pi ní rií 'oó
'dïri, kôpi nïkí ámá 'yozú
kínï ï ri ũnjikãnyä 'o 'díni
kuyé.

⁸ Tā ī ní ūlāá 'dī'bée sī, Índrí Uletere rī i'da 'bá ní kīnī, Gākū rī ní drī adrizú anigé rī gé, zīkí kēétí ī ní fizú ãní Vürā Uleteretere rī agá 'dāá rī kuyé.

⁹ Tā ī ní ū'bij 'dī'bée, īri 'bá ní tā lókí āndrū nōri vé rī ūlū. īri lū kínī, ānyāngā, āzini ngá ārí be ī ní rií sēé zää Múngú ní röpböñjō rú rī pi, ícó 'bá ri'bá Múngú ri īnjj'bá rī pi ē ési újá ícā

uletere ku.

¹⁰ Tā ūkū rī, īri 'yéngá
rizú ínyá pi ã tā 'duzú
ngazú, ngá mvungará be,
ázini rizú tāímbí rú'bá ūjízú
rī ã tā 'duzú ngazú. Tā
í ní ūlūú 'dī'bée cérē rizú
rú'bá nōri vé tā 'duzú ngazú
rī. Tā 'dī'bée ímú ūjá ícá
muké, cimgbá lóki Mungú
ní ímúzú ūndí ū'dí rī ruzú rī
gé.

*Kúrísítō vé ãrí dã rõbõñõ
rú*

¹¹ Kúrísítō kā ícá ímú adrií átálágú ãmbúgú, ijí tā muké vū drígé nõgó. Gō fí muý adrií Gákū Uleteretere 'bū gé rī agá 'dāá, Gákū 'dīri 'bá áda sì nī kuyé, ãzini adri Gákū vū drígé nõgó ni kuyé.

¹² Kúrisítō fi muý adrií
Vürā Uleteretere 'bū gé 'dāri
agá vú ālu 'bá cérē ní.
Sē ívé ãrí dāá 'bâ pazú
'bavé ūnjíkãnyā agásí ny-
onyo, adri ndrījí ãrí sī dōku
tí mváŋá ãrí sī kuyé.

13 Táimbí Mósē vé rí agá,
'bá ūnjíkanyā 'o'bá rí pi, ī
ndrījí árí uya, dōku tí árí uya
kópi ã rú'bá gá sī, ãzini ī tý
kājónjá rú ni zā ve úfúrágú
rú, ī kópi ã rú'bá fu ãní, kópi
ã rú'bá ē ícá rí ule.

¹⁴ Ími ndrekí drī ká, árí
Kúrísítō vé rī, íri 'bávé
ünjíkānyā üjí ndē árí ányápá
vé rī rá. 'Bo Yésū ri
ünjíkānyā ákó, Índrí Múngú
vé adriipi 'dáni'dáni rī vé
ükpō sī, Yésū sē 'i drää

‡ 9:7 9:7 Átálágú ãmbúgú rī: Átálágú ãmbúgú rī fi Jó Mungú vé rī agá 'dāá vú be älu, ïri mū ãrí uya Vürä Uleteretere rī agá 'dāá, 'bá Ísérélē vé rī pi trüzú ãní ïvé ûnjíkânyä agásí, 'bá Ísérélē vé rī pi ri ãnyängä a'bi ú'dú 'dřri gé. 'Í lā Lëvítikä 16.

rōbōñō rú Múngú ní, 'bâ pazú drā agásī, 'bâ ngakí rí eží Múngú ídri rú rí ní.

¹⁵ Kúrísítō ri 'bá rí pi ásámvú údé Múngú be ní ūndí ú'dí ī ní rụy rí sī, 'bá Múngú ní zīj rí pi, kópi ímu tā ī ní ežíj adriípi muzú 'dáni'dáni rí ịsú rá. 'Bá ūnjíkānyā 'o'bá ūndí ī ní rụy dr̄idr̄ gé rí pi, Kúrísítō vé dr̄angárá pa kópi gí.

¹⁶ 'Bá ãzi eží dō ivé ã'bú lée sēé mvájá ivé rí ní, mvájá rí icó dr̄i ã'bú rí 'dụy 'í ní ku, étépi ri drā ūgbále ká.

¹⁷ Mvájá rí ã'bú étépi ní ežíj rí rụ ịsúzú étépi drā gí. 'Bá tā rí ežíjpi rí dō dr̄i idri rú, tā īri ní ežíj 'd̄iri icó dr̄i ežíj ngaáku.

¹⁸ Sēzú ī ní anyāpá ãrí dāzú rōbōñō rú ūndí dr̄idr̄ 'dāri ruzú ãní.

¹⁹ Mósē kā tājmbí rí ūlūú 'bá rí pi ní céré gí, īri ní petī i'dúzú, īri ní ịbíbí ūdr̄ozú bāákú ika ni sī petī rí sīgé, īri ní suzú ãrí tý mvájá vé ī ní usaá yíj sī rí agá, īri ní uyzazú 'bá rí pi ã rú'bá gá sī, ãzini búkú tājmbí vé rí ã rú'bá gá.

²⁰ Mósē ní 'yozú 'bá rí pi ní kínī, "Ãrí 'd̄iri Múngú ní ūndí ruzú īmi be, īri ní 'yoó īmi 'dúkí tā ni ngaánga rí."§"

²¹ Mósē ní ãrí uyzazú Gákū Múngú vé rí ã rú'bá gá, ãzini ngá ãrévú céré ī ní ayú

§ 9:20 9:20 Ærí 'd̄iri Múngú ní ūndí ruzú īmi be rí: Ærí 'd̄iri 'bá rí pi vé ūnjíkānyā ūjí, īri sē kópivé ūndí Múngú be rí adri múké. 'Bá Ísērélē vé rí pi rikí tý, ãzini ndr̄jí zāá 'd̄iri i'da Yésü vé dr̄angárá petī alambaku sīgé sū Kābilō Mvá Múngú vé rí tñi rí. Ærí Yésü vé dāapi rōbōñō rú 'd̄iri, īri 'bá céré īri े'yí'bá gí rí pi tr̄i ivé ūnjíkānyā agásī. 'Í lā Wüngará 24:8; Lëvítikā 16:11-19; Mátayo 26:28; Márakō 14:24.

Múngú ri ịnjižú rí pi ã rú'bá gá sī.

²² Tājmbí Mósē vé rí 'yo kínī, lē ngá rí pi ãrévú céré ã uyakí ãrí kópi ã rú'bá gá sī, kópi ẽ icákí rí ule. ãrí dā dō kuyé, tr̄ukí 'bá rí pi ivé ūnjíkānyā agásī ãluñjáni ku.

²³ Ngá Gákū Múngú vé rí agá 'd̄ibée, kópi ìndr̄ikíndr̄i ngá 'bū gé 'dāá rí pi vé rí, ī kópi ūjí icá ule ãrí anyāpá vé ní sī. 'Bo ngá 'bū gé 'dāá rí pi, ī kópi ūjí icá uletere ãrí Yésü vé rí sī, ãrí Yésü vé rí ndē ãrí anyāpá vé rí rá.

²⁴ Ìmi n̄kí rá 'yozú kínī, Kúrísítō fi eží ngaá Gákū Múngú vé 'bá áda ní sīj vū dr̄igé nōgō rí agá kuyé, Gákū Múngú vé vū dr̄igé nōgō 'd̄iri i'da ìndr̄ikíndr̄i Jó Múngú vé 'bū gé 'dāá rí vé rí. Kúrísítō fi Vürā Uleteretere 'd̄iri agá 'dāá ọ'dúkúlegúsī, fi muú adrií Múngú be tr̄u 'bá tā sī.

²⁵ Yésü ẹndi 'i fí 'bū gé 'dāá 'i sēé dr̄aa díjí díjí sū átálágú ãmbúgú riípi 'i ẹndiípi úfípi díjí díjí Vürā Uleteretere rí agá 'dāá ilí ãlu ãlu, riípi anyāpá ãrí uyaápi rí tñi kuyé.

²⁶ Tā rí ã adri té dō 'd̄iri tñi, Kúrísítō ri té 'i ẹndi sē 'd̄i dr̄a díjí díjí i'dózú lókí ī ní vū rí gbizú rí gé 'dāá. 'Bo īri ní adrií sū 'd̄iri tñi kuyé rí

sī, ímū 'yéjá vú ãlu lókí ūdū
vé rī gé, ímū 'i sée 'dīj drāá
rōbōñō rú 'bávé ūnjikānyā a
dē rí ãní.

²⁷ Vū drīgē nōgō, 'bá ri drā
'yéjá vú ãlu, 'bá rī drā dō gí,
i kúru ïrivé tā li.

²⁸ Íri 'díni, Kúrísítō drā
kpá vú ãlu, 'bá kárakará pi
vé ūnjikānyā a dē rí ãní. Íri
gō ímū dīj, ïrivé ímungará
'dīri adri 'yozú kínī, Íri ímū
ünjikānyā sē dē 'díni ku, Íri
ímū 'bá ri'bá Íri ūtē'bá rī pi
pa ïvé ūnjikānyā agásī.

10

Kúrísítō drā rōbōñō rú vú
ãlu 'bá rī pi ní cérē

¹ Táimbi Mósē vé rī, Íri
índríkíndrī tā muké ímúpi
drīdrī 'dīlé rī vé rī. Táimbi
'dīri adri tā muké ímúpi rī
kuyé, a'diátasīyā rōbōñō i ní
rii zāá ilí ãpi 'dīri, ícō 'bá
ímú'bá Múngú ri ïnjí'bá rī pi
vé ūnjikānyā ūjí deé kópi a
rú'bá gá sī cérē ku.

² Rōbōñō i ní rií zāá 'dīri
a ūjí té dō 'bá ri'bá Múngú
ri ïnjí'bá rī pi vé ūnjikānyā
uletere rá, gōkí té rií rōbōñō
ãzi zāá dīj dīj ūnjikānyā
ûjizú ãní ku, i té 'bá Múngú
ri ïnjí'bá rī pi vé ūnjikānyā
ûjí vú ãlu, kópi gōkí té rií
ünjikānyā a tā ūsūp dīj ku.

³ Rōbōñō i ní rií zāá ilí
ãpi 'dīri lū kínī, ūnjikānyā
anigé,

⁴ a'diátasīyā tī ágó aří
dōku ndrījí aří ícō ūnjikānyā
ûjí ku.

⁵ Kúrísítō kā ímū vū drīgē
nōgō, 'yo Múngú ní kínī,
"Ngá mí ní lēé má vúgá rī
adri rōbōñō zāngará,
ãzini aňyāngā
sēngará kuyé,
'bo mí lē má sē má rú'bá
rōbōñō rú áyu.

⁶ Rōbōñō i ní rií zāá, ãzini
ngá үrukō i ní rií sée
ünjikānyā ūjizú rī,
sē mí ní aýikō ku.

⁷ Má ní kúru 'yozú, 'Ma
anigé, Múngú, ma ícō tā mí
ní lēé rī 'o rá,
sū i ní sū Búkū Múngú
vé rī agá rī tñi."

⁸ Yésü ní 'yozú Múngú ní
kínī, "Rōbōñō i ní rií zāá rī,
ãzini aňyāngā a fífi i ní rií
sée ūnjikānyā ūjizú rī mí a'yí
ku, dōku mí adri ãní aýikō sī
ku," 'Bo táimbi Mósē vé rī lē
a'okí tā rī 'díni.

⁹ Yésü ní 'yozú Múngú ní
kínī, "Ma nō, má ímū tā mí
ní lēé a'okí rī 'dúú ngaá."
Yésü ku léti drīdrī i ní rizú
rōbōñō zāzú 'dāri rá, i'dú
ú'dí rī ẽzí ngazú áyu.

¹⁰ Yésü Kúrísítō ní tā Múngú
ní lēé a'okí rī 'dúú ngaá, Íri
nī 'i sée drāá vú ãlu 'bá tā sī
rī sī, sē 'bá ní adrızú ãní ule
nō.

¹¹ U'dú ãlu ãlu, atala rī pi
ri pá tu үrukó sī ri rōbōñō endij
zā, rōbōñō kópi ní rií endij
zāá 'dīri ūnjikānyā dē ãní
ku.

10:7 10:7 Säwymā 40:6-8 **10:8 10:8** 1 Sämüélē 15:22-23 * **10:12 10:12** Drī
endépi rī: Drī endépi vé ififí, Íri vürā Múngú vé i ní ïnjí ïnjí rī, ãzini vürā ūkpō
sēzú rī.

¹² 'Bo Kúrísítō sē 'i drāá rōbōñjō rú 'bá rī pi vé ūnjíkānyā ūjizú ãní vú ãlu, nóni mu úrí Múngú vé drí ẽndépi* gélésila.

¹³ Íri adri 'dälé címgbá Múngú ní ímúzú sëszú ìri ní ívé ari'ba rī pi 'bázú 'i ã pálé gá rī gé.

¹⁴ Írivé drängará vú ãlu rōbōñjō rú rī sī, oyu 'bá ūnjíkānyā agá rī pi, újá kópi adri 'bá Múngú vé ni muzú nyonyo.

¹⁵ Drídrí ni, Índrí Uletere rī lū 'bá ní tā 'dī'bée ní kínī,

¹⁶ "Ma Úpí 'i, á 'yo nī,
 ündī má ní lée ímú ruy
 kópi be rī, ìri 'díni,
sâ ni kădō ícō,
ma mávé tâimbí sē fi kópi ã
 úmī gé,
ma mávé tâimbí sī kópi
 é ési agá."

¹⁷ Índrí Uletere rī gō 'yoó kínī,
"Kópivé ūnjíkānyā, ãzini tā
 ünjí kópi ní 'oó rī
 á gō tā ni 'bää má ési agá
 ku."

¹⁸ Múngú trū dō 'bá rī ūnjíkānyā agásí gi, ícō rōbōñjō sée zää ūnjíkānyā ūjizú ku.

Lē 'bâ útrúkí 'bâ muý ūnjíkānyā Múngú vúgá 'dää

¹⁹ Má édrípíj má ómvúpíj, ãrí Yésü vé dääpi rī sī, 'bâ nóni ícō fi ca Múngú ẽndreti gé Vûrâ Uleteretere rī agá 'bû gé 'dää ūrî ãkô.

²⁰ Yésü vé drängará zî 'bá ní léti ú'dí idri vé rī nī, sē 'bâ

ícō fi bõngó ñí Jó Múngú vé rī ã 'a elizú rī agásí, muzú Vûrâ Uleteretere ñí ūnjíjí ūnjí rī agá 'dää rá.

²¹ 'Bâ átálágú ãmbúgú adriípi Jó Múngú vé rī dríge 'bá ãmbúgú rú ni be, ìri 'bá Múngú vé rī pi dríge 'bá ãmbúgú rú ní.

²² Lē 'bâ útrúkí 'bâ muý ūnjíkānyā Múngú vúgá 'dää, 'bâ 'bâkí ési céré drí ni gé, ūjíkí ūnjíkānyā 'bá ési agá rī Yésü vé ãrí sī gi, 'bâ ési ícá nóni ule gi, ãzini ūjíkí 'bâ rú 'bá yûl ule ni sī gi.

²³ Lē 'bâ 'bâkí ési tā 'bá ní 'yoó 'bá e'yíkí gi rī dríge, ã'diâtâsíyâ 'bá níkí rá 'yozú kínī, Múngú ri tā 'i ní ūyö ni sôo gi rī 'dû nga rá.

²⁴ Lē 'bâ 'bâkí úvá rizú 'bâ ūjâ kozú 'bâ ãsámvú gé sī, lê 'bâ lêkí 'bâ lêlê, 'bâ 'okí tā muké muzú áyu.

²⁵ 'Bá ūrukó 'bée lêkí ñí umú rií Múngú ri ūnjíjí ku, 'bo lê 'bâ 'okí sū kópi ní rií 'oó rī tñi ku. Lē 'bâ rikí 'bâ umú 'bâ imbá 'bâ ãsámvú gé sī, 'bavé e'yíngará ã adri rí ãní ūkpó ūkpó, ã'diâtâsíyâ ñimí níkí rá ú'dû Yésü vé ímvízú rī ícá ūnjíánjá gi.

²⁶ 'Bá áwíkí dō rií ūnjíkānyâ 'oó muzú ãkâ, ūnjíkānyâ 'bâ níkí tā áda Yésü vé rī gi, rōbōñjō ãzi ícói 'bavé ūnjíkānyâ ūjípi dû ni 'dääyo.

²⁷ Tâ ímúpi 'i ngaápi rī, ìri tâ ūkpó ūkpó ūrî séepi ni, Múngú ri ímú tâ li ívé ari'ba

rī pi drīgē, īri kōpi 'dū ú'bé ve ācī ciipi kú nyālū rī agá.

²⁸ 'Bá rī gā dō tāímbi Mósē vé rī 'dugá ngagá sī, 'bá īrī dōku 'bá na tōkí dō īri, 'bá 'dī'bée dō ēsí ȍdríkídri ākó, ī 'bá 'dīri 'dī drā rá.

²⁹ 'Bá Múngú Mvópi ri Ƚwūúpi Ƚwūowu, āzini ūndī ī ní ūyō ni sōo rī vé ārí dāápi 'bá ūjūpi ule rī Ƚwūúpi rī, ī īri īrīnā ūnjí ūnjí 'bá Mósē vé tāímbi gāápi sī rī vé rī ndē. 'Bá 'díní 'dīri Ƚwū Índrí Uletere Múngú vé ēsí muké rī i'daápi 'bá ní rī.

³⁰ 'Bá n̄kí Múngú tā rī 'yoópi rī rá kínī, "Ma ímú tā 'dīri ūfē nī," gōkí kpá 'yoó dījí kínī, "Upí ri ímú tā lī ívé 'bá rī pi drīgē nī."

³¹ Kōpivé bāá kādō ímú 'deé Múngú idri rú rī drīgē, kōpi ímú īzāngā nya aga rá.

³² Lē īmi āvīkí īzāngā īmi ní ótú nyaá kárakará lókí īmi ní Yésū ri ē'yīzú rī gé, īmi ní pá tuzú tītī īmivé ē'yīngará agá 'dāri sī ku.

³³ Sâ 'dāri gé, rikí īmi u'daá, āzini rikí īmi Ƚcūú 'bá bītríká rī pi ḥendrēti gé, īmi adikí kpá īmi sēé rií īzāngā nyaá 'bá Yésū ri ē'yī'bá gé, īzāngā nya'bá 'dā'bée be trú.

³⁴ īmi rikí īzāngā nyaá 'bá ī ní ū'yījó agá 'dā'bée be trú. Kâ īmivé ngá upaá īmi drīgē sī, īmi rikí adrií āyīkō sī, ā'diātāsīyā īmi n̄kí rá 'yozú kínī, ngá muké muké īmivé agaápi rá ni pi anigé, adri'bá muzú nyonyo ni pi.

³⁵ Īsí īmi ní 'bāá Múngú drīgē 'dīri, lē īmi kukí ku, ī īmú īmi ūfē aga rá.

³⁶ īmi dō ri ēzí Múngú ní lēé rī nga, lē īmi úmbékí ēsí ēzí rī ā ngangárá gá, īmi icó ngá īri ní ēzií rī īsú rá.

³⁷ Kādō adrií lókí mādā ā výdrī gé,

"'Bá riípi ímúpi rī icó áwí ku, īri īmú mbēlēná.

³⁸ Mavé 'bá tā 'oópi pīri rī, īri tā 'o pīri, īri ní ma ē'yījí gí rī sī, 'bo 'bá rī újá dō 'i gōó vúlé, má adri īri sī āyīkō sī ku."

³⁹ 'Bo 'bá adrikí sū 'bá ī újá'bá gō'bá vúlé, āvī'bá léti sī gí rī pi tīnī ku, 'bá 'bākí ēsí Múngú drīgē, 'bá n̄kí rá īri 'bā pa rá.

11

'Bá Múngú ri ē'yī'bá gí rī pi vé tā

¹ Ádarú ē'yīngará ri sē 'bā ēsí 'bā tā 'bá ní ndreeé kuyé rī drīgē.

² 'Bá ē'bípījí drīdrī 'dā'bée ní Múngú ri ē'yījí gí rī sī, sē Múngú adri kōpi sī āyīkō sī.

³ 'Bá ní Múngú ri ē'yījí gí rī sī, sē 'bá n̄kí ámá rá 'yozú kínī, Múngú gbi 'bū pi vū be nī, ri átā tī sī. 'Bá n̄kí kpá ámá rá 'yozú kínī, Múngú ī ní rū'bá ni ndreeé ku rī gbi ngá ārēvú cérē 'bá ní rií ndreeé 'dī'bée nī.

⁴ Ěbélē ní Múngú ri ē'yījí gí rī sī, sē Múngú ní rōbōñō muké ndē Káyīnā vé rī

rá. ፩'yጀgárá sī, Múngú ã'yጀ kínī, Êbélē ri 'bá piri, ã'diātāsīyā Múngú ã'yጀ Êbélē vé ngá sée 'í ní rī rá. Êbélē ã drā dō gí drāáāsīyā, ūrivé ፩'yጀgárá sē nóni 'bá ri esí 'bá Múngú drīgē.

⁵ ፩nókā ní Múngú ri ፩'yጀ gí rī sī, drā kuyé, Múngú 'dū ūri muzú 'bū gé 'dāá ídri rú, 'bá ãzi gō ūri ndree kuyé, ã'diātāsīyā ūrivé ፩'yጀgárá sē Múngú ní ãyīkō.

⁶ 'Bá rī ፩'yጀ dō Múngú ri kuyé, Múngú adri ūri sī ãyīkō sī ku. 'Bá rī lē dō Múngú ri nīj, lē ē ፩'yጀ 'yozú kínī, Múngú ri anigé. 'Bá Múngú ri ፩'yጀpi esí be céré rī, Múngú ri ūri ní ãndēma sē rá.

⁷ Núwā* ní Múngú ri ፩'yጀ gí rī sī, yī tā Múngú ní átā 'í ní, ímúpi 'i ngaápi ūnjí, ūri ní drī ndree 'í mi sī kuyé rī rá. 'Dū tā Múngú ní lūú 'í ní rī ngaá rá, údé kūlúmgba mōóngú ivé 'bá 'bētī ãsámvú gé rī pi pazú ãní drā sīgē sī. Núwā ፩'yጀ Múngú ri rá, likí tā 'bá vū drīgē nōgō rī pi drīgē. Múngú 'dū ūri 'bāá adrii 'bá piri, ūri ní Múngú ri ፩'yጀ gí rī sī.

⁸ ፩būrámā ní Múngú ri ፩'yጀ gí rī sī, Múngú kā ūri zīj, ã mu adrii ãngū 'í ní lēé ímū

sēé ūri ní rī gé 'dāá, ፩'yጀ muú vūrā 'í ní nīj kuyé 'dāri gé rá.

⁹ ፩būrámā ní Múngú ri ፩'yጀ gí rī sī, 'de muú adrii jākā rú ãngū Múngú ní ezií ūri ní 'dāri rī agá rá. Si gākū, ri adrii 'a ni gé, ፩sákā[†] pi Yōkóbū[‡] be rikí kpá adrii gākū agá. Múngú ezi kpá ፩sákā pi ní Yōkóbū be kínī, 'i ímú ãngū ãlu ãlu 'dīri sē kōpivé 'bá rī pi ní.

¹⁰ ፩būrámā 'bā esí rizú kūrú Múngú ní tā ni үtīj, ūri ní sij, adriipi muzú nyonyo 'dāri ütēzú.

¹¹ ፩būrámā pi ūkú ni Sárā be ã dēkí dō ícá ãrākā rú gí drāáāsīyā, ãzini Sárā vé ilí mvá tīzú rī aga dō gí drāáāsīyā, kōpi ní Múngú ri ፩'yጀ gí rī sī, tā Múngú ní ezií rī sī, sē kōpi tīkí mvá rá. ፩būrámā 'bā esí Múngú drīgē kínī, Múngú ri ícō tā 'í ní ezií rī 'dū nga rá.

¹² ፩būrámā ní dēé ícá ãrākā rú gí rī sī, ūrivé sā kōdō mvá tīzú rī aga gí, 'bo 'bá ãlu 'dīri tī anji ízú kárakará sū línyā 'bū gé rī tīnī, ūrivé anji rī pi ízukí sū cínyáfā yīj gārā gá rī tīnī, ícōkí lāá bā ku.

¹³ 'Bá ūdrā'bá gí 'dā'bée céré ፩'yጀki Múngú ri rá. Kōpi ē ፩súlkí dō ngá Múngú ní ezií rī kuyé drāáāsīyā, kōpi nīkí rá ngá 'í ní ezií rī pi

* 11:7 11:7 Núwā: Núwā adri sā 'bá rī pi ní ūnjikānyā 'ozú ūnjí 'dāri gé rá, kúru Múngú ní ūri zījú ã údé kūlúmgba, yīj rī kādō ímú tīj, ã pa rī ūrivé 'bá rī pi ūrivé ãnyāpá rī pi ã үrukō pi be. 'í lā ፩'dóngará 5-9. † 11:9 11:9 ፩sákā: ፩sákā ri mvá Múngú ní ezií ፩būrámā ní rī. 'í lā ፩'dóngará 17-35. ‡ 11:9 11:9 Yōkóbū: Yōkóbū ri ፩būrámā mvópi ፩sákā vé mvá, ūri anji be mūdrí drī ni ūri, Múngú újá rú ni zīj ፩sérélē, úyú ūrivé rī zīkí anji ፩sérélē vé ni. Sā Yésū vé rī gé, zīkí kōpi Yāhūdī. 'í lā ፩'dóngará 25-50.

ímú ī nga dr̄idr̄i 'dilé rá, kōpi ā'yīkí tā rī āyīkō sī. Kōpi ā'yīkí rá 'yozú kínī, ī jākā nyōkú dr̄igé nōgō.

¹⁴ 'Bá ri'bá átā'bá 'dīni 'dī'bée, kōpi ri āngū ndā, āngū rī ā adri ri īvē ni.

¹⁵ Kōpi ā rikí té dō ȇsí 'bāá āngū īvē īní kuú gí 'dāri ā tā ūsū, kōpi té ī újá gō 'a ni gé 'dāá vúlē.

¹⁶ 'Bo kōpi rikí ȇsí 'bāá vūrā múké agaápi rá 'bū gé 'dāá rī ndāzú, Múngú ícō adrií dr̄injá sī kōpi ní 'i ziī Múngú īvē ni rī sī ku, ā'diātāsīyā Múngú sī kōpi ní kūrū rī gí.

¹⁷ Múngú kā Ābūrámā ri ȇ'bīj ā sē īvē mvá Īsákā ri zāá 'i ní rōbōnō rú, Ābūrámā ní tā Múngú ní ȇziī rī ȇ'yīj rá rī sī, ā'yī īvē mvá ālukúta Īsákā ri sēé zāá rōbōnō rú rá.

¹⁸ Múngú 'yo Ābūrámā ní kīnī, "Úyú mívē rī úmvulésī ímú īfū Īsákā ā rū'bá gá."

¹⁹ Ābūrámā ūsū 'i ȇsí agá 'dālé kīnī, Īsákā drā dō gí, Múngú riípi 'bá ingaápi gōó ídri rú drāngárá gálésī rī, īri ícō Īsákā ri inga gō ídri rú drāngárá gálésī rá. Sū ī ní 'yoó rī tīnī, Múngú inga Īsákā ri gōó ídri rú drāngárá gálésī rá.

²⁰ Īsákā ní Múngú ri ȇ'yīj

gí rī sī, Īsákā sē tākíri Yōkóbū pi ní édrípi Īsōwū be, kōpi ā dr̄ilé ā adri rí muké.

²¹ Yōkóbū ní Múngú ri ȇ'yīj gí rī sī, sā īri ní 'dózú drāzú rī gé, ȇtī 'i īvē túré rizú écizú rī sī, sē Yōsépā ūnijipíj ní tākíri, īri ní Múngú ri īnjizú.

²² Yōsépā ní Múngú ri ȇ'yīj gí rī sī, sā īri ní 'dózú drāzú rī gé, átā tā Múngú ní ímúzú 'bá Īsērélē vé rī pi ē dr̄i kozú fūzú Ījēpétō agásī rī vé tā. īri ní 'yozú 'bá Īsērélē vé rī pi ní kīnī, 'i dr̄a dō gí, kōpi ā 'dūkí īvē fā jiī muzú īndī.

²³ Mósē étépi pi éndrépi be, kōpi ūzūkí īvē mvá Mósē ri caá mbāá be na, ā'diātāsīyā kōpi ndrekí īvē mvánjá rī ūnyī be ambamba, kōpi rukí tāimbi 'bāgú rī ní sēé rī kuyé.

²⁴ Mósē ní Múngú ri ȇ'yīj gí rī sī, Mósē kā mbaá ícā āmbúgú, lē ā zīkí 'i 'bāgú Ījēpétō vé rī vé mvá ūkúnjá ā mvá ku.

²⁵ Mósē ā'yī īzāngā nyaá 'bá Múngú vé rī pi be trū, ndē āyīkō ī ní rií 'bāá ūnjikānyā* 'ozú lókí be mādānjá 'dīri.

²⁶ Mósē 'bā ȇsí rizú īzāngā nyazú Kúrisítō ā rū sī, 'i īsú rí āndēma 'bū gé rī āní bēnī. ȇsí īri ní rií 'bāá īzāngā

11:18 11:18 Í'dóngárá 21:12 **§ 11:21 11:21** Yōsépā: Yōsépā ri Yōkóbū vé mvá īri ní lēlēl rī, édrípij sēkí īri jeé tūgērī rú āngū Ījēpétō vé rī gé. Múngú sē īri ícā āmbúgú, ko īvē 'bá rī pi ē īzā muú adrií āngū Ījēpétō vé rī agá nī. Sā 'dāri gé, ȇbīrī 'de caá ilí ȇzīrī. 'I lā Í'dóngárá 30-50. *** 11:25 11:25** ūnjikānyā: Mósē ā adri té dō 'bāgú Ījēpétō vé rī vé 'bētī āsámvú gé 'dāá, ícō té 'i 'bāá adrií 'bá Múngú vé ni ku, ā adri té dō 'dāá, tā 'dīri ūnjikānyā.

nyazú 'dīri, ndē ãyīkō ūri ní 'bāá ã'bú Êjēpētō vé rī sī rī rá.

²⁷ ūri ní Múngú ri ẽ'yīí gí rī sī, nga fūú Êjēpētō agásī, ru õjōgō 'bāgú rī vé rī ãlunjáni kuyé, ã'diātāsīyā 'bā 'í mi rizú Múngú ã ní rú'bá ni ndreé ku 'dīri tēzú ndrezú.

²⁸ ūri ní Múngú ri ẽ'yīí gí rī sī, 'dū tā U'dú Múngú ní Êlizú Jó rī pi tī gé sī rī vé tā 'bāá tā ãmbúgú rú. 'Bá Ísērēlē vé rī pi rikí ãrí uyaá kētétilé gá sī. Mäläyíkā lēépi anji kāyú rī pi ú'dípi rī ã ú'dí rī 'bá Ísērēlē vé rī pi vé anji ã ní tīj kāyú rī pi ku.

²⁹ 'Bá Ísērēlē vé rī pi ní Múngú ri ẽ'yīí gí rī sī, kōpi zokí yīí tafu mi be ika rī agásī fūzú ãngū ã'wí rī agásī álé 'dāá, 'bo 'bá Êjēpētō vé rī pi kā lēé kōdō kōpi ã vúdrī būí muzú, yīí rī ïmūlū kōpi, 'dū kōpi muzú úyé.

³⁰ 'Bá Ísērēlē vé rī pi kā rií écī ã áná Yéríkō ã gārā gá sī kúrū ú'dú be ézīrī, Múngú ní kání ã ní siíj ãbi sī Yéríkō vé kúrū ã gārā gá sī rī ûnjōzú u'dezú céré vūgá.

³¹ Úkú õwú rú Rábā ní Múngú ri ẽ'yīí gí rī sī, 'dikí ūri drāá 'bá Múngú ri gā'bá sī rī pi be kuyé, ã'diātāsīyā ūri ní 'bá ãngū úmí'bá rī pi é'yí ímú ívē jó agá rī sī.

³² Mā gō rí tā ngóni ni átá? Ma sâ ãkó Gídónā vé ẽ'yīngará ã tā ûlūzú, Bärákā vé rī ã tā ûlūzú, Sãmûsónā vé rī ã tā ûlūzú, Yēpētā vé rī ã tā ûlūzú, Dãwúdī vé rī ã

tā ûlūzú, Sãmûélē vé rī ã tā ûlūzú, ãzini nébī rī pi vé rī ã tā ûlūzú.

³³ 'Bá ã ní ûlāá 'dī'bée ní Múngú ri ẽ'yīí gí rī sī, kōpi éríkí mälüngā ruyú rá, kōpi rukí mälüngā rī tā be piri, kōpi ïsúkí ngá Múngú ní ezií ã ní rī rá, kōpi õzükí kẽmîrō rī pi ẽ tī rá.

³⁴ Kōpi ní Múngú ri ẽ'yīí gí rī sī, ãcí ãipi sī be kaápi nyanya 'dīri gō ícā kuú ïdríkídri. Kōpi ápákí drā ari'ba rī pi ní lēzú ã ú'dízú ilí ãco sī rī sīgē sī rá. Kōpi ã adrikí dō ûkpō ãkó drāássīyā, kōpi gôkí ícā ûkpō be ẽ'dí 'dízú, ndékí ari'ba rī pi rá, sē ari'ba rī pi ngakí ápá kōpi drígé rá.

³⁵ Úkú rī pi ẽ'yīkí ívē 'bá kōdō ûdrā'bá gí, gō'bée ïdrí'bée ïdrí rú rī pi rá. 'Bá 'dī'bée үrukö ẽ'yīkí Múngú ri rá, Ӧcükí kōpi ãní ûnjí ûnjí, kōpi lēkí ã oyukí ã ku, ã 'bekí rí ívē ẽ'yīngará vūgá ku. Kōpi nïkí rá 'yozú kíní, 'bá ûdrā'bá gí rī pi kädō ímú íngá gõó ídrí rú, kōpi ímú ídrí 'dáni'dáni rī ïsú rá.

³⁶ 'Bá rī pi үrukö rikí kōpi ẽ drī ìnjá, riki kōpi ûgbää jō ã ní rizú ãngū û'yizú rī agá 'dāá, úmbékí kōpi céré cí.

³⁷ Ӧcükí kōpi, kōpi nyakí ïzängä ûnjí ûnjí. Úvíkí үrukö'bée ûdrää írā sī, ãsïkí үrukö'bée ã 'a ïrī, ú'dikí үrukö'bée ûdrää ilí ãco sī. Үrukö'bée ngá ãkó, kōpi ndräkí kãbïlō lã'bú döku ndrïj lã'bú ã rú'bá gá áyu.

³⁸ 'Bá 'dī'bée 'bá muké, tā ni sī, 'bá vū drígé rī pi gäkí

kópi sī. 'Bá 'dī'bée rikí écí muzú āngū ã'wí cínyáfā rú rī agásī, īrá drīgé sī, rikí úfí adrii ūjí agásī, ãzini 'bú agásī.

³⁹ 'Bá 'dī'bée ní Múngú ri ë'yī' gí rī sī, sē Múngú ã'yī kópi rá. 'Bo 'bá 'dī'bée ísúkí ngá Múngú ní ezií rī kuyé.

⁴⁰ Múngú ūsū, ūtī 'bá ní tā muké ni gí, 'bo kópi ícokí drī tā muké 'dīri ísú ku. 'Bá kādō imú 'bā umú kópi be trú, 'bā tā muké[†] 'dīri ísú kópi be rá.

12

Múngú ri ívé anji 'í ní lēlē rī pi ïrīñā rá

¹ Kúru 'bá bítirká Yésū ri ë'yī' bá gí rī pi ní 'bā gārā traá kúrū rī sī, lē 'bā kuki tā riípi 'bá ní lētī ugaápi rī rá, agaápi rá rī ūnjikānyā 'bá ní rií 'oó rī, lē 'bā kuki rá. Lē 'bā úmbékí ési óngú rī ã njungará gá.

² Lē 'bā 'bákí mi rizú āngū ndrezú muzú Yésū vúgá, * ³ 'dīatásiyā í'dó 'bá ní ë'yīngará rī vé tā nī, ãzini sē 'bavé ë'yīngará ícā ūkpó ūkpó nī, ïrivé drāngará peti alambaku[†] sigé rī ã adri dō drīnjá rú drāásiyā, úmbé ési ízāngā rī ã nyangará gá rá, ãyīkō ïri ní úmvulési muú ísú drīdrī 'dāá rī ã tā sī. Nóni fi muú úrí Múngú

vé drī ẽndépi gélésila lúpá Múngú ní mālūngā ruzú rī ã gārā gá.

³ Lē ïmi ūsūkí ízāngā Yésū ní nyaá 'bá ūnjí ési be ūká ūká rī pi drīgé 'dāri ã tā, ïmi úvá ã fū rī ïmivé ë'yīngará ïmi ní ési 'bāzú Múngú drīgé rī kuzú ïmi drīgé sī ku.

⁴ ïmi ní rizú ë'dí 'dizú ūnjikānyā be rī gé, ïmi ãsámvú gé 'dīgé, 'dīkí drī 'bá ãzi drāá kuyé.

⁵ 'Bo nóni ïmi ãvīkí tā Múngú ní ïmí ési ímbázú 'i anji rú rī sī gí, Úpí Múngú kīnī,

"Mâ mvá rī, Úpí ri dō mi ïrīñā, lē mi 'dū tā ní 'bāá áví rú ku,

ãzini 'bā dō tā ūkpó ūkpó mí drīgé, lē mi úvá ã fū ku.

⁶ 'dīatásiyā Úpí ri 'bá 'í ní lēlē rī pi ïrīñā rá, ãzini ïri anji 'í ní ã'yī gí ri pi ïrīñā sū 'i anji tīnī."

⁷ Múngú ri dō ïmi ïrīñā, lē ïmi úmbékí ési, Múngú ri ïmi ïrīñā sū anji ívé ni tīnī. Mvá étépi ívé mvájá ïrīñāapi ku rī ã'di 'i?

⁸ Mvá étépi ri ívé anjiná rī pi ïrīñā rá. ïrīñākí dō ïmi kuyé, ïmi anji ã ní tījí ãlímva rú ni pi, ïmi adrikí anji áda ïrivé ni kuyé.

⁹ 'Bā ri 'bá étépíjí vū drīgé nōgō ri'bá 'bā ïrīñā'bée rī

[†] **11:40** **11:40** Tā muké: Tā muké kópi ní imú ísú 'dīri, Yésū vé drāngará kópi ã tā sī rī. * ^{12:2 **12:2** Lē 'bā 'bákí mi rizú āngū ndrezú muzú Yésū vúgá: Tā 'dīri vé ififí, lē 'bā ë'yīkí Yésū ri, 'bā 'dūkí ïrivé tā ngaá. [†] **12:2** **12:2** Petí alambaku: 'Bá Rómā vé rī pi ri 'bā tā 'o'bá ūnjí rī pi gbā mūsūmáří sī petí alambaku sigé, ïri sā 'dū ãco kópi ibí drā ndō, kópi ízāngā nya ambamba drāngará rī gé. **12:6** **12:6** Nápí 3:11-12}

pi ĩnj̄j̄ rá pírí, 'bá ícokí nyo 'bá Êtépi 'bū gé 'dāá ívé Ídri sēepi 'bá ní adrızú muzú ãní nyonyo rí vé tā 'duú ngaá ku?

¹⁰ 'Bá étépj̄i 'bâ t̄i'bá rí pi 'bâ ĩrñj̄a lókí be mādā kópi ní ūsúú lēé 'bâ ĩrñj̄aá rí tñi, 'bo Mungú ri 'bâ ĩrñj̄a, 'bâ adrikí rí ãní píri, ãzini 'bâ ã adrikí rí ule sū 'í tñi.

¹¹ Kádō 'bâ ĩrñj̄aá, ãzó ni ri fi 'bâ rú'bá gá 'dāá fifi, sē 'bá ní ãyik̄o ku. 'Bo ĩrñj̄angárá 'd̄ri, ñri 'bâ ímbá, ñri sē 'bâ tā 'o píri, ãzini 'bâ adri tā be kíri.

¹² Kúru lē ñmi ingakí ñmí drí ūrō'bá gí 'd̄ibée үру, lē ñmi tukí pá ūkpó ūkpó, ñmí kumucí ã adri kpólúkpólyku.

¹³ "Léti ñmi ní écizú rí, lē ñmi údéki ã adri píri," 'bá pá be ábá'bée gí rí pi ã ūsíkí rí ñ pá ngá ãzi ã rú'bá gá ku, kópi ë ñsíkí rí idringará.

Lë ñmi ã'yíkí tā Úpí Mungú ní átá rí

¹⁴ Lë ñmi adrikí tā be kíri 'bá rí pi be. Ñmi adrikí uletere ünj̄kãnyä ãkó, ñmi adrikí dō uletere kuyé, 'bá ãzi ñmi ãsámvú gé 'd̄igé ñsú Úpí Mungú ri ndreeé ku.

¹⁵ Ñmi ndrekí muké, lē 'bá ãzi ã api ési muké Mungú vé rí sī ku. 'Bá apiipi Mungú vé ési muké rí sī rí, adri sū peti duúpi 'aápi ū'a be ūkengeli rí tñi, ñri 'bá Mungú vé rí

pi ã үrukó sē u'de ünj̄kãnyä agá rá.

¹⁶ Ñmi ndrekí muké, lē 'bá ãzi ã adri őwú rú ku, ãzini ã adri sū ñsowwú Mungú ri ñnj̄j̄ipi ku rí tñi ku. Sē ívé ãmbügű ñ ní 'i tñzú kãyú rí jeé édrípi ni inyá sákání ãlu sī.

¹⁷ Ñmi nökí rá, vúlé vúlé rú, ñsowwú lē kódô étépi ã sē 'í ní tákiri, 'bo étépi gá ségá ñri ní sī. ñsowwú ã mā dō étépi ri mjjindré be mi gé drääásiyä, ndā léti tí étépi vé úmí újázú 'í ní tákiri sëzú.

¹⁸ Ñmi cakí írā Sínayí ñ ní icó úló drí sī rá, riipi djjipí ãcí rú, ãngú biiipi niipi ciçi, ûlí ní vii ūkpó be rí gé 'dälé kuyé,

¹⁹ dōku ñmi cakí ú'dükó 'uúpi jélegú rú, 'bá ñsérélē vé rí pi ní yií, kópi ní māa drí ñri sī kíní, Mungú ã gõ átá ñ ní djjí ku rí gé 'dälé kuyé,

²⁰ ã'diâtásiyä kópi ní tákimbí rí vé tā 'duú ngaá kuyé rí sī, Mungú kíní, "Bá dōku ãnyápá írā rí ã rú'bá úlópi rí, ã úvíkí ñri írā sī drää rá."

²¹ Tā Mósé ní ndreeé írā Sínayí drígé 'dāri sē Mósé ní үri ambamba, Mósé kíní, "Үri ìmvú ma ambamba, ma ri yā ãní yäyä."

²² 'Bo ñmi ícákí nóni írā Síónä‡ gá gí, ñmi ícákí Mungú adriipi idri rú rí vé kürü Yerüsälémä adriipi 'bū gé rí gé gí. Ñmi ícákí

mäläyíkā ī tra'bá kú bítříká rī pi ãsámvú gé gó.

²³ Īmi ífíkí nóni ícá 'bá Múngú ní ūpēé anjí káyú rú rī pi ãsámvú gé gó, síkí 'bá 'dī'bée ā rú kú 'bū gé 'dā'a'dā, īmi ícákí Múngú 'bá rī pi vé tā liípi cérē rī vúgá gó, īmi ífíkí nóni ícá índrí 'bá rī pi vé tā 'o'bá píri 'bū gé 'dā'a rī pi vúgá gó.

²⁴ Īmi ícákí nóni Yésü 'bá ãsámvú ícípi Múngú be ívē ūndī ú'dí rī sī rī vúgá gó, īmi ícákí írivé ãrí dāápi 'bá trůzú ūnjíkãnyā agásí rī gé gó. Yésü vé ãrí dāápi 'dīri muké muké, ndē Êbélē vé ãrí rá. §

²⁵ Īmi ndrekí muké, lē īmi gákí ú'dúkó Múngú ní átā 'dīri ku. Mósē kā átā 'bá Ísérélē vé rī pi ní írā Sínáyí drīgé 'dálé, kópi kā gää Mósē ē tī yigá sī, ūrñjäki kópi tā ūkpó ūkpó ni sī rá, kópi ápákí kuyé. īmi kádō ūsū, īmi ní gää ú'dúkó átápi 'bū gélésí rī yigá sī rī, īmi ícó ápá tā ūkpó ūkpó ímúpi īmi ūsúpi 'dīri agásí rá?

²⁶ Múngú kā átā írā Sínáyí drīgé 'dāá, írivé ú'dúkó sē ãngú rī aya 'i dīngidīngí. Múngú gō ūyō ãzi sōo dījí kíní, "Ma gō sē vū rī 'i aya dījí, ãzini 'bū rī kpá 'i aya ūndī."

²⁷ Tā 'dīri lū kíní, Múngú ri ngá nyöökú drīgé rī pi aya, ãzi kópi unje ú'be vúgá, ngá

ī ní ayaá ku rī pi ā adrikí rí mužú nyonyo.

²⁸ Lē 'bá sěkí ūwō'dīfō, ī ní 'bá ní mälüngā 'i ayaápi ku ní sée rúy rī sī. Mälüngā ī ní sée rúy 'bá ní 'dīri sī, lē 'bá ūnjíkí Múngú ri, 'bá íngükí ãzi, ãzini 'bá rukí ãri ruru.

²⁹ Ádarú Múngú 'bavé rī adri sū āci ãngū zāápi veépi mgbilímgbilí rī tñi.

13

Ezí Múngú ní ãyíkō séeipi rī

¹ Lē īmi lékí īmi īmi ūgūpíi Yésü ri ë'yí'bá gó rī pi be lélē.

² Lē īmi é'yíkí ūmú ímú'bá ímivé ãngá vúrā ãzi gélésí rī pi drí ãrī sī, ā'diätäsiyā 'bá ūrukó kā 'oó 'dīri tñi, kópi é'yíkí mäläyíkā rī pi ūmú ívē ni rú, kópi nükí ámá 'yozú kíní, ūmú ī ní é'yí 'dī'bée mäläyíkā 'dini kuyé.

³ Lē īmi ūsúkí 'bá Yésü Kúrisító ri ë'yí'bá gó ī ní ū'yíi kuú jō ãngú ū'yízú rī agá rī pi ā tā ūndī, ãzini lē īmi 'bákí ési 'bá ī ní rií ūcúy ūzangā nyaá rī pi drīgé, ūzangā ī ní rií kópi ūcúzú rī, ā fi īmi ési agá, sū ī ri īmi ūcú rī tñi.

⁴ Ágó pi ūkú be jekí dō ī gó, lē kópi ē ūnjíkí ãjē rī vé tā ūnjínjí, kópi ā rikí mi ú'be bädabädä ku, ā'diätäsiyā Múngú ri ímú tā li 'bá riípi mi ú'beipi bädabädä rī drīgé, ãzini ãri tā li 'bá ūwú rú rī pi drīgé.

§ 12:24 12:24 Yésü vé ãrí dāápi 'dīri muké muké, ndē Êbélē vé ãrí rá: Yésü vé ãrí ri 'bá rī pi pa ívē ūnjíkãnyā agásí, Êbélē vé ãrí ri ngo ā ūfekí 'i ãrigó. Tā 'dīri lū 'yozú kíní, Yésü vé ãrí dāápi 'dīri muké muké, ndē Êbélē vé ãrí rá. 'I lá ūdóngará 4:1-16. 12:26 12:26 Hágayí 2:6 12:29 12:29 Dëtörönómé 4:24

⁵ Lē īmi 'bākí ési ãmbúgú mūfēngā drīgē ku. Ngá īmivé anigé rī pi, ca īmi ní gí, lē īmi adrikí ãní ãyīkō sī, ã'diātāsīyā Múngú kīnī,

"Á ku īmi ãluñjáni ku,
má adi īmi ãluñjáni ku."

⁶ Sēzú 'bā ícō tā áda áta 'yozú kínī,

"Upí ri mā īzā ko nī! Ngá má
ní adrizzú үrī sī rī ã'di?

'Bá áda ri ícō 'dīgē má
ní ã'di ã tā 'o?"

⁷ Lē īmi ūsūkí īmivé drīkoma tī Múngú vé rī ūlū'bá īmi ní 'dā'bée vé tā. Lē īmi ūsūkí kōpivé adringará muké 'dāri vé tā. Lē īmi ẽ'yīkí Yésū ri sū kōpi ní ẽ'yīj rī tīnī.

⁸ Í'dózú ájée, ícázú ãndrū, muzú 'dáni'dáni, Yésū Kúrisítō áwí kuú vúgú rī vú sī, újá 'i ku.

⁹ 'Bá ãzi ijí dō īmi ní tā ãzi ú'dí ū'dū be túngú ni ímbá, lē īmi ẽ'yīkí ku. Ngá muké rī, lē Múngú vé ési muké rī ã adri 'bā ési agá, ã sē rí 'bá ní ūkpō. Änyāngā 'bá rī pi ní rií nyaá, ñ ní rií lā'bī ni soóso 'dī'bée ko kōpi īzā ku.

¹⁰ 'Bá vúrā rōbōnō vé ni be* anigé 'bū gé 'dāá, atala ẽzí nga'bá Jó Múngú vé rī agá vū drīgē nōgō rī pi ícokí rōbōnō ñ ní zāá 'dāri nyaá ku.

¹¹ Átálágú ãmbúgú rī, ñri änyāpá ãrí 'dū muzú Vúrā Uleteretere rī agá 'dāá rōbōnō rú ünjīkānyā üjizú.

'Bo änyāpá ñ ní úlī rōbōnō rú 'dī'bée, ñ ngúlú ni pi zā vúrā 'bá rī pi ní adrizzú rī gé ämvélésīla.

¹² Yésū nya kpá ïzāngā kūrū rī gé ämvélésīla, 'dikí ñri drāá kūrū rī agá 'dāá kuyé, 'dikí ñri drāá kūrū rī gé ämvélésīla, ñrivé ãrí ã üjī rī 'bá rī pi vé ünjīkānyā.

¹³ Kúru lē 'bā fūkí muzú kūrū rī agásī ämvé Yésū vúgá 'dāá, 'bā mukí rí ïzāngā ñri ní nyaá rī ãlēé ñri be trú.

¹⁴ Vū drīgē nōgō, kūrū ãzi 'bá ní áwí adrií 'a ni gé nyonyo ni 'dāáyo, 'bo 'bā ri ési 'bā rizú kūrū ãzi úmvúlésī 'bá ní muzú adrizzú 'bū gé 'dāá nyonyo rī ütē.

¹⁵ Lē 'bā sēkí ngá muké 'bá ní rizú Múngú ri íngúzú muzú nyonyo ni Yésū ã rú sī.

¹⁶ Lē īmi rikí 'bá urukō'bée ñi ñzā koó muzú koko, ãzini lē īmi rikí īmivé ngá ãlēé ñri ãsámvú gé sī kōpi be trú. ñri 'okí dō sū 'dīri tīnī, ñri adri sū rōbōnō ñri ní sēé Múngú ní, ãyīkō sēepi ñri ní rī tīnī.

¹⁷ Lē īmi yīkí īmivé 'bá drīkoma rú rī pi ñi tī yīyī, ñri 'dūkí tā kōpi ní ūlū ñri ní rī ngaángā, ã'diātāsīyā kōpi ri īmivé ídri ã tā mba nī, kōpi tā ñ ní 'oó ñri ní rī ūlū Múngú ní nī. Lē īmi sēkí kōpi ní ïzāngā ku, kōpi ã ngakí rí ẽzí ñri ütēzú rī ãyīkō sī, kōpi ã adrikí rí

13:5 13:5 Dētōrōnómē 31:6 **13:6 13:6** Sāwúmā 118:6-7 * **13:10 13:10** 'Bá vúrā rōbōnō vé ni be: Vúrā rōbōnō vé 'dīri, ñri 'bū gé 'dāá'dā. ñri vúrā 'bávé Yésū átálágú ãmbúgú rī ní ivé ãrí sēé dāá 'bá trūzú 'bávé ünjīkānyā agásī rī.

ĩzāngā sī ku. Īmi sēkí dō kōpi ní ĩzāngā, īri sē kōpi kokí īmi ĩzā muké ku.

¹⁸ Lē īmi zikí 'bá ní Múngú ri. 'Bá n̄ikí rá 'yozú kínī, 'bá 'okí tā ūnjí kuyé, ú'dú céré 'bâ ri tā 'o piri.

¹⁹ Á lē īmi é'yí, īmi zikí má ní Múngú ri, mâ gō rí muý īmi vúgá 'dī ú'díkírñá nōgó.

²⁰ Múngú tākíri sēépi rī, inga 'bavé Úpí Yésū Kúrisítō ri gōó ídri rú drāngará gálésila gó, īri Āmbúgú Kābīlō Úcépi ni, údé 'bâ ásámvú Múngú be ívé ãrí dāápi ūndī ī ní ruyú mužú 'dáni'dáni rī sī.

²¹ Ma Múngú ri zí īmi ní, ã sē īmi ní tā īmi ní lēé rī pi ãrēvú céré, īmi 'dukí rí tā īri ní lēé rī pi ngaá ãní. Lē Yésū ã ko īmi ĩzā, īmi 'okí rí tā Múngú ní áyíkō sēépi ni, ē íngukí Yésū Kúrisítō ri mužú 'dáni'dáni. Amñā.

²² Má édrípíjí má ómvípíjí, á sī kökökbí ẽlíñá 'dīri sēé īmi ní īmi ímbázú. Má é'yí īmi, lē īmi 'bákí úvá tā má ní átā īmi ní 'dīri yízú.

²³ Á lē lūú īmi ní 'díni, īmi n̄ikí rí 'yozú kínī, ītrükí 'bá ógúpí Tímötéyō rī jó ãngū ū'yízú rī agá 'dāásī ãmvé gó. Ícá dō má vúgá nōgó mbēlēñá rá, má kādō muý īmi ndrengará gá 'dilé, ma īri jí mužú ẽndī.

²⁴ īmi sēkí mōdó dr̄íkoma īmivé rī pi ní, ãzini 'bá Múngú vé rī pi ní. 'Bá Múngú ri ẽ'yí'bá gó Ítálíyā vé rī pi sēkí īmi ní mōdó.

²⁵ Múngú vé ési muké rī ã adri īmi be céré.

Kōkōbí Yōkóbū ní sīi rī Tā bükü rī vé rī ā ūlūngará

Yōkóbū sī kōkōbí 'dīri nī. Yōkóbū ri Yēsū édrípi, Yērūsälémā gá 'dāá, īri ándúrú dríkoma rú 'bá kānísā vé rī pi drīgé. Sī kōkōbí rī sée Kūrīsítýánī Yērūsälémā vé ī ní íré muzú kūrú rī pi agásī, āzini āngū rī pi agásī rī pi nī.

Tā ā pá āmbúgú Yōkóbū ní kōkōbí rī sīzú rī, lē lūú Kūrīsítýánī rī pi ní 'yozú kínī, tā kōpi ní 'oó muké, āzini kōpivé adringará muké rī, īri lū 'yozú kínī, kōpi ē'yīkí Kūrīsítō ri gi. Kūru ímbá kōpi kínī, tā āfú vé rī, tā ési 'bāzú āmbúgú ngá drīgé rī, ȶwū 'bāngará, āzini āwāngará, lē kōpi ā kukí tā ūnjí 'dī'bée rá. Āzini ímbá kōpi tā 'bá rī pi ní rií ūsū' ūnjí riípi kōpi ȶ'bíipi fizú tā ūnjí 'ozú rī vé tā sī, ímbá kpá kōpi lē 'bá ngá be rī pi ā kokí 'bá ngá ākó rī pi ē izā ngá sī.

Ímbá kpá kōpi adringará uletere rī vé tā sī, adringará tā be mādā rī vé tā sī, Múngú ri zìngará vé tā sī, tā 'dungará ési be mādā rī vé tā sī, āzini adringará úmī be Kūrīsítō agá rī vé tā sī.

¹ Ma Yōkóbū 'i, ātí'bá Múngú vé ni, āzini Úpí Yēsū

Kūrīsítō vé ni. īmi sūrú mūdrí drī ni īrī ī ní íré muzú āngū rī pi agásī rī pi, á sī kōkōbí 'dīri sée īmi nī.

Mōdó īmi ní cérē.

Tā ūkpó ūkpó ri'bá 'bávé ē'yīngará ȶ'bí'bá rī pi

² Má édrípijí má ómvúpíjí, tā ūkpó ūkpó ȶ'bí dō īmi, īmi adrikí āní āyīkō sī,

³ ā 'diātāsīyā īmi nīkí rá 'yozú kínī, ȶ'bíkí dō īmivé ē'yīngará, īri sē īmi pá tu ūkpó ūkpó īmivé ē'yīngará agá.

⁴ Tā ūkpó ūkpó īmi īsúpi 'dīri, īri sē īmi adri ūkpó ūkpó īmivé ē'yīngará agá, īmi adri āní Múngú agá, tā āzi īmi ní icó lēé ni 'dāáyo.

⁵ īmi āsámuvú gé 'dīgé, 'bá rī nī dō tā kuyé, lē ā zì tā nīngará Múngú riípi ngá sēépi 'bá rī pi ní bādārú rī vúgá, īri tā nīngará rī sē 'bá rī ní rá, icó 'yoó 'bá rī zì tā rī ūnjí 'dīni ku.

⁶ 'Bo 'bá rī dō ngá zì Múngú vúgá, lē ē ē'yī 'yozú kínī Múngú ri ngá rī sē 'í ní rá, lē úmī ni ā awa 'i īrī ku, ā 'diātāsīyā úmī ni awa dō 'i īrī, īri adri sū yīj ūlī ní vijj úvápi ngūyá ngūyá rī tīnī.

⁷ 'Bá yīkí be 'dīni 'dīri, ā ūsū 'yozú kínī Úpí ri 'í ní ngá sē rá 'dīni ku,

⁸ ā 'diātāsīyā īrivé yīkí aco 'i īrī, īrivé tā 'oó rī pi agásī cérē yīkí ni tu pá vūrā ālu gé ku.

⁹ 'Bá Múngú vé adriípi ngá ākó rī, lē ā adri āyīkō sī, ā 'diātāsīyā Múngú 'dū īrivé tā 'bāá āmbúgú.

¹⁰ 'Bo lē 'bá ã'bú be rī
ã adri ãyïkõ sī, Múngú ní
írivé tā 'duyú 'bâá mădăñá rī
sī, ã'diâtäsiyâ 'bá ã'bú be rī
ímú drâ sū pëti ã fū ní 'wi
lûy vûgá rī tñi.

¹¹ Ùtú koópi gbírlíl rī, ïri së
pëti rī 'wi, ïrivé fū ūnyî be rī
'wi lû vûgá. 'Bá ã'bú be rī
kpá ímú drâ sâ ïri ní rizú ív
ezí ngazú rī gé.

¹² Tâ ūkpó ūkpó ri dô 'bá rī
ü'bî, lê ã tu pá tñi, Múngú ri
ïri ní tâkíri së rá, ã'diâtäsiyâ
aga dô ü'bîngárâ 'dîri agásí
rá, Múngú ri ídri 'dâni'dâni
'í ní tâ ni eziy 'bá 'i lê'bá lélë
rī pi ní rī së ïri ní rá.

¹³ Tâ ūkpó ūkpó ü'bî dô
'bá rī, lê 'bá rī ã 'yo,
"Múngú ri ma ü'bî nî" 'dîni
ku. ã'diâtäsiyâ tâ ūnjí ícô
Múngú ri ü'bîj ku, dôku
Múngú ícô 'bá ãzi ü'bîj tâ
ünjí sî ku.

¹⁴ Tâ ūnjí 'bá rī ní rií ūsûy
rī, ïri 'bá rī ü'bî nî, ïri 'bá rī
se fi tâ ūnjí agá.

¹⁵ Tâ ūnjí 'bá rī ní rií ūsûy
rī ga dô ési ni agá tré gó, ïri
së 'bá rī fi tâ ūnjí 'o, tâ 'bá
rī ní 'oó ūnjí rī ga dô ícâ
ambamba gó, ïri drângárâ
íjí.

¹⁶ Má édrípíj má ómvúpíj
má ní lélë rī pi, lê 'bá ãzi ã
'bâ ïmî mi ku.

¹⁷ Fefé múké rī pi
ibíkí íngá 'bû gélési, íngákí
'bá Ètépi ngá dî'bée dîdî
'bû gé 'dâá rī pi gbiípi rī
vûgálési, Múngú újá 'i sû
índríkíndrî ní rií 'i újá rī tñi
ku.

¹⁸ Múngú ūpë 'bâ adrii 'bá
ívé ni, ïpë ívé ú'dûkó áda
rî 'bá ní, ã tñkí rí 'bâ ícâ
ú'dí, ngá céré ïri ní gbií rî pi
ásámvú gé, 'bâ adrikí rí anji
írivé ni, sû ãnyângâ kaápi
drîdrî rî tñi.

Tâ yîngárâ ãzini tâ
'ongárâ

¹⁹ Má édrípíj má ómvúpíj
má ní lélë rî pi, lê ïmi nñkí
tâ 'dî'bée ámá múké, lê ïmi
'bâkí bî tâ yîzú mbélénjá, lê
ïmi rôkí átângá rî rôrô, ïmi
ibíkí átâ ndô, lê ïmî 'a ã ve
tâ sî mbélénjá ku.

²⁰ Æ'diâtäsiyâ 'bá rî 'a ve
dô gó, ícô tâ pîri Múngú ní
lélë ã 'o rî 'oó ku.

²¹ Lê ïmi kukí tâ ãzâvú rû
rî pi ã 'ongárâ rá, dôku ïmi
kukí tâ ūnjí rî pi ã 'ongárâ
rá, lê ïmi 'bâkí ïmi vûgá, ïmi
ã'yîkí ú'dûkó múké ï ní ûlûú
ïmi ní rî, ïri ícô ïmi pa rá.

²² Lê ïmi yîkí ú'dûkó múké
rî kú bî sî ku, lê ïmi 'dûkí tâ
ni ngaânga. ïmi 'dûkí dô tâ
ni ngaâ kuyé, ïmi ri ïmî mi
ü'bâ.

²³ 'Bá ú'dûkó múké rî yiípi
kú bî sî, tâ ni 'duyúpi ngaâpi
kuyé rî, índré sû 'bá 'i
ndreépi mûndûrâ agá,

²⁴ kâdô 'i ndreé mûndûrâ
agá 'dâá, ïri gô 'de mü 'dîsî
rá, ïri ãvî ívé ïndrîlîkí 'í ní
ndreé mûndûrâ agá 'dâri sî
rá rî tñi.

²⁵ 'Bo 'bá rî 'bâ dô 'i mi rizú
tâímbí múké drîwâlâ sëépi rî
lázú, 'o dô tâ rî muzú 'dîri
'dîni, ãvî dô tâ 'í ní yîjí rî sî
kuyé, Múngú ri ïri ní tâkíri
së tâ ïri ní 'oó rî sî rá.

²⁶ 'Bá rī ūsū dō kīnī 'i 'bá Múngú vé ni, rō dō 'i ádra ku, īri 'i mī ū'bā, īnjīngará ūrū ní rizú Múngú ri īnjīzú 'dīri ēzī ākó.

²⁷ īnjīngará Múngú 'bá Etépi ní ā'yī adriípi múké, ūnjīkānyā ākó rī, īri 'dīni, lē 'bá rī ā ko ūmváanji rī pi ē ūzā ngá sī, āzini ā ko ūwuzi ri'bá ūzāngā nya'bá rī pi ē ūzā ngá sī. Lē 'bá Múngú vé rī pi ā rikí tā ūzāvū rú nyōkú nōri vé rī 'oó ūndī ku.

2

Ā rikí tā múké 'oó 'yéñá 'bá ūrukō ní ku

¹ Má édrípījí má ómvúpījí 'bavé Úpí Yésū Kúrisítō ógúpī pōwūpōwū rī ē'yī'bá gí rī pi, lē īmi rikí tā múké 'oó 'yéñá 'bá ūrukō'bée ní, 'bá ūrukō'bée gāzú sī 'dīni ku.

² 'Bá āzi ífí dō īmi ūsámvú gé vūrā īmi ní īmi úmúzú rī gé, úsú dō 'i bōngó ūnyī be ni sī, 'yī dō kátrī dábū rú ni 'i drī mváñá gá, 'bá ngá ākó ni ífí dō kpá īmi ūsámvú gé, úsú dō 'i bōngó írīkó rú ni sī,

³ 'i 'du dō 'bá 'i úsúpi bōngó ūnyī be ni sī rī vé tā 'bāá ūmbúgú, 'i 'yo dō īri ní, "Mí ímú úrí lúpá múké nōri drīgé," 'bo 'bá ngá ākó rī, 'i 'yo dō īri ní, "Í mū pá tuú 'dāgá," dōku "Í mū úrí nyōkú gé vūgá,"

⁴ mi dō ri 'bá rī pi ūpē sū 'dīri tīnī, mí adri nyo 'bá tā liipi yīlkī ūnjī sī ni kuyé?

5 Má édrípījí má ómvúpījí má ní lēlē rī pi, īmi yīkí drī ma ká, Múngú ūpē 'bá ngá ākó 'bá vū drīgé rī pi ní ndreeé ēzī ākó rī pi adrií ē'yīngará be ūmbúgú, kōpi icó fi mālūngā ūrū ní tā ni ezií 'bá 'i lē'bá lēlē rī pi ní rī agá rá.

⁶ 'Bo īmi ri 'bá ngá ākó rī pi idede. īmi nīkí 'yozi kínī, 'bá ā'bú be rī pi 'bākí pā īmi drīgé, kōpi ri ūzāngā sē īmi ní 'dīni kuyé? Kōpi īmi jī mū pā tu 'bá tā lī'bá rī pi ḡendreṭi gé nī kuyé?

⁷ 'Bá 'dī'bée adrikí 'bá ri'bá Úpí īmi ní ē'yījí rī ā rū ūzā'bá rī pi kuyé?

⁸ īmi īnjīkí dō tāimbi agaápi rá ī ní sū Búkū Múngú vé rī agá 'yoópi kínī, "Lē mī lē 'bá mī gārā gá rī sū mī nī mī rū'bá lēé rī tīnī" rī rá, īri lū kínī īmi ri tā pīri 'o.

⁹ 'Bo īmi dō ri tā múké 'o 'yéñá 'bá ūrukō'bée ní, īri lū kínī, īmi 'okí tā ūnjī gí, īmi nōkí tāimbi rī gí.

¹⁰ 'Bá riípi tāimbi rī vé tā 'duúpi ngaápi rī nō dō tāimbi alu ni gí, īri lū 'yozi kínī nō tāimbi rī pi céré gí.

¹¹ Múngú 'yoópi, "Lē mī 'bā ūwū ku rī," 'yo kpá kínī, "Lē mī 'dī 'bá ku." 'i 'o dō ūwū kuyé, 'bo 'i 'dī dō 'bá drāá rá, īri lū 'yozi kínī, 'i nō tāimbi rī gí.

¹² Tā īmi ní átā, āzini tā īmi ní 'oó rī, lē īmi nīkí 'yozi

kín̄i, ī tāímbí rī áyú īmivé tā lizú, īmi dr̄wälā īsú ãní.

¹³ Ӯ'dú Múngú ní ímúzú tā lizú rī gé, 'bá ēsí Ӧdríkídri 'bāápi ógúpí ní ku rī, Múngú 'bā kpá ēsí Ӧdríkídri īri ní ku. Múngú kādō tā lij 'bá rī pi dr̄igé, īri ēsí Ӧdríkídri 'bá 'bá ēsí Ӧdríkídri 'bā'bée īvé ógúpí ní rī pi ní rá.

E'yīngárá ãzini tā muké 'ongará

¹⁴ Má édrípíi má ómvúpíi, 'bá rī kín̄i 'i dō ē'yīngárá be, 'bo 'o dō tā ãzi lüúpi kín̄i īri ē'yīngárá be ni kuyé, tā muké īri ní īsú 'a ni gé 'dīgé rī ã'di? E'yīngárá 'dīri nyo ícō īri pa rá?

¹⁵ Mí édrípíi, dōku mí ómvúpíi ri dō bōngó ãkó, ãzini ãnyāngā ãkó,

¹⁶ 'í 'yo dō īri ní, "'Í mu, lē mî mu muké, īgbē ã fú mi ku, mî nya ãnyāngā épízú ãní épíepí," 'bo 'í sē dō īri ní ngá īri ní lēe rī pi kuyé, tā muké mí ní 'oó 'bá 'dīri ní rī ã'di?

¹⁷ 'Bá ē'yīpi gí rī 'o dō tā muké ē'yīngárá rī i'dazú kuyé, īrivé ē'yīngárá 'dīri īri ngá dr̄áapi gí ni.

¹⁸ 'Bo 'bá ãzi ri ícō 'yo, "'Bá үrukó'bée ē'yīngárá be, 'bá үrukó'bée ri ēzí nga muké."

* **2:19 2:19** Ӧndrí ūnjí rī pi: Ӧndrí ūnjí rī pi ándúrú mäläyíkā Múngú vé ni 'bū gé 'dää, kópi ñökí tāímbí Múngú vé rī, Sätânaä ri kópivé āmbúgú. Múngú ídró kópi 'bū gé 'dääsí vügá noó, kópi gõkí ufuú Ӧndrí ūnjí, kópi ri 'bá rī pi ní īzängā sē vü dr̄igé nöögó. 'í lā I'dangará 12:7-9. † **2:21 2:21** Ӧbürámā: Múngú zí Ӧbürámā ri kín̄i, ã ku ívé 'bá 'bëti ãsámvú gé rī pi, ã ku ívé ãngū, ã 'de muý ãngū ãzi ú'dí ni gé. Ӧbürámā ri é'bípi Yähúdī rī pi vé rī, tjkí īri illí élírfū ãlu mündürülű arô (1,800) gé, īsú tjkí dr̄i Yésú ri kuyé. 'í lā I'dóngará 12-25. ‡ **2:21 2:21** Ӧsákā: Ӧsákā ri mvá Múngú ní eżí Ӧbürámā ní rī. 'í lā I'dóngará 17-35. **2:23 2:23** I'dóngará 15:6

'Bo má ní 'yozú má kín̄i, "Í 'o dō tā muké ku, īri ícō lü íngóni 'yozú kín̄i mi ē'yīngárá be? Ma ícō mágé ē'yīngárá i'da mí ní tā muké má ní 'oó rī sī."

¹⁹ Mí kín̄i, mí ē'yī rá Múngú ri ãlu. īri muké! Ӧndrí ūnjí rī pi* ē'yīkí kpá sū 'dīri tñi, үrī sī, kópi ri yā ãní yäyä.

²⁰ Mi azakaza rú! Mí ní 'yozú kín̄i, ē'yīngárá mí ní ēzí ni ngaá kuyé rī īri ēzí ãkó 'dini kuyé?

²¹ Múngú a'yī 'bá ē'bípi Ӧbürámā† ri adrii 'bá píri īri ní īvé mvá Ӧsákā‡ ri sēé zāá röbönö rú vürä röbönö zazú rī gé rī ã tā sī.

²² 'í ndre dr̄i ká, Ӧbürámā ē'yī Múngú ri rá, ãzini 'dú tā Múngú ní lüú īri ní rī ngaá rá. Tā īri ní 'oó rī lü 'yozú kín̄i, īrivé ē'yīngárá īri áda.

²³ Tā ï ní sii Bükü Múngú vé rī agá rī nga 'i füü tì ni gé gí, Bükü Múngú vé rī kín̄i, "Ӧbürámā ē'yī Múngú ri rá, Múngú a'yī īri adrii 'bá píri 'í endreti gé." Gökí Ӧbürámā ri ziij ūndí Múngú vé ni.

²⁴ Ími ndrekí dr̄i ká, 'bá adri píri Múngú endreti gé tā muké 'bá ní 'oó rī sī, adri 'yéñá ē'yīngárá 'bavé rī sī ku.

²⁵ Rábā ri ūkú őwú rú ni,
írivé tā 'oó ri Múngú endetreti
gé píri, ã'diātásiyā ūri ní 'bá
ãngū úmí'bá rī pi é'yí 'bāá
ívé jó agá, ūri ní kópi pée
muú léti túngú ni gé sī rī sī.

26 Índrí dō 'bá rī agá
'dāáyo, 'bá 'dīri drā gí,
ẽ'yīngárá ri ngakí dō ẽzí ni
ku, ẽ'yīngárá 'dīri drā gí.

3

¹ Má édrípjíi má ómvúpjíi,
ími ãsámvú gé 'dígé, lë
ku 'bá kárakará pi ní ési
'bázú fizú ãngü ímbázú,
ã'diâtásiyä ími nïkí rá 'yozú
kíní 'bá ri'bá ãngü ímbá'bá
nõ'bée, í ímú 'bávé tã li 'bá
uruko'bée vé rí ndë.

² 'Bâ céré, 'bá 'okí tā ūnjí ni pi kárákará. 'Bá rí átá dō átángá ūnjí ãluñáni kuyé, 'bá 'díri 'bá píri ūnjíkânyâ ãkó ni, ïri ícó 'î rú'bá ûtë mûké.

³ 'Bá ásúkí dō ngá aya rú ni pi hūsánī rī pi tì gé, īri sē kópi tā 'bá ní lēé rī 'dụ nga rá, kópi 'bâ jì muzú muké vūrā 'bá ní lēzú muzú rī gé.

⁴ Ími ndrekí dr̄i kūlúmgba
ri ká, ūri āmbúgú āmbúgú,
ūlí ã ri dō ūri vii muzú n̄i
drāāsīyā, 'bá kūlúmgba r̄i
újipi r̄i kūlúmgba āmbúgú
āmbúgú 'dīri sō muzú pēti
mādānjá rizú kūlúmgba
sōzú r̄i s̄i.

⁵ Ími ndrekí drī ká, ádra
ri mādāñjáñá, 'bo ūri tā am-
bugu ambugu ni pi átā.

Ádra adri sū ūcí kúlúlú
mādānjá rī tñi, ūri ūngū ásé
be ūmbúgú ūmbúgú rī zā ve
céré.

6 Ádra sū ūcī tñi. Ígélé 'bárú' bá gá rí pi ãsámvú gé, íri ri ūnjikãnyā íjí ní, íri 'bá rí vé adringará izá rá, íri sē 'bá rí fi ve ūcī agá, tā ūnjí ádra, ní átá rí ibí ifúu ūcī vezú ãní ūdú ūkó rí* agásí.

7 Änyäpá rí pi ãrëvú céré,
ãrínjá rí pi, ngá écí'bá bëdrí
sí rí pi, ãzini ngá adri'bá yíjí
agá rí pi, ī ícó kópi íwí adri
mâlímáli, ī ícó kópi ütë rá,
'bá ri kópi íwí ní, īri kópi ütë
ní.

⁸ 'Bo 'bá ãzi ícó ádra ri
ütëé bã ku. Ádra ãndë tã
ünjí 'ongará sã ku, tã ünjí
ádra ní rií átá rí adri sã kícu
í ní rizú 'bá ú'dizú rí tíni.

⁹ Ádra ri, 'bâ ri 'bávé Úpí
'bá Ètépi ri íngú ãní, ádra ri,
'bâ kpá ri 'bá Mungú ní gbií
sû 'í tñi rñ pi tri ãní.

¹⁰ Ti ālu ālu 'dīri sī, 'bâ ri Múngú ri íngú ãní, 'bâ kpá ri 'bá rī pi tri ãní. Má édrípíi má ómvúpíi, lē 'bâ 'oki tā 'dīri tini ku.

¹¹ Yíj ule rī pi yíj ẽ'yí rú rī
be, kōpi nyo ícó ī úmú ídī īfū
vūrā ālu gé sī rá?

¹² Má édrípjí má ómvúpjí,
peřti īní zíjí figí rí, īri nyo ícó
'i újá 'a ōlívě rú rá? Dōku
peřti vínyō vé rí, īri nyo ícó
'i újá 'a figí rú rá? Yū ē'ví rú

* **3:6 3:6** Ácí vezú ãní ɻdɻ ákô r̄i: Mungú ri úmvúlésí 'bá 'i ɻ'yí'bá ku r̄i pi 'd̄yú 'b̄é Ácí 'dirí agá 'Í lâ I'dangárá 20:7-15.

rī, īri nyo ícó 'i újá ícá yīj ule rú rá?

Úmī tā nīzú rī ibí ìngá Múngú vúgá

¹³ 'Bá īmi āsámvú gé 'dīgé úmī be, āzini tā nīngárá be rī ā'dí 'i? Lē 'bá 'dīri ā 'o tā pīrī, ā lū rí 'yozú kínī, īri úmī be, āzini nī tā rá, lē ā 'o tā muzú ési be mādā, úmī tā nīngárá vé ni sī.

¹⁴ 'Bo mī ési dra dō dra dra, 'í lē dō 'bá ku, āzini mi dō īndrá rú, lē mī ri mi íngú āní ku, dōku mī ri ūnjō úlī 'yozú kínī, mi ri tā áda 'o 'dīni ku.

¹⁵ Úmī tā 'ozú 'dīni 'dīri, ibí ìngá 'bū gélésī kuyé, īri úmī nyōkú nōri vé ni, Índrí Múngú vé rī sē úmī 'dīri nī kuyé, īri úmī ādróko vé ni.

¹⁶ 'Bá rī dō ri ési 'bā 'bá āzi vé ngá drīgé, īri dō ri 'i íngú 'bá āmbúgú rú, īri tā īzāngā sēépi ni ijí, īri tā 'o muzú bādā rú, ési ūká ūká sī.

¹⁷ 'Bo tā nīngárá íngápi 'bū gélésīla rī, īri sē 'bá rī adri uletere, 'bá rī tākíri lēlē, 'bá rī ési 'bā 'bá rī pi ē īzā kozú, 'bá rī 'bá ambugu rī pi īnjīnjjī, 'bá rī adri ési be muké, 'bá rī tā muké 'o, 'bá rī 'bá rī pi ē īzā ko trōtrō, āzini īri sē 'bá rī tā áda 'o.

¹⁸ 'Bá rī 'bá tākíri ijí 'bá 'bá rī pi āsámvú gé rī pi, kōpi ri tā pīrī ijí 'bá rī pi āsámvú gé.

4

*Lē īmi īnjīkí Múngú ri
īnjīnjjī*

¹ Ngá sēépi īmi ní rizú āgátá gāzú, āzini īmi ní rizú ūmbā fuzú īmi āsámvú gé sī rī ā'dí? Tā ūnjí īmi ní rī ūsūjū īmi ési agá rī, īri ri ūmbā fū īmi ési agá nī.

² īmi lēkí kōdō ngá, 'bo īmi īsūkí ngá rī kuyé. īmi ri 'bá ú'dí, īmi īsūkí rí ngá āní, 'bo īmi īsūkí ngá īmi ní lēé rī kuyé. īmi ri āwā, āzini īmi ri ūmbā fū, 'bo īmi īsūkí ngá īmi ní lēé rī kuyé, ā'diātāsīyā īmi zīkí ngá īmi lēé rī Múngú vúgá kuyé.

³ īmi kādō rií ngá zīj Múngú vúgá, Múngú sē īmi ní ngá rī ku, ā'diātāsīyā īmi zīkí ngá rī lētī be pīrī kuyé, īmi lēkí ngá rī pi īsú rizú āyīkō 'bāzú.

⁴ īmi 'bá Múngú ri gā'bá sī 'dī'bée, īmi nīkí amá kuyé 'yozú kínī, īmi lēkí dō tā nyōkú nōri vé rī áyu, īmi ari'ba Múngú vé ni? 'Bá tā nyōkú nōri vé rī lēépi rī, īri ārī'ba Múngú vé ni.

⁵ Tā Búkū Múngú vé rī ní 'yoó, "Múngú ri īndrí 'í ní sēé fií 'bá ési agá rī ā tā mba ni 'dīri" fi drī īmi drīgé kuyé?

⁶ 'Bo Múngú ri ívē ési muké rī sē muzú īmi ní dīj dīj. Sēzú Búkū Múngú vé rī ní 'yozú kínī,

"Múngú gā 'bá ī íngú'bá íngúngū rī pi sī,
'bo īri ési muké 'bā 'bá tā bē mādā rī pi nī."

⁷ Lē īmi īnjīkí Múngú ri īnjīnjjī. Lē īmi gākí tā ādróko

vé rī sī, īri sē ādróko ri nga
ápá īmī rú'bá gá sī rá.

⁸ Lē īmi ítrúkí īmi īnyinjá Múngú vúgá, īri kpá 'i ítrú īnyinjá īmi vúgá. īmi 'bá ūnjíkānyā be 'dī'bée, lē īmi ūjíkí īmivé ūnjíkānyā rá. īmi 'bá yíkí be īrī 'dī'bée, lē īmi ūjíkí īmī ési.

⁹ Lē īmi adrikí īzāngā sī, īmi ngokí ngongo, īzāngā ā ḥō īmī ési. īmi kukí āgúngárá ãní, īmi í'dókí āá ngoó, lē īmivé ãyíkō ā újá 'i īzāngā rú.

¹⁰ Lē īmi 'bákí īmi adrií tā be mādā Úpí əndréti gé, īri imú īmi íngú rá.

A 'yokí 'bá ãzi vé tā ūnjí ku

¹¹ Má édrípíi má ómvúpíi, lē īmi rikí īmi զgúpíi ā rú izaá ku. 'Bá riípi átápi ógúpí ni ūnjí, dōku ógúpí vé tā 'yoópi ūnjí rī, īri ri tāím̄bi Múngú vé rī ide. īmi idekí dō tāím̄bi Múngú vé rī, īmi 'dükí tāím̄bi rī vé tā ngaá kuyé, īmi ri tā li, īmi kín̄i, tāím̄bi rī ūnjí.

¹² Múngú ri 'yéjá ri tāím̄bi sē nī, ãzini īri kpá ri tā li nī. īri ūkpō be 'bá rī pazú, ãzini 'bá rī 'dizú drázú. 'Bo mi ã'di 'i mí ógúpí vé tā liipí?

Lē mī íngú mi ú'dú drū rī vé tā sī ku

¹³ īmi yíkí drī ká, īmi ri'bá 'yo'bá, "Andrū, dōku drū 'bá mū adri ilí ãlu kúrú 'dāri agá, 'bá ngá uzí, 'bá mūfēngā ïsú ãní ambamba 'dī'bée!"

¹⁴ īmi ícō tā 'i ngaápi īmī rú'bá gá ú'dú drū rī gé rī nī ámá íngóni? īmi adrikí sū sásálí 'deépi sā be mādā, īri gō áfí 'dīsī rá rī tñi.

¹⁵ Lē īmi 'yokí 'díni, "Múngú lē dō rá, 'bā ícō adri idri rú rá, 'bā ícō tā nōri 'o rá, dōku 'bā ícō tā 'dāri 'o rá."

¹⁶ 'Bo īmi ri īmi íngú tā īmi ní lée 'oó rī sī. Tā īmi ní rizú īmi íngúzú 'dīri ūnjí.

¹⁷ 'Bá rī nī dō tā muké 'i ní kōdō lée 'oó rī rá, 'bo 'o dō tā rī kuyé, īri ūnjíkānyā.

5

Lē 'bá ã'bú be rī pi ã ndrekí muké

¹ īmi 'bá ã'bú be rī pi, lē īmi ngokí, ãzini īmi gakí lúlúlú tā ūkpó ūkpó úmvúlési imú'bá īmi ïsú'bá drīdrī 'dī rī pi sī.

² īmivé ã'bú pi imú ábá īmi drīgé sī rá, ãzini ijírikó ri imú īmivé bōngó ūnyí be 'dī'bée mbe icá ku ìrikó rú.

³ īmivé dábū, ãzini aya ógú'bá ógúqogú rī pi údríkí icá ūnjí gi. īmivé ã'bú 'dī'bée imú īmi zā ve sū ãcí ní ngá zāá veé rī tñi. ã'bú īmi ní traá kuú kárakará 'dī'bée, īmivé ã'bú 'dī'bée imú tā li īmi drīgé ú'dú үdū vé rī gé.

⁴ īmi ndrekí drī ká! 'Bá īmi ní 'bāa ېzí ngaá īmivé ómvú agá rī pi, īmi gákí kópivé ãndēma ېzí ngazú rī ūfēgá sī, kópivé ãndēma īmi ní gāa ūfēgá sī 'dī'bée ri ngo īmī rú'bá gá. Úpí ūkpō 'Dípa yi

'bá ãnyāngā ĩkũnā'bá rī pi
vé ngongárá gó.

⁵ ĩmi ní adringará gá vú
dr̄igé nõgó, ĩmi rikí ãyíkõ
'báá, ãzini ĩmi rikí ĩmí 'a ã
tã ɻ̄s̄s̄ú áyu. Nóni ĩmí rú'bá
usekí kuú mgbúmgbú sú tì ĩ
ní lée mꝫú úlílí rī pi tñi.

⁶ ĩmi likí 'bá tã ãkó rī pi vé
tã ūnjí, ãzini ĩmi ú'díkí kópi
üdrää rá, kópi újákí ĩmi ní tã
ãzi ūnjí ni kuyé.

*Ízāngā agá lē ĩmi adrikí
éši be mādā*

⁷ Má édrípíj má ómvúpíj,
lē ĩmi adrikí éši be mādā
cimgbá Úpí ní ícángará gá.
Ĩmi ndrekí dr̄i ká, 'bá ómvú
'aápi rī, ĩri éši 'bá mādā rizú
yíigó 'díipi éezú sī ãnyāngā
ní kazú rī ütēzú.

⁸ Lē kpá ĩmi adrikí éši
be mādā, ĩmi tukí pá ūkpó
ŵkpó, ã'diâtásyā lókí Úpí ní
ígozú rī ícá ïnyinjá gó.

⁹ Má édrípíj má ómvúpíj,
lē ĩmi unukí ĩmi ögüpíj rú'bá
gá ku, ã likí rí tã ĩmi dr̄igé
ku. 'Bá tã liípi rī tu pá kuú
këtétilé gá 'd!

¹⁰ Má édrípíj má ómvúpíj,
lē ĩmi übíkí nébí átá'bá Úpí ã
rú sī rī pi ã pámvú, kópi kâ
rií ïzāngā nyaá, kópi nyakí
ïzāngā rī muzú éši be mādā.

¹¹ Sú ĩmi ní nñi rá rī tñi,
'bá ïzāngā nya'bá éši be
mādā rī pi, 'bá kópi ã rú íngú
kópi ní ïzāngā rī nyaá éši be
mādā rī sī. ĩmi yíkí ïzāngā

Êyóbū ní nyaá rī rá. ɻ̄dú ni
gé, Úpí ko ĩri ē ïzā rá. Úpí 'o
tã 'díri 'díni, ã'diâtásyā ìri
Múngú riípi 'bá rī pi ē ïzā
koópi ïzāngā agá ni, éši ni
múké.

¹² Má édrípíj má ómvúpíj,
tã agaápi rá rī, lē ĩmi ē édikí
'bú ã rú, dôku vú ã rú, dôku
ngá ãzi ã rú ūyō sôzú ãní ku.
Tã rī dô ē, ĩmi 'yokí ē, tã rī dô
kuyé, ĩmi 'yokí kuyé, ã likí rí
tã ãní ĩmi dr̄igé ku.

*Múngú vé zìngará
ẽ'yìngará sī rī*

¹³ Tã ūkpó ūkpó ɻ̄sú dô mi
nī, lē mî zì Múngú ri. Äyíkõ
fi dô mí éši agá, lē mî ngo
úngó Múngú ri íngúzú.

¹⁴ Dr̄a rü dô mi nī, lē mî zì
'bá ambugu kânísā* vé rī pi
ímú mí ní Múngú ri zíj. 'I zì
kópi, kópi ë ímúkí rí ūdu bëé
mî rú'bá gá Úpí ã rú sī.

¹⁵ 'Bá ẽ'yìngará be rī pi zíkí
dô Múngú ri 'bá dr̄a be rī ní,
dr̄a rī ícó dë rú'bá ni gé sī rá,
Úpí ri ĩri inga үrû rá. 'O dô
tã ūnjí, Múngú ri ĩri trû ïrivé
ünjíkânyā agásí rá.

¹⁶ Lē ĩmi ūlükí ñmivé
ünjíkânyā, ögüpí ã ūlú ívē rī
ögüpí ní, ögüpí ã zì Múngú ri
ögüpí ní, ĩmi ã adrikí rí ule.
'Bá tã be píri rī zì dô Múngú
ri, ïrivé zìngará ūkpó be, ĩri
'bá rī ē ïzā ko rá.

¹⁷ Ëlýä† ri 'bá sú 'bá tñi,
zì Múngú ri éši be céré kíní,
yíigó ã 'dí ku, ilí na ɻ̄lí sī,
yíigó 'dí kuyé.

* **5:14 5:14 Kânísā:** Kânísā ri 'bá Yéşü Kúrisítō ri ẽ'yí'bá gí rī pi. † **5:17 5:17**
Ëlýä: Ëlýä ri nébí, Múngú 'dú ĩri muzú 'bú gé idri rú, dr̄a kuyé. Tíkí ĩri ãkûdë
ilí rī ca mûdûrûlû úrômí (900), ɻ̄sú ãkûdë tíkí dr̄i Yéşü ri kuyé. 'I lâ 1 'Bâgú
17-21; 2 'Bâgú 1-3.

¹⁸ Ělíyā gō Múngú rī zií díí,
yíigó gō 'díí rá, ânyāngā ka
nyóókú drígé nõgó rá.

¹⁹ Má édrípíi má ómvúpíi,
'bá rī ku dō tā áda rī ã
'ongárá gó, lě 'bá ãzi ã lū ūri
ní, ã gō tā áda rī 'oó áyu.

²⁰ 'Bá rī újá dō 'bá
ũnjíkānyā 'oópi rī ūfūú ívē
ũnjíkānyā agásí ãmvé gó, pa
'bá 'dīri drā agásí gó, trükí
ūri ívē ūnjíkānyā kárákará
'dī'bée agásí gó.

Kököbí ãlu ni Pétéró ní sii rí Tā búkū rí vé rí ã ülüngará

Pétéró sī kököbí 'dīri sēé Kúrísítýání adri'bá ãngū Tákí agá rí pi ní. Sī kököbí 'dīri sēé kōpi ímbázú ñ ní rií kōpi õcüü kōpivé ë'yïngará ã tā sī rí sī. Lü kōpi ní kíní, Yésü Kúrísítō nya ïzängä, 'okí kpá ïri ünjí, kúru lē Kúrísítýání rí pi ã 'bákí ësí nñzú kíní, kōpi ímú ïzängä nya rá. Ímbá kōpi kíní, ïzängä kōpi ní nyaá 'dīri agá, kōpi tukí dō pá títí ïvé ë'yïngará agá, Múngú ri kōpi á'yí adri anji ívé ni, úmvúlésí ïri kōpi üfē rá. Pétéró kíní, lē Kúrísítýání rí pi ã áwíkí adrií 'bá Múngú vé ni.

¹ Ma Pétéró 'i, Yésü Kúrísítō vé 'bá áyúayü rí.

Á sī kököbí nōri sēé 'bá Múngú vé ñ ní íré kpélékpélé adri'bá jákä rú ãngū Pónítō vé rí agá, Gälätíyä agá, Käpädökýä agá, Eziyä agá, ãzini Bítüníyä agá rí pi ní.

² Múngú 'bá Ëtépi ũsü ïmivé tā 'í ësí agá ïnogosí, ũpē ìmi nñ. ïrivé Índrí Uletere rí újá ìmi ícá uletere. Ìmi ní ïrivé tā 'dú ngaá rá rí sī, ãrí Yésü Kúrísítō vé rí ūjí ìmi gí.

Ësí muké Múngú vé rí, ãzini tákíri ïrivé rí ã adri ìmi be muzú nyonyo.

Öwô'difô sengará

³ 'Bá ìngukí 'bavé Úpí Yésü Kúrísítō vé Ëtépi Múngú ri. ïrivé ësí ní adrií ïdríkídri 'bá ní rí sī, lē 'bâ 'bákí ësí idri ú'dí ïri ní sēé 'bá ní rí drígé, ã'diâtásiyä Múngú ní Yésü Kúrísítō ri ingaá goó idri rú drängará gálésila rí vé tā sī.

⁴ Múngú 'bâ ìmi ní ngá muké kuú 'bû gé 'dâ'a'dâ, ngá rí icó ábá ku, icó ú'bí ku.

⁵ Ngá muké 'dīri 'bákí kuú ìmi tée, ã'diâtásiyä ìmi ní Yésü Kúrísítō ri ë'yïj gí rí sī. 'Bá Yésü ri ë'yï'bá gí rí pi, ũkpô Múngú vé rí kōpi ùtē ca cimgbá ñ ní ímúzú pangará rí vé tā i'dazú ú'dú үdû vé rí gé rí gé.

⁶ Nóni tā kárakará ni pi ã rikí dō ìmi ү'bïj rií ïzängä nyaá 'díni drääásiyä, ìmi ímú ãyïkô ىsú drïdrï 'dîlé rá pangará rí ã tā sī.

⁷ ïzängä ìmi ní rií nyaá 'dî'bée, ï ri ïmivé ë'yïngará ү'bïj, nñzú ámázú ìmi dō pá tu títí ïmivé ë'yïngará agá rá. ï ri ìmi ү'bïj sü ñ ní dábû ү'bïj zää ãcí sī rí tñj. ïmivé ë'yïngará ndë dábû ábápi ïndî 'dîri rá. E'yïngará ri së ìmi adri ũkpô ũkpô ïzängä ìmi ní rií nyaá rí agá, Múngú ri së ñ imú ìmi íngungü, ãzini ìmi imú dî pöwüpöwü ú'dú Yésü Kúrísítō ní icázú rí gé.

⁸ Ìmi ndrekí dō ïri kuyé drääásiyä, ìmi lëkí ïri rá,

azini īmi ẽ'yïkí ïri rá, īmi ri ïri íngú ãyïkõ be ãmbúgú, ãyïkõ 'dïri ícokí tã ni 'yoó bã ku.

⁹ īmi ní ïri ẽ'yïjí gí rï sï, īmi pangárá ïsú rá.

¹⁰ Pangárá 'dïri, nébï rï pi ûlükí òtú tã ni kínï, Múngú ri ímú ési muké 'bâ ëmi pazú, kôpi 'bâkí ési rizú pangárá 'dïri vé tã nïzú ámázú.

¹¹ Índrí Kûrísítõ vé rï ûlû nêbï rï pi ní kínï, Kûrísítõ ri úmvûlési ímú ȝzângâ nya, vûdrï ni gé, ïri dï ogú pôwûpôwû, së kôpi ní rizú sâ, azini lëtî tã 'dïri ní ímûzú 'i ngazú rï ndâzú ãní.

¹² I'dakí tã 'dïri nêbï rï pi ní kínï, kôpi ri ȝzí rï nga i ní ȝgôgôlé rû kuyé, kôpi ri nga ëmi ní. Tã kôpi ní ûlû ëmi ní rï, kôpi ûlükí Índrí Uletere i ní ȝp   'b   g  l  s   rï vé ȝkp   s  , m  l  y  k   rï pi 'bâkí kp   ési rizú tã 'dïri nïzú ámázú.

L   ëmi adrikí uletere

¹³ L   ëmi útukí ëmiv   yïk   tã 'ozú rï ã adri piri. L   ëmi 'bâkí ési rizú ési muké Múngú ní ímú 'bâa ëmi ní loki ïri ní ímûzú Y  s   Kûrísítõ ri i'dazú rï gé 'd  ri ȝt  z  .

¹⁴ L   ëmi adrikí s   anji Múngú vé t   y  'b   yiy   rï pi t  ni, l   ëmi ȝj  k   ëmi g  o   ȝnj  k  ny   òtú ëmi ní 'o   ȝn  j  k   s   'd  a'b  e ag   d  j   ku.

1:16 1:16 L  v  t  k   11:44-45; 19:2; 20:7 t  im  b   M  s   n   k  n  , 'b   r   pi ã z  k   k  b  l   M  n  g  u n   r  b  o  n   r  , ã tr  k   r   k  p   i  v   ȝnj  k  ny   ag  s   r  . S   i   n   Y  s   ri z  j  z   K  b  l   M  v   M  n  g  u v   n   ã  i  , ã'di  t  s  y   M  n  g  u ȝp   i  r   ím   dr  a 'b  v   ȝnj  k  ny   ȝj  i  . 'I  l   W  ng  r   12:17-28; M  r  k   14:12; L  k   22:7; Y  w  n   1:29-35; 1 K  r  n  t   5:7.

¹⁵ 'Bo Múngú ëmi zi  pi r  , ïri uletere, l   ëmi adrikí kp   uletere t   c  r   ëmi n   r  i   'o   r   ag  ,

¹⁶ ã'di  t  s  y   s  k   k  n  , "L   ëmi adrikí uletere, ã'di  t  s  y   ma uletere."

¹⁷ ëmi ri Múngú 'b   r   pi v   t   l  j  pi piri r   z   ëmi ȝt  pi, l   ëmi ȝnj  k  ny   i  r   ȝnj  n  j   ëmi n   dr   adr  z   j  k   r   v   dr  g   n  g   r   gé.

¹⁸ ëmi n  k   r   'yoz   k  n  , Múngú je ëm   dr   if  z   l  t   ȝnj   ëmi ȝb  pi n   'o   r   ag  s   ng   áb  'b   áb  b   s   d  b   t  n   ni s   kuy  , d  ku aya ȝg  pi ȝg  q  g   ni s   kuy  ,

¹⁹ je ëm   dr   ãr   t   be ag  api r   Kûrísítõ adri  pi k  b  l   mv  * uletere ȝnj  k  ny   ãk   r   vé r   s  .

²⁰ Múngú ȝp   Kûrísítõ ri k   ȝn  g  s   ïs   ȝk  d  e gb  k   dr   v   ri kuy  , 'bo i'dakí ïri ú'd   ȝd  u vé n  b  e gé ëmiv   t   s  .

²¹ Kûrísítõ ã t   s  , ëmi ȝy  k   Múngú Kûrísítõ ri ing  api dr  ng  rá g  l  s  , Kûrísítõ ri ȝng  pi r   g  . K  ru ëmi ȝy  k   Múngú ri r  , azini ëmi 'bâkí ési Múngú dr  g   r  .

²² ëmi n   ú'd  k   áda r   ȝy  g   r   s  , ȝj  k   ëmi uletere g  . K  ru l   ëmi l  k   ëmi l  l  e ëmi ȝs  am  v   gé s   ëmi ȝdr  p  i   be, ëmi ȝmv  p  i   be ési be c  r  .

²³ ã'di  t  s  y   t  k   n  oni ëmi

* **1:19 1:19** K  b  l   mv  : Múngú s   t  im  b   M  s   n   k  n  , 'b   r   pi ã z  k   k  b  l   M  n  g  u n   r  b  o  n   r  , ã tr  k   r   k  p   i  v   ȝnj  k  ny   ag  s   r  . S   i   n   Y  s   ri z  j  z   K  b  l   M  v   M  n  g  u v   n   ã  i  , ã'di  t  s  y   M  n  g  u ȝp   i  r   ím   dr  a 'b  v   ȝnj  k  ny   ȝj  i  . 'I  l   W  ng  r   12:17-28; M  r  k   14:12; L  k   22:7; Y  w  n   1:29-35; 1 K  r  n  t   5:7.

ú'dí rú gó, īmivé t̄ngárá 'dīri adri 'yozú kín̄i rú'bá ñmaápi ñma ñma nōri vé ni kuyé, īri rú'bá drāápi ku ni, ú'dúkó Múngú ní átá adriípi muzú nyonyo 'dīri sē kōpi t̄jí ícá ú'dí rú n̄.

²⁴ Sū nēb̄i r̄i ní 'yoó r̄i t̄ni kín̄i,

"Bá r̄i pi adrikí sū ásé t̄ni, kōpi drā mbēlēná, kōpivé ūnyí ri ábá mbēlēná sū pēti ásé agá r̄i pi vé fū ní ábá r̄i t̄ni,

ásé ē b̄i ri únyú rá, fū ní ri kpá lū 'dīsī rá.

²⁵ 'Bo ú'dúkó Úpí vé r̄i áwí adri muzú nyonyo."

Ú'dúkó 'dīri, īri ú'dúkó muké Múngú vé ī ní ūlūú īmi ní r̄i.

2

¹ Kúru lē īmi kukí tā 'dī'bée rá, ési ūnjí 'bāngárá 'bá ãzi dr̄igé, ūnjō, mi ū'bāngárá, ési ūnjí 'bāngárá 'bá ãzi vé ngá sī, ázini átángá átā 'bá ãzi ã rú izazú r̄i, lē īmi kukí rá.

² Lē īmi adrikí sū anji üdénjá ri'bée bā ndru'bá r̄i pi t̄ni. Lē īmi mvukí lé Índrí Uletere r̄i ní sēé īmi ní r̄i, īmi mbakí rí ãní ükpō be, īmi ūsíkí r̄i pangárá ãní.

³ Nóni īmi n̄kí ámá gí 'yozú kín̄i, Úpí ri muké.

Írā adriípi idri rú r̄i, ázini 'bá Múngú ní ūpēé r̄i pi

⁴ īmi ímukí Írā adriípi idri rú* 'bá r̄i pi ní gāá sī, Múngú ní ūpēé, īri ní tā ni 'dūy 'bāá ãmbúgú r̄i vúgá.

5 īmi adrikí kpá sū írā adri'bá idri rú Índrí Uletere r̄i ní rizú jó Múngú vé r̄i sīzú ãní r̄i t̄ni, īmi atala uletere ri'bá r̄ob̄enjō Múngú ní á'yíí rá r̄i sē'bá Múngú ní Yésü Kúrisító ã rú sī ní pi.

⁶ Tā ī ní sīi búkū Múngú vé r̄i agá r̄i kín̄i,

"İmi ndrekí dr̄i ká, á 'bā írā kú Siónā† agá, má ūpē írā r̄i 'bāá tā be ãmbúgú.

'Bá īri ẽ'yíípi rá r̄i, ícō dr̄injá ìsú ku."

⁷ īmi írā r̄i ẽ'yí'bée rá r̄i pi, īmi vúgá 'dālé írā r̄i vé tā ãmbúgú. 'Bo 'bā írā r̄i gā'bá sī r̄i pi vúgá 'dāá,

"Írā ándúrú 'bá jó sī'bá r̄i pi ní gāá sī r̄i,

újá nóni 'i ícá írā sēépi jó r̄i ní pá tuzú ãní ükpō ükpō ni."

⁸ "Á 'bā írā, 'bá r̄i pi ri ī ūsī rú'bá ni gé, írā r̄i sē kōpi ri u'de vúgá."

Kōpi ri ī ūsī rú'bá ni gé, á'diātāsīyā kōpi lēkí tā Múngú vé r̄i yíí ku, tā ī ní ūt̄jí r̄i nga 'i kōpi ã rú'bá gá rá.

⁹ 'Bo īmi adrikí 'dīni kuyé, Múngú ūpē īmi n̄. īmi atala 'bāgú r̄i pi vé ni, sūrú

^{1:25} ^{1:25} Isáyā 40:6-8 * ^{2:4} ^{2:4} Írā adriípi idri rú: Írā adriípi idri rú r̄i Yésü 'i. † ^{2:6} ^{2:6} Siónā: Siónā ri ī kpá zì Yērúsālémā. ^{2:6} ^{2:6} Isáyā 28:16 2:7

^{2:7} Sāwúmā 118:22 ^{2:8} ^{2:8} Isáyā 8:14

uletere ni, 'bá Múngú vé ni pi. Múngú zi īmi īfūú īnīnjá agá 'dāásí ímú adrií үtūñá dīpi uletere rī agá, īmi ülükí rí tā muké Múngú ní 'oó īmi ní rī pi 'bá rī pi ní.

¹⁰ Ándúrú īmi adrikí 'bá Múngú vé ni kuyé, 'bo nóni īmi 'bá Múngú vé ni. Ándúrú Múngú 'bā ési īdríkídri īmi drīgē kuyé, 'bo nóni 'bā ési īdríkídri īmi drīgē gí.

¹¹ īmi mávé Ūndī má ní lēlē rī pi, īmi jākā, āzini īmi rámbá rú nyōókú drīgē nōgó, á mā īmi drí īrī sī, tā ūnjí riipi ūmbā fūúpi īmí ési agá 'dīri, lē īmi kukí āní.

¹² Lē īmivé tā ā adri muké 'bá pāgánō rú rī pi āsámví gé, kōpi kādō ūnjō úlí īmi drīgē 'yozú kínī īmi ri tā ūnjí 'o, kōpi ā ndrekí rí tā muké īmi ní 'oó rī, kōpi ē íngukí rí Múngú ri ú'dú īri ní ímúzú 'bá vúgá nōlé rī gé.

Lē ē īnjíkí 'bá drīkoma rú rī pi īnjīnjí

¹³ Úpí lē īmi īnjíkí 'bá ī ní ū'bāá īmí drīlé gá rī pi ārēvú céré īnjīnjí. Lē īmi īnjíkí 'bāgú rī pi īnjīnjí, ā'diātāsīyā kōpi 'bá ambugu 'bá rī pi drīgē céré.

¹⁴ Āzini lē īmi īnjíkí gávānā rī pi īnjīnjí, ā'diātāsīyā ūpēkí kōpi rií 'bá tā 'o'bá ūnjí rī pi īrīnjāá, āzini rií 'bá tā 'o'bá muké rī pi íngú.

¹⁵ Múngú lē īmi 'okí tā pīri, 'bá adri'bá azakaza rú

tā nī'bá ku rī pi ā 'yokí rí tā āzi īmi ní ku.

¹⁶ īmi īsúkí drīwälä gí, 'bo drīwälä īmi ní īsú 'dīri, lē īmi 'okí tā ūnjí āní ku. Lē īmi adrikí ātí'bá Múngú vé ni.

¹⁷ Lē īmi īnjíkí 'bá rī pi céré īnjīnjí, īmi lēkí īmi īgūpūjí Yēsū ri ē'yī'bá gí rī pi lēlē. īmi rukí Múngú ri, āzini īmi īnjíkí 'bāgú rī pi īnjīnjí.

¹⁸ īmi 'bá adri'bá tūgērī rú 'dī'bée, lē īmi īnjíkí īmivé 'bá īmi ní rií ēzí ngaá kōpi ā pálé gá rī pi īnjīnjí. Adri 'yozú kínī, īmi 'yēnjá 'bá tā be muké rī pi īnjī áyu 'dīni ku, lē īmi īnjíkí 'bá ési be ūká ūká rī pi īndī.

¹⁹ 'Bá rī 'o dō mi ūnjí drāaāsīyā, Múngú ri mí ní tākíri sē rá, ā'diātāsīyā mi 'bá Múngú vé ni.

²⁰ Ügbākí dō īmi tā ūnjí īmi ní 'oó rī sī, īmi takí dō tā ni mādā, ngá muké īmi ní īsú āní gé 'dīgē rī ā'di? 'Bo īmi nyakí dō īzāngā tā muké īmi ní 'oó rī sī, īmi takí dō ta ni mādā, Múngú ri adri īmi sī āyīkō sī.

²¹ Múngú ní īmi zjí ímú Kúrísítō ā pámví ūbīrī rī sī, īmi ímú ūzāngā nya sū Kúrísítō ní nyaá īmi tā sī rī tīnī, īri īmi ní ū'bītā rú, īmi ūbīkí rí īri ā pámví āní.

²² "'O ūnjíkānyā ālunjáni kuyé,

ū'bā 'bá āzi ē mī kuyé."

²³ 'Bá rī pi kā īri u'daá, u'da kōpi kuyé. Kā rií ūzāngā rī nyaá, éri 'i 'ojōgō sī ālunjáni

kuyé. Ízāngā ūri ní nyaá rī agá, 'bā ívé ési céré Múngú tā liípi píri rī drīgé.

²⁴ Kúrisítō 'dū 'bávē ūnjíkānyā muzú 'i rú'bá gá peti alambaku sígé gí, 'bā kukí rí ūnjíkānyā, 'bā adrikí rí idri rú, 'bā 'okí rí tā píri áyu. Ízāngā ūri ní nyaá rī sē idrikí ūmi gí.

²⁵ Ándúrú ūmi adrikí sū kābílō āvī'bá gí, ri'bá ányá'bá mu'bá bādārú rī pi tñi, 'bo nóni ūmi ímvíkí īgōo 'bá riípi ūmi úcépi, ázini ūmivé idri ā tā mbaápi rī vúgá gí.

3

Ükú rī pi vé adringárá ívé īgōo rī pi be rī

¹ Ükú rī pi, lē ūmi īnjíkí ūmivé īgōo rī pi īnjínjí, ūmi 'dükí tā kópi ní lúu ūmi ní rī ngaángá. Āgō rī pi ē'yíkí dō ú'dükó muké rī kuyé, ükú rī pi vé tā 'oó muké rī sī, ükú rī pi ā ülükí dō ú'dükó muké rī ívé īgōo rī pi ní kuyé drāásiyā, īgōo rī pi ú'dükó muké rī ē'yíkí rá.

² Āgō rī pi ndrekí dō ükú rī pi ri tā 'o muké, kópi kúru 'de Kúrisítō ā pámvú übí.

³ Lē ku ūmi ní rizú ési 'bázú céré ūnyí rú'bá nōri vé rī ā tā ūsüzú áyu, ázini rizú drī'bí tizú ū'dū be túngú túngú, dōku gälágála dábū rú ni pi ū'yízú ūmi bí gé sī, ázini

böngó ājē be āmbúgú ni pi úsúzú.

⁴ Múké ni, lē ūmivé ūnyí ā adri ūmí ési agálésila. ūnyí 'dīri ā adri rí muzú nyonyo, ūmivé ési ā adri rí kíri, ázini tā be mādā. ūnyí 'dīri tā be āmbúgú Múngú ęndréti gé 'dāá.

⁵ Ükú ótú Múngú ri īnjí'bá rī pi 'okí tā rī sū 'dīri tñi. Kópi 'bákí ési céré Múngú drīgé, kópi ri ī údé ūnyí be. Kópi ri ívé īgōo rī pi vé tā 'dū nga rá.

⁶ Sárā ní ágó ni Ābūrámā* ri īnjíi īnjí rī sī, zi ágó ni ri ívé āmbúgú. ūmi 'okí dō tā píri ūrī ākó, ūmi anji ūkú Sárā vé ni.

⁷ ūmi īgōo ūkú be rī pi, lē ūmi īnjíkí ūmivé ūkú rī pi īnjínjí, ūmi rukí kópi muké, ūmi ūsükí léti muké kópi ē ūzā kozú ání, kópi dō ūkpō ākó drāásiyā, Múngú vé ési muké rī sī, sē ūmi ní fefé idri ú'dí rī vé rī céré trōtrō, ání ā uga rí ūmi ní léti Múngú ri zizú rī ku.

Ízāngā nyangárá tā muké 'ongará sī rī

⁸ Í'yó ęsizú rī 'dī, lē ūmivé yíkí ā adri céré älu. ūmi kukí ūmi ögüpíj rií ízāngā nyaá ó'düküle ku. Lē ūmi lækí ūmi lēlē adrızú édrípíj rú ázini ómvüpíj rú. ūmi adrikí ési be muké, ázini ūmi adrikí tā be mādā.

* **3:6 3:6 Ābūrámā:** Múngú zi Ābūrámā ri kñi, ā ku ívé 'bá 'bëtì ásámvú gé rī pi, ā ku ívé ángū, ā 'de muý ángū ázi ú'dí ni gé. Ābūrámā ri é'bípí Yähúdī rī pi vé rī, tiki ūri ilí élifū älu mündürülü ăr (1,800) gé, ışsú tiki drī Yesü ri kuyé. 'I lā f'dóngará 12-25.

⁹ 'Bá ãzi 'o dō ĩmi ūnjí, lē ĩmi 'okí ñri ūnjí ku, 'bá ãzi 'da dō ĩmi, lē ĩmi 'dakí ñri ku, mûké ni, lē ĩmi zikí ñri ní Múngú ri, ã së ñri ní tâkíri, ã'diâtäsiyä ĩmi 'okí dō 'díni, Múngú ri ĩmi ní tâkíri së rá.

¹⁰ Ä'diâtäsiyä sîkí búkú Múngú vé rî agá kínî, "Bá rî lê dô adrií ãyïkõ sî, ãzini lê dô adrií müzú mûké, lê ã ûtë ívë ádra, ã ri átangá ūnjí átâ ku, ãzini ã ri ūnjö ûlî ku.

¹¹ Lë ë ifü ūnjîkânyä agásî rá, ã 'o tâ mûké, lê ã ndâ lëti tâkíri íjizú, ã 'dû tâkíri rî vé tâ ngaânga.

¹² Ä'diâtäsiyä Úpí Múngú ri mi 'bâ 'bâ tâ 'o'bâ pîri rî pi ndrezú ãzini ñri bí 'bâ kôpivé zingará yîzú, 'bo ñri úgoró újá 'bâ tâ 'o'bâ ūnjí rî pi nî."

¹³ Ìmi dô ri úvá 'bâ tâ mûké 'ozú, ã'di ri íco ñmi 'o ūnjí nî?

¹⁴ 'Bo ñmi dô ri ïzângä nya tâ ñmi ní 'oó pîri rî sî draâaâsiyä, Múngú ri ñmi ní tâkíri së rá. "Lë ñmi rukí ngâ kôpi ní ruú rî ku, lê ñmi ã adrikí үrî sî ku."

¹⁵ Lë ñmi үnjjikí Kúrisítô ri ñmi ési agá 'dâlé 'yozú kínî, ñri ñimivé Úpí. 'Bá ãzi zi dô ñmi tâ ñmi ní rizú ési 'bâzú Kúrisítô drîgé rî ã tâ sî, lê ñmi útukí ñmi kú ینogósî, ñmi

újákí rî tâ ñri ní zîj 'dîri ãní mûké. 'Bo lê ñmi újákí tâ rî ú'dûkó adriípi mâdâ ni sî, үnjingárâ be.

¹⁶ Lë tâ ñmi ní újá rî ã adri pîri, ã'diâtäsiyä 'bâ rî'bâ átangá ūnjí 'yo'bâ ñmî rû'bâ ñmi ní rií ےzî Kúrisítô vé rî ngaâ mûké rî ã tâ sî rî pi ë isukí rî drînjá bësînî.

¹⁷ 'Bá rî dô ri ïzângä nya tâ mûké ñri ní 'oó rî sî, Múngú lê dô tâ rî ã 'o 'i 'díni, ñri mûké. 'Bá rî dô ri ïzângä nya tâ ūnjí ñri ní 'oó rî sî, adri mûké ku.

¹⁸ Kúrisítô drâ vú ãlu 'bavé ūnjîkânyä ã tâ sî, ñri tâ be pîri ūnjîkânyä âkó, drâ 'bâ ūnjîkânyä be rî pi vé tâ sî, ã újá rî ñmi icâ anji Múngú vé ni. 'Dikí ñri drâa rá, 'bo ïndrî Múngú vé rî së idrî gôô rá.

¹⁹ Kúrisítô mu tî sëe ïndrî ñ ní 'bâa kuú jo әngü ü'yîzú rî agá rî pi nî.

²⁰ ïndrî 'dî'bée gâkí òtû Múngú vé tâ sî, sâ Nûwâ† ní rizú ívë kûlûmgba möóngû rî sîzú rî gé, 'bo Múngú ri têé ési be mâdâ. Yîj tîipi rî agá 'dâa, 'yénâ 'bâ әrô idrikí nî.

²¹ Yîj tîipi 'dîri i'da ififí bâtizimû vé rî, nóni ñmi paâapi 'dî. 'Bo bâtizimû vé ififí adri 'yénâ үndî rû'bâ gá rî ã үnjingárâ kuyé, ñrivé ififí, ñmi ní ési újazú ule Múngú ri ے'yîzú, ã'diâtäsiyä Yesü Kúrisítô íngâ gôô idri rû drângárâ gâlésila gi.

^{3:12 3:12} Sâwymâ 34:12-16 ^{3:14 3:14} ïsâyâ 8:12 [†] ^{3:20 3:20} Nûwâ: Nûwâ adri sâ 'bâ rî pi ní ūnjîkânyä 'ozú ūnjí 'dâri gé rá, kúru Múngú ní ñri zîzú ã údê kûlûmgba, yîj rî kâdô ímû tîjî, ã pa rî ñrivé 'bâ rî pi ñrivé ânyâpâ rî pi ã үrukó pi be. 'I lâ f'dóngárâ 5-9.

²² Nóni Yésű Kúrísítō mu'bű gé 'dääá gí, úrí kuú Múngú vé drí ēndépi gé, Múngú 'bä mäläyikä rí pi 'bä ängü rü'bä rí pi be adrií ïri ã pálé gá.

4

Adringárá píri Múngú agá rí

¹ Kúrísítō ní 'i rú'bä adií sëé ïzängä nyaá rí sï, lë kpä ïmi adikí ïmî rú'bä ïzängä nyaá sü ïrivé rí tñi, ã'diâtäsïyä 'bä rí adi dö 'i ïzängä nyaá Kúrísítō ã tã sï rá, ïri lü 'yozú kínï, 'bä rí ku ûnjïkänyä 'ongará gí.

² ïri lü 'yozú kínï, ïmi ícokí lókí ïmi ní adrizu nyöökü drígé nõgó rí izaá rizú tã ûnjí rú'bä nõri vé rí ngazú ãní ku, ïmi ési 'bä rizú tã Múngú vé rí 'dûzú ngazú.

³ Õtú ïmi izakí sâ ambamba, ïmi rikí tã págánõ rí pi ní rií 'oó rí pi 'dûú ngaá: ïmi rikí tã drïnjá sëépi ni 'oó, ïmi rikí òwü 'bää, ïmi rikí ìmérëé ûnjí ûnjí, ïmi rikí ümü 'bää rizú íwá mvuzú ìmérëzú tã drïnjá sëépi ni pi 'ozú, ãzini ïmi rikí mungú ûnjí ï ní údé drí sï rí pi ïnjü.

⁴ Nóni ïmivé ûndï ándúrú rí pi ë drí ábá céré céré, ïmi ní ïmi úmú adrií ï be trü ku rí sï, së kópi nóni ri ïmi u'da'da.

⁵ 'Bo kópi ímú pá tu Múngú úmvúlési 'bä ídri rú, ãzini üdrä'bä gí rí pi vé tã liípi rí èndreträ gé.

⁶ Tä 'dïri së ï ní rizú ú'dúkó muké rí üluzú 'bä üdrä'bä

gí rí pi ní ïndï ãní. Kúru ï tã lì kópi drígé tã kópi ní 'oó nyöökü drígé nõgó rí sï, kópivé indrí ri kúru mu adri Múngú be trü.

⁷ Ësï mädä, ngá rí pi ãrëvú céré ímú adri 'dääayo. Kúru lë ïmi adrikí mi be kowu, ïmi a'bikí ïmi tã sï a'bia'bï, ïmi zikí Múngú ri.

⁸ Agaápi rá rí, lë ïmi lëkí ïmi ési ãlu sï, ã'diâtäsïyä 'bä ãzi 'o dö ïmi ûnjí, lëngárá ri së ïmi 'bäkí ïrivé tã ïmî ési agá ûnjí ku.

⁹ Lë ïmi é'yïkí 'bä rí pi ïmivé 'bëtï ãsámvú gé lëngárá sï, unungárá ãkó.

¹⁰ Múngú ri ési be muké, së ïmi ní fefë céré ãndiändí. ïmi áyukí fefë ãndiändí ïri ní sëé ïmi ní 'dï'bée 'bä үrukö ë ïzä kozú ãní.

¹¹ Mívé ézï dö rizú tì sëzú, lë mî ri tì Múngú vé rí sëé 'bä rí pi ní. Mívé ézï dö rizú 'bä rí pi ë ïzä kozú ngá sï, lë mî ri kópi ë ïzä koó müzú ükpö Múngú ní sëé mi ní rí sï, ë íngukí rí Múngú dïípi pöwüppöwü, ãzini ükpö be rí ãní Yésű Kúrísítö ã rü sï müzú nyonyo. Ämñä.

*ïzängä nyangará
adringárá Kúrísítïyánï rú rí
vé tã sï rí*

¹² ïmi mávé ûndï má ní lëélë rí pi, tã ükpö ükpö riípi ïmi ү'bïípi ïmi ní rizú ïzängä nyazú ãní 'dï'bée, lë ïmî ési ã ùtï ãní ku, tã ïmi ү'bïípi 'dïri ë índré ïmi ní tã ú'dí rú ni ku.

¹³ 'Bo lë ïmi adrikí ayikö sï ïzängä ïmi ní rií nyaá 'dï'bée sï, ã'diâtäsïyä ïzängä

Kúrísítō ní nyaá rī ūmi ní
nóni rií nyaá 'dī. Kádō
ímú ūri i'daa dīngará be
pōwūpōwū, ūmi kúru ímú
ayikō ūsú aga rá.

¹⁴ U'dakí dō ūmi, ūmi ní
Kúrísítō ri ē'yīgí rī sī,
ūmi tākíri ūsú rá, a'diātāsīyā
Múngú vé Índrí Uletere dīpi
pōwūpōwū rī adri ūmi be trú.

¹⁵ Ūmi dō ri ūzāngā nya, lē
ūzāngā ūmi ní rií nyaá rī a
adri 'bá 'dizú ni ku, dōku
ngá ūgūzú ni ku, dōku tā
ūnjí 'ozú ni ku, dōku 'dezú
tā agá yāyā ni ku.

¹⁶ Mi dō ri ūzāngā nya mí
ní adrií Kúrísítīyánī* rú rī sī,
lē mī drī a nja ku, lē mī íngú
Múngú ri mí ní rií Kúrísítō a
pámvú ūbīrī rī sī.

¹⁷ A'diātāsīyā lókí tā lizú
rī ícá gí, ī i'dó anji Múngú
vé rī pi vé tā li. Dō ī i'dó
'bavé tā li drīdrī píri, kúru
'bá ú'dukó muké Múngú vé
rī yi'bá, gā'bá tā ni 'du'bá
ngagá sī rī pi vé tā a adri rí
íngóni?

¹⁸ Búkū Múngú vé rī kínī,
"Iri dō ūkpó ūkpó 'bá tā be
píri rī pi ní idrīngará
isúzú,
'bá ūnjíkānyā 'o'bá,
azini Múngú ri ūnjí'bá
ku rī pi a 'okí rí kópi
íngóni?"

¹⁹ Kúru 'bá ri'bá ūzāngā
nya'bée eżi Múngú vé rī a
tā sī rī pi, lē kópi a tukí pá
títi, kópi ē ē'yíkí Múngú ūyō
sōópi, tā ni 'du'upi ngaápi rá,

ī gbiípi rī, azini kópi a rikí tā
muké 'oo muzú.

5

*'Bá Múngú vé rī pi vé
imbángará*

¹ Ūmi má ögüpjj drīkoma
rú kānísā vé rī pi, a ndre
ūzāngā Kúrísítō ní nyaá rī
rá, azini a ndre ūrivé dīngará
pōwūpōwū ī ní ímú i'daa,
'bá ní úmvúlési ímú ałeē trú
rī rá. Á lē átā ūmi ní 'dini.

² Ūmi drīkoma kānísā
vé 'dī'bée, lē ūmi úcéki
kābīlō Múngú vé adri'bá ūmi
ásámvú gé 'dī'bée. Lē ūmi a
adrikí drīkoma rú, ūmi ūtēki
kópi. 'Bo a adri ūkpó sī ku,
a adri sū ūmī eśi ní lēe rī
tīni, Múngú lē ūmi 'okí 'dini.
'Bo lē ūmi 'bākí eśi ambúgú
mūfēngā drīgē ku, lē ūmi
'bākí úvá eżi rī ngazú.

³ 'Bá ūmi ní ūtēe rī pi,
lē ūmi 'bākí tā ęnjęenjī kópi
drīgē ku, lē ūmi adrikí kópi
ásámvú gé ę'bītā rú.

⁴ Kúrísítō adriípi 'bá
kābīlō úcé'bá rī pi drīgē rī
kādō i i'daa, ūmi ímú kūlā
dīngará adriípi pōwūpōwū
deépi ku rī vé rī úsú ūmi
drīgē.

⁵ Ūmi kērīanji rī pi, lē ūmi
yikí 'bá ambugu rī pi ē tī
yiyi. Ūmi ařevú cérē, lē ūmi
adrikí ūmi ásámvú gé sī eśi
be mādā, a'diātāsīyā
"Múngú gā 'bá ī íngú'bá
íngúngū rī pi sī,

* **4:16 4:16 Kúrísítīyánī:** 'Bá 'dī'bée ē'yíkí rá 'yozú kínī, Yésü ri Kúrísítō, pa ī
nī. Zikí kópi Kúrísítīyánī, a'diātāsīyā kópi ri Yésü Kúrísítō a pámvú ūbī. **4:18**

'bo ūri ési muké 'bā 'bá
tā be mādā rī pi ní."

⁶ Lē ūmi adrikí tā be mādā Múngú adriípi ūkpō be rī endretpi gé, ūri ímú sē ū ūmi īnjinjí lokí ūri ní ìngá ūpēe rī gé.

⁷ Tā ūmi ní rií ūmi ūsuzú drāzú ãní 'dīri, lē ūmi kukí cérē kuú Múngú drīgé, ã'diātāsīyā Múngú ri ūmi tā mba rá.

⁸ Ūmi adrikí úmī be, ãzini ūmi adrikí mi be kowu, ã'diātāsīyā ūmivé ãrī'bá ãdróko ri écí ãngū mbā sū kẽmīrō ūipi līipi lēépi 'bá ndāápi nyaápi rī tīnī.

⁹ Ūmi tukí pá tītī ūmivé ë'yīngará agá, ūmi sēkí ãdróko ã ū'bā ūmī mi ku. A'diātāsīyā ūmi nīkí rá ūmi ògūpīi Yésū ri ë'yī'bá gí vū drīgé nōgō rī pi nyo ri ūzāngā nya sū ūmi ní rií nyaá 'dīri tīnī.

¹⁰ 'Bo ūmi kādō ūzāngā rī nyaá lókīná be mādā, vúdrī ni gé, Múngú ési be muké ūmi ziípi ímuipi dīngará 'dáni'dáni rī ālēépi Kúrisítō agá rī, ūri sē ūmi gō adri muké rá, ūri ūmi ní ūkpō sē rá, ūri sē ūmi pá tu tītī ūmivé ë'yīngará agá.

¹¹ Ūkpō Múngú vé rī ã adri muzú nyonyo. Amīnā.

Pétéró vé átángá ūdū

¹² Kōkōbí má ní sīi ëlīná nōri, Sílā má ní ési 'bāá drī ni gé édrípi rú Yésū Kúrisítō agá rī ko mā ūzā sīngará ni gé nī. Tā má ní kōkōbí rī sīzú rī, á lē ūmī ési ímbá, ãzini á lē lūú ūmi ní 'yozú kínī,

ádarú Múngú vé ési muké. Lē ūmi tukí pá tītī ési muké Múngú vé rī agá.

¹³ Ngúlumü Yésū ri ë'yī'bée gí Bābēlónā gá Múngú ní ūpēe sū ūri ní ūmi ūpēe rī tīnī rī pi sēkí ūmi ní mōdō, ãzini mā mvópi Mārakō sē kpá ūmi ní mōdō.

¹⁴ Ūmi adri'bá Kúrisítō agá rī pi, ūmi u'dekí ūmi ezií bēdrī sī, lēngará be cérē, Múngú ã 'bā tākíri ūmi drīgé.

Kököbí ūrū ni Pétéró ní sūrī Tā búkū rī vé rī ā ūlūngará

Pétéró sī kököbí 'dīri sēé Kūrīsītīyání үrūkō ní, lókí ūrū ní nīzú ámázú 'yozú kínī, 'bá urukō lēkí 'i 'dīj'dī rī gé. Lē lūu Kūrīsītīyání rī pi ní 'yozú kínī, lē adringará kōpivé rī ā sē ãyikō Mungú ní. Kököbí 'dīri agá, sī kínī, tā nīngará Mungú ní sēé kōpi ní, ăzini Yésü Kúrīsítō ní sēé kōpi ní, ăzini kōpi ní ışú 'bá үrūkō'bée vúgá rī, lē kōpi ā kukí ku. 'Yo kōpi ní kínī, lē kōpi ā adrikí mi be kowu 'bá ímú'bá ãngū ímbá'bá ūnjō sī 'bá kānísā vé rī pi ăsámvú gé rī pi vé tā sī. 'Bá ãngū ímbá'bá ūnjō sī rī pi, kōpi ri 'bá rī pi ímbá tā ūnjí sī, ăzini kōpi ri 'yo, Kúrīsítō īgō ku. 'Bo Pétéró 'yo kínī, Kúrīsítō ri īgō rá, Mungú ri ngá 'í ní gbií lókí nōri vé rī pi ú'dí rā. Ūrū gō ngá ú'dí gbi үkū rī ā vūrā gá, kōpi adri ūnjikānyā ākó.

¹ Ma Símónā Pétéró 'i, ătī'bágú, ăzini Yésü Kúrīsítō vé 'bá áyúayū ni.

Á sī kököbí 'dīri sēé 'bá Yésü ri ę'yī'bá gí sū 'bá ní ę'yī'rī tñi rī pi ní. Ę'yīngará 'dīri tā be ămbúgú, sēkí ămi ní tā pīri Yésü Kúrīsítō 'bávē Mungú 'bá Paápi rī vé tā sī.

² Ęsí muké, ăzini tákí Mungú vé rī ā ga ămī ęsí agá tré tré. Lē ămi 'bákí ęsí rizú tā Mungú vé rī үnīzú, ăzini Úpí Yésü vé rī үnīzú muzú dīj dīj.

Adringará Mungú agá rī

3 Mungú vé үkpō sī, sē 'bá ní ngá ărēvú céré 'bá ní tā 'ozú ăni muké ãyikō sēépi ūrū ní rī pi gí. Sē 'bá ní ngá 'dī'bée, 'bá ní ūrū nījí gí rī sī. Mungú zī 'bā, 'bā ămúkí rí ivé dīngará pōwūpōwū rī ălēé, ăzini ivé adringará muké 'dīri ălēé 'i be trú.

4 Mungú ęzi 'bá ní tā ămbúgú, 'bā ăkókí rí ivé adringará muké rī ăni, ăzini 'bā kukí rí ęsí 'bá ní rií 'bāa tā ūnjí 'ozú rī rá, ăzini 'bā kukí rí ęsí ămbúgú 'bá ní rií 'bāa ngá drīgē nyöökú drīgē nōgō rī ăni.

5 Lē ămi rukí ămivé ę'yīngará rī tītī. Ę'yīngará rī ā vūdrī gé, lē ămi 'okí tā muké, tā muké rī ā vūdrī gé, lē ămi adrikí tā nīngará be,

6 tā nīngará rī ā vūdrī gé, lē ămi ătēkí ămi ătētē tā ūnjí sī, ătēngará rī ā vūdrī gé, tā ęnjięnji agá, lē ămi ămbékí ęsí, ęsí ămbéngará rī ā vūdrī gé, lē ămi 'okí tā Mungú ní ăyikō sēépi ni,

7 tā 'ongará Mungú ní ăyikō sēépi rī ā vūdrī gé, ămi ędrípjj rú, lē ămi lēkí ămi lēlē ămi ăsámvú gé sī, lēngará rī ā vūdrī gé, lē ămi lēkí 'bá rī pi ărēvú céré.

⁸ Īmi 'dukí dō tā 'dī'bée ārēvú ngaá céré rá, īri lū 'yozú kínī, ési īmi ní 'bāá 'bavé Úpí Yésü Kúrísítō ri nízú rī, ū'a ni ri índré īmī rú'bá gá bá, pámvú ni ri índréndrē.

⁹ 'Bo 'bá tā 'dī'bée 'duúpi ngaápi ku rī, índré sū 'bá mī be ēsíipi gí, āngū ndreeépi ku rī tñi. 'Bá tā 'oópi 'díni 'dīri, tā ī ní īri truzú írivé ūnjíkānyā agásí rī āvī ési ni agásí gí.

¹⁰ Kúru má édrípíj má ómvúpíj, lē īmi 'okí tā lūúpi 'yozú kínī, ádarú Múngú ūpē īmi ní, āzini zí īmi ímú adrií 'bá ívé ni. īmi 'dukí dō tā 'dī'bée ngaá sū 'dīri tñi, īmi ícokí í'dé īmivé ē'yíngará agásí ku.

¹¹ 'Bavé Úpí Yésü Kúrísítō 'bá Paápi rī ímú īmi é'yí drí īri sī fi mälüngā adrizu āní 'dáni'dáni rī agá rá.

Tā Búkū Múngú vé rī ní átā rī

¹² īmi níkí dō tā rī gí, āzini īmi tukí dō pá tā áda rī agá tñí drääásñyā, á lē tā 'dī'bée èndijí ūlūú īmi ní díjí díjí.

¹³ Má ní drí adrizu ídri rú rī gé, má ūsú īri muké má ní tā 'dī'bée ūluzú īmi ní, tā ni āvī rí īmī ési agásí ku.

¹⁴ Á'diätásñyā á ní rá 'bavé Úpí Yésü Kúrísítō lū má ní uletere kínī, ma ilókō drädrä.

¹⁵ Kúru á lē ū'bíj ūkpō sī tā 'dī'bée ímbá īmi ní, lókí má ní adrizu 'dääyo rī gé, īmi

'bākí rí tā 'dī'bée áwí kuú īmī ési agá.

¹⁶ Ú'dogú'dogú 'bá ní ūlūú īmi ní 'bavé Úpí Yésü Kúrísítō vé ígöngárá ūkpō be rī ā tā sī 'dīri, adri 'yozú kínī, 'bá āzi ígá tā ni 'í dríge yā 'díni kuyé, 'bá ri ãmbügū Yésü vé 'bá ní ndreé 'bá mī sī rā rī ā tā ūlū.

¹⁷ Etépi Múngú sē īri ní ãmbügū, āzini íngú īri rá. Múngú ūkpō 'Dípa kínī, "Mvá 'dīri mávē má ní lélē rī, ma adri īri sī ãyíkō sī."

¹⁸ 'Bá yíkí ú'dukó rī ibí ikú 'bū gélésila, ísú 'bá Yésü pi be trú írā uletere rī dríge 'dāá.

¹⁹ Tā nébí rī pi ní ūlūú 'bá ní 'dī'bée tā áda. Kúru lē īmi 'bākí ési rizú ú'dukó kópi ní ūlūú 'dī'bée yízú muké muké, ā adri rí sū īmi ní lámbā 'yūú díjí īnī sī rī tñi. Lē īmi 'bākí tā ní adrií kuú īmī ési agá, címgábá ūtú rī ní ifüngárá gá, āzini märabā ú'bútiñá vé rī* ní dízú īmī ési agá.

²⁰ 'Bo lē īmi níkí ámá muké 'yozú kínī, tā nébí rī pi ní ūlūú, ī ní sū Búkū Múngú vé rī agá 'dī'bée, adri 'yozú kínī, 'bá āzi ígá 'í dríge yā 'díni kuyé.

²¹ Á'diätásñyā tā nébí rī pi ní ūlūú rī, 'bá āzi ígá tā ni 'í dríge kuyé, 'bá Múngú ní ūpēé nébí rú rī pi rikí Múngú vé ú'dukó ūlūú ūkpō Índri Uletere rī vé rī sī.

^{1:17} 1:17 Mátáyo 17:5; Márákō 9:7; Lúká 9:35 * ^{1:19} 1:19 Márabā ú'bútiñá vé rī: Márabā ú'bútiñá vé rī Yésü 'i.

2

pi 'Bá tā ímbá'bá ūnjō sī rī

1 Qty n b j  nj  r  ni pi
anig   s r l  r  pi  s m v 
g . 'B  ri'b  t   mb 'b   nj 
s  ni pi kp  im   nj  if 
 mi  s m v  g , t  k pi n 
im   mb  r ,  ri 'b  izaza,
k pi  p a pi t   nj  ag s 
r  g  s , k pi dr  ij   d r g 
 q q l  r .

² 'Bá tré pi ímú kópivé
ímbángará ūnjí, ãzini tã
kópi ní rií 'oó dr̄njá sëepí rĩ
'dụ nga áyu, ūri së 'bá rĩ pi tã
áda Múnqu vé rĩ idede.

³ Kôpivé ési 'bâá ãmbúgú
ngá drígé rí sî, ïri sê kôpi
ïmi úbé ú'dûkó mûké sî lëzú
ïmivé mûfëngä u'dûzú ïmi
drígé sî rá. 'Bá 'dîni 'dî'bée,
Múngú lì tâ kôpi drígé
ïnogósí gí, kôpivé drängará
'du sâ ku.

⁴ Mäläyíkā ūnjíkānyā
'o'bá rī pi, Mungú ku kópi
kána kuyé, úmbé kópi ú'bé
izängā nyaá 'bú 'a be niípi
cici rī agá, cimgbá lókí ñí
ímúzú tã lízú kópi drígé rī
gé.

⁵ Lókí Núwā* vé rī gé, 'bá ūnjíkānyā 'o'bá rī pi, Múngú ē ési ícá kōpi ní ūká ūká, Múngú sē yījí fijí kōpi īmūlūú, kōpi ūdrákí céré. Múngú pa Núwā tā píri rī ūlūúpi rī ívē 'bá ézírī rī ni he drā agásí rá

⁶ 'Bá ūnjīkānyā 'o'bá kūrú
Sōdómō vé rī agá. ãzini

Gõmórã vé rĩ agá rĩ pi,
Múngú zã kôpi veé ãcí sí,
kôpi cikí kuú úfúrágú rú.
Múngú 'o tã 'dři 'díni, 'bá 'i
nř'bá ku rĩ pi ã nřkí rí ámá
'yozú kínř, 'i kpá ímú kôpi zã
ve ãcí sí sř 'dři tíni.

⁷ Múngú ípá Lótō ri ācí
agásī īri ní tā 'oó píri rī sī.
Ünjīkānyā 'bá Sōdómō gá rī
pi ní 'oó drīnjá sēépi 'diri, sē
Lótō ní ãyīkō ãlunjáni kuyé.

⁸ Lótō ri 'bá tā 'oópi píri ni,
ri adrii 'bá ri'bá ūnjíkānyā
'o'bá 'dī'bée āsámvú gé,
ú'dú ãlu ãlu, īri ri ūnjíkānyā
kópi ní rií 'oó rí ndre, āzini
átángá ūnjí ūnjí kópi ní rií
átá rí pi yí 'í bý gé, tā 'dī'bée
sē īri ní ãyíkō ãluñáni kuyé.

⁹ Tā rī dō 'dīri tñi, Úpí Múngú ri 'bá tā 'o'bá píri rī pi pa tā kópi ísú'bá rī pi agásí rá, 'bo ūri tā ūkpó ūkpó ni 'bá 'bá ūnjíkănyā 'o'bá rī pi drígé, címgbá cazú lóki i ní ímúzú tā lizú kópi drígé rī gé.

¹⁰ 'Bá ri'bá ēbírī rú'bá
nōri vé rī ā tā 'dú'bá
nga'bá, ūnjíkānyā 'o'bá,
ūkpō Múngú vé rī gā'bá sī rī
pi, Múngú ri ímú kōpi īrīñā
rá

'Bá 'díni 'dī'bée ri tā rī 'o
muzú drī ūkpó sī, kōpi āfū
rú, āzini ilékélénjá rú, kōpi
ri mālāyíkā 'bū gé rī pi u'da
ūrī ãkó.

i¹ Mälāyíkā rī pi vé ūkpō
ā ndē dō 'bá āngū ímbá'bá
ūniō sī 'dī'bee vé rī rá

* 2:5 2:5 *Núwā*: Núwā adri sâ 'bá rī pi ní ūnjīkānyā 'ozú ūnjí 'dāri gé rá, kúru Mungú ní īri zizú ã údé külümgbä, yïj rī kädö ímý fij, ã pa rí ūrivé 'bá rī pi ūrivé ãnyäpá rī pi ã uruko pi be. 'Í lá 'dónqará 5-9.

dráášsíyā, kópi tōkí 'bá ūnjó rú 'dī'bée kuyé, ãzini u'dakí kópi Úpí Múngú ẹndrëtì gé kuyé.

¹² 'Bá ãngū ímbá ūnjō sī 'dī'bée, kópi ri tā kópi ní nñjí kuyé rī pi ide, kópi ri tā ñí lēé rī 'dụ nga ẹníákō sī. Kópivé úmī sū ãnyäpá rī pi vé rī tñi, ñí ímú kópi ú'dí ūdrā sū ñí ãnyäpá rī pi ú'dí ūdráa rī tñi.

¹³ 'Bá 'díní 'dī'bée ri ūnjíkãnyā rū'bá nñori ní ãyíkō sëépi ni 'o andrekelemgbe ütúnjá sī, kópi ri tā ūnjí ūnjí aga'bée rá ni pi 'o muzú, vñrā 'bá rī pi ní ñí umúzú ngá nyazú rī gé, kópi ri ūnjíkãnyā drñijá sëépi ni 'o 'bá rī pi ãsámvú gé. Tā kópi ní 'oó ūnjí 'dī'bée sī, Múngú ri ímú kópi 'o ãní ūnjí.

¹⁴ Tā kópivé rií 'oó muzú rī, rizú ̄wū 'bázú muzú bädärú, kópi kukí ūnjíkãnyā 'ongárá ku. Kópi 'bá úmī ãkó rī pi ë mi ù'bā 'de tā ūnjí agá mbélénjá, kópi 'bákí ési ãmbúgú ngá drígé. 'Bá 'díní 'dī'bée, trikí kópi gé.

¹⁵ Kópi kukí tā píri rī ã 'ongárá ãní, kópi gökí rií tā gõrõñõ rú ni 'oó muzú, sū Bälámū Bëórä mvópi ní lēé mûfëngä ndääá ̄sú lëti ūnjí sī rī tñi.

¹⁶ 'Bo nébí Bälámū vé döngí átá ūnjíkãnyā Bälámū ní 'oó rī ã tā drí ni gé. Döngí rī átá sū 'bá áda ní átá rī tñi, së Bälámū ku ívé tā rií 'oó ẹníákō vé 'dři rá.

¹⁷ 'Bá ãngū ímbá'bá ūnjō sī 'dī'bée adrikí sū kídí njuúpi gí rī tñi, ãzini kópi adrikí sū ́ríbítì yíigó vé ûlí ní vij 'díisí rá rī tñi. Múngú údé kópi ní vñrā ïzängä nyazú ambamba ni kú ìnogósí gí, ïri ri kópi tē.

¹⁸ Kópi ̄áfú rú, kópi ri átangá 'bá ïzä koópi ku ni pi átá, kópi ri tā rú'bá nñori vé rī pi 'o 'bá rī pi ãsámvú gé andrekelemgbe, kópi ri tā 'dī'bée 'o 'díní, 'bá ési újá'bée ú'dí rú ūnjíkãnyä agásí rī pi úbészú, kópi ã fikí ri tā ūnjí 'oó bësíñi.

¹⁹ Kópi ri 'yo 'bá rī pi ní, 'bá rī pi ̄yíkí dō tā ñí ìmbá rī rá, kópi ímú dríwälä ̄sú rá. 'Bo ̄súzú 'bá ãngū ímbá'bá ūnjō sī 'dī'bée, kópi tûgëři ri'bá ūnjíkãnyä 'o'bá ní pi, ã'diâtäsiyä 'bá riipi ūnjíkãnyä 'oópi rī, ïri tûgëři ūnjíkãnyä rī drígé.

²⁰ 'Bá ãngū ímbá'bá ūnjō sī 'dī'bée ̄yíkí kôdô 'bavé Úpí Yésü Kúrisítô 'bá Paápi rī gí, kópi ̄fükí ūnjíkãnyä nyôókú nñori vé rī agásí gí, 'bo ūnjíkãnyä rī gõ kpá kópi ìmülüú díi, së nóni kópivé tā rií 'oó rī gõ ícá ūnjí drídrí 'däri ndëé.

²¹ 'Bá 'dī'bée ã nñkí té dō lëti Múngú vé tā 'ozú píri rī kuyé, ïri té adri muké, ̄súzú kópi nñkí rá, 'bo kópi gákí tâimbí Múngú vé uletere ñí ìmbá rī 'dugá ngagá sī.

²² Tā ñí átá 'dī'bée tā áda, "Ucogú ri úgbé, ïri gõ újá ívé úgbé mbe. Ígá ri 'i ûjí

múkényā rú, īri kpá gō fi 'i ūnjō ūtrētrē sī dīj."

3

Úpí Yésū vé īgōngárá

¹ Īmi mávé ūndī má ní lēlē rī pi, á sī īmi ní kōkōbī rī sēé dr̄idr̄i ni rá, āzini má ní sī sēé īmi ní 'dī. Kōkōbī má ní sī sēé īrī 'dī'bée, á sī sēé īmi ímbázú ãní, īmi kádō lāá, tā ni ã āvī rī īmī ési agásī ku.

² Á lē īmi 'bākí tā nébī Múngú ri nī'bá rá rī pi ní ótū átá 'dāri kú īmī ési agá, āzini lē īmi 'bākí tā Úpí 'bá Paápi rī ní ezií ívē 'bá áyúâyū rī pi tī gé rī kú īmī ési agá.

³ Dr̄idr̄i ni, tā má ní lēé īmi nīkí ámá múké rī, īri 'dī, ú'dú ȳdū vé rī gé, 'bá Ȣrukō pi ímū tā áda īmi ní rií 'oó rī gugū, kōpi tā ūnjí ī ní lēé rī pi 'du nga áyu.

⁴ Kōpi 'yo, "Yésū kīnī, 'i ímví īgō rá píri, ímví dí kuyé ãsī? Í'dozú 'bá é'bípīi ní ūdrāzú rī gé 'dāá, āzini Múngú ní 'bū pi gbizú vū be rī gé 'dāá, cīmgbá ãndrū sī, tā rī pi áwíkí adrií kuú ȳkū rī tīni."

⁵ 'Bá 'dī'bée nīkí ámá rá 'yozi kīnī, Múngú gbi 'bū pi vū be nī, ri átá tī sī, gbi nyōkū rī yīi sī, aco yīi rī muzú ãndiãndí, nyōkū rī ní índrézú, 'bo kōpi āvīkí tā 'dīri sī ãkā.

⁶ Múngú gō yīi 'i ní nyōkū rī gbizú ãní 'dāri sēé tīi, yīi rī ú'dī 'bá rī pi, ngá idri be rī pi be ūdrāá céré 'dīsī rá.

⁷ 'Bo Múngú átá Ȣnogósí kīnī, 'bū 'bá ní ndreé ãndrū nōri, āzini vū 'bá ní adrií dr̄i ni gé nōri, 'i ímū kōpi zā ve ãcī sī, kōpi tē ku 'dīni, cīmgbá lóki 'i ní ímúzú tā lizú 'bá rī pi dr̄igé rī gé, 'bá 'i nī'bá ku rī pi, 'i ímū kōpi zā ve ãcī sī.

⁸ Īmi mávé ūndī má ní lēlē rī pi, lē īmi 'bākí īmi dr̄igé 'yozi kīnī, ú'dú ãlu ìndré Úpí Múngú vúgá 'dāá ëlī élifū ãlu tīni, ú'dú élifū ãlu ìndré ú'dú ãlu tīni.

⁹ Tā Úpí ní ezií 'yoó kīnī, 'i īgō rá rī, 'bá Ȣrukō'bée Ȣsūkí kīnī, icó īgōo mbēlēnā ku. 'Bo adri 'dīni kuyé, Úpí ri tā rī 'o muzú mādā īmi tā sī, a'diātāsīyā Úpí lē 'bá ãlu ãlu ã ku ūnjikānyā 'ongará ãní, ã drā rí ku.

¹⁰ Ú'dú Úpí ní ímvízú rī, 'bá ãzi icó nījí ku, īri icá ãngū Ȣsú dū, sū Ȣgū'bá ní ímū ngá Ȣgū'y rī tīni. ãngū rī ímū lī 'bū gé 'dāá kubī be mgibīrī, 'bū rī kúru áfī 'dīsī rá, ï ngá 'bū gé 'dāá rī pi zā ve ãcī sī mgibilimgbilí, ï kpá vū rī zā ve ngá 'a ni gé rī pi be mgibilimgbilí.

¹¹ Ngá vū dr̄igé nōgō rī pi, ï dō ímū zā ve ãcī sī 'dīri tīni, ngá múké rī, lē īmi ngakí Ȣzí Múngú ní, āzini īmi Ȣnjikí Múngú ri.

¹² Lē īmi 'bākí mi rizú ú'dú Múngú ní ímúzú tā lizú 'bá rī pi dr̄igé 'dāri ūtēzú. Lē īmi Ȣsūkí 'yozi kīnī, ú'dú 'dāri vé icángará vūvū yā 'dīni ku, īri icá ú'díkírīnā nōgō. Ú'dú 'dāri gé, 'bá 'bū

gé 'dāá rī pi, ngá 'bū gé 'dāá
rī pi be, āzini 'bá vū drīgē
nōgō rī pi, ngá vū drīgē nōgō
rī pi be, ī kōpi zā ve ācí sī
mgbīlímgbīlī.

¹³ 'Bo 'bā ri ési 'bā 'bū ú'dí,
āzini vū ú'dí Múngú ní ezií
'bá ní 'dāri ūtēzú, vūrā rī
údéki ángíri 'bá tā 'o'bá piri
rī pi ní.

¹⁴ Ími mávé ūndī má ní
lēlē rī pi, ími ní rizú ési
'bāzú tā 'dīri ūtēzú rī gé, lē
Úpí Yésű ē ísú ími uletere,
ūnjīkānyā ākó, tā be kíri
Múngú əndrēti gé.

¹⁵ Lē ími 'bākí ími drīgē
'yozu kínī, tā Úpí ní ési 'bāzú
mādā ícázú mbēlēná kuyé
rī, ku 'bá rī pi ní sâ, 'bá rī
pi ā újákí rī ési āní. Tā 'dīri
sū nyo Múngú ní úmī sēé 'bá
ógúpí Páulū 'bá ní lēlē rī ní,
íri ní tā rī sū sēé ími ní rī tñi.

¹⁶ Kököbí Páulū vé íri ní sū
'dī'bée agásí, átá tā 'dī'bée
cére rá, 'bo tā íri ní sū 'dī'bée
ūrukö mbamba, ífífi ni ícokí
nīj bā ku. 'Bá ūrukö tā nī 'bá
ku rī pi újákí írivé kököbí sū
'dīri ūlūú ū'dū be túngú, sū
kōpi ní tā Búkū Múngú vé rī
agá rī újá ūlūú ū'dū be túngú
rī tñi.

¹⁷ Ími mávé ūndī má ní
lēlē rī pi, sū ími ní tā 'dī'bée
nīj rá rī tñi, lē ími adrikí mī
be kowu, 'bá ri'bá ūnjīkānyā
'o'bá rī pi ā úbekí rī ími fí
ūnjīkānyā 'oó ku.

¹⁸ Ési múké, āzini tā
nīngará íngápi 'bavé Úpí
Yésű Kúrísítō 'bá Paápi rī
vúgá rī, ā sē ími tukí pá
ükpo ūkpó. Lē ē íngukí Yésű

ri muzú nyonyo! Āmīnā.

Kökökbi ālu ni Yūwánī ní sii rī Tā búkū rī vé rī ā ūlūngará

Yūwánī Yésü vé 'bá áyúayū rī sī kökökbi 'dīri 'bá үrükö adri'bá Kürsítiyání rú rī pi ní, lē kōpi sū anji ívē ni tīni. Kīnī, lē kōpivé ãsámvú Múngú be rī, ázini Kürsítō be rī ā adri muké, 'Yo kōpi ní 'bá ãngū ìmbá'bá kānísā agá ūnjō sī rī pi vé tā. Yūwánī kīnī, ótū ī rikí adri'i Yésü be trú, 'í nī rá, Yésü ri 'bá áda, īri Mvá Múngú vé ni. Kīnī, kōpi 'bākí dō ęsí Yésü drīgé rá, kōpi idri 'dáni'dáni rī ıṣú rá. Kīnī, kōpi Kürsítiyání rú, lē kōpi ā lēkí Múngú ri lēlē, ázini kōpi ā lēkí ī lēlē ī ãsámvú gé sī.

'Bá idri sēépi rī

¹ Í'dóngará gá 'dāá, Ү'dükö idri sēépi rī, īri anigé, 'bá yikí īrivé ү'dükö rá, 'bá ndrekí īri 'bā mi sī rá, 'bá úlókí rú' 'bá ní 'bā drī sī rá, 'bá ní rií tā ní ūlūú ìmi ní 'dī.

² 'Bá idri sēépi rī i'da 'i 'bá ní rá! 'Bá ndrekí īri 'bā mi sī rá. 'Bá nóni ri idri 'dáni'dáni ótū adri'i. Etépi Múngú be trú ī ní i'daá 'bá ní rī vé tā ūlū ìmi ní.

³ 'Bá ri ìmi ní tā 'bá ní ndréé 'bā mi sī, ázini 'bá ní yij 'bá bí sī rī ūlū, 'bá úmukí rí 'bá adri'i ìmi be trú, ázini 'bá úmukí rí 'bá adri'i

Etépi be trú, ázini Mvópi Yésü Kürsítō be trú.

⁴ 'Bá sīkí tā 'dī'bée sēé ìmi ní, 'bā úmukí rí 'bā adri'i ìmi be trú, 'bā adrikí rí ìmi be ãyikō sī.

Múngú ri dī sū үtúñá tīni

⁵ Ү'dükö 'dīri 'bá yikí íngázú Yésü vúgá, 'bá ní rií ūlūú ìmi ní 'dī kīnī, Múngú ri dī ãngū ìmgberē sū үtúñá tīni, tā āzi índrépi sū ìnijá tīni rū'bá ni gé 'dāáyo.

⁶ 'Bá 'yokí dō kīnī, 'bá ícikí 'bā ãsámvú Múngú be rī ícá ngá ālu gí, 'bo 'bá áwíkí dō adri'i ìnijá agá rií ūnjikānyā 'oó, 'dīri lū 'yozú kīnī, 'bá ūnjó rú, tā 'bá ní 'oó rī adri tā áda ku.

⁷ 'Bo 'bā dō ri adri үtúñá agá, sū Múngú ní dīj үtúñá rú rī tīni, 'bá 'bā úmú adri 'bá Múngú vé rī pi be trú. Múngú Mvópi Yésü vé ãrí, īri 'bavé ūnjikānyā ūjī 'bā rū'bá gá sī céré.

⁸ 'Bá 'yokí dō kīnī, 'bá ūnjikānyā ãkó, 'bā ri 'bā mi ū'bā, tā áda 'bá ęsí agá 'dāáyo.

⁹ 'Bá ūlūkí dō 'bavé ūnjikānyā Múngú ęndretpi gé rá, Múngú ri ęsí 'bā tā pirj 'ozú, īri 'bā trū 'bavé ūnjikānyā agásí rá, ázini īri 'bavé ūnjikānyā ūjī rá.

¹⁰ 'Bá 'yokí dō kīnī, 'bá ūnjikānyā ãkó, 'dīri lū 'yozú kīnī, 'bā ri 'yo, Múngú ri ūnjó rú, īrivé ү'dükö muké 'dīri 'bá ęsí agá 'dāáyo.

2

¹ Má anji rī, á sī kōkōbī 'dīri sēé īmi ní, īmi 'okí rí ūnjīkānyā ku. 'Bo 'bá rī 'o dō ūnjīkānyā, 'bá ãzi pá tuúpi 'bávé tā tī gé átápi Étépi be ni anigé, 'bá rī Yésū Kúrísítō adriípi píri rī 'i.

² Yésū Kúrísítō adi 'i sēé drāá 'bávé ūnjīkānyā ūjīzú 'bá rú'bá gá sī, ūjī 'yéñá 'bávé ūnjīkānyā ó'dúkúlé ku, īri 'bá vū drīgé rī pi vé ūnjīkānyā ūjī céré.

³ 'Bá 'dükí dō tāím̄bī Múngú vé rī ngaá rá, 'bá ícō nī ámá 'yozú kínī, ádarú 'bá níkí Múngú ri rá.

⁴ 'Bá rī 'yo dō kínī, 'i nī Múngú ri rá, 'bo 'dú dō tāím̄bī Múngú ní ezií rī ngaá kuyé, 'bá 'dīri ūnjó rú, nī tā áda Múngú ní ezií rī kuyé.

⁵ 'Bo 'bá 'dükí dō tā Múngú ní ezií rī ngaá rá, tā 'dīri lū 'yozú kínī, ádarú 'bákí lēngárá Múngú vé rī adrií 'bá eṣí agá gí. Kúru 'bá ícō nī ámá 'yozú kínī, 'bávé ãsámvú Múngú be rī ícá muké gí.

⁶ 'Bá rī 'yo dō kínī, 'i 'bá Múngú vé ni, lē ã 'o tā rī, sū Yésū ní 'oó rī tñi.

Tāím̄bī ú'dí rī

⁷ īmi mávē ūndī má ní lēlē rī pi, tā má ní sī sēé īmi ní 'dīri adri tāím̄bī ú'dí ni kuyé, īri tāím̄bī ūkū ï ní ótú sēé īmi ní, īmi ní Yésū ri è'yīzú rī gé 'dāri. Tāím̄bī ï ní 'yoó kínī, lē ã lēkí 'bá lēlē 'dīri, īri tāím̄bī īmi ní ótú yī dřidři 'dāri.

⁸ 'Bo tā má ní sī sēé īmi nī rī, īri ádarú tāím̄bī ú'dí ni, Yésū vé tā 'oó rī lū 'yozú kínī, lē kpá ã ndrekí tā áda tāím̄bī rī vé rī īmī rú'bá gá, ã'diātāsīyā tā 'oó īnījá agá rī ã vúgú dē 'i gí, ūtūnjá ri nóni ri ka nī.

⁹ 'Bá rī 'yo dō kínī, 'i ūtūnjá agá, 'bo 'bā dō eṣí ūnjí ógúpí ní, áwí 'dīri adrií kuú īnījá agá.

¹⁰ 'Bá 'í édrípi ri lēépi lēlē rī, īri 'bá adriípi ūtūnjá agá ní, ngá ãzi īri eṣí agá sēépi īri ní tā ūnjí 'ozú ni 'dāáyo.

¹¹ 'Bo 'bá eṣí ūnjí 'báápi 'í édrípi ní rī, īri drī kú īnījá agá ūgōgō, īri ri eçí tū īnījá agá, nī kuyé 'i dō ri mu ngōlé, ã'diātāsīyā īnījá őzü mi ni gí.

¹² īmi mávē anji má ní lēlē rī pi, á sī tā 'dīri sēé īmi ní, ã'diātāsīyā Múngú trū īmi ūnjīkānyā agásí gí Yésū ã rú sī.

¹³ īmi má étépi, á sī tā 'dīri sēé īmi ní, ã'diātāsīyā īmi níkí Kúrísítō adriípi í'dóngárá gá 'dālé anigé rī gí.

īmi kērjanji rī pi, á sī tā 'dīri sēé īmi ní, ã'diātāsīyā īmi nděkí ãdróko ri gí.

īmi mávē anji má ní lēlē rī pi, á sī tā 'dīri sēé īmi ní, ã'diātāsīyā īmi níkí 'bá Étépi Múngú ri gí.

¹⁴ īmi anji Múngú vé rī pi, á sī tā 'dīri sēé īmi ní,

ã'diātāsīyā īmi n̄kí 'bá
Etépi Múngú ri gí.

Ími má étépij, á sī tā 'dīri sēé
ími ní,

ã'diātāsīyā īmi n̄kí
Kúrísítō adriipi
í'dóngará gá 'dālē
anigé rī gí.

Ími kērjanji rī pi, á sī tā 'dīri
sēé ími ní,

ã'diātāsīyā ú'dúkó
Múngú vé fiipi īmi ési
agá rī
sē īmi tukí pá ūkpó ūkpó
ímivé ẽ'yīngará agá,
sē īmi ndēkí ādróko ri
gí.

Ã 'bākí ési tā nyōkú nōri
vé rī drīgé ku

15 Lē īmi 'bākí ési tā
nyōkú nōri vé rī drīgé ku,
dōku lē īmi fikí ūnjikānyā
nyōkú nōri vé rī 'oó ku. 'Bá
rī 'bā dō ési tā nyōkú nōri
vé rī drīgé, íco ési 'bāá 'bá
Etépi ri lēzú ku.

16 Tā nyōkú nōri vé rī, īri
sē 'bá rī tā rū'bá nōri vé rī
'dū nga áyu, sē īri ési 'bā
āmbúgú ngá drīgé, īri adri
āfú rú. Tā 'dībée adrikí tā
'bá Etépi ní lēé ã'okí rī kuyé,
tā 'dībée tā nyōkú nōri vé
ni.

17 Tā nyōkú nōri vé rī,
āzini ési 'bá rī pi ní rií
'bāá ngá nyōkú nōri vé rī
pi drīgé rī, īri ímú dē rá.
'Bo 'bá Múngú vé tā 'duúpi
ngaápi rī, īri ídri 'dáni'dáni
rī ̄sú rá.

Ari'ba Yésü Kúrísítō vé rī
pi

18 Mâ anji rī, ú'dú ̄dū vé
rī ícá gí. Ími yíkí īmî bî
sî rá kínî, ̄rí'bágú Kúrísítō
vé rī ri ímú 'dī'dî, nóni
ari'ba Kúrísítō vé rī pi ícákí
kárákará gí. Sē 'bá n̄kí ámá
̄ní 'yozú kínî, ú'dú ̄dū vé rī
ícá gí.

19 Ari'ba 'dī'bée, kôpi fûkí
'bá ̄sámuvú gé nōósî, kôpi
ẽ'yíkí Yésü ri sū 'bá ní ẽ'yíi
rī tñi kuyé. Kôpi ẽ ẽ'yíkí té
dō Yésü ri sū 'bá ní ẽ'yíi rī
tñi rá, kôpi té áwí adri 'bá
be trú. Kôpivé fûngará 'bá
̄sámuvú gé sī 'dīri lū 'yozú
kínî, kôpi ẽ'yíkí Yésü ri sū
'bá ní ẽ'yíi rī tñi kuyé.

20 'Bo Yésü ri Uletere, sē ívē
Índri Uletere rī ású īmi gí, sē
nóni īmi n̄kí tā áda Múngú
vé rī gí.

21 Á sī īmi ní kôkôbí 'dīri
sēé 'yozú kínî īmi n̄kí tā áda
rī kuyé yā 'díni ku, īmi n̄kí
tā áda rī rá, ̄diātāsīyā tā
áda Múngú ní i'daá rī agá,
̄unjō 'dāáyo.

22 'Bá ̄unjó rú rī ̄di 'i? 'Bá
̄unjó rú rī, īri 'bá 'yoópi Yésü
adri Kúrísítō ku rī 'i. 'Bá
'díni 'dīri, īri ̄rí'bá Kúrísítō
vé ni, 'bá 'dīri gā Etépi
Múngú rī sī, ̄zini gā Mvópi
Yésü rī sī.

23 'Bá Mvópi Yésü ri gâápi
sī rī, gā kpá Etépi Múngú ri
sī, 'bá Mvópi Yésü ri ̄yípi
rá rī, ̄yí kpá Etépi Múngú
ri rá.

24 Kúru ú'dúkó mûké ̄ní
ímbá īmi ní í'dóngará gá
'dāá, īmi ní yíi īmî bî sî
'dīri, lē īmi 'bākí kuú īmî
ési agá. Ími 'bākí dō tā ni

ĩmî ési agá rá, ĩmi áwí adri
ĩmi Etépi Múngú agá, ãzini
Mvópi Yésü agá.

²⁵ 'Bá áwíkí dō adrií
Múngú agá, 'bâ íco ídri
'dáni'dáni Kúrísítō ní ẽzíj rí
ísu rá.

²⁶ Á sî tâ 'dîri sêé ĩmi ní,
ĩmi ã adrikí rí mî be kowu
'bá lê'bá ĩmî mî ū'bâ'ba
'dî'bée vé tâ sî.

²⁷ 'Bo nóni Kúrísítō sê
Índri Uletere rí ású ĩmi gí,
íri nóni ri adri ĩmi agá, ĩmi
gôkí nóni ímbángará lêé díjí
ku, Índri Uletere rí ĩmi ímbá
nî. Tâ iringi ní ímbá rí adri
ünjö ku, iringi tâ áda. Nóni lê
Índri Uletere rí ã ású ĩmi,
lê ĩmi áwíkí ĩmi îkpää adrií
Kúrísítō ã rû'bá gá, sû Índri
Uletere rí ní ĩmi ímbá rí tñi.

Anji Múngú vé rí pi

²⁸ Má anji rí, lê ĩmi áwíkí
ĩmi îkpää adrií Kúrísítō ã
rû'bá gá, Kúrísítō kâdô ímví
ïgôo, 'bá ícokí adrií үrj sî ku,
ãzini 'bá ícokí adrií drînjá sî
ku iringi  ndrëti gé.

²⁹ Ĩmi nîkí rá 'yozu kínî,
Kúrísítō ri tâ be pîri, ĩmi nîkí
kpá rá 'yozu kínî, 'bá tâ 'oópi
pîri rí, iringi adri Mvá Múngú
vé ni.

3

¹ 'Bá Etépi Múngú lê 'bâ
ambamba, ï ní 'bâ zîzú ãní
Múngú vé anji 'dî. Ádarú
'bâ anji Múngú vé ni. Tâ 'bâ
nyôkú nõri drîgé rí pi ní 'bâ
nîzú ámázú kuyé 'yozu kínî,
'bâ anji Múngú vé ni rí, kôpi
nîkí Múngú ri kuyé.

² Ĩmi mávè ũndî má ní
lêlêr rí pi, 'bâ nóni anji
Múngú vé ni, Múngú ri dô
úmvûlési ímú 'bâ újá adri
íngóni yâ, i'da drî 'bá ní
tâ ni kuyé. 'Bo 'bá nîkí
rá 'yozu kínî, Kúrísítō kâdô
ímví ïgôo, 'bâ iringi ndre rá, 'bâ
ímú adri sû iringi tñi.

³ 'Bá ési 'bâápi Kúrísítō
drîgé rí, iringi adri ule, fi
ünjîkânyâ 'oó ku, sû Kúrísítō
ní adrií ule ünjîkânyâ ãkó rí
tñi.

⁴ 'Bá ünjîkânyâ 'oópi rí,
nô tâímbi Múngú vé rí gí.
Ünjîkânyâ ri, iringi Múngú vé
tâímbi ñöngárá.

⁵ Ĩmi nîkí rá 'yozu kínî,
Yésü ímú 'bâvè ünjîkânyâ
üjíj 'bâ rû'bá gá sî gí. Yésü
'o ünjîkânyâ  lunjâni kuyé.

⁶ 'Bá rí îkpää dô 'i kú rû'bá
ni gé, íco ünjîkânyâ 'oó díjí
díjí ku. 'Bá rí dô ri ünjîkânyâ
'o muzú, 'bá 'dîri nî iringi kuyé,
ámâ iringi kuyé.

⁷ Mâ anji rí, lê ĩmi sêkí 'bâ
ãzi ã ū'bâ ĩmî mî ku. 'Bá tâ
'oópi pîri rí, Múngú  ndrëti
gé, iringi 'bâ pîri, sû Kúrísítō ní
adrií pîri rí tñi.

⁸ 'Bá riípi ünjîkânyâ 'oópi
rí, iringi 'bâ âdrôko vé ni,
ã'diâtâsîyâ âdrôko í'dô
ünjîkânyâ 'oó ï ní drî 'bû pi
gbizú vû be kuyé rí gé 'dâá,
'bo Mvá Múngú vé rí ímú  zí
âdrôko vé rí izaá drî ni gé sî
rá.

⁹ Anji Múngú vé rí pi
ícokí rií ünjîkânyâ 'oó ku,
ã'diâtâsîyâ úri Múngú vé
rí adri kôpi ési agá. Sê
kôpi 'okí ünjîkânyâ ku,

ã'diātāsīyā Múngú 'dụ kōpi
'bāá anji ívē ni pi rú gó.

¹⁰ 'Bā anji Múngú vé rī
pi nī ámá rá, 'bā kpá anji
ãdróko vé tā 'dụ'bá nga'bá
rī pi nī ámá rá, ã'diātāsīyā
'bá tā 'oópi píri ku, 'í ógúpi ri
lēépi ku rī, adri mvá Múngú
vé ni ku.

Lē 'bā lēkí 'bā lēlē

¹¹ Ɂ'dúkó muké Múngú vé
ími ní yií i'dóngará gá 'dāá
rī lū kínī, lē 'bā lēkí 'bā lēlē.

¹² Lē 'bā adrikí sū Káyīnā
ándúrú riípi ãdróko vé tā
'oópi édrípi ri 'díipi drāápi
rī tíni ku. Káyīnā 'dị édrípi
ri ãsī? Káyīnā 'dị édrípi
ri, édrípi ní tā 'oó Múngú
endréti gé píri rī sī, 'bo
tā Káyīnā ní 'oó rī Múngú
endréti gé ūnjí.

¹³ Má édrípii má ómvúpii,
'bá nyõókú dríge nōgó rī pi
ndrekí dō ìmi ūnjí, ìmi ési a
tī ãní ku.

¹⁴ 'Bá lēkí dō 'bā lēlē, ìri lū
'yozi kínī, 'bá Ɂfukí drā agásī
gó, 'bá Ɂsukí idri 'dáni'dáni
rī gó. 'Bá édrípi ri lēépi ku,
ãzini ómvúpi ri lēépi ku rī,
ìrivé ìndrí áwí drāá kuú ãvū
rú.

¹⁵ 'Bá ési ūnjí 'bāápi ógúpi
Yésü ri Ɂ'yípi gó rī ní rī, ìri
'bá riípi ángū ú'dípi ni. Ìmi
níkí rá 'bá ángū ú'dípi rī, Ɂsú
idri 'dáni'dáni rī ku.

¹⁶ Lēngará vé tā, ìri 'díni,
Yésü Kúrisítō adi 'i sée drāá
'bā tā sī. Lē 'bā adikí 'bā
sée drāá 'bá Ɂgúpii Yésü ri
Ɂ'yí'bá gó rī pi vé tā sī, sū
Yésü ní 'i adií sée drāá rī tíni.

¹⁷ 'Bá rī dō ngá be, ndre
dō ógúpi ri ngá ãkó, ko dō

ógúpi ē ūnā ngá sī ku, lēngará
Múngú ní 'bá rī pi lēzú rī ési
ni agá 'dāáyo.

¹⁸ Má anji rī, ã lēkí ángū tī
sī kána ku, ádarú lē ími lēkí
ími Ɂgúpii lēlē, ími kokí kōpi
ē ūnā ngá sī koko.

¹⁹ 'Bá lēkí dō 'bá Ɂgúpii
lēlē, 'bā ícō nī ámá 'yozi
kínī, 'bá ri tā áda 'o, ìri sē 'bá
ési ri adri Ɂyíkō sī, 'bá kādō
rií Múngú vé tā ūsú.

²⁰ 'Bā ési ã ri dō nōo
ünjíkanyā 'bá ní 'oó rī
sī drāáasīyā, Múngú ri
ámbúgú, nī tā 'bá ési agá
rī céré rá, tā ãzi Múngú ní
níj kuyé ni ãluñáni 'dāáyo.

²¹ Ìmi máyé ūndī má
nī lēlē rī pi, 'bá ámákí
dō 'yozi kínī, 'bá 'okí
ünjíkanyā kuyé, 'bá adri
Múngú endréti gé ūrī ãkó.

²² 'Bá zíkí dō ngá Múngú
tī gé, ìri sē 'bá ní rá,
ã'diātāsīyā 'bá ri tā ìri ní ezi
'bá ní rī 'dụ nga rá, ãzini tā
'bá ní 'oó rī, ìri Múngú ní
Ɂyíkō sē.

²³ Múngú ezi 'bá ní 'díni
kínī, 'bá Ɂ'yíkí 'i Mvópi Yésü
Kúrisítō ri, ãzini 'bá lēkí 'bā
lēlē 'bá ásámvú gé sī, sū Yésü
ní ezi rī tíni.

²⁴ 'Bá tāímbí Múngú vé rī
'dụ'bá nga'bá rá rī pi, kōpi
úmukí ñ adrií Múngú be trú
gó, Múngú ri adri kōpi be
trú. Tā 'bá ní nizú ámázú
'yozi kínī, Múngú ri adri 'bá
be trú rī, ìri ní Ìndrí Uletere
rī ipéé 'bá ású rī sī.

4

Lē ìmi ámákí ìndrí rī pi

ámámā

¹ Īmi mávé ūndī má ní lēlē rī pi, lē īmi ē'yīkí ìndrí rī pi vé tā muzú bādārú ku. Lē īmi ámákí ìndrí rī pi ámámā, ìndrí rī pi dō Mungú vé ni, dō kōpi ìndrí ãzi túngú ni pi. Ā'diātāsīyā nébī ūnjō rú rī pi kárakará, kōpi ayikí muzú vū drīgē sī, kōpi ri tā ūnjō vé ni pi ūlū muzú 'bá rī pi ní.

² Tā īmi ní ícázú Ìndrí Uletere Mungú vé rī nīzú ámázú rī, īri 'dīni, nébī 'yoópi kīnī, tīkí Yésū Kúrisítō rī ifūu 'bá áda rú rī, nébī 'dīri ìndrí Mungú vé rī rū'bá ni gé anigé.

³ 'Bo nébī 'yoópi kīnī, tīkí Yésū ri 'bá áda rú kuyé rī, nébī 'dīri ìndrí Mungú vé rī rū'bá ni gé 'dāáyo, īri ārī'bá Kúrisítō vé ni. Īmi yīkí rá 'yozú kīnī, ārī'bágú Kúrisítō vé rī ri ímú 'dī'dī, nóni ícágí, īri vū drīgē nōgónō.

⁴ Má anji rī, īmi anji Mungú vé ni, īmi ndēkí nébī ūnjō rú 'dī'bée gí, ā'diātāsīyā Ìndrí ēzí ngaápi īmī rū'bá gá rī, ūkpō ni aga ìndrí ēzí ngaápi nyōkú drīgē nōgó rī vé rī rá.

⁵ 'Bá ūnjō rú 'dī'bée, kōpi 'bá Mungú ri nī'bá kuyé ni pi, kōpi ri tā nyōkú nōri vé rī átā, 'bá Mungú ri nī'bá ku rī pi ri kōpivé tā 'dū ēzí ngazú.

⁶ 'Bá 'bá Mungú vé ni. Tā 'bá ní ícázú Ìndrí tā áda átāpi rī nīzú, ãzini ìndrí ūnjō rú rī nīzú ámázú rī, īri 'dīni, 'bá Mungú ri nī'bá rá

rī pi, kōpi 'bávē tā 'dū ēzí ngazú rá, 'bo 'bá Mungú ri nī'bá ku rī pi, ícokí 'bávē tā 'dū ēzí ngazú ku.

Lēngará Mungú vé rī

⁷ Īmi mávé ūndī má ní lēlē rī pi, lē 'bá lēkí 'bá lēlē, ā'diātāsīyā lēngará ibí íngá Mungú vúgá. 'Bá lēkí dō 'bá lēlē, īri lū 'yozú kīnī, 'bá anji Mungú vé ni, 'bá nīkí Mungú ri rá.

⁸ 'Bá āngū lēépi ku rī nī Mungú ri kuyé, ā'diātāsīyā Mungú ri 'bá āngū lēépi lēlē ni.

⁹ Mungú i'da ívē lēngará 'bá ní lētī be 'dīni, īpē ívē Mvá ālukútañá rī nyōkú drīgē nōgó, 'bá īsúkí rí idri 'dāni'dāni rī āní bēnī.

¹⁰ Lēngará agaápi rá rī, īri 'dīni, Mungú lē 'bá lēlē, īpē ívē Mvá ímú drāá rōbōñō rū 'bá trūzú 'bávē ūnjīkānyā agásī, adri 'yozú kīnī, 'bá lēkí Mungú ri nī 'dīni kuyé.

¹¹ Īmi mávé ūndī má ní lēlē rī pi, sū Mungú nī 'bá lēlē rī tīnī, lē 'bá lēkí 'bá lēlē.

¹² 'Bá ãzi ndre Mungú ri āluñáni kuyé. 'Bo 'bá lēkí dō 'bá lēlē, Mungú ri adri 'bá agá, ádarú lēngará Mungú nī 'bá lēzú rī, 'bá 'bā ku 'bá ési agá.

¹³ Mungú sē 'bá ní ívē Ìndrí Uletere rī gí, sēzú 'bá ní nīzú ámázú ãní, 'bá adri īri agá, īri adri 'bá agá.

¹⁴ Etépi īpē ívē Mvá ímú 'bá rī pi paá ívē ūnjīkānyā agásī. 'Bá ndrekí Mvá rī 'bá mi sī rá, 'bá ní nóni rií īrivé

tā ūlūú 'bá vū dr̄igé rī pi ní 'dī.

¹⁵ 'Bá rī ẽ'yī dō kīnī, Yésū ri Mvá Múngú vé ni, Múngú ri adri īri agá, īri kpá adri Múngú agá.

¹⁶ Ádarú 'bá nīkí rá 'yozú kīnī, Múngú lē 'bā lēlē. 'Bá ri ẽsí 'bā Múngú dr̄igé, īri ní 'bā lēé agaá rá rī sī.

Múngú lē 'bá rī pi lēlē. 'Bá rī lē dō 'í ógúpí ri lēlē, īri adri Múngú agá, Múngú ri adri īri agá.

¹⁷ Ádarú 'bá lēkí dō 'bā lēlē, sū Kúrísítō ní āngū lēé vū dr̄igé nōgó rī tīnī, 'bá ícokí adrii ú'dú Múngú ní ímúzú tā lizú 'bá rī pi dr̄igé 'dāri sī үrī sī ku.

¹⁸ 'Bá āngū lēépi lēlē rī, ícō adrii Múngú sī үrī sī ku. 'Bá ní үsū 'yoó kīnī, Múngú ri 'bā īrīnā rá rī sī, īri sē 'bā adri āní үrī sī. 'Dīri lū kīnī, 'bā үrī ní fí ẽsí ni agá rī, lēngárá Múngú vé rī ẽsí ni agá 'dāáyo.

¹⁹ Múngú ní í'dó 'bā lēé dr̄idrī rī sī, sē 'bā ri 'bā lēlē 'bā āsámvú gé sī āní.

²⁰ 'Bá rī 'yo dō í lē Múngú ri rá, 'bo īri dō ri ẽsí ūnjí 'bā édrípí ní, īri ūnjó rú. 'Bá 'í édrípí 'í ní ndréé rá rī lēépi ku rī, ícō Múngú ī ní rú'bá ni ndréé ku 'dāri lēé ku.

²¹ Tāím̄bi Múngú ní ezií 'bá ní rī īri 'dīni, lē 'bā lēkí 'i lēlē, ăzini 'bā lēkí 'bā ögüpíi lēlē.

5

Lē 'bā ẽ'yīkí Múngú
Mvópí ri

¹ 'Bá Yésū ri ẽ'yī'bá 'yo'bá kīnī, Yésū ri Kúrísítō 'i rī pi, 'bá 'dī'bée anji Múngú vé ni, 'bá Múngú ri lē'bá lēlē rī pi, lēkí kpá anji Múngú vé rī pi lēlē.

² 'Bá lēkí dō Múngú ri lēlē, ăzini 'bá 'dūkí dō tāím̄bi īrivé rī pi ngaá rá, 'bá nīkí rá, 'bā anji Múngú vé rī pi lēlē.

³ 'Bá 'dūkí dō tāím̄bi Múngú vé rī ngaá rá, īri lū 'yozú kīnī, 'bá lēkí Múngú ri lēlē. Tāím̄bi īrivé rī ăngangárá adri ūkpó ūkpó ku,

⁴ ă'diātāsīyā anji Múngú vé rī pi ūkpō be, kōpi tā ūnjí 'bá nyōkú dr̄igé nōgó rī pi ní 'oó rī gā sī. 'Bá ní Yésū ri ẽ'yī' gí rī sī, 'bā ícō tā ūnjí nyōkú nōri vé rī gā sī.

⁵ 'Bá Yésū ri ẽ'yī'bá gí, 'yo'bá kīnī, Yésū ri Mvá Múngú vé ni rī, kōpi 'bá tā ūnjí nyōkú nōri vé rī pi gā'bá sī rī.

⁶ Tā lūúpi kīnī, Yésū Kúrísítō ri Mvá Múngú vé ni rī, īri tā ī ní Yésū ní bātázim̄ sēzú yīj agá rī, ăzini ārí raápi rú'bá ni gé sī pēt̄i alambaku sigé rī. Adri 'yēnā yīj kuyé, īri yīj, ăzini ārí raápi rú'bá ni gé sī rī. Índrī Uletere rī lū tā 'dīri nī, ă'diātāsīyā tā Índrī Uletere rī ní lūú rī, īri tā áda.

⁷ Ngá tā rī ẽ mī lūúpi rī pi ngá na.

⁸ Ngá rī pi 'dī, Índrī Uletere, yīj, ăzini ārí. Ngá na 'dī'bée, kōpivé tā rū 'i ngá ălu.

⁹ 'Bá rī pi kādō rií 'bá ní tā átá, 'bâ ri ẽ'yī rá, 'bo tā Múngú ní átá rī ndē 'bá rī pi ní átá rī rá, ã'diātāsīyā Múngú átá tā rī nī, átá tā 'î Mvópi vé rī.

¹⁰ 'Bá Mvá Múngú vé rī ẽ'yīpi rá rī, ẽ'yī tā Múngú ní átá rī rá. 'Bo 'bá tā Múngú ní átá 'î Mvópi ã tā sī rī ẽ'yīpi ku rī, 'bá 'dīri kīnī, Múngú ri ūnjó rú, ã'diātāsīyā ẽ'yī tā Múngú ní átá 'î Mvópi vé tā sī rī kuyé.

¹¹ Múngú 'yo 'dīni kīnī, 'í sē 'bá ní idri 'dāni'dāni rī gí, idri 'dīri íbí íngá 'î Mvópi vúgá.

¹² 'Bá rī ẽ'yī dō Múngú Mvópi ri rá, īri idri 'dāni'dāni rī ūnjó rá. 'Bo 'bá rī ẽ'yī dō Mvópi ri kuyé, ūnjó idri 'dāni'dāni rī ku.

Ídri 'dāni'dāni rī vé ūnjikānyā

¹³ īmi 'bá Múngú Mvópi ri ẽ'yī'bá gí 'dī'bee, á sī kōkōbí 'dīri sēé īmi ní, īmi nīkí rí 'yozú kīnī, īmi idri 'dāni'dāni rī ūnjó rá.

¹⁴ 'Bá nīkí ámá muké muké, 'bá zīkí dō ngá Múngú vúgá, tā ni 'de dō ēsī ni gé 'dāá muké, īri icó ngá 'bá ní zījí rī sē 'bá ní rá.

¹⁵ 'Bá nīkí dō 'yozú kīnī, 'bá kādō ngá zījí Múngú vúgá, īri sē 'bá ní rá, ádarú ngá 'bá ní zījí rī, Múngú ri sē 'bá ní rá.

¹⁶ 'Bá rī ndre dō ógúpi Yésū ri ẽ'yīpi gí ni 'o ūnjikānyā, ūnjikānyā īri ní 'oó rī icó dō īri jījí fií īzāngā deépi ku 'dāri agá ku, mi icó Múngú

ri zī īri ní rá, 'bá mí ní Múngú ri zījí īri ní 'dīri, īri icó idri 'dāni'dāni rī ūnjó rá. ūnjikānyā үрүкө'bee ᠠᠩүжىي fi īzāngā deépi ku 'dāri agá, á 'yo 'yozú kīnī, mī zī Múngú ri 'bá ūnjikānyā 'oópi 'dīri tīnī rī ní kuyé.

¹⁷ Tā 'bá ní rií 'oó ūnjí ūnjí rī pi céré ūnjikānyā, 'bo ūnjikānyā үрүкө'bee anigé, 'bá rī icó fií āní īzāngā deépi ku 'dāri agá ku.

¹⁸ 'Bá nīkí ámá rá 'yozú kīnī, anji Múngú vé rī pi 'okí ūnjikānyā muzú dījí dījí ku, ã'diātāsīyā Mvá Múngú vé rī ri kōpi ütē nī, ãdróko icó kōpi 'oó ūnjí ku.

¹⁹ 'Bá nīkí rá 'bá anji Múngú vé ni, 'bo 'bá Múngú ri ẽ'yī'bá ku rī pi ārēvú céré, ãdróko órū kōpi ē drī gí.

²⁰ 'Bá nīkí rá 'yozú kīnī, Mvá Múngú vé rī icá vū dřigé nōgō gí, sē 'bá nīkí Múngú áda rī ámá āní gí, sē nóni 'bá adrikí kuú Múngú áda rī agá, āzini īrivé Mvá Yésū Kúrisítō agá. Múngú 'dīri Múngú áda rī, āzini īri Múngú idri 'dāni'dāni rī sēépi rī.

²¹ Má anji rī, īmi ndrekí muké, ē īnjikí ngá ī ní údé mungú rú rī pi ku.

Kökökbi ūrūni Yūwánī ní sūi rī Tā búkū rī vé rī ā ūlūngará

Yūwánī Yésū vé 'bá áyúayū rī sī kökökbi 'dīri sēé 'bá kānísā vé rī pi ní, kānísā 'dīri Yūwánī zì rú ni "ūkú Múngú ní Ȭpēé rī". Yūwánī ri Ȭzí ngaá kānísā 'dīri agá nī. Ūlū 'bá rī pi ní tā Yésū ní 'yoó, kōpi ā lēkí ī lēlē rī vé tā. 'Yo kōpi ní kīnī, lē tā áda Kúrísítō vé 'bá Ȭrukō'bée ní rií imbá, Ȭzini tā 'bá Ȭrukō'bée ní rií imbá ūnjō rú rī, lē kōpi ā ámákí Ȭsámavú ni muké muké.

¹ Ma Yūwánī 'i, 'bá Ȭmbúgú 'bá Yésū ri Ȭ'yí' 'bá gí rī pi drīlé gá rī. Mi ūkú Múngú ní Ȭpēé 'dīri, á sī kökökbi 'dīri sēé mí ní, mivé anji Múngú ri nū' 'bá rá rī pi be. Ádarú á lē īmi Ȭrēvú céré lēlē, 'bo adri 'yozú kīnī, á lē 'yéjá īmi ó'dýkulgúsī nī kuyé, 'bá céré Múngú vé tā áda rī nū' 'bá rá rī pi lēkí īmi lēlē.

² 'Bá lēkí īmi, ā'diātāsīyā tā áda rī nóni 'bá Ȭsí agá anigé, ūri adri 'bá Ȭsí agá muzú nyonyo.

³ Ȭsí muké, Ȭsí Ȭdríkídri, Ȭzini tākíri Ȭtépi Múngú vé rī, Ȭzini Mvópi Yésū Kúrísítō vé rī, ā adri 'bá be, ā sē rī 'bá 'okí rī tā áda Múngú vé rī, Ȭzini 'bá lēkí rī Ȭngū lēlē.

⁴ Má kā yíjí kínī, anji mivé rī pi ā Ȭrukō'bée ri tā áda 'bá Ȭtépi ní Ȭzíjí rī 'dū nga rá, Ȭyíkō fū ma Ȭnī ambamba.

⁵ Mi ūkú Múngú ní Ȭpēé má ní lēlē rī, tā má ní sūi sēé īmi ní mivé anji jā rī pi be 'dīri, adri tā Ȭzí u'dí ni kuyé, ūri tā 'bá ní nūjí rá í'dóngará gá 'dāá ni. Á lē lūu īmi ní 'dīni, lē 'bá lēkí 'bá lēlē.

⁶ 'Bá rī 'dū dō tāimbí Múngú vé rī ngaá rá, 'dīri lū 'yozú kínī, 'bá 'dīri lēngará be. Sā īmi ní í'dozú Yésū Kúrísítō ri Ȭ'yízú rī gé 'dāá, īmi Ȭyíkí rá Múngú kīnī, lē īmi lēkí īmi lēlē īmi Ȭögüpījí be.

⁷ 'Bá kárakará mi ū' 'bā' bée ni pi ayikí muzú nyöökú rī drīgé sī 'dī' 'dī, kōpi ri 'bá rī pi imbá muzú ūnjō sī, kōpi kīnī, tīkí Yésū Kúrísítō ri nyöökú drīgé nōgō 'bá áda rú kuyé. 'Bá 'dīni 'dī' bée, kōpi ūnjō rú, kōpi ari'ba Kúrísítō vé ni.

⁸ īmi adrikí mi be kowu tā 'dīri sī, Ȭzí Múngú vé īmi ní ngaá 'dīri, ā drā rí kána ku, Múngú ā ūfē rí Ȭndēma īmi ní Ȭzí rī ngazú rī pi Ȭrēvú céré.

⁹ Lē 'bá Ȭzí ā újá tā Kúrísítō ní imbá rī ūlū ū' dū be túngú ku, ūri sē Múngú ri 'bá rī adi Ȭnī 'í drīgé sī rá. 'Bo 'bá rī awí dō tā Mvópi ní imbá rī ruyú tītī, Ȭtépi pi Mvópi be, kōpi adri ūri be trū.

¹⁰ 'Bá Ȭzí ífí dō īmi Ȭsámavú gé, imbá dō tā áda Kúrísítō vé rī kuyé, lē īmi é'yíkí ūri īmivé Ȭngá ku, dōku ē Ȭzíkí

ĩri ku.

¹¹ 'Bá rĩ é'yí dō 'bá 'díni
'dīri ākā, ĩri fi ūnjīkānyā 'bá
'dīri ní 'oó rĩ 'o ĩndī.

¹² Ma tā be tré, á lẽ lũú ĩmi
ní, 'bo á lẽ tā rĩ sīi sēé kōkōbí
agá ku. Má ڻsڻ, á lẽ mꝑú ĩmi
vúgá 'dīlē ú'díkírñá nōgó,
'bâ úmúkí rí 'bâ ĩmi be, 'bá
átákí rí trú, 'bâ 'bākí rí ãyīkō
ĩmi be trú.

¹³ Mí ómvúpi Múngú ní
ĩpēé rĩ vé anji Múngú ri
n̄'bá rá rĩ pi, sēkí mí ní
mōdó.

Kökobí na ni Yūwánī ní sii rī Tā búkū rī vé rī ā ūlūngará

Yūwánī Yésü vé 'bá áyuayū rī sī kökobí 'dīri sēé Gáyō ní, Gáyō ri āmbúgú 'bá kānísā vé rī pi drīgē. Yūwánī íngú Gáyō ri īri ní 'bá үrukō 'í ní pēé rī pi é'yí muké rī sī. 'Yo Gáyō ní kīnī, lē ā adri ū'bītā rú Kūrīsítīyánī rī pi ní. Lū īri ní kīnī, lē ā fi ūnjikānyā 'bá үrukō 'bée ní 'oó rī pi agá īndī ku, ăzini lē ā ūbī 'bá 'yo'bá kīnī, ī ndēkí tā sī cérē nī rī pi vé tā ku.

Mōdó sēngará

¹ Ma Yūwánī 'i, 'bá āmbúgú 'bá kānísā vé rī pi drīgē rī. Gáyō mávé ūndī má ní lēélē rī, á sī mí ní kökobí 'dīri sēé nī.

² Mi mávé ūndī má ní lēélē rī, ma ri Múngú ri zī mí ní, mī rū'bá ā adri rí muké, mī nga rí ęzī rī muzú muké, ăzini ęsī mívē rī ā adri rí muké.

³ 'Bá Yésü ri ę'yí'bá gí rī pi kā ímú ūlū má ní kīnī, mi ri ęsī 'bā tā áda Múngú ní lēé ā 'okí rī 'dū nga rá, ăzini mi ri tā áda Múngú ní i'daá mí ní rī 'dū nga rá, sē má ní ăyīkō ambamba.

⁴ Á yī dō mávé anji Yésü Kūrīsítō ri ę'yí'bá gí rī pi ri

tā áda rī 'dū nga, ma adri ăní ăyīkō sī, tā ăzi má ní ăyīkō sēépi 'dīri agaápi rá ní 'dāayo.

Ezī ngangárá trú rī

⁵ Mi mávé ūndī má ní lēélē rī, mi ri tā 'o pīri 'bá ędrīpīi Yésü ri ę'yí'bá gí rī pi ní, mī nī dō kōpi kuyé drāaāsīyā, 'í ko kōpi ę īzā rá.

⁶ Kōpi ūlūkí mívē lēngará ā tā 'bá kānísā vé rī pi ní rá. Lē mī ko kōpi ę īzā, kōpi ā 'dekí rí mūy ęcī īvē rī gé, ā sē rí Múngú ní ăyīkō.

⁷ Kōpi rī mū ę'dūkó muké Yésü Kūrīsítō vé rī ūlū 'bá rī pi ní, 'bo kōpi zīkí ngá pāgánō rī pi vúgá kuyé.

⁸ Kúru 'bā Yésü ri ę'yí'bá gí rī pi, lē 'bā sēkí 'bá 'dī'bee ní ngá kōpi ę īzā kozú, ęzī kōpi ní rizú tā áda Múngú ní i'daá rī ūlūzú muzú 'bá rī pi ní rī, 'bā 'dūkí rí ngaá kōpi be trú.

⁹ Á sī ándúrú kōkobí sēé 'bá kānísā vé rī pi ní, 'bo Dīyōtēréfē* lēépi 'i 'bāápi tā sī cérē drīdrī rī, gā 'bavé tā ę'yīgá sī.

¹⁰ Kúru má kādō mūy ęmi vúgá 'dīlé, ma tā Dīyōtēréfē ní 'oó rizú 'bā rū 'yozú ūnjí 'dīri ūlū uletere 'bá Yésü ri ę'yí'bá gí rī pi ní. Tā īri ní 'oó rī, adri 'yējá rizú 'bā rū 'yozú ūnjí 'dīri kuyé, gā 'bá Yésü ri ę'yí'bá gí rī pi ę'yīgá sī. 'Bá Yésü ri ę'yí'bá gí rī pi kādō lēé kōdō 'bá rī'bá ę'dūkó muké Yésü vé rī

* 1:9 1:9 Dīyōtēréfē: Dīyōtēréfē pi Gáyō be, kōpi ırītró ri Múngú ri zī kānísā ălu gé.

ũlū'bá rī pi é'yí, īri kōpi údró
fū kānísā rī agásī ãmvé.

¹¹ Mi mávé ũndī má ní
lēlē rī, lē mî fi ūnjíkānyā
'oó sū 'bá rī pi ní rií 'oó rī
tīnī ku, mî 'o tā muké áyu.
'Bá riípi tā muké 'oópi rī, 'bá
'dīri nī Múngú ri rá. 'Bá riípi
tā ūnjí 'oópi rī, 'bá 'dīri nī
Múngú ri kuyé.

¹² 'Bá rī pi cérē ri 'yo kínī,
Dēmētīrīyō ri 'bá muké, īri
ri tā áda Múngú ní i'daá rī
ímábá. Ma kpá 'yo, īri 'bá
muké, mí nī rá, tā má ní átá
rī, īri tā áda.

Kōkōbī rī vé dēngárá

¹³ Ma tā be tré, á lē lūú mí
ní, 'bo á lē tā rī sī sée kōkōbī
agá ku.

¹⁴ Má ūsū, á lē muú mí
vúgá 'dīlé ú'díkírīná nōgó,
'bâ úmukí rí 'bâ mí be, 'bâ
átákí rí trú.

¹⁵ Tākíri Múngú vé rī ã
adri mí be. Mí ōgǔpíjí Yésū
ri ê'yī'bá gí adri'bá nōgó rī
pi sēkí mí ní mōdó. Mí ezi
'bá Yésū ri ê'yī'bá gí, adri'bá
'dīlé rī pi muzú ãlu ãlu cérē.

Kökobí Yúdā ní sīi rī Tā búkū rī vé rī ā ūlūngará

Kökobí 'dīri Yúdā sī nī, īri Yésū édrípīj vé āzi. Sī kökobí 'dīri sēé Kūrīsītīyánī үrukō'bée nī, ā'diātāsīyā 'bá āngū ímbá'bá ūnjō sī rī pi rikí kōpi ē drī izaá. 'Bá āngū ímbá'bá ūnjō sī 'dī'bée rikí ési muké Múngú vé rī újá ímbá lētī ūnjí sī, kōpi rikí 'bá rī pi ē mi ү'bāá kínī, lē kōpi ā 'okí tā ūnjí, Múngú icó kōpi īrīnjāá ãnī ku.

Yúdā áyú tā búkū Múngú vé Ūndī Үkū rī ruzú rī ágá rī pi ү'bītā rú, 'yo Kūrīsītīyánī rī pi nī kínī, Múngú ri ímū 'bá tā ūnjí 'o'bá rī pi īrīnjā rá. Lē kōpi ā rukí ú'dükó áda Múngú vé rī tītī, ãzini kōpi ā rukí ú'dükó 'bá áyúayū Yésū vé rī pi nī ūlūú, kōpi nī yiī rī tītī.

Yúdā sē mōdó

¹ Ma Yúdā 'i, ātī'bá Yésū Kúrīsítō vé ni, ma Yōkóbū édrípi.

İmi 'bá Múngú 'bá Etépi nī ziī adrii 'bá ívé ni pi rú, īri nī lēlē rī pi, īmi 'bá Yésū Kúrīsítō nī riī īmi tā mbaá rī pi, á sī kökobí 'dīri sēé īmi nī nī.

² Ési īdríkídri, tākíri, ãzini lēngará Múngú vé rī, á adri īmi be muzú nyonyo.

'Bá tā ímbá'bá ūnjō sī rī pi

³ İmi mávē ūndī má nī lēlē rī pi, ma kōdō úvá be ămbúgú lēzú ūkpō Múngú nī 'bá pazú īmi be ūnjīkānyā agásī rī vé tā sīi sēé īmi nī. 'Bo á lē nóni sīi sēé īmi ímbázú, īmi rukí rí tā áda ī nī ūsēé vú ālu 'bá Yésū rī ę'yī'bá gí rī pi nī 'dīri tītī.

⁴ Ä'diātāsīyā 'bá үrukō'bée Múngú ri nī'bá ku ni pi үgūkí ī fíi kuú īmi ăsāmvú gé 'diī'dī. 'Bá 'dī'bée 'bākí ī kú 'bá Múngú vé ni rú, Kōpi ri 'yo, ési muké Múngú vé rī ă'yī 'bá rī icó őwū 'bā rá, īrīñākí īri ku, kōpi gākí 'bavé Úpí Yésū Kúrīsítō ūkpō be ămbúgú 'dīri sī. 'Bo sīkí Búkū Múngú vé rī agá ănogosí kínī, 'bá ūnjīkānyā 'o'bá 'dīni 'dī'bée, likí kōpivé tā kú ūnjí gí.

⁵ Lē īmi ăvīkí tā ándúrú Úpí Múngú nī 'oó Ějēpétō gá 'dāri sī ku. Úpí Múngú pa ándúrú anji īsérélē vé rī pi Ějēpétō gá 'dālē rá, 'bo 'bá үrukō gā'bá Múngú ri ę'yīgá sī rī pi, Múngú ú'dī kōpi ūdrāá rá.

⁶ Lē īmi nīkí 'yozu kínī, ęzī ī nī sēé mäläyíkā rī pi drigé rī, mäläyíkā үrukō'bée 'dükí ęzī rī ngaá kuyé. Kōpi kukí ıvē vürä ęzī ngazú Múngú ā pálé gá rī rá. Múngú úmbé kōpi ímvē adriipi muzú 'dáni' 'dáni rī sī, 'dū kōpi ú'bé 'bú 'a be nīipi cici rī agá, kōpi adri 'bú rī agá 'dāá, cīmgbá ү'dū ī nī ímúzú tā lizú rī gé.

⁷ Ími ūsūkí drī tā ándúrú 'i 'oópi kūrú Sōdómō agá, Gōmórā agá, ãzini 'i 'oópi kūrú rī jēlé gá sī rī pi agá rī ká. 'Bá kūrú 'dī'bée agá rī pi ufukí cérē őwú rú, kōpi rikí őwú 'bāá muzú bādārú, kúru Múngú ní 'bá kūrú agá rī pi zāzú vezú ácí sī. 'Dīri lū 'bá ní 'yozú kínī, Múngú ri ímú 'bá ūnjíkānyā 'o'bá rī pi zā ve ácí dīpi muúpi nyo ൩dūkó ni sī, sū ūri ní 'bá Sōdómō agá rī pi zāá veé Gōmórā agá rī pi be ácí sī rī tīnī.

⁸ 'Bá ri'bá ãngū ímbá'bá ūnjō sī, ri'bá urobí ūbí'bá rī pi, kōpi kpá ri ī rú'bá áyú rizú őwú 'bāzú, kōpi gākí ãmbūgū Múngú vé rī sī, kōpi ri mālāyíkā rī pi u'da'da.

⁹ Mīkāyélē ãmbūgú mālāyíkā rī pi drīgé cérē rī, kōpi kā rií ágátá gāá ãdróko be ávū Mósē* vé rī ã sīngárá ã tā sī,[†] Mīkāyélē 'yo átángá ūnjí ãdróko rī ã rú izazú kuyé, kīnī, "Úpí Múngú ri ímú mi ūrijā rá!"

¹⁰ 'Bo 'bá ãngū ímbá'bá ūnjō sī 'dī'bée, kōpi ri tā ī ní nīj kuyé rī pi u'da'da, Kōpi ri tā үrūkō'bée 'o ẽnīkō sī, sū ãnyāpá tā nī'bá ku rī pi vé rī tīnī. Tā kōpi ní 'oó ẽnīkō sī

'dī'bée, ūri sē Múngú ri ímú kōpi ūrijā ãní rá.

¹¹ Ízāngā rī ímú adri kōpivé ni. Kōpi 'dūkí tā Múngú vé rī ngaá kuyé, sū Káyinā ní tā Múngú vé rī 'dūkí ngaá kuyé rī tīnī. Kōpi ri ūnjō ímbá, ī ūsūkí rī mūfengā ãní, sū Bālāmū ní ési 'bāá mūfengā drīgé rī tīnī. Kōpi gākí ūkpō Múngú vé rī sī, sū Kórā ní ūkpō Múngú vé rī gāá sī rī tīnī. Tā 'dīri sē, ī ímú kōpi ūrijā ūnjí ūnjí.

¹² Ími úmukí dō ìmi ūmū ī ní rizú Múngú ri ūnjízú rī ã nyangará gá, 'bá 'dīni 'dī'bée ífíkí dō ìmi ãsāmvú gé, kōpi ūmū rī ūzā rá. Kōpi kādō úrī ngá nyaá ìmi be trū, kōpi drīnjá kókó, kōpi kpá átángá átā ūkó kókó, kōpi adrikí sū ūribití ūlī ní vīj 'dīsī rá, yīgō ní 'dīj ãní ku rī tīnī. Kōpi adrikí sū peti ī ní ūnjé 'beé vūgá, 'wiípi gí, 'aápi ku rī tīnī.

¹³ 'Bá ri'bá ãngū ímbá'bá ūnjō sī 'dī'bée, kōpivé tā kōpi ní 'oó ūnjí drīnjá sēépi 'dīri, sū kúrūnyá wōvá ní vīj kūj yīj gārā gá rī tīnī. Kōpi ūsūkí línyā ãvī'bá ūvē léti ī ní rizú écizú rī sī gí rī pi tīnī. Múngú údé 'bá 'dī'bée ní vūrā ūniciçí rizú ūzāngā

* **1:9 1:9 Mósē:** Yōsépā kā drāá gí, 'bāgú Êjépétō vé rī 'bá anji Ísérélē vé rī pi ézí ngaá tūgērī rú caá llí mūdūrūlū sū (400). Kúru Múngú ní Mósē ri ūpēzú ímúzú anji Ísérélē vé rī pi pazú adringárá tūgērī rú rī agásī. Múngú sē tāímbí rī Mósē ní, ã lū anji Ísérélē vé rī pi ní, sēzú ī ní tāímbí rī ūzú tāímbí Mósē vé ni ãní. Tíkí Mósē ri ūsūkó ãkūdē llí rī ca élifū ãlu mūdūrūlū sū (1,400), ūsūkó ãkūdē tīkí drī Yésū ri kuyé. 'I lā Wūngará 2-24. † **1:9 1:9 Ávū Mósē** vé rī ã sīngárá: Mīkāyélē lē ávū Mósē vé rī jīj ūrā Múngú ní leé rī gé, 'bo ãdróko lē ávū rī jīj ūrā 'í ní leé rī gé. **1:11 1:11** Ídóngará 4:1-17 **1:11 1:11** Káläfe 22-24

nyazú muzú үдүү әкө ni ги.

¹⁴ Ѝ'dózú Ādámā‡ vúgá, cazú Ěnókā vúgá, Ěnókā ri úyú ेzirí ni. Ěnókā átá ándúrú 'bá 'dī'bée vé tā rá, kīnī, Úpí ri ímú mäläyikā uletere bítřiká ī ní ícō lāa bā ku rī pi be,

¹⁵ īri ímú tā li 'bá ālu ālu drīgē, īri ímú 'bá Mungú ri nī'bá ku rī pi īrīnā rá, ūnjikānyā kōpi ní 'oó rī sī, ăzini īri 'bá Mungú ri nī'bá ku, ri'bá ūnjikānyā 'o'bá, ăzini ri'bá átangá ūnjí átā'bá 'i tā sī rī pi īrīnā rá.

¹⁶ 'Bá ri'bá āngū ímbá'bá ūnjō sī 'dī'bée ri njī unu muzú ununu, kōpi ri átá 'bá үrukō'bée ní ūnjí. Kōpi ri ेsi 'bā céré rizú ūnjikānyā 'ozú. Kōpi ri ī íngú, ăzini kōpi ri 'bá rī pi ē drī úcī, ī ūsukí ri tā ī ní lēe rī pi ăní.

Ímbángará adrızú ăní ūkpó ūkpó े'yīngárá agá rī

¹⁷ īmi mávē ūndī má ní lēlēlē rī pi, lē īmi ūsukí tā 'bavé Úpí Yésü Kúrisítō vé 'bá áyúayū rī pi ní ótú ūlūú īmi ní kínī, īri ímú 'i nga rá 'dāri.

¹⁸ Kōpi 'yokí īmi ní kínī, "Ü'dú үdү vé rī gé, 'bá āngū gu'bá gugü rī pi ímú gu īmi sī, kōpi ímú ăyikō rū'bá nōri vé rī ā tā 'dū nga áyu."

¹⁹ 'Bá 'dī'bée nóni īmi ăsámvú gé anigé, kōpi nóni ri sē īmi ri īmi aco īmi ăsámvú gé sī. Kōpi ndēe ni

ri tā rū'bá nōri vé rī ā tā 'dū nga áyu, Índrí Mungú vé rī kōpi ā rū'bá gá 'dāayo.

²⁰ īmi mávē ūndī má ní lēlēlē rī pi, lē īmi 'bākí ेsi tā áda uletere īmi ní े'yī rī drīgē, īmivé े'yīngárá ā adri rī ūkpó ūkpó. Lē īmi zikí Mungú ri ūkpó Índrí Uletere rī vé rī sī.

²¹ īmi kādō rií ेsi ïdríkídri 'bavé Úpí Yésü Kúrisítō ní ímúzú īmi jizú muzú idri 'dāni'dāni rī ūsuzú rī ūtēé, lē īmi áwíkí adrii lēngará Mungú vé rī agá.

²² Lē īmi ेsi ā adri ïdríkídri 'bá े'yīngárá be mādā rī pi ní.

²³ Lē īmi ipákí 'bá үrukō'bée ăcī ī ní ăzāngā nyazú ăní үdү ăkó 'dāri agásī. Lē īmi 'bākí ेsi ïdríkídri 'bá үrukō'bée ní. 'Bo īmi ndrekí muké, lē īmi fikí ri ūnjikānyā kōpi ní 'oó rī 'oó ūndī ku.

Zingará Mungú ri íngúzú rī

²⁴ Mungú 'bā paápi tā ūnjí agásī rī, īri ícō īmi ūtē rá, īmi fikí ri ūnjikānyā 'oó ku, īri īmi ijí 'bā ívé dīngará pōwūpōwū rī ęndreträ gé ūnjikānyā ăkó, ăyikō be ămbúgú.

²⁵ Lē ē íngukí 'bavé Mungú 'bā Paápi 'bavé Úpí Yésü Kúrisítō ā tā sī dīngará be pōwūpōwū rī, ămbúgū be rī, ūkpó be rī, ăzini ūkpó ămbúgū ruzú rī be rī, 'dózú

‡ **1:14 1:14 Ādámā:** Ādámā ri 'bá Mungú ní 'dó gbií drīdrī rī. īri étépi 'bá vū drīgē rī pi vé ni céré. īrivé ūkú Évā ri ęndrépi 'bá vū drīgē rī pi vé ni céré. 'I lá ī'dóngará 1-5. **1:14 1:14** ī'dóngará 5:19-24 **1:18 1:18** 2 Pétéró 3:3

ĩri ní 'bү pi gbizú vү be rĩ gé
'dãá, ícázú ãndrү sї, muzú
'dáni'dáni! Āmïnã.

Tā Yésū ní I'daá Yūwánī ní sīi rī Tā búkū rī vé rī ā ūlūngará

Búkū 'dīri Yūwánī Yésū vé 'bá áyúayū rī sī nī, sī sēé kānísā ézīrī rī pi nī, īri ri kānísā 'dī'bée ndre nī. Cápítā 2-3 agá, sī kōkōbī āndiāndí sēé kānísā ézīrī 'dī'bée ní céré, 'yo kōpi nī kīnī, kōpi ā újakí ési ívē ūnjīkānyā agásī. Ímbá kōpi kīnī, ā rikí dō kōpi őcū 'dīni drāaśīyā, lē kōpi ā áwíkí adrii átī'bá Múngú vé ni, kōpi ā adrikí ūkpō ūkpō ívē ē'yīngará agá. Cápítā 4-22 agá, Yūwánī ūlū tā 'í nī ndreeé ìndrīlīkí agá rī pi. Ìndrīlīkí rī pi i'dakí ūkpō Múngú vé rī, āzini dīngará Múngú vé rī. Ìndrīlīkí rī agá 'daá, Múngú i'da ívē jīkó 'bá vū drīgē nōgō rī pi nī ūnjīkānyā 'ozú rī vé tā. I'da léti Kúrisítō ní ímúzú ūkpō ūnjīkānyā vé rī ndēzú rī vé tā, āzini īri ní ímúzú tā līzú 'bá tā áda rī gā'bá sī rī pi drīgē rī vé tā. Kúru Múngú ri ímú vū nōri iza rá, īri gō vū ú'dí ni gbi. 'Bá ési 'bā'bée Kúrisítō drīgē rī pi, kōpi ímú adri īri be trú vū ú'dí rī agá muzú nyonyo.

¹ Tā ī ní sīi búkū nōri agá rī pi, Múngú sē kú Yésū Kúrisítō drīgē, Yésū Kúrisítō ē i'da rī tā ímúpi 'i ngaápi

mbēlēnjá 'dīri ívē átī'bá rī pi nī. Yésū Kúrisítō ní mālāyíkā őpēzú ímúzú tā rī i'dazú ívē átī'bá Yūwánī nī.

² Yūwánī ūlū tā ī nī i'daá 'i nī ndreeé 'dī'bée ārēvú céré. Ūlū ú'dúkó Múngú vé rī, āzini tā Yésū Kúrisítō ní átā rī.

³ 'Bá riípi tā ī nī ūlū ímú'bá 'i nga'bá drīdrī 'dīlé, ī nī sīi 'dīri lāápi rá, yīipi rá, āzini tā ni 'dūúpi ngaápi rá rī, īri tākíri ísú rá. Lókí tā 'dīri ní ímúzú 'i ngazú rī icá īnyinjá gí.

Yūwánī sē mōdó kānísā ézīrī rī pi nī

⁴ Ma Yūwánī 'i, á sī kōkōbī 'dīri sēé 'bá Yésū ri ē'yī'bá gí kānísā ézīrī āngū Ezīyā vé rī agá rī pi nī.

Ési múké āzini tākíri íngápi Múngú adrii pi ìnogósí anigé, āndrū anigé, úmvulésí ímúpi rī vúgá, āzini íngápi ìndrī ézīrī adri'bá iringé lúpá əndrētī gé rī pi* vúgá,

⁵ āzini íngápi Yésū Kúrisítō ú'dú céré riípi tā áda Múngú ní ezií rī 'dūúpi ngaápi, tā ni ūlūúpi 'bá rī pi nī, i'dópi íngápi gōó idri rú drīdrī 'bá ūdrā'bá gí rī pi āsámvú gé sī, úrípi 'bāgú rú 'bāgú vū drīgē nōgō rī pi drīgē rī vúgá rī, ā adri īmi be.

Yésū Kúrisítō lē 'bā rá, oyú 'bā 'bávē ūnjīkānyā agásī ívē ārī dāápi rī sī.

⁶ Yésū ku nóni mālūngā rī 'bá drīgē, 'bá ní nóni adrizu

* **1:4 1:4** Ìndrī adri'bá ézīrī rī pi: 'Dīri léti āzi ī ní Ìndrī Uletere rī zīzú rī.

añí atala rú, 'bá ní rizú ẽzí. Etépi Múngú vé rí ngazú nō. Dīngará pōwūpōwū Yésü Kúrísítō vé rí, ãzini ūkpō ẽrivé rí ã adri muzú nyonyo! Ámínā.

⁷ Ími ndrekí drí ká! Íri ímú ìgō ẽribítí agásí,
'bá rí pi ãrëvú céré nga ímú ìri ndre ï mi sī.

'Bá ándúrú ìri ūsō'bá őjú sī
rí pi, kópi kpá céré
ímú ìri ndre rá.

'Bá vñ drígé rí pi céré
ímú ìri ë ẽzängä 'bá rá.

Ádarú tā rí ímú 'i nga sū 'dīri
tín! Ámínā.

⁸ Úpí Múngú kíní, "Ma Álifä 'i, ãzini Õmégä 'i.[†] Ma Múngú ūkpō 'Dípa 'i, adriípi ìnógósí anigé, ãndrū anigé, úmvúlésí ímúpi rí 'i."

*Yūwánī ndre Yésü vé tā
ìndrīlikí agá*

⁹ Ma Yūwánī 'i, ìmi ógúpi, 'bá ríki ẽzängä nyaá, ãzini ẽsí úmbé ẽzängä rí ã nyangárá gá ìmi be trú, 'bá ní mälüngä Yésü vé rí ẽ'yí' rí ã tā sī. Pékí ma muzú ãngü 'i liípi kú ngü yí' agá, ï ní zíj Pátímösí rí gé, má ní tì Múngú vé rí ûlûú, ãzini má ní tā Yésü vé rí ûlûú rí sī.

¹⁰ Údú ï ní rizú Úpí Múngú ri ẽnjízú 'dāri gé, Índrí Uletere rí ású ma, má ní ú'dúkó yizú mâ výdrí gé 'dāá, átá ú'dúkó be үru 'dāá sū jélégú ní ő'ú rí tñi.

¹¹ Ú'dúkó rí ní 'yozú má ní kíní, "Í sī tā mí ní ndréé 'dī'bée ãrëvú céré búkú traátra rí agá, 'í pē muzú 'bá Yésü ri ẽ'yí'bá gí kánisã kúrú Ëfésö vé rí agá rí pi ní, kúrú Sémérinā vé rí agá rí pi ní, kúrú Pärágámū vé rí agá rí pi ní, kúrú Täyítirá vé rí agá rí pi, kúrú Särädísí vé rí agá rí pi ní, kúrú Fílädélífíyä vé rí agá rí pi ní, ãzini kúrú Låwödökíyä vé rí agá rí pi ní."

¹² Má kā ma újá 'bá átapi má be rí ndréé, á ndre aya ézírī ï ní údé dábü sī ni pi, ү'bákí tādú'bá ézírī kópi sígé.

¹³ Aya ézírī 'dī'bée ãsámvú gé 'dāá, á ndre 'bá ãzi ìndré sū 'Bá Mvá[‡] tñi, su bongó akoóko rükü cimgbá caá pá gá vügá 'dāá, 'yí 'i ágáti bongó bää dábü rú ni sī.

¹⁴ Drí ni, ãzini drí'bí ni mve kú imvesírlí, mi ni dī sū ãcí ní dījí rí tñi.

¹⁵ Pá ni pi díkí sū aya ï ní vuú kaá úká sī rí tñi, ú'dúkó ni 'u sū külé ní 'u' rí tñi.

¹⁶ 'Bá rí rü linyä ézírī kú 'i drí ẽndépi gé, ilí ãco sī be ciípi ilébe ilébe ni ní ifuzú tì ni gé sī. Endretpi ni dī pōwūpōwū sū үtú ní dījí rí tñi.

¹⁷ Má kā ìri ndréé, má í'dé ìri ã pálé gá vügá sū 'bá dräápi gí ni tñi. 'Bo ìri ní 'i drí ẽndépi rí 'bázú mâ rü'bá

[†] **1:8 1:8** Ma Álifä 'i, ãzini Õmégä 'i: Gírikí tì sī, Álifä ri taffí vé 'dóngará, Õmégä ri taffí үdü gé rí. Yésü kíní, f'dóngará gá 'dāá 'i anigé, ú'dú үdü vé rí gé, 'i kpá adri anigé. [‡] **1:13 1:13** 'Bá Mvá: Yésü zí 'i 'Bá Mvá lüzú kíní, 'i Kúrísítō 'i, 'i mälüngä rí rü muzú nyonyo. 'í lā Dãnyélë 7:13-14.

gá, īri ní 'yozú má ní kīnī, "Mî 'o ȳrī sī ku! Í'dóngará gá 'dāá ma anigé, ú'dú ȳdū vé rī gé, ma kpá adri anigé.

¹⁸ Ma 'Bá adriípi ídri rú rī. Ándúrú á drā rá, 'bo nóni ma adri ídri rú muzú 'dáni'dáni! Á rü māfūtā ídrizú drā agásí rī, ȳzini vūrā 'bá ūdrā'bá gí rī pi vé índrí ní muzú adrızú rī kú má drígé nō.

¹⁹ "Í sī tā mí ní ndreeé 'dī'bée cérē vūgá, 'í sī tā nóni ri'bá ī nga'bá rī pi, ȳzini tā ímú'bá ī nga'bá drīdrī 'dīlē rī pi.

²⁰ Línyā ézīrī mí ní ndreeé mā drī ȳndépi gé, ȳzini aya dábū rú ézīrī ī ní tādú'bā ū'yūú ū'bāá sī ni gé 'dī'bée vé ífifí, īri 'díní. Línyā ézīrī 'dī'bée, kōpi mālāyīkā kānísā ézīrī rī pi vé rī, aya dábū rú ézīrī ī ní tādú'bā ū'yūú ū'bāá sī ni gé 'dī'bée, kōpi kānísā ézīrī rī pi."

2

U'dúkó tā ní sīk sēé kānísā kūrū Êfésō vé rī agá rī ní rī

¹ "Í sī kōkōbí sēé mālāyīkā* kānísā kūrū Êfésō vé rī agá rī ní.

U'dúkó 'dīri mávē ni. Ma 'bá línyā ézīrī rūyúpi mā drī ȳndépi gé, riípi écípi aya ézīrī ī ní údé dábū sī ī ní tādú'bā ézīrī

ū'bāá kōpi sīgé rī pi ãsámvú gé sī rī 'i.

² Á nī tā īmi ní rií 'oó rī pi rá, īmi ri ȳzí nga ūkpō sī, īmi úmbékí ési ȳzāngā rī ā nyangárá gá rá, īmi ā'yīkí 'bá ūnjí rī pi vé tā kuyé. 'Bá 'yo'bá kīnī, ī Yésū vé 'bá áyúayū ni pi 'dī'bée, īmi ū'bīkí kōpivé tā nījí ámá, īmi ísúkí kōpi ūnjō rú, kōpi adrikí Yésū vé 'bá áyúayū ni pi ku.

³ īmi nyakí ȳzāngā mā tā sī, īmi úmbékí ési ȳzāngā rī ā nyangárá gá rá, īmi kukí ȳzí rī ā ngangárá kuyé.

⁴ 'Bo ma tā be īmi be anigé, īmi kukí īmivé lēngárá ótú drīdrī rī gí.

⁵ īmi ndrekí drī ká, tā ándúrú īmi ní 'oó muké rī, īmi kukí nóni īmi drígé sī gí. īmi újákí ési, lē īmi gōkí tā 'oó sū ándúrú īmi ní rií 'oó drīdrī rī tñi. īmi gākí dō ési újágá sī, ma ímú īmivé aya ī ní údé ācí ū'yūzú sī ni gé sī rī 'dū īmi ãsámvú gé sī rā.†

⁶ 'Bo tā īmi ní 'oó muké rī, īri 'dī, īmi gākí tā 'bá Nīkōlāwū vé rī pi ní rií 'oó rī sī sū má ní gāá sī rī tñi.

⁷ 'Bá bī be rī, ā yī 'í ní tā Índrí Uletere rī ní 'yoó 'bá kānísā vé rī pi ní 'dīri. 'Bá tā ūnjí ā ūkpō ndēépi rā rī, ma pētī riípi ídri sēépi, adriípi Múngú vé ómvú muké rī agá rī

* **2:1 2:1 Mālāyīkā:** Vérëşí 1, 8, 12, 18 'dī'bée agá, kōkōbí ī ní 'yoó sīk sēé mālāyīkā rī pi ní 'dīri, sīk sēé drīkoma kānísā vé rī pi ní. † **2:5 2:5 Aya ī ní údé dábū sī ī ní tādú'bā ū'bāá sī ní gé sī rī 'dū īmi ãsámvú gé sī rā:** Aya ī ní tādú'bā ū'bāá sī ní gé sī rī vé 'dungárá kōpi ãsámvú gé sī rī vé ífifí, Yésū ri kōpi ku adri ó'díkylé, kōpivé kānísā ri gō ī'dé rā.

vé ū'a sē nya ūri ní rá."

*Ū'dúkó ë ní sū sēé kānísā
kūrú Sēmērínā vé rī agá rī ní
rī*

⁸ "Í sī kōkōbī sēé mālāyíkā
kānísā kūrú Sēmērínā vé rī
agá rī ní.

Í'dóngará gá 'dāá ma
anigé, ú'dú ӯdū vé rī gé
ma kpá adri anigé, ma
drāápi rá, gōópi íngápi
ídri rú rī 'i.

⁹ Á nī rá 'yozú kínī, īmi
nyakí ūzāngā rá, vū drīgé
nōgó, īmi ngá ákó, 'bo 'bū
gé 'dāá, īmi ngá be! Á nī
'bá 'yo'bée kínī, ī Yāhúdī,
ri'bá tā ūnjí 'yo'bée īmi rú
izazú 'dī'bée rá. 'Bo kōpi
adrikí Yāhúdī ku, kōpi 'bá
Sātánā vé ni.

¹⁰ īmi ímú ūzāngā nya
rá, lē īmi 'okí ūrī sī ku. Á lē
lūú īmi ní 'yozú kínī, ādróko
ri ímú īmi ӯrukō 'dū ú'bé jō
í ní rizú ūngū ū'yizú rī agá,
īmi ū'bīzú ámázú ãní. īmi
ímú ūzāngā nya ūnjí ūnjí ca
ú'dú be mūdrí. īmi nyakí
dō ūzāngā rī drāádrā ē tī ísú
drāáasīyā, lē īmi tukí pá tītī
īmivé ū'yīngárá agá, ma ímú
kūlā ídri 'dáni'dáni rī vé rī
sē īmi ní rá.

¹¹ 'Bá bī be rī, ã yī 'í ní
tā Índrí Uletere rī ní 'yoó
'bá kānísā vé rī pi ní 'dīri.
'Bá tā ūnjí ã ūkpō ndēépi
rá rī, ícō fū drāngará vú
ūrī rī‡ agá ku."

*Ū'dúkó ë ní sū sēé kānísā
kūrú Pārāgámū vé rī agá rī
nī rī*

¹² "Í sī kōkōbī sēé
mālāyíkā kānísā kūrú
Pārāgámū vé rī agá rī ní.

Ū'dúkó 'dīri, ūri 'bá
adriípi ilí ãco sī be ciípi
ilébe ilébe rī be rī vé ni.

¹³ Á nī vūrā ūmi ní rizú
adrizú rī rá, ūmi ri adri
vūrā Sātánā vé mālūngā
ruzú rī gé. Ádarú ūmi
áwíkí rú mávē rī ruú kuú
tītī. Ū'dú ë ní Āñtīpā
pá tuúpi tītī mávē tā
ūlūngárá gá rī 'dīzú drāzú
kūrú agá vūrā Sātánā vé
mālūngā ruzú 'dāri gé rī
gé, īmi tukí pá tītī ūmivé
ū'yīngárá agá.

¹⁴ 'Bo ma tā be mādāñá
īmi be anigé, 'bá ӯrukō
īmi ãsámvú gé 'dīlē anigé
áwíkí ímbángárá Bālámū
vé rī ruú kuú tītī. Bālámū
ímbá Bālákā ri, Bālákā úcī
'bá Ísērélē vé rī pi ē drī
fū ūnjíkānyā 'oó, kōpi rikí
ínyá ë ní 'bāá kuú ngá ë ní
údē drī sī mungú rú rī pi
nī rī nyaá, kōpi fikí rií ūwū
'bāá muzú.

¹⁵ 'Bá ӯrukō kpá īmi
ãsámvú gé 'dīgé anigé
áwíkí ónjú kuú ímbángárá
Nīkōlāwū vé ūnjō vé 'dīri
agá tītī.

¹⁶ Lē īmi újákí ési, īmi
gākí dō ési újágá sī, ma
ca īmi vúgá 'dīlē ú'díkírīñá
nōgó, ma édī 'dī 'bá ési

‡ **2:11 2:11** Drāngará vú ūrī rī: Drāngará vú ūrī rī, ūri ūzāngā nyangárá áci agá
muzú 'dáni'dáni rī. 'I lá I'dangará 20:6-14; 21:8. **2:14 2:14** Kālāfe 22-24

újá'bá kuyé rī pi be ɿlí ãco má tị gé nõri sī.

¹⁷ 'Bá bī be rī, ã yi 'í ní tā Índrí Uletere rī ní 'yoó 'bá känisā vé rī pi ní 'dīri. 'Bá tā ūnjí ã ūkpō ndēépi rá rī, ma ímú mánãš ī ní zūyú rī pi ã үrukō 'dú sē ūri ní. Ma kpá írā mvá imve ī ní rū ú 'dī ūrū'bá ni gé 'bá ãzi ní nÿj kuyé 'dāri 'dú sē ūri ní, 'bá é'yípi rī 'yéñá nÿ 'dúkúlegúsī.'

Ü'dúkó ī ní ūrū' sēé känisā kūrū Täyítirā vé rī agá rī ní rī

¹⁸ "'Í sī kökobí sēé mäläyíkā känisā kūrū Täyítirā vé rī agá rī ní:

Ü'dúkó 'dīri, ūri Mvá Mungú vé mi be díipi sū ãci tñi, ãzini pá be díipi sū aya ī ní vuú kaá úká sī rī tñi rī vé ni.

¹⁹ Á nñ tā ãrëvú céré ìmi ní rií 'oó rī pi rá. Ìmivé lengárá, ìmivé ẽ'yéngárá, ìmivé ẽzí ngangárá, ãzini ési ìmi ní úmbé ïzängä nyangárá gá rī, á nñ rá. Tā ìmi ní 'oó ãndrū rī ndé ándurú ìmi ní 'oó drídri rī rá.

²⁰ 'Bo ma tā be ìmi be anigé. Ìmi ã'yíkí ūkú Yezébelí* 'yoópi 'i nébñ, mavé ãtí'bá ẽ drí koópi muzú tā ūnjí agá rī vé tā, ìcicíkí 'bá rī pi riú ngá ī ní údé drí sī mungú rú rī pi

ïnjíjí, sē kōpi rikí ínyá ī ní rií sēé ngá ī ní údé mungú rú rī pi ní rī nyaá, íwí kōpi icá kuú őwú rú.

²¹ Á ku kōdō ūri ní sâ ési újázú, ã ku rí őwú 'í ní rií 'bää rī rá, 'bo gä ési újágá sī.

²² Kúru ma ímú ūri 'be ïzängä nya gbóló drígé 'bá őwú 'bä'bée ūri sī rī pi be, kōpi újákí dō ési ku, kōpi ímú ïzängä nya ūnjí ūnjí.

²³ Ma ūrivé anjiñá rī pi ú'dí ūdrä rá. 'Bá känisā vé rī pi céré ímú nñ ámá 'yozú kínñ, á nñ tā 'bá rī pi ẽ ési agá 'dāá rī rá, ãzini á nñ tā 'bá rī pi vé úmí agá 'dāá rī rá. Ma ímú 'bá ãlu ãlu ūfē tā ūri ní 'oó rī vú sī.

²⁴ 'Bo á lë 'yoó ìmi үrukō adri'bá Täyítirā gá 'dilé ūrivé ìmbángará ūnjí 'dīri gä'bá sī, ãzini Sätánä vé tā ī ní ūzúyú kuú mündümündü rú rī nñ'bá kuyé rī pi ní 'díni, má icó tā ẽnjienjí ãzi 'bää ìmi drígé díjí ku.

²⁵ Müké ni, lë ìmi übíkí mā pámuvú muzú, cimbá lokí má ní ìgözú rī gé.

²⁶ 'Bá tā ūnjí ã ūkpō ndēépi rá, mā pámuvú übíipi cimbá үdү gé rī, ma ūkpō sē ūri ní, ūri 'bá rī pi ẽ drí órú ãngü rī pi drígé sī céré,

²⁷ sū mā ní ūkpō drí órúzú rī ışú mā Etépi vúgá rī tñi.

" ūri kōpi ẽ drí órú túré aya

§ 2:17 2:17 *Mánä:* Mánä ri ãnyängä Mungú ní ışee 'bá ïsérélë vé rī pi ní rī. ışe sâ kōpi ní adrızú ãngü ã'wí cínyáfä rú rī agá 'dāá ilí pükü sū rī gé. 'í lă Wüngará 16:1-36. * **2:20 2:20** *Yezébelí:* Ükú Yezébelí ko 'bá ïsérélë vé rī pi ẽ drí mungú ī ní údé drí sī rī pi ïnjíjí nñ. 'í lă 1 'Bägú 16:29-31; 18:4-19; 2 'Bägú 9:22.

rú ni sī,
 īri kōpi ūndī kpélékpélé
 sū ūdrí ní qfuú rī tīnī.'
 28 Ma kpá īri ní mārābā
 ү'bütijá vé rī sē.†
 29 'Bá bí be rī, ã yi 'í ní tā
 Índrí Uletere rī ní 'yoó 'bá
 kānísā vé rī pi ní 'dīri."

3

*U'dukó ūní sū sée kānísā
kūrú Sārādīsí vé rī agá rī ní
rī*

1 "Í sī kökökóbí sée
mäläyíkā* kānísā kūrú
Särädisi vé rī agá rī ní.

U'dýkó 'díri mávé ni.
Ma āmbúgú índrí ézírī
Múngú vé rī pi drígé nī,
āzini á rụ línyā ézírī rī pi
má drígé.

Á n̄j tā īmi ní 'oó r̄j pi rá.
'Bá r̄j pi ūsūkí kín̄, īmi idri
rú, 'bo īmi 'bá ūdrā'bá gí
ni pi.

2 īmi arukí! īmi
útukí īmi gōzú ūkpó
ūkpó īmivé ē'yīngará agá,
īmivé ē'yīngará lē drāádrā.
Ā'diātāsīyā á ndre tā īmi ní
rií 'oó rī ícō Múngú mì gé
'dāá kuyé.

³ Lē ūmí ígákí tā ī ní
ímbá ūmí ní yij 'dāri, lē ūmí
rukí ūri titjí, ūmí újákí ési. 'Bo
ūmí arukí dō ku, ma icá ūmí
vúgá dū sū ūgú'bá ní icá rí

2:27 2:27 Sāwúmā 2:9 † **2:28** 2:28 Mārābā ū'bútijá vé rī: Yésü kínī 'i mārābā ū'bútijá vé rī. 'I lā I'dangárá 22:16. * **3:1** 3:1 Mālāyíkā: Vérësí 1, 7, 14 'dí'bée agá, kök'bí ñ ní 'yoó síkí sée mālāyíkā rī pi ní 'díri, síkí sée dríkoma kánisá vé rī pi ní. † **3:7** 3:7 Dāwúdí: Vérësí 'díri agá, Yésü rü Dāwúdí vé mäfutá 'bágú rú ní. Mungú ípë Dāwúdí ri adrii 'bágú Íséréle rī pi vé ni, ezi kínī, 'bágú ú'dí ri imú ifú irivé úyú agá, íri mälüngä rī rü muzú 'dáni'dáni, 'bágú rī Yésü Kúrisítö 'i. 'I lā Sāwúmá 132:11-12; Ezi 2:30 Tíkí Dāwúdí ri ísú ákudé ilí rī ca élifú álu (1,000) gí, ilí 'dári gé, ísú tíkí drí Yésü Kúrisítö ri kuyé. 'I lā 1 Sāmúélē 16-30; 2 Sāmúélē 1-24; 1 'Bágú 1-2.

tíni, ími ícókí sâ má ní ícázú
ími vúqá rí nijí ámá ku.

4 'Bá үүрүкө үми ääsämvu
гэ Särädisi gé 'dígé anigé,
'bo kópi adrikí tré kuyé,
kópivé adringará piri,
kópi gákí tā ünjí sī, kópi
adrikí sū 'bá ívé bōngó
üteépi uletere äzävū äkó
rī tñi. 'Bá 'dibée, 'bâ ímú
écí kópi be trú, kópi bōngó
imve ni úsú, ä'diätäsiyä
kópivé adringará piri.

5 'Bá tā ūnjí ã ūkpō
ndēépi rá rī, ma úmvúlési
ïri úsú bōngó imve ni sī, sū
kōpivé rī tñi. Á lì ïrivé rū
bukū ídri 'dáni'dáni rī vé rī
agásí ku, Ma lū má Ëtépi ni,
âzini ïrivé mäläyikā rī pi ni,
ïri 'bá mávé ni.

⁶ 'Bá bí be rī, ã yị 'í ní tā
Índrí Uletere rī ní 'yoó 'bá
kānísā yé rī pi ní 'dīri."

*Ü'dükó ū ní sū sēé kānísā
kūrú Filādēliflyā vé rī agá rī
nī rī*

7 "Í sī kököbí sée mäläyíkā
känísā kүrү Fïlädëlfiyä vé
rï agá rï ní.

U'dúkó 'dīri mávé ni.
Ma 'bá uletere, tā áada
'oópi ni, Dāwúdī† vé
māfūtá ruýúpi rī 'i. Á zí
dō kęéti rī gí, 'bá ãzi ícó
ǔpí ku, má ǔpí dō gí, 'bá
ãzi ícó zíj bā ku.

8 Á nñ tñ ūmi ní rií 'óo rñ
rá. ūmi ndrekí drñ ká, á zñ
ūmi ní këéti rñ gí, 'bá ãzi ícó
üþíi ku. Á nñ rá ūkpõ ūmivé
rñ mädã, 'bo ūmi 'dükí tñ
má ní ímbá rñ ngaá rá, ūmi
gäkí ma kuyé.

9 'Bá Sătánă vé 'yo'bákínī, ī Yāhúdī 'dī'bée, kópi ūnjó rú, kópi adrikí Yāhúdī ku. Ma sē kópi ímú kūmūcí ütī īmi ḥendrēti gé, lūzú kínī, á lē īmi rá.

10 Īmi ní mávé tāímbí
ruý títi, īmi ní ési úmbé
izāngā nyaá ési be mādā rī
sī, lókí ñ ní úmvúléšī 'bá céré
vū drígé nõgō rī pi ү'bízú rī
gé, ma ícó īmi tā mba rá.

11 Ma ímú mbělěňá. Lě
ími 'okí tā muké rí myzú
drídří, 'bá ázi ā pa rí ímivé
kůlů ími drígé sī ku.

12 'Bá tā ūnjí ã ūkpõ
ndẽépi rá rĩ, ma ïri 'bã adri
älémbé rú Jó Mungú vé rĩ
agá, íco Jó Mungú vé rĩ
kuú ku, má ímú Mungú vé
rú sî ïri ã rú'bá gá,‡ ãzini
má ímú Mungú vé kûrú
ú'dí Yerúsâlémâ riipi ímúpi
Mungú vûgá 'bû gé 'dâásî
vûgá nôó rĩ vé rú sî ïri ã
rú'bá gá, ma kpá mavé rú
ú'dí rí sî ïri ã rú'bá gá.

13 'Bá bí be rī, ã yí 'í ní tā
Índrí Uletere rī ní 'yoó 'bá
kānísā vé rī pi ní 'dīri."

*Ü'dükó ūní sū sée kānísā
kūrú Lāwōdīkíyā vé rī agá rī
ní rī*

14 "Í sī kōkōbí sēé
mālāyíkā kānísā kūrú
Lāwōdīkíyā vé rī agá rī ní.

U'dúkó 'dīri mávé ni, ma
Āmīnā \$ 'i! Ma tā ī ní ezií
rī 'dū nga rá, āzini ma ri tā
áda ūlū, ma āmbúgú ngá
Múngú ní gbií rī pi drīgé
nī.

15 Á nři tři ūmi nři 'oó rři
pi ārěvú céré, ūmivé tři adri
idříkídri kuyé dōku āci āci
kuyé, ūmi kú ágágá 'dīgē. Á
lě ūmi adrikí āci āci dōku
idříkídri!

16 Ími ní adrií ágágá
'dīgé, idrígídri kuyé dōku
ãcí ãcí kuyé rī sī, ma ímú ìmi
we má ti gé sī vūqá.

17 Ími ri 'yo, 'Ma ngá
'dípa, ma ngá be ambamba,
á lē ngá ãzi ku.' 'Bo ími níkí
ámá kuyé 'yozú kíní, ími ri
dr̥i ci ngá âkō sī, 'bá rī pi ri
ími ízāngā 'bā, ími ngá âkó,
ími mi âkó, ími rú'bá be ule.

18 Ma īmi ímbá 'díni, lē
īmi jekí īmi ní dábū ī ní ū'bij
zāá ācí sī ícápi uletere ni má
vúgá, īmi ufukí rí ícá āní ngá
'dípa. Lē īmi jekí kpá īmi ní
bōngó imve ni úsú īmí rú'bá
ule dr̄injá sēépi 'dīri զշյՇ
āní. Lē īmi jekí kpá īmi ní
dáwā ī ní rií ստի mī gé rī ստի
īmi mī gé, īmí mī ā ndre rí
āngū āní bēnī.

¹⁹ 'Bá má ní lēlēl rī, ma
īri īrīñā, ma 'yo tā īri ní 'oó
rī ūnjí. Lē īmi 'bākí úvá
tā pīri 'ozú, īmi újákí ési
ūnjíkānyā agásí rá.

‡ 3:12 3:12 Rú sīi īri ā rú'bá gá rī: Rú sīi īri ā rú'bá gá rī lū 'yozú kínī, 'bá 'dīri 'bá Múngú vé ni, īri adri Yērúsālémā ú'dí rī vé ni, āzini īri adri 'bá Yéṣū vé ni.

§ 3:14 3:14 *Āmīnā*: Tā Yésū ní 'i zíjuz Āmīnā 'i rī vé ifífi 'díni, Yésū lü 'bá ní kínī, Múngú ri tā 'í ní eží rī pi 'du nga rá.

²⁰ Ími ndrekí drī ká, á tu pá kuú kētétilé gá, ma ri kēéti rī ga, 'bá rī yí dō mā ú'dúkó, zí dō kēéti rī rá, ma fi írivé jó gá 'dālé rá, 'bâ ngá nya ūri be trú ãlu.

²¹ 'Bá tā ūnjí ã ūkpō ndēépi rá rī, ma ūri 'bâ úrí má jélé gá mávé lúpá mälüngā vé rī drīgé, sū má ní tā ūnjí ã ūkpō ndēégi, má ní nóni úrí má Étépi be trú írivé lúpá mälüngā vé rī drīgé rī tñi.

²² 'Bá bì be rī, ã yí 'í ní tā Índrí Uletere rī ní 'yoó 'bá kānísā vé rī pi ní 'dīri."

4

I'dakí Yūwání ní tā ì ní Múngú ri ɻnjízú 'bū gé 'dāá rī

¹ Tā 'dīri ã vúdrī gé, ì ní má ní ïndrīlíkí ãzi i'dazú. ïndrīlíkí rī agá 'dāá, á ndre kēéti 'bū vé rī zíkí kú mgbo. Á yí ú'dúkó ó'ú sū jélégú vé rī tñi, ú'dúkó rī 'yo má ní kñi, "Mí ímú má vúgá 'bū gé nñó, á lë mí ní tā ãzi ímúpi 'i ngaápi ni ülñú."

² Mbēlénjá Índrí Uletere rī ní ma ásúzú, má ní 'bá ãzi ndrezú úrí kuú lúpá drīgé mälüngā 'bū vé rī gé 'dāá.

³ 'Bá úrípi lúpá rī drīgé rī, rū'bá ni ïndré sū írā mälámälá rú ünyí be ì ní zíj jásipä rī tñi, ãzini írā ika ì ní zíj kärñélyä rī tñi. Gérí ïndrépi sū írā ɻribilí rú ì ní zíj êmérídä rī tñi rī tra lúpá rī ã gärä kûrû.

⁴ Ü'bâkí lúpá pükú ūrī drī ni sū lúpá mälüngā vé rī ã

gärä gá sū kûrû, 'bá ambugu pükú ūrī drī ni sū úríkí kuú lúpá rī pi drīgé sū. Kôpi úsúkí ì bõngó imve imve ni pi sū, kûlå kôpi ní úsú ì drīgé rī pi údékí ngá dábû rú ni sū.

⁵ Üvi ní gazú ãcí be lókûlókú lúpá mälüngā vé rī gé 'dāá. Ü'yûkí tâdú'bâ ézîrî ū'bâa rií díjí lúpá mälüngā vé rī ɻendréti gé, tâdú'bâ ézîrî 'dī'bée i'da ïndrí ézîrî Múngú vé rī.

⁶ Lúpá Múngú vé rī ɻendréti gé 'dāá, ãngû rī ógú sū mûndûrâ tñi.

Á ndre ngá sū idri rú ni pi ïnyijá lúpá rī ã gärä gá sū kûrû, ū'bâkí mi ngá sū idri rú 'dī'bée ã rû'bâ gá sū, ɻendréti gélési, ãzini úgóró gálési.

⁷ Ngá ãlu rī ïndré sū kêmîró tñi, ūrī rī ïndré sū tñi ágó tñi, na rī vé ɻendréti ïndré sū 'bâ áda vé rī tñi, sū rī ïndré sū bîbî riípi ngaápi nganga rī tñi.

⁸ Ngá sū idri rú 'dī'bée ɻârvú cérâ ãlu ãlu ɻpelé'bí be áziyá áziyá. Ü'bâkí mi kôpi ã rû'bâ gá sū kûrû cîmgbá cazu kôpi ã ɻpelé'bí ã ndûgé sū cérâ. Ü'dû cérâ ɻtûnjá sū, ãzini ïnyijá sū, kôpi újíkí ku, kôpi ri átâ mûzú 'dîni,

"Úpí Múngú Ükpô 'Dípa ri uletere, uletere, uletere, ūri ïnogósí anigé, ãndrû anigé, ūri úmvûlési ímú rá."

⁹ Ngá sū idri rú 'dī'bée rikí 'Bá úrípi lúpá drīgé adriípi

ídri rú muzú nyonyo rī íngú, rikí īri ūnjíjí, ázini rikí īri ní ūwō'difō sée.

¹⁰ Sâ ãlu ãlu 'dīri gé, 'bá ambugu pǔkú ūrī drī ni su rī pi cérē ūtükí kūmucí 'Bá úrípi lúpá drīgé adriípi ídri rú muzú nyonyo rī éndreti gé, kópi rikí īri ūnjíjí. Kópi unjekí ūvé kūlā ī drīgé sī ū'bāa lúpá rī éndreti gé 'dīgé, kópi rikí 'yo kínī,

¹¹ "Múngú, mi muké agaápi rá rī, mi 'bavé Úpí, mi 'bavé Múngú.

'Bâ mi íngú, 'bâ mi ūnjí, ūkpō mívē rī ā mu drīdrī, ā'diâtásiyā ngá rī pi ãrēvú cérē 'í gbi mi 'i, ngá mi ní gbií rī pi nóni anigé, ā'diâtásiyā mí lē kópi ā adrikí sū 'dīri tñi."

5

Kâbîlō Mvá rī zî bûkû traátra rî

¹ Kúru á ndre Múngú úrípi lúpá drīgé rī ru bûkû ī ní traátra tâ sú 'a ni gé ilébe ilébe, tî ni ūmbûr ísé sî caá ézîrî rī kú 'i drí éndépi gé.

² Má ní mälâyíkâ ūkpô be ni ndrezú, mälâyíkâ rī ní trezú ú'dükó be үru 'dâa kínî, "'Bá muké agaápi rá ícópi 'bá ní ísé ī ní bûkû traátra rī ē tî ūmbûr 'dîri ūnjíjípi bûkû rī tî gé sî bûkû rī zîzú rî ā'di 'i?

³ 'Bá ãzi 'bû gé 'dâa, dôku vû drîgé nôgô, dôku nyôkú ã ndûgé 'dîlê ícópi bûkû ī ní traátra tî ni ūmbûr ísé sî cí 'dîri ē tî ūnjíjípi tâ bûkû rî agá rî ndrezú ni 'dâayo."

⁴ Kúru má ní 'dezú ãá gá, á ngo ūzângâ ūzângâ rû, ã'diâtásiyâ 'bá ãzi ī ní ísú muké agaápi rá ícópi bûkû ī ní traátra tî ni ūmbûr ísé sî cí 'dîri ē tî ūnjíjípi tâ bûkû rî agá 'dâlé rî ndrezú ni 'dâayo.

⁵ Kúru 'bá ambugu rī pi vé ãlu ni ní 'yozú má ní kínî, "'Í ngo ku! 'Í ndre drî ká, Kêmîrô ibípi ifûúpi súrû Yûdâ vé rî agá, úyú Dâwûdî vé rî agá rî ndê âdróko ã ūkpô gi. Íri ícô ísé ī ní ūmbûr ézîrî bûkû traátra rî tî gé 'dîri ūnjíjí bûkû rî tî gé sî bûkû rî zîzú nî."

⁶ Kúru má ní Kâbîlô Mvá* ndrezú tu pá kuú lúpá rî gé ágágá 'dâa, ngá su ídri rú rî pi 'bá ambugu rî pi be, kópi trakí īri ā gârâ kûrû. Kâbîlô Mvá rî ïndré sú ī ní lij drâa gi ni tñi, īri ú'yú be ézîrî, mi be ézîrî. Mi ézîrî 'dî'bée i'da ïndrî adri'bá ézîrî Múngú vé ëri ní ïpêé ímû ayií vû drîgé sî cérê rî pi.

⁷ Kâbîlô Mvá rî ní muzú bûkû ī ní traátra 'dîri é'yîzû 'bá úrípi lúpá mälüngâ vé rî drîgé rî drîgé sî.

⁸ Kâ bûkû rî é'yî drî ni gé sî, ngá su ídri rú 'dî'bée, 'bá

* **5:6 5:6 Kâbîlô Mvá:** Bûkû I'dangará vé rî agá, Yésû ri zjki Kâbîlô Mvá. Múngú sê tâimbî Mósê ní kínî, 'bá rî pi ā zâkí kâbîlô Múngú ní rôbôjô rû, ā trûkí rí kópi ūvé ūnjíkânyâ agásî rá. Sê ī ní Yésû ri zjzú Kâbîlô Mvá Múngú vé ni ãní, ā'diâtásiyâ Múngú ïpê ëri ímû drâa 'bavé ūnjíkânyâ ûjji. 'I lá Wüngará 12:13-15; Yüwánî 1:29-36.

ambugu pūkú ūrī drī ni su
'dī'bee be, kōpi ní kūmūcī
ūtīzú Kābīlō Mvá rī ḡendreṭi
gé, 'bá ūlu ūlu rū kū'dī, āzini
sákānī ī ní údé dábū sī ni kú
'í drīgē, ūdākī ḡejingūrū kú
sákānī rī pi 'a gá sī tré tré.
Ejingūrū 'dīri, ūri zingará
'bá Mungú vé rī pi ní rizú
Mungú rī zizú rī.

⁹ Kōpi ní í'dózú rizú úngó
ú'dí ngozú kínī,

"Mi múké agaápi rá rí, mi
ícó búkū traátra rí
é'yí ní, ázini mi ícó
ísé rí pi үnjjí búkū īní
traátra 'díri tị gé sī ní,
ä'diätsäiyä lịkí mi drää
gí,

mívé ārí dāápi rī, je 'bá rī pi
sēé Múngú ní,
tj̄ ālu ālu vú sī, súrú rī pi
gé sī,
āngū rī pi gé sī, vū drīgē
sī cérē.

¹⁰ Mí sē kōpi rukí mālūngā
adrizú atala rú, rií ẽzí
ngaá Mungú ní,
kōpi ã rukí rí mālūngā
nyõókú dr̄igé nõgó
rī.”

11 Á 'bā nyō mā mi
rizú ndrezú, má ní ú'dúkó
mālāyíkā kárákará pi vé
ni yızú, kópivé käläfe élifū
mudrī vú be élifū mudrī.
Kópi trakí ī lúpá mālüngā
vé rī ã gärā gá sī, ngá su ídri
rú rī pi ã gärā gá sī, ãzini
'bá ambugu rī pi ã gärā gá sī
kúrū.

¹² Kópi rikí úngó ngoó
ú'dúkó be үру 'dãá kín̄,
"Mi Kãbñlõ Mvá ī ní lij 'dři,
mi muké.

ádarú mi adri ūkpō be, mi
 ã'bú ïsú rá,
mi tā nñigará ïsú rá, mi adri
 ëvíví be.

Í mi ĩnji rá, mi dí pōwūpōwū,
ãzini í mi ĩnqú rá.”

13 Á yi ngá ídri be īní gbií
'bū gé 'dālé rī pi vū drígé
nōgó rī pi be, adri'bá nyōkú
agá rī pi be, yīj ā ndúgé rī pi
be, kōpi rikí úngó ngoó kínī,
"Íngúngará, ìnjìngará,
dīngará, àzini ūkpō
ā adri 'Bá úrípi lúpá drígé rī
ní, àzini Kābīlō Mvá rī
ní
muzú nyonyo."

¹⁴ Ngá sụ ídri rú 'dī'bée ní
ã'yízú kíní, "Āmīnā." 'Bá
ambugu 'dī'bée ní u'dezú
kūmūcí ūtīzú Múngú rī
injízú, ãzini Kābīlō Mvá rī
injízú.

6

*Kābūlō Mvá rī ūnjī ísé ī ní
bukū traátra rī ē ti ūmbūzú rī*

¹ Á ndre Kābīlō Mvá rī njí
ísé ī ní búkū traátra rī ē tị
ümbīzú ézīrī rī vé ãlu búkū
rī tị gé sī. Kúru á yị ngá
sụ ídri rú rī pi vé ãlu ri átá
ú'dükó be lñí sụ ūvi ní lñí rī
tíni, kíni, "Mí ímu!"

² Á ndre hūsánī imve tu
pá kuú 'dāá, 'bá riípi njuúpi
hūsánī rí sī rí ru úsú kú 'í
drígé, sēkí ñri ní kñlá, 'de
muú ë'dí 'dií, 'í ndē rí ívé
ari'ba rí pi rá.

³ Kābīlō Mvá rī kā ísé ī ní ūmbīrī njíjí vú īrī ni gé, ngá ídri rú 'dī'bée vé ãzi 'deépi drīdří 'dāri vú sī rī ní 'yozú kīnī, "Mí ímú!"

⁴ Kúru hūsánī rī āzi ní ifūzú, rú'bá ni ika. 'Bá riípi njuúpi hūsánī rī sī rī, sēkí īri ní ūkpō ẽ'dí ijízú 'bá rī pi ăsámrvú gé vū drígé nōgó, 'bá rī pi ă u'díkí rī ī āní ī dríkā sī bēnī. Āzini sēkí drí ni gé îlī ăco ămbúgú ni.

⁵ Kâbîlô Mvá rī kā ísé ī ní ūmbîl rī njíjí vú na ni gé, ngá idri rú 'deépi ẽr̄ 'dāri vú sī rī ní 'yozú kínī, "Mí ímú!" Á 'bā nyo mā mi tēzú rizú ndrezú, má ní hūsánī īnī ni ndrezú má ẽndretpi gé 'dāá, 'bá riípi njuúpi hūsánī rī sī rī rú kúmá ănyāngā ẽ'bízú ni kú 'í drígé.

⁶ Ngá sū idri rú 'dī'bée ăsámrvú gé, ălu ni ní 'yozú kínī, ănyáfí kúmá ă 'a ălu rī, ăjē ni ri adri ămbúgú, īri adri mūfēngā fífi ẽnjíipi ẽnjíenjí ni ălu, ẽzí 'bá rī ní ngaá ȳ'dú ălu rī, ī īri ūfē ăní, ăzini ūndúfí kúmá ă 'a na rī, ăjē ni ri adri ămbúgú, īri adri mūfēngā fífi ẽnjíipi ẽnjíenjí ni ălu, ẽzí 'bá rī ní ngaá ȳ'dú ălu rī, ī īri ūfē ăní.* Ẽ izakí ūdu rī pi vînyo rī be bădărú ku.

⁷ Kâbîlô Mvá rī kā ísé ī ní ūmbîl rī njíjí vú sū ni gé, á yì ngá idri rú 'deépi na rī vú sī rī ní 'yozú kínī, "Mí ímú!"

⁸ Á 'bā nyo mā mi rizú ndrezú, má ní hūsánī rú'bá be fôrō ni ndrezú, 'bá njuúpi hūsánī rī sī rī vé rú Dră 'i, ăzini 'Bú Āvū rī pi vé rī ri ímú īri ă vûdr̄ gé sī. Sēkí kôpi ní ūkpō 'bá rī pi u'díkí ūdrâzú nyôkú drígé nōgó

îlī ăco sī, ẽbír̄ sī, wönyökí ândiândí sī, ăzini nyâlâgâ nyôkú drígé nōgó rī pi ă u'díkí kôpi ūdrâa, kôpi ă u'díkí ălu sū agá ni pi ūdrâa.

⁹ Kâbîlô Mvá rī kā ísé ī ní ūmbîl rī njíjí vú tōwú ni gé, á ndre 'bá ī ní u'dí ūdrâa īvé ẽ'yîngará ă tâ sī, ăzini Múngú vé ȳ'dûkó ūlûngará ă tâ sī rī pi vé índri vûrâ rôbônjô zâzú rī ă ndûgé 'dâá.

¹⁰ Kôpi ní trezú ȳ'dûkó be Ȅuru 'dâá kínī, "Upí Ūkpô 'Dípa, mi uletere, mi ri tâ áda 'o, 'i lê 'bá 'bâ u'dí' bâ ūdrâ'bâ 'dî'bée kuú adrii caá lóki be gbâ ngôpí kâ mî i'bí kôpivé tâ lij ndô?"

¹¹ Awakí 'bá 'dî'bée drígé sī bõngó akoóko rûkû imve imve ni pi, lûkí kôpi ní kínī, kôpi ă têkí drî mâdâ, tâ lingará ri ímú adri u'díkí dô kôpivé ögûpîj ẽ'yî'bá gí rī pi ūdrâa céré gí kâ.

¹² Kâbîlô Mvá rī kā ísé ī ní ūmbîl rī njíjí vú ázíyâ ni gé, á ndre dîngidîngí aya ăngû rī ūkpô sī. Ӯtû rī ẽ mi újâ 'i njí kuú cîci sû ănjâ tînj, mbâa rī újâ 'i kaá ikamgbiri sû ări tînj,

¹³ lînyâ rī pi ngakí céré lûj 'bû gé 'dâásî vûgá, sû pëti fîgî ūlî viípi ūkpô be rī ní ayaá, ū'a ni ní lûj sîgé ni gé sî vûgá rī tînj.

¹⁴ 'Bû rī tra 'i sû búkû traátra rī tînj, ăngû ánga rú, ăzini ăngû 'i lijípi kú ngû yîj agá rī pi u'dûkí kôpi mûzú īvé vûrâ gá sî rá.

* **6:6 6:6** Ănyângâ ăjē tûupi 'dîri lû 'yozú kínī, ẽbír̄ anigé.

¹⁵ Kúru 'bāgú nyōkú drīgé nōgó rī pi 'bá āngū ru'bá rī pi be, āngáráwá rī pi drīkomá rī pi be, 'bá ā'bú be rī pi, 'bá tūgērī rú rī pi, āzini 'bá drīwälä ̄sú'bá gí rī pi ūzükí i kú ̄jjí rī pi agásí, āzini ̄jigó rī pi ̄sámavú gé sī.

¹⁶ Kōpi rikí irā rī pi zījí, āzini ̄jigó rī pi zījí kíní, "̄imi íngákí ímú u'deeé 'bá drīgé, ̄imi ̄ozükí rí 'bâ, 'Bá úrípi lúpá mälüngä vé rī drīgé rī ã ndre rí 'bâ ku, āzini jíkó Kâbîlô Mvá rī vé rī ë i'dé rí 'bá drīgé ku.

¹⁷ Jíkó Mungú vé rī, āzini Kâbîlô Mvá rī vé rī i'dé 'bá drīgé gí, 'bá ̄azi ̄icó adrií idri rú ku, 'bâ ūdrâ céré."

7

Ü'bâkí bîlémi 'bá élifü mûdûrûlûl ãlu pûkû su drî su pi endreti gé (144,000)

¹ Tâ 'dîri ã vûdrî gé, á ndre mälâyíkâ su tukí pá kuú wôyökô su vû nôri vé rī gé sî céré, kôpi ugakí ̄lí riípi viípi nyôkú drîgé sî kâlâmbâ rú kâlâmbâ rú rí cí, ã vi rí āngû rí drîgé sî ku, yîjí tafu rí drîgé sî ku, āzini peti rī pi drîgé sî ku.

² Má ní kúru gôzú mälâyíkâ ̄zi ndrezú, ̄ri ri ísí ímuzú ̄tû ní ̄fûngárâ gálésila, rû Mungú idri rú rí vé ngá rizú bîlémi ū'bâzú rí kú 'í drîgé. ̄ri ní trezú mälâyíkâ su Mungú ní ̄pêé ímú āngû rí izaá yîjí tafu rí be rí pi drîgé kíní,

³ "̄imi izakí drî āngû rí ku, dôku yîjí tafu rí ku, dôku peti

rî pi ku, cîmgbá 'bá ū'bâkí dô bîlémi ̄atí'bá Mungú vé rî pi endreti gé gí kâ."

⁴ Á yi kíní 'bá mälâyíkâ rî pi ní Mungú vé bîlémi ū'bâa kôpi endreti gé sî rî pi vé kâlâfe élifü mûdûrûlûl ãlu pûkû su drî ni su (144,000). 'Bá 'dî'bée súrû ̄sérélê vé mûdrî drî ni ̄ri 'dî'bée agásí céré:

⁵ Yûdâ vé súrû agá, 'bá élifü mûdrî drî ni ̄ri (12,000),

Rübénâ vé súrû agá, 'bá élifü mûdrî drî ni ̄ri (12,000),

Gâdî vé súrû agá, 'bá élifü mûdrî drî ni ̄ri (12,000),

⁶ ̄sérâ vé súrû agá, 'bá élifü mûdrî drî ni ̄ri (12,000),

Nâfâtálî vé súrû agá, 'bá élifü mûdrî drî ni ̄ri (12,000),

Mânásë vé súrû agá, 'bá élifü mûdrî drî ni ̄ri (12,000),

⁷ Sîmîyónâ vé súrû agá, 'bá élifü mûdrî drî ni ̄ri (12,000),

Lévi vé súrû agá, 'bá élifü mûdrî drî ni ̄ri (12,000),

̄sâkárâ vé súrû agá, 'bá élifü mûdrî drî ni ̄ri (12,000),

⁸ Jébülúnâ vé súrû agá, 'bá élifü mûdrî drî ni ̄ri (12,000),

Yōsépā* vé súrú agá, 'bá
élfū mudadrí dr̄i ni ūr̄i
(12,000),

Bēnyēmínē vé súrú agá, 'bá
élfū mudadrí dr̄i ni ūr̄i
(12,000).

'Bá bītr̄iká úsukí ī céré
bōngó imve sī

⁹ Tā 'dīri ā vúdr̄i gé, á ndre
'bá bītr̄iká ī ní icó lāá bā
ku ni pi, 'bá 'dī'bée íngákí
āngū r̄i pi agásí āndiāndí,
súrú r̄i pi agásí céré, īvé t̄i
vú sī āndiāndí, kōpi úsukí
ī céré bōngó imve sī, kōpi
rukí mbírá bí kuú ī dr̄igé sī,
kōpi tukí pá Múngú əndréti
gé Kābīlō Mvá r̄i be.

¹⁰ Kōpi ní rizú ó'úzú
ú'dúkó be үru 'dāá kínī,
"Bávé Múngú úrípi lúpá
mälüngā vé r̄i dr̄igé r̄i,
āzini Kābīlō Mvá r̄i,

kōpi ükpō be 'bá r̄i pi pazú."

¹¹ Mäläyíkā r̄i pi trakí ī
Múngú vé lúpá mälüngā
ruzú r̄i ā gärä gá sī, 'bá
ambugu r̄i pi ā gärä gá sī,
āzini ngá idri rú sū 'dī'bée
ā gärä gá sī kúrū. Kōpi ní
kümüci ütžú lúpá r̄i əndréti
gé, rizú Múngú ri ینjízú.

¹² Kōpi rikí 'yoó kínī,

"Āmīnā!

Íngungárá, ینجىنگارا,
dīngárá,

tā nñingárá, ükpō, āzini
ōwō'dīfō ā

adri 'bávé Úpí Múngú ní
muzú nyonyo үdū
ākó.

Āmīnā."

¹³ 'Bá ambugu 'dī'bée vé
ālu ní ma zizú kínī, "'Bá
ī úsú'bá bōngó imve sī
'dī'bée ā'di pi? Kōpi íngákí
ngōósila?"

¹⁴ Má ní újázú ūr̄i ní,
"Āmbúgú mávé r̄i, 'í nī tā r̄i
nī."

Ūr̄i ní 'yozú má ní kínī, "'Bá
'dī'bée ifū'bá őcüngará ūnjí
ūnjí r̄i agásí r̄i pi. Kōpi ūjíkí
īvé bōngó Kābīlō Mvá r̄i vé
ārī sī icá kuú imve.[†]

¹⁵ "Kúru, kōpi nóni lúpá
Múngú vé r̄i əndréti
gé,

kōpi ri ېzí nga Múngú ní
Jó ūrivé r̄i agá үtúňá pi
iníná be.

"Bá úrípi lúpá mälüngā vé r̄i
dr̄igé r̄i,

ūr̄i apälá 'be kōpi dr̄igé
rá.

¹⁶ Եbír̄i gō kōpi fuú dījí ku,
yījí úvá gō kōpi ndēé dījí
ku,
үtú vé sī koópi gbírlí r̄i gō
kōpi zää ku.

¹⁷ Kābīlō Mvá úrípi kú lúpá
mälüngā vé r̄i gé
ágágá 'dīri,
ūr̄i kōpi úcé nī, ūr̄i kōpi
jí mu yījí idri sēépi r̄i
mvu nī,

Múngú ri kōpivé miiindrę
údē kōpi mi gé sī nī."

* **7:8 7:8 Yōsépā:** Yōsépā ri Yōkóbū vé mvá ūr̄i ní lēlēl r̄i, édr̄ipijí sēkí ūr̄i jeé
túgēr̄i rú āngū Èjēpétō vé r̄i gé. Múngú sē ūr̄i icá āmbúgú, ko īvé 'bá r̄i pi ē
ūzā muú adrií āngū Èjēpétō vé r̄i agá nī. Sâ 'dāri gé, Եbír̄i 'de caá ilí ېzír̄i. 'I
lā Èdóngará 30-50. † **7:14 7:14 Kōpi ūjíkí īvé bōngó Kābīlō Mvá r̄i vé ārī sī:**
Bōngó ūjíngará ārī sī r̄i vé ífifí, trükí kōpi īvé ūnjíkānyā agásí gi.

8

*Ísé búkū traátra rī ē ti
mbízú vú ézíří rī*

¹ Kābīlō Mvá rī kā ísé ī ní ūmbíi rī njíi vú ézíří ni gé, āngū rī újí kuú kíri 'bū gé 'dāá caá sâ ālu vé ělí agá.

² Má ní mäläyíkā ézíří ndrezú tukí pá kuú Mungú ęndreträti gé, awakí jélégú ézíří kópi drígé sī.

³ Kúru má ní mäläyíkā āzi ndrezú tu pá kuú vúrā röbőnő zázú rī ā gárā gá 'dāá, rü ngá ógúpi dábū rú ī ní rizú ejíngürú zázú ni kú 'í drígé. Ī ní ejíngürú í'dúzú āmbúgú sēzú drí ni gé, īri ní āci í'dúzú ejíngürú rī zázú ngá ógúpi dábū rú rī drígé 'dāá, ācígā rī ā úmú rí 'i zingará 'bá Mungú vé adri'bá vúrā röbőnő zázú ógúpi dábū rú rī gé rī pi ní rií zií rī be, ā nga rí muzú lúpá mälüngā vé rī gé 'dāá.

⁴ Ācígā ejíngürú rī vé rī, āzini zingará 'bá Mungú vé rī pi ní zií rī nga muzú Mungú ęndreträti gé 'dāá mäläyíkā rī ē drí ágélé gá sī.

⁵ Mäläyíkā rī ní ngá ógúpi dábū rú ī ní rizú ejíngürú zázú 'a ni gé rī í'dúzú vúrā röbőnő zázú rī gé 'dāásī, īri ní āci kúlúlú úmvúzú dázú 'a ni gé, īri ní í'bézú vú drígé nōo, āngū ní lizú mgbíří ūvi tíni, ógúzú lókúlókú, díngídíngí ní āngū rī ayazú.

Mäläyíkā ézíří vukí jélégú

⁶ Mäläyíkā ézíří ī ní jélégú awaá kópi drígé sī rī pi ní

ī útúzú lězú īvé jélégú rī pi vuzú.

⁷ Mäläyíkā drídri rī ní í'dózú īvé jélégú vuzú, fí ní 'dezú, āzini āci usa 'i ārí be, ī ní īdázú ímúzú vú drígé nōo. Āci rī zā nyöökú rī vé wöökó ālu na agá rī veé rá, pěti ālu na agá rī pi vekí rá, ásé īribílī rú rī pi vekí céré.

⁸ Mäläyíkā īří rī ní īvé jélégú vuzú, mäläyíkā rī ní ngá sūúpi írā āmbúgú kaápi kú āci rú nyälü ni í'bézú yíi tafu rī agá nōo, yíi tafu rī vé wöökó ālu na agá rī, újá 'i kú ārí rú.

⁹ Ngá ídri be yíi tafu rī agá rī pi, ālu na agá rī pi ūdrákí rá. Külümgbá yíi tafu rī agá rī pi, ālu na agá rī pi, īňanyákí kópi kpélékpélé.

¹⁰ Mäläyíkā na rī ní īvé jélégú vuzú, línyā āmbúgú díipi sū āci tíni rī ní í'dezú 'bū gé 'dāásī yíi ambugu dí'bá dídi rī pi vé wöökó ālu na agá rī pi drígé, āzini yíi kídí vé rī pi vé wöökó ālu na agá rī pi drígé.

¹¹ Línyā rī vé rú "Ükéngeli" 'i. Újá yíi rī vé wöökó ālu na agá rī draá kuú ükéngeli. 'Bá kárákará yíi rī mvú'bá rá rī pi ūdrákí rá, yíi rī ní draá ükéngeli rī sī.

¹² Mäläyíkā sū rī ní īvé jélégú vuzú, үtú rī vé wöökó ālu na agá rī bī nií kuú cicí, mbáá rī vé wöökó ālu na agá rī bī nií kuú cicí, āzini línyā rī pi vé wöökó ālu na agá rī bī nií kuú cicí. Үtú āmgbáráká rī vé wöökó ālu

na agá rī bī nījí kuú cicī, īnīnjá rī vé wōókō ãlu na agá rī bī nījí kuú cicī.

¹³ Má kā āngū ndreeé muzú 'bū gé 'dāá, á ndre bībī ãmbúgú ri ngoó muzú āngū ұrұgégé mgbo rī agásı ú'dúkó be ұru 'dāá, īri ri ngo muzú, "Īzāngā! Īzāngā! Tā ambugu ambugu īzāngā sē'bá ni pi ímú ī nga 'bá vū drīgé rī pi ní rá, tā 'dī'bée ímú ī nga sâ mäläyikā ace'bée na rī pi ní ímúzú īvé jēlēgú vuzú rī gé!"

9

¹ Mäläyikā tōwú rī ní ívē jēlēgú vuzú, kúru má ní linyā ndrezú, í'dé 'bū gé 'dāásı vū drīgé nōo. Sēkí mäfütá 'bú kuyúpi үdū ãkó rī ē tì zizú rī drī ní gé.

² Linyā rī ní 'bú kuyúpi үdū ãkó rī ē tì zizú. Ācígā ní íkpuzú 'bú rī agásı, sū ãcí ī ní ú'bé kuú 'bú agá rī vé ãcígā ní rií íkpú rī tñi. Ācígā rī ۆzü үtú rī ē mi, ãzini ۆzü āngū 'bú gé rī, āngū rī bī nījí kuú ãní cicī.

³ Úmbí bítriká ní ífuzú ãcígā rī agásı, kópi íngákí ímú vū rī ē drī ìmülüú céré. Sēkí kópi ní ükpō āngū zazú sū díri vé rī tñi.

⁴ 'Yokí kópi ní kín̄, kópi ã sēkí ïzāngā ásé rī pi ní ku, ngá du'bá rī pi ní ku, pëti rī pi ní ku, kópi ã sēkí ïzāngā rī 'yéjá 'bá adri'bá Múngú vé bïlémi ãkó ī өndreti gé rī pi ní.

⁵ Sēkí kópi ní ükpō āngū ú'dízú ni kuyé, 'bo sēkí kópi ní ükpō ïzāngā sēzú 'bá rī pi ní ünjí ünjí cazú mbää́ tōwú. ïzāngā kópi ní sēé 'bá rī pi ní 'dīri, ãzó ni ri ásó sū īwá díri ní āngū zää́ ásó rī tñi.

⁶ U'dú 'dī'bée gé, 'bá ãlu ãlu ri 'yo, 'i drā 'i 'dīsí rá, 'bo drā ri kópi gā sī. 'Bá ãlu ãlu ri drängará ndä ükpō sī, 'bo kópi dräki ku.

⁷ Úmbí 'dī'bée índrékí sū hüsán̄ ī ní údé lēzú ẽ'dí 'dízú rī pi tñi. Kópi úsukí külá ī ní údé dábū sī ni pi ī drīgé, kópivé өndreti adri sū 'bá áda vé rī tñi.

⁸ Kópivé drī'bí du sū ūkú rī pi vé rī tñi, kópivé sī índré sū kẽmîró vé rī tñi.

⁹ Kópi úsukí ngá ī ní údé aya sī ni ī bêdrī gé cí. Kópi nga muzú kpörö be sū ãrãbíyā hüsán̄ rī pi ní rií seé muý ẽ'dí gé kpörö be rī pi tñi.

¹⁰ Kópivé só ïri be sū díri vé rī tñi, īri āngū zää́ ásó ca mbää́ be tōwú.

¹¹ Kópivé 'bägú, īri mäläyikā ãmbúgú 'bú kuyúpi үdū ãkó rī ütēépi rī 'i. Mäläyikā rī vé rú Êbérē tì sī Äbädón̄, Gîrîk̄ tì sī Äpölón̄, ífifí ni 'bá riípi āngū ú'dípi ni.

¹² Tā ãmbúgú ïzāngā sēépi drīdrī rī nga 'i gi. Ès̄i nóni tā ambugu ambugu ïzāngā sē'bá ndē'bá rá ni pi iringí ímú vúl'é 'dī'i dī.

¹³ Mäläyikā ázíyá rī ní ívē jēlēgú vuzú, má ní ú'dúkó yizú, ú'dúkó rī ibí ikú ú'yú

sų adri'bá vūrā rōbōñö zāzú dábū rú rī drīgé Múngú ᑕndréti gé rī pi agásī.

¹⁴ U'dúkó rī ní 'yozú mäläyíkā ázíyá jélégú be rī pi ní kín̄, "Mí oyu mäläyíkā su ī ní úmbé kuú yíj̄ ãmbúgú díipi dídi Yüférétā vé rī gé 'dī'bée rá."

¹⁵ Kúru ī ní mäläyíkā su ī ní údé kuú үrē mu'bá 'bá rī pi ú'dí'bá rī pi oyužú sânjá 'däri agá, ú'dú 'däri agá, ilí 'däri agá. Pëki kópi mu'ú 'bá rī pi ú'dí, kópi ú'díkí 'bá rī pi ūdrää rá, älu na agá rī pi ūdräkí rá.

¹⁶ Á yi ãngáráwá nju'bá hüsánī sī ẽ'dí gé rī pi vé käläfe ca míliyöññ mündürülüñ iři (200,000,000).

¹⁷ I'dakí má ní kópivé hüsánī ázini ãngáráwá ri'bá únju'bá hüsánī sī rī pi ïndrïlïkí agá 'dää rá. Ængáráwá rī pi úsúkí ngá ī ní údé aya sī ikaka ni pi, kün̄kün̄ rú ni pi, ázini mälämälá rú ni pi ī bëdrí gé sī. Hüsánī rī pi vé drī ïndré sū këmîrò vé rī tñi. Äcí ri díj̄ úkpú kópi tì gé sī äcígä be, ngá ciípi äcí rú nyäln̄ ni pi úkpúkí kópi tì gé sī.

¹⁸ Ngá ifü'bá hüsánī rī pi tì gé sī rī pi äcí rú, äcígä rú, ngá mälämälá rú ẽj̄i be ngüúpi ūnjí ni. Ngá ifü'bá hüsánī rī pi tì gé sī 'dī'bée ú'dí 'bá rī pi ä үrukö ūdrää rá, ú'dí älu na agá rī pi

üdrää.

¹⁹ Hüsánī 'dī'bée vé ūkpõ kópi tì gé, ázini kópivé só gá. Kópivé só adri sū ūnjí tñi, drī bē, kópivé só ri 'bá ga àzó be.

²⁰ 'Bá ūdrää'bá wönyökí 'dī'bée sī kuyé rī pi, kópi gäkí ési újágá sī ūnjikänyä ī ní 'oó rī agásī. Kópi kukí ngá ī ní údé drī sī mungú rú rī pi vé ūnjingará kuyé. Kópi kukí ïndrī ūnjí rī pi* vé ūnjingará kuyé. Ngá ī ní údé mungú rú dábū sī, aya ógú'bá ógúögü ni pi sī, aya mälämälá ni pi sī, írā sī, ázini párangi sī rī pi, kópi icókí ãngü ndreeé ku, icókí tā yíj̄ ku, icókí écī ku.

²¹ Kópi újákí ivé ési rizú ãngü ú'dízú rī ūlunjáni kuyé. Kópivé tā ūjögü vé rī, őwü 'bängará, ázini ügü, kópi kukí ūlunjáni kuyé.

10

Mäläyíkā búkū traátra mädäñájá rī ruúpi 'í drigé rī vé tā

¹ Má ní gõzú mäläyíkā ázi ūkpõ be ni ndrezú, iři ri ísí ímuzú 'bü gé 'dääsí vügá nölé, iringbiti őzü rü'bá ni kúrü, gérí äsö kú drī ni gé, ᑕndréti ni ógú pöwüpöwü sū ūtú tñi, pá ni pi ïndrékí sū äcí sī díipi lélë rī tñi.

² Mäläyíkā rī ru búkū traátra mädäñájá ī ní oyuú gi rī kú 'í drigé, 'bä 'í pá ᑕndépi rī yíj̄ tafu rī drigé, pá yíj̄ rī nyöpökü drigé.

* **9:20 9:20** Índrī ūnjí rī pi: Índrī ūnjí rī pi ándúrú mäläyíkā Mungú vé ni 'bü gé 'dää, kópi njökí taimbí Mungú vé rī, Sätänä ri kópivé ãmbúgú. Mungú idró kópi 'bü gé 'dääsí vügá nöö, kópi gökí ufuú ïndrī ūnjí, kópi ri 'bá rī pi ní izängä sē vü drigé nöögó. 'í lā I'dangará 12:7-9.

³ Íri ní trezú ú'dúkó be үру 'dāá sū kẽmîrō ní līi rī tñi, kā treeé 'díni, ūvi ní lizú mgbîrî, mgbîrî, vú be ézîrî.

⁴ Ūvi rī kā līi caá vú be ézîrî, á lē kôdô ūvi rī vé lîngârá ézîrî 'dîri ā tâ sú vûgá, koro má ní ú'dúkó yîzú íngá 'bû gélésila kînî, "Mî sî tâ mí ní yîj 'dîri ku, ázini mî lû kpâ 'bá ázi ní ku."

⁵ Kúru mälâyíkâ má ní ndreé pá 'bâápi yîj tafu rî drîgé ázini nyôökû drîgé rî ní 'î drî  ndépi rî ingazú suzú 'bû gé 'dâá.

⁶ Íri ní üyö sozú Múngú adriípi lêmgbêrê rú 'bû pi gbiípi vû be, yîj tafu rî be, ngá  rêvú céré idri rú rî pi be rî ā rú sî kînî, "Tâ Múngú ní  tûjí gi rî pi, ícô têé ku, kôpi koro i nganga.

⁷ Mälâyíkâ ézîrî rî kâdô ív  jêlegú vuú, tâ Múngú vé  tûjí kuú ínogósî mûdumûdû rú rî, Íri koro 'i nga sû Íri ní ótû lûu ív   t 'bá néb  rî pi ní rî tñi.

⁸ Kúru ú'dúkó té má ní yîj íngápi 'bû gélésila rî ní gôzú átázú má be  tûjí kînî, "Í mu yozú má ní kînî, "Í mu bûkû traátra mädânjâjâ i ní  yûjû gi mälâyíkâ pá tuúpi yîj tafu rî drîgé, ázini nyôökû drîgé rî ní rûjú kuú 'i drîgé rî i'dû."

⁹ Má ní mûzú mälâyíkâ rî vûgá 'dâá, má ní Íri zizú, á s  má ní bûkû traátra mädânjâjâ i ní  yûjû gi 'dîri, Íri ní 'yozú má ní kînî, "Í 'dû

bûkû rî, 'i nya. Mí kâdô Íri nyaá, Íri íní mí tî gé 'dâá sû  nyû tñi, 'bo mí agá 'dâá, Íri dra  kéngeli."

¹⁰ Kúru má ní bûkû traátra mädânjâjâ i ní  yûjû gi 'dîri é'yîzú mälâyíkâ rî drîgé sî, má ní nyazú. Tâ ni 'a ni gé rî pi íníkî má tî gé 'dâá ínînî, 'bo tâ ni 'a ni gé rî pi gôkî i újá adrií  kéngeli má 'a gá 'dâá.

¹¹ Kúru ú'dúkó rî gô kpâ átâ má ní  tûjí kînî, "Mí áyú tâ ímúpi 'i ngaápi drîdrî 'dîlé rî pi mûzú 'bá rî pi ní,  ngû rî pi agásî, tî rî pi vú sî, ázini 'bâgû rî pi ní."

11

Âdú'bá  rî rî pi vé tâ

¹ Mälâyíkâ rî ní má ní pëti ngá 'bezú ni sêzú. Íri ní 'yozú má ní kînî, "Í mu Jó Múngú vé rî 'beé, ázini vûrâ rôbônjô zazú rî 'beé, ázini 'i lâ 'bá ímú'bá Múngú ri zî'bá rî pi.

² 'Bo á 'bekí Jó Múngú vé rî ā bôrò  ndî ku,  diâtâsîyâ sêkî Íri 'bá adri'bá Yâhûdî rú ku rî pi ní. 'Bá adri'bá Yâhûdî rú ku 'dî'beé ímú kûrû uletere Yêrûsâlémâ vé rî 'dû  kpô sî. Kôpi ímú  zângâ sê 'bá Yêrûsâlémâ vé rî pi ní, ca mbâá pûkû sú drî ni  rî.

³ Ma kúru ímú máv   kpô sê  adú'bá  rî bôngó  zângâ vé rî su'bá rî pi ní, kôpi adri néb  rú, kôpi ímú tî

* **11:3 11:3**  dú  lif  alu mûdûrûlû  rî pûkû áziy :  dú  lif  alu mûdûrûlû  rî pûkû áziy  rî, mbâá pûkû sú drî ni  rî rî, ázini ilí na  lî sî rî, kôpi céré trôtrô.

Múngú vé rī sē ca ú'dú élifū ãlu mündürülü ūrī pükü ázíyá (1,260).”*

⁴ Ädú'bá ūrī 'dī'bée kōpi pēti ñlívē vé ūrī rī pi†, ãzini kōpi aya ī ní tādú'bā ū'yū ū'bāá sī ni gé sī ūrī Úpí adriipi vū nōri drīgē cérē rī ḑendreti gé rī pi.

⁵ 'Bá lēépi ícápi ãrí'bá rú, kōpi 'oópi ūnjí rī, ãcí ri ímú ūfū ädú'bá ūrī 'dī'bée tī gé sī ímú kōpivé ari'ba rī pi zā ve ūdrā mgbilímgbilí. 'Bá lēépi ädú'bá 'dī'bée 'oópi ūnjí rī, ī ímú ūrī 'dī drā sū 'dīri tīni.

⁶ Ädú'bá ūrī 'dī'bée ūkpō be ícázú yūjigó ugazú sēzú 'dizú ku lókí kōpi ní rizú Múngú vé tī sēzú rī gé. Kōpi ūkpō be yūjí újázú ícázú ãrí rú, ãzini kōpi ūkpō be 'bá rī pi ïwönyözú lētī be ändiãndí vū drīgē nōgō sū ī ní lēé rī tīni.

⁷ Lókí ädú'bá 'dī'bée ní Múngú vé tī ūluzú dēzú rī gé, ūbīgó ri kúru ūfū 'bū kuyúpi ūdū ūkó 'dāri agásí kōpivé ūkpō ndē, ūrī kōpi 'dī ūdrā rá.

⁸ Kōpivé ãvū ri ímú ula ku kūrú ãmbúgú Yērúsälémä vé rī agá, vūrā 'dīri ī ní Úpí ri gbāzú pēti alambaku sīgē rī, 'bá kūrú rī agá rī pi adrikí sū 'bá kūrú Sōdómō‡ vé rī agá rī pi tīni, ãzini 'bá ūngū Èjēpétō§ vé rī agá rī pi tīni.

* **11:4 11:4** Pēti ñlívē vé ūrī rī pi: Búkū Zākārýä vé rī agá, pēti ñlívē vé ūrī rī pi ädú'bá ūrī. 'I lā Zākārýä 4:11-14. † **11:8 11:8** Sōdómō: Múngú iza Sōdómō ri ūnjikanyä ūrī ní 'oó ambamba rī sī. 'I lā I'dóngará 19:1-29. § **11:8 11:8** Èjēpétō: Múngú pa ívē 'bá Ísérélē vé adri'bá tūgērī rú rī pi, ijjí kōpi ūfū ūngū Èjēpétō vé rī agásí ãmvé rá. 'I lā Wüngará 12.

⁹ Ü'dú na êlí sī, 'bá ändiãndí, súrú ändiãndí ívé tī átázú rī vú sī, ãzini 'bá ūngū rī pi agásí rī pi ãrēvú cérē ímú kōpivé ãvū úndré mi sī, 'bá ãzi ásí ãní ku, kōpi ãyíkí ãvū rī pi sēé sū sī ku.

¹⁰ 'Bá adri'bée nyöökú nōri drīgē rī pi ímú gū ädú'bá nébī rú ūdrā'bá ūrī 'dī'bée sī gugū, ãzini kōpi ūnjinjī ī ési agá, ri ngá âlē ī ãsámvú gé sī, ã'diâtäsiyä nébī ūrī 'dī'bée sēkí 'bá adri'bée nyöökú nōri drīgē rī pi ní ïzāngā ambamba.

¹¹ 'Bo ú'dú na êlí sī ã vúdrī gé, êvīvī Múngú vé idri sēépi rī fi ädú'bá ūdrā'bá ūrī 'dī'bée agá, sē kōpi idrikí gōo 'bōrō ūzi, ūrī ìmvú 'bá tā 'dīri ndre'bá rī pi ambamba.

¹² Kúru ú'dukó ní íkúzú kpōrō be 'bū gé 'dāásí, 'yozú ädú'bá ūrī 'dī'bée ní kñi, "Ími ímúkí nōo." Kōpi ní ngazú muzú 'bū gé 'dāá, ari'ba rī pi rikí kōpi ndreeé muzú.

¹³ Sā 'dāri gé, dīngídīngí ní ūngū ayazú ūkpō be, sē jó ãlu muđrī agá ūnjokí árí vūgá, ú'dī 'bá ūdrāá élifū ézirī (7,000). Sē ūrī ìmvú 'bá ūdrā'bá kuyé rī pi ambamba, kōpi rikí Múngú 'bū gé 'dāá rī ìngú.

¹⁴ Tā ãmbúgú ïzāngā sēépi 'i ngaápi vú ūrī rī nga 'i gí, tā ãmbúgú ïzāngā sēépi na rī ri ímú 'dī'dī.

Jēlēgú ézīrī rī vé tā

¹⁵ Kúru mälāyíkā ézīrī rī
ní ívé jēlēgú vuzú, ú'dúkó ní
ílkúzú 'bū gé 'dāásī kpōrō be
ãmbúgú kínī,

"Mälungā nyõókú drīgé
nõgó rī nóni Úpí
Mungú 'bavé rī vé ni,
ázini Kúrisítō irlivé rī
vé ni,

Mungú ri ímú
mälungā rī rü mužú
'dáni'dáni."

¹⁶ 'Bá ambugu pükkú irlí drī
ni su úrí'bá ívé lúpá drīgé
Mungú endretpi gé rī pi
ní kúru kumucí ütfzú rizú
Mungú ri irljzú.

¹⁷ Kópi ní 'yozú kínī,
"Úpí Mungú Ūkpō 'Dípa, 'bá
séki mí ní ówō'dífō,
mi adriipi ínogósí anigé,
ãndrū anigé rī,
a'diätasíyā mí í'dó mívē
ükpō áyú
mälungā ruzú gi.

¹⁸ 'Bá ángū drīgé sī rī pi a'a
vekí rá,
sē nóni sâ mívē jíkó
ní í'dezú 'bá 'dī'bée
drīgé rī ícá gi.
Sâ mí ní 'bá ūdrā'bá gi rī pi
vé tā lizú rī ícá gi.

Sâ mí ní ngá muké sëszú
mívē átibá nébí rú rī
pi ní,
ázini mí ní ngá muké
sëszú mívē 'bá mi rú
íngú'bá rī pi ní,
í'dozú ézí be mädā rī pi
vúgá, cimgbá cazú ézí
be ambugu rī pi vúgá
rī ícá gi,
sâ 'dīri gé, mi 'bá irljikanyā
'o'bá nyõókú drīgé

nõgó rī pi ú'dí ūdrā
rá."

¹⁹ Kúru i ní Jó Mungú
vé 'bū gé 'dāá rī zizú, á
ndre sõndukú Mungú vé
ündi ruzú rī Jó Mungú vé
rī agá 'dāá. Á ndre ángū
rī ga lókylókú, üvi ní lizú,
dīngidīngí ní ángū ayazú, fí
ní i'dozú dázú irljí irljí.

12

*Ükú rī pi vé tā ngá ätra rī
be rī*

¹ Tā áyázú áyayā ní ní 'i
i'dazú 'bū gé 'dāá. Á ndre
ükú ázi su ütú kuú 'i rú'bá
gá, su külá línyā be muđrī
drī ni irlí kuú 'i drīgé, 'bā 'i
pá kuú mbää rī drīgé.

² Ükú rī a'a mba kílökílī,
lē tütí, mvá rī kā í'dó ifuu,
tungará rī vé ázó sī, ükú rī
ní trezú ú'dúkó be uryu 'dāá.

³ Tā áyázú áyayā ní ázi
ní kpá 'i i'dazú 'bū gé 'dāá
dīl. Á ndre ngá ätra ãmbúgú
ãmbúgú rú'bá be ika, drī ni
pi ézírī, ú'yú ní pi muđrī,
úsú külá ézírī kú 'i drīgé sī.

⁴ Ngá ätra 'dīri vé só gbä
línyā rī pi lüü 'bū gé 'dāásī
vú drīgé nõo, gbä álu na agá
rī pi lüü. Ngá ätra rī tu
pá kuú ükú lëépi mvá tüpi
rī endretpi gé, ri tée, ükú rī
kädö mvá rī tii, koro 'i te rí
ükú rī vé mvá üdénja rī röllü
'dissi rá.

⁵ Ükú rī ní mváñja rī tizú
ágónja, mvá 'dīri ímú adri
'bägú rú 'bá rī pi drīgé, irlí
ímú 'bá ángū rī pi agásī rī

pi ē dr̄i órú túré aya rú* āmbūgū ruzú rī sī. 'Dukí mváŋjá rī muý Múngú vúgá 'bū gé 'dāá ídri rú, muý 'bāá Múngú vé lúpá mälüngä ruzú rī gé.

⁶ Úkú rī nga ápá muý adrií āngū ā'wí cínyáfā rú, Múngú ní údé ūri ní rī gé 'dāá. Múngú ri ūri ā tā mbaá 'dälé ú'dú élifū ālu mündürülū ūri pükú áziyá (1,260).

E'dí 'deépi 'bū gé 'dāá rī vé tā

⁷ Kúru ē'dí ní 'dezú 'bū gé 'dāá, Míkayélē pi ívé mäläyíkā rī pi be, kópi ní fizú ē'dí 'dizú ngá ãtra rī be, azini ūrivé mäläyíkā ūnjí rī pi be.

⁸ 'Bo ngá ãtra rī pi ívé mäläyíkā ūnjí rī pi be, kópivé ūkpō icó ku, sē kópi goki vúrā ışú adrızú 'bū gé 'dälé kuyé.

⁹ Ídróki ngá ãtra rī ívé mäläyíkā ūnjí rī pi be 'bū gé 'dāásí rá. Ngá ãtra 'dīri ótú ūnji ī ní ziij ãdróko döku Sátánā rī 'i, ūri 'bá riípi 'bá rī pi ē mi ū'bääpi ni, ūri sē 'bá rī pi ri fi ūnjikanyā 'o. Ngá ãtra rī pi ívé mäläyíkā ūnjí rī pi be, Ídróki kópi 'bū gé 'dāásí ímú vú dr̄igé nōo.

¹⁰ Kúru má ní ú'dükó yızú íbí ikú 'bū gé 'dāásí kpōrō be kínī,

"Nóni pangará íngápi 'bávé Múngú vúgá rī, ūkpō

irivé rī, mälüngä ūrivé rī, azini ūkpō Kúrísítō Múngú ní ūpēé rī vé rī ícá gi.

Ádróko ándúrú riípi 'bá rī pi tōópi Múngú endreträ gé ūtúŋjá pi ínijá be rī, 'békí nóni ūri ímúzú vú dr̄igé nōo gi.

¹¹ 'Bá Yésü ri ē'yí'bá gi rī pi ndékí ãdróko ri Käbılö Mvá rī vé aří dāápi rī sī, azini ú'dükó Múngú vé kópi ní ūlūú rī sī.

Sē kópi rukí ãní dr̄angárá ãluŋjáni kuyé.

¹² ūri 'bá céré adri'bá 'bū gé rī pi, lē ūri adrikí ayikō sī.

Ízängä rī adri 'bá adri'bá vú dr̄igé rī pi ní, azini yíi tafu agá rī pi ní, 'dītästiyä ãdróko ca ūri vúgá vú dr̄igé 'dile gi.

Úri jíkó be ambamba, nř rá sâ 'i ní tā ūnjí 'ozú rī mādānjá."

¹³ Ngá ãtra rī kā ndreé 'békí 'i vú dr̄igé nōo gi, 'dīdō rií ūkú mvá ágó tiipi 'dāri droó muzú.

¹⁴ 'Bo sēki bibí ūmbúgú ūmbúgú rī vé ūpelé'bí ūri 'dī'bée ūkú rī ní, ař nga ūri ãní ūnji rī ař gärä gá 'dīsí rá, ař mu ūri adrií āngū ā'wí cínyáfā rú, Múngú ní údé kuú ūri ní, ūri ař tā mbazú ãní ilí na ęli sī ūri

* **12:5 12:5** Túré aya rú rī: Túré aya rú 'dīri, ūimú 'bá ūnjikanyā 'o'bá ūri ūri ūnji ãní. ū'dú ūdu vé ūri gé, Yésü ri ūmú 'bá ūnjikanyā 'o'bá ūri ūri ūri ūnji rá. † **12:14 12:14** ūnji: ūnji ngá ãtra ūkú ūri droópi ūri, ūri ãdróko. 'I la I'dangará 12:9.

gé 'dāá, ɻn̄l̄† r̄i ã 'o rí ɻri ūnjí ku.

¹⁵ ɻn̄l̄ r̄i ní ȳj̄ wezú 'í t̄i gé s̄i t̄j̄ kuú ȳj̄ ɻambúgú d̄j̄ipi d̄id̄i r̄i t̄ini, ȳj̄ r̄i ã 'du rí ūkú r̄i muzú 'd̄is̄i rá.

¹⁶ 'Bo nȳókú r̄i ko ūkú r̄i ē ɻzā, z̄j̄ 'í t̄i kú mgbo, ȳj̄ ɻambúgú d̄j̄ipi d̄id̄i ngá âtra r̄i ní weé ɻfū 'í t̄i gé s̄i 'd̄iri d̄i fiú muzú 'a ni gé 'dāá.

¹⁷ Ngá âtra r̄i ã 'a ve ūnjí ūnjí ūkú r̄i ní, 'de muú ẽ 'd̄i 'd̄ij̄ anji ɻimbítā ūkú r̄i vé r̄i pi be, anji 'd̄i'bée Múngú vé t̄aimb̄i r̄u'bá t̄it̄i, r̄i'bá t̄a Yés̄u ní ɻimbá r̄i ūlū'bá r̄i pi.

¹⁸ Ngá âtra r̄i áwí pá tuú kuú cínyáfā dr̄igé ȳj̄ tafu r̄i t̄i gé 'dāá.

13

ɻb̄igó ɻfūupi ȳj̄ tafu r̄i agás̄i r̄i

¹ Má ní gōzú ɻb̄igó ndrezú, ɻri ri ɻfū ȳj̄ tafu r̄i agás̄i, ɻri dr̄i be éz̄ir̄i, ú'yú be muđr̄i, ū'ȳkí k̄ulá muđr̄i kuú ú'yú ni pi gé s̄i, s̄ikí r̄u Múngú ri idezú ni dr̄i 'd̄i'bée r̄u'bá gá s̄i.

² ɻb̄igó má ní ndréé r̄i índré s̄u lígí t̄ini, ɻrivé pá vūgá 'dāá r̄i pi 'bí be, únyófí ni pi zōkí kuú ɻacoco, t̄i ni k̄em̄ir̄ó vé r̄i t̄ini. Ngá âtra r̄i s̄e ívē lúpá ɻb̄igó r̄i ní, s̄e ɻri ní ūkpō, ɻazini ūkpō ūngū ruzú ni.

³ Á ndre ɻb̄igó r̄i vé dr̄i ɻlu ni ɻazó be lē kōdō ɻri 'd̄ij̄ dr̄ádr̄a, 'bo ɻazó r̄i gō jaá rá. 'Bá vū dr̄igé r̄i pi ɻar̄evú céré ngakí ɻyāá t̄a 'd̄iri s̄i, 'dekí muú vú ni gé s̄i.

⁴ 'Bá r̄i pi céré ngakí rií ngá âtra 'd̄iri ɻnj̄i áyu, ɻa'diâtás̄iyā ɻri ní ívē ūkpō s̄eé ɻb̄igó r̄i ní r̄i s̄i. Kōpi 'dekí rií ɻb̄igó ri ɻnj̄i kín̄, "Bá ícópi 'i ɻ'b̄ipi ɻb̄igó be r̄i ã 'di 'i? ɻA'di ri ícó ẽ 'd̄i 'd̄i ɻri be bā n̄i?"

⁵ ɻA'ȳkí ɻb̄igó ri rií átángá ɻafú vé ni átā, rií Múngú ri ideé, ɻazini rií t̄a ɻri ní lée dr̄i ɻorúzú r̄i 'oó caá mbāá be p̄ukú su dr̄i ni ɻri.

⁶ Átángá ri ɻfū ɻb̄igó t̄i gé s̄i, ri Múngú ri ideé, ri r̄u ɻrivé r̄i u'daá, ri v̄urā Múngú ní adrızú r̄i u'daá, ɻazini ri ɻrivé 'bá adri'bá ɻri be trú 'b̄u gé 'dāá r̄i pi u'daá.

⁷ Múngú ku ɻb̄igó r̄i ẽ 'd̄i 'd̄ij̄ ívē 'bá r̄i pi be, ã ndē r̄i kōpivé ūkpō. S̄ekí ɻri ní ūkpō 'bá r̄i pi ẽ dr̄i ɻorúzú, ūngū r̄i pi agás̄i, s̄urú r̄i pi gé s̄i, t̄i ɻandíândí r̄i pi vú s̄i céré.

⁸ 'Bá céré adri'bá vū dr̄igé nōgó r̄i pi ímú ri ɻb̄igó ri ɻnj̄i áyu, 'bá 'd̄i'bée ɻi ní 'b̄u pi gbizú vū be r̄i gé 'dālé, s̄ikí kōpi ã r̄u Kāb̄ilō Mvá ɻi ní 'd̄ij̄ dr̄áa r̄i vé bükü idri vé r̄i agá kuyé.

⁹ 'Bá b̄i be r̄i, ã ȳi 'í ní t̄a 'd̄iri.

¹⁰ Dō ngá r̄i 'ȳngárá,
ã 'ȳkí mi,

dō 'd̄ingárá,
ã 'd̄ikí mi.

Ími 'bá Múngú vé r̄i pi, lē ìmi úmbékí ɻes̄i ɻzāngā r̄i ã nyangárá gá, lē ìmi adrikí ūkpō ūkpō ɻimivé ẽ 'ȳngárá agá.

*İbığó ıfūúpi nyőkú
agálési rī*

¹¹ Má ní kpá gōzú *ibığó* āzi ndrezú, īri ri ifū nyőkú agálésila. īri ú'yú be īrī sū kābīlō mvá vé rī tīnī, 'bo ú'dükó ni sū ngá ātra vé rī tīnī.

¹² *Ibığó* ú'yú be īrī 'dīri 'du *ibığó* drīdrī ú'yú be muđrī 'dāri vé ūkpō ęzī ngazú. *Ibığó* ú'yú be īrī 'dīri lē 'bā vū drīgē rī pi cérē ē īnjīkī *ibığó* drīdrī āzó be jaápi gi 'dāri sū ī ní Múngú ri īnjī rī tīnī.

¹³ *Ibığó* ú'yú be īrī 'dīri 'o tā āyázú āyāyā ambugu ambugu ni pi rá, sē ācī dīj 'bū gé 'dāásī ímú vū drīgē nōo, 'bá rī pi ndrekí rá.

¹⁴ *Ibığó* ú'yú be īrī 'dīri 'o tā āyázú āyāyā ambugu ambugu ni pi *ibığó* drīdrī rī ā vūrā gá, 'bá vū drīgē nōgō rī pi ē mi ū'bāzú āní. Lē kōpi ā údékī īndrīlīkī *ibığó* drīdrī āzó be adriípi idri rū 'dāri vé rī, kōpi ā rikí īnjī sū Múngú tīnī.

¹⁵ Sēkí īri ní ūkpō, ā vu rí ēvīvī īndrīlīkī *ibığó* drīdrī rī vé ī ní údē 'dāri agá, ā adri rí idri rū, ā átá rí átátā. 'Bá gā'bá īndrīlīkī rī īnjīgá sī rī pi, ā ú'díkí rí kōpi üdrāa cérē 'dīsī rá.

¹⁶ *Ibığó* ú'yú be īrī 'dāri mī 'bá rī pi ūkpō sī, sē ū'bākí bīlémi 'bá rī pi ē drī ęndrépi gé sī, dōku kōpi ē ęndrépi gé sī. 'Bá ī ní bīlémi ū'bāzú rī pi, 'bá ęzī be mādāñá rī pi, 'bá ęzī be ambugu rī pi, 'bá

ā'bú be rī pi, 'bá ngá ākó rī pi, 'bá adri'bá tūgērī rú ku rī pi, āzini 'bá tūgērī rú rī pi.

¹⁷ Ü'bākí bīlémi 'dīri kōpi ęndrépi gé sī, ā'diätäsiyā 'bá rī dō bīlémi *ibığó* drīdrī 'dīri vé rī ākó, ęzī ngá ku, dōku je ngá ku. Bīlémi 'dīri i'da *ibığó* rī vé rū, dōku īrivé kālāfe.

¹⁸ Tā 'dīri lē 'bá úmī be ni, īri icó nī ámá rá. 'Bá úmī be rī ā 'bī drī kālāfe mūđürülū áziyá pūkú áziyá drī ni áziyá (666) 'dīri ndāá īsú ká, kālāfe 'dīri īri rū *ibığó* drīdrī 'dāri vé rī.

14

*Kābīlō Mvá rī pi ívē 'bá
élifū mūđürülū ālu pūkú sū
drī ni sū rī pi be (144,000)*

¹ Kúru má ní *Kābīlō* Mvá rī ndrezú tu pá kuú írā Síónā* drīgē 'dāá, 'bá élifū mūđürülū ālu pūkú sū drī ni sū tukí pá kuú īri ā gārā gá, 'bá 'dībée ī ní īrivé rū, āzini Etépi vé rū sī kōpi ęndrépi gé rī pi.

² Má ní ú'dükó yızú íbí íkú 'bū gé 'dāásī, ú'dükó rī lī sū kūléní rī lī rī tīnī, dōku ūvi ní rií lī rī tīnī. Ü'dükó má ní yış rī lī sū ī ní rií kū'dī coó lī rī tīnī.

³ Kōpi rikí úngó ú'dí ni ngoó lúpá mālūngā vé rī ęndrépi gé 'dāá, āzini kōpi rikí ngoó ngá sū idri rū rī pi ęndrépi gé, āzini 'bá ambugu rī pi ęndrépi gé. 'Bá āzi icó úngó 'dāri үnjj ngoó ku, 'yēnja 'bá élifū mūđürülū ālu

* 14:1 14:1 Síónā: Síónā ri ī kpá zī Yērúsälémā.

pūkú sū drī ni sū (144,000) īní paá ūnjikānyā agásī vū drīgē nōosī rī pi ícō úngó rī ngo nī.

⁴ 'Bá 'dī'bée 'bá īní paá ūnjikānyā agásī gí, őwū 'bā'bá ūkú sī ku, ī a'bi'bá kú ule, ri'bá Kābīlō Mvá rī ā vúdrī ūbī'bá muzú rī pi. 'Bá 'dī'bée ímú adri Mungú vé ni, āzini Kābīlō Mvá rī vé ni, kōpi adri sū ãnyāngā ē drī īní i'dū sēe Mungú ní rī tīnī.

⁵ Kōpi ūnjō ūkó, 'bá āzi ícō tā ūnjí 'yoó kōpi rū'bá gá ku.

Mälāyikā na rī pi vé tā

⁶ Má ní gozú mälāyikā āzi ndrezú, īri ri nga muzú үrū 'bū gé 'dāasī, īri ri ú'dukó muké adriípi үdū ūkó rī ūlū muzú 'bá vū drīgē rī pi ní, 'bá ūngū ūndiāndí rī pi agásī rī pi ní, súrū ūndiāndí rī pi ní, 'bá átā'bée tī ūndiāndí sī rī pi ní.

⁷ īri ní átázú ú'dukó be үrū 'dāá kīnī. "İmi ینjīkí Mungú ri, āzini یmi íngukí ūrivé ūmbūgū, a'diātāsīyā sā īri ní tā lizú rī ícō gí. İmi ینjīkí Mungú 'bū pi gbiípi vū be, yīl tafu rī be, āzini kídí rī be rī."

⁸ Vúdrī ni gé, mälāyikā یrī ni ní ímúzú drīdrī 'dāri ā ugóró gá, īri ní áyuzú kīnī, "Kūrū ūmbūgū Bābēlónā† adriípi sū ūkú őwū rū rī tīnī

† 14:8 14:8 Bābēlónā: Lókí Núwā vé rī ā vúdrī gé, 'bá rī pi sīkí lágáraka Bābēlā gá, vúdrī ni gé, 'bá rī pi gōkí vūrā rī zīj Bābēlónā. I lí kárakará ā vúdrī gé, 'bāgú Nēbākānēzā jí 'bá Isērēlē vé rī pi ā үrukó mūy ūngū Bābēlónā vé rī gé, iza Yērūsālēmā ri líl mūdūrūlū tōwū pükū ézīrī (570) gé, ışú ūkūdē tīkí drī Yēsū ri kuyé. 'I lā I'dóngará 11; 2 'Bāgú 24-25; Dānyēlē 1:1-7. † 14:8 14:8 Sē 'bá ūngū rī pi agásī rī pi cérē mvukí vīnyō ūkú őwū rū rī vé rī ūmērēzú ūnī: Tā 'dīri vé ififí, 'bá Bābēlónā vé rī pi rikí 'bá ūngū rī pi agásī rī pi úbē ūnjikānyā ūnī ní pi 'oó sū īní 'oó rī tīnī.

rī í'dé gí, Mungú ē ési ve āní rá, ā'diātāsīyā sē 'bá ūngū rī pi agásī rī pi cérē mvukí vīnyō ūkú őwū rū rī vé rī ūmērēzú ūnī."‡

⁹ Vúdrī ni gé, mälāyikā na ni ní ímúzú 'dāri ā ugóró gá, īri ní átázú ú'dukó be үrū 'dāá kīnī, "'Bá rī ینjī dō ūbīgō drīdrī 'dāri, āzini ینjī dō ūndrīlikī īní ūdē sū ūbīgō drīdrī 'dāri tīnī rī, āzini ā'yī dō ūrivé bīlémi 'bāa 'i ęndrētī gé dōku 'i drīgē,

¹⁰ īri sē Mungú vé jīkó agaápi rá rī ímú í'dé drī ni gé. īmú īri zā ve ācī ciipi kú nyālū rī sī mälāyikā uletere rī ęndrētī gé, āzini Kābīlō Mvá rī ęndrētī gé.

¹¹ Ācī kōpi ní rizú vezú rī vé ācīgā ri nga muzú үdū ūkó. 'Bá ūbīgō rī ینjī 'bā, āzini ūrivé ūndrīlikī ینjī 'bā, dōku bīlémi ūbīgō rī vé rū i'daápi rī ā'yī 'bá rá rī pi, kōpi ūzāngā nya muzú ūtūnā pi ūnīnā be."

¹² Tā 'dīri sī, lē 'bá Mungú vé rī pi ā ūmbékí ési ūzāngā rī ā nyangará gá, kōpi ā 'dūkí tāimbi Mungú vé rī ngaá, āzini kōpi ā 'bākí ési Yēsū drīgē.

¹³ Kúru má ní ú'dukó yızú ūbī ūkú 'bū gé 'dāasī kīnī, "'I sī tā 'dīri ūvugá. Tākíri ri adri

'bá ūdrā'bá Úpí ri ẽ'yī'bée gó
rī pi ní í'dózú ãndrū muzú
dr̄idr̄i."

Índrí Uletere rī ní ã'yizú
kīnī, "Kōpi ímú uvu ívé ẽzí
í ní ngaá rī ã vúdr̄i gé rá, í
'bá ãlu ãlu ūfē ẽzí ìri ní ngaá
rī vú sī."

*I 'bá rī pi úmú í tā li kōpi
dr̄igé*

¹⁴ Má ní íribítí imvesírlílí
ni ndrezú má ẽndretpi gé
'dāá, 'bá ãzi úrí kuú íribítí
rī dr̄igé sū 'Bá Mváš tñi, su
kñlá dábū rú ni kú 'í dr̄igé,
rū méngélésí kú 'í dr̄igé.

¹⁵ Kúru mäläyíkā ãzi ní
ifuzú Jó Mungú vé rī agá
'dāásí, ìri ní 'bá úrípi kú
íribítí dr̄igé rī zizú ȳ'dukó
be uru 'dāá kīnī, "Mí í'dú
mivé méngélésí mí drigé
'dīri ãnyāngā rī lizú ãní,
ã'diâtasíyā lókí ãnyāngā
íkñnázú nyöökú dr̄igé nõgó
rī ícá gó."

¹⁶ Kúru 'bá úrípi kú íribítí
dr̄igé 'dāri ní ívé méngélésí
í'dúzú ãnyāngā rī lizú ãní
nyöökú dr̄igé nõgó.

¹⁷ Mäläyíkā ãzi ní kpá
ifuzú Jó Mungú vé rī agá 'bū
gé 'dāásí, ìri kpá méngélésí
ciipi cici ni be.

¹⁸ Mäläyíkā ãzi ūkpō be
ãngū zääpi ãcí sī ni ní
ímuzú vñrā röbñjō zazú

§ 14:14 14:14 'Bá Mvá: Yésü zì 'i 'Bá Mvá lñzú kínī, 'i Kúrisítō 'i, 'i mälüngā rī
rū muzú nyonyo. 'í lā Dñnyélē 7:13-14.
rī pi 'dükí pëti vínyo vé rī ã tā 'báá tā ãmbúgú rú, kópi ri ū'a ni zo vínyo sú rú.
Mungú Ȭpē 'bá Ísérélē vé rī pi adrii 'bá ívé ni, kópi ã adrikí rí sū pëti vínyo vé
Mungú ní saá 'aápi ū'a be rī tñi. Nápí pëti vínyo vé 'dīri, sē 'bá tñimbí imbá 'bá
rī pi atala rī pi dr̄igé rī pi be nñkí ámá rá 'yozú kínī Yésü ri ívé tā átā. 'í lā
Sawumā 80:8-16; Ísáyā 5:1-7; Yëremiyá 2:21; Måtayo 21:33-46; Mårákô 12:1-12;
Lüká 20:9-19. † 14:20 14:20 Måyilí: 'Bá ri ícó ẽçí tu ca mäyilí na sâ ãlu agá.

rī gé 'dåásí, ìri ní trezú
gbírlí mäläyíkā méngélésí
be dr̄igé 'dāri dr̄igé kñnī, "Mí
í'dú mivé méngélésí, mí úlí
vínyo rī vé ū'a vñ dr̄igé nõgó
rī pi ãní,* ã'diâtasíyā vínyo
rī pi vé ū'a ka gó, í tā li kópi
dr̄igé."

¹⁹ Mäläyíkā rī í'dú ívé
méngélésí, úlí ū'a vínyo vé
rī pi céré, 'dú kópi jií muú
dåá 'bú Mungú vé jíkó be rī
agá.

²⁰ 'Bú rī kñrú rī gé
ãmvélésila. Kúru ï ní ū'a
vínyo vé rī pi utuzú ínyizú
pá sī 'bú rī agá 'dåá, ãrí ní
ebizú ifuzú ū'a vínyo vé rī
agásí. ãrí rī dí muzú sū yii
ãmbúgú diípi diídí rī tñi, kú
mítä ìrī vñgá 'dåá, dí caá
mäyilí† mündürülü ãlu pükú
ärö (180).

15

Mäläyíkā ézirí Ȭwonyökí
ängü

¹ Tā 'dīri ã vúdr̄i gé, má
kā ãngü ndréé 'bū gé 'dåá,
á ndré ngá ãyazú ãyayá ni.
Á ndré mäläyíkā ézirí kópi ri
wonyökí Ȭdú ézirí ünjí ünjí
ni pi íjí ímuzú. Wonyökí
'dībée nga dō 'i déé gó,
Mungú e ési gō veé dií ku.

* 14:18 14:18 Pëti vínyo vé rī: Yähüdî

rī pi 'dükí pëti vínyo vé rī ã tā 'báá tā ãmbúgú rú, kópi ri ū'a ni zo vínyo sú rú.
Mungú Ȭpē 'bá Ísérélē vé rī pi adrii 'bá ívé ni, kópi ã adrikí rí sū pëti vínyo vé
Mungú ní saá 'aápi ū'a be rī tñi. Nápí pëti vínyo vé 'dīri, sē 'bá tñimbí imbá 'bá
rī pi atala rī pi dr̄igé rī pi be nñkí ámá rá 'yozú kínī Yésü ri ívé tā átā. 'í lā
Sawumā 80:8-16; Ísáyā 5:1-7; Yëremiyá 2:21; Måtayo 21:33-46; Mårákô 12:1-12;
Lüká 20:9-19. † 14:20 14:20 Måyilí: 'Bá ri ícó ẽçí tu ca mäyilí na sâ ãlu agá.

² Á ndre ngá ãzi ógú sū mündürā tñi, īri dí ãcí rú, 'bá үrükö tukí pá kuú gära ni gé. 'Bá pá tu'bá 'dī'bée, kópi 'bá ɬibigó dr̄idr̄i r̄i gä'bá ïnjigá sī, īrivé ïndrilikí i ní údé r̄i gä'bá ïnjigá sī, ãzini käläfe i ní sū bïlémi rú r̄i ã'yī'bá kuyé r̄i pi. Kópi rükí kū'dí Mungú ní sëé r̄i kú i dr̄igé sī.

³ Kópi rikí Mósē* adriípi ãtí'bá Mungú vé r̄i vé úngó ngoó, ãzini Käbïlō Mvá r̄i vé úngó ngoó.

"Upí Mungú Ükpõ 'Dípa,

'í 'o tā ambugu ambugu ni pi, ãzini tā ãyázú ãyázú ni pi.

'Bägú adriípi ãngū r̄i pi dr̄igé r̄i,

tā mí ní 'oó r̄i, īri piri, ãzini īri tā áda!

⁴ Upí, 'bâ ri mi ïnjī, ãzini 'bâ ri mî rû íngú.

Mi uletere ó'dükülegúsí.

'Bá ãngū r̄i pi agá r̄i pi céré ímú mi ïnjī,

ã'diâtäsiyä tā piri mivé r̄i i'da 'i kú ãmvé."

⁵ Tā 'dîri ã výdr̄i gé, á ndre gäkū i ní tâimbí Mungú vé r̄i 'bâzú 'a ni gé r̄i 'bû gé 'dâa, gäkū 'dîri Jó Mungú vé r̄i, tì ni zj 'i kú mgbo.

⁶ Mäläyíkä ézir̄i ifükí Jó Mungú vé 'dîri agásí wönyökí be ézir̄i. Kópi úsúkí i bõngó imve uletere ni pi sī,

kópi ū'yïkí gõ dábū rú ni pi i ciçi gé.

⁷ Ngá sū idri rú 'dî'bée ãsámvú gé, älu ni i'dú ïgänjá ézir̄i dábū rú ni pi awaá mäläyíkä ézir̄i 'dî'bée drigé sī, Mungú adriípi 'dâni'dâni r̄i dâ ivé jikó ïgänjá ézir̄i 'dî'bée agásí.

⁸ Jó Mungú vé r̄i ã 'a զzú céré kú ãcígä rú, Mungú vé dîngará, ãzini ükpõ īrivé r̄i ní 'i i'dazú, 'bá ãzi icó fií ãní Jó Mungú vé r̄i agá 'dâa ku, cimgbá mäläyíkä ézir̄i 'dî'bée üdâkí dô Mungú vé jikó ïgänjá ézir̄i 'dî'bée agásí r̄i deé gi ká.

16

Mungú vé jikó

¹ Á yi ú'dükó ibí ikú Jó Mungú vé r̄i agá 'dâasí, ú'dükó r̄i 'u үru 'dâa, īri ri átä mäläyíkä ézir̄i r̄i pi ní kïn̄, "Imi mukí, imi üdâkí Mungú vé jikó tûipi kú ïgänjá ézir̄i 'dî'bée agá 'dîri vû drigé 'dâa."

² Kuru mäläyíkä dr̄idr̄i r̄i ní ivé ïgänjá i'duzú, īri ní Mungú vé jikó tûipi kú ïgänjá agá 'dîri idazú vû drigé nôo, ãzó ní i'dozú 'bá ɬibigó vé bïlémi be kú i rû'bá gá, ri'bá īri ïnjī'bá r̄i pi ã rû'bá nyazú, ásóngará ni aga rá.

³ Mäläyíkä īri r̄i ní ivé ïgänjá i'duzú, īri ní Mungú vé jikó tûipi kú ïgänjá agá

* **15:3 15:3** Úngó Mósé vé r̄i: Mungú kâ yïj tafu ika r̄i sëé ãngáråwá ïjepétó vé r̄i pi imülüü, Mósé ngo úngó Mungú ri ínguzú, ã'diâtäsiyä Mungú ní i paá ãngáråwá r̄i pi drigé sī r̄i sī. 'I lâ Wëngará 14-15. **15:3 15:3** Säwümä 111:2

15:3 15:3 Säwümä 145:17 **15:4 15:4** Yëremiyä 10:7 **15:4 15:4** Säwümä 86:9-10 **15:4 15:4** Dëtörönómë 32:4

'dīri īdāzú yīj tafu rī agá nōo, yīj rī ē mī újá 'i kaá kuú ãrí rú sū 'bá drāápi gí rī vé ãrí ní raá rú'bá ni gé sī rī tñi. Ngá ãrēvú céré idri be éc'í'bá yīj agásī rī pi ūdrākí rá.

⁴ Mäläyíkä na rī ní ívé īgānjá í'dúzú, īri ní Mungú vé jíkó tñipi kú īgānjá agá 'dīri īdāzú yīj ambugu dí'bá didi rī pi drīgé, ãzini kídi rī pi drīgé nōo, yīj rī pi ē mī újakí ë céré kuú ãrí rú.

⁵ Á yì mäläyíkä ë ní 'bää ãmbúgú yīj rī pi drīgé rī ní 'yozú kñi, "Tā mí ní lij 'dīri īri piri,

mi ótú anigé, mi ândrū anigé, mi 'Bá Uletere ni,

ë'diâtásiyä 'í li tā rī gó.

⁶ 'Bá ūnjí vü drīgé rī pi ú'díkí 'bá Mungú vé uletere rī pi nébí rī pi be,

tā kópi ní 'oó 'dīri sī, mí ní kópi ní ãrí sëszú mvuzú ãní."

⁷ Kúru má ní ú'dúkó yizú ibí ïkú vürä röbönjö zázú rī gé 'dåásí kñi,

"Úpí Mungú Ükpö 'Dípa, tā mí ní lij rī, īri piri, ãzini īri tā áda."

⁸ Mäläyíkä sū rī ní ívé īgānjá í'dúzú, īri ní Mungú vé jíkó tñipi kú īgānjá agá 'dīri dåzú ûtú mì gé 'dåá, së ûtú rī ní ükpö kozú gbírlilí kópi ã rú'bá zázú.

⁹ Ùtú rī zä kópi ã rú'bá märímärí, kópi trikí Mungú wönyökí ipéepi rī vé rú ãní rá. Kópi gäkí esí újágá sī, ãzini kópi gäkí Mungú ri íngúgá sī.

¹⁰ Mäläyíkä tóywü rī ní ívé īgānjá í'dúzú, īri ní Mungú vé jíkó tñipi kú īgānjá agá 'dīri īdāzú lúpá ibigó dridrī rī vé rī drīgé nōo, ìnijá òzú īrivé mälüngä céré, 'bá nyöökú drīgé rī pi rikí ë adra nyaá ãní ïzängä ïzängä rú,

¹¹ kópi trikí Mungú adriípi 'bü gé rī ãní rá, ë'diâtásiyä ãzó ë rú'bá gá rī pi ní rií ásó ambamba rī sī, 'bo kópi gäkí esí újágá sī, kópi kuki ūnjikñyä ë ní 'oó rī kuyé.

¹² Mäläyíkä ázíyá rī ní ívé īgānjá í'dúzú, īri ní Mungú vé jíkó tñipi kú īgānjá agá 'dīri īdāzú yīj ãmbúgú diipi didi Yüférétä agá nōo, yīj rī njü ãní céré, 'bágú íngá'bée ûtú ní ïfungarár gálési rī pi ã zokí rí muzú ívé ãngáråwá rī pi be wöökö ûtú ní 'dezú rī gé 'dålé.

¹³ Kúru má ní ìndrī ūnjí ndrezú na, kópi ìndrékí sū údrüküdrü tñi. Kópi rikí ïfuu ngá ãtra 'dīri tì gé sī, ibigó dridrī rī tì gé sī, ãzini nébí ūnjó rú rī tì gé sī.

¹⁴ Kópi ìndrī ūnjí rī'bá tā ãyazú ãyayä ni 'o'bá ni pi, kópi 'de më 'bágú vü drīgé rī pi vúgá, kópi 'bágú rī pi tra ë'dí 'dí ú'dú ãmbúgú Mungú Ükpö 'Dípa vé rī gé.

¹⁵ Yésü kñi, "Ími adrikí ûrë, ma ímú icá dû sū ùgú'bá tñi. Äyikö ri adri 'bá adriípi mì be mgbø, bongó suúpi 'í rú'bá òzuzú cí, 'í adri rí rú'bá be ule ku, ãzini 'í drí ã nja rí ku rī ní."

¹⁶ Kúru ìndrī ūnjí rī pi ní 'bágú rī pi trazú vürä ãlu

gé, vūrā ī ní zīj Ībérē t̄ s̄i
Ārāmāgédōnī r̄i gé.

¹⁷ Kuru mālāyikā éz̄ir̄i r̄i
ní ívé īgānjá i'dúzú, īri ní
Múngú vé jíkó t̄ípi kú īgānjá
agá 'd̄iri dāzú ūl̄i agá 'dāá.
U'd̄ukó ní ikúzú Jó Múngú vé
r̄i agá 'dāásí kp̄or̄o be kīn̄i,
"Tā r̄i 'i ngaápi 'd̄i."

¹⁸ Āngū r̄i ní gazú
má'dámá'dá, āngū ní līzú
mgb̄ir̄i, ūvi ní ūfizú tāár̄i,
tāár̄i, āzini d̄ingíd̄ingí ní
āngū r̄i ayazú ūnjí ūnjí.
Í'dózú ī ní 'bá gbizú r̄i gé
'dāá, d̄ingíd̄ingí aya dr̄i
āngū s̄u 'd̄iri t̄in̄i kuyé.

¹⁹ D̄ingíd̄ingí r̄i kā āngū r̄i
ayaá ūkp̄o s̄i, kūrū Bābēlónā
vé ūnjīkānyā ní gaá 'a ní gé
tré tré 'd̄iri ūnd̄i 'i caá na,
Múngú ígá kūrū Bābēlónā
vé āmbúgú 'd̄iri ā tā, í'dú ívē
kópō jíkó be agá r̄i s̄eé mv̄uú
īri ní.

²⁰ Āngū ī úl̄i'bá kú nḡu ȳi
agá r̄i pi áfíkí céré rá, āzini
írá r̄i pi gōkí adrií 'dāáyo.

²¹ Fí ambugu ambugu ni pi
ímúkí 'bū gé 'dāásí u'dee 'bá
r̄i pi dr̄igé, ēn̄j̄ingárá ni kīlō
p̄ukú t̄owú. 'Bá r̄i pi trikí
Múngú ri āní rá, ā'diātāsīyā
fí ri 'de ūnjí ūnjí.

17

Ūnjīkānyā kūrū Bābēlónā
vé r̄i agá r̄i

¹ Mālāyikā éz̄ir̄i īgānjá be
dr̄igé s̄i 'd̄i'bée vé ālu ni ní
ímúzú 'yozú má ní kīn̄i, "Mí
ímú, mā i'da rí mí ní tā ī ní

lēé līj ūkú őwú* rú úrípi kú
ȳīj kárakará r̄i pi dr̄igé r̄i.

² 'Bāgú vū dr̄igé r̄i pi 'bākí
őwú ūkú őwú rú 'd̄iri s̄i,
'bá la'bée ūkú 'd̄iri s̄i r̄i pi
imērēkí ūnjīkānyā r̄i s̄i s̄u ī
ní imērēé vīnyō s̄i r̄i t̄in̄i."

³ Mālāyikā r̄i 'd̄u ma ūkp̄o
Índrī Uletere r̄i vé r̄i s̄i muzú
āngū ā'wí cínyáfā rú r̄i gé
'dāá, má ní ūkú r̄i ndrezú úrí
kuú ib̄igó ika[†] ni dr̄igé, ib̄igó
r̄i dr̄i be éz̄ir̄i, ú'yú be mūdr̄i,
s̄íkí rú ī ní Múngú ri idezú r̄i
kú rú'bá ni gé s̄i kúrū.

⁴ Ūkú r̄i su bōngó
ndr̄ol̄undr̄ol̄ rú ni, āzini
bōngó ika ni. Ú'yí māyākā
dábū rú ógú'bá līl̄i ni pi 'í
bí gé, ū'yí irā ógú'bá ógúögū
ni pi 'í umbe gá, ū'yí ngá
d̄íipi līl̄i ī ní zīj pál̄i r̄i pi
'i dr̄igé, r̄u kópō dábū rú
ūnjīkānyā be agá tré ni kú 'i
dr̄igé. Ūnjīkānyā 'd̄iri īrivé
őwú 'bāzú agaápi rá r̄i.

⁵ S̄íkí rú ī ní ífífí ni nūj kuyé
ni endretp̄i ni gé:

MA KŪRŪ ĀMBÚGÚ
BĀBĒLÓNĀ VÉ R̄I,
MA ĖNDRĒP̄I 'BÁ ŐWÚ RÚ
R̄I PI VÉ R̄I,
ĀZINI MA ĖNDRĒP̄I
ŪNJĪKĀNYĀ BE
AGAÁPI VŪ DR̄IGÉ NŌGÓ
CÉRÉ R̄I.

⁶ Á ndre ūkú r̄i mv̄u ārí 'bá
Yésū vé tā ūlū'bá ī ní ú'dí
ūdrāá r̄i pi vé r̄i imērēzú.

Má kā īri ndreeé, s̄e má ní
āyāngárá.

* 17:1 17:1 Ūkú őwú rú r̄i: Kūrū Bābēlónā vé r̄i, ī zí ūkú őwú rú r̄i. † 17:3
17:3 Ib̄igó ika: Ib̄igó ika dr̄i be éz̄ir̄i, ú'yú be mūdr̄i 'd̄iri ib̄i ūfū ūl̄i tafu r̄i agásí.
'I lá I'dangará 13:1.

⁷ Mäläyíkā rī ní 'yozú má ní kínī, "Ngá mí ní ãyázú rī ã'di? Ma mí ní tā ūkú rī vé ñí nijí kuyé, ãzini ɬbígó dr̄i be ézírī ú'yú be m̄udrī riípi īri 'd̄uyúpi 'dāri vé rī ūlū rá.

⁸ ɬtú ɬbígó rī anigé, 'bo nóni īri 'dāayo. īri ímú ɬfū 'bú k̄uúpi ūdū ãkó rī agá 'dāasí, ī ímú īri 'd̄i dr̄a rá. 'Bá vū dr̄igé nōgó ī ní kópi ã rú s̄i búkū idri vé rī agá kuyé í'dózú ī ní vū rī gbingárá gá 'dāa rī pi, kópi kādō ɬbígó dr̄aápi gí rī ndreeé ɬfū gí, kópi ímú ãyā ãní ambamba.

⁹ "Bá adriípi tā n̄ingárá be rī, īri tā 'd̄iri vé ífífí n̄i ámá n̄i. ɬbígó vé dr̄i ézírī 'd̄i'bée vé ífífí, īri ánga ézírī ūkú rī ní úrī dr̄i ni gé rī, dr̄i ézírī 'd̄i'bée i'da 'bágú ézírī rī pi.

¹⁰ 'Bágú t̄owú rī pi ūdrākí gí, ālu ni r̄u dr̄i mälüngā rī n̄i, ãzi rī ímú dr̄i kuyé, 'bo kādō ímú, īri ímú mälüngā rī r̄u lóki be mādāñá.

¹¹ ɬbígó ɬtú adriípi idri rú, dr̄aápi gí, gōópi ɬfūúpi idri rú 'd̄iri, īri 'bágú ãrō ni, īri ézírī 'dā'bée vé ógúpi, ī ímú īri 'd̄i dr̄a rá.

¹² "Ú'yú m̄udrī 'd̄i'bée, īri 'bágú m̄udrī rī pi, kópi í'dókí dr̄i mälüngā r̄uú kuyé, ī ímú kópi ní ūkpō s̄e adrizu 'bágú rú mälüngā r̄u ɬbígó be tr̄u lóki be mādāñá.

¹³ 'Bágú m̄udrī 'd̄i'bée vé tā rií үsүú rī, īri cérē ālu rī, kópi ímú ūkpō mälüngā ruzú rī ezi ɬbígó ní.

¹⁴ 'Bágú rī pi ímú ẽ'd̄i 'd̄i Kābīlō Mvá rī be, 'bo

Kābīlō Mvá rī kópi ndē rá, ã'diātásiyā īri Úpí úpí rī pi dr̄igé, īri kpá 'Bágú 'bágú rī pi dr̄igé. īri adri 'bá 'í ní zíj, 'í ní ūpēé, ési 'bā'bée 'í dr̄igé rī pi be tr̄u."

¹⁵ Kúru mäläyíkā rī ní 'yozú má ní kínī, "Yíj mí ní ndreeé ūkú ɬwú rú ūnjíkānyā be rī ní úrī dr̄i ni gé 'd̄iri, i'da 'bá bítříká āngū dr̄igé s̄i cérē rī pi, súrú rī pi, ãzini t̄i ãndíandí rī pi.

¹⁶ ɬbígó ãzi mí ní ndreeé, ãzini ú'yú m̄udrī mí ní ndreeé 'd̄i'bée, kópi ímú ūkú ɬwú rú ūnjíkānyā be 'd̄iri nḡu ūnjí. Kópi īri ūtrū ku rú'bá be ule, kópi ímú īri nya zāá rú, kópi ɬimbítā ni zā ve ãcí s̄i.

¹⁷ Múngú 'bā tā 'd̄iri kópi ẽ ési agá, tā 'í ní lēé rī ã nga rí 'i ãní bēsñi, kópi ẽ ezíkí rí ivé ūkpō mälüngā ruzú rī ɬbígó rī ní, tā Múngú ní átā rī ã 'd̄u rī 'i ngaá ãní.

¹⁸ ūkú ɬwú rú mí ní ndreeé ūdr̄ilíkí agá 'd̄iri, īri k̄urú ãmbúgú Bābēlónā vé 'bágú vū dr̄igé rī pi ruzúpi cérē n̄i rī 'i."

18

Bābēlónā vé izangárá

¹ Tā má ní ndreeé 'd̄iri ã vúdr̄i gé, á gō mäläyíkā ãzi ndreeé, īri ri ɬfū ímúzú 'bú gé 'dāasí. Mäläyíkā 'd̄iri ɬpēkí īri ímúzú ūkpō be, īrivé d̄ingárá ūmgbērē vū rī ẽ dr̄i ūdr̄i kuú uletere.

² Mäläyíkā rī ní trezú ū'dúkó be үru 'dāa kínī,

"Kүrú ãmbúgú Bãbëlónã vé
rī iza 'i gí káyā!"

Kүrú rī újá nóni 'i ícá vúrã
índrí ūnjí rī pi ní rizú
adrizú ni,
äríngá ī ní gãá sī rī pi ní
adrizú ni, ãzini â'wá
ünjí rī pi ní adrizú ni.

³ 'Bá ãngü rī pi agá rī pi
ârëvú céré mvukí
vínyö ūkú õwú rú* rī vé
rī ìmérëzú ãní.

'Bãgú vú drígé rī pi céré lakí
ïri sī rá,
ãzini 'bá ngá uzı'bá vú drígé
rī pi ícákí
ã'bú be ambamba ïrivé
tã ūnjí rī sī."

⁴ Má ní kpá ú'dúkó ãzi yızú
íngázú 'bú gélésila kínñ,

"Ími 'bá ma ẽ'yı'bá gí rī
pi, ïmi ìfükí Bãbëlónã
agásí ãmvé,
lē ïmi fikí ïrivé
ünjíkãnyä 'dí'bée agá
ku,
e ïrïñákí rí ïmi ïrivé
ünjíkãnyä sī ku.

⁵ Úkú õwú rú rī vé ūnjíkãnyä
úmú 'i gaá ambamba.

Ünjíkãnyä ïri ní 'oó rī pi
vé tã 'de Múngú ési
agá 'dälé ūnjí.

⁶ Mí ïrïñákí ïri sū ïri ní tã ūnjí
'oó 'i õgüpíj rú'bá gá rī
tíñi,
mí èndi ïri ïrïñákí vú
ïrï ūnjíkãnyä ïri ní 'oó
'dïri sī,
'i së ïri ní jíkó Múngú vé
ïgänjá agá 'dïri mvuyú
vú ïrï.

⁷ Úkú 'dïri ri 'i íngú

* 18:3 18:3 Úkú õwú rú rī: Cápítã 'dïri agá, kүrú Bãbëlónã vé rī ë zì ūkú õwú
rú ni, 'bá rī pi ní ūnjíkãnyä 'oó rī sī. 'I lâ I'dangará 14:8.

ã'bú ívé 'í ní ïsú
kárákará 'dí'bée sī,
lē mî õçü ïri ïzängä nyaá
ünjí ūnjí.

ïri ri 'i íngú 'i ési agá 'dääá,
'Má úrí kuú 'bá ãmbúgú
rú,
má adri õwúzí kuyé,
á ngo ãá ãlunjáni ku.'

⁸ Kúru ú'dú ãlu, ë imú ïri
ïwönyö,
ïri imú drã rá, ïri imú ri
ãá ngo,
ëbírì ri imú ïri fü ūnjí
ünjí,
ãzini ïri imú ve ãcí sī
mgbilimgbilí.

Úpí Múngú Ùkpõ 'Dípa ri
imú tã li drí ni gé nñ."

⁹ 'Bãgú vú drígé nõgó ri'bá
la'bée ūkú rī sī, ãzini ãyïkõ
ïsú'bá ã'bú ïrivé rī sī rī pi,
kôpi imú kүrú Bãbëlónã vé
rī vé zängará ndre ë mi sī,
kôpi imú ngo ïri sī mjjndré
be.

¹⁰ ïzängä 'bá Bãbëlónã vé
rī pi ní imú ïsú 'dïri sī, үrï sī,
'bãgú rī pi imú pá tu ku rará
rú, kôpi 'yo,

"ïzängä! ïzängä ri imú adri
kүrú Bãbëlónã vé
adriípi ãmbúgú ùkpõ be
rī ní.

Sânjá ãlunjá agá,
likí tã Bãbëlónã drígé
gí."

¹¹ 'Bá ri'bá ngá uzı'bá
vú drígé nõgó rī pi imú
ãá ngo ïzängä ïzängä rú
kүrú Bãbëlónã vé rī ã tã
sī, ã'diätasiyä 'bá ãzi gôópi
kôpivé ngá jeépi ni 'dääyo.

¹² Kôpivé dábū, aya ógú'bá ógú'ögū rī pi, írā ājē be үру rī pi, mäyäkā ógú'bá ógú'ögū ājē be үру rī pi, bōngó ünyī be rī pi, bōngó ndrōlündrōlū rī pi, bōngó ógú'bá nyilínyilí rī pi, bōngó ikaka rī pi, peti ī ní ūsíi sū marígó pi tíni ikaka rī pi, ngá ãrëvú ī ní údé ïwá sī sī rī pi, párangi ājē be rī pi, aya mälämälá rú rī pi, aya rī pi, írā imve imve ājē be rī pi,

¹³ ngá ejí be ngū'bá sū tāngāwúzí tíni rī pi, ãzini ejí be ngū'bá sū ïngírïnjá tíni rī pi, ngá ī ní rií zää ngū'bá sū ágomvá tíni rī pi, mîrë rī pi, ngá үrukö ngū'bá ndrïndrï rī pi, vínyö rī pi, ūdu rī pi, fûndru mînîmîni rī pi, ãnyá rī pi, tî rī pi, kâbîlõ rī pi, hüsânî rī pi, ãrâbîyä ī ní rií useéese rī pi, tûgërî rī pi, 'bá ī ní uruú ijí e'dí gélésila rī pi, kôpivé ngá 'dî'bée, 'bá ãzi jeépi ni 'dâayo.

¹⁴ 'Bá ri'bá ngá uzı'bá rī pi ni 'yozu 'bá Bâbêlónâ vé rī pi ní kínî, "Ngá ïmi ní rií ési 'bâa drî ni gé 'dî'bée ãvî nóni ïmi drîgé sî gi, ã'bú ïmivé rī pi, ãzini ngá ünyî be rī pi ãvî céré gi, ïmi gôkí îsú ãluñâni ku."

¹⁵ 'Bá ri'bá ngá uzı'bá kûrû Bâbêlónâ vé rī agá ã'bú îsú'bá ambamba rī pi, үrî sî, kôpi fû mü pá tu ku rârá rú, ã'diâtâsîyä ī fikí rí ïzângä rî agá ïndî ku. Kôpi ïmú ãá ngo ïzângä ïzângä rú.

¹⁶ Kôpi ngo ú'dûkó be үru 'dâá,

"ïzângä! ïzângä kûrû

ãmbûgú Bâbêlónâ vé rîní!

'Bá kûrû rî agá rî pi úsukí ī bôngó ünyî be ni pi sî, bôngó ndrôlündrôlû rû ni pi sî, bôngó ikaka ni pi sî, kôpi û'yîkí mäyäkâ dábû rû ógú'bá lîlî ni pi ī bî gé, û'yîkí írâ ógú'bá ógú'ögû ni pi ī umbe gá, û'yîkí ngá dîipi lîlî ī ní zií pálî rî pi ī drîgé.

¹⁷ Mívé ã'bú kárakarâ 'dî'bée ī ïmû iza sâ ãlu agá."

Ügalaku kûlûmgba ē drî ko'bá rî pi ãrëvú céré, 'bá kûlûmgba újî'bá rî pi be, ãzini 'bá écî'bá kûlûmgba sî ngá uzı'bá rî pi be céré, kôpi fû kûrû Bâbêlónâ vé rî agásî үrî sî, kôpi mü pá tu rârá rú.

¹⁸ Kôpi kâdô ïmû ãcîgâ kûrû Bâbêlónâ vé rîní vezú rî ndreé, kôpi útré ú'dûkó be үru 'dâá, kôpi 'yo, "Kûrû ãzi nyo kûrû ãmbûgú 'dîri ndêépi ni anigé?"

¹⁹ Kôpi nyôkû úmvú ī drîgé, kôpi ngo ïzângä ïzângä rû ú'dûkó be үru 'dâá, kôpi 'yo,

"ïzângä! ïzângä kûrû ãmbûgú Bâbêlónâ vé rîní!

'Bá écî'bée kûlûmgba sî yîi tafu rî agásî rî pi îsúkî ã'bú 'a ni gé ambamba.

Izakí kûrû rî sâñâ ãlu agá!"

²⁰ 'Bo ïmi mälâyîkâ adri'bá 'bû gé 'dî'bée, lê ïmi adrikí ãyîkô sî. ïmi 'bá Mûngú vé

adri'bá ule rī pi Yésū vé 'bá
áyúāyū rī pi be, ãzini néb̄i rī
pi be, lē īmi adrikí ãyïkō sī,
ã'diātāsīyā Múngú īrīñā 'bá
kūrū Bābēlónā vé rī agá rī pi
tā kōpi ní 'oó ëmi ní ūnjí rī sī.

²¹ Mâlâyíkā ãzi ūkpō be ni
í'dú írā ãmbúgú, ïri ní 'bezú
yïjí tafu rī agá 'dää. ïri ní
'yozú kínī,

"Mi kūrū ãmbúgú Bābēlónā
vé rī,

Múngú ri ímú mi iza
ûkpō sī rá,

gökí mi ïsú ndreeé dïjí ku.

²² Û'dúkó kündí vé ni, ú'dúkó
'bá úngó ngo'bá ni pi
vé ni, ú'dúkó jélégú vé
ni, ãzini ú'dúkó güké
vé ni

gökí yïjí mí agá dïjí ku.

'Bá úmī be ëzí ngaápi mí agá
ni
gökí ïsú dïjí ku.

Írā ngá 'yizú ni vé ú'dúkó
gökí yïjí mí agá dïjí ku.

²³ Lámbā vé ãcí gõ dïjí mí agá
dïjí ku.

'Bá ï je'bá ú'dí rú rī pi
gökí mꝝú adrií mí agá
dïjí ku.

Mívé 'bá ándúrú ngá je'bá,
ãzini ngá үzí'bá rī pi
ã rú kükü vū drïgé nögö.

Mívé үjögū sī, 'í ri 'bá ãngū
rī pi agásí rī pi
ë mi ү'bää fií ūnjíkänyä
agá.

²⁴ Múngú īrīñā Bābēlónā ri,
ã'diātāsīyā
néb̄i rī pi, 'bá Múngú vé rī
pi,
ãzini 'bá Múngú vé ï ní ú'dí
vū drïgé nögö rī pi,

köpivé ãrí dā kūrū 'däri
agá."

19

'Bá 'bū gé 'dälé rī pi
íngukí Múngú ri

¹ Tä 'dī'bée ã výdr̄i gé, á yï
ú'dúkó ibí ikú 'bū gélésila sū
'bá bítřiká pi vé ni tñi. Kópi
rikí átá ú'dúkó be үru 'dää
kínī,

"Hälélúyä!

Lē 'bā íngukí Múngú ri,
ûkpō 'bá rī pi pazú rī,
ïri vúgá.

² Múngú vé tā lijí rī, ïri tā áda
ãzini píri.

Írīñā ūkú Ӧwú rú rī,
ã'diātāsīyā ïri ní 'bá vū
drïgé rī pi ē dr̄i izaá
ívé Ӧwū sī rī sī.

Múngú ri tā li dr̄i ni gé,
ïri ní áti'bá Múngú vé rī
pi ú'dí rī sī,"

³ Kópi ní ó'yzú kínī,

"Hälélúyä!

Acígä ngaápi kūrū ãmbúgú
rī agásí rī,
ïri nga muzú үru 'dää
үdū ãkó."

⁴ 'Bá ambugu pükü ïrī dr̄i
ni sū, ãzini ngá idri be
sū rī pi ní kümüci ūtžú
vūgá Múngú úrípi ívé lúpá
mälüngä vé rī drïgé rī ïnjjízú,
kópi rikí ó'ú kínī,
"Ämänä, Hälélúyä!"

⁵ Kúru ú'dúkó ní íkúzú
vürä lúpá Múngú vé rī gé
'däasí kínī,

"Ími ïrivé ãtibá ëzí be
mädä, ãzini ëzí be
ãmbúgú ïri ïnjjí'bá rī
pi,

lē ūmi íngukí Úpí Múngú
ri íngungū!"

⁶ Kúru má ní gōzú ú'dúkó
āzi yizú ó'ú sū 'bá bítirká pi
vé ni tñi, külé ní lñi rí tñi,
dóku üvi ní gaá lñi rí tñi,
kópi rikí ó'ú kínñ,
"È íngukí Múngú ri,

ã'diätäsiyä 'bavé Úpí
Múngú Ükpõ 'Dípa ri
ängü rü nñ.

⁷ Lë 'bá únjkí, ãzini 'bá
adrikí äyikõ sñ,
ãzini 'bá íngukí Múngú
ri,
ã'diätäsiyä sâ Käbïlõ Mvá rí
ní lëzú ūkú jezú rí ícá
gí,
ükú ömûrûgô* rí útú 'i
kú ūrê gi.

⁸ Sëkí ūkú ömûrûgô rí ní
böngó ule ünyi be ni
suú."

(Böngó ule ünyi be rí vé ífifí,
iri tñi piri 'bá Yésü ri ẽ'yí'bá
gí rí pi ní 'oó rí.)

⁹ Kúru mäläyikä rí ní 'yozú
kñi, "Í sñ tñi 'diri, äyikõ
ri adri 'bá ï ní ziñ ímú
Käbïlõ Mvá rí vé ümû ūkú
jezú rí ã nyangará gá rí pi
ní." Mäläyikä rí ní kpá
gōzú 'yozú kñi, "Tñi 'dibée
tñi áda, Múngú átä nñ."

¹⁰ Má ní kúru kümüci
ütfizú vügá mäläyikä rí
ïnjizú, 'bo iri ní 'yozú má
ní kñi, "È ïnjikí ma ku! Mí
ïnjí 'yéná Múngú ri áyu! Ma
atí'bá sñ mí tñi, ãzini 'bá
cére Yésü ri ẽ'yí'bá gí irivé
tñi ūlú'bá rí pi tñi. Ükpõ

Índrí Uletere rí vé rí ású dô
'bá rí gí ká, iri íbí Yésü vé tñ
üllü ndô."

'Bá njuúpi hüsánî imve sñ
rñ

¹¹ Á ndre 'bû rí zí 'i tñ
kú mgbø, hüsánî imve tu pá
kuú 'dälé. 'Bá njuúpi hüsánî
rí sñ rí† rú ni "Bá ési 'báápi
tñ drigé ãco ni," ãzini "'Bá
riípi tñ áda 'oópi ni." Iri tñ
li piri, ãzini iri 'bá ẽ'dí 'diípi
ni.

¹² Mi ni ri dí sñ ãci
tñi, úsú külá kú 'i drigé
kárakará, sñkí rú rú'bá ni gé,
'bo 'bá ãzi nñ rú rí vé ífifí
kuyé, 'yéná nñ íngá nñ.

¹³ Su böngó akoóko rükü
í ní suú ãrí agá ni, irivé rú
Ú'dúkó Múngú vé rí 'i.

¹⁴ Mäläyikä 'bû gé ri'bá
únjú'bá hüsánî sñ muxú ẽ'dí
gé 'dibée 'deki iri ã vúdrí gé,
kópi úsukí ï böngó ule imve
imve ni pi sñ.

¹⁵ Ilí ãco ciípi cici ni ikpú
'bá njuúpi hüsánî rí sñ rí tñ
ge sñ, úlî 'bá ängü rí pi drigé rí
pi u'dee vügá, "Iri ímú kópi
ẽ drí òrú túré aya rú ni sñ."
Iri jikó Múngú Ükpõ 'Dípa
vé rí i'da û'a vínyô vé rí pi
utuzú ínyizú 'bú agá 'dää.

¹⁶ Sñkí rú irivé böngó
akoóko rükü rí ã rú'bá gá,
ãzini ẽ'dú ni gé 'dini,
"'Bágú adriípi 'bágú rí pi
drigé rí,

Úpí adriípi úpí rí pi drigé rí."

¹⁷ Á ndre mäläyikä tu pá
kuú ütû drigé, ri áyú ú'dúkó

* 19:7 19:7 Ükú ömûrûgô: Ükú ömûrûgô 'diri vé ífifí, iri 'bá Yésü ri ẽ'yí'bá gí
rí pi. † 19:11 19:11 'Bá njuúpi hüsánî imve sñ rñ: 'Bá njuúpi hüsánî imve sñ rí
Yésü 'i. 19:15 19:15 Säwümä 2:9

be үру 'dääá ãríñá unga'bá үrүgégé ülí agá rí pi ní kíní, "Ími trakí ìmi ímú үmү ãmbúgú Múngú ní 'bääá rí á nyangárá gá.

¹⁸ Ími nyakí 'bägú rí pi, ūgalaku rí pi, ãngáráwá rí pi, hüsání rí pi, 'bá únjú'bá hüsání sī rí pi, 'bá adri'bée tûgëři rú ku, ãzini tûgëři rú rí pi, 'bá adri'bá ẽzí be mädäná, ãzini ẽzí be ambugu rí pi."

¹⁹ Kúru má ní ɿbígó drïdrï ūfúúpi yíj tafu rí agásí rí ndrezú, 'bägú vü drïgé rí pi be, ívé ãngáráwá rí pi be, kópi trakí i, kópi lëkí ẽ'dí 'dij 'bá njuúpi hüsání imve sī rí be, ãzini ïrivé ãngáráwá rí pi be.

²⁰ Rükí ɿbígó rí ívé nébí ūnjö rú rí‡ be, ú'békí kópi ïritró idri rú ácí ciípi kú nyälü rí agá. Nébí 'díri ándúrú tã áyázú áyâyä ni 'oópi ɿbígó a vürä gá rí, ū'bä 'bá rí pi e mi sëzú i ní bïlémi ɿbígó vé rí ū'bäzú kópi a rü'bá gá sī ní, ãzini së 'bá rí pi rikí ɿbígó vé ïndrïlikí i ní údé rí ïnjíj.

²¹ Ú'díkí ɿbígó rí vé ãngáráwá rí pi e ɿmbítä ūdrää céré ilí aco ūfúúpi 'bá úrípi hüsání drïgé 'däri ti gélési rí sī. Æríñá rí pi ãrëvú céré 'dekí rií kópivé ãvü teé.

20

'Yïkí ãdróko ri ilí élifü ãlu

‡ 19:20 19:20 Nébí ūnjö rú rí: Nébí ūnjö rú 'díri, i kpá ïri zì ɿbígó ūfúúpi nyõökú agálésila ni. 'I lâ I'dangará 13:11-15.

¹ Á ndre mäläyíkä ãzi ãlu ni ri ísí ímúzú 'bú gé 'dääsí vügá nõo, rü mäfütá 'bú kuúpi үdü ãkó rí e tì zizú rí kú 'í drïgé, ãzini rü ímvé kú 'í drïgé.

² Íri ní ngá ãtra 'díri ruzú úmbézú ímvé rí sī ilí élifü ãlu. Ngá ãtra 'díri, ïri ïnjí òtú үkü 'däri, ïri ãdróko 'i, döku Sätánä 'i.

³ Mäläyíkä rí ní ngá ãtra 'díri 'düzú 'bezú 'bú kuúpi үdü ãkó rí agá, ïri ní 'bú rí e tì mbizú ngá ãzi sī mgbe, ãdróko a ū'bä rí 'bá vü drïgé nõgó rí pi e mi ku cïmgba cazú ilí élifü ãlu rí vé үdü gé. Tä 'dibée a vüdrï gé, i kúru ïri øyu ūfú ãmvé lókíná be mädä.

⁴ Kúru má ní lüpá үrukö ndrezú, 'bá úrí'bá lüpá rí pi drïgé rí pi, sëkí kópi ní ūkpö tã lizú rí. Á ndre 'bá i ní kópi e drï ulí Yésü vé tã ūlüngará a tã sī rí pi, ãzini ú'dükö Múngú vé rí a ūlüngará a tã sī rí pi, ɿbígó rí ïnjí'bá kuyé rí pi, ãzini ïrivé ïndrïlikí ïnjí'bá kuyé rí pi, ïrivé bïlémi a'yí'bá ū'bä'bä i  ndrëti gé kuyé, döku i drï ágélé gá kuyé rí pi, kópi íngákí gõó idri rú mälüngä rüy Kúrisítö be ca ilí élifü ãlu.

⁵ 'Díri íngángará idri rú drïdrï rí. 'Bá rí pi e ɿmbítä íngákí gõó idri rú kuyé cïmgba ilí élifü ãlu vé үdü gé.

⁶ Täkíri ri adri 'bá uletere adri'bá íngángará drïdrï

'dāri agá īndī rī pi ní. Drāngárá ímúpi vúlé 'dīrī rī, īri drāngárá īrī ī ní vezú ãní ãcí sī rī, kōpi gōkí fií 'a ni gé ku. Kōpi ímú mälüngā rū adrızú atala rú Mungú be, ãzini Kúrisítō be, ca llí élifū ãlu.

Irñjākí Sätánā ri

⁷ llí élifū ãlu 'dīrī kādō dēé, ī kúru Sätánā ri ɔyū ifū 'bú kúupi ȳdū ãkó rī agásī ãmvé.

⁸ īri kúru mu 'bá rī pi ē mi ū'bā muzú ãngū rī pi agásī vū drīgē sī cérē, ãngū īri ní muý 'bá rī pi ē mi ū'bázú 'dī'bee ī zí Gogī, ãzini Mágogī. īri ímú kōpi tra mu ȳ'dí 'dīngárá gá, kōpivé käläfe ambamba ícokí lää bā ku.

⁹ Á ndre kōpi 'dekí muý ãngū ãmbúgú rī agásī, muýki 'bá Mungú vé rī pi ceé kürú Mungú vé lëelē rī agá 'dää. 'Bo ãcí ní íngázú 'bū gé 'dääsī, lüzú kōpi drīgē, kōpi zázú vezú mgbilímgbilí.

¹⁰ Adróko kōpi ē mi ū'bääpi 'dīrī, 'dükí īri 'beé ãcí ciípi kú nyälū 'dīrī agá, ãcí 'dīrī ī ní ȳbígó pi ú'bézú néb̄i ūnjó rī be 'a ni gé rī. Kōpi ȳzängā nya 'dälé ȳtúñá pi ȳníná be ȳdū ãkó.

Likí tā 'bá ūdrā'bá gí rī pi drīgē

¹¹ Kúru má ní lüpá ãmbúgú imvesírlí ni ndrezú, 'bá ãzi úrí kuú drī ni gé. 'Bū pi vū be ngakí ápá

endreti ni gé sī rá, kōpi gōkí ìndré kuyé.

¹² Á ndre 'bá ūdrā'bá gí ȳzí be ãmbúgú, ãzini ȳzí be mädäñá rī pi tukí pá kuú lüpá Mungú vé rī endreti gé. ī ní bükū rī pi ūzizú, ī ní kpá gōzú bükū idri vé rī zizú. Líkí tā 'bá ūdrā'bá gí rī pi drīgē tā kōpi ní 'oó rī vú sī sū ī ní sī bükū rī pi agá 'dää rī tñi.

¹³ Ávū yií tafu agá rī pi ní ifūzú ãmvé, ávū rī pi ifūkí vürä 'bá ūdrā'bá gí rī pi vé ìndri ní adrızú rī agásī ãmvé, líkí 'bá ãlu ãlu vé tā, tā īri ní 'oó rī vú sī.

¹⁴ Drä, ãzini vürä 'bá ūdrā'bá gí rī pi vé ìndri ní adrızú rī, ī ímú kōpi 'dū ú'bé cérē ãcí ciípi kú nyälū 'dīrī agá. ãcí ciípi kú nyälū 'dīrī, īri drāngárá ȳrī rī.

¹⁵ 'Bá ī ní rú ni sī bükū idri vé rī agá kuyé rī, 'bekí īri ãcí ciípi kú nyälū 'dīrī agá gi.

21

'Bū ú'dí, ãzini vū ú'dí rī

¹ Kúru má ní 'bū ú'dí ndrezú ãzini vū ú'dí ndrezú. 'Bū drīdrī rī pi vū drīdrī rī be, kōpi áfíki 'dīsī rá. Yii tafu rī áfí kpá rá.

² Má ní kürú uletere Yerúsälémä ú'dí rī ndrezú, īri ri ísí ímuzú 'bū gé Mungú vúgá 'dääsī vúgá nõo, sū ȳmúrúgó 'i úsúpi kónjúkónjú ícópi ágó vé ni gé rī tñi.

³ Á yi ú'dükó íbí íkú lüpá mälüngā vé rī gé 'dääsī

kpōrō be kīnī, "Í ndre drī kā, Múngú ísí nóni ívé 'bá rī pi āsámvú gé gí, Íri ímú adri kōpi be trū ālu, kōpi ímú adri 'bá ìrivé ni, Íri kpá adri Múngú kōpivé ni.

⁴ Íri ímú kōpivé mīñdrex udé kōpi mī gé sī rá, drāngará ri gō adri 'dāayo. Ízāngā nyangárā, āá ngongárā, āzini rú'bá ásóngárā ri gō adri 'dāayo, tā ȳkū rī ã vúgú 'i dēépi 'dī.'

⁵ 'Bá úrípi lúpá mälüngā vé rī drīgé rī ní 'yozú kīnī, "Ma ngá ārēvú újá cérē ícā ú'dí!" Kúru Íri ní 'yozú má ní kīnī, "Í sī tā 'dīri vúgá, ú'dúkó 'dīri, Íri tā áda ī ícō esí 'bā drī ni gé rá."

⁶ Íri ní 'yozú má ní kīnī, "Tā rī nga 'i gí. Ma Álifā 'i, āzini Ōmégā 'i, má í'dó tā rī pi ārēvú cérē nī, ma kpá dē nī. 'Bá yīl úvá ní ndēé rī, ma Íri ní yīl idri sēépi rī sē mvú píríni.

⁷ 'Bá ādróko ri ndēépi rá rī, Íri drīlé muké ísú rá, ma adri Múngú ìrivé ni, Íri adri mvá mávē ni.

⁸ 'Bo 'bá adri 'bá ȳrī rú rī pi, 'bá Yésū ri ȳ'yl 'bá kuyé rī pi, 'bá yīkī be ūnjí rī pi, 'bá āngū ú'dí 'bá rī pi, 'bá ȳwú rú rī pi, 'bá újogú rú rī pi, 'bá ngá ī ní udé móngú rú rī ȳnjī 'bá rī pi, 'bá ūnjó rú rī pi be cérē, ī kōpi 'be ācí ciípi kú nyálū rī agá. 'Dīri drāngará vú ȳrī rī."

⁹ Mäläyíkā ézīrī Múngú vé īgāñá wönyókī be agá rī rū'bée ī drīgé rī pi vé ālu ní

ímúzú má vúgá nōó, Íri ní 'yozú kīnī, "Mí ímú, ma mí ní Kābīlō Mvá rī vé ȳmúrúgó i'da rá."

¹⁰ Íri ní ma 'düzú jízú Índrí Uletere rī vé ūkpō sī írā zōópi ȳrugégé 'dāá ni drīgé, Íri ní má ní kūrū uletere Yērúsälémā ú'dí rī i'dazú, Íri ri ísí ímúzú 'bū gé Múngú vúgá 'dāásī vúgá nōó.

¹¹ Dī ógú sū Múngú ní dījí ógú pōwūpōwū rī tīni, ìrivé dīngará sū írā ūnyī be ógúpi nyilínyilí ī ní ziī jásipā rī tīni, Íri uletere ógú sū mündürā tīni.

¹² Síkí gārā ni kání ābi rú ni sī kūrū ȳrugégé 'dāá, Íri kēétī be mudrī drī ni ȳrī, ū'bākí mäläyíkā ālu ālu kēétī mudrī drī ni ȳrī 'dī'bée gé sī cérē, síkí rú súrú mudrī drī ni ȳrī Ísērélē vé 'dī'bée vé rī kú kēétī 'dī'bée rú'bá gá sī.

¹³ Kēétī na ni pi ȳtū ní ȳfūngárá gálésīla, na ni pi ȳrūlésīla, na ni pi ándrélésīla, na ni pi ȳtū ni 'dengará gálésīla.

¹⁴ Kání ābi rú ī ní siī kūrū rī ī gārā gá sī kūrū rī, síkí írā mudrī drī ni ȳrī, ī ní rizú jō ā ndú ī'bāzú ūkpō ūkpō ni pi drīgé. Síkí Kābīlō Mvá rī vé 'bá áyúayū mudrī drī ni ȳrī rī pi vé rú ālu ālu írā 'dī'bée rú'bá gá sī.

¹⁵ Mäläyíkā átāpi má be rī, Íri aya dábū rú ngá ȳ'bīzú ni be 'í drīgé kūrū rī ȳ'bīzú āní, kēétī rī pi be, āzini kání ābi rū rī be.

¹⁶ Kūrū rī cúnğā be sū, zōngárā ni pi pīngárā ni be

cérē trōtrō. Mäläyíkā rīní kūrú rī ū'bízú aya dábū rú 'í drígé 'dīri sī, ū'bí ̄iri caá máyilí élifū ālu mūdūrūlū su (1,400). Zōngará ni pi pingará ni be, tungará ni ̄urulé rú rī be kōpi zōkí cérē trōtrō.

¹⁷ Mäläyíkā rīní kpá aya dábū rú ngá ū'bízú rī í'dúzú kání ābi rú rī ū'bízú ãní, kání ābi rú 'dīri vé tengárá pá ágélé mūdūrūlū ̄irī mūdrí drī ni ázíyá (216).

¹⁸ Kání ābi rú 'dīri ū'bákí ̄iri írā ógúpi ógúögū ūní zií jásipā rī sī. Síkí kūrú rī dábū áda ógúpi sū mūndūrā tñi rī sī.

¹⁹ Ū'bákí írā mūdrí drī ni ̄irī ógú'bá ógúögū ni pi írā ūní kūrú rī vé kání ābi rú rī ūndú ū'bázú rī pi ū'rú'bá gá sī. Ālu ri ūzi jásipā, ̄irī rī sápírā, na rī kälésedóni, sū rī ēmērálidō,

²⁰ tōwú rī ónökisī, ázíyá rī kärinélíyā, ézirī rī kírisöllítē, ̄arō rī bérilō, úromi rī tōpázī, mūdrí rī kírisöpürásī, mūdrí drī ni ālu rī jásinítī, mūdrí drī ni ̄irī rī āmētásítī.

²¹ Kéetí mūdrí drī ni ̄irī 'dī'bée, údékí ngá imve ógú'bá ógúögū ūní zií pálī ni pi sī. Pálī ālu rī údé kéetí ālu. Léti ámbúgú kūrú rī vé rī, údékí dábū áda ógúpi mūndūrā rú ni sī.

²² Á ndre jó Múngú vé ni kūrú rī agá 'dāá kuyé, ū'diätásiyā Úpí Múngú Ūkpō

'Dípa ri Kābīlō Mvá rī be, kōpi Jó Múngú vé rī.*

²³ Kūrú rī agá 'dāá, lē ūtú ku, lē mbääá ku, ū'diätásiyā Múngú ri dī ūngū ūmbéerē kūrú rī agá 'dāá nī, ūzini Kābīlō Mvá rī dī ūngū ūmbéerē uletere kūrú rī agá 'dāá nī.

²⁴ 'Bá vū drígé rī pi ímú écí kōpi nī dī ūngū ūmbéerē kuú uletere rī sī, 'bāgú vū drígé rī pi ímú ūvé ū'bú ūjī Múngú ri ūnjízú, ūzini Kābīlō Mvá rī ūnjízú.

²⁵ Sâ cérē, kūrú rī vé kání ābi rú rī vé kéetí rī pi adri mgbō, ūpíkí ku, ū'diätásiyā ūnjízú gō adrii 'a ni gé 'dāá ku.

²⁶ 'Bá vū drígé rī pi cérē ímú ūvé ū'bú ūjī Múngú ri ūnjízú Kābīlō Mvá rī be kūrú rī agá 'dāá.

²⁷ 'Bá ri'bá ūnjíkānyā 'o'bá, tā drinjá sēépi ni 'o'bá, ūzini 'bá ūnjó rú rī pi, icókí fí kūrú rī agá 'dāá ūlunjáni ku, 'yéngá 'bá ūní kōpi ūrú sī Kābīlō Mvá rī vé búkū ūdri vé ūní 'bá tā 'o'bá píri rī pi ūrú sīzú rī pi icó fi nī.

22

Yū ūmbúgú dīipi dīdī ūdri sēépi rī

¹ Mäläyíkā rīní má nī yū ūmbúgú dīipi dīdī ūdri sēépi, adriípi uletere ógúpi mūndūrā tñi rī ūdazú, yū ūibí ūdī ímúzú Múngú vé lúpá Kābīlō Mvá rī be rī gé 'dāásī,

* ^{21:22 21:22} Kōpi Jó Múngú vé rī: Tā 'dīri vé iffífi, Múngú pi Yesü be, kōpi ri adri kūrú rī agá 'dāá. 'Bá rī pi icó kōpi ūnjí vürä cérē gá sī.

² dí muzú kúrú rí vé léti
ãmbúgú rí ã ágáñá gá sí.
Peti ídri séeipi rí du yíi
ãmbúgú diípi dídi rí ã gárā
gá sí ílébe ílébe. Ílí álu agá,
íri 'a vú be mudrí drí ni íri,
mbää álu agá, íri 'a vú sí álu.
'Bá ángü rí pi agásí rí pi ri
'bá drä be rí pi ídri bí ni sí.

³ Múngú gō 'bá kūrú rī agá
rī pi trií ku. Múngú ri Kābīlō
Mvá rī be, kópi úrí ívé lúpá
drígé kūrú rī agá 'dāá, kúru
Múngú vé ãtí'bá rī pi 'de ri
Múngú ri ïnū.

⁴ Ätí'bá rí pi Múngú ri
ndre ī mi sī, ī Múngú vé rú
sī kōpi endreti gé.

5 Înínjá gõ adrií ku, 'bá
adri'bée kûrú rí agá 'dälé rí
pi ícókí lámbã lêé ku, dôku
ütû lêé ku, ã'diâtâsîyâ Úpí
Múngú ri dí ãngú ìmgbérê
köpi ní ní. Múngú ri
mâlñngâ rü muzú köpi be
üdû ãkó.

⁶ Mäläyíkā rīní 'yozú máni kíní, "Ü'dükó 'dī'bée tāáda, tā ni 'i 'dū nga rá. Úpí Múngú átá ótú nébī rī pi ní, īpē ívé mäläyíkā ímú tālēépi 'i ngaápi mbēlēnjá rī i'daá ívē ãti'bá rī pi ní."

Yésū vé īgōngará

7 Yéšū ní 'yozú má ní kīnī,
"Í ndre drī ká, Ma īgō
mbēlēnjá rá! Tā ímúpi 'i
ngaápi drīdri 'dīlé ī ní tā ni
ülūú búkū nōri agá rī, 'bá
tā ni 'duyúpi ngaápi rá rī, īri
tākíri isú rá."

22:3 22:3 Í'dóngará 3:17 * **22:14 22:14** 'Bá ūvē bōngó ūjī'bá gí rī pi: 'Bá 'dī'bé
ri ūvē bōngó ūjī ārí Yésū vé rī sī, kōpivé bōngó ri adri ule imvesírlilí, Yésū ri
kōpi trū ūvē ūnjílkānyā agásí rá. 'Í lā I'dangará 7:14.

⁸ Ma Yūwánī 'i, á yi tā
'dī'bée ma 'i, ázini á ndre ma
'i. Má kā tā 'dī'bée yií, ázini
ndréé, má ní 'dezú kūmūcí
ütízú mäläyíkā tā 'dī'bée
i'daápi má ní rí ìnjízú.

9 'Bo mālāyíkā rī ní 'yožú
má ní kín̄i, "Lē mí ĩnj̄i ma-
ku. Ma āt̄í'bá mí tñi, mí
édrípi néb̄i rī pi tñi, āzini
'bá cérē Múngú vé ú'dýkó
ní sñi búkū nõri agá rī é'yí'bá
rī pi tñi, mí ĩnj̄i Múngú ri-
áyu."

¹⁰ Īri ní gōzú 'yozú má ní
kīnī, "Lē mī úcí tā ímúpi 'i
ngaápi drídři 'dilé ī ní ūlūu,
ī ní sīi búkū nōri agá 'dīri
'bá ãzi ní ku, ã'diātāsiyā sâ
tā 'dīri ní ímuzú 'i ngazú rř
ïnyinjá.

11 'Bá bí ãkó riípi
ũnjíkãnyã 'oópi rĩ, ã 'o ïngá
muzú ïyí, 'bá dr̄i be ûnjí rĩ,
ã 'o ïngá ívé dr̄i ûnjí rĩ muzú
ïyí, 'bá riípi tã piri 'oópi rĩ,
ã 'o tã piri rĩ muzú dr̄idr̄i,
'bá uletere rĩ ã adri muzú
uletere."

¹² Yésű kīnī, “Ími ndrekí drī ká, ma īgō mbēlēnjá, ma ímú 'bá ãlu ãlu ūfē tā īri ní 'oó rī vú sī.

¹³ Ma Álífā 'i, ãzini Ōmégã
'i, í'dóngará gá 'dãá, ma
anigé, ú'dú ڻdú vé rí gé, ma
kpá adri anigé, má í'dó tã rí
pi ãrëvú cérë nĩ, ma kpá de
nĩ.

14 "Bá ūvē bōngó āco
akoóko rī ūjī'bá gí rī pi*
tákíri ísú rá, kōpi ícō fi muzú

kẽt̄étilé r̄í gé s̄i k̄urú r̄í agá 'dāá rá, k̄ópi ícó p̄eti ídri s̄eépi r̄í vé ū'a nya rá.

¹⁵ 'Bá ūnj̄k̄anyā 'o'bá má n̄i ã'ȳí fíi k̄urú r̄í agá 'dāá ku r̄í pi, 'bá ̄owú rú r̄í pi, 'bá ānḡú ú'dí'bá r̄í pi, 'bá újogú rú r̄í pi, 'bá ri'bá ngá ñí údé mún̄gú rú r̄í īnj̄'bá r̄í pi, 'bá ūnj̄o ã tā l̄e'bá ambamba r̄í pi.

¹⁶ "Ma Yésü 'i, á p̄e mávé māl̄ayíkā r̄í muý tā 'd̄ibée ūlū ìmi n̄i, ìmi 'bá kānísā vé ma ë'ȳí'bá gí r̄í pi. Ma Mvá ìfūúpi 'bāgú Dāwúd̄í vé úyú agá n̄i, ma ri d̄i s̄u mārābā ū'bútiñá vé r̄í t̄iní."

¹⁷ Índrí Uletere r̄í pi ̄omúrúgó r̄í be, k̄ópi n̄i 'yozú Yésü n̄i kín̄i, "Mí ímú." 'Bá tā 'd̄iri ȳíipi rá r̄í ã 'yo, "Yésü, mí ímú." 'Bá ȳíí úvá n̄i ndēé gí r̄í, ë ímú, 'bá l̄eépi ȳíí 'd̄iri mvuúpi rá r̄í, ë ímú ȳíí ídri

vé ñí rií s̄eé kána 'd̄iri é'ȳí mvuú.

¹⁸ Ma Yūwán̄i 'i, á l̄e 'yoó 'bá r̄í pi n̄i céré 'díni, 'bá tā ímúpi 'i ngaápi dr̄idr̄í 'd̄ilé ñí ûlūú ñí s̄i búkū n̄ori agá r̄í ȳíipi r̄í, 'bā dō tā ãzi túngú n̄i 'a ni gé, Múngú ri ìri ìrñ̄ä wönyók̄i ñí s̄i búkū n̄ori agá r̄í pi s̄i.

¹⁹ 'Bo 'bá r̄í 'd̄u dō tā ñí s̄i búkū n̄ori agá r̄í pi ãmvé, Múngú ri 'bá 'd̄iri ḡu ãmvé, ícó fíi k̄urú adriípi uletere ñí tā ni ûlūú búkū n̄ori agá r̄í agá ku, ãzini ícó kpá p̄eti ídri s̄eépi ñí tā ni ûlūú búkū n̄ori agá r̄í vé ū'a nyaá ku.

²⁰ Yésü tā 'd̄ibée átápi r̄í kín̄i, "Ádarú, ma ímú mb̄el̄enj̄á."

Ãm̄n̄ä. Úpí Yésü, mí ímú.

²¹ Ìmi 'bá Múngú vé r̄í pi, Úpí Yésü vé ési muké r̄í ã adri ìmi be. Ìm̄n̄ä.